

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 08718

MISHNAYES, MIT NIKUDES

Symcha Pietruszka

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שָׁה סְדֵרֵי מְשָׁנָה

זְרָעִים | מוֹעֵד | נְשִׁים | נְיֻקִּין | קְדָשִׁים | טְהוֹרוֹת

סְדֵר זְרָעִים

מהדורה זו של המשניות מוקדשת לזכר נשמות אלפי אלפים
הקדושים מאחינו בני ישראל שנספו בשנות שואת הנאצים
תש"ביתש"ג ולא הובאו לקבר ישראל. ברוח אהינו אלה
משנה ונשמה הזמנו למושג אחד. זכרו נא בתוך הקדושים
האלה גם את :

ר' שמחה ב"ר זאב סאלים הי"ד, ירא שמים ומצניע לכת, ואשתו
ביילה בת ר' אברהם אבא הי"ד, יראת ה', שנטעה בלב בניה
אהבת תורה; ר' יונה ב"ר יצחק ואשתו פרל בת ר' שמחה ובניהם
יצחק ומשה הי"ד; ר' מנחם מאנים ב"ר צבי ואשתו שיינדל בת
ר' זאב ונכדם מנחם מאנים הי"ד, בן ר' אלעזר סאלים.

תהא זאת מצבת זכרונם
תנצב"ה

המכירה הראשית:

WOLF SALES

42 Canal Street

New York 2, N. Y.

די זעקס סדרים

משניות

מיט נקודות

איבערזעצונג און פירוש אין יידיש פון

שמחה פיעטרושקא

ערשטער באנד

סדר זרעים

רעוידירטע אויסגאבע

גלעד פארלאג

תשט"ו

ניו יארק

Revised Edition Copyright 1954

THE GILEAD PRESS INC.

THE
MISHNAH

with fully vocalized text

Translation and Commentary in Yiddish by

DR. SYMCHA PETRUSHKA

volume one: Zeraim

revised edition

THE GILEAD PRESS

New York

1955

Zeraim

A HISTORICAL NOTE:

The Mishna is a collection of teachings opinions and legal decisions covering a wide range of topics—agricultural, legislative, domestic, commercial and philosophical, as well as the rituals and ethics of Jewish tradition. The work of the schools of the Tannaim, it was developed during the first two centuries of the common era, and compiled by Rabbi Judah the Prince (ca. 200). It served as the starting point and basis of the vast Talmudic and Rabbinical literatures. Next to the Bible, it is the most important book of Judaism.

The Mishna consists of six orders, divided into treatises, subdivided into chapters and finally into 4,187 paragraphs.

ZERAIM ("seeds" or "produce of the fields") is the first of the six orders. It deals mainly with the Jewish agricultural laws and customs of the Holy Land, and the portions of the harvest which fall to the priests, levites and the poor.

שמחה פיעטרושקא ז"ל

די דאזיקע אויסגעבעסערטע און פאָרשענערטע אויפלאַגע פון די זעקס סדרים משניות, מיט אַ פּוּלשטענדיקן נייעם טעקסט און נקודות, איז צוגעגרייט געוואָרן צום דרוק דורך דעם „גלעד“ פּאַרלאַג, איבער דריי יאָר נאָכן טויט פון הג"מ שמחה פיעטרושקא ז"ל, דער פאַרפאַסער פון דער וואונדערבאַרער אידישער איבערזעצונג און דעם גלענצענדן פירוש, וועלכע האָבן אים געבראַכט אייביקייט צווישן דעם גרויסן עולם משניות-לערנער. ליידער האָט דער מחבר ניט דערלעבט צו זעען פאַר-ווירקלעכט זיין וואונטש אַרויסצוגעבן דעם משניות מיט נקודות, דער גרויזאַמער טויט האָט אים אוועקגעריסן אין די פּרוכטבאַרסטע יאָרן פון זיין לעבן — אסרו-חג פסח תש"י, אין מאָנטרעאַל, קאַנאַדע אין עלטער פון זיבן און פּופציק יאָר. דער געדאַנק, אַז עס ווערט פאַרשאַפט אַ נחת-רוח צו דער נשמה פון נפטר, האָט געדינט ווי אַן אינספּיראַציע און שטויס-קראַפט צו מאַכן די דאָזיקע אויפלאַגע אוי פּראַכטפול.

ווען מען לערנט מיט שמחה פיעטרושקא'ס טרעפלעכער איבערזעצונג און פירוש, ווערט מען איבעראַשט פון דער פּשטות און קלאַרקייט און פון דער גרויסער לומדות פון מחבר. ער דערקלערט אַלץ איינפאַך און דייטלעך. די שווערסטע ענינים אין דער משנה קומען ארויס קלאַר, לייכט און פאַרשטענדלעך אזוי, אַז מען פילט אַ פאַרגעניגן לערנענדיק מיט אים אַ פּרק משניות. עס איז ניט גרינג אָנגעקומען דעם מחבר צו שאַפן דאָס דאָזיקע וויכטיקע און גרויס ווערק. ווי דער מחבר אַליין האָט דאָס אַמאָל באַטאַנט:

מענטשן ווייסן גאַרניט ווי שווער מיין אַרבעט איז געווען. כדי איבערצו-געבן דעם ריכטיקן פירוש פון אַ משנה דאַרף מען זיך אַריינטראַכטן אין יעדן וואָרט. איטלעך וואָרט אין דער משנה איז געוואויגן און געמאַסטן. ווייל פונקט ווי עס איז ניטאָ קיין איבעריק וואָרט אין דער תורה, אזוי איז אויך ניטאָ קיין איינציק איבעריק וואָרט אין משניות. פון די צענ-דליקער מפרשים האָבן איך געדאַרפט ארויסברענגען דעם בעסטן און ריכ-טיקסטן פּשט, לויט מיין מיינונג. עס געפונען זיך פילע שטעלן אין מיין פירוש, אויף וועלכע עס זענען פאַראַן גאַנצע בלעטער ברטנורא, תוספות-יו"ט, תפארת ישראל א. א. פירוש'ים און הגהות פון די גאונים הדור פון די לעצטע עטלעכע הונדערט יאָר. איך האָב געאַרבעט זייער שווער אויף דער סאַמע פּשוט'סטער הסברה, די קלאַרסטע אויסטייטשונג, און די סאַמע לעצטע מסקנה.

פילע קריטיקער און רעצענענטן אין זייערע אַפּשאַצונגען איבער „פיעטרוש-קאס משניות“, קומען קומעט אלע צום אויספיר, אז שמחה פיעטרושקא איז געווען די פאַסיקסטע פּערזאָן פאַר דער דאָזיקער אויפגאַבע. קודם-כל ווערט אוועקגע-שטעלט דער פאַקט, וואָס דער מחבר האָט פאַרמאַגט די גויטיקע קוואַליפיקאַציעס דערצו, אַ דאַנק זיינע פּענאַמענאַלע כשרונות. ער איז געווען אַ לעבעדיקע ענציקלאָ-פּעדיע פון תורה און וויסן. ער איז געווען אַ זעלטענער בקי אין ש"ס בבלי און ירושלמי. איז געווען זייער היימיש אין דער גרויסער רבנישער ליטעראַטור מיט אירע אומציייליקע ספרי הלכה, מפרשים ראשונים און אחרונים. ער האָט געקענט דורך און דורך די פיל-שפראַכיקע און פיל פאַרצווייגטע חכמת ישראל ליטעראַטור, און דערצו איז ער אויך געווען אַ באַדייטנדער געלערנטער אין סעקולערע וויסנ-שאַפטן. זיין שאַרפּער און פלינקער מח האָט, ווי אַ פאַטאַגראַפישער אַפּאַראַט, אויפ-געכאַפט אַלץ, וואָס ער האָט געלערנט און באַאַבאַכטעט און עס געלאָזט ביי אים אין מח כמונה בקופּסא. עס איז ריכטיק אָנגעוויזן געוואָרן, אַז ביי די אומות העולם

וואָלט אזאָ ווערק געפאָדערט אַ גאַנצע אַקאַדעמיע פון געלערנטע, בשעת שמחה פיעטרושקא ז"ל האָט איינער אַליין געשאַפן דאָס דאָזיקע מאַנומענטאַלע ווערק, אין פאַרלויף פון קנאַפּע פיר יאָר. דער וואונדער ווערט נאָך פיל גרעסער ווען מין ווייסט, אַז אין דער דאָזיקער צייט האָט ער געמוזט אַליין זאָרגן און איינשאַפן די נויטיקע מאַטעריעלע מיטלען אויף אַרויסצוגעבן דאָס ווערק. ער איז אַליין געווען דעו איבערזעצער, אַליין דער מפרש, דער שרייבער און דער בעל־מגיה. פשוט באַוויזן איבערמענטשלעכע כוחות.

שמחה פיעטרושקא איז געבוירן געוואָרן ערב ראש חודש חשוון תרנ"ג צו זיינע אידיש-חסידישע עלטערן, ר' ישראל יצחק און חיה דינה פיעטרושקא. אין דער וואַרשעווער פאַרשטאָט, פראַגע, אויף ברוקאווע גאַס נומער 11. ער איז געווען דאָס פערטע קינד אין דער משפחה, ביי די עלטערן, וועלכע האָבן געצויגן זייער אַרימע חינוכה פון אַ קליין שפייז-קרעמל, האָבן מאַטעריעלע גליקן געשפילט אַ גאַנץ קליינע ראַלע. דער עיקר איז ביי זיי געווען תורה לערנען. ווען עס האָט זיך שפעטער אַרויסגעוויזן, אַז דער קליינער שמחה'לע האָט ערליכע כשרונות איז צו זייער גליק קיין גלייכן ניט געווען. פאַטער און מוטער האָבן געוואַכט איבערן קינד. ווען ער איז אונטערגעוואַקסן און זיינע אויסערגעוויינלעכע אייגנשאַפטן זענען געוואָרן וואָס ווייטער אַלץ מער בולט, האָבן די עלטערן געדאַרפט פאַר אים אַלעמאַל זוכן פאַסיקע רביים. האָבן זיי אים אַוועקגעשיקט לערענען אין די אַרומיקע שטעט, צו די דאָר-טיקע גרויסע רבנים און גאָר גיך איז שמחה'לע באַרימט געוואָרן אַלס דער „פראַ-גער עילוי“.

אין עלטער פון עלף יאָר ווערט שמחה'לע פאַרגעשטעלט פאַר רב מנחם זעמבא זצ"ל הי"ד. רב מנחם איז שוין דעמאַלט געווען באַרימט אַלס אַ יונגעראַמאָן אַ גאון. ער איז געזעסן על התורה ועבודה אין הויז פון זיין פאַרמעגלעכן שווער, ר' חיים ישעי' צעדערבוים, טאַקע אויף דער זעלבער ברוקאווע גאַס, וואו שמחה'לע'ס עלטערן האָבן געוואוינט. ר' מנחם האָט פרובירט רעדן מיטן יונגן בחורל אין לערענען. ער האָט אים געפרעגט אַ קשיא אין אַ געוויסן ענין אין ש"ס און אים געהייסן גיין אַ היים דורכלערענען די געוויסע סוגיא אין מסכת יומא מיט רש"י און תוספות, און קומען אויף צומאַרנסט און אים ברענגען אַ תירוץ אויף דער קשיא. ווי איבעראַשט איז אָבער ר' מנחם געוואָרן, ווען דער עלף יעריקער יונגל האָט גלייך אַנגעהויבן זאָגן אויף אויסנווייניק די גמרא, מיט רש"י און תוספות און טאַקע אויפן אָרט אים פאַרענטפערט די קשיא. ר' מנחם האָט שוין דעם יונגל ניט אַפגעלאָזן און גלייך געמאַכט אַ קביעות צו לערענען מיט אים יעדן טאָג.

אָבער כדי מקיים צו זיין דעם „הוה גולה למקום תורה“ און צו לערנען בדיבור חברים און לומדי תורה, איז ער שפעטער אַוועקגעפאַרן לערענען קיין ניישטאָט, ביים רב ר' יהושע'לע, וועלכער האָט געהאַט אַרום זיך אַ קיבוץ פון בחורים און יונגעלייט מצוינים בתורה. שמחה, כאַטש דער קלענסטער און יונגסטער צווישן זיי, איז אָבער געווען דער פּאָפּולערסטער און באַליבטסטער. ער האָט שוין אפילו דאָן אַנגעהויבן אַרויסצוואויזן זיין שרייבערישן טאַלאַנט, ווען זיינע עלטערע חברים האָבן באַשלאָסן אַרויסצוגעבן אַ צייטונג פאַר תורה, איז שמחה אויסגעקליבן געוואָרן אַלס דער רע-דאַקטאָר. פון דאָרט איז ער אַוועק לערנען קיין אַסטראָווע, צום גרויסן רבין, ר' מאיר יחיאל הלוי, באַרימט אַלס דער שר התורה פון פוילן. דעם אַסטראָווער רבינס ספעציעלע הנהגה פון קדושה וטהרה, אהבת הבריות און האַרציקע גוטסקייט, האָבן זיך טיף איינגעקריצט אין זכרון פון דעם יונגן עילוי. שמחה פלעגט כל ימיו באַ-וואונדערן די געוואַלדיקע פשוטות און איינפאַכקייט פון רבי'נס לעבן. ספעציעל זיך אויסגעטאַענקייט פון אַלע סאַרטן עולם הזה'דיקע הנאות און פאַרלאַנגען. ער האָט געוואוינט אין אַ זייער באַשיידענער וואוינונג מיט אַרימע מעבל, האָט כסדר גע-פאַסט, פלעגט טועם זיין פלייש בלויז שבת ויום טוב און איז מיט זיין גאַנץ וועזן און מחשבות תמיד געווען פאַיינגעטאַן אין לערנען און אין טאָן חסד מיט מענטשן.

אין אַסטראָווע איז שמחה געוואָרן בר-מצוה. ווען ער איז אַלט געוואָרן פערצן יאָר האָט ער באַשלאָסן זיך צוריקקערן אַהיים און האָט ווידעראַמאַל אַנגעהויבן

לערענען מיט ר' מנחם זעמבא בחברותא. כאָטש ר' מנחם איז געווען מיט צען יאָר עלטער ווי שמחה, זענען זיי געוואָרן אזוי שטאַרק צוגעבונדן איינער צום אַנדערן, אַז זיי האָבן זיך גערופן ביי די ערשטע נעמען און זיך אויך געדוצט. די יאָרן פון פּערצן ביז זעכצן זענען ביי אים געווען פאַררעכנט אַלס די פּרוכטבאַרסטע אין לי"י מוד התורה. ער האָט דאָן ממש געלערנט יומם ולילה. פשוט געשלונגען תורה. אַלץ איז ביי אים דורכגעטאָן געוואָרן שאַרף, פּלינק. ער האָט פשוט ניט געהאַט קיין געדולט פאַר לאַנגזאַמקייט אין לערנען.

אין יענער צייט האָט שמחה געקראָגן דעם ספר „צפנת פענח“, וואָס באַשטייט פון חידושים און פירושים אויפן רמב"ם, פון דעם וועלט-בארימטן גאון, ר' יוסף ראָזען, רב אין דווינסק (דינאבורג), בעסער באקאנט אלס דער „ראַגאַטשאַווער עי" לוי". רב יאָשע דינאַבורגער איז געווען פאַררעכנט אַלס דער גדול צווישן די גאונים הדור. שמחה האָט דעם ספר ניט אַרויסגעלאָזט פון זיין האַנט ביז וואָגען ער האָט אים ניט דורכגעקוקט פון אַנהויב ביזן סוף. דאָן גלייך זיך אוועקגעזעצט און אַנגע-שריבן אַ בריוו צום גאון מיט באַמערקונגען, אַנווייזנדיק אַ צאָל סתירות, וואָס ער האָט, לויט זיין מיינונג, געפונען אין זיין ספר. דער ראַגאַטשאַווער עילוי האָט אים גלייך געענטפערט, אַדרעסירנדיק אים מיט רעספעקט: הרב... אין זיין צווייטן בריוו האָט אים שמחה אויפּמערקזאַם געמאַכט, אַז ער איז ניט קיין רב, נאָר אַ בחורל פון פּערצן יאָר — „סמוך על שולחן אביו". טראַצדעם, האָט דער ראַגאַטשאַווער פאַרט-געזעצט צו אַדרעסירן אים מיטן טיטל הרב... די דאָזיקע קאַרעספּאַנדענץ מיטן גאון האָט אַנגעהאַלטן אַ לענגערע צייט.

אידן אין וואַרשע האָבן שטאַלצירט מיט זייער „פּראַגער עילוי". מען האָט וועגן אים דערציילט וואונדער, וואו ער פלעגט קומען איז ער אַרומגערינגלט געוואָרן פון לומדים; געפּרעגט קשיות, געענטפערט תירוצים און, ווי אַ געניטער שווימער, זיך געעקנט אַרונטערלאָזן אין די טיפּענישן פון ים התלמוד און אַרויסברענגען די מר" גליות טובות. ביז זעכצן יאָר איז זיין גאַנצע וועלט געווען קאַנצענטרירט אין די דלד אמות של הלכה.

פון זעכצנטן יאָר אָן האָט דער מחבר אַנגעהויבן זיך פאַראינטערעסירן מיט וועלטלעכער וויסנשאַפט און מיט דעם לימוד פון „חכמת ישראל". אַנגערעגט דערצו האָט אים דער גרויסער אידישער געלערנטער חיים יחיאל באַרענשטיין, וועלכער איז פאַררעכנט געווען אַלס איינער פון די גרעסטע אידישע געלערנטע אין חכמת ישראל. אַ גרויסן אינטערעס אין שמחה'ן האָט אויך גענומען דער באַוואוסטער אי-דישער געלערנטער, דר. שמואל אברהם פּאַזנאַנסקי, דער ראַבינער פון דער סינאַ-גאַגע אויף טלאַמאַצקע. די דאָזיקע לימודי חול און חכמת ישראל האָט ער געלערנט אַליין, אויסצונדיק אַלע מעגלעכע קוואַלן, זיין אויסערגעוויינלעכע התמדה און זיין פענאַמענאַלע כשרונות האָבן אים אין אַ קורצער צייט געמאַכט אַלס איינעם פון די בעסטע מאַטעמאַטיקער און קענער פון חכמת ישראל אין פּוילן. גרויסע וואַרשעווער געלערנטע האָבן פאַרגעזען פאַר אים אַ גרויסע צוקונפט אַלס אַ געלערנטער אין וועלטלעכע וויסנשאַפטן.

אַבער דאָס לעבן האָט אים געפירט אויף אַן אַנדערן וועג. די ערשטע וועלט-מלחמה האָט אויסגעבראַכן, שוין זייענדיק דאָן פאַרהייראַט און האַבנדיק אַ פּאַמיליע, האָט ער, כדי זיך צו באַזאָרגן מיט פּרנסה, אַנגעהויבן צו שרייבן אין אידישע ציי-טונגען, ער האָט אויך איבערגעזעצט ביכער פון פּויליש אין אידיש. אין 1917, ווען אין וואַרשע איז געגרינדעט געוואָרן די אידישע אַרטאָדאָקסישע טאַג צייטונג „דאָס אידישע וואַרט" און דערנאָך „דער איד", איז פּיעטרושקא געוואָרן איינער פון די וויכטיקסטע מיטאַרבעטער. אויך אין פעלד פון זשורנאַליזם איז פּיעטרושקא גיך אנערקענט געוואָרן אלס דער „ארי שבחבורה". ער איז געווען פון די סאַמע אַנגע-זעענסטע און באַליבטסטע זשורנאַליסטן אין פּוילן, סיי אַלס זשורנאַליסט, סיי אַלס קאַרעספּאַנדענט. ער האָט זיך באַזעצט פאַר די יאָרן 1925—1930 אין ארץ ישראל און פון דאָרט געשריבן זיינע באַרימטע קאַרעספּאַנדענצן „וואָס הערט זיך אין ארץ ישראל", וואָס האָט אַנגערעגט טויזנטער אידישע משפחות פון פּוילן צו באַזעצן

זיך אין ארץ ישראל. אין 1930 האָט ער זיך צוריקגעקערט קיין ווארשע און איז געוואָרן רעדאקטאר און ארויסגעבער פון די פּירענדע אידישע מאָרגן און נאַכ־מיטאָג צייטונגען אין פּוילן. ער האָט תמיד אויף א קלאָרן און דירעקטן אופן, געזאָגט זיין אויטאָראַטיוו וואָרט און ס'האָט שטענדיק געמאַכט דעם געהעריקן רושם. איך די דאָזיקע דרייסיקער יאָרן (אין יאָר תרצ"ח) האָט שמחה אויסגענוצט זיין גרויסן איינ־פלוס, וואָס ער האָט געמאַכט אין ווארשע, אלס פּראָמינענטער רעדאקטאָר און וואָרט־זאָגער, צו העלפן זיין אמאָליקן רבי'ן, ר' מנחם זעמבא, אז ער זאָל דערוויילט ווערן אלס חבר פון ווארשעווער ראבינאַט. ר' מנחם איז אומגעקומען על קידוש השם, אין דעם ערשטן טאָג פסח אין יאָר תשי"ג. דורך די נאַציס, ימח שםם וזכרם, אין דעם קאַמף אין דער ווארשעווער געטאָ.

קיין אינערלעכע צופרידנקייט האָט פּיעטרושקא ניט געהאַט פון זיין זשור־נאַליסטישן דערפאַלג. ווי געזאָגט איז דאָס געווען ביי אים אן ענין פון פרנסה, א פאך, און אין זומער 1939, ווען ער האָט געפילט, אָז עס רוקט זיך אָן די מלחמה פון די היטלער באַנדעס אויף פּוילן, האָט ער צוזאַמען מיט זיין פרוי און טאָכטער פאַרלאָזט דאָס לאַנד פון זיין געבוירן און זיך באזעצט אין מאָנטרעאַל, קאַנאַדע, וואו א טייל פון זיין משפּחה וואוינען. דאָמאַלט האָט שמחה באַשלאָסן צו מאַכן אַ סוף צו זיין זשורנאַליסטישער קאַריערע און זיך צוריק אומקערן צום מקור, וואָס די השגחה האָט אים באַשטימט — לימוד התורה און חכמת ישראל. אין מאָנטרעאַל האָט שמחה פּיעטרושקא געפונען זיין אינערלעכע צופרידנקייט אין אַן אַרבעט, וואָס איז געוואָרן א טייל פון זיין לעבן.

ער האָט אלע זיינע כחות, מיה און ענערגיע געווינדמעט צום משניות. עס האָט צוריק אויפגעלעבט אין אים דער אמאָליקער חשק און התמדה צו לערנען. זיין געוואלדיקע באגייסטערונג האָט בייגעשטאַנען אלע שוועריקייטן. ער האָט געאַרבעט מיט אויסערגעוויינלעכער אינטענסיווקייט. ער פלעגט זיך אויפהויבן דריי פארטאָג צו זיין ארבעט און עס פאַרגעזעצט אַ גאַנצן טאָג ביז שפּעט אין דער נאַכט, ביז ער האָט פאַרענדיקט דאָס אומשטערבלעכע ווערק זיינס, דעם „פּיעטרושקא משניות“. ווי עס איז צווישן עולם, אונטער דעם נאָמען, באקאַנט.

אין מאָנטרעאַל האָט שמחה פּיעטרושקא אויך ארויסגעגעבן, אין צוויי בענדער, „די אידישע ענציקלאָפּעדיע“. אַ זייער וויכטיק ווערק, וואו עס געפינען זיך דריי, טויזנט ענינים (שטיך־ווערטער), אין פּראָגן פון אידישער געשיכטע, מנהגים, וויסן, רעליגיע, ליטעראַטור. דאָס איז אַבער געווען בלויז אַ פאַרבייגייענדיק ווערק. דער עיקר איז ביי אים צו ציל צו פאַרשפּרייטן דעם לימוד המשנה ביי אידן, דורך דעם איבערזעצן דאָס משניות מיטן פאַפּולערן, קלאָרן פירוש. אין דער צייט, וואָס ער האָט געוואוינט אין מאָנטרעאַל האָט ער זיך אויך אָפּגעגעבן מיט הצלת נפשות. עס איז געווען אויסשליסלעך אַ דאַנק שמחה פּיעטרושקא, וואָס דער פּראָיעקט פון אריינלאָזן פיר הונדערט אידן, פּוילישע בירגער, קיין קאַנאַדע, איז געוואָרן אויסגעפירט מכח אל הפּועל. ער איז געווען זייער טעטיק אין דער גרויסער ארבעט פון דעם „פאַרבאַנד פון פּוילישע אידן אין מאָנטרעאַל“. ער האָט אויך געשריבן אַ רייע קריטישע אַרטיקלען איבער די ספרים, וואָס עס האָט ארויסגעגעבן פּראָפּעסאָר לוי גינצבורג, און אויך אויף אנדערע ביכער וועגן חכמת ישראל, וואָס זענען אין די יאָרן דערשינען. דער „אידישער טעאָלאָגישער סעמינאַר“ האָט אים אין דער צייט צוגעטיילט דעם טיטול דאָקטאָר (ד. ה. ל.), לכבוד זיין אַרבעט אין פּאַפּו־לאַריזירן די משנה צווישן אידן.

שמחה פּיעטרושקא האָט זיך אריינגעוואָרפן אין זיין הייליקער אַרבעט פון מר־ביץ זיין תורה ברבים. גלייך נאָך זיין ענדיקן דעם משניות אין אידיש האָט ער זיך גענומען צו איבערזעצן און מאַכן אַ פירוש אויף משנה אויך אין דער ענגלישער שפּראַך. אין חודש אדר תש"ט איז ער אַוועקגעפאַרן מיט זיין משפּחה קיין ארץ ישׂ־ראל און איבערן זומער שוין געהאַט אין מאַניסכריפט צוגעגרייט אין ענגליש דעם סדר זרעים און מער ווי אַ האַלב פון סדר מועד. ער איז צוריקגעקומען קיין קאַנאַדע מיטן געדאַנק זיך צו נעמען צום דרוק דעם ענגלישן פירוש פון משנה, מיט דעם תוכן

מיט נקודות. האָט זיך אָבער אונטערגערוקט די שרעקלעכע קראַנקהייט. ער איז אָפגעלעגן עטלעכע חדשים אין שפיטאַל אין גרויסע יסורים. אָבער לאַ פסק פּוּמי מגירסא. ליגנדיק אין בעט. האָט ער געלערנט פון אויסנווייניק. ווען רבנים און תלמידי חכמים זענען געקומען אים מבקר חולה זיין, האָט ער מיט זיי שטענדיק געשמועסט אין לערנען און זיי פלעגן נשתומם ווערן פון זיין גאונישער בקיאות. לאַגיק און הסברה. ער האָט ליידער, ליידער, ניט דערלעבט צו פאַרווירקלעכן זיינע פילע גרויסע פלענער: א) צו דערגאנצן זיין פירוש צום משניות מיט אן עקסטערע באַנד, וואָס האָט באַדאַרפט זיין אַ מבוא (אַן אַריינפיר), און ענטהאַלטן אַ גענויע אָפּהאַנדלונג פון דער משנה, מיט באַלויכטונגען און אויפקלערונגען פון אַ לומדישן היסטאָרישן און וויסנשאפטלעכן פארנעם; ב) דעם משניות מיט א פרוש מדעי אין העברעאיש; ג) פארפאסן און ארויסגעבן א אידישע איבערזעצונג און פירוש אויף גאַנץ ש"ס; ד) א אידישע איבערזעצונג און פירוש אויף גאַנץ תנ"ך. מיט זיין רייכן באגאזש פון לומדות און וויסן און זיינע אויסגעצייכנטע גאונישע קוואליפיקאציעס איז ער טאקע געווען די פאסיקסטע פערזאן פאר אועלכע ריון ארבעטן. כאַטש נאָך א צען יאָר לעבן! אָבער דער רצון פון דער השגחה איז אנדערש געווען אין אירע וועגן זענען טיף פארהוילן פון אונז. לאַמיר זיין דאנקבאר צו השי"ת פאר די גרויסע, מאַנומענטאלע ווערק, וואָס שמחה פיעטרושקא ז"ל האָט אונז איבערגעלאָזן — דעם משניות אין אידיש.

מ. מ. ישר

יהא זכרו ברוך!

ברוקלין, ניו-יאָרק, ט' מרחשון, תשט"ו.

הַקְדָּמָה

עס איז באמת ניט נויטיק צו שרייבן באריכות וועגן דער וויכטיקייט פון משניות מיט אן איבערזעצונג אין יידיש און א פירוש אין יידיש. משניות איז, נאָכן תנך, דער יסוד פון גאַנצן יידישקייט: רעליגיע, עטיק, לעבנס־פאַרמען, געשיכטע פון אלטע צייטן. משניות איז דער יסוד, אויף וועלכן עס זענען געבויט געוואָרן די גמרא, די ספרים פון דער גאונים־צייט, פון די פוסקים און רבנים אין די שפעטערדיקע דורות. די נויטיקייט, אז א ייד זאָל קאַנען לערנען משניות צוזאמען מיט אן איבער־זעצונג און א פירוש אין יידיש, איז דאריבער קלאָר פאר יעדן.

כדי ניט אויסצומישן די איבערזעצונג מיטן פירוש, ווערט די איבערזעצונג פון יעדער שטיקל משנה געגעבן מיט העלע, דינע אותיות, און דער פירוש ווערט געגעבן מיט דיקערע אותיות. פאר יעדער איבערזעצונג ווערט געגעבן דאָס ערשטע לשון־קודש'דיגע וואָרט פון דעם שטיקל משנה, כדי מען זאָל וויסן, צו וועלכן שטיקל משנה די איבערזעצונג און דער פירוש ווערן געגעבן.

איך וויל דאָ באמערקן עטליכע זאכן.

ערשטנס, אז שוין אין דער איבערזעצונג איז פאַראַן עטוואָס פירוש, אביסל הסברה פון דער משנה. אין האָב מיך באַמיט צו געבן די דאָזיקע „הסברה“ אין קלאמערן, איינגערינגלט, כדי מען זאָל וויסן, וועלכע ווערטער זענען פון דער משנה, און וועלכע זענען צוגעגעבן געוואָרן, כדי מען זאָל האָבן די פארבינדונג פון די ווערטער אין דער משנה.

צווייטנס, אין דעם פירוש האָב איך מיך געשטיצט אויף די פירושים פון די קדמונים, די גמרות בבלי און ירושלמי, רשי, תוספות, רמבם, ר"ש, און פון די אחרונים רבנו עובדיה ברטנורא (וועלכער ווערט גערופן סתם „דער ברטנורא“), די צוגאַב־דערקלערונג פון תוספות יום טוב, מלאכת שלמה, די ליקוטים פון „תוספות חדשים“, די חידושים פון ווילנער גאון און ר' עקיבא אייגער, דעם פירוש פון „תפארת ישראל“, גאַנץ אָפט, וואו עס זענען פאראן עטליכע פירושים גיב איך די אלע פירושים. פון די חידושים און סברות און הלכות גיב איך נור די דאָזיקע, וועלכע האָבן א שייכות צום פשט פון דער משנה, אָבער ניט צו דער ווייטערדיקער שקלא וטריא ארום דער משנה.

דריטנס, איך האָב טייל אייגענע חידושים צו א סך ערטער פון דער משנה; אָבער די דאָזיקע חידושים האָב איך דאָ ניט אריינגעגעבן, און איך האָב געגעבן נור וואָס די מפרשים, די ראשונים און אחרונים, זאָגן.

פערטנס, די לשון־קודש'דיקע שפראך פון דער משנה האָט שוין געהאט אין זיך א סך ווערטער פון אנדערע שפראכן, דער עיקר פון גריכיש און לאטיין; דערויף האָבן שוין אויפגעקוזאם געמאכט די ראשונים, און דער עיקר דער ספר „ערוך“ פון רבנו נתן פון רוים. איך האָב מיך באַמיט צו געבן די פילאָלאָגישע דערקלערונגען פון די דאָזיקע ווערטער אויפן יסוד פון „ערוך“ און „מוסף הערוך“ (פון ר' בנימין מוספיא) און אַנדערע.

פיפטנס, אין דעם „פנים“, אין דעם לשון-קודשדיקן טעקסט פון דער משנה, זענען פאראן פארשידענע נוסחאות, סיי אין די כתבי-יד, סיי אויך אין די עלטערע געדריקטע משניות. אויף טייל נוסחאות-אונטערשידן האָב איך אָנגעוויון אין פירוש.

זעקסטנס, איך האָב מיך באַמיט צו געבן אין פנים, אין לשון-קודשדיקע טעקסט פון דער משנה די אָנגענומענע סמני הפסיק, ווי דעם פונקט (.), די צוויי-פונקטן (:), די קאָמאָ (,), דעם סעמיקאָלאָן (;), דעם פראגע-צייכן (?), כדי דאָס לערנען די משנה זאָל זיין לייכטער. איך האָב מיך געשטיצט דערויף, אז דאָס האָט אויך געפרובט טאָן אזא גאון וקדוש ווי ר' ישראל ליפשיץ, דער מחבר פון „תפארת ישראל“.

זיבטנס, גאנץ אָפט גיב איך ניט אָן דעם פירוש, פון וואנען ער איז גענומען, און ער איז טיילמאָל גענומען געוואָרן פון די ראשונים ניט אויף דער דאָזיקער משנה, נאָר פון אן אנדער אָרט. למשל, דעם פירוש באלד אין דער ערשטער משנה אויף דעם וואָרט „אשמורה“, אז דאָס איז פון די נאָכט-וועקטערס (שומרים), וועלכע האָבן זיך געטוישט יעדע דריטל נאכט. דאָס איז גענומען פון רשי אין שופטים ז', און אזוי איז אין א סך פאלן.

אכטנס, איך האָב מיך באַמיט, סיי אין דער איבערזעצונג און סיי אין פירוש, צו געבן אלץ אין א קלאַרער, פשוטער יידישער שפראך, ניט באַנוצן זיך מיט פרעמד-ווערטער, און איך האָב מיך באַמיט מסביר צו זיין וואָס מער, און דער עיקר ביי די פארוויקלטע און שווערע הלכות פון דמאי, כלאים, שביעית און אנדערע, אז יעדער לערנער זאָל פאָרשטיין די משנה.

איך האָב מיך געהאט פארנומען צו געבן אויך א גרעסערן מבוא, אן איינלייטונג, אין וועלכער עס זאָל געגעבן ווערן ברייט און בפרטות וועגן אלע ענינים פון משניות, וועגן דעם צוזאמענשטעל, דער שפראך (לשון המשנה), דעם סידור המשנה, די תנאים, וועגן צוזאמענשטעל פון יעדן זעקס סדרים (זרעים, מועד, נשים, נזיקין, קדשים, טהרות), דעם לעבנס-שטייגער פון די יידן אין די צייטן פון משנה, וכדומה. אָבער עס האָט זיך ארויסגעוויון, אז דאָס וועט פארנעמען זייער א סך, און איך רעכן, אס ירצה השם, צו געבן אין א באַזונדערן ספר אזא איינלייטונג.

עס וואָלט געווען ניט ריכטיק, אז ביים שרייבן א הקדמה צום ספר זאָל איך ניט דערמאָנען דאָס סאמע שרעקליכסטע און גרויזאמסטע און שוידערליכסטע, די גזירות ושחיתות אין די יאָרן פון תרצ"ט, ביז תש"ה, די מיליאָנען יידן פון פוילן און ליטע און אנדערע אייראָפּעאישע לענדער, וועלכע זענען אומגעקומען באכזריות נוראה דורך די טמאדיקע דייטשע רוצחים, דער הרג ואבדון פון די שענסטע און בעסטע פון יידישן פאָלק, פון רוב בנין פון גאנצן יידנטום. וכל בית ישראל יבכו את השריפה, אָבער יעדער פון אונז טרויערט באזונדערס אויך אויף די סאמע נאָנסטע זיינע. זאָלן דאָ דערמאָנט ווערן (פון די פיל קרובים און פריינט מיינע) מיין שוועסטער טויבע רחל און מיין שוואַגער יצחק בלומבערג און זייערע קינדער, וועלכע זענען געווען אין געטאָ אין ווארשא, און וועלכע זענען אומגעקומען מות קדושים. די גמרא (ברכות נ"ד) זאָגט „אניסא דיחיד איהו חייב לברוכי“, אז אויף א נס, וואָס געשעט מיט אן איינצלנעם מענטש, דארף דער דאָזיקער מענטש מאַכן די ברכה „ברוך שעשה לי נס“. איך האָב געוואוינט אין ווארשא מיט מיין פרוי רחל און מיין טאָכטער גינה תחי', און מיר האָבן ווי דורך א נס פארלאָזט ווארשא ענדע

מאָנאט יולי 1939 און מיר זענען אָנגעקומען קיין מאָנטרעאל אין קאנאדע אין אָנהייב אויגוסט 1939, פונקט א מאָנאט איידער די דייטשן אונטער דער פירונג פון רוצח היטלער ימ"ש זענען אריין אין מלחמה קיין פוילן.

חייב אדם בכבוד אביו ואמו, לאָמיר דאָ דערמאָנען מיינע טייערע עלטערן, מיין פאָטער ר' ישראל יצחק פיעטרושקא ז"ל, וועלכער איז נפטר געוואָרן אין ארץ ישראל אין תל-אביב ה' אייר ת"ש, און מיין מוטער חיה דינה ז"ל, וועלכע איז נפטר געוואָרן אין תל-אביב יג סיון תש"ג. זיי האָבן זיך באמיט איינצופלאַנצן אין אונזער פאמיליע אהבה צום לערנען און מידות טובות. זאָלן דאָ דערמאָנט ווערן מיין שווער ר' צבי יהודה הכהן מילשטיין ז"ל, וועלכער איז נפטר געוואָרן אין מאָנטרעאל ה' אדר תש"ה און מיין שוויגער שרה טעמא ז"ל, וועלכע איז נפטר געוואָרן אין עסטאָוואן (קאנאדע) ט' סיון תרצ"ב.

און יבדל מהם לחיים זאָלן דערמאָנט ווערן מיין ליבע פרוי רחל תחי', און מיין זון שמואל פיעטרושקא נ"י (וועלכער האָט אנטייל גענומען אין דער מלחמה אין ארץ-ישראל) און מיין טאָכטער גינה תחי'.

איך וויל דאָ אויסדריקן א דאנק מיינע פריינט און באקאנטע, וועלכע האָבן מיר געהאָלפן פינאנציעל ארויסצוגעבן דעם ערשטען סדר זרעים, און באזונדערס צו די עושים ומעשים, מיינע חשובע פריינט הרב הגאון הישיש ר' צבי כהן שליטא יושב ראש הרבנים אין מאָנטרעאל, ר' הערש וואָלאָפסקי נ' רעדאקטאָר־ארויסגעבער פון „קענעדער אדלער“, הרב הגאון ר' משה ישר שליטא אין ברוקלין, והרב הגאון ר' פּינחס הירשפרונג שליטא אין מאָנטרעאל.

מאָנטרעאל, ראש חודש תמוז תש"ה.

שמחה פיעטרושקא.

ראשי-תיבות – ווערטער-פארקירצונגען

א"ר	אמר רבי
ב"ה	בית הלל
בה"א	בית הלל אומרים
ב"ש	בית שמאי
בש"א	בית שמאי אומרים
דב"ה	דברי בית הלל
דב"ש	דברי בית שמאי
ד"ך	דברי רבי
ה'	השם
הגר"א	הגאון ר' אליהו (דער ווילנער גאון)
וחכ"א	וחכמים אומרים
נ"א	נוסח אחר
ע"א	עבודת אלילים
ע"ז	עבודה זרה
עכו"ם	עבודת כורבים, עובד כוכבים, עובדי כוכבים
ר'	רבי
ראב"ד	רבנו אברהם בן דוד
רא"ש	רבנו אשר
ריטב"א	רבנו יום טוב בן אברהם אישבלי
ר"י	רבנו יצחק, רבנו יהודה, רבנו יצחק בן מלכי צדק
ריב"ן	ר' יצחק בר נתן, ר' יהודה בר נתן
ריב"ש	ר' יצחק בר ששת
רי"ף	ר' יצחק אלפסי
רמ"א	רבנו משה איסרליס
רמב"ם	רבנו משה בן מיימון
ר"ן	רבנו נסים
ר"ח	רבנו חננאל
ר"ש	רבנו שמשון
רשב"א	רבנו שלמה בן אדרת
רשב"ם	רבנו שמואל בן מאיר
רש"י	רבנו שלמה יצחקי
ר"ת	רבנו תם
ש"ס	ששה סדרים
תנך	תורה, נביאים כתובים

זְרָעִים

„זרעים“ איז דער טייטש „זאמען“, וואָס מען פארזייט כדי ארויס-צובאקומען געוויקסן (חומש בראשית א' כ"ט. „זרע זרע“). און עס האָט טיילמאָל דעם טייטש פון די געוואוקסן אליין. דער ערשטער סדר הייסט „זרעים“, ווייל כמעט אלע מסכתאות (פאה, דמאי, כלאים, שבי-עית, תרומות, מעשרות, מעשר שני, חלה, ערלה, ביכורים) לערנען די הלכות פון געוואוקסן פון דער ערד. די שאלה איז, ווי קומט די ערשטע מסכתא ברכות אין סדר זרעים? טייל מפרשים ווילן האָבן, אז ערשטנס האָט דער מסדר פון דער משנה געוואָלט אָנהויבן מיט דער מצוה פון קריאת שמע ליינען וואָס דאָס איז דאָס נעמען אויף זיך דעם עול מלכות שמים, און ממילא האָט ער שוין געגעבן אלע דינים פון דאוונען און ברכות. צווייטנס, ווייל אין דער מסכתא זענען פאראן די דינים וועגן ברכות אויך אויף געוואוקסן (דער זעקסטער פרק „כיצד מברכין על הפירות“) און דאריבער האָט עס שוין א שייכות צו געוואוקסן. דער נאָמען „זרעים“ פאר דעם ערשטן סדר ווערט געבראכט אין דער גמרא שבת ל"א.

תּוֹכַן — אֵינְהַאֵלֵט

זייטן	צאָל פּרָקִים	מסכתא
38-1	ניין	א. ברכות
82-39	אכט	ב. פאה
122-83	זיבן	ג. דמאי
178-123	ניין	ד. כלאים
237-179	צען	ה. שביעית
301-238	עלף	ו. תרומות
331-301	פינף	ז. מעשרות
372-331	פינף	ח. מעשר שני
396-372	פיר	ט. חלה
416-397	דריי	י. ערלה
435-417	דריי	יא. ביכורים

מִסְכֵּת בְּרָכוֹת

א מאימתי

קורין את שמע בערבית? משעה רבי אליעזר. נחמיהם אומרים, עד שהכהנים נכנסים לאכל בתרוקתן חצות. רבן גמליאל אומר, עד שיעלה עד סוף האשמורה הראשונה, רבבי עמוד השחר. מעשה שבאו בניו

עם איז פאראן, כידוע, די מצוה, אז יעדן אין דער פרי און יעדן אוונט זאל מען ליינען קריאת שמע, דאס הייסט, מען זאגט די פרשיות פון חומש „שמע ישראל“ (אין חומש דברים ו'), „והיה אם שמע“ (חומש דברים י"א) און „ויאמר“ (במדבר ט"ו). די דאזיקע מצוה איז פאראן אין דער תורה אין חומש דברים ו', „ודברת בם—בשכבך ובקומך“, דו זאלסט זיי זאגן—ווען דו לייגסט זיך און ווען דו שטייסט אויף“, דאס הייסט אין אוונט און אין דער פרי. דער ערשטער פרק אין דער משנה באהאנדלט די פראגע, ווען הייסט „אין אוונט“, און ווען הייסט „אין דער פרי“.

פרק א.

א. מאימתי, פון ווען אן ליינט מען קריאת שמע אין אוונט? פון וועלכער צייט אן הייסט עס „אוונט“, אז מען זאל שוין מעגן ליינען די אוונט-קריאת-שמע? מעשה, פון דער צייט אן, ווען די כהנים קומען אריין עסן זייער תרומה. פאראן א דין אין חומש ויקרא כ"ב, אז אויב א כהן ווערט טמא, ווען למשל, ער רירט אן א טויטן שרץ, טאָר ער ניט עסן קיין „תרומה“, דאָס הייסט די הייליקע תבואה, וואָס מען גיט אוועק צו די כהנים; א כהן ווען ער ווערט טמא, מוז ער פריהער זיך טובל זיין אין א מקוה אָדער א טייך, און ער ווארט ביז אוונט, און ערשט אין אוונט מעג ער עסן תרומה. די משנה לערנט אונז, אז די דאזיקע צייט, ווען די כהנים באטראכטן שוין אלס „אוונט“ צו מעגן עסן תרומה, הייסט אויך „אוונט“ צו מעגן ליינען קריאת שמע ביינאכט. די גמרא זאגט, אז דאָס איז „צאת הכוכבים“, ווען די ערשטע שטערנס באַווייזן זיך אויפן הימל. עד סוף, ביז צום סוף פון דער ערשטער אשמורה, אזוי זאָגט רבי אליעזר. דאָ ענטפערט די משנה אויף א צוויי-טער פראגע. דייינו: ביז וועלכער צייט אין דער נאָכט מעג מען ליינען קריאת שמע? דערויף זאָגט דער תנא רבי אליעזר (אומעטום, וואו עס שטייט סתם ר' אליעזר מיינט מען ר' אליעזר בן הורקנוס), אז די צייט איז ביז צום סוף פון דער ערשטער אשמורה. די נאָכט איז געווען איינגעטיילט (שוין אין דער צייט פון תנך, ווי מיר זען עס אין שופטים ז') אין דריי טיילן, און יעדער טייל האָט געהייסן „אשמורה“, פון וואָרט „שמר“, „וואכן“, „היטן“, ווייל נאכט-וועכטערס האָבן געהיט די שטאָט, יעדער וועכטער א דריטל פון דער נאָכט. זאָגט ר' אליעזר, אז קריאת שמע אין אוונט מעג מען ליינען נאָר אין דער ערשטן דריטל פון דער נאכט, וחכמים, און די חכמים זאָגן, אז ביז א האלבע נאָכט. מיטן וואָרט „חכמים“, די „קלוגע“, די „געלערנטע“ מיינט מען דעם רוב תנאים אין דער ישיבה. רבן גמליאל זאָגט, אז ביז עס גייט-אויף דער מאָרגן-זייט. די תנאים אין דער משנה טראָגן געוויינליך דעם טיטל „רבי“, און נאָר עטליכע תנאים, און דער עיקר די נשיאים, האָבן געטראָגן דעם טיטל „רבן“. ווען אין דער משנה ווערט דערמאָנט סתם „רבן גמליאל“ מיינט מען, געוויינליך רבן גמליאל דעם צווייטן, פון דער שטאָט יבנה, נשיא איבער יידן נאָכן חורבן פון צווייטן בית המקדש, א שוואַגער פון רבי אליעזר. רבן גמליאל זאָגט, אז די צייט צו ליינען קריאת שמע אין אוונט איז אַ גאנצע נאכט ביז עס גייט-אויף דער „מאָרגן-זייט“, דאָס הייסט, ווען עס באַווייזט זיך דער ערשטער ווייסער פאס אויף דער מזרח זייט פון הימל פארטאָג. מעשה, עס איז אמאָל פאָרגעקומען, אז זיינע (רבן גמליאל'ס) קינדער זענען געקומען פון א סעודה

מבית המשתה, אמרו לו, לא קרינו את שמע. אמר להם. אם לא עלה עמוד השחר, תיבין אתם לקרות. ולא זו בלבד, אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות, מצותן עד שיעלה עמוד השחר; למה אמרו חכמים עד חצות? כדי להרחיק את האדם מן העברה; ב מאימתי קורין את שמע בשחרית?

(שפעת אין דער נאכט), און זיי האבן געזאגט צו אים: „מיר האבן ניט געליינט קיין קריאת שמע“, און ער האָט צו זיי געזאָגט: „אויב דער מאַרגן־זייל איז נאָכניט אויפגע־גאַנגען דארפֿט איר ליינען“. אין דער משנה שטייט, אז רבן גמליאל'ס קינדער זענען געקומען „מבית המשתה“, פֿון א סעודה־הויז, און דאָס וואָרט „משתה“ איז שוין אין תנך דער טייטש א גרויסע סעודה, ביי וועלכער מען האָט געטרונקען וויין („שתה“, „טרינקן“). פֿון א סך ערטער אין דער גמרא איז צו זען, אז מיט „משתה“ האָט מען, געוויינליך, געמיינט א חתונה, וואָס פלעגט געוויינליך פֿאַרקומען ביינאכט און די סעודה האָט זיך פֿאַרצויגן שפעט, ולא זל, און ניט נאָר ביי קריאת שמע אליין, נאָר אויך אומע־טום, וואו די חכמים זאָגן, „בזו האלבע נאָכט“, אין די צייט ביז עס גייט־אויף דער מאַרגן־זייל. די גמרא טייטשט אײן די דאָזיקע משנה, אז רבן גמליאל האָט אויך גע־זאָגט צו זיינע קינדער, אז צווישן אים און די חכמים איז באמת ניט קיין מחלוקה, און אז אויך די חכמים האלטן, אז די צייט פֿון קריאת שמע ליינען איז א גאַנצע נאכט, און אז ניט נאָר ביי קריאת שמע ליינען, נאָר אויך ביי אנדערע זאכן, וועגן וועלכע די חכמים זאָגן „בזו האלבע נאָכט“ איז די ריכטיקע צייט ביז אין דער פֿרי. און איצט רעכענט ער אויס עטליכע אזעלכע זאכן: הקטר, דאָס פֿאַרברענען פֿון פעטס און איברים (פֿון קרבנות אויפֿן מזבח אין בית המקדש) איז צייט (א גאַנצע נאָכט) ביז דעם אויפ־גאַנג פֿון מאַרגן־זייל. און אלע (קרבנות), וואָס ווערן געגעסן איין טאָג, מעג מען זיי עסן (א גאַנצע נאכט) ביזן אויפֿגאַנג פֿון מאַרגן־זייל. ווען מען האָט מקריב געווען קרבנות אין בית המקדש, האָט מען פֿון טייל קרבנות פֿאַרברענט אויפֿן מזבח נאָר דאָס פעטס, די חלבים, און פֿון טייל קרבנות האָט מען פֿאַרברענט אויך די פֿלייש־טיילן, די איברים. זאָגט די משנה, אז דאָס פֿאַרברענען האָט געקאָנט פֿאַרקומען א גאַנצע נאָכט, נאָכן טאָג ווען מען האָט געשאַכטן דעם קרבן. דאָס זעלבע איז אויך מיטן פֿלייש פֿון אזעלכע קרבנות, וואָס מען האָט זיי געמעגט עסן נאָר „יום אחד“, נאָר אין דעם טאָג, ווען מען האָט זיי געשאַכטן, איז דער דין, אז מען האָט זיי געמעגט עסן אויך אַ גאַנצע נאָכן טאָג פֿון שעכטן זיי. אס כן, אויב עס איז אזוי (אויב מען מעג דאָס אלץ טאָן א גאַנצע נאָכט). פֿאַרוואָס־זשע האָבן די חכמים געזאָגט, אז נור ביז האַלבע נאָכט? איז דער ענטפֿער. כדי צו דערווייטערן דעם מענטש פֿון אַ עבירה. דאָס הייסט אז די חכמים האָבן מורא געהאט, דאָס אויב מען וועט זאָגן, אז די צייט איז ביז אין דער פֿרי, וועט טייל מאָל דער מענטש אפֿלייגן דאָס ליינען קריאת שמע אויף שפֿע־טער און דערווייל וועט ער אנטשלאָפֿן ווערן און אינגאַנצן ניט ליינען, און ער וועט אזוי ארום טאָן א עבירה. דעריבער האָבן זיי געזאָגט, אז עס איז גלייכער צו ליינען קריאת שמע פֿאַר האַלבער נאָכט, טייל מפרשים זאָגן, אז די מחלוקה צווישן רבי אליעזר און די חכמים און רבן גמליאל באשטייט אין אויסטייטשן דעם דערמאָנטן וואָרט אין חומש „ובשכבך“. רבי אליעזר טייטשט, אז דאָס מיינט, ווען „דו לייגסט זיך שלאָפֿן“, און געוויינליך לייגן זיך שלאָפֿן ארבייטס־מענטשן אין דעם ערשטן דריטל אין דער נאכט. דאָגעגן די חכמים און רבן גמליאל טייטשן „ובשכבך“, ווען דו לייגסט, און די צייט פֿון לייגן איז א גאַנצע נאכט; און די חכמים האָבן באַגרענצט די צייט ביז א האַלבער נאכט צוליב דעם טעם, כדי אַבצוהיטן דעם מענטש פֿון א עבירה.

ב. מאימתי פֿון ווען אָן ליינט מען קריאת שמע אין דער פֿרי? די איצטיקע משנה באַהאַנדלט די פֿראַגע וועגן דער צייט פֿון ליינען קריאת שמע אין דער פֿרי און וויל

משיביר בין תכלת ללָבָן, ר' אליעזר
 אומר, בין תכלת לכתית. (וגומר) |
 עד הגין החמה. ר' יהושע אומר,
 עד שלש שעות, שכן הַרְדָּךְ בְּנֵי
 מַלְכִים לַעֲמוּד בְּשֵׁלֶשׁ שָׁעוֹת. הקורא

געבן דעם סימן, ווען הייסט שוין טאָג, און זי זאָגט, משיכיר, פון ווען מען קאָן דערקער-
 נען דעם אונטערשיד צווישן בלוי און ווייס. אין דער משנה ווערט באַנוצט אויף
 „בלוי“ דאָס וואָרט „תכלת“, און טייל טייטשן עס, און עס איז שוין אויב ליכטיק, און
 מען קאָן דערקענען אין ציצית צווישן דעם תכלת-פּאַדִים און די ווייסע פעדים;
 טייל טייטשן, און דאָס מיינט מען סתם צווישן די פארבן פון בלוי און ווייס. ר' אליעזר
 זאָגט: צווישן בלוי און גרין, פאר „גרין“ ווערט באַנוצט דאָס וואָרט „כרתית“,
 און דאָס איז אזא גרינווארג, אזא גרינער קנאַבל, וואָס הייסט אין דייטש „לויך“ און
 ענגליש „ליק“ און וואָס האָט א גרינעם קאַליר; אין נוסח פון ירושלמי שטייט דאָ
 „כרתן“ וואָס איז דער טייטש דער „גרין-קאַליר“ פון דעם גרינווארג כרתית. וגומר,
 און די ענדע (פון ליינען קריאת שמע) איז ביז די זון שפּראַצט-אויף. לויט דער דאָ-
 זיקער מיינונג פון דער משנה איז די צייט פון ליינען קריאת שמע אין דער פרי א זייער
 באַגרענצטע, דהיינו, פון ווען עס באווייזט זיך די ערשטע ליכטיקייט און מען קאָן
 דערקענען קאַליר, ביז די זון שפּראַצט-אויף, דאָס הייסט מען זעט איר נאָר אויף די
 שפיצן בערג. ר' יהושע זאָגט: ביז דריי שעה, ווייל עס איז דער שטייגער פון קינדער
 פון מלכים אויפצושטיין ערשט אום דריי שעה (אויפן טאָג). אומעטום אין דער משנה,
 וואו עס ווערט דערמאָנט ר' יהושע מיינט מען דעם תנא ר' יהושע בן חנניה, א חבר
 פון ר' אליעזר און רבן גמליאל. ער זאָגט, און מען מעג ליינען קריאת שמע אין דער
 פרי ביז דעם סוף פון דער דריטער שעה אין טאָג. די מחלוקה צווישן רבי יהושע און
 דער פּאַריגער מיינונג פון דער משנה באַשטייט אין אויסטייטשן דאָס וואָרט פון חומש
 וועגן קריאת שמע אין דער פרי „ובקומך“, ווען דו שטייסט אויף; די ערשטע מיי-
 נונג איז, און דאָס מיינט מען, ווען געוויינליכע מענטשן שטייען אויף צו דער ארבייט,
 זייער פרי; אָבער ר' יהושע האלט, און ווייל עס געפינען זיך אזעלכע מענטשן, ווי קינד-
 דער פון מלכים, וועלכע שלאָפן לענגער און שטייען אויף ערשט נאָך דריי שעה אין
 טאָג, הייסט ביז דעמאָלט „ובקומך“, די צייט פון אויפשטיין. עס איז נויטיק דאָ צו באַ-
 מערקן, און אומעטום, וואו עס איז פאראן אין דער משנה „א שעה“ מיינט מען ניט
 אונזער היינטיקע שעה, 60 מינוט, נאָר מען מיינט א 12-טעל פון טאָג. דריי שעה
 מיינט א פערטל פון טאָג. למשל ווינטער ווען דער טאָג איז נור 8 שעה לאנג, מיינט
 מען מיט „3 שעה“ נאָר אונזערע צוויי שעה, א פערטל פון טאָג. דערפאר זומער, ווען
 דער טאָג איז 16 שעה לאנג, מיינט מען מיט „3 שעה“ אונזערע 4 שעה, א פערטל פון
 טאָג. די דאָזיקע שעה'ן, וועלכע ווערן גערעכנט לויט 12-טעל פון טאָג, הייסן „שעות
 זמניות“, „ציט שעה'ן“, דאָס הייסט זיי זיינען אָבענגיג פון דער צייט. פון דער
 לענג פון טאָג. הקורא, דער וואָס ליינט קריאת שמע שפּעטער פון דער דאָזיקער צייט,
 האָט ניט הויך געהאַט, פונקט ווי איינער ליינט אין דער תורה. די משנה מיינט צו זאָגן,
 אן אויב איינער האָט ניט געליינט קריאת שמע אין דער פרי צו דער דערמאָנטער
 ריכטיקער צייט, קאָן ער ליינען קריאת שמע שפּעטער, און ער האָט כאַטש דעם
 מצוה-פּאַרדינסט, וואָס ער ליינט עטליכע פרשיות אין חומש; ער דארף אויך זאָגן די
 ברכות פון קריאת שמע.

ג. בית שמואי, די בית שמואי זאָגן, און אין אונט זאָל יעדער מענטש זיך צו-לייגן
 און ליינען קריאת שמע און אין דער פרי זאָל מען שטיין (ביים קריאת שמע ליינען).
 ווייל עס ווערט געזאָגט (אין חומש), ווען דו לייגסט זיך און ווען דו שטייסט אויף.
 די „בית שמואי“, דאס הויז פון שמואי, און די בית „הלל“, דאָס הויז פון הלל, זענען

בְּאֵת בְּרַךְ, וְהַטְּחִי, לְקִרְוֹת בְּדַרְבֵּי
 בֵּית שְׁמַאי, וְסִפְּנֵי בְּעֵצְמֵי מִסְּנֵי
 הַלְּסָטִים. אָמְרוּ לוֹ, כְּדֵי הֵייתָ לְחֹבֵב
 בְּעֵצְמֵךְ, שֶׁעֲבַרְתָּ עַל דְּבָרֵי בֵּית הַלֵּל:
 דְּבִשְׁמַר מְבָרַךְ שְׁמַיִם לְפָנֶיךָ וְאַחַת

אָדָם קִרְא כְּדַרְבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וּבְלִכְתֶּךָ
 בְּרַךְ. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר וּבְשִׁכְבְּךָ
 וּבְקוּמְךָ? אֶלָּא, בְּשָׁעָה שֶׁדָּרַךְ בְּנֵי
 אָדָם שׁוֹכְבִים, וּבְשָׁעָה שֶׁדָּרַךְ בְּנֵי אָדָם
 עוֹמְדִים. אָמַר ר' טַרְפוּן, אֲנִי הֵייתִי

געווען צוויי ישיבות פון תנאים, תלמידים און תלמידים פון תלמידים פון שמאי און הלל, דעם אב בית דין און דעם נשיא ביי יידן לערך 100 יאר פאר דעם חורבן פון 2טן בית המקדש. עס איז פאראן א מיינונג, אז די בית שמאי און בית הלל האבן עק-זיסטירט אויך א קורצע צייט נאכן חורבן בית המקדש. עס איז אנגענומען, אז די הלכה בלייבט שטענדיק, ווי עס זאגן די בית הלל. אין דער דאזיקער משנה זאגן די בית שמאי, אז מען דארף איינטייטשן דעם פסוק אין חומש „ובשכבך ובקומך“, צו ליינען קריאת שמע „ווען דו לייגסט זיך און ווען דו שטייסט אויף“, גאנץ ווערטליך, דהיינו, אז אין אוונט דארף מען ליגן ביים קריאת שמע ליינען, און אין דער פרי דארף מען שטיין, ובית הלל, און די בית הלל זאגן, אז יעדער מענטש זאל ליינען ווי זיין שטייגער, ווייל עס ווערט געזאגט (אין חומש), „און ווען דו גייסט אין וועג“, די בית הלל האלטן, אז מען מעג ליינען קריאת שמע אין וועלכן צושטאנד מען איז, ביינאכט אפילו ווען מען שטייט, און אין דער פרי דארף מען ליגט, און אפילו ווען מען גייט, און זיי ברענגען דערצו א באווייז פון חומש, וואו עס ווערט געזאגט, אז מען זאל ליינען אויך „ובלכתך בדרך“, „און ווען דו גייסט אין וועג“, אס כג, אויב עס איז אזוי, פאר-וואַסזשע זאגט דער פסוק, „ווען דו לייגסט זיך און ווען דו שטייסט אויף“? איז דער ענטפער דערויף, אז דאס מיינט מען; בשעה, אין דער צייט ווען מענטשן לייגן זיך און אין דער צייט ווען מענטשן שטייען-אויף. די בית הלל זאגן, אז מיט דעם „בשכבך ובקומך“ האט דער חומש ניט געמיינט צו זאגן דעם מענטש, ווי אזוי, אין וועלכער פאזיציע, ער דארף ליינען קריאת שמע, ליגנדיק צי שטייענדיק, נאר ער האט געמיינט אנצווייזן די צייט, ווען מען דארף ליינען קריאת שמע; ניט כסדר א גאנצע נאכט און א גאנצן טאג, נאר 2 מאל אין מעת לעת: איינמאל אין אוונט, ווען מענטשן לייגן זיך, און איינמאל אין דער פרי, ווען מענטשן שטייען אויף, אמר, ר' טרפון האט געזאגט: איך בין אמאל געגאנגן גען אין וועג און האב מיך צוגעלייגט צו ליינען קריאת שמע אזוי ווי די בית שמאי הייסן און איך האב מיך געשטעלט אין געפאר פון גזלנים. ר' טרפון איז געווען א תנא אין דער צייט פון חורבן פון 2טן בית המקדש און אויך אביסל שפעטער, און ער דערציילט דאס וועגן זיך, אז גייענדיק אין וועג האט ער זיך אָבעשטעלט און צוגעלייגט זיך כדי צו ליינען קריאת שמע אזוי ווי די בית שמאי הייסן טוען, און ער האט דעריבער פארלוירן צייט און איז געווען אין געפאר באפאלן צו ווערן דורך גזלנים. די משנה באנוצט דא, און אויך אין א סך אנדערע ערטער, אנשטאט דאס ווארט „גזלנים“ דאס גריכישע ווארט „לעסטעס“, און פון דער „ס“ צום סוף ווארט איז געווארן א „מ“ און אזוי ארום האבן מיר דאס ווארט „ליסטים“. אמרו לו, האבן זיי (די חכמים) געזאגט צו ר' טרפון: דו ביזט ווערט געווען געשטעלט צו ווערן אין געפאר, ווייל דו האסט עובר געווען אויף די ווער-טער פון די בית הלל. ווי מיר האבן שוין געזאגט, איז די הלכה אזוי ווי די בית הלל; און די חברים פון ר' טרפון האבן געהאלטן, אז אפילו ווען איינער וויל מחמיר זיין אויף זיך און פירן זיך ווי די בית שמאי זאגן, טאר ער אויך ניט.

ד. בשחר, אין דער פרי דארף מען זאגן צוויי ברכות פאר קריאת שמע און איין ברכה נאך קריאת שמע. די צוויי ברכות אין דער פרי פאר קריאת שמע זענען „יוצר אור“ און „אהבה רבה“, און די ברכה נאך קריאת שמע איז „אמת ויציב“ מיט דער פארענדיגונג פון „גאל ישראל“; אזוי האבן מיר עס אויך היינט אין סידור, ובערב, און אין אוונט זאגט מען צוויי ברכות פאר קריאת שמע און צוויי ברכות נאך קריאת שמע. די צוויי ברכות פאר קריאת שמע אין אוונט זענען „המעריב ערבים“ און „אהבת עולם“; און די צוויי ברכות נאך קריאת שמע זענען „אמת ואמונה“ און „השכיבנו“. די

לְאַחֲרֶיהָ, וּבְעֶרְבַּ מְכַרְךָ שְׁתִּים לְפָנֶיהָ | לְחַתּוּם, וְשָׁלַא לְחַתּוּם אִינוּ רִשְׁאֵי
 וְשְׁתִּים לְאַחֲרֶיהָ. אַחַת אַרוּכָה וְאַחַת | לְחַתּוּם: הַ מְזִכְרֵינִי יְצִיאַת מִצְרַיִם
 קִצְרָה. מְקוּם שְׁאֲמָרוּ לְהַאֲרִיךְ, אִינוּ | כְּלִילוֹת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה,
 רִשְׁאֵי לְקִצְרָה, לְקִצְרָה, אִינוּ רִשְׁאֵי | הָרִי אֲנִי כִּכֵּן שְׁבַעִים שָׁנָה וְלֹא זָכִיתִי
 לְהַאֲרִיךְ, לְחַתּוּם, אִינוּ רִשְׁאֵי שְׁלֹא | שְׁתֵּאמָר יְצִיאַת מִצְרַיִם כְּלִילוֹת, עַד

אלע הייסן „ברכות“ ווייל מען פארענדיקט זיי מיט „ברוך אתה ה'“, „געבענשט ביסטו גאט“. אחת, איינע איז א לאנגע און איינע איז א קורצע. אויף די דאזיקע ווערטער פון דער משנה זענען פאראן פארשידענע טייטשן ביי די מפרשים. רש"י טייטשט, אז דאס מיינט מען די צוויי ברכות נאך קריאת שמע אין אוונט. „אמת ואמונה“, וועלכע איז לאנג, און „השכיבונו“, וועלכע איז קורץ. דער טייטש פון רש"י איז דאכט זיך, דער אויסגעהאלטנסטער און עס איז פאראן אויף אים אמווייניקסטן קשיות און אזוי זעט אויס אויך אין ירושלים. מקום, דאָרט, וואו זיי (די חכמים) האָבן געהייסן מאכן (די ברכה) לאנג טאָר מען ניט מאכן קורץ, און וואו זיי האָבן געהייסן מאכן קורץ טאָר מען ניט מאכן לאַנג, וואו זיי האָבן געהייסן מאכן מיט א שליסונג טאָר מען ניט מאכן אָן א שלי-סונג, און וואו זיי האָבן געהייסן מאכן אָן א שליסונג טאָר מען ניט מאכן מיט א שליסונג. וועגן דעם וואָס הייסט מאכן א ברכה „לאנג“ אָדער „קורץ“ האָבן מיר שוין געזאָגט פריער. אָבער דאָ זאָגט די משנה אויך וועגן „ברכות מיט א שליסונג“ און „ברכות אָן א שליסונג“. דער טייטש דערפון איז, אז עס זענען פאראן ברכות, וואָס הויבן זיך אָן מיט „ברוך אתה“, אָבער זיי שליסן זיך ניט מיט „ברוך אתה“. אזוי זענען דער גרעסטער טייל ברכות פון עסן; למשל ביים עסן ברויט מאכט מען „ברוך אתה — המוציא לחם מן הארץ“, מען הויבט אָן מיט ברוך אָבער מען פארענדיקט ניט צום סוף מיט ברוך. דאָס הייסט „ברכות אָן שליסונג“. עס זענען אָבער פאראן ברכות, וועלכע הויבן זיך אָן מיט „ברוך אתה“ און שליסט זיי מיט „ברוך אתה“. למשל די ברכה „יוצר אור“ הויבט מען אָן מיט ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם יוצר אור“ און מען שליסט גאָר צום סוף מיט „ברוך אתה ה' יוצר המאורות“. דאָס הייסט „ברכות מיט א שליסונג“. די משנה לערנט, אז מען טאָר ניט מאכן קיינע ענדערונגען אין די ברכות, נאָר מען דארף זיי זאָגן אזוי ווי די חכמים האָבן זיי פעסטגעשטעלט.

ה. מזכירין, מען דארף דערמאָנען יציאת מצרים ביינאכט. עס איז דער דין, אז אין דער פרי, ביים ליינען קריאת שמע, דארף מען דערמאָנען, אז גאָט האָט ארויסגע-נומען די יידן פון מצרים, יציאת מצרים. דאָס דערמאָנט מען צוויי מאל, איינמאל אין דער דריטער פרשה פון קריאת שמע „ויאמר“, אין וועלכער עס זענען פאראן די ווערטער „אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים“, און אין „אמת ויציב“, וואו מען זאָגט „אמת, ממצרים גאלתנו“. אָבער וועגן דערמאָנען יציאת מצרים ביים ליינען קריאת שמע אין אוונט זענען געווען פארשידענע מיינונגען און פארשידענע מנהגים, און דער ירושלמי דערציילט, אז אין טייל ערטער האָט מען ביינאכט געזאָגט נאָר די ערשטע צוויי פרשיות פון קריאת שמע, און מען האָט ניט געזאָגט די פרשה פון „ויאמר“. דאָ זאָגט די משנה, אז מען דארף דערמאָנען יציאת מצרים ביינאכט. אָמר, ר' אלעזר בן עזריה האָט געזאָגט: איך בין שוין ווי איינער פון זיבציג יאָר און האָב ניט זוכה געווען, אָז מען זאָל זאָגן יציאת מצרים ביינאכט, ביז בן זומא האָט עס געדרושנט. ר' אלעזר בן עזריה איז געווען א תנא, א יונגערער חבר פון רבן גמליאל און ר' יהושע; ער איז געווען א גרויסער יחסן און אויך רייד, און ווען צווישן די חכמים און רבן גמליאל איז געווען א זייער שארפער סכסוך, האָט מען געמאכט ר' אלעזר בן עזריה פאָר נשיא אויף רבן גמליאל'ס אָרט. און כאָטש שפעטער האָט מען רבן גמליאל צוריק געגעבן דאָס נשיאות, איז אָבער ר' אלעזר בן עזריה געבליבן דער מיט-פירער פון דער ישיבה. די גמרא אין בבלי ברכות כ"ח דערציילט, אז ער איז דעמאלט געווען אַ יונגערמאן 18 יאָר אַלט, און עס איז אים געשען א נס און עס איז אים אָנגעוואקסן

שְׁדַרְשָׁהּ בֶּן זֹמָא. שְׁנָאֲמַר לְמַעַן | פֶּל יָמֵי חַיֵּיךָ, הַלֵּילוֹת. וְחֻכְמִים
 תִּזְכּוֹר אֶת יוֹם צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם | אוֹמְרִים, יָמֵי חַיֵּיךָ, הָעוֹלָם הַזֶּה. פֶּל
 פֶּל יָמֵי חַיֵּיךָ. יָמֵי חַיֵּיךָ, הַיָּמִים. | יָמֵי חַיֵּיךָ, לְהִבְיֵא לִימּוֹת הַמְּשִׁיחִים;

פֶּרֶק ב

א הָיָה קוֹרֵא בַתּוֹרָה, וְהִגִּיעַ זְמַן | לְאוֹ, לֹא יֵצֵא, בְּפִרְקִים, שׁוֹאֵל מִפְּנֵי
 הַמִּקְרָא, אִם כֵּן לְבוֹ, יֵצֵא, וְאִם | הַכְּבוֹד וּמְשִׁיב, וּכְאֲמַצֵּעַ, שׁוֹאֵל מִפְּנֵי

א לאנגע גראע באַרד, און דערביער האָט ער געזאָגט, אז ער איז „ווי איינער וואָס איז שוין אלט 70 יאָר.“ ר' אלעזר בן עזריה דערציילט דאָ, אז דעם באווייז פון חומש, אז מען דארף דערמאָנען יציאת מצרים ביינאכט, האָט געבראכט דער תנא בן זומא, וועמעס נאָמען איז געווען שמעון בן זומא און ער האָט אויך געלעבט אין יענער צייט. בן זומא'ס באַווייז איז: שנאמר, עס ווערט געזאָגט (אין חומש), „כדי דו זאָלסט געדענקן דעם טאָג פון דיין ארויסגיין פון לאַנד מצרים אלע טעג פון דיין לעבן“, „טעג פון דיין לעבן“ מיינט מען אין די טעג, „אלע טעג פון דיין לעבן“ מיינט מען די נעכט. בן זומא זאָגט, אז ווען אין חומש וואָלט געווען נאָר „ימי חייך“, די טעג פון דיין לעבן, וואָלט עס געהייסן, אז נאָר בייטאָג דארף מען דערמאָנען יציאת מצרים, אָבער ווייל עס שטייט „כל ימי חייך“, אלע טעג, מיינט דאָס וואָרט „כל“ אויך די „גאנצע“ טעג, און א „גאנצער“ טאָג מיינט אין לשון קודש אויך ביינאכט, וחכמים, אָבער די חכמים זאָגן: „די טעג פון דיין לעבן“ מיינט מען די איצטיקע וועלט, „אלע טעג פון דיין לעבן“ מיינט מען איינצושוליסן אויך די צייטן פון משיח. די חכמים, דאָס הייסט די מערהייט תנאים, האלטן ניט פון דער מיינונג, אז מען דארף דערמאָנען יציאת מצרים ביינאכט, און זיי טייטשן אין דעם פסוק „כל ימי חייך“, אז מיטן וואָרט „כל“ מיינט מען „אלע“ טעג, דאָס הייסט, אז ניט נאָר אין דער איצטיקער צייט דארף מען דערמאָנען דעם נס פון באַפרייט ווערן פון מצרים, נאָר אויך ווען משיח וועט קומען און מען וועט האָבן באַפרייט געוואָרן פון איצטיקן גלות, וועט מען נאָך אלץ דארפן דערמאָנען די באַפרייאונג פון דעם ערשטן גלות, פון מצרים.

פֶּרֶק ב.

א. הִיָּה, אז איינער האָט געליינט אין דער תורה, און עס איז אָנגעקומען די צייט פון קריאת-שמע ליינען, אויב ער האָט מכוון געווען אין האַרצן, האָט ער יוצא געווען; און אויב ניט, האָט ער ניט יוצא געווען. די גמרא זאָגט, אָז דאָ מיינט מען, ווען איינער ליינט אין ספר תורה די פרשה פון קריאת שמע סתם אזוי, ער קוקט זי אדורך צו זען, צי אין איר זענען ניט פאראן קיין גרייזן, און דערווייל איז געוואָרן אין דער פרי די צייט צו ליינען קריאת שמע; איז דער דין, אז אויב ער האָט אינזינען ביי זיך אין האַרצן, אז ער זאָל דערמיט יוצא זיין די מצוה פון קריאת שמע ליינען, איז ער יוצא. דאָס וואָרט „יוצא“, ער גייט ארויס“, ווערט באַנוצט אין דער משנה און דער גמרא, ווען מען וויל זאָגן וועגן איינעם, אז ער האָט מקיים געווען די מצוה, דערפילט זיין חוב צו טאָן עפּיס, בפרקים, צווישן די טיילן מעג מען באַגריסן פון כבוד וועגן און אָפּ־ענטפערן ווען יענער באַגריסט, און אין דערמיט מעג מען באַגריסן פאר מורא וועגן און אָפּענטפערן; אזוי זאָגט ר' מאיר, ר' מאיר איז געווען א תנא, א תלמיד פון די תנאים ר' עקיבא און ר' ישמעאל, און די גמרא זאָגט, אז א סך סתם הלכות אין אונזער משנה זענען ר' מאיר'ס. דאָ לערנט ער דעם דין צי מעג מען מפסיק זיין אין דערמיט, ווען מען האלט אין זאָגן די ברכות פון קריאת שמע, אָדער ווען מען זאָגט די פרשיות פון קריאת שמע, פארשטייט זיך, אז סתם מפסיק זיין, אויסרעדן סתם זאכן, טאָר מען זיכער ניט. די שאלה איז אָבער, אז ווען מען האלט אין זאָגן די ברכות אָדער די פרשיות פון קריאת-שמע און מען באַמערקט, אז עס איז פארבייגעגאנגען אן אָנגע־זעענער מאן, וועמען מען דארף באַגריסן, זאָגן צו אים „שלום! כּדי אים אָפּצוגעבן כבוד. אָדער עס איז פארבייגעגאנגען א שטארקער מאן, פאר וועמען מען האָט מורא,

לְשִׁמְעֵי, בֵּין שְׁמַע לְהִתְהַיְתָּב אִם שְׁמַע,
 בֵּין וְהִתְהַיְתָּב אִם שְׁמַע לְוִיֵּאמֶר, בֵּין
 וִיֵּאמֶר לְאַמְתָּ וְיִצִיב. רַבִּי יְהוּדָה
 אָמַר, בֵּין וִיֵּאמֶר לְאַמְתָּ וְיִצִיב לֹא
 יִפְסִיקוּ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה,
 לָמָּה קָרְמָה שְׁמַע לְהִתְהַיְתָּב אִם שְׁמַע?

הַיְתָּבָה וּמְשִׁיב, דְּבַרְי ר' מֵאִיר. ר'
 יְהוּדָה אָמַר, בְּאִמְצַע, שׁוֹאֵל מִפְּנֵי
 הַיְתָּבָה, וּמְשִׁיב מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, בְּפִרְקִים,
 שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, וּמְשִׁיב שְׁלוֹם
 לְכָל אָדָם: בְּ אֵלוֹ הֵן בֵּין הַפְּרָקִים,
 בֵּין בְּרַכָּה רֵאשׁוֹנָה לְשֵׁנִיה, בֵּין שֵׁנִיה

און מען דארף אים אויך באגריסן. עס קאן אויך זיין אן אנדערער פאל, דהיינו, ווען דער דאזיקער אָנגעזעענער מאן, צי שטארקער מאן, האָט גאָר באגריסט צוערשט דעם קריאת-שמע-ליינער, און מען דארף זיי דאריבער אָפענטפערן און צוריקזאָגן זיי דעם „שלום!“ דערויף זאָגט ר' מאיר, אז אויב מען האלט „צווישן די טיילן“, דאָס הייסט צווישן איין ברכה און דער צווייטער אָדער צווישן איין פרשה פון קריאת שמע און דער צווייטער, איז די זאך לייכטער, און מען מעג מפסיק זיין און באגריסן און אָפענטפערן אפילו ווען דער מאן איז נור אן אָנגעזעענער מאן און מען דארף אים נור אָפגעבן כבוד, אָבער מורא פאר אים האָט מען ניט; ווי איז אָבער אז מען האלט אין „דער מיט“ פון דער ברכה אָדער אין „דער מיט“ פון דער פרשה, איז די זאך הארבער, און מען מעג נור באגריסן און אָפענטפערן א מאן, פאר וועמען מען האָט מורא; אָבער אן אָנ-געזעענעם מאן, כדי אָפצוגעבן אים כבוד טאָן מען ניט באגריסן, און אוודאי ניט אָפ-ענטפערן. ר' יהודה זאָגט, אז אין דער מיט מעג מען באגריסן פאר מורא און אָפענטפערן פאר כבוד, און צווישן די טיילן מעג מען באגריסן פאר כבוד און אָפענטפערן יעדן מענטשן. אומעטום, וואו אין דער משנה איז פאראן סתם דער נאָמען ר' יהודה מיינט מען דעם תנא ר' יהודה בן ר' אלעאי, א חבר פון ר' מאיר. דאָ איז ר' יהודה מער מיקל, מאכט לייכטער דעם דין, און ער האלט, אז ווען מען האלט אין דער מיט פון דער ברכה אָדער פון דער פרשה מעג מען באגריסן דעם שטארקן מאן, פאר וועמען מען האָט מורא, און מען מעג אָפענטפערן, אָבער ניט באגריסן, דעם אָנגעזעענעם מאן, כדי אים אָפצוגעבן כבוד; דאגעגן ווען מען האלט ניט אין דער מיט, נאָר צווישן איין ברכה און דער צווייטער, אָדער צווישן איין פרשה און דער צווייטער, איז די זאך נאָך לייכטער, און מען מעג אפילו באגריסן אן אָנגעזעענעם מאן, כדי אים אָפצוגעבן כבוד, און אָפענטפערן „שלום!“ מעג מען אפילו יעדן מענש.

ב. אלו הן, און דאָס מיינט מען „צווישן די טיילן“: צווישן דער ערשטער ברכה און דער צווייטער, צווישן דער צווייטער ברכה און דער פרשה „שמע“, צווישן „שמע“ און „והיה אם שמע“, צווישן „והיה אם שמע“ און „ויאמר“, צווישן „ויאמר“ און „אמת ויצִיב“. די משנה רעכנט דאָ אויס וואָס הייסט „צווישן די טיילן“, און זאָגט, אז דאָס מיינט מען ווען מען האָט שוין פארענדיקט איין ברכה פאר קריאת שמע, איי-דער מען גייט אָנהויבן די צווייטע ברכה; דאָס זעלבע איז אויך צווישן דער צווייטער ברכה און דער ערשטער פרשה פון קריאת שמע, און דאָסזעלבע איז אויך צווישן די פרשיות זעלבסט, אָדער אויך צווישן דער לעצטער פרשה פון קריאת שמע („ויאמר“) און דער ברכה נאָך קריאת שמע „אמת ויצִיב“, וועלכע הייסט א ברכה, ווייל מען פארענדיקט איר מיט „ברוך אתה ה' גאל ישראל“. ר' יהודה זאָגט, אז צווישן „ויאמר“ און „אמת ויצִיב“ זאָל מען ניט מפסיק זיין. ר' יהודה האלט, אז ווייל די לעצטע ווערט טער פון ויאמר זענען „אני ה' אלהיכם“, „איך בין אייער גאָט“, און דאָס ערשטע וואָרט פון „אמת ויצִיב“ איז „אמת“, טאָר מען צווישן די ווערטער „אלהיכם“ און „אמת“ ניט מפסיק זיין. די גמרא ברענגט דערצו דעם פסוק פון ירמיה י' „וה' אלהים אמת“, די מפרשים און די פוסקים (דער רמב"ם, דער רא"ש און אנדערע) זענען מחולק, צי מען מיינט דאָ, אז מען טאָר אינגאנצן ניט מפסיק זיין, אָדער אז עס האָט דעם דין ווי „אין דער מיט“ פון א פרשה. אָמר, ר' יהושע בן קרחה האָט געזאָגט: פאר-וואָס זאָגט מען פריער „שמע“ און דערנאָך „והיה עם שמעו“ דאָס איז כדי דער

אָלֵא כְּדֵי שִׁקְבֵּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם תְּחַלְּהָ, וְאַחֲרַי כְּדֵי שִׁקְבֵּל עָלָיו עוֹל מַצִּוֹת. וְהָיָה אִם שָׁמַע לְוִיֵּאמָר? שְׁוֹתֶהָ אִם שָׁמַע נוֹהֵג בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וַיֵּאמָר אֵינִי נוֹהֵג אֲלֵא בַּיּוֹם; הַקּוֹרֵא

אֵת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, וַיֵּצֵא. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, לֹא יֵצֵא. קָרָא וְלֹא דִקְדַק בְּאוֹתֵיחוֹתֶיהָ, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, וַיֵּצֵא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא יֵצֵא. הַקּוֹרֵא לְמַפְרַע, לֹא יֵצֵא. קָרָא וְטָעָה,

מענטש זאל נעמען אויף זיך צוערשט דעם עול פון מלכות שמים און דערנאך דעם עול פון מצוות. ר' יהושע בן קרחה איז געווען א תנא, א חבר פון ר' מאיר און ר' יהודה, אבער ער האט מאריך ימים געווען און געלעבט אויך שפעטער פון זיי. די מיינונג פון טייל געלערנטע, אז ער איז געווען דער זון פון ר' עקיבא (וועלכער ווערט איינגעאל אג גערופן „קרחה“) איז ניט קיין ריכטיקע. ר' יהושע בן קרחה וויל ערקלערן דעם סדר פון די פרשיות, ווי אזוי מען זאגט זיי אין קריאת שמע, פארוואס מען זאגט גראד „שמע“ פאר „והיה אם שמע“, און „והיה אם שמע“ פאר „ויאמר“, בפרט, או מיר געפינען אין חומש „ויאמר“ פריער (אין חומש במדבר) און „שמע“ און „והיה אם שמע“ שפעטער (אין חומש דברים). ער זאגט, אז אין דער פרשה „שמע ישראל“ נעמט מען אויף זיך דעם עול פון מלכות שמים, דאס אנערקענען די געטליכקייט, אז גאט („שמים“), דער הימעל) איז דער איינציקער מלך, דער הערשער איבער דער וועלט, און מען זאגט דעם „ה' אלהינו ה' אחד“, און נאכדעם ווי מען האט שוין אנערקענט די הערשאפט פון גאט, זאגט מען די פרשה פון „והיה אם שמע תשמעו אל מצותי“, און אז איר וועט צוהערן און פאלגן מיינע מצוות“, און מען נעמט אויף זיך דעם עול, די התחייבות מקיים צו זיין די מצוות. והיה, פארוואס זאגט מען „והיה אם שמע“ פאר „ויאמר“? ווייל „והיה אם שמע“ איז גילטיק סיי בייטאג און סיי ביינאכט, אבער „ויאמר“ איז גילטיק נור בייטאג. דא דערקלערט ר' יהושע בן קרחה פארוואס מען זאגט די פרשה „והיה אם שמע“ פאר „ויאמר“, מיט דעם טעם, ווייל אין „ויאמר“ איז פאראן די מצוה פון ציצית, און דער דין איז, אז ציצית דארף מען טראגן נאך בייטאג; ביינאכט איז מען פטור פון טראגן ציצית. אזוי טייטשן כמעט אלע מפרשים די דאזיקע משנה. אבער דער „מלאכת שלמה“ און דער ווילנער גאון טייטשן, אז מען האט ביינאכט ביים קריאת-שמע-ליינען אינגאנצן ניט געפלעגט זאגן די פרשה פון „ויאמר“; מיר האבן שוין געבראכט די דאזיקע מיינונג, וועלכע געפינט אויך א שטארקע שטיצע אין ירושלמי.

ג. הקורא, אז איינער ליינט קריאת שמע און זיינע אויערן הערן ניט וואס ער זאגט, איז ער יוצא. די משנה מיינט דערמיט, אז מען דארף ניט דוקא זאגן די ווער-טער הויך, און דער זאגער זאל הערן וואס ער זאגט; ס'איז גענוג שטילערהייט. ר' יוסי זאגט, אז ער איז ניט יוצא. אומעטום אין דער משנה, וואו עס איז פאראן סתם ר' יוסי מיינט מען דעם תנא ר' יוסי בן חלפתא, א חבר פון ר' מאיר און ר' יהודה. דא זאגט ר' יוסי, אז קריאת שמע דארף מען ליינען גענוג הויך, אז מען זאל כאטש אליין הערן די ווער-טער וואס מען זאגט. קרא, אז איינער ליינט קריאת שמע און האט ניט ריכטיק ארויס-געזאגט די אותיות. זאגט ר' יוסי, אז ער האט יא יוצא געווען, ר' יהודה זאגט, אז ער האט ניט יוצא געווען. די גמרא באמערקט דא, אז דאס מיינט מען ניט נור, ווען מען זאגט ניט ארויס ריכטיק גאנצע ווערטער, נאר אפילו ווען מען שלינגט אין איינע צעלנע אותיות, ווען מען זאגט צוזאמען די צוויי ווערטער „ואבדתם מהרה“ און איינע פון די „מים“, דער סוף פון „ואבדתם“ צי דער אנהויב פון „מהרה“ ווערט פאר-לויירן. דאס איז אויך דער טעם, פארוואס מען דריקט דעם „זיין“ פון „תזכרו“, כדי עס זאל ניט קלינגען „תשכרו“. הקורא, אז איינער ליינט קריאת שמע „צוריק“ איז ער ניט יוצא. די משנה באנוצט דא פאר „צוריק“ דאס ווארט „למפרע“, און מיינט צו זאגן, אז ווען איינער ליינט, למשל, דעם צווייטן פסוק פון שמע צוערשט און דערנאך ליינט ער דעם ערשטן פסוק, איז ער ניט יוצא. קרא, אז איינער ליינט קריאת שמע און

יחזור למקום ששָׁעָה: דְּהָאוּמְנִין קורין בראש האילן, או בראש הנדבך, מה שאינן רשאים לעשות כן בתפלה: דְּהַתָּן פטור מקריאת שמע בפילה הראשון עד מוצאי שבת, אם לא עשה מעשה. מעשה ברבן גמליאל, שקרא בפילה

הראשון ששָׁעָה, אמרו לו תלמידיו, לא למדנו רבנו, שחתן פטור מקריאת שמע בפילה הראשון? אמר להם, איני שומע לכם לבטל ממני עול מלכות שמים אפילו שעשה אחת: וְרַחֵם בְּפִילָה הָרִאשׁוֹן שְׁמִתָּהּ אֶשְׁתּוֹ, אמרו לו תלמידיו, לא למדנו רבנו,

מאכט א גרייז, זאל ער צוריק אנהויבן ליינען פון דעם אָרט, וואו ער האָט געמאכט דעם גרייז. ער דארף ניט ווידער ליינען גאנץ קריאת שמע פון אָנהויב אָן, נאָר עס איז גענוג ווען ער ליינט נאָכאמאל בלויז פון דעם אָרט פון גרייז.

ד. האומנין, בעלי מלאכות מעגן ליינען קריאת שמע ווען זיי זענען אויפן שפיץ פון בוים אָדער אויף דעם שפיץ פון א בוי-וואנט, אָבער דאוונען דאָרט טאָרן זיי ניט. כמעט אומעטום וואו די משנה באנוצט דאָס וואָרט „תפילה“, דאוונען, מיינט מען דאָר-נען שמונה עשרה. די משנה זאָגט דאָ, אז ווען בעלי מלאכות ארבייטן אויף דעם שפיץ פון א בוים, אָדער אויפ'ן שפיץ פון א בוי-וואנט, א רעשטאָוואניע, מעגן זיי זאָגן קריאת שמע, אָבער דאוונען דאָרט שמונה עשרה טאָרן זיי ניט, נאָר מוזן אראָפגיין פון דאָרט צום דאוונען. מען דערקלערט עס דערמיט, וואָס ביים דאוונען דארף מען האָבן מער כוונה, ווי ביי קריאת שמע, און ווען מען שטייט אויף אזא אָרט, קאָן מען ניט אינוינען האָבן ריכטיק דאָס דאוונען, ווייל מען מוז אכטונג געבן, אז מען זאָל ניט אראָפפאלן, דאָס וואָרט „נדבך“ אין דער משנה פאר א „בוי-וואנט“ געפינט זיך אין תנך, אין עזרא ו', אין אראמעאישן טייל, וואו עס איז דער טייטש א „שורה“, פון שטיינער אָדער האַלץ.

ה. חתן, א חתן איז פטור פון ליינען קריאת שמע די ערשטע נאָכט, ביז שבת צונאָכטס, אויב ער האָט נאָך ניט געטאָן קיין טאָט. אין דער ערשטער משנה כתובות ווערט געזאָגט, אז אמאָל פלעגן חתנות פון מיידלעך פאָרקומען מיטוואָך; די משנה זאָגט דאָ דעריבער, אז אין דער „ערשטער נאָכט“, דער נאָכט פון דער חופה, דארף דער חתן ניט ליינען קריאת שמע, ווייל זיין געדאנק איז פארנומען צו פארקערן גע-שלעכטלאך מיט זיין פרוי; אויב ער האָט אין דער חופה נאָכט „ניט געטאָן קיין טאָט“, ניט פאָרקערט געשלעכטלאך מיט זיין פרוי, איז ער פטור צו ליינען קריאת שמע אויך צומאָרגנס, דאָנערשטאָג בינאָכט. און אזוי כסדר איז ער פטור פון קריאת שמע, אויב ער האָט ניט פארקערט געשלעכטליך, ביז שבת-צונאָכטס. שפעטער דארף ער שוין נאָ ליינען קריאת שמע, אפילו ער האָט נאָך גאָר ניט געטאָן, ווייל מען נעמט אָן אז מער איז אים דער געדאנק שוין ניט פארנומען, מעשה, עס האָט פאָסירט מיט רבן גמליאל, אז ער האָט געליינט קריאת שמע אין דער ערשטער נאָכט ווען ער האָט חתונה גע-האט. האָבן זיינע תלמידים אים געזאָגט: אונזער רבי, דו האָסט דאָך אונז געלערנט, אז א חתן דארף ניט ליינען קריאת שמע? האָט ער זיי אָפגעענטפערט: איך וועל אייך ניט פאָלגן אראָפצונעמען פון זיך דעם מלכות שמים אפילו איין שעה. די משנה וויל דאָ לערנען, אז כאָטש א חתן איז פטור פון קריאת שמע, אָבער אויב דער חתן וויל נאָ ליינען קריאת שמע, מעג ער עס טאָן. די משנה באנוצט דאָ פאר קריאת שמע דעם אויסדרוק „מלכות שמים“, די „קעניגלעכע הערשאפט פון הימל“, די געטליכע הער-שאפט, ווי מיר האָבן עס שוין דערקלערט פריער אין דער משנה ב'.

ו. רחץ, ער (רבן גמליאל) האָט זיך געוואשן אין דער ערשטער נאָכט, ווען זיין פרוי איז געשטאָרבן. האָבן זיינע תלמידים צו אים געזאָגט: אונזער רבי, דו האָסט

שְׂאֵבֶל אִסוּר לְרַחוּם? אָמַר לָהֶם, אֵינִי בִשְׂאֵר כָּל אָדָם. אֲסֻטְנִים אֲנִי: ז וּבְשֵׁמֶת טְבִי עֲבְדוּ קִבֵּל עָלֶיךָ תְּנַחֲוּמִין, אָמְרוּ לוֹ תְּלִמִידָיו, לֹא לְמִדְתְּנוּ רַבְנֵנוּ, שְׂאִין מְקַבְּלִין תְּנַחֲוּמִין עַל הַעֲבָדִים? אָמַר לָהֶם, אֵין טְבִי

עֲבָדֵי בִשְׂאֵר כָּל הַעֲבָדִים, כְּשֵׁר הָיָה:

ח חֲתָן, אִם רָצָה לְקָרוֹת קְרִיאת שְׁמַע בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן קוֹרֵא. בֶּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, לֹא כָּל הַרְוָצָה לְטוֹל אֶת הַשֵּׁם יִטּוֹל.

דאָך אונז געלערנט, אז אן אבל טאָר זיך ניט וואשן האָט ער זיי אָפגעענטפערט: איד ביו ניט גלייך צו אנדערע מענטשן, איד בין א מפונק. די גמרא דערקלערט עס דערמיט, וואָס רבן גמליאל האלט, אז דער איסור ניט צו וואשן זיך פאר אן אבל אין דער נאכט נאָך דעם טאָג, ווען זיין נאָנטער קרוב איז געשטאָרבן, איז ניט „מדאורייתא“, אן איסור פון דער תורה, נאָר „מדרבנן“, די רבנן האָבן עס איינגעפירט; און פאר א מפונק, וועלכער קאָן ניט פארטראָגן ניט זייענדיק געוואשן, האָבן די רבנן דעם איסור ניט געמאכט. די משנה באנוצט דאָ אנשטאט „מפונק“ שטארק-עמפינדליכן מענטש, דאָס וואָרט „אסטניס“, און טייל מפרשים (דער רמבם, ברטנורא און תוספות יום טוב) ווילן האָבן, אז דאָס איז פון העברעאישן וואָרט „צנה“, קאלט, צוגעקילט. אָבער ר' בנימין מוספיא אין „מוסף הערוך“ האָט נאָכגעוויזן, אז דאָס איז דאָסעלבע וואָרט וואָס „אסטניס“ (מיט א תיו), וואָס איז פאראן אין א סך ערטער אין דער גמרא (סוטה י"א און אנדערע ערטער) און דאָס איז דאָס גריכישע וואָרט „אסטענעס“, „שוואכער מענטש“, און ווערט אין דער גמרא באנוצט אנשטאָט מפונק.

ז. וכשמת, און ווען זיין (רבן גמליאל'ס) שקלאף, טבי, איז געשטאָרבן, האָט ער זיך געלאָזט מנחם אבל זיין, האָבן זיינע תלמידים צו אים געזאָגט: אונזער רבי, דו האָסט דאָך אונז געלערנט, אז מען לאָזט זיך ניט מנחם אבל זיין אויף א שקלאף? האָט ער זיי אָפגעענטפערט: טבי מיין שקלאף איז ניט געווען גלייך צו אַנדערע שקלאָפּ, ער איז געווען א ערליכער, וועגן טבי דעם שקלאָף פון רבן גמליאל, געפינען מיר אויך אין דער משנה סוכה, אז כאָטש ער איז דאָך פטור געווען, אלס שקלאָף, פון גע-וויסע מצוות, איז ער געווען א תלמיד חכם; די משנה דאָ באָנוצט זיך מיטן וואָרט „כשר“ צו באצייכנען א ערליכן, אָבערהיטענעם אין רעליגיעזע זאכן, די לעצטע צוויי סיפורים וועגן רבן גמליאל (וועגן זיין וואשן זיך נאָך דער פרויס' טויט און לאָזן זיך מנחם אבל זיין אויף זיין קנעכט) ווערן דאָ דערציילט צוליב דעם ערשטן סיפור וועגן זיין ליינען קריאת שמע אין דער נאכט פון דער חופה; די אלע דריי סיפורים זענען ענליך צו זי, דערמיט, וואָס רבן גמליאל האָט געטאָן אנדערש ווי ער האָט אליין גע-לערנט, און אויף דער פראגע פון זיינע תלמידים האָט ער זיי געגעבן די נויטיקע דערקלערונג.

ח. חתן, אויב א חתן וויל ליינען קריאת שמע אין דער ערשטער נאכט (חופה-נאכט) מעג ער ליינען. רבן שמעון בן גמליאל זאָגט, אז ניט יעדער וואָס וויל זיך נעמען דעם נאָמען (פון אן אָנגעזעענעם מאַן), מעג עס נעמען. אייגנטליך לערט דאָ די משנה דאָסעלבע, וואָס רבן גמליאל האָט געזאָגט צו זיינע תלמידים פריער אין דער משנה ה', אז כאָטש א חתן איז ניט מחויב צו ליינען קריאת שמע, אָבער אויב ער וויל מעג ער, רבן שמעון בן גמליאל זאָגט אָבער, אז ניט יעדער חתן מעג עס טאָן, און נאָר אזא איינער וואָס האָט א „נאָמען“, איז א שטרענגער מדקדק אין אים מצוות, מעג ליינען קריאת שמע. עס זענען געווען צוויי תנאים מיטן נאָמען רבן שמעון בן גמליאל, איינער איז געווען דער פאָטער פון רבן גמליאל פון יבנה, און איינער איז געווען דער זון פון דעמעלעבן רבן גמליאל. עס איז אַנצוגעמען, אז דאָ מיינט מען דעם זון, וועלכער האָט אזוי ארום דערקלערט דעם זין פון זיין פאָטערס ענטפער צו די תלמידים.

א מי שמתו מוטל לפניו, פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין, נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן, את שלפני המטה ואת שלאחר המטה, את שלמטה

צורך בהן, פטורין, ואת שאין למטה צורך בהן, תיכים, אלו ואלו פטורין מן התפלה; ב קברו את המת וקזרי, אם יכולים להתחיל ולגמור, עד שלא יגיעו לשורה, ותחילו, ואם

פרק ג.

א. מי, איינער, וואָס זיין מת ליגט פאר אים, איז פטור פון ליינען קריאת שמע און פון דאוונען און פון טראָגן תפילין. די מצוה צו ברענגען א מת צו קבורה ווערט באטראכט אלס זייער גרויס, און די משנה זאָגט דאָ, אז אויב ביי איינעם איז געשטאָרבן זיינס א גאָנטער קרוב, אויף וועלכן ער דארף טרויערן, זיין אן אבל, און עס איז זיין חוב צו ברענגען דעם מת צו קבורה, איז כל זמן די קבורה איז ניט פאָרגעקומען און דער מת „ליגט פאר אים“, איז דער קרוב־אבל פטור פון ליינען קריאת שמע און פון דאוונען און פון טראָגן תפילין. דער טעם דערפון איז, כדי ער זאָל זיין גאנצ געדאנק אָפגעבן דורכצופירן די קבורה, אין דער משנה, וואָס איז פאראן אין דער גמרא, זענען דאָ אויך צוגעגעבן די ווערטער „ומכל המצוות האמורות בתורה“, דאָס הייסט, אז דער קרוב־אבל איז באפרייט אויך פון אלע אנדערע מצוות פון דער תורה. נושאי, די מענטשן, וועלכע טראָגן די מיטה (פון מת) און אויך די מענטשן, וועלכע פארטרעטן זיי (צום טראָגן די מיטה), און אויך די פארטרעטער פון די פארטרעטער, סיי די מענטשן, וועלכע גייען פאר דער מיטה, סיי די וועלכע גייען נאָך דער מיטה, איז די מענטשן, וועלכע זענען נויטיק צו דער מיטה, זענען פטור (פון קריאת שמע), און די וועלכע זענען ניט נויטיק צו דער מיטה, זענען מחויב. דעם מת האָט מען געטראָגן צום קבר אויף א בעט, א „מיטה“, און אויף דעם וועג האָבן זיך די מיטה־טרעגער גע־טוישט, און די מיטה איז איבערגענומען געוואָרן דורך אנדערע מענטשן צום טראָגן. די משנה זאָגט, אז יעדער איינער, — ניט דוקא דער קרוב־אבל, — וועלכער ברענגט דירעקטן נוצן צו דער קבורה, למשל, די וועלכע נעמען די מיטה מיט דעם מת צום טראָגן, און אויך זייערע פארטרעטער, זענען זיי אלע פטור פון ליינען קריאת שמע, ווייל זיי זענען אלע פארנומען מיט דער מצוה פון קבורה. דעריבער זאָגט די משנה, אַז עס איז ניט קיין אונטערשיד צי די מענטשן גייען פאר דער מיטה, צי נאָך דער מיטה; קוים דארף מען זיי האָבן צום טראָגן, זענען זיי פטור. אָבער אויב מען דארף זיי ניט האָבן צום טראָגן די מיטה, כאָטש זיי זענען מלווה דעם מת, דארפן זיי יאָ ליינען קריאת שמע, אלו, אָבער סיי די און סיי יענע זענען פטור פון דאוונען. עס איז שוין געזאָגט געוואָרן אין די פירושים צו די פריעריקע דינים פון משנה, אז צום דאור־נען ווערט פארלאנגט מער כוונה ווי צו קריאת שמע. דעריבער זאָגט דאָ די משנה, אז אלע מענטשן, וועלכע באגלייטן דעם מת צו דער קבורה, אפילו די, וואָס זענען ניט נויטיק צום טראָגן די מיטה, זענען פטור פון דאוונען; ווייל באגלייטנדיק דעם מת קאָנען זיי ניט אָבערן דעם געדאנק גוט צום דאוונען. לויט איין פירוש איז עס דערפאר, וואָס דאוונען איז (לויט טייל מיינונגען) ניט „מדאורייתא“, און דעריבער האָט מען דערביי מיט געווען.

ב. קברו, נאָכדעם ווי מען האָט קובר געווען דעם מת און די מענטשן זענען צוריקגעגאנגן, אויב זיי קאָנען אָנהויבן און פארענדיגן (לייענען קריאת שמע) איידער זיי קומען צו דער שורה, זאָלן זיי אָנהויבן, און אויב ניט, זאָלן זיי ניט אָנהויבן. עס איז דער מנהג, אז ווען די באגלייטער פון א לוייה גייען צוריק נאָכדעם ווי מען האָט שוין קובר געווען דעם מת, שטעלן זיי זיך אויס אין א שורה, און די קרובים־אבלים גייען פארביי דער שורה, און די באגלייטער זענען זיי מנחם אבל און זאָגן צו

לְאוֹ, לֹא יתְחִילֶה. הַעֲוֹמְדִים בְּשׁוּרָה, | מִקְרִיאַת שְׁמַע וּמִן הַתְּפִילִין, וְחִיבֵין
הַפְּנִימִים פְּטוּרִים, וְהַחִיצוֹנִים חִיבֵין: | בְּתַפְלָה וּבְמִזְוָה וּבְכַרְפֵּת הַמְּזוּזָה:
גְּנִטִים וְעֶבְדִים וְקַטְנִים פְּטוּרִים | דְּבַעַל קְרִי מְהֵרָה בְּלִבּוֹ, וְאִינוֹ

זיי „המקום ינחם“, גאט זאל אייד טרייסטן“. די משנה זאגט, אז דאס שטעלן זיך אין דער שורה מנחם-אבל-צורזיין איז אזא גרויסע מצוה, אז נאָר ווען מען ווייסט, אז מען וועט קאָנען פארענדיגן דאָס ליינען קריאת שמע איידער מען וועט זיך שטעלן אין דער שורה, זאל מען אָנהויבן קריאת שמע, און אויב ניט זאל מען ניט אָנהויבן. העומדים, די מענטשן, וועלכע שטייען אין דער שורה, איז די וואָס שטייען אינווייניק זענען פטור פון קריאת שמע, און די וואָס שטייען אין דרויסן (פון דער שורה) זענען מחויב. מיט „אינווייניק“ מיינט מען דאָ די וועלכע שטייען אין דער שורה, פאר וועלכער די אבליים גייען פארביי; מיט „אין דרויסן“ מיינט מען די מענטשן, וועלכע שטייען הינטער דער ערשטער שורה, און פאר זיי גייט דעריבער דער אבל ניט פארביי דירעקט, און זיי געהערן ניט צו די שורה, אנטוילנעמער, און דעריבער זענען זיי מחויב צו ליינען קריאת שמע.

ג. נשים, פרויען און שקלאפן און קליינע (קינדער) זענען פטור פון קריאת שמע און פון תפילין; די עבאָטן פון דער תורה ווערן צעטיילט אין מצוות „לא תעשה“ „מען זאל ניט טאָן“, ווי למשל, מען זאל ניט עסן טריפות, מען זאל ניט ארבייטן אום שבת, און אין מצוות „עשה“, מען זאל יאָ טאָן, ווי למשל, מען זאל לייגן תפילין, מען זאל הערן ראש השנה שופר בלאָזן. די „לא תעשה'ס“ מוזן אלע מקיים זיין, אלץ איינס פרויען צי מענער. די מצוות „עשה'ס“ זענען פאראן טייל אזעלכע, פון וועלכע פרויען זענען פטור. דאָס זענען דער עיקר די „מצוות עשה שהזמן גרמא“, די „עשה'ס“ וועלכע מען דארף מקיים זיין ניט שטענדיק, נאָר אין א געוויסער צייט, למשל, לייגן תפילין, וואָס מען דארף טאָן נאָר בייטאָג און ניט ביינאכט און אויך ניט אום שבת און יום טוב, אזעלכע דארפן געטאָן ווערן נאָר דורך מענער, אָבער פרויען זענען פטור פון זיי. א שקלאף, דאָס הייסט א גוי, וואָס איז פארקויפט געוואָרן אלס קנעכט צו אַ ייד און דער גוי האָט זיך דערביי אין א געוויסער מאָס מגייר געווען (זיך געלאָזט מל'זיין און טובל'זיין), האָט בנוגע די מצוות עשה'ס דעם דיין ווי א פרוי און דארף מקיים זיין נאָר יענע, וועלכע פרויען דארפן מקיים זיין. וואָס אנבאלאנגט קליינע קינדער (און עס איז, געוויינליך אָנגענומען, אז דאָס מיינט מען יונגעלעך פאר 13 יאָר מיט א טאָג, און מיידלעך פאר 12 יאָר יאָר מיט א טאָג), זענען זיי איינגעטליך פטור כמעט פון אלע מצוות, נאָר כדי מען זאל זיי ביסלעכווייז „מתחנן זיין“, דערציהען, אז זיי זאלן שפעטער וויסן, וואָס זיי דארפן טאָן און וואָס ניט, לערנט מען זיי געוויסע מצוות יאָ צו טאָן. די משנה זאגט דאָ, אז פרויען און שקלאפן זענען פטור פון קריאת שמע און פון תפילין, ווייל זיי זענען „זמן גרמא“; קריאת שמע ליינט מען נאָר 2 מאל אין טאָג, און תפילין נאָר בייטאָג און נאָר אין דער וואַכנס. קליינע קינדער זענען פטור פון קריאת שמע, ווייל געוויינליך אין דער צייט פון קריאת שמע שלאָפן זיי נאָר, און זענען פטור פון תפילין, ווייל מען דארף טראָגן תפילין נאָר אויף א ריינעם קערפער און קליינע קינדער זענען ניט גענוג פארזיכטיק צו האלטן זייער קערפער ריי. וחיביג, אָבער זיי זענען מחויב צו דאוונען, צו האָבן א מחוזה און צו בענטשן נאָכן עסן. די גמרא זאגט, אז כאָטש מען דאוונט דאָך נאָר 3 מאל אין טאָג, הייסט דאָך עס „זמן גרמא“, אָבער דאוונען הייסט „רחמים“, „בעטן צו גאָט“, און יעדער דארף בעטן צו גאָט, ווידער מוזוה און בענטשן דארף מען שטענדיק, ווען מען האָט א וואוינונג, און ווען מען עסט.

ד. בעל קרי, א בעל קרי זאל אינזינען האָבן (קריאת שמע) אין האַרצן, און זאל ניט מאַכן די ברכות ניט פריער און ניט דערנאָך. מיטן „בעל קרי“, וואָס שטאַמט פון וואָרט „קרה“, „טרעפן“, ווערט אָנגערופן איינער וואָס האָט פארקערט גע- שלעכטליך מיט א פרוי, אָדער ביי וועמען די זרע איז ארויס פון זיך, פאָלוציע. די

מְבָרֵךְ לֹא לְפָנֶיהָ וְלֹא לְאַחֶיהָ. וְעַל
 הַמְּזוּז מְבָרֵךְ לְאַחֶיהָ וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ
 לְפָנֶיהָ. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר, מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ
 וְלְאַחֶיהָ: הֵן הָיָה עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה,
 וְנֹכַח שֶׁהָיָה בְּעַל קָרִי, לֹא יִפְסִיק,
 אֲלֵא יִקְצֵר. וְכֵן לְטָבוֹל, אִם יָכוֹל

גמרא זאגט, אז מדאורייתא, לויט דין פון דער תורה, מעג א בעל קרי לערנען, דאור-
 נען, זאגן קריאת שמע, נאָר עזרא הסופר (אין ארץ ישראל נאָכדעם ווי יידן האָבן
 זיך צוריקגעקערט פון גלות בבל) האָט מתקן געווען, אז א בעל קרי איידער ער
 לערנט תורה זאָל ער זיך פריער טובל זיין. אין דער צייט פון דער משנה איז די
 דאָזיקע תקנה נאָך געווען אנגענומען ביי א סך יידן (שפעטער האָט מען די תקנה אינ-
 גאנצן אָפגעשאפט). די משנה זאָגט דאָ, אז א בעל קרי מעג נאָר אין זינען האָבן די
 ווערטער פון קריאת שמע, אָבער ארויסזאָגן זיי מיטן מויל טאָר ער נישט; דאָגעגן די ברכות
 וואָס מען זאָגט פאר קריאת שמע און דערנאָך (יוצר אור, אהבה רבה, אמת ויציב)
 טאָר ער אפילו נישט אין זינען האָבן. ועל המזון, און ביים עסן מעג ער (דער בעל קרי)
 בענטשן דערנאָך (נאָכן עסן) אָבער נישט מאַכן די ברכה פריער. די גמרא דערקלערט
 עס, ווייל בענטשן דערנאָך איז מען מחויב מדאורייתא, פון דער תורה (צוליב דעם
 פסוק, „ואכלת ושבעת וברכת“, דו וועסט עסן און זאָט ווערן און בענטשן), דעריבער קאָן
 די תקנה פון עזרא דאָס נישט מבטל מאַכן; אָבער מאַכן א ברכה פאר דעם עסן איז
 נישט מדאורייתא, נאָר די חכמים האָבן עס שפעטער מתקן געווען. ר' יהודה זאָגט, אז
 ער (דער בעל קרי) מעג מאַכן די ברכות, סיי פריער און סיי שפעטער. פון דער גמרא
 איז צו זען, אז ר' יהודה האָט געהערט צו די, וואָס האָבן אנדערע געהייסן מיקל זיין
 אין דער תקנה פון עזרא, און ער האָט געהאַלטן, אז א טייל זאָכן, כאַטש זיי זענען
 ענליך צו דברי תורה, מעג א בעל קרי יאָ זאָגן.

ה. הויז, אז איינער האָט געהאלטן אין מיטן דאוונען און ער האָט זיך דערמאָנט,
 אז ער איז א בעל קרי, זאָל ער נישט איבעררייסן דאָס דאוונען, נאָר ער זאָל מקצר זיין.
 מיר האָבן שוין געזאָגט, אז אומעטום אין דער משנה, וואו עס איז פאראן דאָס וואָרט
 „דאוונען“, תפילה, מיינט מען, געוויינליך, די שמונה עשרה, רשי טייטשט דאָ דאָס
 וואָרט „מקצר זיין“ נישט, אז ער זאָל זאָגן ווינציקער ברכות, נאָר אז ער זאָל פאר-
 קירצן יעדע ברכה. ירד, אז איינער איז אראָפגעגאנגן (אין וואסער) זיך טובל צו זיין
 (און עס איז געוואָרן טאָג), איז אויב ער קאָן ארויסגיין (פון וואסער) און זיך צו-דעקן
 און ליינען קריאת שמע איידער די זון שפראַצט-אויף, זאָל ער ארויסגיין און זיך צו-
 דעקן און ליינען אין דער משנה פריער, פרק א' משנה ב', ווערט געלערנט איין מיי-
 נונג, אז קריאת שמע אין דער פרי מעג מען ליינען נאָר ביז דער צייט ווען די זון
 „שפראַצט-אויף“, הנץ החמה; דאָס הייסט, ווען מען זעט שוין די זון אויף די שפיצן-
 בערג, דאָ לערנט די משנה, אז מען טאָר נישט ליינען קריאת שמע, ווען מען איז נאָקעט,
 און דעריבער, ווען איינער איז אין וואסער נאָקעט און ער קאָן ארויסגיין און זיך
 צודעקן און ליינען איידער די זון שפראַצט-אויף זאָל ער עס טאָן. ואם לאו, און אויב ער
 קאָן עס נישט, זאָל ער זיך ארומדעקן מיט וואסער און ליינען דער טייטש איז, אז בדיעבד
 איז גענוג אויך, ווען דער קערפער פון מענטש איז איינגעהילט אין וואסער, און דאָס
 הייסט שוין אז ער איז נישט נאָקעט. אבל, אָבער מען זאָל זיך נישט באַדעקן מיט שלעכטע
 וואסער און נישט מיט וואסער, אין וועלכע מען האָט געווייקט פעל, אזוי לאנג ווי מען
 גיסט נישט אריין אין זיי גוטע וואסער. רבי טייטשט „שלעכטע וואסער“, „מים רעים“,
 אז דאָס מיינט מען שטינקנדיקע וואסער, און אויך די וואסער פון געווייקטע פעל זענען
 שטינקענדיק. דער זין פון דער משנה איז, אז הייליקע ווערטער, ווי לערנען תורה,
 קריאת שמע, דאוונען, דארפן זיין בטהרה, מיט רייניקייט, צוליב דעם כבוד צו גאָט.

אַרְבַּע אַמּוֹת: רַזָּב שְׂרָאָה קָרִי, וְנִדְהָ | שְׂרָאָתָה נִדְהָ, צְרִיכִין טַבְלָה, וְר' שְׁפִלְטָה שִׁכְבַת זְרַע, וְהַמְשִׁמֶשֶׁת | יְהוּדָה פּוֹטֵר:

פרק ד.

א תְּפִלַּת הַשָּׁחַר עַד הַצּוֹת. ר' יְהוּדָה אומֵר, עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת, תְּפִלַּת

וכמה, און ווי ווייט דארף מען זיך דערווייטערן פון זיי און פון צואה? פיר איילן. אויב מען איז ווייט פיר איילן פון די אלע שטינקנדיקע וואסער, אָדער פון צואה, פון מענשליכן שטולגאנג-אָפּפאל, מעג מען שוין יאָ ליינען קריאת שמע.

ו. זב, א זב, וואָס עס האָט זיך ביי אים באוויזן קרי, און א נידה, וואָס די זרע איז ארויסגעקומען פון איר, און א פרוי, וואָס האָט געהאַט געשלעכטליכן פארקער און זי איז געוואָרן א נידה, דארפן זיך טובל זיין, ר' יהודה זאָגט, אז זיי דארפן ניט, די משנה בארירט דאָ אזא פראגע: ווי מיר האָבן שוין געלערנט פריער דארף א בעל קרי, פון וועמענס קערפער עס איז ארויסגעגאנגען זרע, זיך טובל זיין כדי צו לערנען תורה אָדער זאָגן קריאת שמע, ווי איז אָבער אין פאל, אז דער דאָזיקער בעל קרי איז סיי-ווי טמא צוליב אן אנדערער זאך, ווי למשל ער איז זב (עס רינט פון אים א קרענקליכער אויספלוס), אָדער עס איז גאָר א פרוי, וועלכע איז א נידה (אין איר מענסטרוואַציע-צייט) און זי איז טמא, און די דאָזיקע פרוי איז אויך א בעלת קרי, למשל, זי האָט פריער געהאט געשלעכטליכן פארקער, אָדער עס איז פון איר ארויס די זרע? זאָגט די משנה, אז כאָטש דאָס טובל זיין זיך העלפט דאָך ניט דעם זב אָדער דער נידה זיך ריין-צורמאַכן, פונדעסטוועגן דארפן זיי זיך טובל זיין צוליב דער קרי; כדי זיי זאָלן קאָנען זאָגן הייליקע ווערטער. ר' יהודה אָבער זאָגט, אז זיי דארפן ניט.

פרק ד.

דער דאָזיקער פרק לערנט די דינים פון דאוונען. מיר האָבן שוין געזאָגט, אז אומעטום אין דער משנה, וואו עס ווערט דערמאָנט דאָס וואָרט „דאוונען“, „תפילה“, מיינט מען געוויינליך (מיט קליינע אויסנאמען), דאָס זאָגן „שמונה עשרה“, אין וואָכן-טעג דאוונט מען דריי מאל אין טאָג; אין דער פרי „שחרית“, פארנאכט „מנחה“ און ביינאכט „מעריב“; אים שבת, יום טוב, ראש חודש, ווען מען האָט אין בית המקדש מקריב געווען דעם קרבן מוסף, דאוונט מען אויך א פירטע תפילה „מוסף“, אים שבת און יום טוב שחרית און אויך יעדן מוסף איז די צאָל ברכות אין שמונה עשרה פארקלענערט. א. תפלת השחר, דאוונען די תפילה פון שחרית מעג מען ביז האלבן טאָג, ר' יהודה זאָגט, ביז פיר שעה (פון טאָג). די ערשטע משנה פון דאָזיקן פרק באהאנדלט די פראגע וועגן דער צייט ווען מען דארף דאוונען שחרית, מנחה, מעריב און מוסף. די סתם משנה האלט, אז שחרית קאָן מען דאוונען אין דער פרי ביז דעם האלבן טאָג. פאר דעם וואָרט „האלבן טאָג“ באנוצט די משנה דאָס וואָרט „חצות“ (האלב). פונקט ווי פאר „האלבע נאכט“ ווערט אויך באנוצט דאָס וואָרט „ר' יהודה זאָגט, אז נור ביז 4 שעה פון טאָג. מיר האָבן שוין פריער אין פרק א' משנה ב' געזאָגט, אז אומעטום וואו עס איז פאראן אין דער משנה „שעה“ מיינט מען ניט אונזער „זייגער-שעה“, 60 מינוט, נאָר מען מיינט א 12טל פון טאָג, און 4 שעה הייסט א דריטל פון טאָג. די גמרא דערקלערט, אז די תפילות זענען קייגן די קרבנות, וואָס מען האָט מקריב געווען אין בית המקדש, און די תפילה שחרית איז קייגן דעם קרבן תמיד אין דער פרי, וואָס מען האָט געבראכט יעדן טאָג אין בית המקדש. די סתם משנה האלט, אז מען האָט דעם קרבן תמיד אין דער פרי געקאָנט מקריב זיין ביז האלבן טאָג, און דעריבער קאָן מען דאוונען שחרית אויך ביז האלבן טאָג; ר' יהודה אָבער האלט, אז דעם קרבן תמיד האָט מען מקריב געווען נאָר ביז א דריטל טאָג, און דע-

תַּפְּלָה קְצָרָה. אָמְרוּ לוֹ, מַה מְקוֹם
 לַתַּפְּלָה זוֹ? אָמַר לָהֶם, בְּכַנְיֹסְתִי
 אֲנִי מִתַּפְּלָל, שְׁלֵא תֵאָדַע תַּקְלָה
 עַל יָדֵי, וּבִיציאתי אֲנִי נוֹתֵן הַדּוּקָה
 עַל חֻלְקִי; גַּרְבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,
 בְּכָל יוֹם מִתַּפְּלָל אָדָם שְׂמוֹנָה עֶשְׂרֵה.

הַמְנַחָה עַד הָעֶרֶב. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר
 עַד פְּלֶג הַמְנַחָה. תַּפְּלַת הָעֶרֶב אֵין
 לָהּ קָבַע, וְשָׁל מוֹסְפִין כָּל הַיּוֹם.
 ר' יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שְׁבַע שָׁעוֹת;
 ב' ר' גְּחוּנְיָא בֶן בְּקָנָה הָיָה מִתַּפְּלָל
 בְּכַנְיֹסְתוֹ לְבֵית הַמְדְרָשׁ וּבִיציאתוֹ

ריבער איז די צייט פון תפילת שחרית אויך נאָר ביז א דריטל פון טאָג. תפילת המנחה, די צייט צו דאוונען מנחה איז ביז אוונט; ר' יהודה זאָגט ביז דער העלפט פון דער מנחה־צייט. די תפלה פון מנחה איז קעגן דעם קרבן תמיד, וואָס מען האָט מקריב גע- ווען פארנאכט (בין הערביים), ווייל אין בית המקדש האָט מען מקריב געווען צוויי מאָל אין טאָג דעם קרבן תמיד, איינעם אין דער פרי און איינעם פארנאכט; מען האָט דעם פארנאכטיקן תמיד געקאָנט בדיעבד מקריב זיין ביז אוונט, און דעריבער קאָן מען מנחה אויך דאוונען ביז אוונט; ר' יהודה אָבער האלט, אז ווייל לכתחילה האָט מען געדארפן דעם פארנאכט-תמיד מקריב זיין אביסל פריער, דעריבער איז די צייט פון דאוונען מנחה נור ביז דער „העלפט פון מנחה־צייט“, „פלג המנחה“, די גמרא ברענגט א ברייתא, אז ר' יהודה אליין דערקלערט, וואָס מען מיינט מיט דעם דאָזיקן „העלפט מנחה“, דהיינו, ביז איינס און א פירטעל שעה פאר אוונט (ווי מיר האָבן שוין געזאָגט הייסט א „שעה“ א 12-טל פון טאָג), תפלת הערב, דאָס דאוונען מעריב איז ניט פעסטגע- שטעלט. מען מעג דאוונען מעריב א גאַנצע נאַכט, ווייל מעריב־דאוונען איז קעגן דעם פארברענען די קרבנות אויפן מזבח אין בית המקדש, און דאָס איז פאָרגעקומען א גאַנצע נאַכט. ושל מוספין, און די צייט פון דאוונען מוסף איז א גאַנצן טאָג; ר' יהודה זאָגט, אז נור ביז 7 שעה פון טאָג. דעם קרבן מוסף אין בית המקדש האָט מען געמעגט מקריב זיין בדיעבד א גאַנצן טאָג, און דעריבער איז אויך די צייט פון דאוונען מוסף א גאַנצן טאָג; ר' יהודה האלט, אז ווייל לכתחילה האָט מען מקריב געווען דעם קרבן מוסף ביז 7 שעה, פון טאָג, דארף דאָס דאוונען מוסף אויך פאָרקומען נור ביז 7 שעה. אין טייל משניות פעלט דער גאַנצער זאָך פון „ר' יהודה זאָגט, אז נור ביז 7 שעה“.

ג. ר' נחוניא בן הקנה פלעגט מתפלל זיין, ביים אריינגיין אין בית המדרש און ביים ארויסגיין פון דאָרט, א קורץ געבעט. האָט מען אים געפרעגט: וואָס איז דאָס דאָר- זיקע געבעט? האָט ער געענטפערט: ביים אריינגיין בעט איד, אז עס זאָל דורך מיד ניט טרעפן קיין מכשול, און ביים ארויסגיין גיב איד אַפּ א דאנק פאר מיין טייל (אין לערנען). ר' נחוניא בן הקנה איז געווען פון די ערשטע תנאים; ער האָט געלעבט לערך אין דער צייט פון 2טן חורבן בית המקדש; שפעטער האָט מען געזאָגט וועגן אים, אז ער האָט מחבר געווען דאָס קבלה ספר „הקנה“. די משנה דערציילט דאָ, אז ער פלעגט בעטן גאָט ביים אריינגיין אין בית המדרש צום לערנען, אז ער זאָל לערנען ריכטיק און אז עס זאָל ניט פאָרקומען דורך אים קיין מכשול ביים פסקענען א הלכה; ביים ארויסגיין פון בית המדרש האָט ער אָפגעגעבן צו גאָט א דאנק דערפאר וואָס ער האָט זוכה גע- ווען צו האָבן א חלק אין לערנען תורה. די משנה וויל דאָ לערנען, אז א חוץ דער תפילה פון שמונה עשרה מעג מען און מען דארף צוגעבן אנדערע געבעטן. אין דער גמרא ברכות זענען פאראן אזעלכע תפילות וואָס די חכמים האָבן צוגעגעבן, און טייל פון זיי זענען פאראן אין אונזער סידור („אלהי נצור“ און אַנדערע).

ג. רבן גמליאל זאָגט, אז יעדן טאָג זאָל א מענטש דאוונען שמונה עשרה. דאָס וואָרט „שמונה עשרה“ איז דער טייטש „אַכצן“, און מען מיינט דערמיט די 18 ברכות, וואָס מען זאָגט אין דאוונען באלד נאָך קריאת שמע און נאָך „גאל ישראל“. ווען מען ציילט איבער די ברכות אין אונזער סידור זעט מען, אז עס זענען פאראן 19 ברכות, און די גמרא פארענטפערט דאָס דערמיט, וואָס פריער זענען געווען נור

ר' יהושע אומר, מעין שמונה עשרה, | אֵלֶיֶזֶר אומר, הַעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ קִבַּע,
 ר' עקיבא אומר, אִם שְׁנוּרָה תְּפִלָּתוֹ | אֵין תְּפִלָּתוֹ תְּחַנּוּגִים. ר' יהושע אומר
 בְּפִיו, יִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עָשָׂר, וְאִם | הַמְהִלָּךְ בְּמָקוֹם סְכָנָה, מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה
 לְאוֹ, מֵעֵין שְׁמוֹנֶה עָשָׂר; ד' ר' | קִצְרָה. אומר, הוֹשֵׁעַ הַשֵּׁם אֶת עַמּוֹךְ

18 ברכות, נאָר די ברכה „ולמלשינים“, וואָס הייסט „ברכת המינין“ (א תפילה קעגן די „מינין“, קעגן די אפיקורסים און אַנדערע אפטרניקע פון יידישן פּאַלק) האָט מען צוגעגעבן שפעטער אין דער ישיבה יבנה אונטער דער פירונג פון נשיא רבן גמליאל. די תפילה שמונה עשרה איז זייער אן אלטע און די גמרא זאָגט, אז די אנשי כנסת הגדולה איז אָנהויב פון דער צייט פון 2טן בית המקדש האָבן זי מתקן געווען. אין דער נייער צייט האָט מען געפונען, אז אויך אין ספר „בן סירא“, וואָס איז געשריבן געוואָרן לערך 300 יאָר פארן חורבן פון 2טן בית המקדש, געפינען מיר שוין א סך תפילות פון שמונה-עשרה. עס איז זיכער, אז ווען מען האָט געדאוונט בציבור, מיט מנין (10 יידן צוזאמען) אין שול, האָט מען געדאוונט די גאנצע שמונה עשרה, אָן שום פארקירצונגען. נאָר אויב איינער האָט געדאוונט ביחידות, פאר זיך, און האָט טיילמאָל ניט געהאט קיין צייט, — אין אזא פאל זענען שוין געווען חלוקי דעות. ר' גמליאל זאָגט, אז אפילו א יחיד פאר זיך, א „מענטש“, דארף דאוונען יעדן טאָג שמונה עשרה, די גאנצע 18 ברכות. ר' יהושע זאָגט אז אן „אינהאלט“ פון שמונה עשרה, וועגן דעם וואָס מען מיינט אן „אינהאלט“ זענען פאראן אין דער גמרא צוויי מיינונגן; לויט איין מיינונג מיינט מען א קיצור פון יעדער ברכה; לויט א צווייטער מיינונג מיינט מען איין תפלה, וואָס הויבט זיך אָן מיטן וואָרט „הבינונו“ (מאך אונז פארנונפֿ-טיק) און אנטהאלט ווערטער פון יעדער ברכה און ענדיקט זיך מיט דער ברכה „שומע תפילה“. עס ווערט אויך געזאָגט די מיינונג, אז דאָס מעג מען נור טאָן מיט די מיטל-סטע 12 ברכות; דאקעגן די ערשטע דריי ברכות און לעצטע דריי ברכות מוז מען זאָגן אינגאנצן. ר' עקיבא זאָגט, אויב איינער קען דאָס דאוונען פליסיק (גוט, מאכט ניט קיין טעות) זאָל ער דאוונען די גאנצע שמונה עשרה, און אויב ניט זאָל ער דאוונ-ען נאָר דעם „אינהאלט“ פון שמונה עשרה. מען דארף דאָ באַמערקן, אז אמאָל, אין דער צייט פון דער משנה און גמרא, האָט מען ניט געטאָרט אויפשרייבן קיין שום אַנדערע הייליקע זאך א חוץ תנ"ך, וואָס האָט דעריבער געהייסן „תורה שבכתב“ (די אויפגעשריבענע תורה). אָבער משנה, גמרא, דאָס דאוונען, איז אלץ געווען פון אויסנ-ווייניק, דעריבער האָט די משנה און גמרא, געהייסן „תורה שבעל פה“, דאָס הייסט „די תורה, וואָס מען האָט געזאָגט מיטן מויל“, און ניט ארויסגעליינט פון געשרי-בענעם כתב. ממילא זענען געווען א סך, וואָס האָבן נישט געקאָנט גוט דאוונען פון אויסנווייניק, און דאָס האָט געהייסן, אז „דאָס דאוונען איז ניט ביי אים פליסיק“, עס איז ניט „תפלתו שגורה בפיו“. דער זאָגער פון דער דאָזיקער הלכה, ר' עקיבא וועלכער האָט אויך געהייסן ר' עקיבא בן יוסף, איז געווען א יונגערער חבר פון ר' גמליאל און ר' יהושע, און די גמרא זאָגט אז די אלע ספרים פון די תנאים, וואָס מיר האָבן ווי די „משנה“, מכילתא, ספרא, ספרי, תוספתא, שטאמען אלע אָפּ אין זייער יסוד פון ר' עקיבא. דער תנא ר' עקיבא איז איינער פון די עשרה הרוגי מלכות, פון די 10 תנאים, וועלכע זענען אומגעבראכט געוואָרן דורך דער רוימישער רעגירונג.

ד. ר' אליעזר זאָגט, אז ווען עס מאכט זיין דאוונען פאר א פּעסטע זאך, איז זיין דאוונען ניט קיין געבעט. אין דער גמרא איז פאראן א טייטש, אז ר' אליעזר מיינט דערמיט צו זאָגן, אז ווער עס דאוונט, ניט דערפאר ווייל ער שפּירט די אינערליכע נויטיקייט צו בעטן גאָט, נאָר ווייל עס איז אזא פּעסטער, באַשטימטער מנהג, עפיס ווי אן אַנגעוואָרפענע משא, פארמאָגט ניט זיין דאוונען דעם ריכטיקן ווערט פון א געבעט. ר' יהושע זאָגט, אז איינער גייט אין אן אָרט פון סכנה (און ער קאָן ניט דאוונען קיין לאנגע תפילות) זאָל ער בעטן א קורצע תפילה, און זאָגן: „הנלף, גאָט, דיין פּאַלק,

את שארית ישראל, בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך, ברוך אתה ה' שומע תפלה: ה הנה רובב על החמור, גרד, ואם אינו יכול לירד, יחזיר את פניו, ואם אינו יכול

להחזיר את פניו, יבון את לבו כנגד בית קדש הקדשים: ו הנה יושב בספינה, או בקרון, או באפדה, יבון את לבו כנגד בית קדש הקדשים: ז ר' אלעזר בן עזריה אומר, אין

דעם איבערבלייב פון ישראל, אויף אלע וועגן פון זייערע עבירות זאלן זייערע נויטבער דערפניסן זיין פאר דיר, געבענטשט ביזטו, גאט, וואס הערט די תפלה. אין דער קורצער תפילה, וואס ר' יהושע ברענגט דא, אז עס זאל איר זאגן דער, וועלכער גייט אין וועג, וואו עס דראט א געפאר און ער קאן זיך ניט אפשטעלן צו זאגן א לאנגע תפילה, זענען שווער צו פארשטיין די ווערטער „בכל פרשת העבור“, וועלכע מיר האבן אייבערזעט, „אויף אלע וועגן פון זייערע עבירות“. אין דער גמרא ברכות זענען פאראן עטליכע טייטשן. איינער איז, „עבור“ איז פון העברעאישן ווארט „עברה“, „כעס“ און די תפילה איז צו גאט, אז אפילו ווען ער איז אין כעס אויף יידן זאל ער דאך דערפילן אלע זייערע נויטבאדערפניסן. אן אנדערער טייטש אין דער גמרא איז פון ווארט „עבירה“, און די תפילה איז, אז אפילו ווען יידן האבן געטאן א סך עבירות זאל גאט זיי אויך העלפן אין זייער נויט. דער ירושלמי טייטשט, אז דאס איז פון ווארט „עובר“, וואס איז א פארקירצונג פון „עובר לפני התבה“, דאס הייסט דער חזן, וואס גייט דאווענען פארן עמוד; די תפילה איז אז גאט זאל זיך צוהערן צו די תפילות פון דעם חזן. אנשטאט „עובר“ שטייט „עבור“, ווייל מיר געפינען די דאזיקע דקדוק פארם אין דער משנה (ווי „טחון א מילנער, „לקוח“ א קויפער).

ה. היה, ווען איינער רייט אויף אן אייזל זאל ער אראפגיין (פון אייזל צום דאוונען): אויב ער קאן ניט אראפגיין, זאל ער זיך אויסדרייען מיטן פניס (צו ירושלים, און דאוונען רייטנדיק), און אויב ער קאן ניט אויסדרייען דאס פניס, זאל ער מכוון זיין דאס הארץ זיינס צום הויז פון קודש הקדשים. דער מנהג, אז ביים דאוונען זאל מען שטיין מיטן פנים צו דער ריכטונג פון ירושלים איז פאראן דייטליך אין תנך, אין ספר דניאל ו', „וכוין פתיחן ליה בעליתה נגד ירושלים“, „און ער האט געהאט פענסטער אין זיין בוידעםשטיבל אפן צו ירושלים“, און דארט האט ער געדאוונט. די גמרא לערנט דאס אפ פון נאך פסוקים אין תנך. די משנה לערנט דא, אז אויב איינער קאן דאס ניט טאן זאל ער כאטש אין הארצן מכוון זיין צום בית המקדש.

ו. היה יושב, אז איינער זיצט אין א שיף אדער אין א וואגן אדער אויף שווימנ-דע שטיקער געהילץ זאל ער (ביים דאוונען) מכוון זיין דאס הארץ זיינס צום הויז פון קודש הקדשים. אויך דא לערנט די משנה אז אין פאל ווען איינער קאן ניט ביים דאוונען זיך אוועקשטעלן מיטן פנים צו דער ריכטונג פון ירושלים, זאל ער אין הארץ אין זינען האבן דאס בית המקדש. דאס ווארט „קרון“ אין דער משנה איז פון גריכישן ווארט „קאראן“, וואס איז דער טייטש א וואגן. ניט זיכער איז דער טייטש פון ווארט אין דער משנה „אסדא“. רש"י און טייל אנדערע מפרשים טייטשן צונויפגעבינדענע שווימנדע שטיקער געהילץ אויף א טייר, דער „ערוך השלם“ האלט אויך פון דאזיקן טייטש און ברענגט א ראיה פון דער אראבישער שפראך, וואו „אשדאט“ איז דער טייטש צוזאמענגעפלאכטענע ברעטער. מיר געפינען אויך אין דער משנה נגעים י"ב די צוויי ווערטער צוזאמען „בספינה און באסדא“, „אין א שיף אדער אין א אסדא“ און דערפון איז צו זען, אז זיי געפינען זיך ביידע אויף וואסער. אבער ר' בנימין מוספיא אין „מוסף הערוך“ מיינט, אז דאס איז פון לאטיינישן ווארט „עסעדא“ וואס אין דער טייטש „א קליינער וואגן“, זיין טייטש לייגט זיך אויפ'ן שכל, ווייל דא אין דער משנה איז צווישן „שיף“ און „אסדא“ פאראן דאס ווארט „קרון“, „וואגן“, און אויב „אסדא“ זאל זיין דער טייטש שווימנדע געהילץ וואלט דאס ווארט געדארפן זיין באלד נאך „שיף“.

תפלת המוספין אלא בקבר עיר. | כל מקום שיש חבר עיר, תיחיד
 ובחמים אומרים, בקבר עיר ושלא | פטור מתפלת המוספין;
 בקבר עיר, ר' יהודה אומר, משמו.

פרק ה.

א אין עומדין להתפלל אלא | היו שוהים שעה אחת ומתפללים,
 מתוך כבוד ראש. חסידים הראשונים | כדי שיכוננו את לבם למקום. אפילו

ז. ר' אלעזר בן עזריה זאגט, אז מען דאוונט מוסף נאך צוזאמען מיט דעם ציבור פון דער שטאָט, און די חכמים זאָגן, אז (מען דאוונט מוסף) סיי מיט דעם שטאָט-ציבור, סיי אַן שטאָט-ציבור. ר' יהודה זאָגט אין זיין (ר' אלעזר בן עזריה'ס) נאָמען אז אין יעדער אָרט, וואו עס איז דאָ א שטאָט-ציבור איז א יחיד פטור פון דאוונען מוסף. אין דער משנה איז פאראן אַנשטאָט „ציבור פון א שטאָט“ דער אויסדרוק „חבר עיר“, און וועגן טייטש פון דאָזיקן וואָרט זענען געשריבן געוואָרן א סך חקירות, סיי דורך מפרשים און סיי דורך געלערנטע היסטאָריקער. דאָס דאָזיקע וואָרט „חבר“ קאן מען מנקה זיין מיט צוויי „סגול'ס, וואָס איז דער טייטש דער צוזאמענבונד. דער חיבור, און אויך מיט א קמץ אונטער דער „ח“ און א ציירה אונטער דער „ב“, און דער טייטש איז דער אדם חשוב פון דער שטאָט, וואָס טראָגט דעם טיטול „חבר“. אין א פירוש פון די גאונים, געדריקט אין „אוצר הגאונים“, ווערט געטייטשט לויט דעם צווייטן פירוש. די משנה גיט אונז דאָ די מחלוקה, צי מען דארף דאוונען מוסף נאָר מיט דעם „חבר העיר“ צוזאמען, אָדער יעדער יחיד קאן דאוונען מוסף פאַר זיך, אָדער אז דעמאָלס ווען עס איז דאָ א „חבר עיר“ קאן קיין יחיד פאר זיך ניט דאוונען מוסף, און אויב קיין חבר עיר איז ניטאָ קאן דער יחיד יאָ דאוונען מוסף.

פרק ה.

א. אין עומדין, מען שטעלט זיך ניט דאוונען, טיידן מען איז אין א ערנסטער שטימונג. די משנה באנוצט דאָ די ווערטער „כובד ראש“, א „שווערן קאָפּ“ כדי צו באצייכענען א ערנסטע שטימונג, ערנסטקייט. אין דער גמרא ברכות ל"א איז פאראן אויך דער פארקערטער אויסדרוק דערפון „קלות ראש“, לייכטן קאָפּ, לייכטיניגקייט. רשי טייטשט „מיט הכנעה“, חסידים הראשונים, די ערשטע חסידים פלעגן ווארטן איין שעה און (דערנאָך) דאוונען, כדי זיי זאָלן מכוון זיין זייער האַרץ צו גאָט. אין דער גמרא איז פאראן עטליכע מאָל דערציילט וועגן „חסידים הראשונים“, די ערשטע חסידים, די פארציטיקע חסידים. עס זענען פאראן טייל געלערנטע, וואָס מיינען, אז דאָס זענען געווען די כתה פון זייער פרומע יידן אין דער צייט פון בית המקדש, וועלכע ווערן אַנגערופן אין די ספרים פון יוסף בן מתתיהו הכהן (אין לשון קודש איז פאראן א קיצור פון זיין ספר „יוספין“) „איסיים“. זיי האָבן מבטל געווען די אלע הבלי עולם הזה און האָבן זיך אָפּגעגעבן צו דער געטליכקייט. עס איז אָבער ניט זיכער אז מיט „חסידים הראשונים“ מיינט מען די איסיים. די משנה זאָגט, אז די דאָזיקע חסידים פלעגן „ווארטן א שעה“, צו פארברענגען אין הויכע מחשבות און ערשט דערנאָך האָבן זיי זיך געשטעלט דאוונען, כדי צו קאָנען דאוונען מיט מער כוונה צו גאָט. אַנשטאָט „גאָט“ באנוצט דאָ די משנה דאָס וואָרט „מקום“, דאָס „אָרט“; פונקט ווי אין א סך אנדערע ערטער וויל די משנה ניט באנוצן מיטן בפירושן נאָמען פון גאָט, נאָר זאָגט „שמים“ (הימל) און אנדערע תארים, באצייכנונגן פאר דער געטליכקייט. דער מדרש בראשית רבה ס"ח זאָגט, אז דעריבער רופט מען אָן גאָט „מקום“ (אָרט), ווייל גאָט איז „מקומו של עולם“, „דאָס אָרט פון דער וועלט“, עס איז צו באַמערקן, אז אין דער משנה צום ירושלמי פעלט דאָ אינגאנצן דאָס וואָרט „למקום“; און אין דער משנה צו דער גמרא אין בבלי איז אויך ניט פאראן „למקום“ נאָר עס איז פאראן „לאביהם שבשמים“, „צו זייער פאָטער אין הימל“, דאָס הייסט צו גאָט. אפילו דער מלך בא-

הַמְלִיךְ שׂוֹאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ לֹא יִשְׁיָבְנֵי, וְאִפְּלוּ נְחֹשׁ כְּרוּד עַל עַקְבוֹ, לֹא יִפְסִיק; בַּמְזִכִּירִין גְּבוּרַת גְּשָׁמִים בְּתַחֲתֵית הַמַּתִּים, וְשׂוֹאֵלִין הַגְּשָׁמִים בְּבִרְבַּת הַשָּׁנִים, וְהַבְּדִלָה בְּחֻזֵּן הַדְּעָת, ר' עֲקִיבָא אֹמֵר, אֹמְרָה בְּרַבָּה רְבִיעִית בְּפָנֵי עֲצָמָה, ר' אֶלְיָעֵזֶר אֹמֵר, בְּהוֹדָאָה; ג' הָאֹמֵר, עַל קַן צְפוּר גִּיעֵי רַחֲמִיךָ, וְעַל טוֹב יִזְכֵּר שְׁמֶךָ, מוֹדִים מוֹדִים, מִשְׁתַּקִּין אֹתוֹ, הַעוֹבֵר

גריסט אים (דעם וואָס שטייט און דאוונט) זאָל ער אים ניט אָפענטפערן. ווי מיר האָבן שוין געזאָגט מיינט מען דאָ כסדר מיט „דאוונען“ דאָס שטיין שמונה עשרה, און די משנה האלט, אז דאָס מפסיק זיין אין מיטן שמונה עשרה איז אזוי ווייט פארבאָטן, אז אפילו ווען א מלך באגריסט דעם דאוונער טאָר ער אים ניט אָפענטפערן. אפילו א שלאנג וויקלט זיך ארום זיין (דעם דאוונערס) פוס-טריט זאָל ער אויך ניט מפסיק זיין דאָס דאוונען. די גמרא זאָגט דערויף, אז דאָס מיינט מען נור ווען א יידישער קעניג באגריסט, אזוי אז עס איז ניטאָ קיין געפאר באשטראָפט צו ווערן — פאר ניט אָפענט-פערן די באגריסונג. דאָסזעלבע מיינט מען ביי א שלאנג אויך נור אזא שלאנג, וואָס עס איז ניטאָ קיין לעבנס - געפאר אז זי וועט אים א ביס געבן. אָבער ווען עס איז יאָ פאראן אזא געפאר מעג מען מפסיק זיין.

ב. מזכירין, מען דערמאָנט די „גבורות פון רעגן“ אין (דער תפילה פון) תחיית המתים, אוי מען בעט אויף רעגן אין (דער תפילה פון) ברכת השנים, און „הבדלה“ זאָגט מען אין (דער תפילה פון) חונן הדעת. די משנה לערנט דאָ, ווען זאָל מען אין דער שמונה עשרה זאָגן אזעלכע תפילות, וואָס ווערן ניט געזאָגט א גאנץ יאָר, נאָר אין טייל צייטן אין יאָר. די ערשטע זאך איז דאָס זאָגן „משיב הרוח ומוריד הגשם“ (דער וואָס מאכט בלאָזן דעם ווינט און לאָזט אראָפּנידן דעם רעגן). אין דער משנה ווערט דאָס אָנגערופן „גבורות גשמים“, די „גבורה פון רעגן“, און די גמרא דערקלערט עס, ווייל דאָס מאכן רעגען איז איינס פון די כחות פון גאָט. דאָס זאָגט מען ווינטער-צייט אין דער צווייטער ברכה פון שמונה עשרה, וועלכע ענדיקט זיך מיט „מחיה המתים“ און הייסט דעריבער „תחיית המתים“. דאָ ווערט ניט געבעטן וועגן רעגן, עס ווערט נור דערציילט די גבורות פון גאָט, וועלכער גיט רעגן. דאָס „בעטן“ גאָט אז ער זאָל געבן רעגן הייסט „שואלין“ (מען בעט) און דאָס זאָגט מען אין דער ברכה פון שמונה עשרה „מברך השנים“ און מען זאָגט (אויך נאָר אַ טייל פון ווינטער), „ותן טל ומטר“, „און געב טוי און רעגן“, די תפילה פון „הבדלה“ שבת צונאכטס (אתה חוננתנו) זאָגט מען ביי דער ברכה פון „חונן הדעת“. ר' עקיבא זאָגט, אז מען זאָגט זי (די הבדלה, אתה חוננתנו) אלס א באזונדערע פירטע ברכה. ר' עקיבא האלט, אז מען דארף שבת-צונאכטס נאָך דער דריטער ברכה אין שמונה עשרה זאָגן „אתה חוננתנו“ און פאר-ענדיקן איר מיט א באזונדערער ברכה, ווארשיינליך, „ברוך אתה ה' המבדיל בין קודש לחול“. ר' אליעזר זאָגט, אז מען דארף זי (די הבדלה, אתה חוננתנו) זאָגן אין דער ברכה פון „מודים“, די גמרא זאָגט, אז די דאָזיקע חלוקי דעות וועגן דעם זאָגן הבדלה קומט דערפון, וואָס עס זענען געווען צייטן, ווען מען האָט אינגאנצן ניט גע-זאָגט אין דער שמונה עשרה די הבדלה און מען האָט יוצא געווען מיט מאַכן די הבדלה אויפן כוס וויין; און דעריבער ווען מען האָט שוין יאָ איינגעפירט צו זאָגן עס אין דער שמונה עשרה זענען געווען דערצו ניט-פעסטגעשטעלטע מנהגים.

ג. האומר, אז איינער זאָגט (ביים דאוונען, צו גאָט), „אויף דעם פויגל-נעסט דער-גרייכט זיין רחמנות“, אָדער „פאר דעם גוטן זאָל דערמאָנט ווערן זיין נאָמען“, אָדער „מיר לויבן דיר, מיר לויבן דיר“, דארף מען אים הייסן שטילשווייגן. עס ווייזט אויס, אז די אַמאָליקע חזנים ביים דאוונען פארן עמוד, פלעגן צוגעבן טיילמאָל אייגענע פיוטים צווישן די פארשידענע ברכות אין שמונה עשרה. דערויף זאָגט די משנה, אז מען טאָר ניט לאָזן אזא איינעם זאָגן וועגן גאָט זאכן, וועלכע זענען קיינן די מיינונגען פון די חכמים, ווי למשל, אז גאָט האָט רחמנות אויף דעם נעסט פון פויגל און האָט

לפני התיבה וטעה, יעבור אחר תחתיו, ולא יהא סרכן באותה שעה. מנין הוא מתחיל? מתחלת הברכה שטעה בה: ד העובר לפני התיבה לא יענה אחר הפהנים אמן מפני הטרופה, ואם אין שם כהן אלא הוא, לא ישא את כפיו, ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו, וחזור לתפלתו, רשאי: ה המתפלל וטעה, סימן רע לו, ואם שליח צבור הוא, סימן

דעריבער געהייסן די מצוה ניט צוצונעמען א פויגל-נעסט די מוטער צוזאמען מיט די קינדער (די מצוה פון „שילוח הקן“); מחמת די מצוות פון גאט דארף מען ניט בא-טראכטן פון מענשליכע געפילן, ווי רחמנות, נאך ווי געבאטן, גזרות, פאר וועלכע מען דארף ניט זוכן קיין טעמים. דאסזעלבע איז ווען אזא איינער זאגט, אז מען דארף דאנקען גאט פאר דעם גוטן וואָס ער טוט מיט די מענטשן; באמת דארף מען לויבן גאט סיי פאר דעם גוטן און סיי פאר דעם שלעכטן. אויך טאָר מען ניט לאָזן זאָגן צוויי מאָל „מיר לויבן דיר, מיר לויבן דיר“ („מודים, מודים“) ווייל דאָס זעט אויס, ווי דער חזן האלט פון דער מיינונג, אז עס זענען פאראן צוויי געטער. העובר, אז איינער דאוונט (שמונה עשרה) פארן עמוד, און ער האָט געמאכט א טעות (אין דאוונט), זאָל אן אַנ-דערער צוגיין (צום עמוד) אויף זיין אָרט; און ער (דער צווייטער) זאָל זיך ניט וואקלן (נאָר גלייך צוגיין); פון וואנען זאָל ער (דער צווייטער) אָנהויבן? פון אָנהויב פון דער ברכה, אין וועלכער יענער (דער ערשטער) האָט געמאכט דעם טעות. אין דער משנה הייסט דער חזן, וואָס דאוונט פארן עמוד, מייסטנס, „עובר לפני התיבה“, דער וואָס גייט צו צום קאסטן“, ווייל אמאָל פלעגט דער חזן ניט צוגיין צו א עמוד נאָר צום ארון הקודש. וועלכער איז געווען א קאסטן, וואו עס איז געלעגן די ספר תורה און אויף וועלכן מען פלעגט אויך ליענען די תורה. די משנה זאָגט, אַז אויב דער חזן האָט אין מיטן דאוונען פארן עמוד זיך טועה געווען, זאָל גלייך, אָן שום וואקלעניש, אָן לאָזן זיך בעטן, צוגיין אן אנדערער צום עמוד, און ער דארף ניט אָנהויבן פון אָנהויב שמונה עשרה, נאָר בלויז פון אָנהויב פון דער ברכה, וואו דער טעות איז געמאכט געוואָרן. למשל אז דער טעות איז פאָרגעקומען אין מיטן „מודים“, דארף דער צוויי-טער אָנהויבן פון „מודים“.

ד. העובר, דער וואָס דאוונט פארן עמוד, זאָל ניט נאָכזאָגן „אמן“ נאָר די כהנים (ווען זיי דוכנען), ווייל ער קאָן זיך צומישן (און ניט קאָנען ווייטער דאוונען). און אויב עס איז ניט פאראן קיין אנדערער כהן (אין בית המדרש) נאָר ער (דער חזן איז א כהן), זאָל ער (דער חזן) ניט אויפהויבן זיינע הענד (ניט דוכנען); און אויב ער האָט אין זיך די זיכערקייט אז ער קאָן דוכנען און דערנאָך ווייטער דאוונען, מעג ער (דוכנען). דאָס דוכנען פון די כהנים, דאָס זאָגן די ברכות „יברכך ה' וישמרך“ ביז דעם וואָרט „שלום“, הייסט אין דער משנה „נושא את כפיו“, אויפהויבן די הענט“, ווייל די כהנים הויבן-אויף די הענט ביים דוכנען. די משנה זאָגט, אז כאָטש דער ציבור דאוונער דארף זאָגן „אמן“ אויף די ברכות פון די כהנים, אָבער דער חזן טאָר ניט זאָגן קיין „אמן“, ווייל ער קאָן זיך צעמישן און פארגעסן, וואו ער האלט איז דאוונען. ווי מיר האָבן שוין געזאָגט פריהער (פרק ד' משנה ג') זענען ניט געווען אין יענער צייט קיין געשריבענע סידורים און מען האָט געדאוונט פון אויסנווייניג און דעריבער האָט דער דאוונער פארן עמוד זיך געקאָנט צעמישן. דאָסזעלבע זאָגט די משנה, אז אויב (טיל מיינען, אז דאָס וואָרט „אם“, „אויב“, מיינט דאָ „אפילו“) עס איז ניטאָ אין בית המדרש קיין אנדערער כהן, און דער חזן איז דער איינציקער כהן, טאָר ער, דער חזן, ניט דוכנען, ווייל ער קאָן זיך אויך צעמישן. אָבער אויב דער חזן איז זיכער ביי זיך, אז ער וועט געדענקן ווייטער ממשיך צו זיין דאָס דאוונען, מעג ער יאָ דוכנען.

ה. המתפלל, ווען איינער דאוונט און מאכט א טעות (אין דאוונען) איז דאָס פאר אים אַ שלעכטער סימן; און אויב ער איז א שליח ציבור (געשיקט דורכן ציבור, דאָס

רע לשולחיו, מפני ששולחו של | מת. אמרו לו, מנין אתה יודע?
 אדם פמותו, אמרו על ר' | אמר להם, אם שגורה תפילת בפי,
 חנינא בן דוסא, פשהיה מתפלל | יודע אני שהוא מקובל, ואם לאו,
 על החולים, היה אומר, זה חי, וזה | יודע אני שהוא מטורף:

פרק ו.

א כיצד מברכין על הפירות? על פירות האילן אומר, בורא פרי

הייסט א חזן) איז עס א שלעכטער סימן פאר די, וועלכע האבן אים געשיקט (פאר דעם ציבור, וואס דאוונט מיט אים), ווייל דער שליח פון א מענטש איז אזוי ווי ער אליין. אין דער גמרא ווערן געבראכט א סך זאכן, וואס זענען פארן מענטש א „גוטער סימן“ („סימן יפה“), און א סך זאכן, וואס זענען א „שלעכטער סימן“ („סימן רע“). ווי אין דער גמרא ברכות כ"ד און אנדערע ערטער. די משנה דא זאגט, אז מאכן א טעות ביים דאוונען איז א שלעכטער סימן פאר דעם מענטש; און אויב דער חזן מאכט א טעות איז עס א שלעכטער סימן פאר זיינע מיטדאוונערס, ווייל דער חזן איז דער שליח פון ציבור. דער כלל, וואס די משנה זאגט דא „שולחו של אדם כמותו“ (דער שליח פון א מענטש איז אזוי גוט ווי ער אליין) איז א גרויסער יסוד אין משנה און גמרא. אמרו עליה, מען דערציילט פון ר' חנינא בן דוסא, אז ווען ער האט מתפלל געווען פאר קראנקע, האט ער (נאכן מתפלל זיין) פארויסגעזאגט, אז דער וועט בלייבן לעבן און יענער וועט שטארבן. האט מען אים געפרעגט: פון וואנען ווייסטו עס? האט ער זיי געענטפערט: אויב מיין תפילה גייט מיר פליסיג ארויס פון מויל, ווייס איך אז ער (דער קראנקער) איז אָנגענומען, און אויב ניט, ווייס איך, אז ער (דער קראנקער) איז פאר- ציקט. ר' חנינא בן דוסא איז א תנא, וואס האט געלעבט לערך אין דער צייט פון חורבן פון 2טן בית המקדש, און די גמרא אין ברכות ל"ד און תענית כ"ד און אנדערע ערטער דערציילט, אז ער איז געווען א בעל מופת און האט באוויזן ניסים. ר' חנינא בן דוסא, דערציילט דא די משנה, האט געהאט דעם סימן, אז ווען ער האט מתפלל געווען פאר א חולה און די תפילה איז אים געגאנגען פליסיג (שגורה בפיו), איז עס געווען א צייכן, אז דער חולה וועט בלייבן לעבן, און אויב ניט, איז עס געווען א סימן, אז דער חולה וועט שטארבן. טייל מפרשים טייטשן די ווערטער אין דער משנה „מקובל“ און „מטורף“ (אָנגענומען און „פארצוקט“), אז זיי גייען ניט אויפן חולה נאר אויף דער תפילה, אז זי איז „אָנגענומען“ אין הימל אָדער „צוריקגעוואָרפן“. דער פירוש איז שווער, ווייל ביידע ווערן באנוצט אין לשון זכר, און ווען עס זאל גיין אויף תפילה וואלט געדארפן זיין „היא מקובלת“, „היא מטורפת“, ווייל תפילה איז דאך א לשון נקבה.

פרק ו.

אין דאזיקן פרק לערנט די משנה די דינים וועגן מאכן א ברכה פארן עסן אָדער טרינקן עפעס. די דאזיקע ברכות הייסן „ברכות הנהנין“, די ברכות פאר נהנה זיין פון עסן. די גמרא ברענגט דארויף דעם פסוק פון תהלים כ"ד „לה' הארץ ומלואה“, צו גאט געהערט די ערד און אלץ וואס איז אין איר, און דעריבער ווען מען האט הנאה פון גאט'ס ערד און אירע פראדוקטן דארף מען בענטשן גאט.

א. כיצד מברכין, ווי אזוי מאכט מען א ברכה אויף פירות? אין יידיש הייסן „פירות“ נאר די פרוכטן פון א בוים; אָבער אין לשון קודש הייסט „פירות“ אלץ וואס וואקסט ארויס פון עפיס אנדערש, און זאגאר קינדער הייסן פירות (אין חומש „פרי בטן“). דא פרעגט די משנה: וועלכע ברכות דארף מען מאכן אויף אלע סארט עסן-ווארג? ווייל יעדעס עסנווארג אפילו מילך און פלייש, וואקסט ארויס פון עפיס אַנ-דערש. על פירות האילן, אויף פרוכטן וואס וואקסטן אויף א בוים מאכט מען „בורא פרי

הָעֵץ, חוּץ מִן הַיָּיִן, שֶׁעַל הַיָּיִן הוּא אוֹמֵר, בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן, וְעַל פִּירוֹת הָאֶרֶץ אוֹמֵר, בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה, חוּץ מִן הַפֶּת, שֶׁעַל הַפֶּת הוּא אוֹמֵר, הַמוֹצֵיא לֶחֶם מִן הָאֶרֶץ, וְעַל הַיִּרְקוֹת הָעֵץ, לֹא יֵצֵא. עַל פֶּלֶם, אִם אָמַר

העץ, די משנה מיינט דאָ די גאנצע ברכה, „ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי העץ“, נאָר זי לאָזט ארויס דעם ערשטן טייל פון דער ברכה ביו העולם, ווייל דער דאָזיקער טייל איז דאָך ביי אלע עסנווארג גלייך. דער טייטש פון „בורא פרי העץ“ איז „דער (גאָט) וואָס באשאפט די פרוכטן פון א בוים“. אין לשון קודש פון תנך הייסט א בוים „עץ“, נאָר אין דער משנה־שפראך ווערט פאר א „בוים“ באנוצט דאָס אראמעאישע וואָרט „אילן“ (אין אראמעאיש „אילנא“); די גמרא זאָגט אז „לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד“, דאָס הייסט, אז דער לשון קודש פון דער משנה איז אביסל אנדערש ווי פון תנך. חוץ, אן אויסנאם (פון אלץ וואָס וואקסט אויף א בוים) איז וויין, מחמת אויף וויין מאכט מען „בורא פרי הגפן“, „דער וואָס באשאפט די פרוכטן פון וויינטשאַטק“. וויין ווערט געמאַכט פון וויינטרויבן, וועלכע וואקסן אויף א וויינטשאַק, וואָס איז דאָך אויך א בוים, פונדעסטוועגן מאכט מען אויף וויין ניט קיין „בורא פרי העץ“, נאָר א „בורא פרי הגפן“, ווייל וויין האָט א באזונדערע חשיבות. ועל פירות הארץ, און אויף פרוכטן וואָס וואקסן ארויס פון דער ערד (ניט אויף בוימער) מאַכט מען „בורא פרי האדמה“ („דער וואָס באשאפט פרוכטן פון באַדן“); אן אויסנאם איז ברויט, מחמת אויף ברויט מאַכט מען „המוציא לחם מן הארץ“ („דער וואָס ברענגט ארויס ברויט פון דער ערד“). ברויט האָט אויך א באזונדערע חשיבות, ווייל עס איז דער עיקר שפיז פון מענטש, און דעריבער מאכט מען דערויף א באזונדערע ברכה. מיר האָבן דאָ אין דער משנה צוויי ווערטער „אדמה“, „באָדן“, און „ארץ“, „ערד“. אויף אלע פראָדוקטן, וואָס וואקסן פון דער ערד ארויס (ניט אויף בוימער), מאכט מען „בורא פרי אדמה“; פארוואָס זאָגט מען ניט אויך אויף ברויט „בורא פרי האדמה“? ווייל דער פסוק אין תהלים ק"ד האָט דעם נוסח „להוציא לחם מן הארץ“, ועל הירקות, און אויף גרינווארג (ירקות) מאכט מען „בורא פרי האדמה“; ר' יהודה זאָגט, אז מען מאכט „בורא מיני דשאים“, „דער וואָס באשאפט די מינים פון גראַז־פלאַנצונגען“. די גמרא זאָגט, אז ר' יהודה האַלט, אז מען דארף בענטשן גאָט מיט באזונדערע ברכות פאר יעדער זאך באזונדער, און ווייל גרינווארג אונטער־שיידן זיך פון אנדערע ערד־פראָדוקטן דארף מען אויף זיי מאכן א באזונדערע פאָרם ברכה.

ב. ברך, אז איינער מאַכט אויף בוים־פרוכטן א „בורא פרי האדמה“ האָט ער יוצא געווען (און דארף ניט מאכן נאָכאמאָל א „בורא פרי העץ“), און אז (איינער מאכט) אויף ערד־פראָדוקטן א „בורא פרי העץ“ האָט ער ניט יוצא געווען (און ער דארף מאכן נאָכאמאָל א „בורא פרי האדמה“). דאָס דערקלערט זיך דערמיט, וואָס אויך די פרוכטן, וועלכע וואקסן אויף בוימער, קומען דאָך ארויס פון דער ערד, ווייל דער בוים וואקסט דאָך פון דער ערד; דעריבער אז מען מאכט אויף זיי „בורא פרי האדמה“ איז מען יוצא; אָבער די ערד־פראָדוקטן וואקסן דאָך ניט אויף קיין בוימער, דעריבער, אז מען האָט אַ טעות געהאַט און געמאַכט אויף זיי די ניט ריכטיקע ברכה „בורא פרי העץ“ האָט מען ניט יוצא געווען. על כולם, אויף אלע (פראָדוקטן) אויב מען האָט געמאַכט אויף זיי א „שהכל נהיה בדברו“ האָט מען יוצא געווען. די ברכה „שהכל נהיה בדברו“ („וואָס אלץ אנטשטייט דורך זיין, גאָט'ס, וואָרט“) איז אן אלגעמיינע ברכה און איז כולל אין זיך אלע זאכן, ווייל אלע פראָדוקטן, סיי פון בוימער און סיי פון דער ערד, וואקסן דאָך און אנטשטייען דורך גאָט'ס וואָרט. דעריבער, כאָטש מען דארף מאכן

שֶׁהַבֵּל, יֵצֵא: גַּעַל דְּבַר שְׂאִין גְּדוּלוֹ
 מִן הָאֲרִץ אוֹמֵר, שֶׁהַבֵּל. עַל הַחֹמֶץ
 וְעַל הַנּוֹבְלוֹת וְעַל הַגּוֹבָאֵי אוֹמֵר,
 שֶׁהַבֵּל. עַל הַחֶלֶב וְעַל הַגְּבִינָה וְעַל
 הַבְּצִים אוֹמֵר, שֶׁהַבֵּל. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר,
 כֹּל שֶׁהוּא מִן קַלְלָה, אֵין מְכַרְבֵּין

עֲלוּי: דְּהוּי לִפְנֵי מִינִים תְּרַבָּה,
 ר' יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם יֵשׁ בִּינֵיהֶם מִמֵּין
 שְׂבָעָה, מְכַרְבֵּין עֲלוּי. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים,
 מְכַרְבֵּין עַל אֵיזָה מֵהֶם שְׂרִיצָה:
 הַ בְּרֵךְ עַל הַיַּיִן שֶׁלִּפְנֵי הַמְּזוּן, פֶּטֶר
 אֵת הַיַּיִן שֶׁלְאַחַר הַמְּזוּן, בְּרֵךְ עַל

אויף פארשידענע עסנווארג באזונדערע ברכות, נאָר אויב מען האָט געמאכט א „שהכל“ איז מען יוצא, און מען דארף ניט נאָכאמאל איבערמאכן די באזונדערע ברכה.
 ג. על דבר, אויף א זאך, וואָס וואקסט ניט פון דער ערד, מאַכט מען א „שהכל“. אויף עסיק, און אויף צורפרי-אראָפגעפאלענע פרוכטן און אויף (דעם פלייש פון) היישעריקן מאַכט מען א „שהכל“. אויף מילך און אויף קעז און אויף אייער מאַכט מען א „שהכל“. ר' יהודה זאָגט, אז אויף א זאך וואָס איז א מין אומגליק (קללה) נאכט מען ניט קיין ברכה. די משנה לערנט, אז כאַטש אלע פראָדוקטן שטאמען דאָך פון דער ערד, און אפילו, למשל, מילך קומט דאָך פון א בהמה, וועלכע עסט די פראָדוקטן פון דער ערד, נאָר ווייל די דאָזיקע ארטיקלען וואקסן ניט ארויס דירעקט פון דער ערד (אין גידולו מן הארץ) מאכט מען אויף זיי א שהכל. אויך לערנט אונז די משנה, אז אויך אויף אזעלכע זאכן ווי עסיק, אָדער פרייצייטיק-אראָפגעפאלענע פרוכטן פון בוים, כאַטש די ביידע שטאמען דאָך יא פון בויער, און אויך אויף דעם פלייש פון היישעריקן, וואָס הייסן „גובאי“ און מען מעג זיי עסן, דארף מען מאכן א „שהכל“. וועגן עסיק און פרייצייטיק אראָפגעפאלענע פרוכטן ווערט געגעבן דער טעם, ווייל זיי האָבן ניט קיין חשיבות. ר' יהודה זאָגט, אז אויף די דאָזיקע דריי זאכן דארף מען בכלל ניט מאכן קיין ברכה, ווייל זיי זענען א סאָרט קללה, אן אומגליק; עסיק ווערט דערפון, וואָס וויין איז קאליע געוואָרן; פרייצייטיק-אראָפגעפאלענע פרוכטן זענען דאָך קאליע געוואָרענע פרוכטן; היישעריק איז א קללה פאר די תבואות. טייל זענען גורס אין ר' יהודה'ס ווערטער ניט „מין קללה“, א סאָרט אומגליק, נאָר „מן קללה“, און דער טייטש איז „פון אן אומגליק“, דאָס הייסט זיי זענען געוואָרן „פון“, דורך אן אומגליק.

ד. היו לפני, אז איינער האָט פאר זיך (ליגן) א סך מינים (פון עסנווארג), זאָגט ר' יהודה, אז אויב צווישן זיי איז פאראן (א עסנווארג) פון די זיבן מינים (וויין, גערשטן, וויינטרויבן, פייגן, מילגרוימן, איילבירטן און טייטלן) זאָל ער מאכן אויף אים (אויף דעם דאָזיקן פון איינעם פון די זיבן מינים) די ברכה; און די חכמים זאָגן, אז ער קאָן מאכן די ברכה אויף וועלכן (עסנווארג) פון זיי ער וויל. די 7 מינים פראָ-דוקטן, וועלכע ווערן דאָ דערמאָנט, ווערן געבראכט אין חומש דברים ח' און דער חומש לויבט ארץ-ישראל אלס א לאנד, וואָס די דאָזיקע 7 מינים וואקסן דאָרט. „חטה, שעורה, גפן, תאנה, רמון, זית שמן ודבש“, וויין, גערשטן, וויינשטאָק, פייג, מילגרוימן, איילבירטן און האָניק“. מיטן וואָרט „האָניק“ מיינט מען טייטלן, ווייל מיט סתם „דבש“ אין תנך מיינט מען האָניק פון טייטלן. די 7 מינים האָבן דעריבער א בא-זונדערע חשיבות, ווייל מיט זיי ווערט ארץ ישראל געלויבט. ר' יהודה האלט דערי-בער, אז מען דארף מאכן אויף זיי די ברכה, ווען זיי זענען פאראן צוזאמען מיט אַנ-דערע עסנווארג. אָבער די חכמים זאָגן, אז עס איז ניט קיין אונטערשיד.

ה. ברך על היין, אויב מען האָט געמאכט א ברכה אויפן וויין (וואָס מען האָט געטרינקן) פארן עסן (ברויט), האָט מען (מיט דער דאָזיקער ברכה) יוצא געווען אויף דעם וויין (וואָס מען טרינקט) נאָכן עסן אמאָל אין ארץ ישראל איז וויין געווען א וויכטיקער טייל פון שפּיז, און אין תנך געפינען מיר גאנץ אָפּט צוזאמען „לחם וויין“, „ברויט און וויין“, אלס די צוויי וויכטיקסטע שפּיז-ארטיקלען. מען פלעגט טרינקן

הַפְּרֵפֶרֶת שֶׁלִּפְנֵי הַמְּזוּז, פֶּטֶר אֶת
הַפְּרֵפֶרֶת שֶׁלְאַחַר הַמְּזוּז, בְּרַךְ עַל
הַפֶּת, פֶּטֶר אֶת הַפְּרֵפֶרֶת, עַל הַפְּרֵפֶרֶת,
לֹא פֶטֶר אֶת הַפֶּת, בֵּית שְׁמַאי
אוֹמְרִים, אַף לֹא בַּעֲשֵׂה קִדְרָה:
וְהָיוּ יוֹשְׁבֵינִי לְאֶכוּל, כֹּל אֶחָד וְאֶחָד

וויין פאר דעם עסן, און מען פלעגט אויך טרינקן וויין נאָכן עסן. מיטן וואָרט „עסן“ מיינט מען דאָ קודם כל ברויט. זאָגט די משנה, אז אויב איינער האָט געמאכט א „בורא פרי הגפן“ אויף דעם כוס וויין, וואָס ער האָט געטרינקן פארן עסן, און דערנאָך האָט ער געמאכט א „המוציא“ און געגעסן ברויט און אנדערע מאכלים, און וויל צום סוף סעודה טרינקן נאָך וויין, דארף ער ניט מאכן נאָכאמאל קיין ברכה; און דער טעם איז, וואָס ווייל דער מנהג איז צו טרינקן וויין סיי פאר דער סעודה, און סיי נאָך דער סעודה, האָט דער טרינקער ביים מאכן די ברכה אויף דעם וויין פאר דער סעודה ממילא אינזינען געהאט יוצא צו זיין אויך אויף דעם וויין נאָך דער סעודה, ברך על הפרפת, אז מען מאכט א ברכה אויף דעם צו־שפייז, וואָס (מען דערלאנגט) פאר דעם עסן, האָט מען דערמיט יוצא געווען אויך פאר דעם צו־שפייז וואָס (מען דערלאנגט) נאָך דעם עסן. ווען מען מאכט אַ ברכה אויף ברויט איז מען מיט (דער דאָזיקער ברכה) שוין יוצא אויף דעם צו־שפייז; אָבער אז מען מאכט א ברכה אויף דעם צו־שפייז איז מען מיט איר ניט יוצא פאר ברויט; די בית שמאי זאָגן, אז מען איז (מיט דער דאָזיקער ברכה) אויך ניט יוצא פאר שפייז געמאכט אין טאָפּ. עס איז געווען דער מנהג אז פאר דעם עסן האָט מען דערלאנגט „צו־שפייז“, אזעלכע אפּעטיט־דערוועקנדיקע מאכלים; און אויך נאָכן עסן האָט מען דערלאנגט „צו־שפייז“, אזעלכע מאכלים, צו פארדייען דאָס עסן. זאָגט די משנה, אז מיט דער ברכה וואָס מען מאכט אויף די צו־שפייז, וועל־כע מען דערלאנגט פארן עסן, האָט מען שוין „געפטרט“, יוצא געווען אויך פאר די צו־שפייז פון נאָכן עסן און מען דארף אויף זיי קיין באַזונדערע ברכה ניט מאכן, ווייל דער עסער האָט געוואוסט, אז מען וועט אים זיי שפעטער דערלאנגן און ממילא האָט ער אינזינען געהאט ביים ברכה מאכן אויך יוצא צו זיין פאר זיי. די משנה לערנט אויך, אז אויב מען מאכט א ברכה אויף דעם „צו־שפייז“ מוז מען אויף דעם עסן ברויט מאכן א באַזונדערע ברכה; אָבער אז מען מאכט א ברכה אויף ברויט איז מען שוין יוצא דערמיט פאר דעם צו־שפייז, ווייל דער עיקר איז דאָס ברויט, און דער צו־שפייז איז נאָר א צוגאָב, די בית שמאי זאָגן, אז מיט דער ברכה אויף דעם צו־שפייז קאָן מען ניט יוצא זיין ניט נאָר אויף ברויט נאָר אויך ניט אויף מאכלים, וואָס מען מאכט אין טאָפּ, „מעשה קדרה“, דאָס הייסט, אלע אנדערע געקאכטע מאכלים. „צו־שפייז“ הייסט אין דער משנה „פרפת“, און עס איז ניט קלאָר, פון וואנען דאָס דאָזיקע וואָרט (וואָס ווערט דערמאָנט עטליכע מאל אין משניות, אויך אין לשון רבים „פרפראות“, „פרפרותיו“) שטאמט. רבי בנימין מוספיא אין „מוסף הערוך“ מיינט, אז עס איז פון גריכישן וואָרט „פעריפאָרא“, וואָס איז דער טייטש זוי „קאָמפּאָט“, „צי־מעס“, טייל מיינען אז דאָס איז פון תנך־וואָרט „ויפרפרני“ (איוב ט"ז), וואָס איז דער טייטש „צעברעקלן“ אויף שטיקלעך, און ווייל די צו־שפייז זענען באַשטאנען פון שטיקלעך האָבן זיי געהייסן „פרפת“.

ו. הֵיוּ וְעַתָּה (עטליכע מענטשן) זעצן זיך עסן, דארף יעדער פון זיי מאכן א ברכה פאר זיך; אויב זיי האָבן זיך אָנגעלענט (בהסִיבה), מאכט איינער א ברכה פאר אלע. אויב מען דערלאנגט וויין אין מיטן עסן, מאכט יעדער א ברכה (אויפן וויין) פאר זיך, אויב (דער וויין איז דערלאנגט געוואָרן) נאָכן עסן, מאכט איינער א ברכה פאר אלע, און דערזעלבער (וואָס האָט געמאכט די ברכה פאר אלע) מאכט אויך די ברכה איבער דעם שמעקעדיקן ווירויך, כאָטש מען ברענגט אריין דעם ווירויך ערשט נאָך דער

הסעודה: ז הביאו לפניו מליח | טפלה, מברך על העיקר ופותר את
 בתחלה ופת עמו, מברך על המליח | ה טפלה: ח אכל תאנים וענבים
 ופותר את הפת, שהפת טפלה לו. | ורמונים, מברך אחריהן שלש ברכות,
 זה הכלל, כל שהוא עיקר ועמו | דברי רבן גמליאל, וחקמים אומרים

סעודה. אמאל איז אין ארץ ישראל זייער פארשפרייט געווארן דער מנהג צו עסן „בחבורה“, גרופעס מענטשן צוזאמן. זאגט די משנה, אז ביי אזא סעודה פון עטליכע מענטשן דארף ניט יעדער פון זיי באזונדער מאכן א ברכה אויפ'ן עסן, נאר איינער מאכט די ברכה, און אלע זענען יוצא דערמיט. אבער, זאגט די משנה, דאס איז נאר ווען זיי זעצן זיך אלע עסן ווי עס איז אָנגענומען לויט די מנהגים פון אזא סעודה „בחבורה“, דהיינו, מען לענט זיך אָן אויף ספעציעלע „הסיב-בעטן“, בהסיבה, און דערמיט זעט מען, אז די אלע מענטשן ווערן איין גרופע. אָבער אויב זיי זעצן זיך סתם עסן אָן דעם אָנלענען זיך, הייסט עס ניט, אז אלע זענען איין גרופע, און דעריבער דארף יעדער פון זיי מאכן פאר זיך די ברכה. די משנה לערנט אויך, אז אויף וויין אין מיטן עסן דארף יעדער מאכן פאר זיך א ברכה, און אין דער גמרא ווערט געבראכט דער טעם דערצו, ווייל יעדער איז פארנומען מיטן עסן, וועט ער ניט קאָנען צוהערן זיך גוט צו דער ברכה און ער וועט אויך ניט קאָנען ענטפערן „אמן“. אָבער אויפן וויין נאָכן עסן מאכט איינער א ברכה פאר אלע. די משנה גיט אויך צו, אז דער דאָזיקער וואָס מאכט די ברכה אויפן וויין נאָכן עסן, מאכט אויך די ברכה אויף דעם בשמים-רויך, וואָס מען ברענגט אריין נאָכן עסן; כאָטש די סעודה האָט זיך שוין געענדיקט הייסן די אלע מענטשן נאָך אלץ איין גרופע, און אז איינער מאכט די ברכה אויף דעם בשמים-רויך זענען שוין אלע דערמיט יוצא. עס איז געווען אמאל דער מנהג נאָכן עסן צו ברענגען אין צימער א פייער טאָפּ מיט ברענענדיקע קוילן און אויף זיי ארויפ-צווארפן בשמים, כדי דער רויך זאָל פארשמעקן דעם צימער, און דערויף האָט מען געמאכט די ברכה „בורא עצי בשמים“, „דער (גאָט) וואָס באשאפט די בוימלעך בשמים“. דאָס וואָרט „גמר“ איז אין אראמעאיש „רויכערן“, און אויך „קוילן“ (אין חולין י"א „דמנח גומרתא עליה“). דערפון איז „מוגמר“ דער בשמים-רויך.

ז. הביאו, אויב מען האָט געברענגט פאר אים (דעם מענטש), וואָס גייט (עסן) צווערטשט געזאלצנט (געזאלצענע פיש) און צוזאמען דערמיט אויך ברויט, דארף ער מאכן א ברכה נאָך אויף דעם געזאלצנט, און אויף דעם ברויט דארף ער קיין באַזונ-דערע ברכה ניט מאכן, ווייל דאָס ברויט איז א צוגאב (טפ) צום געזאלצנט. דאָס איז דער כלל: אויב מען האָט (א עסנוואַרג) א עיקר און דערצו צוגעגעבן (נאָך אן עסנוואַרג) אלס צוגאָב (טפ) מאכט מען א ברכה אויף דעם עיקר און מען איז דערמיט יוצא פאר דעם טפ. אין דער משנה ווערט דאָ באַנוצט פאר „געזאלצנט“ דאָס וואָרט „מליח“, און מען מיינט דערמיט יעדע געזאלצענע זאך, ווי א געזאלצענעם פיש און אנדערע דעליקאטעס, און די משנה זאָגט, אז ווייל דאָס שטיקל ברויט, וואָס ער עסט צו צום געזאלצענעם פיש, איז ניט קיין עיקר, און עס איז ניט די כוונה אָנצוועסן זיך מיטן ברויט, נאר דאָס שטיקל ברויט איז א צוגאָב, א טפל, און דער געזאלצענער פיש איז דער עיקר, דעריבער מאכט מען א ברכה בלויז אויף דעם געזאלצענעם און מען איז פטור צו מאכן א ברכה אויף דעם ברויט. דערצו גיט צו די משנה, אז ניט נאָר אין דעם פאל איז דער דין אזוי, נאר עס איז אן אלגעמיינער כלל, אז ווען מען עסט צוזאמען צוויי מאכלים, פון וועלכע איינער איז א עיקר און דער צווייטער א טפל, א צוגאָב, מאכט מען די ברכה אויפן עיקר און מען איז שוין יוצא פארן טפל.

ח. אכל, אז איינער האָט געגעסן פייגן אָדער וויינטרויבן אָדער מילגרוימן, דארף ער בענטשן דערנאָך דריי ברכות, אזוי זאָגט רבן גמליאל. די משנה דאָ לערנט וועגן בענטשן נאָך דעם עסן, און זי זאָגט, אז אויך נאָכן עסן פייגן, וויינטרויבן און מילגרוימן, דארף מען בענטשן די „ברכת המזון“, די דריי ברכות; דאָס זענען די ערשטע

בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ. ר' עֲקִיבָא | מִים לְצִמְאוֹ, אֹמֵר שֶׁהַכֹּל נִהְיָה
 אֹמֵר, אֲפִילוֹ אֶבֶל שֶׁלֹּךְ וְהוּא מְזוּנֵו, | בְּדַבְרֵהוּ, ר' טַרְפוֹן אֹמֵר, בּוֹרֵא נְפֹשׁוֹת
 מְבַרֵךְ אַחֲרָיו שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת. הַשּׁוֹתָה | רַבּוֹת:

פֶּרֶק ז

א שְׁלֹשָׁה שְׂאֵבְלוֹ בְּאַחַד, חֲבִיב | שֶׁנִּטְלָה תְרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְהַקֹּדֶשׁ
 לְזִמְן, אֶבֶל דְּמַאי וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן | שֶׁנִּפְדּוּ, וְהַשְּׂמֵשׁ שְׂאֵבֵל כְּפִינָה, וְהַפּוֹתֵי.

דריי ברכות וואָס מען זאָגט אין בענטשן נאָכ'ן עסן ברויט „הזן את הכל“, „על הארץ ועל המזון“ און „בונה ברחמיו ירושלים, אמן“; די פערטע ברכה „הטוב והמטיב“ האָט מען מתקן געווען ערשט שפעטער. ר' גמליאל האלט, אז נאָכן עסן מאכלים פון איינעם פון די 7 מינים, וועלכע מיר האָבן דערמאָנט פריער אין דער משנה ד', דאָס הייסט, ווייץ, גערשטן, וויינטרויבן, פייגן, מילגרוימן, איילבירטן און טייטלן, דארף מען בענטשן אזוי ווי נאָך עסן ברויט. וחכמים, און די חכמים זאָגן, אז ער דארף בענטשן נאָר איין ברכה, וואָס איז דער אינהאלט פון די דריי ברכות. דאָס איז די ברכה נאָך וויין „על הגפן“, נאָך קיכלעך „על המחיה“, נאָך די אנדערע פרוכטן פון די 7 מינים „על העץ“. די דאָזיקע ברכה הייסט אן „אינהאלט“ פון די דריי ברכות „מעין שלש“ וויל אין איר ווערן אין קורצן דערמאָנט די אלע דריי ברכות. די חכמים האלטן, אז בענטשן אלע דריי ברכות דארף מען נאָר נאָכן עסן ברויט. ר' עקיבא זאָגט, אז אפילו איינער עסט געקאָכטע גרינוואָרג און דאָס איז זיין זעטיקונגס-שפייז, דארף ער בענטשן אלע דריי ברכות. ר' עקיבא האלט, אז בענטשן דארף מען נאָך יעדן מאכל, וועלכן מ'עסט צו דער זאט. השותה, אז איינער טרינקט וואסער צו שטילן זיין דאָרשט דארף ער מאַכן „שהכל נהיה בדברו“. ר' טרפון זאָגט, אז ער דארף מאַכן „בורא נפשות רבות“ („דער גאָט) וואָס באשאפט א סך נפשות“. די גמרא זאָגט, אז די משנה מיינט, אז נאָר ביים „טרינקן צו שטילן דעם דורשט“, אָבער, למשל, ווען איינער שטיקט זיך מיט עפעס און שלינגט וואסער, כדי אראָפצושטיפן דאָס שטיקל עסן וואָס איז אים געבליבן אין האלז, דארף ער ניט מאַכן קיין ברכה. דער ברטנורא און טייל אנדערע מפרשים טייטשן, אז ר' טרפון מיינט, אז מען דארף מאַכן די ברכה בורא נפשות פארן טרינקן וואסער.

פֶּרֶק ז.

א. שלשה, ווען דריי (מענטשן) עסן צוזאמען, דארפן זיי בענטשן מיט מזומן. בענטשן מיט מזומן, זאָגט די משנה ווייטער אין משנה ג'. הייסט, אז איינער זאָגט פארן בענטשן צו די איבריגע צוויי: „נברך“ (לאָמיר בענטשן), און זיי ענטפערן אים אָפּ: „ברוך על המזון שאכלנו“ (זאָל ער זיין געבענטשט פאר דעם געגעסענעם שפייז“). אכל, אויב איינער (פון די דריי) האָט געגעטן דמאי, אָדער מעער ראשון פון וועלכן מען האָט אראָפגענומען זיין תרומה, אָדער מעער שני און הקדש וואָס זענען אויסגע-לייזט געוואָרן, אָדער דער שמע (דער באדינער וואָס דערלאנגט צו דער סעודה) האָט געגעטן א כזית (די גרויס ווי אן איילבירט), אָדער א כותי (האָט געגעטן), מעג מען מיט אים בענטשן במזומן. דער דין איז, אז פון תבואה און פרוכטן האָט מען געדארפן אין ארץ ישראל אראָפנעמען איין 50-סטעל און עס אוועקגעבן צו א כהן, און דאָס דאָזיקע 50-סטעל האָט געהייסן תרומה. נאָכדעם ווי מען האָט שוין אָפגעשיידט די דאָ-זיקע תרומה האָט מען פון דער איבערגעבליבענע תבואה געדארפן אראָפנעמען א 10-טעל און עס געבן צו א לוי, און דאָס 10-טעל האָט געהייסן מעער ראשון, דער „ערשטער מעשר“ (דאָס וואָרט „מעשר“ איז דער טייטש „א צענטעל“). פון זיין דאָזיקן מעשר ראשון האָט דער לוי געדארפן אראָפנעמען א צענטעל און אוועקגעבן צום כהן, און דאָס דאָזיקע „צענטל פון צענטל“ האָט געהייסן תרומת מעשר (די תרומה פון מעשר). ווידער דער בעל הבית פון דער תבואה נאָכדעם, ווי ער האָט שוין אראָפ-געגעבן די דערמאָנטע חלקים צום כהן און צום לוי האָט אין טייל יאָרן (ניט אין אלע)

מְזַמְּנֵי עֲלֵיהֶם. אָכַל אָכַל טָבַל | וְהַשְׁמֵשׁ שְׂאֵבֵל פַּחוֹת מִבְּזוּת.
וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שְׁלֵא נִטְלָה תְרוּמָתוֹ, | וְהַעֲבִים אִין מְזַמְּנֵי עֲלֵיהֶם; בְּנָשִׁים
וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שְׁלֵא נִפְדּוּ, | וְעֲבָדִים וְקַטְנִים, אִין מְזַמְּנֵי עֲלֵיהֶם.

געדארפן אראפנעמען נאך א 10 טעל פון דער תבואה, און דאס האט געהייסן „מעשר שני“, דער „צווייטער מעשר“, דאס האט ער שוין קיינעם ניט געדארפן אוועקגעבן, נאר ער האט עס, דעם מעשר שני, געדארפן אוועקפירן קיין ירושלים אין דארט עס אויפגעסן. צוליב דעם, וואס ניט אלע זאכן האט מען געקענט פירן קיין ירושלים (למשל טייל פרוכטן וואלטן קאליע געווארן אין וועג), האט די תורה געזאגט, אז דער בעל הבית קאן „אויסלייזן“, דעם מעשר שני, אוועקלייגן געלד וויפיל דער מעשר שני איז ווערט (מיט א פיפטל), און דעמאלס מעג ער די תבואה עסן, נאר דאס געלד מוז ער פירן קיין ירושלים און דארט קויפן דערפאר עסנווארג און עס אויפגעסן. אויך איז דער דין, אז איינער האט „מקדיש“ געווען זיין תבואה צום בית-המקדש, ער האט געזאגט, אז די תבואה זאל זיין „הקדש“, „הייליק“, טאר ער די תבואה ניט עסן נאר אוועקגעבן צום בית המקדש; אבער אויך דא קאן דער בעל הבית „אויסלייזן“ די תבואה, באצאלן געלד וויפיל די תבואה איז ווערט (מיט א פיפטל) און דעמאלס מעג ער די תבואה עסן. „דמאי“ האט געהייסן תבואה, וואס מען האט געקויפט ביי א עם הארץ, א פראסטן מענטשן, און מען האט געהאט א חשד, אז ער האט ניט אפגעשיידט דערפון די אלע מעשרות. זאגט די משנה, אז איינער עסט דמאי, אדער מעשר ראשון, פון וועלכער מען האט אראפגענומען דעם תרומת מעשר (כאטש מען האט פריער זיך א עצה געגעבן ניט אראפצונעמען די ערשטע תרומה) אדער מעשר שני און הקדש, וואס זענען אויסגעלייזט געווארן (כאטש מען האט ניט באצאלט דאס צוגאב-פיפטל); אדער איינער פון די דריי מענטשן וואס ווילן בענטשן מיט מזומן, איז דער באדינער צום טיש, וועלכער האט געגעסן די גרויס פון א כזית, ווי אן איילבירט; אדער איינער פון די דריי איז א כותי, דאס הייסט א שומרוני, פון אן אלט איי-דישע סעקטע אין שומרון, וועגן וועלכע דער תנך (אין ספר מלכים) דערציילט אז זיי שטאמען פון גוים און זיי האבן זיך מגייר געווען אבער זענען ניט געווארן פול-שטענדיקע יידן, — מעג מען מיט זיי אלע בענטשן במזומן. מחמת עס ווערט אנגענו-מען, אז דמאי מעג עסן און ארימאן, און דער מעשר ראשון פון וועלכן מען האט אראפגענומען תרומת מעשר, און מעשר שני און הקדש וואס מען האט אויסגעלייזט אבער ניט-פינקטליך איז ניט געווען קיין עבירה צו עסן; און דער באדינער וואס האט געגעסן א כזית, הייסט, אז ער האט גענוג געגעסן; און דער כותי האט דעם דין פון א יידן, וועגן די אלע ענינים פון דמאי, תרומה, מעשרות און אנדערע זאכן, וועלן מיר געבן ברייטערע דערקלערונגען, ווען מיר וועלן צוקומען צו די מסכתאות דמאי, תרומות, מעשר שני, אבל אכל, אבער אויב ער האט געגעסן טבל (תבואה, פון וועלכער מען האט ניט אראפגענומען קיין תרומה אדער מעשר), אדער מעשר ראשון פון וועלכן מען האט ניט אראפגענומען תרומת-מעשר, אדער מעשר שני און הקדש וואס זענען ניט געווארן אויסגעלייזט, אדער דער באדינער וואס האט געגעסן געגעסן ווינצי-קער פון א כזית, אדער א גוי (איז געווען איינער פון די דריי), קאן מען מיט אים ניט בענטשן במזומן. די דערקלערונג איז, ווייל טבל (מער פרטים וועגן טבל וועלן מיר געבן ביי דער מסכתא דמאי) און מעשר ראשון פון וועלכן מען האט ניט אראפגענומען תרומת מעשר און ניט-אויסגעלייזטע מעשר שני און הקדש, איז אן עבירה צו עסן, און מען קאן דעריבער ניט מקיים זיין אויף זייער עסן די מצוה פון בענטשן; און באדינער וואס האט געגעסן ווינציקער פון א כזית, הייסט, אז ער האט איבערהויפט ניט געגעסן; און א גוי קאן מען ניט מצרף זיין צו מזומן, ווייל ער איז ניט מחוייב צו בענטשן.

ב. נשים, פרויען און שקלאפן און קליינע (קינדער) איז מען ניט מצרף צו מזומן. כאטש בענטשן זענען זיי מחוייב, ווי עס ווערט געלערנט פריער פרק ג' משנה ג', אבער

עד כמה מְזַמְּנִין? עד בְּזוּת. רבי יהודה אומר, עד בְּבִיצָה; ג' בִּיצָד מְזַמְּנִין? בְּשִׁלְשָׁה אומר, נְבָרְךָ, בְּשִׁלְשָׁה וְהוּא, אומר בְּרַכּוֹ, בְּרַבּוּא, אומר, נְבָרְךָ לֵי אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים, בְּרַבּוּא וְהוּא, אומר בְּרַכּוֹ, בְּעִנְיָן שֶׁהוּא מְבָרְךָ, בְּךָ עוֹנֵין אַחֲרָיו. בְּרִיךְ ה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עַל הַמְּזוּזָן שְׁאֵכְלָנוּ. ר' יוֹסִי הַגְּלִילִי אומר, לְפִי רֹב הַמְּקָהֵל הֵן מְבָרְכִין, שְׁנֵאמַר,

מצרף זיין זיי צו מזומן טאר מען ניט. עד כמה, ביו וויפיל (דארף מען עסן) אז מען זאל קאנטען (דעם עסער) מצרף זיין צו מזומן ביז א כזית (אזוי גרויס ווי א „זית“, ווי אן איילבירט). ר' יהודה זאגט, אז אזוי גרויס ווי אן איי. דער שיעור „גרויס ווי אן איילבירט“, „כזית“, האט א גרויסע באדייטונג אין גאנץ ש"ס, און געוויינליך ווערט אנגענומען, אז „אכילה“, „עסן“, מיינט מען מינדסטנס א „כזית“.

ג. כיצד, ווי אזוי בענטשט מען במזומן? אויב עס זענען פאראן דריי (מענטשן, וועלכע עסן), דארף ער (דער בענטשער) זאגן „נברך“ („לאמיר בענטשן“); אויב עס זענען פאראן דריי (מענטשן) און דער בענטשער (איז דער פערטער), דארף ער צו זיי זאגן „ברכו“ („בענטשט“); אויב צען (מענטשן) דארף ער זאגן „נברך לאלהינו“ („לאמיר בענטשן צו אונזער גאט“); אויב עס זענען פאראן צען און ער (דער בענטשער איז דער עלפטער), דארף ער זאגן „ברכו“. סיי ביי צען און סיי ביי צען טויזנט מאל צען. דאס איז איין מיינונג אין דער משנה, וועלכע זאגט, אז פון צען אָן און מער איז ניט קיין אונטערשיד אין נוסח פון בענטשן במזומן, און אויב עס זענען פאראן צען זאגט דער בענטשער „נברך לאלהינו“ און אויב עלף אָדער מער זאגט ער „ברכו“. איצט קומט אן אנדערע מיינונג אין דער משנה, וועלכע זאגט, אז עס איז יא אן אונטערשיד. די דאזיקע מיינונג זאגט אזוי: במאה, ביי הונדערט מענטשן זאגט (דער בענטשער) „נברך לה' אלהינו“ („לאמיר בענטשן צו גאט, אונזער גאט“); ביי הונדערט און ער (דער בענטשער איז דער הונדערט און איינס) זאגט ער „ברכו“. ביי טויזנט זאגט ער „נברך לה' אלהינו אלהי ישראל“ („לאמיר בענטשן צו גאט, אונזער גאט, דעם גאט פון ישראל“), און אויב ער (דער בענטשער) איז א חוץ די טויזנט זאגט ער „ברכו“. ביי צען טויזנט זאגט ער „נברך לה' אלהינו, אלהי ישראל אלהי הצבאות יושב הכרובים“ („לאמיר בענטשן צו גאט, אונזער גאט, דעם גאט פון ישראל, גאט פון די צבאות דעם באוואוינער פון די כרובים פאר דעם שפיץ וואס מיר האבן געגנטן“); אויב ער (דער בענטשער) איז א חוץ די צען טויזנט, זאגט ער „ברכו“. וואָס גרעסער עס איז דער עולם צום בענטשן, אלץ מער דארף מען צוגעבן צום נאָמען פון גאט לויב־ווער־טער. כעניג, אזוי ווי ער בענטשט, אזוי ענטפערן זיי אים אָפּ: „ברוך ה' אלהינו אלהי הצבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו“ („זאל זיין געבענטשט גאט, אונזער גאט, גאט פון ישראל, גאט פון צבאות, באוואוינער פון די כרובים פאר דעם שפיץ וואס מיר האבן געגעסן“). די משנה זאגט, אז אין דעמעלעבן נוסח, וואָס דער מזומן־בענטשער זאגט, דארפן אים די מיט־עסער נאָכזאָגן, און די משנה גיט דעם ביישפיל, ווי אזוי זיי ענטפערן אָפּ ווען זיי זענען צען טויזנט. ר' יוסי הגלילי זאגט, אז מען דארף עס בענטשן (במזומן) לויט דער גרויס פון דער פארזאמלונג (פון די עסערס), ווייל עס ווערט געזאָגט (אין תהלים י"ח), „אין פארזאמלונגן בענטשט גאט דעם האר פון דעם קוואל פון ישראל“. די גמרא טייטשט איין די ווערטער פון ר' יוסי הגלילי, אז

לחלק, וכן ארבעה, וכן המשנה.
 ששה, נחלקין עד עשרה, ועשרה
 אינן נחלקין עד שיהיו עשרים;
 ה שתי חבורות שהיו אוכלות בבית
 אחד, בזמן שמקצתן רואין אלו את
 אלו, הרי אלו מצטרפין לזמין, ואם

במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור
 ישראל. אמר רבי עקיבא, מה מצינו
 בבית הפנסת? אחד מרובין ואחד
 מועטין. אמר רבנו את ה', ה'
 ישמעאל אמר, ברכו את ה' המבורך;
 ד שלשה שאכלו פאחת, אינן בשאין

דאס דערקלערט ער די פאריגע ווערטער פון דער משנה, אז מען דארף יא מאכן אן
 אונטערשיד צווישן ווינציקער פון 100 מענטשן און פון 100 מענטשן און מער, ווייל
 דאס בענטשן דארף מען לויט דער גרויס פון דעם פארזאמלטן קהל. און די ראיה
 דערצו איז פון פסוק אין תהלים פון די ווערטער „במקהלות ברכו אלהים ה' " און ער
 טייטשט „במקהלות" ווען עס איז דא א גרויסער קהל פון פארזאמלטע, 100 מענטשן,
 דערמאנט מען דעם נאמען פון גאט „ה' ". אמר, האט געזאגט ר' עקיבא: ווי אזוי
 געפינען מיר אין דער שוהל? סיי ווען עס זענען פאראן א סך (מענטשן, דאוונערס)
 סיי עס איז דא ווייניג, זאגט מען אלץ (אין שוהל, ביים דאוונען און ביים לייענען)
 „ברכו את ה' " (בענטשט גאט). ר' עקיבא ברענגט א באווייז, אז מען דארף דער-
 מאנען דעם נאמען פון גאט „ה' " ניט נאר ווען עס זענען פאראן הונדערט עסערס
 נאר אפילו ווען עס זענען דא נאר צען עסערס; און דער באווייז איז פון דעם מנהג
 אין שוהל, מען זאגט „ברכו את ה' " אויך ווען עס זענען נאר פאראן צען מענטשן.
 ר' ישמעאל זאגט, אז מען דארף זאגן „ברכו את ה' המבורך", בענטשט גאט, וועלכער
 איז געבענטשט. די צוויי תנאים, וועלכע ווערן דא צום ערשטן מאל דערמאנט איז דער
 משנה מסכתא ברכות, ר' יוסי הגלילי און ר' ישמעאל, זענען געווען פון צוויי בא-
 זונדערע געגענטן אין ארץ ישראל. ר' יוסי האט געשטאמט פון צפון פון ארץ-ישראל,
 פון גליל, און ער האט דעריבער געהייסן „הגלילי", און ר' ישמעאל האט געוואוינט
 אין ירום ארץ-ישראל. זיי האבן ביידע געלעבט אין דערזעלבער צייט, וואס ר' עקיבא
 (ר' יוסי הגלילי האט געלעבט אויך עטוואס שפעטער), וועגן ר' ישמעאל (סתם ר'
 ישמעאל מיינט מען ר' ישמעאל בן אלישע, דער כהן) ווערט אנגעגעבן, אז ער איז
 געווען איינער פון די עשרה הרוגי מלכות (די 10 תנאים, וואס זענען אומגעבראכט גע-
 ווארן דורך דער רוימישער רעגירונג).

ד. שלשה, דריי (מענטשן) וועלכע האבן געגעסן צוזאמען טאָרן זיך ניט צע-
 טיילן; זיי טאָרן ניט בענטשן יעדער פאר זיך, נאר דארפן בענטשן אלע צוזאמען בזמין,
 וכן, און אזוי איז אויך (דער דין) מיט פיר, און אַזוי איז אויך מיט פינף (מענטשן).
 ביי פיר אָדער פינף מענטשן קאָן מען מיינען, אז ווייל אפילו ווען איינער פון די פיר
 אָדער צוויי פון די פינף זאָלן בענטשן באַזונדער וועט דאָך אלץ בלייבן דריי א מזומן,
 דעריבער מעגן זיי בענטשן באַזונדער, מחמת דער מזומן ווערט דאָך ניט בטל; פונ-
 דעסטוועגן, זאָגט די משנה, טאָרן זיי ניט. ששה, זעקס מענטשן מעגן זיך יאָ צעטיילן.
 ביז צען. זיי מעגן זיך צוטיילן, ווייל אין יעדער אָפּגעטיילטע גרופּע בלייבט א בא-
 זונדערער מזומן, און די צעטיילונג מעג פאָרקומען ביז צען מענטשן. ועשרה, און צען
 (מענטשן) טאָרן זיך ניט צוטיילן ביז צוואַנציק. ווייל צען מענטשן בענטשן שוין מיט
 מנין, און זאָגן שוין „נברך אלהינו"; אָבער צוואַנציק מענטשן מעגן זיך יאָ צעטיילן,
 ווייל אין יעדער גרופּע בלייבט א מנין (צען מענטשן).

ה. שתי, צוויי גרופעס (מענטשן, חבורות), וועלכע עסן אין איין הויז, אויב טייל
 מענטשן פון איין גרופע זענען טייל מענטשן פון דער צווייטער גרופע, זענען זיי
 זיך מצטרף צו בענטשן צוזאמען מיט איין מזומן; און אויב ניט (זיי זענען זיך ניט),
 בענטשט די גרופע מענטשן פאר זיך מיט מזומן, און די אנדערע גרופע בענטשט פאר
 זיך מיט מזומן. אין ערשטן פאל, ווען זיי זעען זיך, הייסט עס ווי ביידע גרופעס וואלטן

<p>לְאוֹ אֱלֹהֵי מְזַמְנֵינִי לְעֲצֻמָּן וְאֵלֹהֵי מְזַמְנֵינִי לְעֲצֻמָּן. וְאִין מְבָרְכִין עַל הַיַּיִן עַד שְׁיִתֵּן לְתוֹכוֹ מִיּוֹם. דְּבָרֵי ר' אֶלְעָזָר.</p>	<p>וְחֻכְמִים אוֹמְרִים מְבָרְכִין:</p>
--	---

פרק ח

<p>מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים, מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְאַחַר כֵּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם: בְּבֵית שְׂמַאי אוֹמְרִים, נוֹטְלִין</p>	<p>אֶת אֱלֹהֵי דְבָרִים שְׁבִין בֵּית שְׂמַאי וּבֵית הַלֵּל בְּפְעוּדָה. בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם. וְאַחַר כֵּךְ</p>
---	--

געגעסן צוזאמען, און אין צווייטן פאל הייסט עס ווי זיי עסן באזונדער. מיט דעם וואָרט „מזמנין“, בענטשן במזומן, מיינט מען אין דער משנה ניט דוקא ווען דריי פערזאָן בענטשן צוזאמען, נאָר אויך ווען צען, א מנין, בענטשט צוזאמען. די משנה האָט ניט קיין באזונדערע אויסדרוקן פאר „מזומן“ און „מנין“ ביים בענטשן, און אין ביידע פאלן הייסט עס „מזמנין“. און מען טאָר ניט מאַכן קיין ברכה איבער וויין, סידן מען טוט אריין אין אים וואסער, אזוי זאָגט ר' אליעזר; אָבער די חכמים זאָגן אז מען מעג יאָ מאַכן א א ברכה (איבער וויין אפילו ווען מען טוט ניט אריין אין אים קיין וואסער). ווי די ברייתא אין דער גמרא דערקלערט מיינט מען דאָ מיט „מברכין“ ניט „בענטשן“ אויף א כוס וויין, נאָר מען מיינט מאַכן די ברכה, „בורא פרי הגפן“ פארן טרינקן דעם וויין. אַמאָל איז געווען דער מנהג אין ארץ ישראל און בבל, אז מען האָט, גע-וויינליך, ניט געטרונקן קיין ריינעם וויין (דאָס האָט געהייסן „יין חי“, „רויער וויין“, אָן צומישונג), נאָר מען האָט אין אים צוגעגאָסן וואסער, און דאָס האָט געהייסן „מוזון“, „געמישט“. ר' אליעזר האלט, אז ווייל ריינעם וויין איז ניט דער שטייגער צו טרינקן, טאָר מען דעריבער אויף אים ניט מאַכן קיין „בורא פרי הגפן“ נאָר א „בורא פרי העץ“, ווי אויף וויינטרויבן; אָבער די חכמים האלטן, אז ווייל טייל מענטשן טרינקן אים יאָ, מעג מען דעריבער מאַכן די ברכה בורא פרי הגפן.

פרק ח.

א. אלו דברים, דאָס זענען די זאכן (וועגן וועלכע עס איז דאָ א מחלוקה) צווישן בית שְׂמַאי און בית הלל אין (די דינים וועגן) סעודה. מיטן וואָרט „סעודה“ מיינט מען דאָ ניט סתם עסן, נאָר ווי עס איז שוין געווען געזאָגט פריער פרק ו' משנה ו', אז עס זענען געווען פייערליכע סעודות, וועלכע פלעגן פאָרקומען מייסטנס אין שבת און יום טוב, אָבער אויך אין מיטן דער וואָך; ביי אזא סעודה איז מען געזעסן אָנגעלעגנט אויף בעטן מיט ווייכע קישנס, מייסטנס פלעגן ביי אזא סעודה עסן צוזאמען עטליכע מענטשן, א „חבורה“. צווישן די בית שְׂמַאי און בית הלל זענען געווען חלוקי דעות וועגן עטליכע זאכן, ווי זיך אויפצופירן ביי סעודות, און די ערשטע משנה איז בנוגע דער ערשטער סעודה פרייטאָגצונאכטס אָדער יום טוב ביינאכט. בית שְׂמַאי זאָגן, אז (פרייטאָגצונאכטס אָדער יום טוב ביינאכט, ווען מען דארף מאַכן קידוש) מאכט מען צוערשט די ברכה איבער דעם טאָג („מקדש השבת“, און אין יום טוב „מקדש ישראל והזמנים“) און דערנאָך מאכט מען די ברכה איבער דעם וויין (בורא פרי הגפן); און די בית הלל זאָגן, אז צוערשט מאכט מען די ברכה איבער דעם וויין און דערנאָך איי-בער דעם טאָג. די דאָזיקע משנה מיט דער מחלוקה צווישן בית שְׂמַאי און בית הלל געפינען זיך אויך אין דער משנה פסחים לעצטן פרק „ערבי פסחים“, און דאָרט איז עס וועגן קידוש ביים סדר אין דער נאכט פון פסח. אין דער גמרא איז פאראן, אז די בית שְׂמַאי האלטן, אז די ברכה פון קידוש פון טאָג איז חשובער, און דעריבער דארף זי זיין פריער; די בית הלל אָבער האלטן, אז ווייל די ברכה אויף וויין מאכט מען שטענדיק, אפילו אין מיטן דער וואָך, און די ברכה פון קידוש מאכט מען דאָך נור אין ספעציעלע צייטן, שבת און יום טוב, איז דער דין, אז „תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם“, ווען מען האָט צו טאָן צוויי זאכן, איינע איז גילטיק שטענדיק, און איינע נור איז געוויסע צייטן, דארף די שטענדיקע זאך קומען פריער. דעריבער דארף מען מאַכן צוערשט די ברכה אויפן וויין און דערנאָך די קידוש-ברכה.

לְיָבֵיבִים, וְאַחַר בְּךָ מִזְוִינֵי אֶת הַכּוֹס, וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים, מִזְוִינֵי אֶת הַכּוֹס. וְאַחַר בְּךָ נֹטְלִין לְיָדִים; גַּבִּית שְׂמַאי אֹמְרִים, מְקַנְחֵם יָדָיו בַּמֶּפֶה וּמְנִיחָהּ עַל הַשְּׁלֶחֶן. וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים, עַל הַכֶּסֶת: דָּבִית שְׂמַאי

אֹמְרִים מְכַבְּדִין אֶת הַבֵּית, וְאַחַר בְּךָ נֹטְלִין לְיָדִים, וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים, נֹטְלִין לְיָדִים. וְאַחַר בְּךָ מְכַבְּדִין אֶת הַבֵּית: הָבִית שְׂמַאי אֹמְרִים, גַּר וּמְזוּן וּבְשָׂמִים וְהַכְבְּדָה, וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים, גַּר וּבְשָׂמִים וּמְזוּן וְהַכְבְּדָה.

ב. בית שמאי זָאָגוּ, אִז צוֹעֲרֶשֶׁט וואָשט מען די הענט און דערנאָך גיסט מען אָן דעם כּוֹס (וויין); און די בית הלל זָאָגוּ, אִז צוֹעֲרֶשֶׁט גיסט מען אָן דעם כּוֹס און דערנאָך וואָשט מען די הענט. רשי זָאָגט, אִז דאָ מיינט ניט דוקא פרייטאָג צו-נאַכטס, נאָר ביי יעדער סעודה, און ווייל עס איז געווען דער מנהג ביי א סעודה צו טרינקן וויין פאר דעם עסן, זָאָגן די בית שמאי, אִז צוֹעֲרֶשֶׁט זאָל מען זיך וואָשן די הענט און דערנאָך אָנגיסן דעם כּוֹס וויין, כדי נישט־ריינע הענט זאָלן ניט מטמא זיין דעם כּוֹס וויין, און די בית הלל זָאָגוּ, אִז מען זאָל אָנגיסן דעם כּוֹס איידער מען וואָשט די הענט. אנדערע מפרשים (דער רי"ף) טייטשן אִז דאָס מיינט מען שבת און יום טוב און עס איז נוגע דעם כּוֹס פון קידוש, און דער אונטערשיד די בית שמאי און בית הלל איז אויך, צי דאָס קידוש מאכן הייסט א הפסקה, אן איבערייט, צווישן וואָשן זיך די הענט און דעם עסן.

ג. בית שמאי זָאָגוּ, אִז מען ווישט אָפּ די הענט (נאָכן וואָשן זיי) מיט א האַנטוך און מען לייגט די הענט האַנטוך אויפן טיש; און די בית הלל זָאָגוּ, אִז מען לעגט עס אויפן קישן, ווי מיר האָבן שוין פריער געזאָגט איז מען אין די אלטע צייטן ביי דער סעודה געזעסן אויף בעטן מיט ווייכע קישנס. די מפרשים טייטשן (לויט דער גמרא), אִז די בית שמאי הייסן ניט האַלטן דעם האַנטוך אויפן קישן, טאמער איז די קישן טמא און ער וועט מטמא זיין דאָס נאָסע האַנטוך; און די בית הלל האַלטן, אִז עס איז גלייכער דאָס דער האַנטוך זאָל ליגן אויפן קישן, ווייל עס קאָן זיין אִז דער טיש איז טמא און דער טמא־טיש וועט מטמא זיין דאָס נאָסע האַנטוך; אין יענע צייטן זענען געווען א סך, וועלכע זענען נזהר געווען צו עסן „חולין בטרהה“, אפילו סתם מאכלים, — ניט דוקא קרבנות אָדער כהנים זייער תרומה, — נאָר מיט שטרענגער טהרה. פאר דעם וואָרט „האַנטוך“ באַנוצט דאָ די משנה דאָס וואָרט „מפה“, וואָס איז טיילמאָל אויך דער טייטש „טישטוך“ (אין פסחים ק'), „פורס מפה“, „פארשפרייט א טישטוך“ אויפן טיש). ר' בנימין מוספיא אין „מוסף הערוך“ ווייזט, אִז דאָס וואָרט איז פון גריכיש און לאטיין „מאפא“, „א סערוויעט“.

ד. בית שמאי זָאָגוּ, אִז צוֹעֲרֶשֶׁט קערט מען אויס די שטוב (וואו מען האָט גע-געסן), אָפּצורייניקן די ברעקלעך (עסן) און דערנאָך וואָשט מען זיך די הענט; און די בית הלל זָאָגוּ, אִז צוֹעֲרֶשֶׁט וואָשט מען די הענט און דערנאָך קערט מען אויס די שטוב. דאָ מיינט מען וואָשן די הענט מיט „מים אחרונים“, דאָס וואָשן די הענט נאָכן עסן, פארן בענטשן. די גמרא אין בבלי און אויך אין ירושלמי דערקלערן די מיינונג פון בית שמאי מיט דער מורא, טאמער וועט ביים וואָשן די הענט דאָס וואָסער ארויפפאלן אויף די געבליבענע שטיקלעך עסן און זיי וועלן קאליע ווערן און מען טאָר ניט זיין קיין „מאבד אוכלין“, פארניכטן עסנוואַרג; אָבער די בית הלל זָאָגוּ, אִז דער שמש, אויב ער איז א „פיקח“, א קלוגער, א געלערנטער (אזוי זאָגט דער ירושלמי) וועט ניט דערלאָזן אִז עס זאָלן בלייבן גרעסערע שטיקלעך עסנוואַרג.

ה. בית שמאי זָאָגוּ, אִז (שבת צונאַכטס, ביים מאכן די הבדלה זאָל די אָרדנונג פון די ברכות זיין); ליכט, בענטשן (נאָכן עסן), בשמים, הבדלה; און די בית הלל זָאָגוּ, ליכט, בשמים, בענטשן און הבדלה. שבת פארנאַכט קומט פאָר די סעודה, די דריטע סעודה (שלש סעודות), און ווען עס ווערט נאַכט שבת צונאַכטס, דארף מען מאכן

בית שמאי אומרים, שְׁבֵרָא מְאֹרַי הָאֵשׁ, וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים, בּוֹרָא מְאֹרַי הָאֵשׁ; וְאִין מְבָרְכִין לֹא עַל הַגֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׁמִים שֶׁל עֶבְרִים. וְלֹא עַל הַגֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׁמִים שֶׁל מְתִים, וְלֹא עַל הַגֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׁמִים

שֶׁלִּפְנֵי עֲבוּדַת אֱלֹהִים. אִין מְבָרְכִין עַל הַגֵּר, עַד שֶׁאַתּוֹ לְאוֹרוֹ; וְ מִי שֶׁאֵכֵל וְשָׁכַח וְלֹא בִרְךָ, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים יַחְזֹר לְמִקְוָמוֹ וּבִרְךָ, וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים, יִבְרַךְ בְּמִקְוָם שֶׁנִּזְכָּר. עַד אֵימְתִי הוּא מְבָרְךָ? עַד פְּרִי

עטליכע ברכות, דהיינו: בענטשן נאָכן עסן, מאַכן די ברכה אויף ליכט, „בורא מאורי האשׁ“, אויף שמעקן בשמים (בורא מיני בשמים) און הבדלה, „המבדיל בין קודש לחול“. די בית שמאי זאָגן, אז די אַרדנונג איז: ליכט, בענטשן, בשמים, הבדלה, און די בית הלל זאָגן: ליכט, בשמים, בענטשן, הבדלה. בית שמאי זאָגן, (ביים מאַכן די ברכה אויף ליכט שבת צונאכטס, זאָגט מען), „שברא מאור האשׁ“ (וועלכער האָט בא-שאפן די ליכטיקייט פון פייער), און די בית הלל זאָגן: „בורא מאורי האשׁ“ („וועלכער באשאפט די ליכטיקייטן פון פייער“). די מחלוקה איז אין צוויי זאכן. ערשטנס די בית שמאי האלטן, אז מען דארף זאָגן „שברא“, „וועלכער האָט באשאפן“, ווייל גאָט האָט איינמאָל פאר אלעמאָל באשאפן דאָס ליכט, ווען ער האָט באשאפן די וועלט, און די בית הלל זאָגן, אז מען דארף זאָגן „בורא“, „וועלכער באשאפט“, ווייל די שאפונג קומט פאָר כסדר; אזוי איז צו זען פון ירושלמי. אָבער אין דער גמרא בבלי ווערט געזאָגט, אז די בית הלל האלטן, אז אויך „בורא“ קאָן מען טייטשן „וועלכער האָט באשאפן“. די צווייטע זאך וועגן וואָס זיי זענען מחולק, איז צי מען זאָל זאָגן „מאור האשׁ“, „אִין ליכטיקייט פון פייער“, אָדער מען זאָל זאָגן „מאורי האשׁ“, „ליכטיקייטן פון פייער“. א סך; די בית הלל האלטן, אז ווייל עס זענען פאראן א סך סאָרטן ליכט, דארף מען זאָגן „מאורי האשׁ“.

ו. אין מברכין, מען טאָר ניט מאַכן קיין ברכה (שבת-צונאכטס ביי הבדלה) אויף ליכט און אויף בשמים פון גויים, און אויך ניט אויף ליכט און אויף בשמים פון מתים, און אויך ניט אויף ליכט און אויף בשמים וואָס זענען פאר א עבודה זרה. די מפרשים טייטשן לויט דער גמרא, אז „ליכט פון גויים“ מיינט מאַכן א ליכט, וואָס א גוי האָט געברענגט אים שבת, און מען דארף שבת צונאכטס מאַכן א ברכה נאָר איבער „גוי שבת“, א ליכט וואָס האָט גערייט שבת. „בשמים פון גויים“ מיינט מען „בשמים פון א מסיבה פון גויים“, וואָס מען שפרייט אויס, וואו גויים זיצן און פארברענגען צוזאמען, ווייל מייסטנס האָט דאָס אויסשפרייטן בשמים אין א געזעלשאפט פון גויים געטראָגן דעם כאראקטער פון א סאָרט דינסט פאר אָפגעטער. „ליכט און בשמים פון מתים“, מיינט מען ליכט און בשמים וואָס מען שטעלט אוועק צוקאָפענס פון מת, און דאָס ליכט און די בשמים זענען ניט צום לייכטן און צום שמעקן, נאָר לכבוד דעם מת און צו פארטרייבן דעם שלעכטן ריח. פון ליכט און בשמים, וואָס געפינען זיך פאר א עבודה זרה, טאָר מען ניט קיין הנאה האָבן. אין מברכין, מען מאַכט ניט די ברכה „בורא מאורי האשׁ“ איבער ליכט, סײַדן מען האָט א נוצן פון זיין ליכטיקייט. די גמרא טייטשט, אז דאָס מיינט מען ניט דוקא, אז „מען זאָל האָבן א נוצן“, נאָר אפילו אויב דאָס ליכט איז גענוג גרויס, אָדער מען שטייט אזוי נאָנט דערצו, אז ווען מען וויל „קאָן מען זיך באנוצן“ מיט זיין ליכטיקייט; אִיין מיינונג אין ירושלמי איז, אז מען זאָל קאָנען דערביי דערקענען א מטבע.

ז. מי שאַכל, ווער עס האָט געגעסן און האָט פארגעסן און ניט געבענטשט (און איז אוועקגעגאנגען פון אָרט, וואו ער האָט געגעסן), זאָגן די בית שמאי, אז ער זאָל צוריקערן צו זיין אָרט (וואו ער האָט געגעסן) און דאָרט בענטשן, און די בית הלל זאָגן, אז ער זאָל בענטשן דאָרט וואו ער האָט זיך דערמאָנט. אין דער ברייתא דערקלערן די בית שמאי זיינע מיינונג, אז פונקט ווי א מענטש וואָלט פארגעסן א בייטל מיט

שיתעבל המזון שבמעיו: ח בא להם | ואחר כך מברך על היין. עונין אמן
 יין לאחר המזון, ואין שם אלא אותו | אחר ישראל המברך, ואין עונין
 הכוס, בית שמאי אומרים, מברך | אמן אחר הפותי המברך, עד שישמע
 על היין, ואחר כך מברך על המזון, | כל הברכה;
 ובית הלל אומרים, מברך על המזון,

פרק ט

א הרוחה מקום שנעשו בו נסים לישראל, אומר ברוך שעשה נסים

געלט, וואלט ער צוריקגעגאנגען צום זעלבן ארט, אזוי דארף ער צוריקגיין אויך צום בענטשן. עד אימת, ביז ווען קאן מען בענטשן נאכ'ן עסן? ביז דאס עסן ווערט פאר-דייעט אין זיינע געדערים. אין דער גמרא, אין בבלי און ירושלמי, זענען פאראן וועגן דעם וואס הייסט „פארדייט“ צוויי מיינונגען. איינע איז: ביז דער עסער ווערט ווידער הונגריג; און א צווייטע מיינונג איז: אזוי לאנג ווי ער איז דורשטיק צוליב דעם פרי-עריקן עסן.

ח. בא להם, ווען מען דערלאנגט וויין נאכ'ן עסן (פארן בענטשן) און עס איז מער ניט פאראן נאך דער איינער כוס (וויין), זאגן די בית שמאי, אז צוערשט מאכט מען די ברכה אויפן כוס („בורא פרי הגפן“) און דערנאך בענטשט מען, און די בית הלל זאגן, אז צוערשט בענטשט מען און דערנאך מאכט מען די ברכה אויפן כוס („בורא פרי הגפן“). דער ירושלמי זאגט, אז דער טעם פון די בית שמאי איז, ווייל די ברכה „בורא פרי הגפן“ איז א קליינע, און עס איז דעריבער מורא צו האבן, אז באלד נאכן בענטשן וועט ער פארגעסן און טרינקן אן א ברכה. עונין, מען ענטפערט „אמן“, ווען מען הערט א ייד מאכן א ברכה אבער מען טאג ניט ענטפערן „אמן“, ווען מען הערט א כותי מאכן א ברכה, סיידן מען האט געהערט (פון אים) די גאנצע ברכה. מיר האבן שוין געשריבן פריער פרק ז' משנה א', אז „כותי“ מיינט מען א שומרוני, וועלכע איז נור אין טייל מצוות אפגעהיטן ווי יידן; איינער פון די אונטערשידן צווישן די כותים און יידן באשטייט אין דעם, וואס די כותים גלויבן, אז אויף דעם בארג גריזים נעבן דער שטאט שכם אין ארץ ישראל דארף זיין דאס בית המקדש, און די יידן האלטן אז אין ירושלים דארף זיין דאס בית המקדש. דעריבער ווען מען הערט ניט פון כותי די גאנצע ברכה קאן זיין, אז ער האט אין דערמיט ברכה דערמאנט די הייליקייט פון בארג גריזים; דעריבער קאן מען ענטפערן „אמן“ נאך א ברכה פון א כותי נאך ווען מען הערט, ווי ער האט זי געזאגט אינגאנצן.

פרק ט

א. הרוחה ווען איינער זעט אן ארט, וואו עס זענען געשען ניסים צו יידן, מאכט ער די ברכה „ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה“ (געבענטשט איז גאט) וואס האט געטאן ניסים צו אונזערע עלטערן אין דאזיקן ארט). עס איז נויטיק צו באמערקן אז אומעטום וואו די משנה ברענגט א ברכה בלויז מיט „ברוך“, ווי למשל דא „ברוך שעשה ניסים“ און אזוי ווייטער אין דער משנה אנדערע ברכות. מיינט מען אז מען דארף זאגן „ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שעשה ניסים“ און אזוי ביי די אנדערע ברכות. דא לערנט די משנה, אז ווען מען זעט אן ארט, וואו ניסים זענען געשען צו יידן, מאכט מען א ברכה. אנשטאט „צו יידן“ באנוצט דא די משנה דאס ווארט „לישראל“, וואס קאן אויך זיין דער טייטש „צום יידישן פאלק“, און אין דער ברייתא אין דער גמרא ברכות אויף דער דאזיקער משנה ווערן געבראכט אלס ביישפיל פאר אזעלכע ניסים די ערטער וואו די יידן זענען אריבער געגאנגען דעם ים סוף, די איינ-געפאלענע מויערן פון דער שטאט יריחו, וואס זענען באזיגט געווארן אין דער מלחמה דורך יידן, און אויך אנדערע ניסים. די גמרא רופט עס אן „ניסי דרבים“, „די ניסים

לְאַבְתֵּינֵינוּ בַּמְקוֹם הַזֶּה. מְקוֹם שֶׁנֶּעֱקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אֹמְרָה, בְּרוּךְ שֶׁעָקַר עֲבוֹדַת אֱלִילִים מֵאַרְצֵנוּ; בְּעַל הַזֵּיקִים וְעַל הַזְּנוּעוֹת וְעַל הַבְּרָקִים וְעַל הַרְעָמִים וְעַל הַרוּחוֹת, אֹמְרָה, בְּרוּךְ שֶׁפָּחַז וּנְבֹרְתוֹ מְלֵא עוֹלָם. עַל הַהָרִים וְעַל הַנְּבָעוֹת וְעַל הַיַּמִּים

וְעַל הַנְּהָרוֹת וְעַל הַמְדְּבָרוֹת, אֹמְרָה, בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית. ר' יְהוּדָה אֹמְרָה, הַרוּאָה אֶת הַיָּם הַגְּדוֹל, אֹמְרָה, בְּרוּךְ שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגְּדוֹל. בְּזִמְנֵי שְׂרוּאָה אוֹתוֹ לַבְּרָקִים. עַל הַנְּשָׁמִים וְעַל הַבְּשׂוּרוֹת הַטּוֹבוֹת, אֹמְרָה, בְּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב. וְעַל הַבְּשׂוּרוֹת (ס"א

פון א סך (יידו), און דער ירושלמי רופט עס אן „ניסי ישראל“. מקום, ווען איינער זעט אן אָרט, וואו אן עבודה זרה איז פון דאָרט אויסגעריסן געוואָרן, זאל ער זאָגן „ברוך שנעקרה עבודה זרה מארצנו“ (געבענטשט איז (גאָט) וואָס האָט אויסגעריסן עבודה זרה פון אונזער לאנד). פון וואָרט „מארצנו“ (פון אונזער לאנד) אין דער ברכה איז צו זען, אז דאָס מיינט מען אין ארץ ישראל, און אזוי ווייזט אויס אויך אין ירושלמי, (מכל מקומות ארץ ישראל); איין תנא, ר' ישמעאל בן גמליאל, זאָגט דאָרט אין ירושלמי אז אויך אין חוץ לארץ דארף מען מאכן די ברכה.

ב. על הַזֵּיקִין, אויף קאָמעטן און אויף ערד־ציטערנישן און אויף בליצן און אויף דונערן און אויף שטורם ווינטן זאָגט מען „ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם“ (געבענטשט, וואָס מיט זיין כח און גבורה איז פול די וועלט). אין דער גמרא טייטשט דער אמורא שמואל, וועלכער איז געווען באקאנט מיט אסטראָנאָמיע, אז „זיקין“ מיינט מען קאָמעט־שטערן, „כוכבא דשביט“ (די שטערן מיט א בעזים); „זועות“ טייטשט רש"י „ערד־ציטערניש“ און דער רמבם טייטשט „שטורמישע קלאנגען אין דער לופט“; „ברקים“ און „רעמים“ זענען ווערטער פון תנך און דער טייטש איז „בליצן און דונערן“; „רוחות“ איז דער טייטש „ווינטן“, און דער ירושלמי און אויך דער רמבם טייטשן „שטורם־ווינטן“. על הַהָרִים, אויף בערג און בערגלעך און ים'ען און טייכן און מדבריות זאָגט מען „ברוך עושה מעשה בראשית“ (געבענטשט, וואָס מאַכט די טאט פון בראשית). אין דער משנה איז פאראן „מעשה בראשית“, און דאָס מיינט די געטליכע שאפונג פון דער וועלט, וואָס ווערט דערציילט אין חומש פּרשת „בראשית“. ר' יחזקאל לאנדאָ אין זיין ספר „ציון לנפש חיה“ („צל"ח“) גיט די דער־קלערונג, אז אויף ערד־ציטערנישן אָדער בליצן וכדומה, וואָס אנטשטייען אלעמאל פון דאָסניי, און אויך אויף קאָמעטן, וועלכע באווייזן זיך פון צייט צו צייט, איז די ברכה „שכחו וגבורתו“, ווייל אויך איצט שאפט זיי גאָט מיט זיין כח; אָבער אויף בערג, ים'ען, וועלכע עקזיסטירן דאָך כסדר פון זינט די וועלט איז באשאפן געוואָרן, זאָגט מען „מעשה בראשית“, פון דער וועלט־שאפונג אָן. אין טייל משניות פעלט דאָס וואָרט „מעשה“, און עס שטייט בלויז „עושה בראשית“. ר' יהודה זאָגט, אז מען זעט דעם ים הגדול זאָגט מען „ברוך שעשה את הים הגדול“ ווען מען זעט אים פון צייט צו צייט. אין חומש הייסט „ים הגדול“ דער מיטלענדישער ים, וואָס געפינט זיך ביי דער מערב־זייט פון ארץ ישראל. אָבער דער ברטנורא טייטשט, אז דאָס מיינט מען דעם אָקעאן (ים אוקינס), די גמרא זאָגט, אז „פון צייט צו צייט“ („לפרקים“) מיינט מען אויב מען האָט אים נישט געזען דרייסיק טעג. על הגשמים, אויף רעגנס און אויף גוטע בשורות זאָגט מען „ברוך הטוב והמטיב“ (געבענטשט דער גוטער און וועלכער טוט גוטס). און אויף שלעכטע ידיעות זאָגט מען „ברוך דיין אמת“ (געבענטשט איז דער אמת־דיקער ריכטער). אין טייל משניות איז אויך ביי „שלעכטע“ פאראן דאָס וואָרט „בשורות“, אָבער אין גרעסטן טייל משניות איז ביי גוטע פאראן „בשורות טובות“ און ביי שלעכטע „שמועות רעות“. דער ווילנער גאון דערקלערט עס דער־מיט, וואָס ווי עס ווערט דערמאָנט אין טייל ערטער אין דער גמרא האָט מען זיך גע־היטן נישט אַנצוזאָגן קיין שלעכטע ידיעות. דעריבער איז אויף גוטע זאכן ריכטיק דער

שְׁתַּלְד אִשְׁתִּי זָכְרָה. הָרִי זֹה תַּפְּלַת
שְׁוֹא. הָיָה בָּא בְּדַרְדָּר וְשָׁמַע קוֹל
צְוֹחָה בְּעִיר, וְאָמַר, יְהִי רְצוֹן שְׁלֹא
יְהִי אֵלֹהֵי בְּנֵי בֵּיתִי, הָרִי זֹה תַּפְּלַת
שְׁוֹא; דְּהִנְבָּנָם לְפָרֶךְ מִתַּפְּלַל שְׁתִּים,
אַחַת בְּכִנְיֹתוֹ, וְאַחַת בְּיִצְיָאָתוֹ, בֵּן
עֲזַאי אֹמֵר, אַרְבַּע, שְׁתִּים בְּכִנְיֹתוֹ,

שְׁמוּעוֹת) רְעוֹת, אֹמֵר, בְּרוּךְ בֵּן
הָאָמֶת: גַּ בְּנָה בֵּית חֲדָשׁ, וְקָנָה
בְּלִים תְּחִשִּׁים, אֹמֵר בְּרוּךְ שֶׁהִתְיַנְּנוּ.
מְבָרֵךְ עַל הַרְעָה מֵעֵין הַטּוֹבָה, וְעַל
הַטּוֹבָה מֵעֵין הַרְעָה. הַצּוֹנֵק לְשַׁעֲבֵר,
הָרִי זֹה תַּפְּלַת שְׁוֹא. בְּיִצְרָה הִתְהַ
אִשְׁתּוֹ מְעוֹבְרֵת וְאָמַר, יְהִי רְצוֹן

אויסדרוק „בשורות“, „אנזאגעכצן“. אבער צו שלעכטע איז בעסער צוגעפאסט „שמועות“, געוואר געווארן.

ג. בנה, ווען מען האט געבויט א ניי הויז אדער געקויפט נייע זאכן זאגט מען „ברוך שהחיינו“ („געבענטשט, וואס האט אונז געלאזן דערלעבן“). די פולע ברכה פון שהחיינו איז אין דער משנה פון דער גמרא: „שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה“, וואס האט אונז געלאזט דערלעבן און האט אונז אויפגעהאלטן און געלאזט דערגרייכן צו דער איצטיקער צייט. אנשטאט דעם ווארט „זאכן“ איז פאראן אין דער משנה דאס ווארט „כלים“, וואס האט אין משנה און גמרא גאנץ אפט אויך די באדייטונג פון קליידער און אנדערע זאכן. מברך, מען מאכט א ברכה אויף דעם שלעכטן (געעטהעניש) מיט דעם אינהאלט פון גוט, און אויף דעם גוטן (געעטהעניש) מיט דעם אינהאלט פון שלעכטן. די גמרא דערקלערט די דאזיקע שווערע משנה מיט א ביישפיל. למשל, ווען ביי איינעם רייסט זיך אריין א וואסער־פארפלייצונג אין זיין פעלד; שפעטער וועט ער האבן דערפון נוצן, ווייל די פארפלייצונג באמיסטיקט די פעלדער, אבער איצט איז עס שלעכט פאר אים. דער רמבם אין פירוש המשניות איז מסביר ברייטער די דערקלערונג פון דער גמרא, אז אויב איצט איז עס שלעכט נאר שפעטער קאן ווערען א טובה, דארף מען מאכן א ברכה, ווי אויף א שלעכטן געשעהעניש „ברוך דיין אמת“; און אויב איצט איז עס גוט, נאר שפעטער קאן זיין דערפון שלעכט, דארף מען מאכן א „ברוך הטוב והמטיב“, הצועק, אז איינער שרייט (טוט תפילה) אויף א שוין־געשעענער זאך, הייסט עס א ווערטלאזע תפלה. ווי אזוי? אויב זיין פרוי איז געווען שוואנגער און ער האט געבעטן: „עס זאל זיין דער ווילן (פון גאט) אז מײן פרוי זאל געבוירן א יינגל“ איז דאס א ווערטלאזע תפלה. ווען איינער איז געגאנגען אין וועג און האט (הינטער דער שטאט) געהערט דעם קלאנג פון געשריי אין שטאט און ער האט געזאגט: „עס זאל זיין דער ווילן (פון גאט) אז דאס זאל ניט זיין (פון) מײן הויז־געזינד, איז דאס א ווערטלאזע תפלה.“ די משנה באנוצט פאר „ווערטלאזע תפילה“ די ווערטער „תפילת שוא“, דאס הייסט, א תפילה, וואס קאן גאר־ניט העלפן, ווייל די זאך איז שוין געשעען.

ד. הנכנס, ווען איינער גייט אריין אין א פעסטונג־שטאט זאל ער זאגן צוויי תפלות, איינע ביים אריינגיין (אז עס זאל אים אין דער שטאט ניט געשען קיין שלעכטס) און איינע ביים ארויסגיין (דאנקן גאט פארן ארויסגיין בשלום). בן עזאי זאגט, אז ער זארף בעטן פיר תפלות צוויי ביים אריינגיין און צוויי ביים ארויסגיין, און (דאס הייסט) ער דאנקט פאר דעם, וואס איז געווען ביז איצט, און בעט אויף דעם, וואס דארף מיט אים געשען ווייטער. דאס ווארט פעסטונג־שטאט הייסט אין דער משנה „כרך“, און מען געפינט דאס ווארט א סך מאל אין דער משנה און גמרא. מייסטנס הייסט עס א גרעסערע שטאט, וואס איז ארומגערינגלט מיט א מויער, און על פי רוב האבן דארט ניט געוואוינט קיין יידן, כאטש דאס איז געווען אין ארץ־ישראל, נאר עס זענען דארט געשטאנען די פינדליכע מיליטערישע גארניזאנען פון די רוימער, שונאים פון יידן. דעריבער האט די משנה געהייסן מתפלל זיין ביים קומען אהין, און דאנקן גאט וואס מען איז ארויס פון דארט בשלום. דאס ווארט „כרך“ איז מסתמא פון „כרך“ ארומוויקלן, צוליב דער מויער וואס האט „ארומגעוויקלט“ די שטאט. בן

ובכל-נפשך, אפילו הוא נוטל את נפשך. ובכל-מאריך, בכל-ממונה. דבר אחר, בכל-מאריך, בכל מדה ומדה שהוא מוחר לך הוי מודה לו במאד מאד. לא יקל את ראשו כנגד שער המזרח, שהוא מקנה כנגד בית קדשי הקדשים. לא יכנס לתר

ושמים ביציאתו. ונותן הודאה לשעבר, וצונק לעתיד לבא: ה חיב אדם לברך על הרעה, כשם שהוא מברך על הטובה, שנאמר, ואהבת את ה' אלהיך בכל-לביך ובכל-נפשך ובכל-מאריך. בכל-לביך, בשגי יצריך, ביצר טוב וביצר רע.

עזאי איז געווען א תנא. א יונגערער חבר פון ר' עקיבא; זיין נאמען איז געווען שמעון בן עזאי, און איז מדרש איכה ווערט ער פאררעכנט אלס איינער פון די עשרה הרוגי מלכות (די 10 תנאים, וואס זענען אוימגעבראכט געווארן דורך דער רוימישער רעגירונג). אין וואס עס זענען באשטאנען די צוויי תפילות ביים אריינגאנג און די צוויי תפלות ביים ארויסגאנג, ווערט אין דער משנה ניט געזאגט. דער רמבם טייטשט, אז די לעצטע ווערטער פון דער משנה, „און ער דאנקט פאר דעם וואס איז פארגעקומען, און בעט אויף ווייטער“ געהערן צו בן עזאי, און דער זין איז, אז סיי ביים אריינגיין און סיי ביים ארויסגיין פון דעם כרך זאל ער זאגן אי א דאנק פאר דעם פאראנגענעם, אי א תפלה אויף דעם וואס דארף געשעען; די דערקלערונג פון רמבם איז, ווארשיינליך, געשטיצט אויף דעם ירושלמי.

ה. א מענטש איז מחויב צו לויבן (גאט) פאר שלעכטס אזוי ווי ער לויבט (גאט) פאר גוטס, ווייל עס איז געזאגט (אין חומש דברים ו'), „און דו זאלסט ליב האבן גאט דיין גאט מיט דיין גאנצן הארצן“ מיינט מען „מיט דיין ביידע יצרים (נייגונגען). מיט דעם יצר טוב און מיטן יצר הרע; און „מיט דיין גאנצער נשמה“, מיינט מען, או אפילו ער נעמט ביי דיר צו דיין נשמה, „און מיט דיין גאנצן פארמעגן“ מיינט מען „מיט דיין גאנץ געלד“; אן אנדערע דערקלערונגען איז: „בכל מאורך“, פאר יעדער מאס, מיט וועלכער ער מעסט דיר זאלסטו אים דאנקן זייער און זייער. דעם דין, אז א מענטש דארף דאנקן גאט און מאכן א ברכה אויף א שלעכטער פאסירונג אזוי ווי אויף א גוטער פאסירונג, לערנט דא די משנה ארויס ערשטנס פון דעם „ובכל נפשך“, מיט דיין גאנצער נשמה“ וואס ווערט אויסגעטייטשט, אז אפילו ווען גאט נעמט צו ביים מענטש זיין נשמה, זיין לעבן, דארף ער אויך ליב האבן גאט; צווייטנס, פון דעם „ובכל מאורך“, וואס ווערט געטייטשט לויט דעם ערשטען פשט, אז „מאורך“ מיינט מען „פארמעגן“, און לויט דעם צווייטן פשט פון ווארט „מאורך“, „זייער“; די משנה דערקלערט דעם פסוק אז „בכל“ אויף אלעם, אויף יעדער מאס, מיט וועלכער גאט באהאנדלט דעם מענטש, סיי מיט דער גוטער און סיי מיט דער שלעכטער, זאל מען גאט דאנקן זייער און זייער. די משנה גיט שוין אגב צו א פשט אויך אויף דעם „בכל לבבך“, מיט דיין גאנצן הארצן“, און טייטשט עס אויס, אז דאס מיינט מען „מיט אלע נייגונגען, וואס דער מענטש האט אין הארצן“, מיט די גוטע און מיט די שלעכטע, מיט דעם יצר טוב און דעם יצר הרע. דער רבנו יונה טייטשט, אז דאס מיינט מען אין זין פון „סור מרע ועשה טוב“, „ניט טאן שלעכטס“ און „טאן גוטס“, טאן מצוות, און ניט טאן עבירות. דער רמבם טייטשט, אז מען מיינט, דאס אפילו ווען מען האט געטאן א עבירה זאל מען אויך זיך דערמאנען אין גאט. לא יקל, א מענטש זאל זיך ניט באציען מיט גרינג-שעצונג אנטקייגן דעם מורח-טויער (פון הר הבית), ווייל ער (דער טויער) איז גלייך אנטקייגן דעם הויז פון קודש הקדשים. די משנה לערנט דא וועגן דער הייליקייט פון הר הבית (דעם „בארג פון הויז“), דאס איז דער פלאץ, אויף וועלכן דאס בית המקדש איז געשטאנען, און מען טאר ניט דעריבער זיך באציהען מיט גרינגשעצונג („גרינג-שעצונג“ איז „יקל ראשו“, „גרינג קאפ“; זע פריער פרק ה' משנה א') אפילו אין דרויסן פון הר הבית אנטקייגן דעם „שער המזרח“, דעם מורח-טויער, וועלכער טייטש פונקט אנטקייגן-איבער דעם קודש הקדשים, דעם הייליקסטן הויז זעלבסט. ולא יכנס.

הבית לא במקלו ולא כמגעלו ולא כפונדתו ולא באבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדריא, ורקיקה מקל וחומר, כל חותמי ברכות שהיו במקדש, היו אומרים מן העולם, משקלקלו

האפיקורוסים, ואמרו אין עולם אלא אחד, התקינו, שהיו אומרים מן העולם ועד העולם, והתקינו, שהיה אדם שואל את שלום חברו בשם, שנאמר, והנה בעז בא מבית לחם

און (א מענטש) זאל ניט ארויפגיין אויפן הר הבית מיט זיין שטעק, אדער אנגעטאן די שיד (אויף די פיס), אדער טראגנדיק זיין געלט-גארטל, און אויך ניט מיט שטויב אויף זיינע פיס. מיר געפינען אויך אין אנדערע ערטער אין דער גמרא, אז מען האט ניט געטארט אריינגיין אויפ'ן בית-המקדש-פלאץ אין שיד, נאר מען האט דארט גע-מוזט גיין בארוועס, „געלט-גארטל“ הייסט אין דער משנה „פונדא“, און ווי ר' בנימין מוספא ווייזט אן אין „מוסף הערוך“ איז עס דאס לאטיינישע ווארט „פונדא“, וואס איז דער טייטש א גארטל, אין וועלכן מען האלט געלד. די אלע זאכן זענען באטראכט געווארן פאר א אוס-כבוד צום בית המקדש, ולא יעשנו, און מען זאל אים (דעם בית המקדש פלאץ, הר הבית) ניט מאכן פאר א דורכגאנג-ארט, און ניט שפיינן דארט, און (דאס לערנען מיר 9פ) פון א קל וחומר. דער זין איז אז מה דאך אזא גרינגע זאך (אזא „קל“) ווי טראגן שיד, איז ניט קיין כבוד פארן בית המקדש, איז דאך זיכער, אז שפיינען, וואס איז א שווערערע („חומר“) גרינגשעצונג, טאר מען אודאי ניט. דאס ווארט „קפנדריא“ ווייזט אן דער „מוסף הערוך“, איז פון לאטיינישן „קאמפענדריא“, דאס הייסט א קורצערער וועג. כל, אלע וועלכע האבן פארענדיקט ברכות אין בית המקדש, פלעגן זאגן „מן העולם“ („פון דער וועלט“), אבער אז די מינים (אפיקורסים) זענען געווארן פארדארבן און האבן געזאגט, אז עס איז מער ניט פאראן ווי איין וועלט, האט מען מתקן געווען, אז מען זאל זאגן „מן העולם ועד העולם“ (פון דער וועלט צו דער וועלט). פריער אין דער משנה ברכות פרק א' משנה ד' האבן מיר דערקלערט אז דער אויסדרוק „לחתום ברכה“ (צו פארענדיקן א ברכה) הייסט, ווען צום סוף פון א תפילה זאגט מען „ברוך אתה ה'“ (געבענטשט ביזטו גאט). למשל די ערשטע ברכה פון שמונה עשרה ענדיקט זיך מיט „ברוך אתה ה' מגן אברהם“. די משנה זאגט דא, אז גאר אמאל פלעגט מען אין בית המקדש ביים פארענדיקן א ברכה זאגן ניט ווי מיר היינט בלויז מיט „ברוך אתה ה'“, נאר „ברוך אתה ה' מן העולם“ (געבענטשט ביזטו גאט פון דער וועלט). דאס הייסט, אז די ערשטע ברכה פון שמונה עשרה האט זיך געענדיקט מיט „ברוך אתה ה' מן העולם מגן אברהם“. אבער עס זענען אויפגעקומען מינים, אפיקורסים וועלכע האבן געזאגט, אז עס איז נור דא איין וועלט, און אז קיין יענע וועלט איז אינגאנצן ניטא, זיי האבן ניט געגלויבט, אז די נשמה בלייבט לעבן נאכן טויט פון מענטש. האט מען דעריבער מתקן געווען, אז מען זאל זאגן ביים פארענדיקן די ברכות „מן העולם ועד העולם“, פון דער וועלט צו דער וועלט, און אזוי ארום האט מען מפרסם געווען די אמונה, אז עס איז אויך פאראן א יענע וועלט. די מפרשים (דער ברטנורא און אנדערע) ווייזן אן, אז דער מנהג צו זאגן „מן העולם ועד העולם“ איז שוין איינגעפירט געווארן באלד אין אנהויב פון 2טן בית המקדש, דורך עזרא הסופר, און אין נחמיה ט' געפינען מיר שוין דעם „מן העולם ועד העולם“. והתקינו, און מען האט מתקן געווען, אז איין מענטש זאל באגריסן דעם צווייטן מענטש מיט (גאטס) נאמען. דער טייטש דערפון איז, אז ביים באגריסן זיך זאל מען דערמאנען דעם נאמען פון גאט, און עס הייסט ניט, אז מען זאגט ארויס גאטס נאמען אומזיסט. אין דער משנה שטייט נור דאס ווארט „בשם“, „מיטן נאמען“, אבער דאס מיינט מען מיטן נאמען פון גאט. שנאמר, ווארום עס ווערט געזאגט (רות ב', ד'), „און בעז איז אנגעקומען פון בית לחם און ער האט געזאגט צו די שנייטערס גאט זאל זיין מיט אייך, און זיי האבן אים אפגעענטפערט: גאט זאל דיך בענטשן“. די משנה ברענגט דא א פסוק, אויף וועלכן עס האבן זיך געשטיצט די חכמים, וואס

וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרִים ה' עִמָּכֶם, וַיֹּאמְרוּ | אָמֵן, וַאֲזַמְרֵה עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הַפְּרוֹ
 לַה' יִבְרַךְךָ ה', וַאֲזַמְרֵה ה' עִמָּךְ גְּבוּרָה | תּוֹרְתֶיךָ, ר' נֶתַן אֹמֵר, הַפְּרוֹ תּוֹרְתֶךָ
 הַחֲלִיל, וַאֲזַמְרֵה וְאֵל תִּבְחַם כִּי זָקְנָה | מִשׁוּם עֵת לַעֲשׂוֹת לַה':

הָאָבֶן מִתְקֵן גְּעוּוֹעַ, אִם מֵעַן זָאֵל זֶיך בִּאֲגָרִיסִן מִיט גַּאט'ס נֶאָמְעֵן, וּוְאָרוּם מִיר זַעֲעֵן דָּאָךְ, אִם בּוֹעֵז אֹן דִּי שְׁנִיטֶערס הָאָבֶן אוֹיך אוֹיך אַזוֹי גַּעטָאָן, אֹן זײ הָאָבֶן זֶיך בִּאֲגָרִיסִט מִיט „ה' עִמָּכֶם“, „גַּאט זָאֵל זײַן מִיט אִיד“, וְאוֹמֵר אֹן נֶאָךְ אִין אַ אָרֶט וּוְעֶרֶט גַּעַ זָאָגט (שׁוֹפְטִים ו' י"ב), „גַּאט אִיז מִיט דִיר, מוֹטִיקֶער הַעֲלֵד“, מִיט דִי דָאָזִיקֶע וּוְעֶרֶטֶער הָאָט דַּער מֵלאַך בִּאֲגָרִיסִט גַּדְעוֹן, עַס אִיז דַּעֲרִיבֶער אוֹיך פֿון דֶאֱנַעַן דַּער בִּאוּוִינֵי, אִם בִּיַּים בִּאֲגָרִיסִן מַעַג מֵעַן דַּערמָאָנַעַן גַּאט'ס נֶאָמְעֵן, וְאוֹמֵר, אֹן עַס וּוְעֶרֶט אוֹיך גַּעזָאָגט (מִשְׁלֵי כ"ג), „זָאָלֶסט נִיט פֶּאֶראַכְטֵן דָאָס וּוְאָס דִיין מוֹטֶער אִיז אַלֶט“, רִשִּׁי אֹן אַנְדַּערֶע מִפְרָשִׁים טִיטֶשֶׁן, אִם דַּעַם דָאָזִיקֵן פֶּסוּק בַּרְעַנְגֵט דִי מִשְׁנֵה כַּדִי צו ווִיזֵן, אִם מֵעַן טָאָר נִיט גֵרִינְשַׁעֲצֵן מִנְהַגִּים פֿון אַלְטֶע פִירֶער פֿון יִיִדִישֵׁן פֶּאָלֶק, אֹן עַס הִיִּסֶט דַּעֲרִיבֶער, אִם מֵעַן קָאָן זֶיך אָפֿלֶערֶנַעַן פֿון בּוֹעֵז אֹן דַּעַם סִפּוּר הַמַּעֲשֵׂה פֿון גַּדְעוֹן, וְאוֹמֵר, אֹן עַס וּוְעֶרֶט אוֹיך גַּעזָאָגט (תְּהִלִּים קי"ט), „(אִיז) א צִיִּיט צו טָאָן פֶּאֶר גַּאט הָאָבֶן זײ פֶּאֶר־שְׁטַעֲרֵט דִיין תּוֹרָה“, רִשִּׁי טִיטֶשֶׁט, אִם דִי מִשְׁנֵה לַעֲרַנֵט פֿונַם דָאָזִיקֵן פֶּסוּק, אִם וּוְעַן מֵעַן דֶאֶרְף טָאָן עִפִּיס פֶּאֶר גַּאט'ס וּוְעַן זַעֲנַעַן דִי חֲכָמִים טִיִּלמָאָל מִתְקֵן א זָאָךְ, כֶּאֱטֶש עַס אִיז נִיט ווִי דַּער דִין, דָאָס מִינֵט, אִם כֶּאֱטֶש מֵעַן דֶאֶרְף זײַן נִזְהָר נִיט אַרוֹיסִצוּבֶרֶעֲנַעַן גַּאט'ס נֶאָמְעֵן אֹמוּזִיסִט, אָבֶער צוֹלִיב דַּער נױטִיקִיט צו פֶּאֶרשְׁפִרִיטֵן אַמוּנָה הָאָבֶן דִי חֲכָמִים מִתְקֵן גְּעוּוֹעַ, צו בִּאֲגָרִיסִן מִיט גַּאט'ס נֶאָמְעֵן, ר' נֶתַן זָאָגט „זײ הָאָבֶן פֶּאֶרשְׁטַעֲרֵט דִיין תּוֹרָה (אִיז) א צִיִּיט צו טָאָן פֶּאֶר גַּאט“, ר' נֶתַן זָאָגט אוֹיך אַרוֹיס דַּעֲמֹעֲלֵבֵן גַּעַ דֶאֶנְקֵי, אִם דִי חֲכָמִים הָאָבֶן גַּעפִינַעַן נױטִיקֵי מִתְקֵן צו זײַן א תְּקֵנָה כֶּאֱטֶש עַס אִיז גַּעגֵן דַּעַם דִין, וּוִיִּל עַס אִיז גְּעוּוֹעַ א צִיִּיט צו טָאָן פֶּאֶר גַּאט, ר' נֶתַן אִיז גְּעוּוֹעַ א תֵּנָא, א יִינְגַעֲרַעַר חֶבֶר פֿון ר' מֵאִיר אֹן ר' יְהוּדָה; עַר הָאָט גַּעשְׁטֶאֱמַט פֿון בָּבֶל אֹן זײַן פֶּאָטֶער אִיז גְּעוּוֹעַ דַּער רִיש גְלוּתָא, דַּער פֶּרִינֵץ אֹן פִירֶער פֿון דִי יִידֵן אִין בָּבֶל, ר' נֶתַן אִיז אוֹועַק פֿון בָּבֶל קִיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּוְאוֹ עַר אִיז גְּעוּוֹאָרֵן אַב בֵּית דִין, דַּער פִירֶער פֿון בֵּית דִין, בִּיַּים נְשִׂיא רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דַּעַם צוּוִיטֵן. סִלִּיק מִסַּכַּת בְּרֻכּוֹת — גַּעֲנַדִּיקֶט דִי מִסַּכַּת בְּרֻכּוֹת

מסכת פאה

אִין דַּער תּוֹרָה (וִיקָרָא י"ט, וִיקָרָא כ"ג, דְּבָרִים י"ד אֹן דְּבָרִים כ"ד) וּוְעֶרֶט גַּעזָאָגט אִם אִינַעַר הָאָט א פַּעֲלָד, צִי א גַאָרְטֵן, זָאֵל עַר נִיט צוֹנַעֲמַעַן פֶּאֶר זֶיך אִלִּיַּין דִי גַאָנְצַע תְּבוּאָה פֿון פַּעֲלָד, אַלַע פֶּרוּכְטֵן פֿון גַאָרְטֵן, נֶאָךְ עַר זָאֵל גַּעבֵן דַּעֲרַפּוֹן טִיִּלֵּן צו אָרִימַע לִיַּיט, דִי דָאָזִיקֶע טִיִּלֵּן הִיִּסֵן אִין דַּער גִּמְרָא „מִתְנֹת עֲנִיַּים“, מִתְנֹת פֶּאֶר דִי אָרִימַע לִיַּיט, דִי דָאָזִיקֶע מִתְנֹת זַעֲנַעַן:

א. „פֶּאָה“, דַּער טִיטֶשֶׁט פֿון דָאָזִיקֵן וּוְאָרֶט אִיז „עַק“, וּוְעַן מֵעַן שְׁנִיִּדֵט דִי תְּבוּאָה אִין פַּעֲלָד אָדַער מֵעַן נַעֲמַט אַרְאָפּ פֶּרוּכְטֵן פֿון בױמַעַר זָאֵל מֵעַן אִיבַּעֲרֶלאָזֵן אַן „עַק“, „פֶּאָה“, אַבִּיסֶל תְּבוּאָה צִי פֶּרוּכְטֵן, אֹן דִי אָרִימַע לִיַּיט זָאֵלֵן עַס נַעֲמַעַן.

ב. „לֶקֶט“, „אוֹיפֶקֶלִיבֵן“, וּוְעַן מֵעַן שְׁנִיִּיט תְּבוּאָה אֹן בִּיַּים שְׁנִיִּידֵן פֶּאֶלֵן אַרְאָפּ תְּבוּאָה־זֶאָנְגֵן, הִיִּסֶט דָאָס „לֶקֶט“, אֹן דַּער בַּעַל הַבַּיִת פֿון פַּעֲלָד, טָאָר עַס נִיט אוֹיפ־קֶלִיבֵן פֶּאֶר זֶיך, נֶאָךְ עַס אִיבַּעֲרֶלאָזֵן פֶּאֶר אָרִימַע לִיַּיט, דַּער דָאָזִיקֶער „לֶקֶט“ הָאָט נֶאָךְ א נֶאָמְעֵן, דַּהִינֵנוּ, בִּי א ווִינַגֶּאָרְטֵן מִיט ווִינַטְרוֹיבֵן הִיִּסֶט עַר „פֶּרֶט“.

ג. „שַׁכְּחָה“, „דָאָס פֶּאֶרְגַּעֲסַעֲנַעַ“, אוֹיב דַּער בַּעַל הַבַּיִת הָאָט בִּיַּים שְׁנִיִּידֵן דִי תְּבוּאָה אָדַער דִי פֶּרוּכְטֵן פֶּאֶרְגַּעֲסַן אָפֿצוּשְׁנִיִּידֵן אַבִּיסֶל תְּבוּאָה אֹן פֶּרוּכְטֵן אֹן הָאָט זײ אִיבַּעֲרֶעֲלָאָזֵט אֹן עַר אִיז פֿון דַּעַם אָרֶט אוֹועַקֶגַּאָנְגַּעַן, אִיז אפֿילו עַר הָאָט דַּעֲר־נֶאָךְ זֶיך דַּערמָאָנַט, טָאָר עַר נִיט צוֹרִיקֶגִיַן אֹן דָאָס צוֹנַעֲמַעַן פֶּאֶר זֶיך, נֶאָךְ עַר מוֹז עַס

מסכת פאה פרק א

טז

א אלו דברים שאין להם שיעור, הפאה, והפפורים, והראיון, וגמילות

איבערלאָזן פאר אַרימע לייט; דאָס הייסט „שכחה“. אָבער „שכחה“ איז נאָכמער, דהיינו, אפילו, ווען דער בעל הבית האָט פאָרגעסן ניט ביים שניידן, נאָר אויך ביים צונעמען פון פעלד שוין אָפגעשניטענע בינטלעך תבואה אָדער פרוכטן, מוז ער אויך איבער-לאָזן פאר די אַרעמע לייט.

ד. „עוללות“, דער טייטש דערפון איז „ניט־ריכטיק געוואקסענע ווינטרויבן“; אויך זיי דארף מען איבערלאָזן פאר די אַרימע לייט. וואָס מען מיינט מיט „ניט ריכטיק געוואקסענע ווינטרויבן“ וועט מען געפינען דערקלערט ווייטער אין דער משנה. די מצוה פון „עוללות“ איז נאָר ביי ווינטרויבן, און ניט ביי אנדערע פרוכטן.

ה. „מעשר עני“, „דאָס צענטל פאר דעם אַרימאָן“. יעדער בעל הבית דארף אָבשיידן אַ טייל פון זיינע תבואות און פרוכטן (לערך א פופציקסטל) און געבן צום כהן, און דער דאָזיקער טייל הייסט „תרומה“. דערנאָך דארף ער אָפשיידן א „צענטל“, מעשר, און געבן צו א לוי (אָדער צו א כהן), און דאָס הייסט „מעשר ראשון“, דאָס „ערשטע צענטל“. דערנאָך דארף ער אַראָפנעמען נאָך א צענטל, וואָס הייסט „מעשר שני“ (דאָס צווייטע צענטל) און אוועקפירן עס אויפצועסן אין ירושלים. אָבער יעדעס דריטע און זעקסטע יאָר, נאָך דעם שמיטה־יאָר (די צייט איז איינגעטיילט אין 7 יאָר, יעדע 7 יאָר הייסט „שבע“), דארף מען ניט אפשיידן מעשר שני, נאָר מען שיידט אָפ א צענטל און מען גיט עס אוועק צו אַרימע לייט, און דאָס הייסט „מעשר עני“. אזוי האָט מען זיך נוהג געווען 6 יאָר פון יעדע 7 יאָר, דאָס 7־טע יאָר אָבער האָט געהייסן שמיטה־יאָר, און דעמאָלט האָט מען גאָרניט געגעבן, ווייל אלע תבואות און פרוכטן פון די פעלדער און גערטנער זענען אין דעם יאָר געווען הפקר, יעדער האָט געקאָנט נעמען וויפיל ער האָט געוואָלט.

אין דער מסכת פאה לערנט די משנה די דינים, וואָס האָבן א שייכות צו די „מתנות עניים“, די דערמאָנטע פאה, לקט, שכחה, עוללות און מעשר עני. מיר האָבן דאָ געגעבן אויך עטליכע ווערטער וועגן תרומה און מעשר, ווייל דאָס וועט צונויף קומען צו פארשטיין טייל זאכן אויך אין דער משנה פאה.

פרק א.

א. אלו דברים, די דאָזיקע זאכן האָבן ניט קיין שיעור. די משנה לערנט, אז וועגן די זאכן, וואָס ווערן באלד ווייטער אויסגערעכנט, האָט די תורה ניט אָנגעגעבן קיין באשטימטן שיעור, גרעניץ, וויפעל מען דארף זיי טאָן. הפאה, די תורה האָט געזאָגט, אז ווען א בעל הבית נעמט אַראָפ זיין תבואה און פרוכטן פון פעלד, דארף ער אַ-בערלאָזן „פאה“, אין עק פעלד אביסל ניט אָפגעשניטענע תבואה און פרוכטן פאר אַרימע לייט, אז זיי זאָלן קומען און עס נעמען. אָבער די תורה האָט ניט געזאָגט, וויפיל מען דארף איבערלאָזן פאה. והביכורים; די תורה זאָגט, אז געוויסע מינים תבואה און פרוכטן, וואָס ווערן פרי צייטיק, וואָס הייסן אין לשון קודש „ביכורים“, די „ערשטע צייטיק־געוואָרענע“, דארף מען ברענגן קיין ירושלים אין בית המקדש און געבן צו די כהנים. אָבער די תורה זאָגט ניט וויפיל זאָלן זיי די דאָזיקע ביכורים, והראיון, זיך ווייזן. די תורה זאָגט אז אין די דריי ימים טובים, פסח, שבועות און סוכות, זאָל יעדער יידישער מאַנסביל קומען קיין ירושלים אין בית המקדש־הויף (עזרה) זיך צו ווייזן פאר גאָט, און מען דארף דערביי מיטברענגן קרבנות מקריב צו זיין אויפן מובח. אָבער די תורה זאָגט ניט, וויפיל מאָל מען דארף אין פארלויף פון יום טוב קומען אין בית המקדש הויף; פאראן אויך א טייטש, אז די תורה האָט ניט אָנגעזאָגט, וויפיל קרבנות מען דארף ברענגן און וויפיל געלד די קרבנות דארפן קאָסטן. וגמילות חסדים, טאָן גוטס (צו מענטשן). אונטער דעם וואָרט „גמילות חסדים“

חסדים ותלמוד תורה, אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, ותקנתן קמת לו לעולם הבא, כבוד אב ואם, ונמילות חסדים, ונקיאת שלום בין אדם לחברו, ותלמוד תורה פנגד פלם: ב אין פוחתין

לפאה מששים, ופא על פי שאמר, אין לפאה שיעור, הכל לפי נודל השדה, ולפי רוב העניים, ולפי רוב העונה: ג נותנין פאה, מתחלת השדה ומאמצעה, רבי שמעון אומר, ובלבד שיתן בסוף פשיעור, רבי

פארשטייט מען סיי געבן צדקה סיי ארויסהעלפן אנדערע מענטשן מיט א הלואה און א סך אנדערע הילף; אויך דערביי ווערט ניט אָנגעגעבן קיין שיעור, וויפיל דארף באַטרעפן דער גמילות חסדים, ותלמוד תורה, לערנען תורה, אויך לערנען תורה האָט קיין שיעור ניט, אלו דברים, דאָס זענען די זאכן, וואָס דער מענטש עסט זייערע פירות אויף דער וועלט און דער קרן בלייבט איבער פאר אים אויף יענער וועלט. דער טייטש איז, אז א געוויסע באַלוינונג פאר טוען די ווייטער־אויסגערעכנטע מצוות קריגט מען שוין אויף דער וועלט, אָבער דער עיקר באַלוינונג בלייבט איבער פאר דעם מענטש צו באַקומען אויף יענער וועלט. „קרן“ הייסט אין דער משנה און גמרא דער „גרונט־קאפיטאל“, וואָס ווערט קיינמאָל ניט פארקלענערט, און „פירות“ הייסן די „פרוכטן“, וואָס דער גרונט־קאפיטאל טראָגט. איצט רעכנט די משנה אויס די מצוות: כבוד אב וואָס, דאָס מכבד זיין פאָטער און מוטער, טאָן גוטס צו מענטשן (גמילות חסדים), מאַכן שלום צווישן איין מענטש און דעם צווייטן; ותלמוד תורה, און לערנען תורה איז אזוי חשוב ווי זיי אלע. כאָטש די פריער אויסגערעכנטע מצוות זענען זייער גרויס, אָבער לערנען תורה איז גרעסער פון אלע מצוות. — די גאנצע משנה איז דאָ געבראכט גע־וואָרן צוליב דעם וואָרט „פאה“, אז פאה האָט קיין שיעור ניט.

ב. אין פוחתין, מען גיט ניט פאה ווייניקער פון א זעכציקסטל, כאָטש מען האָט געזאָגט, אז פאה האָט ניט קיין שיעור. כאָטש מיר האָבן פריער געלערנט, אז פאה געהערט צו די זאכן, וועלכע האָבן ניט קיין שיעור, אָבער די חכמים האָבן ניט גע־וואָלט, אז מען זאל איבערלאָזן אין פעלד פאר די אַרימע לייט עפּיס א קלייניקייט, און דעריבער האָבן זיי מתקן געווען, אז מען זאל איבערלאָזן פאה ניט ווינציקער פון א זעכציקסטל פון פעלד, הכל, אלץ איז אָפּהענגיק פון דער גרויס פון פעלד, פון דער צאָל אַרימע לייט און פון דער גרויס פון גערעטעניש. דאָ ווערט געלערענט, אז כאָטש מען האָט געזאָגט, אז עס איז גענוג צו געבן פאה א זעכציקסטל פון פעלד, פונ־דעסטוועגן אויב איינער האָט א קליין פעלד, און א זעכציקסטל וועט באַטרעפן ווייניק, דארף ער געבן מער; דאָסזעלבע אויב עס זענען פאראן א סך אַרימע לייט דארף מען געבן מער, כדי עס זאל צו יעדן אַנקומען כאָטש עפּיס; דאָסזעלבע, אויב איינער האָט געהאט א גוט גערעטעניש זאל ער געבן מער. „גערעטעניש“ הייסט אין דער משנה „ענה“, און עס זענען פאראן דערויף עטליכע טייטשן. טייל מפרשים מיינען, אז עס איז פון וואָרט „ענה“ (ענטפערן), דער „ענטפער“ פון דער ערד, דאָס גערעטעניש. טייל מיינען אז עס איז אזוי ווי „ענבה“, דאָס הייסט „קערנדלעך, און מיר געפינען דעם דאָזיקן אויסדרוק אויך ווייטער אין פאה פרק ו' משנה ז'.

ג. נותנים מען מעג געבן פאה פון אָנהויב פון פעלד און פון דער מיטן דאָס וואָרט פאה מיינט ניט־דוקא דאָס שטיקל פעלד וואָס מען לאָזט איבער צום סוף ביים ענדע פון שניידן די תבואה, נאָר מען קאָן אויך ביים אָנהויבן שניידן איבערלאָזן א שטיקל פעלט אלס פאה, און דאָסזעלבע קאָן מען אויך איבערלאָזן אין מיטן פעלד. ר' שמעון זאָגט, אָבער מען דארף איבערלאָזן צום סוף (פעלד) וויפיל דער שיעור איז. אומעטום ווי עס איז פאראן ר' שמעון סתם מיינט מען דעם תנא ר' שמעון בן יוחאי, א חבר פון ר' מאיר און ר' יהודה; ר' שמעון איז פארפאָלגט געוואָרן דורך דער רוי־מישער רעגירונג און איז געווען באַהאלטן אין א הייל. די קבלה־טראַדיציע זאָגט, אז ער האָט מחבר געווען דעם „זוהר“. ר' שמעון האלט, אז צום סוף פעלד מוז מען אי־

יהודה אומר, אם שׁויר קלח אַחַד, וְנִשְׁמַר, וְגִדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ, וְלִקְיָתוֹ
 סוּמְךָ לֹא מִשּׁוֹם פֶּאֶה, וְאִם לְאִי, כְּאַחַת, וּמְכַנְסוֹ לְקִיּוֹם חֵיב בְּפֶאֶה.
 וְהַתְּבוּאָה וְהַתְּמִנִּיּוֹת בְּכֹלל תְּהֵא; הַ (וּבְאֵילָן) הָאוֹג וְהַחֲרוֹבוֹן וְהָאֲגוּזִים

בערלאָזן פאה ווי פיל דער שיעור איז, א זעכציקסטל; אין דער תוספתא פאה איז פא-
 ראן א טעם, פארוואָס מען מוז איבערלאָזן פאה צום סוף פעלד, כדי די אָרעמע לייט
 זאָלן ניט דארפן כסדר ווארטן און אויסקוקן, אָז אָט־אַט לאָזט מען איבער פאה; דא-
 קייגן, ווען זיי ווייסן, אז מען לאָזט איבער צום סוף שניידן דאָס פעלד, דארפן זיי ניט
 ווארטן. ר' יהודה זאָגט, אז אויב מען האָט (צום סוף פעלד) איבערגעלאָזט איין שטע-
 קעלע (איין זאנג) קאָן מען צו דעם צורעכנען די פאה, און אויב ניט, קאָן מען געבן
 נור אלס הפקר. ר' יהודה'ס מיינונג איז ניט קלאָר, און בכלל איז די גאנצע משנה דאָ
 שווער, און די מפרשים האָבן דערויף א סך פירושים. דער טייטש, וואָס לייגט זיך
 אממערסטן אויפן שכל איז, אז ר' יהודה האלט ניט ווי ר' שמעון, אז מען דארף צום
 סוף פעלד געבן דעם גאנצן שיעור פאה, א זעכציקסטל; נאָר מען דארף צו-געבן כאַטש
 עפיס, כאַטש איין זאנג, אזוי אז צוזאמען מיט דער פאה, וואָס מען האָט געגעבן אין
 אָנהויב אָדער אין דער מיטן פעלד, זאָל עס זיין א זעכציקסטל. ווי איז אָבער, אז מען
 האָט צום סוף אפילו קיין איין זאנג אויך ניט איבערגעלאָזט, איז דאָס אלץ וואָס מען
 האָט פריער געגעבן גיט קיין „פאה“ נאָר עס איז „הפקר“; דאָס הייסט, אז דער בעל
 הבית פון פעלד האָט ניט מפקיר געווען און יעדער קאָן עס נעמען. דער אונטערשיד
 צווישן „פאה“ און „הפקר“ באשטייט אין דעם, וואָס פאה מעגן נעמען נאָר אַרימע
 לייט, און הפקר מעג נעמען יעדער מענטש. די משנה באנוצט דאָ פאר א „זאנג“ דאָס
 וואָרט „קלח“, וואָס איז דער טייטש א „וואקסענדיק שטעקעלע“, אזוי אז א זאנג, א
 בוים, א קליין בויםעל קאָנען הייסן „קלח“, ווי מיר וועלן עס זען ווייטער אין דער
 משנה.

ד. כּלל, זיי די חכמים, האָבן געזאָגט ביי פאה דעם דאָזיקן כּלל: אלץ וואָס איז
 עסנווארג, און ווערט געהיט, און זיין וואוקס איז פון דער ערד, און ווערט אראָפּגעריסן
 צוזאמען (ניט ביסלעכווייז), און מען ברענגט עס אריין (אין א מאגאזין) אויף צו האלטן,
 דארף מען (דערפון) געבן פאה. די משנה לערנט דאָ אן אלגעמיינעם כּלל, אז נור
 פון אזא געוויקס, וואָס פארמאָגט די אלע אויסגערעכנטע מעלות, דארף מען געבן פאה.
 אויב אָבער ביי א געוויקס פעלט נור אפילו איינע פון די אויסגערעכנטע מעלות, איז
 מען פטור צו געבן דערפון פאה. די גמרא (שבת ס"ח) גיט ביישפילן פון געוויקסן,
 וועלכע זענען פטור פון פאה. למשל פאראן אזא גראָז וואָס מען עסט עס נור אין פאל
 פון גויט, הייסט עס ניט קיין „עסנווארג“; תבואה, וואָס איז הפקר, הייסט ניט אז עס
 „ווערט געהיט“; שוואָמען ווערן באטראכט אין דער גמרא, אז זיי שעפן זייער יניקה
 פון דער לופט, הייסן זיי דעריבער ניט, אז זיי „וואקסן פון דער ערד“; פייגן ווערן
 אראָפּגעריסן פון בוים ניט אלע מיט אמאָל, ווייל ניט אלע ווערן צייטיק מיט אמאָל,
 הייסן זיי דעריבער ניט אז זיי „ווערן אראָפּגעריסן צוזאמען“; דער גרעסטער טייל
 ירקות, גרינווארג, קאָנען ניט ווערן געהאלטן אין מאגאזין א לענגערע צייט, מען
 מוז זיי שנעל פארנוצן, ווייל זיי ווערען געשווינד קאליע. הייסן זיי דעריבער ניט, אז
 מען „ברענגט זיי אריין צום האלטן“; די אלע זאכן זענען פטור פון פאה. והתבואה, און
 תבואה און קטניות (שויטן־פרוכטן) זענען אין דאָזיקן כּלל. זיי פארמאָגן יאָ די אלע
 אויסגערעכנטע מעלות, און מען דארף דעריבער געבן פון זיי פאה. מיטן וואָרט
 „תבואה“ באַצייכנט מען די פינף מינים; ווייך גערשטן, האָבער, קאָרן, און שפּעלץ
 (אזא סאָרט תבואה); מיט „קטניות“ באַצייכנט מען „שויטן־פרוכטן“, א שטייגער ווי
 ארבעס, באבעס, רייז און אנדערע אזעלכע געוויקסן, וואָס זייערע קערנדלאך ווערן
 געגעסן. די משנה זאָגט, אז פון אלע תבואות און קטניות דארף מען געבן פאה.
 ה. ובאילן, און ביי בויםער דארף מען געבן פאה (נאָר פון) גארבער־בוים און

וְהַשְׂקָדִים וְהַגְּפִינִים וְהַרְמוּנִים וְחֻזְתִּים | הַפְּקָר, וְפִטוּר מִן הַמַּעֲשָׂוֹת עַד
וְהַתְּמָרִים חֲבִיבֵי בַפָּאָה: וְלְעוֹלָם | שִׁמְרָח. וּמֵאֲכִיל לְבִהְמָה וְלַחֲיָה
הוּא נוֹתֵן מְשׁוּם פָּאָה, וְפִטוּר מִן | וְלְעוֹפּוֹת, וְפִטוּר מִן הַמַּעֲשָׂוֹת עַד
הַמַּעֲשָׂוֹת, עַד שִׁמְרָח. וְנוֹתֵן מְשׁוּם | שִׁמְרָח, וְנוֹטֵל מִן הַגְּזֵרִין חֲזָרָה. וְפִטוּר

בְּאֶקְסוֹר־בֵּימֶעַר און ניס־בֵּימֶעַר און מאנדל־בֵּימֶעַר און ווינשטאַקן און מילגרוימן־
בֵּימֶעַר און איילבֵּירטן־בֵּימֶעַר און טייטל־בֵּימֶעַר. פון ביימער־פּרוכטן דארף מען געבן
פאה פון די דאָזיקע 8 אויסגערעכנטע מינים; דאקייגן פון טייל אנדערע ביימער, ווי
למשל פון פייגן, דארף מען קיין פאה ניט געבן, ווייל זיי האָבן ניט אלע דערמאָנטע
מעלות. דער ערשטער בוים, גארבער־בוים הייסט אין דער משנה „אוג“, און דער
רמב"ם זאָגט, אז דאָס איז דער „סומאק“ (אין אראביש), וועמענס קאַרע מען נוצט צו
גארבן פעל, און אויף אים וואקסן א סאַרט טרויבן צום עסן. זאָל דאָ באמערקט ווערן,
אז דער נאָמען פון די ביימער האָבן דעמזעלבן נאָמען ווי פון זייערע פּרוכטן, למשל
„חרובים“ הייסן „באַקסערס“ און אויך „באַקסער־בֵּימֶעַר“, און אזוי די אנדערע
ביימער; אן אויסנאָם זענען דא די וויין־שטאַקן, וועלכע הייסן „גפנים“ און ניט „ענבים“
(וויינטרויבן).

ו. לעולם, מען קאָן געבן כסדר פאה און מען איז פטור צו געבן (פון דער פאה)
מעשר, ביז מען גלעט־צו (די תבואה). די משנה לערנט דאָ, אז כאָטש פאה דארף מען
געבן „במחובר“, דאָס הייסט פון די זאנגן, וועלכע זענען נאָך באהעפט צום פעלד,
נאָכניט אָפגעשניטן, פונדעסטוועגן אויב מען האָט געגעבן פאה פון „תלוש“ פון דער
אראָפגעשניטענער תבואה, האָט אויך די דאָזיקע „פאה“ דעם דין פון פאה, און מען
דארף דערפון ניט געבן צום כהן און צום לוי תרומה און מעשר (זע אין דעם פאַר־
וואָרט צו דער ערשטער משנה אין פאה), ווייל פון פאה איז מען פטור צו געבן תרומה
און מעשר. אָבער דאָס איז נאָר ווען מען גיט די פאה פון דער אָפגעשניטענער תבואה,
אָדער אפילו נאָכדעם ווי מען האָט די תבואה שוין אויסגעדראָשן און געמאכט דערפון
קופעס ווייץ (אָדער אנדערע תבואה), אָבער איידער מען האָט די דאָזיקע קופעס צו
געגלעט („מירוח“), אז די פלעוועס זאָלן אראָפגיין; ווייל פארן „צוגלעטן“ די תבואה
דארף מען נאָך בכלל פון איר קיין מעשר ניט געבן, מחמת די תבואה איז נאָכניט
„פארענדיקט“, עס איז נאָכניט געווען איר „גמר מלאכה“, דער סוף פון דער ארבייט
ארום איר, ממילא, הייסט עס, אז מען האָט די פאה געגעבן איידער די תבואה איז
מחויב געוואָרן צו געבן פון איר מעשר. אָבער, אויב מען גיט פאה נאָכן „צוגלעטן“,
מוז מען שוין פון דער פאה געבן מעשר, ווייל מען האָט דאָך שוין געדארפן פון דער
צוגעגליעטער תבואה געבן מעשר, קאָן מען ניט אראָפנעמען צוריק דעם חיוב פון
מעשר. — צוליב דעם וואָס די משנה האָט געלערנט דעם אונטערשיד צווישן פאה־
געבן פון תבואה פאר דער „צוגלעטונג“ און נאָך דער „צוגלעטונג“, לערנט זי שוין
דערווייל אויך אנדערע דינים מיטן דאָזיקן אונטערשיד, דהיינו: ונותן און מען קאָן
אוועקגעבן (תבואה) אַלס הפקר, און מען איז פטור פון מעשר, ביז מען גלעט־צו.
אויך הפקר, תבואה, וועלכע מען האָט מפּקיר געווען אז יעדער קאָן זי נעמען אָן באַ־
צאָלונג, איז פטור פון מעשר, און אויך דאָ איז עס נור ווען מען איז מפּקיר פאר דער
„צוגלעטונג“, אָבער אויב מען האָט מפּקיר געווען נאָך דער „צוגלעטונג“, קאָן
מען דורך דעם מפּקיר זיין ניט אראָפנעמען דעם חיוב פון מעשר. ומאכיל, און מען קאָן
געבן צו עסן (תבואה) צו בהמות און עופות און מען איז פטור פון געבן מעשר
ביז מען גלעט־צו. אויך דאָ איז דערזעלבער טעם וואָס איז די פריעריקע פאלן, ונוטל
און מען מעג נעמען (תבואה) פון שייער און פארזייען און מען איז פטור פון מעשר
ביז מען גלעט־צו אזוי זאָגט ר' עקיבא. דער דין איז, אז תבואה, פון וועלכער מען
האָט ניט אראָפגענומען תרומה און מעשר טאָר מען ניט נור ניט עסן נאָר (מדרבנן) אויך
ניט פארזייען. זאָגט דאָ ר' עקיבא, אַז תבואה, וואָס מען האָט גענומען פון דער קופע

מן המעשרות, עד שימרה, דברי רבי | המקדיש ופודה, חבב במעשרות, עד
עקיבא, פהן ולוי שלקחו את הגורן, | שימרה הגזבר;
המעשרות שלהם עד שימרה.

פרק ב

א ואלו מפסיקין לפאה, הנחל, | הרבים, ושכיל הרבים, ושכיל החייד
והשליטת, ודרך החייד, ודרך | הקבנע בימות החמה ובימות

איידער מען האט די קופע צוגעגליעט, מעג מען יא פארזייען, אפילו ווען מען האט פון איר ניט גענומען תרומה און מעשר. כהן ולוי, א כהן און א לוי, וועלכע האבן אפ־געקויפט דעם שיער (תבואה) איידער מען האט די תבואה צוגעגליעט, געהערן די מעשרות צו זיי. די חכמים האבן געהאט איינגעפירט (צום שוץ פון ארימע כהנים און לויים) אז כהנים און לויים, וועלכע קויפן תבואה און זיי שיידן־אָפֿ תרומה און מעשר, קאָנען זיי ניט נעמען דאָס פאר זיך, נאָר זיי מוזן אוועקגעבן די תרומה און מעשר צו אנדערע כהנים און לויים. זאָגט דאָ די משנה, אז אויב זיי האָבן געקויפט די תבואה פארן „צוגליעטן“ איר, איז דאָך אויף איר נאָכניט געווען דער חיוב פון תרומה און מעשר, און דערנאָך האָבן דער כהן און לוי די תבואה „צוגעגליעט“, געהערן די תרומה און מעשר צו זיי. המקדיש, אז איינער איז מקדיש (זיין תבואה) און לייזט זי אויס, איז ער מחויב צו געבן פון איר מעשר, ביז דער הקדש־פֿאָרוואַלטער גליעט־צו די תבואה. דער דין איז, אז ווען מען איז מקדיש תבואה, דאָס הייסט, איינער דער־קלערט וועגן זיין תבואה, אז זי זאָל זיין „הייליק“, געהערן צום בית המקדש, קאָן ער דערנאָך זי „אויסלייזן“, באַצאָלן פאר איר געלט און זי ווערט צוריק זיינס. עס איז אויך דער דין, אז פון הקדש־תבואה דארף מען קיין מעשר ניט אראָפֿנעמען. זאָגט דאָ די משנה, אז אויב דאָס אויסלייזן איז פֿאַרגעקומען ווען דער פֿאָרוואַלטער פון הקדש האָט נאָכניט צוגעגליעט די תבואה, און דער בעל הבית פון פעלד האָט דערנאָך אליין צוגעגליעט די תבואה, דארף ער געבן פון איר מעשר, ווייל אין יענעם מאָמענט ווען די תבואה איז געוואָרן מחויב אין מעשר, אין מאָמענט פון צוגליעטונג, איז דאָך די תבואה שוין ניט געווען הקדש. אָבער אויב די צוגליעטונג איז פֿאַרגעקומען דורך דעם הקדש־פֿאָרוואַלטער ווען זי איז נאָך געווען הקדש, און דערנאָך האָט מען זי אויס־געלייזט, איז מען פֿטור צו געבן פון איר מעשר, ווייל אין דעם מאָמענט פון צוגליע־טונג איז די תבואה געווען הקדש. די משנה רופֿט אָן דעם הקדש־פֿאָרוואַלטער מיטן נאָמען „גזבר“, שאַצמייסטער. דאָס וואָרט געפינט זיך אין עזרא ז' אין דעקרט פון פֿערסישן קעניג „לכל גזבריא“, „צו אלע שאַצמייסטערס“.

פרק ב.

א. ואלו, און די דאָזיקע זענען מפסיקין צו פאה. דער דין איז, אז אויב מען האָט עטליכע פעלדער, קאָן מען ניט איבערלאָזן פאה אין איין פעלד פאר אלע פעלדער, נאָר מען מוז געבן אין יעדן פעלד באַזונדער. די שאלה איז: וואָס דארף זיך געפינען צווישן איין פעלד און דעם צווייטן, אז זיי זאָלן ווערן באַטראַכט אלס צוויי באַזונ־דערע פעלדער? דרויף זאָגט אז די משנה, אז די דאָזיקע זאָכן, וואָס ווערן ווייטער אויס־גערעכנט, אויב זיי געפינען זיך צווישן צוויי פעלדער, זענען זיי א הפסקה און מען מוז געבן פאה פון יעדן פעלד באַזונדער: הנחל, א קליינער טייך, און א וואַסער־קאָנאל און א פֿריוואַטער וועג, און א עפנטליכער וועג, און א עפנטליכער קליינער וועג (סטעזש־קע), און א פֿריוואַטער קליינער וועג, וועלכער עקזיסטירט סיי זומער־צייט און סיי ווינ־טער צייט, און א אומפֿאָראַקערט (פוסט) פעלד, און א פֿאָראַקערט (ניט פֿאָרווייט פעלד), און א פעלד פֿאָרווייט מיט אַן אנדערע געוויקס. א „קליין טייכל“, „נחל“, הייסט אזא טייכל, וואָס אין די גרויסע היצן ווערט עס אויסגעטריקנט; א „פֿריוואַטער“ וועג, ווערט אָנגענומען, איז ברייט 6 אילן, און א „עפנטליכער“ וועג איז ברייט 16 אילן;

הַגְּשָׁמִים. וְהַבּוֹר, וְהַגִּיר, וְזֶרַע אַחֵר. וְהַקּוֹצֵר לְשַׁחַת מַפְסִיק, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֶכְ"א אֵינוֹ מַפְסִיק, אֲלֵא אִם כֵּן חָרַשׁ; בְּ אַמַּת הַמַּיִם, שְׂאִינָהּ יְכוּלָה לְתַקְצֵר כְּאַחַת, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, מַפְסָקָת. וְכֹל הַהָרִים

אֲשֶׁר בְּמַעְדֵּר יַעֲדֵרוּן, אַף עַל פִּי שְׂאִין הַבְּקָר יְכוּל לַעֲבוֹר בְּבִלְיוֹ, הוּא נֹתֵן פְּאָה לְכָל; גְּ הַכֹּל מַפְסִיק לְזָרְעִים, וְאֵינוֹ מַפְסִיק לְאֵילָן, אֲלֵא גֵרֵר. וְאִם הָיָה שְׁעָר פּוֹתֵשׁ, אֵינוֹ מַפְסִיק. אֲלֵא נֹתֵן פְּאָה לְכָל:

א קליינער וועג, „סטעזשקע“ (שביל) פירט, געוויינליך, פון איין פעלד צום צווייטן; א ניט פאראקערט פעלד, „בור“, מיינט א פעלד, וואס מען האט איבערגעלאזט אינגאנצן ניט פאראקערט; א פאראקערט פעלד „גיר“, מיינט אז דאס פעלד איז פאראקערט, אבער ניט פארזיט; אן „אנדער געוויקס“ מיינט, למשל, אז צווישן צוויי פעלדער, וועלכע זענען באזייט מיט ווייץ, געפינט זיך א פאס פעלד באזייט מיט גערשטן, יעדע פון די אלע אויסגעזעכנטע זאכן איז א הפסקה און מאכט, אז די צוויי שטיקלעך פעלד זאלן הייסן צוויי פעלדער און מען זאל פון יעדן דארפן געבן באזונדער פאה, דער ירושלמי פרעגט די קשיא, פארוואס די משנה רעכנט אויס א גרעסערע הפסקה, למשל, א עפנטליכן וועג פון 16 איילן, אין דער צייט ווען א קליינע הפסקה, א פריוואטער וועג, פון 6 איילן, איז אויך גענוג. דער ענטפער אין ירושלמי איז, אז דאס איז צו ווייזן, אז ביי ביימער איז אפילו די גרעסערע הפסקה ניט קיין הפסקה, ווי מיר וועלן ווייטער לערנען אין דער משנה, הקוצר, אז איינער שניידט אפ אין דערמיט פון זיין פעלד תבואה (ווען זי איז נאכניט אינגאנצן צייטיק) כדי צו באנוצן איר אויף פאשע (פאר בהמות), איז דאס מפסיק; אזוי לערנט ר' מאיר, דאס הייסט, אז די צוויי שטיקער פעלד, וועלכע געפינען זיך פון ביידע זייטן פון דעם פאס פעלד מיט דער אפגעשניטענער תבואה פאר פאשע, הייסן צוויי באזונדערע פעלדער, און מען מוז פון יעדן געבן באזונדער פאה, וחכמים, אבער די חכמים זאגן, אז דאס איז ניט מפסיק, סיידן מען האט פאראקערט (דעם פאס פעלד פון וועלכן מען האט אפגעשניטן די תבואה). די מפרשים דערקלערן עס, ווייל אויב מען האט ניט פאראקערט, הייסט עס, ווי מען וואלט איצט אנהויבן דעם שניט פון גאנצן פעלד.

ב אמת המים, א וואסער־גראבן, וואס אויב (איינער שטייט אין אים) קאן ער ניט (מיט איין שנייד־מעסער) אפשיידן אויף אמאל (די תבואה פון ביידע ברעגנס), זאגט ר' יהודה, אז דאס איז א הפסקה; מען דארף פון יעדן פעלד אויף ביידע זייטן פון וואסער־גראבן געבן באזונדער פאה, וכל, און אלע בערג, וועלכע מען מוז איבער־גאָבן (די ערד) מיט א האנט־גראב־אייזן, כאטש די ארבייט־בהמות קאנען ניט אדורכגיין (איבער די בערג־פעלדער) מיט זייערע ארבייט־כלים, קאן מען געבן איין פאה פאר אלע. די ערשטע העלפט פון דער משנה „וכל ההרים אשר במעדר יעדון“ איז א פסוק אין ישעיה ז', און די משנה מיינט דאס צו זאגן (ווי דער רמבם טייטשט), אז אויב דאס פעלד געפינט זיך אויף בערג און עס איז ניט גלייך, עס איז טאלן און בערגלאך, אזוי אז מען קאן עס ניט פאראקערן מיט ארבייט־בהמות, נאר מען מוז עס אויפגראבן מיט א האנט־גראב־אייזן, קאן מען דאך מיינען, אז יעדער טאל און יעדעס בערגלאך איז א באזונדער פעלד; דעריבער לערנט די משנה, אז עס איז איין פעלד און מען גיט נור איין פאה פאר דעם גאנצן פעלד. אנשטאט, ארבייט־בהמות האט די משנה „בקר“, רינדער; איין מיינונג איז, אז מען דארף מנקד זיין, „בקר“ מיט א פתח אונטער דער „ב“, און דער טייטש איז: דער מענטש וואס פירט די ארבייט־בהמות און דעם אקער־אייזן.

ג. הכל, אלץ (וואס איז פריער דערמאנט געווארן) איז מפסיק נור ביי זריעות (תבואה, גרינסן), אבער קיין זאך איז ניט מפסיק ביי ביימער, סיידן א צוים, אויב עס איז ניט פאראן קיין צוים צווישן די ביימער, קאן מען געבן פאה פון איין בוים אויף אלע אנדערע ביימער. ואם היה, און אויב די אויבערשטע צווייגן־בלעטער (פון די ביי-

ד' ולחרובין, כל הרואין זה את זה. אמר רבן גמליאל, נוחגין היו בית אבא, שהיו נוהגים פאה אהד ליתים שהיו להם בכל רוח, ולחרובין כל הרואין זה את זה. רבי אליעזר ברבי

צדוק אמר משמו, אף לחרובין שהיו להם בכל העיר: הן הזורע את שדהו מין אהד אף על פי שהוא עושהו שתי גרנות. נוחגן פאה אהת. זרעה שני מינין, אף על פי שעשאן

מער) קלאפן זיך אן איינס אין צווייטן איז אויך א צוים ניט קיין הפסקה. נאך מען גיט איין פאה פאר אלע ביימער. די משנה באנוצט דא פאר די אויבערשטע צווייגן בלעטער דאס ווארט „שער“, האר, ווייל די צווייגן-בלעטער זענען-אויס ווי „האר“ אויפן קאפ פון בוים.

ד. ולחרובין, און ביי באקסער-ביימער (קאן מען געבן איין פאה פאר אלע ביי-מער), וועלכע זען איינער דעם אנדערן. ביי באקסער-ביימער איז אפילו א צוים ניט מפסיק, און אויב, ווען מען שטייט לעבן איין בוים זעט מען דעם מענטש, וואס שטייט ביים צווייטן בוים (אזוי טייטשט דער רמבם אין זיין „יד החזקה“), הייסט עס ווי די ביידע באקסער-ביימער געפינען זיך אין איין גארטן און עס איז גענוג איין פאה פאר אלע בויםער. אמר, האט געזאגט רבן גמליאל: אין מיין פאטערס הויז האט מען זיך נוהג געווען צו געבן איין פאה פאר אלע איילבירט-ביימער וואס זיי האבן געהאט אין יעדער זייט (פון שטאט), און ביי באקסער-ביימער (לעגן זיי געבן איין פאה) פאר אלע (ביימער) וואס זענען איינער דעם אנדערן; ר' אלעזר ברבי צדוק האט געזאגט אין זיין (רבן גמליאל'ס, אדער זיין פאטער'ס ר' צדוק'ס) נאמען, אז אויך ביי באקסער-ביימער האבן זיי געגעבן איין פאה פאר אלע ביימער וואס זיי האבן געהאט אין דער גאנצער שטאט. רבן גמליאל דער נשיא אין יבנה אין דער צייט באלד נאך דעם חורבן פון 2טן בית המקדש דערציילט אפט וועגן מנהגים פון „בית אבא“, פון דעם הויז פון זיין פאטער. מען מיינט ניט דערמיט בלויז „פון זיין פאטער“, נאך מען מיינט בכלל אין דער פאמיליע, פון וואנען ער האט געשטאמט (פון הלל הזקן).

ה. הזורע, ווען איינער פארזייט זיין פעלד מיט איין מין (תבואה, למשל מיט ווייץ), כאטש ער האט געמאכט דערפון צוויי שייערן, גיט ער איין פאה (פארן גאנצן פעלד). די משנה, און דער עיקר די ווייטערדיקע ווערטער פון דער משנה, זענען זייער שווער, ווייל ווי מיר ווייסן גיט מען דאך פאה במחובר, ווען די תבואה איז נאך אויפן פעלד, ווי אזוי קומט עס, אז מען זאל דא געבן פאה פון שייערן. די מפרשים זאגן פארשידענע פירושים. מען קאן דערקלערן די משנה, ווען מיר וועלן בעסער אויסטייטשן דאס ווארט „שייער“, אין לשון קודש „גורן“. דער געוויינליכער טייטש פון „גורן“, „שייער“ איז דאס ארט, וואו מען נעמט צונויף די אראפגעשניטענע תבואה. אבער עס איז פאראן נאך א טייטש, און דאס איז די „צייט“, ווען מען נעמט אראפ די תבואה. מיר געפינען, למשל, אין דער משנה בבא מציעא פרק ה', ווי איינער בארגט דעם צווייטן ווייץ „לגורן“, „ביז צום שיייער“, און דארט מיינט מען ביז דער „צייט ווען מען נעמט אראפ תבואה“, אויך דא אין דער משנה מיינט מען „געמאכט צוויי שייערן“ („עושהו שני גרנות“). ניט אז ער האט די צוויי טיילן תבואה געזאמלט אין צוויי באזונדערע שייערן, נאר, אז ער האט די תבואה אראפגענומען אין באזונדערע „צייטן“. די משנה זאגט דא, אז כאטש ער האט איין טייל פעלד געשניטן פריער און איין טייל פעלד געשניטן שפעטער, קאן ער איבערלאזן אין דעם לעצטן טייל פון פעלד פאה פאר דעם גאנצן פעלד, אויך דעם פריער-געשניטענעם טייל. זרעה, אויב אבער ער האט פארזייט (דאס פעלד) מיט צוויי מינים (למשל, אין טייל פון פעלד מיט ווייץ און טייל מיט גערשטן), כאטש ער האט זיי געמאכט איין שיייער (געשניטן אין איין צייט) גיט ער צוויי פאות (אינעם פאר דעם ווייץ-טייל, און אינעם פאר דעם גערשטן-טייל). דער זין דערפון איז, אז כאטש עס איז איין פעלד, אבער

גורן אחת, נותן שתי פאות, הזורע את שדהו שני מיני חטין, עשׂאן גורן אחת, נותן פאה אחת, שתי גרנות, נותן שתי פאות; ן מעשה שזרע רבי שמעון איש המצפה לפני רבן גמליאל, ועלו ללשבת הגזית ושאלו, אמר נחום הלבלר,

מקובל אני מרבי מיאשא, שקבל מאבא, שקבל מן הזונות, שקבלו מן הנביאים, הלכה למשה מסיני, בזרע את שדהו שני מיני חטים, אם עשׂאן גורן אחת נותן פאה אחת, שתי גרנות נותן שתי פאות; ן שדה שקצרוה גוים קצרוה לסטים,

ווייל די תבואות זענען פון צוויי מינים האט עס דעם דין פון צוויי פעלדער. הזווע, ווען איינער פארזייט זיין פעלד מיט צוויי סארטן ווייץ (איינע א העלע און איינע א טונקעלע, אזוי זאגט דער ירושלמי), איז אויב ער האט זיי געמאכט איין שיער (געט שניטן ביידע אין איין צייט) גיט ער איין פאה (פאר ביידע סארטן ווייץ), אבער אויב ער האט זיי געמאכט צוויי שיערן (געשניטן אין צוויי באזונדערע צייטן) דארף ער געבן צוויי באזונדערע פאות. דער טעם דערפון איז, וואָס דערמיט, וואָס ער שניידט זיי אין באזונדערע צייטן, מאכט ער שטארקער דעם איינדרוק, אז די צוויי סארטן ווייץ זענען אזוי ווי צוויי פארשידענע מינים תבואה, און ממילא הייסן זיי צוויי באזונדערע פעלדער.

1. מעשה, עס איז אמאל פאָרגעקומען, אז ר' שמעון איש המצפה האט געזייט (צוויי סארטן ווייץ) פאר רבן גמליאל, זענען זיי ארויפגעגאנגען אין לשכת הגזית (וואו די סנהדרין זיצן) און געפרעגט, ר' שמעון איש המצפה האט געלעבט אין ירושלים אין דער צייט פארן חורבן פון 2טן בית המקדש, און מיט רבן גמליאל, וועלכער ווערט דאָ דערמאָנט, מיינט מען דעם נשיא רבן גמליאל הזקן, א זיידע פון רבן גמליאל פון יבנה, די משנה דערציילט, אז זיי זענען ביידע געגאנגען פרעגן די שאלה אין „לשכת הגזית“, אין דעם „צימער פון אויסגעהאקטע שטיינער“ (לעבן בית המקדש), וואו דאָס סנהדרין איז געזעסן, און האָבן געפרעגט די שאלה. אמר, האט נחום הלבלר (דער שרייבער) געזאָגט: איך האָב בקבלה פון ר' מיאשא, וועלכער האט געהאט בקבלה פון פאָטער, וועלכער האט געהאט בקבלה פון די זוגות („פאָר“, די פריערדיקע סנהדרין־פירער), א הלכה צו משה רבנו אויפן בארג סיני, אז איינער פארזייט זיין פעלד צוויי סארטן ווייץ, אויב ער האט געמאכט פון זיי איין שיער גיט ער איין פאה, און אויב צוויי שיערן גיט ער צוויי פאות. דער נאָמען פון די תנאים נחום הלבלר און ר' מיאשא פון יענער צייט ווערט אין ערגיץ מער ניט דערמאָנט. „לבלר“ איז דער טייטש שרייבער (פון לאטיינישן, „ליבעלאריוס“), און אפשר איז ער געווען דער שרייב־בער, דער סופר פון די סנהדרין, וועלכע זענען, ווי די גמרא זאָגט אין שבת ט״ו ביז 40 יאָר פארן חורבן פון 2טן בית המקדש געזעסן אין „לשכת הגזית“, אין אַ צימער פון אויסגעהאקטע שטיינער, וועמען מען מיינט „אבא“, „פאָטער“, איז ניט זיכער; טייל מיינען, אז דעם פאָטער פון ר' מיאשא, און טייל מיינען, אז דעם פאָטער פון רבן גמליאל, דעם נשיא שמעון, זון פון הלל הזקן. דער דאָזיקער „אבא“, האט געהאט בקבלה פון די „זוגות“, די „פאָר“, צוויי תנאים, וואָס זענען געשטאנען אין שפיץ פון סנהדרין, און זיי ווערן אויסגערעכנט אין משנה אבות א' און אין משנה חגיגה ב', און די לעצטע פון די זוגות זענען געווען הלל און שמאי. די זוגות, ווי די משנה זאָגט דאָ, האָבן געהאט דעם דין אלס „הלכה למשה מסיני“, — א הלכה, וואָס איז געגעבן געוואָרן צו משה רבנו אויפן בארג סיני, און מען קאָן אזא הלכה ניט אָפֿ־פרעגן, — אז ביי צוויי סארטן ווייץ דארף מען געבן צוויי באזונדערע פאות, ווען מען מאַכט פון זיי צוויי שיערן, ווי די משנה האט געזאָגט פריער.

2. שדה, א פעלד, וואָס גוייס האָבן אָפגעשניטן (די תבואה), אָדער וואָס רויבער האָבן אָפגעשניטן, אָדער וואָס מוראשקעס האָבן מיט די ציין אָפגעריסן (די תבואה זאנגן).

ממה שקצרו. קצרו חציה ומכר חציה,
 הלוקח נותן פאה לכל. קצרו חציה,
 והקדיש חציה, הפודה מיד הגזבר,
 הוא נותן פאה לכל:

קרקמיה נמלים, שברתה הרוח או
 בהמה, פטורה. קצרו חציה וקצרו
 לסטים חציה, פטורה, שחובת
 הפאה בקמה: ח קצרו לסטים
 חציה, וקצרו חציה נותן פאה

פרק ג

א מלבנות התבואה שבין היותים, ביש אומרים, פאה מקל אחת ואחת.

אדער דער ווינט אדער א בהמה האט אפגעבראָכן (די זאגן), איז מען פטור צו געבן דערפון פאה. דאָס ווערט געלערנט דערפון, וואָס אין דער תורה (ויקרא י"ט) ווערט געזאָגט ביים געבן פאה, „ובקצרכם“, „ווען איר וועט שניידן“, און דעריבער אויב אן אנדערע האָט אָפגעשניטן, איז מען פטור פון פאה. קצרו, אויב (דער בעל הבית פון פעלד) האָט אפגעשניטן א העלפט (פון פעלד) און דערנאָך האָבן די רויבער אָפגעשניטן די אנדערע העלפט, איז מען פטור (פון פאה) ווייל דער חיוב פון פאה איז אויף די שטייענדיקע תבואה-זאגן. דער טייטש דערפון איז, וואָס ווען דער בעל הבית האָט געשניטן די תבואה פון דער ערשטער העלפט פעלד, האָט ער נאָכניט געהאט דעם חוב צו געבן פאה, ווייל פאה דארף מען איבערלאָזן צום סוף פעלד. היות די צווייטע העלפט איז געוואָרן אפגעשניטן דורך רויבער, הייסט עס, אז ווען מען האָט געדארפן איבערלאָזן פאה, צום סוף פון פעלד, איז די תבואה אָפגעשניטן געוואָרן דורך רוי- בער, און עס איז ניט געווען דער „ובקצרכם“, דער תנאי, אז נור „ווען איר וועט שניידן“.

ח. קצרוה, אויב די רויבער האָבן אָפגעשניטן די (ערשטע) העלפט (פון פעלד), און ער (דער בעל הבית) האָט אפגעשניטן די צווייטע העלפט פון פעלד, דארף ער געבן פאה בלויז פון דער העלפט, וועלכע ער האָט אָפגעשניטן. אָבער פון דעם טייל, וואָס די רויבער האָבן אָפגעשניטן איז ער פטור. קצרו, אויב ער (דער בעל הבית) האָט אָפגעשניטן א העלפט פעלד, און די צווייטע העלפט האָט ער פארקויפט (צחאמען מיט די שטייענדיקע תבואה-זאגן), דארף דער לוקח (קויפער) געבן פאה פארן גאַנצן פעלד: אויב ער (דער בעל הבית) האָט אָפגעשניטן א העלפט און דערנאָך האָט ער מקדיש געווען די צווייטע העלפט, דארף דער וואָס לייזט-אויס פון גזבר (פון הקדש- פארוואלטער) געבן פאה פאר דעם גאַנצן פעלד. דאָס דערקלערט זיך דערמיט, וואָס אין דער צווייטער העלפט פעלד איז דאָך געווען דער חיוב צו געבן פאה פאר דעם גאַנצן פעלד; ממילא, ווער עס באקומט די צווייטע העלפט פעלד נעמט אויך איבער דעם חיוב פון פאה פאר דעם גאַנצן פעלד. וועגן הקדש און גזבר האָבן מיר געגעבן פריער אין דער משנה פאה פרק א' משנה ו'. וועגן דעם וואָרט „ליסטים“, „רויבער“, האָבן מיר געגעבן אין ברכות פרק א' משנה ג'.

פרק ג

א. מלבנות פיר-קאנטיקע שטיקער פעלד תבואה צווישן איילבירטן-ביימער, דאָס הייסט, עס זענען געווען לאנגע און שמאלע שטיקער פעלדער באַוואַקסן מיט תבואה, און צווישן איין שטיק פעלד און דעם אנדערן זענען געווען לאנגע שורות פון איילבירטן-ביימער, אזוי אז יעדעס שטיק פעלד מיט תבואה איז געווען באַוואַנדער; דאָס וואָרט „מלבן“ איז דער טייטש „די פאַרם פון א יציל“ („לבנה“, „ציגל“), וואָס איז פירקאנטיק לאנג און שמאל; בית שמאי זאָגן די בית שמאי אז מען דארף געבן פאה פון יעדן שטיק פעלד באַוואַנדער, ווייל די שורות איילבירטן-ביימער זענען מפסיק.

ובית הלל אומרים. מאחת על הכל. ומודים שאם היו ראשי שורות מעורבין, שהוא נותן פאה מאחת על הכל: ב המנמר את שדהו, ושני קלחים לחים, רבי עקיבא אומר נותן פאה מכל אחד ואחד. וחכאי מאחד על הכל. ומודים חכמים לרבי עקיבא, בזרע שבת, או חרדל, בשנים ובשלושה מקומות שהוא נותן פאה מכל אחד ואחד:

און דעריבער הייסט יעדעס שטיק פעלד א באזונדער פעלד פאר זיך; בית הלל, די בית הלל זאגן, אז מען קאן געבן פאה פון איין שטיק פעלד אויף אלע אנדערע שטיקער פעלדער, ווייל זיי האלטן, אז בימער הייסן ניט קיין הפסקה. ומודים, און זיי (די בית שמאי) זענען מודה, אז אויב די שפיצן שורות (פון די שטיקער פעלד) זענען געווען צוזאמענגעמישט גיט מען פאה פון איין (שטיק פעלד) אויף אלע אנדערע (שטיקער פעלד). מיט „די שפיצן שורות צוזאמענגעמישט“, מיינט מען דאָ, אז די בימער האָבן ניט דורכגעשניטן אינגאנצן די שטיקער פעלד. און אין איין עק זענען די שטיקער פעלד תבואה געווען צוזאמען באהאפטן, און עס הייסט דעריבער איין פעלד. וועגן די צוויי תנאים ישיבות בית שמאי און בית הלל האָבן מיר געגעבן משנה ברכות פרק א' משנה ג'.

ב. המנמר, אז איינער שניידט אויס (תבואה אָדער גרינס) פון פארשידענע ער־טער פון פעלד, און לאָזט איבער (ניט געשניטן) פייכטע (גרינע, נאָכניט־צייטיקע) שטעקעלעך (זאָגן אָדער גרינס); מיט דעם וואָרט „המנמר“, וואָס שטאמט פון וואָרט „נמר“, א לעמפערט, וועלכער האָט פלעקן, מיינט די משנה, אז מען שניידט ניט אָפּ דאָס גאנצע פעלד מיטאמאָל, און אויך ניט איין טייל פעלד אינגאנצן, נאָר מען שניידט ארויס דא א שטיקל און דארט א שטיקל, די ערטער, אין וועלכע די תבואה אָדער גרינס איז שוין גענוג צייטיק, און מען לאָזט איבער דאָ און דארט שטיקלעך פעלדער תבואה אָדער גרינס, וועלכע זענען נאָך פייכט, גרינליך, ניט־צייטיק; ר' עקיבא, זאָגט ר' עקיבא, אז ער דארף געבן פאה פון יעדן באזונדער, און די חכמים זאָגן, אז פון איינעם אויף אלע. די מפרשים האָבן דאָ פארשידענע מיינונגען וועגן טייטש פון דער משנה. טייל מיינען, אז די מחלוקה פון ר' עקיבא און די חכמים איז סיי בנוגע די אָפּגעשניטענע שטיקלעך צייטיקע תבואה און סיי בנוגע די איבערגעבליבענע, ניט־אָפּגעשניטענע, פייכטע שטיקלעך; און ביי ביידע דארף מען געבן פאה פון יעדן שטיק לויט דער מיינונג פון ר' עקיבא, און לויט די חכמים איז גענוג איין פאה פאר אלע. טייל מפרשים (דער ראב"ד) מיינען, אז די מחלוקה איז נוגע נור די איבערגעבליבענע שטיקער ניט־צייטיקע פעלדער. אנדערע מפרשים (צווישן זיי דער „תפארת ישראל“) מיינען, אז די מחלוקה איז נוגע די איצט־געשניטענע צייטיקע שטיקער פעלד. ומודים, די חכמים זענען מודה צו ר' עקיבא, אז אויב איינער זייט דיל־קרויט (אזא גרינס, אין דער משנה הייסט עס „שבת“) אָדער זענעפט (אין דער משנה „חרדל“) אין דריי ער־טער (פון פעלד) דארף ער געבן (פאה) פון יעדן (שטיקל פארזיטן פעלד) באזונדער. דער טעם איז, ווייל אין דאָזיקן פאל האָט ער דאָך באלד געזייט אין באזונדערע שט־קער פעלד, און עס איז אויך דער שטייגער צו זייען די דאָזיקע גרינסן אין איין גרויס שטיק פעלד, דעריבער ווערט דאָס גערעכנט פאר באזונדערע פעלדער. מיר ווילן דאָ באמערקן, — און דאָס וועט פארענטפערן אויך קשיות ווייטער, — אז דאָס וואָס מיר האָבן געגעבען פריער פאה פרק א' משנה ד', אז פון גרינסן, „ירקות“, איז מען אים אלגעמיין פטור צו געבן פאה, ווייל מען קאן זיי ניט מאַגאזינירן, באהאלטן אויף שפעטער, און אזוי איז פאראן אין דער גמרא אין א סך ערטער, מיינט מען ניט אלע גרינסן; למשל דאָ, און אויך אין דער קומענדיקער משנה ביי ציבעלעס, זעט מען, אז פון די דאָזיקע גרינסן איז מען יאָ מחויב צו געבן פאה, דאָס וואָס מען זאָגט, אז ירקות זענען פטור פון פאה, מיינט מען דעם גרעסטן טייל פון זיי, אָבער עס זענען פאראן אזעלכע גרינסן, פון וועלכע מען דארף יאָ געבן, ווייל מען קאן זיי יאָ באהאלטן אויף שפעטער.

ג המחליק בְּצֵלִים לַחִים לְשׁוֹק, | עַל מַה שֶּׁשִּׁיר, וְהַמְחַלֵּק מֵאַחַת
וּמְקַיִם יְבֹשִׁים לְגוֹרָן. נוֹתֵן פֶּאֶה לְאַלּוֹ | יָד נוֹתֵן מִן הַמְשׁוּאָר עַל הַכֹּל:
לְעֵצְמָם וְלְאַלּוֹ לְעֵצְמָם. וְכֵן בְּאַפְוִינִים, | דְּהָאֲמָהוֹת שֶׁל בְּצֵלִים חֲנִיבוֹת
וְכֵן בְּכָרֶם. הַמְדִּיל נוֹתֵן מִן הַמְשׁוּאָר | בְּפֶאֶה, וְרַבִּי יוֹסֵי פוֹטְרֵי. מְלַבְּנֹת

ג. המחליק, ווען מען רייסט אויס (פון גארטן) פייכטע ציבעלעס (צו פארקויפן זיי באלד) אין מארק, און מען לאזט-איבער (ניט-גערטן) די טרוקענע ציבעלעס צום שויער, דארף מען געבן פאה פאר די דאזיקע באזונדער און פאר די דאזיקע באזונדער. דאס ווארט „המחליק“ איז דער טייטש „מאכן ליידיק“, אויסרייסן, און דאס ארט אין גארטן ווערט ליידיק, כדי צו פארשטיין בעסער די משנה און צו פארענטפערן דער-מיט א סך קשיות, ווילן מיר דא געבן צוויי זאכן. ערשטנס, אז עס זענען פאראן צוויי סארטן ציבעלעס: „פייכטע“, גרינע, וועלכע מען מוז אויסרייסן פריער, און פארקויפן זיי באלד אין מארק, און מען קאן זיי ניט לאנג האלטן, און „טרוקענע“, וועלכע ווערן צייטיק שפעטער, און מען קאן זיי יא האלטן, צווייטנס, ווי מיר האבן שוין געזאגט פריער אין פרק ב' משנה ה', האט דאס ווארט „שייער“, „גורן“, אויך דעם טייטש פון דער „צייט פון שניט“. דער טייטש פון דער משנה איז דעריבער, אז איינער רייסט-אויס פון זיין גרינס-גארטן פריער אים זומער דעם סארט „פייכטע“ ציבעלעס צו פארקויפן זיי גלייך אין מארק, און לאזן איבער ניט-גערטן דעם סארט „טרו-קענע“ ציבעלעס, כדי זיי אויסצורייסן שפעטער, אין דער „שייער-צייט“ („לגורן“), דארף ער געבן פאה פון די פריער-גערטענע ציבעלעס באזונדער און פון די שפע-טערע באזונדער. דאס איז טאקע אין זין פון דער דערמאנטער משנה אין פרק ב' משנה ה' אז ווען מען זייט צוויי סארט ווייץ, און מען שניידט זיי אין באזונדערע צייטן, דארף מען געבן באזונדערע פאות. וכן, און אזוי איז אויך ביי באבעס, און אזוי איז אויך ביי (וויינטרויבן אין) וויינגארטן. אויך ביי באבעס און ביי וויינטרויבן זענען פא-ראן צוויי סארטן, פריערדיקע און שפעטערדיקע, און די פריערדיקע ווערן אראפגענו-מען צום פארקויפן באלד אין מארק, און אויך ביי זיי דארף מען געבן צוויי באזונדערע פאות. המדל, אז איינער רייסט ארויס אין פארשידענע ערטער פון גארטן גרינס-ווארצלן, (כדי די איבערגעבליבענע זאלן ניט וואקסן צורגעדעכט, און זאלן זיין שיי-טערליך) דארף ער געבן (פאה) פון די איבערגעבליבענע גרינסן אויף דעם וואס איז איבערגעבליבן. „המדל“, איז פון „דל“, אָרעם, שיטער, די משנה לערנט דא, אז פאר די גרינסן-ווארצלן, וואס ער האט איצט אויסגעריסן דארף ער קיין פאה ניט געבן, מחמת ער האט זיי דאך ניט אויסגעריסן, ווייל ער האט זיי געוואלט האבן, נאך ווייל ער האט געוואלט אז די איבעריקע זאלן בעסער וואקסן. והמחליק, אָבער ווען ער רייסט-ארויס בלויז אין איין אָרט (אז גרעסערן שטיק פון גארטן), דארף ער געבן (פאה) פון די אי-בערגעבליבענע גרינסן פאר דעם גאנצן. דאס הייסט, אויך פאר די גרינסן, וואס ער האט איצט אויסגעריסן, ווייל קוים האט ער עס געטאן אין איין גרויסן אָרט. הייסט עס, אז ער נעמט די גרינסן צום נוצן. אזוי טייטשן די משנה דער גרעסטער טייל מפרשים. אָבער דער רמבם מיינט, אז דער „המדל“ גייט ארויף צום פריערדיקן ווארט „כרם“, און עס האנדלט זיך וועגן א וויינגארטן, וועלכן מען מאכט „שיטער“, מען רייסט אָפּ צוערשט וויינטרויבן צום פארקויפן צום עסן, און מען לאזט איבער די איבעריקע וויינטרויבן צו מאכן וויין.

ד. האמהות, די מיטערט-ציבעלעס זענען מחוייב אין פאה, און ר' יוסי פטר'ט (צו געבן פון זיי פאה). וועגן דעם וואס מען מיינט מיט „אמהות של בצלים“ („מיטערס פון ציבעלעס“) זענען פאראן אין ירושלמי צוויי טייטשן. איינער איז, אז דאס זענען ציבעלעס ניט צום עסן, נאך צו באקומען פון זיי זאמען, זייער-קערנדלעך; א צוויי-טע מיינונג איז, אז דאס מיינט מען די גרינע שטעקעלעך פון די ציבעלעס, פון וועלכע מען מאכט א סארט שטריק צו בינדן מיט זיי גרינסן. די סתם משנה האלט, אז

הַבְּצֵלִים שְׂבִיב הַדָּרְקָה, ר' יוסי אומר, פֶּאֶה מִכָּל אַחַת וְאַחַת, וְחֲבִיאַ מֵאַחַת עַל הַכֹּפֶל; הַ הָאֲחִין שְׂחָלְקוּ נִוְתְּנִין שְׂמֵי פִּאוֹת, חֲזָרוּ וְנִשְׁמַתְפוּ, נִוְתְּנִין פֶּאֶה אַחַת, שְׂנִיב שְׂחָלְקוּ אֶת הָאֵילָן, נִוְתְּנִין פֶּאֶה אַחַת, לְקַח זֶה

צְפוֹנוֹ וְזֶה דְרוֹמוֹ, זֶה נִוְתֵן פֶּאֶה לְעֶצְמוֹ, וְזֶה נִוְתֵן פֶּאֶה לְעֶצְמוֹ, הַמּוֹכֵר קָלְחֵי אֵילָן בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ, נִוְתֵן פֶּאֶה מִכָּל אֶחָד וְאַחָד, אִם יְהוּדָה אִימְתִי? בְּזֶמֶן שֶׁלֹּא שִׁיר בְּעַל הַשְּׂדֵה, אֲכַל אִם שִׁיר בְּעַל הַשְּׂדֵה, הוּא נִוְתֵן

ווייל מען קאָן זיי אויך עסן דארף מען געבן פון זיי פאה; ר' יוסי האלט, אז ווייל זייער עיקר צוועק איז ניט צום עסן, דארף מען קיין פאה ניט געבן. מלבנות, פירקאנ-טיקע שטיקער גארטן מיט ציבעלעס, וואָס געפינען זיך צווישן אנדערע גרינסן, זאָגט, ר' יוסי, אז מען גיט פאה פון יעדן פירקאנטיקן שטיקל ציבעלעס-גארטן באזונדער, און די חכמים זאָגן, אז מען קאָן געבן פון איין שטיקל גארטן פאר אלע אנדערע שטיקער. וועגן דעם אויסדרוק „מלבן“ האָבן מיר געגעבן פריער אין זעלבן פרק משנה א'. די סתם משנה דאָ האלט, אז די גרינסן וואָס טיילן אָפּ איין שטח ציבעלעס פון צווייטן זע-נען ניט קיין הפסקה און ר' יוסי האלט, אז זיי זענען יאָ א הפסקה און יעדער שטח ציבעלעס הייסט דעריבער א באזונדער פעלד, און מען דארף פון יעדן געבן באזונ-דער פאה.

ה. האחים, (צוויי) ברידער, וועלכע האָבן זיך צעטיילט (מיט א פעלד, וואָס זיי האָבן געקריגן בירושא), דארפן געבן צוויי פאות (ווייל עס הייסט, אז יעדער פון זיי האָט א פעלד באזונדער). חזרו, אויב זיי האָבן צוריק געמאכט שותפות (מיטן פעלד), גיבן זיי איין פאה, ווייל דאָס הייסט, אז עס איז צוריק נור איין פעלד. שנים, צוויי מענטשן, וועלכע האָבן געקויפט א בוים (מיט פרוכטן) געבן זיי (פון בוים) איין פאה, ווייל עס הייסט איין בוים (איין פעלד) פון שותפים. לקח, אויב אָבער איין (מענטש) האָט געקויפט דעם צפון טייל (פון בוים), און א צווייטער (האָט געקויפט) דעם דרום-טייל (פון בוים), דארף דער איינער געבן באזונדער פאה פאר זיך, און דער אנדערער דארף געבן באזונדער פאה פאר זיך. כאָטש עס איז דאָך איין בוים, אָבער ווייל דער צפון-טייל געהערט צו איינעם און דער דרום-טייל צו א צווייטן, הייסט עס ניט קיין שותפות, נאָר עס האָט דעם דין ווי צוויי באזונדערע פעלדער. המוכר, ווען איינער פארקויפט אין זיין פעלד ביימער (מיט פרוכטן) (אָ דער ערד פון די ביימער) דארף (יעדער פון די קויפער) געבן פאה פון יעדן בוים באזונדער. די דאָזיקע משנה איז א זייער שווערע, און די מפרשים האָבן זענען איר א סך טייטשן. דאָס וואָרט „קלחי אילן“, מיינט מען די „ביימער שטאמן“, דאָס הייסט די ביימער אָן דער ערד. וועגן דעם אויסדרוק „קלח, קלחים“ האָבן מיר געגעבן פריער פרק א' משנה ג'. גע-וויינליך איז אָנגענומען ביים גרעסטן טייל מפרשים דער טייטש, וואָס מיר האָבן דאָ געגעבן, און עס הייסט, אז ווייל די קויפער האָבן געקויפט בלויז די ביימער, אָן דער ערד, הייסט עס, ווי יעדער בוים וואָלט געווען א באזונדערע פעלד, און מען דארף פון אים געבן באזונדערע פאה. אָמר, ר' יהודה האָט געזאָגט, ווען איז דאָס געזאָגט געוואָרן (אז מען גיט פאה פון יעדן בוים באזונדער?) ווען דער בעל הבית פון פעלד (דער פארקויפער) האָט פאר זיך ניט איבערגעלאָזט (קיין ביימער), אָבער אין פאל ווען דער בעל הבית פון פעלד האָט יאָ איבערגעלאָזט (פאר זיך ביימער, און ווי די גמרא חולין קל"ח טייטשט איין די משנה, האָט ער אָנגעהויבן, פארן פארקויפן, שניידן די פרוכטן פון זיינע אייגענע ביימער), גיט ער פאה פאר אלע (ביימער, אויך פאר די פארקויפטע). דער טעם איז, וואָס ווי נור דער פעלד-אייגנטימער האָט אָנגעהויבן שניידן די פרוכטן פון איין בוים, איז עס געוואָרן זיין חוב צו געבן פאה פון אלע ביי-מער, וואָס זענען נאָך געווען דעמאלס אין זיין רשות; ממילא, אפילו ער האָט טייל ביימער פארקויפט, דארף ער געבן איין פאה, דהיינו, פון די איבערגעלאָזטע ביימער פאר אלע ביימער, אפילו פאר די פארקויפטע.

פֶּאָה לְפָנָי; וְר' אֶלְעָזָר אָמַר, לְקַצוֹר וְלִשְׁנוֹת, וְהִלְכָה בְּדַרְבָּיו. בְּרַבֵּי עֲקִיבָא אָמַר, קַרְקַע כֹּל שֶׁהִיא, חֵיב בַּפֶּאָה, וּבְכַפּוּרִים, וְלִבְתוֹכָא עָלְיוּ פְרוּזְבוּל, וְלִקְנוֹת עֵמֹז גְּכֹסִים שְׂאִין לְהֵם אַחֲרֵיהוֹן, בְּגִסְף וּבִשְׂמֵר וּבְחֻזְקָה;

ו. ר' אליעזר זאָגט, אז א שטיקל פעלד, וואָס איז אזוי גרויס, אז צום פארזייען עס דארף מען האָבן א פערטעל (טאַפּ תבואה), דארף מען געבן דערפון פאה. אין דער דאָזיקער משנה ווערט געענטפערט אויף דער שאלה; ווי גרויס דארף זיין א פעלד, אז מען זאל דארפן געבן דערפון פאה? ר' אליעזר זאָגט, אז דאָס פעלד דארף זיין כאַטש אזוי גרויס, אז צום פארזייען עס דארף מען האָבן א פערטל טאַפּ זריעה. די גרויס פון פעלד הייסט „בית רובע“, דאָס הויז, דער פארנעם, דער שטח פון א פערטל. מען האָט אָנגענומען, אז דאָס איז 10 און א האלב איילן לאנג אויף 10 איילן ברייט. ר' יהושע זאָגט, אז עס דארף ארויסגעבן תבואה אין דער מאָס פון צוויי טאה. ר' יהושע האלט, אז מען דארף מעסטן ניט לויט דעם וויפיל זריעה דאָס פעלד דארף האָבן, נאָר וויפיל תבואה עס גיט ארויס, און עס דארף זיין לפחות צוויי טאה; אזוי ווי א טאה האָט 6 טעפ, הייסט עס, אז עס דארף ארויסגעבן 12 טעפ. דער תוספות יום טוב ברענגט די מיינונג, אז ר' יהושע'ס פעלד-גרויס איז קלענער פון ר' אליעזר'ס פעלד-גרויס. ר' טרפון זאָגט, זעקס טפחים אויף זעקס טפחים. ר' טרפון האלט, אז מען מעסט ניט לויט דער זריעה-באדארף און אויך ניט לויט דעם תבואה-וואוקס, נאָר מען מעסט לויט דעם שטח, וויפיל דאָס פעלד פארנעמט, און עס דארף זיין לפחות זעקס טפחים אויף זעקס טפחים. דאָס איז שוין א סך קלענער פון די גרויסן סיי פון ר' אליעזר און סיי פון ר' יהושע. ר' יהודה בן בתירה זאָגט, אז דאָס פעלד דארף זיין אזוי גרויס, דאָס דער שניטער זאל קאָנען געבן דער תבואה צוויי שניט. דאָס הייסט, אז ווען דער מענטש וואָס שניידט די תבואה האָט מיט דעם שנייד-מעסער שוין איינ-מאָל געשניטן זאל בלייבן תבואה צום שניידן נאָך איינמאָל. והלכה, און די הלכה איז, ווי ער (ר' יהודה בן בתירה) זאָגט, וועגן דער צייט, ווען עס האָט געלעבט דער תנא ר' יהודה בן בתירה, וועלכער האָט געשטאמט פון דער פאמיליע בני בתירה וואָס זענען געווען נשיאים פאר הלל הזקן (פסחים ס"ו), האָבן די געלערנטע א סך געשריבן. מיר ווייסן אז נאָך אין דער צייט פון בית המקדש איז געווען אין בבל ר' יהודה בן בתירה, מיר ווייסן אויך, אז לאנג נאָכן חורבן פון בית המקדש איז געווען דאָרט אין בבל א צווייטער ר' יהודה בן בתירה, פאראן דאָ אויך א גירסא ר' יהושע בן בתירה. ר' עקיבא זאָגט אז (אפילו) דאָס קלענסטע שטיקל פעלד איז מחוייב אין פאה, ווייל ר' עקיבא האלט, אז דאָס קלענסטע שטיקל פעלד („קרקע כל שהוא“) הייסט פעלד, — און דערביי רעכנט אויס ר' עקיבא אויך אנדערע זאכן, ביי וועלכע דאָס קלענסטע שטיקל פעלד האָט דעם דין ווי א גרויס פעלד. דהיינו; ובכורוים, מען דארף אראַפֿע נעמען דערפון די ערשטע צייטיק-געוואָרענע תבואה, ביכורים, און ברענגן אין בית המקדש; ולכתוב, און מען קאָן שרייבן דערויף א פרוזבוול, דער דין איז, אז יעדעס 7 טע יאָר, שמיטה-יאָר זענען אלע חובות פארפאלן, סיידן מען שרייבט א פרוזבוול, א דאָקומענט צום בית דין, אז מען גיט איבער דעם בית דין די חובות, און עס הייסט ווי מען וואָלט די חובות אָפגענומען פאר דעם שמיטה-יאָר. אָבער דאָס איז גוט נאָר ווען דער לוח, דער שולדיקער פון געלד, האָט פעלד, וואָס פארזיכערט דאָס אָפגעמען דעם חוב; זאָגט ר' עקיבא, אז אפילו ווען דער לוח האָט נור דאָס קלענסטע שטיקל פעלד איז שוין גענוג צו קאָנען שרייבן דערויף א פרוזבוול (וועגן פרוזבוול וועלן מיר געבן מער פרטים אין דער משנה שביעית פרק י'); ולקנות, און צו קאָנען צוזאמען דעמיט קונה זיין באוועגליכע גיטער דורך געלד, אָדער דורך שטר (שריפטליכן דאָ-קומענט), אָדער דורך הזקה, כדי צו פארשטיין די משנה דארף מען געבן עטליכע

ז הפותב נְקִסוּ שְׂבִיב מְרַע, שְׂיִיר | לְאִשְׁתּוֹ קָרַע כָּל שְׂהוּא, אָבְדָה
 קָרַע כָּל שְׂהוּא, מִתְּנָתוֹ מִתְּנָה, לֹא | כְּתוּבָתָהּ, ר' יוֹסִי אֹמֵר, אִם קָבְלָה
 שְׂיִיר קָרַע כָּל שְׂהוּא, אִין מִתְּנָתוֹ | עָלֶיהָ, אָף עַל פִּי שְׂלֹא כְּתַב לָהּ
 מִתְּנָה, הַפּוֹתֵב נְקִסוּ לְבָנָיו וְכְתַב | אָבְדָה כְּתוּבָתָהּ; ח הַפּוֹתֵב נְקִסוּ

דערקלערונגען. אין די דינים וועגן קויפן זאכן, ווערן די זאכן איינגעטיילט אין צוויי סארטן. איין סארט זענען „אומבאוועגליכע גיטער“, זאכן, וועלכע מען קאן ניט רירן פון ארט, למשל א פעלד, א הויז; דער צווייטער סארט זענען „באוועגליכע גיטער“, זאכן, וועלכע מען קאן יא רירן פון ארט, ווי מלבושים, מעבל, צירונג, וכדומה. דער ערשטער סארט הייסט „קרקע“ (פעלד, באַדן), און דער צווייטער הייסט „מטלטלין“ („באוועגליכע“). ווען מען האָט געבאָרגט איינעם געלט האָט מען זיך פארזיכערט מיט א היפּאָטעק, א מאַרטגיידוש אויף פעלד; אָבער אויף מטלטלין האָט מען זיך ניט געקאַנט פארזיכערן. דעריבער הייסט פעלד אויך „נכסים שיש להם אחריות“, גיטער אויף וועלכע מען קאן זיך פארזיכערן מיט געלט חובות; מטלטלין הייסן „נכסים שאין להם אחריות“, גיטער אויף וועלכע מען קאן זיך ניט פארזיכערן. ווען מען האָט פארקויפט איינעם „באוועגליכע זאכן“, מטלטלין, האָט זיי דער קויפער „קונה געווען“, דאָס הייסט זיי זענען געוואָרן זיין אייגנטום, נאָר דורך פארשידענע מעטאָדן, וועגן וועלכע מיר וועלן געבן אין ערשטן פרק פון דער משנה קידושין, ווייל דאָרט איז עס דער עיקר אָרט. דאקייגן פעלד האָט מען קונה געווען אָדער דורך געלד, וואָס מען האָט באצאלט דערפאר; אָדער ווען דער קויפער האָט באקומען א שטר, א שריפט־ליכן דאָקומענט, אז דאָס פעלד איז זיינס; אָדער ווען דער קויפער איז אריין אין פעלד און האָט עפּיס דאָרט געטאָן; דאָס הייסט „חזקה“. אָבער מען קאן מטלטלין אויך קונה זיין, ווען מען קויפט דערצו א שטיקל פעלד, און ווייל מען האָט פארנומען דאָס פעלד דורך איינעם פון די דריי מעטאָדן, געלד שטר אָדער חזקה, ווערן אויך שוין די מטלטלין, די באוועגליכע גיטער, דאָס אייגנטום פון קויפער. זאָגט דאָ ר' עקיבא, אז כּדי קונה צו זיין די מטלטלין, דארף מען ניט מיטקויפן דוקא א גרויס שטיק פעלד, נאָר עס איז גענוג דערצו דאָס קלענסטע שטיקל פעלד.

ז. הכּוּתֵב, אז א קראַנקער שרייבט אָפּ (צו אנדערע מענטשן) זיין פארמעגן, און ער האָט איבערגעלאָזט פאר זיך אפילו נור דאָס קלענסטע שטיקל ערד, איז זיין מתנה א מתנה. דער טייטש איז אז אויב ער איז געזונט געוואָרן, קאן ער ניט חרטה האָבן און זאָגן, אז ער האָט אוועקגעשאַנקן זיין פארמעגן נאָר אין פאל ווען ער וועט שטאַרבן; מחמת מען נעמט אָן, אז קוים האָט ער זיך איבערגעלאָזט א שטיקל פעלד, הייסט עס, אז ער האָט סתם אוועקגעשאַנקן, אָן שום תנאים. לא שׂייר, אויב אָבער ער האָט ניט איבערגעלאָזט פאר זיך כאַטש א קליין שטיקל ערד, איז דין מתנה ניט קיין מתנה. און ווען ער ווערט געזונט, קאן ער חרטה האָבן, ווייל דאָס איז א באווייז, אז ער האָט אליק אוועקגעשאַנקן נור אין פאל פון שטאַרבן. הכּוּתֵב, אז איינער שרייבט אָפּ זיין פארמעגנס צו זיינע קינדער, און ער האָט (אין דעם דאָקומענט) אָפּגעשריבן צו זיין ווייב אפילו נור דאָס קלענסטע שטיקל ערד, האָט זי פארלוירן איר כתובה. דער דין איז אז ווען א מאן שטאַרבט אָדער ער גט זיין פרוי קומט דער אלמנה אָדער דער גרושה געלד אלס כתובה (וועגן כתובה וועלן מיר געבן פרטים אין דער משנה כתובות). זאָגט דאָ די משנה, אז דערמיט, וואָס די פרוי האָט מסכים געווען, אז מען זאל איר אָפּשרייבן דאָס שטיקל פעלד, האָט זי מוחל געווען אויף דער כתובה. ר' יוֹסִי זאָגט, אז אפילו זי האָט נור מסכים געווען אָנצונעמען דאָס שטיקל פעלד, אפילו מען האָט איר ניט אָפּגעשריבן, האָט זי פארלוירן די כתובה. ווייל דאָס אליק באווייזט, אז זי האָט מוחל געווען אויף אירע רעכט צו מאַנען דאָס כתובה־געלד.

ח. הכּוּתֵב, אז איינער שרייבט אָפּ זיין פארמעגנס צו זיין שקלאָף, ווערט ער פריי. ווייל דערמיט האָט ער אים אוועקגעשאַנקן אויך דאָס אייגנטום־רעכט, וואָס ער האָט

לְעַבְדוֹ, יָצָא בֶן חוּרִין. שִׁיר קַרְקַע | עַד שִׁיאָמַר, הָרִי כֹל נְכֹסֵי נְתוּנִין
 כֹּל שְׁהוּא, לֹא יָצָא בֶן חוּרִין. ר' | לְאִישׁ פְּלוּנֵי עֲבָדֵי, חוּיִן מְאָחַד
 שְׁמַעוֹן אֹמֵר, לְעוֹלָם הוּא בֶן חוּרִין. | מְרַבּוּא שְׁבָהּ:

פרק ד

א הפאה נתנת במחוקר לקרקע. | אף בחליקי אגוזים, אפילו תשעים
 בדלית ובדקל, בעל הבית מוריד | ותשעה אומרים לחלק ואחד אומר
 ומחלק לגננים. רבי שמעון אומר, | לבו. לזה שומעין, שאמר בחלקה:

אויף אים אלס שקלאף; ממילא געהערט שוין דער שקלאף צו זיך אליין און ער ווערט דאדורך פריי. שׂיר, אויב אָבער ער האָט (ביים אפשרייבן צום קנעכט דאָס פארמעגנס) זיך איבערגעלאָזט אפילו דאָס קלענסטע שטיקל פעלד, ווערט דער קנעכט ניט פריי. ווייל עס ווערט אָנגענומען, אז דאָס דאָזיגן איבערלאָזן זיך עפּים איז מבטל, מאכט צור ניט, דאָס גאנצע באפרייען פון שקלאף; לויט דעם דין, איז ניט דוקא ווען ער האָט זיך איבערגעלאָזט א שטיקל פעלד, נאָר אפילו וואסער עס איז זאך. ר' שמעון זאָגט, אז דער שקלאף ווערט שטענדיק פריי, טיידן ער זאָגט: אלע מיינע פארמעגנס ווערן אוועקגעגעבן צו יענעם שקלאף מיינעם מיטן אויסנאם פון איין צענטיוונסטט חלק אין זיי. ווייל נור אין אזא פאך, ווען דער בעל הבית זאָגט ניט וואָס ער לאָזט זיך איבער, האָט ער א חלק אין יעדן שטיקל פארמעגנס, אויך אין שקלאף, און ממילא ווערט דער שקלאף ניט פריי.

פרק ד.

א. הפאה, פאה ווערט געגעבן, ווען עס איז באהאפטן צו דער ערד. דאָס הייסט, אז דער בעל הבית טאָר ניט אפשוניידן דאָס גאנצע פעלד תבואה אָדער אלע פרוכטן פון די ביימער, און פון די אָפגעשניטענע („תלוש“). געבן א טייל צו די אָרימע לייט, אלס פאה; נאָר ער מוז איבערלאָזן פאה אין ניט אָפגעשניטענע זאגן־תבואה און אין ניט אָפגעריסענע פרוכטן. בדלית, אָבער ביי הויך־פארצויגענע וויינשטאָקן און ביי טייטל־ביימער, דארף דער בעל הבית אראָפנעמען די פרוכטן אויף דער ערד און זיי פונאנדערטיילן צו די אָרימע לייט. דאָ לערנט אונז די משנה צוויי זאכן וועגן געבן פאה פון „דלית“, וויינשטאָקן, וואָס זענען פארצויגן אין דער הויך אויף דרענגער אָדער אויף א וואנט, און פון טייטלבויםער. ערשטנס, אז ביי די דאָזיקע ביימער דארף מען געבן פאה דוקא „תלוש“, אָפגעריסענע פרוכטן, צווייטנס, אז דער בעל הבית דארף אראָפנעמען די פרוכטן פון די ביימער אויף דער ערד און זיי פונאנדערטיילן, און ניט אז די אָרימע לייט זאלן אליין נעמען, ווי עס איז דער דין ביי „מחובר“, ביי די ניט אָפגעשניטענע פרוכטן, פון וועלכע יעדער אָרימע נעמט זיך די פאה אליין. דער טעם איז, ווייל די הענגנדיקע וויינשטאָקן זענען שוואכע ביימלעך, און די טייטלבוים מער זענען צו־הויך, און עס איז א געפאָר, אז די אָרימע לייט ארויפקלעטערנדיק קאָנען אראָפפאלן. ר' שמעון זאָגט, אז אויך ביי די גליאַטיקע ניס־ביימער, אויך ביי זיי דארף דער בעל הבית אראָפנעמען און אליין צוטיילן צווישן די אָרימע לייט; טייל טייטשן „חליקי אגוזים“ קאָקוס־ניס־ביימער, וועלכע זענען הויך. אפילו, ווען ניין און ניינציק (פון הונדערט אָרימע לייט) פארלאנגן (ביי ניט אָפגעריסענע תבואה און פרוכטן), אז מען זאָל פונאנדערטיילן, און איינער (פון די הונדערט אָרימע לייט) פארלאנגט, אז יעדער זאל נעמען (וויפיל ער קאָן). האָרנט מען דעם איינעם, ווייל ער פארלאנגט ווי דער דין איז. ווי מיר האָבן געזאָגט, איז דער דין ביי געוויינליכע פאה, אז די אָרימע לייט רייסן זיך אליין אָפ די תבואה און פרוכט און וויפיל יעדער פון זיי קאָן זאל ער נעמען.

ב בְּדִלִית וּבְדִקְל אֵינּוּ בָּן, אֲפִילוּ
 תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה אֲוִמָּרִים לְבוֹ, וְאָחֵד
 אֹמֵר לְחֶלֶק, לָזֶה שׁוֹמְעִין, שְׁאָמַר
 בְּהִלְכָּהּ: ג נִטְל מִקְצַת פֶּאָה וְזָרַק
 עַל הַשָּׂאָר, אֵין לוֹ כֵּה בְּלוֹם, נִפְל
 לוֹ עָלֶיהָ, וּפִירֵשׁ טְלִיתוֹ עָלֶיהָ,
 מַעֲבִירִין אוֹתָהּ הֵימְנוּ, וְכֵן בְּלֶקְטָהּ.
 וְכֵן בְּעוֹמֵר הַשְּׂבָכָה: ד פֶּאָה, אֵין
 קוֹצְרִין אוֹתָהּ בְּמַגְלוֹת, וְאֵין עוֹקְרִין
 אוֹתָהּ בְּקַרְדִּימוֹת, כְּדִי שְׁלֹא יִכּוּ
 אִישׁ אֶת הָעֵדוּ: ה שְׁלֹשׁ אֲבָעִיּוֹת
 בְּיוֹם, בְּשֶׁחַר וּבְבַחְצוֹת, וּבְמַגְלָה, וּבְכֵן

ב. בדלית, אָבער ביי די הויך־פארצויגענע וויינשטאָקן און טייטל־ביימער איז ניט אזוי אפילו ניין און ניינציק פארלאנג, אז יעדער זאל נעמען וויפיל ער קאָג, און איינער פארלאנגט, מען זאל פונאנדערטיילן, פאָלגט מען דעם איינעם, ווייל ער פאר־לאנגט ווי דער דין איז. די מפרשים באמערקן, אז ווייל עס ווערט געזאָגט 99 קייגן איינעם, איז אַנצונעמען, אז אויב אלע אַרימע לייט פארלאנגן, כאַטש עס איז קעגן דעם דין, דארף מען יאָ טוען ווי זיי ווילן.

ג. נטל, אויב אן אַרימאן האָט גענומען אביסל פאה (וואָס ער האָט שוין געהאט אַנגעקליבן), און ער האָט עס געוואָרפן אויף דער איבעריגער פאה (כדי עס זאל הייסן, אז אויך דאָס איבעריקע געהערט צו אים), האָט ער גאַרניט אין דער פאה, דאָס איז א שטראָף פאר דעם אַרימאן, אז ער זאל ניט טאָן קיין עוולה צו זיינע חברים אַרימע לייט און וועלן אלץ פארכאפן פאר זיך. דער ירושלמי זאָגט, אז אפילו דאָס ביסל פאה, וואָס איז שוין געווען זיינס, און ער האָט עס ארויפגעוואָרפן אויף דעם איבריגן, געהערט אויך ניט מער צו אים, אלס שטראָף, נפל, אויב ער האָט זיך ארויפגעוואָרפן אויף דער פאה אָדער ער האָט פארשפרייט איבער איר זיין מלבוש, נעמט מען אים צו פון איר דאָס איז אלץ א שטראָף, אז כדי דער שטארקער אַרימאן זאל ניט פארכאפן אלץ. אין דער משנה זענען פאראן צוויי גירסאות, „אותה“ און „אותו“, „איר“ און „אים“, ביי „איר“ גייט עס אין דעם מלבוש, וואָס איז אין דער משנה „טלית“, א לשון נקבה, און ביי „אים“ גייט עס אויפן אַרימאן, וכו'. און דער זעלבער דין איז אויך ביי לקט און ביי בינטלעך פון שכחה. מיר האָבן שוין געגעבן אין דער הקדמה צו דער מסכת פאה, אז א חוץ פאה באקומען די אַרימע לייט אויך „לקט“, די זאנגן און קערנדלאך, וואָס פאלן אראָפּ ביים שניידן די תבואה, און אויך „שכחה“, די זאנגן און בינטלעך, וואָס דער בעל הבית פארגעסט. אויך ביי די דאָויקע צוויי לקט און שכחה, איז דער־זעלבער דין, אז ווען איינער פון די אַרימע לייט פרובט צו פארכאפן פאר זיך נעמט מען צו ביי אים.

ד. פאה, די פאה (תבואה, אָדער פרוכטן, אָדער גרינסן) טאָרן די אַרימע לייט ניט שניידן מיט שנייד־מעסערס און ניט רייסן מיט העק, כדי זיי זאלן ניט שלאָגן איינער דעם אנדערן. פאה דארף דורך די אַרימע לייט אָפּגעריסן ווערן נור מיט די הענט, און מען טאָר ניט באנוצן דערצו קיינע כלים, ווייל עס איז א מורא, אז ביי א קריג צווישן די אַרימע לייט זאלן זיי זיך ניט שלאָגן און ניט פארוואונדן איינער דעם אנדערן מיט די כלים. וועגן וואָרט „העק“, „קרדמות“, זענען פאראן עטליכע טייטשן און טייל מיינען, אז דאָס זענען גראַב־לאַפאטעס, ווי די משנה אבות פרק ד' זאָגט, „ולא קרדום לחפור בה“, „און עס איז ניט קיין לאַפאטע צו גראַבן מיט איר“, די לאַפאטעס דאָ אין דער משנה מיינט מען צו באנוצן אויפגראַבן גרינס.

ה. שלש, דריי מאָל אין טאָג דארף מען אראָפּנעמען (פאה), אין דער פרי, און ביים האַלבן טאָג און מנחה־צייט. דאָס וואָרט „אבעיות“ אין דער משנה האָט א סך טייטשן. דער רמבם טייטשט עס פון וואָרט „בעה“, „זוכן“, דאָס הייסט די אַרימע לייט זוכן פאה. טייל טייטשן פון „בעה“, „אנטפלעקן זיך“, באווייזן זיך, דער בעל הבית באווייזט זיך אין פעלד און זאָגט דעמאָלט די אַרימע לייט צו נעמען די פאה. טייל (רשי אין ישעיה

גמליאל אומר, לא אמרו אלא פְּדִי וְנוֹתְנִים פָּאָה מִכָּל אוֹמֵן וְאוֹמֵן;
 וְנִכְרֵי שֶׁקָּצַר שְׂדֵהוּ וְאֶחָד פֶּדַי נִתְּנִי
 פְּטוּר מִן הַלְקֵט וּמִן הַשְּׂבָחָה וּמִן
 הַפָּאָה. ר' יְהוּדָה מְחַיֵּב בְּשֶׁבְחָהּ,

א' אויפן פסוק „כמלונה במקשה“) טייטשט, ווי מיר געבן דאָ, אז עס איז פאראן אן אלט לשון קודש וואָרט „בעה“, „אראָפּנעמען תבואה“. מען האָט באשטימט דריי צייטן אין טאָג אראָפּצונעמען די פאה, כדי די אַרימע לייט זאָלן ניט דארפן פארלירן א גאנצן טאָג. רבן גמליאל זאָגט, אז מען האָט געזאָגט (די דאָזיקע דריי צייטן) נאָר כדי מען זאָל ניט מאַכן ווינציקער; ר' עקיבא זאָגט, אז מען האָט געזאָגט (די דאָזיקע דריי צייטן) נאָר כדי מען זאָל ניט מאַכן מער. רבן גמליאל האלט, אז ווען א בעל הבית וויל באשטימען מער ווי דריי צייטן אין טאָג קאָז ער, ווייל יעדער אַרימאן וועט קאָנען קומען ווען אים איז בעסער; אָבער ווינציקער טאָר מען ניט, ווייל גראד קאָנען זיין אַרימע לייט, וואָס די פעלענדיקע צייט איז געווען פאר זיי אמבעסטן. ר' עקיבא אָבער האלט, אז מער צייטן טאָר מען ניט מאַכן, כדי דער אַרימאן זאָל ניט מורא האָבן, אז אַנדערע וועלן דערווייל קומען אין די אַנדערע צייטן און אלץ צונעמען; אָבער ווינציקער מעג מען. של, די פעלדער־בעל־הבתים פון בית נמר פלעגן אראָפּקלייבן (זייער תבואה) אַיפן (געמאָסטענעם) שטריק און געבן פאה פון יעדער שורה. וועגן „בית נמר“ זענען פאראן צוויי מיינונגן. איינע איז, אז דאָס איז די פאמיליע „נמר“, ווייל מיר געפינען אין דער משנה יומא און שקלים פאמיליע נעמען מיט „בית“, ווי „בית אבנסט“ און אַנדערע. טייל מיינען, אז דאָס איז א נאָמען פון א שטאָט (במדבר ל"ב „בית נמרה“, כאָטש דאָרט איז עס ניט אין אייגנטליכן ארץ ישראל). זיי פלעגן אָפּ־מעסטן מיט א שטריק שורות תבואה אָדער גרינס און איבערלאָזן פאה פון יעדער באַ־זונדערער שורה. און ניט לאָזן די אַרימע לייט ווארטן ביז זיי וועלן אראָפּנעמען דאָס גאנצע פעלד. עס זענען פאראן נאָך אַנדערע טייטשן, און אלע זענען זייער שווערע. דאָס וואָרט „שורה“ הייסט דאָ „אומן“, און דער טייטש איז א שמאָלע, לאנגע תבואה אָדער ירקת־שורה.

ג. נכרי, אז אַ גוי האָט אָפּגעשניטן זיין פעלד און דערנאָך האָט ער זיך מגייר געווען, איז ער פטור פון לקט, שכחה און פאה. דער טעם איז, ווייל דער חיוב, צו געבן לקט, שכחה און פאה, איז דאָך אין דער צייט פון שניידן די תבואה, און דעמאָלט איז ער דאָך געווען א גוי. ר' יהודה איז מחייב צו געבן שכחה, ווייל שכחה איז דאָך ביים מאַכן די גארבן אָפּגעשניטענע תבואה. דאָס וואָרט „עומר“, „גארב“, מיינט דאָס קליי־נע קופּקעלע תבואה־זאנגן, וואָס בלייבט ליגן אויפן פעלד, ווען מען גיט א שניט־אָפּ די זאנגן. פרטים וועגן דעם געבן מיר ווייטער אין פרק ה' משנה ו'. כדי צו פארשטיין די מחלוקה פון דער סתם משנה און ר' יהודה, איז וויכטיק צו וויסן, אז וועגן „שכחה“, צו געבן די אַרימע לייט „פארגעסענע תבואה“, איז פאראן אין חומש דברים כ"ד „ווען דו וועסט שניידן דיין שניט אין פעלד און וועסט פארגעסן א גארב אין פעלד זאָלסטו ניט צוריקגיין עס צו נעמען“ (כי תקצור קצירך בשדה ושכחת עמר בשדה, לא תשוב לקחתו). פון דעם דאָזיקן פסוק וואָלט מען געקאָנט מיינען, אז שכחה איז נאָר „שכחת עומר“, נאָר ביי אָפּגעשניטענע גארבן תבואה. אָבער די חכמים האָבן געלערנט אז אויך ווען מען פארגעסט ניט־אָפּגעשניטענע תבואה־זאנגן דארף מען זיי איבערלאָזן פאר אַרימע לייט. דאָס פארגעסן ניט־אָפּגעשניטענע תבואה הייסט „שכחת קמה“ (פון וואָרט „קמה“, שטייענדיקע תבואה). זאָגט די סתם משנה, אז ווייל דער גר איז דאָך ניט מחויב געווען אוועקצוגעבן „שכחת קמה“, ווייל ווען די תבואה איז געווען ניט אָפּגעשניטן איז ער נאָך געווען א גוי, איז ער שוין פטור אויך

שְׂאִין הַשְּׂכָחָה אֵלָּא בְּשַׁעַת הָעֵמוּר; | בּוֹ, הַמְקַדֵּשׁ פִּירוּתוֹ עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ
ז הַקְּדִישׁ קָמָה וּפְדָה קָמָה, חֵיב. | לְעוֹנֵת הַמַּעֲשָׂרוֹת, וּפְדָאָן, חֵיבִין.
עֶמְרִין וּפְדָה עֶמְרִין, חֵיב. קָמָה | מִשְׁבָּאוֹ לְעוֹנֵת הַמַּעֲשָׂרוֹת, וּפְדָאָן,
וּפְדָה עֶמְרִין, פְּטוּרָה, שְׁבִשְׁשַׁעַת | חֵיבִין. הַקְּדִישָׁן עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרוּ,
חֻבְתָּהּ הֵיטָהּ פְּטוּרָה; ח פּוּצָא | וְנִגְמְרָן הַגְּזָרָה, וְאַחַר כֵּן פְּדָאָן פְּטוּרִין.

פון „שכחת עימור“, אפילו ער איז געווען שוין א ייד ביים מאכן די גארבן, אבער ר' יהודה האלט, אז ווייל אין חומש איז דאך דער יסוד פון דער מצוה פון שכחה פאראן נור ביי „שכחת עימור“, נאך ביים מאכן די גארבן, דערבער איז דער גר מחויב אין שכחת עימור כאטש ער איז פטור געווען פון שכחת קמה.

ז. הקדיש, ווען איינער האט מקדיש געווען שטייעדיקע (ניט אָפּגעשניטענע) תבואה („קמה“) און ער האט דיזעלבע תבואה אויסגעלייזט, ווען זי איז נאכניט געווען אָפּגעשניטן, דארף ער געבן. ווייל דעמאלס ווען מען שניידט די תבואה איז זי דאך שוין ניט קיין הקדש, און ממילא דארף מען געבן דערפון פאה. וועגן „הקדש“ און אויסלייזן“ און „גזבר“ געבן מיר אין פאה פרק א' משנה ו'. קמה, אויב ער האט מקדיש געווען ניט אָפּגעשניטענע תבואה (און מען האט זי אָפּגעשניטן ווען זי איז געווען ביי הקדש) און מען האט זי אויסגעלייזט, ווען זי איז שוין געווען אין אָפּגעשניטענע גארבן, איז מען פטור, ווייל אין דער צייט, ווען די תבואה האט געדארפן מחויב צו ווערן (אין לקט, שכחה און פאה, דאס הייסט, ביים שניידן), איז זי געווען פטור. ווייל דעמאלס, ביים שניט, אז זי דאך געווען הקדש, און דאס וואס מען האט זי שפעטער אויסגעלייזט ברענגט ניט מער דעם חיוב.

ח. דאסזעלבע איז אויך, ווען איינער איז מקדיש זיינע פרוכטן, איידער עס איז געקומען זייער צייט פון געבן מעשרות, און ער האט זיי אויסגעלייזט, זענען זיי מחויב (אין מעשרות); אויב ער האט זיי מקדיש געווען נאכדעם ווי עס איז געקומען זייער צייט צו געבן פון זיי מעשרות, און ער האט זיי אויסגעלייזט, זענען זיי מחויב (אין מעשרות). אין דער מסכת מעשרות פרק א' ווערט געזאגט, אז ניט באלד ווי מען נעמט אראפ פרוכטן דארף מען געבן פון זיי מעשרות; מען מוז צוערשט ברענגן די פרוכטן אין א גוטן צושטאנד. דאס דאזיקע הייסט „עונת המעשרות, די צייט, ווען פון א פרוכט דארף געגעבן ווערן מעשר“. למשל פון גרינס ערשט דעמאלס ווען מען בינדט עס אין בינטלעך, יעדע פרוכט האט איר „צייט פון מעשרות“, און דאס ווערט אויס- גערעכנט אין דער משנה מעשרות פרק א', זאגט דא די משנה, אז אויב די „צייט פון מעשרות“ איז אָנגעקומען פאר די פרוכטן, ווען זיי זענען ניט געווען קיין הקדש, אלס איינס, צי דאס איז געווען פארן מקדיש זיין צי נאכן אויסלייזן, דארף מען פון די פרוכטן געבן מעשר. הקדישן, אויב ער האט זיי (די פרוכטן) מקדיש געווען, איידער-זיי זענען פארטיק געווארן (פאר דער „צייט פון מעשרות“) און זיי זענען פארטיק גע- וואָרן (עס איז געוואָרן זייער „צייט פון מעשרות“) ווען זיי זענען געווען אין רשות פון דעם הקדש-פארוואלטער (גזבר) און דערנאך האט ער זיי אויסגעלייזט, זענען זיי פטור (צו נעמען פון זיי מעשר), ווייל אין דער צייט ווען זיי זענען מחויב געוואָרן (ווען עס איז אָנגעקומען זייער „צייט פון מעשר“) זענען זיי געווען פטור. ווארים זיי זענען דאך דעמאלס געווען הקדש, און הקדש איז פטור פון מעשר. מיר האָבן שוין געשריבן אז וועגן „הקדש“ און „אויסלייזן“ און „גזבר“ האָבן מיר שוין געגעבן פריער.

שְׁבִישַׁעַת חוֹבְתָן הָיוּ פְּטוּרִין; מִן מִי
 שְׁלֵקַט אֶת הַפֶּאָה וְאָמַר, הֲרִיזוּ לְאִישׁ
 פְּלוֹנִי עָנִי, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, זָכָה לוֹ.
 וְחֻכְמִים אוֹמְרִים יִתְנֶה לְעָנִי שְׁנִמְצָא
 רֵאשׁוֹן. הִלְקֵט וְהִשְׁבַּחְתָּה וְהַפֶּאָה
 שֶׁל עֲכוּרִים, חֵיב בְּמַעֲשְׂרוֹת. אֲלֵא

ט. מי, ווען איינער האָט אָנגעקליבן פאה און האָט געזאָגט, אז דאָס (די אָנגע-
 קליבענע פאה) געהערט צו יענעם אַרימאן, זאָגט ר' אליעזר, אז ער האָט זוכה געווען
 פאר יענעם; און די חכמים זאָגן, אז ער דארף די פאה אוועקגעבן צו דעם ערשטן
 אַרימאן, וועלכן ער וועט געפינען. פון דער גמרא, גטיין י"א, איז צו זען, אז אויב דער
 אָנקלייבער איז געווען אן אַרימאן האַלטן אלע, אז ער האָט דאָס רעכט צו דערקלערן,
 אז ער נעמט עס ניט פאר זיך נאָר פאר אן אנדערן אַרימאן; מחמת אויב ער וויל קאָן
 ער דאָך טאקע נעמען פאר זיך („מיגו דאי בעי זכי לנפשיה“). אָבער אין דער
 משנה דאָ רעדט זיך וועגן א ניט-אַרימאן, וואָס האָט געקליבן פאה, און פאר זיך קאָן
 ער דאָך עס ניט נעמען, און ער דערקלערט, אז ער איז עס זוכה פאר אן אנדערן
 מענטש, אן אַרימאן. האלט ר' אליעזר, אז ער קאָן עס יאָ טאָן, און די חכמים האַלטן,
 אז ער קאָן עס ניט טאָן. הלקט, אויב א גוי גיט צו אַרימע לייט לקט און שכחה און פאה,
 דארף מען דערפון געבן מעשרות, טיידן ער (דער גוי) האָט זיי מפקיר געווען. דער דין
 איז, אז לקט, שכחה און פאה זענען פטור פון מעשר. אָבער ווייל א גוי דארף דאָך
 ניט געבן קיין לקט, שכחה און פאה, דעריבער, אז ער האָט יאָ געגעבן, הייסט עס אן
 איינפאכע מתנה; דעריבער דארפן די אַרימע לייט, וועלכע האָבן עס גענומען פון גוי,
 געבן דערפון מעשר. אויב אָבער דער גוי האָט די לקט, שכחה און פאה מפקיר געווען,
 דאָס הייסט, ער האָט דערקלערט, אז יעדער קאָן זיי נעמען, ניט דוקא אַרימע לייט,
 הייסט עס הפקר און עס איז פטור פון מעשר.

י. איזזה, וואָס הייסט „לקט“? דאָס וואָס פאלט אראָפּ ביים שניידן. מיר האָבן אין
 דער הקדמה צו מסכת פאה געשריבן וועגן דער מצוה פון לקט, און די משנה גיט דאָ
 גענויע דערקלערונג וואָס הייסט לקט, און דהיינו, די זאנגן, וואָס פאלן אראָפּ אויף
 דער ערד ביים שניידן די תבואה. זיי טאָר דער בעל הבית ניט אויפהויבן, נאָר ער
 דארף זיי איבערלאָזן פאר אַרימע לייט. היה, אז ער האָט געהאלטן אין שניידן (תבואה),
 און ער האָט אָפגעשניטן א פולע האַנט (תבואה), אָדער ער האָט אָפגעריסן א פולן האַנד-
 הויפן, און ער האָט באקומען א שטאָך פון א דאָרן, און די תבואה איז ארויסגעפאלן
 פון זיין האַנט אויף דער ערד, געהערט עס צום בעל הבית. ווייל דאָס הייסט ניט קיין
 לקט, מחמת עס איז אראָפגעפאלן ניט פון זיך, נאָר צוליב דעם שטאָך, וואָס דעם
 בעל הבית'ס האנט האָט באקומען ביים שניידן. די משנה ברענגט דאָ צוויי פאלן:
 איינע איז שניידן מיט א שנייד-מעסער (שערפ) און אין אזא פאל נעמט דער שניטער
 אָן די זאנגן תבואה מיט דער פולער האַנט, דאָס הייסט, מיט דעם גאנצן האנט-אַרעם,
 און מיט דער רעכטער האנט שניידט ער; דער צווייטער פאל איז ווען דער שניטער
 באנוצט ניט קיין מעסער נאָר רייסט די תבואה בלויז מיט דער האַנט; דאָס הייסט
 „מלוא קמצו“, דער פולער האַנד-גאַרשטש, הויפן, תוך, די תבואה וואָס געפינט זיך
 אין דעם האנט-אַרעם אָדער אין דעם שנייד-מעסער, און פאלט אראָפּ, געהערט
 צו די אַרימע לייט; די תבואה, וואָס געפינט זיך הינטער דעם האנט-אַרעם און
 הינטער דעם שנייד-מעסער, (און פאלט אראָפּ), געהערט צום בעל הבית. אין ערשטן
 פאל הייסט עס לקט; אָבער ווען די תבואה איז אינגאנצן ניט ארוםגענומען געוואָרן
 דורך דעם בעל הבית'ס האנט-אַרעם אָדער מיט דעם מעסער, הייסט עס ניט קיין לקט,

ראש ה' וראש המגל, ר' ישמעאל | שלאחר הקוצרים, העליונים לעניים,
אומר לעניים, ר' עקיבא אומר לבעל | והתחתונים של בעל הבית, ר' מאיר
הבית: יא חורי הנמלים שפתוך | אומר, הכל לעניים, שספק לקט
הקמה, הרי הן של בעל הבית, לקט:

פרק ה

א גדיש שלא לוקט תחתיו, כל הנוגע בארץ, הרי הוא של עניים.

ווייל זי איז דאך גארניט געווען אריינגענומען אין דער ארבייט פון שניידן, ראש, אויב די תבואה איז געווען אין שפיץ פון דער האנט און ביים שפיץ פון שנייד-מעסער, זאגט ר' ישמעאל, אז זי געהערט צו די ארימע לייט, און ר' עקיבא זאגט, אז זי געהערט צום בעל הבית. ר' ישמעאל האלט, אז עס איז גלייך ווי זי וואלט געווען ארומגענומען מיט דעם האנט-ארעם אדער מעסער, און עס איז דעריבער „לקט“; און ר' עקיבא האלט, אז עס איז גלייך ווי זי וואלט געווען הינטער דעם האנט-ארעם אדער מעסער, און זי געהערט דעריבער צום בעל הבית.

י"א. חורי, לעכער פון מוראשקעס, וואָס געפינען זיך אין דערמיט פון דער שטיי-ענדיקער (ניט אָפּגעשניטענער) תבואה, (און מען האָט אין די לעכער געפינען זאנגן תבואה, וואָס די מוראשקעס האָבן אָנגעזאמלט) געהערן (די דאָזיקע זאנגן) צום בעל הבית. ווייל מען נעמט אָן, אז די מוראשקעס האָבן זיי גענומען פון די נאָכניט געשניטענע זאנגן, ממילא האָבן זיי דאָך ניט געקאָנט בכלל געהערן צו די אַרימע לייט. שלאחר, אויב די לעכער פון די מוראשקעס האָבן זיך געפינען (אין דעם טייל פעלד) הינטער די שניטערס, וואו די שניטערס האָבן שוין געהאט אָפּגעשניטן די תבואה, געהערן די אויבערשטע (זאנגן) צו די אַרימע לייט און די אונטערשטע צום בעל הבית. מען נעמט אָן, אז די זאנגן, וועלכע ליגן פון דער הויך זענען דורך די מוראשקעס גענומען געוואָרן שוין פון דער אָפּגעשניטענער תבואה, פון לקט און זיי געהערן דעריבער צו די אַרימע לייט. אָבער די זאנגן, וועלכע ליגן אונטן, נעמט מען אָן, אז די מוראשקעס האָבן זיי געהאט פון נאָכניט-געשניטענער תבואה און זיי געהערן צום בעל הבית. דער ירושלמי טייטשט, אז מיט אויבערשטע מיינט מען ווייסע, צייטיקע זאנגן, וואָס ווייזט, אז זיי זענען גענומען געוואָרן פון צייטיקער תבואה, און מיט „אונטערשטע“ טע“ מיינט מען גרינע, נאָכניט-צייטיקע זאנגן, און זיי זענען גענומען געוואָרן פון ניט-געשניטענער-תבואה, דעריבער געהערן זיי צום בעל הבית. די דערקלערונג איז נויטיק, ווייל אנדערש קאָן מען דאָך ניט וויסן, ווען ענדיקן זיך די „אויבערשטע“ און ווען הויבן זיך אָן די „אונטערשטע“. ר' מאיר זאָגט, אז אלע זאנגן געהערן צו די אַרימע לייט, ווייל דער ספק פון לקט איז לקט, דאָס הייסט, ווייל אויף אלע זאנגן קאָן דאָך זיין א ספק, טאָמער זענען זיי יאָ פון לקט, און דאָס וואָס זיי זענען גריין איז מעג-ליך, אז ביים שניידן די תבואה האָבן זיך געפונען אויך ניט-צייטיקע זאנגן, דעריבער פסקנט מען לטובת די אַרימע לייט.

פרק ה.

א. גדיש, אויב מען האָט געמאָכט א סטערטע (אָנגעלייגט א סך תבואה-בינט-לעך אין איין אָרט). און די אַרימע לייט האָבן אונטער איר ניט געהאט געקליבן לקט, איז דער דין, אז די זאנגן (פון דער דער סטערטע), וועלכע רירן אָן די ערד, געהערן צו די אַרימע לייט. מיטן וואָרט „גדיש“ ווערט אָנגערופן דאָס אָנלייגן אויף איין אָרט אין פעלד די אלע בינטלעך תבואה-זאנגן, נאָכדעם ווי מען האָט די תבואה אָפּגע-

לְקַמָּה, אִם נִקְצָרָה עִם הַקָּמָה, הָרִי
 הִיא שֶׁל פֶּעַל הַבַּיִת. וְאִם לֹא, הָרִי
 הִיא שֶׁל עֲנָיִים. שֶׁבִלְתּוֹ שֶׁל לְקַט
 שִׁנְתָּעָרְכָה בְּגֵדִישׁ, מְעַשֵּׂר שֶׁבִלְתּוֹ
 אַחַת וְנִתְּנָה לֹא. אָמַר ר' אֶלְעָזָר, וְכִי

הָרִיחַ שֶׁפְּזָרָה אֶת הַעֲמֻרִים. אֹמְרִין
 אוֹתָהּ, בְּמָה לְקַטּוּתָהּ לְעֵשׂוֹת
 וְנִתְּנָה לְעֲנָיִים. בְּכֵן שִׁמְעוּן בֶּן גַּמְלִיאֵל
 אֹמֵר, נִתְּנָה לְעֲנָיִים בְּכֵרֵי נְפִילָה:
 ב שֶׁבִלְתּוֹ שֶׁבְּקָצִיר וְרֵאשִׁיָּה מְגִיעַ

שניט; מען רופט עס אין די סלאווישע לענדער „סטערטע“. דאָ ליגן געוויינליך די בינטלעך תבואה ביז מען דרעשט זיי דאָ אויפן אָרט, אָדער מען פירט זיי אוועק צום שייער דאָרט צו דרעשן, זאָגט די משנה, אז אויב דער בעל הבית האָט געמאכט דעם „גדישׁ, די סטערטע, אויף אַ שטיק פעלד, וואו די אַרימע לייט האָבן נאָכניט געהאַט צונויפגעקליבן דעם לקט, ווערט דער בעל הבית באשטראַפט דערמיט, וואָס די אלע תבואה־זאנגן פון „גדישׁ, וועלכע רירן אָן די ערד ווערן באטראַכט אלס לקט און זיי געהערן צו די אַרימע לייט. הרומ, אויב דער ווינט האָט פונאנדערגעשפרייט גארבן תבואה איבער דעם פעלד (און מען קאָן ניט מער דערקענען, וואָס איז אויף דעם פעלד לקט און וואָס איז פון די פונאנדערגעשפרייטע גארבן תבואה), שאצט מען אַפּ דאָס פעלד וויפיל לקט אזא פעלד גיט געוויינליך, און (דער בעל הבית) דארף געבן אזוי פיל צו אַרימע לייט. כאַטש דער בעל הבית איז דאָך אין דעם פאל ניט שולדיק, מחמת דער ווינט האָט פונאנדערגעשפרייט, פונדעסטוועגן טאָר מען די אַרימע לייט ניט טאָן קיין עוולה און מען דארף אַפשאצן און געבן זיי לקט. רבן שמעון בן גמליאל זאָגט, אז דער בעל הבית זאָל געבן די אַרימע לייט וויפיל דער אַראַפּפאל בעטרעפט. די גמרא און די מפרשים זאָגן, אז „כדי נפילה“, לויט דעם באטרעף פון אַראַפּפאל, איז א 45סטל פון דער תבואה, וואָס איז געוואָקסן אויפן פעלד, לויט איין טייטש פון רמב"ם מיינט מען „כדי נפילה“, וויפיל מען דארף האָבן זריעה צום פארזייען דאָס פעלד.

ב. שבולת, אז א זאנג תבואה געפינט זיך (ניט אַפגעשניטן) אין דעם אַפגעשניט־טענעם טייל פעלד, און איר (דער זאנג'ס) שפיץ דערגרייכט ביז צו דער שטייענדיקער, ניט אַפגעשניטענער, איז אויב זאנג קאָן אַפגעשניטן ווערן צוזאמען מיט דער שטייענדיקער תבואה געהערט זי צום בעל הבית, און אויב ניט, געהערט זי צו די אַרימע לייט. געוויינליך טייטשן די מפרשים אז דאָ האנדלט זיך וועגן שכחה, און די דאָזיקע זאנג איז פארגעסן געוואָרן ביים שניידן. די משנה לערנט, אז אויב לעבן דער זאנג איז פאראן א טייל פעלד מיט נאָכניט אַפגעשניטענער תבואה, און דער שפיץ פון דער זאנג דערגייט אהין און מען קאָן די זאנג איינבייגן און איר אַפשניידן צוזאמען מיט דער ניט־אַפגעשניטענער תבואה, הייסט עס ניט קיין שכחה, ווייל דער בעל הבית וועט נאָך צום דאָזיקן פלאץ צוריקקומען; די זאנג געהערט דעריבער צום בעל הבית. אויב אָבער מען קאָן די זאנג ניט אַפשניידן צוזאמען מיט דער ניט־אַפגעשניטענער תבואה, הייסט זי „שכחה“, און זי געהערט צו די אַרימע לייט. דער רמב"ם וויל טייטשן, אז די משנה לערנט דאָ ניט וועגן שכחה נאָר וועגן לקט, ווייל די אלע משנות לערנען דאָך דאָ נור די דינים פון לקט. אָבער דער גרעסטער טייל מפרשים זענען דאָ ניט מסכים מיט דעם פירוש פון רמב"ם, ווייל לקט איז ניט פאראן ביי א ניט־אַפ־געשניטענער זאנג. שבולת של לקט, אויב א זאנג פון לקט האָט זיך אויסגעמישט מיט אנדערע תבואה־זאנג אין א סטערטע (גדישׁ), דארף (דער בעל הבית) נעמען מענער פון זאנג און געבן דעם אַרימאָן ווי מיר האָבן געזאָגט איז לקט, שכחה און פאה, וואָס מען קאָן צו אַרימע לייט פטור פון מעשׂר. דעריבער און עס האָט זיך אויסגעמישט איין זאנג פון לקט מיט אנדערע תבואה־זאנג פון בעל הבית, דארף דער בעל הבית נעמען וועלכע עס איז זאנג און איר אַפ־מעשׂר'ן און געבן די זאנג צו אן אַרי־מאָן. ער דארף מעשׂר'ן די זאנג, ווייל טאָמער איז זי ניט פון לקט, איז מען דאָך מחויב צו געבן פון איר מעשׂר. אָמַר, האָט ר' אליעזר געזאָגט, ווי אזוי קאָן דער אַרימאָן

היאך העני הנה מחליף דבר שלא
 בא ברשותו? אלא מוכה את העני
 בקל הגדיש, ומעשר שבלת אחת
 ונותן לו: ג אין מנלגלין בטופח.
 דברי ר' מאיר, וחכמים מתירין,
 מפני שאפשר: ד בעל הבית שהנה

אויסטוישן א אַרְט, וואָס איז נאַכניט געוואָרן זיין אייגנטום? די זאנג פון לקט געהערט
 דאָך נאַכניט צום אַרימאן, מחמת ער האָט דאָך זי ניט אויפגעקליבן; ווי אזוי זשע קאָן
 דער אַרימאן נעמען אן אנדערע זאנג פון בעל הבית אלס אן אויסטויש פאר דעם זאנג
 פון לקט, וועלכע איז נאַכניט געווען זיינע? אלא, נאָר דער בעל הבית דארף אוועקגעבן
 דעם אַרימאן דאָס אייגנטום־דעכט פון (אלע זאנגן פון) דער סטערטע (גדיש), און
 דעמאָלט נעמט מען מעער פון איין זאנג און מען גיט די זאנג צו אים (צום אַרימאן).
 דער ירושלמי טייטשט איין, אז דער בעל הבית שענקט דעם אַרימאן דעם גאנצן גדיש
 אלס א „מתנה על מנת להזויר“, א „געשאנק, אויף צוריקצונעמען“, און ממילא קאָן
 שוין דער אַרימאן אויך זוכה זיין אין דעם זאנג לקט וואָס געפינט זיך אויסגעמישט
 אין די זאנגן פון גדיש; דערנאָך גיט צוריק דער אַרימאן דעם גדיש צום בעל הבית.

ג. אין, מען טאָר ניט דרייען דעם וואסער־עמער (כדי צו באוואסערן דאָס פעלד,
 ווען די אַרימע לייט דארפן קלויבן לקט), אזוי זאָגט ר' מאיר. ווייל ווען מען באווא־
 סערט דאָס פעלד ווערט די ערד בלאַטיק און קלעביק און עס איז פאר די אַרימע
 לייט שווער צו גיין אין פעלד, וחכמים, אָבער די חכמים זענען מתיר, ווייל עס איז
 מעגליך (פאר דעם בעל הבית אָפצוגעבן די אַרימע לייט זייער טייל לקט, וויפיל מען
 וועט אָפשאַצן). די דאָזיקע משנה איז א זייער שווערע. פון ירושלמי איז צו זען, אָן
 דער טייטש איי, ווי מיר האָבען דאָ געגעבן. „מגלגל“ איז דער טייטש דאָס דרייען מיט
 דעם „טופח“, און דאָס וואָרט „טופח“ איז דער טייטש „נעצן“, און לויט איין גירסא
 דארף זיין „טופיח“ און דער טייטש דערפון איז דער וואסער־עמער אָדער וואסער־
 קאָן. אָבער דער רמבם טייטשט, אז „טופח“ איז א סאָרט שלעכטער ארבעס, און די
 משנה האָט גאָר אן אנדערע טייטש, דהיינו: מען טאָרניט צוזאמען („מגלגלין“ הייסט
 אויך „פאראייניקן“) שניידן תבואה מיט דעם טופח, מיט דעם שלעכטן ארבעס, ווייל
 דער לקט קאָן אמאָל פאלן נור פון דעם שלעכטן ארבעס און די אַרימע לייט וועלן ליידין
 דערפון; און די חכמים זענען מתיר, ווייל דער לקט קאָן פאלן אויך פון דער גוטער
 תבואה.

ד. בעל הבית, אז א בעל הבית גייט פון איין אָרט אין אן אנדערן אָרט און ער
 דארף נעמען לקט, שכחה און פאה און מעער עני, זאָל ער נעמען, און ווען ער וועט
 צוריקומען א היים זאָל ער באַצאָלן; אזוי זאָגט ר' אליעזר. דאָס וואָרט „בעל הבית“
 האָט דאָ די באַדייטונג פון „ניט קיין אַרימאן“, און מיר געפינען א סך מאָל אין דער
 משנה דעם געגנזאץ „בעל־הבית“ און „עני“, דער „פארמעגליכער“ און דער „אַרי־
 מאַן“. ר' אליעזר לערנט, אז כאַטש לקט, שכחה, פאה און מעער עני (וועגן דעם זע
 אין אונזער הקדמה צו מסכת פאה) מעג נעמען נור אן אַרימאן, פונדעסטוועגן אויב א
 פארמעגליכער מאן איז אין וועג און ער האָט צופעליק ניט קיין געלד ביי זיך מעג ער
 נעמען די אלע זאכן, וואָס געהערן צו אַרימע לייט, און ווען ער וועט אהיימקומען זאָל
 ער באַצאָלן די אַרימע לייט, וחכמים, אָבער די חכמים זאָגן, אז ער איז געווען אַן אַרי־
 מאן אין דער דאָזיקער שעה. ממילא האָט ער געהאט דאָס רעכט צו נעמען, און ער
 דארף שפעטער ניט באַצאָלן.

ה. המחליף, אז א בעל הבית טוישט זיך מיט די אַרימע לייט (ער נעמט זייער
 תבואה פון לקט, שכחה, פאה, און ער גיט זיי דערפאר זיין תבואה), איז ער פון זיין

שקבלו את השדה באריסות, זה נותן לזה חלקו מעשר עני, וזה נותן לזה חלקו מעשר עני. המקבל שדה לקצור, אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני, אמר ר' יהודה, אימתי? בזמן שקבל ממנו למחצה לשליש

ולרביע. אבל אם אמר לו, שלישי מה שאמה קוצר שלך, מותר בלקט ובשכחה ובפאה, ואסור במעשר עני; ו המוכר את שדהו, המוכר מותר להלוקח אסור, לא ישכור אדם את הפועלים על מנת שילקוט בנו

(תבואה, וואס ער האט באקומען פון די ארימע לייט) פטור (צו געבן מעשר). אבער פון די ארימע לייטס (תבואה, וואס ער האט זיי געגעבן) איז ער מחויב (צו געבן מעשר). דער טעם איז פשוט, ווייל דאס וואס זיי האבן אים געגעבן איז דאך געווען פטור פון מעשר, און דאס וואס ער האט זיי געגעבן איז מען דאך געווען מחויב צו געבן דערפון מעשר. דאס וואס די משנה זאגט, מחייב אין לשון יחיד, ווייזט, אז עס גייט ארויף אויף דעם בעל הבית, אז ער דארף געבן מעשר, איידער ער גיט זיין תבואה צו די ארימע לייט. שנייט, אויב צוויי (ארימע לייט) האבן גענומען (ביי א בעל הבית) א פעלד אין ארענדע (זיי באארבייטן דאס פעלד און זיי נעמען א טייל פון דער אפגעשניטענער תבואה, א דריטל צי א פערטל) מעג איינער געבן דעם צווייטן זיין טייל מעשר עני, און דער צווייטער מעג געבן דעם ערשטן זיין טייל מעשר עני. דער דין איז, אז אפילו א ארימאן האט א שטיקל פעלד, טאר ער ניט נעמען פאר זיך לקט, שכחה, פאה און מעשר עני, די אלע זאכן, וואס געהערן צו ארימע לייט, נאר ער מוז זיי אוועקגעבן צו אנדערע ארימע לייט. זאגט די משנה אז אויב צוויי ארימע לייט האבן גענומען א שטיקל פעלד אין ארענדע, צו באארבייטן און צו קריגן א טייל פון דער תבואה, איז ווייל דאס שטיקל פעלד איז דאך ניט זייערס, מעגן זיי מאכן דעם „אויסטויש“ און יעדער איינער פון זיי מעג געבן דעם צווייטן דעם מעשר עני, און אויך לקט, שכחה און פאה, וואס קומט פון דעם טייל פעלד, וואס ער באארבייט. די מפרשים זאגן, אז דאס איז נור, ווען יעדער פון זיי האט א באשטימטן טייל פעלד פאר זיך אין ארענדע, און ניט ווען זיי נעמען ביידע בשותפות דאס פעלד. המקבל, ווען איינער (אן ארימאן) נעמט (ביי א בעל הבית), א פעלד צום שניידן (און דערפאר באקומט ער א טייל פון דער ניט־געשניטענער תבואה), טאר ער ניט נעמען (פון דעם דאזיקן פעלד) קיין לקט, שכחה און פאה און מעשר עני, ווייל דאס הייסט, ווי דאס פעלד איז זיינס און די תבואה איז זיינע, און אפילו ווען אן ארימאן האט פעלד טאר ער ניט נעמען דערפון די זאכן, וואס געהערן צו ארימע לייט. אמר, האט ר' יהודה געזאגט, אז ווען איז דאס? ווען ער (דער ארימאן) האט גענומען דאס פעלד אויף צו באקומען (פון דער ניט געשניטענער תבואה) א העלפט, אדער א דריטל אדער א פערטל; אבער אויב ער (דער בעל הבית פון פעלד) האט געזאגט צום ארימאן; א דריטל פון דער תבואה, וואס דו וועסט אפשניידן וועט געהערן צו דיר, מעג ער נעמען לקט, שכחה און פאה, אבער ער טאר ניט נעמען מעשר עני. דער טעם איז, ווייל לקט שכחה און פאה איז דער חוב ביים שניידן די תבואה, און ביים שניידן איז דאך נאך די תבואה געווען דעם בעל הבית'ס, און ניט זיינע, מחמת ער באקומט דאך זיין טייל ערשט נאכן שניידן; דעריבער מעג ער נעמען די דאזיקע מתנות וואס געהערן צו ארימע לייט, אבער מעשר עני דארף מען דאך געבן ערשט נאכן אפשניידן און נאכן רייניגן די תבואה, איז דאך די פליכט דערפון געווארן אויף דער תבואה ערשט דעמאלס, ווען דער ארימאן האט שוין געהאט א חלק אין דער תבואה, טאר ער דעריבער ניט נעמען.

ו. המוכר, אז איינער פארקויפט זיין פעלד צו א צווייטן, מעג דער פארקויפער (נעמען לקט, שכחה, פאה און מעשר עני) און דער קויפער טאר ניט די משנה מיינט דא, ווען ביידע זענען ארימע לייט. דער פארקויפער מעג נעמען, ווייל דאס פעלד איז דאך שוין ניט זיינס; אבער דער קויפער טאר ניט, ווייל עס איז דאך זיין פעלד. לא, מען טאר ניט דינגן קיין ארבייטער און אויסנעמען מיט אים א תנאי, אז זיין (דעם

אחריי. מי שאינו מניח את העניים
 ללקוט, או שהוא מניח את אחר,
 ואחד לא, או שהוא מסייע את
 אחד מהן, הרי זה גוזל את העניים.
 על זה נאמר, אל תפגז גבול עולים;

ארבייטערס זון זאל אים נאכגיין (אין פעלד) און אויפקלויבן (דעם לקט, שכחה און פאה). ווייל דאס הייסט ווי ער וואלט דעם ארבייטער געצאלט ניט נור מיט געלד נאר אויך מיט תבואה, וואס געהערט צו ארימע לייט. מי, ווער עס לאזט ניט ארימע לייט קלויבן אין זיין פעלד (לקט, שכחה און פאה), אדער ער לאזט איינעם (פון די ארימע לייט) און איינעם לאזט ער ניט, אדער ער העלפט איינעם פון זיי (פון די ארימע לייט), הייסט עס, אז ער באגזל'ט ארימע לייט, און דערויף זאגט דער פסוק (אין משלי כ"ב), „זאלסט ניט אריבער די גרעניץ פון אייביג". דער באווייז פון פסוק אין משנה, אז מען טאר ניט באגזלענען ארימע לייט און צונעמען זייער שטיצט זיך דערויף, וואס די משנה דרשנט דאס ווארט „עולם" אין זין פון „עולים". און דאס זאל מען מיינען ארימע לייט, וועלכע זענען „יורדים", „אראפגעפאלענע" און אין לשון סגי נהור הייסן זיי „עולים"; מען זאל, הייסט ניט פארנעמען די גרעניץ פון דעם, וואס געהערט צו די ארימע לייט. אזוי לערנט דער ירושלמי.

ז. העומר, א גארב (קליינע קופע, אפגעשניטענע תבואה), וואס די ארבייטער האבן פארגעסן (ביים צונויפנעמען אלע תבואה-גארבן) אבער דער בעל הבית האט אים ניט פארגעסן, אדער (עס איז געווען פארקערט דער פאל) וואס דער בעל הבית האט פארגעסן אבער די ארבייטער האבן ניט פארגעסן, אדער וואס די ארימע לייט האבן זיך אוועקגעשטעלט פאר אים (פאר דעם גארב, כדי אים צו פארשטעלן, און מען זאל אים פארגעסן) אדער זיי (די ארימע לייט) האבן אים פארדעקט מיט שטרוי (כדי מען זאל אים פארגעסן), איז דאס ניט קיין שכחה (און עס געהערט צום בעל הבית). ביז דער איצטיקער משנה זענען די דינים אין דער דאזיקער מסכת געווען מייסטנס וועגן פאה און לקט. איצט הויבן זיך אן די דינים פון שכחה, און מיר האבן שוין גע- זאגט אין דער הקדמה צו דער מסכת פאה, וואס שכחה איז. די משנה דא לערנט צוויי דינים; ערשטנס, אז אויב אין א פעלד זענען פאראן א בעל הבית און ארבייטער מוז דער גארב (עומר) תבואה פארגעסן ווערן דורך ביידע, אי דורך דעם בעל הבית אי דורך די ארבייטער, און ערשט דעמאלס הייסט ער שכחה. צווייטנס, אז אויב די ארימע לייט האבן דורך פארשטעלען דעם גארב אדער פארדעקן אים, געבראכט דערצו, אז מען זאל דעם גארב פארגעסן, איז עס ניט קיין שכחה. מיר ווילן דא געבן עטליכע ווערטער וועגן טייטש פון ווארט „עומר". אמאל פלעגט מען אין חדר טייטשן „עומר" א „בינטל תבואה". אבער באמת איז עומר ניט קיין „בינטל". מחמת עומר הייסט די קליינע קופע תבואה, וואס מען שניידט די תבואה-זאנגן לאזט מען זיי ליגן צוזא- מען, ניט-געבינדענערהייט. מיר פארטייטשן דא אין אידיש עומר מיט דעם ווארט „גארב", דאס הייסט א קליין בערגעלע אפגעשניטענע תבואה-זאנגן, ניט-געבינדן. מיר האבן ניט געפינען קיין אנדער ווארט דערפאר. דעריבער זאל דער לערנער גע- דענקן, וואס מיר מיינען כסדר מיט דעם ווארט גארב.

ח. המעמר, אז איינער שארט צוזאמען גארבן (תבואה) אין היט-קופעס אדער אין היטעלעך-קופקעס, אדער אין קיכל (קייילעכיקע בערגלעך) אדער אין גרעסערע גארבן (און דערביי האט ער פארגעסן עטליכע גארבן), הייסט דאס ניט קיין שכחה (און עס געהערט צום בעל הבית). די דאזיקע משנה האט עטליכע טייטשן, און מיר ווילן דערקלערן וואס מען מיינט. נאכדעם ווי די תבואה איז אפגעשניטן און זי ליגט אויף דעם פעלד אין גארבן, אין קליינע הויפנס, נעמט מען צענויף די אלע גארבן

וְלִבְכּוֹמְסָאוֹת, לַחֲרָרָה, וְלַעֲמָרִים, אֵין |
 לֹא שִׁכְחָהּ. מִמְּנוּ וְלַגּוֹרָן, יֵשׁ לֹא |
 שִׁכְחָהּ. הַמַּעֲמָר לְגְדִישׁ יֵשׁ לֹא |
 שִׁכְחָהּ. מִמְּנוּ וְלַגּוֹרָן, אֵין לֹא שִׁכְחָהּ. |
 זֶה הַכֶּלֶל, כֹּל הַמַּעֲמָר לְמִקּוֹם שֶׁהוּא

און מען פירט זיי אוועק אין פעלד אויף איין אָרט און מען מאכט פון די אלע גארבן
 איין סטערטע, א „גדיש“, ביז מען דרעשט זיי און מען נעמט ארויס דעם ווייץ און מען
 פירט אים אוועק צום גורן, שייער. אָבער עס טרעפט אויך, אז מען פירט די אלע
 תבואה־גארבן ניט אויפן פעלד אין איין אָרט, ניט צו מאכן א „גדיש“, א סטערטע,
 נאָר גלייך צום „גורן“, צום שייער און דאָרט דרעשט מען זיי און מען נעמט ארויס
 דעם ווייץ. עס טרעפט אויך, אז איידער מען נעמט צונויף די אלע גארבן צום גדיש
 אָדער צום גורן, מאכט מען צייטווייליק פון זיי אויפן פעלד גרעסערע קופּעס, וועלכע
 זעען אויס מיט א שפיץ ארויף ווי א היט (כובע), אָדער פלאך ווי א היט (כומסה),
 אָדער נאָך פלאכער און קיילעכיקער ווי א קיכל (חרדה), אָדער אַנגעלעגט ווי א גרוי־
 סער גארב (עומר, עמרים), און ערשט נאָך א געוויסער צייט פירט מען פון דאָרט
 אוועק די אַנגעזאמלטע גארבן צום גדיש אָדער צום גורן. זאָגט די משנה, אז אויב מען
 פארגעסט גארבן, ווען מען שארט זיי צונויף צו פירן צו די קלענערע, צייטווייליקע
 ערטער, צו דעם „היט“, „היטל“, „קיכל“, אָדער „גרויסן גארב“, הייסט עס ניט קיין
 שכחה; ווייל די ארבייט צונויפזאמלען די גארבן איז דאָך נאָכניט פארענדיקט, מען
 מוז זיי דאָך שפעטער אוועקפירן צום לעצטן ארבייט־פלאץ, צום גדיש אָדער צום
 גורן, און עס קאָן זיין, אז דעמאלס וועט מען זיך דערמאָנען אין דעם פארגעסענעם
 גארב, ממנו, פון דאנען (אויב מען האָט פאָרגעסן גארבן, פירנדיק די גארבן פון איי־
 נעם פון די דאָזיקע צייטווייליקע גארבן־זאמלונג־ערטער) צום גורן (שייער), הייסט
 עס יאָ שכחה, ווייל דאָ האָט מען דאָך אוועקגעפירט די גארבן צום לעצטן ארבייט־
 אָרט, צום שייער, המעמר, אז איינער נעמט צונויף גארבן צום גדיש (און ער פאָרגעסט
 א גארב) הייסט עס יאָ שכחה, ווייל דער גדיש, די סטערטע, איז דער לעצטער זאמ־
 לונגס־אָרט, און דאָ דרעשט מען זיי שוין, ממנו, פון דאנען (אויב דער בעל הבית פון
 פעלד האָט זיך מיישב געווען און דערנאָך געפירט די גארבן פון גדיש) צום גורן, צום
 שייער, (און ער האָט פאָרגעסן א גארב) הייסט עס ניט קיין שכחה, ווייל באמת איז דער
 גדיש געווען דאָס לעצטע זאמלונגס־אָרט, און דאָס וואָס דער בעל הבית האָט זיך
 שפעטער מיישב געווען און אריבעגעפירט אלץ צום שייער, האָט שוין ניט קיין בא־
 דייטונג, זה הכלל, דאָס איז א כלל; ווען מען זאמלט צונויף די גארבן צו אן אָרט, וואָס
 איז דאָס לעצטע ארבייט־אָרט (און מען פאָרגעסט א גארב) הייסט עס שכחה; אָבער
 פון דאָרט (פון דעם לעצטן ארבייט־אָרט, למשל פון גדיש) צום שייער איז ניטאָ מער
 קיין שכחה; (אז מען זאמלט גארבן) צו אן אָרט, וואָס איז ניט דאָס לעצטע ארבייט־
 אָרט (למשל, צו די דערמאָנטע צייטווייליקע זאמלונג־ערטער) איז דערביי ניטאָ קיין
 שכחה; אָבער פון דאָרט צום שייער איז יאָ פאראן שכחה, לויט דעם וואָס מיר האָבן
 פריער דערקלערט, איז די משנה דאָ גאנץ פארשטענדליך, און זי גיט דאָ דעם כלל
 כדי צו וויסן, ווען עס איז יאָ פאראן שכחה און ווען ניט. עס איז פאראן נאָך א טייטש
 אויף די ווערטער „לכובעות, ולכמסאות, לחררה ולעמרים“, דיינו, אז דאָס מיינט מען
 ניט קיין זאמלונג־ערטער אין דער פאָרם פון „א היט, א היטעל, א קיכל, גרויסע
 גארבן“, נאָר מען מיינט, צו מאכן פון די שטרוי א היט, היטל, צו באקן קיכלעך,
 דאָס הייסט, ניט דורכצופירן די גאנצע ארבייט פון דער תבואה, נאָר אויסצונוצן אויף
 קלייניקייטן, דער רא״ש זאָגט אויף דעם דאָזיקן פירוש (וועלכער ווערט געבראכט
 דורך דעם ר״ש משאנץ און שפעטער פון ברטנורא), אז ער געפעלט אים ניט, דער
 גרעסטער טייל מפרשים טייטשן ווי מיר האָבן פריער געגעבן.

פרק 1

א ב"ש אומרים, הפקר לעניים, הפקר. וב"ה אומרים, אינו הפקר עד שיופקר אף לעשירים, בשמטה. כל עומרי השדה של קב וקב. ואחד של ארבע קבין. ושכחו, ב"ש אומרים, אינו שכחה, וב"ה אומרים, שכחה:

ב העומר שהוא סמוך לנפה, ולנדיש, לבקר ולכלים ושכחו, ב"ש אומרים, אינו שכחה, וב"ה אומרים, שכחה: ג ראשי שורות, העומר שפגגדו מזכית. העומר שהחזיק בו להוליכו אל העיר, ושכחו, מזדים

פרק 1.

בית שמאי זאגן, אז אויב מען איז מפקיר א זאך נור פאר ארימע לייט הייסט עס הפקר. און ווי מיר האבן שוין געשריבן איז תבואה, וואס איז הפקר, פטור פון תרומות ומעשרות. אין די ווערטער פון די בית שמאי איז פאראן דאס ווארט „הבקר“ מיט א „ב“ אנשטאט מיט א „פ“. ובית הלל, און די בית הלל זאגן, אז עס הייסט ניט קיין הפקר, סידן ווען מען איז מפקיר אויך פאר רייכע לייט, אזוי ווי אין שמיטה. אין 7טן יאר, אין שמיטה-יאר, ווערן אלע תבואות און פרוכטן און גרינס הפקר, גיט נאך פאר ארימע לייט נאך פאר רייכע. עס איז שווער צו זאגן, ווי עס קומט אריין דא די דאזיקע משנה פון בית שמאי און בית הלל וועגן הפקר. אפשר איז עס דערפאר, וואס אין מסכת עדיות פרק ד' גייט די משנה צוזאמען מיט די ווייטערדיקע משנות וועגן שכחה. כל, אויב אלע גארבן (אפגעשניטענע תבואה-קופקעס) אין פעלד האלט ינדער פון זיי א טאפ (תבואה), און איין גארב איז פאראן צווישן זיי וואס האלט פיר טעפ, און מע האט איהם (דעם דאזיקן גארב פון פיר טעפ) פארגעסן. זאגן די בית שמאי, אז עס איז ניט קיין שכחה, און די בית הלל זאגן, אז עס איז שכחה. דער טעם פון די בית שמאי איז, ווייל מען באטראכט, ווי דער דאזיקער גארב וואלט געווען 4 באזונדערע גארבן צו איין טאפ יעדער, און ווי מיר וועלן לערנען ווייטער אין דער משנה האלטן די בית שמאי אז ווען מען פארגעסט פיר גארבן הייסט דאס ניט קיין שכחה, און עס געהערט צום בעל הבית. א טאפ איז לערך 8 פונט.

ב. העומר, א גארב וועלכער ליגט נאנט צו א צוים פון אָנגעלייגטע שטיינער, אָדער צו אסטערטע (גדיש), אָדער צום ארט, וואו די ארבייטס-בהמות געפינען זיך, אָדער לעבן די כלים (צו אקערן), און מען האט אים פארגעסן. זאגן די בית שמאי אז עס איז ניט קיין שכחה. ווייל עס ליגט נאנט צו א וויכטיקער זאך, און דער בעל הבית וועט זיך זיכער דערמאנען אין דעם; ובית הלל, אָבער די בית הלל זאגן, אז עס איז שכחה. ווייל איצט האט ער דאך אין דעם פארגעסן. דער ירושלמי טייטשט די משנה, אז עס גייט ווערן א גארב, וואס דער בעל הבית האט אים צוערשט גענומען און דער-נאך דא אָוועקגעלייגט. דאָ זענען פאראן צוויי זעלטענע ווערטער אין דער משנה: „גפה“ וואס מען טייטשט געוויינליך א צוים פון אנגעלייגטע שטיינער, און דער רמבם טייטשט „א קליינער טויער“, און „בקר“, וואס מען דארף, לויט טייל מיניונגן, ליי-נען מיט א סגול אונטער דער „ב“ און מיט סגול אונטער דער „ק“, און דער טייטש איז, דאָס אָרט וואו די ארבייטס-בהמות געפינען זיך.

ג. ראשי, די שפיצן פון שורות, א גארב, וואס דער קייגנאבער-ליגנדיקער (גארב) ווייזט אָ אויף אים. אָדער דער גארב, וועלכן מען האט גענומען אָוועקצופירן אין שטאָט, זענען זיי (די בית שמאי און בית הלל) מודה, אז דאָס איז ניט קיין שכחה. די דאזיקע משנה און אויך די נאָכקומענדיקער משנה, וועלכע איז א פירוש דערצו, זענען זייער שווער, און די מפרשים טייטשן זיי אין פארשידענע פירושים, און דער „תפארת ישראל“ זאָגט, אז אויף אלע פירושים איז פאראן א סך קשיות, און ער אליין

שאינו שכחה: ד ואלו הן ראשי | את שלפניהם שכחה, ואת
 שורות, שנים שהתחילו מאמצע | שלאחריהם אינו שכחה. יחיד
 השורה, זה פניו לצפון וזה פניו | שהתחיל בראש השורה, ושכח
 לדרום, ושכחו לפניהם ולאחריהם, | לפניו ולאחריו, שלפניו אינו שכחה

באמיט זיך צו געבן אן אייגענעם פירושו. כדי מען זאל כאַטש אביסל פארשטיין, וועלן מיר באלד געבן די צווייטע משנה, און פרובן ביידע צוזאמען דערקלערן.

ד. ואלו, און דאָס זענען שפיצן פון שורות: צוויי (ארבייטער, וועלכע נעמען די גארבן פון פעלד) האָבן אָנגעהויבן פון מיטן דער שורה, איינער איז געגאנגן מיטן פנים אין צפון־זייט און דער אנדערער מיטן פנים אין דרום זייט, און זיי האָבן פאָר־געטן גארבן אין פראַנט פון זיך און הינטער זיך, איז דאָס פאָרגעסענע אין פראַנט פון זיך הייסט שכחה, דאָקייגן דאָס הינטער־זיך־פאָרגעסענע הייסט ניט קיין שכחה, אָבער אויב איין ארבייטער האָט אָנגעהויבן אין שפיץ פון א שורה און ער האָט פאָר־געטן אין פראַנט פון זיך און הינטער זיך, איז אין פראַנט פון זיך הייסט ניט קיין שכחה. און הינטער זיך הייסט שכחה, ווייל ער איז אין „בל תשוב“.

מיר געבן דאָ א בילד פון א פעלד, וואָס באַשטייט פון 10 שורות און אין יעדער שורה זענען פאראן 10 גארבן אָפגעשניטענער תבואה. די זייטן פון פעלד זענען מזרח, צפון, מערב, דרום. יעדער גארב איז באַצייכנט מיט א נומער (1, 2, 3 און אזוי כסדר). די משנה זאָגט דאָ עטליכע דינים. דער ערשטער דין איז, אז אויב אן ארבייטער הויבט אָן צו זאמלן די גארבן פון נומער 1 אָן און גייט צום נומער 10, אָבער דעם נומער 1 האָט ער ניט געזאמלט, נאָר אים איבערגעלאָזט, און ער האָט אָנגעהויבן זאמלן פון נומער 2.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
מ	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
ה	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
ו	51	52	53	54	55	56	57	58	57	60
ז	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

איז דער נומער 1 ניט קיין שכחה, ווייל דאָס איז פון די „ראשי שורות“, דער שפיץ פון א שורה, און מען נעמט אָן אז ער האָט אים איבערגעלאָזט, כדי ער זאל נאָכהער זאמלן די שורה אראָפּ פון נומער 1 ביז נומער 91. ווי איז אָבער, אז געענדיק פון נומער 1 ביז נומער 10 האָט ער פאָרגעסן, לאַמיר זאָגן, דעם נומער 5 און האָט אים ניט גע־זאמלט און ער איז געגאנגען ווייטער און געזאמלט דעם 6 און דעם 7 און אזוי כסדר. הייסט עס אז ער האָט איבערגעלאָזט דעם נומער 5 „הינטער זיך“, און דעריבער הייסט דאָס יאָ שכחה, ווי איז אז דער ארבייטער איז נור דערגאנגן ביז צום נומער 8, און האָט זיך דאָ אָפגעשטעלט, דאָקייגן די נומערן 9 און 10 האָט ער ניט געזאמלט, ווייל ער איז גאַרניט דערגאנגן צו זיי, הייסן די נומערן 9 און 10 ניט קיין שכחה, ווייל דאָס הייסט, אז ער האָט זיי איבערגעלאָזט „אין פראַנט פון זיך“, דאָס איז, ווען איין ארבייטער פארנעמט זיך מיט זאמלן די גארבן, ווי איז אז צוויי ארבייטער פארנעמען זיך דערמיט, און איינער פון זיי הויבט אָן פון נומער 6 און גייט צו נומער 10, און דער צווייטער ארבייטער הויבט אָן פון נומער 4 און גייט צום נומער 1, איז דער דין אזוי: דער נאָמער 5 איז בכלל ניט קיין שכחה, ווייל קיינער פון די ארבייטער איז דאָך ניט געווען ביים נומער 5, און דאָס הייסט, אז זיי האָבן געהאט דעם נומער 5 הינטער זיך, און עס איז ניט קיין שכחה, אויב אָבער דער וואָס גייט פון נומער 6 צום נומער 10 איז דערגאנגן ביז נומער 9 און האָט פאָרגעסן דעם לעצטן נומער 10, איז עס אין דעם פאל יאָ שכחה, און דאָס הייסט „אין פראַנט פון זיך“, דער טעם דערפון איז, ווייל עס איז טאקע ריכטיק, אז ער, דער דאָזיקער ארבייטער, איז אהין ניט צוגעקומען, אָבער

וְשִׁלְאֲחֶרְיוּ שְׂבָחָהּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא כָּבֵל | זְתִים, וְהַסְרוּבִין. שְׂבָחָהּ, וְשִׁלְשָׁה
 תְּשׁוּבָה. זֶה הַכֶּלֶל, כֵּל שֶׁהוּא כָּבֵל | אֵינָן שְׂבָחָהּ. שְׁנֵי הוֹצֵנִי פִשְׁתָּן שְׂבָחָהּ,
 תְּשׁוּבָה, שְׂבָחָהּ, וְשִׁאֲנוּ כָּבֵל תְּשׁוּבָה, | וְשִׁלְשָׁה אֵינָן שְׂבָחָהּ. שְׁנֵי גִרְרִים
 אֵינָן שְׂבָחָהּ; הָ שְׁנֵי עֲמָרִים שְׂבָחָהּ, | פְּרָט, וְשִׁלְשָׁה אֵינָן פְּרָט. שְׁנֵי שְׂבָלִים
 וְשִׁלְשָׁה אֵינָם שְׂבָחָהּ, שְׁנֵי צִבּוּרֵי | לְקַט, וְשִׁלְשָׁה אֵינָן לְקַט. אֱלוֹ פְּדָבְרֵי

דער צווייטער ארבייטער, וועלכער גייט פון נומער 4 צום נומער 1, האט זיך דאך פארלאזט דערויף, אז זיין חבר וועט יא צונעמען דעם נומער 10, הייסט עס, אז דער דאזיקער צווייטער ארבייטער האט אים ווי פארגעסן, ווי פארלוירן די אויפמערק-זאמקייט פון אים, און דעריבער איז עס שכחה, אזוי וואלט די משנה ניט שלעכט אויסגעטייטשט געוואָרן. אָבער די זאך איז וואָס טוט מען מיט די ווערטער פון דער משנה „העומר שכנגדו מוכיח“, דער גארב, וואָס דער אנטקגן-ליגנדיקער ווייזט-אן אויף אים“, דער רמבם זאָגט, אז דאָס איז א פירוש צו די „שפיצן פון שורות“, דאָס הייסט, אז דעריבער זענען די שפיצן פון שורות, למשל דער נומער 1 ביי איין ארביי-טער, און דער נומער 5 ביי צוויי ארבייטער, ניט קיין שכחה, ווייל דער נומער 1 ווערט „אנגעוויזן“ דורך דעם אנטקייגן-ליגנדיקן נומער 11, און דער נומער 5 דורך דעם אנטקייגן-ליגנדיקן נומער 15, און עס הייסט דעריבער אז דאָ הויבט זיך אן א נייע שורה אראָפּ, 1, 11, 21, און אזוי כסדר ביז 91, און ביים צווייטן הויבט זיך אן א נייע שורה אראָפּ 5, 15, 25, ביז 95. דער דאזיקער פירוש איז שוין דער לייכטסטער און דער פארשטענדיקסטער פון טייל אנדערע פירושים. זה הכלל, דאָס איז א ככל, אלץ וואָס מען קאָן זאָגן דערויף „בל תשוב“ („דו זאָלסט ניט צוריקגיין עס נעמען“). הייסט שכחה, אָבער דאָס וואָס מען קאָן דערויף ניט זאָגן „בל תשוב“ איז ניט קיין שכחה, די דערקלערונגט איז, אז אזוי ווי דער חומש דברים כ”ד זאָגט דאָך, אויב דו וועסט פארגעסן א גארב „לא תשוב לקחתו“, זאָלסטו ניט צוריקגיין אים נעמען“, איז דאָס נור שייך אויב מען איז שוין געווען ביים גארב און מען דארף „צוריקגיין“ אים נעמען. אָבער אויב מען איז בכלל ביים גארב ניט געווען דארף מען דאָך ניט „צוריקגיין“ צו אים. אָדער ווען מען דארף סיי-ווי צוריקגיין צו אים, ווייל מיט דעם גארב הויבט זיך אָן אן אנדערע שורה, איז ניטאָ דער „בעל תשוב“, און ממילא איז עס ניט קיין שכחה. דאָס וואָרט „כל“ איז אנשטאט „לא“ און דער טייטש איז „ניט“.

ה. שני, צוויי גארבן (וועלכע ליגן איינער נעבן דעם צווייטן אין פעלד, און מען האט זיי פארגעסן) זענען שכחה, אָבער דריי זענען ניט קיין שכחה; צוויי קופקעלעך איילבירטן אָדער באַקסער זענען שכחה, אָבער דריי זענען ניט קיין שכחה; צוויי שטעקערען פלאקס זענען שכחה; אָבער דריי זענען ניט קיין שכחה. אלס טעם דערפון ווערט געבראכט דער דרש פון פסוק ויקרא י”ט „לגר ולעני“ מיינט מען צוויי. דער רשב”ם און דער ספר „יראים“ זאָגן, ווייל דריי גארבן און דריי קופקעלעך הייסן שוין ניט קיין גארב, נאָר עס איז שוין ווי א קליינער „גדיש“, ווי א קליינע סטערטע. שני גרורים, צוויי וויינטרויבן וואָס זענען אראָפּגעפאלן פון בוים בשעתן שניידן, און זיי ליגן צוזאמען אויף דער ערד, הייסן „פרט“, אָבער דריי הייסן ניט קיין פרט. ביי וויינטרויבן איז „פרט“ דאָסזעלבע וואָס „לקט“ ביי תבואה, און דאָס זענען די וויינטרויבן וואָס פאלן אראָפּ ביים שניידן און זיי געהערן אלס „פרט“ צו אַרימע לייט; איינצהייטן וועגן „פרט“ געפינען מיר ווייטער פרק ז’ משנה ג’. שני שבלים, צוויי זאנגן (וועלכע זענען אראָפּגעפאלן ביים שניידן און ליגן איינע נעבן דער אנדערער) זענען לקט, אָבער דריי זענען ניט קיין לקט (און געהערן צום בעל הבית). עס דארף דאָ באמערקט ווערן, אז ווען די משנה זאָגט וועגן צוויי שטעקעלעך פלאקס, אז זיי זענען שכחה, מיינט מען דאָ דעם פלאקס וואָס מען פלאנצט ניט צו שפינען נאָר צום עסן, ווייל פון ניט-עסנווארג דארף מען ניט געבן קיינע פון די אלע מתנות פאר אַרימע

אָמרוּ לוֹ, יוֹפֵי כַחוֹ, אָמַר לָהֶן, וְכֵּה
אִם בּוֹמֵן שֶׁהוּא עוֹמֵר אַחַד וְכוּ
סֵאתִים וְשִׁבְחֵהוּ, אִינוּ שִׁבְחָה, שְׁנֵי
עֶמְרִים וּבְקֵהם סֵאתִים, אִינוּ דִין שְׁלֵא
יְהוּ שִׁבְחָה? אָמרוּ לוֹ, לֹא אִם אָמַרְתָּ
בְּעוֹמֵר אַחַד שֶׁהוּא כְּגִדִישׁ, תֹּאמַר
בְּשְׁנֵי עוֹמְרִים שֶׁהֵן כְּכַרְיָכוֹת; וְקָמָה
שְׁנֵי שִׁבְּהָ סֵאתִים, וְשִׁבְחָה, אִינוּ

כִּיֶּה, וְעַל כּוֹלֵן בְּיַשׁ אֹמְרִים, שְׁלֵשָׁה
לְעֵנִים וְאַרְבָּעָה לְבַעַל הַבַּיִת;
וְהַעוֹמֵר שְׁנֵי שִׁבְּהוּ וְשִׁבְחֵהוּ,
אִינוּ שִׁבְחָה, שְׁנֵי עֶמְרִים וּבְקֵהם
סֵאתִים, רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, לְבַעַל
הַבַּיִת, וַחֲבִיאֵל לְעֵנִים. אָמַר רַבֵּן
גַּמְלִיאֵל, וְכִי מְרֻב הָעֶמְרִים יוֹפֵי
כַחוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ הוֹרַע כַּחוֹ?

לייט. אלו, דאָס איז לויט ווי עס זאָגן די בית הלל; אָבער אויף דעם אלעס זאָגן די בית שמאי, אז דריי געהערן צו אַרימע לייט און פיר צום בעל הבית. די בית שמאי האלטן, אז ערשט 4 קופקעלעך צוזאמען הייסן ניט קיין שַׁכְּחָה, און דאָסזעלבע איז ביי פרק און ביי לקט, דער טעם פון די בית שמאי אין, לויט דעם דרש פון פסוק אין דברים כ"ד, "לגר ליתום ולאמנה", וואָס זענען דריי.

ו. העומה, ווען איין גארב איז (אזוי גרויס, אז ווען מען דרעשט אים אויס, וועט די תבואה וועגן) צוויי סאה, און מען האָט אים פאָרגעסן, איז ער ניט קיין שַׁכְּחָה; דער ירושלמי זאָגט, אז דער טעם איז, ווייל אזא גרויסער גארב הייסט ניט קיין "עומר", קיין גארב, נאָר א "גדיש" א סטערטע; דער ספרי זאָגט, ווייל א גארב פון צוויי סאה איז צו שווער און צו גרויס, אז מען זאָל אים קאָנען נעמען. צוויי סאה וועגט לערך 96 פונט, לויט דער מיינונג פון טייל מפרשים. שני, אויב עס זענען געלעגן צוזאמען צוויי גארבן, און ביידע צוזאמען האלטען צוויי סאה, (און מען האָט זיי פאר-געסן), זאָגט רבן גמליאל, אז זיי געהערן צום בעל הבית (זיי זענען ניט קיין שַׁכְּחָה), און די חכמים זאָגן, אז זיי געהערן צו די אַרימע לייט (זיי זענען יאָ שַׁכְּחָה). האָט רבן גמליאל געזאָגט (צו די חכמים): צי וואָס-מער גארבן עס ליגן (לעבן-איינאנדער) איז בעסער פאר דעם בעל הבית צי ער געהער? האָבן די חכמים צו אים געזאָגט, אז עס איז בעסער (ווייל צוויי גארבן געהערן צום אַרימאָן, און דריי גארבן געהערן צום בעל הבית). האָט ער (רבן גמליאל) ווידער געזאָגט צו די חכמים: אויב אזוי, מה דאָך, ווען עס איז איין גארב און ער האלט צוויי סאה און מען האָט אים פאָרגעסן הייסט עס ניט קיין שַׁכְּחָה, דארף דאָך צוויי גארבן וועלכע האָבן צוזאמען צוויי סאה געוויס דער דין זיין, אז זיי זאָלן ניט הייסן קיין שַׁכְּחָה? האָבן זיי (די חכמים) אים אָפגעענט-פערט: ניין; אויב דו קאָנסט זאָגן (דעם דין אז עס איז ניט קיין שַׁכְּחָה) ביי איין גארב (פון צוויי סאה), איז עס דערפאר, ווייל איין גארב (וועלכער איז אזוי גרויס (אז ער האָט צוויי סאה) איז ווי ער וואָלט געווען (ניט קיין גארב) נאָר א גדיש, א סטערטע; אָבער צי קאָנסטו דאָס זאָגן ביי צוויי גארבן (וואָס האָבן צוזאמען צוויי סאה), וועלכע זע-נען דאָך ווי בינלעך! דער פירוש "משנה ראשונה" מיינט, אז דער טעם פון רבן גמליאל איז, ווייל ער האלט, אז דאָס וואָס א גארב פון צוויי סאה הייסט ניט קיין שַׁכְּחָה איז מחמת אזא גרויסן גארב קאָן מען ניט פאָרגעסן; מען דערזעט אים; און דאָסזעלבע איז אויך, ווען צוויי גארבן ליגן צוזאמען און זיי האָבן ביידע צוויי סאה, וועט מען זיי אויך דערזען.

ז. קמה, שטייענדיקע (ניט אפגעשניטענע שטיקל פעלד) תבואה, וואָס (אויב מען וועט זי אָפשניידן און אויסדרעסן) האלט צוויי סאה און מען האָט עס פאָרגעסן איז עס ניט קיין שַׁכְּחָה. אזוי ווי עס איז דער דין ביי א גארב פון אָפגעשניטענער תבואה, אויב ער האָט צוויי סאה הייסט ער ניט קיין שַׁכְּחָה, אזוי איז אויך דער דין אז א שטיקל פעלד ניט אָפגעשניטענע תבואה, וואָס האלט צוויי סאה און מען האָט עס

שכחה. אין בה סאתים, אכל היא
 ראונה לעשות סאתים, אפילו היא
 של טופח, ואין אותה באלו היא
 עונה של שעורים: ח הסקמה
 מצלת את העומר ואת הסקמה.
 העומר אינו מציל לא את העומר

פארגעסן, הייסט אויך ניט קיין שכחה. אין בה, אויב אין אים (דעם שטיקל פעלד ניט-
 געשניטענער תבואה) איז (די תבואה אזוי שלעכט געוואקסן אז עס) איז ניט פאראן קיין
 צוויי סאה, אבער (ווען די תבואה וואלט געוואקסן גוט), וואלט זי געווען פעהיג ארויס-
 צוגעבן צוויי סאה, אפילו ווען די תבואה באשטייט פון טופח, דארע קליינע ארבעס-
 לעך, (און זי וועגט ניט קיין צוויי סאה), באטראכט מען זי ווי זי וואלט געווען א פולער
 קערן פון גערשטן. און אויב ווען זי וואלט געווען גוטע תבואה וואלט זי געוואויגן צוויי
 סאה, הייסט דאס שטיקל פעלד ניט קיין שכחה. דער ירושלמי טייטשט, ניט אז מען
 מיינט דאס אויב עס וואקסט אויף דעם פעלד טופח, זאל מען באטראכטן, ווי עס וואקסן
 דא גרויסע קערנער גערשטן, נאר מען מיינט, דאס אויב די גערשטן-קערנער זענען
 אזוי דאר ווי טופח, שלעכט געוואקסן, זאל מען באטראכטן ווי זיי וואלטן געווען פולע.
 גרויסע קערנער. דאס ווארט „ענוה“, און לויט איין גירסא „ענבה“ (ווי א טרויב),
 האבן מיר פארטייטשט אין דער משנה פאה פרק א' משנה ב', און דאס מיינט וואר-
 שיינליך „א גערעטעניש“, א „גוט געראטענער קערן“.

ח. הקמה, שטייענדיקע (ניט-אָנגעשניטענע) תבואה ראטעוועט סיי שטייענ-
 דיקע תבואה און סיי דעם גארב. אויב עס איז פאראן א שטיקל פעלד פון ניט-אָפגע-
 שניטענער תבואה, וואס מען האט ניט פארגעסן, און דערלעבן געפינט זיך א שטיקל
 פעלד ניט-אָפגעשניטענע תבואה אָדער אן אָפגעשניטענער גארב, וועלכע מען האט
 יא פארגעסן, איז אָט דאָס שטיקל שטייענדיקע תבואה, וואס האט ניט קיין שכחה,
 מציל, ראטעוועט, די שכנות'דיקע, אז אויך זיי זאלן ניט הייסן קיין שכחה.
 העומר, אבער אן אָפגעשניטענער גארב תבואה (וואס מען האט ניט פארגעסן) ראטע-
 וועט ניט דעם (שכנות'דיקן, פארגעסענעם גארב און אויך ניט די (שכנות'דיקע, פאר-
 געסענע) שטייענדיקע תבואה. דער ירושלמי לערנט עס פון פסוק (דברים כ"ד), „כי
 הקצור ושכחת עומר“, אז נור ווען ארום איז געשניטן קאן דער עומר זיין פארגעסן,
 אבער אויב עס שטייט דערביי ניט-פארגעסענע ניט אָפגעשניטענע תבואה, קאן דער
 עומר, דער גארב, ניט זיין קיין שכחה. איזו היא, וועלכע הייסט די שטייענדיקע תבואה,
 וואס ראטעוועט דעם גארב? (שטייענדיקע תבואה). וואס איז ניט קיין שכחה, אפילו
 זי איז נור איין זאג. טייל מפרשים ווילן האבן, אז די משנה מיינט דא, אז עס מוז
 דוקא זיין, דאס די שטייענדיקע תבואה איז בכלל ניט פארגעסן געוואָרן. אבער אויב
 זי איז יא פארגעסן געוואָרן, נאר עס איז ניט גילטיק ביי איר קיין שכחה, למשל זי האט
 צוויי סאה, קאן זי ניט ראטעווען. אבער דער רמבם זאגט, אז אפילו עס איז נור ניט-
 גילטיק קיין שכחה ראטעוועט זי אויך.

ט. סאה אויב עס זענען געווען א סאה ניט-אָפגעשניטענער און א סאה אָפגעשני-
 טענער תבואה (און זיי ביידע זענען געוואָרן פארגעסן), און דאָסזעלבע ביי א בוים (מיט
 פרוכטן זענען געווען א סאה אָפגעריסענע פרוכטן און דערלעבן א סאה ניט אָפגערי-
 סענע פרוכטן, און ביידע זענען געוואָרן פארגעסן), און (דאָסזעלבע) ביי קנאָבל און
 ציבעלעס (אן אָפגעריסענע סאה און א ניט-אָפגעריסענע סאה), ווערן זיי (די ביידע
 סאה'ן) ניט צוזאמענגערעכנט צו איין (קופע) פון צוויי סאה (און א קופע פון צוויי
 סאה איז דאָך ניט קיין שכחה), נאר זיי געהערן צו די ארימע לייט. ווייל „תלוש“,

הַסְמוּנִים בְּאַרְיָן, בְּגוֹן הַלּוּף, וְהַשּׁוּם, וְהַבְּצָלִים, ר' יְהוּדָה אָמַר, אֵין לְהֵם שְׂכָחָה. וְחִכָּא יֵשׁ לְהֵם שְׂכָחָה: יֵאָהּ הַקּוּצֵר בְּלִילָהּ, וְהַמַּעֲמָר וְהַסּוּמָא, יֵשׁ לְהֵם שְׂכָחָה. וְאֵם הָיָה מִתְּפִיז לְטוֹל אֶת הַגַּם הַגַּם, אֵין לוֹ שְׂכָחָה.

הַם, ר' יוֹסֵי אָמַר, אֵם בָּאת רְשׁוּת הָעָנִי בְּאִמְצָע, אֵין מְצַטְרֵפִין, וְאֵם לְאוֹ, הָרִי אֵלוֹ מְצַטְרֵפִין; וְיִתְבוּאָה שְׁנִתְנָה לְשַׁחַת, אוֹ לְאַלּוּמָה, וְכֵן בְּאִגְרֵי הַשּׁוּם, וְאִגְרֵי הַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים, אֵין לְהֵן שְׂכָחָה, וְכָל

„אָפְגֵרִיסֵעֵנֶע“, און „מְחוּבֵר“, „ניט־אָפְגֵרִיסֵעֵנֶע“, אפילו זיי האַלטן ביידע צוויי סאה, קאַנען זיך ניט מצרף זיין און זיי זענען ווי זיי וואַלטן געווען צוויי באזונדערע קופעס יעדער צו איין סאה און ממילא איז אויף זיי גילטיק שְׂכָחָה. ר' יוֹסֵי זָאָגט, אז נור אויב צווישן די ביידע סאה'ן איז פאראן אזא, וואָס דער אַרימאן האָט דאָס רעכט דערויף (למשל, עס ליגט צווישן) זיי „לקט“ ביי תבואה, אָדער „פרט“ ביי וויינ־טרויבן) ווערן זיי ניט צוזאמענגערעכנט; אויב אָבער עס איז ניט פאראן צווישן זיי (די זאך, וואָס געהערט צום אַרימאן) ווערן זיי יאָ צוזאמענגערעכנט. זיי ווערן דעמאָלס יאָ באַטראַכט ווי צוויי סאה און זיי הייסן ניט קיין שְׂכָחָה. דער תוספות יום טוב זאָגט אז די משנה דערמאָנט דאָ אלע דריי סאַרטן פלאַנצן: תבואה, פּרוכטן און גרינס, כדי צו ווייזן, אז דערוועלבער דין איז ביי אלע גלייך.

י. תבואה, אויב מען האָט געשניטן תבואה (ניט צום עסן פאר מענטשן, נאָר) אלס פאשע פאר בהמות אָדער אויף צו בינדן (בינטלעך מיט דעם תבואה-שטרוי), און דאָסגלייכן ביי בינטלעך קנאַבל (וועלכע מען נעמט ניט צום עסן, נאָר צו בינדן אנדערע בינטלעך קנאַבל), אָדער מען האָט געמאַכט קליינע בינטלעך קנאַבל און ציי־ בעלעס (כדי מען זאָל זיי ווייטער איבערבינדן אין גרויסע, און ממילא איז דאָס איצ־ טיקע בינדן אין קליינע בינטלעך נאָכניט די פארענדיגונג פון דער ארבייט ארום זיי), איז ניטאָ ביי דעם אלעם קיין שְׂכָחָה. ווייל שְׂכָחָה איז נאָר ווען מען שניידט די תבואה און די ירקות צום עסן, אָבער ניט פאר אַן אנדערן צוועק, למשל, דאָ צום בינדן בינט- לעך, ווידער ביי די קלענערע בינטלעך קנאַבל און ציבעלעס איז דער טעם, ווייל מען האָט זיי נאָך געדארפן איבערבינדן אין גרעסערע בינטן, און ממילא איז עס נאָכניט געווען „גמר מלאכתו“, די ענדע פון דער ארבייט ארום זיי, און מיר האָבן געלערנט פריער פרק ה' משנה ח', אז עס הייסט ניט קיין שְׂכָחָה, וכל הטמונים, און אלע (גרינס) וואָס זענען באַהאַלטן אין דער ערד (מען זעט זיי ניט), ווי לוף (אזא ציבעלע, וואָס האָט א שאַרפן און ביטערן וואַרצל) און קנאַבל און ציבעלעס, זאָגט ר' יהודה, אז זיי האָבן (בכלל) ניט קיין שְׂכָחָה, און די חכמים זאָגן, אז זיי האָבן שְׂכָחָה. די גמרא אין סוטה מ"ה דערקלערט דעם טעם פון ר' יהודה, ווייל עס שטייט אין דברים כ"ד „כי תקצר קצירך בשדך ושכחת“, „ווען דו וועסט שניידן דיין שניט אין דיין פעלד און דו וועסט פאר־ געסן“, איז פונקט ווי דער שניט פון תבואה איז אָפן, אלע זענען די תבואה, אזוי דארף די זאך, וואָס מען פארגעסט, אויך זיין אָפן פאר אלע. די חכמים אָבער זאָגן, אז דאָס וואַרט „בשדך“ איז דער טייטש „אין דיין פעלד“, דאָס הייסט, אפילו ווען דאָס פארגע־ סענע איז באַהאַלטן אין דער ערד.

י"א. הקוצר, אז איינער שניידט ביינאכט, אָדער ער מאַכט גארבן (שארט צוזאמען די תבואה אין גארבן ביינאכט) אָדער (דער שניידער צי דער גארבן-מאַכער איז) א בלינד־ דער, איז פאראן ביי זיי שְׂכָחָה. מען וואַלט געקאַנט מיינען, אז ווייל די ארבעט קומט פאַר אין דער פינסטער, ביינאָכט, אָדער ווען דער ארבייטער איז א בלינדער און זעט בכלל ניט, איז דאָך ניט שייך צו זאָגן „פארגעסן“, ווערט דעריבער געזאָגט, אז עס איז יאָ פאראן שְׂכָחָה. ואם, און אויב ביים שניידן האָט מען אין זינען געהאט צו נעמען די גרע־ סערע (זאנגן, פּרוכטן, גרינס) איז ניטאָ קיין שְׂכָחָה. ווייל מען האָט דאָך גאַרניט געוואַלט

אם אָמַר, הָרִי אָנִי קוֹצֵר עַל מְנַת מַה שֶּׁאֲנִי שׂוֹכֵחַ אֲנִי אֶטוֹל, יֵשׁ לֹא שְׂכָחָה:

פּרָק ז

א פֶּל זֵית שְׁיֵשׁ לֹא שֵׁם בְּשֵׁרָה, בְּשֵׁמוֹ, שְׁהָיָה שְׂפֹכוֹנִי, אִו בִּישְׁנִי. (אָפִילוֹ) בְּנֵית הַנְּטוּפָה בְּשֵׁעֲתוֹ, בְּמַעֲשָׂיו, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הַרְבֵּה. וּשְׂכָחוּ, אִינוּ שְׂכָחָה. בְּמָה דְבָרִים בְּמִקְוָמוֹ שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצַד הַנֶּתֶן אִו אֲמֹרִים? בְּשֵׁמוֹ, וּבְמַעֲשָׂיו, וּבְמִקְוָמוֹ, בְּצַד הַפְּרָצָה, וּשְׂאָר כָּל הַזֹּתִים.

נעמען די קלענערע. די מפרשים זענען דאָ מחולק. צי די שכחה איז ניט גילטיק נאָר פאר די קלענערע, אָבער די גרעסערע האָבן יאָ שכחה, אָדער אויך אויף די גרעסערע איז ניטאָ קיין שכחה, ווייל קוים האָט ער איבערגעלאָזט די קלענערע אויף שפעטער, הייסט עס, אָז ער וועט צוריקומען צו דעם אָרט און דעריבער גיט ער ניט אכטונג אראָפּצונע־מען אפילו אלע גרויסע. אס אמר, אויב ער האָט געזאָגט: איך שנייד (די תבואה, פרוכטן, גרינסן) מיט דעם תנאי, אָז דאָס וואָס איך וועל פאָרגעסן זאָל איך נעמען (עס זאָל געהערן צו מיר, עס זאָל קיין שכחה ניט זיין), איז יאָ פאָראַן שכחה. דאָס אויסנעמען דעם תנאי האָט ניט קיין ווערט. דער ירושלמי זאָגט, אָז דאָ איז גילטיק דער כלל אָז „המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל“, אָז איינער נעמט-אויס א תנאי קייגן דעם וואָס עס שטייט אין דער תורה, האָט דער תנאי ניט קיין ווערט.

פּרָק ז.

כל זית, יעדער איילבירטן-בוים, וואָס האָט אַ נאָמען אין פעלד, אפילו (אזא נאָמען) ווי „דער איילבירטן-בוים, פון וועלכן עס רינט (אייל) אין זיין צייט“, און מען האָט אים פאָרגעטן, איז ער ניט קיין שכחה. ווייל קוים האָט דער דאָזיקער איילבירט-בוים א שם, איז באקאנט מיט אַ באַזונדערן נאָמען, קאָן מען אים ניט פאָרגעסן אויף לאנג און מען מוז זיך אין אים דערמאָנען. דער רמבם טייטשט, אָז „נטופה“ איז דער נאָמען פון אן אָרט, און „כזית הנטופה בשעתו“ איז דער טייטש „ווי דער איילבירטן-בוים נטופה, וועלכער איז געווען באקאנט אין זיין צייט“. אין ארץ-ישראל זענען געווען ערטער מיט אזא נאָמען („בית נטופה“, „בקעת נטופה“). במה ווען איז דאָס געזאָגט געוואָרן (ווען דער בוים איז באקאנט) מיט זיין נאָמען, אָדער מיט זיין אַרויסגעבן פרוכט, אָדער מיט זיין אָרט (וואו ער געפינט זיך). די משנה וויל דאָ זאָגן, אָז א בוים האָט ניט קיין שכחה בכלל אויב ער צייכנט זיך אויס מיט עפּיס און מען ווייסט וועגן אים עפּיס באַזונדערס, און די משנה רעכנט דאָ אויס: בשמו, „מיטן נאָמען“, אויב מען האָט אים (דעם בוים) גע-רופֿן „שפּכוֹנִי“ אָדער „בישְׁנִי“, וועגן די צוויי ווערטער זענען פאָראַן עטליכע פירושים, טייל מפרשים טייטשן, אָז דאָס זענען נעמען פון ערטער אין ארץ-ישראל, און „בישְׁנִי“ הייסט, אָז ער שטאַמט פון „בית שאן“, וואָס איז אויך גערופֿן געוואָרן „בישאָן“ און אויך „בישְׁנִי“, און „שפּכוֹנִי“ איז מסתמא פון אזא אָרט, וואָס האָט געהייסן „שפּכוֹן“, מעגליך טאקע דערפאַר ווייל דאָרט זענען געווען א סך איילבירטן-בויםער, פון וועלכע עס האָט גערניען פיל אייל. טייל מפרשים מיינען, אָז עס זענען ניט קיין נעמען פון ערטער, נאָר „שפּכוֹנִי“ איז דער טייטש „ער גיסט א סך אייל“, און „בישְׁנִי“ איז א „שלעכטער“ (פון וואָרט „ביש“, „שלעכט“). איין פירוש אין ירושלמי איז, „בישְׁנִי“, אָז ער איז „מבייש“ די אנדערע ביימער דורך געבן א סך פרוכט. במעשיו, מיט זיינע פרוכטן, ווייל ער גיט ארויס א סך (איילבירטן). אין לשון קודש ווערט באַניצט דאָס וואָרט „עשה“, „טאָן“, פאַר „וואַקסן“ אַרויסגעבן פרוכטן צו תבואה, ווי עס שטייט אין חומש ויקרא כ”ה „ועשת את התבואה“, „זי, די ערד, וועט אַרויסגעבן די תבואה“. במקומו, מיט זיין אָרט, ווייל ער שטייט לעבן דעם ווינקעלטער אָדער לעבן דעם לאָך, אויב דער בוים איז

שְׁנַיִם שְׂכָחָה וְשִׁלְשָׁה אֵינָן שְׂכָחָה. ר' יוסי אומר, אֵין שְׂכָחָה לְזָתִים; בַּזֹּת שְׂנַמְצָא עוֹמֵד בֵּין שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁלֹּשְׁנֵי מַלְבָּנִים, וְשְׂכָחוּ, אֵינּוּ שְׂכָחָה. זֹת שְׁיֵשׁ בּוֹ סְאָתִים, וְשְׂכָחוּ, אֵינּוּ שְׂכָחָה. אֵינּוּ שְׂכָחָה. בְּמָה דְכָרִים אֲמֹרִים? בְּזֶמֶן שֶׁלֹּא הִתְחִיל בּוֹ, אָכֵל אִם הִתְחִיל בּוֹ, אֲפִילוּ כְּזֹת הַנְּטוּפָה בְּשַׁעֲתָהּ, וְשְׂכָחוּ, יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה. כָּל זֶמֶן שְׁיֵשׁ לוֹ תַּחְתָּיו, יֵשׁ

באקאנט דורך די דריי זאכן, דורך א באזונדערן נאָמען, דורך זיינע פרוכטן, אָדער ער שטייט אין א באזונדערן אָרט, איז ער ניט קיין שכחה. דאָס וואָרט „פּרצה“, „ברוך“, „לאַך“ אין צוים, קאָן אויך געטייטשט ווערן, אז דער בוים פארשטעלט די דאָזיקע עפּנונג, דעם לאַך, ושאַר, און אלע אנדערע איילבירטן-ביימער, איז (אויב מען האָט פאָרגעסן) צוויי זענען זיי שכחה, אָבער דריי זענען ניט קיין שכחה. דאָס איז לויט ווי עס זאָגן די בית הלל פריער פרק ו' משנה ה', אז צוויי זענען שכחה און דריי זענען ניט קיין שכחה. ר' יוסי זאָגט, אז איילבירטן-ביימער האָבן בכלל ניט קיין שכחה. דער ירושלמי זאָגט, אז ר' יוסי האָט גערעדט וועגן זיין צייט, באלד נאָך דער מלחמה פון דעם רוי-מישן קייסער אדרינוס קייגן די יידן אין דער מלחמה פון בוֹ כוכבא און ביתר, און אדרינוס האָט פארניכטעט כמעט אלע איילבירטן-ביימער אין ארץ ישראל. און ווייל איילבירטן-ביימער זענען געווען ווייניג, האָט יעדער בעל הבית גוט אכטונג געגעבן דערויף און עס איז ניט שייך געווען צו פאָרגעסן.

ב. זית, אן איילבירטן-בוים, וועלכער איז געפינען געוואָרן אז ער שטייט צווישן דריי שורות (פון ביימער, און צווישן די דריי שורות זענען פאראן) צוויי פיר-קאנטיקע שטיקער פעלד, און מען האָט אים פאָרגעסן, איז ער ניט קיין שכחה. ווייל די איבעריקע ביימער האָבן אים פארשטעלט, מחמת ער איז דאָך געווען אין דער מיטלסטער שורה אין דערמיט; עס איז פונקט ווי דער דין איז, ווען אָרימע לייט פארדעקן עס מיט שטרוי, וואָס די משנה אין פרק ה' משנה ז' זאָגט, אז עס איז ניט קיין שכחה, ווייל עס איז פארשטעלט. אזוי טייטשט דער ברטנורא. זית שיש בו, אן איילבירטן-בוים, וואָס האָט איילבירטן צוויי סאה, און מען האָט אים פאָרגעסן, איז ער ניט קיין שכחה. דאָס איז דערזעלבער דין וואָס אין דער משנה פריער פרק ו' משנה ו' וועגן שטייענ-דיקער תבואה און גארבן, אז צוויי סאה הייסט ניט קיין שכחה. במה, ווען איז דאָס געזאָגט געוואָרן? אויב ער (דער בעל הבית) האָט ניט אָנגעהויבן (צו רייסן פרוכטן) פון אים, אָבער אויב ער האָט אים אָנגעהויבן, אפילו (ער, דער בוים האָט אזא נאָמען) ווי דער „איילבירטן-בוים, פון וועלכן עס רינט אין זיין צייט“, און מען האָט אים פאָרגעסן, איז ער שכחה. דער גרעסטער טייל מפרשים ווייזן אויף פון דער תוספתא, אז די דאָזיקע משנה, וועלכע מאכט דעם אונטערשיד צווישן „אָנהייבן“ און „ניט אָנ-הייבן“ גייט ארויף נאָר אויף דער ערשטער משנה א' פון דאָזיקן פרק, דהיינו, אויף די ביימער, וועלכע זענען באקאנט מיטן נאָמען, און וועלכע האָבן ניט קיין שכחה; דער רויף זאָגט דאָ די משנה אז דאָס איז נאָר ווען מען האָט ניט אָנגעהייבן דעם בוים, אָבער אויב דער בעל הבית האָט אָנגעהויבן רייסן פון אים טייל פרוכטן, און די איב-ריקע פרוכטן פון בוים האָט ער פאָרגעסן, הייסט עס יאָ שכחה. דאקייגן א בוים פון צוויי סאה האָט ניט קיין שכחה אפילו מען האָט אים אָנגעהויבן, אויב די איבריקע פאָרגעסענע פרוכטן אויפן בוים האלטן צוויי סאה; כל זמן, אזוי לאנג ווי (דער בעל הבית רייסט זיינע פרוכטן) אין דעם אונטערשטן טייל (פון בוים), האָט ער (דאָס רעכט צו רייסן זיינע פרוכטן) אויף דעם אויבערשטן טייל (פון בוים), אפילו ער האָט געהאָט פאָרגעסן פרוכטן אויפן אויבערשטן טייל (פון בוים); ר' מאיר זאָגט, אז פון זיינע עס איז געגאנגן דער זוכער (דער ארבייטער, וואָס זוכט אין בוים, צי עס זענען געבליבן איילבירטן, געהערט שוין אלץ צו די אָרימע לייט). אזוי טייטשן די דאָזיקע שווערע משנה דער ר"ש און דער ברטנורא. דאָס וואָרט „מחבא“, איז „ארויסנעמען פון בא-

לֹא בְּרֵאשׁוֹ, ר' מאיר אומר מִשְׁתַּהַלֵּךְ | בעל הבית. הפניח את הפלפלה
 הַמַּחְבֵּא: ג' איזהו פֶּרֶט? הַנוֹשֵׁר | תחת הגפן, בְּשֵׁעָה שְׁהוּא בּוֹצֵר,
 בְּשַׁעַת הַבְּצִירָה. הִיָּה בּוֹצֵר, עֵקֶץ | הרי זה גזול את העניים. על זה
 אֶת הָאֲשׁוּכֹל, הוֹסֵפֵךְ בְּעֵלִים, נָפֵל | נאמר, אל תסג גבול עולים:
 (מִזְרֹ) לְאֶרֶץ וְנִפְרַט, הֲרִי הוּא שֶׁל | ד' איזהו עוללת? כָּל שְׂאִין לָהּ לֹא

העלטניש, און עס קאן זיין דער ארבייטער, אָדער א גרופע ארבייטער, וועלכע זוכן ארויס די פארבארגענע, פארדעקטע איילבירטן אויפן בוים; אָדער עס קאן זיין, דער שטעקן, מיט וועלכן מען קלאפט אין בוים, כדי זאלן אראפפאלן די פארבארגענע איילבירטן. דער לשון נקבה פון וואָרט „משתלך“ (עס האָט געדארפן זיין „משילך“) איז שווער, און מען מיינט, אז עס גייט ארויף אויף דער „גרופע ארבייטער“ (לויט דער פארם פון „בלשת“ וכדומה). דער רמב"ם טייטשט, אז די משנה לערנט ניט וועגן בעל הבית נאָר וועגן דעם אַרימאן, אז אזוי לאנג ווי דער אַרימאן רייסט אונטן אין בוים שכחה־איילבירטן, מעג ער רייסן אויך אין דעם שפיץ פון בוים; און ר' מאיר זאָגט, אז נור ביז עס גייט אדורך „דער זוכער“, נאָך דעם זענען שוין די אַרימע לייט ניט בארעכטיקט מער צו די איבערגעבליבענע איילבירטן.

ג. איזהו, וואָס הייסט פרט? אין חומש ויקרא י"ט שטייט „ופרט כרמך לא תלקט“, „דיפונאנדערגעשאַטענע (וויינטרויבן) פון דיין וויינגארטן זאָלסטו ניט אויפקלויבן“, נאָר זיי געהערן צו אַרימע לייט. „פרט“ איז פון וואָרט „פרט“, „פונאנדערשפרייטן“, „פונאנדערשיטן“. ווען די משנה: וואָס הייסט „פרט“? ווען הייסט אז די וויינטרויבן זענען פונאנדערגעשאַטן, כדי זיי זאלן געהערן די אַרימע לייט? „הנושר“, וואָס פאלן אראָפּ בשעת מען שניידט (די וויינטרויבן). ווען די יידן זענען געווען אין ארץ ישראל אין די אלטע צייטן און האָבן זיך פארנומען מיט באארבייטן די ערד, האָבן זיי געהאַט פאר יעדער סאָרט ארבייט א באזונדערן נאָמען. אָפּשניידן תבואה האָט געהייסן „קצר“, אָפּשניידן וויינטרויבן „בצר“, אָפּשניידן טיילן „גדר“, אָפּשניידן איילבירטן „מסק“. דאָ, ביים שניידן וויינטרויבן באנוצט זיך די משנה מיטן וואָרט „בצירה“, און די משנה זאָגט, אז „פרט“ הייסן די טרויבן וואָס פאלן אראָפּ אויף דער ערד ביים שניידן. „פרט“ איז ביי וויינטרויבן דאָסזעלבע וואָס „לקט“ ביי תבואה. היי, אויב ער (דער בעל הבית) האָט געשניטן וויינטרויבן, און האָט אָפּגעהאקט א הענגל וויינטרויבן און ער האָט זיך פארפלאַנטערט אין די בלעטער און דאָס (הענגל וויינטרויבן) איז ארויס־געפאלן פון זיין האַנד אויף דער ערד, געהערט עס צום בעל הבית. דאָס הייסט ניט „פרט“. ווייל עס איז דאָך ניט סתם אראָפּגעפאלן, נאָר עס איז געווען א צוואנגס־סיבה דערצו, דאָס פארפלאַנטערן זיך אין די בלעטער. עס איז דערזעלבער דין, וואָס ביי „לקט“ פריער אין דער משנה פרק ד' משנה י', וואו עס ווערט געזאָגט, אז אויב די זאנגן תבואה זענען ארויסגעפאלן פון שניטערס האַנד, ווייל א דאָרן האָט אים א שטאָך געגעבן, הייסט עס ניט קיין „לקט“.המניח, אז איינער שטעלט ארונטער א קויש אונטער דעם וויינטטאָך (כדי די אראָפּגעפאלענע וויינטרויבן זאלן אריין אין קויש, און די אַרימע לייט זאלן זיי ניט נעמען), באַגזלט ער די אַרימע לייט; דערויף איז געזאָגט געוואָרן (אין משלי כ"ב), זאָלסטו ניט אריבערגיין די גרעניץ פון אייביקייט. דערזעלבער פסוק ניט צו באַגזלנען אַרימע לייט ווערט אויך געבראכט ביי לקט פרי־ער פרק ה' משנה ו', און מיר האָבן דאָרט אָנגעוויזן, אז מען טייטשט דאָ דאָס וואָרט „עולם“, ווי עס וואָלט געווען „עולים“; דאָס זאל מען מיינען אַרימע לייט בלשון סגי נהור („יורדים“).

ד. איזהו, וואָס הייסט עוללת? דער חומש אין זעלבן פסוק ויקרא י"ט זאָגט „וכרמך לא תעולל“, „און דיין וויינגארטן זאָלסטו ניט אויספיקן“, און דערפון לערנט מען, אז עס זענען פאראן געוויסע ניט־ריכטיק וואקסנדיקע וויינטרויבן, וועלכע דער

כתף ולא נטף, אם יש לה כתף או בעל הבית, ואם לאו, הרי היא של נטף, של בעל הבית, אם ספק, לעניים. עוללת שבארבעה, אם נקצת עם האשכול, הרי היא של

בעל הבית דארף איבערלאזן אויפן בוים פאר די ארימע לייט, און די דאזיקע ווייני-טרויבן רופט מען „עוללת“, פרעגט די משנה: וואס מיינט מען עוללת? ווי אזוי ניט ריכטיק דארפן וואקסן די וויינטרויבן, אז זיי זאלן הייסן „עוללת“ און זיי זאלן געהערן צו ארימע לייט? כל, יעדע (וויינטרויב-הענגל), וואס האט ניט קיין אקסל „כתף“, און קיין נאכהענגער, „נטף“. א הענגל וויינטרויבן האט פון ביידע זייטן וויינטרויבן טייל, וועלכע זעצן אויס ווי צוויי אקסלן, און יעדער פון זיי הייסט „כתף“ („כתף“, אקסל), און אונטער זיי הענגט נאך א דריטער וויינטרויבן-טייל, וואס שווערט אראפ, הענגט אראפ, אזוי ווי ער טריפט אראפ און דאס הייסט „נטף“, פון ווארט „נטף“, אראפרינען. אזוי וואקסט ריכטיק א שטענגל וויינטרויבן. אויב אבער עס פעלן סיי די „כתף“ און סיי דער „נטף“, נאר סתם עס וואקסן איינצלע וויינטרויבן גלייך אויף דעם צווייגל, הייסן די דאזיקע איינצלע וויינטרויבן „עוללות“ און זיי געהערן צו די ארימע לייט. דער ר"ש און דער ברטנורא זאגן, אז עס איז פון ווארט „עוללת“, א „יינג קינד“. אס, אויב דאס הענגל וויינטרויבן האט יא א „כתף“ אדער א „נטף“ געהערט עס צום בעל הבית; אויב עס איז א ספק (מען דערקענט ניט גענוי, צי עס איז דא א „כתף“ אדער א „נטף“, צי ניט) געהערט עס צו ארימע לייט. דער תפארת ישראל דערקלערט אז אויב עס איז פאראן א ספק, הייסט עס שוין, אז עס האט ניט דעם ריכטיקן „כתף“ און „נטף“, און ממילא הייסט עס עוללת און עס געהערט צו די ארימע לייט. עוללת, אויב א עוללת געפינט זיך אין דעם הויפט-צווייג (פון וויינטרויבן, און דערלעבן געפינט זיך א גוטער, ריכטיק-געוואקסענער וויינטרויבן-הענגל), איז אויב מען קאן די עוללת אפשיידן צוזאמען מיטן גוטן הענגל, געהערט זי צום בעל הבית, און אויב ניט געהערט זי צו די ארימע לייט, דאס ווארט „ארכובה“ אין דער משנה איז דער טייטש דער „הויפט-צווייג“, און די משנה לערנט, אז ווייל די „עוללת“ געפינט זיך לעבן א גוטן הענגל וויינטרויבן, ווערט זי דאדורך „געשיצט“ און זי געהערט צום בעל הבית. דאס ווארט „נקצת“ (אפגעשניטן ווערן) וואס געפינט זיך דא אין דער משנה, ווערט אין דער משנה זעלטן באנוצט; מען געפינט דאס ווארט אין ירמיה מ"ו („קרץ מצפון בא"). גרגר, אן איינצלענער וויינטרויב, זאגט ר' יהודה, אז ער איז (האט דעם דין ווי) א הענגל (און ער געהערט צום בעל הבית) און די חכמים זאגן, אז ער איז עוללות (און ער געהערט צו די ארימע לייט). די משנה איז זייער שווער, ווייל עס איז דאך ניט צו פארשטיין, אז אן איינצלענער וויינטרויב זאל ניט האבן דעם דין פון עוללת. די משנה באנוצט דא דאס ווארט „גרגר“, וואס איז פאראן אויך אין תנך (ישעיה י"ז שנים שלשה גרגרים) און די פראגע איז, צי מיינט מען טאקע דא אין דער משנה „גרגר“ אן איינצלענעם וויינטרויב. דער ר"ש שטיצט זיך אויפן ירושלמי און ווייזט אן, אז דא מיינט מען עטליכע, מער ווי 3 וויינטרויבן, וועלכע ליגן געוואקסן צוזאמען, און מען קאן מיינען, אז זיי האבן דעם אויסזען ווי א „כתף“ אדער א „נטף“.

ה. המדל, אז איינער (דער בעל הבית פון א וויינגארטן) מאכט שיטער די ווייני-שטאקן, איז אזוי ווי ער מאכט שיטער אין זיינע (וויינישטאקן), מעג ער אויך שיטער-מאכן די (וויינישטאקן) וועלכע געהערן צו די ארימע לייט, אזוי זאגט ר' יהודה, דאס ווארט „המדל“ האבן מיר שוין געהאט פריער פרק ג' משנה ג', און דאס איז פון ווארט „דלל“, „ארימער“ מאכן, „שיטערער“ מאכן, ווען דער בעל הבית זעט, אז די וויינישטאקן-צווייגן וואקסן צו-געדיכט און דאדורך קאנען זיי ניט וואקסן ריכטיג.

שְׁלוֹ, פֶּן הוּא מְדַל בְּשָׁל עֲנִיִּים, דְּבָרֵי | וְ פָּרִים רְבָעֵי, בְּשֵׂא, אֵין לוֹ חוֹמְשׁ,
 ר' יְהוּדָה, ר' מֵאִיר אֹמְרֵי, בְּשָׁלוֹ | וְאֵין לוֹ בִיעוּר, וּבִהֵ"א יֵשׁ לוֹ, בְּשֵׂא.
 הוּא רְשָׁאֵי, וְאֵינוּ רְשָׁאֵי בְּשָׁל עֲנִיִּים: | יֵשׁ לוֹ פֶּרֶט וְיֵשׁ לוֹ עוֹלָלוֹת, וְהַעֲנִיִּים

שניידט ער אויס טיילן פון זיי, כדי די איבעריקע זאָלן וואקסן בעסער. ר' יהודה זאָגט דאָ, אַז ווען דער בעל הבית מאכט שיטערער די וויינישטאַקן, וועלכע געהערן צו אים, מעג ער אויך שיטערער מאכן די וויינישטאַקן, וועלכע געהערן צו די אַרימע לייט אלס עוללות. ר' מאיר זאָגט, אז אין זיינס (זיינע וויינישטאַקן) מעג ער, אָבער ער טאָר ניט אין די אַרימע לייט'ס. ר' מאיר האלט, אז די אַרימע לייט פארלירן דערווייל דערפון, וואָס זיי האָבן ווינציקער וויינטרויבן (אזוי איז דער פירוש פון „תפארת ישראל“).

ו. כרם, א וויינגאַרטן, וואָס איז „כרם רבעי“, זאָגן די בית שמאי, אז (ביים אויסלייזן אים) דארף מען ניט צו-צאָלן א פיפטל און מען דארף אים אויך ניט אויס-רוימען (פאונקטן אין פערטן און זיבעטן יאָרן פון די זיבן נאָך-שמיטה-יאָרן), אָבער די בית הלל זאָגן, אז מען דארף יאָ צו-צאָלן א פיפטל און מען דארף יאָ אויסרוימען. די דאָזיקע מחלוקה צווישן בית שמאי און בית הלל ברענגט די משנה דאָ, ווייל באלד דערנאָך קומט די מחלוקה, וועגן דעם צי „כרם רבעי“ האָט פֿרט און עוללות. וואָס איז „כרם רבעי“? דער דין איז, אז ווען מען פארפלאנצט א פרוכטן-בוים, זענען די ערשטע דריי יאָר „ערהל“ און מען טאָר ניט עסן און ניט הנאה האָבן פון די פרוכטן; אָבער דאָס פערטע יאָר הייסט עס „כרם רבעי“, דער „פירט-יאָריקער וויינגאַרטן“, און די פירות פון דאָזיקן יאָר דארף מען אוועקפירן קיין ירושלים און דאָרט זיי אויפ-עסן. מען קאָן די פרוכטן פון כרם רבעי „אויסלייזן“, איינטישן אויף געלט, און דער-מאָלס מעג מען די פרוכטן עסן אומעטום, און דאָס געלט פירט מען קיין ירושלים און מען קויפט דאָרט דערפאר עסנווארג און מען עסט דאָס אין ירושלים. אזוי איז אויך דער דין ביי מעשר שני, וואו ביים אויסלייזן דארף מען צו-צאָלן א „חומש“, א פיפטל איינגעטיילט א פערטל, דאָס הייסט א פיפטל פון דער גאנצער סומע, וואָס ווערט גאָב-דעם ווי מען לייגט צו דאָס פערטל. וועגן מעשר שני האָבן מיר געשריבן אין דער הקדמה צו מסכתא פאה. די פראגע איז, צי אויך ביים אויסלייזן דעם כרם רבעי, דארף מען צו-צאָלן דעם „חומש“, דאָס פיפטל? עס איז פאראן נאָך איין פראגע: דער דין איז, אַז יעדעס פערטע און יעדעס זיבעטע יאָר פון די זיבן נאָך-שמיטה-יאָרן (מען ציילט; דאָס ערשטע יאָר נאָך שמיטה, דאָס צווייטע יאָר און אזוי כסדר ביז דאָס זיבעטע יאָר איז שמיטה) דארף מען ערב פסח אויסרוימען פון שטוב די תרומה און מעשרות. דאָס הייסט ביעור, „אויסרוימען“ (זע אין דער הקדמה צו מסכתא פאה וועגן די אלע תרומה און מעשרות). איז די שאלה, צי אויך „כרם רבעי“, וואָס מען האָט ניט אוועק-געפירט קיין ירושלים, דארף מען אויסרוימען יעדעס פערטע יאָר און יעדעס זיבעטע יאָר? זאָגן די בית שמאי, אז פון כרם רבעי דארף מען ניט צו-צאָלן דאָס פיפטל („חומש“, ביים אויסלייזן) און מען דארף עס ניט אויסרוימען („ביעור“), און די בית הלל זאָגן, אז עס האָט סיי דאָס פיפטל (חומש), סיי דעם אויפרוימען („ביעור“). בית שמאי, די בית שמאי זאָגן, אז (כרם רבעי) האָט פֿרט און האָט עוללות (און אויב עס זענען פאראן אין זעס וויינגאַרטן פון כרם רבעי פֿרט אָדער עוללות געהערן זיי צו די אַרימע לייט) און די אַרימע לייט לייזן אויס (די פֿרט און עוללות פון כרם רבעי) פאר זיך; און די בית הלל זאָגן, אז אלע (טרויבן פון וויינגאַרטן פון כרם רבעי) גייען אריין אין וויין-קעלטער (פון בעל הבית, און די אַרימע לייט קריגן גאָר-ניט). די בית הלל האַלטן, אז די פרוכטן פון כרם רבעי זענען אזוי ווי מעשר שני, און האָבן אין זיך א קדושה, און דעריבער האָבן זיי דאָס „פיפטל“ („חומש“) און „אויס-רוימונג“ („ביעור“) און זענען באפרייט פון די מתנות פאר אַרימע לייט, פון פֿרט און עוללות און דאָסזעלבע אויך פון פאה און שכחה. אָבער די בית שמאי האַלטן, אז זיי

פודין לעצמם, ובה"א, פולו לגת: תבצור (לא תעולל)? אין לעניים פועללות קודם הפציר: ח המקדיש פרמו, עד שלא נודעו בו העוללות, אין העוללות לעניים, משנודעו בו העוללות, העוללות לעניים, ר' יוסי אומר, יתנו שכר גדולן להקדיש, וברמך לא תעולל, אפילו כולו

זענען ווי געוויינליכע פרוכטן און עס גילטן ביי זיי די אלע דינים פון געוויינליכע פרוכטן.

ז. כרם, אויב א וויינגארטן איז בלויז עוללות (אלע הענגעל-וויינטרויבן פון דא-זיקן וויינגארטן האבן ניט געהאט ניט קיין כתף און ניט קיין נטף) זאגט ר' אליעזר, אז זיי געהערן אלע צום בעל הבית, און ר' עקיבא זאגט, אז זיי געהערן צו די ארימע לייט. האט ר' אליעזר געזאגט: „כי תבצור לא תעולל“ (ווען דו וועסט שניידן די וויינטרויבן זאלסטו ניט צונעמען די עוללות, דברים כ"ד), אויב אבער (דער בעל הבית) שניידט ניט, ווייל דער גאנצער וויינגארטן וויינטרויבן געהערט דאך צו די ארימע לייט), פון וואנען זענען פאראן עוללות? האט ר' עקיבא צו אים (צו ר' אליעזר) געזאגט: „וכרמך לא תעולל“ (דו זאלסט ניט צו נעמען די עוללות פון דיין וויינגארטן, ויקרא י"ט), אפילו ער (דער גארטן) איז אינגאנצן עוללות, אויב אזוי, פארוואס-זשע שטייט „כי תבצר לא תעולל“ (ווען דו וועסט שניידן זאלסטו ניט נעמען די עוללות?) דאס איז, אז די ארימע לייט האבן גארניט (קיין אייגנטום-רעכט) אין די עוללות איי-דער מען שניידט די וויינטרויבן. אין טייל כתבי יד ווערט דער פסוק פון חומש ביי ר' אליעזר געבראכט אין נוסח „כי תבצר כרמך לא תעולל“, און אזוי איז טאקע פאראן אין חומש דברים כ"ד, אבער מען קאן אויך דערקלערן אונזער גירסא, ווייל ר' אליעזר האט דא געוואלט אנווייזן אויף דעם שייכות צווישן „כי תבצר“ און „לא תעולל“, דאקייגן ר' עקיבא האט אָנגעוויזן אויפן שייכות צווישן „כרמך“ און לא תעולל“.

ח. המקדיש, ווען איינער (דער בעל הבית) האט מקדיש געווען (אוועקגעגעבן צו הקדש) זיין וויינגארטן איידער מען האט (אין וויינגארטן) דערקענט, אז עס זענען פאראן אין אים עוללות, געהערן ניט די עוללות צו די ארימע לייט. דער טעם איז, ווייל קוים האט ער מקדיש געווען, ווען די וויינטרויבן זענען נאכניט געווען געוואקסן און מען האט ניט געקאנט דערקענען וועלכע פון זיי וועלן זיין עוללות, הייסט עס, אז דעמאלס, בשעת'ן מקדיש זיין, זענען נאך קיין עוללות ניט געווען; זענען דעריבער אלע וויינטרויבן געווארן הקדש, און אויב שפעטער זענען אויפגעקומען די עוללות, זענען זיי שוין אויפגעקומען אין רשות פון הקדש, און ווי מיר האבן שוין געלערנט פריער פרק ב' משנה ח' איז הקדש פטור פון די אלע זאכן וואס מען גיט צו ארימע לייט, משנודעו, (אויב ער האט מקדיש געווען נאכדעם) ווען מען האט שוין דערקענט די עוללות אין אים (אין וויינגארטן), געהערן די עוללות צו ארימע לייט, ווייל קוים זענען דעמאלס שוין געווען די עוללות, זענען זיי שוין ניט געווען דאס אייגענטום פון בעל הבית, און דעריבער האט דער בעל הבית ניט געהאט קיין רעכט זיי מקדיש צו זיין, ווייל „אין מקדיש דבר שאינו שלו“, קיינער קאן ניט מקדיש זיין א זאך, וואס געהערט ניט צו אים, און כאטש מיר האבן פריער געלערנט אין דער משנה ז', אז כל זמן דער בעל הבית האט ניט אָנגעהויבן שניידן, געהערן די עוללות נאכניט צו די ארימע לייט, אבער צום בעל הבית געהערן זיי אויך ניט. ר' יוסי זאגט, אז די ארימע לייט דארפן באצאלן צו הקדש א באלוינונג פאר דעם וואקסן פון די עוללות.

איזוה היא שקחה בערים? כל שאינו יכול לפשוט את ידו ולפלה.
וברגליות, משיעבור הימנה:

פרק ח

א מאימתי כל אדם מותרין בלקט? | משילכו העניים בפרם ויבאו ובזתים?
משילכו הנמשות. בפרט ועוללות? | משתדר רביעה שנה. א"ר יהודה.

ווייל דער גארטן געהערט דאך צו הקדש און די עוללות פון די ארימע לייט וואסן דאך כסדר אין דער ערד פון הקדש. איזוהי, וואס הייסט שכחה אין וויג-וויינשטאק? די משנה האט דא דאס ווארט „עריס“, און דאס זאל זיין פון ווארט „עריסה“, א „וויג“, א קליין בעט. דערמיט מיינט מען די וויינשטאקן וואס זענען פארצויגן הויך אויף שטע-קענס אדער אויף א צוים אדער אויף א וואנט (זיי ליגן ווי אין א בעטל), און עס איז ענליך צו „דלית“, וואס מיר האבן געהאט פריער אין פרק ד' משנה א'. די משנה פּרעגט דא: פון ווען אן הייסט, אז דער בעל הבית האט פארגעסן די וויינטרויבן אויף אזא וויג-וויינשטאק? און זי ענטפערט: כל, אלץ (אלע וויינטרויבן) וואס ער (דער שניידער פון די וויינטרויבן) קאן ניט אויסציען די האנט און נעמען. אויב דער וויינטרויבן שניידער איז אזוי ווייט שוין אוועקגעגאנגען פון דעם ארט, אז ער קאן ניט אויס-שטרעקן די האנט און נעמען די וויינטרויבן הייסן זיי שוין שכחה. וברוגליות? און (פון ווען אן הייסט שכחה). ביי די פיס-וויינשטאקן? די משנה באנוצט דא דאס ווארט „רגליות“, פון „רגלים“, „פיס“, ווייל די דאזיקע וויינשטאקן ליגן נידריק, כמעט אויף דער ערד און זיי ווערן אָנגערירט מיט די פיס. משיעבור, פון זינט (דער טרויבן שניידער) איז אוועקגעגאנגען פון זיי. דעמאלס הייסט עס שוין שכחה, ווייל דא האט ער דאך בעסער די מעגליכקייט צו נעמען די וויינטרויבן, דעריבער הייסט יעדער פיס-וויינשטאק ווי א באזונדער שטיקל פעלד, און טאָרניט צוריקגיין צו א פארגעסן שטיקל פעלד.

פרק ח.

א. מאימתי, פון ווען אן מעג יעדער מענטש (ניט דוקא ארימע לייט) קלויבן (אין די פעלדער) לקט? מען מיינט דא ניט נאָר לקט נאָר אויך שכחה און פאה, די אלע זאכן, וועלכע געהערן צו ארימע לייט. די משנה האלט, אז עס קומט א צייט אין יאָר, ווען די ארימע לייט האבן שוין אויפגעהערט צו קומען אין פעלד, און אלץ וואס איז געבליבן איז געוואָרן הפקר פאר אלע, און די פראגע איז: פון ווען הויבט זיך אן די דאזיקע צייט? משיכח, פון דער צייט ווען די טאפערס זענען שוין אוועקגעגאנגען (פון די פעלדער). וועגן דעם וועמען מען מיינט מיט „נמשות“, די „טאפערס“, איז פאראן אין דער גמרא תענית ו' צוויי מיינונגען. דער אמורא ר' יוחנן זאָגט, אז דאס מיינט מען זקנים ארימע לייט, וועלכע גייען אָנגעלענט אויף שטעקנס, און ריש לקיש זאָגט, אז דאס מיינט מען די וועלכע קומען צו-לעצט קלויבן דאס וואס אנדערע ארימע לייט האבן איבערגעלאָזט. בפרט. (פון ווען אן מעגן אלע מענטשן, ניט דוקא ארימע לייט, קו-מען און נעמען אין די גערטנער) פרט און עוללות? פון דער צייט נאָכדעם, ווי די ארי-מע לייט זענען געגאנגען אין וויינגארטן און זענען געקומען. רשי אין דער דערמאָנטער גמרא תענית ו' טייטשט, אז ווען די ארימע לייט זענען שוין געווען צוויי מאָל, אדער צוויי פארטיעס ארימע לייט זענען שוין געווען אין וויינגארטן, איז דאס וואס איז איבערגעבליבן נאָך זיי, הפקר פאר אלע, און אלע מעגן עס נעמען. ובזיתים, און (פון ווען אן מעג יעדער מענטש נעמען דאס איבערגעבליבענע) אין איילברירטן-ביימער? פון דער צייט ווען עס הויבט אן צו גיין דער רעגן פון דער צווייטער רביעה, אין ארץ

וְהָלֹא יֵשׁ שְׂאִינָן מוֹסְקִין אֶת זֵיתֵיהֶם | עַל הַלֶּקֶט וְעַל הַשְּׂכָחָה וְעַל הַפְּאָה
 אֲלֵא לְאַחַר רְבִיעֵה שְׁנֵיהָ? אֲלֵא | בְּשַׁעֲתָן וְעַל מַעֲשֵׂר עֲנִי כְּכֹל שְׂעִתוֹ.
 כְּדִי שִׁיהָא הָעֲנִי יוֹצֵא, וְלֹא יְהֵא | וּכְן לִוֵי נֶאֱמָן לְעוֹלָם, וְאִינָן נֶאֱמָנִין
 מִבֵּיא בְּאַרְבַּעַה אִסְרוֹת: בְּ נֶאֱמָנִים | אֲלֵא עַל דְּכָר שְׂבָנֵי אָדָם נוֹהֲגִין כֵּן:

ישראל גייט זומער בכלל ניט קיין רעגן און דער ערשטער רעגן הויבט אָן פאלן גע-
 וויינליך ענדע סוכות. די רעגנס וואָס פאלן ביז דעם 17 טאָג אין חשוון הייסן „רביעה
 ראשונה“, די ערשטע „רביעה“; דאָס וואָרט „רביעה“ איז פון „רבע“, ארויפלייגן זיך.
 ווייל דער רעגן לייגט זיך ארויף אויף דער ערד (ענליך צום וואָרט „רביץ“). דער רעגן
 וואָס האלט פון 18טן חשוון ביזן 23סטן חשוון הייסט „רביעה שנייה“, די צווייטע
 רביעה. די משנה זאָגט, אז זינט עס הייבן אָן צו גיין די רעגנס פון דער צווייטער
 רביעה, מעג שוין יעדער נעמען די איבערגעבליבענע איילבירטן. אחר, האָט ר' יהודה
 געזאָגט: סטייטט, עס זענען דאָך פאראן אזעלכע (בעלי בתים), וועלכע שניידן אראָפּ
 זייערע איילבירטן ערשט נאָך דער צווייטער רביעה? מיר האָבן שוין אָנגעוויזן פריער
 אין פרק ז' משנה ג', אז אין לשון קודש איז פאר פארשידענע פרוכטן פאראן אן אנ-
 דער וואָרט פאר „שניידן“, און ביי איילבירטן איז עס דאָס וואָרט „מסק“. אלא, נאָר
 (די צייט ווען יעדער מעג נעמען איילבירטן) איז ווען אן אַרימאן קומט ארויס (אין
 גאָרטן) און ער ברענגט ניט (קיין איילבירטן) פאר פיר איסרות. דאָס וואָרט „איסרות“
 איז דער לשון רבים פון „איסר“, און דאָס איז געווען א קופערנע רוימישע מטבע,
 וואָס האָט אין גריכיש געהייסן „אסאריאָן“, און די משנה קידושין פרק א' זאָגט,
 אז זי האָט געהאט 8 פרוטות. זאָגט ר' יהודה, אז אויב דער אַרימאן קאָן ניט אָנקלייבן
 איילבירטן פאר פיר איסרות, מעג שוין יעדער קומען נעמען איילבירטן, ווייל די אַרי-
 מע לייט האָבן זיך שוין מייאש געווען פון די איבעריקע איילבירטן און זיי זענען הפקר
 פאר אלע.

ב. נאמנין, די (אַרימע לייט) זענען באגלויבט (צו זאָגן אויף תבואה און פרוכטן)
 אז זיי זענען פון לקט שכחה און פאה, אין זייער צייט (אין סעזאָן, ווען עס זענען פאראן
 לקט, שכחה און פאה); און אז זיי זענען פון מעשר עני אין זיין גאנץ יאָר. מיר האָבן
 שוין געזאָגט, אז די מתנות פאר די אַרימע לייט, לקט, שכחה, פאה און מעשר עני
 (זע אין דער הקדמה צו מסכת פאה), זענען פטור פון תרומה און מעשר. אין ארץ ישראל
 זענען אין דער צייט פון דער משנה געווען טייל פראַסטע יידן, מען האָט זיי
 גערופן די עמי הארצים, וועגן וועלכע מען איז ניט געווען זיכער, צי זיי נעמען אראָפּ
 פון זייערע תבואה מעשרות. לערנט דאָ די משנה, אז אויב עמי הארצים אַרימע לייט
 זאָגן, אז די תבואה איז פון לקט, שכחה און פאה (און זענען פטור פון מעשר) אין
 זייער צייט, אין סעזאָן ווען מען קלויבט געוויינליך לקט-שכחה און פאה אין פעלד
 (אין דער צייט פון שניט), מעג מען זיי יאָ גלויבן. דאָס זעלבע מעג מען זיי גלויבן, ווען
 זיי זאָגן, אז די תבואה איז פון מעשר עני, וואָס אַרימע לייט באקומען, יעדעס דריטע
 און 6טע יאָר נאָך שמיטה-יאָר; ביי מעשר עני, מעג מען זיי גלויבן ניט דוקא אין
 שניט-צייט נאָר א גאנץ יאָר, אין זיינע יאָרן, דעם 3-טן און 6-טן יאָר, ווייל מעשר
 עני קאָן דער בעל הבית פון פעלד געבן א גאנץ יאָר. וכן לוי, און דער זון פון א לוי
 (דאָס הייסט א לוי) איז באגלויבט שטענדיק. אויב ער זאָגט, אז די תבואה איז פון
 מעשר, וואָס ער האָט באקומען; און דערביי איז ניטאָ קיין גרעניץ אין דער צייט,
 ווייל מעשר באקומט א לוי אלע יאָרן, דער אויסדרוק „בן לוי“ מיינט א לוי. ואינו,
 און זיי זענען ניט באגלויבט סיידן אויף זאכן, וואָס מענטשן זענען זיך אזוי נוהג (צו)
 געבן די אַרימע לייט. די זויטערדיקע משנה דערקלערט, וואָס געוויינליך מענשן
 געבן יאָ צו אַרימע לייט און די אַרימע לייט זענען אויף זיי באגלויבט, צו זאָגן, אז
 אז זיי זענען פון לקט, שכחה, פאה און מעשר עני, און וואָס ניט.

ג נאָמנין על החטין, ואין נאָמנין על המר על הקמח, ולא על הפת, נאָמנין על השעורה של אורי, ואין נאָמנין עליו, בין חי בין מבושל. נאָמנין על הפול, ואין נאָמנין על הגריסין, לא חיין ולא מבושליין. נאָמנין על השמן לומר, של מעשר

ג. נאמנין, זיי זענען באגלויבט אויף ווייץ; אָבער זיי זענען ניט באגלויבט אויף מעל און אויף ברויט. ווייל דער בעל הבית וועט זיך ניט נעמען די טירחא צו מאַלן פאר דעם אַרימאן זיין תבואה פון מעשר עני, צי לקט, שכחה און פאה, אָדער באַקן פאר אים דערפון ברויט. נאמנין על השעורה, זיי זענען באגלויבט אויף קערנער („שעורה“ איז דער טייטש ניט נאָר גערשטן נאָר אויך קערנער בכלל) פון רייז (ווען זיי זענען נאָך אין די זאנגן, אָדער, לויט טייל מפרשים, איידער מען האָט די קערנער אָפגע-שיילט); אָבער זיי זענען ניט באגלויבט אויף רייז (ווען ער איז שוין אָפגעשיילט) סיי ווען ער איז רוי און סיי ווען ער איז געקאָכט. ווייל דער בעל הבית באַמיט זיך ניט אָפצושיילן דעם רייז (אָדער, לויט איין פשט, ארויסנעמען אים פון די זאנגן) פאר די אַרימע לייט. נאמנין על הפול, זיי זענען באגלויבט אויף באַבעס; אָבער ניט אויף צע-מאָלענע באַבעס, סיי ווען זיי זענען רוי און סיי ווען זיי זענען געקאָכט. „גריסין“ טייטשן טייל באַבעס וועלכע זענען צעהאקט אויף צוויי טיילן, כדי מען זאָל זיי לייכטער קאָנען קאָכן. אויך דאָ איז דער טעם, ווייל דער בעל הבית וועט זיך ניט באַמיען צו צע-מאָלן די באַבעס (אָדער צעהאקן זיי) און געבן די אַרימע לייט. נאמנין על השמן, אַרימע לייט זענען באגלויבט אויף אייל צו זאָגן, אז דאָס איז (פון איילבירטן) פון מעשר עני; אָבער זיי זענען ניט באגלויבט צו זאָגן, אז (דער אייל) איז פון אַראָפגעקלאַפּטע אייל-בירטן (וואָס זיי, די אַרימע לייט, האָבן אַראָפגעקלאַפּט פון די ביימער אלס הפקר) מיט „זיתי ניקוף“ ווערן אָנגערופן די לעצטע איילבירטן אויף די ביימער, וועגן וועלכע דער בעל הבית דענקט, אז עס לוינט אים ניט זיי אַראָפצונעמען, און ער לאָזט זיי אי-בער פאר די אַרימע לייט. דאָס וואָרט געפינט זיך אין ישעיה י"ז „כנוקף זית“, און איז דער טייטש „קלאַפן“ („נוקף“). ווייל זיי זענען ניט קיין סך לוינט זיך ניט פון זיי ארויסצופרעסן דעם אייל, און דעריבער זענען די אַרימע לייט ניט באגלויבט.

ד. נאמנין, זיי (די אַרימע לייט) זענען באגלויבט אויף רויע גרינס (צו זאָגן, אז דאָס האָבן זיי באַקומען אלס מעשר עני), אָבער ניט אויף געקאָכטע, סיידן ווען דער אַרימאן האָט דערפון נור א קליין ביסל, מחמת אזוי איז דער שטייגער פון בעל הבית ארויסצונעמען פון זיין קאָד-טאָפּ (אביסל גרינס און צו געבן עס דעם אַרימאן). אָפּקאָכן פארן אַרימאן א סך, וועט דער בעל הבית ניט; אָבער ווען דער בעל הבית קאכט פאר זיך וועט ער שוין צו-קאָכן דעם דאָזיקן גרינס וואָס דער אַרימאן וועט באַקומען פון אים אלס מעשר עני. דאָס וואָרט „לפס“ איז, ווי עס וויינט אָן ר' בנימין מוספיא אין „מוסף הערוך“, דאָס גריכישע וואָרט „לאַפּאָס“ און איז דער טייטש „טאַפּ, קאָד-טאַפּ, פלאַכע פאַן“. דאָס וואָרט איז פאראן א סך מאָל אין דער משנה און גמרא, טיילמאָל אויך אין דער פאַרם פון „אילפס“.

ה. אין, מען טאָרניט געבן אן אַרימאן אויפן שייער (ווען מען גיט אים מעשר עני) ווינציקער פון א האלבן טאַפּ ווייץ אָדער א טאַפּ גערשטן. א „טאַפּ“, „קב“, האָט 4 קוואַרט („לוג“), און מען רעכנט אז אין וואָג איז א טאַפּ ווייץ לערך 8 פונט. אפילו ווען דער מעשר עני, וואָס דער בעל הבית דארף געבן, באַטרעפט ווינציקער, טאָר ער ניט געבן דעם אַרימאן ווינציקער פון א האלבן טאַפּ ווייץ, אָדער א טאַפּ גערשטן, כדי

אומר, חצי קב, קב וחצי כוסמין, | שׁימפרם ונקח בהם מזון שתי סעודות:
 וקב גרוגרות, און מנה דבילה. ר' | ן מדה זו אמרה בפניהם ובלוים
 עקיבא אומר פרס. חצי לוג זין. | ובשׁראלים. הנה מציל, נוטל מחצה
 ר' עקיבא אומר, רביעית. רביעית | ונותן מחצה. הנה לו דבר מועט,
 שמן. ר' עקיבא אומר, שמינית. ושאר | נותן לפניהם, והן מסלקין ביניהן;
 כל הפירות, אמר אבא שאול, כדי | ז אין פותחין לעני העובר במקום

דער ארימאן זאל האבן צו עסן צו דער זעט. ר' מאיר זאגט, אז א האלבן טאפ. ר' מאיר האלט, אז סיי ווייץ און סיי גערשטן איז גענוג א האלבער טאפ. קב וחצי (מען טארניט געבן דעם ארימאן ווינציקער פון) א טאפ און א האלבן כוסמין (שפעלץ, אַרקיש), אדער א טאפ געטרירנטע פייגן, אדער א מנה געפרעסטע פייגן, טרוקענע פייגן, גרוגרות, זע נען געגאנגען אויף דער מאס און די משנה זאגט, אז דאס ווינציקסטע מוז זיין א טאפ; געפרעסטע פייגן (דבלה) האט מען געוואויגן, און דאס מינדעסטע וואס מען זאל געבן אן ארימאן, איז מנה, דאס איז די וואג פון 100 דינר, און יעדער דינער האט געוואויגן 96 קערנער פון גערשטן. ר' עקיבא זאגט, אז א העלפט. דאס הייסט, אז א העלפט פון א „מנה“ געוויכט געפרעסטע פייגן איז דאס ווינציקסטע, וואס מען דארף געבן אן אריי מאן. טייל מפרשים מיינען, אז ר' עקיבא'ס מיינונג „א העלפט“ גייט ארויף אויך אויף די געטרירנטע פייגן. חצי לוג, (מען זאל געבן דעם ארימאן ניט ווינציקער פון) א האלבע קווארט (לוג) וויין; ר' עקיבא זאגט, אז א פערטל; (ניט ווינציקער פון) א פערטל קווארט בוימל; ר' עקיבא זאגט, אז אן אכטל. און אלע אנדערע פרוכטן, זאגט אבא שאול, אז (מען מוז געבן דעם ארימאן כאטש אזוי פיל אז) ער זאל זיי קאנען פארקויפן און (פאר דעם געלט) זיך קויפן שפייז פאר צוויי סעודות. אבא שאול איז געווען א תנא לערך אין דער צייט פון חורבן פון 2טן בית המקדש; אבא שאול זאגט, אז מען דארף געבן אן ארימאן אזוי פיל, אז ער זאל האבן כאטש אויף צוויי סעודות, כדי אז נאכן אפעסן איין סעודה, זאל ער זיין ביי זיך זיכער, אז ער וועט האבן אויף נאך איין סעודה. דאס איז אין הסכם מיט דער גמרא. אז ווער עס האט „פת בסלו“, „ברויט אין זיין קויש“, שפירט זיך זיכערער.

1. מדה, די דאזיקע מאס (וואס איז דערמאנט געווארן אין דער פריערדיקער משנה, אז מען דארף געבן צו אן ארימאן) איז געזאגט געווארן ביי כהנים, לויים און ישראלים. די משנה איז זייער א שווערע, געוויינליך טייטשן די מפרשים (דער רמב"ם, דער ברטנורא), אז סיי כהנים, סיי לויים, סיי ישראלים, ווען זיי געבן מעשר עני זאלן זיי ניט געבן ווינציקער פון די פריער־אנגעוויזענע מאסן. אבער, פרעגט זיך, צו-וואס האט דאס די משנה געדארפן זאגן? פאר וואס האט מען דען געקאנט מיינען, אז די כהנים, צי לויים זענען אנדערש פון די ישראלים? דער תוספות יום־טוב טייטשט, פארקערט, אז דאס מיינט, דאס אויך די ארימע לייט כהנים אדער לויים דארף מען אויך געבן ניט ווינציקער מעשר עני, כאטש זיי באקומען דאך אנדערע מתנות (כהנים בא־קומען תרומה, לויים באקומען מעשר), היה, אויב ער (דער בעל הבית) וויל ראטעווען (אראפנעמען) פון מעשר עני א טייל, כדי דאס צו געבן צו זיינע קרובים ארימע לייט), מעג ער נעמען א העלפט, אבער ער מוז איבעלאזן א העלפט (פאר די פרעמדע ארי־מע לייט). אויב ער (דער בעל הבית) האט געהאט (מעשר עני צום צעטיילן) נאך א קלייניקייט (ווייניק תבואה), זאל ער עס אנדערלייגן פאר די ארימע לייט און זאלן זיי צעטיילן דאס צווישן זיך. די משנה לערנט, אז אין אזא פאל איז דער בעל הבית ניט מחויב צו געבן יעדן ארימאן לויט דער מאס, ווי מען האט פריער געלערנט.

2. אין, מען טארניט געבן צו אן ארימאן, וועלכער וואנדערט פון איין ארט צום צווייטן ארט, ווינציקער פון א ברויט, וואס קאסט א פונדיוו, לויט דעם פרייז פון פיר

לְמָקוֹם, מִבְּכָר בְּפוּנְדִיזױן מֵאַרְבַּע סְאִין | מִן הַתְּמַחוּי, מִזֶּן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה
 בְּסַלְעֵי לָן, נוֹתְנִין לֹא פְרָנֶסֶת לִינְה, שְׁבֵת, | סְעוּדוֹת, לֹא יִטּוּל מִן הַקּוּפָה, וְהַקּוּפָה
 נוֹתְנִין לֹא מִזֶּן שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, מִי | נְגִבִית בְּשָׁנִים, וּמִתְחַלֶּקֶת בְּשִׁלְשָׁה;
 שְׁיֵשׁ לֹא מִזֶּן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת, לֹא יִטּוּל | ח מִי שְׁיֵשׁ לֹא מֵאֲתָם זֶה, לֹא יִטּוּל

סאה פאר א סלע. די דאזיקע משנה לערנט אונז ניט וועגן מעשר עני, נאר סתם וועגן צדקה, שפייז און אנדערע הילף, וואָס די צדקה-גבאים אין א שטאָט דארפן געבן צו א דורכוואנדערנדיקן אַרימאן. די משנה זאָגט, אז מען מוז אים געבן ניט ווינציקער פון א ברויט, וואָס קאָסט א פונדיון; דאָס איז געווען א רוימישע מטבע, „דופאָנדיום“, וואָס איז געווען א 48 סטל פון א סלע (טאַלער). די משנה גיט צו די ווערטער „לויט דעם פרייז פון 4 סאה פאר א סלע“. ווי מיר האָבן שוין געזאָגט האָט א סאה 6 טעפ (א טאַפ הייסט קב), און 4 סאה האָבן 24 טעפ, און אזוי ווי א סלע האָט 48 פונדיונים קומט אויס אז פאר איין פונדיון אָט מען געקראָגן א האלבן טאַפ מעל. לן אויב ער (דער דורכוואנדערנדיקער אַרימאן) בלייבט נעכטיקן אין שטאָט, גיט מען אים דאָס וואָס מען דארף צו א נאכטלעגער (א בעט, בעטגעוואנט); אויב ער האָט געהאלטן שבת (אין שטאָט) גיט מען אים שפייז פאר דריי סעודות. שבת דארף מען, לויט דעם דין, עסן דריי מאָלצייטן, די שלש סעודות, און דאָס דארף מען געבן דעם אַרימאן. טייל מפרשים טייטשן, אז די דריי סעודות דארף מען אים געבן שבת בייטאָג, כדי ער זאל האָבן צו עסן ביז זונטאָג אינדערפרי. מ, ווער עס האָט שפייז פאר 2 סעודות זאל ניט נעמען פון דער אַרימע-לייט-שיסל (תמחוי); ווער עס האָט שפייז פאר פירצן סעודות זאל ניט נעמען פון דער אַרימע-לייט-קאסע. אין יעדער שטאָט אין ארץ ישראל האָבן די גבאים, וואָס האָבן זיך פארנומען מיט פארזאָרגן די אַרימע לייט, געהאט צוויי זאכן: א „שיסל“, „תמחוי“, אין וועלכער מען האָט צונויפגענומען אין, דער שטאָט שפייז-זאכן און דאָס צעטיילט צווישן אַרימע לייט, און א „קאסע“, „קופה“, וואָס האָט צונויפ-גענומען געלט און דאָס געלט האָט מען צעטיילט צווישן די אַרימע לייט. די שפייז-זאכן פון דער „שיסל“, פון דער תמחוי, האָט מען צעטיילט יעדן טאָג, און דעריבער קוים האָט אן אַרימאן שפייז (אדער געלד צי אנדערע זאכן) אויף צוויי מאָלצייטן טאָר ער ניט נעמען פון דער „שיסל“ אָבער די געלט פון דער קאסע האָט מען צוטיילט יעדע וואָך, יעדן פרייטאָג, און ממילא האָט אפילו אן אַרימאן, וואָס האָט געהאט אויף צוויי סעודות און מער, געמעגט פון איר נעמען הילף: אָבער אויב ער האָט געהאט אויף 14 סעודות, אויף א גאנצער וואָך (יעדן טאָג צוויי סעודות), האָט ער שוין ניט געטאָרט נעמען שטיצע פון דער קאסע. דאָס וואָרט „תמחוי“ ייִס שיסל געפינט זיך עטליכע מאָל אין דער משנה. דאָס וואָרט „קופה“ איז דער „טש „א קויש“, און ר' בנימין מוספיא מיינט אז דאָס איז דאָס לאטיינישע וואָרט „קופא“, וואָס איז דער טייטש א גרויס געפעס אויף וויין. דער אמת איז, אז אין די לשונות וואָס זענען גאָנג צו לשון קודש (אין אראביש) איז „קופה“ א „קויש“, און דערפון איז געוואָרן דער „קויש אויף צו זאמלן אין אים געלד, די „קאסע“, והקופה, און (געלד פאר דער אַרימע לייט-קאסע) ווערט געזאמלט דורך צוויי מענטשן און ווערט צעטיילט דורך דריי (מענטשן). ביים זאמלן געלט דארפן זיין צוויי מענטשן, כדי איינער זאל היטן דעם צווייטן, און דאָס צעטיילן דאָס געלט דארף פאָרקומען דורך דריי מענטשן, א סאָרט בית דין פון דריי, ווייל מען דארף אורטיילן וויפיל יעדן אַרימאן צו געבן (גמרא בבא בתרא ח').

ח. מ, ווער עס האָט צוויי הונדערט זוז (א זוז איז אזוי פיל ווי א „דינר“, און מען טייטשט עס געוויינליך „גילדן“) זאל ניט נעמען קיין לקט, שכחה, פאה און מעשר עני. די מפרשים זאָגן, אז צדקה טאָר ער אודאי ניט נעמען, נאר אפילו די דאָ-זיקע מתנות פאר אַרימע לייט, וואָס זענען דאָך אזוי ווי הפקר, טאָר ער אויך ניט

צָרִיף לַטּוּל וְנוּטֵל, אֵינּוּ מֵת מִן
הַזְקָנָה עַד שִׁצְמַרְךָ לְבְרִיּוֹת, וְכֹל
מִי שֶׁצָּרִיף לַטּוּל וְאֵינּוּ נוּטֵל, אֵינּוּ
מֵת מִן הַזְקָנָה עַד שִׁיפְרֹנֶם אַחֲרֵים
מִשְׁלוֹ, וְעָלְיוּ הַפְּתוּכֵי אֹמֶר, בְּרוּךְ
הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בּוֹ הַיְהוָה מִבְּטַחוֹ,
וְכֵן בֵּן שָׂדֵן דִּין אִמָּתוֹ לְאִמָּתוֹ, וְכֹל
מִי שֶׁאֵינּוּ לֹא הֲגֵר וְלֹא סוּמָא וְלֹא
פֶסֶח, וְעוֹשֶׂה עֲצָמוֹ בְּאֶחָד מֵהֶם,

לָקַט שְׂכָחָה וּפָאָה וּמַעֲשֵׂר עֲנִי, הָיָה
לֹא מֵאֲתָיִם חֶסֶד דִּינָר, אֶפִּילוּ אֶלֶף
נוֹתְנִין לֹא כְּאֶחָת, הָרִי זֶה יִטּוּל,
הָיָה מְמוֹשְׁפָנִין לְבַעַל חוּבוֹ אוֹ
לְכַתּוּבַת אִשְׁתּוֹ, הָרִי זֶה יִטּוּל, אֵינּוּ
מְחִיבִין אוֹתוֹ לְמַפּוֹר אֶת בֵּיתוֹ וְאֶת
כְּלֵי מִשְׁמִישׁוֹ: מִן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ
חֻמְשִׁים זֶה וְהוּא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם,
הָרִי זֶה לֹא יִטּוּל, וְכֹל מִי שֶׁאֵינּוּ

נַעֲמֵעַן, וְיִיל מִיט 200 זֶה קָאָן מַעַן זִיד שׁוֹיִן אוֹיסהאַלטן אַ לענגערע צייט. הַיָּה, אוֹיב
עַר הָאָט געהאַט 200 ווינציקער איין דינר (דאָס הייסט אפילו נור 199 גילדן), איז אפילו
מען גיט אים טויזנט (גילדן) מיטאמאָל מעג ער נעמען. טייל מפרשים טייטשן דעם
„אפילו אלף נותנין לו כֶּאֱחָת“, אפילו טויזנט מענטשן געבן אים מיט אמאָל יעדער
צו איין גילדן מעג ער נעמען. הַיָּה ממושכנים, אויב זיי (זיין פארמעגן וואָס באטרעפט
צוויי הונדערט גילדן) זענען געווען פארמשכונט צו זיין בעל חוב (פאר געלד וואָס ער
איז שולדיג) אָדער פאר די כתובה פון זיין פרוי (צו פארויכערן, אז זי וועט האָבן פון
וואָס אָפצונעמען די כתובה), מעג ער נעמען. וְיִיל דאָס הייסט ניט, אז ער פארמאָגט
די 200 גילדן, אויב זיי זענען פארמשכונט. אַיִן, מען צווינגט אים ניט, אז ער זאל פאר-
קויפן זיין הויז אָדער זיינע זאכן צום באנוצן. אויב ער פארמאָגט ניט קיין געלט אָדער
סחורות, נאָר ער האָט אַ הויז צו וואוינען און זאכן, וואָס ער באנוצט זיך מיט זיי, קאָן
מען אים ניט זאָגן, אז ער זאל זיי פארקויפן; אַיִן אזא פאל מעג ער יאָ נעמען.

ט. מִי, אז איינער האָט פּופציק זון (גילדן), און ער האַנדלט מיט זיי, זאָל ער
ניט נעמען (קיין לקט, שְׂכָחָה און פָּאָה). וְיִיל אויב ער האַנדלט מיט דעם געלט הייסט
עס ווי ער וואָלט געהאַט 200 גילדן. וְכֹל מִי, און ווער עס דארף ניט נעמען און נעמען,
גייט ער ניט אוועק פון דער וועלט, ביז ער וועט דארפן פריער אָנקומען צו מענטשן;
און ווער עס דארף נעמען, און נעמען ניט, שטארבט ער ניט פון דער עלטער, ביז ער
וועט פריער מפרנס זיין אנדערע פון זיין פארמעגן; און אויף אים זאָגט דער פסוק
(ירמיה י"ז), „געבענטשט איז דער מענטש, וואָס האָט בטחון אין גאָט, און גאָט איז
זיין בטחון“. די מפרשים זאָגן, אז דאָס וואָס די משנה לויבט דאָ איינעם, וועלכער
דארף יאָ נעמען צדקה און נעמען ניט, מיינט מען ניט, אז ער פייניגט זיך דאָרדן און
עסט ניט, נאָר מען מיינט, אז ער טוט אלע מעגליכקייטן, אפילו די שווערסטע, אבי
ער זאל ניט אָנקומען צו מענטשן. אַיִן אַ סך משניות ענדיקט זיך דאָ די מסכת פאה, און
למשל דער ברטנורא ענדיקט דאָ זיין פירוש. אָבער אין טייל משניות זענען יאָ צוגע-
געבן די ווייטערדיקע ווערטער פון דער משנה; וְכֹן, און אזוי איז אויך מיט אַ דיין, וואָס
גיט ארויס אַ אמתן פסק דין לויט זיין אמת. די משנה מיינט, אז אויך אויף אים איז
געזאָגט געוואָרן דער פסוק פון ירמיה וְיִיל אויך ער, ביים ארויסגעבן דעם פסק דין,
רעכנט ער זיך ניט מיט דער מיינונג פון מענטשן, נאָר מיט גאָט, און ער האָט בטחון
אין גאָט. דער אויסדרוק „לאמתו“ מיינט, לויט טייל מפרשים, אז ניט נור דער פסק
דין אליין איז אמת, נאָר דער דיין האָט ניט דערביי קיין אנדערע נגיעה, און ביידע
בעלי דינים זענען ביי אים פולשטענדיק גלייך. וְכֹל, און דער וואָס איז ניט קיין לאַמער
(אויף איין פוס) און קיין בלינדער און קיין הינקנדיקער (אויף ביידע פיס) און ער
מאכט זיך ווי איינער פון זיי (ווי ער וואָלט געווען לאס, בלינד, הינקנדיק, כדי מענטשן

אינו מת מן הזקנה, עד שיהיה כאחד | מת מן הזקנה, עד שעניו יהות.
 מהם, שנאמר, ודורש רעה תבואנו. | שנאמר ושומד לא תקח, כי השומד
 ונאמר, צדק צדק תרדוף, וכל בין | יעור פקחים:
 שלזקם שומד ומשה את הדין אינו

סליק מסכת פאה.

זאלן אויף אים רחמנות האבן און אים געבן צדקה) וועט ער פריער ניט שטארבן פון דער עלטער ביז ער וועט ווערן (אויף אן אמת) ווי איינער פון זיי (פון די דאזיקע בעלי מומים), ווי עס שטייט אין פסוק (משלי י"א), „און ווער עס זוכט דאס שלעכטע וועט עס אים טרעפן“, און עס שטייט אויך (דברים ט"ז), „זאלסט נאכיאגן גערעכטיקייט, גערעכטיקייט“, און יעדער דיין וואָס נעמט שומד און פארדרייט דעם פסק דין, שטארבט ער ניט פון דער עלטער ביז זיינע אויגן ווערן פריער טונקל, ווי עס שטייט (שמות כ"ג), „און זאלסט ניט נעמען קיין שומד, ווייל שומד מאכט בלינד די זעענדיקע“ און אזוי ווייטער. טייל מפרשים (דער תוספת יום טוב) מיינען, אז די פסוקים, וואָס ווערן דאָ געברענגט גייען ארויף אויך אויף די פריעריקע ווערטער פון דער משנה, „וכן דיין שדן דין אמת לאמתו“, און דעריבער ווערט דאָ געבראכט דער פסוק פון „צדק צדק תרדוף“. בכלל זענען אין דער דאָזיקער לעצטער משנה פאראן פארשידענע נוס-חאות סיי אין די געדרוקטע משניות (אויך פון ירושלמי, בבלי), סיי אין די כתבי יד; אין טייל איז די משנה שטארק געקירצט און אין טייל ווערן געבראכט אנדערע פסוקים, און דערפון און נאָך אַ ראייה צו דער מיינונג, וועלכע מיר זען פון דעם פירוש ברטנורא, וואָס איז ניט דערשריבן ביזן סוף, אז אין טייל כתבי יד האָט זיך די משנה פאה געענדיקט מיט „והי ה' מבטחו“.

סליק מסכת פאה — געענדיקט מסכת פאה.

מסכת דמאי

הקדמה

איידער מיר דערקלערן די מסכת דמאי, וועלן מיר געבן עטליכע זאכן, וואָס וועלן לייכטער מאַכן דעם לערנער צו פארשטיין די דינים אין דער משנה פון דער דאָזיקער מסכת: עטליכע פון די דאָזיקע זאכן האָבן מיר געזאָגט אין דער הקדמה צו דער מסכת פאה, אָבער מיר וועלן זיי דאָ איבערחזרן.

ווען א ייד אין ארץ ישראל אין אלטע צייטן האָט אראָפגענומען זיינע פרוכטן אָדער תבואה אָדער גרינס פון גאָרטן און פעלד און ער האָט זיי געבראכט צו זיך אין הויז, האָט ער די דאָזיקע זאָכן נאָכניט געטאָרט עסן. דאָס האָט נאָך געהייסן „טבל“; „טבל“ זאָל זיין פון „בלל“, אויסגעמישט, גאָרניט אראָפגענומען. מען האָט עס אויך גערופן „ודאי“, „זיכערער טבל“, דאָס הייסט, מען האָט געוואוסט אויף זיכער, אַז עס איז טבל. כדי מען זאָל עס מעגן עסן, האָט די תורה געזאָגט, אַז מען דארף פון דעם „טבל“, פון דעם „ודאי“ אראָפנעמען, מפרשי-זיין טיילן און זיי אוועק-געבן, און ערשט נאָכדעם ווי מען האָט געהאט „מפרשי“-געווען די טיילן, איז די טבל געוואָרן „חולין“, „פשוטע“ עסנוואַרג, און מען האָט זיי געמעגט עסן. אראָפנעמען האָט מען געדארפן די דאָזיקע טיילן:

א. „תרומה“, מען האָט געדארפן אראָפנעמען א פופציקסטל פון דער תבואה, פרוכטן און גרינס, און דאָס האָט געהייסן תרומה, און מען האָט דאָס אוועקגעגעבן דעם כהן. אַ ישראל אָדער אַ לוי האָט ניט געטאָרט עסן די תרומה, נאָר אַ כהן און זיין פאָ-מיליע און זיינע קנעכט, און נאָר א ריינער כהן, (ניט דער וואָס איז געווען טמא) האָט געמעגט עסן די תרומה. עס דארף דאָ אויך געזאָגט ווערן, אַז „מדאורייתא“, ווי די תורה לערנט, האָט מען ניט געדארפן געבן תרומה דוקא א פופציקסטל, און אפילו איין קערן ווייץ איז גענוג געווען פאַר אַ גאַנצן זאָק, נאָר די רבנן האָבן מתקן געווען, אַז מען זאָל געבן א פופציקסטל.

ב. „מעשר“, נאָכדעם ווי מען האָט אראָפגענומען תרומה, האָט מען פון דער איבערגעבליבענער תבואה, פרוכטן און גרינס געדארפן אראָפנעמען אַ צענטל, „מעשר“ (צענטל), און דאָס האָט געהייסן „מעשר ראשון“, „דאָס ערשטע צענטל“, און מען האָט עס אוועקגעגעבן דעם לוי. דעם מעשר האָט שוין יעדער געקאָנט עסן, אפילו א ישראל, אָבער אוועקגעבן האָט מען עס באדארפן דעם לוי. אין די שפעטערדיקע צייטן האָט מען אויך דעם מעשר געגעבן צו א כהן.

ג. דער לוי, באַקומענדיק דעם מעשר, האָט געדארפן דערפון אראָפנעמען א צענטל און דאָס האָט געהייסן „תרומת מעשר“, און ער האָט דאָס געדארפן אוועקגעבן דעם כהן; די תרומת מעשר האָט געהאט דעמזעלבן דין, וואָס די פריער דערמאָנטע תרומה; נאָר א ריינער (ניט-טמא) כהן און זיין פאמיליע און זיינע קנעכט האָבן עס גע-מעגט עסן; א ישראל און א לוי האָבען עס ניט געטאָרט עסן.

ד. „מעשר שני“, נאָכדעם ווי דער בעל הבית האָט שוין געהאט אראָפגענומען פון זיין טבל די תרומה און דעם מעשר, האָט ער יעדעס ערשטע און צווייטע און פירטע און פיפטע יאָר נאָך דעם שמיטה-יאָר (ווי באוואוסט איז יעדעס 7-טע יאָר שמיטה-יאָר) געדארפן אראָפנעמען נאָך א צענטל, און דאָס הייסט „מעשר שני“ (דער צווייטער מעשר). אָבער דעם דאָזיקן מעשר שני דארף ער שוין קיינעם ניט אוועק-געבן, נאָר ער דארף עס פירן קיין ירושלים און דאָרט עס עסן אין קדושה און ריינ-קייט. אויב ער וויל דאָס דאָזיקע עסנוואַרג ניט פירן קיין ירושלים, קאָן ער עס אויס-לייזן מיט געלט; דער בעל הבית באַצאָלט דערפאַר, וויפיל עס האָט די ווערט און ער לייגט-נאָך צו א פערטל (דאָס הייסט „חומש“, א „פיפטל“, ווייל צוזאמען מיט די 4 פערטל פון קרן, פון ווערט-געלט, איז דאָס א פיפטל), און דאָס געלט פירט ער קיין ירושלים און קויפט דאָרט דערפאַר עסנוואַרג, אָדער וויין, און פאַרנוצט עס דאָרט.

ה. „מעשר עני“. יעדעס 3־טע און 6־טע יאָר נאָך דעם שמיטה־יאָר דאַרף מען ניט אָפּשיידן קיין מעשר שני, נאָר אָנשטאַט דעם דאַרף מען אַראָפּנעמען א צענטל און עס אוועקגעבן צו אַרימע לייט, און דאָס הייסט „מעשר עני“, דאָס צענטל פאַר אַרימע לייט. מעשר עני האָט ניט קיין שום קדושה. און מען קאָן עס עסן ווי מען וויל און אויך ווער עס וויל.

נאָכדעם ווי מען האָט אָפּגעשיידט די אלע דאָזיקע „מתנות“, דאָס הייסט: תרומה, מעשר, מעשר שני (און אין די יאָרן 3 און 6 נאָך שמיטה אנשטאַט מעשר שני — מעשר עני) הערט אויף די תבואה און פרוכטן און גרינס צו זיין טבל און הייסן „חולין“ און מען מעג זי שוין עסן. דאָס איז, אָ א בעל הבית האָט אַליין אַראָפּגענומען די תבואה און פרוכטן און גרינס פון זיין פעלד און גאַרטן. האָט ער געטאָן דאָס אלץ און ער איז געווען זיכער אז ער עסט ניט קיין טבל. מען האָט אויך געמעגט קויפן די אלע זאכן ביי א באַגלויבטן ייד, א נאמן, אויב דער דאָזיקער ייד האָט געזאָגט, אז פון די זאכן האָט מען אַראָפּגענומען די אלע מתנות, און זיי זענען ניט קיין טבל.

אַבער אין ארץ ישראל זענען אין דער צייט פון דער משנה געווען יידן עמי הארצים, און מען איז נאָר געווען זיכער מיט זיי, אז זיי שיינן אָפּ תרומה, ווייל תרומה איז גאָר הייליק, און קיין סך באטרעפט זי ניט; אָבער מען איז ניט געווען זיכער, אז די עמי הארצים נעמען אַראָפּ די אלע מעשרות, וואָס האָבן שוין באַטראָפן גאָר א סך. אזא תבואה צי פרוכטן צי גרינס פון א עם הארץ האָט געהייסן „דמאי“, „ניט־זיכער“. דערציילט א ברייתא אין סוטה מ"ח (און א רמז דערפון איז פאראן אין דער משנה), אז דער פירשט יוחנן כהן גדול, וועלכער האָט געלעבט לערך 180 יאָר פאַרן חורבן פון 2טן בית המקדש, האָט איינגעפירט, אז ווען מען קויפט תבואה צי פרוכטן צי גרינס ביי א עם הארץ, דמאי, זאָל מען אַליין אַראָפּנעמען מעשר ראשון און פון מעשר ראשון אַראָפּנעמען דאָס צענטל תרומת מעשר און עס אוועקגעבן צום כהן, אבער דעם מעשר ראשון אַליין דאַרף מען קיינעם ניט אוועקגעבן און מען מעג עס פארהאלטן פאר זיך. דאָס זעלבע זאָל מען אַראָפּנעמען מעשר שני און דאָס פירן קיין ירושלים, און אין די יאָרן 3 און 6 נאָך דעם שמיטה־יאָר זאָל מען (לויט טייל מיינונגען) אַראָפּנעמען מעשר עני, אָבער מען דאַרף עס ניט אוועקגעבן צו אַרימע לייט, נאָר עס פארהאלטן פאר זיך. פארוואָס מעג מען דעם מעשר ראשון און מעשר עני פארהאלטן פאר זיך? ווייל מען ווייסט דאָך ניט, און עס קאָן דאָך זיין, אז דער עם הארץ האָט יאָ אַראָפּגענומען די דאָזיקע מעשרות, און דעריבער איז מען ניט מחויב די דאָזיקע מעשרות, וואָס מען שייט אָפּ פון ספק וועגן, אוועקצוגעבן צו וועמען עס איז. מען האָט, דעריבער, ניט געדארפט אפילו „אַראָפּנעמען“, „מפריש זיין“ די דאָזיקע מעשרות. עס איז גענוג געווען ביי דמאי, אז מען האָט געזאָגט, אז דאָ איז פאראן מעשר ראשון, צי מעשר עני; דאָס האָט געהייסן „קראש שם“, אַנרופן מיטן נאָם מען, דאקייגן, די תרומת מעשר האָט מען יאָ געמווט אַראָפּנעמען און געבן דעם כהן (ווייל דאָס טאָר דאָך א ישראל ניט עסן), און דעם מעשר שני האָט מען יאָ געדארפן אַראָפּנעמען און פירן קיין ירושלים, אָדער עס אויסלייזן און דאָס געלט פירן קיין ירושלים. דאָס דאָזיקע פאַרלייכטערונג מעשר־נעמען פון דמאי האָט געהייסן „מעשר דמאי“.

צוליב דעם, וואָס דער גאנצער ענין דמאי איז דאָך געווען בלויז יוצא צו זיין פאר ספק וועגן, האָט מען געמאכט דערביי א סך פאַרלייכטערונגען, און די משנה וועט אונז לערנען וועגן די דאָזיקע פאַרלייכטערונגען.

וועגן דעם נאָמען „דמאי“ זענען געזאָגט געוואָרן א סך מיינונגען. טייל זאָגן, אז דאָס איז פון די ווערטער „דא מאי“ („וואָס איז דאָס?“). טייל מיינען אז עס איז פון „דמה“, „איבערטראכטן“, „זיין אין ספק“.

מסכת דמאי

פרק א

א הקלין שבדמאי, השיתין, (שביהודה) והבסקר, כבי יהודה והרימין והעורדין ובנות שוח, ובנות שקמה, נובלות התמרה, והגופנין, והנצפה, וביהודה האוג, והחומין

(שביהודה) והבסקר, כבי יהודה
אומר כל השיתין פטורין חוץ משל
הנצפה, כל הרימין פטורין חוץ מרימי
שקמונה, כל בנות שקמה פטורות,

פרק א.

א. הקלין, די פרוכטן, וואס ווערן דא אויסגערעכנט זענען) גרינג בנוגע צו דמאי. די משנה זאגט, אז ניט פון אלע פרוכטן, וואס מען קויפט פון אן עם הארץ, דארף מען אראפנעמען דעם מעשר, וועלכן מען דארף אראפנעמען פון דמאי, ווי מיר האבן פריער אנגעוויזן אין דער הקדמה. עס זענען פאראן אזעלכע פרוכטן, וואס די חכמים האבן ביי זיי „מיקל“ געווען, „גרינג“ געמאכט, און געזאגט, אז כאטש מען קויפט זיי ביי א עם הארץ, איז מען פטור פון אראפנעמען דעם דמאי-מעשר. פארוואס? עס זענען פאראן דערויף צוויי טעמים: ערשטנס, ווייל די דאזיקע פרוכטן זענען ניט קיין גוטע, קיין חשובע, זיער בעל הבית ארט ניט, אויב מען נעמט זיי ביי אים צו אפילו בחנם, און עס איז מעגליך אז זיי זענען הפקר, וואס איז בכלל פטור פון מעשר. און צווייטנס, צוליב דעם וואס זיי האבן ניט קיין חשיבות קאן מען אָננעמען, אז דער עם הארץ האט יא אראפגענומען פון זיי דעם מעשר, מחמת עס איז אים ניט געווען קיין שאד. און ווייל דער גאנצער ענין דמאי איז דאך א ספק, האט מען ביי די זאכן מיקל געווען. די משנה רעכנט דא אויס די דאזיקע פרוכטן: השיתין, — ווילדע פייגן, והרימין, — לאטוס (לויט טייל מיינונגען פיסטאשקעטס), והעורדין, — שפערלינג (אזא פרוכט, טייל זענען גורס, (עזריין), ובנות שוח — ווייסע וואלד-פייגן, (וועלכע וואקסן איינמאל אין 3 יאר), ובנות שקמה, — פייגן פון סיקאמאר-בוים, ונובלות התמרה — אפפאל-טייטלן (וועלכע דער ווינט ווארפט אראפ ווען זיי זענען נאָכניט צייטיק), והגופנין, — שפעט-ווינטרויבן (וועלכע ווערן צייטיק זייער שפעט), והנצפה, — קאפער-פרוכט. די אלע אויסגערעכנטע פרוכטן זענען, ווי מיר האבן שוין געזאגט, ניט חשוב אין קיין שום ארט און דעריבער זענען זיי אומעטום פטור פון מעשר אלס דמאי. וביהודה און אין יהודה (זענען פטור פון מעשר אלס דמאי) די טרויבן פון גארבער-בוים, דער עסיג פון יהודה, און דער קאריאנדער (אזא געוויק). מיט „יהודה“ האט מען אָנגערופן דעם דרום טייל פון ארץ ישראל, דאקייגן דער צפון טייל פון ארץ ישראל האט געהייסן „גליל“. זאגט די משנה, אז דריי פרוכטן זענען אין יהודה פטור געווען פון דמאי, און זיי זענען: די טרויבן פון דעם בוים, וואס הייסט אין לשון קודש „אוג“, און די ארא-בער רופן אים „סומאק“, און זיין קארע ווערט באנוצט צום גארבן פעל, און מען רופט אים דעריבער גארבער-בוים, און ווייל אין יהודה זענען פאראן א סך אנדערע גוטע וויינטרויבן, דעריבער האבן די טרויבן פון דאזיקן בוים ניט קיין שטארקע חשיבות; דער עסיג אין יהודה, וועלכער ווערט געמאכט ניט פון ריינעם וויין, נאר פון וואסער, אין וועלכן מען האט אריינגעלעגט בלויז די קערנדלעך פון די וויינטרויבן; דער „קא-ריאנדער“ („כוסבר“), אזא געוויק, וועלכער איז, ווייט אויס, אין יהודה ניט פיל גענוצט געווארן. ר' יהודה זאגט, אז אלע ווילדע פייגן זענען פטור (פון דמאי-מעשר), א חוץ די פייגן, וואס הייסן „דופרא“ (דאס זאל זיין דאס צאמענגעזעצטע ווארט „דר-פרא“, וואס וואקסט צוויי מאל אין יאר); אלע לאטוס-פרוכט זענען פטור, א חוץ די לאטוס-פרוכט פון שקמונה; אלע סיקאמאר-פייגן זענען פטור. א חוץ די וואס (זענען

חויז מן המוסקפות: ב הדמאי אין | לאונן, ונכנס לירושלים ויצא, לו חומש, ואין לו בעור, ונאכל ומאבדין את מעוטי בדרכים, ונותנו

אויפן בוים ביו זיי צענשפאלטן. פון זיי איז מען יא מחויב צו געבן דמאי-מעשר, ווייל זיי זענען חשוב און דער עם הארץ האָט, מעגליך, פון זיי ניט גענומען מעשר.

ב. הדמאי, דער מעשר שני פון דמאי, די משנה האָט דאָס סתם וואָרט „דמאי“ אָבער ווי מיר וועלן באַלד זען מיינט מען דאָ מעשר שני פון דמאי. ווי מיר ווייסן פון דער הקדמה צו דער דאָזיקער מסכתא האָט מען מעשר שני געדארפן אוועקפירן קיין ירושלים און דאָרט עסן מיט קדושה. אויב מען האָט די תבואה אָדער פרוכטן מעשר שני ניט געקאָנט אוועקפירן, האָט מען זיי אויסגעלייזט מיט געלט און מען האָט צוגעצאָלט א „חומש“ (א פיפטל, באמת איז דאָס געווען א פערטל); למשל, פאר פרוכטן מעשר שני, וואָס האָבן די ווערט געהאט 4 גילדן האָט מען צוגעלייגט א פיפטן גילדן, און דאָס געלד געפירט קיין ירושלים און דערפאר דאָרט געקויפט עסנווארג און זיי דאָרט געגעסן. זאָגט דאָ די משנה, אז א סך חומרות, אָפּגעהיטענע דינים, וואָס מען האָט זיך נהג געווען לויט זיי ביי מעשר שני פון זיכערן טבל, פון „ודאי“, האָט מען ניט באנוצט ביים מעשר שני פון דמאי, וואָס איז אראָפּגענומען געוואָרן נאָר צוליב ספק, די משנה רעכנט דאָ אויס די דאָזיקע דינים, דהיינו: אין, ער (דער מענטש שני פון דמאי) האָט ניט קיין פיפטל און מען דארף אים ניט אויסרוימן. אויב מען וויל דעם מעשר שני פון דמאי ניט פירן קיין ירושלים, קאָן מען אים אויסטוישן אויף געלד און מען דארף ניט צוצאָלן דאָס פיפטל; אויך איז דער דין, אז ערב פסח יעדעס פירטע און זיבטע יאָר נאָך שמיטה-יאָר האָט מען געדארפן זען מעשר שני, וואָס האָט זיך אָנגעזאמלט דורך די פריעריקע יאָרן, ארויסרוימען, מבער זיין, און אים פארניכטן. זאָגט די משנה, אז מעשר שני פון דמאי, ווייל עס איז דאָך נור גענומען אויף א ספק, דארף מען ניט אויסרוימען. ונאכל, און ער ווערט געגעסן (אויך) דורך אן „אונן“. מיט „אונן“ מיינט מען א מענטש, וועמען עס איז געשטאָרבן א נאָנטער קרוב, נאָך וועלכן מען איז אן אבל, אין טאָג ווען דער קרוב איז געשטאָרבן. די תורה זאָגט, אז מען טאָרניט עסן מעשר שני ווען מען איז אן אונן (דברים כ"ו), און די משנה זאָגט דאָ, אז מעשר שני פון דמאי מעג מען יאָ עסן ווען מען איז אן אונן, ונכנס, און מען פירט אים אריין קיין ירושלים און מען פירט אים אַרויס. דער דין איז, אז מעשר שני, קוים האָט מען אים אריינגעפירט קיין ירושלים, טאָר מען אים צוריק ניט ארויספירן פון ירושלים. אפילו ווען מען וויל אים אויסטוישן אין דרויסן אויף געלד, און דאָס געלד אריינפירן קיין ירושלים. און ניט נאָר מעשר שני אליין, נאָר אפילו טבל, ווייל מען דארף פון אים אראָפּנעמען מעשר שני, אויב מען האָט דעם טבל אריינגעפירט קיין ירושלים טאָר מען אים שוין צוריק ניט ארויספירן. זאָגט דאָ די משנה, אז מעשר שני פון דמאי, כאַטש מען האָט אים אריינגעפירט קיין ירושלים, קאָן מען אים פון דאָרט צוריק ארויס-פירן. דער רמבם און טייל אנדערע מפרשים זאָגן, אז דאָס מיינט מען דעם טבל פון דמאי, איידער מען האָט אראָפּגענומען דעם מעשר שני; אָבער דעם מעשר שני אליין אפילו פון דמאי טאָר מען ניט צוריק אַרויספירן פון ירושלים, ומאבדין, און מען קאָן לאָזן פארלוירן גיין קלייניקייטן פון אים אין די וועגן. די דאָזיקע משנה איז שווער און טייל מפרשים טייטשן „בדרכים“, ניט „אין די וועגן“, נאָר „צוליב די וועגן“, און דער טייטש איז, אז אויב מען האָט נאָר א קליינע צאָל פרוכטן מעשר שני פון דמאי און עס לוינט זיך זיי ניט צו פירן קיין ירושלים צוליב דער טירחא אויף די וועגן קאָן מען זיי פארניכטן (עסן אויסער ירושלים טאָר מען ניט). דער ברטנורא טייטשט, אויב מען געפינט זיך מיט ניט קיין סך מעשר שני אויף די וועגן און עס איז פאראן א שטיקל סכנה פון חיות רעות אָדער גולנים, זאָל מען עס לאָזן אויף די וועגן און זאָל עס דאָרט פאַרניכטעט ווערן. ונותנו, און מען קאָן אים (דעם מעשר שני פון דמאי) געבן צו אַ עם הארץ, אָבער מען זאָל עסן (אין ירושלים) פאר אזוי פיל וויפיל ער איז ווערט געווען.

לְעַם הָאָרֶץ וַיֹּאבֵל בְּנִגְדּוֹ, וּמַחְלֵיזִין | וַיֹּאבְלוּ בִירוּשָׁלַיִם: גַּ הַלֹּקַח לְזַבְעַי,
 אוֹתוֹ כֶּסֶף עַל כֶּסֶף, נְחֻשֶׁת עַל נְחֻשֶׁת, | וְלִבְהֶמְהָ, קָמַח לְעוֹרוֹת, שְׁמֵן לְגֹר,
 כֶּסֶף עַל נְחֻשֶׁת, וְנְחֻשֶׁת עַל הַפִּירוֹת, | שְׁמֵן לְסוּף בּוֹ אֶת הַכֶּלִים, פְּטוֹר מִן
 וּבִלְבָד שֵׁיחֲזוֹר וַיִּפְדֶּה אֶת הַפִּירוֹת. | הַדְּמָאֵי, מְזוּיב וְלִחְלֵין, פְּטוֹר מִן
 דְּבָרֵי ר' מֵאִיר, נַחְכֵּי אֵי, יַעֲלוּ הַפִּירוֹת | הַדְּמָאֵי, חֲלַת עִם הָאָרֶץ, וְהַמְדוּמַע,

דער דין איז, אז מעשר שני האָט מען אין ירושלים געדארפן עסן בטהרה, ווען מען איז ריין. די עמי הארצים זענען ניט געווען אָפּגעהיטן אין רייניקייט, און דעריבער האָט מען ריכטיקן מעשר שני, פון ודאי, ניט געטאַרט געבן צו א עם הארץ צו עסן, ווייל טאַמער וועט ער אים עסן ווען ער איז טמא, אָבער ביי מעשר שני פון דמאי האָט מען יאָ מתיר געמאַכט צו געבן צו א עם הארץ אין ירושלים צום עסן, און וויפיל דער מעשר שני באטרעפט זאל מען פאר דעם געלד קויפן עסנווארג און דאָס עסן אין ירושלים בטהרה, ומחללין, און מען מעג אים אויסטוישן אויף געלט (אן שום באגרענ-צונג). זילבער אויף זילבער, קופער אויף קופער, זילבער אויף קופער, און קופער אויף פרוכטן; און ער זאל ווידער אויסלייזן די פרוכטן, אזוי זאָגט ר' מאיר. ווי מיר וועלן לערנען אין דער משנה מסכת מעשר שני זענען פאראן באגרענצונגען ביים אויס-טוישן מעשר שני אויף געלט. אויב די מעשר שני פרוכטן זענען געהאט אויסגעטוישט געוואָרן אויף זילבער-געלט, קאָן דאָס זילבער-געלט ניט ווערן אויסגעטוישט אויף אַנ-דער זילבער-געלט; און דאָסזעלבע איז מיט קופער-געלט אויף קופער-געלט, און אזוי זענען פאראן נאָך אנדערע באגרענצונגען. זאָגט די משנה, אז ביי מעשר שני פון דמאי מעג מען טאָן די אַלע זאַכן; און ר' מאיר זאָגט, אָז מען מעג אַפילו אויב מען האָט גאָר צום סוף ווידער אויסגעטוישט געלט אויף פרוכטן, נאָכאַמאָל אויסטוישן די פרוכטן צוריק אויף געלט. דאָס וואָרט „ובלבד“, „און אבי נור“ איז דאָ שווער, און טייל זענען עס ניט גורס' וּחכמים, אָבער די חכמים זאָגן, אז ער זאל די פרוכטן אוועק-פירן און זיי עסן אין ירושלים. אויב מען האָט גאָר צום סוף אויסגעטוישט דאָס געלט אויף פרוכטן, טאָר מען די פרוכטן ניט מער אויסטוישן ווידער אויף געלט, נאָר מען דארף זיי אוועקפירן קיין ירושלים.

ג. הלוקח, אז איינער קויפט (פון א עם הארץ, דמאי) תבואה צום זייען, אָדער (צו געבן צו עסן) צו בהמה, אָדער מעל אויף (צו באארבייטן דערמיט) פעל, אָדער אייל צו (ברענגען אין) א לעמפל, אָדער אייל צום באשמירן דערמיט כלים, איז ער פטור (פון אַפשיידן מעשר) פון דמאי. אין דער משנה ווערט דאָ כסדר באַנוצט דער אויס-דרוק, „פטור פון דמאי“, און מען מיינט דערמיט, אז מען מעג באַנוצן דמאי און מען דארף ניט געבן מעשר פון דמאי. דער טעם איז, ווייל די תורה האָט געהייסן בכלל געבן תרומה און מעשרות נאָר ווען מען עסט די געוויקסן און ווען מען נוצט זיי פאר אַנדערע צוועקן, ניט צום עסן; נאָר די רבנן האָבן גוור געווען, אז אפילו ווען מען נוצט געוויקסן ניט צום עסן, דארף מען אויך געבן פון זיי תרומה און מעשר. אָבער ווייל דמאי אליין איז א ספק-זאך, האָט מען דאָ פארלייכטערט און מען גיט מעשר נור ווען מען עסט. מכזיב, פון דער שטאַט כזיב און ווייטער איז מען פטור פון דמאי. כזיב איז געווען א שטאַט לעבן דער צפון גרעניץ פון ארץ ישראל, אויפן וועג פון עכו קיין סיי-ריע. די דאָזיקע געגנט פון כזיב ביז אריין אין סיריע האָבן די יידן געהאט אונטער זייער ערשאפט נור א קורצע צייט אין דער צייט פון ערשטן בית המקדש; אָבער אין דער צייט פון צווייטן בית המקדש, ווען די „אויפגייער פון גלות בבל“ האָבן פאר-נומען ארץ-ישראל (כבוש עולי בבל), האָבן זיי יענע געגנט ניט פארנומען, דעריבער האָט עס ניט אזא קדושה ווי ארץ ישראל און איז פטור אפצושיידן דמאי מעשר. וועגן סיריע געבן מיר פּרטים ווייטער אין די משנות. חלת, אז אן עם הארץ נעמט חלה (פון זיין טייג און גיט זי צום כהן), והמדומע, אויסגעמישטע, (אז ביי אן עם הארץ

והלקיח בקֶּסֶף מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְשָׁרִי | עָרַב, בֵּית שְׁמַאי מְחַבְּבֵי, וּבֵית הַלֵּל
הַמְּנַחֲוֹת, פְּטוּרֵינָן מִן הַדְּמָאֵי. שְׁמֵן | פּוֹטְרִין; ר' הִדְמָאֵי מְעַרְבֵין בּוֹ,

הָאֵט זִיךְ אויסגעמישט תרומה מיט געוויינליכער תבואה, מיט חולין, ווינציקער פון 100 טיילן חולין אויף איין טייל תרומה, און ער דארף דאס פארקויפן צו א כהן, ווייל א ישראל טאר עס ניט עסן צוליב דער אויסגעמישטער תרומה), והלקוח, און ווען מען קויפט (אין ירושלים) פאר דעם געלט פון מעשר שני (תבואה אָדער פרוכטן פון א עם הארץ), ושיירי המנחות, (ווען א עם הארץ ברענגט אין בית המקדש א קרבן מנחה, וואָס באשטייט פון מעל, און דער כהן איז מקריב דערפון אויפן מזבח נאָר א קליינעם טייל, און דאָס איבעריקע, די „שיירים“, עסט דער כהן אויף), די שיריים פון די מנחות, — (די אלע) זענען פטור פון דמאי. דער טעם איז, ווייל די עמי הארצים, מיט זייער גאנצער פראַסטקייט, זענען דאָך געווען פרומע יידן, און האָבן שטארק מורא געהאט פאר הייליקע זאכן, און דעריבער וואָלט אַזאָ עם הארץ ניט געגעבן דעם כהן הייליקע חלה, אָדער פארקויפט תבואה אויף צו עסן הייליקן מעשר שני, אָדער פאר-קויפט צו א כהן תבואה געמישט מיט תרומה, אָדער געברענגט אין בית המקדש א קרבן מנחה פון מעל, אויב ער וואָלט פון דעם אלעם פריער ניט געווען גענומען די מעשרות. שמן ערב, אייל וואָס איז געמישט מיט געווירצן, זענען די בית שמאי מחייב (אין דמאי), און די בית הלל, פטרען (פון דמאי). „ערב“ איז דער טייטש „אנגענעם“, און דאָס מיינט אייל געמאכט מיט געווירצן, אז עס זאָל זיין אנגענעם צום שמירן זיך דערמיט; טייל טייטשן, אָז דאָ סמיינט באַלזאָם. כאַטש דער דין איז, אָז אַ מענטש טאר זיך ניט שמירן מיט ניט-געמעשרטן אייל, אָבער ווייל דער דאָזיקער אייל איז אַ געמיש-טער, און ווייל דמאי אליין איז דאָך אויך נור א ספק-זאך, האָט מען דערביי פארלייב-טערט און מען איז פטור, לויט די בית הלל, אפצושיידן דעם דמאי-מעשר. אזוי טייטשט דער ר"ש.

ד. הדמאי, דמאי (תבואה וואָס מען האָט געקויפט ביי א עם הארץ), כאַטש מען טאר נאָך אזא תבואה ניט עסן, און מען מוז אפשיידן מעשר, פונדעסטוועגן איז עס א לייכטע עבירה, און מען קאָן דעריבער דערמיט טאָן זאכן, וואָס מיט זיכערן טבל, מיט „ודאי“, טאר מען ניט טאָן די משנה רעכנט דאָ אויס די אלע זאכן; מערבין בו, מען מעג מיט אים (מיט דמאי) מאַכן א עירוב. דער דין איז, אז שבת און יום טוב טאר מען ניט גיין מער ווי 2000 איילן (תחום שבת) ווייט פון דער שטאָט, וואו מען געפינט זיך. אויב מען וויל גיין 4000 איילן דארף מען פרייטאָג פארנאכט אוועקלעגן אויפן אָרט, וואו עס ענדיקט זיך די ערשטע 2000 איילן, עסנווארג און עס הייסט, אז מען האָט דאָ געוואוינט פרייטאָג פארנאכט, און ממילא מעג מען גיין פון דאנען נאָך 2000 איילן ווייטער. דאָס הייסט „עירוב תחומין“. עס איז פאראן אויך א „עירוב חצרות“, און דאָס איז; אויב עס וואוינען עטליכע מענטשן אין הייזער, וואָס די טירן פון די הייזער גייען ארויס אויף איין הויף, חצר, טאר מען שבת ניט ארויסטראָגן פון די הייזער אין הויף, סיידן מען לעגט אַוועק ערב שבת עסנווארג אלס א „עירוב“, און דאָס הייסט, אז אלע איינוואוינער פון הויף זענען געוואָרן ווי איין בעל הבית, ווייל זיי האָבן צוזאמען איין עסנווארג; דעמאָלס מעג מען ארויסטראָגן פון די וואוינונגן אין הויף (דאָס וואָרט „עירוב“ איז דער טייטש „צונופמישונג“), אָבער דאָס עסנווארג מוז זיין אזא, אז מען זאָל עס מעגן עסן. למשל מיט עסנווארג פון טבל קאָן מען ניט מאַכן קיין עירוב. זאָגט די משנה, אז מיט דמאי קאָן מען יאָ מאַכן א עירוב, ומשתתפין בו, און מען קאָן מיט אים מאַכן „שיתופי מבואות“. אויב עטליכע הויפן גייען ארויס אין איין האלב-פאר-מאכטן געסל, טאר מען ניט ארויסגעטראָגן פון די הויפן אינם דאָזיקן געסל („מבוי“, „געסל“, און אין לשון רבים „מבואות“) אויב מען האָט ניט ערב שבת אַוועקגעלייגט בשותפות אַ עסנוואָרג און עס הייסט ווי אַלע איינוואוינער פון די הייפן זענען שותפים אין דעם געסל. אויך דאָ מוז דאָס עסנווארג זיין אזא, אז מען מעג עס עסן; פון

<p>וּמִשְׁתַּתְּמִין בוֹ, וּמְכַרְבִּין עָלָיו, וּמְזַמְּנִין עָלָיו, וּמְפָרְשִׁין אוֹתוֹ עָרוֹם, בֵּין הַשְּׂמֵשׁוֹת. הֵא אִם הַקְּדִים מַעֲשֶׂה שְׁנֵי לְרֵאשׁוֹן, אִין בְּכַד בְּלוֹם, שְׁמֵן</p>	<p>שְׁתַּנְרְדֵי סֵךְ בְּאַצְפְּעוּתָיו תִּיב בְּדִמְאֵי, וְשֶׁסְּפֹרֵק נִתַּן בְּצִמְרָה פְטוּר מִן הַדִּמְאֵי;</p>
---	--

פרק ב

א וְאֵלֵי דְבָרִים מִתְעַשְׂרִין דִּמְאֵי בְּכָל מְקוֹם, הַדְּבִילָה וְהַתְּמָרִים

ריכטיקן טבל קאן מען ניט מאכן קיין „שיתופי מבואות“ זאגט די משנה, אז מיט דמאי קאן מען יא. ומברכיג, און מען בענטשט אויף אים. ווען מען עסט א זאך, וואס מען טאר ניט עסן, טאר מען ניט בענטשן דערויף, אבער אויף דמאי מעג מען בענטשן. רש"י טייטשט, אז מען מיינט דא ניט בענטשן נאכן עסן, נאר מאכן די ברכה המוציא פארן עסן. ומזמניג, און מען מעג בענטשן (נאכן עסן דמאי) במזמן. אויב עס האבן געגעסן דריי פערזאן, זאגט איינער פארן בענטשן „נברך שאכלנו משלו“, און די אנדערע צוויי ענטפערן אפ „נברך שאכלנו משלו ובטובו חיינו“. ומפרישיג, און מען מעג אפשיידן (די מעשרות פון דמאי) נאקעטערהייט. מעשר פון טבל טאר מען ניט אפשיידן נאקעטערהייט, ווייל מען דארף מאכן א ברכה ביים אפשיידן, און נאקעטערהייט טאר מען קיין ברכה ניט מאכן. אבער דמאי מעג מען, ווייל אויף אפשיידן מעשר פון דמאי דארף מען ניט מאכן קיין ברכה בין השמשות, (מען מעג אפשיידן מעשר פון דמאי פרייטאג-פארנאכט, ווען עס איז שוין בין השמשות), צווישן טאג און נאכט. מעשר פון טבל טאר מען בין השמשות פרייטאג פארנאכט ניט אפשיידן, ווייל טאמער איז עס שוין שבת, און אום שבת טאר מען ניט אפשיידן. אבער ביי מעשר פון דמאי האט מען מיקל געווען. הא אס, ביים דאזיקן (דמאי מעשר) אויב מען האט אפגעשיידט צוערשט מעשר שני און דערנאך מעשר ראשון, שאדט עס ניט. לויט דעם דין מוז ביים אפשיידן תרומה און מעשר געהאלטן ווערן א סדר: צוערשט תרומה, דערנאך מעשר ראשון, דערנאך מעשר שני. אבער ביי דמאי שאדט ניט, אפילו מען האלט ניט דעם סדר. — די גמרא זאגט, אז ווייל אן ארימאן מעג עסן דמאי און ווייל יעדער קאן דאך מפקיר זיין זיין פארמעגן און הייסן אן ארימאן, הייסט דמאי א זאך, וואס איז ראוי צום עסן. שמו, דער אייל, וואס דער וועבער שמירט אן דערמיט זיינע פינגער, איז חייב אין דמאי, און וואס דער וועלכער קעמט די וואל טוט אריין אין אייל, איז פטור פון דמאי, דער וועבער, וואס וועבט וואל, שמירט אן די פינגער מיט אייל, כדי ער זאל קאנען בעסער וועבן. זאגט די משנה, אז שמירן זיך דעם קערפער הייסט אזוי גוט ווי טרינקן („סיכה כשתייה“). טאר מען מיט דמאי אייל זיך ניט שמירן די פינגער. אבער דער אייל וואס מען טוט אריין אין וואל, איז דאך, כדי מען זאל די וואל קאנען בעסער קעמען, כאטש דער וועלכער קעמט די וואל ווערן דאך זיינע פינגער באנעצט מיט דעם אייל, איז ער פטור פון דמאי, ווייל ער האט דאך ניט דירעקט אנגעשמירט דעם קערפער מיט דעם אייל.

פרק ב

א. ואלג, און פון די דאזיקע זאכן דארף מען אפשיידן דמאי מעשר אין יעדן ארט. די ווערטער „אין יעדן ארט“ („בכל מקום“) ווערן געטייטשט דורך די מפרשים, אז מען מיינט דערמיט, אפילו מען קויפט זיי ניט אין ריכטיקן ארץ ישראל נאר נאנט צו דער גרעניץ אין צפון. פון דער שטאט כזיב און ווייטער; און כאטש די משנה אין פרק א' משנה ג' זאגט, אז אין דער דאזיקער געגנט איז מען פטור פון דמאי, אבער די דאזיקע זאכן זענען יא מחויב אין דמאי, ווייל מסתמא זענען זיי געקומען פון ארץ ישראל. דאס זענען: הדבלה — געפרעסטע פייגל, והתמרים — טייטלג, והחרובים —

וְהַחֲרוּבִין הָאוֹרֵז וְהַקְּמוֹן. הָאוֹרֵז | לְקַח, וְאֵינוֹ מִתְּאָרֶם אֲצֵל עִם הָאָרֶץ.
שְׂבַח וְחֵזָק לְאָרֶץ כָּל הַמְּשַׁתְּמֵשׁ | ר' יְהוּדָה אָמַר, אַף הַמְּתָאָרֶם אֲצֵל
מִמֶּנּוּ פְטוּר; בַּהֲמַקְבֵּל עָלָיו | עִם הָאָרֶץ נֶאֱמָן. אָמְרוּ לוֹ, עַל
לְהוֹיֹת נֶאֱמָן, מַעֲשֵׂר אֶת שְׂהוּיָא | עֲצָמוֹ אֵינוֹ נֶאֱמָן, כִּי־עַד יְהִי נֶאֱמָן
אוֹכֵל, וְאֶת שְׂהוּיָא מוֹכֵר, וְאֶת שְׂהוּיָא | עַל אַחֲרָיִם; גַּם הַמַּקְבֵּל עָלָיו לְהוֹיֹת

באקטער, האורז — רייז, והכמון — און קימל; האורז, דער רייז וואָס איז אין חוץ לארץ (אויסער ארץ ישראל), ווער עס ניצט פון אים איז פטור פון דמאי. אויף די לעצטע ווערטער פון דער משנה זענען פאראן עטליכע טייטשן. טייל מפרשים מיינען, אז דער „כל המשתמש“, ווער עס נוצט אים, מיינט צו זאָגן, אז אפילו מען נוצט דעם חוץ-לארץ-רייז אין ארץ ישראל איז מען אויך פטור פון דמאי. דער „מלאכת שלמה“ ברענגט א פירוש, אז ניט גור ווען מען עסט דעם רייז אלס רייז, נאָר אפילו ווען מען מאכט דערפון מעל און ברויט און מען דערקענט ניט מער, אז עס איז רייז („כל המשתמש“, „אלץ וואָס מען נוצט“), איז מען אויך פטור פון דמאי.

ב. המקבל, ווען עס נעמט אויף זיך צו זיין א נאמן (באגלויבט, אז ער שייטט אָפּ מעשר), זאָל ער אָפּשײַדן מעשר פון דעם וואָס ער עסט, פון דעם וואָס ער פאר-קויפט, פון דעם וואָס ער קויפט (אפילו ניט צו עסן פאר זיך נאָר צום פארקויפן), און זאָל ניט איינשטיין צו גאסט ביי א עם הארץ. כדי מען זאָל פארשטיין די עטליכע משנות, וואָס קומען דאָ, דארף מען וויסן, אז עס זענען אין יענע צייטן געווען דריי קלאסן יידן; איין קלאס זענען געווען די „עמי הארצים“, און דער נאָמען („עם הארץ“, „דאָס פאָלק פון לאַנד“) ווייזט שוין, אז דאָס זענען געווען מייסטנס דאָרפישע יידן, וועלכע האָבן ניט געקענט לערנען, און מען האָט זיי חושד געווען, אז זיי שייטן ניט אָפּ מעשר און אז זיי זענען ניט אָפּגעהיטן אין די דינים פון טומאה און טהרה. דער צווייטער קלאס זענען געווען די וועלכע האָבן געהייסן „נאמנין“, (אין לשון יחיד „נאמן“, דער „באגלויבער“), וועלכע האָבן זיכער אָפּגעשיידט מעשר, אָבער אין זאכן פון טומאה און טהרה זענען אויך זיי ניט געווען שטרענג אָפּגעהיטן. דער דריטער קלאס האָט געהייסן „חברים“ (אין לשון יחיד „חבר“), וועלכע האָבן זיך געהאלטן צוזאמען (דערפון דאָס וואָרט „חבר“, פריינט, צוגעבינדן) און זענען באשטאנען פון לומדים, זייער פרומע יידן, און זיי זענען געווען אָפּגעהיטן אין אלעם, אויך אין טומאה וטהרה. די משנה זאָגט דאָ, אז אויב א עם הארץ וויל נעמען אויף זיך, אז מען זאָל אים האלטן פאר א נאמן, א באגלויבטן, און זיין תבואה זאָל ניט פארעכנט ווערן אלס דמאי, מוז ער נעמען אויף זיך (30 טעג פאר עדות) אָפּצושיידן מעשר ניט גור וואָס ער אליין עסט, און גיט גור פון אייגענער תבואה, נאָר אויך פון דעם וואָס ער פארקויפט און פון דעם וואָס ער קויפט צום פארקויפן, און ער זאָל ניט איינשטיין צו גאסט ביי א עם הארץ. ר' יהודה זאָגט, אז אויך דער וואָס שטייט אין ביי א עם הארץ קאָן זיין א נאמן (א באגלויבער). ווייל עס קאָן זיין, אז ער איז דאָרט געווען אָפּגעהיטן און ניט געגעסן נאָר ווען ער האָט געזען, אז דער עם הארץ האָט אָפּגעשיידט מעשר. אמרו, האָבען די חכמים געזאָגט צו ר' יהודה: מה דאָך מען גלויבט אים אליין ניט (און ער מוז ברענגן עדות צו ווייזן, אז ער היט אָפּ די דינים פון מעשר), ווי אזוי זאָל מען אים גלויבן אויף אנדערע (ווען ער זאָגט, אז דער עם הארץ האָט אָפּגעשיידט מעשר)? אויף אנדערע? אז דאָס מיינט, ווי אזוי קאָן מען אים גלויבן, אז אנדערע מענטשן זאָלן קויפן ביי אים תבואה און זאָלן אָננעמען אז ער האָט אָפּגעשיידט פון דער תבואה מעשר.

ג. המקבל, אויב איינער נעמט אויף זיך צו זיין א חבר (דאָס הייסט, באגלויבט אויך אין זאכן פון טומאה וטהרה). טאָר ער ניט פארקויפן צו א עם הארץ נאסע (עסנט

חבר, אינו מזכר לעם הארץ לח | פרוין בנדרים ובשחוק, ולא יהיה
 ויבש, ואינו לוקח ממנו לח, ואינו | מטמא למתים, ומשמש בבית
 מתארח אצל עם הארץ, ולא מארחו | המדרש, אמרו לו, לא באו אלו
 אצלו בכסותו, ר' יהודה אומר, אף | לכלל: ר' הנחתומים, לא חיבו
 לא יגדל בהמה דקה, ולא יהא | אותם חכמים להפריש, אלא פדי

ווארג) און טריקענע (עסנווארג). ווייל מען האָט א חשד אז דער עם הארץ, וועלכער איז
 ניט אָפּגעהיט אין טומאה וטהרה, וועט מטמא זיין די דאָזיקע עסנווארג, און דער
 דין איז, אז מען טאָר ניט פארארזאכן, גורם זיין, טומאה אפילו צו געווענליכע (חולין).
 גיט־הייליקע עסנווארג אין ארץ-ישראל. ואינו לוקח, און ער טאָר ניט קויפן (פון עם
 הארץ) נאסע (עסנווארג). דער דין איז, אז עסנווארג, אפילו ווען עס רירט אָן א טמא-
 זאך, ווערט עס ניט טמא, סיידן עס האָט פריער איינמאַל אָנגערירט וואסער
 אָדער געוויסע אנדערע פליסיקייטן; דאָס הייסט באקומען „הכשר“, „גרייטקייט“,
 „פעהיקייט“ צו נעמען אויף זיך טומאה. דעריבער טאָר מען ניט קויפן ביים עם הארץ
 א עסנווארג, וואָס איז נאס, ווייל מען האָט מורא, אז קיים איז עס נאס, האָט דאָך עס
 שוין געהאָט דעם „הכשר“, די גרייטקייט אָנצונעמען טומאה, און אַזוי ווי דער עם
 הארץ איז ניט אָפּגעהיטן קאָן דאָך זיין אז ער האָט שוין דאָס עסנווארג מטמא געווען.
 אָבער טרוקענע זאכן מעג מען יאָ קויפן ביי אים און מען האָט ניט מורא טאָמער
 זענען זיי שוין נאס געווען, ווייל ווי דער ירושלמי זאָגט, איז אפילו א עם הארץ בא-
 גלויבט צו זאָגן, אז די זאכן זענען קיינמאַל ניט נאס געווען, ואינו, און ער זאָל ניט
 איינשטיין צוגאסט ביי עם הארץ (ווייל ער קאָן ניט אין הויז פון עם הארץ זיין אָפּ-
 געהיטן פון טומאה-זאכן), און ער זאָל ניט אריינעמען צוגאסט צו זיך (אין הויז א עם
 הארץ) אין זיין קלייד. דאָס הייסט, אז ער מעג אריינעמען צו זיך א עם הארץ צוגאסט,
 אָבער דער עם הארץ זאָל ניט מיטנעמען זיינע אייגענע קליידער, וועלכע זענען, לויט
 דעם דין, טמא; מיט דעם וואָרט „כסות“ מיינט מען אויך דאָס קלייד, מיט וועלכן מען
 וויקלט זיך ארום צום שלאָפן; פון רמב"ם איז צו זען, אז ער טייטשט „בכסותו“ ניט
 אין זין פון „אין זיין קלייד“, נאָר „צוליב זיין קלייד“, (זע אין דעם פשט פריער אין
 פרק א' משנה ב' אויף „בדרכים“). דאָס הייסט, ווייל דאָס קלייד פון עם הארץ
 איז טמא, טאָר מען דעם עם הארץ בכלל ניט אריינעמען צו זיך צו גאסט. ר' יהודה
 זאָגט אז ער (דער וואָס וויל ווערן א חבר) זאָל אויך ניט האַדעווען קיין בהמה דקה
 (קליין־פי), ווייל לויטן דין האָט מען ניט געטאָר האַדעווען אין ארץ ישראל קיין בהמה
 דקה, קליין־פי, דאָס הייסט ציגן, שעפּסן, ווייל זיי האָבן קאליע געמאכט פריעמדע
 פעלדער; ולא יהא, און ער זאָל ניט זיין לייכטזיניג אין טוען א נדר און אין געלעכטער,
 און ער זאָל זיך ניט מטמא זיין צו מתים, און ער זאָל באַדינען אין בית המדרש) די אַלע
 זאכן געהערן, לויט דער גמרא, צו פרישות, צו די גוטע מידות פון א פּרוּמען ייד; זיין
 אָפּגעהיטן ניט צו טוען א נדר, ווייל טאָמער וועט מען אים ניט קאָנען דערפילן; אָפּ-
 היטן זיך צו מאַכן געלעכטערס, ווייל דאָס פירט צו אויסגעלאסנקייט; ניט מטמא זיין
 זיך צו מתים ווען מען דאַרף ניט פארנעמען זיך מיט זיי; באַדינען תלמידי חכמים אין
 בית המדרש. דער ר"ש טייטשט דאָס וואָרט „משמש“ ניט אין זין פון באדינען נאָר
 פון „לערנען“ ביי תלמידי חכמים; דאָס אלץ זאָגט ר' יהודה, אַמרו, האָבן די חכמים
 געזאָגט צו ר' יהודה, אַז רי דאָזיקע זאכן געהערן ניט צום כלל. דאָס זענען סתם גוטע
 מידות, אָבער צו די פליכטן פון א חבר געהערן גור זאכן פון מעשר און פון טומאה
 וטהרה.

ד. הנחתומים, די בעקערס האָבן די חכמים אויף זיי ארויפגעלייגט דעם חוב
 צו נעמען בלויז תרומה מעשר און חלה. אויב בעקערס קויפן תבואה ביי א עם הארץ
 איז גענוג אז זיי זאָלן אראָפּנעמען תרומת מעשר דאָס הייסט, א צענטל פון מעשר ראשון,

תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְחֶלֶה. הַחֲנוּנִים אֵינָן | הָר' מֵאִיר אֹמֵר, אֵת שְׁדַרְכּוֹ לְהַמְדֵּד
 בְּנֶפֶשׁ, וּמְדָדוּ בַדָּקָה, טַפְּלָה דָקָה | בְּנֶפֶשׁ, אֵת שְׁדַרְכּוֹ לְהַמְדֵּד בַדָּקָה,
 לְנֶפֶשׁ, אֵת שְׁדַרְכּוֹ לְהַמְדֵּד בַדָּקָה, | וּמְדָדוּ בְנֶפֶשׁ, טַפְּלָה גֵסָה לַדָּקָה.
 אִיזוּ הִיא מְדָה גֵסָה? בְּיַבֵּשׁ שֶׁלֶשָׁה | גֵּסָה, כְּגוֹן הַסִּטּוֹנוֹת וּמוֹכְרֵי תְבוּאָה:

אין הונדערסטל פון דער גאנצער תבואה, און עס געבן צום כהן (זע אין אונזער
 הקדמה צו מסכת דמאי), און פון טייג זאלן זיי אראפנעמען חלה (א 48טל פון טייג) און
 עס אויך געבן צום כהן, דאקייגן מעשר שני אויף צו פירן קיין ירושלים האבן די
 חכמים ניט ארויפגעלייגט אויף די בעקערס דעם חוב אפצושיידן. די גמרא זאגט אין
 יומא ט' אז דער טעם איז ווייל די בעקערס פארדינען זייער ווייניק און מען האט ניט
 געוואלט זיי שווער מאכן. די מפרשים זאגן, אז מען מיינט בעקערס, וועלכע זענען
 „נאמנים“, „באגלויבטע“. החנונים, קרעמערס (פון תבואה, אין איינצל, ניט אין הורט)
 טאָרן ניט פארקויפן צו קיינעם דמאי (תבואה וואָס זיי האָבן געקויפט ביי א עם האַרץ).
 איידער זיי פארקויפן די תבואה מוזן זיי אפשיידן דמאי-מעשר. דאָס וואָרט „חנוני“ איז
 פון וואָרט „חנות“, „קראָם“, א „קליין-הענדלער“. כל, אלע וואָס געבן-ארויס (פארקויפן)
 אין א גרויסער מאָס (אין הורט) מעגן פארקויפן דמאי. זיי דארפן ניט אפשיידן דמאי-
 מעשר איידער זיי פארקויפן, ווייל די הורט-סוחרים פארדינען ניט קיין סך, נאָר א קליין-
 נעם פראָצענט פון דער תבואה דעריבער האָט מען זיי ניט געוואלט שווער מאכן דאָס
 וואָרט „משפיעים“ איז פון „שפע“, א סך. אלו, דאָס זענען די וואָס געבן-ארויס אין א
 גרויסער מאָס: א שטייגער ווי די גרויסע תבואה-קויפערס, און די פארקויפערס פון
 תבואה, וועגן די צוויי קלאסן, וועלכע די משנה רעכנט דאָ אויס, „סיטונות“ און
 „מוכרי תבואה“, זענען געזאָגט געוואָרן א סך פירושים. דאָס וואָרט „סיטון“ (לשון
 רבים „סיטונות“), וואָס ווערט דערמאָנט א סך מאל אין דער משנה, איז, ווי דער
 „ערוך“ באַמערקט ריכטיק, דאָס גריכישע וואָרט „סיטאָנעס“, און איז דער טייטש
 „אויפקויפער“ פון ווייץ און אויך פון סתם תבואה. מען וואָלט דעריבער געקאָנט אָנ-
 נעמען, אז דער אונטערשייד איז, וואָס די „סיטונות“ זענען די „אויפקויפער“ און די
 „מוכרי תבואה“ זענען די פארקויפער. אָבער דאָ אין דער משנה ווערט דאָן בפירוש
 געזאָגט, אז זיי ביידע „געבן-ארויס“, „פארקויפן“ אין א גרויסער מאָס. דער „ערוך“
 ברענגט נאָך א פירוש, אז סיטונות מיינט מען פארקויפן פון קטניות (ארבעס און
 אנדערע הילזן-קערנער) און אייל.

ה. ר' מאיר זאָגט, אז דאָס וואָס דער שטייגער איז צו מעסטן עס מיט א גרויסער
 מאָס (צו פארקויפן אין הורט) און מען האָט עס געמאָסטן מיט א קליינער מאָס (פאר-
 קויפט אין איינצל) איז די קליינע מאָס א טפל צו דער גרויסער מאָס. אזוי ווי מיר האָבן
 פריער געלערנט אין דער משנה, אז א הורט-סוחר איז פטור פון דמאי און א איינצל-
 קרעמער איז מחויב אין דמאי, זאָגט ר' מאיר, אז אויב דאָס, וואָס מען פארקויפט אין
 הורט, האָט מען צופעליק פארקויפט אין איינצל, איז מען פטור פון דמאי, ווייל דער
 איינצל-פארקויף איז א טפל צום הורט-פארקויף; את, אויב דאָס וואָס עס איז דער
 שטייגער צו מעסטן עס אין א קליינער מאָס, האָט מען געמאָסטן אין א גרויסער מאָס,
 איז די גרויסע מאָס א טפל צו דער קליינער מאָס. דאָס הייסט, אויב א זאך וואָס מען
 פארקויפט אין איינצל, האָט מען צופעליק פארקויפט אין הורט, דארף מען יאָ געבן
 דמאי-מעשר, ווייל דער צופעליקער הורט-פארקויף איז א טפל צום איינצל-פארקויף.
 איזו היא, וואָס הייסט א „גרויסע מאָס“? ביי טרוקענע סחורה דריי טעפ (קביו).
 א טאָפ (קב) איז אין וואָג לערך 8 פונט. זאָגט די משנה, אז דער פארקויף פון טרוקענע
 תבואה צו דריי טעפ אויף אמאל הייסט הורט-פארקויף. ובלח, און ביי פליסיקע סחורות
 (ווי אייל, ווייץ, וואָס הייסט הורט-פארקויף), א דינר. אויב דער קלענסטער פארקויף

קבין ובלח דינר, ר' יוסי אומר, סלי תאנים, וסלי ענבים, וקופות של ירק, כל זמן שהיא מוכרין אכסרה פטור:

פרק ג

א מאכילין את העניים דמאי, ואת האכסניא דמאי, רבן גמליאל הוה מאכיל את פועליו דמאי, גבאי למעשר, נמצאו כל האדם אוכלין

אין פאר א דינר, הייסט עס שוין הורט. געוויינליך טייטשט מען „דינר“, „גילדן“. דאס איז די גריכישע מטבע „דענאריאן“ (אין לאטיין „דענארוס“) און 4 דינרין זענען געווען א „סלע“. ר' יוסי זאגט, אז קוישן פייגן און קוישן וויינטרויבן און קארבן גרינס, אזוי לאנג ווי מען פארקויפט זיי (ניט אויף דער מאס, אדער אויף דער וואג, נאָר) אויפן קוק, איז מען פטור פון דמאי, דער ברטנורא זאגט, אז דער טעם פון ר' יוסי איז, ווייל דאס הייסט הורט-פארקויף, דער אונטערשיד צווישן „סל“, א „קויש“, און „קופה“, א „קארב“, איז וואס סל איז קלענער פון קופה. דאס וואָרט „אכסרה“ גע- פינט מען אויך אין משנה מעשר שני פרק ד' משנה ב', און דער „ערוך“ מיינט, אז עס איז דאס אראבישע וואָרט „כאסארע“, „שאַדן“ (אייגנטליך, ענליך צום לשון קודש וואָרט „חסר“), און ווייל ווען מען פארקויפט אויפן „קוק“ האָט איינער, דער קויפער אָדער פארקויפער, שאַדן, הייסט דאָס דאריבער פארקויפן „אכסרה“.

פרק ג

א. מאכילין, מען מעג געבן צו עסן אַרימע לייט דמאי, און אויך אורחים (מעג מען געבן צו עסן) דמאי, אין ירושלמי זענען פאראן עטליכע פירושים צו דער דאָזיקער משנה. לויט איין פירוש מיינט מען, אז מען מעג יעדן אַרימאן און יעדן אורח געבן צו עסן דמאי ווייל דמאי איז אַ ספק זאָך, און פאַר אַרימע לייט האָט מען מיקל געווען. אן אנדער פירוש איז, אז מען דארף זאָגן דעם אַרימאן, אז דאָס איז דמאי, און אויב דער אַרימאן איז א פרומער ייד וועט ער אליין אראָפּנעמען דמאי-מעשר. אן אורח הייסט נאָר דער וואָס בלייבט ניט נעכטיקן, אָבער אויב ער נעכטיקט איבער טאָר מען אים שוין ניט געבן קיין דמאי. אן אנדערער טייטש איז, אז „אכסניא“ מיינט מען זעל- נער, וועלכע שטייען אין ביי א ייד, און עס זענען אויך פאראן פארשידענע מיינונגן, צי מען מיינט דוקא גואישע אָדער אויך יידישע זעלנער. דער „מוסף הערוך“ זאָגט, אז „אכסניא“ איז א גריכיש וואָרט „קסעניא“, און איז דער טייטש הכנסת אורחים, גאסט-פריינדליכקייט. רבן גמליאל פלעגט געבן צו עסן זיינע ארבייטער דמאי, טייל מפרשים טייטשן, אז רבן גמליאל האָט זיך ניט געהאט מתחייב געווען צו געבן זיינע ארבייטער צו עסן, און דאָס עסן וואָס ער האָט זיי געגעבן איז געווען בחינם, און דער ריבער הייסט עס אַ סאָרט צדקה, און דערפאַר האָט ער געמעגט זיי געבן דמאי. („תפארת ישראל“). גבאי, גבאים פון צדקה (ווען זיי טיילן אויס צו אַרימע לייט עסן- וואָרג), זאָגן די בית שמאי, אז דאָס עסן פון וועלכן עס איז שוין אראָפּגענומען געוואָרן מעשר, זאָלן זיי געבן צו דעם אַרימאן, וואָס נעמט ניט אראָפּ קיין מעשר; און דאָס ניט-געמעשרטע עסן זאָלן זיי געבן צום אַרימאן וואָס נעמט יא אראָפּ מעשר; און אזוי אַרום קומט אויס אַז אַלע מענטשן (אַרימע לייט) וועלן עסן פאַרריכטענע (גע- מעשרטע). די גמרא דערקלערט, אז די בית שמאי האלטן ניט פון דער פריעריגער משנה, אז מען מעג געבן אַרימע לייט צו עסן דמאי; די מפרשים זאָגן, אז די אַרימע לייט וואָס נעמען יא אראָפּ מעשר דארף מען געבן עטוואָס מער, כדי זיי זאָלן האָבן מער אויף זייער חלק פאר דעם אראָפּגענומענעם מעשר. וחכמים, אָבער די חכמים זאָגן.

מתוקן. נחביא גובין סתם ומחלקין סתם, והרוצה לתקן יתקן; ב הרוצה לחזום עלי ירק להקל ממשאו לא ישליך עד שיעשר. הלוקח ירק מן השוק ונמלך להחזיר, לא נחזיר עד שיעשר, שאינו מחוסר אלא מנין.

מען נעמט צוזאמען סתם און מען צעטיילט סתם און ווער עס וויל פארריכטן (מעטער) זאל פארריכטן. די חכמים האלטן, אז לויט דעם דין פון די בית שמאי וועט עס זיין א גרויסע טירחא פאר די צדקה-גבאים אכטונג צו געבן, ביי וועמען זיי נעמען צוזאמען, וואס איז יא גע'מעשר'ט און וואס איז ניט-גע'מעשר'ט, און וואס וועלכן ארימאן צו געבן. דעריבער זאלן זיי צוזאמענעמען די עסנווארג סתם און צוטיילן סתם, און וועל-כער ארימאן עס וויל זאל ער מעשר'ן. דאס ווארט „מתקן“, „פארריכטן“, הייסט אראפ-נעמען מעשר, מאכן דאס עסנווארג „מתוקן“, ריכטיג, פערטיק.

ב. הרוצה, אז איינער (וועלכער טראגט גרינס, ירקות) וויל אפשניידן די בלעטער פון גרינס, כדי זיך לייכטער צו מאכן די משא, זאל ער ניט אוועקווארפן (די בלעטער) ביז ער נעמט (פון די בלעטער) מעשר. ווייל מען האט מורא, טאמער וועט געפינען די גרינס-בלעטער א עם הארץ, וועלכער איז ניט אפגעהיטן אין מעשר, און ער וועט זיי עסן אומגע'מעשר'ט, און מען טאר ניט גורם זיין קיינעם צו עסן ניט-גע'מעשר'ט. דאס ווארט „לחזום“, „שניידן“, באמערקט דער רמבם, איז ניט פאראן מער אין ער-גיץ. טייל מפרשים מיינען, אז עס איז דאסזעלבע וואס „משיחוס“ אין דער משנה כלים פרק ט"ז, וואו עס איז אויך דער טייטש שניידן. הלוקח, אז איינער קויפט גרינס אויפן מארק (פון א עם הארץ) זאל ער (אויב ער האט חרטה אויפן קויף) ניט צוריקגעבן דאס גרינס ביז ער נעמט (דערפון) מעשר, ווייל עס פעלט ניט מער ווי דאס ציילן. ווייל קוים האט ער געקויפט דאס גרינס, הייסט דאס שוין זיינס, און אויב ער גיט עס צוריק, הייסט עס, אז ער „פארקויפט“ שוין זיינס ניט-גע'מעשר'ט, און דאס טאר מען ניט, ווייל א עם הארץ וועט עס קויפן און עסן ניט גע'מעשר'ט. די משנה זאגט דא נאכמער, אז אפילו ביים קויפן האט ער נאכניט איבערגעציילט וויפיל גרינס עס איז פאראן אין דעם, וואס ער האט געקויפט, הייסט עס שוין אויך אזוי גוט ווי זיינס, ווייל עס פעלט ניט מער ווי דאס איבערציילן. היה, אויב ער איז געשטאנען און געהאלטן אין קויפן (אין מארק דאס גרינס) און ער האט דערזען אן אנדער פעקל (גרינס) וואס איז בעסער פון דעם, מעג ער יא צוריקגעבן, ווייל ער האט עס נאכניט גענומען די משנה מאכט דא דעם פאלגנדיק אונטערשיד: אויב דער קויף איז שוין געווען גע-מאכט, נאר עס האט געפעלט בלויז דאס איבערציילן, טאר ער ניט צוריקגעבן, נאר ער מוז פריער מעשר'ן; אויב אבער דער קויף איז נאכניט געווען געמאכט, ער האט נאכניט געהאט קונה געווען דאס גרינס מיט „משיכה“, מיט געבן א „נעם“, א „ציו“, מעג ער יא חרטה האבן און עס ניט-גע'מעשר'ט. דאס ווארט „טוען“ האבן מיר איבערזעצט א „פעקל“, און דאס ווארט איז דער טייטש אייגנטליך א „משא“, א „לאדונג“, פון „טען“, „אנלאדן“.

ג. המוצא, אז איינער געפינט פרוכטן אין וועג און ער האט זיי גענומען צום עסן, און ער האט זיך דערנאך מיישב געווען זיי צו באהאלטן (אוועקצולייגן ביים וועג אין א זייט), זאל ער ניט באהאלטן ביז ער נעמט (פון זיי) מעשר. די אלע משנה'ס לערנען כסדר, אז ניט נאר טאר מען אליין ניט עסן ניט-גע'מעשר'טע זאכן, נאר מען טאר ניט גורם זיין, אז אן אנדערער זאל עסן ניט גע'מעשר'ט, אפילו דער אנדערער איז אן עם הארץ, וואס איז ניט אפגעהיטן אין מעשר. דא איז די מורא טאמער וועט זיי געפינען אן עם הארץ אויך זיי עסן ניט אראפנעמענדיק פון זיי מעשר. ואם, אויב אכער ער האט זיי באלד גענומען נאר כדי זיי (די פרוכטן) זאלן ניט פארניכטעט ווערן.

כָּל דָּבָר שֶׁאֵין אָדָם רִשָּׁאי לְמַכְרוֹ | לְטוֹחֵן עִם הָאָרֶץ, בְּחֻקְתָּן לְמַעֲשׂוֹת
 דְּמָאֵי, לֹא יִשְׁלַח לְחֲבִירוֹ דְּמָאֵי, | וְלִשְׂכִיבֵינֵי. לְטוֹחֵן עִבּוֹם, דְּמָאֵי,
 ר' יוֹסִי מִתִּיר בְּדֵמָי, וּבְלִבְדֵי שְׂוִידֵיעֵנּוּ; | הַמְּפָקִיד פִּירוּתָיו אֶצֶל הַכּוֹתֵי, אִו
 דְּהַמּוֹלִיד חֲפִים לְטוֹחֵן כּוֹתֵי, אִו | אֶצֶל עִם הָאָרֶץ, בְּחֻקְתָּן לְמַעֲשׂוֹת

איז ער פטור. דאס הייסט, אז ער קאן זיי אוועקלייגן אומגעמעשרט. ווייל ער האָט ביים
 נעמען די פרוכטן ניט אינזינען געהאָט צו נעמען זיי פאַר זיך, האָט ער זיי דעריבער
 ניט קונה געווען, און זיי זענען ניט געוואָרן זיינע. דער ירושלמי לערנט, אז פון דא-
 נען זעט מען, אז מען טאָרניט לאָזן ליגן עסנווארג אין וועג. כלל, יעדע זאך, וואָס א
 מענטש טאָרניט פאַרקויפן קיין דמאי, טאָר ער (אויך) ניט שיקן צו זיין פריינט דמאי.
 ניט נאָר פאַרקויפן, נאָר אויך שיקן אַ מתנה צו אַ פריינט טאָר מען ניט קיין דמאי.
 דאָס וואָרט „לחברו“ האָבן מיר איבערזעצט „צו זיין פריינט“, אָבער דער „תפארת
 ישראל“ מיינט, אז דערמיט וויל די משנה זאָגן, אז מען זאָל ניט שיקן אפילו צו א
 „חבר“, וועלכער איז יאָ אַפגעהיטן אין מעשר; ווייל עס איז מורא צו האָבן, אז דער
 חבר, וועט מיינען, אז מען האָט אים געשיקט גע'מעשר'ט. ר' יוסי איז מתיר (צושיקן)
 „ודאי“ (פרוכטן אָדער תבואה וואָס איז „זיכער“ ניט'געמעשר'ט), אָבער ער מוז
 אים לאָזן וויסן (אז דאָס איז ניט גע'מעשר'ט). ר' יוסי איז מיקל ביי „ודאי“, ביי זיכער-
 ניט'גע'מעשר'ט פרוכטן און תבואה, מער ווי ביי דמאי, ווייל ער האלט, אז ווייל די
 עבירה פון דמאי איז ניט אזוי גרויס, קאָן מען אמאָל פארגעסן און ניט מודיע זיין;
 דאקייגן ביי „ודאי“, ביי זיכערן טבל, וואו די עבירה צו עסן ניט'גע'מעשר'ט איז גאָר
 גרויס, וועט מען געדענקן מודיע צו זיין.

ד. המוליך, אז איינער פירט ווייץ צו א מילנער א כותי, אָדער צו א מילנער א
 עס האָרץ, זענען זיי (די ווייץ) אין זייער חזקה בנוגע מעשרות און שמיטה. תבואה און
 פרוכטן, וואָס וואקסן אין שמיטה'יאָר האָבן א סך דינים, זיי אזוי מען דארף זיך נוהג
 זיין מיט זיי, או עס קומט א צייט ווען מען דארף זיי גאָר ארויסרוימען פון שטוב.
 זאָגט די משנה, אויב איינער פירט אוועק זיין ווייץ צו א מילנער א כותי (מיר האָבן
 שוין געשריבן אין פירוש צו ברכות פרק ז' משנה א', אז א כותי איז איינער פון די
 סעקטע „שומרונים“ אין ארץ ישראל, וואָס זענען א סאָרט האלבע יידן, גלויבן בלויז
 אין תורת משה און ניט די נביאים וכתובים און ניט אין משנה און גמרא און זיי
 האלטן ניט פון ירושלים, און האלטן, אז דער בארג גרזיום איז הייליק), אָדער צו א
 מילנער אן עם האָרץ, און די ווייץ זענען שוין געווען גע'מעשר'ט און זיי זענען ניט
 געוואקסן אין שמיטה'יאָר, דארף מען'ניט מורא האָבן, טאָמער האָט דער מילנער דער
 כותי אָדער דער עם האָרץ צוגענומען פאר זיך די ווייץ און אים געגעבן מעל פון
 אנדערע ווייץ, וועלכע זענען ניט גע'מעשר'ט אָדער זענען געוואקסן אין שמיטה'יאָר.
 דער אויסדרוק „בחזקתן“ מיינט, אז זיי זענען אין זייער „חזקה“, אין זייער „קראפט“,
 דאָס הייסט, אז זיי זענען ווי זיי זענען געווען ביז איצט. דער ירושלמי דערקלערט דעם
 טעם, ווייל דער כותי און עם האָרץ זענען ניט חשוד, אָז זיי זאָלן אויסטוישן, לטוחן,
 אויב צו א מילנער א גוי איז (די מעל) דמאי, ווייל א גוי איז יאָ חשוד אויסצוטוישן און
 אזוי ווי עס איז א ספק, דעריבער האָט די מעל דעם דין פון דמאי, אין טייל נוסחאות
 איז פאראן און אנהויב משנה אנשטאט „טוחן“, מילנער, „טוחן“ מיט א קמץ אונטער
 דער „טית“, וואָס איז אויך דער טייטש „מילנער“, און דאָס איז א דקדוק-פאַרם אין
 לשון קודש, ווי „לקוח“ (קויפער), און אין לשון רבים „לקוחות“). המפקיד, אז איינער
 גיט צו באהאלטן זיינע פרוכטן צו א כותי אָדער צו א עם האָרץ, זענען זיי אין זייער
 חזקה בנוגע צו מעשר און צו שמיטה. די משנה לערנט דאָ, אז ניט נור א מילנער א
 כותי אָדער א עם האָרץ איז ניט חשוד אויסצוטוישן, מחמת ער דארף מורא האָבן טאָ-
 מער וועט געוואָר ווערן און מען וועט אים ניט געבן מער תבואה צו מאַלן, נאָר

וְלִשְׂבִיעִית, אֶצֶל עֲבוֹרֵם בְּפִירוֹתָיו. | מַה שֶּׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה בְּלֶכֶד :
 ר' שְׁמַעוֹן אֹמֵר, דְּמַאי: הַ הַנּוֹתֵן | ׀ הַ הַנּוֹתֵן לְחַמּוֹתוֹ, מֵעֶשֶׂר אֶת שֶׁהוּא
 לְפִוְנְדָקִית, מֵעֶשֶׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹתֵן | ׀ נוֹתֵן לָהּ וְאֶת שֶׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה,
 לָהּ, וְאֶת שֶׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה, מִפְּנֵי | ׀ מִפְּנֵי שֶׁהוּא חֲשׂוֹדָה לְחִלּוּף אֶת
 שְׁחֲשׂוֹדָה לְחִלּוּף, אֲבִי יוֹסֵי, אִין אֲנִי | ׀ הַמְתַּקְלָקֵל, אֲבִי יְהוּדָה, רוֹצֵה הוּא
 אַחֲרָאִין לְרַמָּאִים, אִינוּ מֵעֶשֶׂר אֶלָּא | ׀ בְּתַקְנַת בְּתָהּ וּבּוֹשָׁה מִחֲתָנָהּ, מוֹדָה

אפילו ביי א סתם כותי אדער א עם הארץ האט מען ניט מורא צו האבן פאר אויס-
 טוישן, אצל, ביי א גוי (ווען מען באהאלט ביי אים) זענען זיי ווי זיינע פרוכטן.
 די גמרא אין בכורות י"א טייטשט „זיינע“, אז דאס מיינט מען, אז זיי האבן דעם דין
 ווי דעם גוי'ס פרוכטן, ווייל ער האט זיכער אויסגעטוישט. לויט דעם דין זענען די
 דאזיקע פרוכטן פטור פון מעשר, מחמת פרוכטן פון א גוי זענען לגמרי פטור פון
 מעשר, לויט איין מיינונג. אזוי טייטשן דער רמב"ם אין דער ברטנורא; רש"י אבער
 טייטשט, אז מען דארף יא אראפנעמען מעשר פון דעם גוי'ס פרוכטן. דער ברטנורא
 דערקלערט, אז ביי א מילנער א גוי קאן דאך זיין, אז ער האט זיי אויסגעטוישט ניט
 אויף זיין ווייץ, נאר אויף ווייץ פון אנדערע יידן, עמי הארצים, וועלכע האבן אויך
 געבראכט צו מאלן, דעריבער איז עס דמאי; אבער ביי „באהאלטן“ ביי א סתם גוי
 דארף מען ניט אזוי ווייט חושש זיין, טאמער האט אויך אן אנדערער ייד, א עם הארץ,
 געבראכט צו אים פרוכטן צו באהאלטן. ר' שמעון זאגט, אז זיי זענען דמאי. ווייל ער
 האלט, אז עס קאן זיין, אז אויך אנדערע יידן, עמי הארצים, האבן געבראכט צום גוי
 פרוכטן צו באהאלטן, און ער האט זיי אויסגעטוישט.

ה. הַ הַנּוֹתֵן, אז איינער (שטייט-אין אין א גאסטוהויז און) גיט דער בעל הבית'טע
 פון גאסט-הויז (רויע מאכלים, אז זי זאל זיי פאר אים אָפּקאַכּוּ), דארף ער נעמען
 מעשר צוערשט פון דעם, וואָס ער גיט איר און דערנאָך פון דעם וואָס ער נעמט פון
 איר, ווייל זי איז חשוד אויסצוטוישן. דאָס הייסט, טאָמער טוישט אויס די בעל-הבית'טע
 און זי גיט אים איר עסן און זי נעמט זיין עסן; דעריבער דארף ער נעמען מעשר פון
 דעם, וואָס ער גיט איר, כדי זי זאל ניט עסן ניט-גע'מעשר'ט, און ער דארף אירך
 נעמען מעשר פון דעם, וואָס זי גיט אים, כדי ער זאל ניט עסן אירע, ניט-גע'מעשר'טע
 מאכלים, „פונדק“ איז פון גריכיש וואָרט „פאנדאקיאן“, א גאסט-הויז. אַמֵר, האָט ר'
 יוסי געזאָגט: מיר דארפן ניט זיין פאראנטוואָרטליך פאר שווינדלער; ער דארף נעמען
 מעשר נאָר פון דעם (עסן) וואָס ער נעמט ביי איר. אָבער פון דעם וואָס ער גיט איר
 דארף ער קיין מעשר ניט נעמען, ווייל ער האָט דאָך איר ניט געגעבן אויף אויסצו-
 טוישן, און אויב זי טוישט יאָ אויס, איז דאָך עס א שווינדל, און פאר שווינדלער דארף
 מען ניט זיין פאראנטוואָרטליך.

ו. הַ הַנּוֹתֵן, אז איינער גיט זיין שוויגער (א עם הארץ, רויע עסנווארג, אז זי זאל
 קאָכּוּ פאַר אים), דאַרף ער מעשר'ן סיי דאָס וואָס ער גיט איר און סיי דאָס וואָס ער
 נעמט פון איר, ווייל זי איז חשוד אז זי זאל אויסטוישן, אויב דאָס עסן ווערט קאליע.
 דער חשד איז, אז די שוויגער וועט, אין פאל ווען דאָס עסן ווערט קאליע, געבן דעם
 איידעם איר אייגן גוט עסן, און פאר זיך וועט זי נעמען זיין קאליע-געוואָרענע עסן,
 אַמֵר, האָט ר' יהודה געזאָגט, אז זי (די שוויגער) וויל דעם נוצן פון איר טאָכטער און
 זי שעמט זיך פאר איר איידעם. דער ירושלמי דערקלערט, אז ר' יהודא גיט דעם טעם
 פון דעם פריערדיקן דין, פארוואָס מען דארף מורא האָבן, טאָמער וועט די שוויגער
 אויסטוישן דאָס קאליע-געוואָרענע עסן; ווייל זי וויל דעם נוצן פון איר טאָכטער און
 זי שעמט זיך פאר דעם איידעם און דעריבער וועט זי זיי געבן איר גוט עסן אנשטאט
 זייערע קאליע-געוואָרענע מאכלים. מודה, ר' יהודה איז מודה, אז ווען איינער גיט

ר' יהודה, בנותן לחמותו שביעית, שאינה חשודה להחליף להאכיל את בתה שביעית:

פרק ד

<p>הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות, ושבח לעשרו, וישאלו כשבת יאכל על פיו. מעשר של דמאי שחזרה למקומה, שיעשר, לא מצאו, אפר לו אחר.</p>	<p>שאינו נאמן על המעשרות מעושרין הן אוכל על פיו. חשקה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר. תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה, ר' שמעון שזורי אומר, אף בחול</p>
---	---

צו זיין שוויגער (עסן און קאכן) אים שמיטה-יאָר (און די רויע מאכלים, וואָס ער גיט דער שוויגער זענען ניט געוואקסן אין שמיטה-יאָר, דארף ער ניט מורא האָבן, טאָמער וועט זי אויסטוישן אויף אירע מאכלים, וועלכע זענען יאָ געוואקסן אים שמיטה-יאָר), ווייל זי איז ניט חשוד אויסצוטוישן, צו געבן עסן איר טאָכטער שמיטה-זאָכן. מחמת אפילו ווען די שוויגער איז א עם הארץ און איז ניט אָפּגעהיטן אין מעשר, אָבער פאר דער עבירה פון שמיטה האָבן עמי הארצים מער מורא, און איר טאָכטער וועט זי ניט וועלן געבן שמיטה-עסנווארג. מיר האָבן שוין פריער אין זעלבן פרק משנה ד' געשריבן, אין וואָס באשטייען די דינים פון שמיטה-עסנווארג, און מער פרטים וועגן דעם וועלן מיר לערנען אין דער מסכת שביעית.

פרק ד.

א. הלוקח, אז איינער קויפט פרוכטן פון איינעם, וואָס איז ניט באגלויבט אויף מעשרות, און האָט פאָרגעסן זיי צו מעשר'ן (ווי מען דארף מעשר'ן דמאי), און ער האָט אים געפרעגט אים שבת (צי ער האָט זיי געמעשר'ט, און ער, דער ניט-באָגלויב-טער, דער עם הארץ, האָט אים געזאָגט אז, יאָ), מעג ער עסן (אים שבת) אויף זיין וואָרט. דער ירושלמי זאָגט, אז דער טעם איז, ווייל א עם הארץ האָט מורא פאר שבת («אימת שבת עליו») און ער וועט דעריבער ניט זאָגן קיין ליגנט. חשכה, ווען נור עס ווערט פינסטער (נאכט) שבת צונאכטס, זאָל ער ניט עסן ביז ער נעמט מעשר. ווייל דעם היתר צו גלויבן דעם עם הארץ אויף זיין וואָרט אים שבת האָט מען איינגעפירט נאָר צוליב דעם כבוד פון שבת, מען זאָל האָבן די שבת-סעודה; אָבער פאר וואָכן-טעג האָט מען ניט מתיר געמאַכט, מחמת עס איז מורא צו האָבן טאָמער וועט מען זיך פאָרלאָזן אויף דעם עם הארץ'ס וואָרט אויך ווען מען וועט אים פּרעגן אינדערוואָכנס. לא מצאו, אויב ער האָט (אים שבת) ניט געפונען (דעם עם הארץ, ביי וועמען ער האָט געקויפט די פרוכטן), און אן אנדערער, וועלכער איז (אויך) ניט באגלויבט אויף מעשרות (א עם הארץ, א ניט קיין נאמן) האָט אים געזאָגט, אז די פרוכטן זענען געמעשר'ט, מעג ער עסן (אים שבת) אויף זיין וואָרט. די משנה לערנט דאָ, אז ניט נור דער פארקויפער איז באגלויבט צו זאָגן אים שבת, אז די פרוכטן זענען געמעשר'ט, נאָר אויך אן אנדערער איז דערויף באגלויבט. חשכה, ווען נאָר עס ווערט פינסטער (נאכט) שבת צונאכטס זאָל ער ניט עסן, ביז ער נעמט מעשר. ווייל אן עם הארץ איז ניט באגלויבט צו זאָגן אויפן צווייטן עם הארץ, אז ער האָט געמעשר'ט. תרומת מעשר, וואָס מען האָט גענומען פון דמאי, און זי איז צוריק אריינגעפאלן צו איר אָרט (אין די פרוכטן, פון וועלכע מען האָט איר גענומען), זאָגט ר' שמעון שזורי, אז (אין דעם פאל) קאָן מען אפילו אין דער וואָכנס פרעגן (ביים עם הארץ, ביי וועמען מען האָט געקויפט דעם דמאי, צי ער האָט געמעשר'ט, און אויב ער זאָגט אז יאָ) קאָן מען עסן אויף זיין וואָרט. ווי מיר האָבן געשריבן אין דער הקדמה צו דער מסכת דמאי, דארף מען פון דמאי נעמען א צענטל מעשר ראשון און פון דעם דאָזיקן צענטל ווידער נעמען א צענטל, דאָס הייסט א 100סטל פון גאנצן דמאי, תרומת מעשר, און מען דארף דאָס אוועקגעבן צום כהן.

שׁוֹאֵלוֹ וְאוֹבְלוֹ עַל פִּיּוֹ: בַּהֲמִדִּיר | שִׁיאֲמַר לֹה מְעוֹשְׂרֵין הֵן, וּבְשִׁבְתָּ
 אֶת חֲבִירוֹ שִׁיאֲכַל אֶצְלוֹ, וְהוּא אֵינוֹ | שְׁנִיָּה, אַף עַל פִּי שְׁנִדְר מִמְנוּ הִנְיָה
 מֵאֲמִינוֹ עַל הַמְעֵשְׂרוֹת, אוֹכַל עִמּוֹ | לֹא יֵאכַל עַד שִׁיעֵשֶׂר: גַּר אֲלִיעֹזֵר
 כְּשִׁבְתָּ הָרֵאוּשׁוֹנָה, וְאָף עַל פִּי שְׁאִינוֹ | אוֹמֵר, אֵין אָדָם צְרִיךְ לְקָרוֹת שֵׁם
 מֵאֲמִינוֹ עַל הַמְעֵשְׂרוֹת, וּבְלִבְדִּי | לְמַעֲשֵׂר עֲנִי שֶׁל דְּמַאי, וּחֲבִיא קוֹרֵא

און א ישראל צי א לוי טאָר ניט עסן די תרומת מעשר. זאָגט ר' שמעון שזורי, אז אויב די דאָזיקע תרומת מעשר פון דמאי האָט זיך אויסגעמישט צוריק מיט די פרוכטן, פון וואנען מען האָט איר גענומען, איז דאָך דער דין, ביי אנדערע תרומת מעשר צי תרומה, אז אויב עס איז ניטאָ אין דעם אויסגעמישטן 101 מאָל אזוי פיל וויפיל די אריינגעפאלענע תרומה, טאָר מען די דאָזיקע אויסגעמישטע פרוכטן ניט עסן, אָבער ווייל דאָ איז דאָך עס תרומה מעשר פון דמאי, מעג מען פּרעגן ביים עם הארץ, ביי וועמען מען האָט די פרוכטן געקויפט; און אויב ער זאָגט, אָז ער האָט יאָ גע'מעשר'ט די פרוכטן (קומט דאָך אויס, אָז מען האָט בכלל ניט געדאַרפן אַראָפּנעמען קיין תרומת מעשר, איז דאָך דאָס גענומענע ניט קיין תרומת מעשר), זאָל מען אים גלויבן אויפן וואָרט און עסן די אויסגעמישטע פרוכטן. דער ירושלמי זאָגט, אז דער טעם פון ר' שמעון שזורי, איז, ווייל דער עם הארץ האָט פונקט אזוי מורא פאר דעם איסור פון תרומה ווי פאר שבת, און ער וועט דעריבער ניט זאָגן קיין ליגנט. רבי שמעון שזורי איז א תנא, וועלכער ווערט זעלטן דערמאָנט; מען נעמט אָן, אז ער איז געווען א תלמיד פון ר' טרפון.

ב. בהמדיר, אז איינער באשווערט זיין פריינט אז ער זאָל ביי אים עסן, און ער (דער פריינט) גלויבט ניט, אז ער (דער איינלאדער) איז אפגעהיטן אין מעשרות, מעג ער ביי אים עסן דעם ערשטן שבת, כאָטש ער גלויבט אים ניט בנוגע מעשרות, אָבער נאָר ווען ער (דער איינלאדער) זאָגט אים, אָז זיי (די פרוכטן) זענען גע'מעשר'ט. דער ירושלמי זאָגט, אָז דאָס מיינט מען, אָז ער האָט אים איינגעלאָדן אויפן שבת נאָך דער חתונה צו דער סעודה פון שבע ברכות, און ער האָט אים איינגעלאָדן צו זיך צו-גאסט. דאָס וואָרט „באשווערן“ הייסט אין דער משנה „המדיר“, און טייל מפרשים טייטשן אז ער אסר'ט אויף אים מיט א נדר ניט צו עסן ביי אים אויב ער וועט ניט קומען צו דער סעודה. ובשבת, און דעם צווייטן שבת, אפילו ער האָט אים באשוואוירן מיט דעם נדר, אז ער זאָל פון אים קיין הנאה ניט האָבן (אויב ער וועט ביי אים ניט עסן), טאָר ער ניט עסן ביז מען נעמט מעשר. מען, האָט, הייסט עס, דעם דאָזיקן היתר ביי דמאי געמאכט נאָך פאר דעם ערשטן שבת, און ניט מער. טייל מפרשים זאָגן, אז די משנה זאָגט דאָ אין דעם צווייטן באשווערן, אז ער זאָל קיין „הנאה“ ניט האָבן, כדי צו ווייזן, אז כאָטש דאָס איז א הארבערע שבועה (ניט „הנאה-האָבן“, איז דאָך ערגער ווי „ניט עסן“) פון דער שבועה אין דעם ערשטן שבת, פונדעסטוועגן טאָר ער ניט טייל טייטשן „שבת הראשונה“, „ערשטע וואָך“ און „שבת שניה“, צווייטע וואָך“.

ג. ר' אליעזר זאָגט, מען דארף ניט אַנרופן מיטן נאָמען מעשר עני פון דמאי כדי צו פארשטיין די משנה, דארף מען נאָכאמאָל דערקלערן דאָס וואָס מיר האָבן גע'זאָגט אין דער הקדמה צו דער מסכתא דמאי. ביים אפשיידן מעשר זענען פאראן צוויי זאכן: די ערשטע זאך איז „אַנרופן דעם מעשר מיטן נאָמען“ („קרא שם“), דאָס הייסט אויב עס ליגט לאַמיר זאָגן א קויש טייטלן ווייזט מען אויף אן אָרט אין קויש און מען זאָגט אז אָט די טייטלן, א צענטל פון גאנצן קויש זענען מעשר, די צווייטע זאך איז „אפשיידן“ („הפרשה“), ארויסנעמען דעם מעשר פון קויש און אים לייגן באַר זונדער. זאָגט ר' אליעזר אז אזוי ווי דעם מעשר עני (וואָס מען גיט יעדעס דריטע און 6טע יאָר נאָך שמיטה) מעג דאָך עסן א ישראל אויך, און מען דארף דערפון גאַרניט אַראָפּנעמען פאר די כהנים און מען דארף עס אויך ניט פירן קיין ירושלים.

שם ואינו צריך להפריש: ד מי שקרא שם לתרומת מעשר של דמאי, ולמעשר עני של ודאי, לא יטלם בשבת. ואם היה כהן או עני למודים לאכול אצלו, יבאו ויאכלו, ובלבד שיודיעם: ה האומר למי שאינו נאמן על המעשרות, קח לי ממי שהוא נאמן וממי שהוא מעשה, אינו נאמן. מאיש פלוני, הרי זה הלך לקח ממנו, ואמר לו.

דעריבער דארף מען אָנעמען, אז דער עם הארץ האָט מעשר עני יאָ אראָפגענומען און האָט עס געהאלטן פאר זיך. מחמת דעם איז ניט נאָר, וואָס מען דארף ניט פון תבואה, וואָס מען האָט געקויפט ביי א עם הארץ, פון דמאי, אראָפגעמען דעם מעשר עני, ניט מפריש זיין, נאָר מען דארף אים אפילו ניט „אַנרופן מיטן נאָמען“, ניט קורא-שם זיין. וחכמים, אָבער די חכמים זאָגן, אז אַנרופן מיטן נאָמען דארף מען יאָ, אָבער מפריש זיין (אראָפנעמען) דארף מען ניט. די חכמים האלטן, אז ווייל עס איז דאָך א טירחא פאר דעם עם הארץ אראָפצונעמען דעם מעשר עני, דעריבער קאָן מען אים חושד זיין, אז ער האָט ניט אראָפגענומען.

ד. מי, ווער עס האָט אָנגערופן מיטן נאָמען תרומת מעשר פון דמאי, אָדער מעשר עני פון ודאי (פון זיכערן טבל, תבואה, פון וועלכער מען האָט אויף געוויס ניט אראָפגענומען קיין מעשר), זאָל ער זיי ניט נעמען אים שבת. די משנה מיינט דאָ, אז ער האָט זיי א „נאָמען געגעבן“ (מיר האָבן פריער, נאָרוואָס דערקלערט וואָס הייסט אַנרופן מיטן נאָמען „קרא שם“) ניט אים שבת נאָר פאר שבת; זאָגט די משנה, אז ער טאָר זיי ניט נעמען אים שבת און געבן די תרומת מעשר צום כהן און דעם מעשר עני צום אַרימאָן, ווייל אים שבת טאָר מען ניט, אפילו אין זעלבן הויף, אוועקפירן מתנות צו א כהן. דער רמבם טייטשט, אז ער טאָר זיי ניט מפריש-זיין, ארויסנעמען די תרומת מעשר אָדער דעם מעשר עני, פון צווישן די פרוכטן, וואו ער האָט זיי א „נאָמען געגעבן“. ואם, און אויב אַ כהן אָדער אַן אַרימאָן זענען געוואוינט צו עסן ביי אים, מעגן זיי קומען און עסן (דער כהן די תרומת מעשר, און דער אַרימאָן דעם מעשר עני), אָבער ער דארף זיי מודיע זיין. ער דארף זיי זאָגן, אז דאָס גיט ער זיי צו עסן ניט פון זיין אייגנס, נאָר אז דאָס גיט ער זיי זייערס. דעם כהן זיין תרומת מעשר, און דעם אַרימאָן זיין מעשר עני; ווייל אויב ניט הייסט עס, ווי ער גיט זיינע אורחים צו עסן תרומות ומעשרות און דאָס טאָר מען ניט, ווייל עס איז פונקט ווי מען וואַלט פארקויפט די תרומות ומעשרות, מחמת מען האָט דאָך אַ געוויסע הנאה דערפון (אזוי דער-קלערט דעם ברטנורא ר' עקיבא איגר).

ה. האומר, אז איינער זאָגט צו אזעלכן, וועלכער איז ניט באַגלויבט אויף מעשרות, קויף פאר מיר (פרוכטן, תבואה, גרינס) ביי אזעלכן, וועלכער איז באַגלויבט (איז א „נאמן“) און ביי אזעלכן, וואָס מעשר'ט, איז ער (דער שליח) ניט באַגלויבט. מען גלויבט אים ניט ווען ער זאָגט אז די פרוכטן האָט ער געקויפט ביי אזעלכן, וואָס שיידט-אַפּ מעשר. דער טעם איז, ווייל אויב ער אליין איז ניט באַגלויבט אין מעשרות, הייסט דאָך עס, אז ער האלט ניט דערפון, איז דעריבער מורא צו האָבן, אז ער נארט אָפּ און אז ער האָט געקויפט ביי א ניט-באַגלויבטן. מאיש, (אויב אָבער ער האָט אים געזאָגט קויף מיר) ביי יענעם מענטשן (און יענער מענטש איז א נאמן), יאָ באַגלויבט אויף מעשרות, און דער שליח ברענגט די פרוכטן און זאָגט אז ער האָט זיי געקויפט טאקע ביי יענעם מענטש, וואָס מען האָט אים געהייסן) איז ער יאָ באַגלויבט. מחמת מען האָט דאָך דעם שליח אָנגעוויזן, וואו ער זאָל קויפן, וועט דער שליח ניט קויפן ביי אן אנדערן און אַפּאָרן און זאָגן, אז ער האָט געקויפט ביים דאָזיקן, צו וועמען מען האָט אים געשיקט. הלך, (אויב ער האָט דעם שליח געהייסן קויפן ביי יענעם מענטשן, און) דער שליח איז געגאנגן קויפן ביי אים, (און קומט צוריק און ברענגט פרוכטן) און ער

לֹא מִצְאָתוֹ, לְקַחְתִּי לְךָ מֵאַחַר שֶׁהוּא נֶאֱמָר, אֵינוֹ נֶאֱמָר: ׀ הַנִּכְנָס לְעִיר וְאֵינוֹ מְכִיר אָדָם שָׁם, אָמַר מִי בֵּאן נֶאֱמָר? מִי בֵּאן מְעַשֵּׂר? אָמַר לוֹ (אֶחָד, אֲנִי אֵינוֹ נֶאֱמָר), אִישׁ פְּלוֹנִי נֶאֱמָר, הֲרִי זֶה נֶאֱמָר, הֲלֹךְ לְקַח מִמֶּנּוּ.

אָמַר לוֹ, מִי בֵּאן מוֹכֵר יֶשֶׁן? וְאָמַר לוֹ מִי שֶׁשֶׁלְּחָד אֶצְלִי, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּגוֹמְלִין זֶה אֶת זֶה, הֲרִי אֵלֹי נֶאֱמָנִין: ׀ הַחֲמָרִים שֶׁנִּכְנְסוּ לְעִיר, אָמַר אֶחָד, שְׁלִי חֲדָשׁ, וְשֶׁל חֲבֵרִי יֶשֶׁן, שְׁלִי אֵינוֹ מְתוֹקֵן, וְשֶׁל חֲבֵרִי

זָאָגַט: „איך האָב אים ניט געטראָפֿן און איך האָב פֿאַר דיר געקויפֿט ביי אן אנדערן, וועלכער איז אויך באַגלויבט“, איז דער שליח ניט באַגלויבט. די מפרשים זאָגן, אז מען קאָן אים ניט גלויבן מיט דער „מיגו“, מיט דעם טעם, אז ווען דער שליח וואַלט געוואַלט זאָגן א ליגנט וואַלט ער דאָך געקאָגט זאָגן, אז ער האָט יא געקויפֿט אויף דעם ארץ, וואו מען האָט אים געשיקט, — מחמת ער וואַלט מורא געהאט אזא ליגנט צו זאָגן, ווארום מען וואַלט זיך געקאָגט נאָכפרעגן און דערגיין, אז ער זאָגט ליגנט.

ו. הַנִּכְנָס, אז איינער קומט אריין אין א שטאָט און ער קען דאָרט ניט קיין מענטש, און פרעגט זיך: „ווער איז דאָ באַגלויבט (נאמן)? ווער איז דאָ פֿאַראַן, וואָס איז מעסר (זיינע פֿרוכט)?“ און איינער זאָגט צו אים: „איך“, איז דער דאָזיקער ניט באַגלויבט; האָט ער אים געזאָגט: „יענער מענטש איז באַגלויבט“, איז ער (דערויף) יאָ באַגלויבט. דער ירושלמי זאָגט, אז כּאָטש געוויינליך איז דאָך אַ עס האַרץ, וועלכער איז אליין ניט קיין „נאמן“, ניט באַגלויבט צו זאָגן אויף א צווייטן, אז ער איז א „נאמן“, פֿונדעסטוועגן האָט מען דאָ מיקל געווען כּדי צו פֿאַרלייכטערן פֿאַר אַ פֿרעמדן מענטש צו קאָנען קויפֿן אין אַ פֿרעמדער שטאָט עסן, וועגן די ווערטער אין דער משנה „אמר לו אחד אני אינו נאמן, אמר לו איש פלוני נאמן הרי זה נאמן“, זענען פֿאַראַן עטליכע נוסחאות. תוספות אין כתובות כ"ד איז גורס „אני אני נאמן“ („איך בין ניט קיין נאמן“), און ממילא קאָן מען ניט אָפֿהאקן דעם וואָרט „אני“, „איך“, און ממילא מוז מען שוין גורס זיין אויסצומעקן די ווערטער „אמר לו“. מיר דאָ האָבן געגעבן דעם פֿשט, ווי עס האָט איינגעטייטשט ר' עקיבֿא איגר. הלך, ווען דער פֿרעמדער איז געגאנגן צו יענעם (אויף וועלכן דער עס האַרץ האָט אים געזאָגט, אז ער איז א „נאמן“) צו קויפֿן ביי אים, און האָט אים געפרעגט: „ווער איז דאָ פֿאַראַן וואָס פֿאַרקויפֿט „יש“ („אלטע תבואה?“), און יענער האָט אים געענטפֿערט: „דער וואָס האָט דיך געשיקט צו מיר“, איז כּאָטש דאָס זעט דאָך אויס ווי זיי צאָלן זיך אָפֿ איינער דעם צווייטן (צו זאָגן וועגן אים גוטס), זענען זיי באַגלויבט. וועגן דעם וואָרט „יש“, „אלטע“, (אין דער משנה ז') זענען פֿאַראַן עטליכע טייטשן, איין טייטש איז פֿון רש"י אין כתובות נ"ו, אז דאָס מיינט מען אלטע תבואה, וואָס איז געוואקסן אין פֿאַריגן יאָר, און מען דארף ניט האָבן, אז דער עומר, וואָס מען איז מקריב אין בית המקדש דעם 16-טן טאָג אין ניסן זאָל מתיר זיין די תבואה צום עסן, בעת תבואה פֿון הייִיאָר, נייע תבואה, „חדש“, טאָר מען פֿאַר דעם 16טן ניסן ניט עסן. אָבער רש"י אין כתובות כ"ד האָט אן אנדערן פֿשט, אז דאָ האַנדלט זיך ניט וועגן תבואה וועלכע איז אסור צו מותר, נאָר פֿשוט וועגן אלטע, גוטע, טרוקענע תבואה, און נייע, שלעכטע, נאָכניט גענוג אויסגעטרוקנטע תבואה. רש"י דאָרט ברענגט דערויף א ראייה פֿון בבא מציעא ע"ב (היו חדשות מארבע וישנות משלש), אז אלטע תבואה איז געווען טייערער פֿון נייער. דער רמב"ם זאָגט, אז דאָס האַנדלט זיך וועגן וויין, און אַלטער וויין איז, כידוע, בעסער פֿון נייעם.

ז. החמרים, אייז־טרייבער (וועלכע פֿירן פֿון שטאָט צו שטאָט תבואה צו פֿאַר־קויפֿן), וועלכע זענען אריינגעקומען אין א שטאָט, און איינער פֿון זיי האָט געזאָגט: מיינס איז חדש (נייע) און מייין פֿריינדס איז אלטע, מיינס איז ניט געמעסערט און

מתקין אינן נאמנין, רבי יהודה אומר, נאמנין:

פרק ה

א הלוקח מן הנחתום, כיצד הוא מעשר? נוטל כדי תרומת מעשר וְהַשְׂאֵר סֵלָה, וְהַשְׂאֵר מִמָּאָה מִמָּה שֵׁשׁ פָּאן, הָרִי בְּצֵד זֶה מְעֵשֶׂר, או בשאר מעשר סמוך לו, זה שעשיתי מעשר, עשוי תרומת מעשר עליו, וְהַשְׂאֵר סֵלָה, ומעשר שני בצפוננו או בדרומו, ומחלל על המעות;

מין פריינדיס איז יא גע'מעשרט, זענען זיי ניט באגלויבט. ווייל מען נעמט אן, אז דאס האבן זיי זיך אפגערעדט איינער מיטן אנדערן, אז אין איין שטאט זאל איינער אויסרעדן שלעכטס אויף זיין אייגענען סחורה און רימען זיין פריינדס סחורה, און אין דער צווייטער שטאט זאל זיין פריינד רעדן שלעכטס אויף זיין אייגענער סחורה און דערציילן גוטס אויפן צווייטנס סחורה. די דאזיקע געגנזייטיקע אונטערשיצונג הייסט „גומלין“, ר' יהודה זאגט, אז זיי זענען באגלויבט. ר' יהודה האלט, אז ווייל דער גאנצער ענין דמאי, פון איבערקלערן צי די פרוכטן פון א עם הארץ זענען גע'מעשרט, איז דאך נור א תקנה וואס די רבנן האבן איינגעפירט, און ס'רוב עמי הארצים שידן יא אפ מעשר, דארף מען מיקל זיין און יא גלויבן; בפרט, אז אויב ניט, וועט מען שווער מאכן דאס פירן תבואה פון איין שטאט אין דער צווייטער. אויך דא אין דער משנה איז דיועלבע פראגע, וואס מען מיינט מיט „חדש“ און „ישן“, צי בנוגע דעם איסור פון „חדש“ (פון היי'אריקער תבואה פאר דעם 16טן ניסן) צי מען מיינט וועגן דער גוטסקייט פון דער סחורה, וועגן דער משנה דא זענען פאראן אין דער דערמאנטער רשי אין כתובות כ"ד און נ"ו די דערמאנטע צוויי פשטים.

פרק ה.

הלוקח, אז איינער קויפט (דמאי-ברויט) פון א בעקער, ווי אזוי נעמט ער אראפ דערפון מעשר? נעמט ער אראפ גענוג (ברויט) וויפיל עס באטרעפט תרומת מעשר און חלה און זאגט: איין הונדערטסטל פון דעם, וואס איז דא פאראן איז לעבן דעם מעשר, און דאס איבעריקע מעשר ליגט לעבן אים, און דאס (איין הונדערטסטל) וואס איך האב געמאכט מעשר זאל ווערן תרומת מעשר אויף אים; און דאס איבעריקע איז חלה; און דער מעשר שני איז אין זיין צפון-זייט אדער אין זיין דרום-זייט, און ער איז אויסגעטוישט אויף געלט. כדי צו פארשטיין די דאזיקע משנה און אויך די משנה, וואס קומט באלד דערנאך, וועלן מיר דא געבן עטליכע דערקלערונגען. מיר האבן שוין געשריבן אין דער הקדמה צו דמאי און פריער פרק ד' משנה ג', אז ווייל דמאי איז דאך א ספק, איז מען דעריבער מחויב צו נעמען דערפון נור די זאכן, וואס א ישראל און א לוי טארן אינגאנצן ניט עסן און נור א כהן מעג זיי עסן, ווי תרומת מעשר, וואס איז דאך א צענטל פון דעם צענטל מעשר ראשון, דאס הייסט א הונדערטסטל פון גאנצן, און אויך מעשר שני, וואס כאטש א ישראל און א לוי מעגן זיי יא עסן, אבער נור אין ירושלים, אדער מען מוז אויסלייזן דעם מעשר שני און דאס געלד פירן קיין ירושלים. דאקייגן דעם מעשר ראשון, וואס יעדער מעג עסן אומעטום און עס איז נור א מצוה אוועקצוגעבן צום לוי, איז ווייל דמאי איז א ספק איז גענוג א „נאמען צו געבן“ אבער אפשיידן אים דארף מען ניט. קיין תרומה דארף מען פון דמאי ניט אראפנעמען, כאטש תרומה איז דאך אויך אסור צו א ישראל אדער א לוי; מחמת מען האט אנגענומען, אז די עמי הארצים שידן זיכער אפ תרומה. דאס זאגט דא די משנה, אז איינער קויפט דמאי-ברויט ביי א בעקער איז גענוג, ווען ער נעמט בלויז אראפ תרומת מעשר און חלה (טאמער האט דער בעקער ניט אראפגענומען קיין חלה), און די משנה דערקלערט ווי אזוי ער נעמט אראפ דעם תרומת מעשר, דהיינו: ער ווייזט אן

ב הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר באחת, נוטל אחד משלושים ושלש ושלשי, ואומר, אחד ממאה ממה שיש כאן, הרי זה בצד זה חולין, והשאר תרומה על הכל, ומאה חולין שיש כאן, הרי זה בצד זה מעשר, וישאר מעשר סמוך לו, זה שעשיתי מעשר, עשוי תרומת מעשר עליו, והשאר חלה, ומעשר שני בצפוננו או בדומה, ומחלל על

אויף אן אַרט אין דעם ברויט און זאָגט, אז א הונדערטסטל פון דעם ברויט וואָס גע- פינט זיך אויף דעם אַרט איז מעשר ראשון און צוואַמען מיט דעם הונדערטסטל גע- פונען זיך דער לעבן נאָך 9 הונדערטסטל („ושאר מעשר“ און דער רעשט מעשר ראשון), דאָס הייסט צוואַמען א צענטל, און פון אַט דעם צענטל איז דאָס ערשטע הונדערטסטל תרומת מעשר אויפֿן גאַנצן צענטל. דאָס וואָס ער רופט אָן צוערשט דאָס הונדערטסטל „מעשר“ איידער נאָך ער רופט עס תרומת מעשר, איז דערפאר ווייל מען קאָן ניט אַנרופן תרומת מעשר איידער עס הייסט ניט פריער מעשר. דאָס הונ- דערטסטל דארף ער איבערלאָזן, ווייל דאָס טאָר ער דאָך אלס ישראל ניט עסן, אָבער די רעשט 9 הונדערטסטל דארף ער אפילו ניט אָפשיידן, ווייל זיי זענען דאָך מעשר ראשון, מעג ער דאָך זיי עסן, און ווייל עס איז פון דמאי דארף ער זיי ניט אוועקגעבן דעם לוי. ווייטער זאָגט די משנה והשאר „חלה“, לעבן דער תרומת מעשר לאַזט ער איבער אַ שטיקל ברויט אויך אלס חלה, וואָס מען טאָר אויך ניט עסן (מיר וועלן לערנען אין דער משנה חלה, אז דאָס דארף זיין א 24סטל). איי, ער דארף דאָך אָפשיידן אויך מעשר שני, וואָס ער טאָרניט עסן אויסער ירושלים אָדער ער דארף עס אויס- לייזן מיט געלט? זאָגט די משנה, אז דאָס ווייזט ער אָן אז „דער מעשר שני געפינט זיך אין צפון טייל אָדער אין דרום-טייל פון ברויט און ער איז אויסגעטוישט אויף געלט“, און ממילא מעג ער שוין עסן דאָס ברויט. דאָ געפינען מיר ביי מעשר שני דאָס וואָרט „מחולל“ אויסגעטוישט אויף געלט, ווייל מעשר שני איז דאָך אין א געוויסער מאָס הייליק (ווי מיר האָבן געשריבן אין דער הקדמה צו דמאי) און דעריבער ווען מען טוישט עס אויס, ווערט עס אויס הייליק און עס ווערט „חול“, „חולין“, וואַכעדיק, און דעריבער הייסט עס „מחולל“.

ב. חרוצה, אז איינער וויל אָפשיידן מיטאַמאָל תרומה און תרומת מעשר, נעמט ער איינס פון יעדער דריי-און-דרייסיק און א דריטל, און זאָגט: איינס פון הונדערט פון דעם, וואָס איז דאָ פאראן איז אין דער זייט חולין, און דער רעשט איז תרומה אויפֿן גאַנצן; און די הונדערט (דאָס הונדערטסטל) חולין, וואָס איז דאָ פאראן, זאָל דאָס לעבן דעם זיין מעשר, און דער רעשט מעשר איז לעבן אים; דאָס (הונדערטסטל), וואָס איז האָב געמאַכט מעשר איז תרומת מעשר אויף אים (אויף דעם איבעריקן מעשר), און דער רעשט איז חלה; און דער מעשר שני איז אין זיין צפון־דיט אָדער איז זיין דרום־זייט און איז אויסגעטוישט אויף געלט. די דאָזיקע משנה, צו וועלכער עס זענען געשריבן געוואָרן א סך פירושים, איז איינגעטיילט דיזעלבע משנה, וואָס די פריערדיקע משנה, נאָר מיט דעם אונטערשיד, וואָס איז דער פריערדיקער משנה האָט מען געלערנט וועגן דמאי, פון וועלכער מען דארף קיין תרומה ניט אָפשיידן, און די איצטיקע משנה לערנט וועגן זיכערן טבל, וועגן ודאי, פון וועלכן מען דארף אָפשיידן אויך תרומה. די משנה לערנט, וואָס דארף טאָן איינער, וועלכער האָט פאר זיך מעל אָדער תבואה זיכערן טבל, און וויל מיט איינמאָל אָפשיידן אלץ, וואָס ער טאָרניט עסן, אזוי אז ער זאָל מעגן עסן די מעל אָדער די תבואה. זאָגט די משנה, אז ער דארף אָפשיידן תרומה, וואָס איז איין פופציקסטל, דאָס הייסט צוויי הונדערטסטלעך, און תרומת מעשר, וואָס איז א צענטל פון מעשר, דאָס הייסט איין הונדערטסטל, און חלה, און אויך מעשר שני, וואָס ער דארף אויסטוישן אויף געלט, אָבער ניט אוועקלייגן. צוליב דעם וואָס תרומה איז צוויי הונדערטסטלעך און תרומת מעשר איז איין הונדערטסטל.

המעות: הַהִלָּחָה מִן הַנְּחֻתוֹת, מְעֵשֶׂר | עַל הַחֲמָה, אֶפִּילוֹ מִטְפוֹסִין הַרְבֵּה, מִן הַחֲמָה עַל הַצּוֹנְנָה, וּמִן הַצּוֹנְנָה דְּבָרֵי ר' מֵאִיר, ר' הִנְדָּה אוֹסֵר, שְׁאֵנִי

דארף ער ביידע צוזאמען אראפנעמען דריי הונדערטסטלעך, דאָס הייסט דריי פון יעדן דער הונדערט, אָדער איינס פון יעדע דריי און דרייסיג און א דריטל. למשל אויב ער האָט פאר זיך הונדערט פונט דארף ער אראפנעמען תרומה און תרומת מעשר דריי פונט, אויב ער האָט דריי און דרייסיק און א דריטל פונט דארף ער נעמען איין פונט, דאָס זאָגט די משנה (פונקט ווי אין דער פריעריקער משנה); ער נעמט איינס פון יעדער דריי און דרייסיק און א דריטל, דאָס הייסט דריי הונדערטסטלעך, און זאָגט, אז איינער פון די דאָזיקע דריי הונדערטסטלעך איז חולין (דאָס הייסט, ניט קיין תרומה) און די רעשט צוויי הונדערטסטלעך זענען תרומה; דאָס הונדערטסטל, וואָס איז חולין (ניט קיין תרומה) ווערט דערקלערט אלס מעשר (ראשון) און צוזאמען דערמיט דערלעבן (ושאר) נאָך 9 הונדערטסטלעך מעשר (ווייל מעשר ראשון איז דאָך א צענטל, אלזאָ צען הונדערטסטלעך), און דעמאָלס דערקלערט ער דאָס ערשטע הונדערטסטל אלס תרומת מעשר אויף דעם גאנצן מעשר ראשון, אזוי ארום האָט ער די דריי הונדערט-סטלעך געמאכט צוויי פון זיי תרומה און איינס פון זיי תרומת מעשר. א חוץ דעם שייטט ער אָפּ חלה, און וואָס נוגע מעשר שני דערקלערט ער, אז ער געפינט זיך אין צפון-זייט אָדער אין דרום-זייט פון דער תבואה און טוישט עס אויס אויף געלד, אזוי ארום דארף ער נור אראפנעמען די דריי הונדערטסטלעך און די חלה און ער מעג עסן די גאנצע תבואה, ווייל דעם מעשר ראשון מעג ער דאָך עסן (און ער דארף נור אָפּ געבן דעם לוי דערפאר אנדערע תבואה פון זעלבן מין), און דער מעשר שני איז דאָך אויסגעטוישט, די מפרשים האָבן אין דער משנה געפונען א שוועריקייט, די משנה זאָגט „מאה חולין“, „הונדערט חולין“, זי האָט דאָך געדארפט זאָגן, „איין הונדערטסטל חולין“. דער רמבם דערקלערט, אז „מאה“, „הונדערט“, מיינט „איינס פון הונדערט“; און דאָס איז צוליב דער קורצקייט פון אויסדרוק.

ג. הלוקח אז איינער קויפט פון א בעקער (עטליכע ברויטן) מעג ער אראפנעמען מעשר פון וואָרימען (ברויט) אויפן קאָלטן (ברויט), און פון קאָלטן אויפן וואָרעמען, אפילו זיי (די ברויטן) זענען פון א סך פאַרעמס, אזוי זאָגט ר' מאיר. כדי צו פארשטיין די דאָזיקע משנה און אויך די ווייטערדיקע משנות, דארף מען וויסן, אז דער דין איז, דאָס מען טאָר ניט אָפּשיידן קיין תרומה און מעשר, מן החיוב על הפטור וּמִן הַפְּטוּר עַל הַחֵיבוֹב, פון דעם וואָס איז מחויב אויף דעם וואָס איז פטור, אָדער פון דעם וואָס איז פטור אויף דעם וואָס איז מחויב, למשל אז איינער האָט צוויי קוישן פרוכטן, און פון ערשטן קויש האָט ער שוין אראפגענומען תרומה און מעשר און פון צווייטן קויש האָט ער נאָכניט אראפגענומען; טאָר ער ניט נעמען פון ערשטן קויש תרומה און מעשר אויפן צווייטן קויש, ווייל דאָס הייסט „גענומען פון דעם וואָס איז שוין פטור אויף דעם וואָס איז נאָך מחויב“. דאָס זעלביקע טאָר ער ניט נעמען פון צווייטן קויש אויפן ערשטן קויש, ווייל דאָס הייסט „גענומען פון דעם וואָס איז מחויב אויף דעם וואָס איז שוין פטור“. זאָגט דאָ ר' מאיר, אז ווען איינער קויפט ברויטן פון א בעקער מעג ער נעמען מעשר פון איין ברויט אויפן צווייטן און ער דארף ניט מורא האָבן, טאָמער איז איין ברויט געבאקן פון תבואה וואָס איז יאָ גע'מעשר'ט און דער צווייטער ניט, און ער מעשר'ט „פון פטור אויף מחויב“, אָדער פון „מחויב אויף פטור“. נאָכמער, ר' מאיר זאָגט, אז אפילו איין ברויט איז קאלט, איז דאָך עס נעכטן געבאקן, און איין ברויט איז וואָרם, איז דאָך עס געבאקן היינט, פונדעסטוועגן דארף מען ניט מורא האָבן, טאָמער איז איינס פון גע'מעשר'טע תבואה און איינס פון ניט גע'מעשר'טע. ר' מאיר זאָגט, אז דאָס איז אויך אפילו, ווען די ברויטן זענען געבאקן פון א סך פאַרעמס, און מען קאָן דאָך מיינען, אז יעדע פאַרעם ברויט איז פון אנדערער תבואה, און עס קאָן זיין, אז טייל פון זיי זענען יאָ גע'מעשר'ט און טייל ניט, פונדעסטוועגן דארף מען אויך

אומר, חשים של אַמֶשׁ הוּוּ מַשֵּׁל | מַעֲשֵׂר מִכָּל טָפוּס וְטָפוּס. ד'ר מַאֲרִי, אַחַד, וְשֵׁל הַיּוֹם הוּוּ מַשֵּׁל אַחַר־י. ר' יְהוּדָה אומר, מֵאַחַת עַל הַכֹּל. ר' שְׁמַעוֹן אוֹסֵר בְּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, מוֹדָה ר' יְהוּדָה בְּלֹזְקָם מִן הַמִּנְפּוּל וּמְתִיר בְּחֵלָה: ד' הַלֹּזְקָם מִן הַפְּלִטָּה, שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר מִכָּל אַחַד וְאַחַד:

דאביי ניט מורא האָבן. „טיפוסין“, „פאַרעמס“, איז דאָס גריכישע „טופאס“ און דאָס לאטיינישע „טיפוס“, וואָס הייסט פיגור, פאַרעם. טייל מפרשים טייטשן, אז מיר האָבן דאָ צוויי דינים: איינער איז, אז מען מעג מעשר'ן פון קאלט ברויט אויף ווארם און פון ווארם אויף קאלט, און עס הייסט ניט, אז מען מעשר'ט פון שלעכטע אויף גוטע (דער דין איז, אז מען טאָר ניט נעמען תרומה און מעשר „מן הרע על היפה“ פון שלעכטע אויף גוטע); און דער צווייטער דין איז וועגן די „פאַרעמס“, און דאָס איז, אז מען דארף ניט מורא האָבן טאַמער מעשר'ט מען פון פטור אויף מחויב אָדער פון מחויב אויף פטור. ר' יהודה זאָגט, אז מען טאַרניט, ווייל איך זאָג, אז די ווייץ פון נעכטן זענען (געקויפט געוואָרן דורך דעם בעקער) פון איין מענטש, און די (ווייץ) פון היינט זענען (געקויפט געוואָרן) פון אַן אנדערן. און עס קאָן זיין, אז איינער פון די דאָזיקע תבואה-פאַרקויפערס מעשר'ט יאָ און דער אנדערער פון זיי מעשר'ט ניט, און עס קאָן אויסקומען, אז מען וועט איצט מעשר'ן פון פטור אויף מחויב אָדער פון מחויב אויף פטור. ר' שמעון זאָגט, אז נעמען תרומת מעשר טאָר מען ניט, אָבער חלה מעג מען, די סברא פון ר' שמעון איז, ווייל תרומת מעשר נעמט מען דאָך פון תבואה, איז טאקע מורא צו האָבן, אז די תבואה צי דאָס מעל פאַר דעם נעכטיקן ברויט האָט דער בעקער געקויפט ביי איינעם, און די תבואה צי דאָס מעל פאַר דעם היינטיקן ברויט האָט ער געקויפט ביי אַ צווייטען און עס איז מעגליך, אז איינער פון זיי האָט שוין גע'מעשר'ט, און דער צווייטער האָט ניט גע'מעשר'ט. אָבער חלה נעמט דאָך דער בעקער פון טייג, דעריבער איז דאָך אַנצונעמען, אז אָדער פון אלע ברויט איז שוין גענומען געוואָרן חלה, אָדער אז דער בעקער האָט בכלל ניט גענומען קיין חלה, און ממילא קאָן מען ניט מורא האָבן טאַמער וועט מען נעמען חלה פון פטור אויף מחויב צי פון מחויב אויף פטור.

ד. הלוקח, אז איינער קויפט (ברויט) פון א הענדלער (וועלכער קויפט ברויט פון בעקער און פאַרקויפט צו איינצלע מענטשן), דארף ער אראָפּנעמען מעשר פון יעדער פאַרעם, אזוי זאָגט ר' מאיר. דער אונטערשיד צווישן דער פריעריקער משנה און דער איצטיקער באשטייט אין דעם, וואָס אויב דער הענדלער האָט פאַרשידענע פאַרמעס ברויטן און ער אליין איז דאָך ניט קיין בעקער קאָן דאָך זיין, אז איין פאַרעם ברויט האָט ער געקויפט ביי איין בעקער און די אנדערע פאַרעם האָט ער געקויפט ביי אַן אנדערן בעקער, און עס איז מעגליך, אז איין בעקער מעשר'ט יאָ און דער אנדערער מעשר'ט ניט; דעריבער דארף ער מעשר'ן פון יעדן פאַרעם באזונדער. „פלטרא“ איז פון גריכישן וואָרט „פאַליטער“, וואָס הייסט א מארק-הענדלער, אָדער פון גריכישן וואָרט „פראטער“ (די „ר“ ווערט פאַרטוישט אויף א „ל“), א „ברויט פאַרקויפער“. ר' יהודה זאָגט, אז (מען קאָן מעשר'ן) פון איין (פאַרעם ברויט) אויף אלע. ר' יהודה האלט אז דער ברויט-פאַרקויפער נעמט ביי איין בעקער אלע זיינע ברויטן און דע-ריבער איז ניטאָ וואָס מורא צו האָבן. די מפרשים זאָגן, אז ר' יהודה פריער אין משנה ג' איז נור מחולק אויף ר' מאיר בנוגע „קאלט“ ברויט און „ווארם“ ברויט, אָבער בנוגע „א סך פאַרעמס“ איז ניט מחולק, אזוי איז צו זען פון ברטנורא. מודה, ר' יהודה איז מודה, אז ווען איינער קויפט (ברויט) פון מאָנאָפּאָל, דארף ער נעמען מעשר פון יעדן באזונדער. דאָס וואָרט „מאָנאָפּאָל“ איז דאָס גריכישע „מאָנאָפּאָליס“, „אליין אין שטאָט“, די פריוילעגייע, וואָס א סוחר באקומט, אז נור ער אליין מעג פאַרקויפן א געוויסע סחורה. אזא סוחר, אויב ער האנדלט מיט ברויט, קויפט די ברויטן פון פאַר-

ה הלוקח מן העני, וכן העני שנתני לו פרוסות פת או פלחי דבילה. מעשר מקל אחד ואחד, ובתמרים ובגרוגרות בולל ונוטל. אר יהודה, אימתי? בזמן שמתנה מרובה, אבל

שידענע בעקערס, און דעריבער איז אויך ר' יהודה, מודה, אז מען דארף מעשר'ן פון יעדן באזונדער. דער רמב"ם סיי אין „פירוש המשניות“ סיי אין „יד החזקה“ זאגט, אז מען מיינט דאָ פון „יעדער פּאַרם“, און דאָס הייסט, אז אפילו ווען מען קויפט פון א מאַנאַפּאַל קאַן מען מעשר'ן פון איין ברויט אויף אנדערע ברויטן אויב זיי זענען פון איין פאַרם. פון וואנען האָט דער רמב"ם גענומען דעם טייטש? עס קאָן זיין, אז די ראיה צום רמב"ם איז, וואָס אין דער משנה ג' איז פאראן דער לשון נקבה, „צוננת“, און דאָס גייט ארויף אויפן לאבן ברויט, אין לשון קודש, „ככר“, וואָס איז אויך א לשון נקבה („וככר לחם אחת“, שמות כ"ט); דאָ אָבער אין משנה ד' איז פאראן, „מכל אחד ואחד“ גייט עס ארויף אויף „טפוס“, „פאַרעם“, וואָס איז א לשון זכר. דאָס וואָס פריער אויף „טיפוס“, איז טאקע אין דער משנה פון ירושלמי פאראן „מאחד“, און אויך תוספות בבא מציעא נ"א איז גורס „מאחד“.

ה. הלוקח, אז איינער קויפט פון אן אַרימאן (וועלכער גייט איבער די הייזער און קריגט פארשידענע עסנוואַרג און ער פארקויפט דאָס צו איינעם און נעמט ביי אים דערפאַר ברויט אָדער געלט) און דאָס זעלבע איז (דער דין) מיט אַן אַרימאָן, וועמען מען האָט געגעבן (אין פארשידענע הייזער) שטיקער ברויט אָדער שטיקער געפרעסטע פייגן, דארף ער נעמען מעער פון יעדן (שטיק ברויט, אָדער שטיק געפרעסטע פייגן) באזונדער. ווייל עס איז דאָך מורא צו האָבן, טאַמער האָט מען איין הויז, פון וואנען דער אַרימאן האָט גענומען, יאָ גע'מעשר'ט און אין אן אנדערן הויז ניט גע'מעשר'ט, און עס קאָן קומען צו מעשרן פון פטור אויף מחויב און פון מחויב אויף פטור. די ווער-טער „פרס“ און „פלח“ איז דער טייטש „שפאלטן“, „טיילן“; ביי ברויט הייסט א שטיק „פרוסה“, און ביי געפרעסטע פייגן „פלח“. די קשיא, סטייטש פריער אין פרק ג' משנה א' האָבן מיר דאָך געזערגט, אז מען מעג געבן דעם אַרימאן צו עסן דמאי, קאָן מען פארענטפערן, אז דער אַרימאן, אויב ער איז זייער פרום, איז ער מחמיר אויף זיך און מעשר'ט יאָ. ובתמרים, און אויב (דער אַרימאן האָט צונויפגענומען טייטלן אָדער דארע פייגן מעג ער אויסמישן, און נעמען מעער (מיט אמאָל אויפן גאנצן אויסגעמישטן). ווייל אויב עס איז פאראן צווישן די אויסגעמישטע ניט-גע'מעשר'ט און יאָ גע'מעשר'ט איז דאָך אַלץ אויסגעמישט איז דאָך אין דעם אַראָפֿ-גענומענעם מעשר פאראן פונקט אזוי פיל פון דעם גע'מעשר'טן ווי פון דעם ניט-גע'מעשר'טן און ממילא הייסט עס, אז ער האָט גע'מעשר'ט פון מחויב אויפן מחויב און פון פטור אויפן פטור. אָמר, האָט ר' יהודה געזאָגט: ווען איז דאָס (דער דין וועגן אויס-מישן ביי טייטלן און פייגן)? ווען די מתנה (וואָס דער אַרימאן האָט באקומען) איז פאראן א סך; אָבער אויב זי איז ווינציק, דארף ער מעשר'ן פון יעדן באזונדער. דער טעם איז וואָס אויב עס איז ווינציק קאָן זיך עס ניט גוט אויסמישן און עס קאָן פונקט טרעפן, אז מען זאָל מעשר'ן פון פטור אויפן מחויב אָדער פון מחויב אויפן פטור.

ו. הלוקח, אז איינער קויפט (תבואה) פון א הורט-סוחר, און דערנאָך האָט ער געקויפט פון אים א צווייט מאָל, זאָל ער ניט מעשרן פון איינעם אויף דעם אנדערן, אפילו ביידע זענען (גענומען געוואָרן) פון זעלביקן קויש, אפילו זיי זענען ביידע פון דעמעלבלן סאָרט. ווייל דער הורט-סוחר קויפט די תבואה פון א סך מענטשן און עס קאָן זיין אז איין תבואה איז ניט גע'מעשר'ט און איינע איז יאָ גע'מעשר'ט. דאָס וואָרט

לומר, משל אחד הם: הַלּוֹקַח מִבַּעַל הַבַּיִת, וְחֹזֵר וְלֹקַח מִמֶּנּוּ שְׁנֵי־מַעֲשֵׂר מִזֶּה עַל זֶה, אֲפִילוֹ מִשְׁתֵּי קִיפּוֹת, אֲפִילוֹ מִשְׁתֵּי עֵיירוֹת. בְּעַל הַבַּיִת שֶׁהָיָה מִזְכָּר יֶרֶק בְּשׂוּק, בְּזִמָּן

שְׁמֵבִיאִין לוֹ מִגְּנוֹתָיו, מִעֵשֶׂר מֵאֶחָד עַל הַכֹּל, וּמִגְּנוֹת אַחֲרוֹת, מִעֵשֶׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד: חַ הַלּוֹקַח טָבֵל מִשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, מִעֵשֶׂר מִזֶּה עַל זֶה, אַף עַל פִּי שְׁאִמְרוּ, אִין אָדָם רִשְׁאִי

„סיטון“ האבן מיר דערקלערט פריער דמאי פרק ב' משנה ד', אז דאס מיינט מען א הורט-תבואה-אויפקויפער. דאס ווארט „סוג“ מיינט א „גרויסן קויש“ (אין כלים פרק ט"ז משנה ג', „הסוגים הגדולים“, די גרויסע קוישן). מיט „סארט“ מיינט מען, למשל דערזעלביקער סארט ווייץ, דערזעלביגער גאטונעק, לויט קאליר, צי לויט דער גוטסקייט. נאמן, דער הורט-סוחר איז באגלויבט צו זאגן (וועגן ביידע פארטייעס תבואה, וועלכע ער האט פארקויפט, איינע פריער און איינע שפעטער) אז זיי שטאמען פון איין (מענטש). און אין אזא פאל קאן מען מעשרן פון איין תבואה אויף דער אנ-דערער.

ז. הַלּוֹקַח, אז איינער קויפט (פרוכטן, תבואה צי גרינס) פון א בעל הבית (לאנד-ווירט, דעם אייגנטימער פון פעלד און גארטן) און דערנאך האט ער געקויפט פון אים א צווייט מאָל (תבואה, פרוכטן, גרינס), מעג ער מעשר'ן פון איינעם אויף דעם צווייטן, אפילו (דער בעל הבית האט אים געגעבן) פון צוויי קוישן, אָדער פון צוויי שטעטלעך. די משנה זאָגט, אז כאַטש דער בעל הבית האָט געגעבן דעם קויפער דעם ערשטן מאָל פון איין קויש, אָדער פון תבואה און פרוכטן און גרינס, וואָס זענען אים אָנגעקומען פון איין שטעטל, און דאָס צווייטע מאָל האָט ער אים געגעבן פון אן אנדערן קויש אָדער פון אנגעקומענע פון אן אנדערן שטעטל. קאָן דער קויפער מעשר'ן פון דעם ערשטן אויף דעם צווייטן אָדער פון צווייטן אויפן ערשטן, ווייל קוים איז עס דערזעל-ביקער לאַנדווירט, איז אָדער ביידע זענען גע'מעשר'ט, אָדער ביידע זענען ניט גע'מעשר'ט. די משנה האָט דאָ פארן וואָרט „שטעטלעך“, „עירוֹת“, דאָס הייסט קליינע שטעטלעך, וואָס זענען געווען האַלבע דערפער מיט פעלדער און גערטנער. בעל הבית, א בעל הבית (לאַנדווירט, אייגנטימער פון פעלד און גארטן) וואָס פארקויפט גרינס אין מאַרק, איז ווען מען ברענגט אים (די גרינס-פארטייעס) פון זיינע אייגענע גערט-נער, מעג (דער וואָס קויפט ביים דאָזיקן בעל הבית איינמאָל גרינס און נאָכאמאָל גרינס) מעשר'ן פון איין (געקויפטן גרינס) אויף אלע (געקויפטע גרינס); אָבער ווען מען ברענגט צום בעל הבית (פארטייעס גרינס) פון פרעמדע גערטנער (וועלכע געהערן ניט צו אים), דארף דער (וועלכער קויפט ביים בעל הבית עטליכע מאָל פארטייעס גרינס) מעשר'ן פון יעדער איינער באַזונדער. מחמת ווען ער נעמט גרינס פון פרעמדע גערטנער, קאָן דאָך זיין, אז טייל גרינס קומען פון אזא גארטן-אייגנטימער, וועלכער מעשר'ט יא, און טייל גרינס קומען פון אזעלכן, וואָס מעשר'ט ניט.

ח. הַלּוֹקַח, אז איינער קויפט טבל (פון וועלכן מען האָט זיכער ניט אָפגעשיידט תרומה און מעשרות) פון צוויי ערטער, קאָן ער מעשר'ן פון איינעם אויפן צווייטן; כאַטש (די חכמים) האָבן געזאָגט (דעם דאָזיקן דין), טאָר (אָבער) קיין מענטש ניט פארקויפן טבל, נאָר ווען עס איז נויטיק. די משנה גיט דאָ צו די לעצטע ווערטער, כדי מען זאָל ניט מיינען, אז מען מעג פארקויפן טבל; ווארום דער דין איז, אז מען טאָר ניט פארקויפן קיין טבל, צוליב מורא טאָמער וועט דער קויפער ניט אראָפנעמען תרומה ומעשרות און געשטרובלעט ווערן אין א איסור; אזוי טייטשט דער תוספות יום טוב, אז דער „אַף עַל פִּי שְׁאִמְרוּ“ גייט ארויף אויפן אָנהויב משנה. דאָס וואָרט „מעשר“ מיינט דאָ אויך אראָפנעמען תרומה, וואָס מיינט מען „לצורך“, „בוי-טיקן“ דער רמב"ם פארטייטשט אינגאנצן ניט דאָס וואָרט. טייל מפרשים טייטשן, אז דאָס מיינט מען, אז אויב ביי איינעם האָט זיך אויסגעמישט טבל מיט גע'מעשר'טע

למכור טבל אלא לצורך: מן מעשרין | זה בארץ, תרם מהארץ על עציץ
משל ישראל על של עכו"ם, משל | נקוב, מעציץ נקוב על הארץ, תרומתו
עכו"ם על של ישראל, משל ישראל | תרומה, משאינו נקוב על הנקוב,
על של פותים, משל פותים על של | תרומה ויחזור ויתרום, מן הנקוב על
פותים, ר' אליעזר אוסר משל פותים | שאינו נקוב, תרומה ולא תאכל עד
על של פותים: י עציץ נקוב הרי | שיציא עליה תרומות ומעשרות:

תבואה, און ער מוז דעריבער מעשרן דעם טבל מיט אן אנדער טבל, און ער מוז קויפן
טבל, דאס ווארט „טבל“ ווערט דורך דעם רמב"ם אין פירוש המשניות (ברכות פרק
ז' משנה א' דערקלערט אז עס איז פון „טב לא“, „ניט גוט“.

ט. מעשרין, מען קאן מעשרן פון א יידי'ס (פון א לאנדווירט, פעלד-אייגנטימער,
א ייד) אויף (א לאנדווירט) א גוי'ס, און פון אגוי'ס אויף א יידי'ס. דער ירושלמי זאגט,
אז די דאזיקע משנה האלט „אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר“, אז
די ערד, וואס א גוי האט אין ארץ ישראל, געהערט ניט צום גוי בנוגע מעשר און
דעריבער הייסט עס, אז עס איז יידישע ערד און די תבואה וואס וואקסט איז מחויב
אין מעשר; מחמת דעם קאן מען מעשרן פון א יידי'ס אויף א גוי'ס, און פון א גוי'ס
אויף א יידי'ס, ווייל עס הייסט גע'מעשר'ט פון מחויב אויף מחויב. משל, פון א יידי'ס
אויף א כותי'ס און פון כותי'ס אויף כותי'ס. פון א יידי'ס תבואה קאן מען מעשרן
אויף תבואה פון כותים; ווי מיר האבן שוין געשריבן אין ברכות פרק ז' משנה א'
און פרק ח' משנה ח' מיינט מען מיט „כותים“ די סעקטע שומרונים אין ארץ ישראל,
וועלכע זענען באטראכט געווארן פאר האלבע יידן; זיי היטן נור אפ די מצוות פון חומש,
אבער זיי האלטן ניט פון נביאים כתובים און ניט פון משנה און גמרא. די משנה
האלט, אז די כותים, כאטש זיי נעמען תרומה און מעשר פון תבואה, ווען זיי באנוצן די
תבואה פאר זיך, אבער זיי נעמען ניט אראפ קיין תרומה ומעשר, ווען זיי פארקויפן
די תבואה. דעריבער איז די תבואה פון די כותים זיכער טבל, און מען קאן מעשרן
אויף זיי, ר' אליעזר זאגט, אז מען טאר ניט מעשרן פון כותי'ס אויף כותי'ס, ווייל
עס קאן זיך טרעפן, אז איין כותי האט געוואלט די תבואה באנוצן פאר זיך און ער
האט גענומען תרומה און מעשר, און דערנאך האט ער באשלאסן צו פארקויפן, און
דער צווייטער כותי האט פארקויפט ניט געמעשר'ט.

י. עציץ, א געלעכערטער בלומען-טאפ האט דעם דין ווי די ערד. אויב מען
פלאנצט גרינס אין א געלעכערטן בלומען-טאפ האט דאס גרינס וואס וואקסט דארט
דעמזעלבן דין, וואס גרינס וואס וואקסט אין דער ערד, און איז מחויב אין תרומה און
מעשר, ווייל דורך דעם לעכל ציט עס די יניקה פון דער ערד. דערפון קומט אויס,
אז א ניט-געלעכערטער בלומען-טאפ הייסט ניט ווי ערד. תרם, אויב ער האט גענומען
תרומה (פון געוויקסן) פון דער ערד אויף (געוויקסן) פון געלעכערטן בלומען-טאפ,
אדער פון געלעכערטן בלומען-טאפ אויף (געוויקסן) פון דער ערד, איז זיין תרומה
תרומה, ווייל עס הייסט דאך גענומען תרומה פון מחויב אויף מחויב. משאינו, (אויב
ער האט גענומען תרומה) פון געוויקסן, פון א ניט-געלעכערטן בלומען-טאפ אויף (גע-
וויקסן) פון א געלעכערטן בלומען-טאפ איז זיין תרומה תרומה, אבער מען דארף פון
די געוויקסן פון געלעכערטן בלומען-טאפ) נעמען נאכאמאל תרומה, אייגענטליך, זאגן
די מפרשים, איז די ערשטע תרומה אינגאנצן ניט קיין תרומה, ווייל ער האט דאך
אפגעשיידט פון א פטור (פון א ניט-געלעכערטן בלומען-טאפ) אויף א מחויב (געלע-
כערטן בלומען-טאפ); נאר ווייל ער האט עס א נאמען געגעבן „תרומה“ הייסט מען
אים אוועקגעבן עס צום כהן, כדי מען זאל ניט מזלזל זיין אין נאמען תרומה, מן, אויב
ער האט אפגעשיידט תרומה פון א געלעכערטן בלומען-טאפ אויף א ניט-געלעכערטן,
איז דאס תרומה, אבער (דער כהן) טאר איר ניט עסן ביז ער וועט אפשיידן אויף איר

יא תרם מן הדמאי על הדמאי, ולא תאכל עד שיוציא עליה
 מדמאי על הדמאי, תרומה ויחזור | תרומות ומעשרות :
 ויתרום, מן הדמאי על הדמאי, תרומה

פרק ו

א המקבל שדה מישראל, מן הכותי, מן העכו"ם, יחלק לפניהם, החובר

(אויף דער דאזיקער תרומה) תרומות און מעשרות. מחמת אין איצטיקן פאל האָט מען דאָך גענומען תרומה פון א מחויב (פון געלעכערטן בלומען־טאָפּ) אויף א פטור (פון ניט־געלעכערטן). איז דאָך די תרומה אייגענטליך אינגאנצן ניט קיין תרומה, נאָר מען האָט גוזר געווען, אז ווייל ער האָט איר א נאָמען געגעבן תרומה זאָל ער איר געבן דעם כהן, אָבער די תרומה אַליין איז דאָך געווען מחויב און אויף איר האָט מען דאָך גאַרניט אפגעשיידט קיין תרומות און מעשרות, דעריבער טאָר מען איר ניט עסן סיידן מען שייטט אויף איר אָפּ תרומות און מעשרות. דער „ערוך“ זאָגט, אז דאָס וואָרט „עציץ“ איז „בלשון ישמעאל“ (אויף אראביש), „אציץ“, א ערדענע כלי. גאנץ אָפט איז עס גאָר א גרויס געפעס, אָנגעפילט מיט ערד און מען פארפלאנצט אין דעם גרינס, קלענערע ביימלעך און טיילמאָל תבואה.

י"א. תרם, אויב איינער האָט אָפגעשיידט תרומה פון דמאי (תבואה, גרינס, פרוכטן, געקויפט ביי א עם הארץ, און עס איז נור א ספק צי מען האָט פריער אָפגע־שיידט דערפון) אויף דמאי (געקויפט ביי אן אנדערן עם הארץ), אָדער פון דמאי אויף זיכערן (ודאי) טבל איז עס תרומה אָבער מען דארף נאָכאמאָל אָפשיידן תרומה, ווייל ביי „דמאי אויף דמאי“ קאָן דאָך זיין, אז איין עם הארץ האָט געהאט אָפגעשיידט און דער אנדערער ניט; און ביי דמאי אויף ודאי קאָן דאָך זיין, אז דער דמאי איז שוין גע־ווען פטור און דער ודאי איז דאָך זיכער מחויב. דער רמב"ם און דער ראב"ד זאָגן, אז „תרם“, „אפשיידן תרומה“ מיינט מען דאָ תרומת מעשר, ווייל ווי מיר האָבן שוין געזאָגט (אין דער הקדמה צו דער מסכת דמאי) איז דמאי לגמרי פטור פון תרומה, ווייל אויך עמי הארצים שיידן איר אָפּ. מן, אויב ער האָט גענומען תרומה פון זיכערן טבל (ודאי) אויף דמאי איז עס תרומה, נאָר מען טאָר איר (די תרומה) ניט עסן ביז מען וועט אויך איר אָפשיידן תרומות און מעשרות. ווייל עס איז דאָסזעלבע וואָס אין דער פריעריקער משנה י; מחמת די אָפגעשיידטע תרומה איז דאָך מעגליך טבל.

פרק ו.

א. המקבל, ווען איינער נעמט אין ארענדע א פעלד פון א ייד, אָדער פון א גוי אָדער פון א כותי, זאָל ער זיי געבן זייער חלק. אין דער משנה זענען פאראן צוויי אויסדריקן פאר „נעמען אין ארענדע“, איינער איז „מקבל“, און דאָס איז ווען איינער דינגט ביי א בעל הבית א פעלד, אז פון דער תבואה פון פעלד זאָל דער דינגער באקומען א טייל, לאָמיר זאָגן צוויי דריטל, און דער בעל הבית א דריטל. דאָס צווייטע איז „חוכר“, און דאָס איז; דינגט א פעלד ניט אויף א טייל פון דער תבואה נאָר פאר א באשטימטען פרייז, למשל, דער דינגער דארף געבן דעם בעל הבית צען קערץ ווייץ, אלץ איינס וויפיל דאָס פעלד וועט ארויסגעבן. זאָגט די משנה, אז איינער איז מקבל א פעלד פון א ייד צי א גוי, צי א כותי (וואָס א כותי איז זע פאָריגן פרק ה' משנה ט') און דארף זיי געבן זייער דריטל תבואה, מעג ער זיי געבן זייער חלק, און דארף ניט אַראָפּ־נעמען פריער די תרומה און מעשרות (אזוי זאָגט דער תוספת יום טוב). דער טעם איז, ווייל זייער חלק איז זייערס און ער, דער דינגער־מקבל, האָט ניט קיין שייכות מיט זייער חלק, און ער איז דעריבער ניט־פאראנטוואָרטליך וואָס מיט דער תבואה וועט געשען בנוגע תרומה און מעשרות. החוכר, אז איינער נעמט אין ארענדע א

שְׂדֵה מִיִּשְׂרָאֵל, תִּרְם וְנִתְּן לוֹ. א"ר | שְׂדֵה מִן הַעֲבוּרִים, מְעַשֵּׂר וְנִתְּן לוֹ.
 יְהוּדָה, אֵימָתִי? בְּזֶמֶן שְׁנוֹתָן לוֹ | ר' יְהוּדָה אָמַר, אַף הַמִּקְבֵּל שְׂדֵה
 מֵאוֹתוֹ הַשְּׂדֵה וּמֵאוֹתוֹ הַמִּין, אֲכָל | אֲבוֹתָיו מִן הַעֲבוּרִים, מְעַשֵּׂר וְנִתְּן לוֹ:
 אִם נִתְּן לוֹ מִשְׂדֵה אַחֶרֶת אוֹ מִמִּין | ג' כֹּהֵן וְלֹא שִׁקְבְּלוּ שְׂדֵה מִיִּשְׂרָאֵל,
 אַחֵר, מְעַשֵּׂר וְנִתְּן לוֹ: ב' הַחוּכָר | פֶּשֶׁם שְׁחֹלְקִין בְּחֹלִין, כִּד הוֹלְקִין

פעלד פון א ייד (צו באצאלן דעס בעל הבית א געוויסע צאל קערץ תבואה פאר דער אַרענדע), דאַרף ער אָפּשײַדן תרומה און אים געבן. די משנה וויל זאָגן, אַז תרומה דאַרף ער אָפּשײַדן פון דער תבואה, וואָס ער גיט צום בעל הבית, ווײל בכלל טאָר מען נישט ארויסנעמען תבואה פון שײער אײדער מען נעמט אראָפּ תרומה. אָבער קײן מעשׂר דאַרף ער נישט אראָפּנעמען, ווײל די דאָזיקע תבואה געהערט צום בעל הבית פון אָנהויב אָן און ער דאַרף נישט מעשׂרין פרעמדע תבואה, אָמׁר הָאָט ר' יהודה געזאָגט: ווען איז דאָס (דער דין אז מען דאַרף נישט אראָפּנעמען מעשׂר)? ווען דער דינגער־חוכר גיט דעס בעל הבית די תבואה פון דעמזעלבן פעלד און דעמזעלבן מין (אויב ער הָאָט פארזײט, למשל, ווײץ, גיט ער אים ווײץ, וואָס איז געוואקסן אין געדונגענעם פעלד), אָבער אויב ער הָאָט אים געגעבן פון אן אנדער פעלד אָדער פון אן אנדער מין (אפילו וואָס איז געזײט געוואָרן אין זעלבן פעלד), דאַרף ער יאָ פריער אראָפּנעמען מעשׂר (פון דער תבואה) און ער גיט אים (דעם בעל הבית), ווײל אז ער גיט פון אן אנדער פעלד אָדער פון אן אנדער מין, הייסט עס, אז די תבואה איז געווען צוערשט זײנע, דעם דינגערס, דעם חוכרס, און ער באצאלט מיט דער תבואה א חוב, וואָס ער איז שולדיג צום בעל הבית, און מען טאָר נישט ארויסגעבן קײן תבואה, וואָס איז נישט גע־מעשׂר'ט.

ב. החוכר, אז אײנער נעמט אין אַרענדע א פעלד פון א גוי (צו באצאלן אים א באשטימטער צאל תבואה), דאַרף ער (צוערשט) מעשׂרן (די תבואה) און דערנאָך זי געבן אים (דעם גוי). דער ירושלמי זאָגט, אז דאָס הָאָט מען אײנגעפירט כדי מען זאָל בײ א גוי נישט נעמען אין חכירה־אַרענדע פעלד אין ארץ ישראל, און דער גוי וועט דעריבער מוזן דאָס פעלד צוריק פארקויפן צו יידן. די דאָזיקע חומרא הָאָט מען אײנגעפירט פאר א חוכר, אָבער נישט פאר אײנעם, וועלכער נעמט אין אַרענדע דאָס פעלד אלס מקבל, ווי מײר הָאָבן געלערנט פריער אין משנה א', ווײל דער גוי ווײל לי־בערשט אוועקגעבן אין אַרענדע פאר א באשטימטער צאל תבואה און נישט פאר א טײל אין דער אראָפּגענומענער תבואה, ווי עס איז מיט א מקבל. ר' יהודה זאָגט, אז אויך ווען אײנער נעמט אין אַרענדע (אלס מקבל) זײן עלטערנס פעלד פון א גוי (וועלכער הָאָט עס צוגעגולט פון דעם יידישן מקבל'ס עלטערן) דאַרף ער (צוערשט) מעשׂרן און געבן אים (דעם טײל תבואה). בײ א פעלד, וואָס הָאָט געהערשט צו דעם מקבל'ס על־טערן, האלט ר' יהודה, אז מען איז דערבײ נאָכמער מחמיר, און אפילו ווען ער איז נישט קײן חוכר נאָר א מקבל דאַרף ער צוערשט אראָפּנעמען מעשׂר פון דעם טײל תבואה, וואָס ער דאַרף געבן דעם גוי; מחמת דאָס וועט ווירקן אויף דעם מקבל, אז ער זאָל אָפּקויפן דאָס פעלד פון גוי.

ג. כהן, אז א כהן אָדער א לוי הָאָבן גענומען אין אַרענדע א פעלד פון א ישראל (און זײ דאַרפן דעם ישראל געבן פאַר דער אַרענדע א טײל תבואה, למשל אַ העלפט צי א דריטל), איז פונקט ווי זײ טײלן זיך מיט דעם חולין (אײנפאַכע תבואה, נישט תרומה און נישט מעשׂר) אזוי דאַרפן זײ זיך טײלן מיט דער תרומה. דער כהן צי דער לוי קאָנען נישט טענה'ן צום ישראל: „אזוי ווי דו מוזט דאָך סײ ווי אוועקגעבן די תרומה און מעשׂרות פון דיין חלק צו א כהן און א לוי, גיב זײ צו אונז“; מחמת דאָ דער ישראל הָאָט דאָס רעכט צו נעמען דעם טײל תרומה (און די משנה מײנט דאָ

בְּתְרוּמָהּ. ר' אֲלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַף הַמַּעֲשֵׂרוֹת שֶׁלְּהֶן, שֶׁעַל מִנַּת כֶּן פָּאוּ: וְיִשְׂרָאֵל שֶׁקָּבַל מִבְּהֵן וּמִלְוֵי, הַמַּעֲשֵׂרוֹת לְבַעֲלִים. ר' יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר, הַקֶּרְתָּנִי שֶׁקָּבַל שְׂדֵה מִירוּשָׁלַיִם, מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי שָׁל יְרוּשָׁלַיִם. נַחֲכֵי א, יְכוּל הוּא הַקֶּרְתָּנִי לְעֵלוֹת וּלְאֲבָלוֹ בִירוּשָׁלַיִם: ה, הַמִּקְבֵּל זֵתִים לְשִׁמּוֹן, כִּשְׁם שְׁחֹלְקִין בְּחִילֵין, בְּדֵ חֹלְקִין בְּתְרוּמָהּ. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר,

אויך מעשרות), וואָס קומט פון זיין חלק תבואה און געבן צו וועלכן כהן אָדער לוי ער וויל. ר' אליעזר זאָגט, אז אויך די מעשרות (דאָס מיינט די תרומה און די מעשרות) געהערן צו זיי (צום כהן און לוי, די ארענדאטאָרן). ווייל אויף דעם תנאי (אז זיי זאָלן נעמען די גאנצע תרומה ומעשרות) זענען זיי אריין (אין פעלד און עס געדתגן אין ארענדעט). דער ירושלמי זאָגט, אז ר' אליעזר מיינט ניט, אז זיי האָבן בפירוש זיך אזוי אויסגענעמען, נאָר ער מיינט, אַז מען פאַרשטייט אַליין, אַז דאָס איז געווען זייער כוונה, און ממילא איז אזוי ווי זיי וואָלטן בפירוש אריינגעשטעלט אין אַפּמאָך, אז די תרומה און מעשרות געהערן צו זיי.

ד. ישראל, אז א ישראל נעמט אין ארענדע א פעלד פון א כהן אָדער פון א לוי (צו געבן זיי טייל פון דער תבואה) געהערן די מעשרות (אויך די תרומה) צו די בעלי הבתים פון פעלד (צו דעם כהן און לוי). די מפרשים זאָגן, אז אין דעם פאל זענען מודה אויך די חכמים, וואָס זענען מחולק מיט ר' אליעזר אין דער פריעריקער משנה; ווייל דאָס פעלד געהערט דאָך צום כהן און לוי, האָבן זיי זיכער געהאט די כוונה ביים אוועקדינגן דאָס פעלד, אז זיי לאָזן איבער פאר זיך דאָס רעכט צו נעמען די תרומה און מעשרות. ר' ישמעאל זאָגט, אז א פראָווינצער נעמט אין ארענדע א פעלד פון אן איינוואוינער אין ירושלים, געהערט דער מעשר שני (פון דער תבואה פון דעם פעלד) צום ירושלימער איינוואוינער (דעם בעל הבית פון פעלד). ווייל מעשר שני מעג מען דאָך עסן נאָר אין ירושלים, הייסט עס, אַז דער בעל הבית האָט זיך איבערגעלאָזט דאָס רעכט צוצונעמען דעם מעשר שני, וואָס ער, וואוינענדיק אין ירושלים, קאָן עס עסן. חכמים, אָבער די חכמים זאָגן (אז דער מעשר שני געהערט ניט צום ירושלימער בעל הבית, ווייל דער פראָווינצער קאָן דאָך ארויפגיין (און אוועק־פירן דעם מעשר שני) און אים עסן אין ירושלים. ממילא האָט דער ירושלימער ניט מער קיין רעכט צום מעשר שני ווי דער פראָווינצער. דאָס וואָרט „הקרתני“, האָבן מיר איבערזעצט „פראָווינצער“, איינער וואָס וואוינט אויסער ירושלים. דאָס איז פון „קרת“ אין לשון קודש, אָדער „קרתא“ אין אראמעאיש, וואָס איז דער טייטש א שטאָט, כאָטש עס איז שווער צו זאָגן, ווי אזוי קאָן דאָס וואָרט באַצייכנען דוקא א „פראָווינצער“. לויט דער מיינונג פון ברטנורא איז „קריה“ דער טייטש א „דאָרף“, און אזוי איז אין אראביש „קראיא“ א דאָרף.

ה. המקבל, אז איינער נעמט איבער אין ארענדע איילבירטן־ביימער, כדי צו מאכן (פון די אראָפּגעריסענע איילבירטן) אייל (און פון דעם אייל צו געבן א טייל דעם בעל הבית), איז אזוי ווי זיי טיילן זיך מיט דעם חולין (מיט דעם אייל, וואָס בלייבט נאָכדעם ווי מען נעמט פון אים אראָפּ די תרומה און מעשרות) אזוי טיילן זיי זיך מיט דער תרומה (און מעשרות). דער רמב"ם טייטשט, אז די משנה מיינט דאָ סיי א ישראל האָט געדינגט די איילבירטן־ביימער פון א כהן אָדער א לוי און סיי א כהן אָדער א לוי האָט געדינגט פון א ישראל, די משנה זאָגט דאָ, אז כאָטש אין דאָזיקן פרק משנה ד' האָבן מיר געלערנט, אז א ישראל דינגט פון א כהן אָדער א לוי א פעלד געהערן די תרומה און מעשרות צו דעם פעלד־בעל הבית, אָבער ביימער האָבן ניט דעם דין ווי פעלד, און עס הייסט ווי זיי האָבן סחורה בשותפות, און דעריבער איז אלץ שותפות, אויך די תרומה און מעשרות. דאָס וואָרט תרומה דאָ מיינט אויך מעשרות.

ישראל שקבל מכהן ומלוי זתים | למעשר, וצנעני ב'ה'היו נוהגין כדברי
 לשמן למחצית שכה, המעשרות | ב'ש' ז' שנים שפצרו את פרמיהם
 לבגלים; ו' בש'א' לא ימפור אדם | לתוך נת אחת, אהד מעשר, ואחד
 את זיתו אלא לחבר, בה"א, אף | שאינו מעשר, המעשר מעשר את

ר' יהודה זאגט, אז א ישראל נעמט אין ארענדע פון א כהן איילבירטן-ביימער צו מאכן פון די איילבירטן אייל פאר א העלפט פון פארדינסט (צו צעטיילן זיך מיטן פאר- דינסט גלייך אויף גלייך) געהערן די מעשרות צו די בעלי בתים (פון די איילבירטן בוימער). דער ירושלמי זאגט, אז ר' יהודה'ס טעם איז, ווייל ער האלט, אז איילבירטן ביימער האבן יא דעם דיין ווי פעלד. טייל זענען גורס ניט, „לשמן למחצית שכר“, נאך „לשמן או למחצית שכר“ (,אויף צו מאכן אייל, אדער פאר א העלפט פון פאר- דינסט“).

ו. בית שמאי זאגן, אז א מענטש זאל ניט פארקויפן זיינע איילבירטן נאך צו א „חבר“, די בית שמאי האלטן, אז מען טאר ניט דערלאזן, גורם זיין, אז עסנווארג אין ארץ ישראל זאל טמא ווערן, און ווי מיר האבן שוין געשריבען פריער אין דמאי פרק ב' משנה ג' איז נור דער, וואס האט געהייסן „חבר“, געווען אפגעהיטן אין ארץ ישראל אין די ענינים פון טומאה און טהרה. אויב מען וועט געבן די איילבירטן ניט צו קיין חבר איז מורא צו האבן, אז ער וועט זיי מטמא זיין. בית הלל זאגן, אז (מען מעג פארקויפן) אויך צו איינעם, וועלכער איז מעשר. די בית הלל האלטן ניט, אז מען טאר ניט גורם זיין אז עסנווארג אין ארץ ישראל זאל טמא ווערן; דעריבער אויב מען ווייסט אז דער קויפער מעשר'ט כאטש ער איז ניט קיין „חבר“ און איז ניט אפגע- היטן אין טומאה און טהרה, מעג מען אים פארקויפן. וצנעני, און די צנועים (די זייער פרומע) פון די בית הלל האבן זיך נוהג געווען ווי די בית שמאי, די גאנצע משנה איז זייער שווער; פארוואס איז גראד די מחלוקה פון די בית שמאי און בית הלל וועגן איילבירטן? פארוואס ניט וועגן סתם עסנווארג? דער „תוספות אנשי שם“ זאגט, אז ווייל פון איילבירטן דריקט מען ארויס דעם בוימעל, ווערט דאך עס פליסיקייט און עס קאן דעריבער לייכטער ווערן טמא (משקה ווערט טמא אן באגרענצונג); אבער אנ- דערע פרוכטן קען דאך זיין, אז מען וועט זיי ניט נאס מאכן און מען וועט זיי עסן טרוקענערהייט, און עסנווארג איידער עס ווערט נאס (פאר „הכשרה“) קאן ניט אָננעמען קיין טומאה, ווי מיר האבן געשריבן פריער פרק ב' משנה ג'.

ז. שנים, אז צוויי מענטשן האבן אפגעשניטן די וויינטרויבן, פון זייערע גערט- נער, (און אריינגעווארפן די וויינטרויבן) אין איין וויינקעלעטער (צו מאכן וויין), און איינער (פון זיי) מעשר'ט און דער אנדערער מעשר'ט ניט, זאל דער וואס מעשר'ט אפשיידן מעשר פון זיינס און ער קאן נעמען זיין חלק אין יעדן אָרט. ווי מיר האבן שוין געלערנט פריער, טאר מען ניט פארקויפן אדער אוועקגעבן ניט-געמעשר'טע פרוכטן צו איינעם, וועלכער מעשר'ט ניט, אין פאל פון די דאזיקע צוויי מענטשן, וועלכע האבן אריינגעלייגט זייערע וויינטרויבן אין איין וויינקעלעטער און געמאכט וויין, קומט דאך אויס, אז ביים צעטיילן זיך מיטן וויין נעמט דאך דער, וואס מעשר'ט ניט דוקא דעם וויין פון זיינע אייגענע וויינטרויבן, ווארזום עס איז דאך אויסגעמישט. הייסט דאך, אז דער „מעשר'ער“ גיט צו דעם אנדערן, וועלכער מעשר'ט ניט, א טייל פון זיי- נע וויינטרויבן, וואס זענען ניט געמעשר'ט. לויט דעם ערשטן בליק אויף דער משנה קאן מען מיינען, אז די משנה לערנט, אז מען דארף דערפאר ניט מורא האבן און אז דער „מעשר'ער“ מעג נעמען זיין חלק וויין און אראפנעמען דערפון דעם מעשר און ניט קימערן זיך וועגן דעם צווייטנס חלק, אבער דער ירושלמי טייטשט איין די משנה, אז דער „מעשר'ער“ דארף אפשיידן פון זיין אייגענעם חלק תרומה און מעש- רות, ווי פון ריכטיקן טבל, און ער דארף אויך אפשיידן פאר דעם אנדערענס חלק מעשרות, אזוי ווי פון דמאי, אזוי טייטשט אויך דער רמב"ם.

שלו וְחִלְקוּ בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא: אַתָּה יֵינְךָ נִאֲמָנִי (אֲשׁוּל) שְׂמֵן: מִן הַחֵבֶר
 ח שְׁנַיִם שֶׁקָּבְלוּ שְׂדֵה בְּאֵרִיסוֹת, או
 שִׁירְשׁוּ או שְׁנִשְׁתַּתְּפוּ. יְכוּל הוּא
 לֹאמֵר לוֹ, טוֹל אַתָּה חֲטִיִּים שֶׁבְּמִקּוֹם
 פְּלוֹנִי, נִאֲמָנִי חֲטִיִּים שֶׁבְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי,
 אַתָּה יֵינְךָ שֶׁבְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי, נִאֲמָנִי יֵינְךָ
 שֶׁבְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי, אֲבָל לֹא יֹאמֵר לוֹ,
 טוֹל אַתָּה חֲטִיִּים, נִאֲמָנִי שְׁעוּרִים, טוֹל

ח. שנים, צוריי מענטשן, וועלכע האָבן גענומען א פעלד אין ארענדע, אָדער
 זיי האָבן גע'ירש'ט א (פעלד), אָדער זיי האָבן א (פעלד) בשותפות (און עס קומט
 צום צוטיילן זיך מיט דער תבואה און פרוכטן), קאָן איינער זאָגן צום צווייטן, „נעם דו
 דעם ווייץ פון יענעם אָרט (אין פעלד) און איך וועל נעמען דעם ווייץ אין דעם אָרט;
 נעם דו דעם ווייץ (וויינטרויבן, אָדער שוין געמאכטן וויין) אין יענעם אָרט, און איך
 וועל נעמען דעם וויין אין דעם אָרט.“ אָבער ער זאָל אים ניט זאָגן: „נעם דו ווייץ און
 איך וועל נעמען גערשטן; נעם דו וויין און איך וועל נעמען אייל.“ דער רמב"ם טייטשט
 די משנה אז דאָ גייט ניט וועגן תרומות ומעשרות, נאָר סתם וועגן דיני ממונות,
 וועגן דעם. צי איין שותף קאָן צווינגן דעם צווייטן ווי אזוי דאָס צעטיילן זיך זאָל
 פאַרקומען. און דאָס וואָס די משנה ווערט געבראכט דאָ, אין מסכת דמאי, איז עס
 צוליב דער קומענדיקער משנה, וואו עס גייט שוין יאָ וועגן תרומות און מעשרות. די
 אנדערע מפרשים „ברטנורא“ און אויך דער „תפארת ישראל“ טייטשן, אז די צוויי
 שותפים אָדער ירשים זענען איינער א חבר (וועלכער מעשר'ט) און דער צווייטער
 א עם הארץ (וועלכער מעשר'ט ניט), און אויב ביים טיילן זיך נעמט דער חבר ווייץ
 און דער עם הארץ ווייץ, מעג דער חבר עס טאָן, כאָטש ער מעשר'ט ניט פריער דעם
 עם הארץ'ס חלק; מחמת דער חבר האָט ניט קיין שייכות צום עם הארץ'ס חלק. אָבער
 אויב דער חבר נעמט ווייץ און דער עם הארץ גערשטן, הייסט עס שוין ווי א „פאר-
 קויה“, מחמת אין דעם עם הארץ'ס גערשטן איז דאָך פאראן א טייל גערשטן, וואָס
 האָט געהערט צום חבר נאָר ער האָט עס אַוועקגעגעבן צום עם הארץ און באַקומען
 דערפאר ווייץ; און מען טאָר ניט פארקויפן צו אַן עם הארץ ניט געמעשר'טע זאָכן.

ט. חבר, אז א חבר און א עם הארץ האָבן גע'ירש'ט זייער פאָטער א עם הארץ,
 מעג ער (דער חבר) זאָגן צו אים (צום עם הארץ): „נעם דו ווייץ אין יענעם אָרט, און
 איך וועל נעמען ווייץ אין דעם אָרט; נעם דו וויין אין יענעם אָרט און איך וועל נעמען
 וויין אין דעם אָרט.“ אָבער ער טאָר אים ניט זאָגן: „נעם דו ווייץ און איך וועל נעמען
 גערשטן, נעם דו די פייכטע (עסנווארג) און איך וועל נעמען די טרוקענע.“ די ווייץ
 און גערשטן און אנדערע עסנווארג, וואָס זענען געבליבן פון דעם פאָטער דעם עם-
 הארץ, וועלכער איז ניט געווען אָפגעהיטן אין מעשר און אויך ניט אין טומאה און
 טהרה, געהערן צו די צוויי קינדער, דעם חבר און דעם עם הארץ. איז אויב ביים
 טיילן זיך נעמט יעדער פון זיי פון זעלבן מין, דער חבר ווייץ און דער עם הארץ ווייץ,
 הייסט עס, ווי אין דער פריערדיקער משנה, אז יעדער האָט גענומען זיין חלק, און דער
 חבר דארף זיך ניט קימערן וועגן דעם חלק וואָס דער עם הארץ באַקומט. אָבער
 ווען ביים טיילן זיך נעמט דער חבר ווייץ און דער עם הארץ גערשטן, הייסט עס, א
 שטייגער ווי דער חבר האָט „פארקויפט“ דעם עם הארץ זיין חלק גערשטן, וואָס איז
 ניט געמעשר'ט און דאָס טאָר מען ניט. דאָסזעלבע איז אויך מיט „פייכטע“ עסנווארג
 און „טרוקענע“, ווייל „פייכטע“ קאָנען אויפנעמען טומאה (ווי מיר האָבן שוין גע-
 שריבן פריער אין משנה ו'). און אויב דער חבר גיט דעם עם הארץ די פייכטע און נעמט

וְאֵינִי (אֲטוֹל אֶת) הַיָּבֶשׁ: יִגְרַע עֲכוּרִים | וְאִם מְשֻׁבָּאוֹ לְרִשּׁוֹת הַגֵּר אֲסוּר:
 שִׁירְשׁוּ אֶת אֲבֵיהֶם עֲכוּרִים, יְכוֹל הוּא | יֵאָדָּם הַמּוֹכֵר פִּירוֹת בְּסוּרְיָא, וְאָמַר,
 לֹאמַר, טוֹל אֶתְּהָ עֲבוּדַת אֱלִילִים, | מִשָּׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֵן, חֵבֵב לְעִשְׂרֵי.
 וְאֵינִי מְעוֹת, אֶתְּהָ יִין, וְאֵינִי פִירוֹת, | מְעִישְׂרֵין הֵן, נֶאֱמָן, שֶׁהִפָּה שְׂאֵסֵר

זיך די „טרוקענע“, הייסט עס זוי פארקויפט, און מען טאָר ניט פארקויפן צו א עם הארץ „פייכטע“ (און אויך ניט טרוקענע עסנוואַרג) ווי עס לערנט די משנה אין דמאי פרק ב' משנה ג', כדי ניט גורם צו זיין טומאה צו עסנוואַרג.

י. גר, א גר און א גוי (צוויי ברידער), וועלכע האָבן געײרשׁניט זייער פֿאַטער א גוי, מעג (דער גר) זאָגן (צום ברידער דעם גוי), „נעם דו די עבודה זרה און איך וועל נעמען דאָס געלד, נעם דו וויין און איך וועל נעמען פרוכטן“, אָבער אויב ער (דער גר) האָט שוין געהאט גענומען אין זיין רשות (די עבודה זרה און דעם וויין), טאָר ער ניט (אויסטוישן מיטן ברודער אויף געלד און אויף פרוכטן). דער דין איז, אז פון עבודה זרה, א געצן בילד, צי פון אן אנדער חפץ, צו וועלכן מען דינט אלס צו אן אָפֿֿ גאָט, טאָר מען ניט קיין הנאה האָבן. מען טאָר אויך ניט קיין הנאה האָבן פון וויין פון א גוי, יין נסך, ווייל עס קאָן זיין, אז מען האָט אים מנסך־געווען, געגאָסן פאר דער עבודה זרה. זאָגט די משנה, אז איידער דער גר און זיין ברודער דער גוי האָבן זיך צעטיילט מיט דער ירושה, מעג דער גר זאָגן צום גוי, אז דער גוי זאָל נעמען די עבודה זרה און דעם וויין (דעם יין נסך) וואָס איז געבליבן פון פֿאַטער, און ער, דער גר, וועט נעמען פאר זיין חלק דאָס געלד און די פרוכטן, וועלכע זענען געבליבן פון פֿאַטער. די מפרשים זאָגן, אז עס איז ניט גלייך צו דער פריעריקער משנה ט', ווייל דאָ האַנדלט זיך וועגן א גר, און דער דין פון דער תורה איז, אז א גר הייסט ניט קיין זון פון זיין פֿאַטער און אים קומט ניט קיין ירושה. (מדאורייתא. אָבער מדרבנן קומט אים), און ממילא איז דאָס געלד און די פרוכטן ניט קיין טייל ירושה, קיין אויסטויש פאר דער עבודה זרה און פאר דעם וויין. נאָר עס איז סתם א מתנה; עס הייסט דערייִ בער ניט, אז ער האָט פארקויפט זיין חלק אין דער עבודה זרה און אין דעם וויין און באקומען דערפאר געלד און פרוכטן און הנאה געהאט דערפון. אָבער אויב זיי האָבן זיך שוין געהאט צוטיילט מיט דער ירושה און אין גר׳ס חלק איז אויסגעקומען די עבודה זרה און דער וויין, טאָר ער זיך ניט טוישן מיטן ברודער אויף געלד און אויף פרוכטן, ווייל דאָס הייסט שוין „פארקויפט“ און הנאה געהאט פון עבודה זרה און יין נסך.

י״א. המוכר, אז איינער פארקויפט פרוכטן אין סוריא, און זאָגט, אז זיי זענען פון ארץ ישראל, דארף (דער קויפער די פרוכטן) מעשר׳ן; אויב (דער פארקויפער) זאָגט, אז זיי זענען געמעשר׳ט, איז ער באַגלויבט, ווייל דאָס זעלבע מויל, וואָס האָט געײִ אסר׳ט (וואָס האָט געזאָגט, אז זיי זענען פון ארץ ישראל) דאָסזעלבע מויל האָט מתיר געמאַכט. סוריא איז דאָס לאַנד וואָס ליגט אויף דער גרעניץ פון צפון ארץ־ישׂראל, און הייסט היינט „סיריע“. צוליב דעם, וואָס דוד המלך האָט געהאט איינגענומען סוריא (וואָס האָט דעמאָלט געהייסן „ארם“), איז אַנגענומען געוואָרן, אז כאָטש סוריא איז ניט אזוי הייליק ווי ארץ ישראל, אָבער א געוויסע מאָס הייליקייט האָט זי יאָ. למשל, תבואה, וואָס וואַקסט אויף א יידיש פעלד אין סוריא, דארף מען מעשר׳ן. אָבער ווען מען קויפט תבואה אין סוריא פון א עם הארץ, דמאי, דארף מען ניט מעשר׳ן. אויב אָבער מען ווייסט, אָז דער דמאי שטאַמט פון ארץ ישראל, כאָטש מען קויפט אים אין סוריא, דארף מען אים יאָ מעשר׳ן. די משנה לערנט דאָ, אז אויב א עם הארץ פאר־קויפט פרוכטן אין סוריא, און ער זאָגט, אז זיי זענען פון ארץ ישראל, דארף מען זיי מעשר׳ן. ווי איז אָבער אז דערזעלבער עם האוײַך זאָגט, אז די פרוכטן זענען געײִמעשר׳ט, איז כאָטש, ווען דאָס קומט פֿאַר אין ארץ ישראל וואָלט מען דאָך דעם עם הארץ ניט

קח לי אַגונדת יָרֵק, קח לי גְּלוֹיֶסְקֵן
אָחֵר, לֹקֵחַ סֶתֶם וּפְטוּר, וְאִם אָמַר
שְׁלִי זֶה וְזֶה שֶׁל חֲבִירִי וְנִתְעַרְבָה,
חֵיב לַעֲשׂוֹת וְאִפְלוּ הֵן מֵאָה:

הוא הפה שהתיר. משְׁלִי הֵן חֵיב
לַעֲשׂוֹת. מְעוֹשְׂרֵין הֵן נֶאֱמָן. שֶׁהִפָּה
שְׁאָסֵר הוּא הִפָּה שֶׁהִתִּיר, וְאִם יָדִיעַ
שִׁישׁ לוֹ שְׂדֵה אָחֵר בְּסוּרְיָא, חֵיב
לַעֲשׂוֹת: יב עִם הָאֲרָץ שְׁאָמַר לְחֵבֵר,

געגלויבט, אָבער דאָ אין סוריא גלויבט מען אים יאָ, ווייל ער אליין איז עס דאָך געווען
וואָס האָט דאָרף זיין זאָגן (אז זיי זענען פון ארץ ישראל) געמאכט, אז מען זאָל זיי
דארפן מעשרן, גלויבן מיר אויך, ווען ער זאָגט, אז זיי זענען גע'מעשרט. דאָס איז
דער באקאנטער כלל אין דער משנה און גמרא, „הפה שאסר הוא הפה שהתיר“, „דאָס
מויל וואָס האָט גע'אסר'ט איז דאָסזעלבע מויל וואָס איז מתיר“. משלִי, (אויב דער
פארקויפער פון די פרוכטן אין סוריא זאָגט): „זיי זענען פון מיין פעלד“, דארף (דער
קויפער) זיי מעשרן (ווייל, ווי מיר האָבן געזאָגט, דארף מען מעשרן פרוכטן פון א
ידיש פעלד אין סוריא); (אויב ער, דער פארקויפער האָט דערביי אויך געזאָגט): „זיי
זענען געמעשר'ט“, איז ער באגלויבט, ווייל דאָס מויל וואָס האָט גע'אסר'ט איז דאָס
זעלבע מויל, וואָס האָט מתיר געמאכט; אָבער אויב מען ווייסט אז ער (דער פארקוי-
פער) האָט א פעלד אין סוריא, איז מען מחויב צו מעשרן, ווייל מען געמט געוויינליך
אָן, אז די פרוכטן זענען פון זיין פעלד, און ממילא דארף מען שוין ניט אַנקומען צו
זיין זאָגן, אז די פרוכטן זענען פון זיין פעלד, און ממילא האָט דאָך ניט „זיין מויל“,
זיין זאָגן, געמאכט, אז מען זאָל דארפן די פרוכטן מעשרן, און עס איז ניטאָ מער דער
„הפה שאסר הוא הפה שהתיר“. אין דער משנה צום סוף זענען פאראן עטליכע גיר-
סות. איינע איז „שיש לו שדה“, אז ער האָט א פעלד; א צווייטע איז „שדה אחר“,
„איין פעלד; א דריטע איז „שדה אחת“, „איין פעלד“ (אין לשון נקבה); א פירטע
איז „שדה אחר“, „אן אנדער פעלד“, און וואָס מען מיינט דערמיט איז שווער צו זאָגן.

י"ב. עס הארץ, אָז אן עס הארץ זאָגט צו אַ חבר: „קויף מיר אַ בינטל גרינס,
קויף מיר איין ברויט“ (און דער חבר דארף קויפן אויך פאר זיך אַ בינטל גרינס און
ברויט). קאָן ער קויפן סתם (צוויי בינטלעך גרינס און צוויי ברויטן), און ער איז פטור
(פון מעשרן). ער דארף ניט מעשרן דאָס גרינס און ברויט, וואָס ער גיט דעם עס הארץ.
ווייל מען נעמט אָן, אז דאָס בינטל גרינס און דער ברויט, וואָס ער גיט דעם עס הארץ,
איז באלד פון אָנהויב אָן געווען דעם עס הארץ'ס, און עס הייסט ניט, ווי עס קומט
איצט פאר אַ צעטיילונג פון די צוויי בינטלעך גרינס און די צוויי ברויטן און ווי מיר
האָבן פריער געלערנט אין דער משנה וואָלט דער חבר אין אזא פאל ניט געטאָרט
געבן צו אַ עס הארץ ניט גע'מעשר'טע עסנווארג. ואם, אָבער אויב ביים קויפן (די
בינטלעך גרינס און די ברויטן) האָט דער חבר געזאָגט: „דאָס איז מיינס, און דאָס
איז מיין פריינד'ס (דעם עס הארץ'ס“, און זיי האָבן זיך אויסגעמישט, מח ער (איידער
ער גיט צום עס הארץ די גרינס און דעם ברויט) אראָפּנעמען מעשר, אפילו ווען זיי
זענען הונדערט, דאָס הייסט, אפילו דעם עס הארץ'ס איז געווען 100 בינטלעך גרינס
און דעם חבר'ס נור איין בינטל, איז ער מחויב אלץ צו מעשרן. דער טעם איז, ווייל
קוים האָט ער פריער געזאָגט אויף איין בינטל, אז עס איז זיינס, הייסט עס אז ער
פארקויפט איצט זיין ניט-גע'מעשר'טע עסנווארג צום עס הארץ, און דאָס טאָר מען
ניט, דעם דאָזיקן טייטש פון דער משנה ברענגט דער ברטנורא, און ער גיט צו, אז
אין ירושלמי איז פאראן אן אנדער פירוש, דהיינו, אז דאָ מיינט מען, דאָס דער גרינס-
פארקויפער איז אויך א חבר, וועלכער פארקויפט ניט צו אַ עס הארץ ניט גע'מעשר'ט.
די משנה לערנט דאָ אזוי: אויב דער חבר-קויפער זאָגט צום חבר-פארקויפער, אז דאָס
איז פאר אַ עס הארץ, דארף דער חבר-קויפער ניט מעשרן, ווייל דער חבר-פארקוי-
פער האָט שוין גע'מעשר'ט, וויסנדיק אז עס איז פאר אַ עס הארץ. אויב אָבער דער

א המזמין את חברו שיאכל
 אצלו והוא אינו מאמינו על
 המעשרות, אומר מערב השפת, מה
 שאני עתיד להפריש מקר הרי הוא
 מעשר, ושאר מעשר סמוך לו זה
 שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר
 עליה מעשר שני בצפוני או בדרומי,
 ומהולל על המעות: ב מזנו לו את
 הכוס, אומר מה שאני עתיד לשייר
 בשולי הכוס הרי הוא מעשר, ושאר

חבר־קופער האט בפירוש געקויפט איינס פאר זיך און איינס פאר דעם עם הארץ, און אזוי ווי פון דעם „גרינס פאר זיך“ האט דאך דער חבר־פארקויפער ניט גע'מעשר'ט, וויסנדיק אז דאס קויפט א חבר, וועלכער וועט שוין אליין מעשר'ן, און די בינטלעך גרינס האבן זיך אויסגעמישט, מוז דער חבר־קויפער מעשר'ן, און אפילו זיינס איז געווען נור איינס און דעם עם הארץ'ס הונדערט. ווייל עס איז א דין, אז „דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל“, א זאך, וואס מען קאן מתיר מאכן ווערט ניט בטל אפילו צווישן טויזנט, און דאס ניט־גע'מעשר'טע קאן מען דאך מתיר מאכן דורך מעשרן, דאס ווארט „גלוסקא“, „א לאבן ברויט“, ווערט געבראכט עטליכע מאל אין משנה און גמרא. ר' בנימין מוספיא אין „מוסף הערוך“ מיינט, אז דאס איז דאס גריי־כישע ווארט „קאליקס“, „קיליכיק ברויט“.

פרק ז.

א. המזמין, אז איינער לאדעמט־אין זיין פריינד צו עסן ביי אים (שבת), און ער (דער גאסט) גלויבט ניט דעם בעל הבית אין מעשרות, זאל ער (דער גאסט) זאגן פרייטאג: „וואס איך וועל אראפנעמען מאַרגן זאל הייסן מעשר, און דער רעשט מעשר זאל זיין לעבן אים, דאס, וואס איך האָב פריער צום ערשט אנגערופן מעשר זאל זיין תרומת מעשר אויף אים (אויף דעם גאַנצן מעשר), און דער מעשר שני זאל זיין אין זיין צפון זייט אָדער אין זיין דרום זייט און ער (דער מעשר שני) זאל זיין אויסגע־טוישט אויף געלט. די דאָזיקע משנה איז כמעט אינגאנצן דיעלבע וואָס די משנה פריער פרק ה' משנה א', און וועלכע מיר האָבן דאָרט דערקלערט. זאל דער לערנער נאָכאמאל דאָרט דורכקוקן, וואָס מיר האָבן געזאָגט, און ער וועט פארשטיין לייכט אויך די איצטיקע משנה. דאָ לערנט די משנה, אז אזוי ווי דער דין איז, אז מען טאָר אים שבת ניט מעשר'ן און אזוי ווי דער גאסט, וועלכער גלויבט ניט זיין בעל הבית בנוגע מעשרות, וועט דאָך אים שבת דארפן עסן דמאי; זאָגט די משנה, אז מען האָט מתיר געמאכט, אז ער זאל א „נאָמען געבן“, „קורא שם זיין“, שוין אים פריי־טאָג, און ער זאל זאָגן אז א הונדערטסטל טייל עסן אָדער טרינקן וואָס ער וועט בא־שטימען אים שבת ביי דער סעודה, זאל ווערן—מעשר, און דער רעשט 9 הונדערט־סטלעך מעשר זאלן זיין לעבן אים, און דער דאָזיקער הונדערטסטל מעשר זאל ווערן תרומת־מעשר (און דאָס וועט ער איבערלאָזן, ניט עסן, אָדער פארניכטן, ווי טייל מפרשים מיינען, ווייל אַלס ישראל טאָר ער דאָך ניט עסן קיין תרומת מעשר), און פאַר דעם מעשר שני האשטימט ער אַן אַרט אין צפון אָדער אין דרום פון דעם עסנוואַרג, און ער טוישט ער אויס אויף געלט, ממילא קאָן ער שוין אלץ עסן, א חוץ דעם קליינעם טייל תרומת מעשר, וואָס ער מוז איבערלאָזן אָדער פארניכטן; תרומה דארף ער ניט אַפשיידן, ווייל אויך עמי הארצים שיידן אַפ תרומה, און דעריבער איז ער זיכער, אז תרומה האָט דער בעל הבית אָפגעשיידט. איצט קומט די משנה און לערנט, וואָס דארף דער גאסט טאָן שבת ביי דער סעודה, און די משנה זאָגט,

ב. מזגו, ווען מען האָט אים דעם גאסט, ביי דער סעודה אים שבת אנגעגאָסן דעם כוס (ווייץ, און דאָסזעלבע איז אויך מיט די אנדערע עסנוואַרג) זאל ער זאָגן „דאָס וואָס איך וועל איבערלאָזן אויפן דנאָ פון כוס א הונדערטסטל—זאל זיין מעשר,

מַעֲשֵׂר סְמוּךְ לוֹ, זֶה שְׁעִשִּׁיתִי מַעֲשֵׂר, עֲשִׂי תְרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו, וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי בָּפוּי, וּמְחֻלָּל עַל הַמְּעוֹת; וְשֹׁעַל שְׂאִינוּ מֵאֲמִין לְבַעַל הַבַּיִת, נֹטֵל גְּרוֹנְקָת אֶחָת וְאוֹמֵר, זֶה וְתִשַׁע הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ, עֲשִׂוֹת מַעֲשֵׂר עַל

תְּשֻׁעִים שְׂאֵנִי אוֹכְלִי, זֶה עֲשִׂוֹהָ תְרוּמַת מַעֲשֵׂר עֲלֶיהוּ, וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי בָּאֲחֻרֹנָה, וּמְחֻלָּל עַל הַמְּעוֹת, וְחֹשֶׁךְ גְּרוֹנְקָת אֶחָת. ר' שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לֹא יִחְשׂוּךְ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַמֵּט מְלֹאכְתוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. ר' יוֹסִי

און דער רעשט (ניין הונדערטסטלעך) מעשר זאל זיין נעבן אים; דאָס (הונדערטסטל), וואָס איך האָב געהאַכט מעשר, זאל ווערן תְּרוּמַת מעשר אויף אים, און דער מעשר שני איז אין מויל (פון כוס) און ער ווערט אויסגעטוישט אויף געלד. ממילא קאָן ער שוין טרינקן דעם גאנצן כוס וויין, און איבערלאָזן נור דאָס הונדערטסטל תְּרוּמַת מעשר, וואָס ער טאָר, אלס ישראל, ניט טרינקן. די מפרשים זאָגן, אז דעריבער דארף ער שבת ביי דער סעודה נאַכאַמאַל זאָגן דאָס וואָס ער האָט שוין געזאָגט פרייטאָג, ווייל אים פרייטאָג איז דאָך דאָס עסן נאַכניט געווען זיינס, און זיינס איז עס ערשט געוואָרן ביי דער סעודה, דעריבער מוז ער איצט נאַכאַמאַל א „נאַמען געבן“ דעם מעשר און תְּרוּמַת מעשר און דעם מעשר שני. און דאָס וואָס ער האָט געזאָגט פרייטאָג, איז עס געווען, כדי ער זאל מעגן שבת זאָגן נאַכאַמאַל, ווייל אויב ניט, טאָר מען אים שבת ניט א „נאַמען געבן“ תְּרוּמַה און מעשרות. מיט „מויל פון כוס“ מיינט מען „אין דער הויך“, ביי דער עפנונג, וואו מען טרינקט.

ג. פועל, אז אן ארבייטער (וואָס עסט ביים בעל הבית) גלויבט ניט דעם בעל הבית (אז ער שייַט אָפּ מעשרות, און ער עסט ביי אים טרוקענע פייגן), נעמט ער איין טרוקענע פייג (פון הונדערט פייגן וואָס ער עסט) און זאָגט: „די דאָזיקע (פייג) און די ניין (פייגן) וואָס קומען נאָך איר זענען מעשר אויף די ניינציג וואָס איך עס; די דאָזיקע פייג זאל זיין תְּרוּמַת מעשר אויף זיי (אויף די ניין פייגן). און דער מעשר שני קומט דערנאָך, און ער ווערט אויסגעטוישט אויף געלד.“ די דאָזיקע משנה איז איינגעט־ליך דיזעלבע וואָס די פריעריקע משנה, און עס איז אלץ דערזעלבער וועג, ווי אזוי מען זאל מעגן עסן אלץ אחוץ איין הונדערטסטל, וואָס איז תְּרוּמַת מעשר און וואָס א ישראל טאָר ניט עסן, דאָ איז דאָס הונדערטסטל איין פייג, ווארום אויך די ניין פייגן מעשר מעג ער עסן. ווייל א ישראל מעג עסן מעשר; און אויך דעם מעשר שני מעג ער עסן, ווייל ער איז דאָך אויסגעטוישט געוואָרן אויף געלד. וחושן, און ער מייַדט אויס (עסט ניט) איין פייג. דאָס איז די פייג, וואָס ער האָט געמאַכט תְּרוּמַת מעשר. דאָס וואָרט „חושך“ איז פאראן אין תנ"ך און איז דער טייטש „אויסמייַדן“. עס הייסט, אז אנשטאַט הונדערט טרוקענע פייגן עסט דער ארבייטער נאָר ניין און ניינציג פייגן. ר' שמעון בן גמליאל זאָגט, אז ער זאל ניט אויסמייַדן (ער זאל יאָ עסן די הונדערטסטע פייג, אָבער ניט די תְּרוּמַת מעשר פייג נאָר ער זאל קויפן פאר זיין אייגן געלט א פייג און עסן). ווייל (דורך ניט דערעסן) פארקלענערט ער די ארבייט פון (וואָס קומט דעם) בעל הבית. טייל מפרשים ווי דער ר"ש און אנדערע טייטשן, אז דורך ניט עסן גענוג וועט דער ארבייטער זיין הונגעריג און ער וועט ניט קאָנען זיי געהעריק ארבייטן. אָבער אנדערע מפרשים פרעגן, צי צוליב ניט דערעסן איין פייג פון הונדערט וועט דער ארבייטער זיין הונגעריק? זיי טייטשן דעריבער ווי דער רמב"ם, אז דאָס וואָרט „וּחושך“ מיינט מען „פעלן“, אראָפּנעמען, און אז די סתם משנה האלט, אז דערפאר וואָס דער ארבייטער האָט אראָפּגענומען פון זיינע 100 פייגן איין פייג אלס תְּרוּמַת מעשר, מעג ער אראָפּנעמען פון בעל הבית'ס פייגן נאָך איין פייג, צוזאמען 101; און ר' שמעון בן גמליאל זאָגט, אז ער טאָר עס ניט טאָן, ווייל דאָס הייסט צוגענומען פאר מעגן פון בעל הבית („מלאכה“ איז אויך דער טייטש „באזיץ“, „פארמעגן“). ר' יוֹסִי

אומר, לא יחשוך מפני שהוא תנאי בית-דין; ד' הלוקח בין מבין הפותים, אומר, שני להגין שאני עתיד לתפריש, הרי הן תרומה, ועשרה מעשר (ראשון). ותשעה מעשר שני, מיחל ושותה; ה' הוי לו תאנים של טבל בתוך ביתו, והוא בבית המדרש או בשדה, אומר, שתי תאנים שאני

זאגט, ער זאל ניט אויסמיידן, ווייל עס איז א תנאי פון בית דין. דאס בית-דין האט אויסגענומען א תנאי אז דער ארבייטער, ווען ער גלויבט ניט דעם בעל הבית בנוגע מעשרות, האט דאס רעכט אראפצונעמען איין פייג אלס תרומת מעשר אויפן חשבון פון בעל הבית, דעריבער דארף אים דער בעל הבית געבן אן אנדער פייג. די ווערטער פון ר' יוסי זענען שווער, ווייל דא האט דער „לא יחשוך“, „ניט אויסמיידן“, א פונקט פארקערטן טייטש ווי ביי ר' שמעון בן גמליאל. דער „תפארת ישראל“ זאגט, אז דער ערשטער „לא יחשוך“ איז דער טייטש, אז ער „טארניט אראפערעכנען פון בעל הבית“ און דער צווייטער, אז ער „דארף ניט אראפנעמען פון זיין אייגנס“, מיט „בית דין“ מיינט מען די חכמים. וואס האבן דאס רעכט ארויסצוגעבן געזעצן („בית דין“, „דאס הויז פון געזעץ“).

ד. הלוקח, אז איינער קויפט וויין פון די כותים (און דער וויין איז זיכער טבל, און מען דארף פון אים אפשיידן אויך תרומה און מעשרות) זאל ער (פרייטאג פארנאכט, ווען ער האט שוין ניט קיין צייט אפצושיידן תרומה און מעשרות, און ער וויל דעם וויין טרינקן אים שבת) זאגן: „צוויי קווארט (פון די 100 קווארט וויין וואס ער האט געקויפט), וואס איך וועל אפשיידן (נאך שבת) זענען תרומה (תרומה איז איינס פון פופציג, דאס איז צוויי פון הונדערט), און צען קווארט זענען מעשר ראשון, און ניין קווארט זענען מעשר שני (מחמת נאכן אראפנעמען צען פאר מעשר ראשון זענען נור געבליבן ניינציג קווארט או א צענטל מעשר שני פון ניינציג איז ניין), און ער טוישט אויס (דעם מעשר שני אויף געלד) און טרינקט. מיר האבן שוין געשריבן פריער פרק ו' משנה א', אז די כותים זענען די שומרונים, אן אלטע סעקטע, וואס זענען אמאל פאררעכנט געווארן כמעט ווי יידן; זייער וויין האט מען געמעגט טרינקן און עס איז ניט געווען ווי וויין פון א גוי (ערשט שפעטער האט מען גע'אסר'ט צו טרינקן זייער וויין אלס יין נסך). די כותים האבן זיך נוהג געווען, אז ווען זיי האבן פארקויפט עסנווארג, האבן זיי ניט אראפגענומען ניט קיין תרומה און ניט קיין מעשר; דעריבער האט דער קויפער פון דעם כותים-וויין געדארפן אפשיידן תרומה און אלע מעשרות ווי פון זיכרן טבל. צוליב דעם וואס עס איז שוין געווען פרייטאג פארנאכט, ווען ער האט שוין ניט געקאנט אפשיידן, לערנט די משנה, אז ער קאן פריער דערקלערן, אז ער וועט אפשיידן נאך שבת און אז דאס איז אזוי ווי ער וואלט שוין איצט אפגע-שיידט, און ער מעג טרינקן דעם וויין, נאך ער דארף איבערלאזן די צוויי קווארט פאר תרומה, 10 קווארט פאר מעשר ראשון, (אין וועלכן עס איז פאראן תרומת מעשר); און וואס נוגע מעשר שני דארף ער ניט איבערלאזן נאך ער טוישט אים איצט אויס אויף געלד. די גמרא גטיין כ"ה וויל די משנה דערקלערן אויפן יסוד פון „ברירה“, פון „עס ווייזט זיך ארויס שפעטער, אז שוין פריער איז אזוי געווען“, דאס הייסט, אז נאך שבת וועט זיך ארויסווייזן, אז שוין פרייטאג פארנאכט זענען די איבערלאזטע צוויי קווארט געווען תרומה און די 10 קווארט מעשר ראשון. דאס ווארט „מיחל“ טייטשט רש"י אין גטין כ"ה, אז דאס איז פון „מחלל“, אויסטוישן“ דעם מעשר שני אויף געלד. אבער תוספות דארט אין גטין כ"ה טייטשט, אז דאס איז ווי „מיהל“, אויס-מישן“ דעם וויין מיט וואסער און טרינקן, און וואס נוגע די ניין קווארט מעשר שני מוז ער זיי אויך איבערלאזן אויף נאך שבת. טייל טייטשן „מיחל“ ווי „מתחיל“, ער קאן שוין „אנהויבן“ טרינקן.

ה. הוי, אז איינער האט (הונדערט) פייגן פון טבל אין זיין הויז, און ער איז אין בית המדרש אדער אין פעלד (און עס איז ערב שבת און ער קאן ניט אהיימקומען צו

עתיד להפריש. הרי הן תרומה ועשר מעשר ראשון ותשע מעשר שני. הרי דמאי אומר, מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר. וישאר מעשר סמוך לו. זה שעשיתי מעשר. עשוי תרומת מעשר

עליו. ומעשר שני בצפוננו או בדרומנו. ומחולל על המעות: הן היו לפניו שתי כלכלות של טבל ואמר, מעשרות זו בזו, הראשונה מעושרת. של זו בזו ושל זו בזו, הראשונה מעושרת. מעשרותיהן מעושרות כלכלה

דער צייט פאר שבת, כדי אראפצונעמען תרומה און מעשר. זאגט ער: „צוויי פייגן וואָס איך וועל אפשיידן זענען תרומה, צען (פייגן) מעשר ראשון און ניין מעשר שני.“ און ער מעג אים שבת עסן די פייגן, נאָר ער דארף איבערלאָזן אויף נאָך שבת די צוויי פייגן פאר תרומה, צען פאר מעשר ראשון און ניין פאר מעשר שני. פונקט אזוי ווי מיר האָבן געלערנט אין דער פריעריקער משנה. היו דמאי, אויב די פייגן זענען געווען (ניט טבל, פון וואנען מען דארף אפשיידן אויך תרומה נאָר) דמאי, זאָגט ער: „דאָס (הונדערטסטל) וואָס איך וויל אפשיידן מאָרגן (שבת) זאָל זיין מעשר און די רעשט (ניין הונדערטסטלעך) מעשר זאָלן זיין נעבן אים: דאָס (הונדערטסטל) וואָס איך האָב געמאכט מעשר זאָל זיין תרומת מעשר אויף אים (אויף די רעשט ניין הונדערטסטל לעך). און דער מעשר שני איז אין זיין צפון אָרער זיין דרום און ער איז אויסגעטוישט אויף געלד.“ אין פאל פון דמאי לאָזט ער איבער ניט מער ווי דאָס הונדערטסטל תרומת מעשר, אזוי ווי מיר האָבן דערקלערט פריער אין דער משנה א' און די אנדערע משנות, מחמת ביי דמאי דארף ער ניט אפשיידן תרומה און דארף ניט אוועקגעבן צום לוי די ניין הונדערטסטלעך מעשר ראשון. אָבער ביי טבל מוז ער ביידע זאכן טאָן און דעריבער מוז ער איבערלאָזן סיי די תרומה סיי די גאנצע צען הונדערטסטלעך מעשר ראשון (אין וועלכער עס איז פאראן דאָס הונדערטסטל תרומת מעשר). דער „תפארת ישראל“ זאָגט, אז אייגענטליך וואָלט ער אויך ביי טבל געקאנט אויסטוישן דעם מעשר שני אויף געלד, נאָר די משנה האָט ביי טבל מקצר געווען.

ה. היו לפניו, אז איינער האָט געהאַט פאר זיך צוויי קוישן (מיט פרוכטן) טבל און ער האָט געזאָגט: „די מעשרות פון דעם דאָזיקן קויש) זאָלן זיין אין דעם אנדערן (קויש)“, איז דער ערשטער גע'מעשר'ט. מיר האָבן שוין דערקלערט פריער פרק ה' משנה ג', אז מען קאָן ניט נעמען תרומה און מעשר פון אזא פרוכט וואָס איז שוין גע'מעשר'ט געוואָרן, אויף אזעלכע וועלכע זענען נאָכניט גע'מעשר'ט; דאָס הייסט מען קאָן ניט מעשרן פון א זאך, וואָס איז שוין פטור פון מעשר אויף א זאך וואָס איז נאָך מחויב אין מעשר. דאָס זעלבע קאָן מען ניט טאָן פארקערט, נעמען מעשר פון א זאך וואָס איז מחויב אויף א זאך וואָס איז פטור. די משנה זאָגט דאָ, אז אויב איינער האָט געהאַט פאר זיך צוויי קוישן פרוכטן טבל; לאָמיר זיי אָנרופן איינעם „אלף“ און דעם צווייטן „בית“; און ער האָט געזאָגט, אז די מעשרות (און תרומה) פון דעם „אלף“ זאָלן זיין אין דעם „בית“, איז דער ערשטער קויש, דער „אלף“, געוואָרן געמעשרט, ווייל ער האָט דאָך אפגעשיידט פון דעם „בית“, וואָס איז מחויב, אויף דעם „אלף“, וואָס איז אויך מחויב. של זו, (אויב ער האָט געזאָגט): די „(מעשרות) פון דעם דאָזיקן (קויש) זאָלן זיין אין אנדערן (קויש), און די (מעשרות), פון אנדערן (קויש) זאָלן זיין אין דעם (ערשטן קויש)“, איז דער ערשטער (קויש) געמעשרט. ווייל בשעת ער האָט געזאָגט, אז די מעשרות פון „אלף“ זאָלן זיין אין „בית“ איז דער בית נאָך מחויב געווען אין מעשר, ממילא האָט ער דאָך מעשר געווען פון מחויב אויף מחויב. אָבער דער צווייטער קויש, דער „בית“ איז נישט געמעשרט. כאָטש ער האָט דערנאָך גע'זאָגט, אז די מעשרות פון „בית“ זאָלן זיין אין „אלף; מחמת ווען ער האָט דאָס גע'זאָגט, איז שוין דער אלף געווען געמעשרט. איז ער דאָך שוין געווען פטור פון מעשר, און דער „בית“ איז נאָכניט געווען געמעשרט, הייסט עס מעשר געווען פון פטור

בְּחִבְרֹתָהּ, קָרָא שֵׁם: ז מָאָה טָבַל מָאָה חוּלִין, נוֹטַל מָאָה וְאַחַד. מָאָה

אויף מחויב. מעשרותיה, (אויב ער האָט געזאָגט): „זייערע מעשרות, די מעשרות פון יעדן קויש זאָלן זיין אין אנדערן (קויש)“, האָט ער א „נאָמען געגעבן“ (זענען ביידע קוישן גע'מעשר'ט). ווייל אין דעם פאל האָט ער געזאָגט, אז דאָס מעשר אפשיידן פון איין קויש אויף דעם צווייטן זאָל פאָרקומען ניט איינס „נאָך“ דעם צווייטן, נאָר „בבית אחת“, „צוזאמען“ פון דעם „אלף“ אין דעם „בית“ און פון דעם „בית“ און דעם „אלף“ גלייכצייטיק; הייסט עס, אז ער האָט מעשר געווען פון מחויב אויף מחויב, און דער „נאָמען“ מעשרות, וואָס ער האָט געגעבן איז גילטיק, און זיי זענען ביידע גע'מעשר'ט.

ז. מאה, הונדערט טבל און הונדערט חולין, נעמט ער הונדערט און איינס. די דאָזיקע משנה און אויך די ווייטערדיקע ווערטער פון דער משנה זענען זייער בקיצור, און די מפרשים טייטשן איר אין עטליכע פירושים. מיר וועלן דאָ געבן דעם פירוש פון „תפארת ישראל“, לויט וועלכן די משנה מיינט דאָ מיטן וואָרט „טבל“ ניט ריכטיקן טבל, פון וועלכן מען דארף אָפשיידן אויך תרומה (איינס פון פופציג), נאָר טבל צו תרומת מעשר, דאָס הייסט אזעלכע פרוכטן, פון וועלכן מען האָט שוין גענומען תרומה אָבער מען האָט נאָכניט אראָפגענומען דאָס צענטל מעשר ראשון און ממילא אויך ניט דאָס הונדערטסטל תרומת מעשר, וואָס ווערט אראָפגענומען אלס „צענטל פון דעם צענטל“, אלס צענטל פון מעשר ראשון. אזוי ווי תרומת מעשר ווערט ערשט גענומען פון מעשר ראשון מוז מען אזא טבל צוערשט אראָפנעמען אצענטל מעשר ראשון און פון מעשר ראשון דעם תרומת מעשר. א ישראל און א לוי טאָרן ניט עסן תרומת מעשר, און נאָר אכהן מעג עס עסן. „חולין“ הייסן די תבואה אָדער פרוכטן, פון וועלכע מען האָט שוין אלץ אָפגעשיידט, די תרומה און מעשרות. זאָגט דאָ די משנה; אז איינער א ישראל צי א לוי האָט געהאט למשל הונדערט פייגן טבל — פון וועלכע מען האָט ניט אָפגעשיידט מעשר ראשון און תרומת מעשר — און הונדערט פייגן חולין, און זיי האָבן זיך צונויפגעמישט, ווי אזוי מאכט ער, אז ער זאָל קאָנען ארויסנעמען דעם תרומת מעשר (וואָס ער טאָרניט עסן) און ער זאָל קאָנען עסן די איבעריקע פייגן? ער קאָן דאָך ניט אראָפנעמען סתם א פייג און מאכן איר תרומת מעשר, ווייל טאָמער איז זי פון די חולין, די שוין גע'מעשר'טע, וועט דאָך עס הייסן גע'מעשר'ט פון פטור אויף מחויב? זאָגט די משנה אז ער דארף אראָפנעמען 101 פייגן און דערקלערן, אז אין די דאָזיקע 101 פייגן איז פאראן איין פייג תרומת מעשר, און די איבריגע 99 פייגן מעג ער עסן. מחמת וואָס עס זאָל ניט האָבן פאָרגעקומען מעג ער די דאָזיקע 99 פייגן עסן. למשל, אויב מען נעמט אָן, אז אין די 101 פייגן זענען פאראן 100 טבל און איינע חולין, זענען דאָך די איבעריקע 99 פייגן זיכער חולין, וואָרום מער פון 100 פייגן טבל איז דאָך ניטאָ; מעג ער זיי דאָך עסן אלס חולין. אויב ווידער מען זאָל אָננעמען, אז די 99 פייגן זענען אלע פון טבל, קומט דאָך אויס, אז אין די 101 פייגן איז פאראן 1 פייג פון טבל, און אזוי ווי ער האָט געזאָגט, אז אין די 101 פייגן זאָל זיין 1 פייג תרומת מעשר (א הונדערטסטל פון די 100 טבל-פייגן) קאָן דאָך די 1 טבל-דיקע פייג ווערן תרומת מעשר; מחמת זי איז דאָך אויך מחויב, הייסט דאָך עס גע'מעשר'ט פון מחויב אויף מחויב. מאה טבל, מאה מעשר, אויב (די 200 פייגן) זענען געווען 100 טבל און הונדערט מעשר (פון וועלכן מען האָט ניט געהאט אראָפגע'נומען תרומת מעשר), דארף ער אראָפנעמען הונדערט און איינס. אויך דאָ איז דאָס זעלבע וואָס אין דעם פאָריקן פאל, נאָר מיט דעם אונטערשיד, וואָס ער דארף דאָ אראָפנעמען תרומת מעשר 11 פייגן, דהיינו; 1 פייג פאר די 100 טבל (פון וועלכע עס איז נאָר 10 מעשר ראשון, און תרומת מעשר איז דאָך א צענטל פון מעשר ראשון), און 10 פייגן פון די הונדערט מעשר. ווען ער נעמט אראָפ 101 פייגן, מעג ער די איבעריקע 99 עסן ממה נפשך; זענען די 99 פון טבל, איז דאָך אין די 101 פייגן פאראן איינע פון טבל און זי איז געוואָרן תרומת מעשר אויף דעם טבל; ווידער אויב די 99 זענען פון

טָבַל מֵאָה מְעֵשֶׁר, נוֹטֵל מֵאָה וְאֶחָד. | לֹא הִפְסִיד כְּלוּם. זֶה הַכֶּלֶל, כָּל זֶמַן
 מֵאָה חוּלִין מְתוּקֵינִן מֵאָה מְעֵשֶׁר. | שֶׁהַטָּבֵל מְרוּבָה לֹא הִפְסִיד כְּלוּם;
 נוֹטֵל מֵאָה וְעֵשֶׁר. מֵאָה טָבֵל תְּשֻׁעִים | ח מִי שֶׁהָיָה לוֹ עֵשֶׁר שׁוּרוֹת שֶׁל
 מְעֵשֶׁר, תְּשֻׁעִים טָבֵל וְשִׁמּוּנִים מְעֵשֶׁר. | עֵשֶׁר עֵשֶׁר בְּדֵי יָיִן, וְאָמַר שׁוּרָה

מעשר ראשון זענען דאָך אין די אנדערע 101 פאראן 100 טבל, ממילא איז דאָך פא-
 ראן אין דעם טבל 10 מעשר ראשון (וואָס ער דארף אפשיידן פון די 100 טבל); און
 דעריבער זענען דאָך דאָ פאָראַן זיכער די 10 פייגן מעשר צו מאַכן זיי תרומת מעשר
 אויף די 99 פייגן, און מחמת דעם מעג מען זיי עסן. מאה חולין, (אויב די צוויי הונדערט
 פייגן זענען געווען) הונדערט חולין פאראכטענע (שוין אראפגענומען פון זיי אלע
 תרומה און מעשרות) און הונדערט מעשר (פון וועלכע מען האָט ניט אראפגענומען
 תרומת מעשר). דארף ער אראפנעמען הונדערט און צען. דאָ מוז ער אראפנעמען 110
 און דערקלערן אז די תרומת מעשר פון די איבעריקע 90 געפינען זיך אין די 110, און
 ער מעג עסן נאָר די 90. פארוואָס? ווייל פון די 100 מעשר דארף ער דאָך אראפנעמען
 10 תרומת מעשר, און פון חולין קאָן ער דאָך קיין תרומת מעשר ניט אראפנעמען,
 ווייל זיי זענען דאָך שוין געמעשרט (און עס וואָלט געהייסן פון פטור אויף מחויב); דע-
 ריבער, אז ער נעמט אראָפּ 110 איז ער זיכער, ממה נפשך; זענען די איבעריקע 90
 חולין, מעג ער זיי דאָך סיי ווי עסן אלס חולין; זענען זיי מעשר, זענען דאָך אין די אב-
 דערע 10 פאראן 10 פון דעם מעשר (ווייל חולין זענען דאָך געווען נאָר 100) זענען
 10 געוואָרן תרומת מעשר אויף די 90, און ער מעג דעריבער די 90 עסן, וואָס נוגע
 די 101 אָדער 110 אראפגענומענע פייגן דארף ער זיי פאָרקויפן צו א כהן, מחמת אַ
 ישראל צי א לוי טאָר זיי ניט עסן צוליב דעם אויסגעמישטן תרומת מעשר, וואָס
 איז פאראן אין זיי. מאה טבל תשעים מעשר, (אויב עס האָבן זיך אויסגעמישט) הונ-
 דערט (פייגן) טבל און ניינציג מעשר, אָדער ניינציג טבל און אכציק מעשר, האָט ער
 גאָרניט היזק געהאט. למשל, ביי די 100 טבל און 90 מעשר, נעמט ער אראָפּ סתם 10
 אלס תרומת מעשר (1 פאר די 100 טבל, און 9 פאר די 90 מעשר) און ער האָט גאָר-
 ניט וואָס מורא צו האָבן, ווייל ממה נפשך; זענען די 10 פון טבל, קאָנען זיי דאָך זיין
 מעשר אויף די 100 טבל, און ממילא ווערן זיי תרומת מעשר; 1 אויף די 10 מעשר פון
 טבל, און 9 אויף די 90 מעשר, וואָס האָבן זיך אויסגעמישט. אויב ווידער די 10 זענען
 פון מעשר קאָנען זיי דאָך זיין תרומת מעשר; 1 אויף די 10 מעשר פון טבל און 9 אויף
 די 90 פון מעשר. דאָסזעלבע איז אויך מיט 90 טבל און 80 מעשר, קאָן ער אויך אראָפּ-
 נעמען 9, ווייל אין טבל איז דאָ גענוג מעשר צו מאַכן עס תרומת מעשר פאר דעם
 גאנצן אויסגעמישטן. זה הכלל, דאָס איז דער כלל, אזוי לאנג ווי דער טבל איז א טב
 (און האָט גענוג מעשר פאר דעם גאנצן אויסגעמישטן) האָט ער גאָרניט היזק געהאט,
 ווייל ער קאָן דאָך אראפנעמען די תרומת מעשר פאָר דעם גאנצן אויסגעמישטן; ווארום
 פון וואָס ער זאָל ניט אראפנעמען, צי פון טבל צי פון מעשר (וועלכע זענען אויסגע-
 מישט) קאָנען עס ווערן תרומת מעשר, ווי מיר האָבן דערקלערט פריער ביי „100 טבל
 און 90 מעשר“ — די משנה איז א שווערע צוליב איר קיצור, און אויך ווייל די משנה
 זאָגט איינמאָל „חולין“ און איינמאָל „חולין מתוקנין“, און עס מאכט דעם איינדרוק,
 ווי די משנה וויל יאָ מאַכן אן אונטערשיד צווישן ערשטן „חולין“ און דעם צווייטן
 „חולין מתוקנין“. די מפרשים (דער רמב"ם, דער ברטנורא, די „משנה דאשונה“)
 האָבן אויך אנדערע פירושים, און זיי זענען אלע זייער שווער און דער פירוש פון
 „תפארת ישראל“, וועלכער איז אויך דער פירוש פון ר"ש, איז דער לייכטסטער, און
 דעם דאָזיקן פירוש האָבן מיר דאָ געגעבן.

ח. מי, אז איינער האָט צען שורות צו צען צען (אין יעדער שורה צען) קרוגן
 וויין, או ער זאָגט: „זי אויסנווייניקסטע שורה זאָל זיין איינע מעשר“, און ער ווייסט

החיצונה אחת מעשר, ואין ידנע | חצי שורה החיצונה אחת מעשר
איזו היא, נוטל שתי חביות לזקן. | ואין ידנע איזו היא, נוטל ארבע

ניט וועלכע, זאל ער נעמען צוויי פעסער אין דער קרום (דעם אלכסון, דיאגאנאל). קודם לאמיר דערקלערן, אז אין דער משנה איז „כד“ („קרוג“) און „חבית“ („פאס“) דאסזעלבע און ווען די משנה הויבט אן מיט „כדי יין“, קרוגן וויין, און הייסט דערנאך נעמען „חביות“, „פעסער“, מיינט זי נעמען „קרוגן וויין“. די מפרשים, דער תוספות יום טוב און דער תפארת ישראל, כדי צו דערקלערן די משנה, האָבן געמאכט דאָס קעסטעלע וואָס מיר גיבן דאָ פון די 100 פעסער וויין, וועלכע זענען אויסגעשטעלט אין 10 שורות, אין יעדער שורה 10 פעסער, און כדי מען זאל דאָס פאַרשטיין, דארף מען נאָך צוגעבן דאָס, וואָס מיר האָבן שוין געזאָגט אין די פריער־דיקע משנות, אז מעשר מעג א ישראל עסן אָבער דעם תרומת מעשר טאָר א ישראל ניט עסן, און אז מעשר איז א צענטל, און תרומת מעשר איז א צענטל פון דעם מעשר, דאָס הייסט א הונדערטסטל פון גאנצן, למשל פון די 100 פעסער זענען 10 פעסער מעשר, און פון די 10 פעסער מעשר דאַרף מען אראָפּנעמען 1 פאס תרומת מעשר, וואָס א ישראל טאָר ניט טרינקען. איצט וועלן מיר דערקלערן די משנה מיט דער הילף פון דעם קעסטעלע וואָס מיר געבן דאָ. די משנה זאָגט אויב ער האָט געזאָגט, אז

אייע פון די אויסנווייניקסטע שורות וועל־	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
כע אנטהאלטן 10 פעסער איז מעשר אויף	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
די גאנצע 100 פעסער, און ער ווייסט ניט	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
וועלכע פון די אויסנווייניקסטע שורות;	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
מחמת עס זענען פאראן 4 שורות, וועלכע	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
מען קאן רופן „אויסנווייניקסטע“, די	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
1 — 10, 100 — 10, 100 — 100, 91 — 91 — 1,	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
און אין דער דאָזיקער ניט־באָוואוסטער	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
מעשר־שורה איז דאָך פאראן איין פאס	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
תרומת מעשר, וואָס ער טאָר ניט טרינקן,	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
ווייל ער איז דאָך א ישראל, זאָגט די משנה,										
אז ער זאל אראָפּנעמען צוויי ווינקל־פעסער										

פון איינער פון די אלכסון־שורות; אלכסון הייסן די קרומע שורות 1—100 און 1—91. למשל ווען ער נעמט די צוויי פעסער נומערן „1“ און „100“, איז ער שוין זיכער, ממה נפשך; איז די שורה מעשר געווען 1—10, האָט ער דאָך גענומען פון דער שורה אלס תרומת־מעשר־פאס דעם 1; אויב ווידער די שורה איז געווען 10—100, האָט ער דאָך גענומען אלס תרומת־מעשר־פאס דעם 100; איז ווידער די שורה געווען 100—91 האָט ער דאָך גענומען דעם 100; איז די שורה געווען 1—91 האָט ער דאָך גענומען די 1. דאָסזעלבע איז אויך אויב ער נעמט די צוויי ווינקל־פעסער פון דער קרומער ליניע 10 — 91, ווייל אין יעדער פון די 4 שורות איז פאַראן אַדער די 10 אָדער די 91. ר' בנימין מוספיא זאָגט, אז „לזקן“ איז דאָס גריכישע וואָרט „לאַקסאָן“, קרום, און דערמיט ווערט אָנגערופן די דיאגאנאל־ליניע, די קרומע ליניע צווישן צוויי ווינקלן. חצי שורה, (אויב ער האָט געזאָגט): „א האַלבע אויסנווייניקסטע שורה איז מעשר“, און ער ווייסט ניט וועלכע, זארף ער נעמען פיר פעסער פון די פיר ווינקלן. יעדע האַלבע שורה האָט פינף פעסער, און אין יעדער אויסנווייניקסטער שורה זענען פאַרן צוויי האַלבע שורות. למשל אין דער שורה 1—10 איז פאראן פון דער פאס 1 ביז 5, און פון דער פאס 6 ביז 10. דעריבער זאָגט די משנה אז ער זאל נעמען אלס תרומת מעשר די 4 ווינקל־פעסער, 1, 10, 100, 9 און ממה נפשך; וועלכע פון די 8 האַלבע שורות פון די אויסנווייניקסטע עס איז מעשר, איז דאָך פאראן אין זיי איינע פון די דאָזיקע 4 פעסער און אזוי ארום האָט ער דאָך אראָפּגענומען אזא פאס פאר

חֲבִית מְעֵשֶׂר וְיִזְוֹת. שׁוּרָה אַחַת
 מְעֵשֶׂר, וְאֵין יִדְנַע אִיזוּ הִיא, נוֹטֵל
 שׁוּרָה אַחַת לִזְבָּחָהּ, חֲצִי שׁוּרָה אַחַת
 מְעֵשֶׂר, וְאֵין יִדְנַע אִיזוּ הִיא, נוֹטֵל

שְׁתֵּי שׁוּרוֹת לִזְבָּחָהּ, חֲבִית אַחַת
 מְעֵשֶׂר, וְאֵין יִדְנַע אִיזוּ הִיא, נוֹטֵל
 מִכָּל חֲבִית וְחֲבִית:
 סליק מסכת דמאי.

תרומת-מעשר; אייגנטלעך איז פאראן נאר א האלבע פאס תרומת מעשר (א צענטל פון די פינף פעסער). שורה אחת, (אויב ער זאגט): „אין שורה איז מעשר“ (און ער זאגט ניט די אויסנווייניקסטע), און ער ווייסט ניט וועלכע, זאל ער נעמען א גאנצע שורה (צען פעסער וויין) פון די קרומע שורות. דאס הייסט די גאנצע צען פעסער אדער פון דער קרומער שורה 1 — 100 אדער דער קרומער שורה 10 — 91, ווייל ווען מען קוקט אויף דעם קעסטל זעט מען, אז איינע פון די צען פעסער פון דער קרומער שורה געפינט זיך זיכער אין יעדער איינער פון אלע אנדערע שורות, און ממילא האט ער זיכער אראפגענומען דעם תרומת מעשר. חצי שורה, (אויב ער זאגט): „א האלבע שורה איז מעשר“, און ער ווייסט ניט וועלכע, נעמט ער צוויי שורות די קרומע דאס הייסט ער נעמט די פעסער פון די קרומע שורות 1—100 און 10—91, ווען מען קוקט אויף דעם קעסטלעלע זעט מען, אז אין פאס פון די דאזיקע צוויי קרומע שורות גע- פינט זיך זיכער אין יעדער האלבע שורה פון די איבעריקע שורות פעסער וויין, און ממילא איז דאך די פאס תרומת מעשר זיכער געווארן אראפגענומען. חבית, (אויב ער זאגט): „אין פאס איז מעשר“, און מען ווייסט ניט וועלכע, זאל ער נעמען פון יעדער פאס. ווייל אויב מען ווייסט ניט וועלכע פאס איז מעשר, איז דאך א ספק אויף יעדער פאס, טאמער איז זי די מעשר; דעריבער דארף מען פון יעדער פאס אראפנעמען א צענטל אלס תרומת מעשר. די מפרשים זאגן, אז דעם כהן דארף ער אוועקגעבן אלץ, וואס ער האט גענומען אלס תרומת מעשר, נאר פאר דעם „ספק“ קאן ער פארלאנגן פון כהן געלד, למשל ווען ער נעמט צוויי פעסער, און צווישן זיי איז דאך נור פאראן איין פאס תרומת מעשר, דארף ער ביידע פעסער געבן דעם כהן, און פאר איינער פון זיי קאן ער פארלאנגן פון כהן באצאלט.

סליק מסכת דמאי — געענדיקט די מסכת דמאי.

מסכת כלאים

הקדמה

„כלאים“ איז דער טייטש „צונויפמישונג“, דאָס הייסט נעמען צוויי מינים פון זאָכן און זיי צונויפמישן, און די תורה האָט פאַרבאָטן פאַרשידענע כלאים, און מיר געפינען וועגן דעם אין צוויי ערטער אין חומש: אין ויקרא י"ט, און דברים כ"ב. די דאָזיקע כלאים'ס זענען:

א. „כלאים פון קליידער“ („כלאי בגדים“), וואָס הייסט אויך „שעטנו“, און דאָס איז דער פאַרבאָט אז מען טאָר ניט אָנטאָן קיין מלבוש וואָס איז געמאכט פון וואָל און פלאַקס צוזאַמען. וואָס מען מיינט „אנטאָן א מלבוש“ און וואָס מען מיינט „פלאַקס און וואָל צוזאַמען“ און די דינים וועגן דעם וועלן מיר געפינען אין דער מסכת כלאים פרק ט'.

ב. „כלאים פון לעבעדיקע זאָכן“ („כלאי בהמה“). דאָס איז דער פאַרבאָט, אז מען טאָר ניט צונויפפאַרן (מריע־זיין) צוויי פאַרשידענע מינים בעלי־חיים און אז מען טאָרניט אַרבייטן מיט צוויי פאַרשידענע מינים בעלי חיים, ווי למשל איינשפאַנען א פערד און א אַקס אין א וואָגן און שלעפּן אים אָדער טאָן אנדערע ארבייט מיט די צוויי פאַרשידענע מינים בעלי חיים. די דינים וועגן דעם געפינען מיר אין דער מסכת כלאים פרק ח' (און נאָר עטליכע דינים זענען פאַראן אויך אין פרק א' משנה ו').

ג. „כלאים פון פעלד און גאָרטן־געוויקסן“, (כלאי זרעים). מען טאָרניט פאַר־זייען צוזאַמען צוויי פאַרשידענע מינים זרעים, פעלד־און גאָרטן־געוויקסן. אונטער דעם נאָמען „פעלד־און גאָרטן־געוויקסן“, „זרעים“, פאַרשטייט מען: 1) „תבואות“ דאָס הייסט ווייץ, גערשטן, האָבער, קאָרן און שפּעלץ (אין פּוילן האָט מען עס גערופן „אַרקיש“). 2) „קטניות“, דאָס מיינט מען „הילון־קערנער“, ווי ארבעס, באַבעס, רייז, הירזש און אנדערע אזעלכע קערנער, וואָס מען עסט און וועלכע ווערן אָנגערופן אין דער משנה „קטניות“; 3) „ירקות“, „גרינסן“, דאָס זענען די געוויקסן וואָס מען פאַרזיט אין גערטנדלעך (אויף לשון קודש „גינה“, גערטנדל), און מען עסט ניט זייערע קערנער, נאָר מען עסט די בלעטער אָדער די פרוכטן פון זיי; דאָס זענען, למשל, ציי־בעלעס, קרויט, בריקעו, קנאָבל און אנדערע אזעלכע געוויקסן, וואָס מען רופט אין ענגליש „וועדזשעטייבלס“ (אין ענגערן זין פון וואָרט). די דינים וועגן „כלאי זרעים“, וועגן כלאים פון פעלד־און גאָרטן־געוויקסן, זענען פאַראן אין כלאים פרקים א' ב', און ג'. סתם ביימער הייסן ניט קיין „זרעים“ און זיי האָבן גאנץ באזונדערע דינים, וועלכע זענען זייער ווייניג און זיי ווערן געלערנט אין א טייל פון פרק א' אין כלאים. ביימער טאָר מען נאָר ניט „מרכיב־זיין איין מין מיטן צווייטן, דאָס הייסט אריינ־פלאַנצן (איינגרעפטן) אַ צווייגל פון איין מין בוים אין אַ צווייטן מין בוים.

ד. „כלאים פון א וויינגאָרטן“, „כלאי הכרם“, מען טאָר ניט פאַרזייען אין אַ וויינגאָרטן קיינע תבואות און טייל אנדערע געוויקסן, וואָס מען מיינט „כרם“, „א וויינ־גאָרטן“, און וואָס מען מיינט „פאַרזייען“ און אלע אנדערע דינים וועגן „וויינגאָרטן כלאים“, „כלאי הכרם“, געפינען מיר אין כלאים פרקים ד', ה', ו', ז'.

אין דער משנה כלאים זענען פאַראן א סך נעמען פון געוויקסן, וועלכע האָבן ניט אין דער יידישער שפראך קיינע אָנגענומענע נעמען. עס זענען אויך פאַראן אין דער משנה א סך ווערטער, אויסדרוקן פון ארבייטן ארום א וויינגאָרטן, ארום דעם פעלד און גאָרטן, און בכלל נעמען פון לאנדווירטשאפט, וועלכע זענען ניט פאַראן אין דער יידישער שפראך. מיר האָבן ניט געהאלטן פאַר ריכטיק כסדר צו באנוצן זיך דערביי מיט ווערטער פון דער דייטשער שפראך אָדער פון ענגליש, דערביער זענען פאַראן א סך אזעלכע ווערטער וועלכע מיר לאָזן זיי איבער ווי זיי זענען אין לשון קודש, פונקט למשל ווי מיר זאָגן „תבואה“, און מיר איבערזעצן עס ניט מיט דעם וואָרט „געטריידע“. אָבער מיר וועלן ביי די אלע נעמען געבן ביים ערשטן מאָל אין אונזער פירוש גענויע דערקלערונגען, וואָס מען מיינט מיט זיי.

מסכת בלאים

פרק א

א החשים והזנין, אינן בלאים | זה בנה, ר' יהודה אומר, בלאים.
 חזרת וחזרת גלים, עולשין ועולשי | חזרת וחזרת גלים, עולשין ועולשי
 שדה, כרישין וכרישי שדה, פוסקר | שדה, כרישין וכרישי שדה, פוסקר
 וכוסבר שדה, חרדל וחרדל מצרי, | וכוסבר שדה, חרדל וחרדל מצרי,
 ודלעת המצרי והרמוצה, ופול מצרי | ודלעת המצרי והרמוצה, ופול מצרי
 והחרוב, אינם בלאים זה בנה; | והחרוב, אינם בלאים זה בנה;

פרק א.

א. החיטים, וייץ און זונין זענען ניט קיין כלאים איינער מיטן אנדערן; מען מעג זיי זייען צוזאמען. די מפרשים זאגן, אז „זונין“ איז אזא סארט שווארצע ווייצלעך, וואס וואקסן צווישן ווייץ און זיי הייסן אויך אין אראביש „זואן“. דער געלערנטער אין ארץ ישראל אפרים הראובני, וועלכער פארשט דארט די געוויקסן פון לאנד, האט גע- שריבן וועגן „זונין“ א גרויסע חקירה אין דעם „תרכיץ. השעורים ושבות שועל, גערשטן און האבער, הכוסמין והשיפון, שפעליץ (ארקיש) און קארן, הפול והספיר, באַ- בעס און שווארצע באבעס, הפורקדן והטופח, פלאט-ארבעס און רויטער פלאט-אר- בעס, ופול הלבן והשעורים, און ווייסע באַבעס און פאסאליעס (רויטליכע, קלענערע באַבעס), זענען ניט קיין כלאים איינער מיט דעם אנדערן. די משנה לערנט דאָ וועגן יעדע צוויי מינים, יעדער פאר, באזונדער; דאָס הייסט, אז יעדע פאַר, למשל גערשטן און האַבער, שפעליץ און קארן, זענען ניט קיין כלאים איינער מיט דעם אנדערן; אַבער גערשטן און קארן זענען יאָ כלאים. וועגן די נעמען פון טייל פון די אויסגערעכנטע גע- וויקסן זענען פאראן פארשידענע מיינונגען צווישן די געלערנטע פארשער פון גע- וויקסן, און וועגן טייל פון זיי איז מען ניט גאנץ זיכער וואָס מען מיינט מיט זייערע נעמען. — די דאָזיקע ערשטע משנה לערנט וועגן פארשידענע „פארן“, צוויי-מינים, פון תבואה און קטניות, וועלכע זענען ניט קיין כלאים. די ווייטערדיקע צוויי משנות ב' און ג' לערנען וועגן „פארן“, צוויי-מינים, פון גרינסן, ירקות, וועלכע זענען ניט קיין כלאים, און דאָס זענען זיי:

ב. הקשות והמלפפון, אוגערקע און זיסער מעלאָג, זענען ניט קיין כלאים איינער מיטן אנדערן; ר' יהודה זאָגט, אז זיי זענען יאָ כלאים. דאָס וואָרט „קשות“, אוגערקע ווערט טיילמאָל אויסגעלייגט אויך „כשות“. וועגן „מלפפון“ האָט שוין דער ירושלמי דאָ אויפן אָרט באַמערקט, אז עס איז דאָס גריכיש וואָרט „מעלאַפּפּאָן“. חזרת וחזרת גלים, שאלאטן און ביטערע בערג-שאלאטן, עולשין ועולשי שדה, עס-ציקאָריע (אינ- דיויען) און ווילדע ציקאָריע, כרישין וכרישי שדה, גרינער לויך-קנאַבל און ווילדער גרינער לויך-קנאַבל, כוסבר וכוסבר שדה, קאריאנדער און ווילדער קאריאנדער, חרדל וחרדל מצרי, זענעפט (גאַרטישע) און עגיפטישער זענעפט, ודלעת המצרית והרמוצה, און עגיפטישער קירביס (דיניע) און הייט-אש-קירביס, ופול מצרי והחרוב, און עגיפ- טישע באַבעס און באַקסער-באַבעס, זענען ניט קיין כלאים איינער מיטן אנדערן. לאַמיר דאָ געבן עטליכע דערקלערונגען וועגן די נעמען פון די דערמאָנטע געוויקסן. חזרת הייסט שאלאטן, אין דייטש „לעטוך“, אין ענגליש לעטוס; חזרת גלים, זאָגט דער רמב"ם, אז שאלאטן, וואָס וואקסן אין די בערג און האָט אַ ביטערן טעם, עולשין מיינט מען „עס-ציקאָריע“, די ציקאָריע-בלעטער, וואָס ווערן געגעסן; אין דייטש הייסט עס „אינדיויען“, אין ענגליש „ענדיוו“; עולשי שדה, ווילד-וואַקסנדיקע צי- קאָריע. כוסבר איז „קאריאנדער“ אזא געוירץ; כוסבר שדה מיינט ווילד וואַקסנדיקער קאריאנדער. חרדל איז גאַרטישע, זענעפט; חרדל מצרי איז אַ סאַרט גאַרטישע, וואָס וואקסט אין מצרים. דלעת איז „קירביס“, אין ענגליש „גורד“; אין פוילן פלעגט

ג. הלפת והנפוץ, והכרוב והתרוכתור, והתורמוס והפלסלוס, אינן בלאים
 התרדים והלעונים, אינם בלאים זה זה בזה: ד ובאלין, האגסים
 בזה. הוסיף ר' עקיבא השום והקרוסתמלין, והפרישים והעוחרים
 והשוּמנית, הבצל והבצלצול, אינן בלאים זה בזה. התפוח והסזרר.

מען עס רופן, דיניע; דאָס איז ווי אן ארבוו מיט א סך קערנער אינווייניק; מען האָט
 עס אויך גערופן „באניע“, און דערפון הייסן די קערנער „באניע־קערן“. דלעת
 המצרית איז אַ סאַרט דיניע, וואָס וואַקסט אין עגיפטן, „הרמוצה“ מיינט מען (אזוי
 טייטשן אלע מפרשים) אזא דלעת, אזא דיניע, וואָס איז ביטערלעך, נאָר מען לייגט זי
 אריין אין הייסן אש און זי ווערט זיסער, און דעריבער הייסט זי „הרמוצה“, פון
 וואָרט „רמץ“, הייסער אש“. פול איז דער טייטש באבעס, און פול מצרי איז דער
 טייטש עגיפטישע באבעס; „חרוב“ איז אויך א סאַרט בעבלאך, וועמענס שויטן זענען
 אויס ווי באַקסער („חרוב“ איז אויך דער טייטש באַקסער).

ג. הלפת והנפוץ, ריבן (בריקעוו) און זיסליכער רעטאָן, והכרוב והתרוכתור,
 און קרויט און קליין־קרויט (קאלאפיאַר), התרדים והלעונים, בוראקעס און מעלדע־
 קרויט, זענען ניט קיין כלאים איינער מיטן אנדערן. אין דער דאָזיקער משנה זענען
 פאראן עטליכע ניט־זיכערע ווערטער. לפת ווערט געטייטשט „ריבן“, אין פוילן האָט
 מען עס גערופן בריקעוו, אין ענגליש „טורניפ“; אין א סך ערטער אין משנה און
 גמרא מיינט מען מיט „לפת“ בכלל א גרינס, וואָס מען עסט צו צום ברויט („ללפת בו
 את הפת“, עבודה זרה ל"ח); „נפוץ“, אין לאטיינישן „נאפוס“ (אין א סך גירסאות איז
 פאראן דאָ אין דער משנה „נפוס“) איז א זיסליכער רעטאָן, „כרוב“ איז קרויט;
 תרובתור, זאָגט דער ירושלמי, אז דאָס איז „כרוב דיקק“, „קליין־קרויט“, און טייל
 מיינען, אז דאָס איז „קאלאפיאַר“, „תרדים“ טייטשן טייל „בוראקעס“, און ממילא
 מיינט מען, אז „לעונים“ איז אויך אזא סאַרט רויטער קרויט, „מעלדע־קרויט“. אָבער
 דער טייטש פון די ווערטער איז זייער ניט זיכער. ר' יעקב גאַלדמאן פון ארץ־
 ישראל האָט אויפן יסוד פון א סך גמרות געוואָלט אויפווייזן, אז מיט תרדים, תרדין
 (אין דער גמרא) מיינט מען „פאַמידאַרן“, „טאַמייטעס“, און עס זענען פאראן א סך
 שטארקע ראיות צו זיין מיינונג; ממילא דארף „לעונים“ אויך זיין עפּיס וואָס איז ענליך
 צו פאַמידאַרן; טייל טייטשן „לעונים“, „שפינאַט“. הוסיף, האָט ר' עקיבא צוגעגעבן, אז
 השום והשומנית, קנאַבל און וועלדער קנאַבל, (קליינער קנאַבל), הבצל והבצלצול, צי־
 בעלע און ווילדע ציבעלע (קליינע ציבעלע), והתורמוס והפלסלוס, און לופינע און ווילד־
 דע לופינע, זענען ניט קיין כלאים איינער מיטן אנדערן. שום איז קנאַבל (וואָרט פון
 תנ"ך); שומנית טייטשן די מפרשים, וועלדער קנאַבל; דאָס איז א קנאַבל וואָס טיילט
 זיך ניט אויף באזונדערע קעפלעך, נאָר ער איז פון איין שטיק. בצל, ציבעלע; וועגן
 „בצלצול“, וואָס טייל מפרשים טייטשן „ווילדע, קליינע ציבעלע“, זענען שוין פאראן
 פאַרשידענע מיינונגען. טייל מלומדים וואָס פאַרשן אין ארץ ישראל די געוויקסן, מיי־
 נען גאָר אז „בצלצול“ איז דוקא ניט קיין „קליינע ציבעלע“ נאָר גרויסע ציבעלע.
 „תורמוס“ איז דאָס גריכישע „טערמאַס“ און איז דער טייטש „לופינע“ (אין פוילן
 האָט מען עס גערופן „לובין“); „פלסלוס“ טייטשן די מפרשים, וועלדע לופינע. —
 ביז איצט האָט די משנה געלערנט וועגן גרינסן, און די קומענדיקע משנה וועט לער־
 נען וועגן ביימער.

ד. ובאילן, און ביי ביימער, האגסים והקרוסתומלין, בארנעס און גאַלד־עפעל,
 והפרישים והעוחרים, קוויטן און מיספעלן, זענען ניט קיין כלאים איינער מיט דעם
 אנדערן. אגסים טייטשן אלע מפרשים בארנעס, און זיי הייסן אויך אין אראביש אגאס;
 קרוסתומלין איז דער גריכישער „קרוסאמעלאָן“, אזעלכע פרוכטן, ענליך צו עפל,
 רויט אין איין זייט, און מען רופט זיי „גאַלד־עפל“, וועגן „פרישן“ אין „עוורדין“
 זענען פאַראן פאַרשידענע מיינונגען; לויט איין גירסא דארף זיין „עוורדין“, און טייל

הפרסקים והשקדין, והשיזפין והרימין, אף על פי שדומין זה לזה, כלאים זה בזה; והרימין, אף על פי שדומין זה לזה, כלאים זה בזה; ה העונן והנפוי, החרדל והלפסן, ודלעת וינית עם המצרית, והרמוצה, אף על פי

טיטשט זיי „קוויטן“ און „מיספעלן“. התפוח והחזר, און עפל און וואלד-עפל, הפרסקים והשקדים, פירזשענס און מאנדלן, והשיזפין והרימין, און ברוסטבער-פרוכט און לאטוס-פרוכט, כאטש זיי זענען ענדליך איינער צום אנדערן, זענען זיי כלאים איינער מיט דעם אנדערן. תפוח מיינט מען עפל (דאס איז פאראן אין תנך); חזר, און טייל זענען גורם „חזרד“, טייטשט מען וואלד-עפל; וועגן „פרסקים“ זענען שוין פאראן צוויי מיינונגען. עס איז קלאר, אז דאס איז דאס גריכישע ווארט „פערסיקא“ אבער אין דער גריכישער שפראך האט עס צוויי טייטשן; „פפירזשיכעס“ (אין ענגליש „פיטשעס“, אין פויליש „בושאסקווינא“), און „פערסישע ניס“, סרוב מפרשים טייטשן „פפירזשיכעס“. אבער דער „ערוך השלם“ ווייזט אן, אז אין א סך ערטער אין דער ברייתא און גמרא ווערן „פרסקין“ (אויך „אפרסקין“) געבראכט צוזאמען מיט „אגוזים ושקדים“, ניס און מאנדלן, און אויך דא אין דער משנה ווערט עס געבראכט צוזאמען מיט מאנדלן; עס איז דעריבער אַנצוגעמען, לויט דער מיינונג פון „ערוך השלם“, אז דאס מיינט מען די „פערסישע ניס“; שקדים איז „מאנדלן“ (פאראן אין תנך). שיזפין טייטשן א סך מפרשים ברוסטבער-פרוכט, און „רימין“ לאטוס-פרוכט; דער „תפארת ישראל“ טייטשט „שיזפין“, פלוימען און „רימין“ די „לאנגע פלוימען“. עס דארף דא באמערקן ווערן, אז דער איסור פון כלאים ביי ביי מער איז נור „הרכבה“, דאס הייסט אריינפלאנצן, איינגרעפטן א צווייג פון איין בוים אין אן אנדערן בוים. אבער למשל פלאנצן איין בוים לעבן אן אנדערן בוים, אדער גרינס צי תבואה לעבן ביימער מעג מען, מיטן אויסנאם פון וויינגערטנער, וועגן וואס די משנה וועט לערנען באזונדער.

ה. הצנון והנפוץ, רעטאך און זיסליכער רעטאך, החרדל והלפסן, זענעפט (גאר-טשיצע) און ווילדע זענעפט, ודלעת יונית עם המצרית והרמוצה, און גריכישער קירביס (דינע) מיט עגריפטיין קירביס אדער מיט הייס-אש-קירביס, כאטש זיי זענען ענדליך צום אנדערן, זענען זיי כלאים איינער מיטן אנדערן. צנון איז רעטאך; וועגן נפוץ האבן מיר געשריבן פריער אין משנה ג', א זיסליכער רעטאך. חרדל האבן מיר געשריבן אין משנה ב', דאס איז זענעפט, גארטשיצע; „לפסן“ טייטשן טייל מפרשים „ווילדער זענעפט“; ר' בנימין מוספיא אין „מוסף הערוך“ מיינט, אז דאס איז דאס גריכישע און לאטיינישע ווארט „לאפסאנא“, וואס איז אַזא סארט „ווילדער קרויט“. „דלעת“ האבן מיר געשריבן פריער אין משנה ב', אז דאס איז „קירביס“, „דינע“ (אין ענגליש „גורד“), און פון דער משנה איז צו זען, אז עס זענען געווען דריי מינים דלעת; דלעת המצרית (עגריפטישער קירביס), דלעת הרמוצה (הייס-אש-קירביס), וואס זווערט זיסלעך ווען מען לעגט עס אריין אין הייסן אש) און דלעת יונית, גריכישער קירביס). זאגט דא די משנה, אז גריכישער קירביס איז כלאים סיי מיט דעם עגיפ-טישן קירביס און סיי מיט דעם הייס-אש-קירביס.

ו. הזאב והכלב, דער וואלף און דער הונט, כלב הכפרי והשוטל, דער דאָרפֿט-הונט און דער פוקס, העזים והצבאים, די ציגן און הירשן, היעלים והחללים, די געמזע (שטיינבאָק) און די נקבות-שעפטן, הסוס והפרד, דאָס פערד און דאָס מויל-איזל, הפרד והחמור, דאָס מויל-איזל און דאָס איזל, והחמוד והערוו, און דאָס איזל און דאָס ווילד-איזל, כאַטש זיי זענען ענדליך איינער צום אנדערן, זענען זיי כלאים איינער

בְּלֵאִים זֶה בְּזֶה: ז אֵין מְבִיאִין אֵילָן | בְּאֵילָן: ח אֵין נוֹטְעִין יְרֻקוֹת בְּתוֹךְ
 בְּאֵילָן, יְרֻק בְּיָדְךָ, וְלֹא אֵילָן בְּיָדְךָ | סֵדֵן שֶׁל שְׂקָמָה. אֵין מְרַפֵּיבִין פִּינֵם
 וְלֹא יְרֻק בְּאֵילָן, ר' יְהוּדָה מְתִיר יְרֻק | עַל גְּבִי קֶדְהָ לְבָנָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא

מיטן אנדערן. זאב און כלב מיינט מען „וואַלף“ און „הונט“, דאָס איז זיכער. „כלב כפרי“ טייטשט מען „דאָרף־הונט“, וואָס זאָל זיין ענליך צום „שועל“, צום „פוקס“. טייל טייטשן „שועל“ ניט „פוקס“, נאָר „שאקאל“. „עזים“ זענען „ציגן“, אָבער אז מיט „צבאים“, מיינט מען „הירשן“, איז שוין ניט אזוי זיכער. רש"י אין חולין „נט האלט, אז „צבי“ אין דער משנה און גמרא מיינט ניט „הירש“, נאָר די „געזמזע“, דאָס איז די ווילדע, גרויסע, שנעל־לויפנדע באַרג־ציג, וואָס געוויינליך מיינט מען, אז דאָס זענען די „יעלים“. די „תוספות אנשי שם“ ווילן זען פון דער דאָזיקער משנה א ראיה צו רשי"ס מיינונג, ווייל מען קאָן דאָך ניט זאָגן, אז ציגן און הירשן זענען ענליך איינער צום אנדערן. אָבער אויב אזוי, וואָס איז דער טייטש „יעלים“, וועגן וועלכער די משנה זאָגט דאָ, אז זיי זענען ענליך צו „רחלים“ (שעפס־נקבות)? אפשר זענען געווען צוויי מינים „געזמזעס“, „סוס“ איז א פערד; „פרד“ איז א מויל־איזיל, וואָס איז געבוירן פון א פערד און א איזיל; „חמור“ איז איזיל; „ערוז“ איז א ווילדער איזיל (פאראן אין תנ"ך ווי איוב ל"ט). דער איסור פון כלאים ביי צוויי מינים בעלי חיים מיינט מען, אז מען טאָר ניט ארבייטן מיט צוויי פון זיי צוזאמען, און אז מען טאָר זיי ניט צונויפפאָרן.

ז. אין מביאין, מען טאָרניט אריינברענגען (אריינפלאנצן) איין בוים אין אן אנדערן (מין) בוים, איין (מין) גרינס אין אן אנדערן (מין) גרינס, און אויך ניט גרינס אין א בוים, און אויך ניט א בוים אין א גרינס. מיט אריינפלאנצן איין מין בוים אין א אנדערן מין בוים מיינט מען דאָס נעמען אַ צווייגל פון איין מין בוים און עס גרעפטן, אריינזעצן אין אן אנדערן מין בוים, און דערפון קומט ארויס א פרוכט, וואָס איז א געמיש פון די ביידע מינים ביימער. דאָס דאָזיקע אריינזעצן הייסט אין לשון קודש „הרכבה“, מרכיב־זיין, גרעפטן; די משנה לערנט, אז דאָס טאָר מען ניט טאָן צוליב דעם איסור פון כלאים. נאָך לערנט די משנה, אַז מען טאָר אויך ניט גרעפטן צוויי מינים גרינסן, צוויי מינים ירקות צוזאמען. אויך לערנט די משנה, אז מען טאָר ניט פלאנצן גרינס, ירקות אין א בוים, און אויך ניט א בוים אין א גרינס, אין א ירק. דאָס איז שוין ניט קיין „הרכבה“, קיין „גרעפטן“, קיין צוזאמענבאהעפטן פון די צוויי מינים. דער ירק, דאָס גרינס, בלייבט ווייטער דאָסזעלבע גרינס, און דער פרוכט פון בוים בלייבט ווייטער דיזעלבע פרוכט; פונדעסטוועגן לערנט די משנה, אז מען טאָר־ניט, ר' יהודה איז מתיר צו פלאַנצן גרינס אין א בוים. דער טעם פון ר' יהודה איז, ווייל ווי מיר האָבן שוין געזאָגט, איז עס קיין גרעפטונג, עס ווערט ניט באהאפטן איינס צום צווייטן, און עס איז ניט מער ווי א יניקה, עס ציט איינס פון צווייטנס זאפט, און דאָס מעג מען; אזוי דערקלערט דער תוספות יום טוב, מיר וועלן ווייטער זען, אז דער דין איז גאנץ אנדערש ביי כלאים וויינגערטנער.

ח. אין, מען טאָרניט פלאַנצן קיין גרינס אין אַ שטאָם־וואַרצל פון אַ סיקאָמאָר־בוים, און מען טאָרניט מרכיב־זיין (גרעפטן) ראוט־קרויט אויף אַ ווייס־צימרינג־ביימל, ווייל דאָס הייסט „גרינס אין א בוים“. די דאָזיקע משנה האלט ניט ווי ר' יהודה אין דער פאָריקער משנה; זי האלט, אז מען טאָרניט פלאַנצן גרינס (ירקות) אין א בוים. „סדן“ הייסט דער שטאָם־וואַרצל פון א בוים, נאָכדעם ווי מען האָט פון אים אפגע־האקט מער ווי די העלפט צוזאמען מיט די צווייגן, אזא שטאָם וואַרצל איז גענוג ברייט און מען קאָן דאָרט פלאַנצן גרינס (ירקות). „סדן של שקמה“ הייסט אזא שטאָם־וואַרצל פון א סיקאָמאָר־בוים, „פיגם“ איז (ווי ר' בנימין מוספיא זאָגט אין „מוסף הערוך“) דאָס גריכישע וואָרט „פינאן“, דאָס איז אזא סאָרט קרויט, „ראוט־קרויט“, אין ענג־ליש „רו“, און די בלעטער זענען ביטער און גיבן ארויס א שאַרפן ריח. „קדה לבנה“

יִרְק בְּאֵילָן. אֵין נוֹטְעִין יְחֹר שֶׁל
תְּאֵנָה לְתוֹךְ הַחֲצוּב, שִׁיהֵא מְקִירוֹ.
אֵין תּוֹחֲבִין זְמוּרָה שֶׁל גֶּפֶן לְתוֹךְ
הָאֲבִטְיָח, שֶׁתְּהֵא זִזְרֶקְתָּ מִימֶה לְתוֹכוֹ,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֵילָן בְּיֶרֶק, אֵין נוֹתְנִין

אֵין א ביימל, אויף וועלכן עס וואקסט א סאָרט צימרינג, און מען רופט עס „קאסיא“ (דאָס שטאַמט פון לשון־קודש־וואָרט „קציעה“), און מיר זעצן עס איבער „ווייס־צימ־רינג־ביימל“. אֵין נוֹטְעִין יְחֹר, מען טאָרניט פלאנצן א צווייג פון א פייגנבוים אין א חצב, כדי ער זאל אים אָפּקילן; מען טאָר ניט אריינשטעקן א צווייג פון א וויינשטאַק אין אן ארבוז (וואסער־מעלאָן), כדי ער זאל אריינגיסן זיינע וואסערן אין אים, ווייל דאָס (די ביידע זאַכען) איז „בוים אין גרינס“, די משנה גיט דאָ צוויי ביישפילן צו דעם דין פון דער פריערדיקער משנה, אז מען טאָר ניט פלאנצן קיין בוים אין גרינס, ווייל עס הייסט כלאים. איין ביישפיל איז דאָס פלאנצן א צווייג פון א פייגנבוים אין א חצב, דאָס וואָרט „יְחֹר“ איז דער טייטש „צווייג“. אין לשון קודש האָבן די צווייגן פון פארשידענע מינים ביימער פארשידענע נעמען. דער צווייג פון א וויינשטאַק הייסט „זמורה“, פון א „פייגנבוים, יְחֹר“, „חצוב“, וואָס הייסט אויך חצב, איז א גרויסע ציבעלע־פלאנצונג, וואָס וואקסט א סך אין ארץ ישראל און אין די שכנות־דיגע לענדער פון ארץ־ישראל. די גמרא בבא בתרא נ"ו זאָגט, אז דעם דאָזיקן חצב האָט יהושע בן נון, ווען ער האָט צוטיילט ארץ ישראל צווישן די ידן, פארפלאנצט אויף די גרעניצן פון יעדנס חלק ערד, ווייל די וואָרצלן פון חצב גייען אריין גלייך און טיף אין דער ערד, און זיי זענען דעריבער א גוטער סימן פאר דער גרעניץ. דער „מלאכת שלמה“ מיינט, אז דער „שיהא מקירו“ איז ניט דער טייטש, כדי „דער צווייג זאל אָפּקילן דעם חצב“, מחמת דער חצב איז גאָרניט אזוי חשוב, אז מען זאל ספּע־ציעל אין אים אריינפלאנצן א צווייג פון א פייגנבוים; נאָר דער טייטש איז אז „דער חצב זאל „אונטערהאַלטן דעם צווייג“, און „מקירו“ איז מסתמא פון וואָרט „קורה“, אונטערשטיצונגס־באלקן. דער צווייטער ביישפיל איז דאָס אריינשטעקן א וויינשטאַק־צווייג אין אן ארבוז, און אויך דאָס טאָר מען ניט, ווייל עס איז א בוים אין גרינס. אין נותנין, מען טאָרניט אריינשאַן דעם זאמען פון א קירביס (דיניע) אין א פּאַפּל־קרויט, כדי דאָס (קרויט) זאל אים (דעם זאמען) היטן, ווייל עס איז „גרינס אין „גרינס“. דאָ גיט די משנה א ביישפיל צום דין פון דער פריערדיקער משנה, אז איינ־פלאנצן „גרינס אין גרינס“ (ירק אין ירק) טאָר מען ניט, „זרע דלעת“, הייסט דער „זאָמען פון א קירביס (דיניע)“, וואָס מען פארזייט, כדי עס זאל ארויסוואקסן דער קירביס. צוליב דעם וואָס דער זאמען (די קערנדלעך) קאָנען זיך ניט באלד אָננעמען און זיי קאָנען פארטריקנט ווערן, געבן טייל גערטנער זיך א עצה און זיי פלאנצן אים אין פּאַפּל־קרויט, וואָס איז פייכט און העלפט די קירביס־קערנדלעך זיך איינצע־וואָרצלן אין דער ערד.

ט. הטומא, אז איינער באהאלט (אין דער ערד) ריבן און רעטאכער אונטער א וויינשטאַק, איז דער דין, אז אויב טייל פון די בלעטער (פון די ריבן און רעטאכער) זענען אָפּגעדעקט (זיי שטעקן־ארויס פון דער ערד) דארף מען ניט מורא האָבן ניט פאַר כלאים, און ניט פאַר שמיטה, און ניט פאַר מעשרות, און מען מעג זיי אָרויסנע־מען (פון דער ערד) אים שבת. די משנה לערנט דאָ, אז דאָס אריינלייגן ירקות, למשל ריבן אָדער רעטאכער אין דער ערד און זיי צו־דעקן מיט דער ערד הייסט ניט, אז מען האָט זיי פארזייט, נאָר עס הייסט סתם באהאלטן אין דער ערד. ממילא מעג מען זיי באהאלטן אין דער ערד אונטער א וויינשטאַק, און מען האָט ניט מורא צו האָבן דערביי פאר דעם איסור פון כלאים. ווייל מען האָט זיי דאָך ניט פארזייט. דאָסזעלבע

שְׁבִיעִית, וְלֹא מִשּׁוּם מַעֲשָׂרוֹת, | אֹמֵר אֵינּוּ כְּלָאִים עַד שְׁיִהוּ שְׁתֵּי
וְיִטְלֵן בְּשַׁבָּת. הַזּוֹרֵעַ חֲטָה וְשִׁעוּרָה | חֲטָיִם וְשִׁעוּרָה, אִי חֲטָה וְשְׁתֵּי
כְּאֶחָת, הֲרִי זֶה בְּלָאִים. ר' יְהוּדָה | שְׁעוּרִים, אִי חֲטָה וְשִׁעוּרָה וְכּוֹסְמָת;

מעג מען די דאזיקע ירקות אריינלעגן אין דער ערד אין שמיטה-יאָר, כאָטש פאר-
זייען אין שמיטה-יאָר טאָר מען דאָך ניט; מחמת דאָס הייסט ניט פארזייט. דאָס-
זעלבע דארף מען ניט אראָפּנעמען קיין מעשר פון זיי, אפילו ווען בעת זיי זענען גע-
לעגן אין דער ערד זענען זיי צוגעוואַקסן; מחמת דאָס הייסט ניט פארזייט, און מעשר
דארף מען נאָר נעמען, ווען מען האָט פארזייט און עס איז געוואַקסן. אויך מעג מען
זיי אָננעמען ביי די בלעטער און ארויסנעמען פון דער ערד אים שבת, כאָטש אים שבת
טאָר מען דאָך ניט אראָפּנעמען קיין זאך, וואָס איז צו באהאפטן צו דער ערד (מחזוק);
מחמת דאָס הייסט ניט אז זיי זענען געווען פארזייט, זענען זיי דאָך ניט באהאָפּטן צו
דער ערד, זיי זענען „תלוש“, שוין פון פריער אָפּגעריסענע. די מפרשים זאָגן, אז דאָס
וואָס די משנה שטעלט דעם תנאי „אויב אביסל בלעטער זענען געווען אָפּגעדעקט“,
איז ניט צוליב כלאים און שמיטה און מעשרות, ווארום בנוגע די דאזיקע זאכן איז ניט
קיין אונטערשיד, צי טייל בלעטער זענען יאָ אָפּגעדעקט צי ניט; דאָס האָט די משנה
צוגעגעבן נאָר בנוגע שבת, ווארום אויב די בלעטער זענען ניט געווען אָפּגעדעקט,
טאָר מען ניט ארויסנעמען אים שבת, ווייל ביים ארויסנעמען מוז מען דאָך באוועגן
די ערד ארום. אָבער אויב טייל בלעטער זענען אָפּגעדעקט איז כאָטש ער באוועגט די
ערד פון דער זייט מעג מען, ווייל עס הייסט א „טלטול מן הצד“ (באוועגן פון א
זייט“), און דאָס מעג מען אים שבת. הוורט, אז איינער פארזייט א ווייץ-קערנדל און א
גערשטן-קערנדל צוזאמען (ער ווארפט זיי ביידע צוזאמען אריין אין דער ערד),
הייסט דאָס כלאים. דאָס דאזיקע פארזייען צוזאמען הייסט אין דער גמרא „מפולת יד“,
„ווארפן מיט דער האנט“, מיט איינמאָל צוזאמען-פארזייען. די משנה לערנט דאָ, אז
לויט דער תורה, מדאורייתא, הייסט כלאים נאָר ווען מען „פארזייט מיט איינמאָל“
צוויי מינים תבואה, למשל א קערנדל ווייץ און א קערנדל גערשטן; אָבער ווען מען
פארזייט צוערשט ווייץ, און דערנאָך פארזייט מען צו אויפן זעלבן אָרט גערשטן, איז
עס מדאורייתא, לויט דער תורה, ניט קיין כלאים. נאָר די רבנן, די חכמים, האָבן גע-
אסר'ט אָפילו ווען מען פארזייט ניט זיי מיט איינמאָל, און אָפילו ווען דער ווייץ און
גערשטן איז נאָר איינער לעבן דעם צווייטן. די רבנן האָבן אָנגעזאָגט, אז מען זאָל
מאכן א הרחקה, א דערווייטערונג צווישן ביידע, וועגן דעם וויפל די דערווייטערונג
דארף זיין, ווערט געלערנט אין די קומענדיקע פרקים פון דער משנה. ר' יהודה זאָגט,
אז עס הייסט ניט קיין כלאים, סיידן עס זענען פאראן צוויי ווייץ-קערנדלעך און איין
גערשטן-קערנדל, אָדער איין ווייץ-קערנדל און צוויי גערשטן-קערנדלעך, אָדער א
ווייץ-קערנדל, און א גערשטן און א שפּעלץ (כוסמת-קערנדל). מחמת ר' יהודה האָלט,
אז ווייל עס שטייט אין דער תורה (ויקרא י"ט) „שדך לא תזרע כלאים“, „דיין פעלד
זאָלסטו ניט פארזייען כלאים“, דארף זיין פריער א פארזייט פעלד און דערנאָך טאָר
מען ניט אין דעם פארזייטן פעלד מאכן כלאים, און א פארזייט פעלד הייסט מינדעסטנס
אויב עס זענען פארזייט צוויי קערנדלעך, און ערשט דאָס דריטע קערנדל פון אן
אנדערן מין מאכט עס כלאים.

אָ פֿל סָאָה שׁוּיִשׁ בּוֹ רוֹבַע מִמֵּיִן | מִמֵּיִן אָחָד, בֵּין מִשְׁנֵי מִיֵּנִין, ר' שְׁמַעוֹן
אָחָר, יָמַעַט, ר' יוֹסִי אוֹמֵר יְבוּרֵי בֵּין | אוֹמְרֵי לֹא אָמְרוּ אֶלֶּא מִמֵּיִן אָחָד, נִתְקַיֵּא

פרק ב.

א. כל סאה, אויב עס איז פֿאַראַן אין א סאה (תבואה צו אַנדערע געוויקסן-זאַמען צום פֿאַרזײען) א פֿערטל (טאַפּ) פֿון אַן אַנדער מײַן, דאַרף מען פֿאַרקלענערן. כדי צו פֿאַרשטיין די משנה וועלן מיר דאָ געבן עטליכע אויפקלערונגען. ערשטנס, כאָטש מען טאָר ניט פֿאַרזײען צוויי מינים צוזאַמען צוליב דעם איסור פֿון כּלאים, למשל, מען טאָרניט פֿאַרזײען ווייץ מיט גערשטן צוזאַמען, פֿונדעסטוועגן אויב עס איז נור פֿאַראַן א קליין ביסל ווייץ אויסגעמישט אינם גערשטן, אָדער א קליין ביסל גערשטן אויס-געמישט אינם ווייץ, מעג מען יאָ פֿאַרזײען, וויפֿיל הייסט א „קליין ביסל“ די חכמים האָבן געזאָגט, אדאָס הייסט ווינציקער פֿון א 24סטל. אויב למשל איין קוואַרט ווייץ איז אויסגעמישט מיט 23 קוואַרט גערשטן, הייסט דאָך אז דער ווייץ איז א 24סטל פֿון גאַנצן אויסגעמישעכץ טאָר מען ניט פֿאַרזײען. אויב אָבער עס איז פֿאַראַן איין קוואַרט ווייץ אויסגעמישט מיט 24 קוואַרט גערשטן איז דאָך דער ווייץ ווינציקער פֿון א 24סטל פֿון גאַנצן אויסגעמישעכץ, מעג מען יאָ פֿאַרזײען. צווייטנס, א סאה האָט 6 קבים (טעפּ), קומט אויס, אז א סאה האָט 24 פֿערטל-טעפּ (ווארום איין יעדן טאַפּ איז דאָך פֿאַראַן 4 פֿערטל). אומעטום, וואו עס איז פֿאַראַן דאָ אין דער משנה כּלאים „רובע“, „א פֿערטל“, מיינט מען „א פֿערטל טאַפּ“. די משנה לערנט דאָ, אז אויב אין א סאה תבואה צום פֿאַרזײען איז פֿאַראַן אויסגעמישט א פֿערטל טאַפּ פֿון אַן אַנדער מײַן, למשל עס איז פֿאַראַן 23 פֿערטל-טעפּ ווייץ און איין פֿערטל-טאַפּ גערשטן (צוזאַמען 24 פֿערטל-טעפּ, וואָס איז איין סאה), זאָל מען פֿאַרקלענערן די צאָל פֿון גערשטן, וואָס איז פֿאַראַן אין דעם געמישעכץ, אזוי אז עס זאָל זײַן ווינציקער פֿון א 24סטל, און דעמאָלט מעג מען פֿאַרזײען. די מפרשים זאָגן, אָ דער טעם פֿון „פֿאַר-קלענערן“ איז, ווייל די תורה האָט גע'אַסר'ט צו פֿאַרזײען כּלאים נאָר ווען מען טוט עס בכונה, מען האָט דעם ווילן צו פֿאַרזײען 2 מינים צוזאַמען. אָבער אזוי ווי דאָ האָט מען דאָך ניט די כּוונה דערצו, נאָר עס איז צופֿעליק אויסגעמישט, איז מדאורייתא באמת מותר, נאָר די חכמים האָבן גע'אַסר'ט, ווייל ביים וואקסן אויפן פעלד וועלן מענטשן מיינען, אז דער בעל הבית האָט בכונה פֿאַרזײט צוויי מינים. קוים אָבער איז עס ווינציקער פֿון א 24סטל וועט מען אויפן פעלד ניט דערקענען. דער ירושלמי זאָגט, אז מיט „פֿאַרקלענערן“ מיינט מען, אז מען קאָן טאָן איינס פֿון די צוויי, אָדער מען שיט-צו מער ווייץ, אָדער מען נעמט ארויס אביסל פֿונם גערשטן. ר' יוסי זאָגט, אז מען זאָל ארויסקלויבן (דעם אַנדערן מײַן אינגאַנצן). דער ברטנורא זאָגט, אז דעם טעם פֿון ר' יוסי איז, ווייל קוים נעמט מען ארויס נאָר אביסל גערשטן און מען לאָזט איבער אביסל, הייסט עס, אז מען וויל שוין יאָ, אז דאָס איבעריקע ביסל גערשטן זאָל בלייבן, דעריבער טאָר מען ניט, נאָר מען דאַרף ארויסקלויבן דעם גאַנצן גערשטן. בײַן סײַ פֿון איין מײַן, סײַ פֿון צוויי מינים. דער פֿריערדיקער דיין, אָז אויב עס איז פֿאַר-ראן אין דער סאה וזיעה א פֿערטל טאַפּ פֿון אַן אַנדער מײַן זאָל מען פֿאַרקלענערן, איז סײַ ווען דער פֿערטל-טאַפּ איז פֿון איין אַנדערן מײַן און סײַ פֿון צוויי אַנדערע מינים; למשל סײַ ווען צו די 23 פֿערטל-טאַפּ ווייץ איז צוגעמישט איין פֿערטל טאַפּ גערשטן — סײַ ווען עס איז צוגעמישט איין האלב-פֿערטל-טאַפּ גערשטן און איין האלב-פֿערטל-טאַפּ קאָרן. ר' שמעון זאָגט, אז מען האָט געזאָגט צו (פֿאַרקלענערן) נור ווען (דער פֿערטל-טאַפּ) איז פֿון איין מײַן. ר' שמעון האלט, אז עס מוז זײַן א גאַנצער פֿערטל-טאַפּ, (דאָס הייסט א 24סטל) פֿון איין אַנדערן מײַן, וחכמים, אָבער די חכמים זאָגן, אז אַלץ וואָס איז כּלאים אין דעם סאה (זריעה) ווערט צוגערעכנט (איז זײַך מצרף) צום

כל שהיא כלאים בספא מִצְטָרֵף | תְּבוּאָה בְּקִטְנִית, וְקִטְנִית בְּתְבוּאָה,
 לְרוּבֵעַ: בַּבְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? | בְּאֵמַת אֲמָרֵי, זְרַעוּנֵי גְּנָה שְׂאִינָן
 תְּבוּאָה בְּתְבוּאָה, וְקִטְנִית בְּקִטְנִית, | גְּאָרְטֵין מִצְטָרֵפִין אַחַד מֵעֵשְׂרִים

פערטל-טאָפּ. אויב למשל ס'איז פאראן אין דעם סאה 23 פערטל-טעפ ווייץ און איין האלב פערטל-טאָפּ גערשטן און איין האלב-פערטל טאָפּ קאָרן, און מיר ווייסן דאָך פון פרק א' משנה א' אז גערשטן און קאָרן זענען כלאים מיט ווייץ, זענען זיי זיך מצרף; זיי ווערן גערעכנט ווי איין פערטל-טאָפּ פון איין מין און מען דארף פארקלענערן. אָבער אויב, למשל, ס'איז פאראן אין דעם סאה 23 פערטל-טעפ ווייץ און איין האלב-פערטל טאָפּ גערשטן און איין האלב פערטל-טאָפּ „זונין“, און פון פרק א' משנה א' ווייסן מיר, אז „זונין“ איז ניט קיין כלאים מיט ווייץ, זענען די האלב-פערטל-טאָפּ „זונין“ זיך ניט מצרף, ווערן ניט צוגערעכנט, מיט דעם האַלב-פערטל-טאָפּ גערשטן, און עס הייסט, אַז עס איז ניטאָ קיין פערטל-טאָפּ פון אַן אנדערן מין און מען דארף ניט פארקלענערן.

ב. במה, ווען איז דאָס געזאָגט געוואָרן? ווען עס איז (אויסגעמישט) תבואה אין תבואה, אָדער קטניות אין קטניות, אָדער קטניות אין תבואה. מחמת אויף צו פארזייען א שטיקל פעלד, צו וועלכן מען דארף האָבן, למשל, א סאה ווייץ אויף זריעה, דארף מען אויך האָבן אַ סאה גערשטן אויף זריעה, און דאָסזעלבע אויך אַ סאה פון אַן אנדערן מין תבואה, צי אַ סאה פון אַ מין פון קטניות, למשל אַר-בעס, באבעס. דעריבער אויב עס איז אויסגעמישט א פערטל-טאָפּ, אפילו פון ארבעס (קטניות) אין א סאה געמישט וועט מען אויפן פעלד נאָכן וואקסן, גלייך דערקענען דעם כלאים, ווארום אויך דאָרט וועט דער ארבעס פארנעמען א 24סטל פון דעם שטח פון פארזייען פעלד. באמת, עס איז אמת, אז זיי (די חכמים) האָבן געזאָגט אז גארטן-קערנדלעך צום פארזייען וועלכע ווערן ניט געגעסן, ווערן פארעכנט לויט איין 24סטל פון פארזייען זיי אין א סאה-זריעה-פעלד. מיט „זרעוני גינה שאינן נאכלין“, „גארטן-קערנדלעך צום פארזייען, וועלכע ווערן ניט געגעסן“, מיינט מען די קערנדלעך פון גרינסן, ווי למשל פון קרויט. די דאָזיקע זריעה קערנדלעך ווערן ניט געגעסן, און געגעסן ווערן נור די בלעטער און דאָס הייפטל קרויט. די קערנדלעך זענען נאָר צום פארזייען, און דעריבער הייסן זיי „גארטן-זריעה-קערנדלעך, וועלכע ווערן ניט גע-געסן“. אַ שטיק פעלד, וואָס צו פארזייען עס דארף מען אַ סאה ווייץ, און וואָס די משנה רופט אַן „בית-סאה“, סאה-זריעה-פעלד, איז גרויס 50 אילן אויף 50 אילן. אָבער צו פארזייען אזא פעלד פון 50 אילן אויף 50 אילן מיט גארטן-זריעה-קערנדלעך, דארף מען ניט האָבן קיין סאה, קיין 24 פערטל טעפ זריעה, מחמת די קערנדלעך זענען קליינע, דינע. עס איז גענוג אנדערהאלבן טעפ פון די דאָזיקע גרינס-קערנדלעך. ווען מען וועט אויך דאָ זאָגן, אַז אויב עס איז אויסגעמישט עטוואָס ווינציקער פון אַ פערטל-טאָפּ פון די דאָזיקע גרינס-קערנדלעך אין א סאה ווייץ מעג עס פארזייען און מען דארף ניט פארקלענערן, וועט מען דאָך ביים וואקסן אויפן פעלד, דערזען, אז דאָס גרינס פארנעמט ניט עטוואָס ווינציקער פון א 24-סטל פון פעלד, נאָר כמעט א זעקסטל, מחמת צום גאַנצן פעלד דארף מען דאָך די זריעה-קערנדלעך ניט מער ווי אנדער-האַלבן טעפ, דאָס הייסט 6 פערטל-טאָפּ. דעריבער לערנט די משנה, אַז דאָס 24סטל ווערט ניט גערעכנט לויט דער מאָס פון די קערנדלעך, נאָר לויט דער מאָס, וויפיל די זריעה וועט פארנעמען שטח אויפן פעלד, און אזוי ווי פון גרינס-זריעה קערנדלעך דארף מען האָבן נור אנדערהאלבן טעפ אויף א „בית סאה“, אויף א פעלד, וואָס צו פארזייען ווייץ דארף מען האָבן א סאה (24 פערטל טעפ), איז דער דין, אז מען דארף פארקלענערן אויב א 24סטל פון אנדערהאלבן טעפ גרינס-זריעה-קערנדלעך (דאָס הייסט אַ פערטל פון א פערטל טאָפּ, אַ 16-טל פון אַ טאָפּ) איז אויסגעמישט מיט מער פון אַ סאה (24 פערטל-טעפ) ווייץ-זריעה, דער „באמת אמרו“, ס'איז אמת, אז זיי (די חכמים) האָבן געזאָגט ווערט געטייטשט, אז דאָס מיינט, אז דאָס איז א הלכה למשה

וְאָרְבַּע בְּנוֹפֵל לְבֵית סָאָה, רַבִּי שְׁמַעוֹן
 אָמַר כְּשֵׁם שְׁאָמְרוּ לְהַחֲמִיר בְּךָ
 אָמְרוּ לְהַקֵּל, הַפְּשִׁימֵן בְּתַבּוּאָה,
 מִצְמָרְפֵת אַחַד מְעֻשְׂרִים וְאַרְבַּע
 בְּנוֹפֵל לְבֵית סָאָה: גַּ הִיתָה שְׂדֵחִי
 זְרִיעָה חֲמִים וְנִמְלֵךְ לְזִרְעָה שְׁעוּרִים,
 נִמְתִּין לָהּ עַד שְׁתַּתְּלִיעַ וְיִוֹפֵךְ וְאַחַר
 בְּךָ זִרְעוּ, אִם צִמְחָה, לֹא יֵאמַר,
 אֲזָרַע וְאַחַר בְּךָ אִוֹפֵךְ. אֲלֵא הוֹפֵךְ
 וְאַחַר בְּךָ זִרְעוּ, בְּמָה יֵהָא חוֹרֵשׁ?

מסיני און אז דערויף איז ניטאָ קיין מחלוקה. דער אויסדרוק „נופל“ (פאלן) מיינט מען „פארזייען“, ווייל ביים פארזייען די תבואה פאלן די קערנדלעך אראָפ אויף דער ערד. „בנופל לבית סאה“ מיינט מען, „לויט דעם שיעור פון פארזייען א שטיקל פעלד, וואָס צו פארזייען עס מיט תבואה דארף מען האָבן דערצו א סאה“; ווי מיר האָבן פריער גע- זאָגט מיינט מען דאָס א שטח פון 50 איילן אויף 50 איילן, דאָס הייסט 2500 קוואַדראַט- איילן. ר' שמעון זאָגט, אז פונקט ווי זיי (די חכמים) האָבן געזאָגט מחמיר-צורזיין, האָבן זיי (דעמזעלבן) דין ווי וועגן גרינס-זריעה-קערנדלעך) געזאָגט אויך מיקל-צורזיין: פלאַקס אין תבואה ווערט פאררעכנט לויט איין 24-סטל פון פארזייען אין א סאה-זריעה-פעלד (בית-סאה). ר' שמעון זאָגט, אז אזוי וי מען האָט מחמיר געווען ביי די דינע גרינס- זריעה קערנדלעך, אז ווען עס איז אויסגעמישט פון זיי א 16-טל טאָפ אין א סאה תבואה דארף מען פארקלענערן, אזוי האָט מען אייך געזאָגט דעמזעלבן דין אויף מיקל צורזיין. למשל פלאַקס ווערט געזיט זייער געדיכט, אז מען דארף האָבן אויף א בית-סאה, אויף א פעלד פון 50 אויף 50 איילן, גאַנצע דריי סאה זריעה-קערנדלעך. דעריבער אויב פלאַקס-זריעה איז אויסגעמישט מיט ווייץ דארף מען ניט פארקלענערן ווען עס איז פאראן א פערטל טאָפ אויף א סאה אויסגעמישעכץ; נאָר מען דארף פאר- קלענערן ערשט ווען עס איז פאראן דריי פערטל-טאָפ ווייל אויף צו פארזייען א בית- סאה-פעלד דארף מען דאָך האָבן דריי סאה פלאַקס.

ג. היתה, אז (איינער האָט) א פעלד, וואָס איז פארזיט מיט ווייץ, און ער איז זיך מיישב צו פארזייען עס מיט גערשטן, זאָל ער ווארטן ביז דאָס פעלד) וועט (דורך דעם ווייץ) ווערמדיק ווערן און דערנאָך זאָל ער איבערדרייען (איבעראַרן) די ערד מיט דעם ווייץ) און דערנאָך מעג ער פארזייען (גערשטן). דאָס וואָרט „שתתליע“, עס זאָל ווערן ווערמדיק“, מיינט, אז פון דעם פארזיטן ווייץ זאָלן זיך ארויסציען דינע פעדעמלאך, וואָס זען אויס ווי ווערמלאך. דער ירושלמי זאָגט, אז דאָס הייסט, אז מען זאָל ווארטן דריי טעג נאָכן זייען אין נאסער ערד, און אין טריקענער ערד מער ווי דריי טעג. דער טעם פון דער משנה איז, וואָס קוים זענען די ווייץ-קערנדלעך שוין פארפולט און מען אקערט זיי איבער קאַנען זיי שוין ניט מער וואַקסן. אַם, אויב (דער ווייץ) איז שוין געווען אביסל ארויסגעשפראַצט, זאָל ער ניט זאָגן: „איך וועל צוערשט פארזייען (דעם גערשטן) און דערנאָך וועל איך איבעראַקערן“, נאָר ער דארף צוערשט איבעראַקערן און דערנאָך פארזייען (דעם גערשטן). דער „תפארת ישראל“ זאָגט, אז דאָס איז א פירוש צו דעם פריעריקן דין, דהיינו, אז דער דין אז ער דארף צוערשט איבעראַקערן דעם ווייץ און דערנאָך מעג ער זייען גערשטן, איז נאָר ווען דער ווייץ איז שוין געווען אביסל ארויסגעשפראַצט, אָבער אויב נאָכניט, מעג ער צוערשט פאר- זייען דעם גערשטן און דערנאָך פאראַקערן דעם ווייץ. כמה, וויפיל (ווי ברייט) דארף ער איבעראַקערן ווי די אקער-בערגלעך נאָכן רעגן. מיר האָבן שוין געשריבן אין פאה פרק ח' משנה א' אז „רביעה“ הייסט די צייט ווען עס גייט אין ארץ-ישראל דער רעגן. א גאנצן זומער גייט ניט קיין רעגן; ערשט אין אָנהויב חודש חשון הויבט אָן צו גיין דער ערשטער רעגן און דאָס הייסט „רביעה ראשונה“. די ערד ווערט נאָכן רעגן ווייכער און מען קאָן איר אקערן. דעמאָלס אקערט מען אין ברייטע שורות, אין ברייטע בערגלעך, כדי צווישן די שורות, צווישן די אקער-בערגלעך, זאָלן זיין בריי- טערע ראוועס, קאַנאַלעלעך, און דאָס וואסער זאָל קאַנען דורכפליסן לייכט. דאָס

כְּתַלְמֵי הַרְבִּיעָה. אַבָּא שְׂאוּל אָמַר, כְּדֵי שְׂלֵא יִשְׁיַר רוּבַע לְבֵית סָאָה: דְּזוּרְעָה וְנִמְלָךְ לְנוֹטְעָה, לֹא יֵאמַר אֶפְטֵעַ, וְאַחַר כֵּךְ אֶפְדֵּךְ, אֲלֵא הוֹפְדֵךְ וְאַחַר כֵּךְ נוֹטַע. נִטְנָעָה וְנִמְלָךְ לְזוּרְעָה, לֹא יֵאמַר, אֶזְרַע וְאַחַר כֵּךְ אֶשְׂרֵשׁ.

ווארט „תלמי“ (תלמים) טייטשט ר' דוד קמחי (דער רד"ק), „אקערבערגלעך“, די שורות אויפגעווארפענע ערד דורכן אקערן; דער רמבם טייטשט, אז דאס מיינט מען די ראוועס, די קאנאלעכלעך צווישן די בערגלעך. די משנה לערנט, אז ער דארף ניט איבעראקערן געדיכט, איין בערגל לעבן צווייטן, נאר ער קאן איבעראקערן אזוי ברייט ווי מען אקערט אין רעגן-צייט. אבא שאול זאגט, (אז ער דארף אזוי איבערא- קערן דעם ווייץ), אז אין א פעלד פון א בית-סאה (גרויס אויף צו פארזייען א סאה ווייץ) זאל ער ניט איבערלאזן (ניט איבערגעאקערט) א שטיקל פעלד, (וואס איז פארזייעט) מיט א פערטל-טאָפּ (ווייץ). ווי מיר האבן געזאגט אין משנה א' הייסט א „רובע לבית סאה“ א 24סטל, און די משנה לערנט דא, אז ביי איבעראקערן טאר מען ניט איבערלאזן א 24סטל פון דעם פעלד.

ד. זרועה, אויב א פעלד איז פארזייעט מיט תבואה און ער איז זיך מיישב צו פארפלאנצן עס (מיט פרוכטן-ביימער) זאר ער ניט זאגן: „איך וועל צוערשט פאר- פלאנצן און דערנאך וועל איך איבעראקערן, כדי צו פארניכטן די פארזייעט תבואה“, נאר ער זאל צוערשט איבעראקערן (די תבואה) און דערנאך פארפלאנצן. דער ברטנורא זאגט, אז די משנה מיינט דא פארפלאנצן „מיט וויינשטאקן“, ווייל נאר וויינשטאקן מיט תבואה טאר מען ניט (כלאי הכרם, „כלאים פון וויינשטאקן“). אבער עס זענען פאראן מיינונגען (ראב"ד), אז אויך מיט אנדערע ביימער טאר מען ניט. נטועה, אויב דאס פעלד איז פארפלאנצט (מיט פרוכטן-ביימער) און ער איז זיך מיישב צו פארזייען עס מיט תבואה, זאל ער ניט זאגן: „איך וועל צווערשט פארזייען און דערנאך וועל איך ארויסרייסן מיטן וואַרצל די ביימער“, נאר ער דארף צוערשט ארויסרייסן מיט וואַרצל די ביימער און דערנאך מעג ער פארזייען; אויב ער וויל מעג ער אָפּהאַקן (די ביימער) זיי זאלן זיין נידריגער פון א טפח פון דער ערד, דערנאך פאר- זייען, און דערנאך ארויסרייסן מיטן וואַרצל (די איבערגעבליבענע שטיקער ביימער). די „משנה הראשונה“ זאגט, אז דער טעם, פארוואס ער דארף פריער אָפּהאַקן די ביימער ביז ווינציקער פון א טפח, איז, כדי מען זאל די ביימער ניט מער דערקענען, אז דאס זענען ביימער, און ביי כלאים האט מען זייער פיל אכט געלייגט אויף דעם „מראית עיני“, אויף דעם „דערקענען“. די מאס „טפח“ איז פאראן אין תנ"ך און די גמרא מנחות מ"א זאגט, אז א טפח איז ווי די ברייט פון די 4 גראָבע פינגער פון א מענש'ס האנט.

ה. היתה, (אז איינער האט) א פעלד, וואס איז פארזייעט מיט קימל (קרבוס) אָדער מיט לוף (א סאָרט ציבעלע), טאר ער ניט זייען אויף זיי (אויף דעמעלעבן פעלד קיין אנדערן מין תבואה) ווייל דער קימל און דער לוף וואקסן ערשט נאך דריי יאר. די מפרשים טייטשן, אז די משנה מיינט, אז ביי קימל און לוף העלפט ניט, וואס מען ווארט דריי טעג ווען די זריעה ווערט ווערמדיק און מען אקערט איבער; מחמת זייערע זריעה-קערנער וואקסן צוריק ביז דריי יאר. טייל זענען גורס ניט „קרבוס“, נאר „קנבוס“ און טייטשן אז דאס מיינט מען קאנאפעס, (אין לאטיין „קאנאביס“), אין ענגליש „העמפ“. אבער דער תוספות-יוס-טוב באַמערקט, אז דאס קאן ניט זיין, מחמת קאנא- פיעס וואקסן יעדעס יאר. תבואה, אויב אין (א פעלד, וואו עס וואקסט) תבואה, האבן ארויסגעשפראצט ווידער-וואקסונגען (ספיח) פון איסט'ס (א גארב, וואס מען מאכט

סְפִיחֵי אֲסָטִים, וְכֵן מְקוֹם הַגְּרָנוֹת | אֹמְרִים לוֹ, עֲקוֹר אֵת הַכֵּל הַזֶּה מִמֶּיִן
שְׁעָלוּ בָּהֶן מִיְּנֵי הַרְבֵּה, וְכֵן תִּלְתֵּן | אַחֵר: ׀ הַרוּצָה לַעֲשׂוֹת שְׂדֵרוֹ מִשֵּׁר
שְׁהַעֲלָתָה מִיְּנֵי צְמָחִים, אִין מְחִיבִין | מִשֵּׁר מִבֵּל מִין בִּשְׂאֵי, שְׁלֹשֶׁה תִּלְמִים
אוֹתוֹ לְנֶכֶשׁ, אִם נֶכֶשׁ אוֹ כִּסְחָ, | שְׁלֹשֶׁתֵינָהּ, וְבָהּ אֵי מִלֵּא הָעוֹל הַשְּׂרוּנִי.

דערפון פארב) און דאָס זעלבע איז דער דין אויב אויף דעם אָרט (אין פעלד, וואו עס איז געווען) דער שייער, האָבן ארויסגעשפראַצט זאנגן פון פארשידענע מינים תבואה (מחמת די קערנער פון די פריערדיקע תבואה פון שייער זענען צופעליק אראַפגעפאלן אין דער ערד און האָבן איצט ארויסגעשפראַצט), און אזוי איז אויך, אויב אין (א פעלד, וואָס איז געווען פארזייט מיט) תלתן (א סאַרט קלאָווער) זענען ארויסגעוואקסן אויך אנדערע מינים פלאנצונגען, — איז דער בעל הבית פון פעלד ניט מחויב ארויסצורייסן (די פרעמדע מינים פלאנצונגען, און עס הייסט ניט קיין כלאים). כלאים הייסט נור, ווען דער בעל הבית פון פעלד וויל באמת, אז עס זאלן וואקסן די צוויי מינים, אויב אָבער מען ווייסט, אז דער בעל הבית וויל נישט, אז די פארשידענע מינים זאלן וואקסן צוזאמען, מחמת ווען איין מין ברענגט שאדן דעם צווייטן מין פאר־שטייט מען דאָך, אז דאָס וואָס זיי וואקסן צוזאמען איז געגן דעם ווילן פון בעל הבית, הייסט עס ניט קיין כלאים, און מען צווינגט ניט דעם בעל הבית אויסצורייסן. און די משנה גיט דאָ עטליכע משלים פון אזעלכע פאלן. דער ערשטער משל איז, אויב אין א פעלד תבואה האָבן זיך באוויזן ספּיח, ווידער־וואקסונגען פון איסטיס, יעדער ווייסט, אז איסטיס (אין גריכיש „איסאטיס“, אין ענגליש „וואַאד“, אין פּויליש „אוושעטא“, אזא גראַז, פון וועלכן מען מאכט פארב) ברענגט שאדן דער תבואה. ממילא, פארשטייט מען, אז דער בעל הבית האָט עס ניט פארזייט, נאָר עס איז א ווי־דערוואקסונג געגן ווילן פון בעל הבית. דאָסזעלבע איז, ווען אויף א שטיק פעלד, וואו מען מאכט שייערן פאר די תבואות, זענען פון די צופעליק־אראַפגעפאלענע קערנד־לעך ארויסגעוואקסן פארשידענע מינים פון די תבואות. יעדער ווייסט, אז דער בעל הבית וויל, אז דאָס אָרט צו מאכן שייער זאל זיין ליידיק, גליאַטיק, כדי עס זאל זיין לייכטער צו מאכן דעם שייער. ממילא פארשטייט מען, אז די מינים תבואות וואקסן דאָ געגן דעם בעל הבית'ס ווילן. דאָסזעלבע איז אויך מיט א פעלד, וואָס איז פארזייט מיט תלתן (א סאַרט קלאָווער, מען רופט עס אויך „פענום גרעקום“, „גריכיש היי, אין ענגליש „פענוגרעק“), און עס זענען דאָרט ארויסגעוואקסן אנדערע מינים גרינסן, און מען ווייסט, אז זיי ברענגן שאדן דעם תלתן. אין די אלע פאלן צווינגט מען ניט דעם בעל הבית אז ער זאל די פרעמדע מינים ארויסרייסן. „נכש“ הייסט ארויסרייסן פרעמדע (שלעכטע) געוויקסן פון א פעלד אָדער א גאַרטן און איבערלאָזן דאָס ריכטיקע געוויקס. אס, אויב ער האָט יאָ גענומען אַרויסרייסן אָדער אָפשיידן (די בלעטער פון די פרעמדע געוויקסן) זאָגט מען אים: „רייס אים אינגאנצן, און לאָז איבער נור אין מין“, דער טעם איז, וויל קיים האָט ער אביסל יאָ אויסגערייסן אָדער אָפגעשניטן די בלעטער און האָט איבערגעלאָזט די וואַרצלן, קאָן מען דאָס אויסטייטשן, אז דאָס וואָס ער האָט איבערגעלאָזט האָט ער יאָ געוואַלט איבערלאָזן, ממילא וואקסט דאָך עס שוין מיט זיין ווילן און עס הייסט דעריבער כלאים. דעריבער הייסט מען אים שוין ארויסרייסן אינגאנצן און איבערלאָזן נור איין מין.

ו. הרוצה, אז איינער וויל מאכן (צעטיילן זיין פעלד אין) עטליכע בייטן (און אין יעדן בייט פארזייט) א אנדערן מין (תבואה) זאָגן די בית שמיאי, אז (כדי דאָס זאל ניט הייסן כלאים, און כדי מען זאל זען, אז פון איין בייט וואָס איז פארזייט מיט איין מין תבואה, ביז צום אנדערן בייט, וואָס איז פארזייט מיט אַן אנדערן מין תבואה איז גענוג ווייט אפגעריקט, דארף איין בייט זיין ווייט פון צווייטן בייט) ווי די ברייט פון דריי אקער־בערגלעך פון עפנונג־אקער, ווי מיר האָבן שוין געזאָגט איז דער דין אז ווען מען זייט איין מין תבואה לעבן דעם צווייטן מין הייסט עס כלאים נאָר דעמאלס ווען

וְקָרֹבִין דְּבָרֵי אֱלוֹהִים לְהִיזֹת כְּדַבְרֵי אֱלוֹהִים: | גְּרָאָה פְּסוּף שְׂדֵהוּ. שְׁלֹו חֲטִיִּים וְשֹׁל
 זְ הִנֵּה רֵאשׁ תּוֹר חֲטִיִּים נִכְנָס בְּתוֹךְ | חֲבִירוֹ מִן אַחֵר, מוֹתֵר לְסִמּוּךְ לֹו
 שְׁל שְׁעוּרִים, מוֹתֵר, מִפְּנֵי שְׂהוּא | מֵאוֹתוֹ הַמִּין, שְׁלֹו חֲטִיִּים וְשֹׁל חֲבִירוֹ

עס איז ניט אָפּגעריקט איינער פון צווייטן און עס מאכט דעם איינדרוק, ווי מען וואָלט עס געזייט צוזאמען. אויב אָבער עס איז גענוג אפגעריקט, אפילו אין איין פעלד, מעג, מען זאָגן די בית שמאי, אָז „גענוג אָפּגעריקט“ הייסט, ווען פון איין מין צום צווייטן איז ווייט ווי די ברייט פון דריי אקער־בערגלעך, וואָס מען מאכט מיטן אקער־אייזן, ווען מען אקערט־אויף דאָס פעלד („פתוח“, אויפגעפּענען, אויפאקערן, באלד נאָכן ערשטן רעגן) און מען מאכט דעמאָלט ברייטע בערגלעך („תלמים“; זע פריער משנה ג'). דאָס וואָרט „משר“ איז דער טייטש „א בייט“, א לאנגע, ברייטע שורה אין פעלד באוואקסן מיט א מין תבואה; אין פּוילן האָט מען עס גערופּן „זאָגאַן“. דער ירושלמי זאָגט, אז די ברייט פון די דריי אקער־בערגלעך זענען צוויי איילן, און אז די דאָזיקע הפסקה צוויי איילן די ברייט מוזן זיך ציען צוויי איילן לאנג, און נאָך די צוויי איילן לאנג קאָן שוין די הרחקה, די ווייטקייט צווישן די צוויי בייטן, ווערן וואָס־אמאָל שמעלער, אזוי אז גאָר צום סוף מעגן זיך די צוויי בייטן כמעט אַנרירן איינע די אנדערע. ובית הלל, און די בית הלל זאָגן, אז (איין בייט דארף זיין אפּגערוקט פון אנדערן בייט) ווי ברייט עס איז דער אקער־יאָך אין שרוֹן־טאָל, שרוֹן איז דער טאָל אין ארץ ישראל אויפן ברעג פון מיטלענדישן ים. דער אקער־יאָך אין טאָל איז ברייטער, מחמת אין די בערג מוזן די אָקסן גיין מער צוגעריקט צום צווייטן. וקרובים, און די ווערטער פון די (בית הלל) זענען נאָנט צו זיין דאָסזעלבע וואָס די ווערטער פון די (בית שמאי). עס הייסט, אז דער שיעור איז כמעט דערזעלבע, און ווי מיר האָבן פריער געזאָגט איז עס צוויי איילן.

ז. היה, אויב דער שפיץ פון א ווינקל פון (א דריי קאנטיק) שטיקל פעלד פאר־זייט מיט ווייץ איז אריינגעגאנגען אין א שטיקל פעלד פארזייט מיט גערשטן, מעג מען (און עס הייסט ניט קיין כלאים). ווייל מען דערקענט, אז דאָס איז דער סוף פון זיין פעלד. מיר האָבן שוין געזאָגט, אז דער איסור פון כלאים צו זייען איין מין תבואה לעבן דעם צווייטן מין תבואה, ווי ווייץ לעבן גערשטן, איז נאָר ווען מען דערקענט ניט, אז דאָס זענען צוויי באזונדערע פעלדער; אָבער אויב מען דערקענט יאָ הייסט עס ניט קיין כלאים. דעריבער איז יעדע פּאַרם, וואָס מאכט דערקענען, אז דאָס זענען צוויי באזונדערע פעלדער, שוין גענוג מתיר צו מאכן, אז עס זאָל ניט הייסן קיין כלאים. לערנט דאָ די משנה, אז אויב דער שפיץ פון א ווינקל פון א דרייקאנטיק ווייזן־פעלד שניידט זיך אריין אין א שטיקל פעלד פון גערשטן, דערקענט מען דאָך אז דאָס איז ניט ווייץ פּאַרזייט אין גערשטן נאָר אָז עס איז דער סוף פון דעם שטיקל ווייזן־פעלד, דעריבער מעג מען. דער רמבם זאָגט, אז מיט „ראש תור“ מיינט מען ניט דוקא פון א דרייקאנטיק שטיקל פעלד, נאָר יעדער ווינקל־שפיץ, אפילו פון א פיר־צו־א פינף־קאנטיק. שלו, אויב זיינס (איינער האָט א פעלד וואָס) איז פארזייט מיט ווייץ און (דערלעבן איז) זיין שכנים (פעלד) מיט אן אנדער מין (למשל מיט גערשטן), מעג ער פארזייטן צום סוף פון זיין (ווייזן־פעלד) א שורה מיט דעם אנדערן מין (מיט דעם גערשטן). מחמת דער זייטיקער מענטש וועט מיינען אז די דאָזיקע שורה מיט דעם גערשטן געהערט ניט אים, נאָר עס איז דער סוף פון שכנים גערשטן־פעלד, און צווישן פעלדער פון צוויי מענטשן דארף מען ניט קיין הרחקה, קיין דערווייטערונג. די חכמים האָבן געמאכט די אלע פארלייכטערונגען, ווייל מדאורייתא איז דאָס זייען איין מין לעבן דעם אנדערן ניט קיין כלאים, ווי מיר האָבן געלערנט אין פרק א' משנה ט', סידור מ'ווארפט אריין די קערנער פון ביידע מינים מיט אמאָל אין דער ערד. נאָר די חכמים האָבן גע'אסר'ט און פארלאנגען א הרחקה, א דערווייטערונג צווישן די צוויי מינים, כדי זייטיקע מענטשן זאָלן ניט מיינען, אז מען האָט געזייט צוזאמען. אָבער

חטים, מותר לסמוך לו תלם של פשתן, ולא תלם של מין אחר. ר' שמעון אומר, אחד זרע פשתן ואחד קל המנין, ר' יוסי אומר, אף באמצע שדרה מותר לבדוק בתלם של פשתן; ח אין סומכין לשדרה תבואה חרדל וחריע, אבל סומכים לשדרה ירקות

קוים איז פאראן א סימן, אז דאס זענען צוויי באזונדערע פעלדער, מעג מען, שלו חטים ועל חברו חטים, אויב זיין (פעלד) איז (פארזייט מיט) ווייץ און זיין שכניס (פעלד) איז אויך פארזייט מיט ווייץ, מעג ער זייען (אויף דער גרעניץ צווישן זיין פעלד און דעם שכניס פעלד) א שורה מיט פלאקס, אבער ניט קיין שורה פון אן אנדערן מין. די מפרשים זאגן, אז ווייל יעדער ווייסט, אז פלאקס זייט מען גרעסערע שטחים און עס איז ניט דער שטייגער צו זייען בלויז איין שורה פלאקס, וועט יעדער זייטיקער מענטש פארשטיין, אז דאס האט ער באר געוואלט פרובירן צי זיין פעלד איז גוט אויך פאר פלאקס. אבער אן אנדערן מין, וואס איז יא דער שטייגער צו זייען איין שורה, טאר מען ניט. — ר' שמעון זאגט, (עס איז אלץ איינס) סיי צו זייען פלאקס סיי אלע אנדערע מינים. דער רמב"ם און דער ברטנורא זאגן, אז ר' שמעון האלט, אז אויך פלאקס טאר מען ניט; די אנדערע מפרשים (מלאכת שלמה, תפארת ישראל) ווייזן אן אויפן יסוד פון ירושלמי, אז ר' שמעון האלט, אז אויך אנדערע מינים מעג מען, ר' יוסי זאגט, אז אפילו אין דער מיט פון זיין פעלד (וואס איז פארזייט מיט ווייץ) מעג ער פארזייען, אויף פראבע, איין שורה פלאקס. מחמת ר' יוסי האלט, אז ווייל עס איז ניט דער שטייגער צו זייען איין שורה פלאקס ווייסט דעדיבער יעדער, אז אפילו אין מיטן פעלד פון ווייץ איז דער פלאקס פארזייט נור אויף פראבע.

ח. איג, מען טאר ניט לעבן (דעם שכניס) פעלד פון תבואה (פארזייען) זענעפט (חרדל) אדער ווילדן זאפערן (חריע). דער רמב"ם און אויך דער ברטנורא טייטשן, אז ווייל זענעפט און זאפערן ברענגן שאדן תבואה, וועט מען מיינען אז דאס איז ניט א שכניס פעלד, ווארום קיינער וואלט ניט געלאזט זיין שכן פארזייען לעבן זיין פעלד א זאך, וואס ברענגט שאדן דער תבואה פון זיין פעלד; מען וועט דעריבער מיינען, אז דאס געהערט צו איין בעל הבית און ער האט עפיים אוויכטיקן טעם, פארוואס ער האט דאס פארזייעט, און ממילא הייסט דאך עס כלאים, ווייל ער האט דאך עס געטאן בכונה. אבל, אבער מען מעג לעבן דעם (שכניס) פעלד מיט גרינסן (פארזייען) זענעפט (חרדל) און ווילדע זאפערן (חריע). מחמת צו גרינסן ברענגן זיי ניט קיין שאדן, און ווייל מען ווייסט, אז דערלעכן געהערט דאס פעלד צו אן אנדערן, וועט מען פארשטיין, אז דאס זענען צוויי פעלדער, וואס געהערן צו צוויי באזונדערע מענטשן, וסומן, און מען מעג פארזייען אן אנדערן מין לעבן א ניט-פאראקערט פעלד („בור"), א פאראקערט אבער ניט-פארזייעט פעלד („גיר"), א צוים פון אנגעלייגטע שטיינער („גפה"), א וועג, א צוים וואס איז הויך צען טפחים, א גרובן וואס איז טיף צען טפחים און איז ברייט טפחים, א בוים וואס זיינע צווייגן זענען אראפגעבויגן צו דער ערד, און א פעלדן-שטיין וואס איז הויך צען טפחים און איז ברייט פיר טפחים. דער טייטש איז, אז אויב איינע פון די דאזיקע אויסגערעכנטע זאכן געפינט זיך צווישן צוויי שטיקעלעך פעלדער, מעג מען יעדעס שטיקל פעלד פארזייען מיט אן אנדערן מין, און עס הייסט ניט קיין כלאים, ווייל מען דערקענט, אז דאס זענען צוויי באזונדערע פעלדער.

ט. הרוצה, אז איינער וויל מאכן זיין פעלד אין פיר-קאנטיקע בייטן (קרחת), און

מין, עושה עשרים וארבע קרחות | נראית בשדה חרדל. דברי ר' מאיר,
 לבית סאה, מקרחת לבית רובע, | ובחבא, משע קרחות מותרות, עשר
 זורע בתוכה כל מין שירצה. היתה | אסורות, רבי אלעזר בן יעקב אומר,
 קרחת אחת או שתים, זרעם חרדל. | אפילו כל שדהו בית פור, לא עשה
 שלש, לא זרעם חרדל, מפני שהיא | בתוכה חוץ מקרחת אחת: ו כל

אין יעדער פיר-קאנטיקער ביים (פארזייען) אן אנדערן מין, מעג ער מאכן פיר און צוואנציק פיר-קאנטיקע ביטן אין א שטיקעל פעלד, (וואָס איז) אזוי גרויס (אז מען קאָן עס פארזייען מיט) א סאה תבואה („בית-סאה“), (דאָס הייסט), איין פיר-קאנטיקע ביט אויף א שטיקל פעלד (וואָס צו פארזייען עס דארף מען האָבן) א פערטל-טאָפּ („בית רובע“), און ער מעג זייען (אין יעדער פיר-קאנטיקער ביט) יעדן מין וואָס ער וויל. ווי מיר וועלן זען ווייטער זאָגט די דאָזיקע משנה ר' מאיר, און כדי צו פארשטיין בעסער דעם דין, דארף מען געדענקן (ווי מיר האָבן געשריבן אין דעם איצטיקן פרק משנה א'), אז אין א סאה זענען פאראן 6 טעפּ (קבים) דאָס הייסט 24 פערטל-טעפּ („רובע“). קומט אויס, אז א בית סאה, דאָס הייסט, א שטיקל פעלד, אויף וועלכן מען קאָן פארזייען א סאה תבואה, קאָן מען צוטיילן אויף 24 „בית רובע“, אויף 24 שטיקלעך פעלד, וואָס אויף יעדן פון זיי קאָן מען פארזייען א פערטל-טאָפּ. זאָגט ר' מאיר אז מען קאָן טאקע צוטיילן אזא בית סאה אויף 24 גלייכע חלקים, יעדע פון זיי א פיר-קאנטיקער בית רובע, און אין יעדן בית רובע פארזייען א באזונדערן מין, און דאָס הייסט ניט קיין כלאים, מחמת מען דערקענט, אז דאָס זענען 24 באזונדערע פעלד-דער. יעדער טייל, יעדער בית רובע, הייסט „קרחת“; דאָס איז דער נאָמען פאר א קוואַדראַט-פיר-קאנטיקע פעלד-בייט (אין איצטיקן פרק משנה ו' ווערט א לאנגליכער בייט, וואָס איז לענגער ווי ברייטער אָנגערופן „מישר“). עס איז אָנגענומען, אז א בית סאה האלט 50 איילן די לענג און 50 איילן די ברייט, און א בית רובע האלט לערך 10 איילן מיט עפּיס די לענג און 10 איילן מיט עפּיס די ברייט. היתה, (אויב אין א תבואה פעלד פון א בית סאה) איז פאראן איין פיר-קאנטיקע בייט (קרחת) אָדער צוויי פיר-קאנטיקע בייטן מעג ער זיי פארזייען מיט זענעפט (חרדל); אָבער דריי פיר-קאנטיקע בייטן טאָר ער ניט פארזייען מיט זענעפט ווייל עס זעט אויס ווי א פעלד מיט זענעפט. דער טעם איז, ווייל עס איז ניט דער שטייגער צו פארזייען א סך זענעפט, און דעריבער זעט זיך עס אָן און עס מאכט דעם איינדרוק ווי א פעלד מיט זענעפט אינמיטן א פעלד מיט תבואה. דברי ר' מאיר, אזוי זאָגט ר' מאיר. דאָס הייסט, אז אויך דער ערשטער דין פון דער משנה, אז מען מעג פארזייען אין א בית סאה 24 קרחות מיט פארשידענע מינים, ניט מאכנדיק קיין שום הרחקה, קיין שום דערוויי-טערונג, צווישן איין מין און דעם צווייטן, איז געזאָגט געוואָרן פון ר' מאיר. חכמים, און די חכמים זאָגן, אז ניין פיר-קאנטיקער בייטן (קרחות) אין א בית סאה מעג מען (פארזייען מיט פארשידענע מינים), (אָבער) צען טאָר מען ניט. ווייל ווען מען פאר-זייט ניין בלייבט צווישן איין קרחת און דער צווייטער א ליידיקע קרחת א ליידיק שטיקל פעלד, וואָס איז גרויס ווי א „בית רובע“ (ווי מיר האָבן פריער ערקלערט, איז א „קרחת“ גרויס ווי א „בית רובע“) איז דאָס א גוטע הרחקה. אָבער ווען מען פאר-זייט 10 פיר-קאנטיקע בייטן, מוז איינע אָנרירן דער צווייטער, דעריבער טאָר מען ניט ר' אליעזר בן יעקב זאָגט, אז אפילו זיין גאנץ פעלד איז גרויס ווי א בית כור (א כור איז 30 סאה, און א „בית כור“ הייסט א פעלד, וואו מען פארזייט 30 סאה) טאָר מען ניט מאכען אין דעם פעלד מער ווי איין קרחת. דער „תפארת ישראל“ זאָגט, אז ר' אליעזר בן יעקב האלט, אז אפילו אין אזא גרויס פעלד מיט תבואה טאָר מען אין דערמיט פעלד ניט זייען מער ווי איין אנדער מין, איין „קרחת“.

י. כל אלץ, וואָס איז דאָ אין א בית רובע (אין א שטיקל פעלד צען איילן מיט

שְׁהוּא בְּתוֹךְ בֵּית רוֹבַע, עוֹלָה בְּמִדַּת | טַפְּחִים, תְּבוּאָה בְּיָרֵק, יָרֵק בְּתְבוּאָה,
 בֵּית רוֹבַע, אֲכִילַת הַגֶּפֶן וְתַקְבָּר וְתַסְלַע | בֵּית רוֹבַע, ר' אֱלִיעֶזֶר אָמַר, יָרֵק,
 עוֹלִין בְּמִדַּת בֵּית רוֹבַע, תְּבוּאָה | בְּתְבוּאָה שֶׁשָּׁה טַפְּחִים: יָא תְבוּאָה
 בְּתְבוּאָה בֵּית רוֹבַע, יָרֵק בְּיָרֵק שֶׁשָּׁה | נוֹטָה עַל גְּבִי תְבוּאָה, יָרֵק עַל גְּבִי

עפ"ס אויף 10 איילן מיט עפ"ס) ווערט פאררעכנט אין דער מאָס פון בית רובע. ווי מיר האָבן געלערנט אין דער פריעריקער משנה האלטן די חכמים, אז צווישן איין פארזייען מין און דעם צווייטן דארף זיין ליידיק א בית רובע, א שטיקל פעלד, וואָס איז אזוי גרויס אז מען קאָן דאָרט פארזייען א פערטל טאָפּ תבואה, 10 איילן מיט עפ"ס די לענג אויף 10 איילן מיט עפ"ס די ברייט. קאָן מען דאָך מיינען, אז נור דעמאָלס הייסט דאָס שטיקל ליידיקע בית-רובע-פעלד א הרחקה, א דערווייטערונג, ווען דער גאנצער בית רובע איז גוט צום פארזייען; דעמאָלס וועט יעדער זייטיקער מענטש וויסן, אז דער בעל הבית פון פעלד האָט עס בכוונה איבערגעלאָזט ליידיק, כדי צו מאכן א הרחקה צווישן די צוויי מינים, ווארום אויב ניט, פארוואָס האָט ער עס גע-לאָזט ליידיק, קענענדיק עס פארזייען? אָבער ווי איז דער דין, אז אין בית-רובע זענען פאראן ערטער, וואָס מען טאָר ניט פארזייען, למשל, ווען אין דעם בית-רובע איז פאראן א קבר, וואָס מען טאָר סיי ווי ניט פארזייען; אָדער עס שטייט דאָרט אן איינ-צעלנער וויינשטאָק, און דער דין איז אז 6 טפחים ארום דעם וויינשטאָק, ווי ווייט עס גייט דאָס „עסן“, פון וויינשטאָק, דער ארבייטס-שטח ארום דעם וויינשטאָק, טאָר מען ניט פארזייען קיין תבואה, ווייל עס הייסט „כלאי-הכרם“, (כלאים פון וויינשטאָק); אָדער מען קאָן ניט פארזייען ווייל די ערד טויג ניט דערצו. עס איז א פעלד-שטיין? צי ווערט דאָס אויך אריינגערעכנט אין דער מאָס פון בית רובע? דערויף זאָגט די משנה, אז אלץ ווערט אריינגערעכנט. און די משנה גיט טאקע באלד די דערמאָנטע ביישפילן; אכילת, דאָס „עסן“ פון א וויינשטאָק, און א קבר, און א פעלד-שטיין, ווערן פאררעכנט אין דער מאָס פון בית רובע. און מען מוז ניט דוקא האָבן אז דאָס שטיקל ליידיקע בית רובע-פעלד זאָל מען קאָנען פארזייען. תבואה, צווישן (איין פעלד מיט) איין מין תבואה און א (צווייטן פעלד מיט) אן אנדערן מין תבואה דארף זיין (א ליידיק שטיקל פעלד די גרויס פון) א בית רובע; צווישן (איין שטיקל גאָרטן מיט) איין מין גרינס (ירק) און (א צווייטן שטיקל גאָרטן מיט) אן אנדערן מין גרינס דארף זיין א ליידיק שטיקל אָרט די גרויס פון זעקס טפחים. דער טעם איז, ווייל תבואה-פעלדער זייט מען גרויסע און ברייטע שטיקער פעלדער און דעריבער כדי מען זאָל בעסער דערקענען, אז די צוויי מינים תבואה וואקסן אין צוויי באזונדערע פעלדער, דארף מען האָבן א גרויסן צווישן-שייד אזש פון א בית רובע, פון 10 איילן מיט עפ"ס די לענג אויף 10 איילן מיט עפ"ס די ברייט. אָבער גרינסן, ירקות, פלאנצט מען אין קליינע שטיקלעך גערטנער, אין קליינע בייטן, דעריבער ווען עס איז מפסיק צווישן איין מין גרינס און דעם צווייטן מין גרינס א ליידיק שטיקל אָרט פון זעקס טפחים (זעקס טפחים איז איין אייל), דערקענט מען עס, און עס הייסט ניט מער קיין כלאים. תבואה בירק, (אויב מען זייט) תבואה אין (א גאָרטן מיט) גרינס, אָדער (מען זייט) גרינס אין א פעלד מיט תבואה, דארף מען האָבן א דערווייטערונג פון א בית רובע. ר' אליעזר זאָגט, (אָ ווען מען זייט) גרינס אין (א פעלד מיט) תבואה איז, גענוג אַ דערווייטער-ונג פון זעקס טפחים. דער „מלאכת שלמה“ זאָגט, אז עס ווייזט אויס, אז ר' אליעזר האלט דאָס זעלבע אויך ביי פארזייען תבואה אין א גאָרטן פון גרינס.

י"א. תבואה, (אויב די זאנגן) פון איין מין תבואה בייגן זיך אריבער. איבער (די זאנגן פון אן אנדערן מין) תבואה, אָדער (די בלעטער פון איין מין) גרינס (ירק) בייגן זיך אריבער איבער (די בלעטער פון אן אנדערן מין) גרינס אָדער תבואה-זאנגן) בייגן זיך אריבער איבער גרינס. אָדער גרינס-בלעטער) בייגן זיך אריבער איבער

יִרְקָה, תְּבוּאָה עַל גְּבֵי יִרְקָה, יִרְקָה עַל | וּפּוֹל הַמְצָרִי, וְרוּאָה אֲנִי אֶת דְּבַרְהֶם
 גְּבֵי תְבוּאָה, הַכֹּל מוֹתֵר, חוּץ מִדְּלֵעַת | מְדַבְּרֵי ;
 יוֹנִית, ר' מֵאִיר אוֹמֵר, אַף הַקְּשׁוֹת

פרק ג

א. עֲרוּגָה שֶׁהִיא שְׂשֵׁה טַפְחִים | חֲמִשָּׁה זְרַעוֹנִים, אֲרַפְּעָה בְּאַרְבַּע
 עַל שְׂשֵׁה טַפְחִים, זֹרְעִים בְּתוֹכָהּ | רִיחֹות הָעֲרוּגָה, וְאֶחָד בְּאַמְצָעָה, הִנֵּה

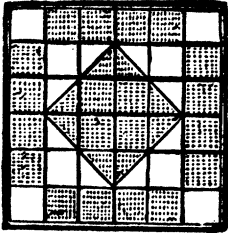
תבואה, איז אלץ מותר. די משנה האלט, אז דער איסור פון זרעים-כלאים איז נור ווען עס איז פארזייט איינס ביים אנדערן, אבער אויב מען האָט דערווייטערט איינס פון צווייטן לויט דין, און נור די זאגן אָדער די בלעטער זענען אזוי לאנג אז זיי בייגן זיך אריבער מעג מען, חוץ, אן אויסנאם איז דער דלעת יונית, דער גריכישער קירביס, (דיניט), און אויב די בלעטער פון דער דלעת יונית בייגן זיך אריבער טאָר מען ניט, ווייל זי האָט זייער לאנגע און ברייטע בלעטער און זיי צושפרייטן זיך זייער און זיי פארוויקלן זיך און מען קאָן מיינען, אז דער דלעת יונית איז צוזאמען פארזייט מיט דער תבואה אָדער מיט אנדערע גרינסן. ר' מאיר זאָגט: אויך אוועקעט און פול המצרי (עגפטישע באבעס) טאָר מען ניט (ווייל זייערע בלעטער זענען אויך ברייט), און עס געפעלן מיר בעסער זייערע ווערטער (די ווערטער פון דער סתם משנה, די חכמים, וועלכע זאָגן, אז נאָר דלעת יונית איז דער אויסנאם) פון מיינע. דער „תפארת ישראל באמערקט, אז ר' מאיר האָט דעם דין געהאט בקבלה פון זיין רבי.

פרק ג.

אין משנה פון לעצטן פרק האָט די משנה געלערנט, אז אין אַ גאַרטן דארף מען צווישן איין מין גרינס (ירק) און דעם צווייטן מין גרינס האָבן א דער-ווייטערונג פון 6 טפחים. איצט וועט די משנה לערנען וועגן פארשידענע דערווייטערונגען צווישן גרינסן, מחמת נור ווען מען פארפלאנצט אַ גרויסן גאַרטן דארף מען האָבן אַ הרחקה צווישן איין מין און דעם צווייטן מין גרינס 6 טפחים. אבער ווען מען פארזייט קליינע שטיקלעך גאַרטן, בייטן, „זא-גאנעס“, (און אין לשון קודש הייסט עס „ערוגות“, אין לשון יחיד „ערוגה“, אין ענגליש „גארדן-בעד“) דארף מען ניט דערווייטערן אזוי פיל, און עס איז גענוג, ווען מען דערקענט נור, אז די פארשידענע מינים גרינסן זענען ניט פארזייט געוואָרן צוזאמען.

א. ערוגה, א גאַרטן-בייט, וואָס איז גרויס זעקס טפחים אויף זעקס טפחים מעג מען זייען אין איר פינף קערנדלעך (פון פינף פארשידענע מינים), פיר אין די פיר זייטן פון דעם גאַרטן-בייט און איינעם אין דערמיט (פון גאַרטן-בייט). נור ביי גרויסע גערטנער, אין וועלכע מען פארזייט גרעסערע שטחים גרינסן, איז דער דין צו דערווייטערן פון איין גרינס צום צווייטן 6 טפחים, אבער אין א קליינעם 4-קאנטיקן גאַרטן-בייט פון 6 טפחים די לענג און 6 די ברייט אין וועלכע מען זייט קליינע שטיקלעך גרינס, מעג מען זייען 5 מינים ירקות. דער טעם פארוואָס מען מעג זייען נור 5 מינים ווערט דורך די מפרשים דערקלערט דערמיט, וואָס די יניקה פון דעם גרינס-קערנדל אין דער ערד גייט ביז אנדערטהאלבן טפחים, און ביי 5 קערנדלעך אין א 6 טפחים-בייט איז צווישן איין קערנדל און דעם אנדערן ווייט דריי טפחים, אזוי אז די יניקה פון איין מין רירט ניט אָן די יניקה פון דעם אנדערן מין. אויף דער קשיא,

לָהּ גְבוּל גְבוּהַ טַפַּח, זֹרְעִין בְּתוֹכָהּ | מְמַלְאָהּ. ב' יְהוּדָה אֹמֵר, שֵׁשֶׁה
 שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גְּבוּל | בְּאִמְצָעוֹ: ב כָּל מִין זְרָעִים אֵין
 וּגְבוּל וְאֶחָד בְּאִמְצָעוֹ. לֹא יִשַׁע רֹאשׁ | זֹרְעִין בְּעֵרֹנָה, וְכָל מִין יְרֻקוֹת
 הַלֶּפֶת בְּתוֹךְ הַגְּבוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא | זֹרְעִין בְּעֵרֹנָה. תְּרַדְל וְנֶאֱפוּנִים

אז אין דער זייט אין די שפיצן זענען זיי אָפּגעריקט וויג-
 ציקער פון 3 טפחים איינער פון אנדערן? ענטפערן די
 מפרשים, אז דערויף האָט די משנה אין פריעריקן פרק ב'
 משנה ז' געלערנט אז די שפיצן מעגן זיך אָנרירן, ווייל
 מען דערקענט, אז עס איז ניט געזייט צוזאמען. די
 משנה שבת פרק ט' משנה ב' לערנט אָפּ דעם דין
 פון דעם פסוק. אין ישעיה ס"א, "כי כארץ תוציא
 צמחה וכגנה זרועיה תצמיח", און זי זאָגט

„תוציא“ איז איינס, „צמחה“ איינס, „זרועיה“ (לשון רבים) צוויי און „תצמיח“ איינס
 און צוזאמען איז עס פינף, היה, אויב דער גאַרטן-בייט האָט געהאט (ארום זיך, אין אלע
 פיר זייטן) א גרעניץ אין דער הויך פון א טפח, מעג מען זייען (אין דעם בייט זעלבסט
 און אויף דעם גרעניץ) דרייצן (מינים גרינסן). צו דריי אויף יעדן גרעניץ און איינעס
 אין דערמיט. דער טעם איז, ווייל אז עס קומט-צו אגרעניץ אין דער הויך אין דער ברייט
 פון א טפח איז פאראן מער אָרט אָפּצוריקן איין מין פון צווייטן לא, מען טאָרניט
 פארזייען אין דעם גרעניץ קעפלעך פון לפת (ריבן, ברוקעוו), ווייל דער לפת (מיט זיינע
 ברייטע בלעטער) פארנעמט דעם גאנצן (גרעניץ). תוספות אין חולין צ"ט טייטשט
 „ראש לפת“ די ריבן-וואַרצלן וואָס ליגן אין דער ערד, און „מפני שממלאהו“ מיינט,
 אז די וואַרצלן פארנעמען דעם גאנצן גרעניץ, און די אנדערע מינים גרינסן האָבן
 די יניקה פון זיי. ר' יהודה זאָגט, אז מען מעג זייען זעקס (מינים גרינסן) אין דערמיט
 פון דעם גאַרטן-בייט. דער „תפארט ישראל“ טייטשט, אז ר' יהודה איז אויך מחולק
 אויף דעם אָנהויב משנה (אויף דער „רישא“), וואָס זאָגט, אז מען מעג זייען אין גאַרטן-
 בייט וואָס האָט זעקס טפחים אויף זעקס טפחים, ניט מער ווי פינף מינים גרינסן, און
 ר' יהודה האַלט, אז מען מעג זייען זעקס, און אויב עס איז דאָ א גרעניץ מעג מען זייען
 18. — דער רמבם אין דער דאָזיקער משנה זאָגט, אז דער איסור כלאים מדאורייתא
 איז נור ווען מען זייעט צוויי קערנדלעך פון צוויי מינים צוזאמען, מיטאמאָל; דאקייגן
 איינס לעבן דעם אנדערן מעג מען זייען מדאורייתא, נאָר די רבנן האָבן גע'אסר'ט צו
 זייען אפילו איינס לעבן דעם אנדערן צוליב „מראית עיין“, דעם איינדרוק וואָס עס
 מאכט אויפן אויג, ווייל מענטשן וועלן מיינען, אז מען האָט געזייט צוזאמען, אָבער קוים
 איז פאראן א היכר, אן אונטערשייד, א הרחקה צווישן די צוויי מינים, האָבן די חכמים
 מתיר געווען. די אלע דינים זענען, לויט דעם רמבם, וועגן דעם, ווי אזוי דער חיכר,
 דאָס דערקענען, דער אונטערשייד, דארף זיין.

ב. כל קיינע מינים זרעים, קערנדלעך (וועלכע זענען ניט פון גרינסן, ירקות),
 טאָר מען ניט פארזייען אין דעם גאַרטן-בייט. מיט דעם וואָרט „זרעים“, „זאמען“,
 „קערנדלאך“, מיינט מען דאָ (לויט דעם ירושלמי) קערנדלאך, וועלכע ווערן געגעסן,
 און ניט ווי ביי גרינסן, פון וועלכע עס ווערט געגעסן דאָס הייפטל, די בלעטער, אָבער
 ניט די קערנדלעך. למשל בעבלאך זענען קערנדלאך, וואָס ווערן געגעסן. די משנה
 לערנט דאָ, אז דער דין פון דער פריעריקער משנה, אז אין א גאַרטן-בייט פון 6
 טפחים אויף 6 טפחים מעג מען פארזייען פינף פארשידענע מינים, מיינט מען דער-
 מיט ניט קערנדלאך, וואָס ווערן געגעסן, נאָר מען מיינט דערמיט גרינסן, און דאָס זאָגט
 ווייטער די משנה: וכל מין ירקות, און יעדן מין גרינס מעג מען פארזייען אין דעם

השופין מין זרעים, אפונים הנמלנים מין ירק. גבול שהיה גבוה טפח ונתמטע, בשר, שהיה בשר מתחלתו. התלם ואמת המים שהם עמוקים טפח, זרעים לתוכן שלש זרעונים, אחד מבאן ואחד מבאן ואחד באמצע; ג היה ראש תור ירק

נכנס לתוך שדה ירק אחר, מותר, מפני שהוא נראה בסוף שדהו. היתה שדהו זרעה ירק, והוא מבקש לפע בתוכה שורה של ירק אחר, ב' ישמעאל אומר, עד שיהא התלם מפלש מראש השדה ועד ראשו. ב' עקיבא אומר, אורך ששה טפחים

גארטן-בייט. איצט גיט די משנה ביישפילן וואס הייסן „זרעים“ (קערנדלאך) און וואס הייסט גרינס; חרדל, זענעפט (גארטשיצע) און אפונים השופין, גליאטיקער אר-בעס, הייסן א מין זרעים; אפונים הגמלנים, די גרויסע ארבעס זענען א מין גרינס. וועגן „חרדל“ האבן מיר שוין געשריבן אין פרק א' משנה ב', דאס ווארט „אפונים“ האבן מיר געהאט אין פאה פרק ג' משנה ג'. דער „תפארת ישראל“ טייטשט עס „באבעס“. אבער דער גרעסטער טייל מלומדים טייטשן עס „ארבעס“. דאס ווארט „שופין“ טייטשט דער רמבם „גליאטיקע“, און „אפונים השופין“ מיינט „גליאטי-קע ארבעס“; דער „ערוך“ ברענגט אויך דעם טייטש „קליינע“. „גמלניך“ מיינט מען גרינס, ווי די „קעמלן“ פון „גמל“, „קעמל“. גבול, א גרעניץ, וואס איז געווען הויך א טפח, און ער איז געווארן פארקלענערט איז כשר, ווייל ער איז אין אנהויב געווען כשר. אין דער פריערדיקער משנה האבן מיר געלערנט, אז אויב א גארטן-בייט איז ארומגערינגלט מיט א גרעניץ, וואס איז הויך א טפח, מעג מען פארזייען 13 פארשי-דענע מינים גרינס, צו דריי אויף יעדער זייט פון דער גרעניץ און איינעם אין דערמיט פון גארטן-בייט. איצט זאגט די משנה, אז אויב נאכדעם ווי מען האט פארזייען די 13 מינים, איז דער גרעניץ פארקלענערט געווארן און איז געווארן ווינציקער פון א טפח, איז פונדעסטוועגן כשר, און מען דארף ניט ארויסרייסן דאס פארזייעט, ווייל בשעת דעם פארזייען איז עס געווען כשר. התלם, א גרובן און א וואסער-קאנאל וואס זענען טיף א טפח, מעג מען זייען אין זיי דריי (פארשידענע מינים) קערנדלעך. איינעס פון איין זייט (גרובן אדער קאנאל), איינעס פון דער אנדערער זייט, און איינעס אין דער מיט. ווייל מען דערקלערט, אז זיי זענען ניט געזייט צוזאמען, מחמת איין מין גייט ארויס אויף איין ברעג פון גרובן אדער קאנאל, דער צווייטער מין אויף דעם קייגנאייבער-לינגדיקן ברעג, און דער דריטער מין אין דערמיט. וועגן ווארט „תלם“ האבן מיר געשריבן פריער אין פרק ב' משנה ג'.

ג. היה, אויב דער שפיץ (ווינקל) פון (דרייקאנטיק) שטיקל גארטן מיט איין מין גרינס, גייט אריין אין א פעלד מיט אן אנדערן מין גרינס, מעג מען (עס הייסט ניט קיין כלאים), ווייל עס זעט אויס ווי דער סוף פון זיין פעלד. דאס איז דערזעלבער דין, וואס מיר האבן שוין געהאט פריער פרק ב' משנה ג' ביי תבואה; דער טעם איז, ווייל מען דערקענט, אז דאס האט מען ניט פארזייען מין גרינס אין א פעלד מיט א צווייטן מין גרינס, נאר אז דאס איז דער שפיץ-ווינקל פון אן אנדערן פעלד. היתה שדהו, אויב זיין פעלד איז געווען פארזייעט מיט איין מין גרינס און ער וויל אריין פלאנצן אין דעם פעלד א שורה מיט אן אנדערן מין גרינס, זאגט ר' ישמעאל, אז די שורה דארף אדורכגיין דאס פעלד פון איין עק ביזן צווייטן עק דאס ווארט „מפולש“ הייסט „דורכברעכן“, „דורכשניידן“, און דאס מיינט, אז די שורה וואס איז פארזייעט מיט דעם אנדערן מין גרינס זאל אדורכשניידן דאס פעלד פון אנהויב ביזן סוף; און דעריבער מעג מען, ווייל עס זעט ניט אויס ווי עס איז אויסגעמישט, עס איז אפגע-טיילט. ר' עקיבא זאגט, אז די שורה זאל זיין לאנג זעקס טפחים און די ברייט אזוי ווי די לענג (דאס הייסט אויך זעקס טפחים). לויט ר' עקיבא דארף מען ניט, אז די שורה

שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים, שׁוּרָה שֶׁל פּוּל
הַמְצָרִי, וְשׁוּרָה שֶׁל קְשׁוּאִים ב' **וְרוֹחַב מְלוֹאֵי. ב' יְהוּדָה אוֹמְרָה, רוֹחַב**
כְּמֵלֵא רוֹחַב הַפְּרִסָּה; ד' הַנוֹטֵעַ
שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל קְשׁוּאִין, שְׁתֵּי שׁוּרוֹת
שֶׁל דְּלוּעִים, שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל פּוּל
הַמְצָרִי, מוֹתֵר. שׁוּרָה שֶׁל קְשׁוּאִין,
שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים, שׁוּרָה שֶׁל פּוּל
הַמְצָרִי, אֶסְרָה. שׁוּרָה שֶׁל קְשׁוּאִין.

זָל דּוּרְכַשְׁנִידֵן דָּאָס גאַנצע פעלד. דָּאָס וואָרט „מלואו“ ווערט דורך די מייסטע מפרשים פארטייטשט „זיין לענג“. ר' יהודה זאָגט, אז די ברייט דארף זיין ווי די פולע ברייט פון א פוס-טריט. ר' יהודה איז מער מיכל פון ר' עקיבא און ער זאָגט, אז ווען די ברייט פון דער שורה איז ווי א פוס-טריט איז אויך גענוג. די גמרא שבת פ"ה זאָגט, אז א פוס-טריט מיינט א טפח, און דָּאָס איז דער טריט פון דעם מענטש וואָס גייט לענג-אויס דער שורה גרינס און באגיסט איר מיט וואסער.

ד. הנוטע, אז איינער פלאנצט (אין א גארטן) צוויי שורות (בייטן) אוגערקעס (קישואין) און (באלד לעבן זיי) צוויי שורות קירביסן (דלועים, דיניעס) און (נאָך די שורות דלועים) צוויי שורות עגיפטישע באַבעס, מעג ער, דער ברטנורא זאָגט, אז דָּאָס מיינט מען, ווען צווישן די אוגערקעס און די קירביסן איז פאראן א ליידיקע שורה; און צווישן די קירבסן און די עגיפטישע באַבעס איז אויך פאראן א ליידיקע שורה; און מען מעג עס טאָן און עס הייסט ניט קיין כלאים, ווייל יעדע צוויי שורות זעען אויס ווי אַ באַזונדער פעלד, און עס מאַכט אויף יעדן דעם איינדרוק, ווי עס זענען פאראן דריי באַזונדערע פעלדער, איינס פון אוגערקעס, איינס פון קירביסן און איינס פון עגיפטישע באַבעס. שורה, איין שורה אוגערקעס און (נאָך דער שורה) איין שורה קירביסן און (נאָך דער דאָזיקער שורה) איין שורה עגיפטישע באַבעס, טאָר מען ניט, ווייל איין שורה זעט ניט אויס, ווי א באַזונדער פעלד און עס מאַכט דעריבער דעם איינדרוק ווי זיי זענען אלע פארפלאנצט צוזאמען. דער ברטנורא זאָגט, אז כאַטש צווישן איין שורה און דער צווייטער איז דאָ א ליידיק אַרט, טאָר מען ניט, ווייל די בלעטער פון די דאָזיקע מינים פלאנצונגען זענען ברייטע און צעשפרייטן זיך, און ווייל עס איז פאראן נור איינצלנע שורות זען זיי אויס ווי איין פעלד. שורה של קישואים, אויב ער האָט פארפלאנצט איין שורה פון אוגערקעס, און נאָך איר א שורה פון קיר-ביסן, און נאָך איר א שורה פון עגיפטישע באַבעס און דערנאָך ווידער א שורה און גערקעס, איז ר' אליעזר מתיר, ווייל די צוויי שורות אוגערקעס, כאַטש זיי זענען אַפֿ-געטיילט איינע פון דער צווייטער, זען אויס ווי א פעלד פון אוגערקעס, און ממילא מאַכן זיי שוין, אז אויך די אנדערע צוויי שורות פון קירביסן און עגיפטישע באַבעס זאָלן אויסזען ווי באַזונדערע פעלדער, וחכמים, און די חכמים אסרין, ווייל זיי האלטן, אז דָּאָס מאַכט ניט דעם איינדרוק פון באַזונדערע פעלדער און עס זעט אויס ווי כלאים. דָּאָס וואָרט „קישואים“, „אוגערקעס“ איז דער לשון רבים פון וואָרט „קישות“, וואָס איז דער טייטש „אוגערקע“ (זע פרק א' משנה ב').

ה. א מענטש מעג אריינפלאנצן אן אוגערקע און א קירביס (דיניע) אין איין גריבל, אָבער נור ווען די (אוגערקעס) זאָל געבויגן ווערן צו איין זייט פון גריבל און דער קירביס זאָל געבויגן ווערן אין דער קייגנאיבער-לינגדער זייט פון גריבל, און די בלעטער פון דער אוגערקע זאָלן געבויגן ווערן אהער (אין דער זייט פון גריבל) או די בלעטער פון דער אנדערער (פון קירביס) זאָלן געבויגן ווערן אהין (אין דער צווייטער זייט פון גריבל); ווייל וואָס די חכמים האָבן גע'אסר'ט, האָבן זיי גוזר גע-

ה. א מענטש מעג אריינפלאנצן אן אוגערקע און א קירביס (דיניע) אין איין גריבל, אָבער נור ווען די (אוגערקעס) זאָל געבויגן ווערן צו איין זייט פון גריבל און דער קירביס זאָל געבויגן ווערן אין דער קייגנאיבער-לינגדער זייט פון גריבל, און די בלעטער פון דער אוגערקע זאָלן געבויגן ווערן אהער (אין דער זייט פון גריבל) או די בלעטער פון דער אנדערער (פון קירביס) זאָלן געבויגן ווערן אהין (אין דער צווייטער זייט פון גריבל); ווייל וואָס די חכמים האָבן גע'אסר'ט, האָבן זיי גוזר גע-

לְבָאן, שְׁפָל מַה שְּׂאָסְרוּ חֻכְמִים לֹא
נָזְרוּ אֶלֶּא מִפְּנֵי מְרֵאִית הַעֵינַן; וְן הִיְתָה
שְׂדֵהָ זְרוּעָה בְּצִלִּים, וּמִבְּקֵשׁ לִטַע
בְּתוֹכָהּ שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלֹעִים, ר' **י**
ישְׁמַעְיָאל אָמַר, עוֹקֵר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת
וְנוֹטֵעַ שׁוּרָה אַחַת, וּמִנִּיחַ קִמְתַּת בְּצִלִּים
בְּמָקוֹם שְׁתֵּי שׁוּרוֹת, וְעוֹקֵר שְׁתֵּי

ווען נאָר פאר „מראית העין“ (פאר דעם „אנבליק פאר דעם אויג“, פאר דעם אויסזען).
דאָ האָט די משנה געגעבן דעם הויפט־יסוד פאר די אלע דינים פון די פריערדיקע
משנות און פון דער איצטיקער משנה, און מיר האָבן שוין פריער געשריבן וועגן
דעם, דהיינו, אז די תורה האָט נור גע'אסר'ט כלאים, ווען מען זייט צוזאמען, מיט־
אמאל, קערנער פון פארשידענע מינים; אָבער איינס לעבן דעם אנדערן מעג מען
מדאורייתא. נאָר די חכמים האָבן גוור געווען, אז מען טאָרניט זייען אויך איינס לעבן
דעם אנדערן צוליב „מראית העין“, ווייל מענטשן וועלן ניט דערקענען און זעענדיק
ווי עס וואקסט צוויי מינים וועלן זיי מיינען, אז דאָס איז איין פעלד צי איין גאָרטן
און מען האָט דאָס פארזייט צוזאמען. אָבער קוים איז פאראן א „היכר“, א סימן, אן
אונטערשיד, וואָס מאכן, אז מענטשן זאָלן דערקענען, אז דאָס זענען צוויי באזונדערע
פעלדער, צי צוויי באזונדערע שטיקלעך גאָרטן און אז מען האָט ניט געזייט צוזאמען.
האָבן די חכמים ניט גוור געווען און מען מעג.

ג. היתה, אויב איינער האָט א פעלד פארזייט מיט ציבעלעס און ער וויל אריינ־
פלאנצן אין דאָזיקן פעלד שורות מיט קירביסן, זאָגט ר' ישמעאל, אז ער זאָל ארויס־
רייסן צוויי שורות ציבעלעס און (אין מיטן פון די אויסגעריסענע צוויי שורות) אריינ־
פלאנצן איין שורה קירביסן, דערנאָך לאָזט ער איבער צוויי שורות מיט וואקסענדיקע
ציבעלעס און רייסט־ארויס (נאָך די דאָזיקע צוויי וואקסענדיקע שורות) ווידער צוויי
שורות ציבעלעס און פלאנצט אריין איין שורה קירביסן. די מפרשים זאָגן, אז א שורה
מיינט די ברייט פון 4 איילן, און ר' ישמעאל האלט, אז ער דארף ארויסרייסן ציבעלעס
צוויי שורות, דאָס הייסט 8 איילן די ברייט, און אין דער מיט פלאנצן איין שורה 4
איילן קירביסן, און עס בלייבט פון ביידע זייטן פון דער שורה־קירביסן לידיקע ער־
טער צו האלבע שורה, דאָס הייסט צו צוויי איילן. נאָך די דאָזיקע לידיקע צוויי
איילן לאָזט ער שטיין צוויי שורות, 8 איילן ציבעלעס, און רייסט אויס ווייטער צוויי
שורות, 8 איילן ציבעלעס, און אין דערמיט פלאנצט ער ווידער איין שורה קירביסן.
און אזוי טוט ער כסדר, דאָס פעלד וועט דעריבער אויסזען אזוי: 8 איילן ציבעלעס,
2 לידיק, 4 קירביסן, 2 לידיק, 8 ציבעלעס, 2 לידיק, 4 איילן קירביסן, צוויי איילן
לידיק, 8 איילן ציבעלעס, צוויי איילן לידיק, 4 איילן קירביסן, צוויי איילן לידיק,
8 איילן ציבעלעס און דערנאָך אזוי כסדר: 2 (לידיק), 4 (קירביסן), 2 (לידיק), 8
(ציבעלעס). ר' עקיבא זאָגט, ער רייסט ארום צוויי שורות ציבעלעס און פארפלאנצט
אויף זייער אָרט צוויי שורות קירביסן, לאָזט איבער צוויי שורות ציבעלעס, רייסט
אויס ווייטערע צוויי שורות ציבעלעס און פלאנצט אויף זייער אָרט צוויי שורות קירביסן.
ר' עקיבא האלט, אז מען דארף ניט איבערלאָזן קיין לידיק קיין צווייטע און עס איז ענוג
דער שמאָלער גרובן (דער תלם), וואָס איז מִפְּסִיק צווישן איין שורה און דער אנדער־
רער. לויט ר' עקיבא גייט עס כסדר: 2 שורות ציבעלעס, 2 שורות קירביסן, 2 שורות
ציבעלעס, 2 שורות קירביסן און אזוי כסדר, וחכמים, און די חכמים זאָגן, אז אויב עס
איז ניטאָ 12 איילן צווישן איין שורה (קירביסן) און דער אנדערע שורה (קירביסן)
טאָר מען ניט איבערלאָזן דעם געוויקס אין דער מיט. די מפרשים טייטשן, אז די חכמים

ז דלעת בִּירְק בְּרִיק, ובתבואה נותנין | מִלְפְּנֵיהָ. ר' יוסי אומר, נותנין לה
 לה בית רובע. היתה שדהו ורועה | עבודתה ארבע אמות. אמרו לו
 תבואה, ובקש לטע לתוכה שורה | התחמיר זו מן הנפץ? אמר להן מצינו
 של דלועין, נותנין לה לעבודתה | שזו תמורה מן הנפץ, שלגפן יחידית
 ששה טפחים, ואם הגדילה, יעקור | נותנין לה עבודתה ששה טפחים.

זאגן דאָס זעלבע וואָס ר' ישמעאל, נאָר די חכמים האלטן, אז מען דארף ניט איי-
 בערלאָזן אין דער מיט די ליידיקע צוויי-שורות, נאָר עס קאָן זיין צווישן איין שורה
 קירביסן און דער צווייטער שורה קירביסן כסדר שורות פון ציבעלעס. דער טעם
 פארוואָס מען דארף אזוי דערווייטערן איין שורה קירביסן פון דער אנדערער, זאָגן
 די מפרשים, איז דערפאר, וואָס די קירביסן-בלעטער זענען זייער ברייט און אויב עס
 איז ניט גענוג אָפּגעטיילט זעט עס אויס ווי איין פעלד געמישט פון קירביסן און
 ציבעלעס.

ז. דלעת, אויב מען פלאנצט איין קירביס לעבן אן אנדערן מין גרינס, האָט עס
 דעם דין פון גרינס. און ווי מיר ווייסן דארף מען צווישן איין מין גרינס און דעם
 צווייטן איבערלאָזן ליידיק 6 טפחים. ובתבואה, אויב מען פלאנצט איין קירביס אין
 תבואה, גיט מען איר א בית רובע. דאָס הייסט, אז מען דארף דערווייטערן די קירביס
 פון דער תבואה ווי דער שיעור פון א פעלד, וואָס צום פארזייען דארף מען האָבן
 א פערטל־טאָפּ תבואה-זריעה. און ווי מיר האָבן שוין געשריבן אין פרק ב' משנה ט'
 איז עס 10 איילן מיט עפּיס אויף 10 איילן מיט עפּיס. היתקה, אז איינער האָט א פעלד
 וואָס איז פארווייט מיט תבואה און ער וויל אריינפלאנצן אין איר א שורה פון קירביסן,
 גיט מען אים (א ליידיקן פלאץ) פאר איר ארבייט 6 טפחים. כאַטש מיר האָבן גע-
 לערנט פריער אין דער משנה, אז אויב איינער פארפלאנצט איין קירביס (איין דלעת)
 דארף מען דערווייטערן פון תבואה א בית רובע, 10 איילן מיט עפּיס אויף 10 איילן
 מיט עפּיס, אָבער אויב מען פארזייעט א גאנצע שורה קירביסן איז גענוג 6 טפחים.
 ווייל א גאנצע שורה קירביסן זעט אויס ווי א באזונדער קירביסן-פעלד, און מען
 דערקענט גלייך, אז דאָס תבואה פעלד איז באזונדער און דאָס קירביסן-פעלד איז בא-
 זונדער, ואם, און אויב די בלעטער פון דער שורה קירביסן זענען געוואָרן פארשפרייט
 זאָל ער זיי אויסרייסן פאר איר. אויב זיי זענען, געוואָרן פארשפרייט מיינט, אז
 זיי זענען אריין אין די 6 טפחים. ר' יוסי זאָגט, אז מען גיט איר (א ליידיקן פלאץ) פאר
 ארבייט פיר איילן, דאָס הייסט, אז א שורה מיט קירביסן, ווען מען וויל איר זייען אין א
 תבואה-פעלד, מוז מען איר דערווייטערן פון דער תבואה 4 איילן. אמרו לו, האָבן די
 חכמים געוואָגט צו ר' יוסי: צי ווילסטו מחמיר זיין ביי דעם (ביי דער שורה פון קירביסן)
 מער ווי ביי אן איינצעלנעם וויינטשאַק? דער דין איז, אז אן איינציק וויינטשאַק דארף
 מען דערווייטערן פון תבואה 6 טפחים; או דער איסור כלאים פון א וויינטשאַק איז
 הארבער פון דעם איסור „כלאי-זרעים“, כלאים ביי אלע אנדערע געוויקסן; מחמת
 כלאים-וויינטרויבן טאָר מען ניט נור ניט עסן נאָר אפילו ניט קיין הנאה האָבן פון
 זיי, דאקייגן אנדערע כלאים, פון תבואה און ירקות מעג מען זאָגאר עסן, נאָר מען
 טאָר זיי ניט זייען. די חכמים פרעגן דעריבער: ווי אזוי קאָן מען מחמיר זיין ביי א שורה
 קירביסן מער ווי ביי אן איינצעלנעם וויינטשאַק. אָמר להו, האָט ר' יוסי זיי אָפּגע-
 ענטפערט: מיר געפינען אז א קירביס איז הארבער פון אן איינצלנעם וויינטשאַק, ווא-
 רוס אן איינצלנעם וויינטשאַק גיט מען איר (א ליידיקן אָרט אָפּגעריקט פון תבואה)
 פאר איר ארבייט 6 טפחים, און אן-איינצלנער קירביס (ווי מיר האָבן פריער געלערנט
 אין דער משנה וועגן איין קירביס אין תבואה-פעלד) גיט מען א בית רובע (ליידיק
 אָרט) פאר איר ארבייט. און א „בית רובע“ איז דאָך 10 איילן מיט עפּיס אויף 10
 איילן מיט עפּיס. דערפון זעט מען דאָך, אז כלאים פון דעם מין קירביס איז בנוגע

וְלִדְלַעַת יְחִידִית נוֹתְנִין לָהּ בֵּית רוֹבְעָה. | חֲחוּטָף אֶפְרָתִי אָמַר מְשׁוּם ר' ר' מֵאִיר אָמַר מְשׁוּם ר' יִשְׁמַעְאֵל, | כָּל שְׁלֹשָׁה דְלוּעִין לְבֵית בִּית כָּל שְׁלֹשָׁה דְלוּעִין לְבֵית סָאָה, לֹא יִבִּיא זְרַע לְתוֹךְ בֵּית כּוֹר; | כּוֹר, לֹא יִבִּיא זְרַע לְתוֹךְ בֵּית כּוֹר;

פרק ד.

א קַרְחַת הַכֶּרֶם, בְּשֵׁי אַרְבַּע | אִמָּה, מְחוּל הַכֶּרֶם, בְּשֵׁי שְׁשַׁע שָׁרָה וְעֶשְׂרִים אַמּוֹת, וּבִה"א שְׁשַׁע שָׁרָה | אִמָּה, וּבִה"א שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אִמָּה.

דערווייטערן איר פון תבואה, הארבער פון כלאים אפילו פון אן איינצלנעם וויינישטאָק. ר' מאיר זאָגט אין נאָמען פון ר' ישמעאל, אז אויב אין א בית סאה (א פעלד וואָס צו פארזייען עס דארף מען האָבן א סאה תבואה, דאָס הייסט 50 איילן אויף 50 איילן) זענען פאראן דריי פארפלאנצטע קירביסן, טאָר מען (אין דעם גאנצן פעלד פון די 50 איילן אויף 50 איילן) ניט פארזייען קיין אנדערן מין זרע. ר' מאיר זאָגט, אז ר' ישמעאל האלט, אז ביי קירביסן זענען די בלעטער אזוי ברייט, אז איין קירביס דארף מען דער-ווייטערן פון תבואה א דריטל פון א בית סאה. ר' יוסי בן החוטף האָט געזאָגט אין נאָמען פון ר' ישמעאל, אז אויב אין א בית כור (א פעלד וואָס צו פארזייען עס דארף מען האָבן א כור תבואה) זענען דאָ דריי קירביסן (א בית כור איז לערך 274 איילן אויף 274 איילן) טאָר מען דאָרט ניט פארזייען קיין אנדערן מין זרע. ר' יוסי בן החוטף אפרתי זאָגט, אז ר' ישמעאל האָט נאָכמער מחמיר געווען ביי קירביסן און ער האלט, אז מען דארף דערווייטערן א קירביס פון תבואה אדריטל פון א בית כור. — דער אויסדרוק „נותנין לה עבודתה“, „מען גיט איר איר ארבייט“, וואָס ווערט דאָ בא-נוצט צום ערשטן מאל אין דער משנה און וואָס ווערט באנוצט שפעטער אין די משנה פרקים וועגן כלאי הכרם זייער פיל, מיינט די גרויס פון ליידיקן פלאץ וואָס מען דארף איבערלאָזן ארום איר (צי דאָס איז א וויינישטאָק, צי א וויינגארטן, צי אין דער איצטיקער משנה, א קירביס, אָדער א שורה קירביסן). אויב מען זאָגט „נותנין לה עבודתה ד' אמות“, מיינט עס אז מען דארף איבערלאָזן ארום איר א ליידיקן פלאץ די גרויס פון 4 איילן. עס הייסט „עבודתה“, ווייל אין דעם ליידיקן פלאץ ארום איר קאָן מען איר (דעם וויינגארטן, צי דעם וויינישטאָק, צי די קירביסן) באארבייטן, ארום-גיין ארום איר. זאל דער לערנער פון משניות געדענקן, אז „עבודתו“, צי „עבודתה“, מיינט מען, דעם ליידיקן אָרט ארום.

פרק ד.

ביז איצט האָט די משנה געלערנט די דינים פון כלאים פון זרעים, דאָס הייסט תבואה, קטניות, ירקות, איצט וועט די משנה אין די פיר פרקים ד/ ה/ ו/ ז/ לערנען די דינים פון „כלאי-הכרם“, פון „כלאים פון וויינגארטן“, וואָס איז א סך הארבער, און די תורה (דברים כ"ב) זאָגט, אז אויב מען זייעט אין א וויינגארטן תבואה ווערן זיי „קודש“, און דאָס הייסט, אז מען טאָר ניט עסן און ניט הנאה האָבן ניט פון דער תבואה און ניט פון דעם וויינגארטן און מען דארף דאָס אלץ פארברענען. אויך מוז מען א וויינגארטן דערווייטערן פון תבואה זייער א סך. דער ליידיקער פלאץ, וואָס מען מוז איבערלאָזן ארום דעם וויינגארטן און ניט צו פארזייען דאָרט קיין תבואה הייסט „עבודתו“ ווי מיר האָבן דערקלערט צום סוף פון פריערדיקן פרק.

א. קרחת הכרם, (א „ליידיק אָרט אין מיטן וויינגארטן“) זאָגן די בית שמאי, אז (א „קרחת הכרם“ האלט) 24 איילן און די בית הלל זאָגן, אז 16 איילן; מחול הכרם („א ליידיק אָרט צווישן דעם וויינגארטן און זיין צוים (גדר) ארום“), זאָגן די בית שמאי אז („מחול הכרם“ האלט) 16 איילן, און די בית הלל זאָגן, אז 12 איילן.

וְאִי זֶה הַיָּא קְרַחַת הַכְרָם? כְּרָם שְׁחָרַב | אִמָּה לֹא יָבִיא זָרַע לְשָׂם, הָיָו שָׂם
מֵאִמְצָעוֹ. אִם אֵין שָׂם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה | שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אִמָּה, נִוְתָנִין לָהּ עֲבוּדָתָהּ

די משנה וועט ווייטער לערנען וואָס איז א „קרחת הכרם“ און וואָס זענען די דינים פון א „קרחת הכרם“, דאָסזעלבע וועט די משנה לערנען וואָס איז „מחול הכרם“ און וואָס זענען די דינים פון מחול הכרם. נאָר איידער די משנה לערנט דאָס אלץ גיט זי צוערשט די מחלוקה פון די בית שמאי און בית הלל וועגן דער גרויס פון די דאָ-זיקע צוויי ליידיקע ערטער אין כרם. די בית שמאי זאָגן, אז די גרויס פון „קרחת“ איז 24 איילן, און פון „מחול“ 16 איילן, און די בית הלל זאָגן, אז קרחת איז 16 איילן, און „מחול“ איז נור 12 איילן. ווי מיר וועלן באלד זען, ווערן אלע דינים פון דער משנה געלערנט אזוי ווי די בית הלל, 16 איילן ביי א „קרחת“ און 12 איילן ביי מחול. איצט וועט די משנה צוערשט לערנען וואָס איז „קרחת“ און וואָס איז דער דין מיט איר. ואיזו היא, און וואָס הייסט „קרחת הכרם“? א ווינגארטן וועלכער איז חרוב געוואָרן אין דערמיט. מיר האָבן שוין געהאט פריער אין פרק ב' משנה ט' דאָס וואָרט „קרחת“ ביי א תבואה פעלד, און עס איז דער טייטש א פירקאנטיק שטיקל פעלד. דאָ איז דער טייטש, אז דאָס שטיקל אָרט איז „ליידיק“ און געפינט זיך אין דער מיט פון ווינגארטן און ארום אים זענען פאראן וויינשטאָקן. „קרחת“ איז פון וואָרט „קרח“, אויסגעקראַכן, ליידיק. די משנה זאָגט, אז דאָס מיינט, אז די וויינשטאָקן זענען פון דאָזיקן שטיקל אָרט אין מיטן פון ווינגארטן ארויסגעריסן געוואָרן. די מפרשים (תוספות אנשי שם) ווייזן אָן, אז דאָס איז אויך, אויב מען האָט באלד דאָס שטיקל אָרט ניט געפלאנצט און עס איז געבליבן פון אָנהויב אָן א „ליידיק“ אָרט. און ניט א „חרוב-געוואָרן“ אָרט. איצט זאָגט די משנה דעם דין פון אזא „קרחת“ אָרט: אס, אויב דאָרט (אין דעם דאָזיקן קרחת) איז ניט פאראן קיין 16 איילן, טאָר מען דאָרט ניט פארזייען; אויב אָבער עס איז דאָרט פאראן 16 איילן גיט מען איר דעם ארבייטס-אָרט (מען לאָזט איבער א ליידיק אָרט) און מען מעג פארזייען דעם איבעריקן ליידיקן אָרט. מיר האָבן שוין געזאָגט, צום סוף פון פריערדיקן פרק אין פירוש, אז מיט דעם אויסדרוק „עבודתה“, „איר ארבייטס-אָרט“, מיינט מען „איבערלאָזן א ליידיקן אָרט“ און עס הייסט אזוי ווייל אין דעם ליידיקן אָרט קאָן מען ארום-גיין מיט דער ארבייט ארום דעם ווינגארטן. די „עבודתה“ פון א ווינגארטן מיינט 4 איילן, דאָס איז גענוג פאר די אקער-בהמות און דעם וואָגן, וועלכע באדינען דעם וויינ-גאָרטן. זאָגט דאָ די משנה, אז אויב עס איז אין דעם „קרחת“ ניט פאראן קיין 16 איילן, טאָר מען דאָרט גאָרניט פארזייען, ווייל מען מוז אראָפּנעמען פון יעדער זייט פון דער קרחת צו 4 איילן, וואָס דאָס איז דאָך דער עבודתה פון די וויינשטאָקן וועל-כער רינגלן ארום די „קרחת“; בלייבט דאָך איבער ווינציקער פון 8 איילן (מחמת 4 איילן גייט אראָפּ פון איין זייט און 4 איילן פון דער אנדערער זייט). און אויב מען צעטיילט ווינציקער פון 8 איילן אויף צוויי גלייכע חלקים, קומט אויס, אז אין דער איינער זייט בלייבט ליידיק אין יעדער זייט (אויסער דעם „עבודתה“, אויסער די 4 איילן, וואָס געהערן אלס ארבייטס-אָרט צו די וויינשטאָקן) ווינציקער פון 4 איילן און מען נעמט אָן, אז אזא קליינער פלאַץ ווערט בטל צום ווינגארטן און עס האָט דעם דין פון א ווינגארטן און מען טאָר דאָרט ניט זייען. אָבער אויב עס איז פאראן אין קרחת 16 איילן אויף 16 איילן, נעמט מען אראָפּ צו 4 איילן פון יעדער זייט, בלייבן נאָר 8 איילן; טיילט מען זיי אויף צוויי חלקים, קומט אויס אז אין איין טייל איז פאראן 4 איילן לעדיקע (אויסער די 4 איילן-עבודתה) און אויך אין דער צווייטער וועט בלייבן ליידיקע 4 איילן (אויסער די 4-עבודתה-איילן), מעג מען די דאָזיקע 8 איילן יאָ פאר-זייען, וואָרום 4 איילן זענען שוין א חשובער פלאַץ און זיי ווערן ניט בטל צום וויינ-גאָרטן. דאָס זאָגט די משנה „נותנין לה עבודתה“, מען נעמט אראָפּ פאר יעדער זייט דעם ארבייטס-פלאַץ פארן ווינגארטן, דאָס הייסט צו 4 איילן און מען לאָזט דאָס ליי-

וְזוֹרַע אֶת הַמּוֹתֵר: בְּ אֵי זוֹ הַיּוֹדָה הַמּוֹתֵר? | נִתְּנִין לוֹ עֲבוּדָתוֹ וְזוֹרַע אֶת הַמּוֹתֵר;
 הַכֶּרֶם? בֵּין כֶּרֶם לְגֵר, אִם אֵין שֵׁם | גְּר' יְהוּדָה אֹמֵר, אֵין זֶה אֱלָא גֵר
 שְׂתִים עֲשָׂרָה אֲמָה, לֹא יָבִיא זָרַע | הַכֶּרֶם, וְאֵי זֶה הוּא מְחֹל הַכֶּרֶם?
 לְשֵׁם. הֵיוּ שְׂתִים עֲשָׂרָה אֲמָה, | בֵּין שְׁנֵי הַכֶּרְמִים, וְאֵי זֶה הוּא גֵר?

דיק, און מען מעג פארזייען דאס איבעריקע ליידיקע אַרט. איצט וועט די משנה ער-
 קלערן וואָס איז „מחול“ און וואָס איז זיין דין:

ב. איזו היא, וואָס איז „מחול הכרם“? צווישן וויינגארטן און דעם צויטס.
 דאָס ליידיקע אַרט, וואָס געפינט זיך צווישן די וויינטשטאַקן און דעם צויטס, דעם גדר,
 דעם פּלויט, וואָס רינגלט ארום דעם וויינגארטן, הייסט „מחול הכרם“. דער רמבם
 זאָגט, אז דאָס איז פון וואָרט „מחילה“ מוחל-זיין, פארלאָזן דאָס אַרט, לאָזן עס ליי-
 דיק, דער ברטנורא זאָגט, אז דאָס איז פון מחול „באוועגן זיך אין א ראַד“, טאנצן
 ארום און ארום, ווי אין ירמיה ל"א הייסט „מחול“ א רונד-טאַנק, און ווייל דאָס אַרט
 רינגלט ארום די וויינטשטאַקן הייסט עס „מחול“. און איצט זאָגט די משנה דעם דין
 פון „מחול הכרם“: אס, אויב עס איז דאָרט (אין דעם ליידיקן „מחול“ פון די וויינ-
 שטאַקן ביזן צויטס) ניט פאראן קיין 12 איילן טאָר מען דאָרט ניט פארזייען; אויב עס
 זענען דאָרט פאראן 12 איילן, גיט מען אים זיין ארבייטס-אַרט (מען לאָזט איבער א
 ליידיק פּלאַץ) און מען מעג פארזייען דעם איבעריקן אַרט. ביי „מחול“ וואו עס זענען
 פאראן וויינטשטאַקן נאָר אין איין זייט פון דעם ליידיקן אַרט, און פון דער צווייטער
 זייט איז פאראן דער צויטס, איז דער דין, אז אויב עס איז דאָרט ניט פאראן קיין 12
 איילן טאָר מען אינגאנצן ניט פארזייען; אויב אָבער עס איז יאָ פאראן 12 איילן, דארף
 מען איבערלאָזן אין דער זייט נעבן די וויינטשטאַקן דאָס „ארבייטס-אַרט“ („עבודתו“).
 דאָס הייסט 4 איילן, און דאָס איבעריקע מעג מען פארזייען. דער טעם ביי „מחול“ איז,
 וואָס אויב עס איז ניטאָ קיין 12 איילן, גייען דאָך אַראָב 4 איילן „ארבייטס-אַרט“ פאר
 די וויינטשטאַקן פון איין זייט, און 4 איילן רעכענט מען צו צום צויטס ביי דער צוויי-
 טער זייט, מחמת דאָרט איז ניט דער שטייגער צו פאראקערן און פארזייען צוליב
 דער מורא אז די ערד זאל ניט ווערן צעברעקלט און דער צויטס זאל ניט קאליע
 ווערן; בלייבט דאָך נור איבער ווינציגער פון 4 איילן, און ווי מיר האָבן געלערנט
 אין דער פריערדיקער משנה ווערן זיי בטל צו די וויינטשטאַקן און זיי הייסן ניט קיין
 באזונדער פעלד. אָבער אויב עס זענען פאראן 12 איילן, גייען אַראָפּ 4 איילן אין דער
 זייט פון די וויינטשטאַקן אלס ארבייטס-אַרט, און 4 איילן צום פּלויט, בלייבן דאָך אי-
 בער 4 איילן, מעג מען אין זיי פארזייען תבואה, ווייל זיי זענען א באזונדער פעלד. דאָ
 איז אנדערש ווי ביי קרחת; ווייל ביי קרחת זענען דאָך אין ביידע זייטן פאראן וויינ-
 שטאַקן, דעריבער מוז בלייבן פון ביידע זייטן (אויסער דעם „עבודתה“, אויסער דעם
 „ארבייטס-אַרט“) צו 4 איילן, אָבער דאָ ביי „מחול“, זענען דאָך נור פאראן אין איין
 זייט וויינטשטאַקן, מוז מען האָבן 4 איילן (אויסער דעם „ארבייטס-אַרט“) נור אין דער
 זייט פון די וויינטשטאַקן, ווי מיר זען זענען די דינים פון דער דאָזיקער סתם משנה אזוי
 ווי די בית הלל, וואָס האלטן, אז „קרחת“ הייסט 16 איילן און „מחול“ 12 איילן.

ג. ר' יהודה זאָגט אז דאָס (דאָס ליידיקע אַרט צווישן די וויינטשטאַקן און דעם
 צויטס) איז ניט מער ווי דער „צויטס פון וויינגארטן“, („גדר הכרם“), און וואָס הייסט
 מחול הכרם? דאָס (ליידיקע אַרט) וואָס איז צווישן צוויי באזונדערע וויינגערטנער,
 לויט ר' יהודה דארף מען אין דעם ליידיקן אַרט צווישן די וויינטשטאַקן און דעם צויטס
 איבערלאָזן ליידיק בלויז 4 איילן לעבן די וויינטשטאַקן און דאָס איבעריקע מעג מען
 פארזייען מחמת דאָס הייסט ניט קיין „מחול הכרם“ נאָר „גדר הכרם“, דער צויטס פון
 וויינגארטן, און דער דין וועגן „מחול הכרם“ וואָס מען דארף דאָרט האָבן 12 איילן,
 זאָגט ר' יהודה, אז ער איז נוגע דאָס אַרט צווישן צוויי באזונדערע וויינגערטנער.

שהוא גבוה עשרה טפחים, וחרין | יתר מכן, כנגד הפרצה אסור, נפרצו
 שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה; | כו פרצות הרבה, אם העומד מרובה
 רך מחיצת הקנים, אם אין בין קנה | על הפרוץ מותר, ואם הפרוץ מרובה
 לתכירו שלשה טפחים כדי שיפגם | על העומד, כנגד הפרצה אסור;
 הגדי, הרי זו כמחיצה. ונדר שגפרין | ה הנוטע שורה של חמש גפנים,
 עד עשר אמות, הרי היא כפתח. | בש"א פרם, ובה"א אינו פרם, עד

ואיזה, און וואָס הייסט א צוים (גדר)? ווען ער איז הויך 10 טפחים. און (וואָס הייסט) א גרובן (חרין)? ווען ער איז טיף צען טפחים און ער איז ברייט פיר טפחים. דאָס איז א גאנץ באזונדערער דין אין דער משנה, וועלכער לערנט דאָ, אז אזוי ווי מיר האָבן געלערנט אין פרק ב' משנה ח', אז א צוים (גדר) אָדער א גרובן (חרין) הייסט א הפסקה בנוגע כלאים, און אויב אין איין זייט פון צוים אָדער פון גרובן געפינט זיך איין מין תבואה מעג מען אין דער אנדערער זייט זייען אן אנדערן מין תבואה, אזוי איז אויך דער דין, אז ווען א צוים אָדער א גרובן איז מפסיק צווישן תבואה און דעם וויינגארטן, מעג מען, און עס הייסט ניט קיין כלאים, און מען דארף ניט איבערלאָזן פון דער צווייטער זייט צוים אָדער גרובן קיין שום לידיקן אַרט. דאכיי זאָגט די משנה, אז א צוים הייסט, ווען ער איז הויך 10 טפחים, און א גרובן, ווען ער איז טיף צען טפחים און ברייט פיר טפחים.

ד. מחיצת הקנים, א וואנט געמאכט פון שטעקעלעך (וואָס צוימט ארום א וויינגארטן), אויב צווישן איין שטעקעלע און דעם אנדערן שטעקעלע איז ניט פאראן לידיק דריי טפחים דורך וועלכע א ציגעלע (גדי) זאָל קאָנען אָדורכגיין; הייסט עס א וואנט (מחיצה). דאָס הייסט אז עס איז א גוטע אפטיילונג, א מחיצה, און מען מעג פון דער אנדערער זייט פון דעם דאָזיקן שטעקעלעך צוים פון דעם וויינגארטן פאָרזייען תבואה. וגדר, און אויב אין א צוים איז געוואָרן אויפגעבראַכן א לאַך גרויס ביז 10 איילן איז ער ווי א טיר. דער טייטש איז, אז דער לאַך פארקלענערט ניט די חשיבות פון דעם צוים, און ער איז ווייטער א גוטע מחיצה, און מען מעג פארזייען תבואה פון דער צווייטער זייט פון צוים; מען מעג אפילו פארזייען אויך ביי דעם לאַך, ווייל ער ווערט פאררעכנט ווי א טיר. יתר מכא, אויב מער (דער לאַך איז גרעסער פון 10 איילן), איז ביי דעם לאַך טאָר מען ניט. דאָס הייסט, אז אין יענע ערטער וואו די צוים איז ניט אויפגעבראַכן מעג מען ווייטער זייען תבואה און עס איז ווייטער א מחיצה, באַר אין דעם אַרט לעבן דעם לאַך, וועלכער איז גרעסער פון 10 איילן, טאָר מען ניט זייען קיין תבואה. נפרצו, אויב עס זענען געוואָרן אין דעם צוים א סך לעכער, איז אויב די ניט־אויפגעבראַכענע ערטער פון צוים צוזאמענגענומען פארנעמען מער שטח ווי דער שטח פון אלע לעכער צוזאמען, מעג מען. ווייל דאָס הייסט, אז די צוים איז ווייטער א מחיצה, און מען מעג זייען אפילו לעבן די לעכער, אויב יעדע פון זיי איז ניט גרעסער פון 10 איילן, ואם הפרוץ, אָבער אויב דער שטח פון אלע לעכער גענומען צוזאמען איז גרעסער ווי דער שטח פון אלע ניט־אויפגעבראַכענע ערטער (אין צוים) גענומען צוזאמען, — איז אסור (צו זייען) לעבן די לעכער. אָבער אויך אין דעם פאל מעג מען זייען ביי ניט־אויפגעבראַכענע ערטער פון דעם צוים, מחמת די דאָזיקע ער־טער בלייבן ווייטער א מחיצה. — דאָס וואָרט „עומד“ איז דער טייטש „שטיין“, און דאָס הייסט דאָס שטיק צוים, וואָס איז געבליבן שטיין און איז ניט אויפגעבראַכן; „פרוץ“ מיינט „אויפגעבראַכן“, דער לאַך וואָס איז אויפגעבראַכן געוואָרן.

ה. הנוטע, אז איינער פלאנצט א שורה פון פינף וויינטשאַקל, זאָגן די בית שמאי, אז עס הייסט א וויינגארטן („כרם“), און די בית הלל זאָגן, אז עס הייסט ניט קיין וויינגארטן. סיידין עס זענען דאָרט פאראן צוויי שורות. דער דין איז, אז מען דארף

שִׁיהוּ שְׁם שְׁתֵּי שׁוּרוֹת, לְפִיכֵן הַזֹּרַע | יוֹצֵאת וְנֹב הָרִי זֶה כְּרֵם, שְׁתֵּים כְּנָגַד
 אֲרָבַע אֲמוֹת שֶׁבְּכֶרֶם, בְּשׂ"א קֹדֶשׁ | שְׁתֵּים וְאַחַת בִּינְתִּים, אוֹ שְׁתֵּים כְּנָגַד
 שׁוּרָה אַחַת, וּבִה"א קֹדֶשׁ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת; | שְׁתֵּים, וְאַחַת בְּאֲמִצֵּעַ אִינוּ כְּרֵם, עַד
 ן הַנוֹמֵעַ שְׁתֵּים כְּנָגַד שְׁתֵּים, וְאַחַת | שִׁיהוּ שְׁתֵּים נִגְדָּה שְׁתֵּים, וְאַחַת יוֹצֵאת

איבערלאָזן ארום א וויינגארטן א לידיק אָרט פון פיר איילן און ערשט נאָך די פיר איילן מעג מען פארזייען תבואה. דער דאָזיקער דין איז נור ווען עס איז א וויינגארטן, א „כרם“; אָבער אויב עס איז פארפלאנצט נאָר אין איינצלנער וויינשטאָק (גפון) דארף מען איבערלאָזן א לידיק אָרט ניט מער ווי 6 טפחים (אן אייל איז 6 טפחים). די שאלה איז, וואָס הייסט א „וויינגארטן“, א „כרם“? וואָס איז די קלענסטע צאָל וויינגארטן שטאָקן וועלכע דארפן זיין אין אים? און ווי אזוי דארפן זיין די וויינשטאָקן אויסגעשטעלט איינער צום אנדערן? זאָגן די בית שמאי, אז אויב 5 וויינשטאָקן זענען פאראן אין איין שורה הייסט עס שוין א וויינגארטן און מען מוז דערפון דערווייטערן דאָס פארזייען תבואה 4 איילן. אָבער די בית הלל זאָגן, אז „כרם“, וויינגארטן, הייסט מינדעסטנס צוויי שורות, און ווי די מפרשים דערקלערן דארף, לויט די בית הלל, אין יעדער שורה זיין מינדעסטנס דריי וויינשטאָקן; אן אויסנאָם איז נור, ווי מיר וועלן ווייטער לערנען אין משנה ו', ווען 5 וויינשטאָקן זענען אויסגעשטעלט אין א ספעציעלער פאָרם, און דעמאלס זאָגן אויך די בית הלל אז 5 וויינשטאָקן הייסן א וויינגארטן, לפיכך, דעריבער אויב איינער זייעט תבואה אין די 4 איילן פון א וויינגארטן (וואָס הייסט כלאים, מחמת מען מוז דאָך איבערלאָזן 4 איילן לידיק), זאָגן די בית שמאי, אז עס ווערן אסור איין שורה וויינשטאָקן צוליב כלאים, און די בית הלל זאָגן, אז עס ווערן אסור צוויי שורות. דאָס וואָרט „קידש“ איז דער טייטש „הייליק“, אָבער אויך „אסור“ און די משנה נעמט דאָ דאָס וואָרט פון חומש „דברים כ"ב“, פון תקדש“, אז כלאים פון א וויינגארטן ווערט „קודש“, און דאָס מיינט מער ווי אסור, מחמת פון וויינגארטן-כלאים טאָר מען ניט קיין הנאה האָבן און מען דארף עס פארברענען. אזוי ווי די תורה זאָגט, אז ווען מען פארזייעט תבואה לעבן א וויינגארטן ווערט דער „כרם“, דער וויינגארטן „קודש“, אסור צוליב כלאים, איז די שאלה וויפיל וויינשטאָקן פון וויינגארטן הייסן „כרם“, אז זיי זאָלן ווערן אסור? זאָגט די משנה, אז לויט די בית שמאי ווערט אסור נור איין שורה וויינשטאָקן און ניט מער, מחמת אין שורה הייסט דאָך שוין אויך „כרם“; אָבער לויט די בית הלל הייסט דאָך כרם נור צוויי שורות, ממילא ווערן אסור צוליב כלאים צוויי שורות, מחמת כלאים ווערט דאָך א „כרם“, און איין שורה איז דאָך ניט קיין „כרם“.

ו. הנוטע, אז איינער פלאנצט (פינף וויינשטאָקן, וועלכע זענען אויסגעשטעלט) צוויי קייגן צוויי און איינער (דער פיפטער) גייט ארויס ווי א עק, הייסט עס א וויינגארטן. די פאָרם פון „שתים כנגד שתיים ואחת יוצאת וזב“, „צוויי קייגן צוויי און איינער גייט ארויס ווי א „עק“ איז, ווי טייל מפרשים זאָגן, : : און דאָס הייסט א „כרם“ און מען דארף דערווייטערן דערפון דאָס פארזייען תבואה 4 איילן, שתיים צוויי (וויינגארטן) קייגן צוויי און איינער (דער פיפטער) צווישן, (דער פיפטער) נאָר עס מוז זיין צוויי קייגן צוויי און איינער גייט ארויס ווי א עק, טייל מפרשים זאָגן, אז „צוויי קייגן צוויי און איינער צווישן“ מיינט אזוי : : און „צוויי קייגן צוויי און איינער אין דערמיט“ מיינט אזוי : : און דאָס הייסט ניט קיין כרם, און זיי האָבן דעם דין, ווי אן איינצלנער וויינגארטן און מען דארף דערווייטערן נור 6 טפחים, וועגן די אלע פאָרמען פון „זב“ („עק“), בינתים“ (צווישן) און „באמצע“ (אין דער מיט) זענען פאראן חלוקי דעות צווישן די מפרשים.

זנב: ז הנוטע שורה אחת בתוך שלו
 ושורה אחת בתוך של חברו ודרך
 הליחוד ודרך הרבים באמצע, ודרך
 שהוא נמוך מעשרה טפחים, הרי
 אלו מצטרפות, גבוה מעשרה טפחים
 אינן מצטרפות. ר' יהודה אומר, אם
 ערסן מלמעלה הרי אלו מצטרפות;

ד. אז איינער פלאנצט איין שורה וויינשטאקן אויף זיין אייגענער (ערד) און איין שורה וויינשטאקן אויף (דער ערד) פון זיין שכר, און (כאטש) עס איז צווישן (די צוויי שורות) פאראן א פרוואטער וועג (דרך היחיד) אדער א עפנטליכער וועג (דרך הרבים) אדער א צוים וואָס איז נידריגער פון צען טפחים, ווערן די צוויי שורות פאררעכנט צוזאמען. מיר האָבן געלערנט, אז איין שורה וויינשטאקן הייסט ניט קיין וויינגארטן; קאָן מען דאָך מיינען, אז דאָ הייסן זיי צוויי באזונדערע שורות אין באזונדערע פעלדער און זיי הייסן ניט צוזאמען קיין וויינגארטן, זאָגט די משנה, אז מען פאררעכנט זיי יאָ צוזאמען און זיי זענען א וויינגארטן. וועגן „דרך היחיד“ און „דרך הרבים“ זאָגט דעם רמבם, אז דאָס איז גור ווען זיי זענען נישט ברייט 8 איילן, אָבער אויב זיי זענען ברייט 8 איילן קאָן מען ניט פאררעכענען צוזאמען די צוויי שורות וויינשטאקן, גבוה, אויב דער צוים איז געווען העכער פון צען טפחים, פאררעכנט מען ניט זיי (די שורות) צוזאמען. די מפרשים זאָגן, אז מען מיינט ניט דוקא „העכער פון 10 טפחים“, נאָר אויך הויך 10 טפחים הייסט א הפסקה. ר' יהודה זאָגט, אז אויב ער האָט זיי (די וויינשטאקן) אויסגעבעט צוזאמען אין דער הויך ווערן זיי פאררעכנט צוזאמען. אפילו ווען דער צוים איז העכער פון 10 טפחים. „אויסגעבעט“ צוזאמען, „עירסן“ (פון וואָרט „ערס“, ערש“, א „בעט“) מיינט, אז ער האָט אריבערגעלייגט די צווייגן פון ביידע שורות וויינשטאקן איבער דעם צוים און דאָרט זענען זיי געוואָרן אויסגעמישט, און אויסגע-לייגט ווי אין א בעט.

ח. הנוטע, אז איינער פלאנצט צוויי שורות וויינשטאקן, אויב עס איז ניטאָ צווישן זיי (קיין ליידיק אָרט פון) 8 איילן, טאָר מען דאָרט ניט פארזייען (קיין תבואה). די מפרשים דערקלערן, אז דאָ מיינט מען, ווען אין יעדער שורה איז פאראן ניט מער ווי צוויי וויינשטאקן, און ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין די משנות ה' און ו' הייסט דאָס ניט קיין וויינגארטן. אָבער כאַטש עס איז ניט קיין וויינגארטן און מען מעג אין דרויסן פון די ביידע שורות פארזייען תבואה בלויז אפגערוקט 6 טפחים, (ווי עס איז דער דין ביי אן איינצלנעם וויינשטאקן), הייסן אָבער די ביידע שורות וויינשטאקן א „וויינגארטן“, א „כרם“, אז מען זאָל אינווייניק, צווישן די שורות, ניט טאָרן פאר-זייען תבואה נענטער ווי 4 איילן פון א וויינשטאקן, דעריבער אויב עס איז דאָרט ניט פאראן קיין 8 איילן טאָר מען קיין תבואה ניט פארזייען, ווייל וואו ער וועט פארזייען וועט דאָך עס זיין נענטער פון 4 איילן צו א וויינשטאקן, הייב, אויב זיי זענען געווען דריי שורות (צו צוויי וויינשטאקן אין א שורה), איז אויב עס איז ניטאָ צווישן איין שורה און דער אנדערער זעכצען איילן, טאָר מען דאָרט ניט פארזייען תבואה. דער ברטנורא זאָגט, אז דריי שורות הייסט שוין א כרם, א וויינגארטן, און דער ליידיקער פלאַץ צווישן די שורות הייסט דעריבער „קרחת הכרם“, און ווי עס לערנט די משנה אין אנהויב פון דעם פרק משנה א' דארף מען האָבן 16 איילן כדי דאָרט צו פארזייען תבואה. ר' אליעזר בן יעקב זאָגט אין נאָמען פון חנינא בן חכניאי, אז אפילו די מיטלסטע שורה וויינשטאקן איז חרוב געוואָרן (אויסגעריסן געוואָרן) און צווישן דער ערשטער און דריטער שורה איז ניט פאראן קיין זעכצען איילן טאָר מען ניט פארזייען

שש עשרה אמה לא יביא זרע לשם, שאילו מתחלה נטען היה מותר בשמונה אמות; מן הזומע את פרמו על שש עשרה שש עשרה אמה, מותר להביא זרע לשם. אמר ר' יהודה מעשה בצלמון באחד שנמטע את פרמו על שש עשרה שש עשרה

אמה, והיה הופך שער שתי שורות לצד אחד וזרע את הניר, ובשנה האחרת היה הופך את השער למקום אחר וזרע את הבור, וביא מעשה לפני חכמים והתירו, ר' מאיר ור' שמעון אומרים, אף הזומע את פרמו על שמונה שמונה אמות מותר;

ק"י תבואה, כאטש אויב מען וואלט אין אנהויב געווען געפלאנצט (נאך די דאזיקע צוויי שורות, און די מיטלסטע וואלט קיינמאל ניט געווען פארפלאנצט), וואלט געווען מותר (צו פארזייען) אויך מיט אכט איילן, ר' אליעזר בן יעקב האלט, אז ווייל, ווען די דריי שורות האבן עקזיסטירט צוזאמען זענען זיי דאך געווען א ווינגארטן, איז אפילו איצט ווען איינע פון זיי איז חרוב געווארן, הייסט דאס א „קרחת“ און מען דארף האבן 16 איילן.

ט. הנוטע, אז איינער פלאנצט זיין ווינגארטן אויף זעכצן-זעכצן איילן, מעג ער דאָרט פארזייען תבואה. אויף דער משנה זענען פאראן צוויי טייטשן, איינער איז, אז יעדער ווינשטאָק איז ווייט פון צווייטן ווינשטאָק 16 איילן, ממילא הייסט עס, אז דער ווינגארטן איז געפלאנצט 16 איילן אויף 16 איילן, מחמת צווישן יעדע 4 וויינ-שטאָקן איז דאָ א ליידיקער שטח פון 16 איילן אויף 16 איילן, אן אנדערער טייטש איז, אז נור צווישן איין שורה און דער צווייטער איז פאראן 16 איילן, אבער צווישן די ווינשטאָקן אין דער שורה איז ניט אזוי ווייט. די משנה זאגט, אז דאָס הייסט ניט קיין ווינגארטן און מען מעג דאָרט זייען תבואה, און די מפרשים געבן צו, אז אין אזא פאל איז גענוג ווען עס איז אָפגערוקט נור 6 טפחים ווי פון אן איינצלנעם וויינ-שטאָק. אָמר, האָט ר' יהודה געזאָגט, עס איז געווען א מעשה אין צלמון מיט איינעם, וועלכער האָט געפלאנצט זיין ווינגארטן אויף זעכצן-זעכצן איילן און ער האָט איין יאָר איבערגעדרייט די בלעטער פון די ווינשטאָקן פון צוויי שורות אין איין זייט, און ער האָט פארזייעט דאָס צעאקערטע פעלד (אין דער אנדערער זייט, וואו די בלעטער פון די ווינשטאָקן האָבן ניט איבערגעדעקט איבער דער ערד), און אין צווייטן יאָר האָט ער איבערגעדרייט די בלעטער פון די ווינשטאָקן אין אן אַנדער אָרט און פארזייעט דאָס פעלד, וואָס ער האָט דעם יאָר פריער געלאָזט ניט פאראקערט, (דאָרט זענען געווען איבערגעדעקט איבער דער ערד די ווינשטאָקן-בלעטער); און די דאָזיקע מעשה (די שאלה וועגן איר) איז געקומען פאר די חכמים און זיי האָבן מתיר געלערנט, אז איינער פארפלאנצט א ווינגארטן אויף זעכצן-זעכצן איילן מעג ער דאָרט פארזייען תבואה. דאָס אוועקבויגן די ווינשטאָקן-בלעטער פון איבער דער ערד, וואו תבואה איז פארזייעט, אוועק אין דער צווייטער זייט, איז געווען נויטיק, ווייל ווי מיר וועלן זען ווייטער פרק ז' משנה ג', האָט דאָס בלויזע אריבערגעבייגן ווינשטאָקן-בלעטער איבער תבואה שוין דעם דין פון כלאים. דאָס וואָרט „שער“, איז דער טייטש „האר“, און מען מיינט די בלעטער, וועלכע זענען אזוי ווי די האָר פון ווינשטאָק, און מיר האָבן שוין געהאט דאָס וואָרט „שער“ בלעטער, אין מסכת פאה פרק ב' משנה ג' און אין כלאים פרק ג' משנה ה'. ר' מאיר און ר' שמעון זאָגן, אַז אפילו ווען איינער פלאנצט זיין ווינגארטן אויף אכט-אכט מעג ער דאָרט פאר-זייען תבואה. דער ברטנורא דערקלערט, אז ר' מאיר און ר' שמעון האלטן, אז דעם מרחק פון 16 איילן דארף מען האָבן נור ווען דער ווינגארטן איז געווען אין אנהויב פארפלאנצט געדיכט. און ער איז דערנאָך חרוב געוואָרן אין דערמיט; אָבער אויב

פרק ה

א פָּרָם שְׁחָרַב, אִם יֵשׁ בּוֹ לְלֶקֶט | יֵשׁ בּוֹ לְכֹזֵב שְׁתִּים כְּגֹדֶר שְׁלֵשׁ, הָרִי
 עֶשֶׂר נְפָנִים לְבֵית סָאָה וּנְטוּעוֹת | זֶה פָּרָם, וְאִם לְאוֹ, אֵינּוּ פָּרָם. ר'
 כְּהִלְכֶתָּהּ, הָרִי זֶה נִקְרָא פָּרָם דֶּל. | מְאִיר אֹמֶר, הוֹאִיל וְהוּא נִרְאָה
 פָּרָם (דֶּל) שֶׁהוּא נְטוּעַ עַרְבוּכֵיָא, אִם | פְּתֻבְנֵית הַכְּרָמִים, הָרִי זֶה פָּרָם;

ער האָט באלד אין אָנהויב געפלאנצט אָפגערוקט 8 איילן צווישן די שורות (אָדער ווי א טייל מפרשים טייטשן, 8 איילן צווישן די וויינשטאָקן) הייסט דאָס ניט קיין ריכטיקער וויינגאָרטן, און אויב מען לאָזט איבער ביי די וויינשטאָקן 6 טפחים ליידיקן אָרט מעג מען אין דעם איבעריקן אָרט פארזייען תבואה. — „צלמון“, אין טייל משניות איז פאראן „צלמין“ מיט א „ר“. אין תהלים ס"ח ווערט דערמאָנט א שנייבארג צלמון („תשלג בצלמין“) און ווייל ער ווערט דערמאָנט צוזאמען מיט בארג „בשן“ מיינען די געלערנטע חוקרים, אז דאָס איז דער בארג האוראן אין צפון פון עבר הירדן. אָבער דאָ איז דאָך דער דין וועגן כלאים, און כלאים איז דאָך מותר מדאורייתא אין חרץ לארץ, דעריבער האלטן טייל אז דאָס איז אן אנדערער „צלמון“ אָדער „צלמין“, וואָס איז געווען אַמאָל א שטאָט אין ארץ ישראל, אין גליל. זי ווערט דערמאָנט אין דער משנה (יבמות פרק ט"ז) און אויך אין די ספרים פון יוסף בן מתתיהו (יוסיפון לרומיים). דאָס איז היינט א חורבה צו דרום מזרח פון צפת און מען רופט איר אין אראביש „סעלאמין“.

פרק ה.

א. כרם, א וויינגאָרטן, וואָס איז חרוב געוואָרן (עס זענען אויסגעריטן געוואָרן אין א סך ערטער די וויינשטאָקן, און נור דאָ און דאָרט זענען געבליבן פונאנדערגעט-וואָרפן אביסל וויינשטאָקן), איז אויב מען קאָן צונויפקלייבן צען וויינשטאָקן אויף (א פלאַץ וואָס איז גרויס) א בית סאה און זיי זענען געפלאנצט ווי זייער דין איז („צוויי קייגן צוויי און איינער גייט ארויס א עק“) הייסט עס אן „אַרימער וויינ-גאָרטן“ („כרם דל“). א בית סאה הייסט אַ שטח גרויס 50 איילן אויף 50 איילן, מחמת כדי צו פארזייען אזא שטח מיט תבואה דארף מען האָבן א סאה תבואה. זאָגט די משנה, אז אויב מען קאָן אויף אַ בית-סאה-שטח צונויפקלייבן צען וויינשטאָקן און זיי זאָלן זיין געפלאנצט לויט די דינים וואָס זענען דערמאָנט געוואָרן אין פאָריקן פרק ווי אַזוי עס דארף זיין אַ כרם, הייסט עס אַ אַרימער וויינגאָרטן, כרם דל, אָבער ער האָט אַלע דינים פון א וויינגאָרטן, און מען דארף דערווייטערן פון אים דאָס תבואה-זייען 4 איילן, כרם שהוא נטוע, א וויינגאָרטן, וואָס איז געפלאנצט צומישט (די וויינשטאָקן זענען ניט אין שורות-ווייז), איז אויב מען קאָן אויסגעפינען צוויי וויינ-שטאָקן קייגן דריי („צוויי קייגן צוויי און איינער גייט ארויס א עק“), איז עס א וויינ-גאָרטן, און אויב ניט איז עס ניט קיין וויינגאָרטן, אומעטום וואו די משנה זאָגט דאָ, אַז עס איז ניט קיין וויינגאָרטן, באמערקן די מפרשים, אז עס האָט נור דעם דין פון אן איינצעלנעם וויינשטאָק און מען דארף דערווייטערן פון זיי דאָס תבואה-זייען נאָר 6 טפחים. ר' מאיר זאָגט, אז ווייל ער (דער דאָזיקער צעמישט-געפלאנצטער וויינ-גאָרטן) זעט אויס ווי דער געשטאלט פון וויינגערטנער, הייסט ער א וויינגאָרטן. דער ירושלמי זאָגט, אז מיט אויסגעפינען „צוויי קייגן דריי“ מיינט מען, אז די שטאָמען פון די וויינשטאָקן זאָלן זיין אויסגעשטעלט ווי דער דין איז; אָבער אויב די שטאָמען זענען ניט ווי דער דין פארלאנגט און די צווייגן זענען יא, הייסט דאָס ניט קיין וויינ-גאָרטן.

ב פְּרָם שֶׁהוּא גָּמוּעַ עַל פְּחוֹת פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, ר' שְׁמֵעוֹן אָמַר, אֵינוֹ פְּרָם, וּבִחְכָא פְּרָם, וְרוֹאִין אֶת הָאֲמָצְעוֹת בְּאֵילוֹ אֵינָן; גַּ חֲרִיץ שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּפָרָם עִמּוֹק עֶשְׂרֵה וְרֹחַב אַרְבָּעָה, ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר, אִם הָיָה מִפְּלֵשׁ מֵרֵאשׁ הַפְּרָם וְעַד סוּפוֹ, הָרִי זֶה גְּרָאָה בְּבֵין שְׁנֵי כְרָמִים

זוֹרְעִים בְּתוֹכוֹ, וְאִם לֹא, הָרִי הוּא כְּנֶת, וְהֵגַת שְׁבֻכָּרָם עִמּוֹקָה עֶשְׂרֵה וְרֹחַבָּה אַרְבָּעָה, ר' אֱלִיעֶזֶר אָמַר, זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ, וּבְחֻמִּים אוֹסְרִים, שׁוֹמְרָה שְׁבֻכָּרָם גְּבוּהַ עֶשְׂרֵה וְרֹחַבָּה אַרְבָּעָה, זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ, וְאִם הָיָה שְׁעָר כּוֹתֵשׁ, אָסוּר; דְּ גִפֶּן שֶׁהִיא גָּמוּעָה כְּנֶת אוֹ כְּנֻקָּה, נוֹתְנִין לָהּ

ב. כרם שהוא, א ווינגארטן וואס איז געפלאנצט אויף ווינציקער פון פיר איילן (צווישן איין שורה און דער אנדערער שורה ווינשטאָקן איז פאראן ווינציקער פון 4 איילן). זאָגט ר' שמעון, אז דאָס הייסט ניט קיין ווינגארטן. צוליב דעם וואָס עס איז ניט פאראן צווישן די שורות די „עבודת הכרם“, דאָס ארבעטס־אַרט פאר אַ ווינגארטן, די 4 איילן, האָט עס ניט דעם דין פון א ריכטיק־איינגעאָרדנטן ווינגארטן, נאָר ווי פון איינצלנע ווינשטאָקן, און עס איז גענוג צו דערווייטערן פון זיי דאָס תבואה־זייען 6 טפחים. חכמים, און די חכמים זאָגן, אז עס איז א ווינגארטן, און מען באטראכט די מיטלסטע ווינשטאָקן (וועלכע געפינען זיך אין די 4 איילן צווישן איין שורה ווינשטאָקן און דער אנדערער) ווי זיי וואָלטן ניט געווען. דאָס וואָס עס זענען פאראן נאָך ווינשטאָקן האלטן די חכמים פאר א חיסרון.

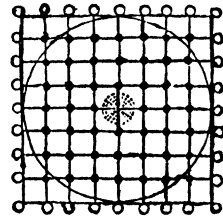
ג. חריץ, א גרובן וועלכער ציט זיך אדורך אין ווינגארטן און איז טיף צען טפחים און ברייט פיר טפחים, זאָגט ר' אליעזר בן יעקב, אז אויב ער גייט אדורך פון אָנהויב ווינגארטן ביזן סוף ווינגארטן (ער שניידט אים אדורך אין צוויי טיילן), זעט ער (דער גרובן) אויס ווי צווישן צוויי ווינגערטנער און מען מעג זייען אין אים (אין דעם טיפן גרובן, תבואה); און אויב ניט (אויב עס פעלט אים איינע פון די דאָזיקע זאכן, זיין טיף צען טפחים, ברייט פיר טפחים, דורכשניידן דעם ווינגארטן פון איין עק ביזן צווייטן), האָט ער דעם דין ווי א ווינקעלטער (גת). ווייל אויב דער גרובן האָט די אלע זאכן הייסט עס ווי ער איז א באזונדער, אָפגעטיילט פעלד, און דעריבער מעג מען אין אים זייען תבואה. אויב אָבער עס פעלט אים איינע פון די דערמאָנטע זאכן, האָט ער דעם דין ווי א וויין קעלטער, און די משנה וועט באלד לערנען דעם דין דער־פון. והגת, און א וויין קעלטער (וואָס איז פאראן אין א ווינגארטן, און אין דעם קעל־טער איז דאָ אַרט צו פארזייען), וואָס איז טיף צען טפחים און ברייט פיר טפחים, זאָגט ר' אליעזר, אז מען מעג זייען אין אים, און די חכמים אסר'ן, א ווינקעלטער איז אויך א גרובן נאָר ער שנייד־ניט אדורך דעם ווינגארטן פון איין עק ביזן אנדערן. ר' אליעזר האלט, אז ווייל ער איז טיף 10 טפחים און ברייט 4 טפחים קאָן מען עס באַ־טראכטן ווי א באזונדער שטיקל פעלד; און די חכמים זאָגן, אז עס הייסט אַ טייל פון ווינגארטן. שומרה, א הויך־בערגל אין ווינגארטן, (וואו עס זיצט דער שומר, דער ווינגארטן־היטער, און גיט אכטונג), אויב עס איז הויך צען טפחים און ברייט פיר טפחים, מעג מען אויף אים פארזייען תבואה, ואס, אָבער אויב די צווייגן־בלעטער (פון די ווינשטאָקן דערגרייכן אריבער דעם בערגל און) קלאפן זיך דאָרט אָן איינער אין דעם צווייטן טאָר מען ניט. דעם אויסדרוק „שער כותשׁ“ האָבן מיר געהאט אין פאה פרק ב' משנה ג', און אויך דאָרט איז עס דער טייטש „די צווייגן־בלעטער פון (וועלכע זענען ווי די האָר פון די ביימער, „שער“, „האָר“) האָבן מיר געהאט אין דער משנה עטליכע מאָל.

ד. גפן, אויב איין ווינשטאָק איז פארפלאנצט אין א ווינקעלטער אָדער אין א שפאלט (א גריבל), גיט מען אים זיין „ארבייטס־אַרט“ (6 טפחים), און מען מעג דאָס

עבודתה וזרע את המותר. ר' יוסי | יביאזרע לשם, והבית שבבכרם, וזרעין
אומר, אם אין שם ארבע אמות, לא | בתוכו: ה, הנוטע ירק בכרם או

איבעריקע אָרט (אין קעלטער אָדער אין גריבל) פארזייען מיט תבואה. מיר האָבן שוין געזאָגט, אז פון אן איינצעלנעם וויינשטאָק דערווייטערט מען דאָס תבואה־זייען ניט מער ווי 6 טפחים. די משנה לערנט דאָ, אז מען וואַלט געקאָנט מיינען, אז ווייל דער איינצלנער וויינשטאָק געפינט זיך אין א טיף אָרט, אין א וויינקעלטער אָדער סתם אין א גריבל, דארף דאָס גאנצע אָרט זיין אסור צו פארזייען מיט תבואה, דעריבער ווערט געזאָגט, אז אויך דאָ טאָר מען ניט פארזייען בלויז אין דעם „ארבייטס־אָרט“ פון וויינשטאָק, און דאָס איז 6 טפחים. ר' יוסי זאָגט, אז אויב דאָרט (אין דעם קעלטער אָדער אין דעם גריבל) איז ניטאָ קיין פיר אילן, טאָר מען דאָרט ניט פארזייען תבואה. ווייל עס איז אַ צו־ענג אָרט און עס מאכט דעם איינדרוק ווי מען פארזייעט די תבואה צוזאמען מיט דעם וויינשטאָק; אויב אָבער עס איז יאָ פאראן 4 אילן, מעג מען פאר־זייען תבואה און מען דארף דערווייטערן דאָס תבואה־זייען פון דעם וויינשטאָק נאָר 6 טפחים. אזוי טייטשט דער רמבם. אָבער דער ברטנורא זאָגט, אז ר' יוסי האלט, אז אין א קעלטער אָדער א גריבל דארף מען דערווייטערן תבואה פון אן איינצלנעם וויינשטאָק 4 אילן. דער תוספות יום טוב וואונדערט זיך אויפן דאָזיקן פירוש פון ברטנורא. והבית שבכרם, אויב אין א וויינגאָרטן איז פאראן א הויז (און ארום דעם הויז זענען פאראן וויינשטאָקן), מעג מען אין הויז זייען תבואה. אין מען דארף גאָר־ניט איבערלאָזן קיין ליידיק אָרט ביז די וויינשטאָקן, מחמת א הויז מיט א דאך איז די גרעסטע מחיצה, דער ירושלמי ברענגט דאָ דעם פסוק און ישעיה מ"ב, „ובבתי כלאים החבואו“, אז א הויז איז א באהעלטעניש פאר כלאים.

ה. הנוטע, אַז איינער פלאנצט גרינס אין א וויינגאָרטן, אָדער ער לאָזט דאָס גרינס וואַקסן (אין וויינגאָרטן) אסר'ט עס פינף און פירציג וויינשטאָקן. כדי צו פאר־שטיין די דאָזיקע משנה, וועלן מיר געבן עטליכע דערקלערונגען. ערשטנס, ווען אין א וויינגאָרטן ווערן וויינשטאָקן כלאים, טאָר מען זיי ניט עסן און ניט הנאה האָבן פון זיי נאָר מען מוז זיי פארברענען. דאָס הייסט אין דער משנה „קידש“, „גע'אסר'ט“ (פון לשון אין חומש דברים כ"ב „פן תקדש“). צווייטנס, א וויינגאָרטן ווערט כלאים ניט נאָר ווען מען האָט אים אליין פארזייעט תבואה צי גרינס, נאָר אויך ווען מען האָט אין אים אליין ניט פארזייעט, נאָר עס איז דאָרט צופעליק ארויסגעוואַקסן, אָבער דער בעל הבית פון וויינגאָרטן האָט געזען ווי די תבואה אָדער דאָס גרינס וואַקסן און ער האָט עס ניט אויסגעריסן. דאָס הייסט „מקיים“, לאָזן וואַקסן. דריטנס, וועגן דער שאלה, וויפיל וויינשטאָקן ארום דעם גרינס ווערן גע'אסר'ט — איז דער דין אזוי: אויב מען האָט געפלאנצט דאָס גרינס אין דרויסן פון וויינגאָרטן, נאָר אין די 4 אילן פון וויינגאָרטן, אסר'ט עס גור צוויי שורות וויינשטאָקן (ווי מיר האָבן געלערנט פריער פרק ד' משנה ה' דעם דין פון די בית הלל); אויב אָבער עס איז פאָרגעקומען, ווי די משנה זאָגט דאָ, מען האָט געפלאנצט גרינס אין מיטן דעם וויינגאָרטן איז עס זייער הארב, און עס ווערן גע'אסר'ט אלע וויינשטאָקן, וועלכע געפינען זיך אין ראָד 16 אילן ארום און ארום פון דעם גרינס, וואָס געפינט זיך אין מיטל־פונקט פון ראָד. פערטנס, די שורות וויינשטאָקן זענען געוויינליך אזוי געפלאנצט, אז צווישן איין שורה און דער אנדערער און צווישן איין וויינשטאָק און דעם אנדערן איז 4 אילן. דעריבער זאָגט דאָ די משנה, אז ווען מען פאר־פלאנצט גרינס אין מיטן פון וויינגאָרטן ווערן גע'אסר'ט פינף און פירציק וויינשטאָקן, מחמת אזוי פיל נעמט ארום דאָס ראָד וואָס איז ווייט 16 אילן פון דעם גרינס אין מיטל־פונקט פון ראָד, ווי מיר זען עס דאָ. דער „תפארת ישראל“ פרעגט: עס דארפן דאָך גע'אסר'ט ווערן אויך נאָך 4 וויינ־

מְקַיִים, הֲרִי זֶה מְקַדֵּשׁ אַרְבַּעִים וְחֲמִשָּׁה שָׁבָע שָׁבָע, הֲרִי זֶה מְקַדֵּשׁ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נְפָשִׁים, אִימְתִי? בְּזֶמֶן שֶׁהָיוּ נְטוּעוֹת עַל אַרְבַּע אַרְבַּע, אוֹ עַל חֲמֵשׁ חֲמֵשׁ. הָיוּ נְטוּעוֹת עַל שֵׁשׁ שֵׁשׁ אוֹ עַל אַמָּה לְכָל רוּחַ, עַגְלֹלוֹת וְלֹא מְרַבְּעוֹת; ׀ ׀ הַרְוָאָה יָרַק בְּכֶרֶם וְאָמַר, כְּשֶׁאֲנִיעַ לֹא אֶלְקָטְנוּ מוֹתֵר, כְּשֶׁאֲחֻזֵּר אֶלְקָטְנוּ.

שטאָקן, די וועלכע זענען אין דער מיט פון די אויסערסטע שורות, מחמת פון מיטל-פונקט ביז זיי איז דאָך פונקט 16 איילן? און ער ענטפערט, אז ווייל די צווייגן פון די דאָזיקע וויינשטאָקן שטייען פונקט אויף דער ראָד-ליניע, זענען די וואָרצלן אין יענער זייט ראָד-ליניע און דעריבער גייען זיי ניט אריין אין ראָד. אימתי, ווען איז דאָס געזאָגט געוואָרן? ווען די שורות-וויינשטאָקן זענען געווען געפלאַנצט (אָפּגע-ריקט) צו פיר-פיר איילן אָדער צו פינף-פינף איילן, אייגנטליך וואָלט אין פאל ווען די שורות וויינשטאָקן זענען אָפּגעריקט איינע פון דער צווייטער 5 איילן געדארפן גע'אָסר'ט ווערן א סך ווינציקער פון 45 וויינשטאָקן, און לויט רעכנונג וואָלט עס אויסגעמאַכט נאָר 37 וויינשטאָקן. נאָר מען האָט גוזר געווען, אז אויך ביי 5-איילן-שורות זאָל מען אָסר'ן 45 וויינשטאָקן, ווייל מענשן דערקענען ניט אזוי גוט צווישן אַ מרחק פון 5 אייל און א מרחק פון 4 איילן און מען קאָן א טעות האָבן. היי, אויב אָבער די שורות-וויינשטאָקן זענען געווען געפלאַנצט (אָפּגערוקט) צו זעקס-זעקס איילן אָדער צו זיבן-זיבן איילן, אָסר'ט עס זעכצן איילן אין יעדער זייט, קיילעכיקע 16 איילן און ניט פּירקאָנטיקע. דאָס הייסט, אויב די ווייטיקייט צווישן די שורות איז 6 איילן אָדער מער, איז שוין ניטאָ מורא צו האָבן, טאָמער וועט מען מיינען, אז עס איז 4-איילן-ווייטיקייט, און דעריבער אָסר'ט עס לויטן דין 16 איילן; און די משנה לערנט, אז דאָס מיינט מען, אז מען מאַכט אַ ראָד-ליניע ווייט 16 איילן פון דעם גרינס אין מיטל-פונקט, און אלע וויינשטאָקן, וואָס זענען פאראן אין דעם ראָד ווערן גע'אָסר'ט.

ג. הרואה, אז איינער זעט וואקסן גרינס אין וויינגארטן, און ער זאָגט: „ווען איך וועל אהינקומען (צום גרינס) וועל איך עס אראָפּרייסן“, מעג מען (און עס הייסט ניט קיין כלאים). אויב אָבער ער זאָגט: „ווען איך וועל צוריקגיין וועל איך עס אראָפּ-רייסן, איז אויב דאָס (גרינס איז דערווייל געוואָקסן און) איז פארגעסערט געוואָרן מיט א צוויי הונדערטסטל איז עס אָסור (עס הייסט כלאים). מיר האָבן שוין געשריבן אין דער פּאַריקער משנה, אז כלאים הייסט ניט נאָר ווען מען פארזייט גרינס (אָדער תבואה) אין וויינגארטן, נאָר אויך ווען דער בעל הבית פון וויינגארטן זעט, אז עס וואקסט צופעליג גרינס אין וויינגארטן (הגם ער האָט ניט פארזייט), און ער לאָזט עס וואקסן און רייסט עס ניט באלד אראָפּ. זאָגט דאָ די משנה. אז ווען דער בעל הבית דערזעט אין וויינגארטן וואקסן גרינס (וואָס ער האָט ניט פארזייט), און ער זאָגט, אז ער גייט שוין אהין צום גרינס, כדי עס אראָפּצורייסן, איז כאַטש דערווייל ביז ער איז אהינגעקומען איז דאָך דאָס גרינס געוואקסן, הייסט עס ניט קיין כלאים, מחמת דער בעל הבית האָט דאָך ניט געוואָלט, אז עס זאָל וואקסן. אָבער ווען ער זאָגט, אז ער וועט גיין דערווייל זיין וועגס, נאָר ווען ער וועט צוריקגיין וועט ער עס אראָפּרייסן, הייסט עס, אז עס וואקסט שוין מיטן ווילן פון בעל הבית, ווייל ער קאָן דאָך שוין אהינגיין און אראָפּרייסן און ער טוט עס ניט. דעריבער הייסט עס כלאים, און דער דין איז ביי „כלאים פון א וויינגארטן“, אז אויב דאָס גרינס צי די תבואה אין וויינגארטן איז פארגעסערט געוואָרן, צוגעוואקסן מיט א צוויי הונדערטסטל, דאָס הייסט מיט א 199-סטל ווי עס איז פריער געווען, ווערט עס אָסור און מען דארף עס פארגענען. דער ירושלמי זאָגט, אז דאָס דאָזיקע צוויי הונדערטסטל ווערט געשאצט אזוי: מען זעט ווי לאנג עס געדויערט ביים גרינס, נאָכדעם ווי מען רייסט עס ארויס פון דער ערד, אז דאָס פייכקייט זאָל ווערן אויסגעטריקנט. אויב, למשל, עס ווערט אויסגע-

אם הוסיף במאמרים, אסור: ז ה'יה | אם עשבים יופך, ואם אכזב ינפין,
 עובר בפרס ונפלו ממנו זרעים, או | ואם הכיאה דגן תדלק: ח המקנים
 שיצאו עם הזקלים או עם המים, | קוצים בפרס, ר' אליעזר אומר קדש.
 הזרע וסיעבתו הרוח לאחוריו, מותר. | בחכ"א לא קדש, אלא דבר שקמוהו
 סיעבתו הרוח לפניו, ר' עקיבא אומר | מקיימין. הארום והקיסום ושושנת

טריקנט אין פארלויף פון 200 שעה, הייסט עס, אז אין איין שעה, זייענדיק אין דער ערד, קומט צו א צוויי-הונדערטסטל.

ז. היה, אז איינער (דער בעל הבית) גייט דורך אין וויינגארטן און עס פאלן פון אים ארויס זריעות (פון תבואה צי ירקות), אָדער (די זריעות) זענען ארויסגעפאלן צוזאמען מיטן מיסט (מיט וואָס מען באמיסטיקט די פעלדער), אָדער צוזאמען מיטן וואסער (ביים באוואסערן די פעלדער), אָדער איינער זייעט תבואה צי ירקות (אין א פעלד, ניט ווייט פון וויינגארטן) און דער ווינט האָט מיט שטורם פאָרוואָרפן די זריעות אין וויינגארטן הינטער אים (דער וואָס זייעט איז געשטאָנען מיט די פלייצעס צום וויינגארטן), מעג מען, (און דאָס הייסט ניט קיין כלאים). מחמת ער, דער בעל הבית, וואָס זייעט, האָט דאָך ניט בכונה פארזייעט דעם כלאים, און דאָס איז פאָרגע-קומען קייגן זיין ווילן; די זריעות זענען נאָר צופעליק ארויסגעפאלן פון אים, אָדער זענען נור צופעליג געווען אין מיסט אָדער אין וואסער; דאָסזעלבע ווען ער איז גע-שטאָנען מיט די פלייצעס צום גארטן, איז ער דאָך געגאנגען מיט די זריעות אוועק פון וויינגארטן, און דאָס וואָס דער ווינט האָט זיי צוריקגעציאָגט איז ניט זיין שולד. טיערתו, אויב אָבער דער ווינט האָט פאריאָגט די זריעות אין פראַנט פון אים (דער וואָס זייעט איז געשטאָנען מיטן פנים צום וויינגארטן), זאָגט ר' עקיבא (אז עס הייסט יאָ כלאים, מחמת ער האָט דאָך עס געזען און ער איז געגאנגען דערצו), און אויב די זריעות (האָבן זיך דערווייל איינגעוואָרצלט אין דער ערד און זיי) זענען שוין געוואָרן גראָז, זאָל ער זיי איבערדרייען (איבעראַקערן און פארניכטן זיי). און אויב זיי זענען שוין אויפגעוואקסן און געוואָרן קליינע קערנער („אביב“, די קערנער זענען נאָכניט גרויס א דריטל ווי זיי דארפן זיין ווען זיי זענען שוין פארטיק), זאָל ער זיי אויסקלאַפן (די קערנער פון די זאָגן, און די שטריו מעג ער פארנוצן, אָבער פון די קערנער טאָר מען ניט קיין הנאה האָבן); און אויב זיי זענען שוין אויסגעוואקסן אין קערנער גרויס א דריטל (הביאו דגן), זאָל מען זיי פאָרברענען. מחמת ווען זיי זענען שוין פולע תבואה קערנער הייסט עס אינגאנצן, אויך די זאָנגן-שטרוי, „כלאים פון וויינגארטן“ (כלאי הכרם). און מען טאָר אויך פון דער שטרוי קיין הנאה ניט האָבן, און מען דארף אלץ פארברענען.

ח. המקיים, אז איינער לאָזט וואקסן דערנער אין וויינגארטן, זאָגט ר' אליעזר, אז דער וויינגארטן ווערט אסור צוליב כלאים, און די חכמים זאָגן, אז עס אסור'ט ניט טיידן עס איז א זאך, וואָס א שטייגער ווי דאָס לאָזט מען וואקסן. דער דין איז, אז כלאים איז געוויינליך ביי אזא געוויקס, וואָס מענטשן עסן עס; אָבער אויך א געוויקס, וואָס מענטשן פארפלאנצן עס, כדי צו האָבן דערפון פאשע פאר בעלי חיים, הייסט עס אויך כלאים. די גמרא זאָגט, אז ר' אליעזר האלט, אז דערנער איז אויך דער שטייגער צו לאָזן וואקסן אין אראביען, וואו מען גיט צו עסן קעמלעך דערנער, דע-ריבער איז עס אומעטום פאררעכנט פאר א געוויקס, וואָס מענטשן לאָזן עס וואקסן און ווילן אז עס זאָל זיין, אבער די חכמים זאָגן, אז נאָר אין דעם אָרט, וואו מען בא-נוצט דאָס געוויקס פאר בעלי חיים און מען וויל עס לאָזן וואקסן, קאָן עס פאררעכנט ווערן אלס כלאים, אָבער אין אנדערע ערטער ניט. הארום, אינגבער, והקיסום, און עפי (א סאָרט פנטרושקע), ושושנת המלך, און אנעמאָנע (דעם קעניגס ליליע) און אלע

המלך וכל מיני זרעים אינן בלאים | אינו בלאים, וחכ"א בלאים. והקינרם
בפרם. תקנבוס, ר' טרפון אומר, | בלאים בפרם:

פרק ו'

א איזהו ערים? הנוטע שורה | גבוה עשרה טפחים, או בצד קריין
של חמש גפנים בצד הגדר שהוא | שהוא עמוק עשרה טפחים ורחב

מינים פון זרעים (ניט תבואה און ניט ירקוח). זענען ניט כלאים אין ווינגארטן.
„ארוס“ איז לויט טייל מיינוגען דער גריכישער „איריס“, און טייל מיינען אז עס
איז אינגבער; „קיסום“ איז דער גריכישער „קיסאס“, עפי (אין ענגליש „איוו“, אזא
פעטרושקע); „שושנת המלך“ איז דער טייטש „דעם קיניגס ליליע“, ווייל „שושנה“
איז דער טייטש, ניט ווי טייל מיינען בטעות רויז, נאָר ליליע (רויז איז „ורד“). און מען
מיינט דערמיט אנעמאָנע. די משנה זאָגט, אז נאָר די 5 מינים תבואה (ווייץ, גערשטן,
האָבער, ארקיש און קאָרן), און אויך נאָר אזעלכע ירקוח וואָס מען עסט די בלעטער
פון זיי, אויב מען פארזייט זיי אין א ווינגארטן מאכן זיי דעם ווינגארטן פאר כלאים.
אַבער אנדערע זרעים, ווי בעבלעאך, ארבעס, וואָס מען עסט נאָר די קערנער דערפון
און ניט די בלעטער, מאכן ניט דעם ווינגארטן פאר כלאים, אויב מען פארזייט זיי אין
ווינגארטן. הקנבוס, קאָנאָפּיעס, זאָגט ר' טרפון, אז (אויב מען זיינט עס אין ווינגארטן)
איז עס ניט כלאים, און די חכמים זאָגן, אַז עס איז כלאים. ווייל קאָנאָפּיעס וואָקסט
אין דער פּאַרם פון אַ ווינטרויבן־הענגל און עס איז ענליך צו וויינשטאָקן־געוויקסן;
דעריבער האלט ר' טרפון, אז עס איז כלאים, והקינרם, און ארטישאקע (אויב מען פאר-
זייט אים אין ווינגארטן) איז כלאים אין ווינגארטן. „קינרס“ איז דער גריכישער
„קינאָראַ“, און דאָס איז דער „דרדר“ פון חומש; דאָס איז די פלאנץ קאָרדאָן־אר-
טישאקע, און מען עסט טיילמאָל די בלעטער דערפון.

פרק ו'

א. איזהו. וואָס הייסט א „ערים“, א „בעט־ווינגארטן“? וויינשטאָקן זענען פא-
ראן ענליכע סאָרטן. פאראן געוויינליכע וויינשטאָקן. פארפלאנצט אויף דער ערד,
אונטערגעשטיצט מיט שטעקעלעך; פאראן וויינשטאָקן וואָס זענען ארויפגעפלאַכטן
ווי א בעט. פאראן אויך וויינשטאָקן, וואָס זענען גאר הויך פארפלאַכטן און זיי הייסן
„דליות“ (פון וואָרט „דלה“, „ארויפנעמען“); טייל מיינען, אז „דליות“ איז דאָסעלבע
ווי ערים. די משנה זאָגט, אז דער ווינגארטן, וואָס זיינע וויינשטאָקן זענען ווי אויס-
געלייגט אין א בעט, דער „ערים“, האָט אנדערע דינים בנוגע כלאים. און זי פרעגט:
וואָס הייסט „ערים“? וואָסערע דינים האָט ער? און זי ענטפערט: הנוטע, אז איינער
פלאנצט איין שורה פון פינף וויינשטאָקן (אויסגעלייגט ווי אין א בעט, ערים) לעבן א
צוים (גדר) וואָס איז הויך צען טפחים, אָדער לעבן א גרובן, וואָס איז טיף צען
טפחים און איז ברייט פיר טפחים, גיט מען אים זיין „ארבייט־אַרט“ (מען לאָזט)
איבער ליידיק, ניט פארזייט מיט תבואה) פיר איילן. ווי מיר האָבן געלערנט אין פרק
ד' משנה ו' הייסט א ווינגארטן לפחות פון „צוויי וויינשטאָקן קיינן צוויי וויינשטאָקן
און איינער גייט ארויס ווי א עק“; דאקייגן איין שורה וויינשטאָקן הייסט ניט קיין
ווינגארטן. זאָגט דאָ די משנה, אז דאָס איז נאָר ביי געוויינליכע וויינערטנער, אָבער
ביי „ערים“ איז אפילו איין שורה פון פינף וויינשטאָקן פאררעכנט פאר א ווינגארטן,
און ווי מיר האָבן געלערנט אין די פריערדיקע פרקים דאָרף מען לעבן א ווינגארטן
איבערלאָזן א ליידיקן פלאץ ביז צום אָרט פון תבואה־זייען פיר איילן (דער „עבודת
הכרם“, דאָס ארבייט־אַרט פון ווינגארטן). די משנה זאָגט נאָכמער, אז אויב דער
ערים, די וויינשטאָקן זענען ארויפגעפלאַכטן אויף דעם צוים (גדר) אָדער אין דעם
גרובן, איז כאַטש ביי אַ געוויינליכן ווינגארטן איז דאָך דער צוים און דער גרובן אַ
הפסקה און מען מעג באלד פון דער צווייטער זייט פארזייען תבואה (פרק ד' משנה ג').

ארבע, נותנין לו עבודתו ארבע אמות. | המותר, וכמה היא עבודת הנפין?
 בש"א מודדין ארבע אמות מעקר | ששה טפחים לכל רוח. ר' עקיבא
 הנפנים לשדה, ובה"א מן הגדר | אומר, שלשה. ב' ערים שהוא יוצא
 לשדה. אמר ר' יוחנן בן נורי, מועין | מן המדרגה, כפי אליעזר בן יעקב
 כל האומרים בן, אלא אם יש שם | אומר, אם עומד בארץ ובוצר את
 ארבע אמות מעקר גפנים ולגדר, | כלו. הרי זה אוסר ארבע אמות
 נותנין לו את עבודתו הוורע את | בשדה, ואם לאו, אינו אוסר אלא

אבער ביי ערים טאר מען אויך פון דער צווייטער זייט פון צוים און גרובן ניט זייען
 קיין תבואה אין די 4 איילן. בית שמאי זאגן, אז מען מעסט די פיר איילן פון דעם
 שטאם-וואַרצל פון די וויינשטאַקן צום פעלד, און די בית הלל זאגן, אז מען מעסט (די
 פיר-איילן) פון דעם צוים צום פעלד. וועגן דעם טייטש פון דער דאזיקער משנה זענען
 פאראן חלוקי דעות צווישן די מפרשים, דהיינו, צי מען מעסט פון צוים אין וויינגארטן
 אריין, צי מען מעסט אין יענער זייט צוים. דער רמבם טייטשט, אז די בית הלל מיינען,
 אז מען מעסט פון יענער זייט צוים, ווייל די בית הלל האלטן, אז צוליב דעם וואָס די
 וויינשטאַקן זענען אויסגעפלאַכטן אויפן צוים הייסט דער צוים אליין (ביי „עריס“) א
 סאַרט וויינגאַרט, כאָטש דער שטאַם-וואַרצל פון די וויינשטאַקן איז ווייט פון צוים.
 אַמר, האָט ר' יוחנן בן נורי געזאָגט: עס האָבן א טעות די אלע וואָס זאָגן אזוי. דאָס
 הייסט, אז עס איז ניט דער דין, דאָס א עריס, וואָס האָט נור איין שורה וויינשטאַקן,
 זאל זיין אזוי הארב, אז די בית הלל זאָלן זאָגן, אז מען טאר ניט זייען תבואה אין יע-
 נער זייט פון צוים 4 איילן, אלא, נאָר (דאָס איז דער ריכטיקער דין פון עריס), אויב
 עס איז פאראן 4 איילן פון דעם וויינשטאַקן-שטאַם-וואַרצל ביז צום צוים גיט מען אים
 זיין (ליידיקן), „ארבייטס-אַרט“ און ער מעג פארזייען דעם איבעריקן ליידיקן אָרט.
 און וויפיל איז דאָס „ארבייטס-אַרט“ פאַר אַ וויינשטאַקן זעקס טפחים צו יעדער זייט.
 לויט ר' יוחנן בן נורי איז דער דין אזוי: אויב פון דעם שטאַם-וואַרצל ביז צום צוים
 איז ניט פאראן קיין ליידיקע פיר איילן טאר מען דאָרט ניט זייען קיין תבואה, ווייל
 דאָס אָרט איז צו-רענג און עס מאכט דעם איינדרוק, ווי די תבואה איז פארווייט צוזאמען
 מיט די וויינשטאַקן, אויב אָבער עס איז יאָ פאראן 4 איילן, דעמאלס האָבן די פינף
 וויינשטאַקן פון „עריס“ דעם דין ווי פון איינצלנע וויינשטאַקן, און דער דין פון אן
 איינצלנעם וויינשטאַק איז, אז מען לאָזט ליידיק 6 טפחים און נאָך די 6 טפחים מעג
 מען פארזייען תבואה (די „עבודת הגפן“, דאָס ליידיקע „ארבייטס-אַרט“ פון איין
 וויינשטאַק איז 6 טפחים). ר' עקיבא זאָגט, אז דריי טפחים. דאָס „ליידיקע ארבייטס-
 אָרט“ פון אן איינצלנעם וויינשטאַק איז נאָר דריי טפחים, און נאָך די טפחים מעג מען
 פארזייען תבואה.

ב. עריס, אויב אַ עריס (פינף וויינשטאַקן אין איין שורה ארויפגעפלאַכטן אויף
 שטעקעלעך) גייט ארויס פון א טרעפֿבערגל, זאָגט ר' אליעזר בן יעקב, אז אויב דער
 מענטש, וואָס שטייט אויף דער ערד קאָן אָפּשניידן די וויינטרויבן פון די אלע וויינ-
 שטאַקן, אסר'ט עס (דער עריס) פיר איילן אין פעלד; דאָס הייסט, אז ווייל מען קאָן פון
 אונטן שניידן אלע וויינטרויבן, בעכנט מען, ווי די אלע 5 וויינשטאַקן וואַלטן געשטאַ-
 נען ניט אין דער הויך אויפן בערגל, נאָר אונטן אין פעלד, און ביז 4 איילן ווייט פון
 אים גיט מען ניט זייען קיין תבואה. ואם לאו, אויב אָבער ניט (אויב מען קאָן שטיי-
 ענדיק אונטן אין פעלד ניט אָפּשניידן די וויינטרויבן) אסר'ט עס (אונטן אין פעלד)
 נאָר דאָס אָרט אונטער די וויינשטאַקן. דאָס הייסט, עס ווערט ניט פאררעכנט ווי די
 5 וויינשטאַקן געפינען זיך אונטן אין פעלד, און ממילא דארף מען ניט דערווייטערן 4
 איילן כדי צו פארזייען תבואה. אָבער דאָרט, וואו די וויינשטאַקן בויגן זיך אריבער
 איבער דער ערד, טאר מען דאָרט ניט פארזייען. — דאָס וואָרט „מדרגה“ איז דער

בְּנִדְרוֹ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרֵי, אַף הַנוֹמֵעַ | מְצַטְרֶפֶת עִמָּה: גַּם הַמְדַלָּה אֶת הַנֶּפֶן
 אַחַת בְּאַרְבַּע וְאַחַת בַּמְדַלָּה, אִם | עַל מִקְצַת אֶפִּיפְרוֹת, לֹא יָבִיא זְרַע
 נְכוּפֵה מִן הָאָרֶץ עֲשֻׁרָה טַפְחִים, אֵינָה | אֶל תַּחַת הַמּוֹתֵר, וְאִם הִבִּיא לֹא
 מְצַטְרֶפֶת עִמָּה. וְאִם לֹאִי, הִרִי זֹ | קֶדֶשׁ, וְאִם הִלֵךְ הַתְּדֵשׁ אֶסוּר, וְכֵן

טייטש א. „טרעפ“, און דארט וואו עס איז פאראן א בארג, האקט מען אויס אין בארג ווי „טרעפ“ און מען פארפלאנצט אויף די טרעפ. ר' אליעזר זאגט, אז אויך ווען איינער פלאנצט (ניט א ערס, ניט ארויפגעפלאכטענע, נאָר סתם וויינשטאָק) אין שורה אויף דער ערד און אין שורה אויף דעם טרעפ, אויב דער טרעפ איז הויך פון דער ערד צען טפחים, ווערן זיי ניט פאררעכנט צוזאמען. ווי מיר האָבן געלערנט אין פרק ד' דארף מען האָבן צוויי שורות וויינשטאָקן („צוויי קייגן צוויי און איינער גייט ארויס ווי א עק“), כדי עס זאל הייסן א וויינגארטן און מען זאל זיך דארפן דערווייטערן פיר אילן צו זייען תבואה. זאָגט ר' אליעזר אז אויב איין שורה איז אויף דער ערד און אין שורה אויף דעם טרעפ, און דער טרעפ איז הויך צען טפחים הייסט עס ניט ווי ביידע שורות וואָלטן געווען צוזאמען אין איין אָרט און עס הייסט ניט קיין וויינגארטן. ואם לאו, אויב ער איז ניט הויך צען טפחים ווערן זיי פאררעכנט צוזאמען. און עס האָט דעם דין פון א וויינגארטן און מען דארף האָבן א דערווייטערונג פון 4 אילן.

ג. המדלה, אז איינער לעגט ארויף א וויינשטאָק אויף א טייל פון צונויפגע- פלאכטענע שטעקלעך (און ער האָט איבערגעלאָזט ליידיק אָרט אויף דעם איבעריקן טייל פון שטעקלעך און ניט ארויפגעלעגט דאָרט קיין וויינשטאָקן) טאָר ער אונטער דעם איבעריקן (ליידיקן אָרט) ניט פארזייען קיין תבואה. דאָס וואָרט „המדלה“ איז פון „דלה“, „אויפהויבן“. דער וויינשטאָק ציט זיך ווי לאנגע, דינע צווייגעלעך, און ער פאלט אראָפּ אויף דער ערד, און דעריבער הויבט מען אים אויף און מען לעגט אים ארויף אויף שטעקלעך, וואָס זענען געפלאַכטן אין דער לענג און אין דער ברייט, אָדער אויף א פארצויגענעם שטריקל, אָדער אויף א בוים. דאָס וואָרט „אפיפירות“ איז ניט קלאָר פון וואנען עס שטאמט. דער „ערוך השלם“ מיינט, אז עס איז פון גריכישן וואָרט „עפיפואדעס“, וואָס זאל זיין אויך דער טייטש פון די דאָזיקע גע- פלאַכטענע שטעקלעך צו די וויינשטאָקן. די משנה לערנט דאָ, אז כאַטש אויף דעם איבעריקן טייל פון די שטעקלעך זענען דאָך ניט פאראן קיין וויינשטאָקן-צווייגן, פונ- דעסטוועגן טאָר מען ניט פארזייען אונטער זיי קיין תבואה. אַם הִבִּיא, אויב אָבער ער האָט יאָ פארזייען, אסר'ט עס ניט. ווי מיר האָבן שוין געשריבן איז, „כלאים פון וויינ- גארטן“ („כלאי הכרם“) אנדערש ווי אנדערע כלאים. למשל איין מין תבואה טאָר מען ניט זייען צוזאמען מיט אן אנדער מין תבואה; אָבער אויב מען האָט יאָ פאר- זייען מעג מען עסן די ארויסגעוואקסענע כלאים-תבואה, אָבער אויב מען פארזייען תבואה אין א וויינגארטן טאָר מען ניט עסן און אויך ניט הנאה האָבן ניט פון דער תבואה און ניט פון וויינגארטן און מען מוז דאָס אלץ פארברענען. דאָס הייסט „קידש“, עס ווערט ווי „הייליק“. זאָגט דאָ די משנה, אז אונטער דעם איבעריקן ליידיקן אָרט פון די שטעקלעך טאָר מען ניט זייען קיין תבואה, אָבער אויב מען האָט יאָ פארזייען ווערט עס ניט „קודש“, מעג מען עסן סיי די תבואה און סיי די וויינטרויבן. ואם הִלֵךְ, אויב (די צווייגן פון וויינשטאָק זענען זיך צעוואקסן ווייטער, און) דער נייער צוואוואקס פון די צווייגן איז געגאנגן ווייטער (און האָט פארנומען דאָס איבריגע ליידיקע אָרט פון די שטעקלעך) איז עס (די תבואה, וואָס מען האָט אונטן פארזייען) אסור. וכו', און אזוי איז אויך דער דין, ווען מען לייגט די וויינשטאָקן-צווייגן אויף א טייל בוים, אויף וועלכן עס וואקסט ניט קיין פרוכטן (אילן סרק). אויב מען האָט פארצויגן וויינ- שטאָקן-צווייגן אויף א טייל פון א פרוכטלאָזן בוים טאָר מען ניט פארזייען אונטער דעם גאנצן בוים. דער טעם דערפון איז (ווי די מפרשים זאָגן), ווייל קוים וואקסט ניט אויפן בוים קיין פרוכטן האָט דער בוים דעם דין ווי שטעקלעך, און ער ווערט בטל

המִדְלָה על מִקְצַת אֵילָן סָרְקָ: | הַמִּדְלָה אֶת הַנֶּפֶן על מִקְצַת אֵילָן
 מֵאֶכְל, מוֹתֵר לְהִבִּיא זֶרַע אֶל תַּחַת
 הַמוֹתֵר, אִם הָלַךְ הַחֹדֶשׁ יַחְזִירֵנוּ
 מַעֲשֵׂה שֶׁהֵלַךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֶצְל רַבִּי
 יִשְׁמַעְאֵל לְכַפֵּר עֲזוּז, וְהִרְאֵהוּ גִפְן
 מוֹדְלָה על מִקְצַת תְּאֵנָה. אָמַר לוֹ

צוּם וויינשטאַק. „אילן סרק“ איז אזוי ווי „אילן ריק“, א לידיקער בוים, און דאָס
 וואָרט „סרק“ איז „ליידיק“ אין אראמעאיש. דער היפוך פון „אילן סרק“ איז „אילן
 מאכל“, „א בוים פון עסנווארג“, א בוים, אויף וועלכן עס וואקסן פרוכטן, וועלכע מען
 עסט.

ד. המדלה, אז איינער לייגט ארויף צווייגן פון א וויינשטאַק אויף א טייל פון א
 פרוכטן-בוים („אילן מאכל“, בוים, אויף וועלכן עס וואקסן פרוכטן), מעג ער פארזייען
 תבואה אונטער דעם איבעריקן (ליידיקן אָרט פון בוים), און אויב (די וויינשטאַקן
 צווייגן האָבן זיך צעוואקסן און) דער נייער צרוואקס איז געגאנגען ווייטער (און האָט
 פארדעקט אויך דאָס איבריגע ליידיקע אָרט פון בוים), זאָל ער צוריק אריבערבייגן די
 צווייגן. און מען מעג דאָרט פארזייען. דער טעם איז, ווייל א פרוכטן-בוים איז חשוב
 און ווערט ניט בטל צו די וויינשטאַק-צווייגן, און מען באטראכט ניט דאָס ווי שטעק-
 לעך, און עס ווערט ניט פאררעכנט ווי דער גאנצער בוים וואָלט געווען וויינשטאַק.
 מעשה, עס איז געשען א מעשה, אז ר' יהושע איז געגאנגען צו ר' ישמעאל קיין כפר
 עזיו (אן אָרט אין ארץ ישראל) און ער (ר' ישמעאל) האָט אים (ר' יהושע); געוויזן
 א וויינשטאַק ארויפגעלייגט אויף אַ טייל פון א פייגנבוים און האָט אים געפרעגט: צי
 מעג איך פארזייען אונטער דעם איבעריקן (ליידיקן אָרט פון פייגנבוים)? האָט ער אים
 געענטפערט אז מען מעג; און ער (ר' ישמעאל) האָט אים פון דאָרט ארויפגעפירט
 קיין בית המגנייה (אן אָרט אין ארץ ישראל), און ער האָט אים געוויזן א וויינשטאַק,
 וואָס איז ארויפגעלייגט אויף אַ באַלקן, און אַ וואָרצל-שטאַם פון א סיקאמיר-בוים,
 אין וועלכן עס זענען געווען א סך באַלקנס; האָט ער (ר' יהושע) אים (ר' ישמעאלן)
 געזאָגט: אונטער דעם באַלקן (וואָס אויף אַ טייל פון אים איז ארויפגעלייגט דער
 וויינשטאַק) טאָר מען ניט פארזייען, און אונטער די איבעריקע מעג מען. ר' ישמעאל
 איז געווען יונגער פון ר' יהושע (ווי עס דערציילט די גמרא אין גיטין נ"ח), און ר'
 ישמעאל האָט פון ר' יהושע געפרעגט שאלות. כפר עזיו („דאָס דאָרף עזיו) איז גע-
 ווען אין ארץ ישראל אין דרום טייל פון לאנד, און דאָרט דערלעבן איז מסתמא אויך
 געווען דאָס אָרט „בית המגנייה“. ר' יהושע האָט געפסקנט, ווי די משנה האָט גע-
 לערנט, אז ביי אַ פרוכטן-בוים (דאָ איז געווען א פייגנבוים) איז אסור צו פארזייען
 נאָר אונטער דעם אָרט, וואו עס ליגן די וויינשטאַק-צווייגן. די צווייטע שאלה איז גע-
 ווען, וועגן באַלקנס, לאנגע קלעצער, וואָס מען שניידט ארויס פון דעם וואָרצל-שטאַם
 פון א סיקאמיר-בוים, און די קלעצער זענען נאָך געווען באהאפט מיט דעם שטאַם-
 וואָרצל, און אויף א טייל פון איין קלאַץ איז געווען ארויפגעלייגט א וויינשטאַק. ר'
 יהושע האָט געפסקנט אז אונטער די אנדערע קלעצער מעג מען יאָ פארזייען. די
 תוספתא זאָגט, אז דער טעם איז, ווייל יעדער קלאַץ ווערט באטראכט ווי אַ באזונ-
 דערער בוים פאר זיך.

ה. איזהו, וואָס הייסט א „אילן סרק“, (א בוים אָן פרוכטן)? יעדער בוים וואָס
 טראָגט ניט קיין פרוכטן. ר' מאיר זאָגט, אז אלע בויםער זענען „אילן סרק“. א חוץ

פירות. ר' מאיר אומר, הפל אילן ערים, ערים שחבר מאמצעו, סרק, חוץ מן הזית והתאנה. ר' יוסי ונשתירו כוהמש גפנים מפאן וחמש אומר, כל שאין כמותו נוטעין שדות גפנים מפאן, אם יש שם שמונה שלמות, הרי זה אילן סרק; ופסקי ערים שמונה אמות ועוד, וכל מדות שאמרו חכמים בפרם, אין בהם ועוד, חוץ מפסקי ערים. אלו הן פסקי

דער איילברטן-בויס און דער פייגנבויס. ר' מאיר האלט, אז אלע ביימער ווערן בטל צום וויינשטאק, וואָס מען לייגט ארויף אויף זיי, ווייל די ביימער, כאָטש אויף זיי וואַקסן פּרוכטן, זענען ניט גענוג חשוב. אן אויסנאָם זענען דער איילברטן-בויס און דער פייגנבויס, מחמת זיי זענען זייער חשוב און זיי ווערן ניט בטל צום וויינשטאק וואָס לייגט אויף זיי. ר' יוסי זאָגט, אז די אלע ביימער, וואָס עס איז ניט דער שטייגער צו פלאַנצן פון זיי גאַנצע פעלדער הייסן „אילן סרק“. ר' יוסי האלט, אז קוים פלאַנצט מען פון א סאַרט בויס א סך, גאַנצע פעלדער, איז א סימן, אז דער סאַרט בויס איז חשוב ביים פלאַנצער, און ממילא איז אפילו מען לייגט ארויף אויף א טייל פון אים א וויינ-שטאק ווערט ער ניט בטל צום וויינשטאק.

ו. פסקי ערים, שטיקער פון א ערים (טאָר מען ניט פארזייען לעבן זיי קיין תבואה) אכט איילן און עפּיס נאָך. די משנה וועט ווייטער דערקלערן וואָס מען מיינט מיט „שטיקער פון א ערים“, „פסקי“ איז פון „פסק“, אָפּגעהאַקט, שטיקער. וכל, און אלע מאָסן, וואָס די חכמים האָבן געזאָגט ביי א וויינגאַרטן, איז ניט פאראן ביי זיי „און עפּיס נאָך“, א חוץ ביי „שטיקער פון ערים“. די משנה מיינט דאָ צו זאָגן, אז אומעטום, וואו מען זאָגט ביי א וויינגאַרטן, אז מען דארף דערווייטערן דאָס זייען תבואה פון אים א געוויסע מאָס. צי פיר איילן, צי 6 טפחים, ווערט ניט באַנוצט דער אויסדרוק „און עפּיס נאָך“. אָבער דאָ ביי פסקי ערים איז אן אויסנאָם, און עס ווערט געזאָגט, אז ביז אכט איילן טאָר מען ניט, און „עפּיס נאָך מער“ ווי אכט איילן, דהיינו אכט איילן „און עפּיס נאָך“ מעג מען יא. אלו, דאָס זענען „שטיקער פון ערים“. א ערים (וואָס האָט געהאַט א שורה פון עלף וויינשטאָקן אויסגעפלאַכטן אויף שטעקעלעך) און אין דער מיט איז (איין וויינשטאָק) פארניכטעט געוואָרן און עס זענען געבליבן 5 וויינשטאָקן אין איין זייט און פינף וויינשטאָקן אין דער צווייטער זייט. און אין דער מיט איז ליידיק, הייסט עס שטיקער פון א ערים, „פסקי ערים“ און דער דין זייער איז: אם יש, אויב דאָרט (צווישן די צוויי שטיקער ערים) איז פאראן אכט איילן טאָר מען ניט פארזייען קיין תבואה (ווייל זיי ווערן צוגערעכנט צוזאַמען און עס הייסט ניט ווי צוויי שטיקער ערים, נאָר ווי איין ערים), אָבער אויב עס איז פאראן אכט איילן און עפּיס נאָך, גיט מען אים זיין (ליידיקן) ארבייט-טאָרט און מען פארזייעט דאָס איבריגע (ליידיקע אָרט). וועגן דעם וויפיל עס איז דאָס „ארבייטס אָרט“ און מען דארף עס איבערלאָזן ליידיק, איז פאראן אין דער משנה א' פון דאָזיקן פרק די מחלוקה, די סתם משנה האלט, אז 4 איילן און ר' יוחנן בו גורי האלט אז 6 טפחים. דער רמבם זאָגט, אז מיט דעם „און עפּיס נאָך“ מיינט מען א טפה.

ז. ערים, א ערים (פינף וויינשטאָקן, ארויפגעפלאַכטן אויף א וואַנט), וועלכער גייט ארויס פון דער וואַנט פון ווינקל און ענדיקט זיך, גיט מען אים זיין ליידיקן אר-בייט-טאָרט און מען פארזייעט דאָס איבריגע. די מפרשים האָבן צוויי טייטשן אויף דער משנה. דער ר"ש און דער ברטנורא טייטשן, אז דאָס מיינט, ווען מיר האָבן פאר זיך א וואַנט, און אויף איין עק וואַנט זענען פאראן דריי וויינשטאָקן פון ערים און אין דעם צווייטן עק וואַנט זענען פאראן צוויי וויינשטאָקן פון ערים, און צווישן די ביידע

נותנין לו עבודתו וזרע את המותר. לפסקו, בנגדן מותר. עשאן קדי רבי יוסי אומר, אם אין שם ארבע שיהלך עליהן החדש, אסור; אמות, לא יביא זרע לשם; ח תקנים | מי הפרח היוצא מן הערים, רואין היוצאים מן הערים וחס עליהם אותו כאלו מטוטלת תלויה בו.

טיילן פון ערים איז פאראן א ליידקע שטיק וואנט. זאגט די משנה, אז מען גיט יעדן טייל פון ערים זיין ליידקן ארבייטס־אַרט, וואָס איז דער דין ביי אן איינצלנעם ווייני־שטאָק, צו 6 טפחים; דאָס הייסט, מען לאָזט איבער ביי דער וואנט 6 טפחים ליידק אַרט לעבן די דריי וויינשטאָקן און 6 טפחים ליידק אַרט לעבן די צוויי וויינשטאָקן, און דאָס איבריִקע ליידקע אַרט ביי דער וואנט מעג מען פארזייען. אָבער דער רמב"ם טייטשט, אז דאָס מיינט מען, ווען מען האָט פאר זיך צוויי ווענט, וועלכע זענען צונויפגעשטעלט ווי א „דלית“, און אין ווינקל איז אויף איין וואנט פאראן דריי וויינשטאָקן פון ערים און אויף דער צווייטער וואנט (אין זעלבן ווינקל) צוויי וויינשטאָקן פון ערים; איז דער דין אז מען דערווייטערט זיך וויפיל דאָס ארבייטס־אַרט מאכט אויס, דהיינו 6 טפחים, און מען מעג פארזייען דאָס איבריִקע ליידקע אַרט, וואָס געפינט זיך אין ווינקל צווישן ביידע ווענט. ר' יוסי זאָגט, אז אויב עס איז דאָרט ניט פאראן קיין ליידקע פיר איילן טאָר מען דאָרט ניט פארזייען קיין תבואה. ר' יוסי'ס זוערטער קאָן מען איינטייטשן לויט ביידע פריעריקע פירושים, און ר' יוסי האלט ווי זיין שיטה פריער פרק ה' משנה ד' וואו ער זאָגט, אז אפילו ווען איין וויינשטאָק געפינט זיך אין א גרוב צי א ווייני־קעלטער דארף מען שוין האָבן ליידקע פיר איילן, מחמת דאָס אַרט איז צו־ענג און עס זעט אויס ווי אלץ וואָלט געווען וויינשטאָק. אזוי איז אויך דאָ, סיי לויטן פירוש וועגן דער ליידקער וואנט, סיי לויטן פירוש פון ווינקל, דארף מען האָבן 4 איילן.

ח. הקנים, די שטעקלעך, וואָס שטעקן ארויס פון דעם עריס (פון די 5 ווייני־שטאָקן, וואָס זענען ארויפגעפלאַכטן אויף שטעקלעך און טיילן פון די דאָזיקע שטעק־קעלעך שטעקן ארויס און אויף זיי איז ניט ארויפגעפלאַכטן קיין וויינשטאָק־צווייגן), און עס איז אים (דעם בעל הבית) א שאַד געווען זיי אָפצוהאַקן, מעג ער (פארזייען תבואה אויף דעם אַרט אויף דער ערד, וואָס איז) אונטער זיי (אונטער די ליידקע שטעקלעך). דער טעם איז, ווייל דער בעל הבית האָט דאָך געלאָזן די ארויסשטאַרצנ־דיקע שטעקלעך, ניט דערפאר ווייל ער האָט געוואָלט דאָס אויף זיי זאָלן זיך פארציען וויינשטאָק־צווייגן, נאָר סתם, עס איז אים א שאַד געווען זיי אָפצוהאַקן; דעריבער הייסט עס ניט, אז ער האָט זיי געמאַכט פאר א טייל פון וויינשטאָק. עשאן, אויב אָבער ער האָט זיי געמאַכט, כדי אז (ווען די וויינשטאָק־צווייגן וועלן זיך פארגרעסערן און צו־וואקסן) זאָל דער נייער צוואוקס ארויף אויף זיי, טאָר ער ניט (זייען) אונטער די שטעקלעך). ווייל די מחשבה אליין, אז אויך אויף די דאָזיקע ליידקע שטעקלעך זאָלן ארויפקומען די וויינשטאָק־צווייגן, מאכט אז די שטעקלעך זאָלן הייסן א טייל פון וויינשטאָק.

ט. הפרח, דאָס געבליעכץ, וואָס גייט ארויס פון עריס־וויינשטאָק (אויב א ווייני־שטאָק־צווייג ציט זיך ארויס פון עריס, פון די שטעקלעך, אָדער פון דער וואנט, און בלייבט הענגן אין דער לופט), דארף מען באטראַכטן ווי א שנור־וואגע הענגט אראָפּ (פון דעם דאָזיקן געבליעהכץ), און (דאָס אַרט אויף דער ערד) אונטער דעם געבליעהכץ טאָר ניט (פארזייען ווערן). די משנה רופט אָן מיטן וואָרט „פרח“ דאָס געבליעהכץ (ווי עס איז פאראן אין שיר השירים ו' „הפרחה הגפן“), די וויינשטאָק־צווייגן, וואָס שפראַצן ארויס פון דער וויינשטאָק־וואנט און הענגן אין דער לופט. אפשר איז עס אויך פון וואָרט „פורח“, „פליהען“ אין דער לופט. כדי מען זאָל וויסן וואָס הייסט „די ערד אונ־טער דעם דאָזיקן געבליעהכץ“, וואָס מען טאָר ניט פארזייען מיט תבואה (לויטן דין פון „תחת הגפן“, ערד אונטער א וויינשטאָק“), זאָגט די משנה, אז מען דארף מעסטן מיט א גלייכער ליניע, ווי א שנור־וואגע, מיט וועלכער די וואָס בויען הייזער מעסטן, כדי

כְּנַגְדוֹ אֶסוּר. וְכֵן בְּפִלִית. הַמוֹתֵם | מוֹתֵר, עֲשֵׂאָהּ כְּדֵי שֶׁתִּלְכֵךְ עָלָיו
זְמוּרָה מֵאֵילָן לְאֵילָן, תַּחֲתֵיהָ אֶסוּר. הַחֲדָשִׁי, אֶסוּר ;
סִפְקָה בְּחֶבֶל אוֹ בְּגָמִי, תַּחַת הַסְּפּוּק

פרק ז

א המכריד את הגפן בארץ, אם אין עפר על גבה שלשה טפחים.

צו האבן א גליכע וואנט. מען הענגט אן אויף איין עק שנור א שטיק בליי און מען לאזט אראפ די שנור וועלכע ציט זיך דעמאלס אויס אין א גלייכער ליניע; אזוי ארום ווייסט מען פינקטליך ביז וואגען עס ציט זיך אויף דער ערד דאס ארט. וואס איז אונטער דעם וויינשטאק-צווייג. דאס ווארט „מטולטלת“ געפינט זיך עטליכע מאל אין משנה און עס איז פון ווארט „טלטל“, באוועגן זיך. וכן, און אזוי איז אויך דער דין מיט א צווייג פון א דלית. דאס הייסט, אז אויב פון וויינשטאק, וואס ליגט אויף א וואנט, שפראצט ארויס א צווייג, וואס בלייבט הענגן אין דער לופט, מעסט מען אויך אזוי מיט דער שנור-וואגע, און אונטער דער צווייג טאר מען ניט פארזייען. המוחזח, אז איינער ציט א וויינשטאק-צווייג פון איין בוים צו אן אנדערן בוים (און די צווייג איז אזוי ארום ניט ארויפגעצויגן אויף קיין שטעקל, נאר אין דער לופט) טאר מען אונטער (דער צווייג) ניט (פארזייען). ווי מיר האבן שוין געזאגט הייסט דאס „תחת הגפן“, אונטער דעם וויינשטאק“ און מען טאר ניט פארזייען אויף דער ערד, ווייל עס הייסט כלאים. אבער פון ביידע זייטן פון דער צווייג, אויב זי געפינט זיך אויסער די 4 איילן פון דעם וויינשטאק-שטאם-ווארצל, מעג מען. ספקה, אויב (די צווייג פון וויינשטאק וואס איז געווען אנגעבינדן אין איין בוים, איז ניט געווען ענוג לאנג כדי צו קאנען אנבינדן איר צווייטן עק אין אנדערן בוים, און) ער האט צום צווייג צוגעבינדן א שטריקל אדער א גראד-שנור (און דאס שטריקל צי דעם גראד שנור צוגעבונדן צום בוים), מעג מען (פארזייען) אויף דער ערד אונטער דעם שטריקל אדער דעם שנור). „ספקה“ איז דער טייטש „פארזארגן“, געבן דעם צווייג וואס ער דארף כדי צו ווערן לענגער. „גמי“ איז פאראן עטליכע מאל אין משנה, און איז דער טייטש א שנור געמאכט פון א הארטן וואסער-גראז, („בולבראש“ אין ענגליש). עשאה, אויב אבער ער האט צוגעבונדן (דאס שטריקל אדער די גראד-שנור) כדי עס זאל דערויף זיך פארציען דער צווייג, וואס וועט צוואקסן, טאר מען ניט פארזייען (אונטער דעם שטריקל אדער דעם גראד-שנור). אפילו דעמאלס ווען עס איז דערויף גארנישט ארויפגעצויגן געווארן קיין צוואקס פון צווייג טאר מען אויך ניט. דער טעם איז, ווייל, ווי מיר האבן געלערנט פריער אין משנה ח', אז דורך זיך מחשבה מאכט ער, אז אויך דאס שטריקל, וואס דערויף איז נאך ניט פארצויגן קיין וויינשטאק-צווייג, ווערט פאררעכנט אלס טייל פון וויינשטאק.

פרק ז.

א: המכריד, אז איינער בייגט אריין דעם צווייג פון א וויינשטאק אין דער ערד און ציט אים ווייטער אונטער דער ערד ביז דער וויינשטאק קומט ארויס פון דער ערד און וואקסט דארט ווייטער שוין איבער דער ערד; דאס הייסט „מכריד“ פון ווארט „ברך“, קני, איינבייגן ווי א קני; אם אין, אויב עס איז ניטאָ ערד דיק דריי טפחים איבער אים (איבער דעם וויינשטאק-צווייג אין דעם ארט וואו ער געפינט זיך אונטער דער ערד) טאר ער איבער דעם וויינשטאק-צווייג ניט פארזייען (קיין תבואה אדער ירקות). דער טעם איז, ווייל די ווארצלן פון דער פארזייער תבואה גייען ביז דריי טפחים, און דעריבער אויב עס איז ניטאָ קיין 3 טפחים וועלן די תבואה-און ירקות-ווארצלן אריין אין וויינשטאק-צווייג, און ווי מיר האבן געלערנט אין פרק א' טאר מען ניט מרכיב-זיין, גרעפטן, אריינפלאנצן תבואה און ירקות אין א בוים. דאס וואס די משנה זאגט דא דוקא א וויינשטאק, כאטש אנדערע בוימער טאר מען אויך ניט מרכיב זיין, זאגן די מפרשים, ווייל נור אין א וויינשטאק-צווייג, וועלכער איז וויד, וועלן די

לא יביא זרע עליה, אפילו הכריכה | לה אלא מן העקר השני; ב המבריך
 בְּדִלְעַת או כְּסִילוֹן. הַכְרִיכָה בְּסִלְע | שֶׁלֶשׁ גְּפָנִים וְעַקְרֵיהֶם נְרָאִים, רַבִּי
 אַחַךְ עַל פִּי שְׂאֵין עֶפְרַיִם עַל גְּבֵה אֱלֵא | אֲלִיעֶזֶר בַּר צְדוּק אֹמֵר, אִם יֵשׁ
 שֶׁלֶשׁ אֲצָבָעוֹת, מוֹתֵר לְהֵבִיא זֶרַע | בֵּינֵיהֶם מֵאַרְבַּע אֲמוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה,
 עֲלֵיהֶן, הָאֲרָבֻבָה שְׁבַנְמָן, אֵין מוֹדְרִין | חֲרִי אֵלּוּ מִצְטַרְפּוֹת, וְאִם לֹא אֵינָן

תבואה-און ירקות-וואַרצלן דורכברעכן. אפילו ער האָט איר מבריך-געווען (אריינ-געבוויגן) אין א קירביס (דיניע) אָדער אין א רער. אויך אין דעם פאל איז דער דין אז אויב עס איז ניטאָ איבער דעם קירביס אָדער דער רער דריי טפחים ערד, טאָר מען איבער זיי ניט זייען. די מפרשים זאָגן, אז מען מיינט דאָ אז דער קירביס איז א אויס-געטריקנטער, ווייל אויב ניט טאָר מען דאָך ניט אריינבייגן דעם וויינשטאָק אין קיר-ביס, מחמת עס איז דאָך, אילן בירק" (בוים אין גרינס) ווי מיר האָבן געלערנט אין פרק א'. „סילוֹן" איז א גריכיש וואָרט און איז דער טייטש „רער", רינגע, און די מפרשים זאָגן, אז דאָ מיינט מען א ערדענע רער, ווייל דורך א מעטאלענער רער קאָ-נען די תבואה-וואַרצלן ניט דורכברעכן און מען מעג פארזייען אפילו ווען עס איז ניטאָ 3 טפחים ערד. הבריכה, אויב מען האָט אריינגעבוויגן (דעם וויינשטאָק-צווייג) אין א פעלזן-שטיין, איז אפילו איבער דעם פעלזן-שטיין איז ניט פאראן מער ערד ווי די דיק פון דריי פינגער מעג מען איבער אים פארזייען. א טפח איז 4 גראָבע פינגער פון מענטשס האַנד אָדער 5 מיטעלע פינגער. זאָגט די משנה, אז אויב צווישן דער תבואה און דעם וויינשטאָק איז מפסיק א פעלזן-שטיין מעג מען פארזייען אפילו ווען דאָרט איז ניט פאראן קיין טפח ערד, ווייל די וואַרצלן וועלן דעם שטיין ניט דורכ-ברעכן, טייל טייטשן „סלע" שטיין-הארטע ערד. הארכובה, אן אויסבייג אין א וויינ-שטאָק, רעכנט מען אים נור פון צווייטן וואַרצל. כדי צו פארשטיין די משנה וועלן מיר דאָ געבן עטליכע אויפקלערונגען. ערשטנס, דאָס וואָרט „ארכובה" די קני איז דער טייטש דער אויסבייג פון א פוס. דערפון רופט מען אויך „ארכובה" יענעם טייל אין אן אריינגעבוויגענע וויינשטאָק וואו דער וויינשטאָק צווייג קומט צוריק ארויס פון דער ערד און ציט זיך ווייטער און עס מאכט דעם איינדרוק ווי עס איז אן אנדערער וויינשטאָק. צווייטנס, דער דין איז אז מען טאָר ניט זייען תבואה זעקס טפחים ארום איינצלנע וויינשטאָקן. די שאלה איז, אויב מען בייגט-אריין א וויינשטאָק אין דער ערד און ער קומט ארויס פון דער ערד ווייטער, פון וואנען דארף מען רעכנען די 6 טפחים? צי פון דעם ערשטן אָרט, וואו דער וויינשטאָק איז פארפלאַנצט, צי פון דעם „צווייטן וואַרצל", פון וואנען דער איינגעבויענער וויינשטאָק קומט ארויס? זאָגט די משנה, אז מען מעסט פון צווייטן וואַרצל. די מפרשים זאָגן, אז דאָס איז נאָר ווען מען זעט ניט ארויס דעם ערשטן וואַרצל אָבער אויב מען זעט אים דארף מען מעסטן פון ערשטן וואַרצל.

ב. המבריך. אז מען בייגט אריין דריי וויינשטאָקן אין דער ערד (און זיי קומען ארויס פון דער ערד ווייטער), און מען זעט ארויס זייערע וואַרצלן, זאָגט ר' אליעזר בר צדוק, אז אויב עס איז פאראן צווישן זיי (סיי צווישן איין וויינשטאָק און דעם צווייטן און סיי ביי יעדן וויינשטאָק צווישן דעם „ערשטן וואַרצל" און דעם „צווייטן וואַרצל") פון פיר איילן ביז 8 איילן, ווערן זיי פאררעכנט צוזאמען און אויב ניט ווערן זיי ניט פאררעכנט צוזאמען. ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין די פרקים היסט א „וויינ-גאָרטן" נאָר ווען עס זענען פאראן צוויי שורות וויינשטאָקן („צוויי קייגן צוויי און איינער גייט ארויס ווי א עק"). זאָגט ר' אליעזר בר צדוק, אז אן אריינגעבויענער וויינשטאָק מיט א „ערשטן וואַרצל" און א „צווייטן וואַרצל", ווערט פאררעכנט פאר צוויי וויינשטאָקן, אויב עס איז צווישן די צוויי וואַרצלן פאראן ניט ווינציקער פון פיר איילן און ניט מער פון 8 איילן; און ממילא ווערן די דריי וויינשטאָקן פאררעכנט פאר

מְצַטְרֵפוֹת. גִּפְן שְׂיִבְשָׁה, אֲסוּרָה | הַגִּפְן אֲסוּר וְאִינוּ מְקֻדָּשׁ; גִּ אֵלּוּ
וְאִינָהּ מְקֻדָּשֶׁת. ר' מֵאִיר אֹמֵר, אִף | אֹסְרִין וְלֹא מְקֻדָּשִׁין, מוֹתֵר חֲרִבָּן
צִמְרָן גִּפְן אֲסוּר וְאִינוּ מְקֻדָּשׁ. ר' אֱלִיעֶזֶר | הַכֶּרֶם, מוֹתֵר מִחוּל הַכֶּרֶם, מוֹתֵר
בֵּר צְדוּק אֹמֵר מִשְׁמוֹ אִף עַל גְּבִי | פְּסָקֵי עָרִים, מוֹתֵר אֶפְסָרוֹת, אֲבָל

6 וויינגטאקן און זיי הייסן א וויינגארטן; ווי מיר האבן געלערנט דארף מען פון א וויינגארטן דערווייטערן תבואה 4 איילן. גפן, א וויינטאק, וואס איז געווארן אויסגעט- טריקנט (אויסגעדארט), טאג מען ניט (פארזייען לעבן אים קיין תבואה), אבער ער איז ניט „מקדש“. מיר האבן שוין דערקלערט, אז ביי כלאים פון א וויינגארטן זענען פאראן צוויי זאכן. איינס איז, וואס מען טאג ניט פארזייען קיין תבואה און ירקות אין א וויינגארטן. דאס צווייטע איז, אז אויב מען האט יא פארזייעט איז עס „מקדש“, מען טאג דערפון ניט עסן און ניט הנאה האבן, נאר מען מוז אלץ פארברענען. די משנה וועט דא באלד אויסרעכנען אזעלכע פאלן, ווען פארזייען טאג מען ניט, און דאס רופט אן די משנה „אוסר“; אבער אויב מען האט פארזייעט מעג מען עס עסן און הנאה האבן דער- פון און מען דארף עס ניט פארברענען, און דאס רופט אן די משנה „אינו מקדש“, ניט מקדש. לעבן אן אויסגעדארטן וויינטאק טאג מען ניט פארזייען (די מפרשים זאגן צוליב „מראית עין“, מענטשן זאלן ניט מיינען, אז מען פארזייעט לעבן א גוטן וויינ- שטאק), אבער מקדש איז ער ניט, און אויב מען האט פארזייעט מעג מען עס נוצן. ר' מאיר זאגט, אז אויך באוועל (צמר גפן) איז אסור אבער מקדש איז ער ניט, דער רמבם טייטשט די משנה, אז מען טאג ניט פלאנצן אין א וויינגארטן דעם באוול- בוים, אבער אויב מען האט אים יא געפלאנצט איז ער ניט מקדש, ווייל עס איז ניט קיין מין גרינס (און קיין תבואה איז עס אודאי ניט). ר' אליעזר בר צדוק זאגט-נאך אין זיין נאמען, אז אויך איבער דעם וויינטאק-צווייג (וועלכער איז אריינגעבויגן אין דער ערד און איבער אים איז ניטא קיין דריי טפחים ערד) איז אסור (צו פארזייען תבואה צו ירקות) אבער ער איז ניט מקדש. און אויב מען האט יא פארזייעט מעג מען עס נוצן, דער דין גייט ארויף אויף דעם דין פריער אין דער משנה א'.

ג. אלן, די דאזיקע זאכן אסרן אבער זיי זענען ניט מקדש: מותר חרבן הכרם, דאס איבריגע ליידיקע ארט פון א „חרבן הכרם“, די משנה מיינט דא דעם דין פריער אין פרק ד' משנה א' אז ביי א „קרחת הכרם“, א וויינגארטן, וואס איז אין דערמיט חרוב געווארן, איז אויב עס איז ניטא קיין 16 איילן צווישן די געבליבענע שורות וויינ- שטאקן טאג מען ניט פארזייען ניט נור דעם „עבודת הכרם“, דאס ארט צו 4 איילן אין ביידע זייטן לעבן די וויינטאקן-שורות, נאך אויך ניט דעם „מותר“, די איבער- געבליבענע ניט-גאנצע 8 איילן. זאגט דא די משנה, אז דעם דאזיקן מותר טאג מען ניט פארזייען, אבער אויב מען האט יא פארזייעט מעג מען עס נוצן; עס איז ניט מקדש. מותר מחול הכרם, דאס איבריגע ליידיקע ארט פון „מחול הכרם“, דאס גייט ארויף אויף דער משנה ב' אין פרק ד', אז ביי „מחול הכרם“, צווישן די וויינטאקן און דעם צוים (גדר), אויב עס איז ניטא 12 איילן, טאג מען ניט זייען ניט נאר דעם „עבודת הכרם“, די 4 איילן ביי די וויינטאקן, נאר אויך ניט דעם „מותר“, די איב- ריקע ניט-גאנצע 8 איילן. זאגט די משנה אז זייען טאג מען ניט אין דעם מותר, אבער מקדש איז ער ניט, אויב מען האט יא פארזייעט. מותר פסקי ערים, דאס איבריגע ליי- דיקע ארט פון די שטיקער פון ערים, דאס גייט ארויף אויף דעם דין אין פרק ו' משנה ו' אז אויב פון 11 וויינטאקן אין איין שורה (ארויפגעפלאכטן אויף שטעקלעך, וואס הייסט „עריס“) איז חרוב געווארן איין וויינטאק אין דערמיט און עס זענען געבליבן 5 פון איין זייט און 5 פון דער צווייטער זייט, איז אויב עס איז צווישן זיי ניט פאראן „8 איילן און עפיס נאך“ טאג מען ניט פארזייען ניט נור די 6 טפחים לעבן די וויינ- שטאקן („עבודת הגפן“ איז 6 טפחים), נאר אויך ניט דעם מותר, דאס איבריגע ליי- דיקע ארט פון איבער 6 איילן. דעם דאזיקן „מותר“ זאגט דא די משנה, טאג מען ניט

תחת הגִּפְנוֹ, וְעִבּוּדַת הַגִּפְנוֹ, וְאַרְבַּע | אוֹמְרִים, אִין אָדָם מְקַדֵּשׁ דְּבָר שְׂאִינוּ
אֲמוֹת שֶׁבְּפָרְסָם, הָרִי אֵלּוּ מְקַדְּשׁוֹת: | שְׁלוֹ: הָ אָמַר ר' יוֹסִי מַעֲשֵׂה בְּאֶחָד
דְּהַמְסַבֵּךְ אֶת גִּפְנוֹ עַל גְּבִי תְּבוּאָתוֹ | שְׁזַרְעָה אֶת פְּרָמוֹ בְּשִׁבְעֵינִי, וְכֹא
שֶׁל הַבְּיֹרֵה, הָרִי זֶה קָדֵשׁ וְחַיִּיב | מַעֲשֵׂה לִפְנֵי ר' עֲקִיבָא, וְאָמַר אִין
בְּאֶחְרֵייתוֹ, רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי שְׁמַעוֹן | אָדָם מְקַדֵּשׁ דְּבָר שְׂאִינוּ שְׁלוֹ: הָ הָאִנָּס

פארוייען, אָבער מקדש איז ער ניט. מותר אפיפירות, דאָס איבריגע ליידיקע אָרט אויף שטעקעלעך. דאָס גייט ארויף אויף דער משנה ג' אין פרק ו', אז איינער לייגט ארויף א וויינטאָק אויף א טייל פון וואנט פון שטעקעלעך, טאָר מען אויך ניט זייען אונטער דעם „מותר“ אונטער דעם טייל וואנט שטעקלעך (אפיפירות), וואָס אויף אים ליגט ניט דער וויינטאָק-צווייג; זאָגט די משנה דאָ, אז פארוייען טאָר מען ניט, אָבער מקדש איז עס ניט. אָבל, אָבער תחת הגפן, אונטער דעם וויינטאָק (אפילו אונטער די צווייגן פון וויינטאָק), ועבודת הגפן, די 6 טפחים ארום דעם וויינטאָק (דער ליידי-קער „ארבייטס-אָרט“ אָרום אן איינצלעם וויינטאָק), וארבע אמות שבכרם, די 4 איילן לעבן א וויינגאָרטן (דאָס הייסט אויך „עבודת הכרם“, דאָס ליידיקע „ארבייטס-אָרט“ לעבן דעם וויינגאָרטן), די אלע זענען (אויך) מקדש. און ניט נור מען טאָר ניט פארוייען דאָרט תבואה צי ירקות, נאָר אויב מען האָט פארויטט מוז מען פארברענען סיי דאָס פארוייעט, סיי דעם וויינגאָרטן.

ד.ה. ווען איינער דעקט אריבער זיין וויינטאָק (צווייגן) איבער דער תבואה פון זיין שכן, איז עס מקדש (מען דארף די תבואה פארברענען) און ער (דער וואָס האָט אריבערגעדעקט) דארף באַצאלן פאר דעם שאַדן. ווי מיר האָבן אין דער פאָריקער משנה געלערנט, איז תבואה, וואָס איז פארויטט אונטער די צווייגן פון א וויינטאָק, „מקודש“, און מען דארף זי פארברענען. די משנה דאָ לערנט, אז אויב מען פארציט דעם וויינטאָק איבער א פרעמדענס תבואה, איז מען איר אויך מקדש, און דער וואָס האָט דאָס געטאָן, דארף באַצאלן פאר דעם שאַדן. דאָס וואָרט „חייב באחרייתו“ איז דער טייטש „שולדיק פאר זיין פאראנטוואָרטליכקייט“, פאר זיין זיכערקייט. ר' יוסי און ר' שמעון זאָגן, אז א מענטש קאָן ניט מקדש-זיין א זאך וואָס איז ניט זיינס. זיי זאָגן, אז די תבואה איז יאָ מותר, מחמת מען קאָן ניט אסרן אין כלאים א פרעמדנס א זאך, ווייל די תורה דברים כ"ב זאָגט „לא תזרע כרמך כלאים“, און „כרמך“ הייסט „דיין גאָרטן“. אָמר, האָט ר' יוסי געזאָגט, עס איז געווען א מעשה מיט איינעם, וועלכער האָט פארויטט (מיט תבואה צי ירקות) זיין וויינגאָרטן אין שמיטה-יאָר, און די שאלה איז געקומען פאר ר' עקיבא, און ער האָט געזאָגט, אז א מענטש קאָן ניט מקדש זיין א זאך וואָס איז ניט זיינס. אין שמיטה-יאָר זענען אלע פעלדער און וויינגערטנער הפקר, און יעדער קאָן נעמען די תבואה און פרוכטן; דעריבער האָט ר' עקיבא געפסקנט, אז דער בעל הבית פון וויינגאָרטן האָט ניט געקאָנט אסרן מחמת כלאים דעם וויינגאָרטן פארוייענדיק אין אים תבואה, ווייל אין שמיטה-יאָר איז דער וויינגאָרטן ניט זיינער, און א מענטש קאָן ניט אסרן (צוליב כלאים) דאָס וואָס איז ניט זיינס. — די דאָזיקע משנה איז די איינציקע אין גאנץ משניות, וואָס האָט צוויי ציפערן „ד“, און „ה“, צוזאמען. אזוי איז פאראן אין רמבם (אין פירוש המשניות), ר"ש, ברטנורא, תוספות יום טוב און אנדערע מפרשים. דער „מלאכת שלמה“ בא-מערקט דאביי, אז אפשר האָט זיך אָנגעהויבן פון „אמר ר' יוסי“ די משנה ה'. די „תוספות אנשי שם“ ברענגען דערויף א דערקלערונג לויט קבלה.

ו. האנס, אז א גולן (וואָס האָט צוגעגולט ביי איינעם א וויינגאָרטן) האָט פאר-זייט (תבואה צו ירקות) אין וויינגאָרטן, און דער גולן איז דערנאָך אוועק פון דעם וויינגאָרטן (און דער פריערדיקער בעל הבית האָט אים צוריק איבערגענומען) מעג

שׁוֹרַע אֶת הַכֶּרֶם וַיֵּצֵא מִלְּפָנָיו קוֹצָרוֹ | מְשִׁישְׁקַע; זְהוּ הַרוּחַ שֶׁעֲלָעְלָה אֶת
 אֶפִּילוֹ כְּמוֹעֵד. עַד כַּמָּה הוּא נוֹתֵן | הַגְּפָנִים עַל גְּבֵי תְּבוּאָה, יִגְדֹר מִיָּד.
 לַפְּעֻלִים? עַד שְׁלִישֵׁי יֶתֶר מִבְּאֵן, | אִם אֶרְעוּ אוֹנֶס, מוֹתֵר. תְּבוּאָה שֶׁהִיא
 קוֹצָר כְּבִרְפוּ וְהוֹלֵךְ אֶפִּילוֹ לְאַחַר | נוֹשָׂה תַּחַת הַגְּפָן, וְכֵן בִּירְק, מְחֻזָּר
 הַמוֹעֵד. מֵאִמְתִּי הוּא נִקְרָא אֲנֶס? | וְאִינוּ מְקַדְשֵׁי מֵאִמְתִּי תְּבוּאָה

דער בעל הבית אפשניידן די תבואה אפילו אין חול המועד. מיר האָבן שוין פריער געלערנט אין דער משנה, אז ווען א פרעמדער פארזייט תבואה אין א וויינגארטן ווערט דער וויינגארטן ניט אסור מחמת כלאים, ווייל קיינער קאָן ניט אסורן וואָס עס איז ניט זיינס. אויב אָבער דער בעל הבית זעט די תבואה וואקסן און שניידט זי ניט אָפּ באלד, ווערט שוין דער וויינגארטן אסור, ווייל דאָס ניט אפשניידן די תבואה, ווייזט, אז דער בעל הבית וויל עס לאָזן וואקסן; דאָס הייסט „מקיים“, לאָזן וואקסן כלאים. זאָגט דאָ די משנה, אז ווען דער בעל הבית נעמט צוריק איבער פון גולן דעם וויינגארטן, וואָס איז פארזייט מיט תבואה, מוז ער באלד אָפשניידן די תבואה, אפילו אין חול המועד, ווען מען טאָר קיין מלאכה ניט טאָן, סיידן עס איז א „דבר האבד“ א זאך וואָס וועט פארלוירן גיין, אויב מען וועט עס ניט באלד טאָן. „אנס“ איז דער טייטש „באצויגן גער“, א גולן, וואָס נעמט צו מיט גוואלט. עד כמה, ביז וויפיל דארף ער צאָלן די ארבייטער? ביז א דריטל. דאָס הייסט ביז א דריטל מער ווי מען צאָלט געוויינליך ווערט פון די פרוכטן פון וויינגארטן און פון דער תבואה. יתר מכאן, אויב (די ארבייטער פארלאנגן) מער ווי דאָס (ווי א דריטל), מעג ער שניידן ווי זיין שטייגער איז (וויפיל ער קאָן), אפילו (ער דארף א טייל פון שניידן אָפלייגן) ביז נאָך חול המועד. ווייל דערמיט האָט ער דאָך געוויזן, אז ער האָט געוואָלט אָפשניידן, און ער איז ניט מחויב אויסצוגעבן מער הוצאות. מאימתי פון ווען אָן הייסט (אז דער געגולטער וויינגארטן געהערט צום) גולן (און אויב דער גולן פארזייט אין אים תבואה אָדער ירקות ווערט עס כלאים)? משישקע, פון ווען עס ווערט פארזינקן. דאָס הייסט, ווען עס גייט אדורך א צייט און מען האָט שוין פארגעסן, אז דער וויינגארטן האָט געהערט צו אן אנדערן. — „מועד“ איז דער טייטש „חול המועד“, און עס ווערט אָפט באנוצט אין דער משנה.

ז. הרוח, אויב א ווינט האָט ארויפגעבלאָזן וויינטשאַקן צווייגן איבער תבואה, זאָל מען באלד ארומצוימען, דאָס הייסט, מאכן א צוים צווישן דעם תבואה־פעלד און די וויינטשאַקן, כדי זייערע צווייגן זאָלן זיך ניט ארויפלייגן אויף דער תבואה; ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין משנה ג' טאָר מען ניט אויך „תחת הגפן“, אונטער „וויינטשאַקן צווייגן“ לאָזן וואקסן תבואה. טייל זענען גורס „יגדוד“, אז מען דארף אָפהאקן די צווייגן. „עלעלה“ איז דער טייטש אין אראמעאיש „געבלאָזן מיט שטורם“. אַם, אויב עס האָט דעם בעל הבית געטראַפן אן אונס (דער בעל הבית האָט ניט געקאָנט פארצוימען אָדער אָפהאקן) איז עס מותר. אין אזא פאל הייסט עס ניט קיין כלאים, ווייל עס איז דאָך געשען געגן דעם ווילן פון בעל הבית. „אונס“ הייסט א „געצווינגענער פארפאל“, צוליב וועלכן מען קאָן ניט טאָן א זאך וואָס מען וויל יאָ טאָן. תבואה, אויב זאנגן פון תבואה האָבן זיך אריינגעבויגן אונטער א וויינטשאַק, און דאָסועלבע אויך מיט (די בלעטער פון) גרינס (וועלכע האָבן זיך ארונטערגעבויגן אונטער א וויינטשאַק) דארף מען זיי צוריקבייגן און זיי אסורן ניט דעם וויינגארטן. טייל מפרשים (ראשׁשׁ, ברטנורא) טייטשן, אָז זיי אסורן ניט אפילו אין פאל ווען מען האָט ניט צוריקגעבויגן די תבואה־זאנגן אָדער די גרינס־בלעטער, ווייל דער דין אז „תחת הגפן“ הייסט כלאים, מיינט נאָר ווען וויינטשאַקן צווייגן געפינען זיך איבער די תבואה־זאָרעלן, אָבער ניט איבער די תבואה־זאנגן אָדער גרינס־בלעטער. אָבער דער רמבם פסקנט ניט אזוי. מאימתי, פון ווען אָן ווערט תבואה (פאררעכנט אלס אויפגע-

מתקדשת? משתשריש. ועגבים? מקדש, ור' שמעון אומר, זה זה
 משיעשו כפול הלכן, תבואה שייבשה אוסרין ולא מקדשין. המעביר עציץ
 כל צרכה, ועגבים שבשלו כל צרכן, נקוב בכרם, אם הוסיף במאתים,
 אינן מתקדשות: ח עציץ נקוב אסור:
 מקדש בכרם, ושאינו נקוב אינו

והאקטנע תבואה, אז ווען עס איז פארזייט אין ווינגארטן זאל עס אסור (דעם ווייני-
 גארטן און אליין אויך ווערן אסור?) פון דער צייט ווען זי ווערט אריינגעוואַרצלט.
 דאָס איז לויט דער גירסא „משתשריש“; עס איז אויך פאראן א גירסא „משתשליש“,
 און דער טייטש איז, פון זינט זי ווערט אויפגעוואקסן א דריטל פון דער גרויס פון
 פארטיקער תבואה, וענבים און וויינטרויבן (ווערן אסור צוליב כלאים) ווען זיי ווערן
 אויפגעוואקסן אזוי גרויס ווי ווייטע באַבעס. „משיעשו“ איז דער טייטש „אויפואקסן“
 און דאָס וואָרט איז פאראן אין חומש ויקרא כ"ה (ועשת את התבואה). תבואה, אויב
 תבואה איז געוואָרן פארטריקנט אינגאנצן (דאָס הייסט זי איז שוין אינגאנצן פארטיק
 און קאָן שוין מער ניט צוואַקסן). אָדער וויינטרויבן וועלכע זענען שוין אינגאנצן
 פארטיק, ווערן זיי ניט מער געאסר'ט. די משנה לערנט דאָ, אז „כלאים“ הייסט
 „וואקסן“, און ווען מען פארפלאנצט תבואה אין א ווינגארטן אָדער א וויינשטאָק אין
 א תבואה־פעלד איז עס אסור נאָר ווען זיי „וואקסן“ צוזאמען. אָבער אויב די תבואה
 איז שוין אינגאנצן פארטיק און קאָן שוין מער ניט וואקסן, און מען האָט דעמאָלט
 פארפלאנצט אין איר א וויינשטאָק, אָדער די וויינטרויבן זענען שוין אינגאנצן פארטיק
 און קאָנען שוין מער ניט וואקסן און ערשט דעמאָלט האָט מען פארזייט לעבן זיי
 תבואה, הייסט דאָס ניט קיין כלאים. דער רמבם זאָגט, אז דאָס וואָס די משנה באנוצט
 זיך דאָ מיטן וואָרט „אין מתקדשות“, ווייזט אז די משנה האָט געהאלטן, דאָס פארזייען
 תבואה אין א ווינגארטן טאָר מען ניט אפילו ווען די וויינטרויבן זענען שוין פארטיק,
 און דאָסזעלבע טאָר מען ניט פלאנצן א וויינשטאָק אין א תבואה־פעלד אפילו ווען די
 תבואה איז שוין אינגאנצן פארטיק; נאָר אויב מען האָט יאָ פארזייט און יאָ פאר-
 פלאנצט, מעג מען עס נוצן.

ח. עציץ נקוב, א געלעכערטער בלומען־טאָפּ איז מקדש אין א ווינגארטן.
 אויב אין א בלומען טאָפּ, וועלכער איז אונטען געלעכערט, וואקסט תבואה אָדער
 גרינס, און מען האָט אים אוועקגעשעטלט אין א ווינגארטן, איז ער „מקדש“, און מען
 טאָרניט עסן און אויך ניט הנאה האָבן ניט פון דער תבואה אָדער גרינס און ניט פון די
 וויינטרויבן, ושאינו נקוב, אויב דער בלומן־טאָפּ איז ניט געלעכערט איז ער ניט מקדש.
 און מען מעג עסן און הנאה האָבן סיי פון די געוויקסן אין בלומען־טאָפּ סיי פון די ווייני-
 טרויבן. דער טעם איז, ווייל אויב דער בלומען־טאָפּ איז געלעכערט איז די ערד אין
 בלאָמען־טאָפּ באהאפטן מיט דער ערד אין גארטן; אָבער אויב ער איז ניט געלעכערט
 איז ער א באזונדערע זאך. ור' שמעון, און ר' שמעון זאָגט, אז סיי דער געלעכערטער
 און סיי דער ניט געלעכערטער זענען אסור, אָבער מקדש זענען זיי ניט. לויט ר' שמעון
 איז אסור אוועקצושטעלן סיי געלעכערטע און סיי ניט געלעכערטע בלומען־טאָפּ
 מיט תבואה אָדער מיט גרינס אין א ווינגארטן; אָבער אויב מען האָט יאָ אוועקגע-
 שטעלט, מעג מען באנוצן די תבואה און די גרינס און די וויינטרויבן. ר' שמעון
 האלט (אויך אין אנדערע ערטער), אז א געלעכערטער בלומען־טאָפּ הייסט ניט ווי בא-
 האפטן צו דער ערד, המעביר, אז מען טראָגט אדורך א געלעכערטן בלומען־טאָפּ
 (פארזייט מיט תבואה אָדער גרינס) אין א ווינגארטן אויב עס איז צוגעקומען (צו דער
 תבואה אָדער גרינס) א צוויי הונדערטסטל איז עס אסור. מיר האָבן שוין אין פרק ה'
 משנה ו' געלערנט, אז כלאים הייסט נור ווען עס ווערט פארגרעסערט מיט א צוויי

פרק ח

קסט

א פלאי הפּרם אַסורין מלזרוע | בְּגָדִים מוֹתְרִין בְּכָל דְּבָר, וְאִינן אַסורין
 וּמְלָקִים וְאִסורין בְּהַנָּאָה, פְּלֵאֵי זְרַעִים | אֵלָא מְלַבּוּשׁ, פְּלֵאֵי בְּהֵמָה מוֹתְרִים
 אַסורין מלזרוע ומלְקִיָּים, וּמוֹתְרִין | לְגַבַּל וּלְקַיִים וְאִינן אַסורים אֵלָא
 בְּאִבְלָה, וְכָל שֶׁבֶן בְּהַנָּאָה, פְּלֵאֵי | מְלַהֲרֵבֵיעַ, פְּלֵאֵי בְּהֵמָה אַסורים זָה

הונדערטסטל, און מיר האָבן דאָרט געגעבן פון ירושלמי, ווי אזוי מען ווייסט אז עס האָט זיך פארגרעסערט מיט א צוויי הונדערטסטל. די שאלה איז, וואָס מיינט מען מיטן וואָרט „המעביר“, „מ'טראַגט-אדורך“. געוויינליך איז עס דער טייטש סתם אדורכ-טראַגן, ניט אנידערלייגנדיק אים אויף דער ערד; דער ירושלמי זאָגט, אז גור די תבואה אָדער דאָס גרינס ווערט אסור, אָבער די וויינישטאַקן זענען מותר, ווייל מען האָט דעם בלומען-טאַפּ ניט אוועקגעשטעלט. דעם רמבם אָבער זאָגט, אז סיי די תבואה און סיי דער וויינגאַרטן ווערן ניט געאַסר'ט (צום עסן און הנאה צו האָבן) סידן מען האָט דעם בלומען-טאַפּ אוועקגעלייגט; און דאָס וואָס שטייט דאָ „אסור“ מיינט מען גור, אז מען טאָר ניט דורכטראַגן, אָבער עס אַסר'ט ניט צו באַנוצן די תבואה און די וויינטרויבן. „א צוויי-הונדערטסטל“ מיינט א 199-סטל פון דעם וואָס איז געווען פריער.

פרק ח.

א. כלאי הכרם, כלאים פון וויינגאַרטן טאָר מען ניט זייען און מען טאָר ניט לאָזן וואַקסן און ס'איז אסור הנאה צו האָבן פון זיי. ווי מיר האָבן שוין געזאָגט הייסט „כלאים פון וויינגאַרטן“ אויב מען האָט פאַרזייט תבואה אָדער גרינס לעבן אָדער אין ווייני-גאַרטן אָדער לעבן א וויינישטאַק. די משנה זאָגט אז מען טאָר ניט פאַרזיינען קיין ווייני-גאַרטן-כלאים. אויב מען האָט אפילו אליין ניט פאַרזייט, נאָר עס וואַקסט צופעליג, טאָר מען עס ניט לאָזן וואַקסן, און מען דאַרף עס ארויסרייסן. אויב עס איז געוואַקסן טאָר מען דערפון ניט קיין הנאה האָבן און געוויס ניט עסן. כלאי זרעים, כלאים פון זריעות (תבואה, קטניות, גרינס) טאָר מען ניט זייען און אויך ניט לאָזן וואַקסן, אָבער זיי זענען מותר צום עסן און מכל שכן הנאה צו האָבן פון זיי. „זריעות-כלאים“, „כלאי-זרעים“ מיינט, ווען מען פאַרזייט צוזאַמען 2 מינים תבואה, צי קטניות, צי גרינסן, צי תבואה מיט קטניות, צי מיט גרינס, צי קטניות מיט גרינס. זאָגט די משנה, אז מען טאָר ניט פאַרזיינען, און אויב עס איז יאָ פאַרזייט געוואָרן טאָר מען עס ניט לאָזן וואַקסן; אָבער אויב עס איז יאָ געוואַקסן מעג מען עס עסן, און אויב מ'מעג עס עסן איז דאָך געוויס („מכל שכן“). אז מען מעג דערפון הנאה האָבן, כלאי בגדים, כלאים פון קליידער-מעג מען טאָן דערמיט אַלץ, און עס איז אסור נאָר אַנצוטאָן זיי. כלאי בגדים, קליידער-כלאים, הייסט ווען אין א קלייד איז פאַראַן צוזאַמען וואָל און פלאַקס. זאָגט די משנה, אז מען מעג נעמען צוזאַמען וואָל מיט פלאַקס, מען מעג זיי וועבן צוזאַמען, און טאָן אַלץ-דינג, דער איינציקער פאַרבאָט איז גור אז מען טאָר אזא מלבוש ניט אַנטאָן אויף זיך. די דינים פון כלאי בגדים וועט די משנה געבן אין קומענדיקן פרק ט', כלאי בהמה, כלאים פון בהמות (און דאָס זעלבע אויך פון חיות, עופות, פיש און בכלל אלע בעלי חיים, אלע לעבעדיקע זאכן, א חוץ א מענטש), מעג מען האַדעוון און האַלטן; מען טאָר נאָר ניט זיי צונויפפאַרן (מרביע זיין). לויט דעם „תפארת ישראל“ קומט אויס, אז מיט כלאי בהמה“ בכלל מיינט מען צוויי זאכן, ערשטנס צוויי מינים בהמות; צווייטנס די קינדער, וואָס זענען געבוירן געוואָרן פון צונויפגעפאַרטע 2 מינים בהמות, למשל, פון א פערד און א אייזל, זאָגט די משנה אז דער צווייטער סאָרט כלאי בהמה, דהיינו, וואָס זענען געבוירן געוואָרן פון צונויפגעפאַרטע צוויי מינים, מעג מען יעדן פון זיי האַדעוון, און האַלטן. אָבער דאָס צונויפפאַרן אליין איז אסור. כלאי בהמה אסורים זה בזה, די גע-בירענע פון צוויי מינים בהמות זענען אסור איינער מיטן אנדערן. דאָ גיט די משנה

בְּהֵמָה עִם בְּהֵמָה, וְחֵיהָ עִם | וְחֵיהָ עִם טְמֵאָה, אֲסוּרִין לְחֵרוֹשׁ
 חֵיהָ, בְּהֵמָה עִם חֵיהָ, וְחֵיהָ עִם | וְלִמְשׁוֹךְ וְלִהְנִיחַ: ַּגְּמִנְהוּג סוֹפֵג
 בְּהֵמָה, טְמֵאָה עִם טְמֵאָה, וְחֵיהָ עִם | אֶת הָאֲרֵבָעִים, וְהַיּוֹשֵׁב בְּקֶרֶן סוֹפֵג
 עִם טְהוֹרָה, טְמֵאָה עִם טְהוֹרָה, | אֶת הָאֲרֵבָעִים, ר' מֵאִיר פּוֹטֵר.

דעם דין אז אויך צוויי קינדער וואָס זענען געבוירן געוואָרן פון דער צונויפפאַרונג פון צוויי מינים בהמות, למשל א קינד פון א פערד-נקבה און אן אייזל-זכר מיט א קינד פון א פערד-זכר און אן אייזל-נקבה טאָר מען ניט צונויפפאַרן צוזאמען און אויך ניט ארבייטן מיט זיי צוזאמען, ווייל זיי זענען כלאים איינער צום צווייטן.

ב. בהמה, א בהמה מיט א (א אנדערן מין) בהמה, און א חיה מיט א (אנדערן מין) חיה, א בהמה מיט א חיה, און א חיה מיט א בהמה, א טמאה (בהמה וואָס מען טאָר ניט עסן, למשל א פערד, אן אייזל) מיט אן (אנדערן מין) טמאה, א טהורה (א בהמה וואָס מען מעג יאָ עסן, למשל, אן אָקס) מיט אן אנדערן מין טהורה, א טמאה מיט א טהורה און א טהורה מיט א טמאה, טאָר מען ניט מיט זיי צוזאמען אקערן אָדער שלעפן אָדער פירן. אין חומש (דברים כ"ב) איז פאראן „לא תחוש בשור ובחמור יחדו, וזאלסט ניט אקערן מיט אן אָקס און אן אייזל צוזאמען“, די חכמים דערקלערן, אז דער חומש מיינט ניט דוקא אקערן, נאָר אויך ניט טאָן קיין מלאכה, ווי שלעפן א וואָגן, דרעשן. אויך זאָגן די חכמים אז דער חומש מיינט ניט דוקא אן אָקס און אן אייזל, נאָר יעדע צוויי מינים לעבעדיקע באשעפענישן. די משנה זאָגט דאָ, אז מיט צוויי מינים בהמות אָדער א בהמה און א חיה (און אויך עופות און אנדערע לעבעדיקע זאכן) טאָר מ'ניט אקערן, שלעפן און פירן. „למשוך“, „שלעפן“, טייטשן די מפרשים, אז צום שלעפן א וואָגן צי אן אנדערע משא טאָר מען ניט איינשפאנען צוויי מינים לעבעדיגע באשעפענישן, למשל א פערד און אן אייזל. אָבער וואָס מיינט מען „ולהנהיג“, פירן? דער „תפארת ישראל“ זאָגט, אז דאָס מיינט מען צונויפשפאנען א פערד און אן אייזל און סתם זיי פירן צוזאמען. אָבער די „משנה ראשונה“ ווייזט אָן, אז סתם פירן, ניט טוענדיק קיין מלאכה איז ניט אסור; מען מיינט דעריבער, אז מען טוט דערביי א מלאכה.

ג. המנהיג, דער וואָס פירט (צוויי מינים בהמות, וואָס זענען געשפאנט צוזאמען) קומט אים פערציג קלעפ. ווער עס איז עובר אויף א „לא תעשה“, דאָס הייסט אויף א פארבאָט פון דער תורה, ווערט ער באשטראַפט מיט פערציג קלעפ. מלקות, די חכמים האָבן אפילו געזאָגט, אז די קלעפ דארף מען געבן נור „ניין און דרייסיג“, אָבער ווייל אין חומש דברים כ"ה איז פאראן „ארבעים“, „פערציק“, רופט מען עס אויך אין דער משנה „ארבעים“, „סופג“ איז פון וואָרט „ספוג“, „שוואַם“, און דער טייטש איז (לויט דעם „ערוך“), „איינזאפן“, ארייננעמען (ווי א שוואַם) די מלקות. זאָגט די משנה אז דער וואָס פירט די איינגעשפאנטע צוויי מינים בהמות איז דאָך עובר אויף די „לא תעשה“ פון „לא תחרוש“ (ווי מיר האָבן עס דערקלערט אין דער פריעריקער משנה) קומט אים מלקות, והיּוֹשֵׁב, און אויך דער וואָס זיצט אין וואָגן (וועלכער איז איינגע-שפאנט אין צוויי מינים בהמות) קומט אים פירציק קלעפ. די מפרשים געבן דעם טעם, ווייל צוליב אים גייען דאָך די צוויי מינים בהמות איינגעשפאנט אין וואָגן, וועגן וואָרט „קרן“, „וואָגן“ האָבן מיר שוין געשריבן אין ברכות פרק ד' משנה ו', אז לויט דעם „מוסף הערוך“ איז עס דאָס גריכישע וואָרט „קאָראָן“ א וואָגן. ר' מאיר זאָגט, אז (דער זיצער אין וואָגן) איז פטור (פון די קלעפ). מחמת ער טוט דאָך גאָר ניט, און דאָס וואָס מען האָט צוליב אים געשפאנט דעם וואָגן מיט צוויי מינים בהמות, הייסט ניט, אז ער פירט זיי אָדער ארבייט מיט זיי, והשלישית, און די דריטע (בהמה), וואָס איז צוגעבינדן צו די פאסקעס, איז אסור. די משנה מיינט דאָ צו זאָגן (לויט טייל מפרשים), אז אויב למשל, אין א וואָגן זענען געווען איינגעשפאנט צוויי פערד, וועלכע

וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁהִיא קְשׁוּרָה לְרִצְוֵעוֹת, וְכֵן הַנוֹלָדִים מִן הַחֲמוּר, אַף עַל פִּי אֲסוּרָה; דְּאִין קוֹשְׁרִין אֶת הַפּוֹס לֹא לְצַדְדֵי הַקְּרוֹן, וְלֹא לְאַחַר הַקְּרוֹן, וְלֹא אֶת הַלוֹבְדִקִים לְגַמְלִים, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר, כֹּל הַנוֹלָדִים מִן הַפּוֹס, אַף עַל פִּי שְׂאֵבֵיהֶן חֲמוּר מִתְּרִין זֶה עִם זֶה.

שלעפן דעם וואָגן, און אן אייזל איז געווען צוגעבינדן צו די פאסקעס, מיט וועלכע די פערד זענען געבינדן איינער צום אנדערן, און דער אייזל לויפט מיט אָבער ער שלעפט ניט דעם וואָגן, טאָר מען אויך ניט. דער רמב"ם טייטשט אינגאנצן אנדערש, דהיינו, אז דאָ מיינט מען, אויב עס זענען פאראן דריי וואָגנס, איינער צוגעבונדן צום אנדערן און זיי גייען איינער נאָכן אנדערן, איז אפילו זיצן אין דריטן וואָגן טאָר מען אויך ניט, אויב אין ערשטן וואָגן זענען איינגעשפאנט א פערד און אן אייזל. דער רמב"ם טייטשט, אָז „קרון“ איז דער צווייטער וואָגן, דער משא-וואָגן, וואָס איז צוגע-טשעפעט צום ערשטן וואָגן וואָס הייסט „עגלה“, און דער דריטער וואָגן איז צוגע-טשעפעט צום „קרון“.

ד. אין קושרין, מען טאָר ניט צובינדן א פערד ניט צו די זייטן פון וואָגן און ניט הינטער דעם וואָגן. אין ארץ ישראל זענען געווען אמאָל זייער וועניג פערד, און ווען די משנה רעדט וועגן א וואָגן, „קרון“, מיינט מען (ווי דער רמב"ם זאָגט) א וואָגן מיט משא, וואָס ווערט געשלעפט פון אַקסן. זאָגט די משנה, אז ניט נור טאָר מען ניט צובינדן פון פּאַרנט נאָר אויך ניט אין דער זייט, ולא, און מען טאָר אויך ניט (צובינדן) ליביער אייזלן צו קעמלן. דאָס וואָרט „לובדקים“ טייטשט די גמרא, אייזלן פון ליביע (א לאנד אין צפון אפריקע). טייל מפרשים טייטשן, אז מען טאָר די אייזלן ניט צוטשעפן צו קעמלן, וועלכע טראָגן אויף זיך משא. ר' יהודה זאָגט, אז אלע בהמות וואָס זענען געבוירן געוואָרן פון א פערד א נקבה, כאָטש זייער פאָטער איז אן אייזל, זענען מותר איינער מיטן צווייטן; און דאָסזעלבע איז אויך, די אלע בהמות וואָס זענען געבוירן געוואָרן פון אן אייזל א נקבה, כאָטש זייער פאָטער איז א פערד, זענען מותר איינער מיטן אנדערן; אָבער די וואָס זענען געבוירן געוואָרן פון א פערד און די וואָס זענען געבוירן געוואָרן פון אן אייזל זענען אסור איינער מיטן אנדערן. די גמרא טייטשט, אז ר' יהודה האלט, אז „אין חוששין לזרע האב“, אז מען נעמט ניט אין אנבאטראכט דעם פאָטער פון דער בהמה, נאָר איר מוטער. אויב א בהמה איז געבוירן געוואָרן פון אן אייזל-נקבה און א פערד-זכר און א צווייטע בהמה איז געבוירן געוואָרן פון אן אייזל-זכר און א פערד-נקבה, זענען די צוויי בהמות כלאים איינע מיט דער אנדערער, ווייל איינער'ס מוטער איז אן אייזל און דער צווייטער'ס מוטער איז א פערד. אויב אָבער ביידע בהמות זענען געבוירן געוואָרן פון אייזל-נקבות, זענען זיי איינע מיט דער אנדערער ניט קיין כלאים.

ה. הפרוטיות, קליינע מוילטירן זענען אסור. די מפרשים דערקלערן, אז „פרו-טיות“ איז ווי „פרודיות“, פון וואָרט „פרד“, מוילטיר, וואָס איז געבוירן פון א פערד און אן אייזל. צוליב דעם, וואָס ווען די מוילטירן זענען יונג, קאָן מען ניט דערקענען, וועלכער פון זיי איז געבוירן פון א מוטער-פערד און א פאָטער-אייזל, און וועלכער פון א מוטער-אייזל און א פאָטער-פערד; דעריבער זענען זיי איינער מיט דעם אנדערן כלאים. והרמז, אָבער דער מוילטיר, (וואָס זיין מוטער איז זיכער א פערד) איז מותר. ער איז ניט קיין כלאים מיט אן אנדערן רמך. דאָס וואָרט „רמך“ איז פאראן אין אסתר ח' י"א, „בני הרמכים“, די יונגע רמכים, ואדני השדה, און די פעלד-מענטשן

מטמאות באהל פאָדס. תקופה, מין בהמה, ור' יוסי אומר מין תיה. וחולדת הסננים תיה, חולדת הסננים, ר' מאיר אומר, מין ר' יוסי אומר, בש"א מטמא בנית בהמה. החזיר מין בהמה. הערוד במשא, וכעשה במגע; ו שור בר מין תיה. הפיל והקוף מין תיה, ואדם

זענען א חיה. דער ירושלמי זאגט, אז „אדני השדה“ מיינט „ברנש טורא“, (דער מענטש פון פעלד“, דאָס וואָרט „טורא“ מיינט אין ירושלמי גאנץ אָפּט „פעלד“, און ניט דוקא „בארג“), און דער ירושלמי דערציילט, אז דאָס איז א באשעפעניש, וואָס איז מיט זיין נאָפּל צוגעבינדן צו דער ערד. אין טייל אלטע כתבי יד איז פאראן „אדמי השדה“, פון וואָרט „אדם“, מענטש. דער „תפארת ישראל“ האלט, אז מען מיינט דערמיט די גרויסע מאלפע, דעם אוראנגוטאנג, וועלכע איז אממייסטן ענליך צו מענטשן, און לויט דעם תפארת ישראל לערנט די משנה, אז ער האָט דעם דין פון א חיה. ר' יוסי זאָגט, אז ער איז מטמא אין א געצעלט ווי א מענטש. דער דין איז, אז אויב דער טויטער קערפער פון א מענטש געפינט זיך אונטער איין דאך מיט אנדערע זאכן, ווערן די אנדערע זאכן טמא; דאָס הייסט, אז א מת, א טויטער מענטש, מאכט טמא דורך „אוהל“, דורך געצעלט. זאָגט דאָ ר' יוסי, אז דער טויטער קערפער פון אזא „אדני השדה“ איז מטמא זאכן דורך „אוהל“, הקופד. דער שטעטענדיקער איגל, וחולדות הסננים, דער וואלד-וויזל, זענען א חיה. „קפוד“ זאָגן אלע מפרשים און אויך אלע חוקרים, אז דאָס מיינט דעם איגל, אין ענגליש „פאָרקופיין“, און אין פויליש „יעזש“; דאָס איז דאָס חיה'לע, וואָס אז מען דערנענטערט זיך דערצו וויקלט עס זיך איין און זי ווערט זייער שטעטעדיק. „חולדה“ טייטשן טייל א „וויזל“, אין פויליש „לאשיצא“; דאָס וואָרט „הסננים“ מיינט „פון די דערנער“ (פון „סנה“, „דארן“), און עס הייסט, דער וואלד-וויזל. חולדת הסננים, דער וואלד-וויזל, זאָגט ר' יוסי, אז די בית שמאי זאָגן, אז זי איז מטמא ווען מען טראָגט א טייל פון איר, גרויס ווי א כזית (ווי אן איילברסט), אָדער ווען מען רירט אָן א טייל פון איר, גרויס ווי א לינז (א סאָרט ארבעט). כדי צו פארשטיין די משנה, איז נויטיק צו וויסן, אז ווען מען טראָגט די נבלה, דעם טויטן קערפער פון א חיה צי א בהמה, אָדער אפילו נאָר א טייל פון דעם קערפער, אויב דער טייל איז גרויס ווי א כזית (ווי א איילברסט), ווערט מען טמא; דאָס הייסט עס איז מטמא אפילו דורכן טראָגן, „במשא“, אפילו מען רירט עס ניט אָן. דאָסזעלבע איז אויך, ווען מען רירט אָן א כזית פון דער נבלה פון א חיה אָדער א בהמה ווערט מען טמא. דאָס הייסט „במגע“, דורך אָנרירן. דאקייגן ביי א שרץ, ביי א קריכנדיק באשעפעניש איז גענוג ווען מען רירט אָן א טייל פון א טויטן שרץ (א מויו וכדומה), און דער דאָזיקער טייל איז גרויס אפילו נור ווי א לינז (עדשה, א סאָרט ארבעט), ווערט מען שוין טמא. אָבער ווען מען טראָגט א טויטן שרץ, ניט אָנרירן רענדיק אים, ווערט מען ניט טמא; ער איז ניט מטמא „במשא“. זאָגן די בית שמאי, אז ווייל מען ווייסט ניט אויף זיכער, צי דער וואלד-וויזל איז א חיה צי א שרץ, דעריבער איז מען מחמיר מיט אים אין ביידע זאכן; ער איז (ווי א חיה) מטמא דורך טראָגן, במשא, ווען ער איז גרויס ווי א כזית, אָבער ווען מען רירט אים אָן, במגע, ווערט מען טמא אפילו מען האָט אָנגערירט בלויז אזוי גרויס ווי א לינז, ווי ווען מען וואַלט אָנגערירט א טויטן שרץ.

ו. שור בר, א בופל-אָקס איז א מין בהמה, און ר' יוסי זאָגט, אז א מין חיה. א הונט איז א מין חיה; ר' מאיר זאָגט, אז א מין בהמה. דער חזיר איז א מין בהמה. הערוד, דער ווילדער אייזל, איז א מין חיה. הפיל, דער עלפאנט, והקוף, און די מאלפע, זענען א מין חיה. די אלע משניות ווערן דאָ געבראכט נור „אגב אורחא“, „אינאיינעם וועגס“, ווייל די משנה האָט געלערנט וועגן דעם דין פון כלאים פון בהמות און חיות;

מָתָר עִם קָלָם לְמִשׁוֹךְ וְלַחְרוֹשׁ וְלַהֲנִיגָה:

פֶּרֶק ט

א אין אסור משום פלאים אלא | לוכשין לשמש בבית המקדש אלא
צמר ופשתים, ואינו מטמא בנגעים | צמר ופשתים. צמר גמלים וצמר
אלא צמר ופשתים, אין הכהנים | רחלים שטרפן זה בזה, אם רוב מן

כאטש בנוגע דעם דין פון כלאים איז ניט קיין אונטערשיד צו זיי ווערן פאררעכנט אלס בהמות צי אלס חיות. ואדם, און א מענטש מעג צוזאמען מיט אלע (מיט יעדער בהמה אדער חיה אדער אנדער לעבעדיק באשעפעניש) שלעפן (א וואגן). אקערן אדער פירן (א וואגן). דער טייטש איז, אז כאטש מיט 2 לעבעדיקע מינים באשעפענישן צוזאמען מען טאר מען ניט טאן קיין ארבייט, אבער א מענטש מעג, למשל, זיך איינשפאנען מיט אן אקס צי א פערד אין אקעראיזן און צוזאמען אקערן; אויך מעג ער זיך איינשפאנען מיט אן אקס צי א פערד אין א וואגן און שלעפן דעם וואגן. וואס מען מיינט דא „ולהנהיג“, „פירן“ איז שווער צו זאגן. אין דער משנה פון ירושלמי פעלט דאס ווארט „ולהנהיג“. דער „תפארת ישראל“ טייטשט, אז דאס מיינט מען נאכגיין נאך דער בהמה; אבער דאס הייסט דאך ניט געארבייט צוזאמען מיט דער בהמה. דער „מלאכת שלמה“ איז דעריבער גענייגט ניט גורס צו זיין דעם „ולהנהיג“.

פֶּרֶק ט.

דער פרק ט' פון כלאים לערנט די דינים פון קליידער-כלאים, „כלאי בגדים“ וואס ווערט אויך גערופן „שעטנו“. די תורה אין דברים כ"ב זאגט, „לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדו“, זאלסט ניט אנטאן זיך שעטנו, וואל און פלאקס צוזאמען“. אין ויקרא י"ט ווערט געזאגט, „ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך“, א קלייד פון כלאים, שעטנו זאל ניט ארויפגיין אויף דיר. וואס הייסט „צוזאמען“, און וועלכע מינים הייסן „וואל“ און וועלכע „פלאקס“, וועגן די אלע זאכן לערנט דא די משנה. א. אין אסור, עס איז ניט אסור צוליב כלאים נאר וואל און פלאקס. מען האט געקאנט מיינען, אז כאטש די תורה זאגט, „וואל און פלאקס“, האט זי געמיינט, אז מען טאר ניט אויך אנטאן קליידער, וועלכע זענען געמאכט אויך פון אנדערע צוויי מינים מאטעריאלן, פונקט, למשל, ווי די תורה זאגט, אז מען זאל ניט אקערן „בשור וחמור“, מיט אן אקס און אן אייזל, און עס זענען אסור אויך אנדערע צוויי מינים בעלי חיים. דעריבער לערנט אונז די משנה אז דא מיינט מען דוקא וואל און פלאקס. דערמיט איז פארענטפערט די קשיא פון „משנה הראשונה“ צו-וואס דארף עס די משנה זאגן. ואינו, און עס ווערן ניט טמא דורך נגעים נאר (קליידער פון) וואל אדער פון פלאקס. די תורה זאגט (ויקרא י"ג) אז אויב עס האט זיך באוויזן אין א קלייד א „נגע צרעת“, אן „אויסזאץ“, א שלעכטער פלעק, „ווערט עס טמא“, און די תורה זאגט דארט בפירוש „בבגד צמר או בבגד פשתים“, אין א קלייד פון וואל אדער אין א קלייד פון פלאקס“. אין הכהנים, די כהנים טוען זיך ניט אן (קיין אנדערע קליידער) צו טאן די עבודה אין בית המקדש נאר פון וואל און פלאקס. די תורה אין שמות כ"ח רעכנט אויס די מאטעריאלן, פון וועלכע עס זענען געמאכט די „בגדי כהונה“, די קליידער, וואס די כהנים דארפן זיך אנטאן כדי משמש צו זיין, צו טאן אין בית המקדש די עבודה (מקריב זיין קרבנות, און אנדערע עבודות). די מאטעריאלן זענען „שש“ און „בד“, וועלכע זענען ביידע פון פלאקס, און „תכלת“, „ארגמן“ און „תולעת שני“, וועלכע זענען פון וואל געפארבט אויף בלא (תכלת), רויט (ארגמן) און שארלעך-רויט (תולעת שני). זאגט די משנה, אז קליידער פון אנדערע שטאפן טארן די כהנים ניט אנטאן צו דער עבודה אין בית המקדש. די צוויי דינים וועגן נגעים און כהנים-קליידער האט די משנה דא געלערנט אגב אורחא. און זי גייט איצט צוריק צו די דינים פון שעטנו. צמר גמלים, וואל (האר) פון קעמלן און וואל פון נקבות-שעפסן, וועלכע מען

הגמלים, מִתָּר. וְאִם רֹב מִן הַרְחֵלִים, הַעֵז, הַכְּרִים וְהַבְּקָסוֹת אֵין בָּהֶם מְשֻׁם אֲסוּר. מִחֲצָה לְמִחֲצָה, אֲסוּר. וְכֵן בְּלֹאִים, וּבְלִבְדָּ שְׁלֹא יִהְיֶה בְּשֻׁרוֹ הַפְּשִׁתָּן וְתַקְנָבוֹם שְׁטָרְפָן זֶה בָּזָה: נוֹגַע בָּהֶם. אֵין עֲרָאֵי לְפִלָּאִים. וְלֹא בַּשִּׁירִים וְהַבְּלָדָּ אֵין בָּהֶם מְשֻׁם: לִבְשׁ פִּלָּאִים אִפִּילוּ עַל גְּבִיעֶשְׂרָה, פִּלָּאִים, אֲבָל אֲסוּרִים מִפְּנֵי מְרֵאִית אִפִּילוּ לְגִנוּב הַמָּכֶס: גַּ מִּטְּפָחוֹת

הָאֵט אויסגעמישט צוזאמען, אויב דער רוב איז געווען פון די קעמלן איז מותר. „וואָל“ מיינט מען נור פון שעפסן, און די האָר פון קעמלן רופט מען נור, „וואָל“, אָבער באמת זענען זיי ניט קיין וואָל און מען מעג זיי צונויפנייען צוזאמען מיט פלאקס און טראָגן די מלבושים, וואָס זענען געמאכט דערפון. זאָגט די משנה, אז אויב מען האָט צונויפ־געמישט קעמלן־וואָל מיט ריכטיקן וואָל פון שעפסן, און דער רוב פון דעם צונויפ־געמיש איז דער קעמלן־וואָל, מעג מען דעם צונויפגעמיש נייען צוזאמען מיט פלאקס און עס איז ניט קיין שעטנז, ווייל די שעפסן וואָל ווערט בטל אין רוב פון קעמלן־וואָל. ואם רוב, און אויב דער רוב איז פון שעפסן־וואָל טאָר מען ניט. אויב עס איז געווען העלפט אויף העלפט (העלפט פון קעמלן־וואָל און העלפט פון שעפסן־וואָל) טאָר מען ניט. דאָס הייסט, אז מען טאָר עס ניט נייען מיט פלאקס מחמת עס איז שעטנז, ווייל א העלפט ווערט שוין ניט בטל, וכן, און אזוי איז אויך דער דין, אויב פלאקס און קאָד־נאָפֿיעס („קנבוס“, האנף), ועלכע מען האָט אויסגעמישט צוזאמען. קאָנאָפֿיעס הייסן ניט קיין פלאקס און מען מעג זיי צונויפנייען מיט וואָל. זאָגט די משנה, אז אויב מען האָט צונויפגעמישט קאָנאָפֿיעס מיט פלאקס און די קאָנאָפֿיעס זענען דער רוב מעג מען דעם געמיש נייען מיט וואָל; אויב אָבער דער רוב איז פון פלאקס, אָדער דער געמיש איז העלפט פלאקס און העלפט קאָנאָפֿיעס, טאָר מען ניט.

ב. השיריים, פֿיין־זיידנס, והכלך, און גאָלד־זיידנס, זענען ניט קיין כלאים, אָבער מען טאָר ניט צוליב דעם „אָנבליק פון אויג“, (מראית העין), „שיריים“, הייסן פֿינער־זיידנס, און דער נאָמען, ווי עס ווייזט אָן דער „ערוך השלם“, איז אָנגענומען געווען אויך ביי אנדערע פעלקער (אין גריכיש האָט זיידנס געהייסן „סיריקאָן“), ווייל דאָס זיידנס איז געקומען פון א לאַנד אין אינדיען, וואָס האָט געהייסן „סיר“, „שיר“, דער דאָזיקער פֿינער־זיידנס זעט אויס ווי פלאקס. „כלך“ האָט געהייסן א זיידנס, וואָס האָט געהאט גאָלד־קאָליר און האָט אויסגעזען ווי וואָל. זאָגט דאָ די משנה, אז די ביידע סאָרטן זיידנס זענען ניט קיין פלאקס און ניט קיין וואָל, און זיי זענען ניט קיין שעטנז, ווען מען גייט זיי צוזאמען; אָבער ווייל זיי זען אויס ווי פלאקס און וואָל, וועלן מענטשן קאָנען מיינען, אז מען טראָגט שעטנז, דעריבער טאָר מען ניט. הכרים, מאַטראַצן (אונ־טערדעקן פון בעט), והכסתות, און קישנס, מעגן זיין פון כלאים, אָבער נאָר, אז דער קערפער (פון מענטש וואָס לייגט זיך אויף זיי) זאָל זיי ניט אָנרירן. דער טעם איז, ווייל די תורה האָט נאָר געזאָגט, אז מען טאָר ניט אָנטאָן אויף זיך קיין כלאים, אָבער לייגן זיך אויף כלאים מעג מען; אָבער אויב דער קערפער רירט זיי אָן הייסט עס, אז דער קערפער איז אביסל איינגעוויקלט אין זיי און דאָס הייסט שוין אָנגעטאָן. וועגן „כרים“ און „כסתות“ זענען פאראן עטליכע מיינונגען. טייל טייטשן, פארקערט, אז מיט „כר“ מיינט מען „קישן“ און מיט „כסת“, איבערבעט“ אָדער „אונטערדעק“, אין עראָי, ביי כלאים איז ניט פאראן קיין צייטווייליקייט (עראָי). ניט נור טאָר מען ניט אָנטאָן קיין שעטנז־מלבוש אויף צו טראָגן עס, נאָר אפילו ארויפנעמען אויף זיך אויף א ווייל, צייטווייליק, עראָי, טאָר מען אויך נישט. דער היפוך פון „עראָי“ איז אור־מעטום „קבע“, פּעסט, ולא ילבש, און מען זאָל ניט אָנטאָן קיין כלאים אפילו אויף צען. ניט נאָר טאָר מען ניט אָנטאָן קיין שעטנז אויפן בליוון לייב, נאָר אפילו ווען מען גייט אָנגעטאָן 10 מלבושים ניט פון שעטנז, טאָר מען ניט אויף זיי אָנטאָן זיך א מלבוש פון שעטנז. אפילו לגנוב, אפילו צו גנבענען דעם גרעניץ־צאָל. עס איז שוין אין יענע

הַיָּדִים, מִטְּפָחוֹת הַסְּפָרִים, מִטְּפָחוֹת מְשֻׁם בְּלָאִים. לֹא יִתֵּן הַמְּרַדְעֵת עַל הַסֶּפֶג, אִין בְּהֶם מְשֻׁם בְּלָאִים. ר' קְתָפוֹ, אָפִילוֹ לְהוֹצִיא עָלֶיהָ זָבֵל; אֶלְעִזָּר אֹסֵר. וּמִטְּפָחוֹת הַסְּפָרִים הַ מוֹכְרֵי כְסוּת, מוֹכְרִין כְּדַרְכָּן, וּבִלְבָד אֲסוּרוֹת מְשֻׁם בְּלָאִים: דְּ תַכְרִיכֵי שְׁלֹא יִתְּפוּנוּ בַחֲמָה מִפְּנֵי הַחֲמָה, הַמֵּת וּמְרַדְעֵת שֶׁל חֲמֹר אִין בְּהֶם וּבְנִשְׁמִים מִפְּנֵי הַנְּשָׁמִים, וְהַצְּנוּעִים

צִיטן גְּעוּזֵן אִינְגְּעִפִּירט, אִז וּזֵעַן מֵעַן הָאָט אִרִּינְגְּעִפִּירט פֿון אויסלאנד סחורה אין א לאנד, הָאָט מֵעַן גְּעֵדָרפֿן צָאָל אויף דער גרעניץ צָאָל; אָבער פֿון א מלבוש, וואָס מֵעַן הָאָט גְּעֵטראָגן אויף זיך, הָאָט מֵעַן דֵּעַם צָאָל נִיט גְּעֵדָרפֿן צָאָל. זאָגט די משנה, אִז אפילו אָנטאָן דֵּעַם שְׁעֵטנ־מִלְבוּשׁ, כְּדִי צו באַפֿרִיעֵן אִים פֿון גרעניץ־צָאָל, טאָר מֵעַן אויך נִיט, כָּאָטש דער מענטש טוט עס אָן נִיט ווייל ער וויל עס טראָגן אלס מלבוש נאָר צוליב דער צָאָל־באַפֿרִיאונג.

ג. מטפחות הידים, האנטוכער אָפּצווישן זיך די הענט, מטפחות הספרים, טיכער ארומצוויקלן ספרים, מטפחות הספג, לילעכער אָפּצווישן זיך (נאָכן וואשן זיך דעם קערפער) זענען נִיט אסור צוליב כלאים. אויב עס איז פאראן אין זיי שְׁעֵטנֵן מֵעַן זיי באַנוצן, ווייל דער מענטש טוט זיי דאָך נִיט אָן אויף זיך אלס מלבוש. ר' אליעזר אסר'ט, ווייל מיט די אלע טיכער און לילעכער (אפילו פון די ספרים) וויקלט מֵעַן דאָך טיילמאָל ארום טיילן פֿון קערפער. ומטפחות הספרים, און די לילעכער פֿון די שערערס (וואָס דער שערער טוט אָן אויפֿן מענטש), ווען ער שערט אים אָפּ די האָר) זענען אסור צוליב כלאים. ווייל דער לילעך ווערט דאָך ארויפגעלייגט אויף דֵּעַם מענטש'ס קערפער.

ד. תכריכי, תכריכים פֿון א מת, און דער קישן (זאָטל) פֿון אן אייזל מעגן זיין פֿון כלאים. די גמרא (נדה ס"א) זאָגט דערויף אִז ווען א מענטש שטארבט איז ער באַפֿרִיט פֿון אלע מצוות. דאָס וואָרט „תכריכין“ איז פֿון „כרך“, „אינוויקלן“, ווייל מֵעַן וויקלט אין זיי איין דֵּעַם מת. מרדעת איז דער טייטש א זאָטל, און ווייל עס איז הארט דערויף צו זיצן איז עס נִיט אסור צוליב שְׁעֵטנֵן. לא, מֵעַן טאָר נִיט נעמען אויף דעם אַקסל א זאָטל (פֿון שְׁעֵטנֵן) אפילו ארויסצופירן אויף אים מיסט. צוליב דֵּעַם פֿאַר־באָט (אין ויקרא י"ט), „לא יעלה עליך“, „עס זאָל נִיט ארויפֿקומען אויף דיר“ קיין שְׁעֵטנֵן, די מפרשים טייטשן, אִז ער נעמט אויף זיך דֵּעַם זאָטל, כְּדִי דאָס מיסט זאָל נִיט פֿאַרפֿלעקן זיינע מלבושים.

ה. מוכרי, הענדלער וועלכע פֿאַרקויפֿן קליידער מעגן פֿאַרקויפֿן (שְׁעֵטנ־קליידער) ווי זייער שטייגער איז. דאָס הייסט, אפילו אָנטאָן אויף זיך דאָס קלייד כְּדִי צו ווייזן דֵּעַם קויפֿער, ווי דאָס קלייד זעט אויס. ובלבד, אָבער זיי טאָרן נִיט אין זינען האָבן (צו שיצן זיך דורך אָנטאָן דאָס קלייד) אויף דער זון קייגן דער זון און אויפֿן רעגן קייגן דעם רעגן. די הענדלער מעגן נור נעמען אויף זיך די שְׁעֵטנ־מִלְבוּשִׁים, ווען זיי האָבן נִיט פֿון אָנטאָן קיין שום הנאה פֿאַר זייער קערפער, און עס איז נור צו ווייזן זיי דֵּעַם קויפֿער. אָבער אויב דערביי ווילן זיי, אִז דאָס קלייד זאָל זיי שיצן פֿון די זון־שטראַלן אָדער זיי זאָלן נִיט ווערן באַרענגט, טאָרן זיי נִיט, ווייל דאָס הייסט דאָך, אִז זייער קערפער האָט הנאה פֿון דֵּעַם שְׁעֵטנ־מִלְבוּשׁ. והצנועין, און די גאָר פֿרומע (הענדלער) פֿאַרוואָרפֿן די שְׁעֵטנ־קליידער הינטער זיך (אויף דער פֿלייצע) מיט א שטעקן. דאָס וואָרט „צנועין“, גאָר פֿרומע (פֿון פסוק אין מיכה ו') „והצנוע לכת עם אלקיך“, באַשיידן גיין מיט דיין גאָט, האָבן מיר געהאט אין דמאי פרק ו' משנה ו' („וצנועי בית הלל“). די גאָר פֿרומע קליידער־הענדלער האָבן געטראָגן די שְׁעֵטנ־קליידער אויף א שטעקן זייערע פֿלייצעס, כְּדִי דער שטעקן זאָל מפסיק זיין צווישן די שְׁעֵטנ־קליידער און דֵּעַם קערפער.

מפשילין במקל לאחזיהו תופרי ילבש בהן עד שיבדוק. ר' יוסי אומר
 כסות תופרין בדרךן ובלבד שלא הבאים מחוץ הים וממדינת הים
 ותפנוי פחמה מפני החמה, ובגשמים אינן צריכים בדיקה, מפני שחוקתן
 מפני הגשמים. והצנועים תופרים בקנבוס, ומנעל של זרד אין בו
 קארין; ז תפרים והברדסין משום פלאים; ח אין אסור משום
 והדלמטיקיון ומנעלות הפינון, לא פלאים, אלא טווי וארוג, שנאמר

ו. תופרי כסות, שניידערס וואס נייען קליידער (פון שעטנז) מעגן זיי נייען ווי
 זייער שטייגער איז (האלטן די קליידער אויף דער קני); אבער זיי זאלן ניט אין זינען
 האבן צו שיצן זיך (דורך די קליידער) אויף דער זון קייגן דער זון און אויפן רעגן קייגן
 רעגן; און די גאר פרומע (שניידערס) האבן גענייט אויף דער ערד. אין ארץ ישראל
 און בכלל אין די ווארימע לענדער ארבייטן די בעלי מלאכות מערסטנס אין דרויסן.
 זאגט די משנה אז אויב ביים האלטן די קליידער צום נייען אויף דער קני האט דער
 שניידער אין זינען דערווייל צו שיצן די פיס פון די זון-שטראלן אדער פון רעגן,
 טאר מען ניט. די גאר פרומע, די צנוענין, פלעגן נייען האלטענדיק דאס שעטנז קלייד
 אויף דער ערד. אין יענע צייטן, און אויך היינט ביי טייל מענטשן אין די מזרח לענד-
 דער, ווערט די ארבייט ניט געטאן אויף א טיש נאר אויף דער ערד.

ז. הברסין, דינע וואלענע קאלדרעס, והברדסין, זיקע וואלענע קאלדרעס,
 והדלמטיקיון, וואלענע הויזן פון דאלמאציע, ומנעלות הפינון, שיך פון וואל-אפפאל,
 זאל מען ניט אנטאן טיידן מען איז זיי בודק (צי זיי האבן ניט קיין פלאקס אין זיך).
 „ברסין“ און „ברדסין“ און „דלמטיקיון“ זענען די נעמען פון לענדער אדער שטעט,
 פון וואנען די אלע וואל-מלבושים שטאמען. „פינון“ זאל זיין, לויט דער מיינונג פון
 „מוסף הערוך“, דער וואל-אפפאל. די משנה זאגט, אז מען דארף זיי אונטערזוכן, צי
 זיי זענען ניט גענייט מיט פלאקס-פעדים. ר' יוסי זאגט, אז די (וואל-קליידער) וועלכע
 קומען פון ים-ברעג און פון יענער-זייט-לענדער, דארף מען ניט בודק זיין, מחמת
 עס איז אָנגענומען זיי צו נייען מיט קאנאפיעס-פעדים. אין ארץ ישראל זענען דע-
 מאַלס די פּאַרט-שטעט ביים מיטלענדישן ים (קיסרי, יפו) געווען גרויסע האנדלס-
 שטעט און אין זיי זענען אויך געווען פאבריקן פון סחורות און דורך זיי האט מען
 אויך געבראכט סחורות פון לענדער אין יענער זייט ים (מדינת הים). זאגט ר' יוסי,
 אז וועגן די דאזיקע וואל-קליידער וועלכע קומען סיי פון די פּאַרט-שטעט און סיי פון
 לענדער פון יענער זייט ים ווייסט מען, אז מען נייען זיי מיט קאנאפיעס-פעדים, און
 דעריבער דארף מען זיי ניט בודק זיין, ומנעל של זרד, א שיך אויסגעבעט מיט וואל
 איז ניטא אין אים צוליב כלאים. טייל זענען גורם „זרב“, און דער טייטש איז אויך
 דערזעלבער, א שיך, וואס אויף די זילן אינוועניג ליגט א שטיקל וואל. דער ברטנורא
 טייטשט, אז מען דארף ניט מורא האבן טאמער האט מען דארט אריינגעטאן אויך
 פלאקס. דער רמבם טייטשט, אז ווייל דער פוס-טריט פון מענטש איז הארט שאדט ניט
 אפילו אויף דער זויל איז יא דא שעטנז, ווייל דער פוס האט סיי ווי ניט קיין הנאה
 דערפון. דער ר"ש טייטשט גאר, אז „זרד“ מיינט, אז עס איז אויסגעבעט מיט פלאקס,
 און מען דארף ניט מורא האבן טאמער האט מען צוגעמישט וואל.

ח. אין, עס איז ניט אסור צוליב כלאים (שעטנז) נאר ווען עס איז געשפינען און
 געוועבט, ווארום עס שטייט (דברים כ"ב), „זאָלטס ניט אַנטאָן שעטנז“, א זאך, וואָס
 איז שווע, גליאַטיק, טווי, געשפינען, ונוח, און געוועבט. די משנה לערנט, אז אויב מען
 מישט צונויף רויגע וואל מיט רויגען פלאקס און מען טוט אָן דעם דאָזיקן געמיש
 הייסט דאָס ניט קיין שעטנז; דער איסור איז ווען דער וואל איז געשפינען אין פעדים
 און געוועבט און דאָסעלבע אויך דער פלאקס. טייל האלטן אז עס איז גענוג אדער
 געשפונען אדער צונויפגעדייט אין פעדים (גמרא נדה ס"א). די משנה טייטשט אין

לא תלבש שעטנז, דבר שהוא שווע
 טווי ונתה, ר' שמעון בן אלעזר אומר,
 נלח ומליו הוא את אביו שבשמים
 עליי: מן לבדים אסורים מפני שהם
 שועים, פיו של צמר בשל פשתן
 אסור, מפני שהם חוזרין באריג, ר'
 יוסי אומר, משיחות של ארגמן

אסורות, מפני שהוא מולל עד שלא
 קושר, לא יקשור סרט של צמר
 בשל פשתן לחגור בו את מתניו, אף
 על פי שהרצנעה באמצע: ויאותות
 הנרדן, ואותות הכוכסין, אסורות
 משום פלאים, התוכף תכיפה אחת
 אינה חבור, ואין בה משום פלאים,

דאס ווארט „שעטנז“, אז דאס איז די ראשי תבות פון „שוע“, גליאטיק, דער וואל
 זאל זיין געקעמט גליאטיק, „טווי“, געשפונען, און „נוז“, צונויפגעדרייט (אדער גע-
 וועבט). ר' שמעון בן אלעזר זאגט, אז דאס („נוז“) מיינט אז ער (דער מענטש וואס
 טוט אן שעטנז) איז אליין פארקרימט און ער פארקרימט אויף זיך דעם פאטער אין הימל.
 ר' שמעון בן אלעזר איז געווען אין דער צייט פון רבי, דעם מסדר פון דער משנה.
 מיט דעם „פאטער אין הימל“ מיינט מען גאט.

ט. לבדים, פילצן (קלייד־מאטעריאל פון צונויפגעפרעסטן וואל) זענען אסור
 צו נייען מיט פלאקס, מחמת שעטנז) ווייל זיי זענען גליאטיק (געקעמטער וואל).
 רש"י און דער רמבם זאגן, אז עס איז אסור מדאורייתא, ווייל דאס וואס די משנה
 האט פריער געזאגט אז „שעטנז“ מיינט מען געקעמט גליאטיק, געשפונען, געדרייט, מיינט
 מען אדער געקעמט גליאטיק, אדער געדרייט, דער רמב"ן און אב-
 דערע זאגן, אז עס איז אסור נאך מדרבנן, ווייל מדאורייתא מוז מען האבן אלע דריי צו-
 זאמען, גליאטיק, געשפונען און געדרייט. פ"ו, א זויס פון וואל צו א קלייד פון פלאקס
 איז אסור, ווייל ער (דער זויס) נעמט ארום דאס געוועב (פון קלייד). טייל זענען גורם
 ניט „פיו“, נאך „פיה“, און דער טייטש פון ביידע איז א זויס, וואס מען זאכט ארום
 א מלבוש אונטן, ביים סוף, כדי עס זאל זיין שענער, זאגט די משנה, אז א זויס פון
 וואל אין א קלייד פון פלאקס הייסט שעטנז, ווייל ער נעמט ארום דאס קלייד; „חוזרין“
 הייסט „אָרומגיין“ אָרומנעמען. עס זענען פאראן נאך טייטשן, און אַלע זענען שווער.
 ר' יוסי זאגט, אז שטריק פון רויטן וואל זענען אסור (ארומצובינדן זיך מיט זיי איבער
 א כאלאט פון פלאקס) ווייל ער שטעפעט־צו (מיט א נאָט, די שטריק צום כאלאט) איי-
 דער ער בינדט זיך מיט זיי ארום. „משיחות“ איז דער טייטש „שטריק“, „גארטל“;
 „ארגמן“ איז דער טייטש „רויט געפארבטער וואל“, „מולל“ הייסט „צושטעפן לייכט
 מיט א נאָט“, א „לייכטן צווייען“. די משנה זאגט, אז ווייל געוויינליך טשעפעט מען
 צו דעם גארטל צום כאלאט, אפילו נור לייכט צוגענייט, הייסט עס שוין שעטנז. לא
 יקשור, מען טאָר ניט צוקניפן א גארטל פון וואל צו (א גארטל) פון פלאקס, כדי ארומ-
 צובינדן זיך מיט אים די לענדן, כאָטש אין דער מיט איז פאראן א פאסעק (פון לעדער).
 אויב איינער האָט צוויי קורצע גארטלן, איינעם פון וואל און איינעם פון פלאקס, און
 כדי זיך ארומצובינדן מוז ער האָבן ביידע, טאָר ער ניט צוקניפן דעם וואָלענעם גארטל
 צום פלאקסענעם גארטל, אפילו ווען צווישן זיי איז מפסיק א פאסעקל פון לעדער;
 מחמת ביים ארומבינדן זיך מוז ער דאָך די ביידע עקן פון די גארטלן פארבינדן, און
 דאָס איז שוין שעטנז.

י. אותות הנרדן, צייכנס פון וועבערס, ואותות הכובסין, און צייכנס פון ווע-
 שערס זענען אסור צוליב כלאים. ווען וועבערס באקומען וואל צו וועבן א קלייד, אדער
 וועשערס באקומען קליידער צו וואשן, טשעפן זיי צו צו די קליידער שטיקלעך פלאקס
 אלס צייכן צו וועמען די קליידער געהערן. זאגט די משנה, אז דאס הייסט שעטנז.
 התוכף, אַז איינער טשעפעט צונויף מיט איין נאָט 2 קליידער (ער ציט נור אַדורך מיטן
 נאָדל־פּאָדעם איינמאָל), הייסט עס ניט (אז די צוויי קליידער זענען) באהאפטן צוזאמען.

וְהַשּׁוֹמֵטָה בְּשַׁבַּת פְּטוּרָה. עֲשֵׂה שְׁנֵי חֵיבֵי כְּבִי יְהוּדָה אֹמְרֵי, עַד שֵׁשׁ־שָׁלֹשׁ. רְאֵשִׁיָּהּ לְצַד אֶחָד, חֲבוּר וְיֵשׁ בָּהּ הַשֶּׁק וְהַקּוּפָה מִצְטָרְפִין לְכֻלָּאִים; מִשּׁוֹם כְּלָאִים, וְהַשּׁוֹמֵטָה בְּשַׁבַּת סְלִיק מַסַּכְת כְּלָאִים.

דאָס איז אן אונטערשיד אין דינים פון טומאה און טהרה. אויב א טמא רירט אָן איין קלייד, ווערט דאָס צווייטע קלייד ניט טמא. ואיך, און עס איז ניטאָ דערביי דער איסור פון כלאים. אויב איין קלייד איז פון וואָל און איינס איז פון פלאקס הייסט עס ניט, אז די קליידער זענען צונויפגענייט צוזאמען און עס איז ניט דעריבער קיין שעטנו. והשומטה, און אז איינער ציט צוריק ארויס (דעם פאָדעם) אים שבת איז ער פטור. פונקט ווי מען טאָר ניט נייען אים שבת אזוי טאָר מען ניט אויפטרענען די נאָט, ווייל עס הייסט „קורע“, צערייסן, וואָס איז א מלאכה. זאָגט די משנה, אז אויב מען האָט נור איין מאָל ארורכגעצויגן דעם פאָדעם הייסט עס ניט צוגענייט, און ממילא הייסט דאָס צוריק ארויסציען דעם פאָדעם ניט ארויסגעטרענט, און אויב מען טוט עס איז מען פטור פון א שטראָף פאר חילול שבת, פאר טאָן א מלאכה אים שבת. עשה, אויב ער האָט ביידע עקן (פון פאָדעם) ארויסגעצויגן אין איין זייט (ער האָט געגעבן צוויי שטעט, איינעם אהין און איינעם צוריק, אזוי אז ביידע עקן פון פאָדעם זענען אין איין זייט), הייסט עס (אז ביידע קליידער זענען) באהאפטן צוזאמען (זיי הייסן איין קלייד בנוגע טומאה און טהרה), און זיי זענען אסור צוליב כלאים (אויב איין קלייד איז פון פלאקס און איינס פון וואָל הייסט עס שעטנו), און דער וואָס ציט ארויס דעם פאָדעם אים שבת איז חייב (ווייל דאָס הייסט, אז ער האָט געטאָן אים שבת א מלאכה, ער האָט אויפגעטרענט). אויב מען איז געגאנגן מיטן נאָדל־פאָדעם איינמאָל אהין און איינ־מאָל צוריק הייסט עס יא, אז די צוויי קליידער זענען באהאפטן צוזאמען, און זיי זענען ווי איין קלייד. ר' יהודה זאָגט, אז מען מוז גיין (מיטן נאָדל־פאָדעם) דריי מאָל. ר' יהודה האָלט, אז עס איז ניט צונויפגענייט סיידן מען גייט מיטן נאָדל־פאָדעם איינ־מאָל אהין און איינמאָל צוריק און איינמאָל ווידער אהין. השק, א זאק, והקופה, און א קויש, ווערן פאררעכנט צוזאמען וועגן כלאים. די משנה האָט עטליכע פירושים. איין פירוש (פון ר"ש) איז, אז אויב צו א קויש איז געווען צוגעבינדן א שטריקל פון וואָל, און צו א זאק איז געווען צוגעבינדן א שטריקל פון פלאקס, און מען האָט די דאָזיקע צוויי שטריקלעך צוזאמען־גענייט, כדי מען זאָל קאָנען טראָגן דעם קויש און דעם זאק צוזאמען, הייסט עס שעטנו און מען טאָר זיי ניט טראָגן. דער רמב"ם טייטשט, אז אויב מען טשעפעט צו א קלייד פון וואָל מיט א קלייד פון פלאקס דורך אַ שטיקל קויש אָדער אשטיקל זאק הייסט עס שעטנו.

סְלִיק מַסַּכְת כְּלָאִים — געענדיקט מסכת כלאים

מסכת שביעית

קנט

פרק א

א עד אימתי חורשין בשדה | אומרים עד העצרת. וקרובין דברי
האילן ערב שביעית? ב"ש אומרים, | אלו להיות דברי אלו; ב איזהו
כל זמן שהוא יפה לפני. וביה | שדה האילן? כל שלשה אילנות

מסכת שביעית

הקדמה

די תורה איז שמות כ"ג און ויקרא כ"ה זאגט, אז זעקס יאר זאל מען פארזייען די פעלדער, און דאס זיבעטע יאר זאלן די פעלדער און די גערטנער רוהען; מען טאר זיי ניט באארבייטן. די פרוכטן און תבואות, וואס וואקסן יא אין דעם יאר, פון זיך אליין, זענען הפקר פאר אלע. אלע מעגן זיי נעמען. דאס דאזיקע זיבעטע יאר, רופט אן די משנה „שביעית“, „זיבעטע“. אין חומש דברים ט"ו ווערט דאס דאזיקע יאר אנגערופן „שמיטה“, וואס איז דער טייטש, אפזאגן זיך, און די תורה זאגט אן, אז אויב מען בארגט איינעם געלד זאל מען נאכן זיבעטן יאר ניט מער מאַנען דעם חוב. דערפון הייסט דאס זיבעטע יאר אויך שמיטה, און אזוי רופט מען עס אין יידיש, און אויך מיר אין דער איבערוועגונג פון דער משנה און אין דעם פירוש וועלן רופן דאס יאר „שמיטה“. אין דער מסכת „שביעית“ ווערן געגעבן די דינים וועגן שמיטה-יאר.

פרק א.

א. עד אימתי, ביז ווען מעג מען אקערן אין א פעלד מיט ביימער ערב שמיטה? די משנה טיילט דא איין פעלדער אין צוויי סארטן. איינער איז „שדה אילן“, א פעלד, אין וועלכן עס וואקסן ביימער, מייסטנס ביימער מיט פרוכטן; דער צווייטער איז „שדה לבן“, א פעלד אין וועלכן עס וואקסט תבואה. „לבן“ איז דער טייטש „ווייס“, ווייל די קאליר פון תבואה איז העל, ווייסער פון פרוכטן; אָדער ווייל תבואה-פעלד האָט ניט קיין שאַטן. דער דין איז, אז ניט נור טאַר מען ניט אקערן קיין פעלד, סיי אַ פעלד מיט ביימער, סיי אַ פעלד פון תבואה, אים שמיטה זעלבסט, אים זיבעטן יאר, נאַר מען טאַר אויך ניט אקערן עטליכע חדשים ערב שמיטה, אין 6טן יאר, ווייל דאס דאזיקע אקערן אים 6טן יאר גרייט צו דאס פעלד פאר דעם קומענדיקן שמיטה-יאר, און דאס טאַר מען ניט. פרעגט די משנה, ביז וועלכער צייט מעג מען יא אקערן אין א פעלד מיט ביימער אים 6טן יאר מחמת דאס אקערן ביז דער דאזיקער צייט איז ניט כדי די ביימער זאלן גוט זיין אין דעם שמיטה-יאר, נאַר פאר די ביימער אין 6טן יאר זעלבסט? (וועגן תבואה-פעלדער וועט די משנה לערנען אין פרק ב'). דערויף ענטפערט די משנה: בית שמאי זאגן: אזוי לאנג ווי עס איז גוט צו די פרוכטן. מען מעג אזוי לאנג אקערן דעם 6טן יאר ווי לאנג מען ווייסט, אז דאס דאזיקע אקערן פארבעטערט די פרוכטן אויף די ביימער אים 6טן יאר. ובית הלל, אָבער די בית הלל זאגן: ביז שבעות. אָבער נאָך שבעות טאַר מען ניט. אין דער משנה ווערט דער יום טוב שבעות אנגערופן „עצרת“. וקרובין, און די ווערטער פון די (בית הלל) זענען גאָנט צו ווערטער פון די (בית שמאי). די משנה זאגט דאָ, אז די מיינונגען פון ביידע זענען כמעט דיזעלבע, ווייל ביז שבעות איז דאס אקערן די פעלדער מיט ביימער גוט פאר די פרוכטן פון 6טן יאר. אין פרק ב' וועלן מיר לערנען, אז אַ תבואה פעלד מעג מען אקערן ביז פסח. מיר לערנען אין דער גמרא מועד קטן ג' אז רבן גמליאל הנשיא, (ווארשיינליך, דער זון פון רבי, דעם מסדר פון דער משנה) צוזאמען מיט זיין בית דין, האָבן מבטל געמאכט דעם דאזיקן איסור ניט צו אקערן פעלדער אין 6טן יאר.

ב. איזהו, וואָס הייסט א ביימער-פעלד? וויפיל ביימער דארפן זיין אין אַ פעלד, און וויפיל פרוכטן דארפן וואקסן אויף די ביימער, כדי עס זאל הייסן אַ פעלד פון ביי-מער? כל שלשה, אויב עס זענען פאראן (ניט ווינציגער) פון דריי ביימער אויף א פעלד

לְבֵית סָאָה, אִם רְאוּיִן לַעֲשׂוֹת כֶּבֶר
 דְּבִלְהָה שֶׁל שְׁשִׁים מְנָה בְּאִיטְלָקִי,
 חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלֵי, פְּחוֹת
 מִכַּפֵּן אֵין חוֹרְשִׁין לְהֵן אֶלָּא מִלֵּא
 הַאֲוֶרָה וְסֵלֹ חוּצָה לֹא: ג אַחַד
 אֵילָן סָרְקִי, וְאַחַד אֵילָן מְאָכֵל רוֹאִין
 אוֹתָן בְּאֵלוֹ הֵם תְּאֵנִים. אִם רְאוּיִן
 לַעֲשׂוֹת כֶּבֶר דְּבִלְהָה שֶׁל שְׁשִׁים מְנָה
 בְּאִיטְלָקִי, חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סָאָה
 בְּשִׁבְלֵי, פְּחוֹת מִכַּפֵּן אֵין חוֹרְשִׁים

די גרויס פון א בית סאה און זיי (די ביימער) זענען פעהיג ארויסצוגעבן א לאבן געפרעסטע פייגן, וועלכע וועגט זעכציק איטאליענישע מנה-מטבעות, מעג מען אקערן פאר זייערטוועגן (ביז שבועות) דאס גאנצע בית-סאה פעלד. „בית סאה הייסט א פעלד, וואס איז אזוי גרויס, אז כדי עס צו פארזייען דארף מען פארנוצן א סאה הבואה. מען האט אפגעשאצט אז אזא פעלד האלט 50 איילן די לענג אויף 50 איילן די ברייט. „ככר דבלה“ הייסט א קיילעכיקער לאבן („ככר“ א לאבן ברויט) פון גע-פרעסטע פייגן. מנה איז 100 דינר, און דאס איז א מטבע, און אמאל פלעגט מען וועגן מיט מטבעות; די מפרשים זאגן, אז 60 מנה איז לערך 50 פונט. זאגט דא די משנה, א „ביימער-פעלד“ הייסט אזא פעלד, וואס אויף א שטח פון 50 איילן אויף 50 איילן (2500 איילן) זענען פאראן ניט ווינציקער פון דריי ביימער, און אויף די ביימער קא-נען וואקסן פייגן אזוי פיל, אז ווען מען פרעסט צונויף די פייגן זאל זיין פון זיי א לאבן וועלכער וועגט ניט ווינציקער פון 60 איטאליענישע מנה-מטבעות. דער ר”ש טייטשט, אז אויף יעדן בוים זאל וואקסן אזוי פיל פייגן; אבער דער רמב”ם טייטשט, אז אויף אלע דריי ביימער צוזאמען. פחות מכאן, אויב (עס איז פאראן) ווינציקער דערפון (ווי-נ-ציקער ביימער, אדער ווינציקער פייגן), מעג מען אקערן (דאס פעלד ביז שבועות) פאר זיי (די ביימערס וועגן) נאך אזוי פיל ארט (ארום יעדן בוים) וויפיל עס פארנעמט דער מענטש, וואס רייסט די פייגן פון די ביימער און זיין קויש אין דרויסן פון אים. אין לשון קודש זענען פאראן עטליכע ווערטער פאר אראפרייסן פארשידענע פרוכטן; אפרייסן פייגן הייסט „ארה“, און דער פייגן-אפרייסער הייסט „אורה“. זאגט די משנה, אז אויב עס זענען פאראן ווינציקער ביימער, אדער זיי קאנען ניט ארויסגעבן גענוג פייגן, מעג מען אקערן ארום יעדן בוים בלויז אזא קליין שטיקל פעלד, אויף וועלכן עס קאן שטיין דער פייגן-אפרייסער און אויך דער קויש, אין וועלכן ער ווארפט אריין די פייגן. דאס איבעריקע פעלד האט דעם דין ווי תבואה-פעלד און מען מעג עס אקערן נור ביז פסח, ווי עס לערנט די משנה פרק ב’ משנה א’. וועגן דעם „חוצה לו“, אין דרויסן פון אים, זענען פאראן צוויי פירושים. דער ברטנורא טייטשט, אז דאס ווארט „לו“, גייט ארויף אויף דעם בוים, און דאס הייסט „דער פלאץ אין דרויסן פון בוים“. דער „תפארת ישראל“ זאגט, אז „לו“ מיינט מען דעם מענטש, און ער טייטשט „און דער קויש זאל שטיין אין דרוסן פון דעם פייגן-אפרייסער“, מחמת אזוי ארום פארנעמט עס מער פלאץ, ווי ווען דער קויש זאל שטיין צווישן דעם מענטש און דעם בוים. מען נעמט אן אז דאס מיינט מען צוויי איילן. — איצט איז די שאלה; דאס איז אלץ, אז די ביימער זענען פייגן-ביימער. ווי איז אבער אז זיי זענען אנדערע ביי-מער? דערויף ענטפערט די משנה ג’:

ג. אחד, סיי עס געפינען זיך (אויף דעם פעלד) ביימער „אילן סרק“, אויף וועלכע עס וואקסן אינגאנצן ניט קיין פרוכטן, און סיי ביימער „אילן מאכל“, אויף וועלכע עס וואקסן פרוכטן, באטראכט מען זיי, ווי זיי וואלטן געווען פייגענביימער, און אויב (ווען זיי וואלטן געווען פייגענביימער) זענען זיי פעהיג ארויסצוגעבן א לאבן געפרעסטע פייגן, יעלכער וועגט 60 איטאליענישע מנה-מטבעות, מעג מען אקערן פאר זייערטוועגן (ביז שבועות) דאס גאנצע בית-סאה-פעלד; אויב ווינציקער דערפון (ווינציקער פון די ביימער אדער ווינציקער פון דער וואג פייגן) מעג מען אקערן ארום

לָהֶן אֱלֹא לְצָרְכֵן; דְּהִי אֶחָד עוֹשֶׂה כְּכֹר רְבִילָה וְשִׁנִּים אִין עוֹשִׂין, או שְׁנַיִם עוֹשִׂין וְאֶחָד אִינוּ עוֹשֶׂה, אִין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֱלֹא לְצָרְכֵן, עַד שִׁיְהִי מִשְׁלָשָׁה נְעַד תִּשְׁעָה. הִי עֲשֶׂרָה, מְעֻשְׂרָה וּלְמַעְלָה, בֵּין עוֹשִׂין

בֵּין שְׁאִינֵן עוֹשִׂין חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלֵין, שְׁנֵאמַר בְּחֵרִישׁ וּבִקְצִיר תְּשֻׁבוֹת, אִין צָרִיךְ לֹאמַר חֵרִישׁ וְקָצִיר שָׁל שְׁבִיעִית, אֱלֹא חֵרִישׁ שָׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית שְׁהוּא נִכְנָס בְּשִׁבְעִית, וְקָצִיר שָׁל שְׁבִיעִית שְׁהוּא

די בימער נאָר וויפיל זיי דארפן. די מפרשים זאָגן, אז „וויפיל זיי דארפן“ איז אויך דערזעלבער שטח וואָס „וויפיל עס פארנעמט דער פייגן-אראפרייסער און דער קויש אויסער אים“, דאָס הייסט צוויי איילן.

ד. היה, אויב איין בוים קאָן ארויסגעבן א לאבן געפרעסטע פייגן און די איבעריקע צוויי קאָנען ניט ארויסגעבן, אָדער צוויי בימער קאָנען ארויסגעבן און דער דריטער קאָן ניט ארויסגעבן, טאָר מען ניט אקערן (דאָס פעלד) סיידין פאר זייערטוועגן (נאָר ארום די בימער אליין צו צוויי איילן ארום יעדן בוים). אין דער דאָזיקער משנה איז פאראן נאָך א גירסא „היה אחד עושה או ב' עושין“, דאָס הייסט, אויב עס איז מער ניטאָ זוי איין בוים אָדער צוויי בימער, נאָר זיי (דער איינער אָדער די צוויי) קאָנען ארויסגעבן אַ לאָבן געפרעסטע פייגן פון 60 מנה-מטבעות; און די משנה זאָגט, אז עס מוזן דוקא זיין דריי בימער. עד שיהיו. דאָס (דער דאָזיקער דין, אז די בימער מוזן קאָנען ארויסגעבן א לאבן געפרעסטע פייגן, וואָס וועגט 60 מנה-מטבעות) איז ווען עס זענען פאראן בימער פון דריי ביז ניין. טייל מפרשים טייטשן, אז אויב צווישן די 9 בימער אין דעם בית-סאה-פעלד זענען פאראן דריי וועלכע קאָנען ארויסגעבן דעם לאבן פייגן מעג מען שוין אקערן דאָס גאנצע בית-סאה פעלד. הוי עשרה, אויב אָבער עס זענען פאראן (אין דעם בית-סאה-פעלד) צען (ביימער), אָדער פון צען בימער אָן און מער, איז סיי זיי קאָנען ארויסגעבן (פייגן) סיי זיי קאָנען ניט ארויסגעבן (פייגן). מען מען אקערן דאָס גאנצע בית-סאה-פעלד צוליב זיי (צוליב די בימער). ווייל אין אזא פאל ווערט דאָס גאנצע פעלד בטל צו די בימער. — איצט ברענגט די משנה אַ ראיה פון חומש, אז אויך עטליכע חדשים ערב שמיטה, אין 6טן יאָר טאָר מען ניט אקערן דאָס פעלד, מחמת דאָס אקערן קאָן ברענגן דעם פעלד נוצן אים שמיטה-יאָר; שנאמר, ווייל עס שטייט (שמות ל"ד), „בחריש ובקציר תשובות“, „אין אקערן און שניידן זאָלסטו רהען“; דארף דאָך (דער פסוק) ניט זאָגן, אז מען טאָר ניט אקערן און שניידן אים שמיטה-יאָר (מחמת וועגן דעם האָט דאָך דער פסוק שוין אָנגעזאָגט אין ויקרא כ"ה), נאָר (דער דאָזיקער פסוק) מיינט דעם אקער פון ערב שמיטה (אין זעקסטן יאָר) וואָס גייט אריין אין שמיטה און דאָס שניידן פון שמיטה-יאָר וואָס גייט ארויס אין מוצאי-שמיטה (דעם יאָר נאָך שמיטה). דער דאָזיקער דרש פון פסוק באשטייט פון צוויי טיילן, דער פסוק איז אין שמות ל"ה, „כ"א, און ער רעדט וועגן שבת שש, ששת ימים תעבוד וכו' השביעי תשובות, בחריש ובקציר תשובות“, „זעקס טעג זאָלסטו ארבייטן, און דעם זיבעטן טאָג זאָלסטו רוהען, אין אקערן און שניידן זאָלסטו רוהען“. מען וואָלט געקאָנט מיינען, אז אויך די ווערטער „אין אקערן און שניידן זאָלסטו רוהען“ גייען ארויף אויף דעם טאָג שבת, אז מען טאָר ניט אין אים אקערן און שניידן די פעלדער. אָבער ווייל וועגן שבת איז שוין געזאָגט געוואָרן אין שמות כ', אז מען דארף רוהען, לערנט דעריבער די משנה, אז מיט די דאָזיקע ווערטער פון פסוק מיינט מען אים שמיטה-יאָר, אג מען טאָר ניט אקערן און שניידן די פעלדער. אָבער אויך וועגן שמיטה-יאָר איז שוין פאראן א פסוק אין ויקרא כ"ה, אז מען טאָר אין דעם יאָר ניט באארבייטן די פעלדער, צו-וואָס זשע דארף מען דאָ האָבן נאָך אַ פסוק, אז מען טאָר ניט אקערן און שניידן דעריבער זאָגט די משנה, אז דער פסוק וויל דאָ לערנען אז מען טאָרניט אקערן אויך א געוויסע צייט, עטליכע חדשים, אין

יִצְאָה לְמוֹצָאי שְׁבִיעִית. ר' יִשְׁמַעֵאל | בְּשִׁבְלֵן, וְכִמְהָ יְהֵא בִּינֵיהֶם? רַבֵּן
 אֹמְרֵה, מַה חֲרִישׁ רְשׁוֹת אַף קִצִּיר | שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמְרֵה, כְּדֵי שִׁיְהֵא
 רְשׁוֹת, יִצְאָה קִצִּיר הָעוֹמֵר; הָהָה שְׁלֹשָׁה | הַבְּקָר עוֹבֵר בְּכִלְיוֹ; וְ עֶשֶׂר נְטִיעוֹת
 אֵילָנוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה אָנָּשִׁים, הָרִי | מִפְּתוּרוֹת בְּתוֹךְ בֵּית סָאָה, חוֹרְשֵׁין
 אֵלוֹ מִצְטַרְפִּין, וְחוֹרְשֵׁין כָּל בֵּית סָאָה | כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלֵן עַד רֹאשׁ

ערב-שמיטה-יאר, אין 6טן יאר, מחמת דאָס דאָזיקע אקערן איז גוט פאר דעם פעלד אין שמיטה-יאר, עס „גייט אריין אין שמיטה-יאר“, און אז מען טאָר ניט שניידן אין מוצאי שמיטה, אין דעם יאר נאָך שמיטה, אין 8טן יאר, אזא תבואה, וואָס איז פאר-זייט געוואָרן אָדער איז געוואַקסן אים שמיטה-יאר און וואָס „גייט ארויס אין מוצאי שמיטה“, ר' ישמעאל זאָגט, אז (דער פסוק מיינט) פונקט ווי אקערן איז נור א רשות, (אויב מען וויל), אזוי מיינט מען שניידן נאָר א רשות, און אן אויסנאָם איז דאָס שניידן פון עומר (וואָס איז א מצוה), ר' ישמעאל האַלט, אז דער פסוק אין שמות ל"ד „אין אקערן און שניידן זאָלסטו רוהען“ גייט ניט ארויף אויף שמיטה, נאָר אויף שבת, און דאָס הייסט, אז מען טאָר אים שבת ניט אקערן און ניט שניידן, איי איז דאָך די קשיא, צו-וואָס דארף מען האָבן דעם פסוק, אז מיר האָבן דאָך שוין אַ פסוק אין שמות כ', אז מען דארף רוהען אים שבת? דערויף ענטפערט ר' ישמעאל, אז דער חומש האָט צוגעגעבן דעם דאָזיקן פסוק, כדי צו לערנען, אז דאָס „שניידן“ דארף זיין גלייך צום „אקערן“, אז נאָר דעמאָלס טאָר מען ניט שניידן אים שבת קיין תבואה פון פעלד, ווען דאָס „שניידן“ איז אַ רשות, פונקט ווי דאָס „אקערן“, מחמת „אקערן“ איז שטענדיג אַ רשות, אויב מען וויל אקערט מען, און אויב מען וויל ניט אקערט מען ניט, און עס איז קיין פאראן אזא פאל, ווען עס איז א מצוה צו אקערן, אזוי טאָר מען ניט שניידן קיין תבואה אים שבת נאָר דעמאָלס ווען דאָס שניידן איז א „רשות“, און מען „מוז“ ניט שניידן, אָבער אין אַ פאַל, ווען דאָס שניידן תבואה איז אַ מצוה, דהיינו, מען דארף שניידן תבואה צו ברענגן דערפון אין בית המקדש דעם קרבן עומר (א מעסטל גערשטן) דעם 16טן טאָג אין ניסן, מעג מען יאָ שניידן די תבואה אפילו אים שבת.

ה. שלשה, דריי בייער פון דריי מענטשן (יעדער בויס געהערט צו איינעם), ווערן פאררעכנט צוזאמען (אויב זיי זענען אין איין בית-סאה-פעלד) און מען אקערט (ביז שבועות) דאָס גאנצע בית-סאה-פעלד צוליב זיי. די דריי בייער ווערן באטראכט ווי זיי וואָלטן געהערט צו איין מענטש, און דאָס פעלד הייסט דעריבער אַ פעלד פון בייער. — איצט פרעגט די משנה בכלל וועגן אלע פריערדיקע דינים וועגן דריי ביי-מער אין אַ בית-סאה-פעלד, וכמה, וויפיל דארפן זיין די בייער אָפגעריקט איינער פון אנדערן? מחמת דער שכל זאָגט דאָך, אז דאָס מיינט מען ניט אז די דריי בייער קאָ-נען זיין אין איין ווינקל פון דעם בית-סאה-פעלד. ענטפערט די משנה: ר' גמליאל זאָגט, אז (זיי דארפן זיין אָפגעריקט) אזוי פיל דאָס די ארבייטס-בהמות (וועלכע אקערן) זאָלן קאָנען אדורכגיין מיט זייערע אקער-כלים, „בקר“ איז דער טייטש „רינדער“, און דאָ מיינט די פאַר אַקסן, וועלכע אקערן. טייל זענען מנקד „בקר“ מיט א פתח אונטער דער „ב“, און דער טייטש איז „דער מענטש וואָס פירט די אקסן“, די מפרשים זאָגן, אז דער שיעור איז 4 אַיילן, אויב אָבער עס איז ניטאָ צווישן איין בויס און דעם אַנ-דערן 4 אַיילן הייסט עס, אז די בייער וועט מען דארפן אויסרייסן און עס הייסט דעריבער ניט קיין בייער-פעלד. אין דער משנה אין ירושלמי איז אנשטאָט „רבן גמליאל“ פאראן „רבן שמעון גמליאל“.

ו. עשר, צען יונגע בייערען (נטיעות), פונאנדערגעשפרייט אין אַ בית-סאה-פעלד, מעג מען אקערן צוליב זיי דאָס גאנצע בית-סאה-פעלד ביז ראש השנה (פון שמיטה-יאר). די גמרא (תענית ג') זאָגט, אז „עשר נטיעות“, דער דין אין דער משנה,

השנה. היו עשויות שורה ומקופות | חורשין כל בית סאה עד ראש
עטרה. אין חורשין להם אלא לצרכן: | השנה: ח עד אומת נקראונטיעות?
ז הנטיעות והדלועים מצטרפין לתוך | רבי אלעזר בן עזריה אומר, עד
בית סאה. רבן שמעון בן גמליאל | שיחולו. רבי יהושע אומר, בת שבע
אומר, כל עשרה דלועים לבית סאה | שנים. רבי עקיבא אומר, נטיעה

אז צוליב 10 יונגע ביימלעך אין א בית-סאה-פעלד מעג מען אקערן ביו ראש השנה, איז א הלכה למשל מסיני, און דערויף איז ניט פאראן קיין מחלוקה. דער ר"ש זאגט, אז דער טעם איז, ווייל אויב מען וועט ארום די יונגע ביימלעך ניט אקערן וועלן זיי פארטרונט און קאליע ווערן און די תורה האט רחמנות געהאט אויף יידיש פארמעגן. ה"ו אויב (די צען יונגע ביימלעך זענען געשטאנען אין איין שורה (און ניט פונאנ- דערגעשפרייט אין דעם גאנצן פעלד) אדער זיי זענען געשטאנען אין א רעד (מוקפות עטרה, ווי אין א קיילעכיקער קרוין), מעג מען אקערן נאר אזוי פיל (פעלד) וויפיל זיי דארפן האבן. ווייל קוים זענען די יונגע ביימלעך ניט צושפרייט, זעט עס אויס ווי מען אקערט דאס פעלד ניט פאר די ביימלעך נאר פאר דער טובה פון פעלד. דער טייטש, וואס מיר האבן דא געגעבן אויף „מוקפות עטרה“, פערפלאנצט אין א קיילעכיקער ליניע, אין א ראד, ווי א קיילעכיקע קרוין, איז פון רמב"ם. דער ר"ש טייטשט „ארומ- גערינגלט מיט א צוים“.

ז. הנטיעות, יונגעביימלעך און קירביסן (דלועים, דיניעס) ווערן פאררעכנט צוזאמען אין א בית-סאה-פעלד. אויב עס זענען, למשל, פאראן אין א בית-סאה-פעלד 6 יונגע ביימלעך און 4 קירביסן (דיניעס) (די ביימלעך זענען מער ווי די קירביסן) ווערט עס גערעכנט ווי עס וואלט געווען 10 יונגע ביימלעך און מען מעג אקערן דאס פעלד ביו ראש השנה פון שמיטה-יאָר. דער טעם איז, ווייל קירביסן וואקסן הויך מיט גרויסע בלעטער, און זיי זען אויס ווי יונגע ביימלעך. רבן שמעון בן גמליאל זאגט, אז אויב אין א בית-סאה-פעלד זענען פאראן צען קירביסן מעג מען אקערן דאס גאנצע בית-סאה-פעלד ביו ראש השנה. לויט רבן שמעון בן גמליאל האבן קירביסן דעם זעלבן דין וואס יונגע ביימלעך, און אויב זיי זענען פאראן 10 אין א בית-סאה-פעלד, מעג מען אקערן. מיט קירביסן מיינט מען דא, לויט דעם ירושלמי, נאר „גריכישע קירביסן“, „דלעת יונת“, וועלכע וואקסן הויך.

ח. עד אמת, ביו ווען הייסן ביימלעך „נטיעות“, יונגע ביימלעך? ר' אלעזר בן עזריה זאגט ביו זיי ווערן חולין (וואכעדיק). דער דין איז די ערשטע דריי יאָר זינט מען האט פארפלאנצט א בוים, זענען די פרוכטן פון בוים ערלה און מען טאר זיי ניט עסן, דעם 4טן יאָר הייסן די פרוכטן „כרם רבעי“ (אדער „נטע רבעי“), „פירטייאָר-פרוכטן“, און מען טאר זיי ניט עסן אויסער ירושלים, נאר מען מוז זיי פירן קיין ירושלים און דארט עסן. אויב מען וויל ניט פירן די פרוכטן קיין ירושלים, קאן מען זיי „אויסלייזן“, „מחלל-זיין, אויסקויפן מיט געלד, און דאמאלס ווערן די פרוכטן שוין „חולין“, „וואכעדיק“, אן שום קדושה, און מען מעג זיי עסן אומעטום; נאר דאס געלד דארף מען אוועקפירן קיין ירושלים און דארט קויפן דערפאר עסנ- ווארג און עסן. זאגט ר' אלעזר בן עזריה, אז ביימלעך הייסן „נטיעות“, יונגע, ביו זיי ווערן „חולין“, וואכעדיק, דאס הייסט, ביו דעם 4טן יאָר ווען מען האט אויס- געלייזט, אויסגעטוישט זייערע פרוכטן אויף געלד, און די פרוכטן זענען געווארן „חולין“, אויב מען האט ניט אויסגעלייזט, הערן אויף די ביימלעך צו זיין יונגע, „נטיעות“, ערשט דעם 5טן יאָר, ווייל דעמאלט זענען זיי דאך שוין זיכער חולין. ר' יהושע זאגט, אז ביו (א בימל איז אלט) זיבן יאָר, ר' עקיבא זאגט, אז „נטיעה“, „יונג“ הייסט, ווי איר נאָמען איז. דער רמב"ם טייטשט, אז אזוי לאנג ווי מענטשן רופן

בְּשִׂמְחָה. אֵילָן שְׁנַנְמָם וְהוֹצִיא חֲלִיפִין, מִטְּפַח וּלְמִטָּה, כְּנִטְעֵהָ, מִטְּפַח
וּלְמַעְלָה, בְּאֵילָן, דְּבָרֵי ר' שְׁמַעוֹן:

פרק ב

א עד אימתי חורשין בשדה | שמעון, נתת תורת כל אחד ואחד
הלכן ערב שביעית? | עד שתכלה | בידו. אלא, בשדה הלכן עד הפסח,
הליתה. כל זמן שבני אדם חורשין | ובשדה האילן עד עצרת: ב מנבלין
לטע במקשאות ובמדלעות. א"ר | ומעדיין במקשאות ובמדלעות עד

דאס בימל „נטיעה“, „יונג בימל“. דער ר"ש טייטשט, אז ווען דאס בימל איז ניט אלט מער ווי א יאר. אילן, א בוים, וועלכע מען האט אפגעשניטן און (איבערגעלאזט דעם וואַרצל-שטאם און) פון אים זענען ארויסגעוואקסן נייע צווייגן (חלופין, אנדערע צווייגן אנטשאט די ערשטע), איז אויב (די נייע צווייגן זענען ארויסגעוואקסן פון א וואַרצל-שטאם, וואָס איז) נידריקער ווי אַ טפח פון דער ערד, איז עס „נטיעה“, „יונגער בוים“, אויב אָבער פון אַ טפח אָן און העכער (פון דער ערד) איז עס א „בוים“, אזוי זאָגט ר' שמעון. אויב דער וואַרצל-שטאם איז נידריקער פון א טפח פון דער ערד הייסט עס אז דאָס איז אַ נייער בוים, און עס איז דעריבער אַ יונגער בוים; אויב אָבער דער וואַרצל-שטאם איז העכער פון אַ טפח הייסן די נייע צווייגן ווי זיי וואקסן אויף דעם אלטן פריערדיקן בוים.

פרק ב.

א. עד אימתי, ביז ווען מעג מען אקערן אין אַ תבואה-פעלד ערב שמיטה? אין פריעריקן פרק איז געלערנט געוואָרן, אז אַ בימער-פעלד מעג מען אקערן אים 6טן יאר (ערב שמיטה) ביז שבעות. איצט פרעגט די משנה ביז ווען מעג מען אקערן אין אַ תבואה פעלד? „שדה לבן“, א „ווייס פעלד“, הייסט א תבואה-פעלד, מחמת די תבואה איז העל, ווייס, ווען זי איז צייטיק, טייל מיינען, ווייל אין אַ תבואה-פעלד איז ניט פאראן קיין טונקעלער שאַטן, וואָס איז דאָ אין אַ בימער-פעלד. עד שתכלה, ביז עס פארשווינדעט די פייכקייט (אין דער ערד), אזוי לאנג ווי מענטשן אקערן כדי צו פלאנצן אין פעלדער פון אוגערקעס און פעלדער פון קירביסן. די מפרשים טייטשן, אז די צווייטע העלפט פון דער משנה איז אַ פירוש צו דער ערשטער העלפט, וועלכע זאָגט, אז מען מעג אקערן אזוי לאנג ווי די ערד איז נאָך פייכט פון ווינטערדיקן רעגן, און די צווייטע העלפט זאָגט, אז דאָס מיינט מען, אזוי לאנג ווי מענטשן אקערן אין פעלדער פון אוגערקעס און קירביסן כדי דאָרט צו פלאנצן. דער טעם איז, ווייל מען קאָן דאָך אין די אנדערע פעלדער אויך פארפלאנצן אוגערקעס און קירביסן. דאָס וואָרט „מקשאות“ מיינט אוגערקעס-פעלדער (פון „קשוואין“ אוגערקעס) און „מדלעות“, קירביסן-פעלדער (פון דלעת, קירביס). אַמר, האָט ר' שמעון געזאָגט: אויב אזוי האָט טו דאָך יעדן איינעם געגעבן די תורה אין זיין האַנט! יעדער קאָן דאָך זאָגן, אז ביי אים אין פעלד, איז נאָכניט אויסגעטרונקנט געוואָרן. און ער מעג אקערן, און אזוי וועט אויסקומען, אז יעדער איינער וועט האָבן אַן אנדערע תורה, אַן אנדערן דין! אלא, נאָר, די צייט איז אין אַ תבואה-פעלד ביז פסח, און אין אַ בימער-פעלד ביז שבעות. ווי מיר האָבן שוין געברענגט אין פאַריקן פרק די גמרא מועד קטן ג', האָט רבן גמליאל און זיין בית דין איינגעפירט, אז מען מעג אלע סאָרטן פעלדער אקערן דאָס 6טע יאר ביי ראש השנה פון שמיטה.

ב. מבלין, מען מעג באמיסטיקן (פעלדער) און מען מעג גראָבן מיט אַ האַנט-גראָב-אייזן אין די אוגערקעס-און קירביסן-פעלדער, (דאָס גאַנצע 6טע יאר) ביז ראש השנה (פון שמיטה-יאר). כאַטש אקערן פעלדער טאָר מען ניט נאָך פסח (און ביי ביי-

ראש השנה, וכן בבית השלחים. | נוטל הוא את העלה מן האשכול
 מִבְּלִין מִפְּרִי מֵאֲבָקִין מְעֻשָּׂיִן עַד | בְּשִׁבְעֵיתָ: גַּ מִּסְקָלִין עַד רֹאשׁ
 רֹאשׁ הַשָּׁנָה, רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר, אַף | הַשָּׁנָה, מִקְרָסְמִין מְזַרְדִּין מִפְּסָלִין עַד

מער-פעלדער נאך שבועות) דעם 6טן יאר, ווייל עס הייסט, אז מען גרייט צו דאס פעלד צום שמיטה-יאר אבער באמיסטיגן שוין-פארזייטע פעלדער, און גראָבן ארום די וואַרצלן פון אוגערקעס און קירביסן מיט אַ האַנט-אייזן, מעג מען ביז ראש השנה. דער טעם איז, ווייל די דאָזיקע ארבייטן זענען צו פארבעסרן די תבואה און די אר-געקעס און די קירביסן, וואָס וואַקסן דעם 6טן יאר. וועגן דער דאָזיקער משנה זענען פאראן חלוקי דעות ביי די מפרשים, צי מיינט מען דוקא גראָבן ארום די וואַרצלן פון אוגערקעס און קירביסן, אָדער מען מעג בכלל ביי ביימער און פלאנצן, וכן, און דאָס-זעלבע מעג מען (מיסטיקן און גראָבן מיטן האַנט-אייזן) אין א פעלד, וואָס ווערט בא-וואסערט קינסטליך (ניט דורך רעגן). „בית השלחין“ איז דער טייטש אַ פעלד, וואָס מען באוואסערט עס קינסטליך, מיט דער האַנט, אָדער דורך קאנאלען. די גמרא (מועד קטן ב') נעמט דאָס וואָרט פון אראמעאישן „משלהי“, מיד, טרוקן, און דאָס הייסט אַ טרוקן פעלד („בית“ ווערט באנוצט אויך אלס פעלד, ווי מיר האָבן שוין געהאט „בית סאה“), וואָס דארף האָבן באזונדערע באוואסערונג און קאָן ניט גענוג האָבן דאָס רעגן-וואסער אליין, די גמרא אין בבא בתרא ס”ח ברענגט דערצו דעם פסוק אין שיר השירים ד', „שלחך פרדס רמונים“, טייל טייטשן, אז די משנה מיינט דאָ, אז א בית-השלחין-פעלד מעג מען באוואסערן ביז ראש השנה. מייבלין, מען מעג ארויסשניידן קרעצלעך (פון ביימער), מפרקי, אראַפרייסן בלעטער (פון ביימער אויב די בלעטער זענען צופיל און זיי מאַכן שווער דאָס וואַקסן פון פרוכטן), מאַבקי, באשיטן מיט שטויב (מיט ערד, די אַפגעדעקטע ביימער-וואַרצלן), מעשנין, ארויפלאָזן רויך (אויף די ביימער, צו טויטן שעדליכע ווערעמלעך) ביז ראש השנה פון שמיטה-יאר. כאַטש אקערן טאָר מען ניט אין 6טן יאר נאָך שבועות אין אַ ביימער-פעלד, אָבער די אר-בייטן וואָס זענען נויטיק צו שיצן די ביימער מעג מען טאָן. „מייבלין“, איז פון וואָרט „יבלת“, אַ קרעצל, אַ שלעכטער אויסזאץ, און מען דארף עס ארויסשניידן פון בוים; „מפרקי“ איז פון „פרק“, אראַפנעמען אַ משא, און מען מיינט דאָ אראַפנעמען די צר-פיל בלעטער פון בוים; „מאבקי“ איז פון „אבק“, שטויב; „מעשנין“ איז פון „עשן“, רויך. ר' שמעון זאָגט, אז מען מעג אויך אראַפנעמען דעם בלאט פון (ווינטרויבן)-הענגל אים שמיטה-יאר; אויב די ווינטרויבן-הענגלן אויפן וויינישטאָק זענען באוואַקסן מיט צופיל בלעטער, מעג מען די בלעטער אראַפנעמען אפילו אין שמיטה-יאר; מחמת דאָס אראַפנעמען די בלעטער פון ווינטרויבן-הענגל מאַכט ניט בעסער דעם ווייני-שטאָק, נאָר עס פארהיט, אז ער זאָל ניט קאליע ווערן. פון די מפרשים איז ניט קלאָר, צי דאָ מיינט מען מיט אשכול דוקא א הענגל פון ווינטרויבן, אָדער מען מיינט סתם דאָס צווייגל, אויף וועלכן עס הענגן בכלל פרוכטן, אלע סאָרטן פרוכטן, ניט דוקא ווינטרויבן.

ג. מסקלין, מען מעג (דאָס גאַנצע 6טע יאר) באַזייטיקן שטיינער (פון פעלד) ביז ראש השנה (פון שמיטה-יאר). דאָס וואָרט „מסקלין“ איז פון „סקל“, וואָס איז דער טייטש „באוואַרפן מיט שטיינער“; אָבער ווען דאָס וואָרט קומט אין „פיעל-פארם („מסקל“) איז עס דער טייטש „ארויסנעמען די שטיינער“. דאָסזעלבע האָבן מיר גע-האט אין דער פריערדיקער משנה „מייבלין“, „ארויסנעמען די יבלת“. אזוי איז אויך „שרש“ דער טייטש „וואַרצל“, און „משרש“ איז דער טייטש ארויסרייסן דעם וואַרצל. מקרסמין, מען מעג אַפּשניידן די פאַרדאַרטע צווייגן פון א בוים, מזרדין, אַפּהאָקן די פייכטע צווייגן (אויב זיי וואַקסן צופיל און שעדיקן דעם בוים), מפסלין, אַראַפּשניידן די פסולת (שלעכטע שטיקלעך) פון אַ בוים (דאָס גאַנצע 6טע יאר) ביז ראש השנה

ראש השנה. ר' יהושע אומר, בַּגְּרוּדָהּ וּבַפְּסוּלָהּ שֶׁל חֲמִישִׁית בְּכַד שֶׁל שְׁשִׁית. וְכַפְּסוּלָהּ שֶׁל חֲמִישִׁית בְּכַד שֶׁל שְׁשִׁית. ר' שמעון אומר, כָּל זֶמֶן שֶׁאֵינִי רִשְׁאֵי בַעֲבוּדַת הָאֵילָן, רִשְׁאֵי אֲנִי בַפְּסוּלֵי; דַּ מְּהֵמִין אֶת הַנְּטִיעוֹת, וְכוּרְכִין

אוֹתָן, וְקוֹטְמִין אוֹתָן, וְעוֹשִׂין לָהֶם בְּתִים, וּמְשַׁקִּין אוֹתָן, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. ר' אֶלְעָזָר בְּרַצְדוֹק אֹמֵר, אַף מִשְׁקָה הוּא אֶת הַנּוֹף בְּשִׁבְעֵיית אֶבֶל לֹא אֶת הַעֲקָר; הַ סְכִין אֶת הַפְּנִים

(פון שמיטה-יאָר). טייל טייטשן „מפסליו“, אָפּהאַקן אלע צווייגן פון בוים, כדי ער זאל וואקסן דיקער. רשי אין מועד קטן ג' האָט דאָס וואָרט „מפסליו“ און טייטשט, אז אַ בוים, וואָס זיינע צווייגן צעשפרייטן זיך צופיל, מעג מען די צווייגן צוזאמענ-בינדן, אז זיי זאלן ארויפשאטראַצן אין דער הויך (פון וואָרט „פסגה“, אין דער הויך) אנשטאַט אין דער ברייט. ר' יהושע זאָגט, אז אזוי ווי (מען מעג) אָפּהאַקן די צופיל-פייכטע-צווייגן (מזרדין) און אָפּהאַקן אלע שלעכטע שטיקער (מפסליו) פון די ביימער פון פּיפטן יאָר (און מען מעג עס טאָן אין זעקסטן יאָר), אזוי מעג מען דאָס טאָן מיט די ביימער פון זעקסטן יאָר (אײס זיבטן, אײס שמיטה-יאָר). אזוי טייטשט דער ירושלמי וועלכער זאָגט, אז ר' יהושע האַלט, דאָס בכלל מעג מען די דאָזיקע ארבייטן טוען ארום די ביימער אײס שמיטה-יאָר זעלבסט. אָבער דער רמב"ם טייטשט אנדערש, דהיינו, אז ר' יהושע האַלט, דאָס מען מעג אזוי לאנג טוען אין 6טן יאָר די דאָזיקע ארבייטן ארום די ביימער, ווי לאנג עס איז געווען דער מנהג דאָס צו טאָן אין 5טן יאָר. אויב מען פלעגט אין 5טן יאָר אויפהערן די דאָזיקע ארבייטן אַ צייט פאר ראש השנה, טאָר מען אויך אין 6טן יאָר ניט טאָן די ארבייטן נאָך דער דאָזיקער צייט. ר' שמעון זאָגט: אזוי לאנג ווי איד מעג ארבייטן (אקערן) ארום בוים, אזוי לאנג מעג איד אָפּהאַקן פון בוים די פסולת (די שלעכטע שטיקער) אזוי ווי מיר ווייסן דאָך פון פרק א' משנה א', אז אקערן אין אַ ביימער-פעלד מעג מען נאָר ביז שבועות, קומט אויס, אז ר' שמעון האַלט, דאָס אויך די ארבייט פון „מפסליו“, פון אפּהאַקן די שלעכט-טע שטיקער (אָדער אלע צווייגן, ווי דער אנדערער פשט איז) פון בוים מעג מען נאָר ביז שבועות.

ד. מזהמין, מען מעג באַמיאוסין יונגע ביימלעך (באשמירן זיי מיט אַ זאלב וואָס גיט ארויס אַ שלעכטן ריח, כדי די שעדליכע ווערמלאַד זאלן ניט צוקומען), וכוּרְכִין אוֹתָן, און מען מעג זיי ארומבינדן (כדי צונויפנעמען די צווייגן, און זיי זאלן וואקסן ארויף), וְקוֹטְמִין, און מען מעג אָפּהאַקן (טייל צווייגן, כדי די איבעריקע זאלן בעסער וואקסן), ועוֹשִׂין להם בתים, און מען מעג מאַכן פאר זיי „הייזער“ (מאכן דעכלעך איבער זיי, כדי זיי צו שיצן פון צופיל זון אָדער פון צו פיל רעגן), ומשקין אוֹתָן, און מען מעג זיי באגיסן מיט וואסער (דאָס אלץ מעג מען טאָן דאָס גאנצע 6טע יאָר) ביז ראש השנה, ווייל די אלע ארבייטן זענען אָפּצוהיטן די ביימלעך אז זיי זאלן ניט קאליע ווערן, און ניט אז זיי זאלן בעסער וואקסן אײס שמיטה. די אלע ווערטער פון דער משנה האָבן מיר געטייטשט לויט דעם רמב"ם. דער ר"ש גיט אויך אנדערע פירושים. „מזהמין“, אויב די קאָרע, די שאַלעכץ פון די יונגע ביימלעך איז אין טייל ערטער אָפּגעריסן מעג מען ארויסלייגן אויף די דאָזיקע ערטער מיסט און צוקלעבן זיי; „מזהמין“ איז פון וואָרט „זיהום“, „מיאוס“, לויט דעם רמב"ם איז עס מאַכן דעם שלעכטן ריח, און לויט דעם ר"ש ארויפּטאָן מיסט. „וכורכין“, טייטשט דער ר"ש, ארומוויקלען די יונגע ביימלעך, כדי זיי צו באשיצן אין ווינטער קייגן צו שטארקער קעלט און זומער קייגן צו-שטארקער היץ. „וקוטמין“, טייטשט דער ר"ש פון וואָרט „קיטמא“, וואָס איז אין אראמעאיש דער טייטש, „אש“, באשיטן די וואָרצלן מיט אש. „בתים“, „הייזער“, טייטשט דער ר"ש, בויען ארום זיי קאסטנס און אָנפילן זיי מיט ערד, כדי די ביימלעך זאלן זיך בעסער האַלטן. ר' אלעזר ברבי צדוק זאָגט, אז מען מעג אויך אין שמיטה-יאָר באגיסן מיט וואסער די צווייגן, אָבער ניט דעם וואַרצל

וּמִנְקֵבִים אוֹתָם, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. מְקוֹם שֶׁנִּהְיָ שָׁלֵא לְסוּף סָבִין, ר' פְּגִי עָרַב שְׁבִיעִית שְׁנִכְנְסוּ לְשְׁבִיעִית, שְׁמַעוֹן מְתִיר בְּאֵילָן מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְשָׁאֵי בְּעִבּוֹדַת הָאֵילָן; וְאֵין נוֹטְעִין, וְאֵין מְרִיבִין וְאֵין מְרִיבִין, עָרַב שְׁבִיעִית פְּחוּת מְשָׁלְשִׁים יוֹם לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְאֵם נָטַע, אוֹ הַבְּרִיד, לְסוּף אֵינָן סָבִין מִפְּנֵי שֶׁהֵיא עִבּוּדָה.

פון בוים. לויט דעם ברטנורא האלט ר' אליעזר ברבי צדוק, אז מען מעג בכלל באגיסן בייער אים שמיטה, נאָר מען דארף עס מאכן ניט ווי מען טוט עס אלע יאָר. ה. סכין את הפנים, מען מעג באשמירן (מיט אייל) ניט־צייטיקע פייגן (כדי זיי זאָלן שנעלער ווערן צייטיק). און מען מעג אין זיי מאכן לעכלעך (כדי עס זאָל אין זיי אריין דער רעגן און זיי זאָלן שנעלער ווערן צייטיק), ביז ראש השנה. מחמת די דאָ זיקע ארבייט פון באשמירן די פייגן און לעכערן זיי איז כדי אז שוין איצט, אין 6טן יאָר, זאָלן ווערן בעסער, און ס'איז ניט קיין ארבייט צום שמיטה־יאָר. „פגים“, הייסן „ניט־צייטיקע פייגן“; אין שיר השירים ב'. „התאנה חנטה פגיה“. אזוי טייטשן כמעט אלע מפרשים. דער ברטנורא טייטשט „פגים“ בכלל אלע ניט־צייטיקע פירות און ניט דוקא פייגן, פגִי, ניט־צייטיקע פייגן, וואָס זענען געוואקסן אין זעקסטן יאָר (ערב שביעית, דעם יאָר ערב שמיטה) און זיי וועלן ערשט אריינגיין אין שמיטה־יאָר (זיי וועלן צייטיק ווערן ערשט אין שמיטה־יאָר, אפילו מען וועט זיי שמירן מיט אייל און לעכערן). אָדער ניט־צייטיקע פייגן וואָס וואקסן אין שמיטה־יאָר און זיי זענען אריינגעגאנגען אין מוצאי שמיטה (זיי זענען געוואָרן צייטיק ערשט אין יאָר נאָך שמיטה, אין אכטן יאָר). טאָר מען זיי ניט שמירן און ניט מאכן אין זיי לעכלעך. די פייגן פון 6טן יאָר טאָר מען ניט שמירן אין 6טן יאָר, מחמת זיי וועלן דאָך זיכער צייטיק ווערן ערשט אים שמיטה, הייסט דאָך עס אז מען ארבייט לטובת שמיטה; און די ניט־צייטיקע פייגן פון שמיטה־יאָר טאָר מען ניט שמירן אין אכטען יאָר, מחמת עס הייסט דאָך געארבייט ארום פרוכטן, וואָס זענען פון שמיטה־יאָר. ר' יהודה זאָגט, אז אין געגענטן, וואו עס איז דער שטייגער צו שמירן (די ניט־צייטיקע־פייגן מיט אייל), טאָר מען ניט שמירן, מחמת עס הייסט אן ארבייט; אין די געגענטן, וואו עס איז ניט דער שטייגער צו שמירן, מעג מען שמירן. דער „תפארת ישראל“ ווייזט אויף פון דעם תוספתא, אז דאָס וואָס ר' יהודה איז מתיר, מיינט מען נאָר די פייגן אים 6טן יאָר, וואָס דארפן צייטיק ווערן אים שמיטה־יאָר, און מען מעג זיי שמירן אים 6טן יאָר. אָבער פייגן פון שמיטה־יאָר טאָר מען ניט, אויך לויט ר' יהודה, שמירן אים 8טן יאָר, אפילו אין די ערטער, וואו מען איז נוהג ניט צו שמירן. ר' שמעון איז מתיר ביי אַ בוים, ווייל עס איז דערלויבט צו טאָן די ארבייט פון אַ בוים. דער ר"ש טייטשט, אז אויב פרוכטן, וועלכע זענען געוואקסן אים שמיטה־יאָר, זענען געבליבן אויפן בוים (זענען „אריינגעגאנגן“) אין 8טן יאָר, מעג מען אין 8טן יאָר טאָן אלע ארבייט ארום דעם בוים, אָבער דער ר"י בן מלכי צדק טייטשט, אז ר' שמעון איז מתיר אין 6טן יאָר אפילו נאָך שבעות, ביז ראש השנה, צו טאָן אלע ארבייטן אין בוים.

ו. אין נוסעין, מען טאָרניט פלאנצן (נייע ביימער), ואין מברכיין, און מען טאָרניט אריינבייגן (צו דער ערד אצווייג פון א וויינטשאַק, און מען באשיט עס מיט ערד, און ווייטער קומט ארויס דער צווייג פון דער ערד און וואקסט ווי א נייער בוים), ואין מרכיבין, און מען טאָרניט גרעפטן. (אריינפלאנצן אַ צווייג פון איין בוים אין אַן אַנדערן בוים און עס וואקסט דערפון אַנייער בוים), אין זעקסטן יאָר (ערב שביעית, אין ערב־שמיטה־יאָר) ווינציקער פון דרייסיק טעג פאר ראש השנה. ווייל די אלע נייע ביימלעך ווערן אָנגענומען אין דער ערד, „נקלט“, איינגעוואָרצלט, ערשט אין 30 טעג נאָכדעם ווי מען פלאנצט זיי, אָדער מען גרעפט זיי אָדער מען בייגט־זיי אין

או הַרְפִּיבִי, יַעֲקֹרֵהוּ, ר' יהודה אומר, קל הַרְפִּיבִי שֶׁאֵינָהּ קוֹלֶטֶת לְשֵׁלֶשֶׁה יָמִים שׁוֹב אֵינָהּ קוֹלֶטֶת, ר' יוֹסֵי הַרְשֵׁמֶן שֶׁמֶעוֹן אֹמְרִים, לְשֵׁתִי שֶׁבָּתוֹת;

ז האורז והרוחן והפרגין והשומשמן
שהשרישו לפני ראש השנה,
מתעשרין לשעבר ומתריין בשביעית,
ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין

דער ערד. און אויב מען טוט עס ווינציקער פון 30 טעג פאר ראש השנה פון שמיטה יאר, הייסט עס דאך, אז דער 30טער טאג ווען דאס איינגעווארצלן פון די נייע ביימער וועט געשען, וועט שוין זיין אין שמיטה-יאר, איז עס אזוי ווי מען וואלט געפלאנצט אים שמיטה-יאר זעלבסט, און דאס טאג מען ניט, דערביי איז פאראן אַ חילוקי דעות צווישן די מפרשים, צי די 30 טעג מיינט מען פאר ראש השנה זעלבסט, אָדער מען דארף נאך צוגעבן 30 טעג אלע „תוספת שביעית“, אלס „צוגאב פון שמיטה-יאר“; און דעריבער וואלט מען געדארפן איינטייטשן די משנה, אז עס דארף זיין 60 טעג פאר-ראש השנה. ביי דער דאזיקער מיינונג פון 60 טעג האלטן זיך דער רמבם, דער ברטנורא, „תפארת ישראל“, אָבער דער רבנו תם, „מלאכת שלמה“ האלטן, אז מען מיינט נאָר 30 טעג, ואם, און אויב מען האָט יאָ געפלאנצט, אָדער איינגעבויעט, אָדער געגריפט (ווינציקער פון דרייסיק טעג פאר ראש השנה) דארף מען עס ארויסרייסן. ר' יהודה זאָגט, אז יעדעס גרעפטן (הרכבה), וואָס נעמט זיך ניט אָן (אין דער ערד, ווערט ניט איינגעווארצלט) ביז דריי טעג, וועט זיך עס שוין ניט מער אָננעמן. ר' יהודה האלט דאריבער, אז מען מעג דאָס טאָן ביז 3 טעג פאר ראש השנה, מחמת די צייט פון איינגעווארצלונג איז 3 טעג. דער „תפארת ישראל“ באמערקט דאָ, אז ר' יהודה מיינט ניט דוקא גרעפטן (הרכבה) נאָר אויך ביים פלאנצן נייע ביימער, און ביים מבריד זיין (איינבייגן); און דאָס וואָס ר' יהודה זאָגט גרעפטן, מיינט ער, אז „אפילו“ גרעפטן, וואָס נעמט זיך ניט אָן אזוי לייכט, איז אויך גענוג 3 טעג. ר' יוסי און ר' שמעון זאָגן, צוויי וואָכן. און לויט זייער מיינונג מעג מען שוין צוויי וואָכן (14 טעג) פאר ראש השנה פלאנצן, מרכיב-זיין (איינגרעפטן) און מבריד-זיין (איינבייגן) ביימער. לויט דעם רמב"ם און ברטנורא מיינט ר' יהודה 33 טעג און ר' יוסי און ר' שמעון 44 טעג פאר ראש השנה.

ז. האורז, רייז, והרוחן, הירוש, והפרגין, מאן, והשומשין, זעאם, וועלכע מען האָט (פארזייט און זיי זענען געוואָרן) איינגעווארצלט פאר ראש השנה, דארף מען געבן פון זיי מעשר לויט דעם פארגאנגענעם יאר, און זיי זענען מותר צוליב שמיטה. די משנה גיט דאָ צוויי באזונדערע דינים. איין דין איז וועגן מעשר. עס זענען פאראן יאָרן ווען מען דארף געבן פון געוויקסן מעשר שני (זע אין אונזער הקדמה צו מסכת דמאי) און דאָס זענען די יאָרן 1, 2, 4, 5 נאָכן שמיטה-יאר, דאקייגן אין די יאָרן 3 און 6 נאָך דעם שמיטה-יאר דארף מען געבן מעשר עני. זאָגט די משנה, אז אויב דער רייז, הירוש, מאן און זעאם זענען איינגעווארצלט געוואָרן פאר ראש השנה לאָמיר זאָגן, פון 6טן יאר, איז כאָטש מען האָט זיי אָפגעשניטן פון פעלד נאָך ראש השנה, דאָס הייסט שוין אין 6טן יאר, פונדעסטוועגן דארף מען געבן פון זיי מעשר לויט דעם פארגאנגענעם יאר, לויט דעם 5טן יאר; דאָס הייסט, מען גיט פון זיי ניט מעשר עני, ווי עס קומט פון געוויקסן פון 6טן יאר, נאָר מעשר שני, ווי עס קומט פון געוויקסן פון 5טן יאר. דער צווייטער דין איז וועגן שמיטה, אז אויב דער רייז, הירוש, מאן און זעאם זענען איינגעווארצלט געוואָרן פאר ראש השנה פון שמיטה-יאר, כאָטש מען האָט זיי אָפגעשניטן פון פעלד אים שמיטה-יאר, נאָך ראש השנה, ווערן זיי פאררעכנט ווי געוויקסן פון 6טן יאר און ניט פון שמיטה, און מען דארף זיי ניט מפיקר זיין און מען מעג טאָן מיט זיי וואָס מען וויל (מיט שמיטה-געוויקסן טאָר מען ניט האנדלן און טאָן אנדערע זאכן, ווי מיר וועלן עס לערנען ווייטער אין פרק ח') ואם לאו, אָבער אויב זיי זענען ניט (איינגעווארצלט געוואָרן פאר ראש השנה), זענען זיי אסור צוליב שמיטה און מען נעמט פון זיי מעשר לויט דעם (נייעם) יאר. מחמת עס ווערט גע-

לשנה הבאה: ח' ר' שמעון שזורי
 אומר, פול המצרי שזרעו לזרע
 בתחלה, ביצא כהן. ר' שמעון
 אומר, אפונין הגמלונין ביצא כהן.
 ר' אלעזר אומר, אפונין הגמלונין
 משתקמלו לפני ראש השנה:

רעכנט ביי די דאזיקע געוויקסן לויט דער צייט פון זייער איינווארצלן, און זיי זענען דאך איינגעווארצלט געווארן נאך ראש השנה.

ח. ר' שמעון שזורי זאגט, אז עגיפטישע באבעס (פול המצרי), וואָס מען האָט באלד אין אָנהויב פארזייט אויף צו באנוצן צו זריעה (ניט צום עסן) האָבן אויך דעם זעלבן דין. דאָס הייסט, זיי זענען גלייך צו ריז, הירוש, מאן און זעזאם, אז אויב זיי זענען איינגעווארצלט געווארן פאר ראש השנה געהערן זיי צום אלטן יאר, און אויב נאך ראש השנה געהערן זיי צום נייעם יאר. דאָס איז נור ווען מען האָט די עגיפטישע באבעס פארזייט, אז ווען מען וועט זיי אָפּשניידן פון פעלד וועט מען זיי באנוצן צו זריעה; אָבער אויב מען האָט זיי פארזייט כדי אז ווען מען וועט זיי אָפּשניידן פון פעלד זאל מען זיי עסן, ווערן זיי שוין ניט גערעכנט לויט דער צייט פון איינווארצלן (השרשה) נאָר לויט דער צייט פון אָפּשניידן פון פעלד (לקיטה), און אפילו זיי זענען איינגעווארצלט געווארן פאר ראש השנה, נאָר קוים שניידט מען זיי אָפּ פון פעלד נאָך ראש השנה, ווערן זיי גערעכנט צום נייעם יאר. ר' שמעון זאָגט, אז אויך די גרוי-סע ארבעס (אפונין הגמלונין, די קעמל-ארבעס, גרויסע) האָבן אויך דעמעלבו דין. אויך זייער יאָר ווערט גערעכנט לויט דער צייט פון איינווארצלן (השרשה). ר' אלעזר זאָגט, אז גרויסע ארבעס (ווערן גערעכנט צום פארגאנגענעם יאָר נאָר) אויב די שויטן זענען געווארן פארטיק פאר ראש השנה. ארבעס וואקסן אין שויטן, אין בייט לעך, און ר' אלעזר זאָגט, אז גרויסע ארבעס ווערט פאָררעכנט זייער יאָר לויט דער צייט ווען זייערע שויטן, די בייטלעך, ווערן שוין הארט און זיי זענען שוין ריכטיקע שויטן. „תּרמיל“ הייסט אין אראבעאיש „בייטל“, און דאָס וואָרט איז פאראן אַ סך מאָל אין משנה און גמרא; דערפון איז „תּרמלו“ ווערן „געבייטלט“. סתם ר' אלעזר אין דער משנה מיינט מען דעם תנא ר' אלעזר בן שמוע, דעם רבי פון ר' יהודה הנשיא מסדר פון דער משנה.

ט. הבצלים הסריסים, ציבעלעס אָן זריעה-קערנדלעך (זיי האָבן ניט קיין קערנדל לעך צום פארזייען), ופול המצרי, און עגיפטישער ארבעס (פארזייט אויך צום עסן), ניט צו האָבן דערפון זריעה, ניט ווי פריער אין דער משנה ח' עגיפטישער ארבעס, וואָס מען האָט פארזייט צו האָבן זריעה-קערנדלעך), וועלכע מען האָט ניט באגאָסן מיט וואסער דרייסיק טעג פאר ראש השנה, נעמט מען פון זיי מעשר לויט דעם פארגאנגענעם יאָר און זיי זענען מותר צוליב שמיטה. ווייל די דאָזיקע ציבעלעס און דער דאָזיקער ארבעס וואקסן אויף קינסטליכער באוואסערונג; רעגן אליין איז פאר זיי ניט גענוג, מען מוז זיי באגיסן מיט וואסער. דעריבער אויב מען האָט 30 טעג פאר ראש השנה זיי ניט באגאָסן מיט וואסער (אפילו זיי האָבן געהאט רעגן) הייסט עס, אז זייער עיקר-וואקסן איז געווען אין פארגאנגענעם יאָר, און זיי ווערן פאָררעכנט צום פאר-גאנגענעם יאָר בנוגע מעשר און שמיטה, אזוי ווי מיר האָבן דערקלערט פריער אין משנה ז', ואם לאו, אויב ניט, (אויב מען האָט פון זיי ניט צוגענומען דאָס וואסער, מען האָט זיי יאָ באוואסערט אין די דאָזיקע 30 טעג) זענען זיי אסור צוליב שמיטה און מען נעמט פון זיי מעשר לויט דעם קומענדיקן (נייעם) יאָר. ושל בעל, אויב זיי (די ציבעלעס און די באַבעס) זענען געוואקסן אין א נאם פעלד, (וואָס דארף ניט האָבן קיין

אסורות בשביעית. ומרביצין בעפר
 לבן ד"ר שמעון, ר' אליעזר בן יעקב
 אוסר. ממרסין באורו בשביעית, ר'
 שמעון אומר, אבל אין מבסחין:

ד"ר מאיר, וחק"א שלש: והדלועין
 שקיימן לזרע, אם הקשו לפני ראש
 השנה ונפסלו מאכל אדם, מותר
 לקיימן בשביעית. ואם לאו, אסור
 לקיימן בשביעית. התמרות שלהם

סך באוואסערונג אפילו ווען עס איז פארזייט מיט גרינסן. ירקות, כאטש באוואסערן
 אביסל דארף מען יא די גרינסן, ווערן זיי גערעכנט צום פארגאנגענעם יאר אויב
 מען האט זיי ניט באוואסערט צוויי באוואסערונגס-צייטן; אזוי זאגט ר' מאיר, „בעל“,
 „בית הבעל“, „שדה הבעל“, הייסט א פעלד, וואס איז נאס און דארף ניט האבן קיין
 סך באוואסערונג. „עונה“ איז דער טייטש „צייט“, און דא מיינט מען „די צייט פון
 באוואסערן“. ר' מאיר זאגט, אז אין אזא בעל-פעלד הייסט, אז די ציבעלעס און די
 באבעס געהערן צום פארגאנגענעם יאר בנוגע מעשר און שמיטה, אויב מען האט
 זיי ניט באוואסערט במשך פון צוויי באוואסערונגס-צייטן פאר ראש השנה. חכמים, און
 די חכמים זאגן, אז דריי (באוואסערונגס-צייטן). עס דארף אדורכגיין פאר ראש
 השנה דריי באוואסערונגס-צייטן, און אויב מען האט זיי אין די דאזיקע דריי צייטן ניט
 באוואסערט געהערן די ציבעלעס און די עגיפטישע באבעס צום פארגאנגענעם יאר.

י. הדלועין, קירביסן (דיניעס) וואס מען האלט (ניט צום עסן, נאר) צו פאר-
 זיען, אויב זיי זענען הארט געווארן פאר ראש השנה (פון שמיטה-יאר) און זיי האבן
 ניט געטויגט מער פאר מענטשן צו עסן, מעג מען זיי האלטן אין שמיטה-יאר (אויף צו
 פארזייען שפעטער), און אויב ניט (זיי זענען ניט הארט געווארן פאר ראש השנה און
 זיי זענען דעמאלס נאך גוט צום עסן פאר מענטשן), טאר מען זיי האלטן זיי אים
 שמיטה (אויף צו פארזייען שפעטער). אזוי טייטשט דער רמבם די דאזיקע משנה, און
 ער באמערקט דאביי, אז דער טעם, איז, ווייל זיי ווערן פאררעכנט ווי עס-קירביסן פון
 שמיטה-יאר, און דער דין איז, אז שמיטה-תבואה און ירקות מעג מען עסן, אבער
 פארזייען זיי טאר מען ניט. התמרות, זייערע טיטלן זענען אסור אים שמיטה-יאר (און
 מען מעג זיי עסן נאך ווי אלע אנדערע שמיטה-פרוכטן, לויט די דינים, ווי מיר וועלן
 לערנען אין פרק ח'). „תמרות“ איז דער טייטש „טיטלן“; דא מיינט מען די קירביסן,
 ווען זיי זענען שוין צעבליט, אבער זיי זענען נאכניט אינגאנצן אויפגעוואקסן. זיי
 זענען דעמאלס קיילעכיק, לאנג און דין, אזוי אז זען-אויס ווי „טיטלן“. די משנה
 לערנט, אז הגם מען וואלט געקאנט מיינען, אז ווייל זיי זענען נאכניט אינגאנצן פאר-
 טיק, זאל מען ניט דארפן אפהיטן מיט זיי די דינים פון שמיטה-פרוכטן, פונדעסט-
 וועגן איז דער דין, אז מע דארף יא אפהיטן בנוגע זיי די שמיטה-דינים. ומרביצין,
 און מען מעג באשפריצן מיט וואסער ווייסע ערד, אזוי זאגט ר' שמעון; ר' אליעזר
 בן יעקב אסר'ט. דער ר"ש טייטשט „עפר לבן“, אז דאס איז אזוי ווי „שדה לבן“ אין
 משנה א' פון דאזיקן פרק, און דער טייטשט איז א פעלד פון תבואה, ניט פון בויער;
 דער ר"ש זאגט, אז „מרביצין“ מיינט מען ניט בלויז „באשפריצן“ מיט וואסער, נאר
 מען מיינט „משקיף“ באוואסערן, און אז לויט ר' שמעון מעג מען דאס טאן סיי אין
 6טן יאר, סיי אים שמיטה זעלבסט, דער רמבם טייטשט „עפר לבן“, די שטיקלעך
 פעלד צווישן ביימער, און „מרביצין“ מיינט מען „באשפריצן“ מיט ניט קיין סך ווא-
 סער („רסיסי מים“, וואסער-שפריצן). ממרסין, מען מעג אָנגיסן אַ סך וואסער אין אַ
 רייז-פעלד). „מרס“ איז דער טייטש „שטארק אויסמישן“, און דאס ווארט געפינען
 מיר אויך אין יומא פרק ד' משנה ג' („מרס“) און אנדערע ערטער. דא מיינט מען
 אָנגיסן אים שמיטה אזוי פיל וואסער אין רייז-פעלד, אז די ערד און דאס וואסער זאלן
 זיך שטארק צונויפמישן. ר' שמעון זאגט: אבער מען טאר ניט אָפשניידן (מכסחין). דער
 ברטנורא טייטשט, אז דאס מיינט מען, אז מען טאר ניט אָפשניידן די בלעטער פון די

פרק ג

א מאימתי מוציאין זבלין | ד"ר מאיר. ר' יהודה אומר, משניבש
לאשפתות? משפסיקו עובדי עבודה | המתוק. ר' יוסי אומר משניבש שור;

רייזזאנגן אים שמיטה-יאָר, כאַטש באַוואַסערן דאָס רייז-פעלד מעג מען. מיר האָבן
שוין געשריבן אין כלאים פרק ב' משנה ה' אז „כסח“ הייסט אָפּשניידן די בלעטער.

פרק ג.

אין דאָזיקן פרק לערנט די משנה וועגן צוויי זאכן, ווי אזוי מען דארף זיך נוהג
זיין מיט זיי אין פעלד אים שמיטה-יאָר. די ערשטע זאך איז, די שאלה פון מיסט,
„זבל“. עס איז דער דין, אז מען טאָרניט אים שמיטה-יאָר אַרויספירן מיסט אויף צו
באמיסטיקן באלד דאָס פעלד. אָבער עס איז אויך דער דין, אז מען מעג אַרויספירן
שוין שפעט אין שמיטה-יאָר מיסט אין פעלד און אָנזאמלען בערג מיסט (אין לשון
קודש הייסן די בערג מיסט „אשפתות“) אויף איין אָרט אָדער אויף עטליכע ערטער,
כדי מען זאָל פון זיי קאָנען באמיסטיקן די פעלדער שפעטער, דעם 8טן יאָר, דעם יאָר
נאָך שמיטה. די שאלה איז, ווען הייסט „שפעט אין שמיטה-יאָר“, אז מען זאָל שוין
מעגן אַרויספירן די מיסט? און ווי גרויס דארפן זיין די בערג מיסט אזוי אז מען
זאָל וויסן, אז דאָס הייסט ניט שוין באמיסטיקט דאָס פעלד, נאָר עס איז אָנגעזאמלט
מיסט אויף שפעטער? — עס איז פאראן נאָך א צווייטע שאלה, דער דין איז אז מען
טאָר ניט גראָבן אין פעלד אין שמיטה-יאָר, ווייל דאָס הייסט צוגעגרייט דאָס פעלד
צום פארזייען, אָבער אז איינער דארף אויסהאקן פון פעלד שטיינער צו בויען אַ
הויז אָדער פאר אנדערע זאכן מעג ער. ווי אזוי אָבער קאָן מען וויסן, ווען ער גראָבט
כדי צו נעמען שטיינער בויען, און ווען ער גראָבט, כדי צוצוגרייטן דאָס פעלד
צום פארזייען? אויף דערויף וועט די משנה געבן אַ ענטפער אין דאָזיקן פרק.

א. מאימתי, פון ווען אָן מעג מען (אים שמיטה-יאָר) אַרויספירן מיסט (אין
פעלד) צו מאכן פון זיי מיסט-בערג, „אשפתות“ מיינט מיסט-בערג וואָס די בעלי-
בתים זאמלן-אָן אין עטליכע ערטער אין פעלד, כדי ווען עס וועט קומען די צייט זאָל
מען פון זיי נעמען מיסט צו באמיסטיקן די פעלדער. משפסיקו, ווען עס האָבן שוין
אויפגעהערט די וואָס אַרבייטען (אין זייערע פעלדער), אזוי זאָגט ר' מאיר, אויב עס
איז שוין אַריבער די אַרבייטס-צייט פון שמיטה-יאָר, מעג מען שוין אַרויספירן דאָס
מיסט אין פעלד צו מאכן דערפון מיסט-בערג, ווייל יעדער מענטש, וואָס וועט זען פירן
דאָס מיסט וועט פאַרשטיין, אז עס איז שוין ניט פאר דעם היינטיקן שמיטה-יאָר, נאָר
כדי צוצוגרייטן פאר דעם יאָר נאָך שמיטה. דער ברטונורא האָט אַ גירסא ניט „עובדי
עבודה“ (די וואָס אַרבייטן) נאָר „עוברי עבירה“, די וואָס טוען אַ עבירה און אַרבייטן
אים שמיטה-יאָר. ר' יהודה זאָגט, ווען עס ווערט טרוקן דער זיסער; ר' יוסי זאָגט,
ווען ער (דער זיסער) ווערט צונויפגעקניפט, וואָס מיינט מען „זיסער“, „מתוק“? דער
ר"ש גיט דריי פירושים. איין טייטש איז, אז „זיסער“ מיינט מען דאָס מיסט, וואָס
מאכט זיס די ערד, און ר' יהודה האלט, אז זינט דאָס מיסט ווערט טרוקן, און ר' יוסי
האלט, ווען דאָס מיסט ווערט אזוי שטארק טרוקן, אז עס ווערט צוגעבינדן, צוגע-
קניפט איין שטיקל צום צווייטן. דער צווייטער טייטש איז, אז דאָס מיינט מען אזא
ביטער-עפל, וואָס מען געפינט אין פעלד, אזא ביטערע דיניע, וואָס הייסט אין לשון
קודש „פוקעה“, און ווייל עס איז ביטער רופט מען עס בלשון סגי נהור „דער
זיסער“; ר' יהודה האלט אז זינט דער ביטער-עפל ווערט טרוקן, און ר' יוסי האלט,
אז זינט ער ווערט אויסגעדארט און זעט אויס ווי פון קניפן, דער דריטער טייטש
איז, אז מען מיינט מיט „מתוק“ די שפאלטן אין דער ערד („מתק“ הייסט אין אַראַביש
„שפאלטן“), און ר' יהודה האלט, אז זינט די שפאלטן ווערן טרוקן, און ר' יוסי

ב עד כמה מִזְבֵּלִין? עד שֶׁלֶשׁ שָׁלֹשׁ אֲשֵׁפֶתוֹת לְבֵית סָאָה שֶׁל עֵשֶׂר עֵשֶׂר מִשְׁפָּלוֹת שֶׁל לֶתֶד לֶתֶד. מוֹסִיפִין עַל הַמִּשְׁפָּלוֹת וְאֵין מוֹסִיפִין עַל הָאֲשֵׁפֶתוֹת. רַבִּי שְׁמֵעוֹן אוֹמֵר, אַף עַל הָאֲשֵׁפֶתוֹת: ג עוֹשֶׂה אָדָם

אֵת שְׂדֵהוּ שֶׁלֶשׁ שָׁלֹשׁ אֲשֵׁפֶתוֹת לְבֵית סָאָה. יִתֵּר מִבֵּן מַחְצֵיב, ד' שְׁמֵעוֹן, וּבְחֻמֵּי אוֹסְרִין עַד שְׁעֵמִיק שֶׁלֶשָׁה אוֹ עַד שְׁנֵיבֵיהֶ שֶׁלֶשָׁה. עוֹשֶׂה אָדָם אֵת זְבִלֵי אוֹצֵר, ר' מֵאִיר אוֹסֵר עַד שְׁעֵמִיק שֶׁלֶשָׁה אוֹ עַד

האלט, אז זינט זיי ווערן צונויפגעקניפט, צוזאמענבאהאפטן. סיי ווי, דער זין פון דער משנה איז, אז ווייל זינט דער דאזיקער צייט הערט-אויף די ארבייט אין פעלד, מעג מען דעריבער שוין אנהויבן ארויספירן דאס מיסט צו מאכן מיסט-בערג פאר דעם 8טן יאר. ב. עד כמה, ביז וויפיל מעג מען ארויספירן מיסט (אויף די פעלדער?) בי צו דריי מיסט-בערג (אשפתות) אויף יעדן פעלד, וואס איז א בית-סאה (וואס צו פאר-זיען עס דארף מען האבן א סאה תבואה), צו צען מיסט-זעק (משפלות) פון א לתך (פופצן סאה) אין א מיסט-זאק. דאס ווארט „משפלה“ איז דער טייטש א זאק מיסט, און ווי דער „ערוך השלם“ זאגט ווערט עס געשריבן ניט מיט א „שין“ נאר מיט א „סין“, און די „ש“ איז ווי א „ז“, און די „פ“ ווי א „ב“, אזוי אז עס איז דאס זעלבע ווארט וואס „מזבלה“ (פון „זבל“, „מיסט“). זאגט די משנה, אז מען מעג אויף יעדן בית-סאה-פעלד, וואס איז, ווי מיר האבן שוין געשריבן א סך מאל, גרויס 50 אילן די לענג אויף 50 אילן די ברייט, מאכן 3 מיסט-בערג, און אין יעדן מיסט-בארג זאלן זיין 10 זעק מיסט, און יעדער מיסט-זאק זאל האלטן א לתך (א „לתך“ איז 15 סאה, דאס הייסט 90 טעפ, 90 קבים) מיסט. אזוי ארום זעט מען, אז דאס מיסט ליגט ניט דא צו באמיסטיקן אויף דעם ארט דאס פעלד, נאר עס איז אנגעגרייט אויף פונאנדער-צופירן עס שפעטער איבערן גאנצן פעלד. מוסיפין, מען מעג פארגרעסערן די צאל מיסט-זעק (אין יעדן מיסט-בארג), אבער מען טאר ניט פארגרעסערן די צאל מיסט-בערג (אויף א בית-סאה-פעלד). ווייל אויב עס זענען פאראן מער מיסט-בערג זעט עס אויס ווי מען האט אנגעווארפען מיסט אויפן פעלד און מען האט דאס פעלד באמיסטיקט. ר' שמעון זאגט, אז מען קאן פארגרעסערן אויך די צאל מיסט-בערג. ווייל די מיסט-בערג זענען צו-גרויסע, אז מען זאל קאנען מיינען דאס מיט זיי באמיסטיקט מען דאס פעלד.

ג. עושה, א מענטש קאן מאכן צו דריי מיסט-בערג אויף יעדן בית-סאה-פעלד; אויב אבער עס איז געווען מער (ווי דריי) זאל ער זיי מאכן ווי א דרייפוס (מחצב), וויא דריי פוס), אזוי זאגט ר' שמעון. ער זאל זיי ניט שטעלן אין איין שורה אדער סתם צעווארפן איבער דעם פעלד, נאר צו דריי אין דרייעקן, ווי א דרייפוס. טייל זענען גורס „מותר“, און עס ווערט געטייטשט, אז עס איז דאס זעלבע, וואס אין דער פריעריקער משנה, וואו ר' שמעון זאגט אז מען מעג פארגרעסערן די צאל מיסט-בערג. חכמים, און די חכמים אסרן (צו מאכן מער ווי דריי מיסט-בערג אין א בית-סאה-פעלד), טיידן מען גראבט דריי טפחים טיף (אין דער ערד און מען הויבט אן לייגן דארט דאס מיסט), אדער מען מאכט (צוערשט א בערגל פון ערד וואס איז) הויך דריי טפחים (און אויף אים מאכט מען דעם מיסט-בארג). ווייל דערמיט דערקענט מען, אז דא איז ניט באמיסטיקט געווארן דאס פעלד, נאר עס איז א זאמלונגס-ארט פאר דעם מיסט. עושה, א מענטש מעג מאכן פון זיין גאנצן מיסט א מאגאזין. ער מוז ניט דוקא מאכן דריי מיסט-בערג אין איין סאה-פעלד, נאר ער קאן דאס גאנצע מיסט (די 30 מיסט-זעק) צונויפזאמלען אין איין ארט און מאכן דערפון איין בארג מיסט, און אפילו עס זאלן זיין אין דעם בארג נאכמער מיסט-זעק (משפלות). ר' מאיר אסר'ט, טיידן ער זאל (דעם מיסט-בארג) אוועקשטעלן (אויף א גרוב) טיף דריי טפחים אדער (אויף א ערד-בערגל, וואס איז) הויך דריי טפחים. ר' מאיר האלט, אז אויב עס איז

שִׁנְבִיבָה שְׁלֹשָׁה. הִנֵּה לֹדֶבֶר מוֹעֵט, מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ, ר' אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹסֵר עַד שְׁנַעֲמִיק שְׁלֹשָׁה אוֹ עַד שִׁנְבִיבָה שְׁלֹשָׁה, אוֹ עַד שְׁתֵּי מֵן עַל הַסֵּלַע: דְּהַמְדִיר שְׂדֵהוּ, עוֹשֶׂה סֵהר לְבֵית סְאִתִּים, עוֹקֵר שְׁלֹשׁ

רוחות ומנים את האמצעית, נמצא
מדייר בית ארבע סאין, ר' שמעון
בן גמליאל אומר, בית שמונת סאין.
היתה כל שדהו בית ארבע סאין,
משירי ממנה מקצת מפני מראית
העין, ומוציא מן הסהר ונותן לתוך

פאראן א סך מיסט אין איין בארג, און ער פארנעמט דאדורך א גרויס אַרט קאָן מען מיינען, אז מען האָט באַמיסטיקט דאָס אַרט. היה, אויב מען האָט אַ קליין ביסל מיסט מעג מען (עס ארויספירן אין פעלד און דערנאָך) כסדר צוליגן, די משנה לערנט, אז מען זאָל ניט מיינען, דאָס מען טאָר ניט ארוספירן קיין מיסט אין פעלד אויב מען האָט ניט לפחות אויף צו מאכן 3 מיסט־בערג און אין יעדן בארג צו 10 זעק פון 15 סאה אַ זאק. נאָר אויב מען האָט אביסל מיסט מעג מען עס אויך ארויספירן, און ווען מען קריגט־צו מיסט לייגט מען צו ביז עס ווערט אַ באַרג. ר' אלעזר בן עזריה אסר'ט, סיידין ער זאָל עס לייגן אויף אַ גרוב (אין דער ערד) דריי טפחים, אָדער הויך (אויף אַ ערד־בערגל) דריי טפחים, אָדער אויף אַ שטיין, ווייל עס איז מורא צו האָבן טאַמער וועט ער שפעטער ניט האָבן מיסט צו־צולייגן.

ד. המדייר, אז איינער וויל (אים שמיטה־יאָר) אָוועקשטעלן זיינע בהמות אין פעלד, „המדייר“ הייסט מאַכן א „דיר“, אן אַרט, וואו בהמות שטייען, און דאָרט ווארפן־אָן די בהמות זייער מיסט; אָבער דאָ איז דער פּאַל, ווען דער בעל הבית מיינט צו מאַכן דעם „דיר“, אין פעלד ניט צוליבן מיסט, נאָר ווייל ער האָט ניט קיין אנדער אַרט פאר די בהמות. וואָס זאָל ער טאָן? עושה סהר, מעג ער מאַכן (אין פעלד) אן אַרומ־געצוימט אַרט גרויס ווי צוויי בית־סאה־פעלד (סאתיים, צוויי סאה, אן אַרט וואָס כדי צו פארזייען דארף מען האָבן צוויי סאה תבואה, און דאָס אַרט איז 100 איילן די לענג אויף 50 איילן די ברייט). די משנה זאָגט, אז ער מעג אַרומצוימען פון אלע 4 זייטן אזא אַרט פון צוויי בית־סאה־פעלדער. און דאָרט לאָזן שטיין די בהמות, ביז דאָס אַרט זוערט פול מיט מיסט. און דערנאָך: עוקר, נעמט ער אוועק דריי ווענט פון דעם סהר און לאָזט איבער איין וואנט, און די דריי אוועקגענומענע ווענט שטעלט ער אוועק אין דער אנדערער זייט פון דער איבערגעבליבענער (מיטלסטער) וואַנט. אזוי אז ער האָט דאָרט אַ נייעם סהר פון אַ צוויי־סאה־פעלד, און דאָרט שטעלט ער אוועק די בהמות. נמצא, קומט אויס, אז ער מאַכט אַ „דיר“ פון פיר סאה פעלד. איין צוויי־סאה־פעלד פון איין זייט פון דער מיטלסטער וואנט און די צווייטע צוויי־סאה־פעלד פון דער אנדערער זייט פון דער מיטלסטער וואנט. אזוי ארום האָט ער אָנגעזאמלט מיסט אויף אַן אַרט פון 4־סאה־פעלד. רבן שמעון בן גמליאל זאָגט, אז ער מעג מדייר־זיין אן אַכט־סאה־פעלד. וועגן רבן שמעון בן גמליאל'ס מיינונג זענען פאראן צוויי טייטשן. איינער איז, אז מען מעג באלד אין אָנהויב אַרומרינגלען אן אַרט (מאַכן אַ „סאה“) פון אַכט־סאה־פעלד (100 איילן אויף 200 איילן) און דאָרט אַריינלאָזן די בהמות און מדייר־זיין, לאָזן זיי אָנווארפן מיסט. דער צווייטער פשט איז, אז מען מאַכט צוערשט אַ סהר נור פון אַ צוויי־סאה־פעלד, נאָר דערנאָך שטעלט מען אַרום יעדער וואַנט פון די 4 ווענט פון ערשטן סהר אַ נייעם סהר פון אַ צוויי־סאה־פעלד; אזוי ארום האָט מען נייע 4 סהר־ערטער צו צוויי סאה־פעלד יעדער, און עס מאַכט־אויס 8־סאה פעלד אַ חוץ דעם ערשטן סהר; אזוי טייטשט דער רמב"ם. היתה, אויב דאָס גאַנצע פעלד האָלט ניט מער ווי פיר בית סאה (100 איילן אויף 100 איילן), דארף מען איבערלאָזן (ביים מאַכן די צוויי סהר־ערטער יעדער צו צוויי־סאה־פעלד) אַ שטיקל פעלד לייזיק (ניט אַרומ־צוימען עס אין סהר) צוליב מראית העין. (דעם „אנבליק פון אויג“). מענטשן זאָלן

שָׁדְהוּ כְּדֶרֶךְ הַמְּזַבְּלִין; הֵן לֹא יִפְתַּח
 אָדָם מִחֻצָּב בַּתְּחִלָּה לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ,
 עַד שִׁיְהִי כּוֹ שְׁלֹשׁ מוֹרְבוֹת, שָׁהֶם
 שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ עַל רוֹם שְׁלֹשׁ.
 שִׁיעוֹרָן עֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה אָכָנִים;
 וְגֵדֵר שְׁשִׁי בּוֹ עֶשְׂרֵה אָכָנִים וְשֹׁל
 מִשְׁאוֹי שְׁנַיִם שְׁנַיִם הָרִי אֱלֹו יִנְטְלוּ.
 שִׁיעוֹר גֵּדֵר עֶשְׂרֵה טַפְחִים, פְּחֹת

ניט מיינען, אז ער האָט דאָס ספעציעל געמאכט, כדי צו באמיסטיקן דאָס גאַנצע פעלד, אויב ער וועט גאַרניט איבערלאָזען קיין ניט באמיסטיקט אָרט. ומוציא, און דערנאָך זאָל ער ארויסנעמען פון סהר מיטט און ארויספירן עס אויף זיין (שטיקל איבערגעלאָזטן, ליידיקן) פעלד; אזוי ווי דער שטייגער איז פון מיסט־ארויספירער, דער רמבם און דער ר"ש טייטשן די ווערטער „ווי דער שטייגער איז פון מיסט־ארויספירער“, אז מען דארף מאַכן 3 מיסט־בערג אויף אַ בית־סאה־פעלד, ווי עס לערנט דער דין פריער אין משנה ב'.

ה. לא יפתח, אַ מענטש טאָר ניט עפנען (אין שמיטה־יאָר) אַ שטיין־האַקעריי (מחצב) אין זיין פעלד, סיידן עס איז שוין געווען דאָרט (פון פאר שמיטה־יאָר) דריי שטיינער־שיכטן (מורביות), וואָס זיי אלע דריי האלטן דריי איילן די לענג, דריי איילן די ברייט און 3 איילן די הויך, דאָס זענען זיבן און צוואנציק שטיינער (יעדער שטיין האָט איין אייל די לענג, איין אייל די ברייט און איין אייל די הויך). די איצטיקע משנות לערנען די דינים וועגן דעם, ווען מען מעג אויסהאַקן צום בויען שטיינער פון א פעלד אים שמיטה־יאָר, און מען זאָל ניט מיינען, אז דאָס נעמט מען ארויס די שטיינער, כדי צו־צוגרייטן דאָס פעלד צום פארזייען (און דאָס טאָר מען ניט). זאָגט די משנה, אַז עפנען, אָנהויבן אויף דאָסניי א מחצב, א שטיין־האַקעריי (פון וואָרט „חצב“, האקן) אין פעלד אים שמיטה־יאָר טאָר מען ניט. אָבער אויב עס איז שוין געווען פון פאר שמיטה אַ שטיין־האַקעריי, מעג מען, ווייל מען ווייסט דאָך פון פריער, אז מען נעמט די שטיינער צום בויען. אָבער וואָס הייסט, אז די שטיין־האַקעריי איז שוין געווען „פון פריער“? זאָגט די משנה, אז דער סימן דערצו איז, אויב עס ליגן פון פריער אויס־געהאַקטע און אָנגעלייגטע שטיינער, איינער אויף דעם אנדערן, אין דריי שטיינער־שיכטן („מורביות“ פון „רבוּי“, אַ זאַמלונג, אָנגעזאַמלט), און די אלע דריי שיכטן שטיינער ליגן איינע אויף דער אנדערער, און זיי האלטן צוזאַמען דריי איילן די לענג, דריי איילן די ברייט און דריי איילן די הויך; יעדע שיכט האָט דריי איילן די לענג, דריי איילן די ברייט און איין אייל די הויך, און ווייל זיי ליגן אלע דריי איינע אויף דער אנדערער, האָלטן זיי צוזאַמען דריי איילן די הויך. אין די דריי שיכטן זענען פאראן 27 שטיינער, וואָס יעדער שטיין האלט איין אייל די לענג, איין אייל די ברייט און איין אייל די הויך. דאָס הייסט, אז אַ שיכט באַשטייט פון 9 שטיינער, און אלע דריי שיכטן 27 שטיינער. אזוי טייטשט דער רמב"ם. דער ר"ש טייטש אז יעדע שיכט דארף האלטן דריי איילן הויך, און יעדער שיכט דארף האָבן 27 שטיינער.

ו. גדר, אויב עס שטייט אין פעלד אַ צויס (א וואנט) פון שטיינער (און דער בעל הבית וויל אים אוועקנעמען אים שמיטה־יאָר) איז אויב אין אים זענען פאראן צען שטיינער, וואָס יעדן שטיין דארפן טראָגן צוויי מענטשן מעג מען די שטיינער צונעמען. ווייל מען זעט, אז דערמיט מיינט ער ניט אַפצורייניגן דאָס פעלד און צו מאַכן אָרט צו פארזייען, נאָר אז דאָס זענען שטיינער צום בויען אין אן אנדער אָרט. דער ברטנורא זאָגט, אז מען מעג אויך צונעמען ניט נאָר די דאָזיקע גרויסע שטיינער נאָר אויך די קלענערע אין דער זעלבער וואנט. שיעור, דער שיעור (די הויך) פון אַ צויס איז צען טפחים; אויב עס איז געווען ווינציקער (נידריקער פון צען טפחים, אָדער ווינציקער פון 10 שטיינער, אָדער די שטיינער זענען געווען קלענער פון דער משא פון צוויי מענטשן) מעג מען אָפּהאַקן (אראָפּנעמען די שטיינער פון דער וואנט), אָבער מען

מִכֵּן מִחֻצָה, וְגוֹמְמוֹ עַד פְּחוֹת מִהָאָרֶץ | זְאֵבִים שְׂעוּצֵתָן הַמִּמְחֵרֶינָהּ, אוֹ
 טַפְחָה. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? מִתּוֹךְ | שְׁהָיוּ מְכוּסוֹת וְנִתְגַּלּוּ, אִם יֵשׁ פְּתָח
 שָׁלוֹ, אֲבָל מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבִירוֹ, מָה | שְׂתִימִים שֶׁל מִשְׁאוּי שְׁנַיִם שְׁנַיִם, הָרִי
 שֶׁהוּא רוֹצֵה יִשּׁוּל. בְּמָה דְבָרִים | אֱלוֹיִמָּלָה, הַמְּסַקֵּל אֶת שְׂדֵהוּ נוֹטֵל
 אֲמֹרִים? בְּזִמְן שֶׁלֹּא הִתְחִיל בּוֹ מֵעַרְב | אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת וּמִנִּיחַ אֶת הַנּוֹנְעוֹת
 שְׂבִיעִית אֲבָל אִם הִתְחִיל בּוֹ מֵעַרְב | בְּאָרֶץ, וְכֵן גִּרְגַר שֶׁל צְרוּרוֹת, אוֹ
 שֶׁהוּא רוֹצֵה נוֹטֵל: | גַּל שֶׁל אֲבָנִים נוֹטֵל אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת

לאזט איבער שטיינער ביי דער ערד אַ טפח הויך. דערמיט ווייזט מען, אז מען באזיי-
 טיקט ניט די שטיינער, כדי צו קאנען פאראקערן און פארזייען די ערד, מחמת עס
 בלייבן דאך שטיינער הויך אַ טפח. ווען איז דאָס געזאָגט געוואָרן? אין וועלכן פאל
 זענען געזאָגט געוואָרן די אלע פריערדיקע דינים וועגן דער שטיינהאַקעריי און וועגן
 דער שטיינערנער וואנט? מתוך, ווען ער וויל נעמען די שטיינער ביי זיך אין פעלד,
 אָבער אז איינער וויל נעמען די שטיינער אין אַ פעלד, וואָס געהערט צו אַ צווייטן
 מענטש (אין אַ פרעמד פעלד), מעג ער נעמען וואָס ער וויל. ווייל יעדער פארשטייט
 דאָך, אַז דאָס נעמט ער די שטיינער צום בויען און ניט צוצוגרייטן אַ פרעמד פעלד
 צום אקערן און צום זייען. במה, ווען זענען געזאָגט געוואָרן די אלע דינים (וועגן דער
 שטיינהאַקעריי און וועגן דער שטיינערנער וואנט? אויב ער האָט ניט אָנגעהייבן (נעמען
 די שטיינער פון דער שטיינהאַקעריי אָדער פון דער וואנט) אין ערב־שמיטה־יאָר, אָבער
 אויב ער האָט אָנגעהייבן (נעמען די שטיינער) אין ערב־שמיטה־יאָר, מעג ער שוין
 נעמען (אין שמיטה־יאָר) וואָס ער וויל. די דאָזיקע משנה איז אביסל שווער, מחמת
 פריער אין דער משנה ה' ווערט געזאָגט, אז אפילו ער האָט פון ערב־שמיטה־יאָר
 געהאט אויסגעהאַקטע שטיינער מוזן זיין דריי שיכטן פון 27 גרויסע שטיינער. ווי
 אזוי זשע זאָגט דאָ די משנה, אז אויב מען האָט אָנגעהויבן אים ערב שמיטה מעג
 מען שוין נעמען שטיינער וואָס מען וויל? דעריבער טייטשט דער ר"ש און דער
 ברטנורא (ניט ווי דער רמב"ם), נאָר אז אין משנה ה' מיינט מען ניט, עס ליגן שוין
 אָנגעהאַקטע דריי שיכטן פון 27 שטיינער, נאָר, אז די ערד פון דער שטיינהאַקעריי איז
 אָפגעדעקט און מען זעט, אז מען קאָן פון דאנען אויסהאַקן די דריי שיכטן שטיינער.

ז. אבנים, שטיינער, (אין פעלד), וואָס דער אקער־אייזן (ביים אקערן) האָט זיי
 גערירט פון אָרט, אָדער וואָס זענען געווען צוגעדעקט (מיט ערד) און זיי זענען גער-
 וואָרן אָפגעדעקט, אויב עס זענען צווישן זיי פאראן צוויי שטיינער, וואָס יעדן פון זיי
 דארפן טראָגן צוויי מענטשן, מעג מען זיי צונעמען (איש שמיטה־יאָר). דער ברטנורא
 טייטשט, אז ערשטנס אפילו דער אקער־אייזן האָט די שטיינער ניט גערירט פון אָרט,
 נאָר ווען ער וועט אקערן וועט ער זיי רירן, מעג מען שוין אויך; און צווייטנס אז ניט
 נור מעג מען נעמען די צוויי שווערע שטיינער, נאָר אויך די קלענערע מעג מען
 שוין אויך צונעמען צוליב די שווערע שטיינער. דער טעם איז, אז אזעלכע שווערע
 שטיינער דערקענט מען, אז מען נעמט זיי צום בויען. המסקל, אז איינער וויל אראַפֿ-
 נעמען פון זיין פעלד שטיינער (ניט איינגערובענע אין פעלד, נאָר זיי ליגן אויפן פעלד),
 זאָל ער נעמען די אויבערשטע שטיינער (די וואָס ליגן אויף אנדערע שטיינער), און זאָל
 איבערלאָזן די וועלכע רירן אָן די ערד. ווייל דערמיט וואָס ער לאָזט איבער די אונ-
 טערשטע שטיינער ווייזט ער, אז ער גרייט ניט צו דערמיט דאָס פעלד צום אקערן, נאָר
 ער דארף האָבן די שטיינער צום בויען, וכן, און אזוי איז אויך דין מיט אַ „גרגר,
 של צרוּרוֹת“, א קופע קליינע שטיינער, אָדער מיט אַ בערגל גרעסערע שטיינער; זאָל
 ער נעמען די אויבערשטע און לאָזן איבער די וואָס רירן אָן די ערד. דער טעם איז

ומניח את הנזעזעזת בארץ. אם יש תחתיך סלע אוקש, הרי אלו ינטלו; ח אין בונין מדרגות על פי הגאיות ערב שביעית משפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקן לשביעית; ולא יסמוך (נ"א יסוף) בעפר, אבל עושה הוא חייץ, כל אכן שהוא יכול לפשוט את ידו ולטלה, הרי

אלץ דערזעלבער, ווייל דורך איבערלאזן די שטיינער ביי דער ערד ווייזט ער, אז ער נעמט די שטיינער צום בויען, און ניט ווייל ער וויל אפליידיקן די ערד צום אקערן. אם, אויב אונטער די שטיינער איז פאראן א פעלדן-שטיין אדער שטריו (און מען קאן דאס פעלד סיי ווי ניט פאראקערן מעג מען זיי (אויך די אונטערשטע שטיינער, וואס רירן אן דעם פעלדן-שטיין אדער די שטריו) אוועקנעמען. מחמת דא איז דאך זיכער, אז מיט אוועקנעמען די שטיינער גרייט מען ניט צו דעם פעלדן-שטיין אדער די שטריו צום אקערן.

ח. אין מען טארניט בויען קיין טרעפן איבער די טאלן, ווען די רעגנס האבן אויפגעהערט ערב-שמיטה-יאָר, ווייל ער פארריכט זיי צום שמיטה-יאָר, אָבער מען מעג בויען אים שמיטה-יאָר, ווען עס האָבן אויפגעהערט די רעגנס, ווייל ער פאר-ריכט זיי צום יאָר נאָך שמיטה; און ער זאל ניט פארשטאָפן מיט ערד, נאָר ער זאל מאכן א וואנט פון שטיינער. די דאָזיקע משנה, שרייבט ר"י בן מלכי צדק, איז א זייער שווערע. עס זענען געזאָגט געוואָרן אויף איר אַ סך פירושים. דער ברטנורא טייטשט, אז „טאלן“, „גאיות“, מיינט מען גריבער, וואו עס נעמט זיך צונויף וואסער, און פון וואנען מען ציט וואסער צו באוואסערן די פעלדער. צוליב דעם וואס אראפגייענדיק אין די גריבער נאך וואסער קאן מען זיך אויסגליטשן, מאכט מען טרעפ אראפצוגיין; און דאָס טאָר מען ניט טאָן ערב שמיטה, נאָכדעם ווי די רעגנס האָבן אויפגעהערט, ווייל ער מאכט זיי דאָך צום שמיטה-יאָר; אָבער אים שמיטה-יאָר מעג מען עס יא טאָן, ווייל ער מאכט דאָך די טרעפ צו באַנוצן זיי אין דעם 8טן יאָר, אין נאָך-שמיטה-יאָר. דער ברטנורא טייטשט אויך ווייטער, אז מען טאָר ניט פארשטאָפן מיט ערד די לעכער פון די גריבער, דורך וואנען דאָס וואסער קאן אָפליסן, אוועקגיין, ווייל מען דער-קענט, אַז ער מיינט דערמיט צו באוואסערן די פעלדער; נאָר ער זאל זיי פארשטאָפן מיט „חיץ“, מיט שטיינער, אָנגעלייגט איינער אויפן צווייטן, ניט פארקלעבנדיק זיי מיט ערד אָדער ליים. דער דאָזיקער פירוש איז גענומען פון ר"ש, און עס איז פאראן אויף אים, אַ חוץ אַנדערע קשיות אויף די קשיא: מה דאָך מען מעג באַוואַסערן דאָס פעלד אים שמיטה, זאל מען ניט טאָרן בויען טרעפ אראפצוגיין צום וואסער? דער רמבם טייטשט, אַז דאָס מיינט מען בויען טרעפ אין די בערגלעך איבער די טאלן (ניט פון וואסער, נאָר סתם טאלן) און זאל אָנפילן די טאלן מיט ערד, נאָר ער מעג מאכן אַ מחיצה צווישן די טאלן און די פעלדער ארום. אויך דער דאָזיקער פשט איז זייער שווער. דער ראב"ד טייטשט, אז די טרעפ זאל מען ניט אָנפילן מיט ערד, ווייל אויף דער ערד קאן מען זייען און דאָס הייסט צוגעגרייט ערד צום זייען אים שמיטה-יאָר. דער ר"י בן מלכי צדק טייטשט „מדרגה“, דאָס זעלבע וואָס „גדר“, א צוים; מען טאָר ניט בויען אַ צוים ארום טאלן מיט וואסער, כדי ניט צו-צו-לאָזן דאָרט פרעמדע מענטשן. ר"י בן מלכי צדק גיט צו אז די משנה איז שווער; כל יעדן שטיין וואָס (ביים בויען אַ צוים צי אַ געביידע) ווען ער שטרעקט אויס די האַנט קאן ער אים נעמען, מעג ער אים נעמען (פון פעלד אראפ אים שמיטה יאָר). ווייל דאָס בויען דעם צוים אָדער די אַנדערע געביידע ווייזט דאָך, אז ער נעמט דעם שטיין צו בויען. אָבער אויב ער דארף צו-גיין צום שטיין, טאָר ער ניט, ווייל עס זעט אויס ווי ער פארריכט די ערד.

זו תִּשְׁמַל: מִן אֲבִי כֶּתֶף בְּאוֹת מִקְּלֵי
מְקוֹם, וְהַקְּבָלָן מִבֵּיא מִקְּלֵי מְקוֹם.
וְאֵלּוּ הֵם אֲבִי כֶּתֶף, כָּל שְׂאֵינָה
יְכוּלָה לְהַנְטֵל בְּאַחַת יָד, דִּרְ מֵאִיר.
ר' יוֹסִי אֹמֵר, אֲבִי כֶּתֶף בְּשִׁמּוֹן, כָּל
שֶׁהֵן גְּשֻׁלוֹת שְׁתֵּים שְׁלֹשׁ עַל הַכֶּתֶף:

ט. אבני כתף, שווערע שטיינער, וועלכע מען דארף טראָגן אויפן אקסל (אקסל-שטיינער, „כתף“, אקסל) מעג מען נעמען פון אומעטום. ווייל די משנה זאגט דאָך פריהער אין משנה ו', אז פון אן אייגן פעלד טאָר ניט נעמען שטיינער סיידן לויט געוויסע דינים, זאָגט דאָ די משנה, אז שווערע אקסל-שטיינער מעג מען נעמען אפילו פון אן אייגן פעלד, מחמת יעדער פארשטייט, אז מען נעמט זיי צום בויען. והקבלן און אַ קבלן אַ (בויהאונטערנעמער) מעג ברענגן שטיינער צום בויען פון אומעטום. ווייל קוים ווייסן אלע, אז דאָס איז אַ מענטש, וואָס האָט זיך אונטערגענומען צו בויען בנינים, פארשטייט מען, אז די שטיינער וואָס ער נעמט, אפילו זיי זענען קליינע, זענען צום בויען. אזוי טייטשט דער ר"ש. אָבער דער רמבם טייטשט, אז „קבלן“ מיינט מען דער, וואָס דינגט אַ פעלד ביי יענעם, און אז ער מעג נעמען אין געדונגענעם פעלד די שטיינער, מחמת דאָס הייסט, ווי ער וואָלט גענומען אין אַ פרעמד פעלד, און לויט דער משנה ו' אין דאָזיקן פרק מעג מען נעמען שטיינער פון אַ פרעמד פעלד אים שמיטהיאָר. ואלו, און דאָס זענען אקסל-שטיינער: יעדער שטיין, וואָס קאָן ניט גע- נומען ווערן מיט איין האַנט, אזוי זאָגט ר' מאיר; ר' יוסי זאָגט, אז „אקסל-שטיינער“ מיינט מען ווי זייער נאָמען איז, דהיינו, וועלכע מען מוז נעמען צוויי דריי (שטיינער) אויפן אקסל. דער „תפארת ישראל“ זאָגט, אז דאָס וואָס פריער אין משנה ו' ווערט געזאָגט, אז די שטיינער דארפן זיין גרויס, אז צוויי מענטשן זאָלן מוזן טראָגן איין שטיין, מיינט מען אז אויב עס זענען פאראן אזעלכע שווערע שטיינער מעג מען שוין נעמען אויך די קליינע שטיינער; אָבער דאָ אין דער משנה רעדט מען וועגן נעמען נאָר די שווערע שטיינער, און דעריבער איז גענוג, ווען מען קאָן א שטיין ניט נעמען מיט איין האַנט (לויט ר' מאיר), אָדער ווען מען מוז טראָגן צוויי דריי אויפן אקסל (לויט ר' יוסי).

י. הבונה, אז איינער גייט בויען א צוים (גדר) צווישן זיין פעלד און אַ עפנטליכן פלאץ („רשות הרבים“, אן אָרט וואָס געהערט צו אלע מענטשן), מעג ער גראָבן טיף ביז ער קומט צו צו אַ פעלד-שטיין. דאָ האָט מען ניט מורא צו האָבן טאָמער וועלן מענטשן זאָגן, אז ער גראָבט כדי אויף דעם אָרט צו פארזייען, מחמת עס איז ניט דער שטייגער צו פארזייען לעבן אַ רשות הרבים. מה, וואָס זאָל ער טאָן מיט דער ערד, וואָס ער גראָבט ארויס? מחמת ארויסווארפן די ערד אין זיין פעלד אריין וועט דאָך עס מאַכן דעם איינדרוק, ווי ער פארבעסערט זיין פעלד מיט דער ארויפגעוואָר- פענע ערד? צוברו, זאָל ער די ערד צונויפנעמען אויף איין אָרט אין רשות הרבים און צורעכט מאַכן, אזוי זאָגט ר' יהושע; דאָס הייסט, שפעטער זאָל ער צונעמען די ערד פון רשות הרבים און מאַכן אים ווי ער איז געווען פריער. ר' עקיבא זאָגט, אז אזוי ווי מען טאָר ניט קאָלעע מאַכן אין א רשות הרבים, אזוי טאָר מען דאָרט ניט פארריכטן. דער טייטש איז, אז קיין פריוואט-מענטש דארף זיך ניט באַנוצן מיטן רשות הרבים, ניט נאָר ווען ער מאַכט פריער קאָלעע כדי ער זאָל עס דערנאָך פארריכטן, נאָר אפילו באלד צו פארריכטן, ווייל מען האָט מורא טאָמער וועט ער עס ניט טאָן גוט. מה, וואָס זאָל ער טאָן מיט דער ערד? די שאלה איז שוין פון ר' עקיבא, מחמת אין רשות הרבים טאָר ער דאָך איר ניט ווארפן. צוברו, ער מעג צונויפנעמען די ערד אין עטליכע ער-

בתוך שדהו פָּרֶדֶךְ הַמְזַבְּלִים, וְכֵן הַחֹפֶר בּוֹר וְשִׁים וּמְעָרָה:

פרק ד

א בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים, מְלַקֵּט אִתְּךָ עֲצִים וְאֲבָנִים וְעֵשְׂבִים מִתּוֹךְ שְׁלוֹ, פְּרֶדֶךְ שְׂדֵהוּא מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שְׁלֹ חֲבִירוֹ, אֵת הַגֶּסֶם הַגֶּסֶם, מִשְׂרָבֵי עוֹבְרֵי עֲבִירָה, הַתְּקִינוּ שְׂיָהָא זֶה מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שְׁלֹ זֶה, וְזֶה מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שְׁלֹ זֶה, שְׂלֵא בְּטוֹבָה, וְאִין צְרִיךְ לֹאמַר שְׂיָקֶצֶן לְהֵם מְזוֹנוֹת: ב שְׂדֵה

טער אין זיין אייגן פעלד, ווי דער שטייגער איז פון די וואָס פירן ארויס מיסט. מיר האָבן געלערנט פריער אין משנה ב', אז ארויספירן מיסט אין א פעלד מעג מען נאָר אין 3 מיסט־בערג (אויף אַ בית־סאה־פעלד), וואָס יעדער בארג האלט 10 מיסט־זעק 15 סאה א זאק. אזוי זאָל ער אויך טאָן מיט דער ארויסגעוואָרפענער ערד, מאכן פון איהר 3 בערג אויף א בית־סאה־פעלד (אַ פעלד פון 50 איילן די לענג אויף 50 איילן די ברייט). וכו', און אזוי (זענען אויך מחולק ר' יהושע און ר' עקיבא) ווען איינער גראַבט אַ ברונעס, אָדער אַ גרובן אָדער אַ הייל. דער דאָזיקער דין איז ניט וועגן שמיטה־יאָר, נאָר בכלל אז איינער וויל גראַבן אין זיין אייגן פעלד לעבן רשות הרבים אַ ברונעס, אָדער א לענגליכן גרובן אָדער אַ צוגעדעקטע הייל, און דארף ארויסוואַרפן די ערד. זאָגט ר' יהושע, אז ער מעג דערווייל ארויסוואַרפן די ערד אין רשות הרבים און דערנאָך איר צונעמען; און ר' עקיבא זאָגט, אז מען טאָר ניט. אזוי טייטשט דער ר"ש. דער רמבם אָבער טייטשט, אז דאָס מיינט מען אויך אים שמיטה־יאָר און עס איז דער זעלבער דין וואָס ביים גראַבן אַ צוים.

פרק ד.

א. בראשונה, צוערשט האָבן (די חכמים) געזאָגט, אַז אַ מענטש מעג אַראַפּקלייבן (אין שמיטה־יאָר) פון זיין אייגן פעלד די גרויסע שטיקלעך האַלץ און שטיינער און גראַז, אזוי ווי ער מעג אַראַפּקלייבן אין אַ פרעמד פעלד (סיי די גרויסע און סיי די קליינע). אזוי טייטשט דער ירושלמי די דאָזיקע משנה, דהיינו, אז די ווערטער „את הגס הגס“, „די גרויסע“, גייען ארויף אויף דעם ערשטן טייל פון דער משנה, אויף דעם „מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שלו“. אז אַ מענטש מעג אַראַפּ־קלייבן פון זיין אייגן פעלד די גרויסע שטיקלעך האַלץ און שטיינער און גראַז, און אז אין אַ פרעמד פעלד מעג מען קלייבן אלע שטיקלעך, סיי די גרויסע און סיי די קליינע. מחמת ביי זיך אין פעלד, ווען ער לאָזט איבער די קליינע, פארשטייט מען, אַז ער גרייט ניט צו דאָס פעלד צום אַקערן און זייען; אָבער אין אַ פרעמד פעלד פאר־שטייט מען, אז דאָס אַראַפּנעמען סיי די גרויסע און סיי די קליינע איז ניט לטובת דעם פעלד, ווייל ער דארף זיי האָבן פאר זיך. משרבו עוברי עבירה, ווען אָבער עס האָבן זיך פארמערט די וואָס טוען עבירות (וואָס ווילן באַארבייטן אים שמיטה־יאָר זייערע פעלדער, און זיי פלעגן אין זייערע אייגענע פעלדער אַראַפּקלייבן אויך די קליינע און פלעגן זאָגן, אז זיי קלייבן אַראַפּ נאָר די גרויסע). האָט מען מתקן געווען אז (קיינער זאָל אין זיין אייגן פעלד גאַרניט אַראַפּקלייבן, ניט גרויסע און ניט קליינע, נאָר) איינער זאָל אַראַפּקלייבן אין אנדערס פעלד און דער אנדערער זאָל אַראַפּקלייבן אין ערשטנס פעלד, אָבער דערביי טאָר מען ניט זאָגן (דעם אַראַפּקלייבער), „א דאנקו“, און מען דארף ניט צוגעבן, אז מען טאָר ניט באַשטימען צו געבן אים צו עסן. די נייע תקנה איז געווען, אז די בעלי בתים פון פעלדער טאָרן אין זייערע אייגענע פעלדער גאַרניט אַראַפּקלייבן קיין שטיקלעך האַלץ אָדער גראַז אָדער שטיינער אים שמיטה־יאָר, כאַטש זיי דארפן דאָס פאר זייער אייגענעם געברויך, און מיינען ניט צו פארבעסערן דאָס פעלד. אָבער יעדער בעל הבית מעג גיין אין אַן אנדערנס פעלד און אַראַפּקלייבן, אָבער דער אנדערער טאָר ניט זאָגן דעם אַראַפּקלייבער „א דאנק“

שְׁנַתְקוֹצָה, תִּזְרַע בְּמוֹצָאי שְׁבִיעִית, | בְּשִׂיא, אִין אוֹבְלִין פִּירוֹתֶיהָ בְּשִׁבְעִית
 שְׁנַפְיִיבָה אוֹ שְׁנַפְיִיבָה לֹא תִזְרַע | וּבִהִיא אוֹבְלִין, בְּשִׂיא, אִין אוֹבְלִין
 בְּמוֹצָאי שְׁבִיעִית, שְׂדֵה שְׁנַפְיִיבָה, | פִּירוֹת שְׁבִיעִית בְּמוֹצָה, וּבִהִיא אוֹבְלִין

(„בטובה“, „מיט אַ דאַנק“); און אויסרעדן זיך צו געבן דעם אַראַפּקלייבער צו עסן טאָר מען אודאי ניט. מחמת קוים דאַנקט מען דעם אַראַפּקלויבער אָדער מען גיט אים צו עסן, הייסט עס ווי דער בעל הבית אליין טוט עס.

ב. שדה שנתקוצה, א פעלד, וואָס מען האָט דערפון ארויסגענומען די דערנער (אים שמיטה־יאָר, און אזוי ארום צוגעגרייט דאָס פעלד אז מען זאָל עס קאָנען פאַר־זייען), מעג מען עס מוצאי שמיטה (אין יאָר נאָך שמיטה) פאַרזייען; שניטיבה או שנידירה, אויב אָבער מען האָט דאָס פעלד (אים שמיטה־יאָר) גוט צוגעגרייט (פאַר־אַקערט) אָדער מען האָט (אויף דעם פעלד) אוועקגעשטעלט בהמות און עס באַמיסטיקט, טאָר מען דאָס פעלד ניט פאַרזייען אין נאָך־שמיטה־יאָר. דער ירושלמי האָט אויף דער משנה צוויי טייטשן, דער ערשטער איז, ווי מיר האָבן דאָ געגעבן, און מחמת אַראַפּ־נעמען די דערנער אים שמיטה־יאָר איז ניט אזא גרויסע עכירה ווי פאַראַקערן און באַמיסטיקן, דעריבער האָבן די חכמים ביים אַראַפּנעמען די דערנער אים שמיטה־יאָר ניט באַשטראַפּט דעם בעל הבית אז ער זאָל ניט טאָרן פאַרזייען אין נאָך־שמיטה־יאָר, און ביים פאַראַקערן אין באַמיסטיקן האָבן זיי אים יאָ באַשטראַפּט. דער צווייטער טייטש איז אַז „שנתקוצה“ מיינט פאַראַקערן איינמאָל דאָס פעלד, כדי די דערנער זאָלן ארויסגעריסן ווערן, און „שניטיבה“ מיינט פאַראַקערן צוויי מאַל דאָס פעלד; און דער ירושלמי זאָגט, אַז דאָס איז געווען אין דער צייט פון אַ גזירה, ווען אַ פרעמדע רעגירונג האָט גוזר געווען אויף די יידן אין ארץ ישראל צו באַצאָלן פון די פעלדער גרויסע שטייערן, און די יידן זענען געצווינגן געוואָרן צו פאַראַקערן און פאַרזייען זייערע פעלדער אים שמיטה, כדי צו האָבן מיט וואָס צו צאָלן די שטייערן. די חכמים האָבן מתיר געמאַכט, אז מען זאָל נאָר אַקערן איין מאַל, מחמת דאָס איז נויטיק גע־ווען פאַר דעם דאָזיקן יאָר. אויב אָבער איינער האָט געאַקערט צוויי מאַל, האָט מען אים באַשטראַפּט, אז ער זאָל אין נאָך־שמיטה־יאָר ניט טאָרן פאַרזייען, „שנידירה“ מיינט מען, לויט ביידע טייטשן, אוועקשטעלן אויפן פעלד בהמות, וועלכע זאָלן דאָרט אַנוואַרפן מיסט און עס באַמיסטיקן; „שנידירה“ איז פון לשון „דיר“, מאַכן אַן אָרט פאַר בהמות. מען מיינט דאָ, אז מען האָט ניט אַפּגעהיטן דאָס די דינים פון דער משנה אין פרק ג' משנה ד'. שדה שניטיבה, א פעלד, וואָס מען האָט עס פאַראַקערט (אים שמיטה), זאָגן די בית שמאי אז מען טאָר אירע פרוכטן ניט עסן אים שמיטה, און די בית הלל זאָגן, אז מען מעג עסן. דאָס איז, לויט די בית שמאי, אַ שטראַף, אז כאַטש די פרוכטן וואַקסן פון זיך אליין, מען האָט זיי ניט פאַרזייט, טאָר מען זיי ניט עסן, ווייל אין פעלד איז געטאָן געוואָרן אַן אַרבייט אים שמיטה; אָבער די בית הלל זאָגן, אז מען מעג יאָ עסן די פרוכטן. וועגן דער שאלה, וועלכע פרוכטן, וואָס וואַקסן פון זיך אליין („ספיחים“), מעג מען עסן אים שמיטה, און וועלכע טאָר מען ניט, און בכלל וועגן דער גזירה ניט צו עסן אים שמיטה־יאָר „פון זיך אליין וואַקסענדיקע תבואה און ירקות“ („ספיחים“) לערנט די משנה פרק ט' משנה א' און דאָרט וועלן מיר דאָס דערקלערן. סיי ווי, די משנה דאָ מיינט אזעלכע פרוכטן, וואָס מען מעג יאָ עסן אים שמיטה. בית שמאי, די בית שמאי זאָגן, אז מען טאָרניט עסן שמיטה־פרוכטן געבענדיק אַ דאַנק (דעם בעל הבית), און די בית הלל זאָגן, אז מען מעג עסן, סיי געבנדיק אַ דאַנק, סיי ניט געבנדיק אַ דאַנק. די תורה זאָגט, אז אים שבועות זענען אלע פעלדער און גערטנער הפקר, און יעדער מעג אריינגיין אין די פעלדער און גערטנער און נעמען פרוכטן (תבואות, ירקות, ביימער־פרוכטן) וועלכע וואַקסן דאָרט. זאָגן די בית שמאי, אַז מען טאָר דאָס ניט געבן אַ דאַנק דעם בעל הבית פון פעלד און פון גאָרטן, מחמת

בְּטוֹבָה וְשֵׁלָא בְּטוֹבָה. ר' יְהוּדָה | וּמְחִזְקִים יְדֵי עֲכוּם בְּשִׁבְעִית, אֲבָל
 אומרי, חֲלוּף הַדְּבָרִים, זוּ מְקוּלֵי בִישׁ | לֹא יְדֵי יִשְׂרָאֵל. וְשׂוֹאֲלִין בְּשֵׁלּוּמִן
 וּמְחִזְקֵי בֵּיהּ: גַּ חוֹזְרִין גִּירִין מִן | מִפְּנֵי דְרַבֵּי שְׁלוּם; דְּהַמְדֵּל בְּזֹתִים
 הַגְּזִיּוֹם בְּשִׁבְעִית, אֲבָל לֹא מִיִּשְׂרָאֵל | בְּשֵׁא יְגוּם, וּבְהִיא יִשְׂרָשׁ, וּמוֹדִים

אז מען גיט אים א דאנק הייסט עס ווי עס איז ניט הפקר, נאָר עס איז דעם בעל
 הבית'ס און מען באצאלט אים דערפאר מיט א דאנק. אָבער די בית הלל זאָגן, אַז
 „געבן אַ דאָנק“ הייסט ניט באַצאַלט. ר' יהודה זאָגט, אַז די ווערטער זענען פֿאַר־
 קערט (דהיינו, אַז די בית שמאי זאָגן, אַז מען מעג יאָ געבן אַ דאָנק, און די בית הלל
 זאָגן אַז מען טאָרניט); דאָס איז פֿון די פֿאַרלייכטערונגען (קולִי) פֿון די בית שמאי און
 די באַשווערונגען (חומרי) פֿון די בית הלל. אין דעם גרעסטן טייל פֿון די דינים, אין
 וועלכע די בית הלל זאָגן אנדערש פֿון די בית שמאי, זענען די בית הלל מיקל, מאַכן
 לייכטער, זאָגן, אַז מען מעג, און די בית שמאי זענען מחמיר, מאַכן שווערער, זאָגן
 אַז מען טאָר ניט. אָבער עס זענען פֿאַראַן אויסנאַמס־פֿאַלן, ווען די בית שמאי זענען
 מיקל און די בית הלל זענען מחמיר, און די דאָזיקע פֿאַלן רופֿט מען „קולי בית שמאי
 והומרי בית הלל“. די פֿאַרלייכטערונגען פֿון די בית שמאי און פֿאַרשווערונגען פֿון די
 בית הלל; זיי ווערן אויסגעזעכנט אין דער מסכת עדיות פֿרקים ד' און ה'. לויט ר'
 יהודה געהערט אויך דער דאָזיקער דין צו די אויסנאַמס־פֿאַלן.

ג. חוזרין, מען מעג דינגן פֿון גויים (אין נאָך שמיטה־יאָר) פעלדער, וועלכע
 די גויים האָבן פֿאַראַקערט אים שמיטה־יאָר („גירין“, פֿאַראַקערט פעלדער), אָבער
 פֿון יידן טאָר מען ניט. ווייל די גויים האָבן דאָך געמעגט אַקערן זייערע פעלדער אים
 שמיטה־יאָר און דעריבער ווען אַ ייד דינגט אַזאַ פעלד צום פֿאַרזייען, אַז כאָטש ער
 געניסט דאָך פֿון דעם וואָס דאָס פעלד איז פֿאַראַקערט געוואָרן אים שמיטה און ער
 קאָן עס גלייך פֿאַרזייען, מעג ער עס טאָן. אָבער פֿון יידן, וועלכע האָבן עובר געווען
 אַ עבירה און פֿאַראַקערט זייערע פעלדער אים שמיטה־יאָר, טאָר מען ניט דינגן די
 פעלדער אים נאָך שמיטה־יאָר, מחמת מען געניסט דאָך פֿון אַ געטוענער עבירה.
 ומחזיקין, און מען מעג „ווינטשן דערפֿאַלג“ צו גויים (וואָס אַרבייטן אין זייערע פעל־
 דער) אים שמיטה־יאָר. „מחזיקין ידיו“, „פֿאַרשטאַרקן די הענד“, ווינטשן דערפֿאַלג“.
 אַבל, אָבער יידן (וואָס אַרבייטן זייערע פעלדער אים שמיטה יאָר) טאָר מען ניט
 ווינטשן דערפֿאַלג. דאָס איז אַ דין, אַז מען טאָר ניט צוגעבן מוט, מחזק זיין, אַזעלכע
 וואָס טוען עבירות. ושוואַלִין בשלומם, און מען מעג באַגריסן (גויים), כדי עס זאָל זיין
 שלום. „מפני דרכי שלום“, צוליב שלום וועגן, מיינט מען טאָן זאכן, וואָס מען וואַלט
 ניט געטאָרט טאָן, אָבער כדי מען זאָל ניט אַרויסרופֿן קריגערייען, כדי אָנצוהאַלטן „די
 וועגן פֿון שלום“, האָט מען עס דערלויבט צו טאָן. די גמרא גטין ס"ב זאָגט דעריבער,
 אַז דאָס מיינט מען ניט אין סתם צייטן, מחמת מען מעג דאָך און מען דאַרף סיי־ווי באַ־
 גריסן גויים („לשאלו בשלומם“, פֿרעגן זיך וואָס זיי מאַכן“, זאָגן „שלום!“) נאָר
 מען מיינט דאָ אין די חגאות פֿון עבודה זרה, און לויט דין וואַלט מען ניט געטאָרט
 אין אַזעלכע טעג זיי באַגריסן, ווייל דאָס קאָן אויסגעטייטשט ווערן ווי אַנערקענונג
 פֿאַר די עבודה־זרה־חגאות. דעריבער לערנט די משנה אַז צוליב שלום וועגן מעג מען.
 ד. המדל, אַז איינער „מאכט אָרעס“, (ווייל אויסשניידן טייל) צוגעדיכטע אייל־
 בירט־ביימער (אים שמיטה־יאָר), זאָגן די בית שמאי, אַז ער זאָל (די ביימער) אָפֿ־
 האָן (און איבערלאָזן דעם וואַרצל אין דער ערד). און די בית הלל זאָגן, ער מעג אויס־
 רייסן די ביימער מיטן וואַרצל. „המדל“ איז פֿון וואָרט „דלל“, „מאַכן אַרימער“ (דאָס
 וואָרט האָבן מיר געהאַט אין מסכת פֿאה פרק ג' משנה ג'). און מען מיינט דערמיט, אַז
 ווען ביימער וואַקסן צו־געדיכט איינער לעבן דעם אנדערן, שניידט מען אויס טייל
 פֿון זיי. די בית שמאי האַלטן, אַז אויסרייסן מיטן וואַרצל טאָר מען ניט, ווייל עס

במחליק עד שניגום. אי זה הוא המחליק? אחד או שנים. המחליק? שלשה זה בצד זה. במה דברים אמורים? מתוך שלו, אבל מתוך של חבירו אף המחליק ישרש: ה המחלקע ביות, לא יתפיה בעפר, אבל מכסה הוא באבנים או בקש.

מאכט דעם איינדרוק ווי מען גרייט־צו די ערד צום פארזייען; און די בית הלל זאגן, אז ווייל מען שניידט אפ נאָר אַ קליינע צאָל ביימער מעג מען אויך אויסרייסן, ומודיס, די בית הלל זענען מסכים (צו די בית שמאי), אז ווען מען מאכט גליאטיק („במחליק“, ווען מען רייסט ארויס מער ביימער) אז מען מעג נאָר אַפּהאַקן (און ניט ארויסרייסן מיטן וואַרצל). וואָס הייסט „המידל“, „אַרימער מאַכ־ן? ווען (מען שניידט אַפּ) איינעם אָדער צוויי (ביימער). וואָס הייסט „המחליק“, „גליאטיק מאַכ־ן? ווען (מען שניידט אַפּ) דריי ביימער איינעם לעבן אנדערן. ווען מען שניידט אַפּ דריי ביימער איינעם לעבן אנדערן דאַרף מען יאָ איבערלאָזן די וואַרצלן, ווייל אויב ניט זעט עס אויס ווי מען האָט אַפּגערייניקט אַ שטיק פעלד כדי מען זאָל עס קאַנען פּאַרזייען. במה, ווען איז דאָס געזאַגט געוואָרן (אז מען טאָר ניט אויסוואַרצלן)? ווען ער שניידט אַפּ אין זיין אייגענעם, אָבער אויב אין אַ פּרעמדנס (פעלד) (ווייל ער דאַרף דאָס האַלץ האָבן פאַר זיך צום נוצן), מעג ער אויך אלס „מחליק“ (ביים אפּשניידן דריי ביימער) אויסרייסן מיטן וואַרצל. ווייל מען ווייסט, אז ער מיינט ניט צו צוגרייטן דאָס פעלד צום פּאַרזייען. מחמת דאָס פעלד איז דאָך ניט זיינס.

ה. המבקייע, אז איינער האקט אויס (אים שמיטה) שטיקלעך האַלץ פון אן אייל־בירטן־בוים (ער לאַזט־איבער דעם בוים, נאָר ער האַקט פון אים ארויס שטיקלעך האַלץ) זאָל ער (דאָס אויסגעהאַקטע אַרט) ניט פּאַרדעקן מיט ערד, אָבער ער מעג עס פּאַרדעקן מיט שטיינער אָדער מיט שטרוי. ווייל פּאַרדעקנדיק מיט ערד, מאכט ער דעם בוים בעסער צום וואַקסן (וואָרום ערד האָט אין זיך נאַרונגס־שטאַף פאַר דעם בוים) און דאָס טאָר מען ניט אים שמיטה; אָבער ווען ער פּאַרדעקט די לעכער מיט שטיינער אָדער מיט שטרוי איז עס נור כדי דער בוים זאָל ניט קאַליע ווערן, און דאָס מעג מען. הקוצץ, אז איינער האקט אויס קלעצער פון אַ סיקאַמאַר־בוים (שקמה) זאָל ער ניט צודעקן (די אויסגעהאַקטע ערטער אין בוים) מיט ערד, אָבער ער מעג פּאַרדעקן מיט שטיינער אָדער מיט שטרוי. אלץ צוליב דעמזעלבן טעם, ווייל ערד פּאַרבעסערט דעם בוים; אָבער שטיינער און שטרוי פּאַרדעקן נור אז דער בוים זאָל ניט קאַליע ווערן אין, מען טאָר ניט האַקן (קלעצער פון) אַ קיינמאַל־ניט־געהאַקטן סיקאַמאַר־בוים (בתולת השקמה) אים שמיטה־יאָר, ווייל עס איז אן ארבייט. „שקמה“ איז אַ סיקאַמאַר־בוים, פון וועלכן מען שניידט ארויס פון צייט צו צייט שטיקער האַלץ אויף קלעצער, און מען לאַזט דעם שטאַם־וואַרצל פון בוים ווייטער וואַקסן, ווען מען האָט פון דעם סיקאַמאַר־בוים קיינמאַל נאָך קיין קלעצער ניט ארויסגעשניטן, הייסט ער „בתולת השקמה“, דאָס הייסט, ווי אַ „מיידל“ (בתולה), וואָס איז נאָכניט אָנגערירט געוואָרן. זאָגט די משנה, אז אָנהויבן ארויסשניידן קלעצער פון אַ בתולת השקמה, פון אַ סיקאַמאַר־בוים, פון וועלכן מען האָט נאָך קיינמאַל ניט געשניטן, טאָר מען ניט אים שמיטה־יאָר, ווייל דאָס איז אן ארבייט אויף צו פּאַרבעסערן דעם בוים, וואָרום דער בוים וואַקסט דאדורך דיקער און בעסער. ר' יהודה זאָגט, אז אפּשניידן (פון אַ בתולת השקמה) ווי געוויינליך (ניט איבערלאַזנדיק צען טפחים פון בוים־שטאַם איבער דער ערד) טאָר מען ניט, נאָר ער מעג אָדער ווען ער לאַזט־איבער צען טפחים אָדער ער שניידט אינ־גאַנצן אַפּ דעם בוים. מען איז זיך נוהג ניט צושניידן אַ סיקאַמאַר־בוים פון צען טפחים

והקוצץ קנים, ר' יוסי הגלילי אומר, ירחיק טפה, ר' עקיבא אומר, קוצץ בדרפו בקרדום או במגל ובמגירה ובכל מה שיצאה, אילן שנפשח, קושרין אותו בשביעית, לא שיעלה אלא שלא שלא יוסיף; ז מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית? הפגים, משני ירחו אוכל בהם פתו בשדה.

און העכער אָדער אינגאנצן, ווייל דאדורך ווערט דער בוים גיט פארבעסערט; און דעריבער מעג מען עס טאָן אין שמיטה־יאָר, אזוי איז צו זען פון דער גמרא בבא בתרא פ' דעם טעם פון ר' יהודה.

ו. המזב, אז איינער וויל אָפּהאַקן אים שמיטה די שפיצן (עקו, זנב, עק, המזב, אָפּהאַקן די עקו) פון די וויינטשאַקן, אָדער אז איינער וויל אָפּהאַקן שטעק־לעד (כדי זיי זאָלן וואַקסן דיקער) זאָגט ר' יוסי הגלילי, אז ער זאָל האַקן א טפח ווייט (פון דער ערד). דאָס הייסט, אז נידריקער פון אַ טפח צו דער ערד טאָר ער די וויינט־שטאָקן און די שטעקעלעך גיט אָפּהאַקן אים שמיטה־יאָר, אזוי טייטשט דער ברטנורא, די אנדערע מפרשים (מלאכת שלמה, משנה ראשונה) האָבן דערויף עטליכע קשיות, און די שווערסטע פון זיי איז, וואָס אָפּהאַקן צווייגן פון אַ וויינטשאַק איז דאָך אַ פארבאָט אין דער תורה (ויקרא כ"ה, וכרמך לא תזמור, און, תזמור מינט מען דאָך אָפּהאַקן צווייגן). די, משנה ראשונה רעכנט דעריבער, אז "המזב" מינט אָפּהאַקן די שפיצן פון די צווייגן, ר' עקיבא זאָגט, אז ער מעג האַקן ווי געוויינליך (ער דארף גיט דערווייטערן זיך אַ טפח); מיט אַ האַק, אָדער מיט אַ שנייד־מעסער, אָדער מיט אַ זעג, און מיט וואָס ער וויל, דער, תפארת ישראל מינט, אז ווערטער פון "מיט אַ האַק" ביז, וואָס ער וויל, זענען גיט ר' עקיבא'ס, נאָר דאָס איז שוין אַ באַ־זונדערער דין אין דער משנה און דערויף איז אויך ר' יוסי הגלילי מסכים. אילן שנפשח, א בוים, וואָס איז צעשפאלטן געוואָרן, מעג מען אים צובינדן אים שמיטה־יאָר, גיט כדי (דער שפאלט) זאָל זיך פארהיילן (צוואַקסן צוזאַמען), נאָר כדי ער זאָל זיך גיט פארגרעסערן, שנפשח" איז דער טייטש צעשפאלטן, און דאָס וואָרט איז פאראן אין תנך, איכה ג', ויפשחני, שיעלה, ער זאָל זיך פארהיילן, ער זאָל, אויפגיין, ער זאָל זיך צוריק צוואַקסן.

ז. מאימתי, פון ווען אן מעג מען עסן ביימער־פּרוכטן אים שמיטה־יאָר? כדי צו פארשטיין די דאָזיקע משנה און די ווייטערדיקע משנה איז נויטיק צו וויסן, אז פרוכטן, וועלכע וואַקסן אים שמיטה־יאָר, פירות שביעית, האָבן אַ הייליקייט, אַ קדושה. מען מעג עסן, אָבער מען טאָר זיי גיט קאליע מאַכן. די גמרא פסחים נ"ב זאָגט אז דער פּסוק אין חומש (ויקרא כ"ה) אז אים שמיטה־יאָר זאָל מען עסן די תבואה (לאכלה), מינט, לאַכלה ולא להפסד, עסן מעג מען, אָבער קאליע מאַכן טאָר מען גיט. דעריבער מעג מען עסן שמיטה־פּרוכטן נאָר ווען זיי זענען שוין צייטיק. אָבער קוים עסט מען זיי ווען זיי זענען גאַרניט צייטיק, און עס איז גיט דער שטייגער, אז מענטשן זאָלן זיי עסן אין אזא צושטאַנד, הייסט עס קאליע געמאַכט זיי, או מען טאָר גיט. אָבער עס טרעפט ביי טייל פּרוכטן, וואָס כאַטש זיי זענען נאָכניט אינגאנצן צייטיק, פונדעסטוועגן די אַרבייטער אין פעלד עסן זיי נאָ, אָבער אין שטוב אריין ברענגט מען זיי גיט צום עסן. די משנה פרעגט דעריבער; ווען איז דער שטייגער צו עסן פרוכטן פון א בוים, אז מען זאָל זיי מעגן עסן אים שמיטה־יאָר? די משנה ענטפערט: הפגים משזיריחו, די ניט־צייטיקע פייגן (פגים), ווען זיי ווערן אביסל רויטלעך (משזיריחו, פון זרח, שיינען) מעג מען עסן מיט זיי דאָס ברויט אין פעלד, כאַטש זיי זענען נאָכניט צייטיק, פונדעסטוועגן אין פעלד ביי דער ארבייט איז דער שטייגער זיי צו עסן מיט ברויט. אָבער אין שטוב אריין טאָר מען זיי נאָכניט ברענגן, פגים הייסן, ניט־צייטיקע פייגן, און אין שיר השירים ה' געפינען מיר, התאנה הנטה פגיה, בחלו, ווען די פייגן ווערן באלד־צייטיק, מעג מען זיי שוין ארייננעמען

בִּיחְלוֹ, בּוֹגֵם לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְכֵן פּוֹצֵא
 כְּהֵם בְּשֵׂאֵר שְׁנֵי שְׁבֻעֵי חֵיב בְּמַעֲשְׂרוֹת;
 ח הַבּוֹסֵר, מְשַׁהֲבִיא מִים אוֹכֵל בּוֹ
 פְּתוֹ בַּשְּׂדֵה, הַבְּאִישׁ, בּוֹגֵם לְתוֹךְ בֵּיתוֹ,
 וְכֵן פּוֹצֵא בּוֹ בְּשֵׂאֵר שְׁנֵי שְׁבֻעֵי חֵיב
 בְּמַעֲשְׂרוֹת; ח וְתִים, מְשַׁכְּנִים
 רְבִיעֵית לְסָאָה פּוֹצֵעַ וְאוֹכֵל בַּשְּׂדֵה,
 הַכְּנִיסוּ חֲצֵי לוֹג, פּוֹתֵשׁ וְסֶךְ בַּשְּׂדֵה,
 הַכְּנִיסוּ שְׁלִישׁ, פּוֹתֵשׁ בַּשְּׂדֵה וְכוּנֵם
 לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְכֵן פּוֹצֵא כְּהֵם בְּשֵׂאֵר

אין שטוב (און דאָרט עסן). ווייל דער שטייגער איז, אז באלד־צייטיקע פייגן עסט מען שוין אויך אין שטוב, וכגון און אזוי ווי זיי (ווי די באלד־צייטיקע פייגן) איז מען אין די אַנדערע יאָרן פון דער זיבן־יאָרן־צייט מחוייב אראָפצונעמען פון זיי מעשרות. יעדע 7 יאָר הייסן „שבוע“ (פון וואָרט „שבוע“, זיבן); דאָס 7טע יאָר פון זיי איז שמיטה, און די איבעריקע 6 יאָר הייסן „שאר שני שבוע“, „די אַנדערע יאָרן פון דער 7־יאָר צייט“. אים שמיטה־יאָר דארף מען פון די פרוכטן ניט אראָפנעמען קיין מעשרות, מחמת אים שמיטה־יאָר זענען אלע פרוכטן הפקר, און הפקר איז פטור פון מעשר. אין די אַנדערע 6 יאָרן מוז מען יא אראָפנעמען מעשר. אָבער מעשר דארף מען אראָפ־נעמען נאָר פון צייטיקע פרוכטן. זאָגט די משנה, אז ווען די פייגן ווערן באלד־צייטיק (בבבב) דארף מען שוין אראָפנעמען פון זיי מעשרות.

ח. הבוסר, ניט־צייטיקע וויינטרויבן, ווען זיי געבן שוין ארויס פון זיך, וואסער (זאפט), מעג מען (אים שמיטה־יאָר) עסן מיט זיי דאָס ברויט אין פעלד. כאָטש זיי זענען נאָכניט צייטיק, אָבער אין פעלד ביי דער ארבייט איז דער שטייגער צו עסן ברויט מיט „בוסר“, מיט ניט־צייטיקע. זויערע וויינטרויבן, הבאיש, ווען די וויינטרויבן ווערן שוין באלד־צייטיק (און מען זעט שוין ארויס די קערנדלעך דורך דער שאַל) מעג מען ארייננעמען אין שטוב (אין עסן). אזוי טייטשט דאָס וואָרט „הבאיש“ דער ירושלמי, „משינתחילו להתבשל“, ווען זיי הייבן אָן צו ווערן צייטיק. דער רמבם טייטשט, אז די וויינטרויבן זענען שוין אזוי שטאַרק צייטיק דאָס ווען מען לאָזט זיי ליגן ווערן זיי קאַליע, און דער „תוספות יום טוב“ ברענגט דערצו דעם פסוק אין ישעיה ה' וואו „ענבים“ מיינט מען גוטע וויינטרויבן און „באושים“ שלעכטע. וכגון און אזוי ווי זיי (ווי די באלד־צייטיקע וויינטרויבן, הבאיש) איז מען אין די אַנדערע יאָרן פון דער זיבן־יאָרן־צייט מחוייב אראָפצונעמען מעשרות. דאָס הייסט, ווי מיר האָבן דערקלערט אין דער פריעריקער משנה, אז אויך בנוגע מעשרות הייסן דעמאָלס די וויינטרויבן שוין פארטיק. דאָס וואָרט „מים“, „וואסער“, מיינט דאָ „פליסיקייט“, דער זאפט פון וויינטרויבן.

ט. זיתים, איילבירטן, ווען זיי זענען אזוי אויפגעוואקסן, אז זיי געבן־ארויס אַ פירטל קוואַרט (לוג) אייל פון א סאה (6 טעפ, קבים) איילבירטן, מעג מען זיי שפאלטן און עסן אין פעלד. דאָס הייסט, אז די דאָזיקע איילבירטן זענען נאָכניט צייטיק, אָבער זיי זענען שוין אין אַזאַ צושטאַנד, אז ווען מען קוועטשט־אויס א סאה פון זיי געבן זיי ארויס אַ פערטל לוג (קוואַרט) אייל; דעמאָלס איז שוין דער שטייגער, ווען מען אר־בייט אין פעלד, צו שפאלטן די איילבירטן, צו מאכן זיי ווייכער, און צו עסן, און דער־בער מעג מען זיי אויך אין שמיטה־יאָר עסן אין פעלד. הכניסו, אויב די איילבירטן זענען שוין אביסל צייטיקער און זיי געבן ארויס אַ האלבע קוואַרט אייל (פון א סאה), מעג ער זיי צעקוועטשן און שמירן זיך מיט דעם אייל אין פעלד. שמיטה־איילבירטן מעג מען ניט נאָר עסן, נאָר אויך שמירן זיך מיט זייער אייל, און עס איז דער שטייגער פון מענטשן דאָס צו טאָן, זאָגט דאָ די משנה, אז אין פעלד, ביי דער ארבייט, איז מען זיך נוהג, אז ווען די איילבירטן ווערן אביסל צייטיקער און מען קאָן ארויס־קוועטשן פון זיי א האלבע קוואַרט אייל פון א סאה איילבירטן, זאָל מען זיי צעקוועטשן און צו שמירן זיך מיט דעם אייל, און דערבער מעג מען עס טאָן אויך אין שמיטה־יאָר. הכניסו, אויב די איילבירטן זענען שוין אזוי צייטיק, אז זיי ברענגן אַ דריטל (שליש) מעג מען זיי שוין צעקוועטשן אין פעלד און אריינעמען אין שטוב (און עסן אים

שְׁנֵי שָׁבָע תְּהִיבִים בְּמַעֲשֵׂוֹתָיו, וְשָׂאָר
 כָּל פִּירוֹת הָאֵילָן, כְּעוֹנֶתָן לְמַעֲשֵׂוֹת
 בְּךָ עוֹנֶתָן לְשִׁבְעִית; וּמֵאִמְתִּי אֵין
 קוֹצֵצִין הָאֵילָן בְּשִׁבְעִית? בְּשָׂאָ כָּל
 הָאֵילָן מְשִׁיִּשְׁלוֹ, וְהַגְּפָנִים מְשִׁיִּנְרֵעוּ,
 וְחֻזְתִּים מְשִׁיִּנְצוּ, וְשָׂאָר כָּל אֵילָן
 מְשִׁיִּוְצִיא, וְכָל אֵילָן, כִּינּוּן שָׂבָא לְעוֹנֶת

שמיטה-יאָר). וועגן דעם וואָרט א „דריטל“, „שליש“, זענען פאראן עטליכע מיינונגען. דער ר"ש טייטשט, אז די איילבירטן זענען אויפגעוואקסן א דריטל פון דער גרויס, וואָס זיי האָבן ווען זיי זענען שוין אינגאנצן פארטיק; דער ר"ש ברענגט אויך א צווייטן טייטש, דהיינו, אז זיי געבן אדריטל פון דעם איל, וואָס זיי געבן ווען זיי זענען אינ-גאנצן פארטיק. דער רמב"ם טייטשט „א דריטל קוואָרט (לוג)“. פון ירושלמי איז צו זען, אז דער טייטש פון „שליש“ איז „א גאנצע קוואָרט (לוג)“, און עס הייסט „שליש“, ווייל פון א סאה פארטיקע איילבירטן נעמט מען ארויס דריי קוואָרט. וכו', און אזוי ווי זיי (ווי די איילבירטן וואָס געבן א דריטל, שלישי) איז מען אין די אנדערע יאָרן פון דער זיבן-יאָרן צייט מחויב אראָפצונעמען מעשרות. מחמת אויך בנוגע מעשרות הייסן די דאָזיקע איילבירטן פארטיקע פרוכטן, ושאר, און אלע אנדערע, בייער-פרוכטן ווען עס קומט זייער צייט (אז מען מוז שוין אראָפנעמען פון זיי) מעשרות, איז עס אויך זייער צייט צו (מעגן זיי עסן אים) שמיטה-יאָר. דאָס הייסט, אז מען מעג זיי עסן אים שמיטה-יאָר דעמאלס, ווען אין די אַנדערע יאָרן פון דער זיבן-יאָרן צייט דארף מען פון די דאָזיקע פרוכטן אראָפנעמען מעשרות. וועגן דער צייט פאר יעדער בויס-פרוכט בנוגע מעשרות לערנט די משנה אין מסכת מעשרות פרק א'.

י. מאימתי, פון ווען אָן טאָר מען ניט אָפהאקן א בויס (פון פרוכטן) אים שמיטה-יאָר? דער חומש (דברים כ') זאָגט, אז מען טאָר ניט פארניכטן (לא תשחית) אַ בויס, וואָס גיט ארויס פרוכטן. די גמרא אין בבא קמא צ"א זאָגט, אז אויב מען קאָן פאר דעם האַלץ פון בויס באקומען מער ווי פאר די פרוכטן, מעג מען יאָ אָפהאקן דעם בויס. אָבער אים שמיטה-יאָר טאָר מען דאָך ניט פארניכטן קיין שמיטה-פירות. פּרעגט דאָ די משנה, פון ווען אָן הייסט עס, אז דער בויס טראָגט שוין די שמיטה-פרוכטן, אז מען זאָל אים ניט טאָרן אפהאקן אָפילו ווען אין אנדערע יאָרן וואָלט מען יאָ געמעגט? בית שמאי זאָגן, אז ביי יעדן בויס זינט דער בויס גיט ארויס (משיוציא). רש"י (פסחים נ"ב) און דער רמב"ם טייטשן, ווען דער בויס הויבט אָן ארויסצוגעבן גרינע בלעטער (אים חודש ניסן); דער ר"ש טייטשט, ווען ער גיט ארויס פרוכט. דער מאָלס הייסט שוין, אז דער בויס הויבט שוין אָן צו געבן די שפּראָצונגען פון פרוכטן און מען טאָר ניט קאליע מאכן זיי, בית הלל זאָגן, אז די באַקסער-בייער פון ווען זיי הענגן-אראָפ (משישללו, פון „שלשל“ אראָפלאָזן, ווען די צווייגן מיט דעם בליהעכץ ציען זיך אראָפ, ווערן שווער), און די וויינטאָקן פון ווען די וויינטרויבן האָבן קער-נער (משיגריעו, פון „גרעין“, קערנדל), און די איילבירטן-בייער פון ווען זיי שפּראָצן (משינצו, עס באווייזט זיך בליהעכץ, די „נצינים“), און אלע אנדערע בייער פון ווען זיי געבן-ארויס (משיוציא, אזוי ווי די בית שמאי זאָגן). אויף „משיגריעו“ (ביי וויינטרויבן) זענען פאראן נאָך צוויי טייטשן. דער ירושלמי זאָגט פון ווען „זיי האָבן שוין זאפט“ (פון איוב ל"ו „יגרע נטפי מים“, טריפן טראָפנס וואסער, כאָטש דאָרט טייטשן די מפרשים „פארמיידן טראָפנס וואסער“). דער ר"ש טייטשט, ווען די וויינ-טרויבן ווערן אויפגעוואקסן און הייסן „גרוע“, וכל, און יעדער בויס, ווען זיינע פרוכטן זענען שוין אזוי צייטיק, אז מען דארף אראָפנעמען פון זיי מעשרות, מעג מען אים אָפהאקן. די משנה זאָגט, אז כאָטש ווען דער בויס הויבט אָן צו טראָגן פרוכטן טאָר מען אים אים שמיטה-יאָר ניט אָפהאקן, ווייל מען מאכט קאליע די פרוכטן, די שמיטה-פירות, פונדעסטוועגן אויב די פרוכטן זענען שוין אזוי צייטיק, אז מען דארף שוין געבן פון זיי מעשרות, דארפן זיי שוין ניט האָבן דעם בויס און מען מעג דעריבער אָפהאקן דעם בויס מיט די פרוכטן. פארשטעהט זיך, אז דאָס איז נור ווען מען מעג

הַמַּעֲשֵׂרוֹת מִתֵּר לְקוֹצֵצוֹ. כִּמּוֹה יֵהָא בְּיֹת וְלֹא יִקְוֶצְנוּ? רֹבַעַ. רַבֵּן שְׁמַעוֹן
בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, הַכֹּל לְפִי הַיּוֹת:

פרק ה

א בְּנוֹת שׁוֹחַ, שְׁבִיעִית שְׁלֶהֶן | אֲלֵא בְּנוֹת שׁוֹחַ; בַּטּוֹמֵן אֶת הַלּוֹף
שְׁנֵינָה, שְׁהֵן עוֹשׂוֹת לְשִׁלֵּשׁ שָׁנִים. | בְּשִׁבְעִיתָ, ר' מֵאִיר אָמַר, לֹא יִפְחוֹת
ר' יְהוּדָה אָמַר, הַפְּרָס יוֹת, שְׁבִיעִית | מִסָּאֲתִים עַד גּוֹבַה שְׁלִשָּׁה טַפְחִים
שְׁלֶהֶן מוֹצְאֵי שְׁבִיעִית, שְׁהֵן עוֹשׂוֹת | וְטַפַּח עֶפְרַע עַל גְּבִיּוֹ, נַחְכְּמִים אוֹמְרִים,
לְשִׁתֵּי שָׁנִים. אָמְרוּ לוֹ, לֹא אָמְרוּ | לֹא יִפְחוֹת מֵאַרְבָּעָה קָבִים עַד גּוֹבַה

דעם בוים בכלל אָפּהאקן און מען איז ניט עובר אויף דעם פארבאָט פון „לא תשחית“, ווי מיר האָבן פריער געשריבן, דהיינו, אז דאָס האַלץ איז זייער טייער. כמה, וויפיל (איילבירטן) דארפן זיי אין אן איילבירטן־בוים און מען זאל אים ניט טאָרן אָפּהאקן א פערטל (א פירטל טאָפּ, „רובע הקב“); ר' שמעון בן גמליאל זאָגט, אז עס איז אלץ אָפּהענגיג פון סאָרט איילבירטן־בוים. דאָס הייסט, אז פון גוטע איילבירטן טאָר מען אויך ניט ווען עס איז פאראן ווינציקער פון א פערטל טאָפּ. די גמרא בבא קמא צ״א זאָגט, אז דער דאָזיקער דין איז ניט וועגן שמיטה־יאָר, נאָר בכלל אין די אנדערע יאָרן, און עס איז וועגן פארבאָט פון „לא תשחית“, ניט צו פארניכטן פרוכטן־ביימער.

פרק ה.

א. בְּנוֹת שׁוֹחַ, (דער סאָרט ווייסע פייגן, וואָס הייסן) „בְּנוֹת שׁוֹחַ, איז זייער שמיטה־יאָר דאָס צווייטע יאָר (נאָך דעם שמיטה־יאָר), ווייל זיי וואקסן (אויפן בוים) דריי יאָר. די בְּנוֹת־שׁוֹחַ־פייגן, וועלכע געפינען זיך שוין אויפן בוים אים שמיטה, ווערן אינגאנצן צייטיק צום אראָפּנעמען ערשטן דעם 3טן יאָר, דאָס הייסט, אין 2טן יאָר נאָך שמיטה; איז דערזייער ווען מען נעמט זיי אראָפּ אין 2טן יאָר נאָך שמיטה האָבן די דאָזיקע פייגן דעם דין פון שמיטה־פרוכטן; מיר וועלן לערנען ווייטער אין די פרקים ז' און ח' די דינים, ווי מען דארף זיך נוהג זיין מיט שמיטה־פרוכטן. ר' יהודה זאָגט, אז הפרסיות, די פערסישע פייגן איז זייער שמיטה־יאָר אין דעם ערשטן יאָר נאָך שמיטה, ווייל זיי וואקסן (אויפן בוים) צוויי יאָר; האָבן די חכמים צו אים (צו ר' יהודה) געזאָגט, אז מען האָט געלערנט נור וועגן די בְּנוֹת־שׁוֹחַ־פייגן. ר' יהודה האַלט, אז ווייל די פערסישע פייגן, וועלכע זענען פאראן אויפן בוים אים שמיטה־יאָר, ווערן צייטיק און אראָפּגענומען אין נאָך־שמיטה־יאָר האָבן זיי דעמוזעלבן דין וואָס די בְּנוֹת־שׁוֹחַ־פייגן, און זייער שמיטה־יאָר איז אין דעם ערשטן יאָר נאָך שמיטה. אָבער די חכמים האַלטן, אז דער דין איז נור נוגע צו בְּנוֹת־שׁוֹחַ־פייגן, ווייל אזוי האָט מען געלערנט.

ב. הַטּוֹמֵן, אז איינער וויל באהאלטן אין דער ערד די לוף־ציבעלע (דאָס איז אַ ציבעלע, וואָס עס ווערט געגעסן דערפון סיי די בלעטער, און סיי די „קעפלעך“) אים שמיטה (לוף־ציבעלעס וואָס זענען פון פאר שמיטה־יאָר), זאָגט ר' מאיר, אז ער טאָר ניט באהאלטן ווינציקער פון צוויי סאה (א סאה האָט 6 טעפּ, 6 קבים) און זיי זאלן זיין (א קופע) הויך דריי טפחים און איבער זיי זאל זיין ערד הויך אַ טפח. דאָס איז, כדי מען זאל דערקענען, אז מען האָט ניט פארזייט די לוף־ציבעלעס (וואָס מען טאָרניט טאָן אים שמיטה) נאָר מען האָט זיי באהאלטן אויף שפעטער; און ווייל די לוף־ציבעלע־לעס האָט מען געהאט אפגעריסן שוין פאר דעם שמיטה־יאָר הייסן זיי ניט קיין שמיטה־פירות און מען מעג זיי באהאלטן. וחכמים, אבער די חכמים זאָגן, אז ער טאָרניט (באהאלטן) ווינציקער פון פיר טעפּ (קבים, דאָס הייסט צוויי דריטל פון סאה) און זיי

טַפַּח וְטַפַּח עֶפֶר. עַל גִּבּוֹי וְטוֹמְנוּ
בְּמָקוֹם דְּרִיסַת אֲדָם; גַּ לּוֹף שֶׁעֲבָרָה
עָלָיו שְׁבִיעִית, ר' אֲלִיעֶזֶר אֹמֵר, אִם
לָקְטוּ הָעֲנָנִים אֶת עָלָיו, לָקְטוּ, וְאִם
לֹא, יַעֲשֶׂה חֶשְׁבוֹן עִם הָעֲנָנִים. ר'

יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר, אִם לָקְטוּ הָעֲנָנִים אֶת
עָלָיו, לָקְטוּ, וְאִם לֹא, אֵין לָעֲנָנִים
עָלָיו חֶשְׁבוֹן; דַּ לּוֹף שֶׁל עֶרֶב
שְׁבִיעִית שֶׁנֶּכְנַס לְשְׁבִיעִית, וְכֵן בְּצִלְמֵם
הַקִּיצוֹנִים, וְכֵן פּוֹאָה שֶׁל עֵידִית, בְּשֵׁא

זָאֵלן זִיין (אָ קופע) הוּיך אַ טפח, און אַ טפח ערד איבער זיי, און מען זאָל באהאלטן אין אן ארט וואו מענטשן טרעטן (וואו מענטשן גייען). די חכמים זענען דאָ מיקל און זאָגן, אז עס איז גענוג 4 טעפ און די קופע קאָן הוּיך זיין נאָר א טפח; אָבער אויך זיי פארלאַנגען אז עס זאָל זיין אַ טפח ערד איבער זיי, און זיי זענען נאָך מוסיף, אז מען דארף עס באהאלטן, וואו מענטשן גייען און טרעטן אויף דעם אָרט, מחמת דאָס ווייט דאָך, אז מען האָט זיי ניט פארזייט, ווייל מען פארזייט ניט וואו מענטשן גייען.

ג. לוף-ציבעלעס, אויף וועלכע עס איז אריבער דאָס שמיטה-יאָר, דאָס הייסט, די ציבעלעס זענען געוואקסן אים שמיטה און זיי האָבן דעם דין פון שמיטה-פירות און זענען הפקר, אָבער מען האָט זיי ניט אראָפגעריסן פון פעלד אים שמיטה-יאָר און זיי זענען אריינגעוואקסן אין יאָר נאָך שמיטה, זאָגט ר' אלעזר, אז אויב די אָרימע לייט (אים שמיטה-יאָר) געהאט אראָפגעריסן די בלעטער פון די לוף-ציבעלעס (זענען די בלעטער זייערעס), איז גוט, און אויב ניט, דארף דער בעל הבית פון גאָרטן מאַכן א רעכנונג מיט די אָרימע לייט. ר' אליעזר האלט, אז די בלעטער פון די לוף-ציבעלעס, וואָס זענען שוין געווען אָנגעוואקסן אים שמיטה-יאָר געהערן צו די אָרימע לייט, און אויב אינם יאָר נאָך שמיטה זענען צוגעוואקסן בלעטער, זאָל דער בעל הבית אויסרעכענען וויפיל בלעטער זענען געווען פון פריער, און אזוי פיל דארף ער אוועקגעבן צו אָרימע לייט. ר' יהושע זאָגט, אז אויב די אָרימע לייט האָבן געהאָט אראָפגעריסן די בלעטער (אים שמיטה-יאָר) איז גוט, און אויב ניט, האָבן ניט די אָרימע לייט קיין אָפּרעכנונג מיטן בעל הבית. די מפרשים זאָגן, אז ר' אליעזר האלט, דאָס שמיטה-פירות נאָך דער צייט פון „ביעור“, ווען מען דארף אלע שמיטה-פירות „ארויסרוימען“ פון שטוב און זיי ווערן הפקר, מעגן גענומען ווערען נור דורך אָרימע לייט; ממילא, דארף דער בעל הבית אוועקגעבן צו אָרימע לייט זייער חלק בלעטער פון די לוף-ציבעלעס (די לוף-ציבעלע אלליין, ניט די בלעטער, דארף מען ניט אויס-רוימען, זע ווייטער פרק ז'). וועלכע זענען געהאָט געוואקסן אים שמיטה. אָבער ר' יהושע האלט, אז די שמיטה-פירות זענען נאָכן ארויסרוימען זיי (נאָכן „ביעור“) הפקר פאר אלע, און אז אויך רייכע לייט מעגן זיי נעמען; דעריבער הייסט עס, אז דער בעל הבית פון די לוף-ציבעלעס האָט זיי צוגענומען פאר זיך, און די אָרימע לייט קאָ-גען צו אים ניט האָבן קיין טענות. וועגן דעם וואָס איז „ביעור“, און ווי מען דארף זיך נוהג זיין און וואָס איז בכלל מיט תבואה און גרינסן וועלכע וואקסן אים שמיטה-יאָר „פון זיך אליין“ („ספיחין“) לערנט די משנה ווייטער אין די פּרָקִים ז', ח' און ט'.

ד. לוף, לוף ציבעלעס, וואָס (זענען געוואקסן אין יאָר פאר שמיטה און) זענען אריינגעגאנגען אין שמיטה-יאָר, דאָס הייסט, מען האָט זיי ערב שמיטה ניט אראָפ-געריסן פון פעלד, נאָר מען האָט זיי געלאָזט ווייטער וואקסן, און מען וויל זיי אראָפ-נעמען אים שמיטה-יאָר, וכן, און דאָסזעלבע אויך זומער-ציבעלעס, און קראפּ (פּוּאָה) וואָס וואקסן אויף פעטער ערד (מיי זענען געוואקסן ערב שמיטה אָבער זיי זענען אריין אין שמיטה יאָר), זאָגן די בית שמאי, אז מען מעג זיי ארויסריסן פון דער ערד נאָר מיט הילצערנע לאָפּאַטעס („מארופות“, שפּאַלדעס, לאָפּאַטעס). די בית שמאי האלטן, אז די דאָזיקע לוף-ציבעלעס און זומער-ציבעלעס און קראפּ, מעג מען אראָפ-נעמען אים שמיטה נאָר דורך א „שינוי“, א ענדערונג (עס זאָל ניט אויסזען ווי מען באארבייט די ערד). מען דארף זיי דעריבער אויסגראָבן נור מיט הילצערנע לאפּאַ-

עוקרין אותן במארופות של עין, ובהא בקרדומות של מתכת ומזדים בפואה של צלעות שעוקרין אותה בקרדומות של מתכת: ה מאימתי מתר אדם לקח לוף במוציא שביעית? ויהודה אומר, מיד, נחכמים אומרים משירפה החדש; ו אלו כלים שאין האומן בשאי למכרם בשביעית, מחרישה וכל כליה, העול והמזרה והדקר. אבל מזכר הוא מכל יד

טעם; מחמת אין געוויינליכע יארן באנוצט מען ניט צום אויסגראבן זיי קיין הילצערנע לאפאטעס. „פואה“ איז רויטער קראפ, פון וועלכן מען מאכט רויטע פארב. ובית הלל, אבער די בית הלל זאגן, אז מען מעג זיי ארויסרייסן אויך מיט מעטאלענע העק. אויך די בית הלל האלטן, אז עס דארף זיין א שינוי, א ענדערונג. אבער עס איז ענוג ווען אנשטאט גראב־אייזנס, וואס מען באנוצט אין געוויינליכע יארן, באנוצט מען צו זיי אים שמיטה־יאָר העק, אבער די העק מעגן זיין אויך מעטאלענע („מתכות“). ומודים, און (די בית שמאי) זענען מסכים, אז קראפ וואס וואקסט ביי די זייטן (פון פעלד, וואקסט פון זיך אליין, „פואה של צלעות“, „צלעות“ זייטן). מען מעג מען אויסרייסן מיט מעטאלענע העק. מחמת אין די זייטן איז ניט דער שטייגער צו זייען, דעריבער הייסט עס ניט, ווי מען ארבייט אים שמיטה. טייל מפרשים טייטשן „צלעות“, ווי „סלעים“ (אנשטאט א „ס“, א „צ“) און דאס מיינט מען קראפ, וואס וואקסט צווישן פעלד־שטייגער, וואו עס איז ניט דער שטייגער צו זייען.

ה. מאימתי, פון ווען אן מעג מען קויפן לוף־ציבעלעס אין מוצאי שמיטה, (נאך שמיטה־יאָר)? פירות וואס מען נעמט אראפ אים שמיטה־יאָר זענען הפקר, און מען טאר ניט נעמען פאר זיך און באהאלטן, אבער עס זענען געווען אזעלכע מענטשן, וואס האבן ניט אפגעהיטן די דינים פון שמיטה, האבן געטאן א עבירה און באהאלטן שמיטה־פירות, און ווי נור דאס שמיטה־יאָר האָט זיך געענדיקט האבן זיי ארויסגע־טראָגן די שמיטה־פירות אין מארק צום פארקויפן. דעריבער פרעגט די משנה: פון ווען אן מעג מען קויפן אויפן מארק נאָכן שמיטה־יאָר לוף־ציבעלעס און מען זאל ניט מורא האָבן, אז מען קויפט שמיטה־פירות? ר' יהודה זאָגט, אז באלד, אפילו אינם טאָג נאָכן שמיטה־יאָר מעג מען שוין קויפן לוף־ציבעלעס. ווייל מען נעמט אן אז די וואס זענען אויפן מארק זענען ניט פון שמיטה־יאָר נאָר זיי זענען נאָך באהאלטענע פון ערב שמיטה און זיי זענען דעריבער ניט קיין שמיטה־פירות. חכמים, אבער די חכמים זאָגן, אז (מען מעג קויפן אים מוצאי שמיטה ערשט) ווען אין פעלד איז שוין דא א סך (לוף־ציבעלעס) פון נייעם יאָר (פון יאָר נאָך שמיטה). דער ר"ש לערנט אפ פון ירושלמי, אז די חכמים מיינען, אז ערשט פון פסח אָן; אבער דער „מלאכת שלמה“ זאָגט, אז מען מיינט שוין אין ווינטער, מחמת אין ארץ ישראל, וואו ווינטער איז רעגן־צייט, זענען שוין אין מיטן ווינטער פאראן א סך גרינסן פון נייעם יאָר.

ו. אלו, דאָס זענען די כלים, וואס א בעל מלאכה טאר ניט פארקויפן אים שמיטה־יאָר, דער דין איז, אז מען טאר ניט העלפן א מענטש צו טאָן א עבירה. דערי־בער זאָגט די משנה, אז אויב מען האָט וועגן איינעם א חשד, אז ער ארבייט אים שמיטה אין זיין פעלד, טאר אים א בעל מלאכה ניט פארקויפן אים שמיטה אזעלכע כלים, וואס מען באנוצט נור צו פעלד־ארבייט. אבער אזעלכע כלים, וועלכע מען קאן באנוצן סיי צו פעלד־ארבייט וואס מען טאר ניט טאָן אים שמיטה, סיי צו אנדערע ארבייטן, וועלכע מען מעג יאָ טאָן אים שמיטה, מעג דער בעל מלאכה יאָ פארקויפן. די משנה רעכנט דאָ אויס צוערשט די כלים, וואס מען טאר ניט פארקויפן: מחרישה, אן אקער־אייזן מיט אלע זאכן וואס זענען נויטיק דערצו, העול, א יאָך (וואס די אקסן טראָגן ביים אקער), והמזרה, א ווינטשו־פל (מיט וועלכן מען וויינט אַרויס אין שיער די פליעוועט פון די תבואה־קערנער) והדקר, און א גראָב־אייזן. מחמת די אלע דאָזיקע כלים באנוצט מען נור צו פעלד־און תבואה־ארבייט. אבל, אבער ער מעג פארקויפן א

ומגל קציר ועגלה וכל בליה. זה הפלל, כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור, לאסור ולהתיר מתיר; ז היוצר מוכר חמש פדי שמן וחמשה עשר פדי גין, שפן דרכו להביא מן ההפקה. ואם הביא יותר,

הגל יד, א האנד-מעסער און א מגל קציר, א שנייד-מעסער (וואס מען באנוצט ביידע צום שניידן תבואה אבער נור אביסל, ניט קיין סך), און א וואגן מיט אלע זיינע זאכן. כאטש אויך די דאזיקע מעסערס קאנען באנוצט ווערן צו שניידן תבואה, אבער ווייל מען שניידט מיט זיי ניט קיין סך, קאן מען אָננעמען, אז ער וועט זיי באנוצן צו אן ארבייט, וואָס מען מעג יא טאָן אים שמיטה, דהיינו צום שניידן די הפקרת-תבואה פון שמיטה, און דאָס מעג מען דאָך. דאָס זעלבע איז מיט אַ וואָג, וואָס כאַטש מען קאָן אים באנוצן אראַפצונעמען די תבואה פון פעלד, אַבער מען קאָן אים אויך באנוצן צו אן ארבייט, וואָס מען מעג. זה הכלל, דאָס איז דער כלל, יעדע זאך, וואָס די ארבייט, וועלכע מען טוט מיט איר (אים שמיטה), איז נור א עבירה-ארבייט, טאָר מען ניט פאר-קויפן; אַבער אויב די זאך קאָן באנוצט ווערן סיי פאר א עבירה-ארבייט און סיי פאר אן ארבייט וואָס מען מעג, מעג מען יא פארקויפן. ווייל מען נעמט אָן אז דער קויפער מיינט צו טאָן מיט די דאזיקע כלים ניט די פארבאָטענע ארבייט נאָר דאָס וואָס מען מעג.

ז. היוצר, א טעפער מעג פארקויפן (אים שמיטה, צו איינעם וועלכער איז חשוד עובר צו זיין אויף די שמיטה-דינים) פינף קרוגן צו אייל און פופצן קרוגן צו וויין, ווייל עס איז דער שטייגער דאָס צו ברענגן פון הפקר. מחמת מען נעמט אָן, אז אייל פאר פינף קרוגן און וויין פאר 15 קרוגן, נעמט מען אויך פון די איילבירטן און וויינטרויבן, וועלכע זענען הפקר, און אזא ביסל אייל און וויין באַהאַלט מען ניט, נאָר מען פאר-נוצט באלד. און דאָס מעג מען אים שמיטה. ואם, און אויב ער האָט געבראכט מער ווי די דאזיקע מעג מען, די מפרשים טייטשן די דאזיקע משנה, אז אויב דער קויפער האָט געבראכט אייל און וויין מער ווי פאר 5 און 15 קרוגן מעג מען איהם געבן מער קרוגן, ווייל מען נעמט אָן, אז מסתמא דארף ער פארנוצן מער אייל און וויין, ומוכר, און מען מעג פארקויפן צו א גוי (אים שמיטה כלים וואָס מען טאָרניט פארקויפן) אפילו אין ארץ ישראל. מען דארף ניט מורא האָבן, טאָמער וועט דער גוי פארקויפן צו א ייד, וועלכער איז עובר אויף די שמיטה-דינים. ולישראל, און צו א ייד מעג מען פארקויפן (אים שמיטה די כלים וואָס מען טאָרניט) אין די לענדער אויסער ארץ ישראל (חוץ לארץ). מען דארף ניט מורא האָבן טאָמער וועט דער ייד, וועלכער איז עובר אויף די שמיטה-דינים, פארקויפן די כלים קיין ארץ ישראל.

ח. בית שמאי זאָגן, אז מען טאָר ניט פארקויפן אים שמיטה (צו איינעם, וועלכן מען איז חושד אז ער ארבייט אין פעלד אים שמיטה) א קי, וואָס איז גוט צו אקערן מיט איר. מחמת עס איז דאָך מעגליך, אז דער קויפער זאל אקערן מיט איר אים שמיטה און דאָס הייסט העלפען צו טאָן א עבירה, ובית הלל, אַבער די בית הלל זאָגן, אז מען מעג, ווייל דער קויפער קאָן דאָך איר שעכטן. די בית הלל האַלטן, אז ווייל עס איז דאָך מעגליך, אז דער קויפער קויפט זי ניט צום אקערן נאָר אויף צו שעכטן צו עסן דאָס פלייש, מעג מען, מוכר, מען מעג אים (דעם וואָס איז חשוד עובר צו זיין אויף שמיטה-דינים) פארקויפן פרוכטן (אים שמיטה), אפילו אין דער צייט ווען מען פארדייט. מען דארף ניט מורא האָבן, טאָמער קויפט ער די פרוכטן (פירות) מיינט מען ניט דוקא ביימער-פרוכטן, נאָר אויך תבואה און גרינסן) כדי זיי צו פארזייען; מחמת עס

אף על פי שהוא יודע שיש לו גורן, ופורט לו מעות, אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלים, וכלן בפירושו אסורין; מן משאלת אשה לחברה השוהה על השביעית, נפה וקברה,

וְרַחֲמִים וְתַנּוּר, אֲכָל לֹא תִבּוֹר וְלֹא תִטְחֵן עִמָּה. אִשֶׁת חֵבֶר מִשְׁאֵלֶת לְאִשָּׁת עִם הָאָרֶץ נָפָה וְקִבְרָה, וְבוֹרֶרֶת וְטוֹחֶנֶת וּמְבַרְכֶּדֶת עִמָּה, אֲכָל מִשְׁתַּטִּיל אֶת הַמַּיִם לֹא תַנֶּע אֲצִלָּהּ,

אין דאך מעגליך, אז ער קויפט זיי צום עסן. ומשאיל, און מען מעג אים באַרגן אַ טאה-מאס (א כלי, וואָס האַלט פונקט א טאה און מען מעסט דערמיט תבואה), כאָטש מען ווייסט, אז ער האָט א שיעור מיט תבואה. מען דארף ניט מורא האָבן, אז מיט דער טאה-מאָס וויל ער אָפּמעסטן שמיטה-תבואה און אוועקלייגן איר אין מאגאזין, א זאך וואָס מען טאָר ניט טאָן; מחמת מען נעמט אָן אז דאָס וויל ער מעסטן אביסל תבואה פאר זיך צום מאַלן. ופורט, און מען מעג אים אויסטוישן געלד (אויף קליין-געלד). כאָטש מען ווייסט, אז ער האָט ארבייטער. מען דארף ניט מורא האָבן, טאַמער וויל ער דערמיט באַצאלן די ארבייטער, וועלכע וועלן ארבייטן פאר אים אין פעלד אים שמיטה; מחמת מען קאָן אננעמען, אז ער דאַרף דאָס געלד אויף איינצוקויפן זיך זאכן וועלכע מען מעג. וכולן, און די אלע (דערמאָנטע זאכן וואָס מען האָט פריער געלערנט, אז מען מעג, מחמת מען נעמט אָן, אז דער קויפער וויל דערמיט טאָן זאכן וועלכע זענען מותר), אויב דער קויפער זאָגט בפירושו (אז ער וויל דערמיט טאָן די עבירה אים שמיטה), טאָר מען ניט. אויב ער זאָגט בפירושו, אז ער גייט טאָן דערמיט אַ עבירה, טאָר מען אים ניט מיטהעלפן צו טאָן די עבירה.

ט. אַ פרוי (וואָס איז אָפּגעהיטן אין די מצוות פון שמיטה) מעג באַרגן איר פריינדין דער פרוי, וועלכע מען איז חושד אז זי היט ניט אָפּ די שמיטה-דינים, א מעל-זיפ (נפה), א תבואה-זיפ (כברה), א מילכל (צו מאַלן מעל) און א אויוון (צו באַקן ברויט); אָבער זי זאָל ניט זיפן מיט איר און זאָל ניט מאַלן מיט איר. זי מעג נור באַרגן די אלע כלים צו טאָן די מלאכות, כאָטש עס איז שמיטה און כאָטש עס איז מורא צו האָבן, אז די פריינדין וועט דערמיט ארבייטן ניט לויט דעם דיין ווי מען דארף זיך נוהג זיין מיט שמיטה-פירות; דער ירושלמי זאָגט, אז דעריבער מעג זי באַרגן די דאָזיקע כלים, ווייל מען קאָן אָננעמען, אז די מעל-זיפ באַרגט זי צו ציילן געלט, די תבואה-זיפ דורכצוויפן זאמם, דאָס מילכל צו מאַלן געוויינלעך, און דעם אויוון צו טריקענען בינטלעך פלאקס. אשתי חבר, די פרוי פון א חבר (וועלכער איז אָפּגעהיטן אין אלע דינים, סיי פון מעשרות, סיי פון טומאה און טהרה) מעג באַרגן דער פרוי פון אַ עס האַרץ (וואָס איז אין די דאָזיקע דינים ניט אָפּגעהיטן) א מעל-זיפ און א תבואה-זיפ, און זי מעג מיט איר צוזאמען זיפן תבואה און מאַלן און דורכזיפן מעל; אָבער פון זינט מען גיסט אריין דאָס וואסער אין מעל, טאָר זי זיך צו איר ניט מעהר צוירן, ווייל מען טאָר ניט העלפן די וואָס טאָן אַ עבירה. די דאָזיקע משנה לערנט ניט וועגן שמיטה-יאָר, נאָר וועגן טומאה און טהרה. מיר האָבן שוין געלערנט אין מסכת דמאי פרק ב' משנה ג', אז די עמי הארצים זענען ניט געווען אָפּגעהיטן אין טהרה, רייני-קייט און אזוי ווי דער דיין איז, אז א עסנוואַרג קאָן ניט טמא ווערן סיידן עס איז פריער געהאט געקומען דערויף וואסער (אָדער געוויסע אנדערע פליסיקייטן), דעריבער כל זמן דאָס מעל האָט ניט אָנגערירט קיין וואסער, מעג די פרוי פון חבר העלפן דער פרוי פון דעם עס האַרץ. אָבער נאָכדעם ווי מען האָט אין מעל אריינגעגאָסן וואסער און עס קאָן שוין טמא ווערן, טאָר אַ פרומער איד ניט העלפן קנעטן דאָס טייג, ווייל מען דארף מורא האָבן, אז די פרוי פון עס האַרץ וועט מטמא זיין דאָס טייג. דער ברטנורא זאָגט, אז ווייל פון טייג דארף מען דאָך אראָפּנעמען חלה, וואָס איז קודש, הייליק, און מען טאָר עס ניט מטמא זיין, דעריבער אויב מען וועט מטמא זיין דאָס טייג, הייסט עס

שְׂאִין מִחֻזְקֵין יְדֵי עֹבְרֵי עֵבֶרָה, אָכַל לֹא יְדֵי יִשְׂרָאֵל, וְשׂוֹאֲלִין וְקָלָן לֹא אָמְרוּ אֵלָא מִפְּנֵי דְרַבֵּי שְׁלום, וּמִחֻזְקֵין יְדֵי עֹבְרֵי עֵבֶרָה, וְקָלָן לֹא אָמְרוּ אֵלָא מִפְּנֵי דְרַבֵּי שְׁלום.

פרק ו

א שְׁלֹשׁ אַרְצוֹת לְשִׁבְעִית, כָּל שְׁהַחֲזִיקוּ עוֹלֵי בְּבֵל מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל | שְׁהַחֲזִיקוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם מִקְּזִיב וְעַד הַנְּהָר וְעַד אֲמֹנָה נֶאֱכַל אָכַל לֹא וְעַד קְזִיב לֹא נֶאֱכַל וְלֹא נֶעְבְּרָה, וְכָל נֶעְבְּרָה, מִן הַנְּהָר וּמֵאֲמֹנָה וְלִפְנֵים נֶאֱכַל

אזוי ווי מטמא געווען די הייליקע חלה, און מטמא זיין הייליקע זאכן טאָר מען ניט. וכולן, און די אלע זאכן (וואָס די משנה האָט פריער געזאָגט, אז אַ פרוי מעג באַרגן איר פריינדן), האָט מען נאָר געזאָגט צוליב שלום וועגן; און מען מעג שטארקן די הענד פון גוים (ווינטשן זיי דערפאַלג אין זייער ארבייט) אים שמיטה־יאָר (ווען זיי ארבייטן אויף זייערע פעלדער) אָבער יידן טאָר מען ניט (ווינטשן, ווען זיי ארבייטן אין פעלד אים שמיטה); און מען דארף זיי (די גוים) באַגריסן צוליב שלום וועגן. די לעצטע ווערטער אין דער משנה פון „ומחזיקין“, „און מען מעג שטארקן“, ביז צום סוף, האָבן מיר געהאט פריער אין פרק ד' משנה ג' און דער ברטנורא זאָגט, אז דאָ ווערט דער דין געבראַכט נאָכאַמאָל, ווייל מען האָט דאָ געלערנט, אז צוליב שלום וועגן מעג אַ פרומע פרוי באַרגן איר פריינדין וואָס איז ניט אָפּגעהיטן אין שמיטה־דינים, אועלכע זאכן וואָס מען קאָן מורא האָבן טאָמער וועט זי עס נוצן ניט לויט דעם דין.

פרק ו.א

א. שלש, דריי לענדער זענען פאראן (מיט פארשידענע דינים) בנוגע שמיטה־יאָר. אלע ערטער (אין ארץ־ישראל) וואָס די אויפגייער פון גלות בבל האָבן פארנומען, פון ארץ ישראל און ביז (דער שטאָט) כּיב, טאָר מען ניט עסן (שמיטה־פרוכטן סיידן לויט די דינים פון שמיטה) און מען טאָרניט ארבייטן (די פעלדער אים שמיטה־יאָר); און אלע ערטער, וואָס זענען פארנומען געוואָרן דורך די אויפגייער פון גלות מצרים, פון (דער שטאָט) כּיב ביז צום טייך און ביז אַמנָה, מעג מען עסן (שמיטה־פרוכטן אפילו ניט לויט די דינים פון שמיטה). אָבער ארבייטן (אין די פעלדער) טאָר מען ניט; פון טייך און פון אַמנָה און ווייטער מעג מען טיי עסן און סיי ארבייטן. אויף דער דאָזיקער משנה האָבן די מפרשים געזאָגט אַ סך פירושים, וועלכע זענען זיך סותר. קודם לאַמיר דערקלערן דעם יסוד פון דער משנה. שמיטה מיט אלע אירע דינים, אז מען טאָרניט ארבייטן אין פעלד און אז מען מעג עסן שמיטה־פרוכטן נאָר לויט גע־וויסע דינים, איז נוהג נאָר אין ארץ ישראל. אָבער די חכמים האָבן איינגעפירט, אַז טייל ערטער אין שכנות פון ארץ ישראל, למשל אין סיריע (אין דער משנה הייסט דאָס לאַנד סוריא) צו צפון פון ארץ ישראל, זענען אויך נוהג טייל דינים פון שמיטה, אָבער נאָר טייל, ניט אלע; מען טאָר ניט ארבייטן אין פעלד אים שמיטה. אָבער די שמיטה פרוכטן מעג מען עסן ווי מען וויל. אין די לענדער, וואָס זענען שוין אינגאנצן חוץ לארץ, מעג מען סיי ארבייטן אין פעלד און סיי עסן די שמיטה־פרוכטן אַן שום באַג־רענצונגען. דאָס זאָגט די משנה, אז עס זענען פאראן דריי קלאסן לענדער בנוגע שמיטה: א) דאָס ריכטיקע ארץ ישראל, וואו מען טאָר ניט עסן און מען טאָר ניט אר־בייטן (לא נאכל ולא נעבד); ב) סיריע, וואו עסן מעג מען, אָבער ארבייטן טאָר מען ניט (נאכל אבל לא נעבד); ג) חוץ לארץ, אינגאנצן אויסלאַנד, וואו מען מעג עסן און ארבייטן („נאכל ונעבד“). איצט איז די שאלה: וואָס הייסט ארץ ישראל? ביז וואנען זייט זיך דאָס לאַנד? און וואָס הייסט „סיריע“? דערויף זאָגט די משנה: אלע ערטער

ונגערב: ב עושיין בתלוש בסוריא | ולא מוסקין. כלל אמר ר' עקיבא,
אבל לא במחבר. דשים חורין ודורכין | כל שפוצא בו מתר בארץ ישראל,
ומעמרין, אבל לא קוצרין ולא בוצרין | עושיין אותו בסוריא: ג בפלים שירדי

וואס זענען פארנומען געווארן דורך די יידן, וועלכע זענען צוריקגעקומען פון גלות
 בבל אין אנהויב פון צווייטן בית המקדש (און אויך שפעטער), פון אייגנטליכן ארץ
 ישראל ביז דער שטאט כזיב אין צפון פון לאנד, דאס איז דאס ריכטיקע ארץ ישראל,
 און עס האט די גאנצע קדושה, און אים שמיטה־יאָר טאָר מען ניט עסן (שמיטה־
 פרוכטן סיידן לויט די דינים) און מען טאָר ניט ארבייטן אין פעלד. כזיב איז געווען
 א שטאט ביים מיטלענדישן ים, אויף דער גרעניץ צווישן ארץ ישראל אין סיריע.
 צו דער צווייטער קלאס ערטער, וואו מען מעג עסן, אָבער ארבייטן טאָר מען ניט, גע-
 הערן די ערטער פון דער שטאט כזיב ביז צום טייך (הנהר) און ביז צו אמנה, וואָס
 זענען איינגענומען געוואָרן נאָר דורך די יידן וואָס זענען געקומען פון גלות מצרים.
 „אמנה“ זענען די בערג, „טאורוס אמאנאס“, וואָס ליגן ביי דער צפון־גרעניץ פון
 סיריע, און זיי ווערן אָנגערופֿן אין ירושלמי „טורי אמנון“, די „אמנון־בערג“, און
 דאָס זענען די „הר ההר“ אין חומש מדבר ל"ד, ז', וואָס מען מיינט דעם „טייך“,
 ווייסט מען ניט. מסתמא מיינט מען דערמיט איינעם פון די גרעניץ־טייכן אין צפון־
 סיריע. אזוי טייטשן טייל מפרשים (ברטנורא און אַנדערע). דער „תוספות יום טוב“
 ברענגט די מיינונג פון „כפתור ופרח“, אז מען מיינט דערמיט דאָס טייכל אין דרום
 ארץ ישראל, דעם נחל מצרים („וואדי אל אריש“), און אזוי ארום באקומט די
 משנה גאָר אַן אנדערן טייטש, און עס הייסט, אז דער גאנצער פּאָס לאַנד וואָס ליגט
 אין ארץ ישראל ביים ברעג פון מיטלענדישן ים הייסט ניט ארץ ישראל. דער דאָזיג-
 קער פירוש איז זייער אַ שווערער, — איצט זאָגט די משנה: וועלכע ערטער געהערן
 צו דער דריטער קלאס, וואו עס איז אינגאנצן חוץ לארץ און מען מעג סיי עסן
 און סיי ארבייטן? און זיי זאָגט, אז דאָס זענען די ערטער, „פון טייך און פון אמנה און
 ווייטער“. מיר זעצן איבער דאָס וואָרט „ולפנים“, „און ווייטער“, מחמת אויף דעם
 דאָזיקן וואָרט שטעלן זיך אויך אַפֿ די מפרשים. געוויינליך איז דער טייטש „ולפנים“
 „און אריין אינווייניג“, וואָלט דאָך עס געמיינט צו סיריע און צו ארץ ישראל צו,
 טאָ ווי קומט עס, אז דאָס זאָל זיין חוץ לארץ? נאָר עס באַמערקט דערצו ריכטיק דער
 „מלאכת שלמה“, אז דאָס וואָרט „ולפנים“ דארף געפֿינטלט ווערן ניט מיט א שוואַ אונ-
 טער דער „פ“, נאָר מיט אַ קמץ. דאָס איז ניט דאָס וואָרט „לפנים“, „אינווייניק“,
 נאָר „לפנים“ (פון פנים, געזיכט) פון פֿאַרנט, ווייטער, אין געגנזאץ צו „לאחור“,
 „צוריק“.

ב. עושיין, מען מעג ארבייטן (איס שמיטה־יאָר) ביי אפגעריטענע פרוכטן אין
 סוריא, (סיריע), אָבער ניט ביי באַהאַפֿטענע צו דער ערד. ווי מיר האָבן שוין פֿריער
 געלערנט אין משנה א' איז אין סיריע אים שמיטה נאָר אסור צו ארבייטן אין פעלד,
 אָבער קוים זענען די פרוכטן אפגעריסן, הייסן זיי ניט קיין שמיטה־פרוכטן, און מען
 מעג ארום זיי ארבייטען. דשיין, מען מעג דרעשן (אַפֿגעשניטענע תבואה), חורין און
 אויסווייען די פלעוועט פון די תבואה־קערנער, ודורכין, און פרעסן וויין פון וויינ־
 טרויבן, ומעמרין, און מאַכן הויפנס (גארבן) פון אַפֿגעשניטענע תבואה. דאָס זענען
 אלץ ארבייטן ביי „אַפֿגעריסענע פרוכטן“. אַבל, אָבער מען טאָר ניט אַפֿשניידן תבואה
 (קוצרין), און ניט אַפֿשניידן וויינטרויבן (בוצרין), און ניט אַפֿשניידן איילבירטן
 (מוסקין), מחמת די אלע ארבייטן זענען דאָך ביי פרוכטן, וועלכע זענען נאָך באַהאַפֿטן
 צום פעלד אָדער צום בוים. כלל, ר' עקיבא האָט געזאָגט אַ כלל, אז אלע ארבייטן
 וואָס ענליכעט צו זיי איז מותר אין ארץ ישראל (מדאורייתא, וואָס די תורה האָט מתיר
 געמאַכט, נאָר די חכמים האָבן גע'אַסר'ט, למשל ארבייטן אָן ענדערונג ביי אַפֿגעריי-
 טענע פרוכטן) מעג מען טאָן אין סיריע (און דאָ האָבן די חכמים ניט גע'אַסר'ט).

עליהם נשמים וצמחיו, אם היו העלין | שביעית מתרין: ד מאימתי מתר
 שלהן שחורין אסורין, הוריקו, הרי | אךם לקח ירק במוצאי שביעית?
 אלו מתרין, ר' חנינא בן אנטיגנוס | משיעשה פיוצא בו, עשה הפכיר,
 אומר, אם יכולין להתלש בעלין | התר האפיל, רבי התיר לקח ירק
 שלהן אסורין, וכנגד בן מוצאי | במוצאי שביעית מיד: ה אין מוציאין

אזוי טייטשן דער ברטנורא און דער „תפארת ישראל“ דער „מלאכת שלמה“ ברענגט א פירוש, אז ר' עקיבא איז מחולק אויף דער פריעריקער משנה און אז ער האלט, אז סיריע איז אזוי הארב בנוגע שמיטה-דינים ווי ארץ ישראל, און נור דאס וואס איז מותר אין ארץ ישראל, איז מותר אויך אין סיריע.

ג. בצלים, ציבעלעס (פון ערב שמיטה), אויף וועלכע עס איז ארויפגעגאנגען (אים שמיטה-יאָר) רעגן, און זיי האָבן צוגעשפּראַצט, אויב זייערע בלעטער זענען גע- וואָרן שוואַרץ זענען זיי אסור (הייסן זיי שמיטה-פּרוכטן און מען מעג זיי עסן נאָר לויט די דינים פון שמיטה); אויב זיי זענען געוואָרן געבלעך-גרין זענען זיי מותר (מעג מען עסן ווי ניט-שמיטה-פּרוכטן). דער רמבם טייטשט די משנה, אז דאָ מיינט מען אָפּגעריסענע ציבעלעס פון ערב שמיטה, און אויף זיי איז אים שמיטה ארויף רעגן, איז אויב די בלעטער זענען געוואָרן שוואַרץ איז אַ סימן, אז זיי זענען צו-געוואַקסן אים שמיטה יאָר און עס איז אזוי גוט ווי זיי זענען צו-געוואַקסן אין דער ערד; אויב אָבער זיי זענען געוואָרן געבלעך-גרין (און דאָ מיינט מען „הוריקו“ ניט פּריש גרין נאָר געבלעך), הייסט עס, אז זיי זענען געוואָרן פּאָרוועלקט און ניט צוגעוואַקסן אים שמיטה-יאָר, און זיי זענען מותר. דער ר"ש און דער ברטנורא טייטשן, אז דאָס מיינט מען „ניט-אָפּגעריסענע“, פּאַרטיקע ציבעלעס פון ערב שמיטה, וואָס זענען געבליבן באַהאַפּטן צום פעלד אים שמיטה-יאָר, און די סימנים פון „שוואַרץ“ אָדער „געבלעך-גרין“ ווייזן, צי זיי זענען צוגעוואַקסן אים שמיטה-יאָר צי ניט. ר' חנינא בן אנטיגנוס זאָגט, אַז אויב ווען מען נעמט אָן די ציבעלעס ביי די בלעטער ווערן די ציבעלעס מיט- גערירטן, זענען זיי אסור, ווייל דאָס איז אַ סימן, אז די בלעטער זענען געוואָרן שטאַרק און פּריש און אז זיי זענען געוואַקסן אים שמיטה-יאָר. וכנגד כן, און אזוי איז פּאַרקערט (ציבעלעס פון שמיטה, אויף וועלכע עס איז ארויף רעגן) אין מוצאי שמיטה (דעם יאָר נאָך שמיטה) זענען זיי מותר. טייל מפרשים טייטשן אז דאָס זענען אויך ר' חנינא בן אנטיגנוס'ס ווערטער, אז אויב מען קאָן אָננעמען די בלעטער און אויסרייסן די ציבעלעס, הייסט עס, אז זיי זענען געוואַקסן אים מוצאי שמיטה און מען מעג זיי עסן אפילו ניט לויט די דינים פון שמיטה-פירות. אזוי טייטשט רש"י נדרים נ"ח. אָבער דער ברטנורא טייטשט אז מען מיינט ציבעלעס וועלכע מען האָט אָפּגעריסן אים ערב שמיטה, און דערנאָך צוריק פּאַרפלאַנצט אין פעלד אים שמיטה-יאָר און זיי זענען געבליבן אויפן פעלד אין יאָר נאָך שמיטה; און ווייל אין די ציבעלעס איז פּאַראַן אַ סך פון ערב שמיטה, וואָס מען מעג עסן און עס קומט נאָך איצט צו פון מוצאי שמיטה, וואָס מען מעג אויך, זענען זיי מבטל דעם טייל, וואָס איז צוגעקומען אים שמיטה-יאָר און מען מעג אלץ עסן.

ד. מאימתי, פון ווען אָן מעג מען קויפן גרינס אים מוצאי שמיטה (אין יאָר נאָך שמיטה, און מען זאָל ניט מורא האָבן אז דאָס זענען שמיטה-פּרוכטן)? פון זינט עס איז שוין אים מוצאי שמיטה געוואַקסן אזא גרינס. ווייל אויפן מאַרק קאָנען שוין זיין גרינסן, וואָס זענען שוין געוואַקסן נאָך שמיטה, דעריבער מעג מען קויפן ניט פּרעגנדיק, און מען דאַרף ניט מורא האָבן טאַמער זיינען זיי פון שמיטה יאָר. עשה הבכיר, ווען איז דעם פּריוואַרט; (וואו גרינסן ווערן פּריער צייטיק, „הבכיר“, דאָס ערשטע, דאָס פּרעטעט) איז שוין פּאַראַן ניי גרינס, מעג מען אויך אין דעם שפּעט- אָרט („אפּל“, שפּעט, וואו גרינס ווערט שפּעטער צייטיק). רבי האָט מתיר געמאַכט צו קויפן גרינס אין מוצאי שמיטה באלד. מיט סתם „רבי“ ווערט אָנגערופן רבי יהודה

שָׁמֶן שְׂרֵפָה וּפִירוֹת שְׁבִיעִית מִהָאָרֶץ | מִבֵּיאַן תְּרוּמָה מִחוּצָה לָאָרֶץ,
 לְחוּצָה לָאָרֶץ. אָמַר ר' שְׁמַעוֹן, | לָאָרֶץ. אָמַר ר' שְׁמַעוֹן שְׁמַעְתִּי
 שְׁמַעְתִּי בְּפִירוֹשׁ, שְׁמוּצִיאַן לְסוּרְיָא | בְּפִירוֹשׁ, שְׁמִבֵּיאַן מְסוּרְיָא וְאִין
 וְאִין מוּצִיאַן לְחוּצָה לָאָרֶץ; וְ אִין | מִבֵּיאַן מִחוּצָה לָאָרֶץ;

הנשיא. וועלכער האָט מסדר געווען די משנה. מען האָט אים אויך גערופן „רבנו הקדוש“, „אונזער הייליקער רבי“. רבי האָט מתיר געמאכט צו קויפן גרינסן באלד, ווייל מען פלעגט ברענגן גרינסן פון אויסלאנד, וואָס זענען געווען מותר אפילו ווען זיי זענען פון שמיטה, און דעריבער האָט ער אויך מתיר געמאכט סתם גרינסן. אן אנדער טעם (געבראכט אין ברטנורא) איז, ווייל גרינסן ווערן שנעל פארטיק.

ה. אײן מען טאָר ניט אַרויספירן פון אַרץ ישׂראל קײן חוץ לאַרץ (אויסלאַנד) פאַרברענען-אַײל און שמיטה-פּרוכטן. „פאַרברענען-אַײל“, „שמן שריפּה“ הייסט אײל פון תּרומה, וואָס איז טמא געוואָרן. דער דין איז, אז תּרומה וואָס איז טמא גע- וואָרן דאַרף מען פאַרברענען. אָבער ביים פאַרברענען „שמן שריפּה“, ביים פאַרברע- נען טמא-דיקן תּרומה-אַײל, מעג א כּהן הנאה האָבן דערפון; למשל ער מעג פאַרברע- נען דעם אײל אין א לאַמפּ און נוצן די ליכט דערפון. זאָגט דאָ די משנה, אז ווייל די שמן שריפּה דאַרף מען פאַרברענען און שמיטה-פּרוכטן דאַרף מען מבער-זײן, אויפ- רוימען נאָך דער צײט פון ביעור (וועגן „ביעור“ בכלל ווערט געלערנט ווייטער אין די פרקים ז', ח' און ט'), דאַרף עס פאַרקומען אין אַרץ ישׂראל. אָמר, האָט ר' שמעון געזאָגט: אײך האָב בפּירוּש געהערט אז מען מעג אַרויספירן קײן סיריע, אָבער מען טאָר ניט אַרויספירן קײן אויסלאַנד. ווייל אין סיריע דאַרף מען דאָך אָפהיטן געוויסע דינים פון שמיטה (וועגן דעם ווערט געלערנט פּריער אין איצטיקן פרק משנה א' און משנה ב').

ו. אײן מען טאָר ניט ברענגן קײן אַרץ ישׂראל תּרומה פון אויסלאַנד. די יידן אין שכנות פון אַרץ ישׂראל (ווי בבל און אַנדערע) האָבן געהאַט אן אַלטע תקנה אָפֿ צושיידן תּרומה פון זייערע פּרוכטן. זאָגט די משנה, אז מען טאָר ניט ברענגן די חוץ- לאַרץ-תּרומה קײן אַרץ ישׂראל; דער ירושלמי זאָג דעם טעם, כדי די כּהנים פון אַרץ ישׂראל (וועלכע באקומען דאָך תּרומה) זאָלן זיך ניט יאָגן נאָך דער דאָזיקער תּרומה און ניט אַרויסגיין פון אַרץ ישׂראל קײן חוץ לאַרץ אום זי צו ברענגן. אָמר, האָט ר' שמעון געזאָגט: אײך האָב בפּירוּש געהערט, אז מען מעג ברענגן פון סיריע, אָבער מען טאָרניט ברענגן פון אויסלאַנד (חוץ לאַרץ). ווייל סיריע האָט אין זיך עפּיס פון דער קדושה פון אַרץ ישׂראל.

פרק ז.

כדי צו פארשטיין די ווייטערדיקע פרקים וועלן מיר דאָ געבן עטליכע דינים וועגן שמיטה. דער דין איז, אז פּרוכטן (מיט פּרוכטן מיינט מען אלץ, תּבוואות, ביימער- פּרוכטן, גרינסן, קטניות, דאָס הייסט פאַרשידענע ארבעסן, רײז וכדומה), וואָס זענען געוואקסן אים שמיטה-יאָר זענען הייליק, מען טאָר ניט האַנדלן מיט זיי, און זיי זענען הפּקר, מען מוז זיי לאָזן פּריי פאַר יעדן צום עסן; ניט נאָר פאַר מענטשן, נאָר אויך פאַר בהמות און חיות. יעדער קאָן זיך נעמען וויפּיל ער וויל אין שטוב אריין צום עסן. אויב אָבער אײנער האָט אריינגענומען אין שטוב אריין גאָר א סך פון די שמיטה-פּרוכטן און ער האָט זיי ניט געקאָנט אויפּעסן, איז דער דין אז ווען עס קומט די צײט, ווען אויף די פעלדער און גערטנער איז שוין נײַטאָ די דאָזיקע פּרוכט און די בהמות און חיות האָבן ניט די דאָזיקע פּרוכט צום עסן, הייסט עס, אז עס איז

פרק ז

א כָּל־גְּדוּל גְּדוּל אָמְרוּ בְּשִׁבְעִית, עֲלֵה הַלֹּחַף הַשּׁוֹטֵה, וְעֲלֵה הַדְּנָדָנָה, כָּל־שֶׁהוּא מֵאֵכֶל אָדָם, וּמֵאֵכֶל בְּהֵמָה, הָעוֹלָשִׁין, וְהַכְּרִישִׁין, וְהַרְגִּילָה, וְגִזְּ הַחֲלָב, וּמֵאֵכֶל בְּהֵמָה, הַחֹחִים, וְהַדְּרָפְרִים, וּמִמֵּין הַצּוֹבְעִין, סְפִיחֵי אֶסְטִים, וְקוֹצֵה, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית לֹא בִיעוּר וְלִדְמִיו בִּיעוּר, וְאַיִזָּה זֶה?

אנגעקומען פאר דער דאזיקער פרוכט די צייט פון „ביעור“, פון ארויסרוימען פון שטוב אין פעלד ארויס. מען טאָר די פרוכט פון „ביעור“ צייט אָן ניט מען האלטן אין שטוב. מען טאָר ניט שמיטה־פרוכטן פארקויפן, נאָר מען מוז זיי אליין עסן. אויב אָבער מען האָט יאָ פארקויפט, למשל איינער האָט געהאַט שמיטה־ווייץ און ער האָט עובר געווען אויפן דין ניט צו האַנדלן מיט זיי, און ער האָט זיי פארקויפט און גענומען פאר זיי געלד, האָבן סיי די ווייץ און סיי דאָס געלד דעם דין פון שמיטה־פרוכטן, און ווען עס קומט די צייט פון ביעור מוז מען ביידע ארויסרוימן; פאר דעם געלד מוז מען קויפן פרוכטן און די פרוכטן ארויסרוימען. דאָס הייסט „תופס את דמיו“, די הייליקייט פון שמיטה־פרוכטן גייט אריבער אויך אויף דעם געלד. ווי איז אָבער, אז מען האָט פאר דעם געלד געקויפט אנדערע ווייץ, אָדער גערשטן, איז דער דין, אז דאָס געלד הערט אויף צו האָבן דעם דין פון שמיטה־פרוכטן, אָבער דער אַנ־דערער ווייץ אָדער גערשטן באַקומט דעם דין פון שמיטה־פרוכטן. דער כלל דערביי איז, אז די ערשטע פרוכטן און די לעצטע פרוכטן האָבן דעם דין פון שמיטה־פרוכטן, למשל אויב מען האָט פארקויפט שמיטה־ווייץ און גענומען דערפאר גערשטן, און דערנאָך פאר דעם גערשטן פארקויפט פאר געלד, און דערנאָך פאר דעם געלד גע־קויפט וויין און דערנאָך דעם וויין פארקויפט פאר פלייש, הייסן שמיטה־פרוכטן דער ערשטער ווייץ און די לעצטע פלייש; די מיטלסטע הייסן ניט קיין שמיטה־פרוכטן.

א. כלל גדול, א גרויסן כלל האָט מען געזאָגט וועגן שמיטה: יעדע (געוויקס), וואָס אַ מענטש קאָן עסן, אָדער א בהמה קאָן עסן, אָדער עס איז פון סאָרט, וואָס מען מאַכט דערפון פארבן, און עס קאָן זיך ניט דערהאלטן (בלייבנדיק צו־באהעפט צו) דער ערד (אויב עס בלייבט אין דער ערד אויף ווינטער ווערט עס קאליע), האָט עס (אויב עס וואַקסט אים שמיטה־יאָר) דעם דין פון שמיטה־פרוכטן, און אויך זיין געלד (אויב מען האָט עס פארקויפט און גענומען דערפאר געלד) האָט דעם דין פון שמיטה־פרוכטן; עס האָט ביעור (ווען עס קומט די צייט פון „ביעור“ מוז מען עס ארויסרוי־מען) און אויך זיין געלד האָט „ביעור“. די משנה לערנט דאָ, אז שמיטה־פרוכטן, ביי וועלכע מען דארף אָפהיטן אלע דינים פון שמיטה־פרוכטן, ווי „ביעור“, ארויסרוימען אין דער צייט פון „ביעור“, זענען ניט נור אזעלכע געוויקסן, וואָס א מענטש עסט זיי, נאָר אויך וואָס אפילו נור א בהמה עסט זיי, אָדער אזעלכע וואָס קיינער עסט ניט נאָר מען מאַכט פון זיי פארבן, אָבער דערביי מוזן זיי זיין אזעלכע געוויקסן, וואָס מען קאָן ניט לאָזן אין פעלד ניט אָפגעשניטענערהייט אויף ווינטער נאָך שמיטה. ואיזה? וועל־כע זענען דאָס (די געוויקסן, וואָס האָבן די דאָזיקע אייגנשאַפטן, וועלכע מען האָט דאָ אויסגערעכנט)? דאָס איז: עלה הַלֹּחַף הַשּׁוֹטֵה, די בלעטער פון דער ווילדער לוף־ציבעלע, עלה דַּנְדָּנָה, די בלעטער פון מינט (מיענטע־געוויקסן), העולשִׁין, ציקאַריע (אינדיו), והכְּרִישִׁין, גרינער קנאָבל, והרְגִילָה, פארטולאָק, וּנְץ הַחֲלָב, אַספּאַדעל, די אלע געוויקסן זענען „מאכל אדם“, ווערן געגעסן פון מענטשן, ומאכל בהמה, און געוויקסן, וואָס בהמות עסן, זענען: החֹחִים, דערנער, והדְּרָפְרִים, אַרטישאַק־דערנער, די דאָזיקע דערנער ווערן געגעסן דורך אייזלען און קעמלן, וממִּיג, און געוויקסן פון סאָרט, פון וועלכן מען מאַכט פארב, זענען: סְפִיחֵי אֶסְטִים, נאָכוואַקסונגן (ניט איצט

וְלִדְמִיהֶן שְׁבִיעִית, יֵשׁ לָהֶם בִּיעוֹר
וְלִדְמִיהֶן בִּיעוֹר: בַּיּוֹם הַהוּא
אָמְרוּ, כֹּל שְׂאִינוֹ מֵאִכְל אָדָם,
וּמֵאִכְל בְּהֵמָה, וּמִמִּין הַצּוֹבְעִין
וּמִתְקִיִּים בְּאֶרֶץ, יֵשׁ לוֹ שְׁבִיעִית
וְלִדְמִיו שְׁבִיעִית, אִין לוֹ בִּיעוֹר וְאִין
לִדְמִיו בִּיעוֹר, וְאִיזָה זֶה? עֵקֶר הַלּוֹף

וְעֵקֶר הַדְּנֵדְנָה, וְהַעֲקָרְבָנִין,
וְהַחֲלֻבְצִין, וְהַבּוֹכְרִיא, וּמִמִּין הַצּוֹבְעִין,
הַפּוֹאֵה, וְהַרְכָּפָא, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית
וְלִדְמִיהֶן שְׁבִיעִית, אִין לָהֶם בִּיעוֹר
וְלֹא לִדְמִיהֶן בִּיעוֹר, ר' מֵאִיר אֹמְרֵי,
דְּמִיהֶן מִתְּבַעְרִין עַד רֵאשׁ הַשְּׁנָה,
לָהֶן אִין בִּיעוֹר, קָל וְחֹמֶר

פארויט, נאָר זיי וואקסן פון פריער) פון וואָאד (בלאָ-פארב-געוויקס), וקוצה, און סאפ־לאר (מאדער, א געוויקס, פון וועלכן מען מאכט פארב). די אלע (וועלכע מען האָט פריער אויסגערעכנט) האָבן דעם דין פון שמיטה־פרוכטן, און אויך זייער געלד האָט דעם דין פון שמיטה־פרוכטן, זיי אליין האָבן „ביעור“ (מען דארף זיי אויסרוימען ווען עס קומט די צייט פון ביעור) און אויך זייער געלד האָט ביעור (מען מוז קויפן פאר דעם געלד פרוכטן, און די פרוכטן ארויסרוימען). די אלע אויסגערעכנטע געוויקסן זענען אָדער צום עסן פאר מענטשן, אָדער צום עסן פאר בהמות, אָדער מען מאכט פון זיי פארב, און זיי זענען ניט „מתקיים בארץ“, זיי קאָנען ניט בלייבן ניט אָפגערייסע־נערהייט אין פעלד אויף ווינטער, ווייל זיי ווערן קאליע.

ב. ועוד, און נאָך אן אנדערן כלל האָט מען געזאָגט: יעדעס געוויקס וואָס איז ניט קיין עסנווארג פאר מענטשן און עסנווארג פאר בהמות און פון סאָרט צו מאַכן פארבן און קאָן פארבלייבן (איבערן ווינטער) אין דער ערד, האָט דעם דין פון שמיטה־פרוכטן און אויך זיין געלד האָט דעם דין פון שמיטה־פרוכטן, אָבער עס האָט ניט קיין ביעור, און אויך זיין געלד האָט ניט קיין ביעור. דער ירושלמי איז גורס ניט „כל שאינו“, אלע געוויקסן וואָס זענען ניט, נאָר „כל שהוא“, אלע געוויקסן וואָס זענען יאָ עסנווארג פאר מענטשן, אָדער פאר בהמות, אָדער מען מאכט פון זיי פארב. די משנה לערנט דאָ, אז דער דין פון „ביעור“, דאָס ארויסרוימען פון שטוב די שמיטה־פרוכטן איז דער צייט ווען אין פעלד איז ניטאָ פאר בהמות, אין נור ביי אַזעלכע פרוכטן, וועלכע קאָנען ניט איבערלייבן ניט־אָפגעריסנקייט אויף ווינטער אין פעלד, מען מוז זיי אָפשניידן באלד ווי זיי ווערן צייטיק, ווייל אויב ניט ווערן זיי קאליע. אָבער אַזעלכע געוויקסן, וועלכע זענען „מתקיים בארץ“, קאָנען יאָ בלייבן ווינטער אין פעלד, דארף מען ניט ארויסרוימען פון שטוב; מחמת מען נעמט אָן, אז מסתמא איז נאָך געבליבן דערפון אין פעלד, און די בהמות און חיות האָבן דערפון גענוג צום עסן, איזזו? וועלכע זענען זיי? עיקר הלוף השוטה, דער וואָרצל (די קעפלעך, ניט די בלעטער) פון דער ווילדער לוף־ציבעלע, ועיקר הדנדנה, און דער וואָרצל (ניט די בלעטער) פון מינט (מיענטע), והעקרבנין, און הירש־צונג (אזא ביטער־גראַז), והחלביץ, דער וואָרצל (ניט די בלעטער) פון אספאָדעל, והבוכריה, באקאר (אזא שמעקעדיגער גראַז); וממין הצובעים, און פון די געוויקסן פון (וועלכע מען מאכט) פארב: הפואה, קראָפ, והרכפה, רעזעדע, די אלע געוויקסן האָבן דעם דין פון שמיטה־פרוכטן און זייער געלד האָט אויך דעם דין פון שמיטה־פרוכטן; אָבער זיי האָבן ניט קיין ביעור און זייער געלד האָט אויך ניט קיין ביעור, ווייל די דאָזיקע געוויקסן פארבלייבן אין פעלד אויף ווינטער. אָבער „שמיטה־פרוכטן“ הייסן זיי, און מען מוז מיט זיי אָפּהיטן אלע אנדערע דינים פון שמיטה־פרוכטן. ר' מאיר זאָגט, אז זייער געלד מוז מען מבער־זיין (ארויסרוימען) פאר ראש השנה (פון נאָך דעם שמיטה־יאָר). ר' מאיר האלט, אז די געוויקסן אליין האָבן ניט דעם דין פון „ביעור“, און מען דארף זיי ניט ארויסרוימען, ווייל דער סאָרט געוויקסן בלייבט איבער אין פעלד אויף ווינטער, אָבער זייער געלד דארף מען יאָ ארויסרוימען פאר ראש השנה, מחמת געלד דערקענט מען ניט און מען וועט ניט אָפּהיטן מיט דעם געלד די דינים פון שמיטה־פרוכטן. אָמרו, האָבן די

לדמיהן, ג קליפי רימון והגין שלו, ולא בכבורות, ולא בתרומות, ולא קליפי אגוזים והנרעינין, יש להם שביעית ולדמיהן שביעית. הצבע צובע לעצמו ולא יצבע בשכר, שאין עושין סחורה בפירות שביעית, אכל הוא לוקט, ובנו מזכר על ידו.

חכמים געזאגט צו אים (צו ר' מאיר): מהדאך זיי, די פרוכטן אליין, דארף מען ניט מבער זיין, דארף מען דאך זייער געלד געוויס ניט מבער זיין. די חכמים באנוצן דאָ דעם „קל וחומר“, די סברא פון „גרונגער און הארבער“, דאָס הייסט, אויב מען מעג טאָן אַ הארבע זאך, מעג מען דאָך די גרינגע זאך אודאי טאָן. אויב די שמיטה־פרוכטן אליין דארף מען ניט ארויסרוימען אין דער ביעור־צייט, איז מען דאָך זייער געלד, וואָס די גאנצע שמיטה־הייליקייט פון געלד קומט דאָך נור פון די פרוכטן, אודאי ניט מחויב מבער־צו זיין.

ג. קליפי רימון, די שאַלעכץ פון א מילגרויס, והנץ שלו, און זיין קעפל־בלימל, קליפי אגוזים, די שאַלעכץ פון ניט, והגלעינין און די קערנדלעך (פון פרוכטן), האָבן דעם דין פון שמיטה און זייער געלד האָט דעם דין פון שמיטה. די שאַלעכץ און דאָס קעפל־בלימל (בנץ) פון מילגרויס קאָן מען ניט עסן, אָבער מען מאכט דערפון פארב, און דעריבער מוז מען אָפהיטן מיט זיי די דינים פון שמיטה־פרוכטן. די קערנדלעך (גלעינין איז דאָס זעלבע וואָס גרעינין) פון פרוכטן זענען, לויט טייל מפרשים, גוט צום הייצן מיט זיי; און כאַטש סתם האַלץ האָט ניט דעם דין פון שמיטה, אָבער די קערנדל־לעך זיינען דאָך פון פרוכטן, וואָס מען עסט, דעריבער האָבן זיי יאָ די הייליקייט פון שמיטה. דער ברטנורא זאָגט אז מען מיינט דאָ די קערנדלעך פון איילבירטן, מחמת מען נעמט פון זיי ארויס אביסל אייל, אָדער די קערנדלעך פון טייטלן, וועלכע מען גיט צו עסן בהמות. הצבע, א פארבער מעג באנוצן (שמיטה־געוויקסן, פון וועלכע מען מאכט פארב) צו פארבן פאר זיין אייגענעם געברויך, אָבער ער טאָר ניט מיט זיי פארבן פאר (אנדערע און נעמען דערפאר) געלד, ווייל מען טאָר ניט האַנדלן מיט שמיטה פרוכטן. אויב דער פארבער נעמט געלד פאר פארבן, כאַטש אַ טייל פון געלד איז פון זיין ארבייט, אָבער ווייל אַ טייל פון געלד איז דאָך אויך פאר די פארב־מאטעריאלן פון שמיטה־געוויקסן, הייסט עס ווי ער וואַלט זיי פארקויפט. ולא, און מען טאָר אויך ניט (האַנדלן) מיט בכורים. דער דין איז, אז א בהמה, וואָס מען מעג איר עסן, האָט גע־בוירן א בכור, איז ער הייליק און מען דארף אים געבן צום כהן צו פירן קיין ירושלים און דאָרט מקריב זיין; אויב דער בכור האָט א פעלער אַ מום, דארף מען אים אוועקגעבן צו אַ כהן, און יעדער מעג אים עסן אומעטום. זאָגט די משנה, אז האַנדלן מיט לעבעדיקע בכורים טאָר מען ניט, ולא בתרומות, און מען טאָר אויך ניט האַנדלן מיט תרומה־פרוכטן. ווייל אויך תרומה איז הייליק, און א ישראל טאָר איר ניט עסן, און מען דארף איר געבן צו א כהן; און אויב מען וועט האַנדלן דערמיט קאָן מען פארגעסן, אז עס איז תרומה און א ישראל קאָן איר אַמאָל עסן. ולא, און מען טאָר אויך ניט האַנדלן (מיט טריפה עסנוואַרג, דאָס הייסט), ניט מיט נבלות (טויטע בהמות וואָס זענען ניט געשאַכטן געוואָרן לויטן דין), און מיט טרפות, (בהמות וואָס האָבן פעלערן, צוליב וועלכע זיי זענען טריפה), און ניט מיט שקצים (אומריינע באשעפֿער־נישן) און ניט מיט רמשים (אומריינע ווערים). די משנה לערנט דאָ דעם איסור, אז מען טאָר ניט פירן אַ כסדר־דיקן, סיסטעמאטישן האַנדל מיט עסנוואַרג, וואָס איז פאר־באָטן צו עסן, ולא יהיה, און מען טאָר ניט נעמען פעלד־גרינסן (אים שמיטה־יאָר, אזעלכע וואָס מען מעג יאָ עסן) און פארקויפן אין מאַרק; אָבער אַ מענטש מעג אַראָפֿ־רייסן (אים שמיטה) פרוכטן, און זיין זון זאָל, אַנשטאט אים, פארקויפן. מחמת קוים פארקויפט ער ניט אליין, זעט עס ניט אויס, ווי ער פירט דערמיט אַ סיסטעמאטישן

בכר, וחקמים אוסרין; ה לולבי זרדים והחרובין. יש להם שביעית ולדמיהן שביעית, יש להם ביעור ולדמיהן ביעור, לולבי האלה והמבטנה והאטדין, יש להם שביעית ולדמיהן שביעית, אין להם ביעור ולא לדמיהן ביעור, אכל לעלין יש ביעור, מפני

לקח לעצמו והותיר, מתר למכרן; ד לקח בכור למשמה בנו, או לרגל, ולא צריך לו, מתר למכרו, צהי סיה עופות ודגים שנזדמנו להם מיני טמאין, מתר למכרן, ר' יהודה אומר, אף מי שנחמנה לו לפי דרכו, לוקח ומוכר, ובכר שלא תהא אומנותו

האנדל. אבער דאס געלד וואס מען נעמט אפ דערפאר, איז שמיטה-געלד, און ווי מיר האבן שוין פריער געלערנט, האָט עס דעם דין פון שמיטה-פרוכטן. לקח, אויב ער האָט גענומען פאר זיך און עס איז אים איבערגעבליבן (פון די שמיטה-פרוכטן) מעג ער זיי פארקויפן. ווייל דאָס הייסט ניט קיין האַנדל; און דאָס געלד, ווי מיר האָבן פריער געלערנט האָט דעם דין פון שמיטה-געלד און מען מוז דערמיט אָפּהיטן אלע דינים פון שמיטה-פרוכטן.

ד. לקח, אז איינער האָט געקויפט א בכור (א בעל מוס, וואָס אלע מעגן עסן) צו דער חתונה פון זיין זון אָדער אויף יום טוב און ער דארף אים ניט האָבן (ער האָט באַקומען דערווייל אנדער פלייש), מעג ער אים פארקויפן. ווייל דאָס הייסט ניט קיין כסדר-דיקער, סיסטעמאטישער האַנדל און דעריבער הייסט עס ניט געפירט אַ האַנדל מיט אַ בכור. צייד, די וואָס פאנגן חיות, עופות און פיש, אויב זיי האָבן (ביים פאנגן) צופעליג אריינגעקראָגן אזעלכע מינים (חיות, עופות און פיש) וועלכע מען טאָר ניט עסן (טמאים), מעגן זיי פארקויפן. אויך דאָס הייסט ניט פארנומען זיך סיסטעמאטיש מיטן האנדל מיט זאכן, וועלכע מען טאָר ניט עסן, מחמת עס האָט זיך זיי נאָר גע-טראָפן צופעליק. ר' יהודה זאָגט, אז (ניט נאָר פאנגער, נאָר אויך) יעדער וואָס אים טרעפט זיך צופעליק (ניט כשרע חיות, עופות און פיש) מעג ער קויפן און פארקויפן, אָבער עס טאָר ניט ווערן זיין פאך-האַנדל דערמיט; און די חכמים זאָגן, אז מען טאָר ניט די חכמים האלטן, אז נאָר פאנגערס מעגן, אויב עס טרעפט זיך זיי.

ה. לולבי זרדים, ווייכע, יינגע צווייגן (לולבים) פון ווייס-דערנער (זרדים) און פון באַקסער ביימער האָבן סיי זיי אליין דעם דין פון שמיטה און סיי זייער געלד האָט דעם דין פון שמיטה; זיי דארפן האָבן ביעור. „לולב“ הייסט געוויינליך דער צווייג פון אַ טייטלבוים; אָבער אין דער משנה הייסט טיילמאָל „לולב“ אויך די ווייכע, יינגע צווייג פון אנדערע ביימער, זאָגט די משנה, אז די לולבין פון ווייסדערנער (נידריקע ביימער פון דעם דערנער סאָרט) און פון באַקסער-ביימער האָבן דעם דין פון שמיטה און דארפן האָבן ביעור, סיי זיי אליין און סיי זייער געלד, ווייל כאַטש זיי זענען ניט קיין פרוכטן צום עסן פאר מענטשן, אָבער בהמות עסן זיי. לולבי האלה, די ווייכע, יונגע צווייגן פון א טערעבינט-בוים, והבטנה, און פון פייטאשקעס-בוים, והאטדין, און פון באַקסדערנער-ביימלעך, האָבן סיי זיי אליין דעם דין פון שמיטה און סיי זייער געלד האָט דעם דין פון שמיטה; זיי דארפן ניט האָבן קיין ביעור און זייער געלט דארף ניט האָבן קיין ביעור. ווייל די דאָזיקע יונגע, ווייכע צווייגלעך בלייבן ווינטער אויף די ביימער, און ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין משנה ב' דארפן אזעלכע געוויקסן ניט האָבן קיין ביעור. אָבער דעם דין פון שמיטה-פרוכטן (ניט האַנדלן מיט זיי און אַנ-דערע דינים) האָבן זיי יא, ווייל בהמות עסן זיי, אַבל, אָבער זייערע בלעטער האָבן יא ביעור, ווייל זיי פאלן אראָפּ פון די צווייגן (צו ווינטער). זיי געהערן דעריבער צו די סאָרטן, וואָס בלייבן ניט פאר די חיות און בהמות אין פעלד אויף ווינטער, דעריבער מוז מען זיי מבער זיין פון שטוב אין פעלד אריין. דאָס וואָרט „מאביהן“ טייטשן טייל

שְׁנוֹשְׂרֵין מְאֵבִיהֶן וְ הַנּוֹרָה, וְהַפֶּפֶר | אֶת הַנּוֹרָה, וְיִשָּׁן בְּחֶדְשׁ, חֵיב בְּפִיעוּרָה.
וְהַקְטָף, וְהַלּוֹטֶם, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית | חֲרוֹבִים חֲדָשִׁים שֶׁכִּבְּשָׁן בֵּין יִשָּׁן,
וְלִדְמִיהֶן שְׁבִיעִית, ר' שְׁמַעוֹן אֹמֵר, | וְיִשְׁנִים בְּחֶדְשׁ חֵיבִין בְּפִיעוּרָה, זֶה
אֵין לְקָטָף שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שְׁאִינוֹפְרִי; | הַפֶּלֶל, כֹּל שֶׁהוּא בְּנוֹתָן טַעַם, חֵיב
ז וְרַד חֶדְשׁ שֶׁכִּבְּשׁוּ בְּשָׁמֵן יִשָּׁן, יִלְקָט | לְבָעַר מִן בְּשִׂאֵינוּ מִינוּ, וּמִן בְּמִינוּ

מפרשים, „פון זייער פאטער“, פון די צווייגן, וואס זענען אזוי ווי זייערע פאטערס, פון וועלכע זיי קומען ארויס.

ג. הורד, די רויז, והכופר, און די ציפרוס-בלוס. והקטף, און דער באלואס-בוים, והלוטם, און דער קיסטוס-בוים, האָבן זיי אליין דעם דין פון שמיטה. און טי זייער געלד האָט דעם דין פון שמיטה. די אלע אויסגעזעכטע געוויקסן זענען גוט צום שמעקן, און דעריבער (אזוי דערקלערט די „משנה ראשונה) האָבן זיי דעם דין פון שמיטה-פּרוכטן. „ורד“ הייסט א „רויז“, און מיר האָבן שוין געשריבן (אין כלאים פרק ה' משנה ח') אז „שושנה“ איז „די ליליע“, און „ורד“ איז די רויז. וועגן „קטף“ זענען פאראן צוויי טייטשן. איינער איז, אז דאָס מיינט מען דעם ציפרוס-בוים אליין; דער אנדערער טייטש איז, אז דאָס מיינט מען דעם זאפט, וועלכער רינט פון בוים. ר' שמעון זאָגט, אז קטף, דער ציפרוס-בוים, האָט ניט דעם דין פון שמיטה-פּרוכטן, ווייל ער איז ניט קיין פרוכט. לויט ר' שמעון האָט דאָס דעם דין פון ברען-האַלץ, וואָס כאָטש מען האָט הנאה דערפון, פונדעסטוועגן האָט ברען-האַלץ ניט דעם דין פון שמיטה-פּרוכטן.

ד. ורד, א נייע דויז (א רויז, וואָס מען האָט אָפגעריסן אים שמיטה-יאָר) וועלכע מען האָט איינגעלייגט אין אלטן אייל (פון פאר שמיטה-יאָר), זאָל מען אראַפּקלייבן די רויז. כאָטש די רויז פון שמיטה האָט אריינגעגעבן א טעם אין דעם אייל, באַקומט ניט דער אייל דעם דין פון שמיטה-פּרוכטן; ווייל מען נעמט אָן, א נייע רויז גיט ניט אריין שנעל קיין טעם אין דעם אייל. דעריבער אויב מען קלייבט באלד אראַפּ די רויז, מעג מען נוצן דעם אייל אפילו ווען עס קומט אָן שפעטער די צייט פון ביעור, און מען דארף אים ניט מבער זיין, וישן, און (אויב מען האָט אריינגעלייגט) אן אלטע רויז (פון שמיטה-יאָר) אין נייעם אייל (געמאכט פון איילבירטן פון נאָך שמיטה-יאָר), דארף מען (אלץ) מבער זיין, מחמת מען נעמט אָן, אז אן אלטע רויז גיט אָן אריין טעם אין נייעם אייל און עס העלפט ניט דאָס אראַפּקלייבן, און עס באַקומט דעם דין פון שמיטה-פּרוכטן. חרובים, נייע באַקטערס (פון שמיטה-יאָר), וועלכע מען האָט איינגע-לייגט אין אלטן וויין (פון פאר שמיטה), אָדער אלטע באַקטערס (פון פאר שמיטה) אין נייעם וויין (פון שמיטה-יאָר) דארף מען מבער זיין (ווען עס קומט די ביעור-צייט), מחמת באַקטערס און וויין געבן אריין טעם איינער אין אנדערן, אלץ איינס צי זיי זענען אלטע צי נייע. זה הכלל, דאָס איז דער כלל: יעדע זאך, וואָס גיט אריין א טעם, דארף מען מבער זיין, אויב עס איז איין מין אין אן אנדערן מין. אויב מען האָט אריינגעלייגט איין מין פרוכט פון שמיטה אין אן אנדערן מין פרוכט ניט פון שמיטה, למשל שמיטה-באַקסער אין ניט-שמיטה-וויין, דארף מען אויך דעם וויין מבער זיין, ווען עס קומט אָן די ביעור-צייט, אויב דער שמיטה-באַקסער האָט אריינגעגעבן א טעם אין וויין (בנותן טעם), אויב אָבער עס איז ניט געווען גענוג באַקסער, אז עס זאָל אריינגעבן טעם אין וויין, דארף מען ניט מבער זיין, ומין במינו, אָבער אויב (מען האָט איינגע-לייגט אָדער אויסגעמישט) איין מין (שמיטה-פּרוכט) מיט דעמחלבלב מין (ניט שמיטה-פּרוכט) איז אפילו דאָס קלענעסטע ביסל (בכל שהוא), אויב מען האָט נור אפילו דאָס קלענסטע ביסל וויין פון שמיטה-יאָר אריינגעטאָן אין א סך וויין פון ניט-שמיטה-יאָר, דאָס הייסט „מִין במינו“, איין מין אין זעלבן מין, וויין אין וויין, איז דער דין, אז אפילו ווען דאָס ביסל שמיטה-וויין איז געווען אזוי ווייניק, אז עס קאָן ניט אריינגע-

כָּל שְׁהוּא, שְׁבִיעִית אוֹסֶרֶת כָּל שְׁהוּא בְּמִנְהָה, וְשֵׁלֵא בְּמִנְהָה בְּנוֹתָן מֵעַם.

פּרָק ח

א כָּלֵל גְּדוֹל אָמְרוּ בְּשִׁבְעִית, | לֹאמֵר לְבַהֲמָה, וְכָל שְׂאִינוּ מִיּוֹחֵד
כָּל הַמְּיוֹחֵד לְמֵאֲבֵל אָדָם, אִין עוֹשִׂין | לְמֵאֲבֵל אָדָם, עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא
מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לְאָדָם, וְאִין צְרִיךְ | לְאָדָם, אֲבָל לֹא לְבַהֲמָה, וְכָל שְׂאִינוּ

געבן קיין שום טעם אין דעם ניט שמיטה-וויין, מוז מען שוין דעם גאנצן וויין-מבער זיין, ווען עס קומט אָן די ביעור-צייט. דער רמבם זאָגט, אז דער כלל פון דער דאָזי-קער משנה מיינט ניט נור וועגן שמיטה, נאָר אויך וועגן אלע זאכן, וואָס מען טאָר ניט עסן, אז אויב עס האָט זיך אויסגעמישט א זאך, וואָס מען טאָר ניט עסן, אין אַ זאָך, וואָס מען מעג עסן, איז אויב עס איז איין מין אין אן אנדערן מין (מין בשאינו מינו), אסר'ט עס נור דעמאָלס ווען דאָס טריפה גיט אריין א טעם אין דעם כשרן; אויב אָבער עס איז איין מין אין זעלבן מין (מין במינו) איז דער דין אז אפילו דאָס קלענסטע ביסל אסרט שוין אלץ, אפילו עס גיט ניט אריין קיין טעם. דער ברטנורא זאָגט, אז די הלכה בלייבט ניט אזוי, שביעית, שמיטה-פרוכטן אסר'ן אפילו נור מיט דעם קלענסטן ביסל, אויב אין זעלבן מין; און אויב ניט אין זעלבן מין; נור ווען עס גייט אריין א טעם. דאָס איז איינגעטיילט דער זעלבער דין וואָס פריער, און די מפרשים פרעגן, צו וואָס דארף די משנה עס זאָגן נאָכאמאָל. דער ר"ש וויל האַבן, אז די משנה לערנט, אז דאָס וואָס שמיטה אסר'ט אפילו מיט א קליין ביסל, בכל שהוא, מיינט מען נור ווען עס איז ארויסגעמישט געוואָרן נאָך דער צייט פון ביעור, מחמת דעמאָלס איז עס שוין אסור; אָבער אויב עס האָט זיך אויסגעמישט פאר דער ביעור-צייט אסר'ט עס נור ווען עס גיט אריין א טעם. אין דער גמרא חולין צ"ז געפינען מיר, אז „אריינגעבן אַ טעם“ מיינט מען ווינציקער פון „ששים“, פון זעכציק, דאָס הייסט, אז די מותר-זאך איז ווינציקער פון 60 מאָל אזוי פיל ווי די אסור-זאך.

פּרָק ח.

כדי צו פארשטיין די דינים אין דאָזיקן פרק איז נויטיק צו זאָגן, אז שמיטה-פרוכטן זענען הייליק, און מען מעג זיי עסן און באנוצן אויך צו געוויסע אנדערע זאכן, ווי געבן צו עסן בהמות, שמירן זיך מיט אייל פון שמיטה, אָבער מען טאָר זיי ניט קאליע מאַכן. „קאליע מאַכן“ הייסט אפילו ווען מען קאָן נוצן אַ געוויקס צו אַ בעסערן צוועק און מען פארנוצט זי פאר א קלענערן צוועק. למשל אַ געוויקס, וואָס מען דארף געבן צו עסן א מענטש און מען גיט עס צו עסן צו א בהמה הייסט קאליע געמאכט. אָבער אַ געוויקס, וואָס איז באשטימט פאר אַ בהמה צו עסן, און מען גיט עס צו א בהמה הייסט ניט קאליע געמאכט.

א. כלל גדול, א גרויסן כלל האָבן (די חכמים) געזאָגט וועגן שמיטה (פרוכטן): אלץ, וואָס איז באשטימט ספעציעל צום עסן פאר מענטשן, טאָר מען ניט מאַכן דערפון א פלאסטער (מלוגמא, צו-צו-לייגן צו א מכה) פאר א מענטשן און עס איז ניט נויטיק צו זאָגן אז פאר א בהמה (צו מאַכן אַ פלאסטער טאָר מען אודאי ניט). דאָס וואָרט „מלוג-מא“ איז — ווי עס ווייזט אָן אַרְבֵּי בְּנִימִין מוֹסְפִיא אִין „מוסף הערוך“, — דאָס גריכישע וואָרט „מאלאגמא“, אַ „פלאסטער“. וכל, און יעדע זאך, וואָס איז ניט באשטימט ספע-ציעל צום עסן פאר אַ מענטשן, מעג מען יאַ מאַכן א פלאסטער פאר מענטשן, אָבער ניט פאר אַ בהמה. די מפרשים זאָגן, אז אויב געוויסע שמיטה-פרוכטן זענען באשטימט צו

מיוחד לא למאכל אדם, ולא למאכל בהמה, חשב עליו למאכל אדם ולמאכל בהמה, נותנין עליו חומרי אדם וחומרי בהמה. חשב עליו לעצים, הרי הוא כעצים, כגון הסיאה, והאזוב, והקורנית: **ב שביעית** | **נְתַנָּה לְאֹכִילָהּ, וְלִשְׂתִּיָּהּ, וְלִסְיָקָהּ, לְאֹכֹל דְּבָר שְׂדֵרְכּוֹ לְאֹכֹל, וְלִסְיָד דְּבָר שְׂדֵרְכּוֹ לְסוּדָּהּ. לֹא יִסוּד יֵינן וְחוּמֵין, אָבֵל סָד הוּא אֶת הַשְּׂמֹן. וְכֵן בְּתְרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר שְׁנֵי. קַל מֵהֶם שְׁבִיעִית, שְׁנַתְּנָה לְהַדְלִקַת הַגֵּר:**

עסן פאר א בהמה, מעג מען דערפון יא מאכן א פלאסטער פאר מענטשן, ווייל מענטשן עסן דאך עס ניט; אבער מאכן א פלאסטער פאר א בהמה טאר מען ניט, ווייל בהמות עסן יא די פרוכטן. וכל שאינו מיוחד לא, און אלץ, וואס איז ניט ספעציעל באשטימט צום עסן, ניט פאר מענטשן און ניט פאר בהמות (אזעלכע געוויקסן, וואס טיילמאל גיט מען זיי צו עסן מענטשן און טיילמאל בהמות, אבער עס איז ניט ספעציעל באשטימט), איז אויב מען האט (ביים אראפנעמען דאס געוויקס פון פעלד) אין זינען געהאט, אז דאס זאל זיין אויף צו עסן סיי פאר מענטשן און סיי פאר בהמות, לייגט מען ארויף אויף דעם געוויקס די שוועריקייטן (חומרות) סיי פון מענטשן סיי פון בהמות. די משנה לערנט, אז אין אזא פאל טאר מען ניט מאכן פון די דאזיקע געוויקס קיין פלאסטער פאר מענטשן, מחמת מען האט דאך אינזינען געהאט, אז מענטשן זאלן עס עסן. אבער מען טאר עס אויך ניט עסן געקאכטערהייט (אזוי טייטשן די מפרשים), און מען מעג זיי עסן נאר רויעהייט, מחמת מען האט דאך אינזינען געהאט צו געבן עס פאר בהמות און ווען מען וועט זיי אפפאכן וועלן בהמות זיי שוין ניט וועלן עסן. חשב עליו לעצים, ער האט אינזינען געהאט (ביים אראפנעמען דאס געוויקס פון פעלד) צו באנוצן עס אלס האלץ (צום ברענען), האט עס דעם דין פון האלץ (מעג מען מיט דעם איינהיצן דעם אויוון), ווי הסיאה, סאטורעיא-געוויקס, והאזוב, איזאפג-געוויקס, והקורנית, און טהימאן-געוויקס. אלע דריי זענען אזעלכע געוויקסן, וואס מען קאן זיי נוצן סיי אויף עסן פאר בהמות, און סיי צו ברענען מיט זיי אין אויוון. זאגט די משנה, אז אויב מען האט ביים אראפנעמען זיי פון פעלד אינזינען געהאט, אז מען זאל זיי באנוצן אויף האלץ צום ברענען, מעג מען מיט זיי איינהיצן דעם אויוון, כאטש בהמות וואלטן זיי געקאנט עסן.

ב. שביעית, שמיטה-געוויקסן זענען געגעבן געווארן צו עסן, אדער טרינקן אדער שמירן זיך מיט זיי: צו עסן דאס וואס דער שטייגער איז צו עסן, צו טרינקן דאס, וואס דער שטייגער איז צו טרינקן, און צו שמירן דאס וואס דער שטייגער איז צו שמירן. מען דארף די שמיטה-געוויקסן באנוצן באנוצן אויפן, לויט וועלכע עס איז דער שטייגער צו נוצן די געוויקסן, לא יסוד, מיטאך זיך נישט שמירן מיט וויין אדער מיט עסיק (פון שמיטה-פרוכטן). אבער מען מעג זיך שמירן מיט אייל. די משנה לערנט דא, אז כאטש עס טרעפט זיך דאך אין זעלטענע פאלן, אז מען שמירט זיך מיט וויין אדער מיט עסיק, נאר ווייל געוויינטליך טרינקט מען זיי, טאר מען זיך ניט שמירן מיט זיי; און דאס זעלבע איז, פארקערט, מיט אייל, וואס כאטש עס טרעפט זיך דאך, אז מען טרינקט אויך אייל, נאר ווייל געוויינליך שמירט מען זיך מיט אייל דעם קערפער, מעג מען זיך שמירן דערמיט; דאס איז דער טייטש פון „שדרכו“ אין אנהויב פון דער משנה, „וואס דער שטייגער איז“. וכן, און דערזעלבער דין איז אויך ביי תרומה און ביי מעשר שני. אויך מיט פרוכטן פון תרומה און מעשר שני דארף מען זיך אויך נהוג זיין צו עסן דאס וואס דער שטייגער איז צו עסן, און צו שמירן זיך מיט דעם וואס דער שטייגער איז זיך צו שמירן. אין אונזער הקדמה צו מסכת דמאי געבן מיר וואס איז תרומה און מעשר שני. קל מהם, שמיטה איז גרינגער פון זיי (פון תרומה און מעשר שני). דערמיט, וואס שמיטה-מעג מען ברענען אין א לאמפ. אייל פון שמיטה-איילבירטן מעג מען פארנוצן צום ברענען אין א לאמפ; אבער אייל פון תרומה אדער

ג אין מוכרין פירות שביעית לא | כגון הכרשין, ונגז' החלב; ד האומר
 במדה ולא במשקל, ולא במנין, ולא | לפועל, הא לך איסור זה, ולקט לי
 תאנים במנין, ולא ירק במשקל. בש"א, | ירק היום, שקרו מתר. לקט לי בו
 אף לא אגודות, ובה"א את שדכרפו | ירק היום, שקרו אסור. לקח מן
 לאגוד אותו בבית, אוגדין אותו בשוק, | הנהתום בקר בפונדיון, בשאלקוט

פון מעשר שני טאָר מען ניט ברענען אין א לאַמפּ (אן אויסנאם איז אייל פון תרומה
 טמאה, תרומה, וואָס איז טמא געוואָרן, וואָס מען מעג ברענען אין אַ לאַמפּ).

ג. אין מוכרין, מען טאָר ניט פארקויפן שמיטה־געוויקסן ניט אויף דער מאַס,
 און ניט אויף דער וואָג און ניט אויף דער צאָל. די משנה האָט פריער אין פרק ז' משנה
 ג' געזאָגט, אז מען טאָר בכלל ניט האַנדלן מיט שמיטה־געוויקסן, סיידן ווען איינער
 האָט געקליבן פאר זיך אביסל פרוכטן און עס איז אים איבערגעבליבן, מעג ער פאר־
 קויפן (און דאָס געלד האָט דעם דין פון שמיטה). זאָגט דא די משנה, אז אפילו אין
 דאָזיקן פאל, ווען מען פארקויפט יא, זאל מען עס ניט טאָן ווי מיט געוויינטליכע
 פרוכטן; מען זאל זיי ניט פארקויפן אויף דער וואָג, צי אויף דער מאַס צי לויט דער
 צאָל, נאָר פארקויפן אויפן קוק, עס זאל זיין א ענדערונג, און דאדורך וועט מען
 געדענקן, אז דאָס זענען שמיטה געוויקסן, ולא, און מען טאָר אויך ניט פארקויפן פייגן
 לויט דער צאָל, און גרינס אויף דער וואָג. כאַטש פייגן פארקויפט מען געוויינטליך
 אויף דער וואָג און בינטלעך גרינס לויט דער צאָל, קאָן מען דאָך מיינען, אז ווען מען
 טוט פארקערט, מען ציילט פייגן און מען וועגט בינטלעך גרינס, מעג מען יא, מחמת
 עס איז דאָך אן ענדערונג, דעריבער לערנט אונז די משנה, אז מען טאָר ניט, בית שמאי
 זאָגן אז מען טאָר ניט פארקויפן קיין בינטלעך, ניט דוקא ווען מען ציילט זיי, נאָר
 אפילו ווען מען ציילט זיי ניט, זאל מען פארקויפן נאָר ניט־געבענדענע גרינסן צי
 פרוכטן; אַלץ כדי צו מאַכן א היכר, מען זאל דערקענען, אז דאָס זענען שמיטה־גע־
 וויקסן, ובית הלל, אָבער די בית הלל זאָגן, אז דאָס וואָס איז דער שטייגער צו בינדן
 אין דער היים, מעג מען אויך בינדן אין מאַרק (צום פארקויפן), דער רמבם טייטשט,
 אז מען מעג פארקויפן אין גאס געבונדן אזוי ווי מען בינדט צום פירן אהיים, און ניט
 ווי מען בינדט צום פארקויפן אין גאס; מחמת דאָס איז אן אנדער סאָרט בינדן און
 דעריבער וועט מען עס דערקענען כגון, אַ שטייגער ווי גרינער קנאַבל (כרשיון) און
 אספּאָדעל (נץ החלב). דאָס איז דער סוף פון די ווערטער פון די בית הלל, און זיי געבן
 דאָ אַ ביישפּיל פון ירקות וואָס מען בינדט צום באנוצן אין שטוב, למשל, גרינער
 קנאַבל און אספּאָדעל.

ד. האומר, אז איינער זאָגט (אים שמיטה) צו אן ארבייטער: דאָ האַסטו דעם
 דאָזיקן איסר (אזא מטבע) און רייס אָפּ פאר מיר (אין גאָרטן) היינט, „גרינס“, איז זיין
 פארדינסט (דער „איסר“, וואָס ער האָט באקומען) מותר, דער „איסר“ (אן אלט־רוי־
 מישע מטבע, „אסאריאן“) ווערט ניט באַטראַכט ווי דער ארבייטער וואַלט אים בא־
 קומען פאר פארקויפן די שמיטה־גרינס, וואָס ער, דער ארבייטער, האָט אָנגעריסן;
 מחמת, ער האָט דאָך ניט געזאָגט צום ארבייטער, אז ער זאל רייסן דאָס גרינס, פאר
 דעם איסר. ער הייסט דעריבער, אז דעם „איסר“ האָט ער באקומען אלס אַ באַזונ־
 דערע מתנה, און כאַטש ווען מען פארקויפט שמיטה־געוויקסן און מען באקומט פאר זיי
 געלד האָט דאָס געלד דעם דין ווי שמיטה, אָבער דאָ האָט דער איסר ניט דעם דין
 פון שמיטה. לקט, אויב ער האָט אים געזאָגט: „רייס מיר פאר אים (פאר דעם איסר)
 גרינס הייסט“, איז זיין פארדינסט (דער איסר) אסור מחמת ער האָט געזאָגט צו אים
 „בו“, „פאר אים“, הייסט עס, ווי ער האָט באַצאָלט דעם ארבייטער פאר די שמיטה־
 גרינסן מיט דעם איסר. לקח, אז איינער האָט געקויפט (אים שמיטה) א ברויט פון אַ
 בעקער אין ווערט פון א פונדיון (אזא מטבע, און ער האָט אים ניט באַצאָלט, נאָר ער

יִרְקוֹת שְׂדֵה אֲבִיךָ לְךָ, מִתְּרֵי לְקַח
 מִמֶּנּוּ סֶתֶם, לֹא יִשְׁלַם לְךָ מִדְּמֵי
 שְׂבִיעִית, שְׂאִין פּוֹרְעִים חוֹב מִדְּמֵי
 שְׂבִיעִית: ה' אֵין נוֹתְנִים לֹא לְבִרְךָ,
 וְלֹא לְבִלְךָ, וְלֹא לְסִפְךָ, וְלֹא לְסִפְךָ.

אָבֵל נוֹתֵן הוּא לְבִירְךָ לְשִׁתּוֹת, וְלְבִלְךָ
 הוּא נוֹתֵן מִתְּנַת הַחֵם: ׀ תְּאָנִים שֶׁל
 שְׂבִיעִית אֵין קוֹצִין אוֹתָן בְּמוֹקְצָה.
 אָבֵל קוֹצֵה הוּא בְּחֻרְבָּה, אֵין דוֹרְכִין
 עֲנָכִים בְּנֵת, אָבֵל דוֹרֵךְ הוּא בְּעֵרִיבָה.

הָאֵט גַּעְזָגַט צוּם בַּעֲקֵר: „ווען איך וועל אַפֿרייטן אין פעלד (שמיטה) גרינס וועל איך דיר ברענגען, מעג ער. אלץ צוליב דעמזעלבן טעם, מחמת ער האָט ניט געזאָגט, אז ער וועט אים ברענגן „פאר דעם ברויט“; דעריבער הייסט עס ווי זיי האָבן זיך אייַר נער דעם אנדערן געגעבן מתנות. דער בעקער האָט אים געגעבן אמתנה אַ ברויט, און ער גיט דעם בעקער א מתנה אַנגעריסענע שמיטה-גרינס. „פונדיון“ איז אויך אן אלט-רוימישע מטבע „דופאַנדיום“, און האָט געהאַט דעם ווערט פון צוויי „אסר“. לקח, אויב ער האָט געקויפט (ביים בעקער א ברויט) סתם (אויף באַרג, גאַרניט זאָגנ-דיק), טאָר ער אים ניט באַצאָלן מיט שמיטה-געלט, ווייל מען טאָר ניט באַצאָלן קיין חוב מיט שמיטה-געלט. „שמיטה-געלט“ הייסט געלד, וואָס מען באַקומט ווען מען פאַרקויפט שמיטה-געוויקסן, און דאָס געלט באַקומט די הייליקייט פון שמיטה; מען טאָר ניט דערמיט באַצאָלן קיין חוב, ווייל עס הייסט אזוי ווי געהאַנדלט דערמיט.

ה' אין נותנין, מען טאָר ניט געבן (שמיטה-געלט אָדער שמיטה-געוויקסן) צום „ביר“, גרעבער פון ברונעם (וועלכע שטעלט-צו וואסער פאר אלע ארבייטן וואָס איינער דאַרף), און ניט צום „בלן“, בעדער, און ניט צום „ספר“, שערער, און ניט צום „ספן“, שייף-פירער. ווייל מען טאָר ניט באַצאָלן מיט שמיטה-געלט פאר פארשידענע ארבייטן, וואָס זענען ניט עסן אָדער טרינקן. „ביר“ איז פון „בור“, „ברונעם“; „בלן“ איז פון גריכיש וואָרט „באלענוס“, „באד-יונג“; „ספן“ איז פון „ספינה“, „שיף“, און מען מיינט דערמיט דעם שייף-פירער, וועלכער נעמט באַצאָלט פאר ארייַן בערפירן מיט דער שיף. אבל, אָבער ער מעג געבן (שמיטה-געלט) צום ברונעם-גרען בער פאר וואסער צו טרינקן. מחמת אויף עסן און טרינקן מעג מען יאָ פאַרנוצן שמיטה געלט. ולכולן, און צו די אלע (וועלכע מען האָט פריער אויסגערעכנט) מעג ער געבן (שמיטה-געלט) אלס מתנה בחינם. באַצאָלן זיי פאר די ארבייטן טאָר מען ניט; אָבער ווען מען זאָגט ניט אז מען באַצאָלט, נאָר מען גיט זיי אַ מתנה בחנם, מעג מען יאָ.

ו. תאנים, פייגן פון שמיטה טאָר מען ניט אָפהאַקן מיט א „מוקצה“ (אזא מעסער, מיט וועלכן מען האָקט אַפּ פייגן) נאָר מען מעג אָפהאַקן מיט א „חרבה“, א שווערט. מען מוז אויך אין דער ארבייט ביי שמיטה-פרוכטן מאכן א ענדערונג און ניט טאָן, ווי מען טוט אין געוויינליכע יאָרן. למשל ווען מען וויל אָפּשניידן פייגן פון שמיטה זאָל מען ניט שניידן מיט דעם ספעציעלן שנייד-מעסער צו פייגן, נאָר מיט אַ שווערד. אזוי טייטשט דער ר"ש, און עס זענען פאַראַן אויף דעם פירוש אַ סך קשיות. דער רמבם טייטשט, אז „קוצין“ מיינט ניט „אָפהאַקן“, נאָר „אויסשפרייטן פייגן צום טרייַן קענען“, „מוקצה“ הייסט דער ספעציעלער פלאץ וואו מען שפרייט אויס פייגן צום טריקענען (למשל מסכת ביצה פרק ד' משנה ז' „עומד אדם על המוקצה“), און „חרבה“ איז ניט דער טייטש „שווערד“ (אין אזא פאַרם מיט א „ה“ צום סוף איז אין ערגיץ ניט פאַראַן דאָס וואָרט חרב) נאָר ווי „חרבה“, אין א חרבה, אין אן אפ-געלאָזטן אָרט. דער טייטש פון דער משנה איז, לויט דעם רמב"ם, אז פייגן פון שמיטה זאָל מען ניט אויסשפרייטן צום טריקענען אין דעם געוויינליכען אָרט, אין דעם „מוקצה“, נאָר אין אן אָפּגעלאָזטן אָרט, וואו אין געוויינליכע יאָרן טריקנט מען ניט. אין דורכין, מען טאָר ניט אויספּרעסן (ווייך פון שמיטה) וויינטרויבן אין וויינקלעטער (וואו ס'איז דער שטייגער אויסצופּרעסן די וויינטרויבן), אָבער מען מעג אויספּרעסן אין אַ

וְאִין עוֹשִׂין זְתִים בְּבֵד, וּבִקְנָטֵב, אֶבֶל | תְּרוּמָה, שְׁלֹא יִבְיָאֵנוּ לִידֵי פְסוּלֵי ר' |
 פּוֹתֵשׁ הוּא וּמְכַנִּים לְבוּדִידָה. ר' | שְׁמַעוֹן מְתִיר, וְאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִתְפָּשׁ |
 שְׁמַעוֹן אֹמֵר, אִפֵּי טוֹחֵן הוּא בְּבֵית | בְּשִׁבְעֵית, וְהִפְרִי עֲצָמוֹ אֲסוּר; |
 הֶבֶד, וּמְכַנִּים לְבוּדִידָה: ז אִין | ח אִין לֹאֲחִים עֲבָדִים וְקִרְקָעוֹת |
 מְבַשְׁלִין יִרְקָ שֶׁל שְׁבִיעֵית בְּשִׁמּוֹן שֶׁל | וּבְהִמָּה טְמָאָה מִדְּמֵי שְׁבִיעֵית, וְאִם |

מילטער (עריבה), אויך דא איז דער טעם, ווייל די ארבעט ביי שמיטה־פרוכטן דארף זיין דורך א שינוי, אן ענדערונג, אנדערש ווי מען טוט אלע יארן; אין א מילטער, וואו מען קנעצט טייג, פּרעסט מען ניט וויינטרויבען, דעריבער מעג מען. ואין עושיג, און מען מאכט ניט (מען קוועטשט ניט אויס אייל) פון שמיטה־איילבירטן אין אן אייל־קעלטער און מיט א קלאץ (קוטב), אבער מען מעג זיי (צוערשט) צעשטויסן און דערנאך זיי אריינברענגען אין א קליינעם אייל־קעלטער (בודידה). „עושיג“ טייטשט דער „תוספות יום טוב“, „קוועטשן“, פון פסוק אין יחזקאל כ"ג, „ושם עושיג“, „קוטב“ טייטשט דער ר"ש, דער „קוועטשן־קלאץ“, וועלכן מען לייגט ארויף אויף די איילבירטן; דער רמבם טייטשט „קוטב“ א קליינער אייל־קעלטער. „בודידה“ טייטשט דער ברטנורא א „קליינער אייל־קעלטער“, אזוי ווי א מילטער. ר' שמעון זאגט, אז מען מעג אויך צעמאלן (די שמיטה־איילבירטן) אין אייל־קעלטער (אבער אויסקוועטשן דארט דעם אייל טאָר. וען ניט, נאָר) מען ברענגט זיי אריין אין דעם קליינעם אייל־קעל־טער (און דאָ קוועטשט מען אויס דעם אייל). ווייל ר' שמעון האַלט, אז עס הייסט גע־נוג אן ענדערונג, ווען דאָס אויסקוועטשן דעם אייל קומט פאַר ניט אין דעם געוויינט־ליכן אָרט, אין דעם אייל־קעלטער.

ז. אין מבשלין, מען טאָר ניט קאַכן גרינס פון שמיטה אין אייל פון תרומה, כדי מען זאָל עס ניט ברענגן צו ווערן פסול (ניט טאָרן עס עסן). דער דין איז, אז אויב תרומה ווערט טמא טאָר מען איר ניט עסן און מען דארף איר פארברענען. עס איז דעריבער מורא צו האָבן, טאַמער וועט אַ טמא־זאָך אַנרירן דאָס שמיטה־גרינס וואָס איז געקאַכט געוואָרן אין תרומה־אייל, און עס וועט טמא ווערן, און ווייל מען וועט דאָך עס ניט טאָרן עסן צוליב דעם תרומה אייל, וועט מען אויך דאָס שמיטה־גרינס ניט קאַנען עסן (עס וועט ווערן פסול, ניט טויגבאר צום עסן), און מען טאָר דאָך ניט פאַר־ניכטן קיין שמיטה־פרוכטן. דעריבער טאָר מען ניט קאַכן שמיטה־גרינס אין תרומה־אייל, ר' שמעון איז מתיר (צו קאַכן). ווייל ר' שמעון האַלט אויך אין אנדערע ווערטער (אין זבחים פרק ח' משנה ג'), אז מען מעג דערפירן הייליקע עסנווארג אז זיי זאָלן ווערן פסול, ניט־טויגבאר צום עסן. ואחרון, און די סאַמע לעצטע (פרוכט) ווערט אַנ־גענומען אלס שמיטה־פרוכט, און די (ערשטע) פרוכט אליין איז אסור. דאָ לערנט די משנה דעם דין, וועלכן מיר האָבן געגעבן פריער אין אונזער הקדמה צום פרק ז'. דאָס איז דער דין, אז אויב איינער האָט פאַרקויפט שמיטה־פרוכטן, למשל ווייץ, און ער האָט באקומען דערפאַר פלייש, און ער האָט פאַרקויפט דאָס פלייש און באקומען דער־פאַר געלד, און פאַר דעם געלד האָט ער געקויפט ארבעס, האָבן די מיטלסטע זאכן, דאָס פלייש און דאָס געלד, ניט דעם דין פון שמיטה־פרוכטן, אבער דער סאַמע לעצ־טער, די ארבעס, האָבן יאָ דעם דין פון שמיטה־פרוכטן. דערביי איז דער דין, אז די ערשטע שמיטה־פרוכט, דער ווייץ, בלייבט שטענדיק שמיטה־פרוכטן. „אסור“ מיינט דאָ מען טאָר עס ניט עסן ניט לויט די דינים פון שמיטה.

ח. אין, מען טאָר ניט קויפן פאַר שמיטה־געלט שקלאפן אָדער פעלדער (ניט־באַוועגליכע זאַכן) אָדער א בהמה טמאה (וואָס מען טאָר ניט עסן); און אויב מען האָט געקויפט זאָל מען עסן קייגן זיי. אויב מען האָט געקויפט די דאָזיקע זאַכן פאַר שמיטה־געלד, מוז מען פאַר אזא סומע געלד. וויפיל זיי האָבן געקאַסט, קויפן מאכלים און זיי

לָקַח יֹאכֵל בְּגִנְדָּו, אִין מְבִיאִין קִינֵי זָבִים וְקִינֵי יוֹלָדוֹת מְדָמֵי שְׂבִיעִית, וְאִם הִבִּיא יֹאכֵל בְּגִנְדָּו, אִין סָבִין בָּלִים בְּשֵׁמֶן שֶׁל שְׂבִיעִית, וְאִם סָד יֹאכֵל בְּגִנְדָּו; מָן עוֹר שֶׁסָּכּוּ בְּשֵׁמֶן שֶׁל שְׂבִיעִית, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יִדְלַק, וְחֲבָ"א, יֹאכֵל בְּגִנְדָּו, אָמְרוּ לִפְנֵי ר'

עֲקִיבָא, אוֹמֵר הִיָּה ר' אֱלִיעֶזֶר, עוֹר שֶׁסָּכּוּ בְּשֵׁמֶן שֶׁל שְׂבִיעִית, יִדְלַק, אָמַר לָהֶם, שְׁתּוֹקוּ, לֹא אוֹמֵר לָכֶם, מִה שְׂרָבֵי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ; י וְעוֹד, אָמְרוּ לִפְנֵי, אוֹמֵר הִיָּה ר' אֱלִיעֶזֶר, הָאוֹכֵל פֶּת פּוֹתִים בְּאוֹכֵל בֶּשֶׂר חֲזוּר, אָמַר לָהֶם, שְׁתּוֹקוּ, לֹא אוֹמֵר לָכֶם,

עסן לויט די דינים פון שמיטה, אין מביאיג, מען טאָר פון שמיטה-געלד ניט (קויפן און) ברענגן (אין בית המקדש מקריב צו זיין) טויב־קרבנות פון א זב, אָדער א זבה אָדער פון א קימפעטאָריג, און אויב, מען האָט יאָ געבראכט זאָל מען עסן קייגן זיי. א „זב“ הייסט איינער, וואָס עס רינט פון אים א קרענקליכע פליסיקייט; א „זבה“ הייסט א פרוי פון וועלכער ס'רינט א קרענקליכע פליסיקייט. ווען זיי ווערן ריין דארפן זיי ברענגן אין בית המקדש אַ קרבן פון צוויי טויבן, און דאָס הייסט „קן“, א „געסט פון צוויי טויבן“. דאָס זעלבע איז אויך א קימפעטאָרין מחויב צו ברענגן אין בית המקדש א קרבן פון צוויי טויבן, א „קן“. זאָגט די משנה, אז די דאָזיקע קרבנות טאָר מען ניט ברענגן פון שמיטה-געלד. אויב מען האָט יאָ געבראכט, איז דער דין, אז מען דארף פאר אזוי פיל געלד, וויפיל די קרבנות האָבן געקאָסט, קויפן מאכלים און זיי עסן לויט די דינים פון שמיטה-פרוכטן. אין סכּיג, מען טאָר ניט שמירן כלים מיט אייל פון שמיטה, און אויב מען האָט יאָ געשמירט זאָל מען עסן קייגן אים. דאָס וואָס פריער אין דער משנה ב' ווערט געלערנט, אז מען מעג שמירן מיט שמיטה-אייל, מיינט מען שמירן דעם קערפער פון מענטש; אָבער זאכן טאָר מען ניט שמירן, און אויב מען האָט יאָ געשמירט זאָל מען פאר אזוי פיל געלד, וויפיל דער אייל האָט באַטראַפן, קויפן מאכלים און זיי עסן לויט די דינים פון שמיטה-פרוכטן.

ט. עור, א פעל, וואָס מען האָט געשמירט מיט אייל פון שמיטה, זאָגט ר' אליעזר, אז מען זאָל (די פעל) פארברענען, און די חכמים זאָגן, אז מען זאָל עסן קייגן אים. די מפרשים זאָגן, אז מען מיינט ניט דוקא פעל נאָר אויך אלע אנדערע זאכן, און ר' אליעזר האָלט ניט פון דעם דין פריער אין משנה ח'. אז מען „זאל עסן קייגן דעם אייל“, און ער האָלט, אז מען דארף אזעלכע געשמירטע זאכן פארברענען. אָמרו, מען האָט געזאָגט פאר ר' עקיבא, אז ר' אליעזר האָט געזאָגט, דאָס א פעל וואָס מען האָט געשמירט מיט אייל פון שמיטה דארף מען פארברענען; האָט ער (ר' עקיבא) צו זיי געזאָגט: שווייגט, איד וועל אייך ניט זאָגן, וואָס ר' אליעזר האָט געזאָגט וועגן דעם. דער ירושלמי ברענגט צוויי מיינונגען, איין מיינונג איז, אז ר' אליעזר האָט געזאָלט זאָגן, אז די ביינער פון דאָזיקן מענטש, וואָס האָט געשמירט, זאָלן פארברענען ווערן. די אנדערע מיינונג איז, אז ר' אליעזר האָט גאָר אינגאנצן מיקל געווען און מתיר געמאכט בכלל צו שמירן כלים מיט אייל פון שמיטה.

י. ועוד, און נאָך האָט מען געזאָגט פאר אים (פאר ר' עקיבא), אז ר' אליעזר האָט געזאָגט, אז ווער עס עסט ברויט פון א כותי, איז אזוי ווי ער וואָלט געגעסן פלייש פון אַ חזיר; האָט ער (ר' עקיבא) זיי געזאָגט: שווייגט, איד וועל אייך ניט זאָגן, וואָס ר' אליעזר האָט געזאָגט וועגן דעם. מיר האָבן שוין געשריבן אין ברכות פרק ז' משנה א' און ברכות פרק ח' משנה ח', אז „כותים“ הייסן די שומרונים, די האַלב־יידישע סעקטע, וואָס האַלטן פון תורת משה, פון חומש, אָבער זיי האַלטן ניט פון די נביאים וכתובים; זיי האַלטן אז דער בית המקדש דארף ניט זיין אין ירושלים, נאָר אויפן באַרג גריזים. זיי זענען נוהר געווען אין אַ סך מצוות, און טייל תנאים האָבן זיי באַטראַכט פאר יידן און געזאָגט, אז מען מעג עסן זייער ברויט און עס הייסט ניט קיין גויאיש

מה שר' אלעזר אומר בו: **יא מרחץ** | **מתר לרחוץ בה**, ואם מתחשב הוא, שהוסקה בתבן או בקש של שביעית, **הרי זה לא ירחוץ**;

פרק ט

א הפיגם, והתרבוזין (השוטמים), | **אדם בשביעית, שאין ביוצא בהם**
והחלגולוגות, פוסקר שפתיים, | **נשמר. ר' יהודה אומר, ספיחי חרדל**
והכרפס שבגהרות, והגרגר של אפר, | **מתרין, שלא נחשדו עליהן עוברי**
פטרין מן המעשרות, ונלקחין מכל | **עבירה. ר' שמעון אומר, כל הספיחים**

ברויט (פת עכום). ערשט שפעטער האָט מען זיי דערקלערט אינגאנצן אלס ניט־יידן. ר' עקיבא האָט ניט געוואָלט אויסזאָגן, וואָס ר' אליעזר האָט געהאַלטן וועגן ברויט פון א כותי, און איין מיינונג אין ירושלמי איז פאראן, אז ר' אליעזר האָט מתיר געמאַכט צו עסן כותי־ברויט.

יא. מרחץ, א באַד, וואָס מען האָט איינגעהייצט מיט זאנגר־שטרוי אָדער שטרוי פון שמיטה מעג מען זיך באַדן אין אים. תוספות שבת ל"ז זאָגט, או „בתבן הייסט דאָס שטרוי וואָס ווערט אָפגעשניטן מיט די תבואה, דאָס זאנגר־שטרוי, און אז „קש“ הייסט דאָס שטרוי, וואָס בלייבט ביי דער ערד, און שפעטער ווערט עס אראַפגענומען. די מפרשים זאָגן, אז כאַטש ווייטער אין פרק ט' משנה ז' ווערט געזאָגט, אז מען טאָר ניט פארברענען קיין שטרוי פון שמיטה, אָבער אויב מען האָט יאָ איינגעהייצט, בדיעבד, מעג מען זיך באַדען, ואם, און אויב אָבער דער וואָס וויל זיך באַדן איז אַ חשובער מענטש, זאָל ער זיך ניט באַדן. ווייל מענטשן קאָנען זיך אפּלערנען פון אים און נאָכמער מיקל זיין.

פרק ט

א. הפיגם, ראוט־קרויט, והירבוזין השוטמים, און ווילדער שפאראג, והחלגולוגות, און בארצ־קרויט, כוסבר שבהרים, קאריאנדער (אזא געווערץ) וואָס וואקסט (ווילד) אין די בערג, והכרפס שבגהרות, און פעטרושקע וואָס וואקסט (ווילד) ביי די טייכן, והגרגר, בערים (יאָדעס, טייל טייטשן „ראוקע“) וואָס וואקסט ווילד אויף דער לאַנקע (אפר, גראַז־פעלד), זענען פטור פון מעשרות. פון די אלע געוויקסן דארף מען ניט אראַפ־נעמען קיין מעשרות, ווייל זיי וואקסן הפקר־דיק, און יעדער קאָן זיי נעמען, און הפקר איז פטור פון מעשרות. ונלקחין, און מען מעג זיי קויפן פון יעדן מענטש אים שמיטה. אנדערע געוויקסן טאָר מען ניט קויפן פון יעדן מענטש אים שמיטה, מחמת טאָמער איז דער פארקויפער ניט אָפּגעהיט אין די שמיטה־דינים און ער לייגט אוועק אין הויז צו באַהאַלטן אויף שפעטער שמיטה־פּרוכטן, דאָס הייסט „נשמר“, באַהאַלטענע פּרוכטן, און אזעלכע פּרוכטן טאָר מען ניט עסן. אָבער די געוויקסן, וואָס ווערן דאָ אויסגערעכנט אין דער משנה, זענען ניט חשוב און קיינער באהאלט זיי ניט. שאין, ווייל אזעלכע (גע־וויקסן) ווי זיי ווערן ניט באַהאַלטן. דאָס איז דער טעם וואָס די משנה גיט, פאָרוואָס מען מעג זיי קויפן ביי יעדן איינעם אים שמיטה. ר' יהודה זאָגט, אז ווידערוואקסונגען פון זענעפט (גאָרט־שיצע) מעג מען (קויפן און עסן אים שמיטה) ווייל די וואָס זענען עובר אויף דער עבירה (פון שמיטה) זענען ניט חשוב אויף זיי (אז זיי זאָלן באַהאַלטן זענעפט, מחמת עס איז ניט חשוב און מען באהאלט עס ניט). מיט „ספיחין“ מיינט מען „גע־וויקסן, וועלכע וואקסן פון זיך אליין“, און וועלכע מען האָט ניט פארזיט. למשל ווען איינער שניידט אָפּ די ווייץ אין פעלד, און פארזיט ניט מער אין פעלד דעם צווייטן יאָר, אָבער ווייל אין דעם פעלד זענען געבליבן אראַפּגעפאלענע ווייץ־קערנדלעך פון די זאנגן פון פריערדיקן יאָר, זענען די קערנדלעך אליין אויפגעגאנגען און פון זיי זענען עס דעם איצטיקן יאָר ארויסגעוואקסן תבואה־זאנגען. דאָס הייסט „ספיחין“, דאָס וואָרט איז פאראן אין חומש (ויקרא כ"ה „את ספיח קצירך“). ר' שמעון זאָגט, אז

מִתְרִין, חוץ מִסְפִּיחֵי כְרוֹב, שְׂאִין | כָּל הַסְּפִיחִים אֲסוּרִין: ב שֶׁלֶשׁ
פְּיוֹצָא בְּהֵם בִּרְקוֹת שְׁרָה, וּבְחֶ"א, | אֲרֻצוֹת לְבִיעוֹר, יְהוּדָה, וְעֵבֶר הִרְדָּן,

ווידערוואקסונגן (ספיחיו) פון אלע פרוכטן מעג מען (קויפן און עסן אים שמיטה), א
חוץ פון ווידערוואקסונגן פון קרויט, ווייל אזעלכע ווי זיי (ווי קרויט-ספיחין) זענען
ניט פאראן אין די פעלד-גרינגן. זיי וואקסן נור ווען מען פארזייט זיי, און ניט סתם,
הפקר, אין פעלד, און דעריבער איז אָנצונעמן, אז די וואָס היטן ניט אָפּ די שמיטה-
דינים באַהאַלטן זיי יאָ. חכמים, און די חכמים זאָגן, אז אלע ווידערוואקסונגן
זענען אסור. די חכמים האָבן גוזר געווען בכלל, אז מען טאָר אים שמיטה-יאָר ניט עסן
קיינע ווידערוואקסונגן (ספיחין) פון תבואות און גרינסן, כאָטש מען האָט זיי ניט באַ-
ארבייט אים שמיטה און זיי זענען געוואקסן פון זיך אליין. דער טעם איז, ווייל מען
האָט מורא געהאט, טאָמער וועלן די וואָס זענען ניט אָפּגעהיטן אין שמיטה-דינים,
פארזייען ביי זיך אין גאָרטן די תבואות און גרינסן און ווען זיי וועלן אויפּוואקסן וועלן
זיי פארקויפן אין מאַרק און זאָגן, אז דאָס זענען ספיחין, ווידערוואקסונגן. אָבער עס
זענען פאראן טייל ספיחים-געוויקסן, וואָס מען האָט יאָ מתיר געמאכט, למשל, פרוכטן
פון ביימער, ווייל מען קאָן דאָך ניט פארזייען א בוים אים שמיטה-יאָר און ער זאָל
געבן אין זעלבן יאָר פרוכטן.

ב. שלש, דריי לענדער זענען (פאררעכנט פאר באזונדערע לענדער אין ארץ-
ישראל בנוגע) דעם דין פון ביעור. מיר האָבן שוין עטליכע מאל געזאָגט, וואָס מיינט
„ביעור“, אויסרוימען. דאָס איז די מצוה, וואָס די תורה האָט אָנגעזאָגט אין שמות כ"ג
און ויקרא כ"ה, אז אים שמיטה-יאָר זענען אלע געוויקסן הפקר, און יעדער קאָן זיי
נעמען און עסן; און ניט נאָר זענען זיי הפקר פאר מענטשן נאָר אויך פאר בהמות און
חיות אין פעלד. אויב איינער האָט גענומען אין שטוב אריין געוויקסן מער ווי ער
האָט געקאָנט פארנוצן, און דערווייל איז אָנגענומען א צייט, ווען דער דאָזיקער גע-
וויקס, וואָס מען האָט אין שטוב, לאָמיר זאָגן, פייגן, איז שוין ניטאָ אין פעלד, און
די חיה פון פעלד האָט ניט דאָרט צו עסן קיין פייגן, דארף מען די פייגן פון שטוב
ארויסרוימען אין פעלד אריין, דאָס הייסט, אז עס איז אָנגעקומען פאר פייגן דער
„זמן ביעור“, די „צייט פון אויסרוימען“. לאָמיר עס גוט באַמערקן, אויב למשל, פייגן
זענען שוין ניט פאראן אין פעלד, אָבער עס זענען פאראן אין פעלד מילגרוימען,
דארף מען ארויסרוימען פון שטוב אין פעלד אריין נאָר די פייגן, אָבער די מילגרוימען
קאָן מען יאָ האַלטען ביז עס וועט אויספעלן אין פעלד מילגרוימען, און דעמאָלס ערשט
וועט זיין די „צייט פון ביעור“ פאר מילגרוימען. איצט איז די פראגע: היות ארץ יש-
ראל איז דאָך אַ גאנץ לאַנד, צי אויב ערגיץ אין ארץ ישראל, למשל, אין צפון טייל פון
לאַנד האָט ניט אויסגעפעלט פייגן אין פעלד, אָבער אין דרום טייל פון לאַנד איז
שוין ניטאָ אין פעלד קיין פייגן, צי מעג מען אויך אין דרום האַלטן די פייגן אין
שטוב, מחמת אין צפון טייל פון לאַנד זענען נאָך יאָ פאראן פייגן אין פעלד? דערויף
זאָגט די משנה, אז גאנץ ארץ ישראל האָט מען קודם כל איינגעטיילט, בנוגע דער
„צייט פון ביעור“ אין דריי באזונדערע לענדערלעך. אויב אין איינעם פון די לענדער-
לעך איז יאָ פאראן פייגן ערגיץ אויף די ביימער, מעג מען אין דאָזיקן לענדל אומעטום
האַלטן פייגן אין שטוב, און עס הייסט, אז עס איז נאָכניט אָנגעקומען די צייט פון
ביעור. אָבער אין די אַנדערע לענדער, אויב דאָרט איז קיין פייגן אין פעלד מער ניטאָ
(כאָטש אין יענעם ערשטן לענדל איז יאָ פאראן) מוז מען שוין יאָ מבער זיין פון שטוב
אין פעלד אריין, די דאָזיקע דריי לענדער זענען: יהודה, און עבר הירדן און דער גליל.
„יהודה“ הייסט דער דרום טייל פון ארץ ישראל; „גליל“ הייסט דער צפון-טייל פון
ארץ ישראל; וועגן עבר הירדן, יענער זייט פון טייך ירדן, זענען די מפרשים מחולק
וואָס מען מיינט דאָ דערמיט. געוויינטליך, מיינט מען כמעט אומעטום מיט „עבר הירדן“.

וְהַגְּלִיל. וְשֵׁשׁ שָׁלֹשׁ אַרְצוֹת לְכָל אַחַת וְאַחַת, גְּלִיל הָעֲלִיּוֹן, וְגְלִיל הַתְּחִתּוֹן, וְהָעֵמֶק. מִכְּפַר חֲנַנְיָהּ וְלַמַּעֲלֵן, כָּל שְׂאֵינוֹ מִגְּדַל שְׁקֵמִיּוֹן. גְּלִיל הָעֲלִיּוֹן, וּמִכְּפַר חֲנַנְיָהּ וְלַמַּעֲלֵן.

כָּל שֶׁהוּא מִגְּדַל שְׁקֵמִיּוֹן, גְּלִיל הַתְּחִתּוֹן, וְתַחֲסוֹם טְבַרְיָא הָעֵמֶק, וּבִיהוּדָה, הַהָר, הַשְּׂפֵלָה, וְהָעֵמֶק. וְשֵׁפֶלֶת לֹד, כְּשֵׁפֶלֶת הַדְּרוֹם, וְהָהָר שְׂלֵה פְתַר הַמְּלָךְ, מִבֵּית חוֹרוֹן וְעַד הַיָּם מְדִינָה

דאָס לאַנד, וואָס ליגט אין יענער זייט פון טייך ירדן, און דער טייך ירדן איז מפסיק צווישן ארץ ישראל און דעם דאָזיקן עבר־הירדן־לאַנד. אָבער דאָ איז שווער צו זאָגן, אז מען זאָל מיינען די דאָזיקע „יענע זייט פון ירדן“, מחמת מען האלט, אז דאָס דאָזיקע לאַנד האָט ניט דעם דין פון ארץ ישראל בנוגע שמיטה. דעריבער מיינען טייל מפרשים אז ס'איז דאָס לאַנד, וואָס ליגט ביים ירדן אויף דער ארץ ישראל זייט. אָבער פון ירושלמי איז צו זען אז מען מיינט טאקע יענע זייט פון ירדן. איצט זאָגט די משנה, ושלש שלש, אָבער אויך יעדעס לאַנד פון די דאָזיקע דריי (יהודה, עבר הירדן און גליל) איז ווידער איינגעטיילט (בנוגע בעור) אין דריי לענדלעך (טיילן). דאָס הייסט, אז אויב עס קומט די צייט פון בעור, למשל, אין איינעם פון די דאָזיקע לענדלעך פון יהודה, הייסט עס ניט, אז די בעור־צייט איז אויך אָנגעקומען אין די אנדערע צוויי לענדלעך פון יהודה, אויב אין די אנדערע צוויי לענדלעך איז נאָך פאראן פון דער פרוכט אין פעלד. און דאָסזעלבע איז אויך אין גליל און עבר הירדן. די משנה רעכנט דאָ אויס צוערשט די דריי לענדלעך אין גליל, און זאָגט: גליל העליון, דער אויבערשטער טייל (צפון־טייל) פון גליל, וגליל התחתון, און דער אונטערשטער טייל (דרום טייל) פון גליל, והעמק, און דער טאָל. דאָס זענען די דריי לענדלעך אין וועלכע דער גליל איז איינגעטיילט, איצט גיט די משנה געאָגראפישע סימנים, וואו עס געפינט זיך יעדע פון די דאָזיקע דריי גליל־לענדלעך. מכפר חנניה, פון כפר חנניה (אָ שטאָט אין גליל) און ארויף־צו (צו צפון), וואו עס וואקסן ניט קיין סיקאמאָר־ביימער, הייסט „גליל העליון“, און פון כפר חנניה און אראָפֿ־צו (צו דרום) הייסט „גליל התחתון“, און די געגענט (תחום) פון טבריה הייסט דער „עמק“ (דער טאָל). איצט גיט די משנה וועגן די דריי לענדלעך אין יהודה, און דאָס זענען: ההר, דער באַרג (דאָס הייסט די באַרגיקע געגנט פון לאַנד), שפלה, די פלאַכע געגנט (פון לאַנד), והעמק, און דער טאָל. דאָס זענען די דריי לענדלעך לעך פון יהודה. איצט זאָגט די משנה: ושפלת הלוד, און די פלאַכע געגנט ארום דער שטאָט לוד, איז אזוי ווי די „שפלת הדרום“, ווי די פלאַכע געגענט פון דרום, וההר שלה, און איר באַרג, כהר המלך, איז אזוי ווי דער הר המלך (דער באַרג פון קעניג), מבית חורון ועד היס, פון דער שטאָט בית חורון און ביז צום ים, מדינה אחת, רעכנט זיך פאר איין מדינה. וועגן דער דאָזיקער משנה זענען געשריבן געוואָרן א סך חקירות און פירושים, כדי צו דערגיין קודם כל, וואו אין ארץ ישראל האָבן זיך געפינען די אלע ערטער. עס איז שווער אויך די קשיא, פארוואָס רעכנט ניט די משנה די דריי לענדלעך פון עבר הירדן, ווען מען נעמט אָן דעם טייטש פון ירושלמי, אז דאָס מיינט מען דאָס לאַנד אין יענער זייט פון ירדן? דער ברטנורא וויל האָבן, אז די לעצטע ווערטער פון דער משנה פון „ושפלת הלוד“ ביז צו „מדינה אחת“, איז טאקע די איינ־טיילונג פון די דריי לענדער פון עבר הירדן, און אז עבר הירדן מיינט מען ניט, „יענע זייט פון ירדן“. נאָר די ארץ ישראל־דיגע זייט פון ירדן, אָבער דער פירוש פון ברטנורא איז שווער, ווייל מיר ווייסן דאָך, אז די געגענט פון דער שטאָט לוד געפינט זיך ניט אין דער געגענט פון טייך ירדן, נאָר אין מערב פון יהודה, שוין נאָנט צום מיטלענדישן ים. דער ווילנער גאון זאָגט דעריבער, אז די לעצטע ווערטער פון דער משנה זענען אַ פירוש צו דער פארטיילונג פון יהודה אין „הר“, און „שפלה“ און

אחת: ג' ולמה אמרו שלש ארצות? שהיה אוכלין בקל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה. ר' שמעון אומר, לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה, ושאר כל הארצות כתר

„עמק“, און אז דאס זענען „שפלת הלוד“, „הר המלך“ און די געגענט פון בית חורון. ג. ולמה, און פארוואס האבן זיי (די חכמים) געזאגט „דריי לענדלעך? כדי מען זאל מעגן אין יעדן לענדל עסן (אין שטוב) אזוי לאנג ביז עס וועט פארשווינדן ווערן (פון פעלד) דאס לעצטע אין אים (אין דאזיקן לענדל). אויב אין איין לענדל איז ערגיג-וואו נאך פאראן די פרוכט אין פעלד, כאטש אין די אנדערע לענדלעך איז שוין ניטאָ מעג מען אין דאזיקן לענדל נאך עסן אין שטוב און מען דארף נאָכניט ארויסרוימען אין פעלד אריין. אזוי טייטשט דער ירושלמי; דער רמבם טייטשט, אז אלע דריי לענדל-לעך פון יהודה און דאָס זעלבע פון גליל און פון עבר הירדן האָבען דעם דין פון איין לאַנד. ר' שמעון זאָגט, אז די חכמים האָבן ניט געזאָגט (ניט איינגעטיילט אין) דריי באַזונדערע לענדלעך נאָר וועגן יהודה אליין (נאָר „יהודה“ איז איינגעטיילט אין דריי באַזונדערע לענדלעך). אָבער די אנדערע צוויי לענדער (גליל און עבר הירדן) האָבן דעם דין ווי דער הר המלך. דער טעם איז, ווייל די געגענט פון הר המלך (דעם קעניגליכן באַרג) איז זייער רייך געווען אין געוויקסן, און דעריבער האָט מען גליל און עבר הירדן צוגעפאָסט בנוגע דער צייט פון ביעור צו דער דאָזיקער הר-המלך-געגענט. וכל, און אלע לענדער הייסן איין לאַנד בנוגע איילבירטן און טייטלן. אויב ערגיג אין ארץ ישראל, למשל אין יהודה, זענען נאָך פאראן אויף די ביימער איילבירטן אָדער טייטלן, מעג מען אויך אין די אנדערע לענדער פון ארץ ישראל, אין גליל און עבר הירדן. עסן אין שטוב די איילבירטן אָדער טייטלעך, און מען דארף ניט זיי ארויסרוימען אין פעלד אריין.

ד. אוכליו, מען מעג עסן (אין שטוב, ווען עס דערנעהנטערט זיך די צייט פון ביעור אויף די פרוכטן וואָס זענען הפקר, אָבער ניט אויף די פרוכטן וואָס זענען געהיטן (שמור). אויב אין פעלד זענען פאראן פרוכטן, וועלכע זענען הפקר מעג מען אויך עסן אין שטוב די זעלבע פרוכטן, און מען דארף זיי ניט ארויסרוימן, מבער זיין. אויב אָבער אין פעלד זענען די זעלבע פרוכטן שוין ניטאָ אלס הפקר, נאָר עס זענען פאראן פרוכטן, וואָס ווערן געהיטן, ניט הפקר, קאָן מען שוין אין שטוב ניט עסן, מוז מען ארויסרוימען פון שטוב. ר' יוסי איז מתיר צו עסן אויך ווען עס זענען פאראן געהיטענע פרוכטן, די מפרשים פרעגן, אויב זיי זענען „געהיטן“, זיי זענען אין שטוב אָדער אין אַן אנדער געהיטן אָרט, ווי אזוי קאָן ר' יוסי זאָגן, אז צוליב דעם דארף מען שוין ניט מבער זיין? אויב אזוי ווען זשע דארף מען יאָ מבער זיין? דער רמבם אין „יד החזקה“ טייטשט די משנה, אז דאָס מיינט מען, אויב ביי איינעם אין הויף וואָסן אויף אַ בוים פרוכטן און זיי זיינען ניט אפגעריסן האַלט ר' יוסי, אז אויפן חשבון פון דאָזיקן בוים, וועלכער איז דאָך געהיטן, מעג מען עסן אין שטוב. אוכליו, מען מעג עסן (אין שטוב) אויב עס זענען פאראן די פרוכטן אין די קריגלעך (טפיחין) אויפן דאָך, די דאָזיקע קריגלעך זענען באַשטימט, אז פיגל זאָלן דאָרט קאָנען אריינלייגן זייערע צונויפגעבראכטע קערנער. דער רמבם טייטשט „טפיחים“ פון וואָרט „טופח“, וואָס ווערט דערמאָנט אין כלאים פרק א' משנה א', און דאָס זענען האַרטע, קליינע, שלעכטע קערנער, און די משנה מיינט צו זאָגן, אז אויב אין פעלד זענען פאראן שלעכטע פרוכטן („טפיחין“) איז אַ סימבאָל־וואָרט פאר אַ שלעכטן מין פרוכטן) מעג מען אין שטוב עסן אויך גוטע פרוכטן. ועל הדופרא אויף דעם חשבון פון אַ צוויי־מאַל־אין־יאָר פרוכט־בוים. דופרא הייסט אַ בוים, וואָס גיט ארויס פרוכטן צוויי מאַל אין יאָר, און

רבי יהודה מתיר כל זמן שבבגרו עד שלא יבילה תקוין: ה הפוכש שלשה כבשים בחבית אחת, ר' אליעזר אומר, אוכלין על הראשון, ר' יהושע אומר, אף על האחרון, רבן גמליאל

אומר, כל שבילה מינו מן השדה, יבער מינו מן החבית. ר' שמעון אומר, כל ירק אחד לביעור. אוכלין ברגילה עד שיבילו סגירות מבקעת בית נטופה: ה המלקט עשבים לחים,

אויב עס איז נאך פאראן אין פעלד פון די לעצטע סעזאן־פרוכטן, מעג מען אין שטוב עסן אויך די פרוכטן פון ערשטן סעזאן. אבל, אָבער מען טאַרניט עסן אויף דעם חשבון פון ווינטער־ווינטרויבן. ווינטרויבן ווערן צייטיק אין ארץ ישראל ארום דעם חודש אָב, אָבער עס איז פאראן אין ארץ ישראל א שלעכטער מין ווינטרויבן, וועלכער שטייט אויפן ווינשטאַק ביז ווינטער אריין, און זיי הייסן „סתוניות“, ווינטערדיקע (פון „סתו“, „ווינטער“). זאָגט די משנה, אז אויב אויף די ביימער זענען געווינטליכע ווינטרויבן ניט פאראן, אָבער עס זענען פאראן די ווינטערדיקע, טאַר מען אין שטוב ניט עסן, ווייל די ווינטערדיקע הייסן אן אנדערער מין פרוכט. ר' יהודה איז מתיר (צו עסן אויף דעם חשבון פון די ווינטערדיקע) אויב זיי האָבן אָנגעהויבן פארטיק ווערן (בכרו) איידער עס האָט זיך געענדיקט דער זומער. מחמת דעמאָלס הייסט עס, אז זיי זענען פון זעלבן מין, און די חיה האָט אין פעלד צו עסן דעמעלעבן מין ווינטרויבן.

ה. הכובש, אז איינער לייגט־אין דריי מינים איינלעגעכצן (דריי מינים גרינסן) אין איין פּאַס (אין עסיק, כדי די גרינסן זאָלן זיך האַלטן). זאָגט ר' אליעזר אז מען מעג זיי עסן נאָר אויפן חשבון פון ערשטן. דאָס הייסט אויב איין מין גרינס פון די איינגעלייגטע איז אים שמיטה פארשווינדן געוואָרן פון פעלד, טאַר מען שוין ניט עסן אלע דריי גרינסן, און מען דארף זיי אלע אויסרוימען, מבער זיין; מחמת דער איינער גרינס האָט אריינגעגעבן טעם אויך אין די אנדערע צוויי גרינסן, און זיי האָבן דעם דין פון דעם דאָזיקן איינעם גרינס. ר' יהושע זאָגט, אז מען מעג עסן אויך אויפן לעצטן, אפילו ווען צוויי גרינסן פון די דריי איינגעלייגטע זענען פארשווינדן געוואָרן פון פעלד, און דער דריטער, דער לעצטער, איז ניט פארשווינדן געוואָרן, מעג מען אלע דריי גרינסן עסן אויפן חשבון פון דעם דריטן. דער „תפארת ישראל“ זאָגט, אז ר' יהושע האַלט, אָז מבער זיין דארף מען נור ווען דער גרינס איז באַזונדער, אָבער אויב ער איז אויסגעמישט מיט אן אנדערן גרינס, וועלכער איז נאָכניט פארשווינדן, הייסט עס, ווי ביידע זענען נאָכניט פארשווינדן. ר' גמליאל זאָגט, אז דאָס גרינס וואָס זיין מין איז פארשווינדן געוואָרן פון פעלד דארף מען אויסרוימען זיין מין פון פּאַס; און די הלכה איז ווי זיינע (ר' גמליאל'ס) ווערטער. לויט ר' גמליאל קומט אויס, אז ווען אַ גרינס פארשווינדעט פון פעלד דארף מען דאָס דאָזיקע גרינס ארויסנעמען פון פּאַס און מבער זיין; אָבער די אנדערע צוויי גרינסן, אויב זיי זענען נאָכניט פארשווינדן פון פעלד, דארף מען ניט ארויסרוימען פון פּאַס. ר' שמעון זאָגט, אז אלע גרינוואַרג זענען ווי איינס בנוגע בעור. דער טייטש איז, אז ניט דוקא ביי איינגעלייגטע גרינסן, נאָר בכלל אויב עס איז פאראן אין פעלד איין מין גרינס, מעג מען עסן אין שטוב אלע מינים גרינסן, אפילו די וואָס זענען שוין פארשווינדן געוואָרן פון פעלד, מחמת אלע גרינסן ווערן פאררעכנט, בנוגע דעם דין פון ביעור, ווי איין מין, אונטן ברגילה, מען מעג עסן פארטולאק (אזא גרינס, טייל מיינען, אָז עס איז דאָסעלבע וואָס חלגולוגות פון משנה א', באַרצל־קרויט) ביז עס ווערט פארשווינדן דער מין סגירות־פארטולאק אין דעם טאַל פון בית נטופה. פארטולאק איז אַ גרינס, וואָס האָט אַ סך פייכטיקייט און וואַקסט אממערסטן אין פייכטע ערטער, און ווייל דער טאַל פון בית נטופה (אן אַרט אין גליל) איז פייכט, געפינט מען דעם פארטולאק דאָרט אמלענגסטן. דעריבער מעג מען אומעטום עסן פארטולאק אין שטוב ביז עס פארשווינדט פון בית־נטופה־טאַל, און ממילא איז מען שוין זיכער אז ער איז אין ערגיץ מער ניטאָ אין פעלד. וואָס מען מיינט „סגירות“, איז ניט קלאָר, טייל מיינען, אז דאָס איז אזא סאַרט פארטולאק, וועלכער

עד שייבש המתוק, וְהַמִּנְבֵּב בִּיבֵשׁ, | עַד שְׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה, עַלִּי קָנִים
 עַד שְׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה, | וְעַלִּי גִפְנִים, עַד שְׁיִשְׂרוּ מֵאֲבִיהֶן,
 וְהַמִּנְבֵּב בִּיבֵשׁ, | עַד שְׁתֵּרֵד רְבִיעָה
 שְׁנִיָּה, ר' עֲקִיבָא אָמַר, בְּקָלָן עַד

ווערט ניט געזען לייכט, ווייל ער באהאלט זיך (פון „סגור“, פארשלאסן) אין דער ערד. טייל זענען גורס „סנדיות“ און מיינען, אז דאס איז אַ סאַרט „ארטושאַק“.

ו. המלקט, אז איינער רייסט אראפ (פון פעלד, אים שמיטה) פייכטע גראָזן (מעג ער עסן אין שטוב די גראָזן) ביז עס ווערט טרוקן דער זיסער. מחמת, דעמאלס, ווען דער „זיסער ווערט טרוקן“ געפינען זיך שוין ניט מער אין פעלד קיין פייכטע גראָזן און דעריבער מוז מען דעמאלס מבער זיין די פייכטע גראָזן פון שטוב אין פעלד אריין. מיט „גראָזן“ מיינט מען בכלל בלעטער, וועלכע זענען גוט צום עסן, נאָר מען באַ- ארבייט זיי ניט און זיי וואקסן ווילד אין פעלד. דעם אויסדרוק „דער זיסער ווערט טרוקן“ האָבן מיר שוין געהאַט פריער אין פרק ג' משנה א', און מיר האָבן דאָרט גע- געבן די פארשידענע טייטשן פון די מפרשים. איינער פון זיי איז, ווען עס ווערן טרוקן די פייכטע שפאלטן אין דער ערד. המגבב ביבש, אז איינער נעמט צונויף (מגבב) פון פעלד טרוקענע (גראָזן, אויך צום עסן), מעג ער עסן אין שטוב די גאַרבן ביז עס גייט אַראָפּ דער רעגן פון דער צווייטער רעגן-צייט (רביעה). מחמת דעמאלס ווערן שוין נאָס די פעלדער און די טרוקענע גראָזן פארשווינדן פון די פעלדער, און דערי- בער מוז מען ארויסרוימען די גראָזן פון שטוב אין פעלד אריין. מיר האָבן אין מסכת פאה פרק ח' משנה א' דערקלערט, וואָס מען מיינט „רביעה שנייה“, די צווייטע רעגנס- צייט, וואָס הויבט זיך אָן דעם 23טן טאָג אין חשוון. עלי קנים, בלעטער פון שטעקלעך, ועלי גפנים, און בלעטער פון וויינטשאַקן (קאָן מען האַלטן אין שטוב) ביז זיי פאלן אראָפּ פון זייערע צווייגן (אין פעלד, פון די ביימער). דער רמבם זאָגט, אז מען מיינט דאָ פייכטע בלעטער, וואָס מען קאָן עסן, און דער רמבם, אויפן יסוד פון ירושלמי איז גורס „עלי גפנים“, „בלעטער פון וויינטשאַקן“, און ניט „עלי קנים“. והמגבב ביבש, אויב מען נעמט צונויף (די זעלבע בלעטער פון וויינטשאַקן) טריקענע, מעג מען זיי האַלטן אין שטוב ביז עס גייט אַראָפּ דער רעגן פון דער צווייטער רעגנס-צייט; ר' עקיבא זאָגט, אז ביי אלע (סיי ביי די פייכטע און סיי ביי די טרוקענע) איז די צייט ביז עס גייט אַראָפּ דער רעגן אין דער צווייטער רעגן-צייט. מחמת ווען עס קומט אָן דער דאָזיקער רעגן ווערן אלע בלעטער צעטרעטן און פארניכטעט, און די חיה אין פעלד האָט שוין גאַרניט פון די בלעטער.

ז. כיוצא בו, אזוי איז אויך דער דין, אז איינער פארדינגט א הויז צו אן אנדערן ביז די רעגנס, מיינט עס, ביז עס גייט אַראָפּ דער רעגן פון דער צווייטער רעגנס-צייט (רביעה שנייה). די משנה וויל דאָ לערנען, אז בכלל איז דער עיקר רעגן-צייט דער צווייטער רעגן-סעזאָן, די רביעה שנייה; ניט נור ביי דינים פון ביעור און שמיטה-צייט, נאָר אויך ביי אַנדערע דינים. למשל אויב אין אן אפמאָך ביים דינגן א הויז ווערט גע- זאָגט אָז די צייט איז ביז די רעגנס, מיינט מען, ביז דעם רעגן פון דער צווייטער רביעה. המודר, אז איינער טוט א נדר ניט הנאה צו האָבן פון זיין פריינט ביז די רעגנס, מיינט עס, ביז עס גייט אַראָפּ דער רעגן פון דער צווייטער רעגנס-צייט. מחמת מענטשן רופן אָן דעם דאָזיקן צווייטן רעגנס-סעזאָן „די רעגנס“, און ניט דעם ערשטן רעגן, די ערשטע רביעה, עד אימת, ביז ווען מעגן אַרימע לייט אריינגיין אין די גערטנער (סיי אים שמיטה צו קלייבן די שמיטה-פרוכטן, סיי אין אנדערע יאָרן צו קלייבן די פרוכטן, וואָס געהערן צו זיי, ווי לקט, שכחה און פאה?) ביז עס גייט אַראָפּ דער רעגן פון דער צווייטער רעגן-צייט. דער בעל הבית פון די גערטנער האָט ניט קיין רעכט,

עניים נכנסין לפרדסות? עד שתהרד רביעה שנה. מאימתי נהנין ושורפין בתוך ובקש של שביעית? משתהרד רביעה שנה: ח מי שהיו לו פירות שביעית, והגיע שעת הביעור, מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד.

פאר דעם רעגן פון דער צווייטער רעגנס-צייט, צו שטערן די ארימע לייט אריינצוקוקן מען און צו צעטרעטן די ערד; אבער דערנאך איז שוין די ערד ווייך און דאס טרעטן אויף דער ערד קאן איר ברענגן שאדן, דעריבער קאן דער בעל הבית שטערן די ארימע לייט צו קומען אין פעלד. מאימתי, פון ווען אן מעג מען הנאה האבן און ברענטן (הייצג, קאכן) מיט זאנגן-שטרוי (תבן) און שטרוי פון שמיטה? פון זינט עס גייט אראפ דער רעגן פון דער צווייטער רעגנס-צייט (אין מוצאי שמיטה, אין 8טן יאר). דער ירושלמי גיט דעם טעם, פאר וואס ביז דעמאלס טאר מען די שטרוי ניט פארן ברענען אדער פארנוצן למשל צו קענען דערמיט ציגל, ווייל די שטרוי איז גוט צום עסן פאר בהמות און חיות. אבער פון דער רעגנס-צייט אן איז אפילו ווען די שטרוי וואלט געווען אין פעלד, וואלט זי שוין געווען געווארן נאס און פארפוילט און פאר-ניכטעט, און וואלט שוין סיי ווי ניט גוט געווען פאר די בהמות און חיות, דעריבער מעג מען איר באנוצן אויך צום ברענען. וועגן אונטערשיד צווישן „תבן“ און „קש“ (זאנגן-שטרוי“ און „שטרוי“) האבן מיר געגעבן פריער אין פרק ח' משנה י"א.

ח. מי, אַז איינער האָט שמיטה-פרוכטן און עס איז אָנגעקומען די צייט פון ביעור, מעג ער צעטיילן (פון די שמיטה-פרוכטן) שפּיץ גענוג אויף דריי סעודות צו יעדן איינעם (פון זיין הויז, פון זיינע פריינט). דאָס איבריגע דארף ער מבער זיין, ארויסרוימען פון שטוב. דער רמב"ן זאָגט, אז מבער זיין מיינט, אז מען דארף ארויס-טראָגן די איבריגע פרוכטן פון הויז און זיי דערקלערן פאר הפקר, און ווער עס וויל זאל זיי קומען נעמען, און אויך דער בעל הבית מעג נעמען פאר זיך פון זיי, דער רמבם זאָגט, אז מען דארף זיי ארויסרוימען פון דער שטוב און פארניכטן און קיינער טאר פון זיי ניט עסן. מיר וועלן באַלד זען וועגן דעם אויך די מחלוקה אין דער משנה: ועניי, און אַרימע לייט מעגן עסן (די שמיטה-פרוכטן) נאָך דער צייט פון ביעור, אָבער ניט רייכע לייט, אזוי זאָגט ר' יהודה; ר' יוסי זאָגט, אז סיי אַרימע לייט, סיי רייכע לייט מעגן עסן נאָך דער צייט פון ביעור. דער רמבם איז גורס אין ר' יוסי ווערטער ניט „אוכלין“, נאָר „אין אוכלין“, זיי טארן ניט עסן, און דעריבער זאָגט דער רמבם, אז מען דארף די פרוכטן פארניכטן, ווייל די הלכה איז ווי ר' יוסי. לויט ר' יהודה קעגן אַרימע לייט יאָ עסן די פרוכטן אויך נאָך דער ביעור צייט, און די מפרשים טייטשן, אז אן „אַרימאן“ הייסט דער מענטש, וואָס די פרוכטן זענען ניט געווען זיינע, און א „רייכער מאן“ הייסט דער מענטש, וואָס די פרוכטן זענען געווען זיינע.

ט. מי, אז איינער האָט שמיטה-פרוכטן, וועלכע ער האָט באַקומען דורך א ירושה אָדער מען האָט אים זיי געגעבן א מתנה, זאָגט ר' אליעזר, אז ער דארף זיי צעטיילן צווישן זייערע עסטרס. ער טאר ניט האלטן זיי פאר זיך אליין צום עסן, נאָר ער דארף זיי צעטיילן צווישן אנדערע מענטשן, און ער אליין מעג עסן נור א טייל דערפון. מחמת ר' אליעזר האָלט ווי די בית שמאי (אין פרק ד' משנה ב') אז מען טאר ניט געבן א דאנק פאר נעמען שמיטה-פרוכטן, אויב ער אליין וועט זיי עסן, וועט ער דאך זיין דאנקבאר צו דעם מענטש, וועלכער האָט זיי אים געלאָזן א ירושה אָדער גע-

אומר, יִתְּנוּ לְאוֹכְלֵיהֶן, נֶחֱאֵי אֵין | מְעִיסַת שְׁבִיעִית עַד שְׁלֵא הוֹרְמָה
הַחוּטָא נִשְׁכְּרִי, אֶלָּא יִמְכְּרוּ לְאוֹכְלֵיהֶן, | חֶלְתָּהּ, חֵיב מִיָּתָה;
וְדַמִּיהֶם יִתְחַלְקוּ לְכָל אָדָם. הַאוֹכֵל

פרק י

א שְׁבִיעִית מְשֻׁמֶטֶת אֶת הַמְּלֻחָה, | אֵינָה מְשֻׁמֶטֶת, וְאֵם עֲשָׂאָה מְלֻחָה,
בְּשֵׁטֶר וְשְׁלֵא בְּשֵׁטֶר. הַקֶּפֶת הַחֲנוּת | חֲרִי זֹ מְשֻׁמֶטֶת. ר' יְהוּדָה אֹמֵר,

געבען א מתנה, וחכמים, און די חכמים זאגן אז דער זינדיקער דארף ניט פארדיינען; דאדורך וואס דער מענטש האט גענומען שמיטה-פרוכטן אלס א מתנה וואס ער האט ניט געטארט, האט ער דאך געזינדיקט, און ער וועט פארדיינען דערמיט, וואס ער אליין וועט אויך עסן די שמיטה-פרוכטן צוזאמען מיט אנדערע; אלא, נאך מען זאל די פרוכטן פארקויפן צו די עסערס און זייער געלט זאל מען צעטיילן צו יעדן מענטש. און ניט דער מענטש, וועלכער האט זיי באקומען א מתנה, זאל זיי צעטיילן צווישן זיינע פריינט, נאך זיי, די קויפער, זאלן צעטיילען דאס געלט צו וועמען זיי ווילן. די מפרשים זאגן, אז די חכמים האבן געטענה'ט צו ר' אליעזר דעם „אין החוטא נשכר“, „דער זינדיקער טאר ניט פארדיינען“, לויט זיין, ר' אליעזר'ס שיטה, וואס ער האלט ווי די בית שמאי, אז מען טאר ניט געבן א דאנק פאר שמיטה-פרוכטן; אבער זיי האלטן ווי די בית הלל, אז מען מעג יא געבן א דאנק, און דעריבער מעג ער אליין עסן די פרוכטן, האוכל, אז איינער עסט פון טייג פון שמיטה-מעל, איידער מען האט דערפון אראפגענומען חלה, קומט אים מיתה (טויט-שטראף). דאס מיינט מען ניט טויט-שטראף „בידי אדם“, דאס בית דין זאל אויף אים ארויסטראגן א טויט-אורטייל און מען זאל אים טויטן, נאך מען מיינט „בידי שמים“, אז דאס איז א עבירה, פאר וועלכער דער הימל שטראפט מיט טויט. די משנה לערנט דא דעם דין, ווייל מען וואלט געקענט מיינען, אז אזוי ווי חלה ווען זי ווערט טמא, דארף מען איר פארברענען, זאל מען פון שמיטה-מעל ניט אראפנעמען חלה, מחמת טאמער וועט זי טמא ווערן און שמיטה-פרוכטן טאר מען ניט פארברענען, דעריבער זאגט די משנה, אז מען דארף יא נעמען חלה.

פרק י

די תורה אין דברים ט"ו זאגט, אז ווען איינעם קומט א חוב ביי אן אנדערן, און עס קומט-אן דער סוף פון שמיטה-יאָר טאר דער מלוה, דער וועלכער האט אוועקגע- באַרגט געלט, ניט מאַנען דעם חוב פון לוה, פון דעם וועלכער האט דאָס געלט גע- באַרגט. דאָס ווערט אָנגערופן אין חומש „שמוט“, „אָפּציען“ זיך פון חוב. דעריבער הייסט דאָס זיבעטע יאָר „שמיטה“. אין דער משנה ווערט דער פארבאָט, אז מען טאר מער ניט מאַנען דעם חוב, אָנגערופן „משמט“. שמיטה איז משמט נור צום סוף פון יאָר, דאָס הייסט, אז דעם גאַנצן יאָר פון שמיטה מעג מען נאָך מאַנען, נאָר ווען עס קומט דער סוף פון יאָר, איז עס משמט דעם חוב, און פון ראש השנה אָן מוצאי שמיטה פון יאָר נאָך שמיטה, טאר מען מער ניט מאַנען. דאָס הייסט „שמִיטת כספים“, „שמִיטה פון געלטער“.

א. שביעית, דאָס שמיטה-יאָר איז משמט אַ חוב, סיי אויף וועלכן מען האָט אַ וועקסל (שטר) און סיי אויף וועלכן מען האָט ניט קיין וועקסל. די מפרשים טייטשן, אז אפילו ווען לויט דעם וועקסל איז דער חוב גאראנטירט מיט די פעלדער און הייזער פון לוה, פונדעסטוועגן איז עס משמט. דאָס נעמען שחורה אין געוועלב אָן געלט איז שמיטה ניט משמט; אָבער אויב מען האָט עס אוועקגעשטעלט פאַר א חוב, איז זי יא משמט. אויב איינער נעמט אין געוועלב זאכן כדי שפעטער צו באַצאָלן, מעג מען

הַרְאֵשׁוֹן הַרְאֵשׁוֹן מִשְׁמַט. שֶׁכֵּר שְׁכִיר
 אֵינוֹ מִשְׁמַט, וְאִם עֲשָׂאוּ מְלֶוֶה הָרִי
 זֶה מִשְׁמַט. ר' יוֹסִי אוֹמֵר, כָּל מְלֵאכָה
 שֶׁפּוֹסְקֶת בְּשִׁבְעֵית מִשְׁמַטָּה, וְשֵׁאִינָה
 פּוֹסְקֶת בְּשִׁבְעֵית אֵינָה מִשְׁמַטָּה:
 בְּהַשְׁוֵיחַ אֶת הַפָּרָה וְחִלְקָהּ פְּרֹאֵשׁ
 הַשָּׁנָה, אִם הָיָה הַחֹדֶשׁ מְעַבֵּר מִשְׁמַט,
 וְאִם לֹא אֵינוֹ מִשְׁמַט, הַאוֹנֵס,

עס מאַנען אויך נאך שמיטה; דאָס הייסט ניט קיין חוב, קיין „געבאָרגט געלט“, נאָר „הקפה“, דערווייל-גענומען סחורה כדי שפעטער צו באַצאָלן. אָבער אויב מען האָט זיך אָפּגערעכנט מיטן געוועלכ-בעל-הבית און מען האָט עס אוועקגעשטעלט אלס א חוב, הייסט עס שוין א „הלאה“, און שמיטה איז עס יאָ משמט. ר' יהודה זאָגט, אז די ערשט-ערשטע איז יאָ משמט. דער טייטש איז, אויב איינער האָט גענומען אין א געוועלכ זאכן אויף באָרג, איז עס ניט משמט און מען מעג מאַנען דאָס געלט; ווי איז אָבער, אז דער זעלבער מענטש האָט אין זעלבן געוועלכ גענומען דערנאָך נאָכאמאָל זאכן אויף באָרג, הייסט דאָס פריעריקע מאָל „די ערשטע“, און עס ווערט שוין באַ טראכט ווי אַ חוב, און שמיטה איז עס שוין יאָ משמט, און מען טאָר ניט מער מאַנען. אָבער די „צווייטע“ זאכן, די „לעצטע“ איז עס ניט משמט. אויב נאָכן צווייטן מאָל האָט ער גענומען אין זעלבן געוועלכ א דריטן מאָל זאכן אויף באָרג, ווערן די ערשטע צוויי מאָל באַטראַכט אלס חובות, און מען טאָר זיי נאָך שמיטה מער ניט מאַנען. אָבער פאר די דריטע מעג ער יאָ מאַנען. שוין, די באַלוינונג פון אַן ארבייטער איז שמיטה ניט משמט. אויב עס קומט אן ארבייטער געלט פאר ארבייט, הייסט עס ניט קיין חוב, און מען דארף באַצאָלן אויך נאָך שמיטה, ואס עשאו, און אויב (דער ארבייטער האָט זיך אָפּגערעכנט מיטן בעל הבית און) אוועקגעשטעלט דאָס געלט, וואָס אים קומט, אלס חוב, איז עס משמט. מחמת פון איצט אָן קומט שוין ניט דעם ארבייטער געלט פאר ארבייט, נאָר סתם א חוב, דעריבער דארף מען עס נאָך שמיטה ניט באַצאָלן. ר' יוסי זאָגט, אז אויב (די ארבייטס-לוין קומט) פאָר טאָן אזא ארבייט וואָס הערט-אויף אים שמיטה (למשל פאר אקערן, זייען, וואָס מען טאָר ניט טאָן אים שמיטה-יאָר) איז עס יאָ משמט, און אויב פאר טאָן אן ארבייט, וואָס הערט ניט אויף אים שמיטה-יאָר, איז עס ניט משמט. דער טעם איז, ווייל קומט קומט אים פאר אזא ארבייט וואָס מען טאָר ניט טאָן אים שמיטה-יאָר, הייסט עס ווי עס איז געוואָרן אפּגעהאַקט, און די באַלוינונג איז געוואָרן א חוב; אָבער אויב מען קאָן די ארבייט ווייטער טאָן, הייסט דאָס געלט, וואָס קומט, ניט קיין חוב, נאָר באַלוינונג פאר ארבייט, און מען דארף עס באַצאָלן אויך נאָך שמיטה.

ב. השוּחַט, אז איינער שעכט א קיה און האָט צוטיילט דאָס פלייש (צווישן קונים, אָן געלט, און ער האָט זיי געזאָגט, אז דאָס געלט איז אַ חוב) אים ראש השנה (פון 8טן יאָר, באַלד נאָך דעם שמיטה-יאָר), איז אויב דער חודש (אלול) איז געוואָרן מעובר, איז עס משמט דעם חוב; אויב ניט, איז עס ניט משמט דעם חוב. מיר האָבן שוין געזאָגט אין דער הקדמה, אז א גאנץ יאָר שמיטה מעג מען מאַנען חובות, און אז שמיטה איז משמט נאָר צום סוף יאָר. אויב איינער האָט געגעבן פלייש אָן געלט אים ראש השנה באלד נאָך שמיטה און ער האָט געזאָגט די קונים, אז דאָס געלט פארן פלייש זאָלן זיי אים באַצאָלן שפעטער אלס חוב (ניט ווי דער פאל אין דער משנה א' „גענומען סחורה אין א געוועלכ), אָבער דערווייל האָט דאָס בית דין דערקלערט, אַז דער פריעריקער חודש אלול איז געווען „מעובר“, ער האָט געהאַט ניט 29 טעג נאָר 30 טעג, און דער איצטיקער ראש-השנה-טאָג איז ניט דער ערשטער טאָג פון גייעם יאָר, ניט ראש חודש תשרי פון 8טן יאָר, נאָר דער 30טער טאָג אין אלול פון פריעריקן שמיטה-יאָר. הייסט דאָך עס, אז דער פלייש-פארקויפער האָט אוועקגעבאָרגט געלט איידער עס האָט זיך געענדיקט דאָס שמיטה-יאָר, און דעריבער איז עס משמט דעם

מה שכתוב בתורה, השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בלעל (וגומר). התקין הלל פרוזבול: ד זהו גופו של פרוזבול, מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הכינים שבמקום פלוני, שקל חוב שיש לי, שאגבנו כל זמן שארצה, ותדיינים חותמין למטה או

והמפתה, והמוציא שם רע, וכל מעשה בית דין אין משמטין. המלוה על המשכון, והמוסר שטרותיו לבית דין, אין משמטין; ג פרוזבול אינו משמט. זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן, בשראת שנתנונו העם מלהלוות זה את זה, ועוברין על

חוב און מען טאר דעם חוב ניט מאַנען. אויב אָבער דער חודש אלול איז ניט געוואָרן מעובר איז דאָך דער טאָג געווען שוין ראש השנה פון 8טן יאָר, הייסט דאָך עס גע- באַרגט געלט שוין נאָך שמיטה, איז עס ניט משמט. האונס והמפתה, אז איינער האָט פארגוואלדיגט אַ יינג מיידל קייגן איר ווילן (אונס) אָדער מיט איר ווילן (״מפתה״, איבערריידן, און די תורה שמות כ״ב זאָגט, אז דער אונס אָדער מפתה דארפן באַצאָלן פופציק שקלים) והמוציא שם רע, אז איינער מאַכט א שלעכטן נאָמען זיין פרוי באַלד נאָך דער חתונה (און די תורה דברים כ״ב זאָגט, אז ער דארף באַצאָלן הונדערט שקלים), וכל מעשה בית דין, אלע פסק־דינס צו באַצאָלן געלט, וואָס זאָס בית דין (דאָס אידישע געריכט) האָט ארויסגעגעבן, איז שמיטה ניט משמט (און מען דארף זיי באַצאָלן אויך נאָך שמיטה־יאָר). מחמת ביי אונס און מפתה און מוציא שם רע הייסט עס ניט קיין חוב, נאָר עס קומט געלט, וואָס דער שולדיגער דארף באַצאָלן; און ביי געריכטס־אורטיילן, פסק־דין פון בית דין, הייסט עס שוין ניט, און מען דארף מאַנען דעם חוב, און דעריבער ווערט עס פאררעכנט ווי דער חוב וואַלט שוין געווען אָפגענומען. המלוה, אז איינער באַרגט געלט אויף א משכון, אָדער איינער גיט אוועק (פארן סוף פון שמיטה־יאָר) זיינע וועקסלן צו בית דין (צום יידישן געריכט, אז דאָס געריכט זאָל שוין מאַנען די חובות פון די וועקסלן) איז שמיטה נישט משמט. ווייל סיי ביי אַ משכון און סיי ביים איבערגעבן די וועקסלן צום בית דין, דארף דער מלוה מער ניט מאַנען, און עס איז אזוי גוט ווי ער וואַלט שוין געהאָט אָפגענומען דאָס געלט.

ג. פרוזבול איז ניט משמט. אויב איינער, וועמען עס קומט חובות, האָט פארן סוף פון שמיטה־יאָר געשריבן אויף די חובות א פרוזבול, מעג ער מאַנען די חובות אויך נאָכן שמיטה־יאָר. די משנה וועט ווייטער אין משנה ד' זאָגן וואָס איז אַ ״פרוזבול״. זה דאָס (דער פרוזבול) איז איינע פון די זאכן, וואָס עס האָט מתקן געווען הלל הזקן, ווען ער האָט געזען, אז מען אנטזאָגט זיך איינער. צו באַרגן געלט דעם אנדערן (ווייל נאָך שמיטה וועט דאָס געלט זיין פארפאלן) און מען איז עובר אויף דעם וואָס שטייט געשריבן אין דער תורה (דברים ט״ו): „דו זאָלסט זיך היטן, טאָמער וועסטו האָבן עפיס אין האַרץ א שלעכטע זאך“, און אזוי ווייטער (ווייטער זאָגט דער חומש), טאָמער וועסטו ניט וועלן באַרגן געלט דיין אַרימען ברודער צוליב דעם וואָס עס דערנעגן־טערט זיך דאָס שמיטה־יאָר, און דו וועסט באַגיין א זינד). האָט הלל מתקן געווען דעם פרוזבול. הלל הזקן איז געוואָרען נשיא איבער די יידן אין ארץ ישראל 100 יאָר פאר דעם חורבן פון 2טן בית המקדש. הלל האָט מתקן געווען א סך תקנות, און דער פרוזבול איז איינער פון זיי.

ד. זהו, דאָס איז דער עצם־אינהאַלט פון פרוזבול (וואָס דער מלוה דארף שרייבן): „איך געב איבער צו איד, די און די מענטשן, דיינים אין דעם ארט, אז יעדער חוב, וואָס עס קומט מיר, זאָל איד אים אָפנעמען ווען איד וועל וועלן“. און די דיינים חתמ'ען (אויפן פרוזבול) אונטן, אָדער די עדות. דורך דער דאָזיקער פרוזבול־דער קלערונג הייסט עס, ווי דער מלוה וואַלט איבערגעגעבן זיינע חובות צום בית דין (יידישן געריכט) אויפצומאַנען, און ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין משנה ב' איז

**הַעֲדִים: הַ פְּרוּזְבוּל הַמוֹקְדִם קָשֶׁר, | הַמוֹקְדִם פְּסוּלִין וְהַמְּאוּחָרִין
וְהַמְּאוּחָר פְּסוּל. | שְׁטָרֵי חוּב | פְּשָׁרִים. אַחַד לֹוֹה מִחֲמִשָּׁה, כּוֹתֵב**

שמיטה ניט משמט אזעלכע חובות. דאָס וואָרט פּרוּזבוּל טייטשט די גמרא אין גטין ל"ו „פרוסבולי ובוטי“, או „בולי“ מיינט מען די רייכע לייט און „בוטי“ די אַרימע לייט, און אז דאָס איז אַ תקנה סיי לטובת די רייכע, אז זיי זאלן ניט היזק האָבן זייער געלט, און סיי פאר די אַרימע, אז זיי זאלן קריגן צו באַרגן געלט פאר שמיטה-יאָר. ר' בנימין מוספּיא אין „מוסף הערוך“ ווייזט-אַן, אז פּרוּזבוּל איז דאָס גריכישע „פּראַסבולע“, איינגטליך „פּראַס בולע בולעיטאַן“, וואָס איז דער טייטש „אַ דאַקומענט צום געריכט, אויפצומאַנען חובות“, די „תוספות אנשי שם“ זאָגן, אז אויך די גמרא האָט געוואוסט, אז דאָס איז אַ גריכישע וואָרט, און זי האָט עס איינגעטייטשט. כדי עס געבן אַ העבריאיִשן כאַראַקטער. אין דער גמרא גטין איז די גירסא מיט אַ סמך „פרוסבולי“.

ה. פּרוּזבוּל הַמוֹקְדִם, א פּרוּזבוּל, אין וועלכן עס איז אָנגעשריבן א פּריערדיקע דאטע, איז כשר, והמאוחר, און אויב מיט אַ שפּעטערדיקער דאטע איז פּסול. אויב מען האָט געמאַכט א פּרוּזבוּל, למשל, אין חודש חשון און מען האָט אָנגעשריבן אין דעם פּרוּזבוּל-דאַקומענט, אז ער איז געמאַכט געוואָרן פּריער, אין חודש תשרי, איז דער פּרוּזבוּל כשר, מחמת דאָס שרייבן א פּריערדיקע דאטע ברענגט ניט קיין שאדן דעם לווה, דעם וועלכער נעמט געלט אויף באַרג; פארקערט, דעם שאדן האָט נור דער מלווה, וועמען עס קומט די חובות, ווייל אויף די חובות, וואָס ער האָט אוועקגעבאַרט אין דער צייט פון תשרי ביז חשון, האָט ער דאָך ניט קיין פּרוּזבוּל און ער וועט זיי ניט קאָנען אויפמאַנען נאָך שמיטה. אָבער אויב מען האָט געמאַכט דעם פּרוּזבוּל אים תשרי און מען האָט געשריבן אַ שפּעטערדיקע דאטע, חשון, איז דער פּרוּזבוּל פּסול; מחמת דער פּרוּזבוּל-מאַכער, דער מלווה, ברענגט דאָך שאדן אנדערע מענטשן, ווייל אויף די חובות פון תשרי ביז חשון איז דאָך באמת דער פּרוּזבוּל ניט געווען, און מיט דער פאלשער דאטע וועט ער קאָנען אויפמאַנען אויך די חובות וואָס זענען געמאַכט געוואָרן פון תשרי ביז חשון. אלס אַ שטראַף האָט מען אינגאַנצן געפּסלט אזא פּרוּזבוּל מיט אַ שפּעטערדיקער דאטע, אזוי אז מען קאָן אויף אים ניט אויפמאַנען אפילו די חובות ביז תשרי. שטרי חוב, וועקסלן מיט אַ פּריערדיקער דאטע זענען פּסול, און מיט אַ שפּעטערדיקער דאטע זענען כשר. ביי וועקסלן איז דער דין פארקערט ווי ביי פּרוּזבוּל. אויב מען האָט געמאַכט אַ וועקסל אים חשון און מען האָט איינגעשריבן אַ פּריערדיקע דאטע, תשרי, איז דער וועקסל פּסול. ווייל דער דין איז, אז אויב דער וואָס איז שולדיק געלט אויף אַ וועקסל האָט געהאַט אַ פעלד, און ער האָט דאָס פעלד פארקויפט נאָכן שרייבן דאָס וועקסל, קאָן דער מלווה, דער געלד-באַרגער, אָפּנעמען פון די פעלד-קויפער, פון די לקוחות, דאָס פעלד פאר זיין חוב, אין פאל ווען דער לווה, דער געלט-שולדיקער, האָט ניט צו באַצאלן דעם חוב. דעריבער אויב מען שרייבט דעם וועקסל חשון און מען שרייבט די דאטע פון תשרי, קאָן דאָך דער מלווה אָפּגענומען פון די קויפערס דאָס פעלד, וואָס דער לווה האָט פארקויפט אין דער צייט פון תשרי ביז חשון, מחמת ער האָט דאָך צו באַווייזן מיט דער פאלשער תשרי-דאטע, אז דאָס פעלד איז פארקויפט געוואָרן נאָכן שרייבן דאָס וועקסל; און באמת זענען זיי דאָך פארקויפט געוואָרן פארן שרייבן דאָס וועקסל אין דער ריכטיקער חשון-צייט. דאָס ברענגט שאדן די קויפער פון פעלד. אָבער וועקסלן מיט אַ שפּעטערדיקער דאטע, למשל, מען האָט געמאַכט דאָס וועקסל אים תשרי און מען האָט געשריבן חשון, איז עס כשר, מחמת דער געלט-אוועקבאַרגער, דער מלווה, ברענגט דאָך דערמיט אַן דערע מענטשן ניט קיין שאדן. אחד, אז איינער באַרגט געלד פון פינף מענטשן, דארף מען שרייבן אַ פּרוּזבוּל פאר יעדן פון די פינף געלט-אוועקבאַרגער באזונדער. מחמת דעם פּרוּזבוּל שרייבט דאָך דער מלווה; ער גיט דאָך איבער די פּרוּזבוּל-דערקלערונג

פְּרוּזְבוּל לְקָל אֶחָד וְאֶחָד. - תְּמַשָּׁה לְוִיָּן מֵאֶחָד, אֵינוֹ כּוֹתֵב אֱלֹא פְּרוּזְבוּל אֶחָד לְבָלָם; וְ אֵין פּוֹתְבִין פְּרוּזְבוּל אֱלֹא עַל תְּקַרְקַע, אִם אֵין לוֹ, כְּעֵבָה הוּא בְּתוֹךְ שְׁנֵיהֶיבָל שֶׁהוּא. הִתְהַ לֹּו שְׂדֵה מְמוּשָׁפֶנֶת בְּעִיר, פּוֹתְבִין עֲלֶיהָ פְּרוּזְבוּל. רַבִּי חוֹצְפִית אוֹמֵר, פּוֹתְבִין לְאִישׁ עַל נֶכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְלִיתּוּמִים עַל נֶכְסֵי אִפּוּטְרוֹפִין; וְ פְּנִת דְּבוּרִים,

ר' אֲלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַרִי הוּא בְּקַרְקַע, וְכוֹתְבִין עֲלֶיהָ פְּרוּזְבוּל, וְאֵינָה מְקַבֶּלֶת טוּמְאָה בְּמִקּוּמָהּ, וְהַרְוּדָה מְמַנָּה בְּשֶׁבֶת חֲבִיב, וְחֲבִיא, אֵינָה בְּקַרְקַע, וְאֵין פּוֹתְבִין עֲלֶיהָ פְּרוּזְבוּל, וּמְקַבֶּלֶת טוּמְאָה בְּמִקּוּמָהּ, וְהַרְוּדָה מְמַנָּה בְּשֶׁבֶת פְּטוּר; וְהַמְחִזִּיר חוֹב בְּשֶׁבִיעִית, יֹאמֵר לוֹ, מְשַׁמֵּט אָנִי. אָמַר לוֹ, אַף עַל פִּי בֵן, יִקְבַּל מְמַנָּה.

צו די דינים און דאָ זענען דאָך דאָ 5 מלויים. פינף געלט-אזעקבאָרגער. חמשה, אויב פינף מענטשן באַרגן געלט פון איין מענטש, שרייבט ער איין פרוזבול פאר אלע. מחמת ער, דער מלוה מאכט דאָך די פרוזבול-דערקלערונג און עס איז דאָך נור פאראן איין מלוה, איין געלט-אזעקבאָרגער.

1. און, מען שרייבט ניט קיין פרוזבול סיידין (דער לוח, דער געלט-שולדיקער, האָט) ערד. אויב ער האָט ערד, הייסט עס, אז דערמיט איז דער חוב געזיכערט און עס איז אזוי גוט ווי דער חוב ווערט שוין געווען אָפגענומען, כאַטש די ערד, וואָס ער האָט, איז ניט ווערט אזוי פיל וויפיל דער חוב איז. אס, אויב ער דער לוח) האָט ניט קיין ערד, זאָל דער מלוה (וועלכער האָט יאָ ערד) אים שענקן (מזכה זיין מיט) אַ שטיקל ערד אין זיין פעלד. מיר האָבן שוין געלערנט אין מסכת פאה פרק ג' משנה ו', אז אויך אויף דעם קלענסטן (כל שהוא) שטיקל ערד קאָן מען שרייבן א פרוזבול. היתה, אויב דער לוח האָט געהאָט ערד (נאָר זי איז געווען) פאר'משכני'ט (פאר א חוב) אין שטאָט, קאָן מען דערויף שרייבן א פרוזבול; ר' חוצפית זאָגט, אז מען קאָן שרייבן אַ פרוזבול א מאן (ביי וועמען עס קומט געלט), אויף דער ערד וואָס זיין ווייב האָט, און יתומים (ביי וועמען עס קומט געלט), אויף דער ערד, וואָס זייער אפּוטרוּפּס (זייער פאר' מענגס-פארוואלטער) האָט. די מפרשים טייטשן, אז מיט „זיין ווייב'ס ערד“ מיינט מען, פון וועלכער דער מאן איז באַרעכטיקט צו עסן די פרוכטן, די הכנסה; און ביי דעם אפּוטרוּפּס (דאָס איז אַגריכיש וואָרט „עפיטראַפּאָס“, דער אויפזעער, דער פאר' וואלטער), מיינט מען, אז דער אפּוטרוּפּוס האָט געבאָרגט געלט פאר די יתומים. 2. כוורת דבורים, א בינשטאָק (וואָס ליגט אויף דער ערד), זאָגט ר' אליעזר, אז עס האָט זעס דין ווי ערד און מען קאָן שרייבן אויף איר (אויב דער לוח האָט אַ בינשטאָק) א פרוזבול, און זי קאָן ניט אָננעמען קיין טומאָה (אויב א טמא זאָך האָט איר אָנגערירט ווערט זי ניט טמא, פונקט ווי ערד קאָן ניט ווערן טמא) ווען זי ליגט אויף איר אָרט, און אויב איינער נעמט ארויס (הרודה, שיבט-ארויס) פון איר (האָניק) אים שבת איז ער שולדיק פאר טאָן א מלאכה אים שבת. מחמת דער בינשטאָק ווערט פאררעכנט ווי צו-באָהאַפּטן צו דער ערד, און אז איינער רייסט אַפּ אים שבת פון דער ערד טוט ער די מלאכה, די ארבייט, פון „תולש“, אַפרייסן, וּחכמים, און די חכמים זאָגן, אַז אַ בינשטאָק האָט ניט דעס דין ווי ערד, און מען שרייבט ניט אויף איר קיין פרוזבול, און זי נעמט יאָ אַן טומאה ווען זי ליגט אויף איר אָרט, און ווען איינער נעמט ארויס פון איר (האָניק) אים שבת איז ער פטור. ווייל עס הייסט ניט אפרייסן א זאך, וואָס איז צובאהעפט צו דער ערד.

3. המחזיר, אז איינער (וואָס איז שולדיק געלט) באַצאָלט א חוב אים שמיטה (נאָכן שמיטה-יאָר, ווען שמיטה האָט שוין משמט געווען), זאָל דער מלוה אים זאָגן: „משמט אני“, „איך בין משמט“ (איך וויל ניט נעמען); האָט אים דער לוח געזאָגט: „פונדעסטוועגן“ (איך וויל יאָ באַצאָלן). זאָל ער פון אים נעמען (דאָס געלט פון חוב),

שְׁנֵאמַר זֶה דְּבַר הַשְּׂמִיטָה. כִּי־זָא
 בּוֹ, רוּצִים שְׁנֵלָה לְעִיר מִקְלָט וְרָצוּ
 אַנְשֵׁי הָעִיר לִכְבְּדוֹ, יֹאמֵר לָהֶם,
 רוּצִים אָנִי, אָמְרוּ לוֹ, אַף עַל פִּי בֶן,
 יִקְבַּל מֵהֶם, שְׁנֵאמַר זֶה דְּבַר הַרוּצִים;
 מִן הַמְחִזֵּיר חוֹב בְּשִׁבְעֵית רִוּחַ
 חֲכָמִים נֹחָה הֵימָנוּ. הַלְזָה מִן הַגֵּר
 שְׁנֵתְגִירוּ בְּנֵי עַמּוֹ, לֹא יִחְזִיר לְבָנָיו,
 וְאִם הִחְזִיר, רִוּחַ חֲכָמִים נֹחָה הֵימָנוּ.
 כָּל הַמְטַלְטְלִים נִקְנִין בְּמִשְׁיָכָה, וְכָל
 הַמְקַיֵּם אֶת דְּבָרֵי רִוּחַ חֲכָמִים נֹחָה
 הֵימָנוּ:

ווייל עס שטייט (דברים ט"ו), „זוה דבר השמיטה“, און דאס איז דאס וואָרט (די זאך) פון שמיטה. די מפרשים טייטשן אז פון „דבר“, „וואָרט“, איז אַפצולערנען, אז עס איז גענוג ווען דער מלוה זאָגט נור איינמאָל, אז ער וויל ניט, און אויב מען לייגט אים פאַר נאַכמאָל דאָס געלט מעג ער נעמען. כיוצא בו, אזוי איז אויך דער דין מיט אַ רוצח (וואָס האָט געהרגעט א מענטש בשוגג, אומגערן, און ער דארף ווערן פאַר-טרײַבן אין אַ צופלוקטס-שטאָט, עיר מקלט, און דאָרט כסדר וואוינען), וועלכער איז פארטריבן געוואָרן אין אַ עיר מקלט און די מענטשן פון דער שטאָט ווילן אים אָנ-טאָן כבוד, דארף ער זיי זאָגן: „איך בין א רוצח“, אויב זיי (די שטאָט-מענטשן) האָבן אים געזאָגט: „פונדעסטוועגן“ (מיר ווילן דיר יאָ אָנטאָן כבוד), זאָל ער נעמען פון זיי (זעס כבוד), ווייל עס שטייט געשריבן (דברים י"ט), „זוה דבר הרוצח“, און דאָס איז דאָס וואָרט (די זאך) פון רוצח“. אויך דאָ דערקלערן די מפרשים, אז מען לערנט עס אָפּ פון „דבר“, „וואָרט“, אז עס איז גענוג ווען דער רוצח זאָגט זיי איינמאָל, איין וואָרט, אז ער האָט געהרגעט א מענטש.

ט. המחזיר, אז איינער באַצאָלט א חוב אים שמיטה (נאָכדעם ווי שמיטה האָט משמט געווען און ער דארף ניט באַצאָלן) איז די מיינונג פון די חכמים צופרידן מיט אים, ער טוט דערמיט א גוטע זאך; דער „מלאכת שלמה“ זאָגט, אז ער ווייזט א מידת חסידות, ווייל ער וויל ניט הנאה האָבן פון פרעמד געלט. הלוח, אז איינער באַרגט געלט פון א גר, וואָס זיינע קינדער האָבן זיך מגייר געווען צוזאַמען מיט אים, דארף ער ניט אָפגעבן דעם חוב צו די קינדער (אויב דער גר איז געשטאָרבן). מחמת אַ גר, וואָס איז זיך מגייר, הייסט ווי אַ ניי געבוירענער מענטש, און ער פארלירט זיין קרובהשאפט, און ממילא הייסן די קינדער פון גר, וועלכע האָבן זיך מגייר געווען, ניט זיינע קינדער, און עס קומט זיי ניט קיין ירושה, און יעדער קאָן זוכה זיין אין די פארמעגנס פון פארשטאַרבענעם גר. ואם החזיר, אויב ער האָט יאָ באַצאָלט (דעם חוב די קינדער פון גר) איז די מיינונג פון די חכמים צופרידן מיט אים. ווייל דאָס וועט פאַר-שטאַרקן דעם ווילן פון די קינדער צו בלייבן יידן. כל המטלטלין, אלע זאכן וואָס מען קאָן איבערטראָגן (מטלטלין, באַוועגליכע זאכן, ניט ערד און הייזער און אנדערע אזעלכע זאכן, וועלכע מען קאָן ניט איבערטראָגן) ווערן דאָס אייגנטום פון קויפער נאָר דורך משיכה (דורך נעמען זיי). אויב איינער קויפט ביים צווייטן מטלטלין, א באַ-וועגליכע זאך און האָט אים באַצאָלט דאָס געלט און ער האָט נאָך ניט גענומען די זאך, קאָן דער פארקויפער חרטה האָבן, ווייל דער קויפער, דער לוקח, איז קונה, באַקומט דאָס אייגנטום-רעכט אויף דער זאך, נאָר ווען ער נעמט די זאך, און ניט פריער. וכל, אָבער ווער עס האָלט זיין וואָרט (דער פארקויפער, וואָס דערפילט וואָס ער האָט געזאָגט, און האָט ניט חרטה אויפן פארקויפן, כאָטש דער קויפער האָט די זאך נאָכניט געהאַט גענומען), איז די מיינונג פון די חכמים צופרידן פון אים.

מליק מסכת שביעית — געענדיקט מסכת שביעית

מסכת תרומות

רלח

פרק א

א חמשה לא יתרומה ואם תרמו | והקטן, והתורם את שאינו שלו,
אין תרומתן תרומה, החרשו, והשוטה | עכ"ם שתורם את של ישראל אפילו

מסכת תרומות

די תורה זאגט אין במדבר י"ח, אז ווען איינער נעמט אראפ די תבואה פון פעלד אדער די איילבירטן-אייל אדער דעם וויין, דארף ער אראפנעמען דערפון א טייל און געבן א כהן. דער דאזיקער טייל ווערט אנגערופן „תרומה“, אפגעשיידט, אראפ-גענומען; דאס איז פון ווארט „הרים“ אפשיידן, אראפהייבן, אראפנעמען. מען דארף אויך אראפנעמען תרומה פון אלע אנדערע עס-געוויקסן, ווי פרוכטן, גרינסן, קטניות (ארבעס, בעבלאך), וואס וואקסן ארויס פון דער ערד. וויפיל דער טייל דארף באטרעפן, זאגט ניט די תורה, און עס איז אנגענומען, אז „מדאורייתא“, לויטן דין פון דער תורה, קאן מען געבן אפילו דעם קלענסטן טייל, אפילו איין ווייץ-קערנדל פון א גאנצן בארג תבואה, אבער די חכמים האבן יא געגעבן א שיעור און געזאגט, אז געוויינטליך דארף מען געבן א פופציקסטל. איידער מען נעמט אראפ די תרומה טאר מען די תבואה אדער די פרוכטן ניט עסן, און זיי הייסן „טבל“. נאכדעם ווי מען האט אראפגענומען תרומה, דארף מען נאך אראפנעמען מעשרות, און וועגן דעם האבן מיר געשריבן בפרטות אין דער הקדמה צו מסכת דמאי. ערשט נאכדעם ווי מען האט אראפגענומען די תרומה און די מעשרות זענען די תבואה און פרוכטן ניט מער קיין „טבל“, און זיי הייסן „חולין מתוקנים“ און מען מעג זיי שוין עסן. — די תרומה דארף געגעבן ווערן צו א כהן, און נאר א כהן און זיין פאמיליע; ווייב, זין, ניט-פארהייראטע (צו א ישראל אדער א לוי) טעכטער, שקלאפן, מעגן עסן תרומה. אבער א לוי אדער א ישראל טארן קיין תרומה ניט עסן. תרומה איז הייליק, און דע-ריבער אויב זי ווערט אנגעריירט דורך א טמא-זאך און זי ווערט טמא, טאר מען איר ניט עסן, נאר מען דארף איר פארברענען. — אויב עס פאלט אריין תרומה אין גע-וויינליכע תבואה אדער פרוכטן, אין חולין, הייסט דער גאנצער געמיש „דומע“, „אויסגעמישט“, (פון ווארט „דמע“, „תרומה“, זע ווייטער פרק ג' משנה ו') און עס זענען פאראן דינים, וואס מען דארף דערמיט טאן. אין דער מסכת תרומות ווערן גע-לערנט די דינים פון תרומה.

פרק א.

א. חמשה, פינף (סארטן מענטשן) טארן ניט אפשיידן קיין תרומה, און אויב זיי האבן יא אפגעשיידט איז זייער תרומה ניט קיין תרומה. די תבואה איז אין אזא פאל ווייטער טבל, און מען דארף אויפסניי אפשיידן תרומה. די משנה רעכנט דא אויס די דאזיקע פינף סארטן מענטשן; החרשו, א טויב-שטימער, והשוטה, און א משוגע, והקטן, און א קליין קינד, והתורם את שאינו שלו און איינער וואס שיידט-אפ תרומה פון תבואה וואס געהערט ניט צו אים (פרעמדע תבואה, אן דער דערלויבניש פון בעל הבית), נכרי, א גוי, (וואס האט אפגעשיידט תרומה פון דער תבואה פון א ייד) אפילו מיט דער דער-לויבניש פון ייד, איז זיין תרומה ניט קיין תרומה. „חרשו“ מיינט מען א טויב-שטומען „שוטה“ מיינט מען ניט סתם אנאר, נור איינעם, וועלכער ווייזט ארויס געוויסע סימנים פון משוגע, פון שכל-לאזיקייט, און דער ירושלמי גיט אן די סמנים, ווי, למשל, איינער האט א טבע צו נעכטיקן אויפן בית הקברות, אדער צערייסט זיינע מלבושים; „קטן“ מיינט א „מינדעריעריקער“, א קליין קינד, און ווייטער אין משנה ג' איז פא-ראן א מחלוקה וועגן דעם וואס הייסט א קטן. דער טעם פארוואס די דאזיקע דריי סארטן מענטשן, חרשו, שוטה און קטן, קאנען ניט אפשיידן קיין תרומה איז, ווייל זיי

בְּרִשׁוֹתַי, אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה: בַּחֲרֹשׁ
 הַמְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, לֹא יִתְרוֹם, וְאִם
 תָּרַם תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. חֲרֹשׁ שֶׁדִּבְּרוּ
 בּוֹ חֻקִּים בְּכָל מְקוֹם, שְׂאִינוֹ לֹא
 שׁוֹמֵעַ וְלֹא מְדַבֵּר: גַּן קָשָׁן שֶׁלֹּא
 הֵבִיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר,
 תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. ר' יוֹסִי אוֹמֵר, אִם
 עַד שֶׁלֹּא בָּא לְעֹנֵת נְדָרִים, אֵין
 תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, וּמִשָּׁבָא לְעֹנֵת
 נְדָרִים, תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה: דִּין אֵין
 תּוֹרְמִין זֵיתִים עַל הַשֶּׁמֶן, וְלֹא עֲנָבִים
 עַל הַיַּיִן וְאִם תָּרְמוּ, בְּשֵׁי תְּרוּמַת

הָאֵבֶן נֵיט קִיין דעת. דער פערטער סארט מענטש איז דער וואָס שייט אָפּ תרומה פון נֵיט־זײַנער תבואה, אָן דער דערלויבניש פון בעל־הבית; אויב אָבער דער בעל הבית גיט אים די דערלויבניש, הייסט ער דעם בעל הבית'ס שליח, און זיין תרומה איז יאָ תרומה. דער פיפטער סארט איז אַ גוי. און ער קאָן נֵיט אָפּשיידן תרומה פון ייִד'ס תבואה אפילו ווען דער ייִד הייסט אים.

ב. חרש, אַ טויבער, וועלכער רעדט און הערט נֵיט (א טויבער, וועלכער איז נֵיט שטום) טאָר נֵיט אָפּשיידן קיין תרומה; אָבער אויב ער האָט יאָ אָפּגעשיידט איז זיין תרומה תרומה. די מפרשים דערקלערן אויפן יסוד פון דער גמרא ברכות ט"ו, אז דער טעם פארוואָס אַ טויבער, כאַטש ער איז נֵיט שטום, טאָר נֵיט אָפּשיידן, איז ווייל ביי תרומה־אָפּשיידן דארף מען מאַכן א ברכה, פונקט ווי מען מאַכט א ברכה בכלל ביים טאָן אַ מצוה, און ווען מען מאַכט אַ ברכה דארף מען הערן מיט די אויערן וואָס מען זאָגט, און דער טויבער קאָן נֵיט הערן; אָבער אויב ער האָט יאָ אָפּגעשיידט איז די תרומה גוטע תרומה, ווייל אפילו ווען מען שייט־אָפּ נֵיט מאכנדיק בכלל קיין ברכה, איז עס אויך תרומה. חרש שדבר, אומעטום, וואו די חכמים ריידן וועגן אַ טויבן („חרש“), מיינען זיי אזעלכן, וואָס נֵיט ער הערט און נֵיט ער רעדט (א טויב־שטומען). דאָס דערקלערט די משנה, אז דער „חרש“ וואָס פריער איז דער משנה א' ווערט געזאָגט, אז זיין תרומה איז נֵיט קיין תרומה, מיינט מען אַ טויב־שטימען, און אז אויך אומעטום אין דער משנה, וואו עס ווערט געלערנט, אז א חרש קאָן נֵיט טאָן געוויסע זאכן, מיינט מען אטויב־שטומען. די מפרשים ווייזן אָן, אז עס זענען פאראן אויסנאמען צום דאָזיקן כלל, און אז אין טייל ערטער (למשל אין חגיגה פרק א') מיינט די משנה מיט חרש אַ טויבן, וועלכער רעדט יאָ.

ג. קטן, אַ קליין קינד, וואָס האָט נאָכניט די צוויי האָר האָר („שתי שערות“), זאָגט ר' יהודה, אז זיין תרומה איז תרומה; ר' יוֹסִי זאָגט, אז אויב ער (דער קטן) איז נאָכניט אויפגעוואקסן צו דער „צייט פון טאָן א נדר“ (און זיין נדר זאָל זיין א גוטער נדר) איז זיין תרומה נֵיט קיין תרומה, אויב אָבער ער האָט שוין דערגרייכט די „צייט פון טאָן א נדר“ („עונת נדרים“) איז זיין תרומה א תרומה. טייל מפרשים האַלטן, ווי דער ברטנורא, אז ר' יהודה קריגט אויף דער משנה א' וועלכע זאָגט אז אַ קטנים תרומה איז נֵיט קיין תרומה, און ער האַלט, אז עס איז יאָ תרומה; אַנדערע מפרשים, ווי די „משנה ראשונה“, האַלטן, אז ר' יהודה און ר' יוֹסִי זענען נור מפרש וואָס מיינט אַ קטן, למשל, גאָר אַ קליין קינד האַלט אויך ר' יהודה, אז זיין תרומה איז נֵיט קיין תרומה, און די מחלוקה צווישן ר' יהודה און ר' יוֹסִי איז נור, אויב דאָס קינד איז שוין יאָ דערוואקסן, נאָר עס האָט נאָכניט אלע סימנים פון אַ דערוואקסענע מענטשן. מיט „צוויי האָר“, „שתי שערות“, מיינט מען צוויי האָר אונטן, און די גמרא אין נידה נ"ב ברענגט עטליכע מיינונגען וועגן דעם, וואו די צוויי האָר דארפן זיך געפינען. מיט „עונת נדרים“, די צייט, ווען מען קאָן שוין טאָן א נדר, מיינט מען ביי א יינגל ווען ער איז אלט 12 יאָר מיט א טאָג, און ביי א מיידל 11 יאָר מיט א טאָג.

ד. אין תורמין, מען טאָר נֵיט אָפּשיידן תרומה פון איילבירטן אויף אייל, און נֵיט פון וויינטרויבן אויף וויין. אויב איינער האָט איילבירטן און אייל, טאָר ער נֵיט אראָפּנעמען פון די איילבירטן תרומה אויף די איילבירטן און אויף דעם אייל; דאָס

עֲצָמָן קָהָם, וּבַהֲאֵי אֵין תְּרוּמָתָן | וְלֹא מִמַּעַשְׂרֵי רֵאשֹׁן שְׁנֵטְלָהּ תְּרוּמָתָהּ.
 תְּרוּמָהּ: הֵן אֵין תְּרוּמִין מִן הַלֵּקֶט | וְלֹא מִמַּעַשֵׁר שְׁנֵי וְהַקֹּדֶשׁ שְׁנֵפְדָהּ.
 וּמִן הַשְּׂכָחָה, וּמִן הַפְּאָה, וּמִן הַהִפְקָרָה. | וְלֹא מִן הַחֵיב עַל הַפְּטוּר, וְלֹא מִן

זעלבע, אויב איינער האָט וויינטרויבן און וויין טאָר ער ניט אפשיידן תרומה פון די וויינטרויבן אויף די וויינטרויבן און אויף דעם וויין. דער ברטנורא ברענגט דעם טעם, ווייל אייל און וויין הייסן זאכן, וואָס די ארבייט ארום זיי איז שוין פארענדיקט („גמור“, פארענדיקט); און איילבירטן און וויינטרויבן הייסן זאכן, וואָס מען האָט נאָכניט פארענדיקט די ארבייט ארום זיי („שאינו גמור“, נאָכניט פארענדיקט). מחמת מען דארף דאָך ערשט מאַכן פון די איילבירטן אייל און פון די וויינטרויבן וויין. און דער דין איז, אז מען טאָר ניט אפשיידן פון „ניט פארענדיקטע“ זאכן אויף „פארענדיקטע“. דער ירושלמי ברענגט דעם טעם „מפני גזל השבט“, ווייל מען טוט אזולה, א עולה דעם שבט (פון די כהנים), די כהנים, מחמת ווען מען גיט זיי איילבירטן און וויינטרויבן אלס תרומה פאר דעם אייל און פאר דעם וויין וועלן זיי, די כהנים, מוזן אליין באאר-בייטן די פרוכטן און מאַכן פון זיי אייל און וויין און מען גולט-צו ביי זיי זייער צייט. ואם, און אויב מען האָט יאָ אפגעשיידט, זאָגן די בית שמאי, אז זייער אייגענע תרומה איז דאָ אין זיי (אויף דעם אייל און וויין איז די תרומה ניט תרומה, אָבער אויף די איילבירטן און די וויינטרויבן איז די תרומה יאָ תרומה). ובית הלל, און די בית הלל זאָגן, אז די תרומה איז (אינגאנצן) ניט קיין תרומה. אפילו אויף די איילבירטן און אויף די וויינטרויבן איז אויך די תרומה ניט גוט, מחמת, ווען ער האָט אָפגעשיידט האָט ער דאָך געהאַט די כוונה, אז די תרומה זאָל אויך זיין אויף דעם אייל און אויף דעם וויין, און ווייל אויף זיי טויג זי ניט איז זי שוין ניט קיין תרומה אויך אויף די אייל-בירטן און וויינטרויבן, און ער מוז ווידער אראָפנעמען תרומה פון די איילבירטן אויף די איילבירטן און פון דעם אייל אויף דעם אייל; און דאָס זעלבע פון די וויינטרויבן אויף די וויינטרויבן און פון וויין אויף דעם וויין.

ה. אין תורמין, מען קאָן ניט אָפשיידן קיין תרומה פון לקט, און פון שכחה און פון פאה. דאָס זענען די תבואות און פרוכטן, וואָס געהערן צו אַרימע לייט („לקט“, תבואה, וואָס פעלט אראָפּ ביים שניידן, „שכחה“, זאנגן און בינטלען תבואה און פרוכטן, וואָס דער בעל הבית פארגעסט, פאה, דאָס איבערלאָזן תבואה און פרוכטן ביים עק פון פעלד און פון גארטן; פרטים זע אין דער הקדמה צו מסכת פאה). אויב דער אַרימאן האָט אַנדערע תבואה, וואָס איז טבל, טאָר ער פון דער לקט, שכחה און פאה ניט אראָפנעמען תרומה אויף דער אַנדערער תבואה, מחמת לקט, שכחה און פאה זענען פטור פון תרומה, און מען טאָר ניט אָפשיידן פון תבואה, וואָס איז פטור, אויף תבואה וואָס מען איז מחויב אראָפנעמען פון איר תרומה. ומן ההפקר, און מען טאָר ניט אפשיידן תרומה פון הפקר, (ווייל אויך הפקר איז פטור פון תרומה); און אויך ניט פון מעשר ראשון, וואָס מען האָט שוין געהאט אראָפנעמען זיין תרומה (תרומת מעשר). לויט איין גירסא דארף שטיין „שלא ניטלה“, וואָס מען „האָט ניט אראָפגע-נומען“ תרומת מעשר, דאָס הייסט כאַטש מען דארף דאָך אראָפנעמען פון דעם מעשר ראשון תרומת מעשר, און דאָס איז דאָך אויך א געוויסער סאָרט תרומה, נאָר ווייל מען איז פטור אראָפנעמען די תרומה זעלבסט, טאָר מען דערפון ניט אראָפנע-מען תרומה אויף אַנדערע תבואה, וואָס איז טבל און פון וואָס מען איז יאָ מחויב אראָפ-צונעמען תרומה. לויט אַן אַנדערן מיינונג, אויב מען האָט נאָכניט אראָפגענומען תרומת מעשר, מעג מען יאָ אראָפנעמען דערפון תרומה. ולא ממעשר שני, און ניט פון מעשר-שני און פון הקודש-תבואה, וועלכע זענען אויסגעלייזט געוואָרן. אויב זיי זענען ניט אויסגעלייזט געוואָרן און זענען מעשר שני אָדער הקדש טאָר מען געוויס ניט אָפשיידן פון זיי קיין תרומה, נאָר אויב מען האָט זיי אויסגעלייזט און זיי זענען שוין געוויינטליכע תבואה, חולין, נאָר ווייל זיי זענען פטור פון תרומה, טאָר מען פון זיי

הַפְּטוּר עַל הַחֵיב, וְלֹא מִן הַתְּלוּשׁ | הָאֶרֶץ עַל פִּירוֹת הַחוּצָה לְאֶרֶץ, וְלֹא
עַל הַמְּחַבֵּר, וְלֹא מִן הַמְּחַבֵּר עַל | מִפִּירוֹת הַחוּצָה לְאֶרֶץ עַל פִּירוֹת הָאֶרֶץ,
הַתְּלוּשׁ, וְלֹא מִן הַחֵדֵשׁ עַל הַיֶּשֶׁן, | וְאִם תִּרְמוּ, אִין תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה:
וְלֹא מִן הַיֶּשֶׁן עַל הַחֵדֵשׁ, וְלֹא מִפִּירוֹת | ן חֲמִשָּׁה לֹא וְתְרוּמוֹ, וְאִם תִּרְמוּ

ניט אַפְשִׁידֵן תְּרוּמָה אוּיף טבל. וועגן דעם וואָס מען מיינט „מעשר שני“ און זיין „אויסלייזונג“ האָבן מיר געגעבן אין דער הקדמה צו מסכת דמאי; און וועגן „הקדש“ און זיין „אויסלייזונג“ און פֿאַרוואָס עס איז פֿטור פֿון תְּרוּמָה האָבן מיר געגעבן אין מסכת פֿאה פרק א' משנה א' משנה ו'; זע וועגן דעם אויך אין פֿירוש צו מסכת ברכות פרק ז' משנה א', וְלֹא מִן הַחֵיִיב, און ניט פֿון תְּבוּאָה, פֿון וועלכער מען דאַרף יאָ נעמען תְּרוּמָה, אויף תְּבוּאָה, פֿון וועלכער מען איז פֿטור צו נעמען תְּרוּמָה. ביז איצט האָט די משנה געלערנט, אַז מען טאָר ניט אַפְשִׁידֵן פֿון תְּבוּאָה, וואָס איז פֿטור (ווי לקט, שכחה, פֿאה און די אנדערע), אויף תְּבוּאָה, וואָס איז חייב; איצט לענט די משנה, אַז אויב פֿאַר־קערט, פֿון חייב אויף פֿטור טאָר מען אויך ניט. וְלֹא מִן הַפְּטוּר, און אויך ניט פֿון תְּבוּאָה, וואָס איז פֿטור, אויף תְּבוּאָה וואָס מען איז מחוייב אַראָפֿצונעמען תְּרוּמָה. דאָס אייגנטליך האָט די משנה שוין געלערנט פֿריער (ביי לקט, שכחה פֿאה און די אנדער־רע), אָבער פֿריער האָט די משנה ניט געגעבן דעם טעם דערצו און האָט עס אויך ניט גע־לערנט אַלס אַלגעמיינעם כלל, אַז בכלל טאָר מען ניט אַפְשִׁידֵן פֿון פֿטור אויף חייב; און איצט גיט די משנה דעם אַלגעמיינעם כלל, און די מפרשים געבן דערצו אַ ביי־שפּיל, אַז למשל מען טאָר ניט אַפְשִׁידֵן תְּרוּמָה פֿון תְּבוּאָה, וואָס איז נאָכניט געהאַט געוואַקסן אַ דריטל פֿון זייער גרויס און איז דעריבער פֿטור פֿון תְּרוּמָה, אויף תְּבוּאָה, וואָס איז שוין אינגאַנצן צייטיק און מען איז מחוייב אַראָפֿצונעמען פֿון איר תְּרוּמָה, וְלֹא מִן הַתְּלוּשׁ, און ניט פֿון אַפֿגעשניטענע (תְּבוּאָה און פֿרוכטן) אויף ניט־אַפֿגע־שניטענע (וואָס זענען נאָך באַהאַפֿטן צו דער ערד אָדער צום בוים) און אויך ניט פֿון ניט־אַפֿגעשניטענע אויף אַפֿגעשניטענע. ניט־אַפֿגעשניטענע תְּבוּאָה און פֿרוכטן זענען פֿטור פֿון תְּרוּמָה, און אַפֿגעשניטענע זענען יאָ מחוייב, דעריבער הייסט עס אויך פֿון „חויב“ אויף „פֿטור“ אָדער פֿון „פֿטור“ אויף „חויב“. וְלֹא מִן הַחֵדֵשׁ, און ניט פֿון נייער (תְּבוּאָה, פֿרוכטן) אויף אַלטער, און ניט פֿון נייער אויף אַלטער. „ניי“ מיינט מען דאָ תְּבוּאָה, וואָס איז געוואַקסן היינטיקס יאָר, און „אַלט“ מיינט תְּבוּאָה וואָס איז גע־וואַקסן דעם פֿאַרגאַנגענעם יאָר. ביי תְּבוּאָה און גרינסן ווערט גערעכנט דער אָנ־חויב פֿון נייעם יאָר ראש השנה (ראש חודש תשרי), און ביי ביימער־פֿרוכטן ווערט גערעכנט דער אָנהויב פֿון נייעם יאָר חמשה עשר בשבט (15 טאָג אין שבט, דער ראש השנה לאילנות), וְלֹא מִפִּירוֹת, און ניט פֿון פֿרוכטן, וועלכע זענען געוואַקסן אין ארץ ישראל, אויף פֿרוכטן וועלכע זענען געוואַקסן אין חוץ לארץ, און ניט פֿון פֿרוכטן פֿון חוץ לארץ אויף פֿרוכטן פֿון ארץ ישראל. עס איז געווען איינגעפֿירט ביי יידן אין טייל שכנות־לענדער לעבן ארץ ישראל, ווי אין בבל, סוריא, און מען האָט דאָרט אַפֿ־געשיידט תְּרוּמָה; אָבער מדאורייתא, לויט דעם דין פֿון דער תּוֹרָה, איז מען מחוייב אַפֿצושיידן נאָר פֿון ארץ־ישראל־געוויקסן, דעריבער קאָן מען ניט אַפְשִׁידֵן תְּרוּמָה פֿון ארץ־ישראל־געוויקסן אויף די געוויקסן פֿון די דאָזיקע לענדער און אויך ניט פֿאַרקערט. וְאִם תִּרְמוּ, אויב מען האָט יאָ אַפֿגעשיידט, איז די תְּרוּמָה ניט קיין תְּרוּמָה. דאָס גייט ארויף אויף די אלע פּאַלן, וועלכע זענען אויסגערעכנט דאָ אין משנה ה', און די משנה זאָגט, אַז ניט נור טאָר מען לכתחילה ניט אַפְשִׁידֵן, נאָר אויב מען האָט יאָ אַפֿגעשיידט, „בדיעבד“, איז די תְּרוּמָה ניט קיין תְּרוּמָה.

ו. חמשה, פינף (סארטן מענטשן) זאָלן ניט אַפְשִׁידֵן קיין תְּרוּמָה, און אויב זיי האָבן אַפֿגעשיידט איז זייער תְּרוּמָה תְּרוּמָה. מחמת מדאורייתא, לויט דעם דין פֿון דער

תְּרוּמַתְּ תְּרוּמָהּ. הַאֵלֶם וְהַשְּׂכֹרָה, וְהַעֲרוֹם, וְהַסּוּמָא, וּבַעַל קָרִי לֹא יִתְּרוּמֵי. וְאִם תְּרָמוּ תְּרוּמַתְּ תְּרוּמָה; וְאִין תְּרוּמִין, לֹא בְּמִדָּה, וְלֹא כְּמִשְׁקָל, וְלֹא כְּמִנְיָן, אֲבָל תְּרוֹם הוּא אֶת הַמְּדוּד, וְאֶת הַשְּׂקִיל, וְאֶת הַמְּנִי.

אִין תְּרוּמִין בְּסֵל וּבְקָפָה שְׂהֵם שֵׁל מִדָּה, אֲבָל תְּרוֹם הוּא בְּהֵן חֲצִינָן וְשְׁלִישֵׁן, לֹא יִתְּרוֹם בְּסָאָה חֲצִינָה, שְׁחֲצִינָה מִדָּה; וְאִין תְּרוּמִין שְׂמֵן עַל זֵיתִים הַנִּכְתְּשִׁין, וְלֹא יִין עַל עֲנָבִים הַנִּדְרָכּוֹת, וְאִם תְּרָם, תְּרוּמַתּוֹ

תורה, מעגן זיי אפשיידן, נאָר די רבנן האָבן געזאָגט, אז לכתחילה זאָלן זיי עס ניט טאָן. דאָס זענען: האַלם, א שטימער; מחמת ער קאָן ניט מאַכן די ברכה אויף דער מצוה פון אראַפנעמען תרומה, אָבער ווי מיר האָבן שוין געזאָגט פריער אין משנה ב' איז די ברכה ניט מעכב און אויב מען מאַכט איר ניט איז אויך די תרומה גוטע תרומה; והשכור, און דער וואָס איז שכור; מחמת עס איז ניט דער דרך ארץ צו טאָן א מצוה אין צושטאַנד פון שכרות, און ער ווייסט אויך ניט צו נעמען אלס תרומה די גוטע פרוכטן; והערום, און א נאָקעטער; אויך דאָ איז דער טעם, ווייל נאָקעטערהייט טאָר מען ניט מאַכן קיין ברכה; והסומה, און אַ בלינדער; וועלכער זעט ניט די תבואה און ער ווייסט ניט וואָס צו נעמען אלס תרומה, און תרומה דארף מען נעמען דאָס גוטע; ובעל קרי, און דער וואָס האָט געהאַט פאַלוציע אָדער געשלעכטליכן פארקער; מחמת עס איז געווען א דין, אז אַ בעל קרי טאָר ניט מאַכן קיין ברכה, סיידן ער איז זיך פריער טובל; וועגן בעל קרי האָבן מיר געגעבן אין מסכת ברכות פרק ג' משנה ד', ואם תרמו, און אויב (די דאָזיקע פינף), האָבן יאָ אַפגעשיידט, איז זייער תרומה א תרומה. מחמת די אלע טעמים, פארוואָס זיי טאָרן ניט אפשיידן, זענען נור אויף לכתחילה, אָבער בדיעבר זענען זיי ניט מעכב.

ז. אין תורמין, מען טאָרניט אפשיידן תרומה מיט א מאָס און ניט מיט דער וואָג און ניט מיט דער צאָל. מען טאָר ניט מעסטן און ניט וועגן און ניט ציילן; נאָר מען דארף אראַפנעמען תרומה „אויפן אויג“, לויט אפשאצונג. דאָס ווערט אַפגעלערנט פון פסוק „ונחשב“; און דער טעם איז כדי מען זאָל געבן מיט א גוט אויג (בעין יפה), בריחה, אבל, אָבער מען מעג אפשיידן תרומה פון (געוויקסן), וועלכע זענען געמאַסטן, אָדער געוואויגן, אָדער געציילט. די תרומה זעלבסט טאָר ניט זיין געמאַסטן, אָדער געוואויגן אָדער געציילט; אָבער די תבואה און פרוכטן, פון וועלכע מען שיידט אַפ די תרומה מעגן יאָ זיין. אין תורמין, מען טאָרניט אפשיידן תרומה מיט א קויש אָדער א גרויסן קויש, ווייל זיי זענען א מאָס. און מיר האָבן שוין פריער געלערנט, אז מען טאָר ניט אַפשיידן תרומה מיט אַ מאָס. אבל, אָבער מען מעג אפשיידן אין זיי (דעם קויש אָדער דעם גרויסן קויש, ווען מען נעמט זיי ניט פול, נאָר) אין זייער העלפט אָדער זייער דריטל. מחמת, ווען מען נעמט ניט דעם גאנצן קויש, נאָר אין אַ טייל פון אים, ווייסט מען דאָך ניט גענוי וויפיל, און ממילא הייסט עס, ווי מען שיידט אַפ לויט אַפשאצונג, „אויפן אויג“. לא יתרום בסאה, מען טאָר ניט אַפשיידן תרומה מיט אַ סאה־כלי (א כלל, וואָס האַלט אַ סאה, דאָס איז א מאָס פון 6 „טעפּ“, 6 „קביס“, און מען פלעגט דערמיט מעסטן תבואה) אין א העלפט (פון דער סאה־כלל), ווייל איר העלפט איז אויך א מאָס. אין דער סאה־כלל פלעגט געוויינליך זיין אין דער העלפט פון דער כלי אַ צייכן, אז ביו דאנען איז אַ העלפט; ממילא הייסט עס אויך אַפגעשיידט תרומה מיט א מאָס. און אפילו מיט א סאה־כלל, אין וועלכער דער צייכן איז ניט פאראן, טאָר מען אויך ניט אַפשיידן, כדי מען זאָל זיך ניט מתיר זיין אפצו־שיידן מיט א סאה־כלל וועלכע האָט יאָ דעם צייכן.

ח. אין תורמין, מען טאָר ניט אפשיידן תרומה פון אייל אויף איילברוטן, וואָס זענען צושטויטן (כדי ארויסצונעמען פון זיי אייל), און ניט פון וויין אויף וויינטרויבן,

תְּרוּמָה וַיְחִזֹּר וַיִּתְּרוֹם, הֲרֵאשְׁנָה | חוֹמֶשׁ, אֲבָל לֹא שְׁנֵי־הָ: מִן וַתְּרוֹמִין
מִדְּמַעַת בְּפָנֵי עֲצֻמָּה וַחֲבִיבִין עֲלֶיהָ | שָׁמֶן עַל זֵיתִים הַנִּכְבָּשִׁין, וַיִּנֵּן עַל

וואָס זענען צעטרעטן (כדי ארויסצונעמען פון זיי וויין); און אויב מען האָט אפגע-
שיידט תרומה (פון דער אייל אויף די איילבירטן און פון דעם וויין אויף די וויין-
טרויבן) איז עס תרומה, נאָר מען דארף נעמען תרומה נאָכאַמאָל. עס זענען פאראן
צוויי אופנים ווי צו באנוצן איילבירטן און וויינטרויבן. איינער איז: מען צושטויסט
די איילבירטן, כדי דערנאָך ארויסצוקוועטשן פון זיי אייל, און די דאָזיקע איילבירטן
הייסן „זיתים הנכתשין“ (צושטויסענע איילבירטן); און מען צעטרעט די וויינטרויבן,
כדי פון זיי ארויסצופרעסן וויין, און די דאָזיקע וויינטרויבן הייסן „ענבים הנדרכות“,
(צוטערעטענע וויינטרויבן). דער צווייטער איז: מען לייגט-אריין די איילבירטן (אין
עסיג אָדער וואסער), כדי זיי זאָלן ווערן ווייכער און מען זאָל עסן די איילבירטן אזוי
זוי זיי זיינען, און זיי הייסן „זיתים הנכבשין“ („איינגעלייגטע איילבירטן“); און מען
טריקנט די וויינטרויבן און זיי ווערן געטריקנטע טרויבן צום עסן, און זיי הייסן
„ענבים לעשותן צימוקים“ („וויינטרויבן אויף צו מאַכן פון זיי געטריקנטע טרויבן“,
ראָזשינקעס, צום עסן). זאָגט די משנה, אז פון אייל טאָר מען ניט נעמען תרומה אויף
די צעשטויסענע איילבירטן און פון וויין טאָר מען ניט נעמען תרומה אויף
די צעטרעטענע וויינטרויבן. דער טעם איז, ווייל ארום די דאָזיקע איילבירטן
און וויינטרויבן דארף מען דאָך נאָך טאָן אן ארבייט, ארויסנעמען דעם אייל און
דעם וויין, הייסט דאָס אביסל א „זאך וואָס איז ניט פארענדיקט“ („דבר שאינו
גמור“). און מען טאָר ניט נעמען תרומה פון א פארענדיקטער זאך (ווי אייל און
וויין) אויף אַ ניט-פארענדיקטער זאך. דער ירושלמי גיט נאָך אַ טעם, אז דאָס איז כדי
מען זאָל אפהיטן שטרענג ניט טמא צו מאַכן די איילבירטן פאר אייל און די וויין-
טרויבן פאר וויין, און אויב מען וועט מוזן פון זיי אליין אפשיידן תרומה וועט מען
מיט זיי זיין פאָרויכטיקער, כדי ניט מטמא צו זיין די הייליקע תרומה. אָבער אזוי
ווי דאָס איז פארבאָטן ניט מדאורייתא, ניט פון דער תורה, נאָר מדרבנן, דורך די
חכמים, דעריבער, אויב מען האָט יא אראָפגענומען איז עס תרומה, אָבער מען באַ-
שטראָפט דעם תרומה-נעמער, אז ער מוז נאָך אמאָל נעמען תרומה. עס זענען דע-
ריבער פאראן צוויי תרומות, די ערשטע און די צווייטע, הראשונה, די ערשטע (וועל-
כע איז די ריכטיקע תרומה) איז „מדמע“ אליין, מיט „מדמע“, „פארמישן“, מיינט מען,
אז אויב תרומה פרוכטן מישן זיך אויס מיט פרוכטן פון חולין, ניט-תרומה, און דער
חולין איז ניט 100 מאל אזוי פיל ווי די תרומה, ווערט עס „דמוע“, און נור א כהן מעג
עס עסן. זע ווייטער אין פרק ג' משנה ו' וועגן „דמע“ אלס „תרומה“. די ערשטע תרומה,
ווייל זי איז די ריכטיקע, אויב זי מישט זיך אויס מיט חולין, מיט ניט-תרומה, מאַכט זי
דעם געמיש „דמוע“ און נור אַ כהן מעג עס עסן. ווייבין, און מען דארף באַצאָלן פאר
איר דאָס פיפטל (חומש). דער דין איז, אז אויב אַ ישראל אָדער אַ לוי עסט בשוגג (ניט-
וויסנדיק) תרומה און דערנאָך ווערט ער געוואויר, אז ער האָט געגעסן תרומה, דארף ער
באַצאָלן צו אַ כהן וויפיל די תרומה האָט באַטראָפן, (דעם „קרן“) און דארף נאָך צו-צאָלן
אַ פערטל פון דער תרומה, דאָס הייסט א „פיפטל“ פון דער גאַנצער באַצאָלונג (די 4
פערטל פון דער תרומה, און דאָס פערטל „חומש“). זאָגט די משנה, אז אויב אַ ישראל
צי אַ לוי עסט די ערשטע (ריכטיקע) תרומה בשוגג, דארף ער, א חוץ דעם קרן, פאר דער
תרומה אליין, אויך באַצאָלן דאָס פיפטל, דעם חומש, אַבל, אָבער ניט די צווייטע תרומה.
זי מאַכט ניט קיין „דמוע“, ווען זי מישט זיך אויס מיט חולין; און מען דארף ניט
באַצאָלן פאר איר דעם חומש, דאָס פיפטל; מחמת דאָס איז ניט די ריכטיקע תרומה.

ט. ותורמין, אָבער מען מעג אָפשיידן תרומה פון אייל אויף איינגעלייגטע אייל-
בירטן (צום עסן), און וויין אויף וויינטרויבן צום מאַכן פון זיי געטריקנטע טרויבן
(ראָזשינקעס, צום עסן). ווייל דאָס הייסט פון א פארענדיקטער אויף אַ פארענדיק-

דָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מִלֵּאכְתּוֹ, וְלֹא
 מִדָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מִלֵּאכְתּוֹ עַל
 דָּבָר שֶׁנִּגְמְרָה מִלֵּאכְתּוֹ, וְלֹא מִדָּבָר
 שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מִלֵּאכְתּוֹ עַל דָּבָר שֶׁלֹּא
 נִגְמְרָה מִלֵּאכְתּוֹ, וְאִם תְּרֹמֶי תְרוּמָתָן
 תְּרוּמָה :

עֲנִיבִים לְעִשׂוֹתָן צְמוּקִין, הֲרֵי שֶׁתֵּרַם
 שָׁמֶן עַל זֵיתִים לְאֲכִילָהּ, זֵיתִים עַל
 זֵיתִים לְאֲכִילָהּ, וְיִין עַל עֲנִיבִים לְאֲכִילָהּ,
 וְעֲנִיבִים עַל עֲנִיבִים לְאֲכִילָהּ, וְנִמְלֵךְ
 לְדוֹרְכָן, אֵינּוּ צִרְיָךְ לְתֵרוֹם: וְאִין
 תְּרוּמִין מִדָּבָר שֶׁנִּגְמְרָה מִלֵּאכְתּוֹ עַל

פרק ב.

אֵין תְּרוּמִין מִשְׁהוֹר עַל הַטָּמֵא, וְאִם תְּרֹמֶי, תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה, בְּאַמֶּת

טער זאך (עס-איילבירטן און עס-טרויבן); און לויטן פירוש פון ירושלמי איז דא
 ניטא וואס מורא צו האבן פאר מאכן טמא אייל און וויין, מחמת די איילבירטן און די
 ווינטרויבן זענען דאך צום עסן, הרי, אויב איינער האט אפגעשיידט תרומה פון אייל
 אויף איילבירטן-צום עסן, אדער פון סתם איילבירטן אויף איילבירטן-צום עסן, אדער
 וויין אויף ווינטרויבן-צום עסן, אדער סתם-ווינטרויבן אויף ווינטרויבן-צום-עסן,
 און דערנאך האט ער זיך מיישב געווען און באשלאסן (די איילבירטן-צום-עסן און די
 ווינטרויבן-צום-עסן) צוצעטרעטן (און צו מאכן פון זיי אייל און וויין), דארף ער
 נאכמאל ניט אפשיידן קיין תרומה. מחמת דעמאלס ווען ער האט אפגעשיידט תרומה,
 האט ער דאך ריכטיק גענומען, מחמת די איילבירטן און די ווינטרויבן זענען דאך
 געווען באשטימט צום עסן; דעריבער האבן די חכמים אים ניט באשטרעפט, אז ער
 זאל דארפן אפשיידן נאכאמאל תרומה.

י. אין תורמין, מען טארניט אפשיידן תרומה פון א זאך, (תבואה אדער פרוכטן),
 וואס איר ארבייט איז שוין פארענדיקט, אויף א זאך (תבואה אדער פרוכטן) וואס
 איר ארבייט איז נאכניט פארענדיקט. דער ברטנורא גיט דא אלס ביישפיל א בארג
 (כרי) אויסגעדראשענער וויין, פון וועלכן מען האט נאכניט אראפגענומען פון דער
 הויך די פלעוועס. מען האט אים נאכניט גליאטיק געמאכט (לא נתמרח); דאס הייסט
 „נאכניט פארענדיקט די ארבייט“, און מען טאר פון אים ניט אפשיידן תרומה אויף
 ריינעם וויין. ולא, און אויך ניט פון א זאך וואס איר ארבייט איז נאכניט פארענדיקט,
 אויף א זאך וואס איר ארבייט איז שוין פארענדיקט; און אויך ניט פון א זאך וואס
 איר ארבייט איז ניט פארענדיקט אויף א זאך וואס איר ארבייט איז ניט פארענדיקט.
 אויך דאס טאר מען ניט, ווייל מען דארף נעמען תרומה נאך פון תבואה און פרוכטן,
 ארום וועלכע מען דארף ניט מער ארבייטן. ואם תרם, אבער אויב מען האט יא אפגע-
 שיידט, איז די תרומה יא תרומה. די אלע פארבאטן זענען נור לכתחילה, און בדיעבד
 איז עס תרומה. דער ירושלמי זאגט, אז אין דער משנה ד' מיינט מען, אז ער האט אפ-
 געשיידט די תרומה אן דער הסכמה פון כהן, און דא מיינט מען מיט דער הסכמה פון
 כהן, וועלכער האט דאס רעכט מסכים צו זיין צו נעמען תרומה פון ניט-פארענדיקטע
 זאכן.

פרק ב.

א. אין תורמין, מען טארניט אפשיידן תרומה פון (געוויקסן וואס זענען) טהור
 אויף (געוויקסן וואס זענען) טמא. געוויקסן ווערן טמא, ווען זיי ווערן אנגעריירט דורך
 א טמא זאך, דורך א טויטן שרץ, דורך א מענטש וואס איז טמא, אדער טייל אנדערע
 טמא-זאכן. דער טעם פארוואס מען טאר ניט אפשיידן פון טהור אויף טמא איז, ווייל
 מען דארף אפשיידן תרומה „מן המוקף“, פון תבואה אדער פרוכטן, אדער גרינס,
 וואס געפינען זיך ממש דערלעבן; און אויב מען וועט אפשיידן פון טהור אויף טמא איז
 דא מורא צו האבן, טאמער וועט דער אפשיידער, כדי ניט צו דערלאזן אז די טמא-
 געוויקסן זאלן אנריירן די טהור-געוויקסן, אפריקן ווייט די טהור-געוויקסן, און עס

אמר, העגול של רבילה שנתמא מקצתו, תורם מן הטהור שיש בו על הטמא שיש בו, וכן אגודה של זרק, וכן עהימה. היו שגני עגולין, שתי אגודות, שתי ערמות, אחת

טמאה ואחת טהורה, לא יתרום מזה על זה, ר' אליעזר אומר, תורמין מן הטהור על הטמא: ב אין תורמין מן הטמא על הטהור, ואם תרם שוגג, תרומתו תרומה, ומיד, לא

וועט ניט זיין „מן המוקף“, פון דער נאנט. ואם תרמו, און אויב מען האט אפגעשיידט איז די תרומה יא תרומה, ווייל דאס איז נור א חשש, און בדיעבד, אז מען האט שוין אפגעטאן, האט מען מתיר געווען, באמת אמרו, מען האט באמת געזאגט, אז א קיילע-כיקע קנויל (עניול) פון געפרעסטע פייגן (דבלה), וואס א טייל דערפון (פון די פייגן) איז טמא געווארן, מעג מען אפשיידן תרומה פון דעם טהור-טייל פון דעם פייגן-קנויל אויף זיין טמא-טייל. א קנויל פון פייגן, כאטש די פייגן זענען צוגעקלעבט איינער צום אנדערן, ווערט בנוגע צו טמאה באטראכט (ווי עס זאגט די משנה אין טבול יום פרק ב' משנה ג') ניט איין גרויסע פייג, נאר ווי באזונדערע פייגן. דעריבער ווען א טמא זאך רירט-אן איינעם פון די פייגן אין דעם קנויל ווערט טמא נור די פייג און די דאזיקע פייג איז מטמא די שכנותדיקע פייגן, וועלכע רירן איר אן; אבער די דא-זיקע לעצטע פייגן קאנען שוין מער ניט מטמא זיין אנדערע פייגן, ווייל זיי הייסן שוין א „שלישי“ (דער פאראן טמא-פייגן און טהור-פייגן, זאגט דא די משנה, אז אין דעם קנויל פייגן זענען פאראן טמא-פייגן און טהור-פייגן, זאגט דא די משנה, אז אין דעם ווען מען האט פאר זיך צוויי באזונדערע קוישן פרוכטן, איינע זענען טמא און די אנדערע זענען טהור, טאר מען ניט אפשיידן תרומה פון די טהור אויף די טמא, פונ-דעסטוועגן ביי א קנויל פייגן מעג מען יא אפשיידן תרומה פון די טהור-פייגן וואס זענען דא אין אים, אויף זיינע טמא-פייגן. דער אויסדרוק „באמת אמרו“, מען האט געזאגט באמת“ איז ווי א הלכה למשה מסיני, אויף וועלכער עס איז ניט פאראן קיין מחלוקה, וכן, און דער זעלבער דין איז אויך מיט א בינטל גרינס, און אויך מיט א קופע (פון תבואה). אויב עס זענען פאראן אין דעם בינטל גרינסן אדער אין דער קופע תבואה טמא-טיילן און טהור-טיילן, מעג מען אפשיידן תרומה פון טהור-טייל אויף דעם טמא-טייל, און זיי האבן דעמזעלבן דין וואס דער קנויל פייגן, היו, אויב עס זענען געווען צוויי קנוילן (עניולין) פייגן, אדער צוויי בינטלעך (אגודות) גרינסן, אדער צוויי קופעס (ערימות) תבואה, און איינע איז געווען טמא און די אנדערע טהור, טאר מען ניט אפשיידן תרומה פון דעם טהור אויף דעם טמא. מחמת דאס זענען שוין צוויי באזונדערע זאכן, ר' אליעזר זאגט, אז מען דארף ניט מורא האבן, טאמער וועט מען אפשיידן תרומה ניט „מן המוקף“, ניט פון דערלעבן.

ב. אין תורמין, מען טאר ניט אפשיידן תרומה פון טמא אויף טהור. דא איז דער דין הארבער פון דעם דין אין דער פריערדיקער משנה א'. דארט האט מען גענומען די תרומה פון די טהור-פרוכטן, אויף טמא-פרוכטן, און די תרומה איז דאך געבליבן טהור. אבער דא, ווען מען שיידט אפ תרומה פון טמא-פרוכטן, מאכט מען דאך די תרומה טמא, און טמא-תרומה דארף מען דאך פארברענען, דער כהן טאר איר דאך ניט עסן, און עס איז פאראן א דין, אז מען טאר ניט מטמא זיין קיין תרומה. דעריבער זאגט די משנה ווייטער: ואם תרם, אויב ער האט יא אפגעשיידט תרומה (פון טמא אויף טהור), איז אויב ער האט עס געטאן בשוגג (ער האט ניט געוואוסט, אז די תרומה איז טמא), איז די תרומה יא תרומה, אבער אויב ער האט עס געטאן במזיד (ער האט געוואוסט), האט ער גארניט געטאן. אין דער גמרא יבמות פ"ט זענען פאראן צוויי מיינונגען וועגן דעם אויסדרוק „האט ער גארניט געטאן“, „לא עשה כלום“. אין

עֲשֵׂה כְּלוּם, וְכֵן כֵּן לִי שְׁהִיָּה לִי | עַל פִּי שְׁהוּא שׁוּגַג, לֹא עֲשֵׂה כְּלוּם;
 מַעֲשֵׂר טָבֵל, הִנֵּה מִפְּרִישׁ עֲלִיו | גַּם הַמְּטָבִיל בְּלִים בְּשֶׁבֶת, שׁוּגַג,
 וְהוֹלֵךְ, שׁוּגַג, מִה שְׁעֲשֵׂה עֲשׂוּי, | יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, מִזִּיד, לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ
 מִזִּיד, לֹא עֲשֵׂה כְּלוּם, ר' יְהוּדָה | בָּהֶם, הַמַּעֲשֵׂר וְהַמְּבָשֵׁל בְּשֶׁבֶת,
 אֹמֵר, אִם הָיָה יוֹדֵעַ בּוֹ בַתְּחִלָּה, אֵף | שׁוּגַג, יֹאכֵל, מִזִּיד, לֹא יֹאכֵל, הַנוֹטֵעַ

מיינוג איז, אז די תרומה איז קיין תרומה ניט, און אפילו דאָס וואָס ער האָט אָפּגע־
 שייַדט אַלס תרומה איז אויך ווייטער טבל; און די צווייטע מיינוג איז, אז די תרומה
 איז יאָ תרומה, נאָר די חכמים האָבן אים באַשטראַפּט, אז ער מוז נעמען נאָכאמאַל
 תרומה (דאָס מאָל פון טהור). די גמרא פּסחים ל"ג זאָגט, אז ווען איז די תרומה
 (בשוגג) יאָ תרומה, נאָר אויב די טמא־פרוכטן זענען געוואָרן טמא נאָכדעם ווי זיי
 זענען געוואָרן ראוי, גוט צו נעמען פון זיי תרומה (היתיה לו שעת הכושר). וכן, און
 אזוי איז אויך אויב א לוי (בב לוי, א זון פון א לוי, א זון פון שבט לוי) האָט געהאַט
 מעשר טבל (דאָס הייסט, ער האָט נאָכניט געהאַט אראָפּגענומען דערפון די תרומה
 מעשר, וואָס ער דארף געבן צום כהן). און ער האָט דערפון כּסדר אָפּגעשיידט (תרומת
 מעשר) אויף אנדערע פרוכטן (און עס האָט זיך ארויסגעוויזן אז דער דאָזיקער מעשר
 איז געווען טמא, און תרומת מעשר וואָס איז טמא דארף מען פארברענען, אזוי ווי
 תרומה). איז אויב ער איז געווען א שוגג (דער לוי האָט ניט געוואוסט אז עס איז
 טמא), איז וואָס ער האָט געטאָן איז אָפּגעטאָן (די תרומת מעשר, וואָס ער האָט אָפּגע־
 שיידט, איז תרומת מעשר); אויב אָבער ער איז געווען א מזיד (ער האָט געוואוסט אָז
 עס איז טמא) איז זיין טאָן גאָרניט אָפּגעטאָן (און וואָס ער האָט אָפּגעשיידט תרומת
 מעשר, האָט ניט קיין ווערט). די משנה לערנט דאָ, אז אין דעם דין דאָס אויב מען
 שייַדט אָפּ תרומה פון טמא אויף טהור, אויב עס איז בשוגג איז עס תרומה, און אויב
 במזיד איז עס ניט קיין תרומה, איז ניט קיין אונטערשיד צווישן תרומה און תרומת
 מעשר. וועגן תרומת מעשר געבן מיר אין אונזער הקדמה צו מסכתא דמאי. ר' יהודה
 זאָגט, אויב דער לוי האָט פריער געהאַט געוואוסט (אז דער מעשר איז טמא), איז כאַטש
 ער איז געפּעטער געווען א שוגג (ער האָט פארגעסן, אז דער מעשר איז טמא איז ער
 האָט אָפּגעשיידט פון אים תרומת מעשר) הייסט זיין טאָן גאָר ניט געטאָן. דער תרומת
 מעשר, וואָס ער האָט אָפּגעשיידט, איז ניט קיין תרומת מעשר, מחמת קוים האָט ער
 פריער יאָ געוואוסט, הייסט עס ווי „קרוב למזיד“, ווי א שטיקל מזיד. אויף דער דאָ־
 זיקער משנה זענען פאראן עטליכע טייטשן, און מיר האָבן דאָ געגעבן נור איין טייטש,
 און דאָס איז פון ר"ש און ער וועט אויך געבראכט אין ברטנורא.

ג. המטביל, אז איינער איז טובל כלים אים שבת (וואָס זענען טמא געוואָרן, און
 אז מען איז זיי טובל אין מקוה ווערן זיי טהור און מען קאָן זיי נוצן), איז אויב ער איז
 געווען א שוגג (ער האָט ניט געוואוסט אז עס איז שבת) מעג ער זיי (די כלים) נוצן
 (אים שבת); אָבער אויב ער איז געווען א מזיד (ער האָט געוואוסט, אז עס איז שבת)
 טאָר ער זיי ניט נוצן. מען מען טאָר ניט טובל זיין טמא כלים אים שבת, ווייל עס הייסט
 „מתקן מנא“. מען „פאריכט כלים“, מחמת ווען מען מאַכט זיי טהור קאָן מען זיי
 נוצן און עס הייסט, אז ביז איצט זענען זיי געווען קאליע און איצט זענען זיי געוואָרן
 פאראַכטן. דעריבער אויב ער האָט עס געטאָן במזיד, באַשטראַפּט מען אים, אז אים
 שבת טאָר ער די כלים ניט באַנוצן; אָבער מוצאי שבת מעג ער. המעשר והמבשל אָז
 איינער שייַדט אָפּ מעשר פון טבל־תבואה, (וועלכע מען טאָר ניט עסן, אויב מען האָט
 ניט אראָפּגענומען תרומה און מעשרות) אים שבת, אָדער ער קאָכט אָפּ עסן אים שבת,
 איז אויב ער איז געווען א שוגג (ער האָט ניט געוואוסט אז עס איז שבת) מעג ער עס
 עסן (אים מוצאי שבת); אָבער אויב ער איז געווען א מזיד טאָר ער עס ניט עסן.
 מען טאָר ניט אָפּשיידן סיי תרומה און סיי מעשרות אים שבת, ווייל מען „פאָר־

בְּשֶׁבֶת, שׁוּגַג, יְקִיִּים, מִזִּיד יַעֲקֹר, וּבְשִׁבְעִית, בֵּין שׁוּגַג בֵּין מִזִּיד יַעֲקֹר; דָּ אֵין תּוֹרְמִין מִמִּין עַל שְׂאִינוּ מִינוּ, וְאִם תָּרַם, אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, כֹּל מִין חֲסִים אַחַד, כֹּל מִין תְּאֵנים

וּגְרוּגְרוֹת וּדְבֻלָּה אַחַד, וְתוֹרַם מִזֶּה עַל זֶה, כֹּל מְקוֹם שֵׁשׁ כְּהֵן, תּוֹרַם מִן הַנֶּפֶחַ, וְכֹל מְקוֹם שְׂאִין כְּהֵן, תּוֹרַם מִן הַמִּתְקִים, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר, לְעוֹלָם הוּא תּוֹרַם מִן הַנֶּפֶחַ;

ריכט דערמיט די תבואה און פרוכטן; מען מאכט זיי, אז מען זאל זיי מעגן עסן. הנוטע, אז איינער פלאנצט אים שבת, אויב ער איז געווען א שוגג, מעג ער עס (דאָס געפלאנצטע) לאָזן וואקסן. אויב אבער אַ מיזיד זאל ער עס (נאָך שבת) אויסרייסן. דאָ איז האַרבער ווי דער קאַכן, אָדער ביים נעמען מעשר אים שבת וואָס מען מעג עסן נאָך שבת; מחמת דאָ האָט ער דאָך באַלד געפלאנצט, אז ער זאל האָבן דעם בוים אָדער די תבואה שפעטער, דעריבער באַשטראַפט מען אים, אז ער זאל עס אויסרייסן. אזוי זאָגט די „משנה ראשונה“, ובשבֿיעית, אָבער אז איינער פלאנצט אין שמיטה־יאָר סיי ער איז געווען א שוגג (ניט געוואוסט, אז עס איז שמיטה) סיי א מיזיד, דארף ער אויס־רייסן. דער טעם איז, ווייל טאָן א מלאכה אים שבת איז זייער אַ האַרבע עבירה, און יידן זענען ניט חשוד אויף צו טאָן א מלאכה אים שבת, דעריבער האָט מען ניט גע׳דארפן אזוי פיל גוזר זיין; אָבער בנוגע שמיטה זענען טייל יידן יאָ חשוד געווען ניט אַפצוהייטן די דינים פון שמיטה, דעריבער האָט מען אפילו ביי א שוגג געהייסן אויס־רייסן.

ד. אײן, מען טאָר ניט אַפשיידן תרומה פון איין מין אויף אן אנדערן מין, און אויב מען האָט אַפגעשיידט איז די תרומה ניט קיין תרומה. מען מיינט דאָ, למשל, פון ווייץ אויף גערשטן, אָדער פון טייטלן אויף פייגן, דאָס הייסט פון איין מין אויף אן אנדערן מין. כל מין, אלע סאַרטן ווייץ זענען איינס. מען מעג, למשל, אַפשיידן תרומה פון ברוינעם ווייץ אויף ווייסן ווייץ, ווייל אלע סאַרטן ווייץ הייסן ווייץ. כל מין תאנים, אלע סאַרטן פייגן, געטרוקענטע פייגן און געפרעסטע פייגן זיינען איינס, און מען קאָן אַפשיידן תרומה פון איינעם אויפן אנדערן. „תאנה“ הייסט די פייכטע פייג, וואָס מען נעמט אַראָפּ פון בוים; נאָכדעם ווי מען טריקנט אויס די פייג הייסט זי „גרוגרת“, אויס־געטרוקנטע פייג; ווען מען פרעסט צוזאמען די פייגן אין איין קנויל הייסן זיי „דבלה“. זאָגט די משנה, אז בנוגע תרומה הייסן די אלע סאַרטן פייגן (אפילו ווען טייל זענען שווארצע און טייל ווייסע) איין מין, און מען קאָן אַפשיידן תרומה פון איינעם אויפן אנדערן, און אויך פון פייכטע פייגן אויף געטרוקענטע. כל מקום, אין יעדן אָרט, וואו עס איז דאָ אַ כהן (און מען קאָן אים באַלד אוועקגעבן די תרומה), דארף מען די תרומה נעמען פון דעם בעסטען (מן היפה). מען דארף נעמען תרומה פון די בעסטע פייגן, (למשל די פייכטע פייגן זענען בעסער פון די געטרוקנטע פייגן), פון דעם בעסטן ווייץ, און מען דארף ניט קוקן דערויף צו די דאָזיקע בעסטע פייגן אָדער בעסטע ווייץ וועלן ניט קאָנען לאנג ליגן, מחמת מען קאָן דאָך די תרומה באַלד אוועקגעבן דעם כהן, וכל מקום שאיגן, אָבער אין יעדן אָרט וואו עס איז ניטאָ קיין כהן, זאל מען אַפשיידן תרומה פון דעם סאַרט, וואָס קאָן זיך לאַנג האַלטן. אפילו דער דאָזיקער סאַרט (למשל געטרוקענטע פייגן) איז ערגער, דארף מען פון אים נעמען די תרומה, מחמת מען מוז זי דאָך לאָזן ליגן ביז עס וועט קומען א כהן און זי צונעמען. ר' יהודה זאָגט, אז שטענדיק דארף מען אַפשיידן תרומה פון דעם בעסטן, אפילו עס איז ניטאָ קיין כהן, דארף מען אויך נעמען תרומה פון בעסערן סאַרט, כאַטש ער קאָן זיך לאנג ניט האַלטן, און ניט נעמען פון ערגערן סאַרט, כאַטש ער קאָן זיך האַלטן לענגער.

ה תורמין בצל קטן שלם, ולא חצי
 בצל גדול. ר' יהודה אומר, לא פי,
 אלא חצי בצל גדול. וכן היה ר'
 יהודה אומר, תורמין בצלים מבני
 המדינה על הכופרים, אבל לא מן
 הכופרים על בני המדינה, מפני
 שהוא מאכל פוליטיקון; ונתורמין
 ייתי שמן על ייתי כבש, ולא ייתי

כבש על ייתי שמן, ויני שאינו מבשל
 על המבשל, ולא מן המבשל על
 שאינו מבשל. זה הכלל, כל שהוא
 כלאים בתכירו, לא יתרום מזה על
 על זה, אפילו מן הניפה על הרע.
 וכל שאינו כלאים בתכירו, תורם
 מן הניפה על הרע, אבל לא מן הרע.
 על הניפה, ואם תרם מן הרע על

ה. תורמין, מען דארף אפשיידן תרומה (פון ציבעלעס) א קליינע ציבעלע א גאנצע, און ניט א האלבע גרויסע ציבעלע. ווייל א גאנצע ציבעלע, כאטש זי איז א קליינע, קאן לענגער ליגן ביי דער כהן וועט קומען און איר נעמען. ר' יהודה זאגט, אז ניט אזוי, נאר מען זאל אפשיידן גלייכער א האלבע ציבעלע א גרויסע. מחמת די גרויסע ציבעלע איז בעסער. און ר' יהודה האט אין דער פריעריקער משנה גע' לערנט, אז מען זאל אפשיידן תרומה פון בעסערן, כאטש ער קאן ניט לאנג ליגן, וכו'. און אזוי האט ר' יהודה געזאגט, אז מען שידט אפ תרומה פון ציבעלעס פון די שטאטישע אויף די דארפישע, אבער ניט פון די דארפישע אויף די שטאטישע, מחמת די שטאטישע (ציבעלעס) איז א מאכל פון חשובע מענטשן (פוליטיקן). „בני המדינה“, מיינט מען דא ציבעלעס, וואס מען האדעוועט אין דער שטאט (מדינה איז דא דער טייטש „די גרעסערע שטאט“) מיט שטארקער, רייכער קינסטליכער באוואסערונג, און זיי קומען ארויס בעסערע, און זיי קאסטן טייערער, און זיי ווערן געגעסן מייסטנס דורך רייכע, שטאטישע לייט, דורך די „פוליטיקן“ (פון גריכישן וואָרט „פאליטי-קאָ“, שטאטישע מענטשן). אבער די דאזיקע ציבעלעס קאנען לאנג ניט ליגן. דאקייגן די „כפריים“ (פון וואָרט „כפר“, „דארף“), די דארפישע זענען קלענערע און ערגער' רע ציבעלעס, זיי ווערן געגעסן דורך די דארפישע מענטשן, אבער זיי קאנען ליגן לענגער. זאגט ר' יהודה, אז די תרומה זאל מען נעמען פון די שטאטישע ציבעלעס (אויב מען האט צוזאמען ביידע סארטן ציבעלעס), ווייל זיי זענען בעסערע.

ו. ותורמין, און מען זאל אפשיידן תרומה פון אייל-אילבירטן אויף איינלייג איילבירטן, אבער ניט פון איינלייג-אילבירטן אויף אייל-אילבירטן. עס זענען פאראן איילבירטן, וואס מען נעמט פון זיי ארויס אייל, „זיתי שמן“, און דאס איז א גוטער סארט איילבירטן; און עס זענען פאראן איילבירטן, ערגערע, פון וועלכע מען קאן אייל ניט ארויסנעמען, און זיי לייגט מען אין אין עסיג צי וואסער, צום עסן, „זיתי כבש“ (פון וואָרט „כבוש“, איינלייגן). זאגט די משנה, אז די תרומה דארף גענומען ווערן פון בעסטן סארט, ויין, און מען זאל אפשיידן תרומה פון ניט-געקאכטן ויין אויף געקאכטן ויין, אבער ניט פון געקאכטן אויף ניט-געקאכטן. מחמת דער געקאכטער ויין איז דער ערגערער סארט ויין, און תרומה דארף מען נעמען פון בעסערן סארט. זה הכלל, דאס איז א כלל, אלץ וואס איז כלאים מיט דעם אנדערן מיין, טאר מען ניט אפשיידן תרומה פון איינעם אויף דעם אנדערן, אפילו פון א בעסערען אויף אן ערגערן. אויב מען האט צוויי מינים תבואות, למשל ווייץ און גערשטן, כאטש דער ווייץ איז בעסער פונם גערשטן, טאר מען ניט אפשיידן תרומה פונם ווייץ אויפן גערשטן (און אודאי ניט פון גערשטן אויפן ווייץ), מחמת די ביידע מינים טאר מען ניט זייען צו' זאמען, זיי זענען כלאים איינער מיט'ן צווייטן, הייסן זיי דעריבער צוויי באזונדערע מינים. וכל שאינו, און אלץ וואס איז ניט קיין כלאים מיט דעם אנדערן מיין, מעג מען אפשיידן תרומה (פון איינעם אויפן אנדערן) פון דעם בעסערן אויף דעם ערגערן, אבער ניט פון דעם ערגערן אויף דעם בעסערן; און אויב מען האט אפגעשיידט פון ערגערן

הַיָּהוּדָה, תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה; חֵיזֵן מִן הַזֵּינִין | וְהַמְלִפְפוֹן מִיֵּן אֶחָד, ר' יְהוּדָה אָמַר,
עַל הַחֲטָיִים, שְׂאִינָן אוֹכְלִי, וְהַקִּישוֹת | שְׁנֵי מִינִין:

פרק ג

א התורם קישות ונמצאת מרה, | שֶׁל חוֹמֵץ עַד שֶׁלֹּא תִרְמָה, אֵינָה
אֲכָטִיָּה וְנִמְצָאת סְרוּחָה, תְּרוּמָה | תְּרוּמָה, אִם מִשְׁתַּרְמָה הִקְמִינָה,
וְיִחְזוֹר וְיִתְרוֹם, הַתּוֹרֵם חֲבִית שֶׁל זֵן, | חֲרִי זוֹ תְּרוּמָה, אִם סִפֵּק, תְּרוּמָה
וְנִמְצָאת שֶׁל חוֹמֵץ, אִם יִדְוַע שְׁהִתָּה | וְיִחְזוֹר וְיִתְרוֹם, הִרְאִשׁוּנָה אֵינָה

אויפן בעסערן איז די תרומה א תרומה. די משנה גיט דא א כלל, כדי מען זאל וויסן, וואס מען מיינט אין דער פריערדיקער משנה ד', אז מען קאן ניט אפשיידן תרומה פון איין מין אויף אן אנדערן; און די משנה דא זאגט, אז צוויי באזונדערע מינים הייסן אזעלכע, וועלכע זענען כלאים איינער מיט דעם אנדערן. אין ערשטן פרק פון מסכתא כלאים ווערט געלערנט וועגן די מינים וואס זענען כלאים איינער מיטן אנדערן. חוק, אן אויסנאם (צו דעם דיך, אז וואס עס איז ניט כלאים איינער מיטן אנדערן מעג מען אפשיידן תרומה פון איינעם אויפן אנדערן) איז דאס אפשיידן תרומה פון זונין (שווארצע קערנדלעך) אויף ווייץ, ווייל זיי (די „זונין“) זענען ניט קיין עסן. דאס הייסט כאטש די משנה אין כלאים פרק א' זאגט, אז ווייץ און זונין זענען ניט קיין כלאים איינער מיטן אנדערן, טאר מען פון זונין אויף ווייץ ניט אפשיידן קיין תרומה, מחמת זונין איז ניט קיין מאכל פון מענטשן, והקישות, און די אוגערקע, והמלפפון, און דער זיסער מעלאך, זענען (ביידע) איין מין (און מען מעג דעריבער אפשיידן תרומה פון איינעם אויף דעם אנדערן); ר' יהודה זאגט, אז זיי זענען צוויי מינים (און מען טאר ניט אפשיידן תרומה פון איינעם אויף דעם אנדערן). די זעלבע מחלוקה האבן מיר געהאט אין מסכתא כלאים פרק א' משנה ב', וואו די סתם משנה זאגט, אז די אוגערקע און דער זיסער מעלאך זענען ניט קיין כלאים איינער מיטן אנדערן, און ר' יהודה זאגט, אז זיי זענען יא כלאים איינער מיטן אנדערן.

פרק ג.

א. התורם, אז איינער שייט־טאָפּ תרומה אן אוגערקע און זי האָט זיך ארויס־געוויזן ביטער, אָדער ער האָט אָפּגעשיידט תרומה אן ארבוֹ (אבטיח, וואסער־מעלאַך) און ער האָט זיך ארויסגעוויזן קאַליע (סרוח, פאַרשטינקן), איז עס תרומה (ווי מען שייט אָפּ פֿון שלעכטס אויף גוטס) אָבער ער דאַרף נעמען נאַכאַמאַל תרומה. מחמת ער האָט געדאַרפֿן פֿריער זען, צי די אוגערקע אָדער דער ארבוֹ איז גוט, און דערי־בער, הייסט עס געטאַן „קרוב למזיד“. כמעט ווי במזיד, און מען באַשטראַפֿט אים, אז ער זאַל נאַכאַמאַל אפשיידן תרומה. התורם חבית, אז איינער שייט אָפּ תרומה אָ פּאס וויין (אויף אנדערן וויין) און עס האָט זיך ארויסגעוויזן, אז זי (די פּאס וויין) איז עסיק (ווען דער וויין ווערט זויער, ווערט ער עסיק, און „וויין“ און „עסיק“ זענען ווי צוויי באַזונדערע מינים, ווי ווייץ און גערשטן, און אז מען שייט אָפּ תרומה פֿון עסיק אויף וויין איז עס אינגאַצן קיין תרומה ניט), איז אויב מען ווייסט (איצט אויף זיכער) אז די פּאס וויין איז געהאַט געוואָרן עסיק איידער מען האָט איר אָפּגעשיידט תרומה, איז זי ניט קיין תרומה. מחמת בעת מען האָט איר אָפּגעשיידט איז דאָך די פּאס שוין געווען עסיק, אס משתרמה, אויב (מען ווייסט אויף זיכער, אז) זי איז געוואָרן עסיק נאַכדעם ווי מען האָט איר אָפּגעשיידט תרומה, איז זי תרומה. ווייל בשעת מען האָט איר אָפּגעשיידט איז זי דאָך געווען וויין, און דאָס וואָס זי איז שפּעטער זויער געוואָרן, איז שוין זויער געוואָרן די תרומה. אס ספֿק, אויב עס איז א ספֿק (צי זי איז שוין פֿריער געווען עסיק צי זי איז עס געוואָרן שפּעטער), איז זי תרומה, אָבער מען דאַרף נעמען נאַכאַמאַל תרומה. יעדע פֿון די דאָזיקע תרומות, די ערשטע און די צווייטע, זענען

מִדְּמַעַת כַּפְּנֵי עֲצָמָה, וְאִין תִּכְבִּין | מִדְּמַעַתָּן, נִפְלָה שְׁנִיָּה לְמָקוֹם אַחֵר,
 עָלֶיהָ הוֹמֵשׁ, וְכֵן הַשְּׁנִיָּה: בְּ נִפְלָה | אִינָה מִדְּמַעַתָּן, נִפְלוּ שְׁתֵּיתָהּ לְמָקוֹם
 אַחַת מִהֶן לְתוֹךְ הַחֻלְיִין, אִינָה | אַחֵר, מִדְּמַעַת פְּסָטָנָה שְׁבִשְׁתֵּיתָהּ;

תרומה נאָר פון ספק, ווייל מען ווייסט דאָך נישט צי די ערשטע איז די ריכטיקע תרומה, צי די צווייטע. דעריבער זאָגט די משנה; הראשונה, די ערשטע תרומה איז נישט „מדמע“ אליין. מיר האָבן שוין פריער פרק א' משנה ח' (און אויך אין דער הקדמה צו תרומות) דערקלערט, אז „מדמע“ איז דער טייטש „אסרן אויסמישן“, און מען מיינט, אז אויב תרומה־פרוכטן מישן זיך אויס מיט חולין־פרוכטן, מיט נישט־תרומה, און די חולין זענען נישט 100 מאָל אזוי פיל ווי די תרומה, ווערט אלץ, דער גאַנצער אויסמיש, „דימוע“, און נאָר א כהן מעג עס עסן, אזוי ווי עס וואָלט אינגאנצן געווען תרומה. זאָגט דאָ די משנה, אז ווייל די ערשטע וויין־תרומה איז דאָך נישט קיין זיכערע תרומה, נאָר בלויז א ספק־תרומה, דעריבער קאָן זי אליין נישט „מדמע“־זיין, און אויב זי מישט זיך אויס אליין (אָן דער צווייטער תרומה) אפילו מיט ווינציקער פון 100 אזוי פיל חולין, מעג דעם אויסמיש עסן אפילו נישט קיין כהן, ואין חיביב, און אויב (א נישט־כהן, אַ ישראל צי אַ לוי האָט געגעטן די דאָזיקע ערשטע תרומה בשוגג) דארף ער נישט באַ־צאָלן דעם חומש (דאָס פיפטל). אויך וועגן „חומש“, דעם „פיפטל“ האָבן מיר געגעבן פריער אין פרק א' משנה ח'. ווייל עס איז נור א ספק־תרומה דארף מען דעם חומש נישט באַצאָלן דעם כהן, וכן השנייה, און אזוי איז אויך דער דין מיט דער צווייטער תרומה. אויך זי איז אליין נישט „מדמע“, און אויך פאר איר אליין, אויב א נישט־כהן עסט איר בשוגג, דארף ער נישט באַצאָלן דעם חומש; מחמת אויך זי איז דאָך נאָר א ספק תרומה.

ב. נפלה אחת, אויב איינע פון זיי (פון די דאָזיקע צוויי ספק־תרומות, וועגן וועלכע מיר לערנען אין דער פריעריקער משנה) איז אריינגעפאלן (און זיך אויסגע־מישט) אין חולין (און עס איז אין די חולין נישט געווען הונדערט מאָל אזוי פיל ווי די אריינגעפאלענע תרומה) איז זי נישט „מדמע“ (אסרן זי נישט דעם געמיש); נפלה שניה, אויב די צווייטע איז אריינגעפאלן אין אן אנדערן אָרט (אין חולין, ווינציקער פון 100 מאָל אזוי פיל ווי די אריינגעפאלענע צווייטע תרומה), איז זי אויך נישט „מדמע“ (אסרן זי אויך נישט). די משנה לערנט דאָ אַ נייעם דין, וואָס מיר האָבן נישט געהאָט אין דער פריעריקער משנה, דהיינו אז אויב יעדע פון די צוויי ספק־תרומות איז אריינגעפאלן באַזונדער, די איינע אין איין חולין, און די אנדערע אין אנדערע חולין, זענען ביידע „געמישערייען“ מותר; מחמת ביי יעדער איינער קאָנען מיר זאָגן, טאָמער איז דאָס, וואָס איז אריינגעפאלן, נישט געווען תרומה, די מפרשים זאָגן, אז דאָ מיינט מען, אז די חולין, כאָטש זיי זענען נישט געווען 100 מאָל אזוי פיל ווי די תרומה, זענען זיי אָבער געווען א „רוב“, מער ווי די אריינגעפאלענע תרומה; און מדאורייתא, לויט דעם דין פון דער תורה, איז א רוב, אַ מערהייט, אויך גענוג מבטל צו זיין די אריינגעפאלענע תרומה, נאָר די רבנן האָבן געזאָגט, אז עס מוז זיין 100 מאָל אזוי פיל, און ביי ספק־תרומה איז גענוג א רוב. נפלו שתייהן, אויב זיי ביידע (די ביידע ספק־תרומות, די ערשטע און די צווייטע) זענען אריינגעפילן אין איין אָרט (אין איין חולין), זענען זיי „מדמע“ ווי די קלענסטע פון די ביידע. אויב זיי זענען ביידע געוואָרן אויסגעמישט מיט דעמוזעלבן חולין איז דאָך דאָ שוין זיכער פאראן תרומה, דעריבער ווערט שוין די חולין יאָ אסור, אבער נור אויב אין די חולין איז נישט פאראן 100 מאָל אזוי פיל וויפיל עס האָט די קלענסטע פון די ביידע ספק־תרומות; מחמת עס קאָן דאָך זיין, אז די קלענסטע איז די ריכטיגע תרומה. דעריבער, אויב די חולין האָבן 100 מאָל אזוי פיל ווי די קלענסטע פון די צוויי ספק־תרומות איז דער דין, אז מען נעמט ארויס פון דעם „געמיש“ אזוי פיל, וויפיל די ביידע תרומות באטרעפן און דאָס איבריגע גאנצע גע־מיש איז מותר, און אויך א נישט־כהן מעג עס עסן.

אמורים? בשלא דבר, אכל הרשה
את בן ביתו, או את עבדו, או את
שפחתו לתרום, תרומתו תרומה.
בטל, אם עד שלא תרם בטל, אין
תרומתו תרומה, ואם משתתם בטל,
תרומתו תרומה. הפועלים אין להן
רשות לתרום, חוץ מן הדרכות.

ג השתפין שתָּרְמוּ זה אחר זה, ר'
עקיבא אומר, תרומת שניהם תרומה.
בתבא, תרומת הראשון תרומה.
ר' יוסי אומר, אם תרם הראשון
כשעור, אין תרומת השני תרומה,
ואם לא תרם הראשון כשעור,
תרומת השני תרומה; ד במהדברים

ג. השותפין, אויב שותפים (האבן גהאט צוזאמען בשותפות תבואה און) צו-
ערשט האט איינער פון די שותפים אָפּגעשיידט תרומה (פון דער תבואה) און דערנאָך
האט דער אַנדערער שותף נאָכאַמאָל אָפּגעשיידט תרומה פון דער זעלבער תבואה).
זאָגט ר' עקיבא, אז ביידענס תרומות זענען תרומה. אויב למשל עס איז געווען פופציג
סאה תבואה און געוויינטליך גיט מען תרומה א פופציקסטל, און איין שותף האט אָפּ-
געשיידט 1 סאה תרומה און דער צווייטער שותף האט אָפּגעשיידט 1 סאה תרומה, איז
אין דעם ערשטן שותף'ס סאה-תרומה פאראן א האלבער סאה תרומה, (ווייל דעם
שותף'ס חלק תבואה איז דאָך 25 סאה) און אין דעם צווייטנס סאה איז אויך פאראן אַ
האַלבער סאה תרומה. וחכמים, און די חכמים זאָגן, אז דעם ערשטן שותף'ס תרומה
איז תרומה. אָבער דעם צווייטנס איז ניט קיין תרומה. ר' יוסי זאָגט (און ער איז מפרש
די ווערטער פון די חכמים, אז דאָס וואָס די חכמים זאָגן, אז דעם ערשטנס תרומה איז
תרומה, מיינט מען), אויב דער ערשטער האט אָפּגעשיידט תרומה וויפיל דער שיעור
איז (א פופציקסטל), איז דעם צווייטנס תרומה ניט קיין תרומה; אויב אָבער דער
ערשטער האט ניט אָפּגעשיידט וויפיל דער שיעור איז, איז דעם צווייטנס תרומה יא
תרומה. דער „תפארת ישראל“ טייטשט, אז דעם צווייטנס תרומה איז „אויך“ תרומה,
דאָס הייסט, אז אין אזא פאל זענען ביידנס תרומות תרומה. דער טעם איז, ווייל אויב
דער ערשטער שותף האט געגעבן ניט ווי דער שיעור איז און דער צווייטער שותף האט
באָוונדער אָפּגעשיידט. נעמט מען אָן, אז דער צווייטער האט ניט מסכים געווען מיט
דעם ערשטנס תרומה-אפשיידן.

ד. במה דברים אמורים, ווען איז דאָס געזאָגט געוואָרן (דער פריערדיקער דין
וועגן די שותפים? ווען ער (דער שותף) האט גאָרניט געזאָגט, אָבער אויב ער האט
געגעבן (דעם שותף די דערלויבניש אָפּצושיידן תרומה, אָדער ווען איינער, ניט אַ
שותף האט) דערלויבט זיין הויז-מענטש (איינעם פון זיין הויז, בן בית), אָדער זיין
קנעכט אָדער זיין דינסט אָפּצושיידן תרומה, איז זייער תרומה יאָ תרומה. דאָס איז דער
דין אז מען קאָן מאַכן א שליח אָפּצושיידן תרומה, ווייל „שלוחו של אדם כמותו“, דער
שליח פון א מענטש איז אזוי גוט ווי דער מענטש אליין, בטל, אויב דער בעל הבית
(וואָס האט געמאכט א שליח אָפּצושיידן תרומה) האט מבטל געמאכט דאָס שליחות
(ער האט דערנאָך דערקלערט, אז ער וויל ניט דאָס דער שליח זאָל אָפּשיידן די
תרומה. איז זיין (דעם שליח'ס) תרומה ניט קיין תרומה; אָבער אויב ער האט מבטל
געמאכט נאָכדעם ווי דער שליח האט שוין געהאָט אָפּגעשיידט, איז זיין (דעם שליח'ס)
תרומה יאָ תרומה. די מפרשים דערקלערן, אז אפילו דער בעל הבית האט מבטל גע-
מאכט די שליחות נאָכדעם ווי דער שליח איז שוין געהאָט אוועקגעגאנגען און דער
שליח האט ניט געוואוסט וועגן דעם מבטל זיין, איז פונדעסטוועגן די שליחות בטל.
הפועלים, ארבייטער (וואָס ארבייטען ביי א בעל הבית ביי תבואה צי פרוכטן) האָבן
ניט קיין רעכט אליין אָפּצושיידן תרומה (אָן דער בפירושער דערלויבניש פון בעל הבית).
מען נעמט ניט אָן, אז ווייל די ארבייטער ארבייטן ארום די תבואה און פרוכטן, האט
דער בעל הבית מסתמא מסכים געווען; זיי מוזן האָבן די בפירושער דערלויבניש פון
בעל הבית, און ערשט דעמאָלס הייסן זיי זיינע שליחים. חוץ מן הדרכות, אן אויסנאם

שְׁהוּן מְטַמְּאִין אֶת הַנֶּת מִיָּד: | זֶה בְּתוֹכוֹ, ר' שְׁמַעוֹן אֹמֵר, קָרָא
 הַ הָאוֹמֵר תְּרוּמַת הַכֶּרִי זֶה בְּתוֹכוֹ, | שֵׁם, וְחֻקָּא עַד שִׁיאֹמַר בְּצַפּוֹנוֹ אוֹ
 וּמַעֲשֵׂוֹתָיו בְּתוֹכוֹ, תְּרוּמַת מַעֲשֵׂוֹ | בְּדְרוֹמוֹ, ר' אֶלְ עֵנַר חֲסָמָה אֹמֵר,

זענען די ארבייטער, וועלכע טרעטן (דרוכות, טרעטענדיקע) וויינטרויבן (און וויינ-
 קעלטער צו מאכן פון זיי וויין, זיי מעגן יא אפשיידן תרומה אפילו ווען זיי האבן ניט
 די בפירושע דערלויבניש פון בעל הבית), ווייל זיי זענען באַלד מטמא דעם וויין-קעלטער.
 די מפרשים טייטשן די דאזיקע משנה, אז דאָ מיינט מען, ווען א בעל הבית אן עם
 הארץ, וועלכער איז ניט אָפּגעהיטן אין די דינים פון טומאה וטהרה, האָט געדינגן אר-
 בייטער זייער פרומע יידן, וועלכע האָבן דעם טיטל, „חברים“ (זע פריער מסכתא
 דמאי פרק ב' משנה ב' און ג') און זיי זענען יא אָפּגעהיטן אין די דינים פון טומאה
 וטהרה, אז זיי זאָלן אויסטרעטן, מאַכן וויין פון זיינע וויינטרויבן אין קעלטער. איידער
 מען מאכט פון די וויינטרויבן וויין קאַנען געוויינטליך די טרויבן ניט טמא ווערן אפילו
 עס רירט זיי אָן א טמא מענטש, מחמת עסנווארג קאָן טמא ווערן נאָר ווען עס איז
 פריער ארויפגעקומען דערויף א געוויסע פליסיקייט (וואסער, וויין וכדומה). אָבער
 אַזוי ווי וויין איז א פליסיקייט (א משקה) קאָן ער טמא ווערן, ווען ער ווערט אָנגע-
 רירט דורך א טמא-זאך. מען נעמט דעריבער אָן, אז דאָס וואָס דער בעל הבית, דער
 עם הארץ, האָט גענומען זייער פרומע ארבייטער צום מאַכן דעם וויין, האָט ער מסתמא
 געמיינט, אז זיי זאָלן אָפּשיידן תרומה פונם וויין, איידער ער, דער עם הארץ, וועט
 קומען אין וויין-קעלטער און דורך זיין אָנרירן דעם וויין וועט ער אים מטמא זיין
 (מחמת, ווי מיר האָבן שוין געזאָגט, איז דער עם הארץ ניט געווען אָפּגעהיטן אין
 טומאה וטהרה), און אָפּשיידן טמא־דיקע תרומה, וואָס איז זייער הייליק, וויל אויך
 א עם הארץ ניט. דעריבער מעגן די „דרוכות“, די ארבייטער, וואָס טרעטן די וויינ-
 טרויבן, אליין אָפּשיידן די תרומה. דאָס וואָרט „שהן מטמאים“, ווייל זיי זענען
 מטמא־, אין לשון רבים, גייט ארויף אויף די בעלי הבתים עמי הארצים.

ה. האומר, אַז איינער זאָגט: די תרומה פון דאָזיקן בערגל (וויין, צי אַנדערע
 תבואה אַדער פרוכטן, „כרי“, „בערגל“, „קופע“) זאָל זיין אין אים, און זיינע מעשרות
 זאָל זיין אין אים, און דער תרומת מעשר (וואָס מען דארף אראָפּנעמען פון מעשר
 ראשון) זאָל זיין אין אים, זאָגט ר' שמעון, אז ער האָט א נאָמען געגעבן (קרא שם).
 דער טייטש איז, אז כאַטש ער האָט דאָך ניט דייטלעך געזאָגט, אין וועלכן אָרט אין דעם
 בערגל זאָלן זיך געפינען די תרומה און די מעשרות און די תרומת מעשר, ער האָט
 דאָך ניט „קובע מקום“ געווען, ער האָט דאָך ניט אָנגעוויזן, וועלכע תבואה צי
 פרוכטן אין דעם בערגל זענען די תרומה און מעשרות און תרומת מעשר, פונדעסט-
 וועגן איז זיין „נאָמען געבן“ געווען ריכטיק; און אין דעם בערגל זענען פאראן די
 תרומה און מעשרות און תרומת מעשר, און מען דארף זיי פון דאָרט אָפּשיידן. ער קאָן
 שוין ניט אָפּשיידן אויף דעם בערגל תבואה און פרוכטן תרומה צי מעשרות צי תרומת
 מעשר פון אן אַנדערען אָרט (וועגן „קרא שם“, א „נאָמען געבן“ און „הפרשה“, אָפּ-
 שיידן“ האָבן מיר געגעבן אין מסכת דמאי פרק ח' משנה א'). די גמרא איז ערויבן
 „לז' זאגט, אַז ר' שמעון האַלט, אז ווייל ער האָט געזאָגט „בתוכו“, האָט ער דערמיט
 געמיינט „אין תוך“, „אין דערמיט“, אין מיטן פון בערגל, און ממילא איז שוין זיכער,
 אז אין די זייטן פון בערגל איז ניט קיין תרומה, נאָר חולין; און כאַטש דער דין ביי
 תרומה איז, אז עס דארף זיין „שיריה ניכרים“, דאָס הייסט, אז די חולין, וואָס בלייבן
 איבער נאָכדעם ווי מען שייטט אָפּ די תרומה, דארף מען דערקענען, דאָ דערקענט
 מען דאָך די חולין, וועלכע זענען אין די זייטן פון בערגל, וחכמים, אָבער די חכמים
 זאָגען, אז (עס איז ניט קיין תרומה און מעשרות און תרומת מעשר) סײַדן ער זאָגט,
 אז זיי זאָלען זיין אין זיין (דעם בערגל'ס) צפון-זייט אָדער אין זיין דרום-זייט.
 עס מוז זיין א באשטימט, אָנגעוויזן אָרט, און „בתוכו“, הייסט ניט אָנגעוויזן קיין אָרט.

הַאֹמֵר תְּרוֹמַת הַבְּרִי מִמֶּנּוּ עָלָיו קָרָא שֵׁם. ר' אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר, הַאֹמֵר עֲשׂוֹר מִעֲשׂוֹר זֶה, עֲשׂוֹי תְּרוֹמַת מִעֲשׂוֹר עָלָיו קָרָא שֵׁם; וְהַמְקֻדָּים תְּרוֹמָהּ לַבְּכוֹרִים, מִעֲשׂוֹר רֵאשׁוֹן לַתְּרוֹמָה, מִעֲשׂוֹר שְׁנֵי לְרֵאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שְׂהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, מִה שֶׁעָשָׂה עֲשׂוֹי, שֶׁנֶּאֱמַר מְלֹאֲתָךְ וְדַמְעָךְ לֹא תֵאָחֵר; וְיִמְנָן שֶׁיִּקְדָּמוּ הַבְּכוֹרִים לַתְּרוֹמָה, זֶה קְרִי תְּרוֹמָה

ר' אלעזר חסמא זאגט, אז איינער זאגט, דאָס די תרומה פון בערגל (תבואה צי פרוכטן) זאל זיין פון אים (פון בערגל) אויף אים (אויף דעם בערגל) האָט ער א נאָמען געגעבן. ר' אלעזר חסמא (א תנא אין דער צייט פון רבן גמליאל אין יבנה) האָלט, אז מען דארף בכלל ניט אָנווייזן קיין שום אָרט, מען דארף ניט האָבן „שיריה ניכרים“, אז מען זאל וויסן, וואו דער חולין איז; דעריבער איז דאָס אַ נאָמען געבן דער תרומה ריכטיק און מען דארף ארויסנעמען תרומה פון דעם בערגל. ר' אליעזר בן יעקב זאגט, אז איינער (האָט ליגן פאר זיך מעער ראשון, פון וועלכן מען דארף אָפּשיידן א צענטל אלס תרומת מעשר, און ער) זאָגט, אז א צענטל פון דאָזיקן מעער ראשון זאל ווערן תרומת מעשר אויף דעם דאָזיקן מעער ראשון (און ער האָט ניט באשטימט קיין אָרט, ניט אַנ־געוויזן וואָסער צענטעל), האָט ער א נאָמען געגעבן. דער ברטנורא טייטשט, אז ר' אליעזר בן יעקב איז ניט מסכים מיט ר' שמעון, און ער האָלט, אז נאָר נאָכדעם ווי מען האָט שוין אָפּגעשיידט דעם מעער ראשון קאָן מען „געבן א נאָמען“ דעם תרומת מעשר, וואָס עס קומט פון מעער ראשון.

ו. המקדים, אז איינער שייט אָפּ פריער תרומה איידער ער האָט גענומען ביכור רים, אָדער ער שייט אָפּ פריער מעער ראשון איידער ער האָט אָפּגעשיידט תרומה, אָדער מעער שני פריער פון מעער ראשון, איז כאַטש ער איז עובר אויף א לא תעשה (כאַטש די תורה האָט געזאָגט אז „לא תעשה“, זאָלסט עס ניט טאָן) איז וואָס ער האָט אָפּגעטאָן איז געטאָן (און די תרומה און דער מעער ראשון און מעער שני זענען גוטע); ווארום (דאָס וואָס מען האָט פריער געזאָגט אז מען טאָר עס ניט טאָן ווערט אָפּגעלערנט פון פסוק אין חומש, וואו עס שטייט (שמות כ"ב), „מלאַתך ודמעך לא תאחר“, „דיין פולקייט און דיין זאפטיקייט זאָלסטו ניט אָפּלייגן אויף שפּעטער“ (און עס ווערט געטייטשט, אַז „מלאַתך“ מיינט מען „ביכורים“ און „דמעך“ מיינט מען תרומה). דער סדר פון אפשיידן איז: צוערשט, ווען די תבואה און די פרוכטן זענען נאָכניט אָפּגעשניטן, נעמט מען פון זיי ביכורים. דערנאָך, אז מען שניידט זיי אָפּ, נעמט מען צוערשט תרומה, דערנאָך מעער ראשון און דערנאָך מעער שני. זאָגט די משנה, אז אויב ער האָט גענומען תרומה פאר דעם ביכורים (ער האָט געזאָגט, דאָס עס זאל זיין תרומה נאָכדעם ווי זיי וועלן זיין אָפּגעריסן) אָדער מעער ראשון פאר דער תרומה אָדער מעער שני פאר דעם מעער ראשון, זענען די תרומה און די ביידע מעשרות גוטע, כאַטש ער איז עובר אויף א לא תעשה. דער „שנאמר“ אין דער משנה גייט ארויף אויף די פריערדיקע ווערטער פון דער משנה, אויף די „כאַטש ער איז עובר אויף א לא תעשה“, „שנאמר“, „ווארום עס שטייט“. עס ווערט געטייטשט אז „מלאַתך“ מיינט מען די „פולע, רייפע תבואה און פרוכטן“ און דאָס מיינט מען „ביכורים“, די תבואה און פרוכטן, וועלכע זענען געוואָרן צום ערשטן צייטיק, „דמעך“ מיינט מען תרומה, ווייל „דמעך“ איז פון „דמע“, „פליסיקייט“ (דערפון איז „דמע“, „טרער“, ווייל עס פליסט פון אויג), און תוספות אין תמורה ד' זאָגט, אַז ווייל תרומה ווערט גענומען אויך פון פליסיקייטן (וויין, אייל), און ביכורים נור פון טרוקענע (תבואה, פרוכטן). דעריבער הייסט תרומה „דמע“. דערמיט איז אויך צו ער־קלערן, פארוואָס ווען תרומה פאלט אריין אין חולין הייסט עס „מדמע“־געווען (פריער אין משנה א') ווייל עס הייסט „געמאכט דעם געמיש ווי תרומה“.

ז. ומנין, און פון וואנען לערנט מען, אז ביכורים דארפן זיין פאר תרומה, סטייטש סיי ביכורים ווערן אָנגערופן „תרומה“ (אין דברים י"ב, ותרומת ידך, און

וְרֵאשִׁית, וְזֶה קְרוֹי תְרוּמָה וְרֵאשִׁית? אֵלֶּא יִקְדָּמוּ בַּכּוֹרִים, שֶׁהֵן בַּכּוֹרִים לְכָל, וְתְרוּמָה לְרֵאשִׁית, שֶׁהִיא רֵאשִׁית וּמַעֲשֵׂר רֵאשִׁית לְשָׁנִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רֵאשִׁית; ח הַמְתַּפּוּזִין לֹאמֵר תְרוּמָה, וְאָמֵר מַעֲשֵׂר, מַעֲשֵׂר וְאָמֵר תְרוּמָה, עוֹלָה

וְאָמֵר שְׁלָמִים, שְׁלָמִים וְאָמֵר עוֹלָה, שְׁאִינִי נִכְנָס לְבֵית זֶה, וְאָמֵר לְזֶה, שְׁאִינִי נִתְּנָה לְזֶה, וְאָמֵר לְזֶה, לֹא אָמֵר כָּלֹּם, עַד שֶׁיְהוּ פִּיּוּ וְלָבוּ שְׁוִין; ט הָעֵכוֹם וְחִפּוּתֵי, תְרוּמָתָן תְרוּמָה, וּמַעֲשֵׂרֵיהֶן מַעֲשֵׂר, וְהַקְדָּשֵׁן הַקָּדֵשׁ.

די גמרא פסחים ל"ח זאגט אז דאס מיינט מען ביכורים), און „ראשית“ (אין שמות כ"ג „ראשית בכורי אדמתך“), און סיי תרומה ווערט אָנגערופן „תרומה“ (אין במדבר י"ח „את משמרת תרומותי“) און „ראשית“ (אין דברים י"ח „ראשית דגנך“?) נאָר עס דארפן זיין ביכורים פריער, ווייל זיי זענען דאָך די „ערשטלינגען“ („ביכורים“ איז דער טייטש די „ערשטלינגען“, די ערשטע צייטיק געוואָרענע פרוכטן) פון אלץ; און תרומה דארף זיין פריער פאר „ראשון“ (פאר מעשר ראשון), ווייל תרומה הייסט „ראשית“ (די ערשטע, איז דברים י"ח „ראשית דגנך“); און מעשר ראשון דארף זיין פריער פאר מעשר שני, ווייל אין אים (אין מעשר ראשון) איז פאראן „ראשית“ (אין אים איז פאראן „תרומת מעשר“, וואָס מען שייט אָפּ פון מעשר ראשון, און דאָס איז אזוי ווי תרומה, וואָס הייסט „ראשית“). רש"י אין מסכת תמורה ד' דערקלערט די דאָזיקע משנה, אז ביכורים זענען די סאמע ערשטע ווייל זיי האָבן 4 נעמען „מלאה“, „ראשית“, „תרומה“ און ביכורים; דערנאָך גייט תרומה וועלכע האָט נור 3 נעמען „ראשית“, „דמע“ און „תרומה“; דערנאָך מעשר ראשון, וועלכער האָט צוויי נעמען מעשר און (אַנטהאלט) תרומת מעשר; און צום לעצט מעשר שני.

ח. המתכוון, אז איינער האָט געוואָלט זאָגן (ביים אָפשיידן תבואה צי פרוכטן) „תרומה“, (די תבואה זאל זיין תרומה) און ער האָט (דורך א טעות) געזאָגט „מעשר“, אָדער ער האָט געוואָלט זאָגן „מעשר“ און ער האָט געזאָגט „תרומה“; אָדער (איינער האָט מקדיש געווען א בהמה פאר אַ קרבן און) ער האָט געוואָלט זאָגן „עולה“ (אז די בהמה זאל זיין א קרבן „עולה“ וואָס ווערט אינגאנצן פארברענט אויפן מזבח) און ער האָט געזאָגט „שלמים“ (אז די בהמה זאל זיין א קרבן שלמים, וואָס נור א טייל דערפון איז מען מקריב אויפן מזבח, און דאָס פלייש ווערט געגעסן), אָדער ער האָט געוואָלט זאָגן „שלמים“ און ער האָט געזאָגט „עולה“; אָדער איינער האָט (געטאָן א נדר און געוואָלט זאָגן) „איך זאל ניט אריינגיין אין דעם דאָזיקן הויז“, און ער האָט געזאָגט „אין יענעם (אן אנדער) הויז“; אָדער ער האָט, געטאָן א נדר און געוואָלט זאָגן) „איך זאל ניט הנאה האָבן פון דעם דאָזיקן מענטש“, און ער האָט געזאָגט „פון יענעם (אן אנדער) מענטש“ — האָט ער גאָרניט געזאָגט (האָט זיין זאָגן, ביי די אלע פאלן קיין ווערט ניט), ביז זיין האַרץ און זיין מויל זענען גלייך (ער מוז ארויס־זאָגן דאָס וואָס ער האָט אינזינען געזאָגט אין האַרץ צו זאָגן). די משנה לערנט דאָ, אז סיי ביים אָפשיידן תרומות ומעשרות, סיי ביים מקדיש זיי א בהמה פאר א קרבן, סיי ביים טאָן א נדר, אויב מען זאָגט ארויס דורך א טעות דאָס וואָס מען האָט ניט געוואָלט זאָגן, האָט דאָס ארויסזאָגן קיין ווערט ניט, ווייל די מחשבה, דאָס וואָס ער וויל זאָגן, און די ווערטער, וואָס ער זאָגט ארויס, מוזן זיין די זעלביקע.

ט. הנכרי והכותי, אויב אַ גוי אָדער אַ כותי האָבן אָפגעשיידט תרומה (פון זייער אייגענער תבואה און פרוכטן אין ארץ ישראל) איז זייער תרומה א תרומה, און זייער מעשר (אויב זיי האָבן אָפגעשיידט מעשר) איז מעשר; און אויב זיי האָבן מקדיש געווען איז עס הקדש, וועגן כותי האָבן מיר געשריבן אין ברכות פרק ז' משנה א' און פרק ח' משנה ח', אז די כותים זענען די שומרונים, וואָס זענען באַטראַכט גע־וואָרן אלס האַלבע יידן; זיי גלויבן נור אין חומש, אָבער ניט אין נביאים און כתובים

ר' יהודה אומר, אין לעכו"ם פָּרָם | מְדַמְעַת, וְחֹבֵבִין עָלֶיהָ חוֹמֶשׁ, וְר' רבועי, נִחְבָּא יִשְׁלוּ תְרוּמַת הָעֹכוֹם | שְׁמֵעוֹן פּוֹטֵר:

פרק ד

א המפריש מקצת תרומה | אַכֵּל לֹא לְמָקוֹם (נ"א מְמָקוֹם) אַחֵר, ר' ומעשרות, מוציא ממנו תרומה עליו, | מאיר אומר, אף מוציא הוא לְמָקוֹם

און ניט אין תורה שבעל פה, און זיי האלטן, אז דאס בית המקדש דארף זיין ניט אין ירושלים, נאָר אויפן בארג גרזים לעבן שכם. די משנה זאגט דאָ, אז סיי א גוי און סיי א כותי קאנען אָפשיידן פון זייערע אייגענע תבואות און פרוכטן תרומות און מעשרות און אויך מקדיש זיין צו הקדש (צום בית המקדש). דער טעם איז, ווייל מען האלט, אז א גוי קאן ניט באקומען (בנוגע תרומות ומעשרות) דאָס איינגנטום-רעכט אויף ערד אין ארץ ישראל (אפילו ער האָט געקויפט די ערד), אז זיין תבואה זאָל פטור ווערן פון תרומות ומעשרות. ר' יהודה זאָגט, אז א גוי האָט ניט קיין כרם רבועי. דער דין איז, אז ווען מען פלאנצט א בוים זענען די פרוכטן די ערשטע דריי יאָר ערלה און מען טאָר זיי ניט עסן, און דעם 4טן יאָר הייסן די פרוכטן כרם רבועי, דער „פערט יאָריקער גאָרטן“, און מען דארף די פרוכטן פון פערטן יאָר פירן קיין ירושלים און דאָרט זיי עסן, אָדער מען לייזט אויס די פרוכטן מיט געלט, און מען פירט דאָס געלט קיין ירושלים און מען קויפט דערפאר עסנווארג און מען עסט עס דאָרט. זאָגט ר' יהודה, אז ביי ביימער פון א גוי איז ניטאָ קיין כרם רבועי, וחכמים, אָבער די חכמים זאָגן, אז ער האָט יאָ (כרם רבועי). תרומת הנכרי, די תרומה וואָס א גוי האָט אָפגעשיידט (פון זיין תבואה) איז „מדמע“, און (אויב א ניט-כהן עסט איר בשוגג) דארף ער באַצאָלן דעם חומש (דאָס פיפטל). און ר' שמעון פטר'ט (פון באַצאָלן דעם חומש פון א גוי'ס תרומה) וואָס הייסט „מדמע“-מאָכן און וואָס הייסט צאָלן א „חומש“, האָבן מיר דער-קלערט פריער אין משנה א'. די חכמים האָלטן, אז א גוי'ס תרומה האָט אלע דינים פון ריכטיקער תרומה; אָבער ר' שמעון האָלט, אז די תרומה איז נור מדרבנן, און דערי-בער איז מען פטור פון צאָלן דעם חומש; אָבער מדמע איז די תרומה יאָ מדרבנן.

פרק ד.

א. המפריש, אז איינער האָט אָפגעשיידט א טייל תרומה אָבער מעער, למשל, ער האָט געהאָט הונדערט סאה טבל, פון וועלכע ער האָט געדארפן נעמען תרומה א פופציקסטל, צוויי סאה, און ער האָט נאָר אָפגעשיידט איין סאה, און דאָס זעלבע אויך מיט מעער, מוציא, מעג ער ארויסנעמען פון דער זעלבער תבואה די רעשט תרומה (און דאָס זעלבע מעער) אויף דער דאָזיקער תבואה, אָבער ניט אויף אן אנדער אָרט. פון דערזעלבער תבואה אָפשיידן דעם צווייטן סאה תרומה מעג ער. דער ר"ש זאָגט, אז דער טעם איז, ווייל מען באַטראַכט, אז דאָס ארויסנעמען די רעשט תרומה איז ווי אַ המשך פון דעם ערשטן מאָל. אָבער ארויסנעמען תרומה פון דער דאָזיקער תבואה אויף אנדער טבל טאָר מען ניט, ווייל דאָס הייסט אָפגעשיידט פון האַלב-מתוקנ'ער, פאָראַכטענער תבואה, אויף טבל. ר' מאיר זאָגט, אז מען מעג אויך אָפשיידן פון דאָנען תרומה און מעשרות אויף אן אנדער אָרט (אויף אנדערע טבל-תבואה). טייל זענען גורם סיי אין דער סתם משנה און סיי אין די ווערטער פון ר' מאיר „ממקום אחר“, פון אן אנדער אָרט, אנשטאט „למקום אחר“, אויף אן אנדער אָרט. דער טייטש, פון „ממקום אחר“ איז, אז מען טאָר ניט פון אנדערער טבל-תבואה אָפשיידן די רעשט תרומה ומעשרות אויף דער דאָזיקער תבואה, און ר' מאיר זאָגט, אז מען מעג.

אחַר תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂוֹת: בְּמִי שֶׁהָיוּ פִירוּתָיו בְּמַגְנֵרָה, וְנָתַן סָאָה לְבָן לְוִי וְסָאָה לְעֹנִי, מִפְּרִישׁ עַד שְׂמוֹנֶה סָאִין וְאוּכְלָן, דְּכָרִי ר' מֵאִיר, וְחֶכְיָא אֵינּוּ מִפְּרִישׁ אֶלָּא לְפִי חֻשְׁבוּן: ג' שִׁיעוּר תְּרוּמָה, עֵין יִפָּה אֶחָד מֵאַרְבָּעִים.

בְּשֵׁיאַ מְשֻׁלָּשִׁים וְהִבְיֵנוּ גִית מִחֻמְשִׁים, וְהִרְעָה מְשֻׁשִׁים, תְּרַם וְעֵלָה בְּיָדוֹ אֶחָד מְשֻׁשִׁים, תְּרוּמָה, וְאֵינּוּ צָרִיךְ לְתָרוּם, חֲזוּר וְהוֹסִיף, תְּכִיב בְּמַעֲשָׂוֹת, עֵלָה בְּיָדוֹ מְשֻׁשִׁים וְאֶחָד, תְּרוּמָה וְיִחְזוּר וְיִתְרוּם בְּמִוּ שֶׁהוּא לְמוּד.

ב. מי שהיו, אויב איינער האָט געהאַט זיינע פּרוכטן (די תבואה) אין זיין מאגאָר זין „מגורה“ הייסט אן אָרט, וואו מען האַלט תבואה און פּרוכטן, און ער האָט גער געבן איין סאה צו א לוי און איין סאה צו אן אָרימאן, קאָן ער ארויסנעמען (פון מאָגאָר) ביז אכט סאה און זיי עסן, אזוי זאָגט ר' מאיר, מעשר ראשון איז אַ צענטל; למשל, אז איינער האָט 10 סאה תבואה דארף ער געבן דערפון איין סאה מעשר ראשון, דאָס זעלבע איז מעשר עני (אין די יאָרן 3 און 6 נאָך שמיטה, ווען מען גיט מעשר עני) א צענטל, זאָגט די משנה, אז אויב ער האָט געהאַט געגעבן צו א לוי איין סאה תבואה און צו אן אָרימאן איין סאה תבואה, און דער לוי און דער עני זענען אוועקגעגאנגען, מעג ער באַטראַכטן די דאָזיקע 2 סאה אלס מעשר ראשון און מעשר עני און ארויס־נעמען פון מאָגאָר 8 סאה תבואה און זיי עסן, און ער דארף ניט מורא האָבן טאָמער זענען די צוויי סאה שוין ניטאָ, חכמים אומרים, אָבער די חכמים זאָגן, אז ער מעג ארויסנעמען (פון מאָגאָר) תבואה צום עסן) נאָר לויטן חשבון, דאָס הייסט, ער מוז יאָ געווירן ווערן וויפיל עס איז געבליבן פון די צוויי סאה, און אויב למשל, ביים לוי איז געבליבן נאָר א האלבע סאה און ביים אָרימאן א האלבע סאה, מעג ער עסן נור 4 סאה, אזוי טייטשט די משנה דער רמבם, עס זענען פאראן נאָך עטליכע פירושים, און דער „מלאכת שלמה“ זאָגט, אז זיי זענען אלע זייער שווער, מען דארף דאָ באַמערקן, אז דעם אָרימאן האָט ער געדארפן געבן מעשר עני ניט קיין גאַנצע סאה, מחמת עס האָט דאָך שוין געפֿעלט פון די צען סאה איין סאה מעשר ראשון, און ער האָט דעריבער געדארפן געבן נור 9 צענטל סאה, נאָר די משנה האָט גענומען א גאַנצן ציפֿער.

ג. שיעור תרומה, דער שיעור וויפל מען דארף געבן תרומה ביי (א בעל בית א נדבן, מיט אַ) „גוט אויג“ איינס פון פּערציק, אויב א נדבן האָט פּערציק סאה דארף ער דערפון געבן איין סאה, מחמת א נדבן דארף געבן א פּערציקסטל, בית שמאי זאָגן, אז איינס פון דרייסיק, אויך די בית שמאי לערנען דאָ וועגן א בעל הבית מיט א „עין יפה“, מיט א גוט אויג, א נדבן, והבינונית, דאָס „מיטעלע אויג“ (ניט קיין נדבן, ניט א זייער ברייט־הארציקער, אָבער אויך ניט קיין קאָרער) איינס פון פּופציק; און דאָס „שלעכטע אויג“ (א קאָרער) איינס פון זעכציק, דאָס איז לויט דער מיינונג פון דער סתם משנה, אז א נדבן זאָל געבן איינס פון פּערציק; אָבער לויט די בית שמאי, וואָס זאָגן, אז דער נדבן זאָל געבן א דרייסיקסטל, דארף דער מיטעלער געבן א פּערציקסטל, און דער קאָרער א פּופציקסטל, בכלל איז אין דער משנה אָנגענומען דער שיעור תרומה פון דער „עין בינונית“, דאָס „מיטעלע אויג“, א פּופציקסטל, תרם, אויב איינער (א נדבן אָדער א „מיטל אויג“) האָט אָפּגעשיידט (לויט א שלעכטער אָפּשאַצונג) תרומה און עס האָט זיך ארויסגעוויזן, אז עס איז געווען ניט מער ווי אַ זעכציקסטל, איז עס תרומה און ער דארף ניט אָפּשיידן מער תרומה; אויב ער האָט צוגעלייגט (אפֿ־געשיידט נאָך תרומה ביז צו איין פּופציקסטל אָדער איין פּערציקסטל) דארף מען (פון דעם דאָזיקן „צוגאָב“) געבן מעשרות, תרומה איז פטור פון מעשרות, אָבער דער דאָזיקער צוגאָב ווערט ניט מער פאָררעכנט אלס תרומה, מחמת א זעכציקסטל איז א גוטע תרומה, און דעריבער דארף מען פון דעם צוגאָב אָפּשיידן מעשרות ווי פון גע־וויינליכע חולין, עלה בידו, אויב (דאָס ערשטע מאל) איז אים ארויסגעקומען ניט מער ווי איינס פון איין־און־זעכציק (דאָס הייסט ווינציקער ווי עס איז שיעור אפילו ביי א קאָרן) איז עס תרומה, אָבער ער דארף צוגעבן נאָך תרומה ביז דעם שיעור וואָס

במדה ובמשקל ובמנין, ר' יהודה | אחת בחמשים. פחת עשרה או
אומר אף שלא מן המוקף: ד האומר | הוסיף עשרה, תרומתו תרומה. אם
לשלוהו, צא ותרום, תורם פדעתו | נתפן להוסיף אפילו אחת, אין
של בעל הבית, אם אינו יודע דעתו | תרומתו תרומה: ד, המרבה בתרומה
של בעל הבית, תורם פבינונית, | ר' אליעזר אומר, אֶחָד מֵעֶשְׂרֵה

ער איז געוואוינט צו געבן („למוד“, „געוואוינט“). עס איז תרומה, ווייל מדאורייתא, לויט דעם דין פון דער תורה, האָט תרומה קיין שיעור ניט, און מען קאָן געבן אפילו דעם סאמע קלענסטן טייל, נאָר די רבנן האָבן איינגעפירט דעם שיעור. אָבער ער דארף צוגעבן אלס תרומה ביז צום שיעור, צו דער מאָס, וואָס ער איז געוואוינט צו געבן, ווייל די ערשטע תרומה האָט אפילו ניט באַטראַפֿן וויפיל א קאראָער גיט. במדה, מיט א מאָס, אָדער מיט א וואָג אָדער מיט א צאָל. דעם דאָזיקן צוגאָב תרומה מעג ער אָפֿ־שיידן מעסטנדיק מיט א מאָס, אָדער וועגנדיק מיט אַ וואָג, אָדער אָפֿצייילנדיק ביז דער צאָל. דאָס וואָס די משנה פריער אין פרק א' משנה ז' זאָגט, אז מען טאָר ניט אָפֿשיידן תרומה מיט אַ מאָס אָדער מיט א וואָג אָדער מיט א צאָל, מיינט מען נור ביים אָנהייב אָפֿשיידן תרומה, אָבער ביים צולייגן, וואָס עס קומט־צו, מעג מען יאָ. ר' יהודה זאָגט, אז (דעם צוגאָב מען אָפֿשיידן) אויך ניט פֿון דער נאָנט (שלא מן המוקף). דער דין אז תרומה דארף מען אָפֿשיידן פֿון דער נאָנט, פֿון תבואה וואָס ליגט סאמע נאָנט צו דער תבואה, אויף וועלכער די תרומה ווערט אראָפֿנעמען, איז (לויט ר' יהודה'ס מיינונג) נאָר ביים אָנהייב אָפֿשיידן תרומה, אָבער ביים אָפֿשיידן דעם צוגאָב מעג מען נעמען אויך ניט פֿון דער נאָנט.

ד. האומר, אז איינער זאָגט צו זיין שליח: „גיי און שייד־אָפֿ תרומה“ (און ער האָט אים ניט געזאָגט, וויפיל ער זאָל אָפֿשיידן), זאָל דער שליח אָפֿשיידן ווי עס איז די דעה פֿון בעל הבית, אויב דער שליח ווייסט, אז דער בעל הבית איז זיך נוהג אָפֿ־צושיידן ווי א נדבן, זאָל אויך ער אָפֿשיידן אַ פֿערציקסטל, אויב ווי אַ קאָראָער, אַ זעכ־ציקסטל; אויב ווי א מיטעלער, א פֿופֿציקסטל. אם אינו יודע, אויב דער שליח ווייסט ניט די דעה פֿון בעל הבית, זאָל ער אָפֿשיידן ווי א „מיטל אויג“, איינס פֿון פֿופֿציק, מחמת מען נעמט אָן, אז 'סרוב מענטשן זענען מיטעלע מענטשן, ניט נדבנים און ניט קאָראָע, פיחת, אויב דער שליח האָט געגעבן מיט צען ווינציקער (אנשטאָט איינס פֿון פֿופֿציק, האָט ער געגעבן איינס פֿון זעכציק). אָדער ער האָט געגעבן מיט צען מער („אנשטאָט איינס פֿון פֿופֿציק האָט ער געגעבן איינס פֿון פֿערציק) איז די תרומה יאָ תרומה. אזוי טייטשט דער רמבם „פיחת עשרה“, „מיט צען ווינציקער“, און „הוסיף עשרה“, „מיט צען מער“. רש"י אין קידושין מ"א און אויך דער ר"ש און דער ברטנורא טייטשן פֿארקערט: „פיחת“, ער האָט געגעבן איינס פֿון פֿערציק, און „הוסיף“ איינס פֿון זעכציק, אם נתכוון, אויב (דער שליח האָט געוואוסט וויפיל דער בעל הבית גיט און) ער האָט בכונה מוסיף געווען אפילו נור איינס (למשל אנשטאָט איינס פֿון פֿופֿציק האָט ער געגעבן איינס פֿון נייַן־און־פֿערציק) איז די תרומה ניט קיין תרומה. זי איז אינגאנצן ניט קיין תרומה, מחמת ער האָט בכונה געטאָן אנדערש ווי עס איז געווען די דעה פֿון בעל הבית, און דאָס הייסט דעריבער, אז ער האָט עובר געווען אויף דער שליחות, און דאָרדן איז ער געוואָרן אויס שליח.

ה. המרבה, אז איינער וויל געבן מער תרומה (ווי די שיעורים וואָס זענען אָנגע־געבן פריער אין משנה ג'), זאָגט ר' אליעזר אז ער מעג געבן (דאָס העכסטע) איינס פֿון צען (איין צענטל), אזוי ווי תרומת מעשר. תרומת מעשר, וואָס מען שיידט אָפֿ פֿון מעשר ראשון, איז איין צענטל, און עס האָט דאָך אויך דעם נאָמען תרומה, דעריבער מעג מען געבן תרומה ביז איין צענטל. אָבער מער ווי איין צענטל טאָר מען ניט.

בְּתְרוּמַת מַעֲשֵׂי יֵתֵר מִפֶּאֵן יַעֲשֶׂנָה
 תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לְמָקוֹם אַחֵר. ר'
 יִשְׁמַעְאֵל אוֹמֵר מְחֻצָּה חוּלִין וּמְחֻצָּה
 תְּרוּמָה. ר' טַרְפוֹן וְר' עֲקִיבָא אוֹמְרִים,
 עַד שִׁישִׁיר שָׁם חוּלִין וְ בִשְׁלֵשָׁה

יתר מכאן, דאָס וואָס ער האָט געגעבן מער ווי דאָס צענטל (למשל, ער האָט געגעבן צוויי צענטלאך, איז דאָך אײנע פון די צוויי צענטלעך ניט קיין תרומה, נאָר חולין, אָבער עס איז דאָך אויסגעמישט מיט תרומה) זאָל ער עס מאַכן פאר תרומת מעשר אויף אנדערע תבואה. די מפרשים טייטשן, אז ער זאָל עס פארקויפן ביליג צו א לוי און דער לוי זאָל עס מאַכן תרומת מעשר אויף דער מעשר־תבואה, וואָס ער האָט און אויף וועלכן ער דארף אָפשיידן תרומת מעשר. ר' ישמעאל זאָגט, אז א העלפט חולין און א העלפט תרומה. דאָס הייסט, אז מען מעג אָפשיידן תרומה (ניט ביז א צענטל) נאָר ביז אַ העלפט, אזוי אַז עס זאָל זײַן אַ העלפט חולין און א העלפט תרומה. ר' טרפון און ר' עקיבא זאָגן, אז (ער מעג אָפשיידן תרומה וויפיל ער וויל, נאָר) ער זאָל אײַ בערלאָזן (עפײס) חולין. מען מעג אָפשיידן תרומה אפילו מער ווי א העלפט פון דער תבואה, אָבער מאַכן די גאנצע תבואה פאר תרומה טאָר מען ניט, ווייל מען מוז אײַ בערלאָזן עפײס חולין, מחמת תרומה ווערט אָנגערופן אין חומש (דברים י"ח) „ראשית“, ווערט דערפון געלערנט, אז עס דארפן זײַן „שיריים“, עס דארף איבער־געלאָזט ווערן חולין.

ו. בשלשה, אין דריי צייטן (פון יאָר) מעסט מען דעם קויש (כלכלה, פון פייגן און אנדערע פרוכטן), כדי מען זאָל וויסן, וויפיל דער קויש נעמט אריין פרוכטן און מען זאָל געבן ריכטיק תרומה. בבכורות, ווען די פרוכטן ווערן אמפריעסטן צייטיק (פון „בכורה בתאנה“ אין הושע ט' און „כתאני הבכורות“ אין ירמיה כ"ד, די ערשטע צייטיקע פייגן), ובסיפות, ווען די פרוכטן האָלטן שוין ביים סוף (פון „סוף“, „סיפות“, „לעצטע“, די לעצטע פרוכטן), ובאמצע הקיץ, און אין מיטן זומער, אין דער צייט פון די „בכורות“, פון די ערשט־צייטיקע פרוכטן, זענען זיי גרויסע און דער קויש נעמט אריין ווינציקער פרוכטן. אין דער צייט פון די „לעצטע פרוכטן“ זענען זיי איינגעדארטע, קליינע, און דער קויש נעמט אריין מער פרוכטן. און אינמיטן זומער האָבן די פרוכטן א מיטלן וואוקס, און דער קויש נעמט אריין מער ווי די „בכורות“ און ווינציקער ווי די „סיפות“. דעם קויש מעסט מען אין די דאָזיקע צייטן, כדי מען זאָל קאָנען אפשאַצן וויפיל תרומה מען דארף געבן. דער רמבם טייטשט, אַז דאָס לערנט מען ניט וועגן תרומה, נאָר וועגן מעשר און תרומה מעשר, וואָס מען גיט ניט „אויפן קוק“ נאָר מען מוז מעסטן אָדער ציילן אָדער אָפּוועגן און דעריבער מוז מען וויסן גע־נוי וויפיל דער קויש, מיט וועלכן מען נעמט מעשר, נעמט אריין פרוכטן. המונה, דער וואָס ציילט (ביים אָפשיידן מעשר) טוט גוט; והמודד, און דער, וואָס מעסט, טוט נאָך בעסער; והשוקל, דער וואָס וועגט, טוט אַמבעסטן. „משובח“ איז דער טייטש „ווערט געלויבט“ און דער זין איז, אז ער „טוט גוט“. ווי דער ברטנורא באַמערקט, איז דאָס נור ביי מעשר און תרומות מעשר; ווארום תרומה מוז מען געבן נור „מאומד“, אָפ־שאצן „אויפן קוק“, און מען טאָר ניט ציילן און ניט מעסטן און ניט וועגן (פריער פרק א' משנה ז').

ז. ר' אליעזר זאָגט, אז תרומה גייט־אויף (עולה, ווערט בטל) אין הונדערט און איינס. מיר האָבן שוין אין דער הקדמה צו תרומות און אויך פריער אין פרק א' משנה ח' דערקלערט, וואָס הייסט „מדמע“, דאָס איז ווען תבואה אָדער פרוכטן, וועלכע זענען תרומה און מען דארף זיי אוועקגעבן בחנם צו א כהן, און א ניט־כהן (א ישראל צי א לוי) טאָר זיי ניט עסן, פאלט אריין און מישט זיך אויס מיט געוויינטליכע תבואה

וּמֵאָה, ר' יְהוֹשֻׁעַ אָמַר בְּמֵאָה וְעוֹד. וְעוֹד זֶה אֵין לוֹ שִׁיעוּר. ר' יוֹסִי בֶן מְשוּלֵם אָמַר, וְעוֹד, קָב לְמֵאָה סָאָה, שְׁתוּת לְמִדּוּמֵעַ: ח' ר' יְהוֹשֻׁעַ אָמַר וְהִלְכְנוּ מֵעֲלוֹת אֶת הַלְבָנוֹת, וְהִלְכְנוּ מֵעֲלוֹת אֶת הַשְּׁחוּרוֹת. עֲגוּלֵי רִבְלָה הַגְּדוֹלִים מֵעֲלִים אֶת הַקְטָנִים, וְהַקְטָנִים מֵעֲלִים אֶת

צי פרוכטן, וועלכע זענען חולין און יעדער מעג זיי עסן. אויב דער חולין איז ניט זייער א סך מער ווי די תרומה, מיט וועלכער די חולין האָט זיך אויסגעמישט, הייסט דער גאנצער געמיש „דימוע“ (פון וואָרט „דמע“, וואָס איז דער טייטש „תרומה“, זע פריער פרק ג' משנה ו'). און א ניט־כהן טאָר עס ניט עסן און מען דארף דעריבער פארקויפן דעם גאנצן געמיש צו א כהן פאר א ביליגן פרייז; אָבער מען מוז אראַפֿערעכ־נען דערפון די תרומה, וואָס האָט זיך אויסגעמישט און פאר איר ניט נעמען קיין געלט. מחמת זי געהערט דאָך צום כהן בחנם, אויב אָבער די חולין, אין וועלכע די תרומה איז אריינגעפאלן, איז געווען זייער א סך מער פון דער תרומה, איז דער דין, אז מען נעמט ארויס פון דעם געמיש אזוי פיל תבואה אָדער פרוכטן, וויפיל עס איז געווען די תרומה וואָס איז אריינגעפאלן; למשל, אויב עס איז אריינגעפאלן א סאה תרומה, נעמט מען ארויס א סאה תבואה צי פרוכטן און מען זאָגט, אז דאָס איז די אריינגעפאלענע תרומה, און מען גיט זי אוועק בחנם צום כהן, און די איבעריקע תבואה צו פרוכטן פון געמיש מעג יעדער עסן, ווי געוויינטליכע חולין, דאָס רופט מען „עולה“, זי, די „תרומה גייט־אויף“, ווערט בטל אין די חולין. טייל טייטשן דאָס וואָרט „עולה“, „אויפ־גיין“, דערפון וואָס מען נעמט ארויס די תרומה, מען איז איר „מעלה“. איצט איז די שאלה, וויפיל הייסט „זייער א סך“? וויפיל דארף זיין חולין מער פון דער תרומה, אז די תרומה זאָל בטל ווערן? זאָגט ר' אליעזר אז דער געמיש דארף זיין הונדערט און איינס, דאָס הייסט, אויב איין סאה תרומה איז אריינגעפאלן און זיך אויסגעמישט מיט הונדערט סאה חולין, איז דאָך צוזאמען הונדערט און איינס, איין חלק תרומה אויף הונדערט חלקים חולין, ווערט שוין די תרומה בטל. מען נעמט ארויס פון דעם גע־מיש א סאה תבואה און מען גיט איר אוועק דעם כהן אלס תרומה און די איבעריקע 100 סאה מעג יעדער עסן. ר' יהושע זאָגט, אז אין הונדערט און נאָך עפיס, מען דארף ניט הונדערט און איינס, נאָר עס איז גענוג 99 און עפיס חולין אויף איינס תרומה, אז די תרומה זאָל בטל ווערן. ועוד זה, און דער דאָזיקער „און נאָך עפיס“ האָט ניט קיין שיעור. עס איז גענוג עפיס מער פון 99 חולין. ר' יוסי בן משולם זאָגט, אז דער דאָזיקער „און נאָך עפיס“ מיינט איין טאָפּ (קב) צו הונדערט סאה, א זעקסטל צום „דמדמע“ (צו דער תרומה). דאָס הייסט, אז דער „און נאָך עפיס“ האָט יאָ א שיעור, און דאָס איז א זעקסטל פון דער תרומה, וואָס איז אריינגעפאלן (א זעקסטל פון „דמדמע“) און אויב איין סאה תרומה איז אריינגעפאלן אין 99 סאה און 1 טאָפּ חולין ווערט די תרומה בטל, מחמת 6 טעפּ (6 קבים) איז איין סאה. ר' יוסי בן משולם איז געווען א תנא אין דער צייט פון ר' יהודה הנשיא, רבי, דעם מסדר פון דער משנה.

ח. ר' יהושע זאָגט שוואַרצע פייגן זענען מבטל ווייסע פייגן, און ווייסע פייגן זע־נען מבטל שוואַרצע פייגן. אויב למשל, א שוואַרצע פייג פון תרומה איז אריינגעפאלן אין 100 פייגן פון חולין און די 100 פייגן זענען, למשל, געווען 50 שוואַרצע און פופֿ־ציק ווייסע איז עס אזוי ווי די שוואַרצע תרומה־פייג איז אריינגעפאלן אין 100 שוואַר־צע פייגן, און די תרומה־פייג ווערט בטל; מען נעמט ארויס איין שוואַרצע פייג אלס תרומה און מען גיט זי צו א כהן און די איבריקע 100 פייגן מעג מען עסן. כאָטש די 50 ווייסע פייגן זענען דאָך זיכער ניט אויסגעמישט געוואָרן, מחמת די תרומה־פייג איז דאָך א שוואַרצע, פונדעסטוועגן רעכנט מען זיי צו צו די 50 שוואַרצע פייגן און עס הייסט, אז די תרומה־פייג איז אריינגעפאלן אין 100 פייגן. עגולי דבלה, גרויסע קיי־לעכיקע קנוילן געפרעסטע פייגן זענען מבטל קליינע קנוילן געפרעסטע פייגן, און

הַגְּדוּלִים, הַעֲגוּלִים מַעֲלִים אֶת
 הַמְּלֻבְּנִים, וְהַמְּלֻבְּנִים מַעֲלִים אֶת
 הַעֲגוּלִים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר, וְרַבִּי
 עֲקִיבָא אוֹמֵר, בְּיָדוֹעַ מָה נְפֻלָּה, אִין
 מַעֲלוֹת זֹאת זֹה, וְכִשְׂאִינוּ יָדוֹעַ מָה
 נְפֻלָּה, מַעֲלוֹת זֹאת זֹה: מַן בְּיָצַד?

קליינע זענען מבטל די גרויסע. אויב א גרויסע קנויל פון געפרעסטע פייגן תרומה (עיגול, א קיילעכיקער קנויל) פאלט אריין אין 100 קנוילן געפרעסטע פייגן חולין, און 50 פון זיי זענען גרויסע און 50 קליינע קנוילן, ווערט עס פאררעכנט ווי 100 גרויסע קנוילן און די איין קנויל תרומה ווערט בטל. העגולים, די קיילעכיקע קנוילן געפרעסטע פייגן זענען מבטל די פירקאנטיקע פלעצלעך געפרעסטע פייגן, און די פירקאנטיקע זענען מבטל די קיילעכטיקע. געפרעסטע פייגן (דבלה) פלעגט מען צוזאם מענהאלטן אין צוויי פארמען, אין קיילעכיקע קנוילן „עיגולים“, און אין פירקאנטיקע פלעצלעך „מלבנים“ (פון וואָרט „לבנה“, „ציגל“, פירקאנטיק ווי ציגל). אויב א קיילעכיקע קנויל געפרעסטע פייגן תרומה איז אריינגעפאלן אין 50 קיילעכיקע קנוילן געפרעסטע פייגן חולין און 50 פירקאנטיקע פלעצלעך געפרעסטע פייגן חולין, ווערט דאָס פאררעכנט ווי עס וואָלט אריינגעפאלן אין 100 קנוילן חולין, און די איין נע קנויל תרומה ווערט בטל. ר' אליעזר אסר'ט. ער האָלט, אז אויב אַ שוואַרצע תרומה פייג איז אריינגעפאלן צווישן 50 שוואַרצע און 50 ווייסע פייגן פון חולין, זענען דאָך די ווייסע פייגן זיכער ניט טייל פון געמיש, הייסט עס, אז די שוואַרצע תרומה פייג האָט זיך אויסגעמישט בלויז מיט 50 שוואַרצע פייגן פון חולין, איז דאָך נור דאָ צור זאמען 51 און ניט 101, דעריבער ווערט זי ניט בטל. דאָס זעלבע איז אויך מיט די גרויסע קנוילן און די פירקאנטיקע פייגן פלעצלעך. ורבי עקיבא, און ר' עקיבא זאָגט, אז אויב מען ווייסט וואָס עס איז אריינגעפאלן (א שוואַרצע פייג, א גרויסע קנויל), קאָנען זיי ניט מבטל זיין איינער דעם אנדערן; און אויב מען ווייסט ניט וואָס עס איז אריינגעפאלן, זענען זיי יאָ מבטל איינער דעם אנדערן. מחמת קוים ווייסט מען ניט, זענען דאָך סיי די ווייסע און סיי די שוואַרצע, סיי די גרויסע קנוילן און סיי די קליינע, סיי די קיילעכיקע און סיי די פירקאנטיקע, א טייל פון זעלבן געמיש, און ממילא הייסט עס ריכטיק, אז עס איז אריינגעפאלן אין 100 פון חולין, און איצט גיט די משנה די דערקלערונג וואָס ר' עקיבא מיינט מיט דעם „אויב מען ווייסט ניט וואָס עס איז אריינגעפאלן“, און די משנה זאָגט:

ט. כיצד, ווי אזוי? אויב עס זענען געווען פופציק שוואַרצע פייגן און פופציק ווייסע (צוזאמען הונדערט פייגן פון חולין), איז אויב עס איז אריינגעפאלן אין זיי איין שוואַרצע פייג (פון תרומה), זענען די שוואַרצע פייגן אסור (ניט א כהן טאָר זיי ניט עסן) און די ווייסע פייגן זענען מותר (אויך ניט א כהן מעג זיי עסן); אויב עס איז אריינגעפאלן א ווייסע, זענען די ווייסע אסור און די שוואַרצע זענען מותר; און אויב מען ווייסט ניט די קאָליר פון דער אריינגעפאלענער (פייג) זענען איינע מבטל די אנדערע. מחמת עס זענען דאָך פאראן הונדערט פייגן חולין אויסגעמישט מיט דער תרומה פייג, זענען זיי מבטל די תרומה פייג; מען נעמט ארויס איין פייג און מען גיט זי דעם כהן אלס תרומה און די איבעריקע 100 פייגן זענען חולין און יעדער מעג זיי עסן. בזו, אין דעם דאָזיקן (פריערדיקן דין) איז ר' אליעזר מחמיר און ר' יהושע איז מיקל. ווייל ר' אליעזר האָלט דאָך, אז ביי 50 שוואַרצע און 50 ווייסע הייסט עס אז עס איז נור דאָ 50 פייגן און זיי מאַכן ניט בטל די תרומה פייג און א ניט כהן טאָר ניט עסן דעם געמיש; אָבער ר' יהושע איז מתיר.

מחמיר ור' יהושע מקל; ויבזו ר' אליעזר מקל, ורבי יהושע מחמיר. בדורס ליטרא קציעות על פי הכר ואינו יודע אי זו היא, ר' אליעזר אומר, רואין אותן באילו הם פרודות והתחתונות מעלות את העליונות.

ר' יהושע אומר, לא תעלה, עד שיהיו שם מאה כדים; יא סאה תרומה שנמלה על פי מגורה וקפאה, רבי אליעזר אומר, אם יש בקפוי מאה סאה, תעלה באחד ומאה. ר' יהושע אומר, לא תעלה, סאה

י. ובזו, אבער אין דעם (דין, וואס ווערט געלערנט דא ווייטער) איז ר' אליעזר מיקל און ר' יהושע איז מחמיר; דאס איז אין דעם פאל ווען איינער דריקט אריין (דורס) א פונט טרוקענע פייגן (פון תרומה) אויף דער עפנונג פון א קריג (מיט פייגן פון חולין) און ער ווייסט ניט, אין וועלכער קריג ער האט אריינגעדריקט (און עס זענען דא דאָרט פאראן עטליכע קריגן מיט חולין־פייגן). זאָגט ר' אליעזר, אז מען באַ טראכט ווי די פייגן אין די קריגן זענען פונאנדערגענומען (פרודות), און אויך די אונטערשטע פייגן, (וועלכע ליגן ניט ביי דער עפנונג פון דער קריג, נור טיפער, אין מיטן פון דער קריג, און אויפן דאָך פון גריג) העלפן מבטל צו זיין די אויבערשטע (וועלכע ליגן אויף דער עפנונג פון דער קריג). דאָס הייסט, אז אויב אין די קריג איז פאראן 100 פונט טרוקענע פייגן, כאָטש מען ווייסט דאָך, אז דער פונט תרומה פייגן איז ניט אריין טיף אין קריג נאָר איז געבליבן אין דער הויך, אויף דעם „מול“, אויף דער עפנונג פון קריג, פונדעסטוועגן באטראכט מען, ווי אלע פייגן פון קריג וואָלטן געווען אויס־געמישט, זענען דאָך פאראן 100 פונט חולין קייגן פונט תרומה, איז דער פונט תרומה „עולה“, ער ווערט בטל, און מען נעמט ארויס איין פונט פייגן און מען גיט עס דעם כהן אלס תרומה און די איבעריקע זענען מותר. די מפרשים זאָגן, אז ווייל עס זענען פאראן נאָך אַנדערע קריגן (כאָטש זיי זענען ניט קיין 100 קריגן) ווערט דאָך עס מדאורייתא, לויט דעם דין פון דער תורה, סיי ווי בטל אין רוב, אין דער מערהייט נאָר די רבנן האָבן מתקן געווען אז עס מוז זיין 101; דעריבער מעג מען צו רעכענען אויך די אונטערשטע פייגן, ור' יהושע, און ר' יהושע זאָגט, אז זי ווערט ניט בטל (די אונטערשטע פייגן קאָן מען ניט צורעכענען), סיידן עס זענען פאראן הונדערט קרוגן (מיט פייגן חולין, און ער ווייסט ניט אויף וועלכן קריג ער האָט ארויפגעלעגט דעם פונט תרומה־פייגן). דעמאָלט ווערט די איינע עפנונג פון דער קריג, אויף וועלכער ער האָט ארויפגעלייגט די תרומה־פייגן, בטל אין די אַנדערע 100 עפנונגען, „ליטרא“, זאָגט ר' בנימין מוספיא אין „מוסף הערוך“, איז דאָס גריכישע וואָרט „ליטרא“, א פונט.

יא. סאה, אויב א סאה פון תרומה (תבואה צי פרוכטן) איז ארויסגעפאלן אויף דער עפנונג (אין דער הויך) פון א מאגאזין־קאסטן (תבואה פון חולין) און ער האָט אראָפגעשארט (אראָפגענומען) די גאַנצע תבואה צי פרוכטן, וועלכע זענען געלעגן אין דער הויך אויף דער עפנונג, זאָגט ר' אליעזר, אז אויב עס איז אין דעם אראָפגעשאַרטן (קיפוי) פאראן הונדערט סאה ווערט בטל (די סאה תרומה) אין די הונדערט און אַיין סאה. אין ירושלמי זענען פאראן אויף דער דאָזיקער משנה צוויי טייטשן, איינער איז, אז אויב עס איז פאראן בלויז אין דעם אראָפגעשאַרטן 100 סאה (א חוץ דער אריינגעפאלענער סאה תרומה) ווערט די תרומה בטל און „גייט אויף“. דער צווייטער טייטש איז, אז אויב עס איז פאראן אין דעם אראָפגעשאַרטן צוזאַמען מיט דער תבואה, וועלכע ליגט אונטן אין מאגאזין, 100 סאה (א חוץ דער תרומה־סאה), ווערט אויף די סאה־תרומה בטל און גייט אויף. ור' יהושע, און ר' יהושע זאָגט, אז זי ווערט ניט בטל, ווייל (לויט דעם צווייטן טייטש פון ירושלמי) ר' יהושע האָלט דאָך אין דער פריער־דיקער משנה, אז די אונטערשטע העלפן ניט מבטל צו זיין די אויבערשטע, סאה תרומה,

תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְגָה עַל פִּי מְגוּרָה יִקְפִּיאָנָהּ, וְאִם כֵּן, לָמָּה אָמַר תְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָת וּמָאָה? בְּשֵׁאינו יָדוּעַ אִם בְּלוּלוֹת הֵן, אוֹ לֹאֵין נִפְלְגָה: יב שְׁתֵּי קָפוֹת, וּשְׁתֵּי מְגוּרוֹת, שֶׁנִּפְלְגָה סָאָה תְּרוּמָה לְתוֹךְ אֶחָת מֵהֶם, וְאִין יָדוּעַ לֵאמֹר מֵהֵן נִפְלְגָה,

מְעֻלוֹת זֹו אֶת זֹו. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, אֲפִילוּ הֵם בְּשֵׁתֵי עֵינֵרוֹת, מְעֻלוֹת זֹו אֶת זֹו: יג אָמַר ר' יוֹסִי מַעֲשֵׂה בָּא לִפְנֵי ר' עֲקִיבָא בְּחַמְשִׁים אָגוּדוֹת שֶׁל יָרֵק שֶׁנִּפְלְגָה אֶחָת מֵהֵן לְתוֹכָן חֲצִיזָה תְּרוּמָה, וְאָמַרְתִּי לִפְנֵי, תַעֲלֶה, לֹא שֶׁתְּרוּמָה עוֹלָה בְּחַמְשִׁים וְאַחַר, אֲלֵא שֶׁהֵיוּ שֵׁם מָאָה וּשְׁנֵי חֲצָאִים:

אויב א סאה פון תרומה-תבואה איז ארויפגעפאלן אויף דער עפענונג פון מאגאזין קאסטן (מיט חולין תבואה), זאל מען אראפשארן פון דער הויך. מען זאל אראפשארן די תבואה וואס ליגט אין דער הויך, און דאס אראפגעשארטע איז תרומה, און די אייבערעבעליבענע אונטערשטע תבואה אין מאגאזין-קאסטן איז חולין. ואם כן, אויב אזוי, פארוואס האט מען געזאגט, אז, תרומה ווערט בטל אין הונדערט און איינס? דאס איז נור אין פאל ווען מען ווייסט ניט (צי די סאה תרומה איז געבליבן אין דער הויך) צי זי האט זיך אויסגעמישט (מיט דער גאנצער תבואה פון מאגאזין-קאסטן) אדער מען ווייסט ניט וואוהין זי איז אריינגעפאלן (צי זי איז אפשר אריינגעפאלן אין דער-מיט פון קאסטן תבואה). דאס איז לויט דער מיינונג פון ר' יהושע, אז אויב מען ווייסט, דאס איז סאה תרומה איז געבליבן אין דער הויך קאן די אונטערשטע תבואה ניט העלפן מבטל צו זיין די סאה תרומה; ווען מען ווייסט ניט, צי די סאה תרומה איז געבליבן אין דער הויך, דעמאלס ווערט דער גאנצער קאסטן תבואה באטראכט אלס איין געמיש.

יב. שתי קופות, צוויי קוישן אדער צוויי קאסטנס (מיט תבואה פון חולין), וואס א סאה תרומה (תבואה) איז אריינגעפאלן אין איינעם פון זיי (אין איינעם פון די קוישן אדער אין איינעם פון די קאסטנס) און מען ווייסט נישט אין וועלכן זי איז אריינגעפאלן, זענען זיי מבטל איינע די אנדערע. אויב אין ביידע קוישן אדער אין ביי דע קאסטנס איז פאראן 100 סאה חולין-תבואה ווערט די אריינגעפאלענע סאה תרומה בטל. די משנה לערנט דא, אז עס מוז ניט דוקא זיין 100 סאה אין איין ארט, נאר עס איז גענוג אויב זיי זענען אין צוויי ערטער, און קיים איז דער ספק, וואוהין די תרומה-סאה איז אריינגעפאלן, נוגע ביידע ערטער, הייסן זיי איין געמיש און זיי ווערן צור-זאמענגערעכנט ביידע צו די 100 סאה. ר' שמעון זאגט, אז אפילו זיי (די צוויי קוישן אדער די צוויי קאסטנס) זענען אין צוויי שטעט, זענען זיי אויך מבטל איינע די אנדערע. מען רעכנט זיי אלס איינס, און אויב עס איז פאראן אין ביידע 100 סאה, זענען זיי מבטל די אריינגעפאלענע סאה תרומה; דאס איז אויב מען ווייסט ניט, אין וועלכן פון די צוויי די סאה-תרומה איז אריינגעפאלן.

יג. אמר ר' יוסי, ר' יוסי האט געזאגט, אז עס איז געווען א מעשה (א שאלה) איז געקומען פאר ר' עקיבא וועגן פופציק בינטלעך גרינס (פון חולין), צווישן וועלכע עס איז אריינגעפאלן איין בינטל גרינס, וואס איז געווען א העלפט תרומה (און די אנדערע העלפט פון דעם אריינגעפאלענעם בינטל גרינס איז געווען חולין); און איך האב געזאגט פאר אים, אז זי (די תרומה) זאל בטל ווערן; ניט דערפאר ווייל תרומה ווערט בטל אין איין און-פופציק (דא זענען געווען נאר פופציק בינטלעך חולין און עס איז אריינגעפילן א בינטל), נאר ווייל עס זענען דארט געווען הונדערט און צוויי העלפטן. ווייל פון דעם אריינגעפאלענעם בינטל איז דאך נאר א העלפט געווען תרומה, קומט ייך אויס, אז די 50 בינטלעך חולין האבן געהאט 100 האלבע-בינטלעך חולין, און

פרק ה

א סאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין, או למעשה ראשון, או למעשה שני, או להקדש בין טמאין בין טהורים, ירקבו, ואם טהורה היתה אותה הסאה, ימכרו לפנהינים בדמי תרומה, חוץ מדמי אותה סאה, ואם למעשה ראשון נפלה, יקרא שם לתרומת מעשה, ואם למעשה שני או להקדש נפלה, תרי אלו יפדו, ואם טמאים היו אותן

פון דעם אריינגעפאלענעם בינטל איז אויך געווען א האלב-בינטל חולין, און נור א האלב בינטל תרומה; ממילא זענען דאך געווען 102 האלבע-בינטלעך פון וועלכע נור איין האלב-בינטל איז געווען תרומה, איז דאך פאראן זאגאר מער ווי 101, עס איז פאראן 102. דעריבער ווערט די תרומה בטל.

פרק ה.

א. סאה, אויב א סאה פון תרומה וואס איז טמא (און טמא'דיקע תרומה טאר אויך א כהן ניט עסן), איז אריינגעפאלן אין ווינציקער פון הונדערט סאה פון חולין, אדער פון מעשר ראשון, אדער פון מעשר שני אדער פון הקדש, סיי די (ווינציקער פון הונדערט סאה תבואה) זענען געווען טמא, סיי זיי זענען געווען טהור, דארף (דער גאנצער געמיש) פארפוילט ווערן. טאר עס קיינער ניט עסן, און אויך א כהן טאר עס ניט עסן, צו ליב דעם וואס די סאה תרומה, וועלכע איז אריינגעפאלן איז דאך טמא, און טמא-תרומה טאר קיינע ניט עסן. די סאה טמא תרומה קאן אויך ניט בטל ווערן אין דעם געמיש, מחמת עס איז דאך ניטא קיין הונדערט און איין סאה (ווי מיר האבן געלערנט פריער פרק ד' משנה ז'). ואם טהורה, און אויב די דאזיקע סאה תרומה (וואס איז אריינגעפאלן אין ווינציקער פון הונדערט סאה חולין) איז געווען טהור (און א כהן מעג איר יא עסן), זאל מען פארקויפן דעם גאנצן געמיש פאר דעם פרייז פון תרומה-תבואה צו א כהן, חוץ דעם געלט פון דער דאזיקער סאה. די סאה תרומה ווערט דאך ניט בטל, ווייל עס איז דאך פאראן ווינציקער פון 100 סאה חולין; דעריבער מעג דאס גאנצע געמיש געגעסן ווערן נור דורך א כהן, און מען דארף דעריבער דאס גאנצע געמיש פארקויפן צו א כהן. דער פרייז פון אזא תבואה איז קלענער ווי פון געוויינטליכע חולין, מחמת נור א כהן קאן זי קויפן, און דער פרייז איז ווי פון תרומה-תבואה, וואס אויך נור א כהן קאן זי קויפן. אבער געלט מעג מען נעמען פאר דעם געמיש, א חוץ פאר דער סאה אריינגעפאלענער תרומה, פאר וועלכער מען טאר ביים כהן ניט נעמען קיין געלט, מחמת זי איז דאך תרומה און זי געהערט סיי ווי צום כהן בחינם. ואם למעשה ראשון, און אויב די סאה טהור-תרומה איז אריינגעפאלן אין (ווינציקער פון הונדערט סאה) מעשר ראשון זאל ער דעם מעשר ראשון מאכן פאר תרומת מעשר. מיר האבן אין דער הקדמה צו מסכת דמאי געשריבן, אז מעשר ראשון דארף מען געבן א לוי, און דער לוי דארף אראפנעמען א צענטל און דאס הייסט תרומת מעשר, וואס דארף גע-געבן ווערן דעם כהן. דער לוי קאן אויך דעם גאנצן מעשר ראשון מאכן תרומת מעשר אויף אן אנדערן מעשר ראשון, וואס ער האט. זאגט די משנה, אז אזוי ווי דעם דאזיקן געמיש מעג דאך עסן נור א כהן קאן מען דאס פארקויפן צו א לוי און ער זאל דעם גאנצן געמיש מעשר ראשון מאכן תרומת מעשר אויף אן אנדערן מעשר ראשון וואס ער האט, און ער גיט אוועק דעם געמיש צום כהן, ואם למעשה שני, און אויב די דאזיקע (סאה טהור-תרומה) איז אריינגעפאלן אין (ווינציקער פון הונדערט סאה) מעשר שני אדער הקדש, זאל מען עס אויסלייזן. מעשר שני (ווי מיר האבן געשריבן אין דער הקדמה צו מסכת דמאי), מעג מען עסן נור אין ירושלים; אבער אויב מען לייזט אויס דעם מעשר שני פאר געלט, דארף מען דאס געלט אוועקפירן קיין ירושלים און דארט קויפן דערפאר עסנווארג און דארט עסן, און דעם אויסגעלייזטן מעשר שני מעג מען

החולין יאכלו נקודים, או קליות | כביצה: ב סאה תרומה טמאה
או ילושו כמי פירות, או יתחלקו | שנפלה לתוך מאה חולין טהורין,
לעסות פרי שלא יהא במקום אחד | ר' אליעזר אומר, תירום ותשרף.

עסן אומעטום. דאָס זעלבע איז אויך, אויב איינער איז מקדיש תבואה, געהערט די תבואה צום בית המקדש, און מען טאָר איר ניט עסן, ווייל זי איז הקדש, הייליג. אָבער מען קאָן די הקדש-תבואה אויסלייזן פאר געלט, און דעמאָלס ווערט דאָס געלט הקדש, און די תבואה ווערט אויס הקדש און יעדער קאָן זי עסן. זאָגט די משנה, אז אין אונזער זער פאל, כדי מען זאָל קאָנען פארקויפן דעם געמיש צו אכהן, זאָל מען דעם מעשר שני אָדער דעם הקדש צוערשט אויסלייזן פאר געלט, און ממילא ווערט דער געמיש פונקט ווי די סאה תרומה וואָלט אריינגעפאלן אין ווינציקער פון 100 סאה חולין, און מען פארקויפט זיי צו א כהן ווי מיר האָבן פריער אין דערזעלבער משנה געלערנט. ואם טמאים, און אויב (די סאה תרומה איז געווען טהור נאָר) די (ווינציקער פון הונדערט סאה) חולין זענען געווען טמא, און די טהור-תרומה קאָן ניט ווערן איצט טמא דורך אַגירין די סמאדיקע חולין, ווייל די תרומה-תבואה האָט נאָכניט געהאָט אַגיריט קיין וואסער אָדער אן אנדער פליסיקייט, וואָס איז איר „מכשיר“, מאַכט איר פעהיק צו קאָנען ווערן טמא (זע וועגן דעם מסכת דמאי פרק ב' משנה ג'); אָבער די שאלה איז: ווי אזוי קאָן מען פארקויפן דעם געמיש צום כהן און ער זאָל מאַכן פון דער געמיש-תבואה מעל און באַקן ברויט, סטייטש דאָדורך וועט דאָך די סאה טהור-תרומה ווערן נאָס פון וואסער ביים קנעטן דאָס מעל און זי וועט דאָך אַגירין די סמאדיקע חולין-מעל און די תרומה וועט אויך טמא ווערן, און מען וועט דאָך דעם גאנצן געמיש ניט קאָנען עסן? זאָגט די משנה דערויף די עצה: יאכלו, מען זאָל עסן דעם תבואה-געמיש „נקודים“, טרוקענערהייט. „ניקודים“ איז דער טייטש טרוקן, ווי אין יהושע ט' „יבש היו נקודים“; אזוי טייטשט רשי אין בכורות כ"ב; דער רמבם טייטשט „ניקודים“, „קליינע ברייטלעך“, און אין יעדן ברייטל איז פאראן טייג ניט אזוי גרויס ווי אן איי, און דער דין איז, אז ווינציקער ווי די גרויס פון אן איי קאָן ניט מטמא זיין; אז קליות, אָדער (מען זאָל עסן די געמיש-תבואה אין אַנגעברענטע קערנער; „קליות“ איז דאָס זעלבע וואָס „קלוי אש“ אין חומש ויקרא ב', וואָס איז דער טייטש אַנברענען די תבואה-קערנער אין פייער און זיי ווערן גוט צום עסן; או ילושו, אָדער מען זאָל קנעטן (דאָס טייג פון תבואה-געמיש) מיט פרוכטן-זאָפט; דער דין איז, אז פרוכטן - זאָפט (מיטן אויסנאָם פון וויין און אייל) זענען ניט מכשיר, און אפילו תבואה ווערט באַנעצט מיט פרוכטן-זאָפט קאָן זי ניט ווערן טמא ווען זי רירט אָן דער-נאָך א טמא זאָך. זאָגט די משנה, אז מען זאָל קנעטן דאָס טייג מיט פרוכטן-זאָפט, או תחלקה, אָדער מען זאָל צעטיילן (דעם תבואה-געמיש) אויף קליינע שטיקלעך, און מ'זאָל יעדעס שטיקל אריינטאָן אין אן אנדער טייג, אזוי אז איז יעדן אָרט (אין יעדן טייג) זאָל ניט זיין ווי די גרויס פון אן איי (פון דעם תבואה-געמיש), ווייל ווי מיר האָבן שוין פריער געזאָגט ביים וואָרט „ניקודים“ איז דער דין, אז עסנוואָרג, וואָס איז קלענער ווי די גרויס פון אן איי, קאָן ניט טמא ווערן, און אויב עס איז געוואָרן טמא, און דער-נאָך האָט מען אַפגעבראַכן א שטיקל און עס איז געוואָרן קלענער פון אן איי, קאָן עס ניט מטמא זיין אנדערע עסנוואָרג ווען עס רירט זיי אָן.

ב. סאה תרומה טמאה, אויב אַ סאה תרומה תבואה, וואָס איז טמא, איז אריינגעפאלן אין הונדערט (סאה) חולין, וואָס זענען טהור, און מיר האָבן דאָך געלערנט פריער פרק ד' משנה ז', אז תרומה ווערט בטל אין הונדערט און איינס, און ממילא דארף מען אויך דאָ ארויסנעמען איין סאה און דערקלערן, אז דאָס איז די אריינגע-פאלענע סאה תרומה און מען גיט זי אוועק צום כהן און די איבריִקע 100 סאה פון געמיש זענען חולין און יעדער מעג זיי עסן. אָבער דאָ איז דאָך די שאלה: וואָס זאָל געשען מיט דער סאה וואָס מען נעמט-ארויס? צי הייסט זי טמא-תרומה און מען דארף איר פארברענען, אָדער טהור-תרומה און דער כהן מעג איר עסן? ר' אליעזר זאָגט,

שְׁאֵנִי אֹמֵר, סָאָה שְׁנִפְלָה הִיא סָאָה
 שְׁעָלְתָהּ. וְחֻכָּא, תְּעֵלָה וְתֵאכְל
 נְקוּדִים, אוֹ קְלָיוֹת, אוֹ תְלוּשׁ בְּמִי
 פִירוֹת, אוֹ תִתְחַלַּק לְעִסּוֹת כְּדִי שְׁלֹא
 יְהֵא בְּמִקּוֹם אֶחָד כְּבִיצָה; גַּ סָּאָה
 תְּרוּמָה טְהוּרָה שְׁנִפְלָה לְמֵאָה חוֹלִין
 וְתֵאכְל נְקוּדִים, אוֹ לְזָרִים וְתֵמְאָה
 לְפָנֵיגַיִם, מָה

מען זאל די סאה ארויסנעמען און פארברענען, מחמת איד זאג (מען נעמט אָ), אז דזעלבע סאה, וועלכע איז אריינגעפאלן, איז דזעלבע סאה וועלכע מען האט ארויס-גענומען. און אזוי ווי אריינגעפאלן איז דאך א סאה תרומה טמאה, דארף אויך די ארויסגענומענע סאה באטראכט ווערן ווי תרומה טמאה און מען דארף איר פארברענען. וחקמים, אבער די חכמים זאגן, אז מען זאל ארויסנעמען די סאה און מען זאל איר עסן אדער ניקודים (טרוקן, אדער קליינע ברייטלעך, ווי מיר האָבן געלערנט אין דער פריערדיקער משנה), אדער אין אנגעברענטע קערנדלעך, אדער מען זאל איר קנעטן מיט פרוכטן-זאפט אדער מען זאל איר צעטיילן אויף שטיקלעך און יעדעס שטיקל זאל מען אריינגעבן אין אן אנדערן טייג, כדי עס זאל אין יעדן אָרט (אין יעדן טייג) ניט זיין ווי די גרויס פון אן איי. דעם טייטש פון אלע זאכן האָבן מיר געגעבן אין דער פריערדיקער משנה. מען דארף דאָס טאָן, כדי עס זאל ניט טמא ווערן דער טהור-טייל ביים קנעטן, טייל מפרשים (דער ר"ש אין נאָמען פון רש"י) טייטשן, אז "תעלה", אויפגיין, מיינט דאָ אינגאנצן בטל ווערן און מען דארף ניט ארויסנעמען, לויט די חכמים, די סאה, און דער גאנצער געמיש דארף געגעסן ווערן אדער טרו-קענערהייט, אדער לויט די אנדערע מיטלן, כדי עס זאל ניט טמא ווערן ביים קנעטן דאָס טייג מיט וואסער.

ג. סאה תרומה טהורה, אויב אַ סאה תרומה תבואה וועלכע איז טהור, איז אריינגעפאלן אין הונדערט סאה תבואה חולין וועלכע זענען טמא, גייט די סאה אויף (מען נעמט ארויס איין סאה פון געמיש) און מען זאל זי עסן אדער טריקענערהייט, אדער אנגעברענטע קערנדלעך, אדער זי זאל געקנעטן ווערן מיט פרוכטן-זאפט, אדער זי זאל צעטיילט ווערן אויף שטיקלעך און יעדעס שטיקל זאל מען אריינגעבן אין אן אנדערע טייג, כדי עס זאל אין יעדן אָרט (אין יעדן טייג) ניט זיין די גרויס פון אן איי. דאָ איז אויך ר' אליעזר מודה, אז מען מעג די ארויסגענומענע סאה עסן, מחמת אויב מען באטראכט זי אלס די סאה תרומה, וואָס איז אריינגעפאלן. איז זי דאך א סאה טהור-תרומה, מעג מען דאך איר עסן, ווידער אויב זי איז טמא איז זי דאך חולין, און טמא-חולין מעג מען דאך עסן.

ד. סאה תרומה טמאה, אויב אַ סאה תרומה וועלכע איז טמא, איז אריינגעפאלן אין הונדערט סאה תרומה וועלכע זענען טהור, און די טהור-תרומה איז טרוקענע, האָט ניט אנגעפירט קיינמאל קיין וואסער אדער די אנדערע פליסיקייטן און זי קאָן דעריבער ניט טמא ווערן דורך אַנרירן די טמא-תרומה (ווי מיר האָבן געשריבן פריער משנה א'), בית, שמאי, די בית שמאי אסרן. (צו עסן דעם געמיש). כאָטש ווען אין סאה תרומה פאלט אריין אין הונדערט סאה חולין ווערט דאך די תרומה-סאה בטל, אָבער טמא תרומה אין טהור-תרומה, אפילו איין סאה אין הונדערט סאה, ווערט ניט בטל. ובית הלל, אָבער די בית הלל זענען מתיר (צו עסן דעם גאנצן געמיש). זיי האלטן, אז אויך טמא-תרומה ווערט בטל אין טהור תרומה אויב עס איז אריינגעפאלן איין סאה אין הונדערט. אָמרו, האָבן געזאָגט די בית הלל צו די בית שמאי: ווייל טהור-תרומה טאָר א ניט-כהן (זרים, ניט-כהנים, דאָס מיינט אַ ישראל אדער א לוי) ניט עסן, און טמא-תרומה טאָר א כהן ניט עסן, אזוי ווי טהור-תרומה

טְהוֹרָה עוֹלָה, אַף טְמֵאָה תַעֲלֶה? | לְאַחַר שְׁהוֹדִי, ר' אֱלִיעֶזֶר אָמַר, אָמְרוּ לָהֶם בְּשֵׁי, לֹא אִם הָעֶלּוּ תִירוֹם וְתִשְׁרֹף, וְחָכֵ"א אָבְדָה כְּמִיעוּטָה; הִיא קִטָּה תְרוּמָה שְׁנִפְלָה לְמֵאָה, הַגְבִּיהָ וְנִפְלָה לְמָקוֹם אַחַר ר' אֱלִיעֶזֶר אָמַר, מְדַמְעַת כְּתִירוּמָה הָאֶסְרָה לְזָרִים, אֵת הַטְּמֵאָה.

ווערט בטל (ווען זי מישט זיך אויס אין הונדערט חולין), אזוי דארף טמא-תרומה בטל ווערן (און ווערן מותר, ווען זי מישט זיך אויס מיט הונדערט טהור-תרומה); האָבן די בית שמאי זיי אָפּגעענטפּערט; נייג, אויב חולין, וואָס זענען לייכט, מחמת זיי זיינען דאָך מותר צו עסן צו זרים (ניט כֹּהֲנִים) קאָנען (הונדערט סאה חולין) מבטל זיין (איין סאה) טהור תרומה, צי שוין זשע זאָל תרומה, וואָס איז האַרְבֵּי, ווייל זרים (ניט כהנים) טאָרן איר ניט עסן, מבטל זיין טמא-תרומה? עס ווייזט אויס, אז כאָטש די בית שמאי האָבן אָפּגעענטפּערט די בית הלל, האָבן זיי פּונדעסטוועגן דערנאָך מודה געווען, אז די בית הלל זענען גערעכט. לאחר שהודו, נאָכדעם ווי די בית שמאי האָבן מודה געווען צו די בית הלל, איז שוין אויך ביי די תנאים, וואָס האָבן געהאלטן פריער מיט די בית שמאי (ווי למשל ר' אליעזר, וועגן וועלכען עס ווערט אין ירושלמי געזאָגט, אז „שמותי הוא“, ער האַלט טיילמאָל מיט די בית שמאי), געווען די שאלה; צי דארף מען ארויסנעמען די סאה, פונקט ווי ווען זי פאלט אריין אין חולין, צי ניט? ר' אליעזר זאָגט, אז מען זאָל זי ארויסנעמען און פארברענען. ווייל אויך פריער אין משנה ב' האַלט ר' אליעזר, אז די סאה, וועלכע מען נעמט ארויס, ווערט באטראכט אלס די זעלבע סאה, וועלכע איז אריינגעפאלן, און דעריבער הייסט די סאה דאָ טמא-תרומה און מען דארף איר פארברענען. וְחַכְמִים, אָבער די חכמים זאָגן, אז זי ווערט פארלוירן אין איר מינדער-הייט. לויט די חכמים דארף מען אינגאנצן ניט ארויסנעמען קיין סאה, נאָר דער גאנצער געמיש איז טהור-תרומה און כהנים מעגן זי עסן; מחמת די אריינגעפאלענע סאה טמא-תרומה איז בטל געוואָרן אין די הונדערט סאה טהור-תרומה, ווען תרומה פאלט אריין אין חולין דארף מען ארויסנעמען, כדי אוועקצוגעבן די סאה צום כהן, כדי דער כהן זאָל ניט היזק האָבן („גזל השבט“, מען זאָל ניט באַגזל-ענען דעם שבט פֿון די כהנים); אָבער דאָ געהערט דאָך סיי ווי אלץ צו די כהנים, דארף מען גאַרניט ארויסנעמען.

ה. סאה תרומה, אויב אַ סאה תרומה איז אריינגעפאלן אין הונדערט (סאה חולין), און ווי מיר האָבן געלערנט נעמט מען ארויס איין סאה און זי ווערט באטראכט אלס תרומה, און די איבריגע הונדערט זענען חולין), און מען האָט ארויסגענומען א סאה (אלס תרומה) און זי איז אריינגעפאלן אין אַן אנדער אַרט (אין אנדערע חולין, אָבער אין ווינציקער פון הונדערט סאה), זאָגט ר' אליעזר, אז זי איז „מדמע“ ווי זיכערע תרומה, מיר האָבן שוין דערקלערט אין דער הקדמה צו מסכת תרומות און אויך פריער פרק ד' משנה ז', אז „מדמע“ הייסט ווען די חולין, אין וועלכע תרומה איז אריינגעפאלן, איז ניט 100 מאָל אזוי פיל וויפיל די אריינגעפאלענע תרומה; דעמאָלט ווערט די גאַנצע חולין אסור צו עסן פאר א ניט א כהן, אזוי ווי תרומה דאָס הייסט „מדמע“, פון וואָרט „דמע“, וואָס איז דער טייטש תרומה (זע אין דער הקדמה צו דער מסכת תרומות). זאָגט ר' אליעזר, אז ווייל די סאה, וועלכע מען נעמט ארויס, ווערט באַטראַכט ווי תרומה (כאָטש באמת ווייסט מען דאָך ניט צי דאָס איז זי די אריינגעפאלענע תרומה-סאה), דעריבער האָט זי דעם דין פון זיכערער תרומה (תרומת ודאי), און אז זי פאלט אריין אין, למשל, 99 סאה פון חולין אסר'ט זי די גאנצע חולין, מחמת עס איז ניט פאראן קיין 100 סאה חולין צו דער איינער סאה תרומה. ר' אליעזר האַלט זיך ביי זיין שיטה פון פריער אין משנה ב', אז מען זאָגט, דאָס דיזעלבע סאה, וועלכע איז אריינגעפאלן, איז דיזעלבע סאה, וועלכע מען האָט ארויסגענומען.

וְדָאֵי נַחֲכָא אֵינְהּ מְדַמַּעַת אֱלָא | אֲזִינְהּ מְדַמַּעַת כְּתְרוּמָהּ וְדָאֵי נַחֲכָא
 לְפִי חֶשְׁבוֹן ; וְ כִּסְאָה תְרוּמָה שְׁנַפְלָה | אֵינְהּ מְדַמַּעַת מְדַמַּעַת אֱלָא לְפִי חֶשְׁבוֹן.
 לְפָחוֹת מִמָּאָה וְנִדְמַעֵי וְנִפְל מִן | וְאֵינְהּ מְדַמַּעַת מְדַמַּעַת אֱלָא לְפִי
 מְדַמַּעַת לְמָקוֹם אַחֲרֵי ר' אֱלִיעֶזֶר | וְאֵינְהּ מְדַמַּעַת מְדַמַּעַת אֱלָא לְפִי חֶשְׁבוֹן.

וחכמים, אָבער די חכמים זָאָגן, אז זי איז נור מדמע לויט דעם חשבון. דאָס הייסט, אז ווייל די דאָזיקע סאה האָט מען ארויסגענומען פון א געמיש פון 101 סאה, אין וועל- כע נור 1 סאה איז געווען תרומה, אנטהאלט די דאָזיקע סאה ניט מער ווי איין 101סטל סאה תרומה און 100 הונדערט און איינסטלעך חולין, און אז זי פאלט אריין אין אנדער- רע חולין הייסט עס ניט, אז א גאנצע סאה תרומה איז אריינגעפאלן אין חולין, נאָר אז עס איז אריינגעפאלן בלויז איין 101סטל סאה תרומה.

ו. סאה תרומה, אויב א סאה תרומה איז אריינגעפאלן אין ווינציקער פון הונ- דערט סאה (חולין) און זענען אלע גשוואָרן „מדומע“ (דאָס הייסט דער גאנצער גע- מיש ווערט באטראכט ווי תרומה), און פון דאָזיקן „מדומע“ געמיש איז אריינגעפאלן א טייל אין אנדער אָרט (אין אנדערע חולין). זאָגט ר' אליעזר אז דאָס אריינגעפאל- לענע איז מדמע די אנדערע חולין א שטייגער ווי עס (דאָס אריינגעפאלענע) וואָלט גע- ווען זיכערע תרומה. ר' אליעזר האָלט, אז קוים איז די סאה תרומה, אריינפאלנדיק למשל אין 99 סאה חולין, ניט בטל געוואָרן, און אלץ, די גאנצע 100 סאה, ווערן בא- טראכט אלס „מדומע“, דאָס הייסט, אלס תרומה, און ניט א כהן טאָר זיי ניט עסן, דע- ריבער אויב א סאה פון דאָזיקן געמיש איז אריינגעפאלן אין אנדערע חולין, לאָמיר זאָגן אויך אין 99 סאה, אסר'ט עס די אַנדערע חולין פונקט אזוי ווי די אריינגעפאלע- נע סאה וואָלט געווען אינגאנצן תרומה. וחכמים, אָבער די חכמים זָאָגן, אז די „מדומע“ (דער געמיש פון תרומה מיט חולין) קאָן ניט מדמע-זיין (אסרן אנדערן חולין, אויב ער פאלט אריין אין אים) נאָר לויטן חשבון. למשל אין אונזער פאל הייסט עס, אז אַ סאה פון דעם מדומע, פון דעם געמיש האָט ניט מער ווי איין הונדערט תרומה און 99 הונדערטסטלעך חולין, און אויב אין די אַנדערע חולין איז פאראן איין סאה חולין, דאָס הייסט 100 הונדערטסטלעך איז זי מבטל די דאָזיקע אריינגעפאלענע סאה, אזוי זאָגט דער רמב"ם, דער ר"ש זאָגט, אז אפילו די 99 הונדערטסטלעך חולין פון דער- זעלבער סאה, וואָס איז אריינגעפאלן, ווערן אויך צוגערעכנט צום נייעם חולין צו העלפן מבטל מאַכן דאָס הונדערטסטל תרומה, ואין המחומץ, און דאָס זויער-טייג (פון תרומה) קאָן ניט זויער מאַכן (דאָס טייג פון חולין) נאָר לויטן חשבון. ווען מען וויל אז טייג זאָל יערן טוט מען אריין אין דעם א שטיקל זויער-טייג, וואָס מאכט עס „זויער“, יערן, אויב מען האָט אריינגעטאָן א שטיקל זויער-טייג פון תרומה אין א גרויסן טייג פון חולין און די טייג האָט געיערט („זויער“ געוואָרן), ווערט די גאנצע טייג אסור צו עסן פאר ניט-כהנים; זי האָט אינגאנצן דעם דין פון תרומה, מחמת זי איז זויער גע- וואָרן דורך תרומה-טייג, אויב מען האָט דערנאָך פון גאנצן טייג, נאָכדעם ווי עס איז זויער געוואָרן, גענומען א שטיקל און אריינגעטאָן אין אַן אַנדערן טייג פון חולין און עס זויער געמאכט, זאָגט מען ניט, אז דאָס גאנצע שטיקל פון דעם זויער-טייג איז געווען תרומה און מחמת עס האָט זויער געמאכט דאָס אַנדערע חולין-טייג, ווערט דאָס טייג אסור צו עסן פאר ניט-כהנים, נאָר מען שאצט אָפּ וויפיל תרומה-זויער-טייג איז געווען אין דעם צווייטן שטיקל זויער-טייג, און מען זעט; אויב אזא שטיקל תרומה-זויער-טייג, וואָס קומט ארויס לויט דער אָפּשאצונג, לויט דעם חשבון, וואָלט געקאָנט מאַכן זויער דאָס צווייטע חולין-טייג, ווערט דאָס חולין-טייג אסור, אויב אָבער דורך אזא שטיקל זויער-טייג וואָלט דאָס צווייטע חולין-טייג ניט געוואָרן זויער, און דאָס וואָס עס איז יאָ געוואָרן זויער איז מחמת צום תרומה-זויער-טייג איז צוגעקומען דאָס חולין-זויער-טייג, איז עס מותר, ואין המים, און געשעפטע (שאובין) וואסער מאַכן

את המקוה אלא לפי חשבון: | שתְּרִיבָה תְּרוּמָה עַל הַחֻלִּין: ח סָאָה
 ז סָאָה תְּרוּמָה שְׁנַפְלָה לְמֵאָה, | תְּרוּמָה שְׁנַפְלָה לְמֵאָה, וְלֹא הִסְפִּיק
 הַגְּבִיבָה וְנִפְלָה אַחֲרֶיהָ, | הַגְּבִיבָה עַד שְׁנַפְלָה אַחֲרֶיהָ, הֲרִי
 וְנִפְלָה אַחֲרֶיהָ, | הֲרִי זֶה מְתַרְתֵּי עַד זֶה אֲסוּרָה, ר' שְׁמַעוֹן מְתִיר: חז סָאָה

ניט פסול די מקוה נאך לויט השבון. דער דין איז, אז ווען איינער ווערט טמא דארף ער זיך טובל זיין אין א מקוה מיט וואסער פון פירציק סאה (יעדער סאה איז 6 טעפ, 6 קבים). דאס וואסער מוז אדער גיין נאטירליך פון דער ערד אדער זיין פון רעגן-וואסער. אויב א מקוה האט געהאט ווינציקער פון 40 סאה אזא כשרע וואסער און מען האט אין איר אריינגעגאסן 3 קווארט (שלשה לוגין) געשעפט וואסער, דאס הייסט, וואסער, וואס איז געשעפט געווארן אין א כלי, ווערט די מקוה פסול און מען טאר זיך אין איר ניט טובל זיין. דאס איז נאך אז מען האט אריינגעגאסן אין דער מקוה די 3 קווארט געשעפטע וואסער פון 1 אדער 2 אדער 3 כלים, לפחות א קווארט פון א כלי; אויב אבער מען האט אריינגעגאסן די געשעפטע וואסער פון 4 כלים, איז דאך אויסגעקומען פון איין ווינציקער פון א קווארט געשעפטע וואסער, איז די מקוה כשר. דאס איז דער טייטש פון דער משנה, אז די געשעפטע וואסער פסל'ן די מקוה נאך לויט דעם חשבון, דאס הייסט לויט דעם חשבון פון די כלים. אזוי טייטשט דער רמבם, לויט דעם תנא יוסף בן חוני און דער גמרא תמורה י"ב. א צווייטער פשט, וועלכער ווערט אויך געבראכט אין תמורה י"ב איז, אז אויב מען האט די געשעפטע וואסער ניט אריינגעגאסן אין מקוה מיט כלים, נאך מען האט זיי געצויגן דורך „המשכה“, אויף דער ערד, איז אויב עס איז פריער געווען אין מקוה מער ווי א העלפט (מער ווי 20 סאה) כשר'ע וואסער, ניט-געשעפטע, קאנען די געשעפטע וואסער, וועלכע זענען ווינציקער פון 20 סאה, ניט פסלענען די מקוה; און דאס מיינט „לויט חשבון“.

ז. סאה תרומה, אויב א סאה תרומה איז אריינגעפאלן אין הונדערט (סאה פון חולין), און מען האט ארויסגענומען איין סאה (ווי מיר האבן פריער געלערנט, און די איבעריקע הונדערט סאה פון געמיש זענען מותר), און דערנאך איז אריינגעפאלן (אין די איבריגע הונדערט סאה) אן אנדערע סאה תרומה, און מען האט ווידער ארויסגענומען א סאה, און עס איז ווידער אריינגעפאלן (אין די הונדערט סאה) אן אנדערע סאה תרומה, איז מותר. יעדער, אפילו א ניט-כהן, מעג זיי עסן, ווייל יעדע אריינגעפאלענע סאה תבואה ווערט בטל אין די הונדערט סאה. עד שתרבה. ביז די תרומה וועט ווערן מער פון דער חולין. דערויף זענען פאראן צוויי טייטשן. דער רמבם טייטשט, אז אויב עס זענען כסדר אזוי אריינגעפאלן סאה'ן תרומה ביז עס זענען אריינגעפאלן 100 מיט עפיס סאה תרומה, אין דער חולין איז דאך געווען נור 100 סאה, דעמאלס ווערט אלץ אסור אלס תרומה. דער ר"ש טייטשט, אז אויב עס זענען אריינגעפאלן 51 סאה תרומה ווערט אלץ אסור. מחמת מען האט מורא טאמער האט מען ביים ארויסנעמען ארויסגענומען די 50 סאה נור חולין, און ממילא איז דאך געבליבן אין געמיש נור 50 סאה חולין (פון די ערשטע 100) און תרומה איז פאראן 51 סאה, איז דאך תרומה פאראן מער.

ח. סאה תרומה, אויב א סאה תרומה איז אריינגעפאלן אין הונדערט (סאה חולין) און איידער מען האט ארויסגענומען די סאה (ווי מיר האבן פריער געלערנט, אז איין סאה דארף מען ארויסנעמען, און זי ווערט באטראכט אלס תרומה) איז אריינגעפאלן אן אנדערע סאה תרומה, איז (דאס גאנצע געמיש) אסור. ווייל עס איז דאך שוין פאראן צוויי סאה תרומה אויף הונדערט חולין, דעריבער ווערן זיי ניט בטל, און דאס גאנצע געמיש איז אסור צום עסן פאר ניט-כהנים. ור' שמעון, אבער ר' שמעון איז מתיר. מחמת ר' שמעון האלט, אז ווען די ערשטע סאה איז אריינגעפאלן איז זי דאך בטל גע-

תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לַמָּאָה, וְטָחָנָן וּפְחָתָהּ, וְאָסוּר. אִם יָדוּעַ שֶׁהַחֲטִיִּים שָׁל חוּלִין
 בְּשֵׁם שֶׁפְּחָתוּ הַחוּלִין, בְּךָ פְּחָתָהּ | תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לַמָּאָה, וְטָחָנָן וּפְחָתָהּ, וְאָסוּר. אִם יָדוּעַ שֶׁהַחֲטִיִּים שָׁל חוּלִין
 הַתְּרוּמָה וּבִמְתָּהּ. סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ | תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לַפְּחוֹת מִמָּאָה,
 לַפְּחוֹת מִמָּאָה, וְטָחָנָן וְהוֹתִירוּ. בְּשֵׁם | וְאַחַר כֵּן נִפְלוּ שָׁם חוּלִין, אִם שׁוּגַג
 שֶׁהוֹתִירוּ הַחוּלִין. בְּךָ הוֹתִירָה הַתְּרוּמָה | מְתָר, וְאִם מְזִיד אָסוּר;

פרק ו

א הָאוֹכֵל תְּרוּמָה שׁוּגַג, מְשַׁלֵּם קָרְן וְחוּמֵשׁ. אֶחָד הָאוֹכֵל, וְאַחַד

וּוֹאֲרָן, אִין דָּאָס וּוֹאָס מֵעַן הָאֵט אִיר נִיט אַרוֹיסגענומען שאדט נִיט, ווייל „כל העומד להרים
 כמורם דמי“, ווייל דָּאָס וּוֹאָס מֵעַן דאַרף אַרוֹיסנעמען, אִין גלייך ווי מֵעַן הָאֵט עס שוין
 אַרוֹיסגענומען; און ווען די צווייטע סאה תְּרוּמָה פאלט אַריין אִין זי וואָלט אַריינגע-
 פאלן אליין אִין 100 סאה חולין און זי ווערט אויך בטל.

ט. סאה תְּרוּמָה, אויב א סאה תְּרוּמָה (ווייץ) אִין אַריינגעפאלן אִין הונדערט (סאה
 חולין) און מֵעַן הָאֵט דָּאָס געמיש צעמאָלן און עס אִין געוואָרן ווינציקער (פון הונדערט
 און אַיין סאה). זאָגט מען, אז אזוי ווי עס אִין ווינציקער געוואָרן דער חולין אזוי אִין
 ווינציקער געוואָרן די תְּרוּמָה און מֵעַן מעג. מֵעַן הָאֵט נִיט מורא, טאַמער אִין געוואָרן
 ווינציקער דער חולין פון 100 סאה, און די סאה תְּרוּמָה אִין געבליבן דיזעלבע, און
 עס אִין דערביבער נִיט פאַראַן קיין 100 חולין אויף 1 תְּרוּמָה; נאָר מֵעַן נעמט אָן אז סיי די
 חולין און סיי די תְּרוּמָה זענען גלייך געוואָרן ווינציקער. סאה תְּרוּמָה, אויב א סאה תְּרוּמָה
 אִין אַריינגעפאלן אִין ווינציקער פון הונדערט (סאה חולין) און מֵעַן הָאֵט זיי צעמאָלן און
 עס אִין געוואָרן מער (עס אִין געוואָרן 101 סאה) זאָגט מען, אז אזוי ווי די חולין אִין גע-
 וואָרן מער אזוי אִין אויך די תְּרוּמָה געוואָרן מער, און מֵעַן טאַרניט. מֵעַן זאָגט נִיט, אז די
 חולין זענען געוואָרן 100 סאה, נאָר מֵעַן זאָגט, אז די פאַרמערונג אִין געווען סיי ביי די
 חולין און סיי ביי דער תְּרוּמָה, און ממילא אִין דאָך נִיטאָ קיין 100 מאָל חולין אויף 1
 תְּרוּמָה, און עס אִין אסור. אס ידוע, אויב מֵעַן ווייסט, אז די ווייץ פון חולין זענען געווען
 בעסערע פון די תְּרוּמָה-ווייץ (און נאָכן צעמאָלן אִין געוואָרן מער) מעג מֵעַן עסן (דָּאָס
 געמיש). מחמת איצט קאָן מֵעַן טאַקע אָננעמען, אז די פאַרמערונג אִין פאַרגעקומען נור
 ביי די בעסערע חולין-ווייץ, ממילא אִין דאָך פאַראַן 100 סאה חולין אויף 1 סאה תְּרוּמָה,
 און יעדער מעג דָּאָס געמיש עסן. סאה תְּרוּמָה, אויב א סאה תְּרוּמָה אִין אַריינגעפאלן אִין
 ווינציקער פון הונדערט (סאה חולין), און דערנאָך אִין דאָרט (אִין דעם געמיש) צוגעפאלן
 נאָך חולין (און עס אִין געוואָרן 100 סאה חולין אויף דער איינער סאה תְּרוּמָה), אִין אויב
 דָּאָס צו-פאלן פון חולין אִין פאַרגעקומען בשוגג (מֵעַן הָאֵט עס נִיט אַריינגעוואָרן בכוונה,
 כדי מתיר צו מאַכן דעם געמיש) מעג (יעדער עסן דָּאָס געמיש). מחמת איצט אִין דאָך
 פאַראַן הונדערט סאה חולין אויף איין סאה תְּרוּמָה, ואם מזיד, אויב אָבער מֵעַן הָאֵט אַריינ-
 געוואָרן די חולין במזיד (מיט דער כוונה, כדי עס זאָל זיין מער חולין אִין געמיש און
 עס זאָל ווערן מותר), טאַר מען נִיט (טאַרן נִיט-כהניס נִיט עסן דָּאָס געמיש). דָּאָס אִין דער
 דין פון „אִין מבטלין איסור לכתחילה“, מֵעַן טאַר נִיט לכתחילה צוגעבן אוי פיל מותר-
 זאָכן צו זאָכן, וועלכע זענען אסור, כדי די פאַרבאָטענע זאָכן זאָלן בטל ווערן. אויב
 איינער טוט עס יאָ באשטראַפט מֵעַן אים דערמיט, וואָס דער איסור ווערט נִיט בטל.

פרק ו

א. האוכל, אז איינער (וועלכער אִין נִיט קיין כהן, נאָר אַ ישראל אָדער א לוי, וואָס
 טאַר נִיט עסן קיין תְּרוּמָה) הָאֵט געגעסן תְּרוּמָה בשוגג (ער הָאֵט נִיט געוואוסט, אָז עס אִין
 תְּרוּמָה, אָדער ער הָאֵט נִיט געוואוסט, אז מֵעַן טאַר נִיט עסן), דאַרף ער באַצאָלן דעם כהן
 דעם קָרְן (דעם ווערט, וויפיל די אויפגעטענע תְּרוּמָה הָאֵט באַטראַפן) און דערצו
 נאָך א „פיפטל“ (חומש). דָּאָס פיפטל אִין אייגענטליך א פערטל פון ווערט פון דער

השֹׁתֵהּ, וְאָחֵד הַסֶּדֶךְ. אָחֵד תְּרוּמָה | אִם רָצָה הַכֹּהֵן לְמַחֹל אֵינּוּ מִזְחָל;
 טְהוֹרָה, וְאָחֵד תְּרוּמָה טְמֵאָה, מִשְׁלָם | בַּת יִשְׂרָאֵל שְׂאֵכְלָה תְּרוּמָה,
 חוֹמְשָׁה וְחוֹמֵשׁ חוֹמְשָׁה. אֵינּוּ מִשְׁלָם | וְאַחַר כֵּן נִשְׂאֵת לְכַהֵן, אִם תְּרוּמָה
 תְּרוּמָה, אֲלֵא חוֹלִין מְתוּקִים, וְהֵם | שְׂלֵא זָכָה בָּהּ בְּהֵן אֲכָלָה, מִשְׁלֵמַת
 גְּעִשׂוֹן תְּרוּמָה. וְהַתְּשִׁלוּמִין תְּרוּמָה, | קָרָן וְחוֹמֵשׁ לְעֲצָמָה. וְאִם תְּרוּמָה

אויפגעגעסענער תרומה. למשל, אז איינער האָט געגעסן תרומה פאר א דינר, דארף ער באַצאָלן אנדערע תבואה דעם ווערט פון א דינר, דאָס איז דער „קרן“, און ער דארף נאָך צוגעבן פאר א פערטל דינר אלס חומש. עס הייסט א פיפטל, מחמת ער דארף געבן פינף פערטל, וויפיל די אויפגעגעסענע תרומה האָט באטרָאָפן, און דעריבער הייסט דאָס פיפטע פערטל א „פיפטל“, „חומש“. אחד, סיי איינער עסט (תרומה בשוגג), סיי איינער טרינקט, און סיי איינער שמירט זיך (מיט אייל פון תרומה בשוגג), סיי ווען די תרומה איז טהור, סיי ווען די תרומה איז טמא, דארף ער אלץ באַצאָלן (אויך) דעם חומש; און (אויב ער האָט געגעסן) דאָס פיפטל, דעם חומש) דארף ער צאָלן א „חומש“ אויך אויף דעם אויפגעגעסענעם פיפטל (חומש חומשה). למשל, אז איינער האָט שוין באַצאָלט אַנ־דערע תבואה פאר א דינר, און האָט נאָך צוגעלייגט תבואה פאר א פערטל דינר אלס חומש, איז דער דין אז די פינף פערטל דינר תבואה ווערן תרומה. אויב איינער האָט גע־געסן אפילו נור דאָס פערטל־דינר־תבואה, וואָס ער האָט באַצאָלט אלס חומש, דארף ער דערפאר ווידער באַצאָלן א פערטל דינר תבואה אלס קרן, און א פערטל פון פערטל דינר (א 16טל דינר) תבואה אלס חומש; דאָס הייסט „חומש חומשה“, א „פיפטל פאר דעם פיפטל“. אינו משלם, ער (דער וואָס האָט געגעסן תרומה בשוגג) טאָר ניט באַצאָלן מיט תרומה־תבואה, נאָר ער באַצאָלט פארראכטענע חולין (וואָס מען האָט שוין אראָפגענומען פון זיי תרומה און אלע מעשרות), און זיי (די דאָזיקע באַצאָלטע חולין) ווערן תרומה. די משנה לערנט דאָ, אז ניט נאָר טאָר ער ניט באַצאָלן דעם כהן מיט געלט, נאָר אויך ניט מיט תרומה; ער מוז באַצאָלן מיט פארראכטענער חולין, פון וועלכע מען האָט אָפגע־שיידט די תרומה און אלע מעשרות („חולין מתוקנים“) און די דאָזיקע חולין ווערן תרומה, והתשלוּמין, און (אויב מען האָט) די דאָזיקע באַצאָלטע חולין (וועלכע זענען גע־וואָרן תרומה, געגעסן פערטל דארף מען ווידער באַצאָלן חולין און זיי) ווערן אויך תרומה. מיטן וואָרט „תשלוּמים“ מיינט דאָ די משנה (אזוי טייטשן די מפרשים) דאָס באַצאָלן פארן עסן בשוגג די באַצאָלטע חולין, וועלכע זענען געוואָרן תרומה. אס רצה, אויב דער כהן (וועמענס תרומה מ'האָט געגעסן בשוגג) וויל מוחל זיין (שענקן) אז מען זאָל אים ניט באַצאָלן) קאָן ער ניט מוחל זיין. מחמת די תורה האָט אָנגעזאָגט (ויקרא כ"ב), אז מען זאָל צאָלן מיט תבואה און עס ווערט תרומה, הייליק, איז עס ניט א פריוואטע זאך פון כהן, נאָר די באַצאָלונג מוז פאָרקומען.

ב. בת ישראל, אויב די טאָכטער פון א ישראל (וועלכע טאָר ניט עסן קיין תרומה) האָט געגעסן בשוגג תרומה (וועלכע זי האָט געהאָט אָפגעשיידט), און דערנאָך האָט זי חתונה געהאט צו א כהן (און נאָך דער חתונה מעג זי, אלס די פרוי פון א כהן, עסן תרומה), איז דער דין, אז אויב זי האָט געגעסן תרומה (וועלכע זי האָט אָפגעשיידט פון איר תבואה) איידער דער כהן האָט גענומען פון איר די תרומה, באַצאָלט זי דעם קרן און דאָס פיפטל צו זיך אליין. מחמת זי איז איצט די פרוי פון א כהן, האָט זי אויך דאָס רעכט צו נעמען תרומה און צו עסן תרומה, דעריבער דארף זי באַצאָלן דעם קרן (דעם ווערט פון דער אויפגעגעסענער תרומה) און דאָס פיפטל (חומש) מיט חולין, און די חולין ווערן תרומה, אָבער זי דארף ניט געבן דאָס צו קיין שום כהן, נאָר זי קאָן דאָס געבן צו זיך אליין, ווייל זי האָט אויך דאָס רעכט צו נעמען תרומה; באַצאָלן מוז זי, נאָר זי פארהאלט די באַצאָלונג פאר זיך אליין, ואם תרומה, און זי האָט געגעסן די תרומה נאָכדעם ווי

שְׁזָכָה בָּהּ בְּהֵן אֶכְלָהּ, מִשְׁלֶמֶת קָרָן לְבַעֲלִים וְחֹמֶשׁ לְעֲצָמָהּ. מִפְּנֵי שְׁאִמְרוּ, הָאוֹכֵל תְּרוּמָה שְׂגוּגָה מִשְׁלֵם קָרָן לְבַעֲלִים וְחֹמֶשׁ לְכָל מִי שִׁירְצָה: וְהַמַּאֲכִיל אֶת פְּעֻלָּיו, וְאֶת אוֹרְחָיו תְּרוּמָה, הוּא מִשְׁלֵם אֶת הַקָּרָן, וְהֵם

מִשְׁלָמִין אֶת הַחֹמֶשׁ, דִּיר מֵאִירָה. וְחִבְיָא הֵם מִשְׁלָמִין קָרָן וְחֹמֶשׁ, וְהוּא מִשְׁלֵם לָהֶם דְּמֵי סְעוּדָתָן: דְּהַגְנוּב תְּרוּמָה וְלֹא אֶכְלָהּ, מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי בִפְלֵ דְמֵי תְרוּמָה, אֶכְלָהּ, מִשְׁלֵם שְׁנֵי קָרְנִים וְחֹמֶשׁ, קָרָן

זי האַט שוין געהאַט איהר אוועקגעגעבן צו א כהן (און דערנאָך האַט זי חתונה געהאַט צו אַ כהן), דאַרף זי באַצאָלן דעם קרן (דעם ווערט פון דער אויפגעעסענער תְּרוּמָה) דעם בעל הבית (דעם כהן), צו וועמען די תְּרוּמָה האַט שוין געהערט), און דעם חומש (דאָס פֿיפטל) קאָן זי נעמען פֿאַר זיך. אויך אין דעם פֿאַל מוז זי באַצאָלן מיט חולין, וועלכע ווערן תְּרוּמָה; נאָר זי מוז געבן דעם כהן בלויו די פֿיר פֿערטל, דעם קרן, דאַקייגן דעם חומש, דאָס פֿיפטע פֿירטל קאָן זי פֿאַרהאַלטן פֿאַר זיך. מפְּנֵי שְׁאִמְרוּ, ווייל (די חכמים) האָבן געזאָגט, אז איינער עסט בשוגג תְּרוּמָה (פון א כהן) דאַרף ער באַצאָלן דעם קרן צום בעל הבית (צום כהן), צו וועמען די תְּרוּמָה האַט געהערט), און דאָס פֿיפטל (דעם חומש) צו דעם (כהן) וועמען ער וויל. ער מוז ניט צאָלן דעם חומש צום כהן, וועמענס תְּרוּמָה ער האַט געגעסן, דעריבער מעג די טאַכטער פון ישראל, וועלכע האַט חתונה געהאַט צו אַ כהן, נעמען דעם חומש פֿאַר זיך, ווייל זי האַט דאָך איצט דעם דין פון א כהן. ג. המאכיל, אז איינער גיט צו עסן (בשוגג) תְּרוּמָה זיינע ארבייטער אָדער זיינע געסט, דאַרף ער (דער בעל הבית) באַצאָלן (דעם כהן) דעם קרן (וויפיל די תְּרוּמָה באַטרעפט), און זיי (די ארבייטער, אָדער די געסט) דאַרפן באַצאָלן דעם חומש, אזוי זאָגט ר' מאיר. דער בעל הבית דאַרף ניט באַצאָלן דעם חומש, מחמת דעם חומש צאָלט מען נור, אז מען עסט אליין תְּרוּמָה, אָבער ניט ווען מען גיט אנדערע צו עסן; מען הייסט אין אזא פֿאַל א מזיק, שאַדן־ברענגער, און מען דאַרף נאָר באַצאָלן דעם קרן פֿאַר דעם שאַדן. אָבער זיי, די ארבייטער אָדער די אורחים, וועלכע האָבן געגעסן די תְּרוּמָה בשוגג, דאַרפן צאָלן דעם חומש, וחכמים, אָבער די חכמים זאָגן, אז זיי (די ארבייטער אָדער געסט) דאַרפן באַצאָלן דעם קרן און דעם חומש (פונקט ווי יעדער אנדערער, וועלכער עסט תְּרוּמָה בשוגג) און ער, דער בעל הבית, דאַרף זיי (די ארבייטער, אָדער די געסט) באַצאָלן דאָס געלט וויפיל זייער סעודה האַט געדאַרפן באַטרעפן. לויט ר' מאיר דאַרף דער בעל הבית באַצאָלן דעם כהן ניט קיין חולין, כדי זיי זאָלן ווערן תְּרוּמָה, נאָר דאָס געלט וויפיל די תְּרוּמָה האַט באַטראָפן, מחמת תְּרוּמָה־תְּבוּאָה צי פֿרוכטן האַט א קלענערן געלט־ווערט פון חולין, ווייל ניט יעדער מעג עסן תְּרוּמָה. אָבער לויט די חכמים, דאַרף דער בעל הבית באַצאָלן די ארבייטער דאָס געלט, וויפיל עס האַט געדאַרפן באַטרעפן חולין־תְּבוּאָה צי פֿרוכטן, וואָס זיי האָבן גע־געסן, און די ארבייטער באַצאָלן דעם כהן מיט תְּבוּאָה דעם קרן און חומש.

ד. הַגְנוּב, אז איינער, א ישראל (פון א כהן) און האַט זי ניט געגעסן, דאַרף ער באַצאָלן טאַפֿעלט (תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל) געלט די ווערט פון תְּרוּמָה. דער דין איז אז ווען איינער גנבעט א זאך, דאַרף ער באַצאָלן טאַפֿעלט וויפיל די גנבה באַטרעפט. דאָס הייסט „כֶּפֶל“. אויב מען גנב'ט תְּרוּמָה, איז עס פונקט ווי יעדע אַנ־דערע גנבה, און דער גנב דאַרף באַצאָלן דעם כהן טאַפֿעלט. אָבער ער דאַרף ניט באַצאָלן טאַפֿעלט וויפיל עס באַטרעפט דיזעלבע תְּבוּאָה ווען זי איז חולין, מחמת חולין, ווי מיר האָבן פֿריער געזאָגט. קאָסט טייערער פון תְּרוּמָה, ווייל ניט יעדער מעג עסן תְּרוּמָה. ער דאַרף באַצאָלן טאַפֿעלט „דמי תְּרוּמָה“, וויפיל תְּרוּמָה קאָסט. אַכְלָהּ, אויב דער גנב האַט אויפגעגעסן די געגנבעטע תְּרוּמָה (בשוגג, ניט וויסנדיק אז זי איז תְּרוּמָה), דאַרף ער באַצאָלן צוויי מאַל קרן (צוויי מאַל וויפיל די תְּרוּמָה באַטרעפט) און

וְחֹמֶשׁ מִן הַחֹלִין וְקָרַן דְּמֵי תְרוּמָהּ. וְגַב תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְאֶכְלָה מִשְׁלָם שְׁנֵי חֹמֶשִׁים וְקָרַן, שְׁאִין בְּהַקְדָּשׁ תִּשְׁלֹמֵי כֶּסֶף: הַ אִין מִשְׁלָמִין מִן

הַלֶּקֶט, וּמִן הַשְּׂכַחָה, וּמִן הַפֶּאֶה, וּמִן הַהֶפְקֵר, וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן (שְׁנִטְלָה תְרוּמָתוֹ), וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר שְׁנֵי וְהַקְדָּשׁ (שְׁנִפְדֹּו), שְׁאִין הַקְדָּשׁ פּוֹדָה

איינמאָל חומש (דאָס פיפטל); איין קרן און דעם חומש דארף ער באַצאָלן מיט חולין-תבואה (כדי זיי זאָלן ווערן תרומה, ווי דער דין איז פון א ישראל, וואָס עסט תרומה בשוגג, פריער אין משנה א') און איין קרן דארף ער באַצאָלן (שוין ניט מיט תבואה, נאָר ער קאָן אויך מיט געלט) וויפיל תרומה באַטרעפט. ווייל דעם דאָזיקן צווייטן קרן באַצאָלן ער אלס כפל, אלס דעם, "טאָפלט" פאר דער גנבה, און דאָס איז שוין אַ געוויינטליכע באַצאָלונג, און האָט ניט קיין שייכות מיטן עסן תרומה בשוגג דעריבער צאָלט ער אויך נאָר וויפיל די תרומה באַטרעפט, וויפיל איר געלט-זווערט איז אין מאַרק. גנב תרומת הקדש, אז איינער (א ישראל) האָט געגנבעט תרומה וועלכע איז אויך גע-ווען הקדש (דער כהן, וואָס האָט געהאָט די תרומה האָט איר מקדיש געווען צום בית המקדש), און האָט זי אויפגעגעסן בשוגג, דארף ער באַצאָלן צוויי חומשים (צוויי פיפטלעך) און איינמאָל קרן, ווייל פאר (גנבענען) הקדש צאָלט מען ניט קיין כפל (טאָפלט), דער דין איז, אז איינער האָט הנאה פון הקדש, למשל ער עסט-אויף א הקדש-זאך, אָדער ער האָט אן אנדערע הנאה, דארף ער צאָלן דעם קרן (וויפיל די זאך באַ-טרעפט) און אויך א חומש (א פיפטל, דאָס הייסט א פערטל פון קרן), אן אנדערער דין איז, אז ווען מען גנבט א הקדש-זאך דארף מען ניט צאָלן טאָפלט, קיין כפל, דע-ריבער, אז ער האָט געגנבעט הקדש-תרומה און ער האָט זי אויפגעגעסן דארף ער באַ-צאָלן איינמאָל קרן (מחמת קיין כפל איז דאָך ביי הקדש ניט פאראן), און צוויי פיפט-לעך, "חומשים"; איין חומש פאר הנאה האָבן פון הקדש, און איין חומש פאר עסן תרומה בשוגג.

ה. אין משלמין, מען באַצאָלט ניט (אויב א ישראל האָט געגעסן בשוגג תרומה) מיט לקט, שכחה און פאה. דאָס זענען די דריי זאכן, וואָס געהערן צו אַרימע לייט; "לקט" הייסן די זאגן, וואָס פאלן אראָפּ ביים שניידן תבואה; "שכחה" הייסן די זאגן און בינטלעך תבואה און פרוכטן און גרינס, וועלכע דער בעל הבית פון פעלד פאר-געסט; "פאה", הייסט דאָס עק פון פעלד, גאָרטן און בוים, וואָס מען דארף איבערלאָזן פאר אַרימע לייט. דער דין איז, אז פון די דאָזיקע דריי זאכן דארף מען ניט אָפשיידן קיין תרומה, און דעריבער, ווייל די תבואה און פרוכטן פון לקט, שכחה און פאה האָט קיינמאָל ניט געהאָט די מעגליכקייט צו ווערן תרומה, קאָן מען מיט איר ניט באַצאָלן פאר געגעסענער תרומה, מחמת זי דארף דאָך איצט ווערן תרומה (ווי מיר האָבן גע-לערנט אין משנה א'), און זי, די לקט-שכחה-פאה-תבואה, קאָן עס ניט ווערן, וּמִן הַהֶפְקֵר, און מען טאָר אויך ניט באַצאָלן מיט הֶפְקֵר-תבואה אויך צוליב זעלבן טעם, ווייל הֶפְקֵר איז פטור פון תרומה, און ממילא איז די תבואה ניט ראוי געווען צו ווערן תרומה, און דעריבער קאָן זי אויך איצט ניט ווערן תרומה. ולא ממעשר ראשון, און ניט פון מעשר ראשון, פון וועלכן מען האָט שוין אָפגעשיידט תרומה מעשר, אויך צוליב דעמועלכן טעם, ווייל איידער מען האָט פון מעשר ראשון אָפגעשיידט די תרומת מעשר האָט מען עס דאָך ניט געטאָרט עסן, קאָן מען איצט אויך ניט באַצאָלן דערמיט און עס מאכן פאר תרומה, אזוי טייטשט דער ר"ש, און ער באַמערקט דאבלי, אז דער טייטש איז שווער, מחמת יעדע חולין האָט דאָך געהאָט א צייט, ווען זי איז געווען טבל און מען האָט זי ניט געטאָרט עסן, דער רמבם האָט אן אנדערן טייטש, טייל מפרשים זענען גורס, "שלא ניטלה ממנו תרומתו", פון וועלכן מען האָט ניט אָפגעשיידט תרומת מעשר, און עס איז דעריבער איצט ווי טבל, ולא ממעשר שני, און ניט פון מעשר שני און הקדש וואָס מען האָט אויסגעלייזט, דער דין איז, אז מעשר שני דארף מען פירן קיין

את הקדש, ד"ר מאיר, וחקמים מתירין באלו: ו' ר' אליעזר אומר משלמין ממין על שאינו מינו, ובלבד שישלם מן הַיָּסָה על הַרְעָה, ור' עקיבא אומר, אין משלמין אלא

ממין על מינו, לפיכך אם אכל קשואין של ערב שביעית, ימתין לקשואין של מוצאי שביעית, וישלם מהם, ממקום שרבי אליעזר מקל משם רבי עקיבא מחמיר, שגאמר

ירושלים און דארט עס עסן; אבער מען קאן אים אויסלייזן מיט געלט און דאס געלט אוועקפירן קיין ירושלים, און די אויסגעלייטע מעשר שני קאן מען עסן אומעטום. דאסזעלבע טאר מען ניט עסן תבואה, וואס איז הקדש, וועלכע מען האט מקדיש גע- ווען צום בית המקדש; אבער אויב מען לייזט אויס די הקדש-תבואה מיט געלט ווערט דאס געלט הקדש, און די תבואה מעג מען עסן, זאגט די משנה אז מיט תבואה פון מעשר שני אדער הקדש, כאטש מען האט זי אויסגעלייזט און מען מעג שוין עסן די תבואה, טאר מען ניט באצאלן פאר עסן תרומה בשוגג, ווייל תבואה דארף דאך ווערן תרומה, וועלכע איז אויך אין א געוויסער מאס קודש, הייליג און—שארן הקדש, ווייל מיט איין הקדש קאן מען ניט אויסלייזן א צווייטן הקדש, אזוי זאגט ר' מאיר. מיט דעם מעשר שני און הקדש (כאטש זיי זענען שוין אויסגעלייזט) קאן מען ניט אויסלייזן די געגעסענע תרומה, וואס איז אויך קודש, הייליק, וחכמים, אבער די חכמים זענען מתיר (צו באצאלן) מיט די דאזיקע טייל מפרשים (ווי דער ברטנורא) טייטשן, אז די חכמים זענען מתיר נור ביי מעשר שני און הקדש, וועלכע זענען אויסגעלייזט געווארן, אבער דער רמבם אין „יד החזקה“ (ניט אין פירוש המשניות) זאגט, אז די חכמים זענען מתיר ביי אלע זאכן פון דער משנה.

ו. ר' אליעזר זאגט, אז מען קאן באצאלן (אויב איינער האט געגעסן תרומה בשוגג, און דארף באצאלן מיט חולין, וואס זאלן ווערן תרומה) מיט איין מין פאר אן אנדערן מין, אבער ער זאל באצאלן פון גוטס פאר שלעכטס. לויט ר' אליעזר, אויב למשל איינער האט געגעסן בשוגג תרומה פון גערשטן מעג ער באצאלן מיט ווייץ, אבער דערביי מוז דער מין תבואה אדער פרוכטן, וואס ער באצאלט, זיין בעסער פון דעם מין, וואס ער האט געגעסן. דער ברטנורא גיט דעם ביישפיל, אז אויב ער האט געגעסן דארע פייגן מעג ער באצאלן מיט טייטלן, ור' עקיבא, און ר' עקיבא זאגט, אז מען קאן ניט באצאלן מיט איין מין פאר אן אנדערן מין. אפילו ווען דער אנדערער מין איז בעסער פון דעם מין, וועלכן מען האט געגעסן. לפיכך, דעריבער, אויב איי- נער (א ישראל) האט געגעסן (בשוגג תרומה) אוועקעס פון ערב שמיטה. (פון 6 טן יאר), און עס איז אַנגעקומען דאס שמיטה-יאר, און קיין גוטע אוועקעס פון ערב-שמיטה- יאר זענען שוין ניט פאראן, און מיט שמיטה-אוועקעס טאר מען דאך ניט באצאלן, און מיט אנדערע מינים גרינסן פון ערב שמיטה-יאר וואס זענען יא פאראן אין גוטן צושטאנד, טאר מען דאך אויך ניט באצאלן, ימתין, זאל ער ווארטן אויף אוועקעס פון מוצאי שמיטה (פון 8 טן יאר, דעם יאר נאך שמיטה) און ער זאל מיט זיי באצאלן. דאס איז אלץ א ביישפיל צו ר' עקיבא'ס דין, אז מען מוז נור באצאלן מיט דעמזעלבן מין, דער ברטנורא זאגט, אז דעריבער טאר מען ניט צאלן מיט שמיטה-פרוכטן, ווייל מיט שמיטה-פרוכטן טאר מען ניט באצאלן קיין חובות. אנדערע מפרשים זאגן, ווייל שמיטה-פרוכטן זענען הפקר און מיר האבן געלערנט פריער אין משנה ה', אז מען טאר ניט באצאלן מיט הפקר-תבואה, ממקום, פון דעמזעלבן ארט (פון זעלבן פסוק אין חומש), פון וואנער ר' אליעזר לערנט-אפ פון דעמזעלבן פסוק) לערנט-אפ ר' עקיבא מחמיר אנדערן מין), פון דעמזעלבן ארט (פון דעמזעלבן פסוק) לערנט-אפ ר' עקיבא מחמיר צו זיין (אז מען מוז באצאלן דוקא מיטן זעלבן מין); ווייל עס שטייט (ויקרא כ"ב)

וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ, כֹּל שְׂהוּא | עֲקִיבָא אֹמְרֵי, וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ.
רְאוּי לְהִיּוֹת קֹדֶשׁ, דִּיר אֱלִיעֶזֶר, וְר' | קֹדֶשׁ שְׂאֵבֶל:

פּרָק ז

א הַאוֹכֵל תְּרוּמָה מִזֵּיד, מְשַׁלֵּם | לְיִשְׂרָאֵל וְאַחַר בֶּד אֲבָלָה תְּרוּמָה.
אֶת הַקֶּרֶן וְאִינוּ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ.
הַמְשַׁלְּמִין חוּלִין, אִם רָצָה הַכֹּהֵן | אֶת הַחֹמֶשׁ, וּמִיתְתָּהּ בְּשֵׂרִיפָה.
לְמַחֲוֹל מוֹחֵל: ב בַּת כֹּהֵן שֶׁנִּשְׂאָתָא | נִשְׂאָתָא לְאַחַד מִקְּבֵל הַפְּסוּלִין, מְשַׁלְּמָתָא

„ונתן לכהן את הקדש“ („דער, וואָס האָט געגעסן די תרומה בשוגג, זאל געבן דעם כהן די הייליקייט“), זאָגט ר' אליעזר, אז (ווייל עס שטייט סתם „את הקדש“, די הייליקייט, דאָס וואָס דארף ווערן קדש, תרומה, מיינט מען) אלץ, וואָס קאָן ווערן קדש (תרומה, דאָס הייסט יעדער מיג, אפילו אן אנדערן מיג, אויב ער קאָן נור ווערן חרומה); אָבער ר' עקיבא זאָגט: „ונתן לכהן את הקדש“ מיינט, אז ער זאל געבן דעם כהן דעמזעלבן (מין) קדש (תרומה) וואָס ער האָט געגעסן. יעדער פון זיי לערנט אָפ, אזוי ארום, זיין מיינונג פון דעמזעלבן פסוק.

פּרָק ז.

א. האוכל, אז איינער (א ישראל) עסט תרומה במזיד (וויסנדיק, אז עס איז תרומה און אז מען טאָר עס ניט עסן), דארף ער באַצאָלן (דעם כהן) בלווי דעם קרן (דעם ווערט פון דער אויפגעגעסענער תרומה), אָבער ער באַצאָלט ניט דאָס פיפטל (דעם חומש). מחמת דעם חומש באַצאָלט מען נור, ווען מען עסט בשוגג, און דאָס איז ווי א קרבן, וואָס מען ברענגט נור ווען מען טוט א עבירה בשוגג. התשלומין, דאָס (געלט צי די תבואה) וואָס ער באַצאָלט קרן, איז חולין. עס ווערט ניט קיין תרומה, ווי עס איז דער דין ביים עסן תרומה בשוגג, אז די באַצאָלטע תבואה ווערט תרומה (פריער אין פרק ו' משנה א'). דעריבער קאָן ער באַצאָלן ניט דוקא מיט תבואה נאָר אויך מיט געלט. דער רמבם אָבער זאָגט, אז אויך דער מזיד מוז באַצאָלן מיט פארראכטענע חולין. אס רצה, אויב דער כהן וויל מוחל זיין (שענקן) קאָן ער מוחל זיין, ווייל די באַצאָלונג איז חולין, איינפאך געלט, הייסט עס די פרייוואטע זאך פון כהן; דאקייגן ביי שוגג, ווייל די באַצאָלונג ווערט תרומה, קאָן דער כהן ניט מוחל זיין, ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין פרק ו' משנה ח'.

ב. בת כהן, אויב א טאָכטער פון אַ כהן האָט חתונה געהאַט מיט אַ ישראל (און לויט דעם דין טאָר זי מער ניט עסן קיין תרומה) און דערנאָך (נאָך דער חתונה) האָט זי געגעסן תרומה (בשוגג) באַצאָלט זי דעם קרן, אָבער זי באַצאָלט ניט דעם חומש. כאַטש זי טאָר ניט עסן קיין תרומה, אָבער ווייל זי איז דאָך באמת ניט קיין „ניט כהן“, קיין „זר“, קיין ישראל, נאָר זי איז דאָך א כהנית, און אויב דער מאן שטארבט און זי האָט ניט קיין קינדער מעג זי ווידער עסן תרומה, דעריבער דארף זי ניט באַצאָלן דעם חומש. ומיתתה בשרפה, און (אויב זי איז מזנה מיט א פרעמדן מאן, ווען זי איז פארהייראט צום ישראל) קומט איר טויטן דורך פארברענען. די שטראַף, וואָס עס קומט אן אשת איש (פארהייראטע פרוי) פאר מזנה זיין, איז „חנק“, טויט דורך דערשטיקן; אָבער די תורה האָט געזאָגט, אז אַ כהנים א טאָכטער (אויב א פארהייראטע) איז מזנה קומט איר צו טויטן דורך פארברענען. זאָגט דאָ די משנה, אז אפילו זי האָט חתונה געהאט מיט א ישראל קומט איר אויך טויט דורך פארברענען פאר מזנה זיין. נשאת לאחד מכל הפסולין, אויב זי (די טאָכטער פון כהן) האָט חתונה געהאַט מיט אַ מאן, וואָס געהערט צו די פסולע (אזעלכע, וואָס מיט זייערע טעכטער טאָרן כהנים

קָרָן וְחֹמֶשׁ. וּמִיתְתָּהּ בְּחֶנֶק, דְּר' מַאִיר. נַחֲכָא זֶה וְזוֹ מְשַׁלְּמֵת אֶת הַקָּרָן וְאִינָן מְשַׁלְּמֵת אֶת הַחֹמֶשׁ, וּמִיתְתָּהּ בְּשִׁרְיָפָה; ג' הַמַּאֲכִיל אֶת בְּנֵי קַטְנִים, וְאֶת עֲבָדָיו בֵּין גְּדוּלִים בֵּין קַטְנִים, הָאוֹכֵל תְּרוּמַת חוּצָה

לְאָרְץ, וְהָאוֹכֵל פְּחוּת מִכְּזֵית תְּרוּמָה, מְשַׁלֵּם אֶת הַקָּרָן וְאִינָן מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ, וְהַתְּשִׁלוּמִין חוּלִין אִם רָצָה הַכֹּהֵן לְמַחֹל מוּחֵל; ד' זֶה הַכֹּלֵל, כָּל הַמְּשַׁלֵּם קָרָן וְחֹמֶשׁ, הַתְּשִׁלוּמִין תְּרוּמָה, אִם רָצָה הַכֹּהֵן לְמַחֹל אִינָן

ניט חתונה האָבן, למשל אַ פאַרשוועכטער כהן, א חלל, צי אזעלכע, מיט וועלכע אויך אַ ישראל טאָר ניט חתונה האָבן, למשל א ממזר, דארף זי באַצאלן קרן און חומש (אויב זי האָט געגעסן תרומה בשוגג) און איר טויט־שטראַף איז דורך דערשטיקן (חנק); אזוי זאָגט ר' מאיר. דער טעם פון ר' מאיר איז, ווייל ווען א כהן'ס טאָכטער האָט חתונה מיט א „פסולן“, איז אפילו ווען דער פסולער שטארבט און זי ווערט אן אלמנה, טאָר זי אויך מער ניט עסן קיין תרומה; דעריבער הייסט זי שוין קיינמאָל ניט מער קיין כהנית, און זי האָט עסן דיין ווי אַ ישראל'ס טאָכטער; דאָס הייסט, זי דארף צאָלן אויך דעם חומש, ווען זי עסט תרומה בשוגג, און עס קומט איר טויט־שטראַף דורך דערשטיקן ווי אַ ישראל'ס טאָכטער, ווען זי איז מזנה בעת זי איז פארהייראט. חכמים, אָבער די חכמים זאָגן, אז סיי די און סיי יענע (סיי דעם כהן'ס טאָכטער וואָס איז פארהייראט מיט פסולע מענער, און סיי וואָס איז פארהייראט צו א געוויינטליכן ישראל) באַצאָלן דעם קרן אָבער זיי באַצאָלן ניט דעם חומש, און זייער טויט־שטראַף איז דורך פארברענען. די חכמים האַלטן, אז אַ כהן'ס אַ טאָכטער פארבלייבט שטענדיק אַ כהנית, און כאָטש ווען זי איז פארהייראט מיט פסולע מענער טאָר זי מער קיינמאָל קיין תרומה ניט עסן, אָבער אַ בת־כהן, א כהן'ס טאָכטער, פארבלייבט זי אויף שטענדיק.

ג. המאכיל, אז איינער (א ישראל) גיט צו עסן (תרומה בשוגג) זיינע קליינע קינדער, אָדער זיינע שקלאפן סיי דערוואַקסענע און סיי קליינע, אָדער איינער עסט תרומה פון חוץ־לאָרץ (ניט ארץ ישראל), אָדער איינער עסט תרומה וואָס איז די גרויס ווינציקער פון אן איילבירט (פחות מכזית), באַצאָלט ער דעם קרן אָבער ער באַצאָלט ניט דעם חומש. קליינע קינדער, און שקלאפן סיי דערוואַקסענע און סיי קליינע, זענען ניט מחויב צו באַצאָלן, ווען ער, פאָטער אָדער דער בעל הבית, גיט זיי צו עסן. פריער אין פרק ו' משנה ג' האָט די משנה געלערנט דעם פאל ווען מען גיט תרומה צו ארבייטער און מען האָט דאָרט געמיינט אידן, ניט־שקלאפן. א „שקלאַף“ הייסט אַ ניט־ייד וועלכער איז געוואָרן אַ שקלאַף ביי אַ ייד, און האָט זיך מ'לע געווען און ער איז מחויב נאָר אין געוויסע מצוות, און זיין בעל הבית איז פאראנטוואָרטליך פאר אַ סך זאָכן, וואָס ער טוט. און ווייל די קליינע קינדער און די (גרויסע און קליינע) שקלאפן קאָנען ניט באַצאָלן דארף דער פאָטער אָדער דער בעל הבית באַצאָלן פאר זיי דעם קרן. אָבער דעם חומש דארף ער ניט באַצאָלן, מחמת ער אליין האָט דאָך ניט געגעסן (זע פריער פרק ו' משנה ג'). תרומה פון חוץ לאָרץ, פון די שכנות־לענדער ארום ארץ ישראל, ווי סוריא, בבל, איז נור מדרבנן, און דעריבער דארף מען ניט צאָלן דעם חומש. עסן ווינציקער פון א „כזית“ (די גרויס פון אן איילבירט) ווערט אַנ־גענומען, אז עס הייסט ניט קיין „אכילה“, עס הייסט ניט „געגעסן“, און חומש איז מען מחויב נאָר אויף „אכילה“. והתשלומין, און דאָס וואָס מען באַצאָלט (דעם קרן, אין די אלע דערמאָנטע פאלן) איז חולין (ווערט ניט קיין תרומה), און אויב דער כהן וויל מוחל זיין קאָן ער מוחל זיין (שענקן דעם קרן). קיים דארף מען ניט צאָלן דעם חומש, הייסט דאָס באַצאָלן דעם קרן ווי סתם מען באַצאָלט דעם כהן פאר דעם שאַדן. ד. זה הכלל, דאָס איז דער כלל: ווער עס באַצאָלט (פאר עסן תרומה) קרן און חומש, ווערט דאָס באַצאָלטע (בתבואה, צי פרוכטן) תרומה, און אויב דער כהן וויל מוחל

לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נִפְלָה, אֲכַל אִם
אֵין יָדוּעַ אִיזוֹ הִיא שֶׁל תְּרוּמָה וְאִיזוֹ
הִיא שֶׁל חוּלִין, אֲכַל אַחַת מֵהֶן.
פְּטוּר, וְהַשְּׂנֵינָה נוֹהֵג בָּהּ בַּתְּרוּמָה,
וְחִיבָת בַּחֲלָה, ד'ר מאיר. ר' יוסי
פּוֹטֵר, אֲכַל אַחַר אֵת הַשְּׂנֵינָה, פְּטוּר.
אֲכַל אַחֲרָאֵת שְׁתֵּיהֶן, מִשְׁלֵם בְּקַמְטָה

מוֹחֵל, וְכָל הַמְּשַׁלֵּם אֵת הַקָּרָן וְאִינוּ
מְשַׁלֵּם אֵת הַחוּמֵשׁ, הַתְּשֻׁלוּמִין
חוּלִין, אִם רָצָה הַבְּהֵן לְמַחֹל מוֹחֵל;
הַ שְׁתֵּי קָפוֹת, אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה
וְאַחַת שֶׁל חוּלִין, שֶׁנִּפְלָה סָאָה
תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ
לְאִיזוֹ מֵהֶן נִפְלָה, הֲרִי אֲנִי אוֹמֵר

זיין קאן ער ניט מוחל זיין, אבער דער וואָס באַצאָלט דעם קרן און דארף ניט באַצאָלן דעם חומש, איז דאָס באַצאָלטע (תבואה צי פרוכטן) חולין, און אויב דער כהן וויל מוחל זיין קאן ער מוחל זיין. די משנה גיט דאָ אַ כלל פאר די אלע פריעריקע דינים וועגן אַ ישראל, וואָס עסט תרומה, און דהיינו, אז די באַצאָלונג מיט א חומש הייסט ווי ברענגן אַ קרבן, די באַצאָלטע תבואה ווערט הייליק, תרומה, און דער כהן קאן ניט שענקן; אָבער אויב מען באַצאָלט אָן אַ חומש, איז עס סתם באַצאָלט פאר אַ שאדן.

ה. שתי קופות, ווען עס זענען פאראן צוויי קוישן (מיט תבואה), איינער איז תרומה און איינער איז חולין, און עס איז אריינגעפאלן אין איינעם פון זיי א סאה תרומה און מזוייט ניט אין וועלכן (קויש) זי איז אריינגעפאלן קאן מען (קאָן איד) זאָגן, אַז זי איז אריינגעפאלן אין דעם תרומה-קויש. ממילא, איז דער קויש מיט חולין תבואה מותר צו עסן אפילו צו אַ ישראל. די מפרשים זאָגן, אז דאָס איז נור ביי תרומה, „בזמן הזה“, אין דער צייט, ווען דאָס בית המקדש איז ניטאָ, און דאָס תרומה-געבן איז נור מדרבנן, און דעריבער איז מען מיקל און מען נעמט אָן, אז די תרומה-סאה איז מסתמא אריינגעפאלן אין תרומה-קויש. אין ידוע, אויב מען ווייסט ניט, וועלכע (פון די צוויי קוישן) איז תרומה און וועלכע איז חולין, איז אויב איינער (א ישראל) האָט געגעסן איינע פון זיי איז ער פטור. ער דארף ניט באַצאָלן דעם חומש, ווייל מען נעמט אָן, אז ער האָט געגעסן די חולין. והשניה, און דער צווייטער קויש תבואה (וואָס איז געבליבן, נאָכדעם ווי ער האָט אויפגעגעסן דעם ערשטן) דארף מען זיך נוהג זיין מיט איר, ווי זי וואָלט געווען תרומה. ווייל אויב מען האָט אָנגענומען, אז דער אויפ־געגעסענער קויש תבואה איז געווען חולין, דארף מען מיט דעם איבערגעבליבענעם קויש נוהג זיין זיך, ווי ער וואָלט געווען תרומה. וחיבת, אָבער (פון דעם צווייטן קויש תבואה) דארף מען נעמען חלה, אזוי זאָגט ר' מאיר. ר' מאיר האָלט, אז ווייל עס איז דאָך ניט זיכער, צי דער קויש תבואה איז תרומה, און עס קאן דאָך זיין, אז ער איז פון חולין, דארף מען צוליבן ספק נעמען חלה פון דעם טייג, וואָס מען באַקט פון דער תבואה. ר' יוסי פטריט (דעם צווייטן קויש תבואה פון חלה). די מפרשים דערקלערן אז ווייל מען ווייסט ניט, וועלכער קויש איז געוואָרן חולין און וועלכער תרומה, הייסט אויך דער צווייטער קויש אַ שטייגער ווי „מדומע“, תבואה, אין וועלכער עס איז אויסגעמישט תרומה און חולין, און די משנה מסכת חלה פרק א' משנה ד' זאָגט, אז „מדומע“ איז פטור פון חלה, אכל, אויב (נאָכדעם ווי איין ישראל האָט געגעסן דעם ערשטן קויש תבואה) האָט אן אנדערער (ישראל געגעסן דעם צווייטן (קויש תבואה), איז ער פטור. ער דארף ניט באַצאָלן דעם חומש, ווייל אויך וועגן אים נעמט מען אָן, אז ער האָט געגעסן ניט תרומה נאָר דעם חולין, אכל אחד, אויב איין (ישראל) האָט געגעסן ביידע קוישן תבואה, דארף ער באַצאָלן (קרן און חומש) וויפיל עס באַטרעפט דער קלענסטער פון די צוויי (קוישן תבואה). מען נעמט אלץ אָן לקולא, גרינגער, דהיינו אז דער קלע־נערער קויש איז געווען תרומה, און ער דארף נור באַצאָלן וויפיל עס האָט באַטראָפן דער קלענערער קויש.

שְׁבִשְׁמִיּהוֹן; וְנִפְלָה אַחַת מֵהֶן לְתוֹךְ | הַחֻלְיִין, אֵינָה מִדְּמַעְתָּן, וְהַשְּׁנִיָּה
 בְּקִטְנָה שְׁבִשְׁמִיּהוֹן; וְזָרַע אֶת אַחַת | מֵהֶן, פְּטוּר וְהַשְּׁנִיָּה נוֹהֵג בָּהּ בְּתְרוּמָה,
 וְחִיבָת בַּחֲלָה, | וְחִיבָת בַּחֲלָה, דָּר מֵאִיר, וְר' יוֹסִי
 פְּטוּר, זָרַע אַחַר אֶת הַשְּׁנִיָּה, פְּטוּר.

ה. נפלה אחת, אויב איינער (פון די צוויי קוישן תבואה, וואָס מען ווייסט ניט וועלכע פון זיי איז תרומה און וועלכע איז חולין) איז אריינגעפאלן אין חולין, איז ער ניט „מדמע“ דעם חולין. מיר האָבן דערקלערט אין דער הקדמה צו מסכת תרומות און פריער פרק ד' הלכה ז', אז מדומע“ הייסט דער אויסגעמיש פון תרומה מיט חולין ווינציקער פון 100 חולין אויף 1 תרומה, און אַ ישראל טאָר דעם גאנצן אויס־געמיש ניט עסן. „מדמע“ הייסט, אסר'ן דעם חולין, אז אַ ישראל זאָל אים ניט טאָרן עסן. זאָגט די משנה, אז אויב איינער פון די קוישן תבואה איז אריינגעפאלן אין חולין, נעמט מען אָן, אז ניט דער תרומה־קויש איז אריינגעפאלן נאָר דער חולין־קויש, און ממילא איז דער אויסגעמיש מותר, ניט „מדומע“. והשניה, און דער צווייטער קויש (וועלכער איז געבליבן) דארף מען מיט אים נוהג זיין זיך ווי מיט תרומה, ווייל מען נעמט דאָך אָן אז דער ערשטער, דער אריינגעפאלענער קויש, איז געווען חולין, דארף מען דעריבער מיט דעם איבערגעבליבענעם קויש תבואה זיך באַגיין ווי מיט תרומה. וחיבת, אָבער (פון דעם איבערגעבליבענעם קויש תבואה) דארף מען אָפשיידן חלה, אזוי זאָגט ר' מאיר; און ר' יוסי פסר'ט, אויך דאָ זיינען ר' מאיר און ר' יוסי מחולק וועגן חלה אזוי ווי פריער אין דער משנה ה'. נפלה, אויב נאָכדעם ווי דער ערשטער קויש תבואה איז אריינגעפאלן אין חולין, איז דער צווייטער אריינגעפאלן אין אן אנדער אָרט (אין אנדערע חולין), איז ער נישט מדמע. עס ווערט ניט געזאָגט, אז אויב ער פאלט אריין אין חולין (ווינציקער פון 100 חולין אויף 1 תרומה) זאָל דעם גאנצן געמיש אַ ישראל ניט טאָרן עסן; נאָר מען נעמט אָן אז דער קויש תבואה איז דער חולין־קויש, און ער איז ניט מדמע. נפלה, אויב ביידע קוישן תבואה זענען אריינגע־פאלן אין איין אָרט (אין דעמזעלבן אָרט מיט תבואה פון חולין), זענען זיי מדמע (די חולין) לויט דער מאָס פון דעם קלענסטן (פון די קוישן תבואה). אויב למשל אין איין קויש תבואה איז געווען איין סאה און אין דעם אנדערן 2 סאה, און זיי זענען אריינגעפאלן אין 98 סאה חולין, נעמט מען אָן, אז דער קלענערער, 1־סאה־קויש, איז געווען תרומה, און ממילא קומט אויס, אז די 98 סאה חולין צוזאמען מיט די 2 סאה חולין פון אנדערן קויש זענען 100 סאה חולין קייגן 1 סאה תרומה, און ווי מיר האָבן געלערנט פריער פרק ד' משנה ז' ווערט דער 1 סאה תרומה בטל און יעדער, אפילו א ישראל, מעג עסן דעם געמיש, נאָר מען דארף פריער ארויסנעמען איין סאה און געבן צו א כהן.

ז. אויב איינער האָט פארדייט איינעם (פון די צוויי קוישן תבואה, וואָס מען ווייסט ניט וועלכע פון זיי איז תרומה און וועלכע איז חולין) איז ער פטור. דער דין איז, אז מען טאָר ניט פארזייען קיין תרומה, און אויב מען פארזייעט בשוגג, מען האָט ניט געוואוסט, אז די זריעה איז תרומה, דארף מען פאראקערן דאָס פארזייעטע פעלד און פארניכטן די זריעה, די דינים וועגן דעם לערנט ווייטער די משנה אין פרק ט'. זאָגט דאָ די משנה, אז אויב ער האָט פארזייעט איינעם פון די קוישן תבואה, איז ער פטור צו פאראקערן דאָס פעלד, מחמת מען נעמט אָן, אז ער האָט פארזייעט דעם חולין־קויש. והשניה, און מיט דעם (איבערגעבליבענעם) צווייטן קויש תבואה דארף מען זיך נוהג זיין ווי מיט תרומה. אזוי ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין משנה ה' און משנה ו'. וחיבת, אָבער פון דעם איבערגעבליבענעם צווייטן קויש תבואה דארף מען אָפשיידן חלה, אזוי זאָגט ר' מאיר, און ר' יוסי פסר'ט, אויך די מחלוקה דאָ צווישן ר' מאיר און ר' יוסי איז דיעלבע וואָס אין דער פריערדיקער משנה ה' און משנה ו'. זרע אחר, איז אן אנדערער האָט פארזייעט דעם צווייטן (איבערגעבליבענעם קויש תבואה) איז

זרע אֶחָד אֶת שְׂתֵיהֶן, בְּדָבָר שְׁזָרְעוּ בְּלֶה, מִתֵּה, וּבְדָבָר שְׂאִין זָרְעוּ בְּלֶה
אָסוּר:

פרק ח

א האשה שהיתה אוכלת | או מקבץ לישראל, או נתקד
בתרומה, באו ואמרו לה מת בעלך, | במתנה, או עשאך בן חורין, וכן
או גרשך. וכן העבד שהנה אוכל | בהן שהנה אוכל בתרומה, ונודע
בתרומה, ובאו ואמרו לו מת רבך, | שהוא בן גרושה, או בן חלוצה.

ער פטור. איך ער איז פטור צו פאראקערן דאס פארזייטע פעלד, ווייל מען נעמט אן, אז דער קויש תבואה, וואס ער האט פארזייט איז געווען חולין. ביים ערשטן קויש נעמט מען אן אזוי, און דאס זעלבע איך ביים צווייטן, ווייל עס האבן פארזייט צוויי מענטשן. זרע אחד, אויב איין מענטש האט פארזייט ביידע (קוישן תבואה), אויב די תבואה איז אזעלכע, וואס די זריעה ווערט פארניכטעט (אין דער ערד און עס וואקסן ארויס נייע קערנער תבואה, ווי למשל ביי ווייץ, גערשטן וואס זענען „זרעו כלה“, (די זריעה ווערט פארניכטעט) מעג מען, אין אזא פאל מעג מען עסן די געוויקסן וואס קומען ארויס פון זיי, ווייל ווי מיר וועלן לערנען ווייטער אין פרק ט' אויב מען פארזייט תרומה-תבואה, וואס די זריעה-קערנדלעך ווערן אין דער ערד פארניכטעט, איז די תבואה, וואס וואקסט ארויס פון זיי (די „גידולים“) חולין, אויב די תרומה-זריעה איז געווען אויסגעמישט (מדומע) מיט חולין-זריעה; און דא, אין אונזער פאל, הייסט דאך עס ווי אויסגעמישט, מחמת מען האט דאך ניט געוואוסט וועלכע תבואה איז תרומה און וועלכע איז חולין, ובדבר, אבער אויב (די קוישן זענען געווען ניט מיט תבואה, ווי ווייץ און גערשטן, וואס זייערע זריעה-קערנדלעך ווערן פארניכטעט אין דער ערד) נאך מיט אזעלכע געוויקסן וואס זייער זריעה ווערט ניט פארניכטעט (למשל אזעלכע גרינסן ווי קנאבל, ציבעלעס), טאג מען ניט. אין אזא פאל טאג מען ניט עסן די געוויקסן („די גידולים“) וואס קומען ארויס פון זיי, ווייל כאטש זיי זענען מדומע, געמישטע תרומה מיט חולין, אבער ווייל די זריעה ווערט ניט פארניכטעט האט מען מחמיר געווען.

פרק ח.

א. האשה, אז א פרוי (די טאכטער פון א ישראל, וועלכע האט חתונה געהאט צו א כהן און זי מעג עסן תרומה נאך אזוי לאנג ווי זי איז דעם כהן'ס פרוי) האט געגעסן תרומה און מען איז געקומען און מען האט איר געזאגט: „דיין מאן איז געשטארבן.“ אָדער „דיין מאן האט דין געגט“ (און איר שליח האט צוגענומען דעם גט און זי האט ניט געוואוסט); און דאסזעלבע אז דער שקלאף (פון א כהן) האט געגעסן תרומה און מען איז געקומען און צו אים געזאגט: „דיין בעל הבית איז געשטארבן“ (און עס האט אים געזיירשנט דעם ניט הבית'ס טאכטער, וועלכע איז פארהייראט צו א ישראל, און דער שקלאף האט מער ניט געטאָרט עסן תרומה) אָדער „דיין בעל הבית האט דין פארקויפט צו א ישראל“, אָדער „ער האט דין אוועקגעשאַנקן במתנה (צו א ישראל)“, אָדער „ער האט דין באַפֿרייט“, און דאס זעלבע אז א כהן האט געגעסן תרומה און ער איז געוואָר גע- וואָרן, אז ער איז דער זון פון א פרוי א גרושה אָדער פון א פרוי וואס האט גענומען חלוצה (און זיין פאָטער, דער כהן, האט מיט זיין מוטער דער גרושה אָדער דער חלוצה ניט געטאָרט חתונה האָבן, און ער, דער זון, ווייל ער איז געבוירן געוואָרן פון אזא ניט-דערלויבטער חתונה איז א חלל, א פארשוועכטער כהן, און טאג ניט עסן קיין תרומה); די משנה האט דא אויסגערעכנט עטליכע פאלן, ווען דער וואס האט געגעסן תרומה האט געמיינט, אז ער מעג עסן, ווי למשל, די פרוי פון א כהן, מיינענדיק אז זי

ר' אליעזר מחיב קרן וחומשו. ור' יהושע פוטר. הנה עומד ומקריב על גבי המזבח. ונודע שהוא פן גרושה, או פן חלוצה, ר' אליעזר אומר, כל הקרבנות שהקריב על גבי המזבח.

פסולים. ור' יהושע מכשיר. נודע שהוא בעל מום, עבודתו פסולה: ב וכלם שהיתה תרומה כתוך פיהם, ר' אליעזר אומר, וכלעו. ור' יהושע אומר יפלוטו. אמרו לו, נטמאת.

אין נאך זיין פרוי, און דאָס זעלבע דער שקלאף פון א כהן, מיינענדיק אז ער איז נאך דעם כהן'ס שקלאף; אָדער דער כהן אליין, וועלכער האָט ניט געוואוסט, אז ער איז אַ פסולער כהן. וועגן די דאָזיקע אלע פאלן זאָגט די משנה: ר' אליעזר איז מחייב (די אלט) צו באַצאלן קרן און חומשו. ר' אליעזר האלט, אז זיי האָבן דעם דין ווי אַ ישראל וועלכער האָט געגעסן תרומה בשוגג, ניט וויסנדיק, אז דאָס איז תרומה. אָדער אז תרומה טאָר מען ניט עסן, און ער דארף ווי מיר האָבן געלערנט פריער פרק ו' משנה א', באַצאלן קרן און חומשו. כאָטש דאָ האָבן זיי, די עסערס, יאָ געוואוסט, אז עס איז תרומה, און זיי האָבען נור געמיינט, אז זיי מעגן די תרומה עסן, פונדעסטוועגן הייסט עס, אז זיי האָבן געגעסן תרומה בשוגג. ור' יהושע, און ר' יהושע פטר'ט, ער האלט, אַז זיי זענען פטור צו צאלן דעם קרן און דעם חומשו, ווייל זיי הייסן ניט קיין שוגגים נאָר אונסיים. די גמרא אין יבמות ל"ד זאָגט, אז ר' יהושע האלט אז זיי זענען פטור צו באַצאלן דעם קרן און דעם חומשו, אויב זיי האָבן געגעסן די תרומה ווען זי איז געווען חמץ ערב פסח אין דער פרי, און זיי האָבן זיך געאיילט מיטן עסן די תרומה, כדי זיי זאלן זי ניט דארפן שפעטער פארברענען אלס חמץ. היה עומד, אז אַ כהן איז געשטאנען (אין בית המקדש) אויפן מזבח און מקריב געווען קרבנות (און נור אַ כשר'ער כהן מעג מקריב ויין קרבנות) און מען איז געוואָרן געוואָרן, אז ער איז דער זון פון א גרושה אָדער אַ חלוצה (און ער האָט ניט געטאָרט מקריב זיין קיין קרבנות, ווייל ווי מיר האָבן גערשריבן פריער אין דער משנה א', איז ער ניט קיין כשר'ער כהן). זאָגט ר' אליעזר, אז אלע קרבנות, וואָס ער האָט (פריער) מקריב געווען אויפן מזבח, זענען פסול. מחמת ער איז דאָך די גאַנצע צייט געווען אַ ניט־כשר'ער כהן, ור' יהושע, און ר' יהושע איז מכשיר. ער זאָגט, אז מער טאָר ער ניט מקריב זיין, אָבער די קרבנות, וואָס ער האָט שוין יאָ מקריב געווען, ניט וויסנדיק, אז ער איז אַ חלל, אַ ניט־כשר'ער כהן, זענען יאָ כשר. די גמרא פסחים ע"ב לערנט עס אראָפּ פון פסוק אין דברים ל"ג, „ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה“, אז אפילו דער כהן איז אַ חלל („חילו“ אלס „חלל“) ווערן די קרבנות, וואָס ער האָט מקריב געווען, יאָ מרוצה צו גאָט. נודע, אויב אָבער מען איז געוואָרן געוואָרן, אז ער (דער כהן) איז אַ בעל מום (ער האָט אַ פעלער אין קערפער, און אַ בעל מום טאָר ניט מקריב זיין קיין קרבנות), איז זיין עבודה (די קרבנות וואָס ער האָט מקריב געווען) פסול. ביי אַ בעל מום האלט אויך ר' יהושע, אז די קרבנות זענען פסול. די גמרא קדושין ס"ו לערנט עס אָפּ פון פסוק (במדבר כ"ח), „את בריתי שלום“, אז נור ווען דער כהן איז „שלם“, גאנץ, אָבער ניט ווען ער איז אַ בעל מום.

ב. וכולם, און די דאָזיקע אלע (וועלכע די משנה האָט פריער אין משנה א' אויס־גערעכנט, אז זיי האָבן געגעסן תרומה, מיינענדיק אז זיי מעגן), אויב זיי האָבן נאָך געהאָט דאָס תרומה (עסן) און מויל (און מען איז געקומען און זיי געזאָגט, אז זיי טאָרן ניט עסן קיין תרומה). זאָגט ר' אליעזר, אז זיי זאלן אראָפּשלינגן (דאָס תרומה־עסן), וואָס זיי האָבן אין מויל). ור' יהושע, און ר' יהושע זאָגט, אז זיי זאלן אויסשפייען. ר' אליעזר האלט, אז ווייל ער האלט שוין דאָס עסן אין מויל, איז עס שוין ניט גוט פאר קיין אַנ־דערן מענטש צום עסן, און ממילא איז שוין אראָפּ פון דעם מאכל די קדושה פון תרומה; אָבער ר' יהושע האלט, אז ווייל פאר אים, פאר דעם עסער, איז דאָך דאָס עסן יאָ גוט, הייסט עס תרומה, און ער טאָר די תרומה ניט עסן (אזוי טייטשט די „משנה ראשונה“). אָמרו לו, אויב איינער (א כהן) האָט געגעסן תרומה און מען האָט אים געזאָגט: „דו

וְנִטְמָאָה תְּרוּמָה. ר' אֶלְיעֶזֶר אוֹמֵר | פֶּשֶׁשׁ לְתוֹךְ פִּיּוֹ. הֲרִי זֶה יִפְלוֹט; |
 כִּבְלַעַי. וְר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר יִפְלוֹט. טָמֵא | גַּ הָיָה אוֹכֵל בְּאִשְׁכוּל, וְנִכְנַס מִן |
 הַיִּיתָ, וְטָמֵאָה הָיְתָה תְּרוּמָה, אוֹ | הַנִּגְּהָ לְחֻצֵי, ר' אֶלְיעֶזֶר אוֹמֵר, יְגִמְזֵר. |
 נוֹדַע שֶׁהוּא טָבֵל, וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן | וְר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר לֹא יִגְמֹר. חֲשִׁיקָה |
 שְׁלֵא נִטְלָה תְּרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי | לִילֵי שַׁבָּת, ר' אֶלְיעֶזֶר אוֹמֵר, יְגִמְזֵר. |
 וְהִקְדִּישׁ שְׁלֵא נִפְדָּו, אוֹ שְׁמַעֲמֵם טַעַם | וְר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, לֹא יְגִמְזֵר; דְּיִין

ביזט (איצט ביים עסן די תרומה) טמא געוואָרן, אָדער די תרומה איז (איצט ביים עסן) טמא געוואָרן (און א טמא-כהן טאָר ניט עסן קיין תרומה, און מען טאָר ניט עסן קיין טמא-תרומה), זאָגט ר' אליעזר, אז ער זאָל אראָפּשלינגן (די תרומה, וואָס ער האָט אין מויל), און ר' יהושע זאָגט, אז ער זאָל אויסשפּייען. די טעמים זענען דיזעלבע וואָס אין דער פּריערדיקער מחלוקה צווישן ר' אליעזר און ר' יהושע. טמא הייט, אויב אָבער מען האָט אים געזאָגט: „דו ביזט טמא געווען (נאָך פּריער איידער דו האָסט אָנגעהויבן עסן די תרומה), אָדער די תרומה איז שוין געווען טמא (איידער ער האָט זי אָנגעהויבן עסן)“, אָדער אז (איידער עסט ניט תרומה, נאָר סתם עסן און) ער ווערט געוואָר, אז דאָס וואָס ער עסט איז טבל (תבואה, פון וועלכער מען האָט ניט אָפּגעשיידט קיין תרומה און מען טאָר זי ניט עסן), אָדער אז עס איז מעשר ראשון, פון וועלכן מען האָט ניט אָפּגע-שיידט תרומת מעשר (און מען טאָר עס ניט עסן), אָדער עס איז מעשר שני אָדער הקדש, וואָס איז ניט אויסגעלייט, אָדער ער (האָט געגעסן תרומה און ער) האָט דערשפּירט דעם טעם פון א וואַנץ אין מויל — זאָל ער אויסשפּייען. ביי די אלע פּאלן, ווען דער עסער איז געוואָר געוואָרן, אז ער האָט באַלד ניט געטאָרט אָנהויבן עסן, ווי למשל אז ער, דער כהן, אָדער די תרומה, איז געווען טמא נאָך פּארן עסן, אָדער אז איינער ווערט געוואָר, אז דאָס עסן וואָס ער האָט אין מויל איז אַ זאָך, וואָס ער טאָרניט עסן, איז אויך ר' אליעזר מודה, אז מען דארף אויסשפּייען און ניט אראָפּשלינגן, אגב, לערנט דאָ די משנה נאָך א דין, אז אויב איינער עסט תרומה און דערשפּירט דעם טעם פון א וואַנץ (פּשפש) אין מויל, מעג ער אויסשפּייען; כאַטש עס איז תרומה און תרומה טאָר מען ניט מפּסיד זיין, קאַליע מאַכן, אָבער ווייל ער דערשפּירט אין מויל אַ מיאוסן טעם מעג ער אויסשפּייען.

ג. היה אוכל, אז איינער האָט (אָפּגעריסן אין זיין גאָרט) אַ הענגל-ווינטרויבן און געגעסן דערפון און איז אריינגעקומען פון גאָרטן אין זיין הויף; דער דין איז, אז איידער מען ברענגט אריין די פּרוכטן אין הויף, אין חצר, וואו אַ מענטש וואוינט, מעג מען עסן פון די פּרוכטן א „אכילת עראי“, ניט קיין סך און ניט בקביעות, אפילו ווען מען האָט פון די פּרוכטן ניט אָפּגעשיידט קיין מעשר; די שאלה איז, אויב ער האָט געהאלטן דעם הענגל-ווינטרויבן אין האַנט און אָנגעהויבן פון אים עסן נאָך זייענדיק אין גאָרטן, און אזוי עסנדיק, איז ער אריינגעקומען אין הויף, און אין הויף טאָר מען דאָך שוין ניט עסן אומגע'מעשר'ט, צי מעג ער דערענדיקן אין הויף דעם אָנגעהויבענעם הענגל-וויינ-טרויבן, צי ניט. ר' אליעזר זאָגט, אז ער מעג דערענדיקן, און ר' יהושע זאָגט, אז ער טאָרניט דערענדיקן. דער ברטנורא טייטשט (און אזוי איז צו זען אויך פון ירושלמי) אז אויך ר' אליעזר האַלט, אז אין הויף טאָר ער ניט דערענדיקן דאָס עסן, און ער זאָגט נאָר, אז ער מעג צוריקגיין אין גאָרטן און דאָרט דערענדיקן; און ר' יהושע האַלט, אז ער טאָר אויך אין גאָרטן ניט דערענדיקן, חשיכה לילי שבת, אויב (עסנדיק די ווינטרויבן) איז געוואָרען פרייטאָגצונאַכטס, און דער דין איז אז אזוי ווי א הויף איז קובע למעשר, און מען טאָרניט עסן אומגע'מעשרט אזוי טאָר מען ניט עסן אפילו א „אכילת עראי“, עטוואָס און ניט בקביעות, אומגע'מעשר'ט אים שבת, מחמת שבת גיט שוין צו דעם עסן אַ באַזונדערע חשיבות; זאָגט ר' אליעזר, אז ער מעג דערענדיקן (אים שבת דאָס עסן), וואָס ער האָט אָנגעהויבן פאר שבת, און ר' יהושע זאָגט, אז ער טאָר ניט פארענדיקן.

שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּתְּנָלָה יִשְׁפָּךְ וְאֵין צְרִיךְ | הַרְחֵשׁ מִמָּקוֹם קָרוֹב וַיִּשְׁתָּהּ;
 לֹאמַר שֶׁל חוּלִין. שְׁלֹשָׁה מִשְׁקִין | הַשְּׂעִיר הַמִּים הַמְּגוּלִין כְּדֵי שֶׁתֵּאָבֵד
 אֲסוּרִין מִשּׁוּם גְּלוּי, הַמִּים וְהַיִּין | בָּהֶם הַמֶּרְהָ. ר' יוֹסִי אָמַר, בְּכִלִּים
 וְהַחֲלָב, וְשֵׁאֵר כָּל הַמִּשְׁקִין מוֹתְרִין, | כָּל שֶׁהֵן, וּבִקְרָקְעוֹת אַרְבָּעִים סָאָה;
 כַּמָּה יִשְׁהוּ וַיְהִי אֲסוּרִין? כְּדֵי שֶׁיִּצְא | ׀ נִקְוֵי תֵּאֲנִים וְעֲנָבִים וְקִשּׁוּאִין

אויך דאָ דערקלערט דער ברטנורא, אז ר' אליעזר איז ניט מתיר צו עסן אים שבת זעלבסט, נאָר ערשט מוצאי שבת; און ר' יהושע אסר'ט צו עסן אפילו מוצאי שבת, איידער מען מעשר'ט.

ד. י"ג. וויין פון תרומה, וואָס איז אָפּגעדעקט געוואָרן, זאָל מען אויסגיסן, און מען דארף ניט אפילו צוגעבן, אז וויין פון חולין (אויב ער איז געוואָרן אָפּגעדעקט דארף מען אים אויסגיסן). אין די צייטן פון דער משנה און גמרא, איז געווען א מורא, אז ווען מען לאָזט שטיין וויין, אָדער וואסער, אָדער מילך, ניט־צוגעדעקט, וועט א שלאנג, וואָס האָט גיפט, טרינקן דערפון און אריינלאָזן דעם גיפט אין די דאָזיקע געטראנקן, און ווער עס וועט דערנאָך טרינקען דערפון וועט פאַרגיפטעט ווערן און עס איז אַ סכנה דאָס צו טרינקן. דעריבער האָבן די חכמים גע'אסר'ט צו טרינקן די דערמאָנטע דריי משקאות, ווען זיי זענען אָפּגעדעקט און אַ מענטש שטייט ניט דערביי און זעט ניט צי א שלאנג האָט דערפון געטראנקן. דאָס הייסט „גילוי“, אָפּגעדעקט. זאָגט דאָ די משנה, אז כאָטש תרומה טאָר מען דאָך ניט קאליע מאכן, ניט פארניכטן, נאָר אויב וויין פון תרומה איז געווען אָפּגעדעקט, זאָל מען עס יאָ אויסגיסן; און די משנה גיט צו, אז וויין פון חולין, אויב ער איז געוואָרן אָפּגעדעקט, מעג מען אודאי אויסגיסן, מחמת דאָ איז דאָך אפילו ניט פאראן צו קלערן וועגן ניט קאליע מאכן דעם וויין, שלשה, דריי משקאות (פליסי־קייט) זענען אסור צוליב גילוי (ווען זיי זענען אָפּגעדעקט); וואסער און וויין און מילך; אָבער אנדערע געטראנקן (משקאות) מעג מען (טרינקן, אפילו זיי זענען אָפּגעדעקט). מחמת די חכמים האָבן געהאָט די ידיעה, אז דער גיפטיקער שלאנג טרינקט זיי ניט. דער ברטנורא ברענגט אויפן יסוד פון דער תוספתא אין תרומות און גמרא חולין מ"ט, אז אויך טייל אנדערע געטראנקן זענען אסור צוליב גילוי, זוי האָניק, ראָסל, און טייל אנדערע. כמה, ווי לאנג דארף זיין א געטראנק אָפּגעדעקט (און קיינער זאָל עס ניט זען) און עס זאָל ווערן אסור צום טרינקן? ווי לאנג דארף עס דויערן, אז עס זאָל מעגליך זיין דאָס א שלאנג זאָל צוקומען און אריינטאָן זיין גיפט? כדי שיצא הרחש, אזוי לאנג ווי עס איז מעגליך אז דאָס שלענגעלע („הרחש“, דער קריכער, דאָס שלענגעלע) זאָל אָנקומען פון א נאָנט אָרט און זאָל טרינקן פון דעם געטראנק. די גמרא חולין י' טייטשט די משנה, אז מיט „מקום קרוב“, „נאָנט אָרט“, מיינט מען דאָס אויער פון דעם געפעס, אין וועלכן דאָס געטראנק געפינט זיך; און אז די צייט איז, ווי לאנג עס דארף דויערן אז דאָס שלענגעלע זאָל קומען פון הינטער דעם אויער פון געפעס און טרינקן און צוריקגיין דאָרט.

ה. שיעור, דער שיעור פון אָפּגעדעקטע וואסער (וואָס מען מעג טרינקן) איז אז עס זאָל זיין אזוי פיל וואסער, אז עס ווערט אין דעם וואסער פארלוירן די גיפט (בי־טערקייט, מרה). אויב עס איז פאראן אזוי פיל וואסער, אז אפילו דער שלאנג זאָל טרינקן וועט זיין גיפט פארלוירן גיין אין דעם וואסער, מעג מען עס טרינקען. ר' יוסי זאָגט, אז (אויב דאָס וואסער איז) אין א געפעס, איז וויפיל וואסער עס זאָל ניט זיין (טאָר מען ניט טרינקן); אויב אָבער (דאָס וואסער איז פארזאמלט) אין דער ערד (מעג מען טרינקן) אויב עס איז פאראן פירציג סאה. א סאה האָט 6 טעפ (קבים) און א טאָפּ האָט פיר קוואַרט (לוגים).

ו. ניקורי, אויב עס זענען פאראן פיקן־לעכער (לעכער, וואָס מען דערקענט אַז זיי זענען געמאכט געוואָרן דורך אויספיקן זיי, ניקור) אין פיגן, און וויינטרויבן, און

תְּרוּמָה שְׁנוּלָד בָּהּ סֶפֶק טוּמְאָה,
 ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם הֵיְתָה מוֹנַחַת
 בְּמָקוֹם תְּזַרְפָּה, יִנְחָנָה בְּמָקוֹם
 הַמוֹצֵנֶע, וְאִם הֵיְתָה מְגוּלָּה, יִכְסְנָה.
 וְר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אִם הֵיְתָה מוֹנַחַת
 בְּמָקוֹם מוֹצֵנֶע יִנְחָנָה בְּמָקוֹם תְּזַרְפָּה.
 וְאִם הֵיְתָה מְכוּסָה יִגְלָנָה. רַבִּן

וְהַדְּלוּעִים וְהָאֲבִטְיָחִים וְהַמְּלֻפְּפוֹת,
 אֶפִּילוּ הֵם כְּכָר. אֶחָד נְדוּל וְאֶחָד
 קָטָן, אֶחָד תְּלוּשׁ וְאֶחָד מְחַבֵּר, כֹּל
 שֵׁישׁ בּוֹ לִיְחָה, אִסוּר. וְגִשְׁיַת הַנְּחֹשׁ
 אִסוּרָה מִפְּנֵי סִפְּנַת נִפְשׁוֹת;
 וְהַמְשַׁמְרֵת שֶׁל יַיִן אִסוּרָה מִשּׁוּם
 גְּלוּי, ר' נְחֻמִּיָּה מְתִיר: חַ חֲבִית שֶׁל

אוגערקעס, און קירביס, און ארבוז, און זיסע מעלאנען, אפילו די דאזיקע פרוכטן זענען (גרויס) ווי אַ קרוג, סיי גרויס און סיי קליין, סיי אַפגעריסענע און סיי זיי זענען נאָך באַהאַפֿטן צו דער ערד, אויב אין זיי איז פאראן א פייכקייט (ליחה), זענען זיי אסור (מען טאָר זיי ניט עסן). מחמת דער מורא טאָמער האָט אַ גיפטיקע שלאנג אין זיי איינגעביסן (אויסגעפיקעט דאָס לעכל) און אריינגעלאָזט דעם גיפֿט; טייל זענען גורס „ככר“, גרויס ווי אַ ברויט. טייל טיישן „סיי גרויס און סיי קליין“ מיינט מען אויף דעם פרוכט; און טייל טיישן, אז מען מיינט דערמיט דאָס לעכל, אלץ איינס צי א גרויס לעכל צי אַ קליין לעכל. (אויב א בהמה איז) געביסן געוואָרן דורך אַ שלאנג טאָר מען ניט (שעכטן די בהמה און עסן איר פלייש) צוליב סכנת נפשות. מחמת עס איז מורא צו האָבן, אז די שלאנג האָט אריינגעלאָזט דעם גיפֿט אין דעם פלייש פון דער בהמה.

ז. המשמרת, א דורכזייער פון וויין (א קרוג מיט וויין איז צוגעדעקט מיט אַ דורכזייער אין קרוג אריין), טאָר מען דעם וויין ניט טרינקן אויב ער איז געווען אַפֿ-געדעקט. אויב דער דורכזייער איז ניט צוגעדעקט טאָר מען ניט טרינקן דעם וויין אין קרוג, ווייל עס איז מורא צו האָבן אז די שלאנג האָט געטרונקן פון וויין אין דורכ-זייער און דער גיפֿט איז דורך די לעכלעך פון דורכזייער אראָפֿ אונטן אין קרוג. ר' נחמיה איז מתיר, ווייל ער האַלט, אז דער גיפֿט קאָן דורך די לעכלעך פון דורכ-זייער ניט דורכגיין.

ח. חבית, א פאס מיט וויין פון תרומה, וועגן וועלכער עס איז געוואָרן א ספק, צי ער איז טמא געוואָרן, למשל, עס זענען געשטאנען צוויי פעסער וויין אין א רשות היחיד, אין א הויף, און א טויטער שרץ האָט אַנגערירט איינעם פון זיי און מען ווייסט ניט וועלכע פאס ער האָט אַנגערירט, און עס איז דעריבער א ספק וועגן יעדער פון די פעסער וויין צו זי איז טמא צי זי איז טהור; ר' אליעזר, זאָגט ר' אליעזר, אז אויב די פאס (מיט תרומה-וויין) איז געלעגן אין אַן אָרט פון הפקר („תזרפה“, שלעכט אָרט, וואו יעדער קאָן איר אַנרירן און מטמא זיין) זאָל מען איר אוועקלייגן אין א באַהאַלטן אָרט; און אויב די פאס וויין איז געווען אַפגעדעקט, זאָל מען איר צודעקן (כדי דער וויין זאָל ניט אסור ווערן צוליב „גלוּי“, צוליב דער מורא, אז אַ שלאנג האָט געטרונקן פון אים. ר' אליעזר האַלט, אַז תרומה-וויין, וואָס האָט אַ ספק טומאה, כאָטש מען טאָר אים ניט טרינקן, טאָר מען ניט מטמא זיין אָדער קאליע מאכן. ור' יהושע, און ר' יהושע זאָגט, אז אויב זי (די פאס תרומה-וויין, וואָס האָט א ספק טומאה) איז געלעגן אין אַ באַהאַלטן אָרט זאָל מען איר אוועקלייגן אין א הפקר-אָרט. און אויב זי איז געווען צו-געדעקט זאָל מען איר אַפּדעקן. ר' יהושע האַלט, אַז ווייל איצט האָט דאָך דער תרומה-וויין נור א ספק טומאה און מען קאָן דעריבער מיט דעם וויין גאַרניט טאָן, מען קאָן ניט טרינקן ווייל טאָמער איז ער טמא, און מען קאָן ניט אויסגיסן ווייל טאָמער איז ער טהור, דעריבער זאָל מען מאַכן אזוי אז ער זאָל פון זיך אליין ווערן אויף זיכער אָדער טמא אָדער קאליע, און דעמאָלס וועט מען מיט אים קאַנען באַשפּריצן דעם הויף אָדער אים אויסגיסן. רבן גמליאל זאָגט, אז מען זאָל ניט טאָן (מיט דער פאס וויין) קיין נייע

בְּמִלְיָאֵל אֹמֵר, אֵל יַחֲדָשׁ בְּהַ דְּבָרֵי: | יִטְמָאָהּ בְּיָדָיו: | י וְכֵן חֲבִית שֶׁל
 חֲבִית שְׁנֵשְׁבֶרָה בְּגַת הָעֲלִיזָה, | שְׁמֵן שְׁנֵשְׁבֶכְהָ, מוֹדָה ר' אֱלִיעֶזֶר
 וְהַתְּחִתּוֹנָה טְמָאָה, מוֹדָה ר' אֱלִיעֶזֶר | וְר' יְהוֹשֻׁעַ שָׂאֵם יְכוּל לְהַצִּיל מִמֶּנָּה
 רְבִיעִית בְּטַהֲרָה יֵצִיל, וְאִם לֹא, ר' | אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר, תִּרְדּוּ וְתִקְלְעוּ, וְאֵל
 ר' אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר, תִּרְדּוּ וְתִטְמָאוּ, וְאֵל | יִכְלַעְנָהּ בְּיָדָיו: | יא וְעַל זֶה וְעַל זֶה

אָדָּךְ. מֵעַן זָאֵל זִי לֶאָזֵן לִיגֵן, וּוְאוּ זִי לִיגֵט; מֵעַן דָּאֲרָף אִיר נִיט אָפְהִיטן, אָבְעֵר מֵעַן דָּאֲרָף
 נִיט טָאָן קִיין מַעֲשֵׂה, אִז זִי זָאֵל וּוְעֵרֶן שְׁנַעֲלֵעֵר טַמָּא אוֹיף זִיכְרָה, אָדְעֵר קֵאלִיעַ.

ט. חבית שנשברה, אויב א פאס מיט וויין פון תרומה) איז צובראכן געוואָרן
 אין דעם אויבערשטן וויין-קעלטער (א וויין-קעלטער באַשטייט פון צוויי קעלטערס,
 איינער געפינט זיך אויבן און איינער אונטן, און דער וויין רינט אראָפּ פון אויבערשטן
 קעלטער אין אונטערשטן), און אין דעם אונטערשטן קעלטער איז פאראן וויין (פון
 חולין). וועלכער איז טמא; ווען דער וויין פון תרומה פון דער צעבראַכענער פאס וועט
 אריינפאלן אונטן אין וויין פון חולין, וועלכער איז טמא, וועט דאָך אויך דער תרומה-
 וויין טמא ווערן און מען וועט אים נִיט טאַרן טרינקן, און היות דער תרומה-וויין וועט
 דאָך דעמאָלס זיין אויסגעמישט מיט דעם חולין-וויין, וועט מען דאָך דעם גאַנצן וויין
 נִיט טאַרן טרינקן (חולין וויין ווען ער איז טמא מעג מען טרינקן, אָבְעֵר דאָ וועט ער
 דאָך זיין אויסגעמישט מיט טמא-דיקן תרומה-וויין). די שאלה איז, אויב עס שטייען
 אין דער זייט טמא-דיקע כלים און מען קאָן ארייננעמען אין זיי דעם תרומה-וויין
 פון דער צעבראַכענער פאס, כדי ער זאָל נִיט אראָפּרינגען אונטן, צי מעג מען דאָס טאַן,
 מחמת עס הייסט דאָך, אז מען איז שוין מטמא דורך די כלים דעם תרומה וויין, כדי צו
 ראטעווען דעם חולין-וויין וואָס געפינט זיך אונטן, זאָגט די משנה: מודה, עס זענען
 מודה (אין דעם פאל) ר' אליעזר און ר' יהושע, אז אויב מען קאָן ארייננעמען (פון דעם
 אויבערשטן תרומה וויין) אפילו נור איין פערטל קוואַרט אין א ריינער כלי זאָל מען
 נעמען. כאָטש דורך דער צייט, וואָס מען וועט זוכן די ריינע כלי צו ראטעווען איין
 פערטל קוואַרט ריינעם תרומה-וויין, וועט דער אַיבִּרִיקער תרומה-וויין אראָפּ
 אונטן און אלץ וועט דאָרט קאליע ווערן, איז פארפאלן. מחמת קאטעווען איין פערטל
 ריינעם (בטהרה, נִיט טמא-דיקן) תרומה וויין איז וויכטיקער. ואם לאו, אויב אָבְעֵר עס
 איז נִיט פאראן קיין ריינע כלי (אפילו צו ראטעווען א פערטל קוואַרט, אָבְעֵר עס זענען
 פאראן טמא כלים אריינצונעמען דעם גאַנצן תרומה וויין), זאָגט ר' אליעזר, אז זאָל
 דער גאַנצער תרומה וויין אראָפּרינגען אונטן און טמא ווערן (און דער גאַנצער וויין
 אויך פון חולין זאָל ווערן אסור צום טרינקן) און מען זאָל מיט די אייגענע הענט נִיט
 מטמא זיין קיין תרומה (ארייננעמענדיק דעם וויין אין טמא כלים). ווי מיר וועלן זען
 ווייטער אין משנה י"א קריגט ר' יהושע אויף דעם דאָזיקן דין פון ר' אליעזר.

י. וכן, און אזוי איז אויך דער דין מיט א פאס אייל (פון תרומה), וואָס איז אויס-
 געגאַסן געוואָרן (און מען קאָן ראטעווען דעם אייל מיט טמא-כלים, און אייל פון
 טמא-דיקער תרומה מעג מען נוצן נאָר צום ברענען און באַלייכטן), זענען מודה ר'
 אליעזר און ר' יהושע, אז אויב מען קאָן ראטעווען אפילו נור איין פערטל קוואַרט אייל
 אין אַ ריינער כלי זאָל מען ראטעווען. דאָס הייסט, מען זאָל זיך באַמִּיהַעֵן צו געפינען
 אזא ריין געפעס, כאָטש דערווייל וועט כמעט דער גאַנצער תרומה-אייל פארניכטעט
 ווערן, איינגעזאפט ווערן אין דער ערד. ואם לאו, אויב מען קאָן נִיט (געפינען א ריינע
 כלי), זאָגט ר' אליעזר זאָל דער אייל איינגעזאפט ווערן (אין דער ערד און ווערן פאר-
 ניכטעט) און מען זאָל נִיט פארניכטן אים מיט די אייגענע הענט (דורך ראטעווען אים אין
 טמא-דיקע געפעסן). עס איז כמעט דערזעלבער דין וואָס אין דער פריעריקער משנה,
 און דער יסוד פון דעם דין איז, אז כאָטש דער וויין און דער אייל פון תרומה גייט דאָך

אחת מהן ויטמא. ר' יהושע אומר, ננים לפניו אחת מהן על הסלע:

יב וכן נשים שאמרו להם עכ"ם, תנו אחת מכם ונטמאה, ואם לאו, הרי אנו מטמאים את כלכן. וטמאו את כלכן, ואל ימסרו להם גפש אחת מישראל:

אמר ר' יהושע לא זו היא תרומה שאני מוזהר עליה מלטמאה, אלא מלאכלה. ובל טמאה פיצד? הנה עובר ממקום למקום וכפרות של תרומה בידו, אמר לו עכ"ם. תן לי אחת מהן ונטמאה, ואם לאו, הרי אני מטמא את כלם. ר' אליעזר אומר, וטמא את כלם ואל יתן לו

סיי ווי לאיבוד, ווערט דאך סיי ווי פארניכטעט, פונדעסטוועגן טאָר מען זיי ניט מטמא זיין, אפילו ווען מען קאָן דאדורך האַבן א געוויסן נוצן.

יא. ועל זה, און סיי אויף דעם (וויין) און סיי אויף דעם (אייל) זאָגט ר' יהושע, אז דאָס איז ניט די תרומה, וועגן וועלכער איך בין געווארנט געוואָרן איר ניט מטמא צו זיין, נאָר אויף א תרומה וואָס איז צום עסן. ר' יהושע האַלט, אז עס איז פארבאָטן סיי ווי ניט עסן, ווי מיר האַבן געהאָט פריער אין משנה ח' ביי א תרומה וועגן וועלכער עס איז א ספק צי זי איז טמא, אָדער אזא תרומה, ווי אין משנה ט' און י', וואָס ווערט סיי ווי פארניכטעט, איז ניטאָ דער פארבאָט, אז מען זאָל איר ניט מטמא זיין. טייל מפרשים טייטשן „על זו ועל זו“, אז דאָס גייט ארויף סיי אויף משנה ח' וואו עס האַנדלט זיך וועגן תרומה מיט א ספק טומאה, און סיי אויף משנה ט' און משנה י' וועגן תרומה וואָס האַלט ביי פארניכטעט ווערן. ובל, וואָסער תרומה איז מען געווארנט, אז מען זאָל איר ניט מטמא זיין דאָ גיט די משנה נאָך א פאל, וועגן וועלכן עס איז פאראן אַ מחלוקה צווישן ר' אליעזר און ר' יהושע: היה עובר, אז איינער איז געגאנגן פון איין אָרט צו אן אנדערן אָרט, און האָט געהאָט אין האַנט לעבלעך ברויט פון תרומה, און א גוי האָט צו אים געזאָגט: „געב מיר איינעם פון זיי (איין לאבן ברויט) און איך וועל אים מטמא זיין, און אויב ניט, וועל איך מטמא זיין אלע“, זאָגט ר' אליעזר, אַז זאָל ער (דער גוי) מטמא זיין (אליין) אלע ברויטן, און מען זאָל אים ניט געבן איינעם מטמא צו זיין, און ר' יהושע זאָגט, אז מען זאָל אנדערלייגן פאר אים (פאר דעם גוי) איין ברויט אויף א שטיין. אויך ר' יהושע האַלט, אז מען זאָל ניט געבן דעם גוי דעם לאבן ברויט אין האַנד, נאָר מען זאָל אים אנדערלייגן אויף א שטיין, כדי דאדורך צו ראטעווען די אנדערע תרומה־ברויטן פון טמא־ווערן.

יב. וכן נשים, און אזוי איז דער דין (און דאביי איז ניטאָ קיין מחלוקה, און אויך ר' יהושע איז מודה) מיט פרויען, אויב גויים האַבן געזאָגט צו זיי, „גיט אונז איין פרוי פון אייך און מיר וועלן זי מטמא זיין (פאראומרייניקן, פארגוואלדיקן) אויב ניט, וועלן מיר אייך אלע מטמא זיין (פאראומרייניקן, פארגוואלטיקן)“, זאָלן די גויים אלע (פרויען) מטמא זיין (פאראומרייניקן, פארגוואלטיקן), און מען זאָל צו זיי ניט איבערענטפערן (געבן) איין יידישע נשמה. די מפרשים זאָגן דאָ, אז דער טעם איז דאָ, ווייל „אין דוחין נפש מפני נפש“, מען טאָר ניט ברענגן א קרבן איין מענטש כדי צו ראטעווען אן אנדערן מענטש. דעריבער טאָר מען בידיים, מיט אייגענע הענט, ניט איבערגעבן צו די גויים איין פרוי, כדי צו ראטעווען די אנדערע פרויען. דער ירו-שלמי ברענגט אויך, אז עס איז דערזעלבער דין, אויב גויים פארלאנגן, אז מען זאָל זיי ארויסגעבן סתם איין מענטש צום הרגנען, און אויב ניט וועלן זיי אלע אויסהרגען, טאָר מען ניט איבערגעבן איין מענטש צום הרגנען.

פרק ט

א הזורע תרומה, שונג יופך, ובפאה, ועניי ישראל ועניי כהנים ומזיד יקים, אם הביאה שלישי, בין מלוקטים, ועניי ישראל מוכרין את שלהם לפהנים בדמי תרומה, יופך: ב וחיבת בלקט ובשכה ונדמים שלהם. ר' טרפון אומר, לא

פרק ט.

א. הזורע תרומה, אז איינער פארזייט תרומה, אויב ער טוט עס בשוגג (ניט וויסנדיק, אז עס איז תרומה), מעג ער איבערדרייען; דאס הייסט, ווען ער איז געוואר געווארן, מעג ער איבעראקערן דאס פעלד און פארניכטן די פארזייטע תרומה-זריעה, און פארזייטן דאס פעלד מיט חולין, ומזיד, אויב ער האט עס געטאן במזיד (ער האט געוואוסט, אז עס איז תרומה) זאל ער לאזן די תרומה וואקסן. ווי מיר וועלן לערנען ווייטער איז דאס אויפגעוואקסענע, די „גידולי תרומה“, דאס וואס איז ארויסגעוואקסן ווען מען פארזייט תרומה, אויך תרומה, און מען דארף עס אוועקגעבן צו א כהן. אם הביאה, אויב די פארזייטע תרומה איז געהאט אזוי אויפגעוואקסן, אז זי (די תבואה צי גרינסן) איז שוין געווען גרויס א דריטל (פון דער גרויס וואס די תבואה צי גרינסן האבן ווען זיי זענען אינגאנצן אויפגעוואקסן), איז סיי ער איז געווען א שוגג און סיי ער איז געווען א מזיד זאל ער עס לאזן וואקסן. מחמת איצט הייסט עס שוין אויפגע- וואקסענע תרומה און מען טאר זי ניט פארניכטן, ובפשתן, און אויב (די תרומה, וואס ער האט פארזייט) איז געווען פלאקס, איז אפילו ער האט עס געטאן במזיד זאל ער איבערדרייען (פאראקערן און פארניכטן די זריעה). דער ירושלמי זאגט דעם טעם, ווייל ביי פלאקס ווערט גענוצט ניט די פלאקס-קרנער צום עסן און צום זייען, נאר אויך די שטעקעלעך, פון וועלכע מען ארבייט אויס פלאקס צו מלבושים. דעריי- בער באשטרעפט מען דעם פארזייער פון תרומה-פלאקס, אז ער זאל פארניכטן די זריעה, כדי ער זאל ניט הנאה האבן שפעטער פון די שטעקעלעך, טראכטנדיק, אז שטעקעלעך, וועלכע זענען ניט צום עסן, זענען דאך ניט קיין תרומה.

ב. וחיבת, און פון דעם (פעלד, וואס איז פארזייט מיט תרומה) איז מען מחויב צו געבן לקט, און שכחה און פאה. דער דין אז גידולי תרומה, דאס וואס וואקסט ארויס ווען מען פארזייט תרומה, איז תרומה, איז ניט מדאורייתא ניט דער דין פון דער תורה, נאר די חכמים האבן עס געמאכט אלס שטראף, כדי מען זאל ניט פארזייטן תרומה. מחמת דעם הייסט עס נור אויף אזוי פיל תרומה, אז א ניט-כהן טאר עס ניט עסן. אבער אין אלע אנדערע זאכן האט עס דעם דין ווי חולין, און דעריבער דארף מען געבן פון דעם פעלד צו די ארימע לייט לקט און שכחה און פאה (וואס דאס איז, געבן מיר אין דער הקדמה צו דער מסכת פאה). ועניי ישראל, און ארימע לייט יש- ראליים (ניט-כהנים) און ארימע לייט כהנים מעגן קלויבן אין פעלד (די תבואה, וואס איז ארויסגעוואקסן פון דער תרומה און וואס איז לקט, שכחה און פאה), און די ארי- מע לייט ישראלים (וועלכע טארן דאך ניט עסן, וואס זיי קלייבן, מחמת עס האט דאך זעם דין פון תרומה) פארקויפן זייער חלק צו די כהנים לויט דעם פריז פון תרומה- תבואה (וואס איז ביליגער, ווייל ניט יעדער מעג דאך עסן תרומה), און דאס געלט געהערט צו זיי (צו די ארימע לייט די ישראלים). ווייל עס האט נור אויף אזוי פיל דעם דין פון תרומה, אז א ניט-כהן אדער א כהן א טמא טאר עס ניט עסן, אבער אין אלע אנדערע דינים איז דאס ווי חולין, און דער לקט און שכחה און פאה דערפון גע- הערט צו אלע ארימע לייט, אויך צו די ישראלים. ר' טרפון זאגט, אז עס זאלן קלויבן

יִלְקָטוּ אֶלֶּא עֲנִי כְהֻנִּים שְׂמֵא יִשְׁכְּחוּ וְיִתְּנוּ לַתּוֹךְ פִּיהֶם. אָמַר לֹא ר' עֲקִיבָא אִם כֵּן לֹא יִלְקָטוּ אֶלֶּא טְהוּרִים; ג. וְחִיָּקֶת בְּמַעֲשֵׂרוֹת וּבְמַעֲשֵׂר עֲנִי, וְעֲנִי יִשְׂרָאֵל וְעֲנִי כְהֻנִּים נוֹטְלִים, וְעֲנִי יִשְׂרָאֵל מוֹכְרִין אֶת שְׂלֵהֶם

לְכֹהֲנִים בְּדָמֵי תְרוּמָה, וְהַדְּמִים שְׂלֵהֶם. הַחֹכֵם מְשַׁבֵּחַ, וְהַדָּשׁ כֵּי־צַד יַעֲשֶׂה? תּוֹלָה כְּפִיפּוֹת בְּצִוְיָאֵרֵי בְהִמָּה, וְנוֹתֵן לַתּוֹכֵן מְאוֹתוֹ הַמִּין, נִמְצָא לֹא זֻמָּם אֶת הַבְּהֵמָה, וְלֹא מְאָכִיל אֶת הַתְּרוּמָה; ד. גִּדּוּלֵי תְרוּמָה תְרוּמָה,

די לקט, שכחה און פאה נאך אַרימע לייט כהנים, מחמת עס איז מורא צו האָבן, טאַמער וועלן (די אַרימע לייט די ישראלים, קלויבנדיק די תבואה) פארגעסן און ארייננעמען פון דער תבואה אין מויל אריין; האָט צו אים (צו ר' טרפון) געזאָגט ר' עקיבא: אויב אזוי, קומט דאָך אויס, אז עס טאָרן ניט קלויבן נאָך כהנים טהורים. ווארום עס איז דאָך מורא צו האָבן, אז אויך כהנים, וועלכע זענען טמא און טאָרן ניט עסן תרומה, זאָלן אויך ניט עסן פון דער תבואה ביים קלויבן אין פעלד די לקט, שכחה און פאה, און מען וועט דאָך מוזן זאָגן, אז נור כהנים, וועלכע זענען טהור, מעגן קלייבן. און אזוי ווי מען מאַכט ניט קיין אונטערשייד ביי כהנים, און אלע מעגן קלייבן, אזוי מעגן קלייבן אויך אַרימע לייט ישראלים.

ג. וְחִיָּבֶת בְּמַעֲשֵׂרוֹת, און פון דער תבואה (וואָס וואַקסט ארויס פון דער פאַר־זייטער תרומה) דאַרף מען אַפּשײַדן אלע מעשירות. מחמת, ווי מיר האָבן געזאָגט איז זי נאָך תרומה מדרבנן, און לגבי איר זענען גילטיג אלע דינים, ווי ביי תולין, און דעריבער דאַרף מען פון איר אַפּשײַדן אלע מעשירות; דער „תפארת ישראל“ באַ־מערקט דאָ, אז מיט מעשירות מיינט מען דאָ אויך תרומה, דאָס הייסט, אז מען דאַרף פון איר אַפּשײַדן תרומה און מעשירות. ומעשר עני, און מען דאַרף אַפּשײַדן (אויב עס איז פאַרזייט געוואָרן דעם 3טן אָדער 6טן יאָר נאָך שמיטה-יאָר) מעשר עני (וואָס געהערט צו אַרימע לייט), און די אַרימע לייט ישראלים און די אַרימע לייט כהנים נעמען (דעם מעשר עני), און די אַרימע לייט ישראלים פאַרקויפן זייער זאָל צו כהנים (מחמת זיי, די ישראלים, טאָרן דאָך ניט עסן די תבואה) לויטן פריזי וואָס מען צאָלט פאַר תרומה, און דאָס געלט (וואָס זיי באַקומען דערפאַר) געהערט צו זיי (צו די אַר־־מע לייט ישראלים). דער „מלאכת שלמה“ זאָגט, אז דאָ איז אויך ר' טרפון מודה, ווייל דאָ דאַרפן דאָך ניט די אַרימע לייט קלייבן פון פעלד, נאָך זיי קריגן גרייטע תבואה, וועלן זיי ניט פאַרגעסן און עסן דערפון. החובט משובח, ווער עס קלאַפט־אויס (די תבואה־קערנער פון דעם זאַנגן־שטרוי ביי תבואה וואָס איז געוואַקסן פון תרומה־זריעה), ווערט געלויבט. דאָס הייסט, ער טוט זייער גוט, וואָס ער קלאַפט אויס מיט שטעקנס די קערנער, און ער דרעשט זיי ניט אויס מיט בהמות, ווייל דורך דער צייט פון דרעשן וועלן דאָך די בהמות־עסן פון דער תרומה־תבואה, און דאָס טאָר מען ניט. ווידער פאַרמאכן דער בהמה דאָס מויל ביים דרעשן, טאָר מען אויך ניט צוליב דעם איסור פון „לא תחסום שור בדישו“, מען טאָר ניט פאַרמאכן דער בהמה דאָס מויל ביים דרעשן, והדש, און דער וואָס דרעשט יאָ (מיט אַ בהמה) וואָס זאָל ער טאָן זאָל ער אָנהענגן קוישן (כפירות) אויף דעם האַלדז פון דער בהמה, און אריינטאָן אין די קוישן תבואה פון זעלבן מין (וואָס ער דרעשט, אויב ווייץ זאָל ער אריינטאָן ווייץ, אויב גערשטן—גערשטן); קומט אויס, אז ניט ער פאַרמאכט דאָס מויל (זומם) דער בהמה (און זי עסט פון זעלבן מין וואָס זי דרעשט) און ניט ער גיט דער בהמה צו עסן תרומה. דער ברטנורא באַמערקט דאָ, אז נאָך די בהמה פון א ישראל טאָרניט עסן די תרומה; אזוי זאָגט אויך דער רמב"ם אין פירוש המשניות. אָבער דער „לחם משנה“ באַמערקט דאָרויף, אז אפילו א כהנ'ס א בהמה טאָר מען אויך ניט געבן אזעלכע תרומה־תבואה, וואָס מענטשן געברויכן, ווי ווייץ און גערשטן.

ד. גִּדּוּלֵי תְרוּמָה דִּי גְעוּוִיקְסֵן פֿון תְּבוּאָה זענען תרומה, אָבער דִּי גְעוּוִיקְסֵן פֿון

וְגִדּוּלֵי גִדּוּלֵי חוּלִין, אָכַל הַטְּבַל, | הַקֹּדֶשׁ וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי חוּלִין, וּפְּוֹדָה
 וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וּסְפִיחֵי שְׂבִיעִית, | אוֹתָם בְּזֶמַן זָרָעָם; הַ מֵאָה לְנֶגְהָ
 וּתְרוּמַת חֹצֶה לְאֶרֶץ, וְהַמְדַמֵּעַ | שֶׁל תְּרוּמָה וְאֶחָד שֶׁל חוּלִין, כִּלְּן
 וְהַבְּפוּרִים, גִּדּוּלֵיהֶן חוּלִין. גִּדּוּלֵי

די געוויקסן (פון תרומה) זענען חולין. מיר האָבן שוין פריער געלערנט דעם דין אין דער משנה, אָז איינער פארזייט תרומה, זענען די געוויקסן (גידולים), וועלכע וואקסן ארויס, אויך תרומה, און א ניט־כהן טאָר זיי ניט עסן. דאָס איז נור מדרבנן, וועלכע האָבן דאָס איינגעפירט אַלס שטרָאָף. אָבער אויב מען האָט די אַרויסגעוואקסן סענע פון פארזייטע תרומה פארזייט און פון זיי זענען ווידער אַרויסגעוואקסן געוויקסן (גידולי גידולים), זענען די געוויקסן פון געוויקסן שוין חולין. אַבל הַטְּבַל, אָבער אויב מען האָט פארזייט טבל, צי מענער ראשון (איידער מען האָט אָפּגעשניידט פון אים תרומה מענער), אָדער די ווידערוואקסונגען פון שמיטה־יאָר (ספּיחין), תבואה צי גרינסן, וואָס זענען אויפגעוואקסן אים שמיטה־יאָר פון די קערנדלעך, וואָס זענען צופעליק אַראָפּגעפאלן אין פֿאַריגן יאָר אויפן פעלד), אָדער תרומה פון חוץ לארץ (ניט פון ארץ ישראל, און די תרומה איז נור מדרבנן), אָדער געמישטע תבואה פון תרומה מיט חולין צוזאַמען (המדומע), אָדער ביכורים (די ערשטע צייטיק־געוואָרענע תבואה וואָס מען דאַרף פירן קיין ירושלים און אוועקגעבן דעם כהן, און א ישראל טאָר ניט עסן ביכורים), זענען זייערע געוויקסן חולין. אויב מען האָט געזייט איינע פון די דאָר־זיקע תבואות, וואָס מען טאָר ניט עסן (אָדער וואָס א ישראל טאָר ניט עסן, ווי חוץ־לארץ־תרומה, צי ביכורים און אנדערע), זענען די תבואות, וועלכע זענען אַרויסגעוואקסן פון זיי חולין, און מען מעג זיי עסן, די מפרשים דערקלערן, ווייל די אלע זאָכן אָדער דער גרעסטער טייל פון זיי, איז דאָך חולין (למשל טבל איז דאָך דער רוב דער־פון חולין) אָדער זיי זענען ניט שכּיח, זיי טרעפן זיך זעלטן (ווי ספּיחין פון שמיטה־יאָר, אָדער ביכורים, וואָס זענען נאָר נוהג ביי טייל תבואות און פרוכטן), און דעריבער האָבן די חכמים ניט גוּר געווען, אז מען זאָל אויך זייערע געוויקסן ניט טאָרן עסן. גידולי הקדש, די געוויקסן פון הקדש אָדער פון מענער שני זענען חולין, אָבער מען דאַרף זיי אויסלייזן לויט דער צייט פון זייער פארזייטן. אויב איינער האָט פארזייט תבואה, וועלכע מען האָט פריער מקדיש געווען צום בית המקדש און מען טאָר ניט הנאה האָבן דערפון סיידן מען לייזט עס אויס מיט געלט; אָדער תבואה, וואָס איז געווען מענער שני און לויטן דין דאַרף מען עס אוועק פירן קיין ירושלים און דאַרט עסן, אָדער אויסלייזן די תבואה מיט געלט און דאָס געלט אוועקפירן קיין ירושלים. — זענען די געוויקסן וועלכע קומען ארויס פון דער תבואה, חולין, אָבער אזוי ווי אין די געוויקסן איז דאָך פאראן א טייל הקדש און מענער שני, לאָמיר זאָגן, אויב מען האָט פארזייט איין סאה תבואה פון הקדש צי מענער שני און עס איז אַרויסגעוואקסן דערפון 10 סאה, איז דאָך אין די 10 סאה פאראן איין סאה הקדש צי מענער שני, זאָגט די משנה, אז מען דאַרף די סאה הקדש צי מענער שני אויסלייזן מיט געלט לויט דעם פרייז, וואָס זי האָט באַטראָפּן אין דער צייט ווען מען האָט זי פארזייט.

ה. מאה, אויב (אין א פעלד, וואָס איז פארזייט מיט תבואה זענען פאראן פאר־זייט) הונדערט בייטן (שורות) מיט תרומה און איין בייט מיט חולין (און מען ווייסט ניט וועלכע איז דער חולין און וועלכע זענען די תרומה), זענען אלע הונדערט און איין בייט מותר ביי (תבואות) וואָס זייער זריעה ווערט פארניכטעט. מיר האָבן שוין פריער אין משנה א' און ב' געשריבן, אז דאָס וואָס געוויקסן, וועלכע זענען אַרויסגעוואקסן פון פארזייטער תרומה, זענען תרומה, איז נור מדרבנן, און מען האָט דעריבער א סך מיכל געווען דאָבּיי, די משנה זאָגט דאָ, אז ביי אזעלכע סאָרטן תבואות, וואָס זייער רע קערנדלעך, ווען מען פארזייט זיי, ווערן פארניכטעט („זרעו כלה“) און עס וואקסט ארויס נייע תבואה (ווי וויין, גערשטן), איז מען מיכל אזוי ווייט, אז אפילו איין בייט

בְּדָבָר שֶׁאֵין זְרַעוּ כְּלָהּ, אִפְּלוּ מֵאֵהָ | דְּבַר שֶׁאֵין זְרַעוּ כְּלָהּ? בְּגוֹן הַלּוּף,
שֶׁל חוּלִין וְאַחַת שֶׁל תְּרוּמָה, כִּלְיָן | וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים. ר' יְהוּדָה אָמַר,
אֲסוּרִין; וְהַטָּבֵל גְּדוּלְיוֹ מִתְּרִין, | הַשּׁוּם כְּשֶׁעוֹרִים; וְהַמְּנַפֵּשׁ עִם
בְּדָבָר שֶׁזְרַעוּ כְּלָהּ, אֲכָל בְּדָבָר שֶׁאֵין | הַנְּכָרִי בַחֲסִיּוֹת אָף עַל פִּי שִׁפְרוּתוֹ
זְרַעוּ כְּלָהּ גְּדוּלְיוֹ גְּדוּלִין אֲסוּרִין, אִזְהוּ | טָבֵל, אֲכָל מֵהֶם עֲרָאֵי. שְׁתִּילֵי

מיט פארזייעטן חולין האָט זיך אויסגעמישט מיט הונדערט ביטן פארזייעטער תרומה, איז אלץ מותר. דאָס וואָרט „לגנה“ ווערט געטייטשט „בייט“, א שורה, און דער „ערוך השלם“ דענקט, אז די מפרשים, וואָס טייטשן אזוי (דער רמב"ם, ר"ש און אב"ד דערע מיינען מיט דעם וואָרט דאָס לאטיינישע „ליגנעצ“, וואָס איז דאָסזעלבע, וואָס „לינעצ“, א שורה. דער „ערוך“ טייטשט „לגנה“ פון וואָרט „לגין“, א קרוג, קרוגן, דאָס הייסט, אויב מען האָט פארזייעט הונדערט קרוגן מיט תרומה-זריעה. אבל, אויב אָבער דאָס פארזייעטע איז אזא זאך, וואָס די זריעה ווערט ניט פאָרניכטעט (ווי למשל ציבעלעס, איז אפילו הונדערט (בייטן) חולין און איין (בייט) תרומה, זענען אלע אסור. דאָ ווערט די תרומה ניט בטל אין 101 (ווי דער דין איז פריער פרק ד' משנה ז', אז תרומה ווערט בטל אין חולין), מחמת עס איז באַהאַפֿטן צו דער ערה, מחובר.

ו. הטבל, טבל (וואָס מען האָט פארזייעט אין פעלד, איידער מען האָט אראָפּגענוֹר מען פון אים תרומה און מעשרות) זענען זיינע געוויקסן מותר נור ביי א זאך וואָס איר זריעה ווערט פארניכטעט. דאָס הייסט, אז דאָס האָבן מיר האָבן געלערנט פריער אין משנה ד', אז די געוויקסן פון טבל זענען מותר, האָט מען געמיינט נור ביי זייעות, וועלכע ווערן פארניכטעט. אבל, אָבער אַ זאך, וואָס איר זריעה ווערט ניט פארניכטעט, זענען אפילו די געוויקסן פון די געוויקסן (גידולי גילולי), דאָס הייסט, אויב מען האָט פארזייעט דערנאָך דאָס ארויסגעוואקסענע פון טבל, און עס זענען ווידער ארויסגעג' (וואקסן געוויקסן) אסור. מען מיינט דערמיט, אז אזוי ווי תבואות און ירקות, איידער מען האָט זיי געמאַכט אין אָרדנונג, אריינגעבראַכט אין הויף, מעג מען דאָך עסן פון זיי א „אכילת עראָאי“, צייטווייליג, אפילו מען האָט נאָכניט אראָפּגענומען פון זיי תרומה און מעשרות, אָבער פון די געוויקסן פון טבל טאָר מען דאָס ניט עסן. איזוהו, וואָס הייסט אַ זאך, וואָס איר זריעה ווערט ניט פארניכטעט? אשטייגער ווי לוף-ציבעלעס, און קנאָבל און ציבעלעס, מחמת ווען מען פארפלאַנצט זיי אין דער ערד וואקסן פון זיי אליין ארויס נייע געוויקסן. ר' יהודה זאָגט, אז קנאָבל איז ווי גערשטן. אזוי ווי גערשטן הייסט „זרעו כלה“, די זריעה ווערט פארניכטעט, אזוי איז אויך קנאָבל; ר' יהודה נעמט אלס ביישפּיל גערשטן, ווייל פון גערשטן ווערט שנעל די זריעה פארניכטעט. אזוי טייטשט דער רמב"ם. דער ר"ש איז גורם „השום כשעורה“, און טייטשט, אז קנאָבל ווערט ניט פארניכטעט זיין זריעה נאָר ווען ער איז אזוי גרויס ווי א גערשט, אָבער אויב ער איז קלענער פון א געהשט ווערט זיין זריעה יאָ פארניכטעט.

ז. המנכס, אז איינער (א ייד) רייסט אויס די שלעכטע גראָן (מנכס) ביי א גוי אין (גאָרטן פון) ציבעלעס (חסיות, אלע סאָרטן ציבעלעס), כאַטש דעם גוי'ס פרוכטן (גרינסן) זענען טבל (ווייל דער גוי האָט דאָך פארן פארזייען ניט אָפּגעשיידט פון דער זריעה קיין תרומה און מעשרות) מעג דער (ארבייטער) עסן (פון די ציבעלעס) צייט-ווייליק (ערצ'י). וועגן דעם, צי פון די פרוכטן פון א גוי'ס פעלד אין ארץ ישראל איז מען מחויב אפצושיידן תרומה און מעשרות זענען פאראן צוויי מיינונגן אין משנה און גמרא. דא האלט די משנה, אז מען איז יאָ מחויב, ווייל א גוי האָט ניט קיין אייגנטום-רעכט אויף פעלדער אין ארץ ישראל כדי זיי צו באפרייען פון תרומה און מעשרות („אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשר“). אָבער ווייל דאָס איז דאָך נור די גידולים, די געוויקסן פון טבל, האָט מען מתיר געמאַכט דעם ארבייטער צו עסן. שתיילי תרומה, פלאַנצונגן פון תרומה, וואָס זענען טמא געוואָרן און מען האָט זיי איינ-

מְלֻטְמָא, וְאַסוּרִין מִלְאֲכֹל, עַד	שְׁיִגוּם אֶת הָאוֹכֵל, ר' יְהוּדָה אָמַר,
עַד שְׁיִגוּם וְיִשְׁנָה:	

פֶּרֶק י

אִם שְׁלֵם מִתָּר, וְאִם חֲסָכוּ בְּנוֹתָן	בֵּין מְחֻמָּה, בְּנוֹתָן טַעַם, ר' יְהוּדָה
טַעַם, וְיִשְׂאֵר כָּל הַתְּבַשִּׁיל, בֵּין שְׁלֵם	מִתִּיר בְּצִנְהָה, שְׂאִיגָה אֲלֵא לְשׁוּל
אֶת הַזֹּחֵמָא: בַּ תְּפוּת שְׂרָסְקוּ וְיִתְנוּ	

געפלאנצט אין דער ערד, זענען זיי טהור געוואָרן, אז זיי זאָלן ניט קאָנען מטמא זיין אנדערע, אָבער (א כהן) טאָר זיי ניט עסן ביז מען האַקט אָפּ (פון די פלאנצונגן) דאָס וואָס מען קאָן עסן, ר' יהודה זאָגט, ביז מען האַקט אָפּ איינמאָל און (ווען עס וואַקסט אַרויס) האַקט מען אָפּ נאָכאַמאָל, מיט „שתילים“, פלאנצונגן מיינט מען דאָ יונגע פלאנצן פון קרויט און אנדערע ענליכע גרינסן, וועלכע מען נעמט אַרויס פון דער ערד און מען פאַרזעצט זיי אין דער ערד אין אַן אנדער אָרט, וואו זיי האָבן מער פלאץ צום פונאנדערוואַקסן, זאָגט די משנה, אז אויב די יונגע פלאנצונגן האָט מען געמאַכט פאַר תרומה (נאָכדעם ווי מען האָט זיי געהאַט אַרויסגענומען) און זיי זענען טמא געוואָרן (און תרומה וואָס איז טמא טאָר מען דאָך ניט עסן), און מען האָט די פלאנצונגן ווידער פאַרזעצט אין דער ערד, ווערן זיי אויס טמא, אזוי אז זיי קאָנען שוין ניט מטמא זיין אנדערע זאכן, מחמת דאָס ווערן מחובר, באַהאַפטן צו דער ערד, איז מטהר די פלאנצ- צונגן, אָבער עסן זיי טאָר מען ניט, ווייל בנוגע עסן הייסן זיי נאָך טמא'דיקע תרומה, נאָר ווען מעג אַ כהן זיי יאָ עסן? ווען מען האָט אָפּגעהאַקט פון זיי די בלעטער און אנדערע טיילן, וואָס מען קאָן עסן, און עס זענען אַרויסגעוואַקסן נייע בלעטער, ר' יהודה האַלט, אז עס מוזן אָפּגעהאַקט ווערן אויך די נייע בלעטער; און ערשט די בלע- טער, וואָס זענען נאָך זיי אַרויסגעוואַקסן מעג מען עסן.

פֶּרֶק י

א. בצל, א ציבעלע וואָס מען האָט אַריינגעלייגט אין (געקאָכטע, טרוקענע, ווא- רימט) לינזן (א טאָרט אַרבעט) איז אויב די ציבעלע איז גאַנץ, איז מותר (מעג אפילו א ישראל עסן) און אויב זי איז צושניטן, ווענדט זיך, צי עס האָט אַריינגעגעבן א טעם, דער רמבם און דער ברטנורא טייטשן, אז דאָ מיינט מען סיי ווען די ציבעלע איז פון תרומה און די לינזן פון חולין, און סיי ווען די ציבעלע איז פון חולין און די לינזן פון תרומה, זאָגט די משנה, אז אויב די ציבעלע איז גאַנץ, גיט זי ניט אַרויס פון זיך איר זאפט אין די לינזן און נעמט אויך ניט אַריין אין זיך דעם זאפט פון די לינזן, און דע- ריבער מעג א ישראל עסן די חולין (סיי ווען די ציבעלע איז חולין, סיי ווען די לינזן זענען חולין). אויב אָבער די ציבעלע איז צעשניטן גיט זי אַרויס פון זיך איר זאפט און נעמט אויך אַריין אין זיך דעם זאפט פון די לינזן, דעריבער דאַרף מען געבן א כהן צו פאַרווכן, און אויב עס איז פאַראן א טעם פון איינעם אין דעם צווייטן טאָר עס א ישראל ניט עסן, ושאַר, און ביי אנדערע געקעכצן (ניט ביי לינזן) איז סיי די (ציבעלע) איז גאַנץ, סיי צעשניטן, ווענדט זיך, צי עס האָט אַריינגעגעבן אַ טעם, מחמת נור ביי לינזן גיט א גאַנצע ציבעלע ניט אַריין קיין טעם, און נעמט ניט אַריין קיין טעם, אזוי טייטשט דער רמבם, דער ברטנורא טייטשט, דעם „וּשְׂאֵר כָּל הַתְּבַשִּׁיל“ אז עס גייט אַרויף אויף דער „ציבעלע“; אויב למשל אַנשטאַט א ציבעלע האָט מען אַריינגעלייגט אין די אַרבעס קנאַבל, איז עס אזוי שטאַרק, אז אפילו א גאַנצער קנאַבל גיט אויך אַריין א טעם, ר' יהודה איז מתיר ביי קליינע (אַיינגעלייגטע אין עסיק) פישטלעך (צחנה), ווייל עס איז נור כדי אַראָפּצונעמען דעם אַפּפּאַל, אויב מען האָט א גאַנצע צי- בעלע פון תרומה אַריינגעלייגט אין קליינע פישעלעך, וועלכע זענען אַיינגעלייגט אין עסיק און שטייען א לאַנגע צייט, מעג א ישראל יאָ עסן די פישעלעך; מחמת די ציבעלע ווערט דאָרט אַריינגעלייגט נאָר כדי אַיינצוואַפּן אין זיך דעם אַפּפּאַל, די אומרייניקייט פון די פישעלעך, אוועקצונעמען דעם שלעכטן ריח.

שְׁעוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׁעוּרִים שׁוֹאֲבוֹת:
 דְּתַנּוּר שֶׁהִסִּיקוּ בְּכַמּוֹן שֶׁל תְּרוּמָה,
 וְאָפָה בּוֹ אֶת הַפֶּת, הַפֶּת מִתֵּר,
 שְׂאִינוֹ טַעַם כַּמּוֹן אֶלָּא רֵיחַ כַּמּוֹן:
 הַתִּלְתָּן שֶׁנִּפְלְהָ לְתוֹךְ הַבּוֹר שֶׁל
 זֵיץ, בְּתְרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר שְׁנֵי, אִם יֵשׁ
 בְּזֶרַע כְּרִי לְתַן טַעַם, אֲכָל לֹא כְּעֵין.

לְתוֹךְ עֵיסָה וְחֻמְצָה, חֲרִיזוֹ אֲסוּרָה.
 שְׁעוּרִים שֶׁנִּפְלְוּ לְתוֹךְ הַבּוֹר שֶׁל מַיִם,
 אַף עַל פִּי שֶׁהַבְּאִישׁוֹ (מִימּוֹ), מִימּוֹ
 מִתְרַם: גַּם הַרְוָה פֶת חֻמָּה, וְנִתְנָה
 עַל פִּי חֻבִּית שֶׁל זֵיץ תְּרוּמָה, ר'
 מֵאִיר אֹסֵר, וְר' יְהוֹדָה מְתִיר. ר'
 יוֹסֵי מְתִיר בְּשֵׁל חֲטִיף, וְאֹסֵר בְּשֵׁל

ב. תפוח, אז אַ עפל (פון תרומה) וואָס מען האָט צעריבן און אריינגעטאָן אין אַ טייג (פון חולין) און דער טייג איז געוואָרן זויער (געוירן), איז דאָס טייג אסור (פאר א ישראל). מחמת דער טייג איז זויער (געוירן) געוואָרן פון תרומה און ער האָט אין זיך דעם טעם פון תרומה. שעורים, אז גערשטן (פון תרומה) זענען אריינגעפאלן אין אַ גרוב מיט וואסער, כאַטש (דורך די גערשטן) איז דאָס וואסער קאליע געוואָרן, איז דאָס וואסער מותר (פאר א ישראל), כאַטש מען זעט דאָך, אז די גערשטן פון תרומה האָבן יאָ אריינגעגעבן א טעם אין וואסער, ווארום דאָס וואסער איז דאָך דאדורך קאָ ליע געוואָרן, פונדעסטוועגן ווייל דער טעם איז ניט קיין גוטער, נאָר א שלעכטער, וואָס מאַכט קאליע, אַ טעם לפגם, איז עס מותר.

ג. הרודה, אז איינער נעמט-ארויס פון אויוון ווארם ברויט (פון חולין) און ער לייגט עס ארויף (דאָס ברויט) אויף דער עפנונג פון אַ פאס מיט וויין פון תרומה (דאָס ברויט האָט ניט אָנגערירט דעם וויין, נאָר האָט אריינגעצויגן אין זיך דעם ריח פון וויין), ר' מאיר אסר'ט (פאר ישראל'ס צו עסן דאָס ברויט), און ר' יהודה איז מתיר. ר' מאיר האַלט, אז „ריחא מילתא“, אז דער ריח איז אויך אזוי גוט ווי דער וויין אליין און ממילא איז אין ברויט פאראן תרומה; אָבער ר' יהודה האַלט, אז „ריחא לאו מילתא“, דער ריח איז גארניט, און עס הייסט ניט, אז דאָס ברויט (כאָטש עס האָט דעם ריח פון וויין) אנטהאַלט אין זיך תרומה. ר' יוסי איז מתיר ביי (ברויט פון) וויין, און ער אסר'ט ביי (ברויט פון) גערשטן, ווייל גערשטן שעפן אריין אין זיך. לויט דער מיינונג פון ר' יוסי האָט גערשטן-ברויט די טבע, אז ניט נאָר עס ציט אריין דעם ריח פון וויין נאָר עס שעפט אריין אין זיך די פייכטקייט פון וויין זעלבסט. און ממילא האָט דאָך דאָס גערשטן-ברויט אריינגענומען תרומה און עס איז אסור צו ישראל'ס.

ד. תנור, אן אויוון וועלכן מען האָט איינגעהייצט מיט קימל (כמון) פון תרומה, און מען האָט אין אים געבאקן ברויט (פון חולין), איז דאָס ברויט מותר (פאר א ישׂ-ראל), ווייל (אין ברויט איז פאראן) ניט דער טעם פון קימל, נאָר דער ריח פון קימל. די סתם-משנה האַלט דאָ, אז „ריחא לאו מילתא“, אז ריח איז גארניט און עס הייסט דעריבער ניט, אַז דאָס ברויט האָט אריינגענומען אין זיך תרומה (אזוי טייטשט די משנה רבא אין דער גמרא עבודה זרה ס"ו).

ה. תלתן, אויב גריכישער היי (תלתן), „פענקרויט“, (פענוגריק“, גריכישער היי, א סאַרט קלאָווער, וואָס מען קאָן עסן די קערנדלעך און די שטעקעלעך דערפון) איז אריינגעפאלן אין א גרוב מיט וויין (פון חולין), איז אויב דאָס היי איז געווען פון תרומה, אָדער פון מעשר שני (וואָס מען טאַרניט עסן נור אין ירושלים), ווערט אסור דער וויין נור אויב די קערנדלעך (זרט) זענען געווען גענוג אריינצוגעבן א טעם אין וויין, אָבער ניט די שטעקעלעך. דער „תלתן, דער גריכישער היי, איז אייגענטלעך ניט קיין ריכטיקער מאכל פאר מענטשן, און די קערנדלעך ווערן געגעסן מער ווי די שטעקעלעך, אין וועלכע די קערנדלעך געפינען זיך. דעריבער זענען ביי תרומה און מעשר שני די שטעקלעך ניט קיין תרומה און ניט קיין מעשר שני, און אויב דער תלתן פון תרומה אָדער מעשר שני איז אריינגעפאלן אין א גרוב מיט וויין מוז זיין אזוי

בשביעית ובכלאי הכרם והקדש, אם יש בזרע ובעץ, כדי לתן טעם; ואתן את הזרע, אלא נותן העץ עם הזרע; וזית חולין שבבשן עם זיתי תרומה, פצוצי חולין עם פצוצי תרומה, פצוצי חולין עם שלימי ויש בהם, ומפריש את הזרע, ואינו פיל תלתן, או די קערנדלעך אליין זאלן אריינגעבן טעם אין וויין און דעמאלס ווערט אויך דער וויין אסור אזוי ווי תרומה און מעשר שני. אויב אבער די תלתן-קערנדלעך אליין האבן ניט אריינגעגעבן דעם טעם, נאר ערשט צוזאמען מיט די תלתן-שטעקע-לעך, איז דער וויין מותר; ביי תלתן פון תרומה מעג דעם וויין טרינקן אויך א ישראל, און ביי תלתן פון מעשר שני מעג מען דעם וויין טרינקן אומעטום, ניט דוקא אין ירושלים. בשביעית, אויב דער תלתן איז געווען פון שמיטה-יאָר, אָדער פון ווייניג-גאָרטן-כלאים, אָדער פון הקדש, און מען טאָר ניט עסן פרוכטן פון שמיטה-יאָר נאָך דער צייט פון אויסרוימען, זמן ביעור, און מען טאָר ניט עסן גרינסן, וואָס זענען געוואָקסן אין א וויינגארטן, כלאי הכרם, און מען טאָר ניט עסן א זאך, וואָס מען האָט מקדיש געווען צום בית המקדש, איז אסור דער וויין אין וועלכן דער תלתן איז אריינגעפאלן אויב עס איז פאראן גענוג תלתן-קערנדלעך און תלתן-שטעקלעך אריינצורגעבן א טעם (אין וויין). ביי שמיטה און ביי וויינגארטן-כלאים און ביי הקדש זענען אויך די שטעקעלעך פון תלתן, פון דעם גריכישן היי, אסור, און דעריבער ווען אפילו די שטעקעלעך האבן מיטגעאלפן אריינצוגעבן א טעם אין דעם וויין, טאָר מען שוין דעם וויין ניט טרינקן.

1. מי שהיו לו, אז איינער האָט געהאַט בינטלעך גריכישע היי (תלתן) פון ווייניג-גאָרטן-כלאים, דער תלתן איז געוואקסן אין א וויינגארטן און ער איז דעריבער ווייניג-גאָרטן-כלאים, כלאי הכרם) דארף מען די בינטלעך גריכישע היי פארברענען. מיר האָבן געלערנט אין מסכת כלאים פרק ח' משנה א', אז ירקות אָדער תבואה, וואָס זענען געוואקסן אין א וויינגארטן, טאָר מען זיי ניט עסן און אויך ניט הנאה האָבן, און מען דארף זיי פארברענען. די משנה דאָ לערנט אונז, אז ניט נור דארף מען פארברע-נען די קערנדלעך פון דעם גריכישן היי נאָר אויך די שטעקעלעך דערפון, די גאנצע בינטלעך. היו לו, אז איינער האָט געהאַט בינטלעך גריכישע היי פון טבל (פון וועלכע ער האָט ניט אָפגעשיידט תרומה), זאָל ער זיי צעקלאפן (און ארויסנעמען די קערנדלעך) און זאָל אויסרעכענען וויפיל קערנדלעך איז פאראן אין זיי און זאָל אָפשיידן פון די קערנדלעך (תרומה), אָבער פון די שטעקעלעך דארף ער ניט אָפשיידן. כאָטש אויך די שטעקעלעך פון גריכישן היי, פון תלתן, קאָנען ווערן בשעת הדחק געגעסן, אָבער קיין תרומה דארף מען פון זיי ניט אָפשיידן. אם הפריש, אויב איינער האָט שוין יאָ אָפגע-שיידט תרומה (צוזאמען די קערנדלעך און די שטעקעלעך) טאָר ער ניט זאָגן: „איך וועל צוקלאפן, און איך וועל צונעמען פאר זיך די שטעקעלעך (פון דער אָפגעשייד-טער תרומה) און איך וועל געבן (דעם כהן) בלוויז די קערנער“, נאָר ער מוז געבן (דעם כהן) די שטעקעלעך צוזאמען מיט די קערנער. ווייל קוים האָט ער די שטעקעלעך אויך אָנגערופן תרומה געהערן זיי צום כהן, כאָטש דער איסור פון תרומה איז ביי די שטע-קעלעך ניטאָ, ווי מיר האָבן געלערנט אין משנה ה'.

2. זיתי חולין שכבשן עס זיתי תרומה, אויב מען האָט איינגעלייגט (אין זאלק-וואסער) איילבירטן פון חולין צוזאמען מיט איילבירטן פון תרומה (איז דער דין אזוי): אויב דאָס זענען געווען צעשפאלטענע איילבירטן פון חולין מיט צעשפאלטענע אייל-בירטן פון תרומה, אָדער צעשפאלטענע איילבירטן פון חולין מיט גאָנצע איילבירטן

תְּרוּמָה, אוּ בְמֵי תְרוּמָה, אֲסוּר. אֶבֶל | אִם יֵשׁ בּוֹ מִשְׁקַל עֶשֶׂר זָוֵי בִיהוּדָה,
שְׁלֵמֵי חוֹלִין עִם פְּצוּעֵי תְרוּמָה | שֶׁהֵן חֲמֵשׁ סָלְעִים בְּגִלְלִיל, דָּג טָמֵא,
מִתָּר; הֵן דָּג טָמֵא שֶׁבָּשׂוּ עִם דָּג | צִירוֹ אֲסוּר. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר, רַבִּיעִית
טְהוּר, כֵּל נָרַב שֶׁהוּא מְחֻזָּק סְאֵתִים, | בְּסֵאֵתִים. וְר' יוֹסִי אוֹמֵר, אֶחָד מִשְׁשֶׁה

פון תרומה, אָדער (צעשפאלטענע איילבירטן פון חולין) און זאפט פון תרומה (מי תרומה, פרוכטן-זאפט פון תרומה). זענען די (חולין-איילבירטן) אסור (צו עסן פאר א ישראל). מחמת צעשפאלטענע איילבירטן זאפן אריין אין זיך די זאפט פון דרויסן, און אזוי ווי אין די אלע אויסגערעכנטע פאלן זענען די חולין-איילבירטן געווען צעשפאלטן, האָבן זיי אריינגענומען אין זיך דעם זאפט פון די תרומה-איילבירטן אָדער פון דעם תרומה-פרוכטן-זאפט, און דעריבער טאָר זיי א ישראל גיט עסן, אבל, אויב אָבער דאָס זענען געווען גאנצע (איילבירטן) פון חולין מיט צושפאלטענע פון תרומה, זענען זיי מותר. אויך א ישראל מעג עסן די חולין-איילבירטן, ווייל עס איז אָנגענומען, אז גאנצע איילבירטן, כאָטש זיי געבן ארויס פון זיך זאפט, אָבער זיי קאָנען גיט אריין-נעמען קיין זאפט פון דרויסן, און דעריבער האָבן זיי גיט אריינבאקומען דעם תרומה-זאפט. „מי תרומה“ טייטשט דער „תפארת ישראל“ זאפט פון תרומה-פרוכט. דער ברטנורא טייטשט וואָסער, אין וועלכן עס איז געווען איינגעלייגט תרומה-איילבירטן.

ח. דג טמא, אויב מען האָט איינגעלייגט א טמא-פיש (א פיש וואָס איז גיט כשר, וואָס מען טאָר גיט עסן); צוזאָמען מיט א טהור-פיש (וואָס מען מעג אים עסן, איז דער דין אזוי); אויב אין דער פאס, וואָס האָלט צוויי סאה איז פאראן דער גיט-כשר'ער פיש אזוי פיל אז ער וועגט צען זון אין יהודה וואָס זענען פינף סלעים אין גליל, איז זיין גאנצער ראָסעל (ציר, דער פיש-זאפט, דאָס פליסיקייט אין דער פאס) אסור. א סאה האָט זעקס טעפ (קבים); יעדער טאָפ (קב) האָט 4 קוואַרט (לוגין); יעדע קוואַרט (לוג) האָט צוויי פונט (ליטרא); יעדער פונט וועגט 100 זון (גילדן). קומט אויס, אז צוויי סאה וועגט 9600 זון, דאָס הייסט 960 מאָל וויפיל עס וועגן 10 זון. לערנט די משנה, אז אויב דער ראָסעל פון א טריפה פיש האָט זיך אויסגעמישט מיט דאָסעל פון א כשר'ן פיש אזוי אז דער טריפה ראָסעל איז גיט ווינציקער ווי איין 960טל פון דעם ראסל, טאָר מען דעם ראסל גיט עסן. ביי א סך אנדערע טריפה-זאכן איז דאָך דער דין, אז ווען זיי מישן זיך אויס מיט 60 מאָל אזוי פיל כשרע זאכן, מעג מען שוין עסן; אָבער פיש זאפט איז אזוי שאַרף, אז אפילו איין 960-טל אסר'ט אויך. אויב אָבער עס איז געווען ווינציקער פון איין 960טל מעג מען יאָ עסן, די משנה באַמערקט דאָ, אז די וואָג פון 10 זון אין יהודה (אין דרום-טיל פון ארץ ישראל) איז אזוי פיל וויפיל פינף סלעים אין גליל (אין צפון-טיל פון ארץ ישראל), מחמת 4 זון איז איין סלע, און 5 סלעים איז 20 זון, אָבער די געוויכטן פון יהודה זענען געווען טאָפלט שווערער פון די געוויכטן אין גליל, און דעריבער איז 10-זון-געוויכט אין יהודה אזוי פיל ווי 20-זון-געוויכט אין גליל. ר' יהודה זאָגט, אז (דער ראסל איז אסור נדה) ווען א פערטל קוואַרט פון דעם טריפה-פיש-ראסל האָט זיך אויסגעמישט אין א פאס מיט ראָסל פון צוויי סאה, ווי מיר האָבען פריער געזאָגט איז צוויי סאה 48 קוואַרט (לוגים), ממילא איז איין פערטל קוואַרט אויף צוויי סאה אזוי פיל ווי איין 192סטל (דאָס הייסט נאַנט צו איין 200טל). אָבער אויב עס איז געווען ווינציקער פון איין 192טל טריפה-פיש-ראָסל איז כשר. ור' יוסי, און ר' יוסי זאָגט, אָז איין זעכצטל אין אים (אין דער פאס). לויט ר' יוסי איז גענוג, אז אויב דער טריפה-פיש-ראָסל איז איין 16טל פון דעם ראָסל אין פאס, אָז עס זאָל בטל ווערן און מען זאָל מעגן עסן דעם ראָסל. אויף דער דאָזיקער משנה זענען פאראן א סך טייטשן ביי די מפרשים. מיר האָבן דאָ געגעבן דעם טייטש פון ברטנורא. די דאָזיקע משנה איז דאָ, אין מסכת תרומות, געלערנט געוואָרן דרך אגב, ווייל מען האָט פריער געלערנט וועגן איינגעלייגטע איילבירטן פון תרומה.

תְּרוּמָה, יִרְקָה שֶׁל חוֹלִין עִם חֶסֶת
 שֶׁל תְּרוּמָה, אֲסוּר. אֲבָל חֶסֶת שֶׁל
 חוֹלִין עִם יִרְקָה שֶׁל תְּרוּמָה, מִתּוֹ:
 יא ר' יוסי אומר קָל הַנְּשָׁלָקִים עִם
 הַתְּרָדִים אֲסוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נוֹתְנִין
 אֶת הַטֶּעֶם, רַבִּי שִׁמְעוֹן אומר, כְּרוֹב

עֶשֶׂר בּוֹ: מִן הַנְּבִיבִים טְמֵאִים שֶׁנִּכְבְּשׁוּ
 עִם הַנְּבִיבִים טְהוֹרִים, לֹא פָּסְלוּ אֶת
 צִיָּרָם. הָעִיד ר' צְדוֹק עַל צִיֵּר הַנְּבִיבִים
 טְמֵאִים שֶׁהוּא טְהוֹר: וְכָל הַנְּכַבְּשִׁים
 זֶה עִם זֶה מְתָרִים אֵלָּא עִם הַחֶסֶת.
 חֶסֶת שֶׁל חוֹלִין עִם חֶסֶת שֶׁל

ט. חגבים טמאים, ניט-כשרע הישעריקן וועלכע מען האָט איינגעלייגט מיט
 כשרע הישעריקן האָבן זיי ניט געפּסל'ט (ניט גע'אסר'ט) זייער ראָסל. הישעריקן,
 הנביב, זיינען פאראן כשרע וועלכע מען מעג עסן, און ניט-כשרע הישעריקן. לערנט
 דאָ די משנה, אז אויב מען האָט איינגעלייגט צוזאמען הישעריקן, ניט-כשרע און
 כשרע, איז דער ראָסל, דער זאפט, פון דעם געמיש, כשר און מען מעג אים עסן. דער
 טעם איז, וואָס אפילו די חכמים, וועלכע האַלטן, אז מען טאָרניט עסן דעם זאפט פון
 גיט-כשרע הישעריקן, זאָגן אויך, אז עס איז נאָר א גרינגער איסור, מחמת דער היי-
 שעריקן-זאפט איז ניט קיין בלוט, נאָר סתם א פייכטיקייט, און דעריבער האָט מען ביי
 א געמיש פון כשר און ניט-כשר מתיר געמאכט. העיד, ר' צדוק האָט עדות געזאָגט
 אויף דעם זאפט (ראָסל) פון ניט-כשרע הישעריקן, אז ער איז כשר (צום עסן). ר' צדוק
 איז געווען א תנא אין דער צייט פון חורבן פון 2טן בית המקדש, און ווען אלע תנאים
 זענען אָועק קיין יבנה און דאָרט מייסד געווען די ישיבה איז אויך ר' צדוק אהינגע-
 קומען, און דאָרט האָבן תנאים, „עדות געזאָגט“ פאר די חכמים פארשידענע הלכות,
 וואָס זיי האָבן געהערט פון זייערע רביים. די דאָזיקע עדות-הלכות זענען פאראן אין
 מסכת עדיות. ר' צדוק האָט עדות געזאָגט, אז מען מעג עסן דעם זאפט פון ניט-כשרע
 הישעריקן אפילו ווען ער איז אליין, „טמא“, „טהור“, „פסול“ אין די דאָזיקע הלכות
 איז דער טייטש דאָסזעלבע וואָס „ניט-כשר“, „כשר“, „טריפה“.

י. כל הנכבשים, אלע (גרינסן) וואָס זענען אריינגעלייגט געוואָרן איינער מיטן
 אנדערן (גרינסן פון חולין צוזאמען מיט גרינסן פון תרומה), זענען נותר, א חוץ (אויב
 זיי זענען איינגעלייגט) מיט „חסית“ (אלע סאָרטן ציבעלעס, קנאָבל). די משנה לערנט,
 אז געוויינטליכע גרינסן, אפילו זיי זענען איינגעלייגט צוזאמען, זעבן ניט אריין קיין
 טעם איינער אין דעם אנדערן, און דעריבער אפילו ווען איין גרינס פון די איינגע-
 לייגטע איז תרומה, מעג א ישראל עסן די איינגעלייגטע חולין-גרינסן, אָבער אן אויס-
 נאם זענען די סאָרטן גרינסן, וואָס מען רופט „חסית“, דאָס מיינט מען ציבעלעס,
 קנאָבל און אלע אנדערע שאַרפע גרינסן. די משנה גיט דאָ באַלד ביישפילן פון דעם דין:
 חסית של חולין, אויב מען האָט איינגעלייגט חסית (ציבעלע צי קנאָבל) פון חולין מיט
 חסית פון תרומה, אָדער גרינס פון חולין מיט חסית פון תרומה, איז אסור. אַ ישראל
 טאָרניט עסן די חולין מחמת זיי האָבן דאָך באקומען א טעם פון דעם שאַרפן תרומה חסית.
 אבל חסית של חולין, אָבער אויב מען האָט איינגעלייגט חסית פון חולין מיט גרינס פון
 תרומה מעג מען. א ישראל מעג עסן דעם חולין-חסית, ווייל דער גרינס פון תרומה
 האָט דאָך ניט געקאָנט אריינגעבן קיין טעם אין דעם חסית פון חולין. דער כלל איז,
 אז נור ווען דער חסית איז פון תרומה טאָר מען ניט.

יא. ר' יוסי זאָגט, אז אלץ וואָס איז איינגעקאָכט מיט „תרדים“ (לויט טייל
 מפרשים איז עס ווייס-קרויט, לויט אנדערע חכמים מיינט מען דערמיט טאַמאטן,
 פאַמידאַרן) איז אסור (אויב די „תרדים“ זענען פון תרומה טאָר א ישראל זאָט גע-
 קעכט ניט עסן), ווייל די תרדים געבן אריין א טעם. „נשלקים“ טייטשען טייל מפרשים
 „שטארק איינגעקאָכט“, טייל מפרשים מיינען אז דאָס וואָרט „שלק“ איז דער טייטש
 אין אַ סך ערטער „קאָכן גרינסן“, ווי למשל אין ברכות פרק ו' משנה ח', „אכל שלק“,
 וואָס איז דער טייטש „געקאָכטע גרינסן“, ר' יוסי זאָגט, אז תרדים האָבן אזא שאַרפ-

שֶׁל שְׁקִיָּא עִם כְּרוּב שֶׁל בַּעַל, אָסוּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹלַע. ר' עֲקִיבָא (ר' יְהוּדָה) אָמַר כָּל הַמִּתְבַּשְׁלִין זֶה עִם זֶה מִתְרִים אֵלָּא עִם הַבְּשָׂר. ר' יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אָמַר, הַכֶּבֶד אוֹסֶרֶת וְאִינְהָ

נֶאֱסָרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא פּוֹלָטָת וְאִינְהָ בּוֹלַעַת; וְכִּי בִּיצָה שְׁנֵתְבַשְׁלָה בְּתַבְלִין אָסוּרִין, אֲפִילוּ חִלְמוֹן שֶׁלָּהּ אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בּוֹלַע. מִי שֶׁלָּקוֹת וּמִי בְּבָשִׂים שֶׁל תְּרוּמָה אָסוּרִים לְזָרִים;

פרק יא

א אין נותנין רבי'לה ונרונת לתוך המוריים, מפני שהוא מאבדן, אבל

קייט, אז זיי געבן אריין א טעם אין די אנדערע גרינסן. ר' שמעון זאגט, אז מען קאכט צוזאמען קרויט, וואָס וואַקסט אויף טרוקענער ערד, וועלכע מען דארף באַוואַסערן (שקיא), מיט קרויט (פון תרומה) וואָס וואַקסט אויף נאסער ערד, וועלכע מען דארף ניט באַוואַסערן (בעל), איז אסור (טאָר א ישראל ניט עסן), ווייל דער קרויט פון דער טרוקענער ערד זאפט איין (אין זיך דעם זאפט פון דעם תרומה-קרויט). די מפרשים דערקלערן עס דערמיט, וואָס דער קרויט וואָס וואַקסט אויף טרוקענער ערד, איז אויך טרוקן און דעריבער האָט ער מער די פּיאיִקייט איינצוזאפן אנדערע זאפטן. ר' עקִיבָא זאָגט, אז אלע זאכן וועלכע ווערן געקאָכט איינער מיט דעם אנדערן (א כשרע מיט א ניט-כשרע) זענען מותר, א חוץ ווען מען קאָכט מיט פלייש, ווייל עס זאפט איין. אין טייל משניות איז אנשטאט „ר' עקִיבָא“ פאראן „ר' יהודה“. טייל מפרשים (ווי דער ברטנורא טייטשן, אז דער דין איז דאָ נור ווען מען קאָכט צוזאמען צוויי זאכן פון זעלבן מין. דער רמבם טייטשט איין די משנה, אז אפילו ניט פון זעלבן מין. ר' יוחנן בן נורי זאָגט, אז די לעבער אסר'ט, אָבער זי אליין ווערט ניט גע'אסר'ט, ווייל זי גיט ארויס פון זיך (זאפט) אָבער זי נעמט ניט אריין אין זיך. אויב מען האָט געקאָכט טריפה לעבער צוזאמען מיט אן אנדער מאָבל א כשר'ס, למשל, מיט כשר פלייש, ווערט דאָס כשר'ע מאָבל טריפה, ווייל די לעבער גיט ארויס פון זיך זאפט און דער טריפה-זאפט גייט אריין אין פלייש; אָבער ווען מען קאָכט כשר'ען לעבער צוזאמען מיט טריפה פלייש, זאָגט ר' יוחנן בן נורי, אז דער לעבער ווערט ניט טריפה, מחמת דער לעבער איז גלאטיק און נעמט ניט אריין אין זיך קיין זאפט פון דרויסן. די מפרשים באַמערקן דאָביי, אז דער דין בלייבט, אז געקאָכטע (חולין מיט תרומה, אָדער כשר מיט טריפה) איז אסור, און אז אַ לעבער, אפילו א כשר'ע, טאָר מען אפילו איר אליין ניט קאָכן און עסן, סיידן מען האָט איר פריער אָפגעבראַטן אויף פּיער.

יב. ביצה, אן איי, וואָס איז געקאָכט געוואָרן מיט אסור'ע געווירצן (פון תרומה, צי אנדערע ניט-כשרע זאכן, ווי פון וויינגאַרטן-כלאים), איז אפילו איר געלכל (חלמון) אסור, ווייל עס זאפט איין. כאָטש אן איי האָט א האַרטע שאַל, פונדעסטוועגן גייט אדורך דער געווירצן-זאפט דורך דער שאַל, מי שלקות, וואסער אין וועלכן מען האָט געקאָכט, אָדער איינגעלייגט תרומה (גרינסן פון תרומה), איז אסור פאר ניט-כהנים. א ישראל צי א לוי טאָרן דאָס וואסער ניט טרינקן, ווייל עס האָט אין זיך אריינגענומען דעם זאפט פון די תרומה-גרינסן. דאָס וואָרט „זרים“ איז פון חומש (ויקרא כ"ב, „וכל זר לא יאכל קודש“) און איז דער טייטש „פרעמדע“, און מען מיינט דערמיט אועלכע, וואָס זענען ניט כהנים, דאָס הייסט, א ישראל און א לוי.

פרק יא

א. אין נותנין, מען טאָרניט אריינלייגן געפרעסטע פייגן אָדער דארע פייגן (פון תרומה) אין פּיש-פּעט-זאפט (מוריים) ווייל ער פארניכטעט זיי (די תרומה-פייגן), תרומה-מאכלים טאָר מען ניט קאליע מאַכן, און ווייל די פייגן, וואָס מען לייגט אריין אין דעם פּיש-פּעט-זאפט, איז נור כדי די פייגן זאָלן אריינגעבן זייער געשמאק אין דעם פּיש-זאפט, און דערנאָך נעמט מען די פייגן ארויס און מען ווארפט זיי אוועק.

נותנין את תנין למוריים. ואין מפטמין את השמן אכל עושיין את תנין יינמלין, אין מבשלים יין של תרומה מפגי שהוא מקמיטו. ר' יהודה מתיר. מפגי שהוא משביחו: ב רבש

תמרים. ייין תפוחים, וחומץ סתוניות, ושאר כל מי פירות של תרומה, ר' אליעזר מטיב קרן וחומש. ורבי יהושע פוקר. ור' אליעזר מטמא משום משקה. אמר ר' יהושע לא

דעריבער טאר מען ניט. דאס ווארט „מוריים“, זאגט ר' בנימין מוספיא אין „מוסף הערוך“, איז דאס לאטיינישע ווארט „מוריא“, וואס איז דער טייטש געזאלצענער זאפט פון איינגעלייגטע פיש. אבל נותנין, אבער מען מעג אריינטאן וויין (פון תרומה) אין פיש-פעט-זאפט. ווייל דער וויין בלייבט דארט און מען טרינקט אים און דעריבער הייסט עס ניט אז מען מאכט קאליע דעם תרומה וויין. ואין פמטמין, און מען טאגריט אריינטאן געווייצן (מפטמים) אין אייל (פון תרומה), ווייל די געווייצן נעמען אין זיך אריין דעם תרומה-אייל, און דערנאך נעמט מען די געווייצן ארויס און מען ווארפט זיי אוועק, קומט דאך אויס, אז מען מאכט קאליע תרומה-אייל. אבל עושיין, אבער מען מעג מאכן פון וויין (פון תרומה) געווייצן-וויין (יינמלין, וויין, אין וועלכן מען טוט אריין האַניק, פעפער). דער וויין ווערט דאדורך ניט קאליע, ווייל מען טרינקט אויס אלץ צוזאמען, דעם וויין מיט דעם האַניק און פעפער. דאס ווארט „יינמלין“, זאגט ר' בנימין מוספיא אין „מוסף הערוך“, איז דאס גריכישע ווארט „אינאמעלי“, וואס איז דער טייטש וויין צונויפגעמישט מיט האַניק, אין מבשלין, מען טאר ניט קאכן וויין פון תרומה, ווייל מען מאַכט אים ווינציקער. דער ירושלמי ברענגט דארויף צוויי טייטשן, איינער איה, אז ווען מען קאכט וויין ווערט דער וויין אויסגעקאכט, און ער ווערט ווינציקער. דער צווייטער טייטש איה, אז עס ווערט ווינציקער די צאל מענטשן, וואס טרינקן דעם וויין, מחמת ניט אלע טרינקן געקאכטן וויין. ר' יהודה איז מתיר (צו קאכן תרומה-וויין), ווייל מען מאַכט אים בעסער. דער ירושלמי פרעגט, אז דאס איז דאך אַ סתירה צו דער משנה פריער פרק ב' משנה ו' וועגן דין ניט אַפצושיידן פון ערגערן וויין אויף בעסער; און ער ענטפערט, אז אויב דער כהן קאכט דעם וויין איז עס באקוועמער פאר אים, ווייל ער האַלט זיך לענגער, אָבער ווען דער בעל הבית קאכט דעם וויין איז עס ערגער, ווייל דער ניט-געקאכטער איז בעסער.

ב. האַניק פון טייטלן (פון תרומה), אָדער וויין פון עפל (פון תרומה), אָדער עסיק פון ווינטער-ווינטרויבן (פון תרומה), און אלע אנדערע זאפטן פון תרומה-פרוכטן, איז ר' אליעזר מחייב (אויב א ישראל טרינקט זיי בשוגג) צו באַצאלן דעם קרן און דאָס פיפטל (חומש). ווי מיר האָבן געלערנט אין פרק ו' משנה א', אויב א ישראל עסט תרומה בשוגג דארף ער באַצאלן (מיט תבואה אָדער פרוכטן) דעם כהן וויפיל די תרומה באַטראַכט, און אויך צוגעבן א פיפטל, חומש (אייגענטליך א פערטל). זאָגט ר' אליעזר, אז מען דארף באַצאלן דעם קרן און דעם חומש ניט נור ווען מען עסט תרומה-פרוכטן, נאָר אויך ווען מען טרינקט דעם זאפט פון די תרומה-פרוכטן. אז וויין און אייל זענען ריכטיקע תרומה, איז אַ בפירושער פסוק אין חומש במדבר י"ח „כל חלב יצהר וכל חלב תירוש“; „יצהר“ איז אייל און „תירוש“ איז וויין. נאָר וועגן אנדערע פרוכט-זאפטן האָט ר' אליעזר געדארפט זאָגן דעם דין, אז ווען א ישראל טרינקט זיי דארף ער באַצאלן דעם קרן און חומש. ור' יהושע, און ר' יהושע פטר'ט, ווען א ישראל טרינקט זאפט פון תרומה-פרוכטן דארף ער ניט באַצאלן דעם חומש. אָבער דעם קרן האַלט אויך ר' יהושע, אז ער דארף באַצאלן, מחמת ער האָט דאָך צוגענומען ביים כהן א זאך, וואָס געהערט צום כהן. דאָס זעלבע האַלט ר' יהושע, אז לכתחילה טאר א ישראל ניט טרינקן אויך זאפטן פון תרומה-פרוכטן. וואָס נוגע וויין און אייל האַלט אויך ר' יהושע, אז מען דארף באַצאלן דעם חומש, ווי מיר האָבן פריער געזאָגט: ור' אליעזר, און ר' אליעזר זאָגט, אז (די דערמאָנטע זאפטן פון פרוכטן, ניט דוקא תרומה) ווערן טמא אלס משקה. ר' אליעזר האַלט, אז אלע פרוכטן-זאפטן האָבן דעם דין פון משקה,

מְנוּ חֲכָמִים שְׁבָעָה מִשְׁקִין כְּמוֹנֵי | הַפִּירוֹת אֵין מְשִׁינֵין אוֹתָם מְבָרִיחֵין
 פְּטָמִים, אֲלֵא אָמְרֵי, שְׁבָעָה מִשְׁקִין | בְּתְרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר שְׁנֵי, אֲלֵא זִיתִים
 טְמָאִים, וְשָׂאָר כָּל הַמִּשְׁקִין טְהוֹרִין: | וְעֲנָבִים בְּלֶבֶד, אֵין סוֹפְגִין אַרְבָּעִים
 ג' אֵין עוֹשִׂין תְּמָרִים דְּבִשׁ, וְלֹא תְּפוּחִים | מְשׁוּם עֶרְלָה, אֲלֵא עַל הַיּוֹצֵא מִן
 זֵין, וְלֹא סְתוּנֵיֹת חוּמֵין, וְשָׂאָר כָּל | הַזֵּיתִים וּמִן הָעֲנָבִים, וְאֵין מְבִיאִין

פון געטראנקן, אזוי אז ווען א טמא-זאך רירט זיי אן ווערן זיי טמא, און ווען זיי, די פרוכטן-זאפטן, זענען טמא און זיי רירן אן עסנווארג ווערט אויך דאס עסנווארק טמא; און ווען זיי, די פרוכטן-זאפטן, ניט זייענדיק טמא, רירן אן עסנווארג זענען זיי, "מכשיר", מאכן זיי פייאיק די עסנווארג, אז ווען א טמא-זאך וועט זיי אגרייך זאלן זיי ווערן טמא. דער דין איז, אז עסנווארג קאן ניט ווערן טמא סיידן זיי האבן פריער אגגרירט א משקה, א פליסיקייט-געטראנק, ווי וואסער, וויין וכדומה. זאגט ר' אליעזר, אז אויך פרוכטן-זאפטן האבן דעם דין פון משקה, סיי בנוגע אליין טמא ווערן, סיי בנוגע מטמא זיין אנדערע און סיי מכשיר צו זיין עסנווארג. אָמַר ר' יהושע, הָאֵץ ר' יהושע געזאָגט: די חכמים האָבן אויסגערעכנט זיבן משקאות (געטראנקן), ניט ווי דער בשמים-הענדל לער רעכנט אויס זיינע בשמים (און ער רעכנט ניט אויס פינקטלעד), נאָר זיי, די חכמים האָבן געזאָגט, אז „זיבן משקאות זענען טמא“, אָבער אלע אנדערע משקאות זענען טהור (קאָנען ניט ווערן טמא). די משנה אין לעצטן פרק פון מסכתא מכשירין רעכנט אויס די זיבן משקאות: „וואסער, טוי, וויין, אייל, בינען-האַניק, מילך און בלוט“. זאָגט ר' יהושע, אז די חכמים האָבן אויסגערעכנט אין דער משנה פינקטליך, אז נאָר די דאָזיקע 7 משקאות. אָבער אלע אנדערע געטראנקן, פרוכטן-זאפטן, זענען ניט קיין משקאות און קאָנען ניט טמא ווערן, און קאָנען ניט מטמא זיין, און קאָנען ניט מכשיר זיין.

ג. אין עושיג, מען טאָר ניט מאַכן פון טייטלן האָניק, און פון עפל טאָר מען ניט מאַכן עפל-וויין, און פון ווינטער-וויינטרויבן טאָר מען ניט מאַכן עסיק, און אנדערע פרוכטן טאָר מען ניט מאַכן אנדערש ווי זיי זענען באַשאַפן געוואָרן, אויב זיי זענען תְּרוּמָה אָדער מעשר שְׁנֵי; אָן אויסנאָם זענען נאָר איילבירטן און וויינטרויבן אליין. פון תבואה און פרוכטן, וואָס זענען תְּרוּמָה אָדער מעשר שְׁנֵי, טאָר מען ניט מאַכן קיין משקה צו טרינקן, נאָר מען דארף זיי עסן. אָבער מען מעג מאַכן פון איילבירטן אייל און פון וויינטרויבן וויין, ווייל זיי ווערן בפירוש דערמאָנט אין חומש אֵלס תְּרוּמָה (במדבר י"ח) ווי מיר האָבן געגעבן אין דער פריערדיקער משנה, אין סופְגִין, עס קומט ניט קיין מלקות פאר טרינקן זאפט פון ערלה-פרוכטן, חוץ פון דעם זאפט, וועלכער גייט ארויס פון איילבירטן און וויינטרויבן אליין. ווען מען פלאנצט א בוים זענען די פרוכטן וואָס וואַקסן די ערשטע דריי יאָר ערלה, און מען טאָר זיי ניט עסן, און ווער עס עסט זיי קומט אים מלקות, 39 קלעפ, ווייל ער האָט עובר געווען אויף א פארבאָט פון דער תורה. קריגן מלקות הייסט „סופג ארבעים“, „אריינזאפן פירציג“, מחמת אין חומש דברים כ"ה איז פאראן אז מען זאל שלאָגן „ארבעים“, פירציג קלעפ. די חכמים האָבן געלערנט, אז דאָס מיינט מען נור 39 קלעפ. זאָגט די משנה, אז דאָס איז נור ווען מען עסט די פרוכטן פון ערלה, אָבער אויב מען טרינקט דעם זאפט פון ערלה-פרוכטן קריגט מען ניט קיין מלקות-קלעפ, מיט'ן אויסנאָם פון אייל פון ערלה-איילבירטן און וויין פון ערלה-וויינטרויבן, וואָס אויב מען טרינקט זיי קומט יאָ מלקות. ואין מביאין, און מען טאָרניט ברענגן קיינע פרוכטן-זאפטן (משקים) אלס ביכורים נאָר די זאפטן פון איילבירטן און וויינטרויבן אליין. דער דין איז, אז געוויסע ערשטע תבואות און פרוכטן, וואָס ווערן אמפריערסטן צייטיק, דארף מען ברענגן אין בית המקדש און געבן צו די כהנים; דאָס הייסט „ביכורים“. זאָגט די משנה, אז מען מוז ברענגן נור די תבואות און פרוכטן זעלבסט, און ניט זייערע זאפטן; אָן אויסנאָם

בפורים משקין, אלא היוצא מן היתים ומן הענבים, ואינו מטמא משום משקה אלא היוצא מן היתים ומן הענבים. ואין מקריבין על גבי המזבח אלא היוצא מן היתים ומן הענבים; ד עוקצי תאנים ונהרגות

והכליסים והחרובין של תרומה אסורים לזרים; ה גרעיני תרומה, בזמן שהוא מכניסן, אסורות, ואם השליכון מתרות, וכן עצמות התקדשים, בזמן שהוא מכניסן אסורין, ואם השליכון מתרין, המורסן מתר, סבין,

זענען אייל פון איילבירטן און וויין פון וויינטרויבן, וואס מען מעג יא ברענגן אלס ביכורים, ואינו מטמא, און עס ווערט ניט טמא אלס משקה קיין געטראנק (פון פרוכטן), נאָר דער זאפט וואָס גייט ארויס פון איילבירטן און וויינטרויבן אליין. דעם דין האָבן מיר שוין געהאַט פריער אין משנה ב'; עס זענען פאראן נאָך אנדערע געטראנקן וואָס ווערן טמא אלס משקה, ווי וואסער, מילך, בינען־האַניק, טוי, בלוט; אָבער געטראנקן פון פרוכטן ווערן ניט טמא אלס משקה, חוץ פון איילבירטן און פון וויינטרויבן. ואין מקריבין, און מען איז ניט מקריב אויפן מזבח (אין בית המקדש) קיינע אנדערע געטראנקן (פון פרוכטן) נאָר וואָס גייט ארויס פון איילבירטן און פון וויינטרויבן אליין. עס זענען פאראן נאָך אנדערע פליסיקייטן, משקאות, וואָס מען איז מקריב אויפן מזבח, ווי וואסער אום סוכות (ניסוך המים), דאָס בלוט פון קרבנות. אָבער געטראנקן פון פרוכטן איז מען מקריב אויפן מזבח נור אייל און וויין; אייל צו מנחות (קרבנות פון מעל) און וויין אלס נסכים, וואָס מען גיסט אויפן מזבח.

ד. עוקצי, די דינע שטענגלעך פון פייגן און פון דארע פייגן, והכליסים, און פון זיסהאַלץ־פרוכטן, והחרובין, און פון באקסער, פון תרומה זענען אסור צו זרים (א ישראל טאָר ניט עסן). „עוקץ“ הייסט דאָס דינע שטענגלעך, מיט וועלכן די פרוכט איז צו באהאפטן צום צווייג, און ווען מען רייסט אָפּ די פרוכט, בלייבט דאָס דינע שטענגלעך צוזאמען מיט דער פרוכט, און טייל מענטשן עסן עס. זאָגט די משנה, אז כאַטש דער „עוקץ“ איז דאָך ניט קיין טייל פון דער פרוכט, נאָר א שטיקעל האַלץ, פונדעסטוועגן טאָר אַ ישראל דאָס ניט עסן אויב די פייגן אָדער די דארע פייגן, אָדער די זיס־האַלץ־פרוכטן אָדער די באַקסערן זענען פון תרומה.

ה. גרעיני תרומה, די קערנדלעך פון פרוכטן פון תרומה, אויב ער (דער כהן) זאמלט זיי (ווארפט זיי ניט אוועק נאָכן עסן די פרוכטן) זענען זיי אסור (טאָר זיי אַ ישראל ניט עסן), און אויב ער האָט זיי אוועקגעוואָרפן זענען זיי מותר (מעג זיי א ישראל עסן). מיט „גרעינין“, „קערנדלעך“, מיינט מען דאָ די ווייכע קערנדלעך פון עפל און בארנעס און אנדערע אועלכע פרוכטן, וואָס טייל מענטשן עסן זיי און טייל ווארפן זיי אוועק. אויב דער כהן האָט זיי ניט אוועקגעוואָרפן, האָבן זיי נאָך די חשיבות פון תרומה, און א ישראל טאָר זיי ניט עסן. אויב אויב דער כהן האָט זיי אוועקגע-וואָרפן, האָבן זיי פארלוירן די חשיבות פון תרומה, און אַ ישראל מעג זיי עסן. וכו', און דערזעלבער דין איז אויך מיט ביינער פון קדשים (פון אזעלכע קרבנות, וואָס נור א כהן מעג עסן זייער פלייש), אויב (דער כהן) זאמלט זיי (האָט זיי ניט אוועק־געוואָרפן) זענען זיי אסור (טאָר א ישראל זיי ניט עסן), און אויב ער האָט זיי אוועקגע-וואָרפן זענען זיי מותר (מעג אויך א ישראל זיי עסן). דער ברטנורא זאָגט, אז מיט „ביי גער“ מיינט דאָ די משנה די ווייכע ביינער־טיילן, למשל די שפיצן פליגל פון א עוף וכדומה, וואָס טייל מענטשן עסן זיי יאָ און טייל מענטשן ווארפן זיי אוועק. המורסן, די גראַבע קלייען פון תרומה־תבואה זענען מותר (א ישראל מעג זיי עסן). ווען מען מאַלט ווייץ אָדער גערשטן קומען ארויס, א חוץ מעל, אויך קלייען, וועלכע באַשטייען פון שאַלעכץ פון די ווייץ־אָדער גערשטן־קערנדלעך. די גראַבע קלייען ווערט כמעט אינגאנצן ניט גענוצט פאר מענטשן צום עסן, דעריבער ווערן זיי ניט גערעכנט פאר

שֶׁל חֲדָשׁוֹת אֲסוּרוֹת וְשֶׁל יְשׁוּבוֹת
מִתְרוּמָה. וְנוֹהֵג בְּתְרוּמָה כְּדָרְךְ שֶׁהוּא
נוֹהֵג בְּחֻלִּין. הַמְסַלֵּת קֵב אוֹ קַבִּים
לְסָאָה, לֹא יֵאבֵד אֶת הַשְּׂאָר, אֲלֵא
יִנְיָחֵנוּ בְּמָקוֹם הַמּוֹצֵנֶע; וְ מְגִירָה
שֶׁפָּנָה מִמֶּנָּה חֲפִי תְרוּמָה, אֵין

א טייל פון דער תרומה-תבואה. סובין, די דינע קלייען (פון תרומה-ווייץ), אויב זיי זענען פון נייעס (ווייץ), זענען זיי אסור. א ישראל טאָר זיי ניט עסן, מחמת נייער ווייץ ווערט ניט גוט אויסגעמאַלן און דעריבער בלייבט אין די דינע קלייען א סך מעל. ושל ישנות, אויב אָבער (די דינע קלייען) זענען פון אלטן (ווייץ), זענען זיי מותר. אַ ישראל מעג זיי יאָ עסן, ווייל דער אלטער ווייץ צעמאַלט זיך גוט, און עס בלייבט ניט אין זיי קיין מעל. די מפרשים זאָגן, און „בייער“ ווייץ הייסט ביז 30 טעג נאָכדעם ווי מען האָט דעם ווייץ אָפּגעשניטן פון פעלד, און „אלטער“ ווייץ הייסט נאָך די 30 טעג. ונוהג, און ביים מאַלן תרומה-תבואה זאָל מען זיך נוהג זיין אזוי ווי מען איז זיך נוהג ביי חולין-תבואה. די משנה לערנט, אז מען מעג ביים צעמאַלן תרומה-תבואה מאַכן גוטע מעל און באַזייטיקן דעם קלייען, און עס הייסט ניט, אז מען האָט קאָליע געמאַכט תרומה-תבואה דאָדורך וואָס מען האָט געמאַכט צו-גוט מעל און באַזייטיקט צו-פיל קלייען; מען דארף זיך נוהג זיין אזוי ווי מען איז זיך נוהג מיט תבואה פון חולין. המסלת, אז איינער מאכט פיינע מעל (פון וואָרט „סולת“, רייכע, פיינע מעל, און דאָס קומט ניט ארויס קיין סך פון תבואה), א טאָפּ אָדער צוויי טעפּ פון א סאה תרומה (א סאה תבואה האָט זעקס טעפּ, קביס, און ער ציט-ארויס ניט מער ווי איין אָדער צוויי טעפּ פיינע מעל פון דעם סאה ווייץ) זאָל ער דאָס איבערגעבליבענע (די פינף-אָדער פיר טעפּ קלייען) ניט פארניכטן, נאָר ער זאָל זיי אוועקלייגן אין אן אָפּגעהיטן אָרט (בא-האַלטן, אָפּגעהיטן, ניט-הפּקר). מחמת ווען מען נעמט ארויס אזוי ווייניג מעל פון אזא סכּוּם תבואה, איז דאָס איבערגעבליבענע ניט קיין קלייען, נאָר א עסנוואַרג פאר מענטשן, און דעריבער טאָר מען עס ניט פאַרניכטן, ווייל עס האָט יאָ געוויסע חשיבות פון תרומה.

ו. מגורה, א מאגאזין (שפייכלער) פון תבואה, פון וועלכן איינער האָט ארויסגע-רוימט ווייץ פון תרומה, (עס איז אין שפייכלער געווען ווייץ פון תרומה און מען האָט דעם ווייץ צוגענומען פון דאָרט) צווינגט מען אים ניט, אז ער זאָל זיצן (אין שפייכ-לער און אויסקלייבן פון דאָרט יעדעס ווייץ-קערנדל, נאָר ער קערט אים ווי געוויינט-ליד, און דערנאָך מעג ער אריינלייגן אין שפייכלער חולין-תבואה. דאָס הייסט, אז אויב עס זענען דאָרט פארבליבן עטלעכע קערנדלעך פון דעם תרומה-ווייץ, שאַדט ניט, ווייל זיי ווערן בטל, און ער האָט דאָך ניט מכוון געווען דערצו. מען דארף נור אויס-רוימען דעם שפייכלער, ווי מען רוימט אויס געוויינטליך אַ שפייכלער פון חולין-תבואה. „מכבד“ הייסט „אויסרוימען“, „אויסקערן“.

ז. וכוּ, און דאָס זעלבע איז אויך, אז איינער האָט א פאס פון אייל (פון תרומה) און דער אייל איז ארויסגעגאָסן געוואָרן (פון פאס), צווינגט מען אים ניט, אז ער זאָל זיצן און אויסווישן פון פאס יעדן טראָפּ, נאָר ער דארף זיך נוהג זיין ווי ער איז זיך נוהג מיט חולין-אייל. עס איז, הייסט עס, גענוג ווען ער גיסט ארויס פון פאס דעם תרומה-אייל, אזוי ווי ער פירט זיך ווען ער גיסט ארויס פון פאס חולין-אייל, און דער-נאָך מעג שוין אריינגיסן אין פאס חולין-אייל, און אויב עס איז געבליבן פון פריער עטליכע טראָפּנס תרומה-אייל שאַדט ניט. „מטפח“ איז דער טייטש „אויסווישן“; לויט טייל מפרשים שטאמט עס פון „טפח“, „האַנט“, אויסווישן מיט דער האַנט;

לְכֹדֵי, וְנִמְשַׁף שְׁלֹשׁ טַפִּים, נוֹתֵן לְתוֹכָהּ | מֵאֲכִילֵין אוֹתָם לְכַהֲמָה וְלַסִּיחָה
 חוֹלֵין, הִרְכִּינָהּ וּמִצָּה, הִרִי זֹ תְרוּמָהּ. | וְלַתְּרַנְגוּלִים, יִשְׂרָאֵל שֶׁשֶׁכֶר פָּרָה
 וּכְמָה תֵּהא בְּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל | מִפְּהֵן, מֵאֲכִילָה פְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה.
 דְּמֵאי וְיוֹלִיקָנָה לְכַהֲנָה? אַחַד מִשְׁמֹנֶה | וְכֵהֵן שֶׁשֶׁכֶר פָּרָה מִיִּשְׂרָאֵל, אַף עַל
 לְשִׁמְיֹנִית: מִן פְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה | פִּי שְׁמוֹנוֹתֶיהָ עָלֶיהָ, לֹא יֵאֲכִילָנָה

און לויט אנדערע מפרשים שטאַמט עס פון וואָרט „מטפחת“ א „טוך“, אויסווישן מיט א טוך.

ח. המערה, אז איינער גיסט-איבער (וויין אָדער אייל פון תרומה) פון איין קריג אין אן אנדערן קרוג, און ער טריפט־אָפּ דריי טראָפנס (נאָכדעם ווי ער האָט איבער־געגאָסן, ניגט ער אויס די קרוג, און עס רינען נאָך אראָפּ דריי טראָפנס), מעג ער אריינגיסן אין דעם קרוג חולין (וויין אָדער אייל). ער דארף ניט אויסווישן די קרוג. הרכינה ומיצה, אויב נאָכדעם (ווי ער האָט איבערגעגאָסן דעם תרומה־וויין צי דעם אייל און ער האָט שוין געהאָט אויסגעניגט די דריי טראָפנס) האָט ער ווידעראמאָל אויסגעבויגן די קרוג און ער האָט ארויסגעצויגן (נאָך טראָפנס וויין צי אייל), איז עס תרומה. עס הייסט ניט, אז דאָס איבערגעבליבענע איז שוין ניט קיין תרומה; עס איז יאָ תרומה, נאָר מען צווינגט ניט דעם בעל הבית פון דער קרוג מער ארויסצוציען. אָבער אויב ער האָט יאָ ארויסגעצויגן נאָך טראָפנס האָבן זיי דעם דין פון תרומה. וכמה, און וויפיל דארף זיין אין תרומת מעשר פון דמאי און מען זאָל עס דארפן פירן צום כהן? אן אכטל פון א אכטל. ווי מיר האָבן געגעבן אין דער הקדמה צו מסכת דמאי הייסט דמאי תבואה צי פרוכת, וואָס מען קויפט ביי א עם הארץ און מען איז ניט זיי כער, צי מען האָט שוין אָפגעשיידט דערפון מעשר; דעריבער איז מען מחויב אָפ־צושיידן פון דמאי מעשר און פון דעם מעשר דארף מען אָפשיידן א צענטל אלס תרומת מעשר און עס געבן דעם כהן. ווען די דאָזיקע תרומת מעשר וואָלט געווען זיכערע תרומת מעשר (ודאי, זיכערע) דארף מען עס באַהאַלטן פאר דעם כהן אפילו ווען עס איז פאָראַן נאָר דאָס קלענסטע ביסל, אָבער ווייל עס איז דמאי, נור אַ ספק, דעריבער איז מען מחויב עס צו באַהאַלטן און געפינען דערפאר דעם כהן נור ווען עס איז פאָראַן מינדענסטנס אן אכטל פון אן אכטל, דאָס הייסט אַ 64טל פון אַ קוואַרט (לוג); אויב עס איז ווינציקער דערפון דארף מען ניט. דער ירושלמי זאָגט, אז דאָס איז נור ווען די תרומת מעשר איז טמא, און פון אייל פון טמא־דיקער תרומה האָט דער כהן א קליינעם נוצן; ער קאָן מיט אים נאָר באַלייכטן. אָבער אויב די תרומת מעשר איז טהור מוז מען אפילו דאָס קלענסטע ביסל אָפּהיטן און באַהאַלטן פאר דעם כהן.

ט. כרשיני תרומה, וויקע פון תרומה מעג מען געבן צו עסן צו א בהמה, און צו א חיה און צו הינער. וויקע (אין ענגליש „וועטש“) איז א געוויקס, וואָס מייסטנס עסן עס בהמות; אָבער ווייל בשעת הדחק ווערט עס געגעסן אויך דורך מענטשן, דארף מען אָפשיידן דערפון תרומה און מעשרות. זאָגט די משנה, אז ווייל דער עיקר ווערט וויקע געגעסן דורך בהמות, מעג מען תרומה־וויקע געבן צו עסן צו בהמות, חיות און הינער; אויב אָבער דער עיקר עסן פון א געוויקס איז דורך מענטשן, טאָר מען תרומה פון דעם דאָזיקן געוויקס ניט געבן צו עסן צו בהמות. ישראל ששכר, אז אַ ישראֵל האָט געדינגט א קו פון א כהן, מעג ער איר געבן צו עסן תרומה־וויקע. דער דין איז, אז תרומה מעג מען געבן צו עסן נור אַ כהן'ס א קו, ווייל אין חומש ויקרא כ"ב איז פאָראַן ראה „נפש קנין כספו“, מיינט מען יעדן נפש פון כהן, אפילו א בהמה; אָבער ניט אַ ישראֵל'ס קו; און ווייל די קו איז דאָך דעם כהן'ס, און דער ישראל האָט דאָך זי נור געדינגט, מער ער איר געבן צו עסן תרומה־וויקע. וכהן ששכר, אָבער אז א כהן האָט געדינגט א קו פון אַ ישראֵל, כאַטש ער דארף דער קו געבן צו עסן, טאָר ער איר ניט

כְּרִישֵׁי תְרוּמָה. יִשְׂרָאֵל שֵׁשֶׁם פָּרָה | כְּרִישוֹת כֹּהֵן. בֵּת יִשְׂרָאֵל שְׁנֵשֹׁאֵת
 מִכֹּהֵן, לֹא יֵאָכְלָהּ כְּרִישֵׁי תְרוּמָה. | לִפְנֵי וְהִיא לְמוֹדָה אֶצֶל אֲבִיהָ,
 וְכֹהֵן שֵׁשֶׁם פָּרָה מִיִּשְׂרָאֵל, מֵאֲכִילָהּ | אֲבִיהָ מְדֻלֵּק בְּרִישוֹתָהּ. מְדֻלֵּקִין בְּבֵית
 כְּרִישֵׁי תְרוּמָה: וּמְדֻלֵּקִין שְׁמֵן | הַמְּשֵׁתָה אֶבֶל לֹא בְּבֵית הָאֶבֶל,
 שְׂרִיפָה בְּכֵתִי כְּגִסְיוֹת, וּבְכֵתִי מְדֻרְשׁוֹת | דִּרְיָהוּדָה. וְר' יוֹסִי אֹמֵר, בְּבֵית
 וּבְמִבְּאוֹת הָאֶמְלִין, וְעַל גְּבֵי הַחֻלְיִן | הָאֶבֶל אֶבֶל לֹא בְּבֵית הַמְּשֵׁתָה. ר'

געבן צו עסן תרומה-וויקע. כאָטש די קו איז איצט אין כהן'ס רשות, אָבער זי גע-
 הערט צום ישראל. ישראל ששט, אז אַ ישראל האָט גענומען אין אָפּשאצונג („שטם“
 „שומאָ אָפּשאצן) א קו פון א כהן, טאָר ער איר ניט געבן צו עסן תרומה-וויקע.
 „נעמען אין אָפּשאצונג“ הייסט, אז דער ישראל נעמט די קו פון כהן, און מען שאצט
 איר אָפּ, אז זי וועגט איצט למשל 300 פונט, און דער ישראל גיט איר צו עסן, און גאָ-
 ראנטירט פאַר די 300 פונט, און נאָך א געוויסער צייט, זעט מען וויפיל דער קו איז
 צוגעקומען וואָג, צוטיילט זיך דער ישראל און דער כהן מיטן צו-וואוקס. זאָגט די
 משנה, אז ווייל דער ישראל האָט גענומען אויף זיך די פאראַנטוואָרטליכקייט, אז די
 איצטיקע וואָג פון דער קו, די 300 פונט, מוז ער זיכער צושטעלן דעם כהן, הייסט
 עס ווי די קו איז דעם ישראל'ס און ער טאָר דעריבער ניט געבן איר צו עסן תרומה-וויקע.
 וכהן ששט, אָבער אַז אַ כהן האָט גענומען פון אַ ישראל אין אָפּשאצונג א קו, מעג ער
 איר געבן צו עסן תרומה-וויקע. דאָס איז צוליב דעמוזעלבן טעם וואָס פריער; מחמת
 קוים האָט דער כהן גאָראַנטירט דעם ישראל די איצטיקע וואָג פון דער קו, הייסט
 עס, אז די קו איז דעם כהן'ס.

י. מדליקין, מען מעג אָנצינדן „ברען-אייל“ (שמן שריפה, דאָס הייסט אייל פון
 תרומה, וואָס איז טמא געוואָרן און דער כהן מעג עס פאָרנוצן דורך פארברענען דעם
 אייל צום באַלייכטן) אין שולן (בתי כניסיות) און בתי מדרשים, און אין טונקעלע געס-
 לעך, און ביי קראַנקע מיט דעם רשות פון א כהן, די משנה לערנט דאָ, אז כאָטש ברע-
 מען טמא-תרומה-אייל מעג דאָך נור אַ כהן, פונדעסטוועגן מעג מען אָנצינדן טמא-
 תרומה-אייל אויך אין עפענטליכע ערטער, וואו עס זענען פאָראַן אויך כהנים, און
 עס מעגן געניסן דערפון אויך ישראלים. און די משנה רעכנט אויס די ערטער; שולן,
 בתי מדרשים, טונקעלע גאסן, די משנה גיט צו, אז אויך ביי א קראַנקן א ישראל מעג
 מען אָנצינדן טמא-תרומה-אייל, אויב דאָס קומט פאַר מיטן רשות פון אַ כהן. דער
 רמבם טייטשט „ברשות“, „מיטן רשות“, מיט דער דערלויבניש, דאָס הייסט, אויב אַ
 כהן דערלובט אָנצוצינדן, דער ברטנורא זאָגט, אז „ברשות“ מיינט, אַז דער כהן
 איז פאָראַן ביים קראַנקן, דער ירושלמי זאָגט, אז וואָס נוגע די עפענטליכע ערטער
 דארף מען ניט האָבן דעם רשות פון כהן. בת ישראל, אַז אַ טאָכטער פון אַ ישראל
 האָט חתונה געהאַט צו אַ כהן (און דאָדורך ווערט זי ווי אַ כהן און מעג עסן תרומה),
 און זי איז געוואוינט צו קומען צו איר פאָטער, מעג דער פאָטער (דער ישראל אָנ-
 צינדן טמא-תרומה-אייל) מיט איר רשות. אויך דאָ טייטשט דער ברטנורא, אַז דאָס
 אז נאָר דעמאָלט ווען די טאָכטער געפינט זיך ביים פאָטער. מדליקין מען מעג אָנ-
 צינדן (טמא-תרומה-אייל) אין א חתונה-הויז, אָבער ניט אין א הויז פון אן אַבל, אזוי
 זאָגט ר' יהודה, ווייל אין א חתונה-הויז איז ניט דער שטייגער, אז מען זאָל איבער-
 טראָגן די לאַמפּ פון איין צימער אין צווייטן, מחמת די מענטשן זענען אָנגעטראָן אין
 שיינע מלבושים, און זיי האָבן מורא, אז דער אייל פון לאַמפּ זאָל ניט באַפּלעקן די
 מלבושים. דעריבער איז ניט מורא צו האָבן וועט טאָמעך מען איבערטראָגן די לאַמפּ
 מיט דעם ברענענדעם טמא-תרומה-אייל פון צימער, וואו עס איז פאָראַן א כהן, אין
 א צימער, וואו דער כהן איז ניטאָ, אָבער אין דעם הויז פון אן אַבל איז יאָ מורא צו
 האָבן טאָמעך וועט מען איבערטראָגן די לאַמפּ. ור' יוסי, און ר' יוסי זאָגט, אז אין
 הויז פון אן אַבל מעג מען אָנצינדן און אין א חתונה טאָר מען ניט, ר' יוסי

מאיר אוסר פאן וְכֹאֵן, ר' שמעון מתיר פאן וְכֹאֵן:

האַלט, אז א גראַד אין הויז פון אן אכל, וואו עס הערשט טרויער, האָט מען ניט דעם געדולט איבערצוטראַגען לאַמפּן און צו מאַכן ליכטיק אומעטום; דאקייגן אין הויז פון א חתונה איז מען זיך יאָ נוהג איבערצוטראַגען לאַמפּן פון איין צימער אין צווייטן. ר' מאיר אסר'ט סיי דאָ און סיי דאָרט. ר' מאיר האַלט, אַז סיי ביי אַן אכל, סיי אין א חתונה־הויז, טראַגט מען איבער די לאַמפּ. ר' שמעון איז מתיר סיי דאָ און סיי דאָרט. ר' שמעון האַלט, אז אין א חתונה־הויז טראַגט מען ניט איבער, ווייל מען האָט מורא פאר באַפּלעקן די שיינע מלבושים, און אין דעם הויז פון אכל טראַגט מען ניט איבער די לאַמפּ, ווייל מען איז אין טרויער און מען האָט ניט אינזינען צו מאַכן אר־מעטום ליכטיק.

סליק מסכת תרומה — געענדיקט מסכת תרומות

מסכת מעשרות

הקדמה

מיר האָבן שוין געשריבן אין דער הקדמה צו מסכת דמאי און מסכת תרומות, אַז נאָכדעם ווי דער בעל הבית שיידיט־אַפּ פון זיינע תבואות און פרוכטן און גרינסן תרומה, דארף ער אָפּשיידן מעשרות. איידער ער שיידיט אָפּ די דאָזיקע מעשרות טאָר ער די תבואה און פרוכטן און גרינס ניט עסן. די משנה אין מסכת מעשרות (זי הייסט מעשרות אין לשון רבים, ווייל מען דארף אָפּשיידן עטליכע) לערנט די דאָזיקע דינים;

א. ניט פון אלע געוויקסן דארף מען אָפּשיידן תרומה און מעשרות; (בכלל, אין גרעסטן טייל ערטער וואו די משנה רעדט וועגן חיוב פון מעשרות מיינט זי תרומה און מעשרות). למשל פון געוויקסן, וואָס זענען ניט צום עסן, נאָר מען מאַכט פון זיי פארב, דארף מען קיין תרומה און מעשר ניט געבן.

ב. אויב תבואה, פרוכטן, גרינס זענען נאָכניט צייטיק, נאָכניט אויפגעוואקסן, מעג מען זיי עסן א פולשטענדיק עסן, אכילת קבע, אפילו ווען מען האָט נאָכניט אָפּגע־שיידט פון זיי תרומה און מעשרות. די משנה וועט אונז לערנען וועגן די צייטן פון די תבואות און פרוכטן און גרינסן, ווען הייסט, אז זיי זענען שוין צייטיק און זיי האָבן שוין דערגרייכט די „עונת המעשרות“, די צייט („עונה“, צייט, סעזאָן), ווען מען טאָרניט עסן פון זיי „אכילת קבע“, א פולשטענדיק עסן, איידער מען האָט אָפּגעשיידט פון זיי תרומה און מעשרות.

ג. נאָכדעם ווי די תבואות און פרוכטן און גרינסן זענען שוין צייטיק און מען האָט זיי שוין אָפּגעשניטן פון פעלד און פון די ביימער און פון גאַרטן, און מען טאָר זיי שוין ניט עסן א פולשטענדיקן עסן, איז דער דין, אז מען מעג עסן פון זיי אַ „אכילת קבא“, עפיס, אפילו ווען מען האָט נאָכניט אָפּגעשיידט פון זיי תרומה און מעשרות. אָבער דאָס מעג מען נור אזוי לאנג, ווי מען דארף נאָך ארבייטן ביי די תבואות, פרוכטן און גרינסן; מען דארף זיי אָפּרייניגן, פאקן אין קוישן וכדומה, דאָס הייסט אזוי לאנג ווי מען האָט נאָכניט געענדיקט ארום זיי די ארבייט, עס איז נאָכניט געווען „גמר מלאכתם“, די ענדע פון דער „ארבייט“ ארום זיי. די משנה רופט עס אויך אַז דער „גרנן למעשרות“, פון וואָרט „גרנן“, „שייער“; עס הייסט: ווען זיי זענען שוין פארטיק אינגאנצן. די משנה וועט אונז לערנען, ווען הייסט די דאָזיקע „גמר מלאכתם“, די „גרנן“ פון תבואות און פארשידענע פרוכטן און גרינסן.

מסכת מעשרות פרק א

א קָלָל אָמְרוּ בְּמַעֲשֵׂוֹתָי, כָּל אַחַר אָמְרוּ, כָּל שִׁתְּחַלְתּוּ אוֹכֵל, שֶׁהוּא אוֹכֵל וְנִשְׁמַר, וְגִדְּוִלוּ מִן הָאָרֶץ, חֵיב בְּמַעֲשֵׂוֹתָי. וְעוֹד כָּלָל לְהוֹסִיף אוֹכֵל, חֵיב קֶטֶן וְגִדְּוִל, וְכָל

ד. באכדעם ווי מען האָט שוין „פארענדיקט די ארבייט“ טאָר מען שוין ניט עסן אומגע׳מעשר׳ט אפילו אן אכילת עראי, עפיס. אָבער דאָס איז נור ווען מען באַ־ שטימט צו פארקויפן אין גאס די תבואות און ירקות און פרוכטן. אויב אָבער דער בעל הבית רעכנט צו נעמען זיי צו זיך אין הויז, מעג ער נאָך עסן פון זיי, אומגע׳ מעשר׳ט, אַ אכילת עראי, אזוי לאַנג ווי ער האָט זיי באַכניט אוועקגעפירט צו זיך אין הויז, די משנה וועט אונז לערנען, אז „אוועקפירן אין הויז“ מיינט מען, אז מען מוז עס אדורכפירן דורך א טויער אריין אין הויף פון בעל הבית, און אז ווען די תבואה און פרוכטן און גרינסן קומען נור אריין אין הויף, אין „חצר“, טאָר מען פון זיי שוין גאָר־ ניט פארזוכן, אפילו אן אכילת עראי, אומגע׳מעשר׳ט. די משנה וועט לערנען, אז ניט נור ווען מען ברענגט די אַלע געוויקסן אין „הויף“, אין חצר, נאָר אפילו ווען עס זענען פאַרגעקומען טייל אנדערע זאכן טאָר מען מער ניט עסן אפילו א אכילת עראי, עפיס, אומגע׳מעשר׳ט. די דאָזיקע זאכן זענען: אויב מען קויפט „מקח“, קויפן) אין גאָס תבואה, פרוכטן, גרינס, אפילו מען האָט זיי באַכניט אהיימגעפירט; אָדער עס איז גע- וואָרן שבת; אָדער מען האָט געקאָכט, אָדער איינגעלייגט, אָדער געזאלצן; אָדער מען האָט נאָר אַפּגעשיידט תרומה. אין איינעם פון די אַלע פאלן טאָר מען שוין פון דער תבואה פרוכטן און גרינס ניט עסן אפילו אן אכילת עראי אומגעמעשרט. אין דער משנה מסכת מעשרות וועלן מיר געפינען די פרטים וועגן די אַלע דער־ מאַנטע דינים.

פרק א.

או כלל, א כלל האָבן זיי (די חכמים) געזאָגט וועגן מעשרות. די חכמים האָבן געגעבן א כלל, כדי מען זאָל לויט אים וויסן, פון וועלכע געוויקסן מען דארף יאָ אַפֿ־ שיידן מעשרות (און מיט „מעשרות“ מיינט מען אויך תרומה) און פון וועלכע מען דארף ניט. און דער כלל איז אזוי: כל שהוא, אלץ וואָס איז א עסנוואַרג, און ווערט אַפּגעהיטן און וואַקסט פון דער ערד, איז מען מחויב צו געבן דערפון מעשרות. די גמרא אין שבת ס״ח דערקלערט די דאָזיקע משנה, און זאָגט: מיט „עסנוואַרג“ מיינט מען נור אזעלכע געוויקסן וועלכע מענטשן עסן; אָבער אזעלכע געוויקסן, וואָס גע־ וויינטליך עסט מען זיי ניט, נאָר מען באַנוצט זיי צו באַקומען פון זיי פארבן אָדער אַנ־ דערן נוצן, דארף מען זיי ניט מעשרן; מיט „אַפּגעהיטן“ („נשמר“) מיינט מען, אָז פון הפקר דארף מען ניט אַפּשטיין קיין מעשרות; מיט „וואַקסט פון דער ערד“ מיינט מען, אז שוואַמען, כאַטש זיי זענען באַהאַפּטן צו דער ערד אָבער ווייל זיי וואַקסן פון דער לופט, דארף מען ניט מעשרן. ועוד כלל, און נאָך אן אנדערן כלל האָבן זיי (די חכמים) געזאָגט: יעדעס געוויקס, וואָס מען קאָן עסן אין אַנהייב (פון זייער וואַקסן) און צום סוף (פון זייער וואַקסן), כאַטש מען האַלט עס (באַהאַפּטן צו דער ערד) כדי עס זאָל צו־וואַקסן מער צום עסן, דארף מען מעשרן קליין און גרויס. די משנה לערנט דאָ, אז למשל ציבעלעס, באַלד ווי די ציבעלע הייבט אָן צו שפּראַצן קאָן מען איר שוין ארויסרייסן און עסן, דאָס הייסט, מען קאָן איר עסן באַלד אין אַנהויב פון איר וואַקסן, ווע זי איז נאָך קליין. אָבער אויב מען וויל לאָזט מען איר ווייטער אין דער ערד און זי וואַקסט ביז צום סוף, און עס קומט־צו צו דער ציבעלע מער שטאַף צום עסן; זי ווערט גרויס, און דעמאָלס קאָן מען איר אויך עסן, זאָגט די משנה, אז סיי מען רייסט־

התמרים משיתילו שאור, האפרסקים
משיתילו גידים, האגוזים משעשו
מגורה. ר' יהודה אומר, האגוזים
והשקדים משעשו קליפה ;
ג. החרובין משתקדו, וכל השחורים
משתקדו, האגסים והקרוסטומלין
והפרישין והעוזרדים משתקדו, וכל

שאין תחלתו אוכל, אכל סופו אוכל,
אינו חוב עד שעשה אוכל ;
ב. מאימתי הפירות חבין במעשרות?
התאנים משיבחילו, הענבים
והאבשים משהבאישו, האוג
והתותים משתאדימו, וכל האדומים
משתאדימו, הרמונים משימסו,

אויס די ציבעלע, ווען זי איז קליין, און סיי מען רייסט-אויס די ציבעלע, ווען זי איז
גרויס, דארף מען אפשיידן פון איר מעשר, ווייל מען קאן זי עסן, וכל שאין
און יעדעס געוויקס וואס אין אנהויב (פון זיין וואקסן) קאן מען עס ניט עסן, אבער
מען קאן עס עסן צום סוף (פון זיין וואקסן), דארף מען ניט מעשרן נאר ערשט ווען
עס ווערט גוט צום עסן. א ביישפיל צו דער דאזיקער משנה זענען פרוכטן פון ביימער.
באלד אין אנהויב ווען עס באווייזט זיך די פרוכט, די פייג, צי די טיטל, און זי איז
זייער קליין, קאן מען איר ניט עסן, און מען מוז ווארטן ביז זי וועט ווערן צייטיק, און
ערשט דעמאלס עסן איר מענטשן, דעמאלס ווערט זי א „עסנווארג“, אן „אוכל“. דע-
ריבער אויב איינער רייסט אראפ די פרוכטן ווען זיי זענען נאך גארניט צייטיק, מעג
ער זיי דעמאלס עסן אפילו אן אכילת קבע, וויפיל ער וויל, און ער דארף ניט ניט פון זיי
אפשיידן קיין מעשרות. די משנה וועט באלד לערנען וועגן טייל פרוכטן און תבואות,
ווען הייסט, אז זיי זענען געווארן צייטיק, און זאגט:

ב. מאימתי, פון ווען אן ווערן פרוכטן מחויב אין מעשרות? דאס הייסט, ווען
הייסן פרוכטן צייטיק, אז מען זאל זיי שוין ניט טארן עסן א אכילת קבע, א פולשטענ-
דיקן עסן, אומגעמעשרט? התאנים משיבחילו, פייגן, פון זינט זייערע קעפלעך ווערן
ווייס, הענבים והאבשים משהבאישו, ווינטרויבן און שלעכטע ווינטרויבן (וועלכע
הייסן „אבשים“), פון זינט מען זעט ארויס די קערנדלעך דורך דער שאַלעך; האוג
והתותים משיאדימו, די טרויבן פון סעמאק-בוים (גארבער-בוים, אוג) און די יאגדעס
פון תות, פון זינט זיי ווערן רויט; וכל האדומים משיאדימו, און אלע רויטע פרוכטן,
פון זינט זיי ווערן רויט; הרמונים משימסו, מילגרוימען, פון זינט זיי ווערן זאפטק
(ווייך); התמרים משיתילו שאור, טיטלן, פון זינט עס באווייזן זיך אין זייער הויט
שפאלטן ווי זוער-טייג (שאור, זוער-טייג); האפרסקים משיתילו גידים, פפירזשיכעס,
פון זינט עס באווייזן זיך אין זיי ווי אדערן; האגוזים משיעשו מגורה, ניס, פון זינט די
יאַגדרע (די פרוכט אינווייניק) ווערט אינווייניק אַפגעטיילט פון דער אויבערשטער
הארטער שאַל, און עס ווערט ווי א שפייכלער (מגורה, א שפייכלער, די יאַגדרע איז
אין דער שאַל, ווי תבואה איז א שפייכלער); ר' יהודה זאגט, אז ניס און מאנדלען, פון
זינט זיי באַקומען א שאַל (די אינווייניקסטע וויכע שאל אויף דער יאַגדרע). אין דער
דאזיקער משנה ווערן דערמאנט פרוכטן, וועלכע זענען גוט באַקאַנט, ווי פייגן, וויינ-
טרויבן, מילגרוימען, טיטלן, פפירזשיכעס (פייטשעס), ניס, מאַנדלן, וועגן „אוג“, האַבן
מיר געשריבן אין פרק א' משנה א' אין דמאי; „תות“ זענען אועלכע רויטע יאגדעס,
וועלכע וואקסן אויף ביימלעך און זענען זייער פארשפרייט אין ארץ ישראל, און מען
רופט זיי דאָרט „תות“.

ג. החרובין משינקדו, באַקסערס, פון זינט עס באווייזן זיך אויף זיי שווארצע
פינטעלעך (נקודות, פינטעלעך, משינקדו, ווערן געפינטלט); וכל השחורים משינקדו,
און אלע שווארצע פרוכטן, פון זינט עס באווייזן זיך אויף זיי שווארצע פינטעלעך;
האגסים והקרוסטומלין והפרישין והעוזרדים משיקרחו, באַרנעס (אגסיס), און גאַלד-
עפל (קרוסטומלין), און קוויטן-עפל (פרישין), און מיטפּעלן-פרוכטן, פון זינט עס בא-
ווייזן זיך ווייסע פלעקן (משיקרחו, פון „קרח“, גאל, ווייסער פלעק); וכל הלבנים

הַלְבָנִים מְשִׁקְרָחוּ. הַתְּלָתָן מְשִׁתְצַמָּה, ר' שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר אֶת הָאֶתְרוּגִין בְּקַמְטָן, הַתְּכוּאָה וְהַזֵּיתִים מְשִׁיכְנִיסוּ שְׁלִישׁ; הַחֵיב בְּשִׁקְרִים הַמָּרִים פְּטוּר ד' וּבִיבְרָק, הַקְּשׁוּאִים וְהַדְּלוּעִים בְּמַתְנִיקִים, הַחֵיב בְּמַתְנִיקִים פְּטוּר וְהָאֲבֵטִיחִים וְהַמְּלֶפֶפּוֹת, הַתְּפוּחִים וְהָאֶתְרוּגִין, תְּיָבִים גְּדוּלִים וְקַמְטָנִים, הַקְּשׁוּאִים וְהַדְּלוּעִים מְשִׁיפְקָסוּ וְאִם

משקרחו, און אלע ווייסע פרוכטן, פון זינט עס באווייזן זיך ווייסע פלעקן; התלתן משתצמה, גריכישע היי (פענונירק), פון זינט אז מען פארזייט אים שפראצט ער אויף; והתבואה והזיתים משיכניסו שליש; און תבואה און איילברוטן, פון זינט זיי ברענגן (ווערן אויפואקסן) א דריטל (פון דער גרויס ווען זיי זענען שוין אינגאנצן צייטיק): וועגן „קרוסטומליך“ און „פרישיץ“ און „עוורדים“ האָבן מיר געשריבן אין פרק א' משנה ד' פון מסכת כלאים. וועגן „תלתן“ האָבן מיר געשריבן אין מסכת כלאים פרק ב' משנה ה'. אויף די ווערטער פון דער משנה אז ביי איילברוטן „פון זינט זיי ברענגן א דריטל“ (משיכניסו שליש) איז פאראן ביי די מפרשים נאָך א טייטש, אז דאָס מיינט מען, זינט מען קאָן פון זיי ארויסבאקומען אייל א דריטל פון דעם אייל, וואָס זיי געבן ארויס, ווען זיי זענען אינגאנצן צייטיק.

ד. ובירק, און ביי גרינסן, הקשואים, אוגערקעס, והדלועים, און קירביסן, והאב-טיחים, און ארבוך, והמלפפנות, און זיסע מעלאָנען, התפוחים, עפֿל, והאתרוגין, אתרוגים, איז מען מחויב (אפצושיידן מעשר) גרויסע און קליינע. מיר האָבן שוין פריער אין משנה א' דערקלערט, אז „קליין“ מיינט מען די פרוכטן ווען זיי הויבן קוים אָן צו וואקסן, און „גרויס“ הייסט ווען זיי זענען שוין אויפגעוואקסן. די משנה לערנט דאָ, אז די אלע גרינסן און אויך עפֿל און אתרוגים, וואָס זענען דאָ אויסגע-רעכנט, טאָר מען ניט עסן אומגע'מעשר'ט א אכילת קבע, א פולשטענדיק עסן, אפילו ווען מען רייסט זיי אראָפֿ קליינערהייט, מחמת עס איז דער שטייגער זיי צו עסן אפילו ווען זיי זענען נאָך גארניט צייטיק. ר' שמעון פטר'ט (פון מעשר) אתרוגים ווען זיי זע-נען קליין, ווייל ווען די אתרוגים זענען נאָכניט אויפגעוואקסן קאָן מען זיי ניט עסן. החיב, ווען מען איז מחויב (אפצושיידן מעשר) ביי ביטערע מאַנדלן איז מען פטור ביי זיסע מאַנדלן, און ווען מען איז מחויב ביי זיסע מאַנדלן איז מען פטור ביי ביטערע מאַנדלן. מאַנדלן זענען פאראן צוויי סאָרטן: „זיסע“ און „ביטערע“. די זיסע מאַנדלן, אז מען רייסט אראָפֿ פון בוים קליינערהייט, ווען זיי זענען נאָכניט אויפגעוואקסן, קאָן מען זיי ניט עסן, מען קאָן זיי עסן נור ווען מען רייסט זיי אראָפֿ גרויסערהייט, ווען זיי זענען שוין אויפגעוואקסן. מיט ביטערע מאַנדלן איז פארקערט; קליינערהייט קאָן מען זיי יאָ עסן, ווייל זיי זענען נאָכניט אזוי ביטער, און גרויסערהייט קאָן מען זיי ניט עסן, ווייל זיי זענען צור-ביטער. זאָגט די משנה, אז ווען מאַנדלן זענען קליין זענען זיי מחויב (מען זאל אָפשיידן פון זיי מעשר) ביי ביטערע און פטור ביי זיסע, און ווען זיי זענען גרויס זענען זיי מחויב ביי זיסע און פטור ביי ביטערע.

ה. איזהו גרנג, פון ווען איז זייער (פון גרינסן און תבואות און פרוכטן), „שייער“ צו מעשרות? מיר האָבן שוין געשריבן אין דער הקדמה צו מסכת מעשרות, אז נאָכדעם ווי די תבואות און פרוכטן און גרינסן זענען שוין צייטיק און מען טאָר זיי מער ניט עסן אָן „אכילת קבע“, א פולשטענדיק עסן, אומגע'מעשר'ט, מעג מען אָבער עסן פון זיי אומגעמעשר'ט א „אכילת עראָי“, ניט קיין פולשטענדיק עסן; אָבער דאָס מעג מען נור אזוי לאנג, ווי מען האָט ניט פארענדיקט די ארבייט ארום די תבואות, גרינסן און פרוכטן. אָבער אויב מען האָט שוין פארענדיקט די ארבייט, און מען האָט זיי שוין צוגעגרייט צום פארקויפן, טאָר מען ניט עסן אומגע'מעשר'ט אפילו אן „אכילת עראָי“. די דאָזיקע פארענדיגונג פון ארבייט הייסט „גורן“, „מאכן א שייער“. די משנה פּרעגט דאָ, פון ווען אָן הייסט, אז עס איז שוין פארענדיקט די ארבייט, אז עס איז שוין זייער „גורן“ בנוגע מעשרות? און די משנה ענטפערט: הקשואים והדל-

אינו מפקס, משיעמיד ערימה. | עד שילקט כל צרפו, בלפלה עד
 אבטיח משישלק, ואם אינו משלק, | שיחפה, ואם אינו מחפה, עד
 עד שיעשה מוקצה. ירק הנאגד | שימלא את הכלי, ואם אינו ממלא
 משיאגד, אם אינו אוגד, עד שימלא | את הכלי, עד שילקוט כל צרפו.
 את הכלי, ואם אינו ממלא את הכלי, | במה דברים אמורים? במוליך לשוק,

עים משיפקסו, אוגערקעס און קירביסן, ווען מען נעמט אראפ פון זיי די הערלעך,
 „פקס“ איז פון גריכישן וואָרט „פיקאס“, די הערלעך; טייל מפרשים טייטשן „משיפקסו“,
 פון זינט עס ווערט אַראָפּגענומען דאָס בלימעל וואָס איז פאראן אויף זייער שפיץ.
 ואם, און אויב מען נעמט ניט אראפ די הערלעך (מען איז ניט „מפקס“), איז (זייער
 „גורן“) פון זינט מען לייגט זיי (די אוגערקעס און קירביסן) אָן אין אַ הויפּן (ערימה,
 הויפּן, בערגל). דערמיט האָט מען שוין פארענדיקט די ארבייט ארום זיי און זיי
 זענען גרייט צום פארקויפן. אבטיח, ארבוז איז (דער „גורן“ זייער) פון זינט ער ווערט
 גרין. אזוי טייטשט דער „ערוך“ דאָס וואָרט „משישלק“ אז דאָס איז פון „שלק“,
 „אַפּקאַכן“, פארטיק ווערן, גרין ווערן. אנדערע טייטשן, אז „משישלק“ ביי ארבוזן
 איז דאָס זעלבע וואָס מיר האָבן געהאַט פריער „משיפקסו“ ביי אוגערקעס, אַראָפּנעמען
 די הערלעך אָדער דאָס בלימעל, ואם אינו משלק, און אויב מען ווארט ניט ביז דער
 ארבוז ווערט גרין, איז (דער גורן) ווען מען מאַכט אים מוקצה. „קצה“ איז דער
 טייטש „אויסשפרייטן“, „אויסלייגן“, און אויך דאָס אָרט, וואו מען לייגט-אויס
 פרוכטן און גרינס, הייסט מוקצה. די משנה זאָגט, אז ביי ארבוזן איז זייער גורן זינט
 מען לייגט זיי אויס. דאָ אין דער משנה און אויך ווייטער ווערט באנוצט די פאראם „עד
 שיעשה“ („ביז עס“) אַנשטאט „משיעשה“ („פון זינט עס“). אין טייל נוסחאות איז
 פאראן „משיעשה“. ירק הנאגד, גרינס, וואָס מען בינדט אין בינטלעך, איז (דער גורן)
 פון זינט מען בינדט אים אין בינטלעך. מען מעג עסן אן אכילת עראי אומגעמעשר'ט
 פון אלע סאַרטן גרינסן, וועלכע עס איז דער שטייגער צו בינדן אין בינטלעך, איידער
 מען האָט פון זיי געמאַכט די בינטלעך, מחמת ביז דעמאָלט זענען זיי נאָכניט פארטיק
 געוואָרן צום פארקויפן. אם אינו אוגד, אויב ער בינדט ניט דאָס גרינס, איז (דער
 גורן) ווען ער פילט-אָן די כלי. ווען ער לייגט אריין דאָס גרינס אין אַ כלי (א קוישל
 אָדער אן אנדערע זאך) כדי עס אוועקצופירן אין מארק, טאָר מען שוין דערפון גאַרניט
 עסן אומגעמעשר'ט. ואם אינו ממלא, אויב ער פילט ניט. אָן די כלי, איז (דער גורן)
 ווען ער קלייבט-אָן אזוי פיל וויפיל ער דארף. דער ר"ש טייטשט, אז אויב ער האָט
 ניט אַנגעפילט קיין פולע כלי מיט דעם גרינס, נאָר ער האָט אַנגעקליבן אין דער כלי
 נאָר אזוי פיל וויפיל ער דארף, טאָר ער שוין ניט עסן אומע'מעשר'ט. אָבער דער
 ברטנורא טייטשט, אז אויב ער האָט געוואָלט אַנפילן, למשל, דריי כלים, מעג ער עסן
 אומגעמעשר'ט אן אכילת עראי אזוי לאַנג ווי ער האָט ניט אַנגעפילט אלע דריי כלים,
 דאָס הייסט, אלץ וואָס ער דארף. ככלה, אויב (איינער זאמלט די גרינסן אין) א גרויסן
 קויש (ככלה), איז (דער גורן) פון זינט ער דעקט-צו. ביי א גרויסן קויש דארף גרינסן
 ניט ווארטן ביי ער פילט אים אָן, נאָר עס איז גענוג ווען ער דעקט-צו די גרינסן,
 אין קויש מיט בלעטער צי מיט אן אנדערער זאך. טייל טייטשן אז ביי „ככלה“, קויש,
 מיינט מען מיט פרוכטן, ניט גרינסן, ואם אינו מחפה, אויב ער דעקט ניט צו, איז (דער
 גורן) פון זינט ער פילט אָן די כלי (דעם קויש); און אויב ער פילט ניט אָן די כלי, איז
 פון זינט ער קלייבט אָן אזוי פיל וויפיל ער דארף. דער דין איז דאָ ווי פריער אין דער
 משנה, נאָר מיט דעם אונטערשיד, וואָס ביי א גרויסן קויש איז גענוג ווען ער דעקט
 צו מיט בלעטער. במה, ווען זענען די ווערטער געזאָגט געוואָרן? ווען טאָר מען ניט
 עסן אומגע'מעשר'ט אפילו אן אכילת עראי, אפילו עפּיס, אויב ביי די תבואות און
 פרוכטן און גרינסן איז שוין געענדיקט געוואָרן די ארבייט, לויט ווי די משנה האָט
 געלערנט? במוליך לשוק, ווען ער פירט צו פארקויפן אין מארק. נאָר ווען ער האָט

אָבֵל בְּמוֹלֵךְ לְבֵיתוֹ, אֹכֵל מֵהֶם | הַתְּבוּאָה מִשִּׁמְרָח, וְאִם אֵינוּ מְמַרְחִים
 עֲרֵאֵי עַד שֶׁהוּא מְנִיעַ לְבֵיתוֹ; | עַד שִׁיעָמִיד עֲרִימָה, הַקְּטָנִיּוֹת
 וְהַפְּרָד וְהַצְּמוּקִין וְהַחֲרוּבִין מִשִּׁיעָמִיד | מִשִּׁיכְבוֹר, וְאִם אֵינוּ כוֹבְרֵי עַד שִׁמְרָח,
 עֲרִימָה, הַבְּצֵלִים מִשִּׁיפְקֵל, וְאִם | אַף עַל פִּי שִׁמְרָח נוֹטֵל מִן הַקּוֹטְעִים
 אֵינוּ מְפַקֵּל, מִשִּׁיעָמִיד עֲרִימָה, | וּמִן הַצְּדָדִים, וּמִמָּה שֶׁבְּתוֹךְ הַתֵּבָן

באשטימט די תבואות און פרוכטן און גרינסן צו פארקויפן אין מארק, טאָר ער מער גאָר ניט עסן אומגע'מעשר'ט. אבל במוליך לביתו, אָבער אויב ער האָט באַשלאָסן צו פירן (די תבואות און גרינסן און פרוכטן) צי זיך אין הויז, מעג ער עסן פון זיי אן אכילת עראי ביז ער ברענגט זיי אין זיין הויז. מחמת עס איז א דין, אז געוויקסן הייסן טבל נאָר דעמאָלס ווען זיי זען דאָס הויז פון בעל הבית, און מען לערנט עס אָפּ פון פסוק (דברים כ"ו), „בערתי הקדש מן הבית“, או עס מוז זיין אין הויז. דאָס איז מדאורייתא; אָבער מדרבנן ווערט עס טבל אויך ווען עס קומט אריין אין הויז, אין חצר, און מען טאָר ניט מער עסן דערפון אומגע'מעשר'ט אפילו אן אכילת עראי.

ו. הפרד, מילגרומען־טיילעכלעך, וְהַצְּמוּקִין, רֶאֱזִינְקֵס, וְהַחֲרוּבִין און בֶּאֱק־סערג, איז (זייער גורן) ווען מען לייגט זיי אָן אין א הויפן (אין א בערגל). דעם מיל־גרוים פלעגט מען פונאנדערנעמען אויף טיילן און יעדער טייל האָט געהייסן „פרד“ (״פרד״ פונאנדערטיילן). די משנה לערנט דאָ, אז די דאָזיקע מילגרומען־טיילן און אויך רֶאֱזִינְקֵס (געטריקענטע ווינטרויבן) און בֶּאֱקֵסערן ווערן באַטראַכט אלס פארענדיקט זייער ארבייט, ווען מען האָט זיי צונויפגלייגט אין א בערגל (ערימה); פון דעמאָלס אָן טאָר מען זיי שוין ניט עסן אן אכילת עראי אומגע'מעשר'ט. הבצלים משיפֿקל, ציבעלעס איז (זייער גורן) פון זינט מען נעמט פון זיי אראָפּ די (שלעכטע) שאַלן. „פקל“ איז דאָסזעלבע וואָס „קלף“, וואָס איז דער טייטש „אַפשיילן“; פון וואָרט „קליפה“, „שאַל“, ואס אינו מפקל, און אויב ער שטיילט זיי ניט אָפּ, איז פון זינט מען לייגט זיי צונויף אין א בערגל. דער רמב"ם טייטשט „מפקל“, „אַפשיידן די וואַרצלן“, ווייל גאנץ אָפּט רייסט מען ארויס די ציבעלעס מיט די וואַרצלן, און מען דארף דערנאָך די וואַרצלן באַזייטיגן. התבואה משימרה, תבואה איז (דער גורן) פון זינט מען מאַכט גליאטיק דעם באַרג תבואה. מיטן וואָרט „תבואה“ מיינט מען די 5 מינים; ווייך, גערשטן, שפּעלץ (אַרקישי), קאַרן און האַבער, נאָכן אויסדרעשן די תבואה מאַכט מען פון די קערנדלעך א באַרג, „כרי“, און מען גליעט־צו דעם באַרג, מען שארט אַראָפּ פון דער הויך די פלעוועס און מען מאַכט אים שייך; דאָס הייסט „ממרח“. דעמאָלס הייסט, אז די תבואה איז שוין פארטיק צום פארקויפן. ואם אינו ממרח, און אויב ער מאַכט ניט גליאטיק, איז (דער גורן) פון זינט ער מאַכט דאָס בערגל. דער „תוספות אנשי שם“ זאָגט, אז דאָס מיינט מען, ווען ער האָט שוין די גאנצע תבואה פון פעלד צונויפגענומען אין בערגלעך, אזוי אָן כאַטש ער האָט ניט צוגעגליעט ווייסט מען, אָן מער וועט ער שוין ניט צולייגן קיין תבואה. הקטניות משיכבור, הילזן־קערנער (ווי ארבעט), איז (זייער גורן) פון זינט מען זיפט זיי אדורך. „קטניות“ הייסן אלע שויטן־קערנער א חוץ תבואה; אזוי הייסן קטניות ארבעס, באַכעס, רייז און טייל אנדערע קערנער. כדי די קערנער זאָלן זיין רייך פון שטיקלעך זאמד, רייניגט מען זיי מיט אַ זיפ (כברה), און דאָס הייסט „משיכבור“, פון זינט מען האָט זיי גערייניגט מיט אַ זיפ. ואם אינו כובר, און אויב ער זיפט זיי ניט, איז (זייער גורן) זון זינט ער מאַכט גליאטיק (דאָס בערגל). דאָס איז דאָס זעלבע וואָס ביי תבואה. מען לייגט אָן אַ באַרג מיט די קערנער און מען מאַכט אים גלאטיק אין דער הויך. אף על פי שמרח, כאַטש ער האָט שוין גליאטיק געמאכט (דאָס בערגל קערנער) מעג ער נעמען פון די אָפּגע־האַקטע (קטועין), אָפּגעהאַקטע קערנער־זאנגן, וועלכע זענען ניט געוואָרן גוט גע־דראָשן) און פון די זייטן, און פון די קערנער וואָס זענען געבליבן צווישן דעם שטרוי,

וְאוֹבֵל: ז' הַיֵּן מְשִׁיקָה, אַף עַל פִּי
 שְׁקִיפָה קוֹלֵט מִן בְּנֵי הָעֲלִיּוֹנָה, וּמִן
 הַצְּנוּר וְשׂוֹתָהּ, הַשְּׂמֵן מְשִׁירָד לְעֹקֶה,
 אַף עַל פִּי שְׁבִיר נֹטֵל מִן הַעֶקֶל
 וּמִבֵּין הַמָּמַל וּמִבֵּין הַפְּצִין וְנֹתֵן
 לְהַמְטָה וְלְתַמְחוּי, אֲבָל לֹא יִתֵּן
 לְקַדְרָה וְלִלְפָס פְּשֵׁהוּ רִוְתָחוּן, ר'
 יְהוּדָה אוֹמֵר, לִבֵּל הוּא נֹתֵן, חוּץ

און ער מעג עסן (א אכילת עראי). מחמת די דאזיקע קערנער פון די אָפּגעהאַקטע זאגנ, און פון די זייטן פון בערגל, וועלכע זענען ניט צוגעגליעט געוואָרן, און פון צווישן דעם שטרוי, איז נאָכניט פאַרענדיקט זייער אַרבייט, און מען מעג דעריבער זיי עסן אן אכילת עראי אומגע'מעשר'ט.

ז. היין, משיקפה, וויין איז (דער גורן) פון זינט מען שוימט-אראַפּ. וויין ווערט געמאַכט פון וויינטרויבן אין דעם וויינקעלטער. ווען דער וויין ווערט אויסגעפרעסט פון די טרויבן און קומט אראַפּ אונטן אין קעלטער, איז אויף דעם וויין פאראן אַ שויב, אין וועלכן עס געפינען זיך קערנדלעך און שאַלעכץ פון די טרויבן, און מען שוימט דאָס אראַפּ. דער רמב"ם טייטשט „משיקפה“, פון זינט עס ווערט אַ שויב, אף על פי, כאָטש דער וויין איז שוין אראַפּגעשווימט געוואָרן, מעג ער (דער בעל הבית) נעמען וויין פון אויבערשטן קעלטער און פון דער רער און טרינקן (אומגע'מעשר'ט). דער וויינקעלטער באַשטייט פון צוויי קעלטערס, אַן „אויבערשטן“ (גת עליונה) און אַן „אונטערשטן“ („גת תחתונה“, וואָס הייסט אויך „בור“), און די משנה לערנט, אַז כאָטש דער וויין אונטן איז שוין אראַפּגעשווימט, מעג מען טרינקן אומגע'מעשר'ט (א „שתית עראי“, ניט קיין פולשטענדיקן טרינק, נאָר אזוי עפּיס) פון דעם וויין, וואָס געפינט זיך אין אויבערשטן קעלטער אָדער אין דער רער, דורך וועלכן דער וויין גייט פון אויבערשטן קעלטער צום אונטערשטן. השמן משריד לעוקה, אייל איז (זיין גורן) פון ווען ער איז אראַפּגערינגן אין גרוב. אייל ווערט אויסגעפרעסט פון איילבירטן און אַן אייל-קעלטער (בד“), דער גרוב, אין וועלכן דער אייל רינט אריין, הייסט „עוקה“. זאָגט די משנה, אַז אייל הייסט שוין פארטיק, און מען טאָר אים ניט עסן אומגע- מעשר'ט אפילו א אכילת עראי, פון זינט ער איז אראַפּגערינגן אין גרוב. אף על פי שירד, כאָטש דער אייל איז שוין אראַפּגערינגן אונטן (אין גרוב) מעג (דער בעל הבית) נעמען (אייל) פון דעם שטריק-קויש („עקל“, שטריק-קויש, אין וועלכן די איילבירטן ליגן ווען מען פרעסט זיי) און פון פון דעם אויבערשטן פרעס-שטיין (ממל, פרעס-שטיין, וועלכער פרעסט-צו די איילבירטן) און פון צווישן די ברעטער (פציס, אויף וועלכע מען פרעסט די איילבירטן). און אריינטאָן (דעם דאָזיקן אומגע'מעשר'טן אייל) אין אַ דין אייל-קיכלע (חמיטה) אָדער אין דער גרויסער שיסל (תמחוי). די משנה לערנט דאָ, אַז אפילו ווען דער עיקר אייל געפינט זיך שוין אונטן אין גרוב, מעג מען נעמען אביסל אייל פון די אויבערשטע כלים, מיט וועלכע מען פרעסט די איילבירטן, ווי פון דעם שטריק-קויש, אָדער פון דעם פרעס-שטיין, אָדער פון די פרעס-ברעטער, און פארנוצן דעם אייל אויף צו באשמירן אן אייל-קיכלע אָדער אריינצוטאָן אין דער גרויסער שיסל, אין וועלכער מען גיסט אריין געקעכץ פון דעם קאָד-טאָפּ. אַבל לא יתן, אָבער ער זאָל (דאָס דאָזיקע ביסל אומגע'מעשר'טן אייל) ניט אריינטאָן אין דעם קאָד-טאָפּ אָדער אין דער קאָד-פּאָן, ווען זיי זענען הייס. מחמת עס איז פאראן אן אונטערשיד צווישן „כלי ראשון“, „ערשטע כלי“, אין וועלכער מען קאָכט אויף דער קיך, און א „כלי שני“, א צווייטער כלי, אין וועלכער מען קאָכט ניט, נאָר מען גיסט אריין אין איר פון קאָד-טאָפּ. אויב מען טוט אריין אין א „כלי ראשון“ ווען זי איז הייס, הייסט עס ווי געקאָכט, און דער דין, איז, אַז אַ געקאָכטע זאך טאָר מען ניט עסן אומ- גע'מעשר'ט אפילו איידער עס איז געווען דער „גורן“, איידער מען האָט די זאך פארטיק געמאַכט. אָבער אין א כלי שני הייסט עס ניט ווי געקאָכט און דעריבער מעג מען. — וועגן דעם וואָרט „תמחוי“ האָבן מיר געגעבן אין מסכת פאה פרק ח' משנה ז', און וועגן וואָרט „לפס“ אין מסכת פאה פרק ח' משנה ד'. — ר' יהודה זאָגט, אַז ער

מְדַבֵּר שֵׁיִשְׁבוּ חוֹמֵי וְצִיר: ח הַעֲגוּל | הַמְחִלִּיק בְּעֵנְבִים לֹא הוֹכֵשֶׁר, ר' מְשִׁיחֵלִיקָנוּ. מְחִלִּיקִים בְּתֵאֵנִים | יְהוּדָה אוֹמֵר, הוֹכֵשֶׁר. הַגְּרוּגְרוֹת וּבְעֵנְבִים שֶׁל טָבֵל, ר' יְהוּדָה אוֹסֵר. | מְשִׁיְדוּשׁ, וּמְגוּרָה מְשִׁיֶּעֱגֵל. הִיָּה

(דער בעל הבית) מעג אריינטאן (דעם אומגע'מעשרטן אייל וואָס ער האָט גענומען פון די אויבערשטע קעלטערכלים) אין יעדן טאָפּ (אפילו, אין וועלכן מען קאָכט, אויב מען האָט אים אראָפגענומען פריער פון פייער), א חוץ אין א זאך (אין א געקעכץ). אין וועלכן עס איז פאראן עסיק אָדער געזאלצענער פיש-ראַסל. מחמת ר' יהודה האַלט, אז די שאַרפֿקייט פון עסיק און פון דעם געזאלצענעם פיש-ראַסל העלפט צו צו קאָכן דעם אייל.

ח. העיגול משיחליקנו, א קיילעכיקער קנויל (בייגל) פון געפרעסטע פייגן איז (זיין גורן) פון זינט מען מאַכט אים גליאטיק. געפרעסטע פייגן קנעט מען צונויף אין אַ קיילעכיקן קנויל, ווי אַ בייגל, און דאָס הייסט „עיגול“, קיילעכיק; טיילמאָל מאַכט מען עס ווי אַ קיילעכיקן לאבן ברויט און דעמאָלס הייסט עס „ככר“. דער שטייגער איז, אז נאָכדעם ווי מען האָט די געפרעסטע פייגן צונויפגעקנעטן אין אזא עיגול מאַכט מען דעם עיגול גליאטיק, מען רייבט אים מיט אַ זאָפּט, ער זאָל אויסזען שיין. זאָגט די משנה, אז פון זינט מען האָט דעם פייגן-קנויל גליאטיק געמאכט (משיחליקנו) טאָר מען שוין פון אים ניט עסן אפילו אַן אכילת עראַי אומגע'מעשרט. מחליקים, מען מעג גליאטיק מאַכן (אַנרייבן דעם פייגן-קנויל) מיט פייגן אָדער מיט וויינטרויבן פון טבל. דאָס הייסט מען מעג אים אַנרייבן מיט פרוכטן, ווי פייגן און וויינטרויבן כּאָטש זיי זענען טבל, (פרוכטן פון וועלכע מען האָט ניט גענומען קיין תרומה), און עס הייסט ניט, אז מען עסט די פייגן עסט מען טבל, מחמת דאָס אַנרייבן האָט ניט קיין באדייטונג. אַן אַנדערער פשט איז, אז דאָס הייסט ניט ווי מען מאַכט קאליע טבל און ממילא אויך די תרומה, וואָס איז פאראן אין אים. ר' יהודה אַסר'ט. ווייל ר' יהודה האַלט, אז דאָס אַנרייבן מיט די פרוכטן האָט יאָ אַ באדייטונג. המחליק, אז איינער רייבט-אַן (מאַכט גליאטיק געפרעסטע פייגן) מיט וויינטרויבן, ווערן די פייגן ניט מוכשר (אַנצונעמען טומאה). מיר האָבן שוין געשריבן אין מסכת דמאי פרק ב' משנה ג', אז אַ עסנוואַרג, אפילו ווען עס רירט אַן אַ טמא-זאך, קאָן עס ניט ווערן טמא. סיידן דאָס עסנוואַרג האָט פריער אַנגערירט אַ משקה, אַ פליסיקייט. דאָס דאָזיקע אַנרירן אַ משקה הייסט „הכשר“, עס ווערט מוכשר, „פעאיק“ דערנאָך טמא צו ווערן. אָבער ניט יעדע משקה קאָן מאַכן עסנוואַרג צו ווערן מוכשר. וויין ווערט גערעכנט צו די משקאות, וואָס קאָנען יאָ מוכשיר זיין אַנצונעמען טומאה (ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין מסכת תרומות פרק י"א משנה ב'). זאָגט דאָ די משנה, אז דורך אַנרייבן, גליאטיק-מאַכן, פייגן מיט וויינטרויבן, ווערן די פייגן ניט מוכשר אַנצונעמען טומאה, כּאָטש זיי האָבן אַנגערירט דעם זאָפּט פון די וויינטרויבן, ווייל דער דאָזיקער זאָפּט, וואָס איז נור גליאטיק צו מאַכן, הייסט ניט קיין משקה. ר' יהודה זאָגט, אז זיי זענען יאָ געוואָרן מוכשר. ווייל ר' יהודה האַלט, ווי פריער אין דערוועלבער משנה, אז דער דאָזיקער זאָפּט האָט יאָ אַ חשיבות. הַגְּרוּגְרוֹת משידוש, דארע פייגן איז (זייער גורן) פון זינט מען דרעשט זיי. דארע פייגן דרעשט מען, דאָס הייסט, מען קלאַפט זיי אריין מיט שטעקנס אין פעסער. ווען מען האָט שוין אריינגעקלאַפט אין דער פּאָס, הייסט עס אז די ארבייט אַרום די פייגן איז שוין פארענדיקט און מען טאָר דעריבער ניט מער עסן פון זיי אומגע' מעשר'ט אפילו אַן אכילת עראַי. וּמְגוּרָה משיעגל, און (דארע פייגן אין) אַ שפּייכלער, איז (זייער גורן) פון זינט מען מאַכט זיי קיילעכיק, מען לייגט אויך דארע פייגן, אויב זיי זענען אַ סך, אין אַ שפּייכלער, און מען מאַכט פון זיי אַ קיילעכיקן בערגל. זאָגט די משנה, אז פון זינט מען מאַכט דאָס בערגל קיילעכיק הייסט שוין, אז די ארבייט אַרום די פייגן איז פארענדיקט. היה דע, אויב ער האָט געדרעשט (אריינגעפרעסט די

דָּשׁ בְּחֵבֶת וּמַעְגַּל בְּמַגְרָה, נִשְׁבְּרָה הַחֵבֶת וְנִפְתָּחָה הַמַּגְרָה, לֹא יֵאָכֵל
מֵהֶם עֲרָאֵי ר' יוֹסֵי מִתִּיר :

פֶּרֶק ב

א הָיָה עוֹבֵר בְּשׂוּק, וְאָמַר, טָלוּ | טָלוּ וְהַכְּנִיסוּ לְבִתְיֹכֶם, לֹא יֵאָכֵלוּ
לְכֶם תְּאֵנִים. אֹזְבָלִין וּפְטוּרִין, לְפִיכָד | מֵהֶם עֲרָאֵי, לְפִיכָד אִם הַכְּנִיסוּ
אִם הַכְּנִיסוּ לְבִתְיֹהֶן, מִתְּקָנִים נִדְאֵי. | לְבִתְיֹהֶם, אֵינָן מִתְּקָנִין אֶלָּא דְמֵאֵי :

דארע פייגן) אין דער פאס ארייג, אָדער ער האָט קיילעכיק געמאכט זיי אין שפייכלער און די פאס (פייגן) איז געוואָרן צעבראַכן, אָדער עס איז געעפנט געוואָרן (ראָט בערגל פייגן אין) שפייכלער, טאָר מען ניט עסן פון זיי (אומגעמעשרט) אפילו אן אכילת עראָי. כאָטש מען דארף נאָכאַמאַל אריינדרעשן די דארע פייגן אין פאס און קיילעכיק מאַכן דאָס בערגל, אָבער ווייל די ארבעט איז שוין אינמאַל פארענדיקט גע- וואָרן, טאָר מען ניט עסן. ר' יוֹסֵי איז מתיר. ווייל דאָס הייסט, אז די ארבייט ארום זיי איז נאָכניט פאַרענדיקט.

פֶּרֶק ב

א. הִיָּה עוֹבֵר, אַז אַיִנער איז דורכגעגאַנגען (טראַגנדיק פייגן) אין מאַרק און האָט געזאָגט (צו מענטשן), „נעמט אייך פייגן“, מעגן זיי עסן און זיי זענען פטור (פון מעשרן די פייגן); דעריבער אויב זיי האָבן אהיינגעפירט (די פייגן) אין זייער הויז, דארפן זיי מעשרן די פייגן ווי זיכערן טבל (ודאי, ניט ווי דמאי). די מפרשים דערקלערן די דאָזיקע משנה, אַז דאָ מיינט מען, ווען דער מענטש, וועלכער האָט געפירט די פייגן אין מאַרק, איז אַ עַם האַרץ, וועגן וועלכן עס איז א ספק צי ער מעשר'ט זיינע פרוכטן צי ניט. דעריבער, אז ער שענקט זיי די פייגן און זאָגט זיי ניט, אז זיי זאָלן די פייגן נעמען מיט זיך אהיים, קאָן מען דערפון אָננעמען, אז זיינע פייגן פירט איצט דער עַם האַרץ גלייך פון פעלד און זיי זענען נאָכניט געווען ביי אים אין הויז. ממילא איז מען דאָך פון די פייגן נאָכניט מחויב אָפצושיידן מעשר און מענטשן מעגן זיי עסן אין גאס א אכילת עראָי, אומגע'מעשר'ט, ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין פרק א' משנה ה' (און זע אויך אין אונזער הקדמה צו מסכת מעשרות). דעריבער, ווען די מענטשן, וועלכע האָבן גענומען די פייגן אלס א מתנה, פירן די פייגן צו זיך אין הויז, זענען זיי מחויב אָפצושיידן פון זיי מעשר. מחמת זיי זענען דאָך שוין געפירט גע- וואָרן אהיים, און דאָס הויז און דער הויף מאַכן דאָך, אז מען זאָל פון די פייגן דארפן אָפשיידן מעשר (ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין פרק א' משנה ה'); ממילא ווען זיי ברענגן די פייגן אהיים דארף מען פון זיי אָפשיידן מעשר ווי פון זיכערן טבל, פון „ודאי“, ניט מחמת ספק, ניט פון דמאי. ווארום עס איז אָנצונעמען, אז אויב דער עַם האַרץ וואָלט געווען אָפגעשיידט פון זיי מעשר, וואָלט ער זיי בפירוש געווען גע- זאָגט, אז זיי מעגן זיי אויך מיטנעמען אהיים. טלו והכניסו, (אויב אָבער דער עַם האַרץ, שענקענדיק זיי די פייגן, האָט צו זיי געזאָגט): „נעמט און פירט זיי אהיים“, טאָרן זיי די פייגן (אין גאס) ניט עסן (אומגע'מעשרט) אויך ניט א אכילת עראָי; דעריבער אויב זיי האָבן געבראַכט די פייגן אין הויז, דארפן זיי אָפשיידן פון זיי מעשר נאָר ווי מען שיידט אָפ פון דמאי. ווייל מיטן דאָזיקן זאָגן צו זיי, אז זיי מעגן נעמען אהיים און דאָרט זיי עסן אומגע'מעשר'ט, האָט דער עַם האַרץ זיי מרמז געווען אויף צוויי זאכן. ערשטנס,

ב הִיוּ יוֹשְׁבֵינִי בַשָּׂעַר אוּ בַחֲנֹתַי, וְאָמַר, מָלוּ לָכֶם תְּאֵנִים, אוּכְלִין וּפְטוּרִין, וּבַעַל הַשָּׂעַר וּבַעַל הַחֲנֹתַי חֲסִיבִין, ר' יְהוּדָה פּוֹטֵר, עַד שֶׁיִּחְזֹר

אֵת פְּנֵיו, אוּ עַד שֶׁיִּשְׁגָּה מְקוֹם יְשִׁיבָתוֹ; ג הַמַּעֲלָה פִירוֹת מִן הַגְּלִיל לַיהוּדָה, אוּ עוֹלָה לַיהוּשָׁלַיִם, אוּכְלִי מִהֶם עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְמְקוֹם שֶׁהוּא

אז די פייגן זענען דורך אים געוואָרן גע'מעשר'ט, און דעריבער מעגן זיי שוין אהיימ-
נעמען זיי און דאָרט עסן אומגע'מעשר'ט. צווייטנס, אז די פייגן זענען שוין געווען ביים
עם האַרץ אין הויז און עס איז שוין ארום אויף זיי דער חיוב פון מעשר; וואָרום אויב
ניט, צו-וואָס האָט זיי דער עם האַרץ געדארפן מעשרן איידער זיי זענען מחויב געוואָרן
דערצו? מיר אָבער גלויבן דעם עם האַרץ בלויז אין איין זאך, דהיינו, אז די פייגן
זענען שוין געווען ביי אים אין דער היים און ממילא איז שוין דער חיוב פון מעשר
פאראן אויף זיי; אָבער מיר גלויבן אים ניט, אז ער האָט זיכער אָפּגעשיידט פון זיי
מעשר. מחמת דעם טאָר מען אין גאס די טייטלן ניט עסן; אָבער ווען מען ברענגט זיי
אהיים דאָרף מען אָפּשיידן פון זיי מעשר נאָר מחמת ספק, אזוי ווי פון דמאי, ווי עס
איז דער דין ווען מען נעמט פרוכטן פון א עם האַרץ וועלכער זאָגט, אז די פרוכטן
זענען גע'מעשר'ט. וועגן די אונטערשידן צווישן „זיכער“ („ודאי“) און „דמאי“
געבן מיר אין דער הקדמה צו מסכת דמאי. די מפרשים באמערקן, אז כאָטש דער דין
איז (זע אין דער הקדמה צו מסכת מעשרות), אז „מקח“, קויפן איז „קובע“ מאַכט, אז
מען זאָל שוין מעשרן פרוכטן אפילו מען האָט זיי ניט אהיימגעפירט, אָבער מתנה,
א געשאנק פון ניט קיין סך פרוכטן, איז ניט „קובע“, מאַכט ניט, אז מען זאָל דארפן
מעשרן.

ב. הִיוּ יוֹשְׁבֵינִי, אויב די מענטשן זענען געזעסן אין א פרעמדן טויער אָדער
אין א פרעמדן געוועלב, און (דער עם האַרץ וואָס איז דורכגעגאנגן מיט די פייגן)
האָט צו זיי געזאָגט: „נעמט אייך פייגן“, מעגן זיי עסן און זענען פטור (אָפּצושיידן
מעשר. ווייל דער דין, אז ארייננעמען אין א טויער אָדער אין א געוועלב איז קובע
למעשרות, דאָס הייסט, עס מאַכט אז מען זאָל די פרוכטן דארפן מעשרן, מיינט נור, ווען
עס איז אן אייגן טויער אָדער אן אייגן געוועלב אָבער ניט אין א פרעמדנס. ובעל
השער, אָבער דער בעל הבית פון טויער אָדער דער בעל הבית פון געוועלב איז מחויב
אָפּצושיידן מעשר פון די פייגן (ווייל עס איז דאָך זיין טויער אָדער זיין געוועלב); ר'
יהודה זאָגט, אז (אויך דער בעל הבית) איז פטור אָפּצושיידן מעשר, סיידן ער דרייט-
אויס (ביים עסן) די פייגן) זיין פנים (מען זאָל אים ניט זען), אָדער ער ענדערט זיין
זיך-אָרט (ביים עסן, כדי מען זאָל אים ניט זען). ר' יהודה האַלט, אָז אַ הויז אָדער הויף
מאַכט אַז מען זאָל דאָרט דארפן מעשר'ן פרוכטן, נאָר ווען זיי זענען פריוואטע,
און קיין סך מענטשן קומען אהין ניט אריין, אזוי ווייט, אז מען שעמט זיך דאָרט צו
עסן. אָבער א טויער צי א געוועלב, וואו מענטשן שעמען זיך צו עסן, האָט ניט דעם דין
בנוגע מעשר ווי א הויז צי א הויף. דריבער האַלט ער, אז אפילו דער בעל הבית פון
טויער צי פון געוועלב איז פטור פון מעשרן, סיידן ער האָט אויסגעדרייט ביים עסן
דאָס פנים, אָדער ער האָט געענדערט דאָס אָרט וואו ער זיצט, און אזוי ארום האָט ער
עס שוין געמאכט ווי פריוואט.

ג. הַמַּעֲלָה, אז איינער פירט-ארויף פרוכטן (פון פעלד) אין גליל (צפון טייל
פון ארץ ישראל) קיין יהודה (דרום-טייל פון ארץ ישראל) אָדער ער גייט מיט זיי
ארויף קיין ירושלים, מעג ער עסן פון זיי אומגע'מעשר'ט ביז ער קומט צום אָרט,
וואוהין ער גייט. ווייל קיים האָט ער באַשלאָסן צו פארקויפן די פרוכטן נור אין יהודה
אָדער אין ירושלים, איז אפילו ער האָט גענעכטיקט ערגיץ אין מיטן וועג. מעג ער
עסן די פרוכט (אכילת עראי אומגעמעשר'ט) ביז ער קומט צום אָרט וואו ער האָט

הולך, וכן בתורה, ר' מאיר אומר, | עד שהוא מגיע למקום השביתה. | והרוכלין המחזירין בעזרות אוכלים | עד שמגיעים למקום הלינה. ר' | יהודה אומר, הבית הראשון הוא | ביתו: ד' פירות שתתמן עד שלא | נקמרה מלאכתן. ר' אליעזר אוסר | מלאכול מהם עראי, וחכמים מתירין | חוץ מפלגת תאנים. כלפלת תאנים | שתתקמה ר' שמעון מתיר, וחכמים

באשלאסן זיי צוצופירן. וכן בחזרה, און אזוי איז אויך דער דין צוריקוועגס. דער ברטנורא טייטשט, אז דאס מיינט מען, דאס אויב אינמיטן וועג האט ער חרטה געהאט און באשלאסן צוריקצופירן די פירות קיין גליל, מעג ער פון זיי עסן אומגע'מעשר'ט ביז ער קומט צוריק קיין גליל. אן אנדער גירסא איז, „וכן ביהודה“, און דער טייטש איז, אז אויב ער פירט צוריקוועגס פרוכטן פון יהודה קיין גליל מעג ער עסן אויפן וועג אומגע'מעשר'ט. ר' מאיר זאגט, אז (ער מעג עסן פון זיי אומגע'מעשר'ט אויפן וועג) ביז ער קומט צו אן ארט, וואו ער רוט שבת. דער דין איז, אז שבת איז קובע, און ווען עס ווערט שבת טאָר מען ניט עסן פון די פרוכטן אומגע'מעשר'ט אפילו אן אכילת עראי (זע אין דער הקדמה צו מסכת מעשרות). זאגט ר' מאיר, אז ביי איינעם וואָס גייט אין וועג מיט פרוכטן איז ניט דוקא ווען עס ווערט שבת, נאָר אויב ער איז צוגעקומען צו אן ארט, וואו ער האָט באשלאסן צו זיין שבת (מקום השביתה, דאָס אָרט פון רוען שבת) טאָר ער שוין אויך ניט עסן פון די פרוכטן אומגע'מעשר'ט. והרוכלין, און די וואנדערענדיקע הענדלער, וועלכע גייען ארום (מיט זייערע סחורות) איבער די קליינע שטעטלעך (און פירן מיט זיך פרוכטן) מעגן עסן (אן אכילת עראי אומגע'מעשר'ט) ביז זיי קומען צו אן אָרט וואו זיי בלייבן נעכטיקן. דאָס אָרט, וואו זיי בלייבן נעכטיקן, האָט דעם דין ווי זייער היים, און עס איז פונקט אזוי ווי די פרוכטן וואָלטן אריינגעקומען אין זייער הויז. עס איז ניט גלייך צו דעם דין פריער אין דער משנה וועגן איינעם, וועלכער פירט פרוכטן פון גליל קיין יהודה; מחמת דאָרט האָט ער דאָך א באשטימטן אָרט, וואוהיין ער האָט באשלאסן אועקצופירן די פרוכטן. ר' יהודה זאגט, אז דאָס ערשטע הויז איז זיין היים. דער ברטנורא טייטשט, אז ווי נור ער קומט אין ערשטע הויז פון שטעטל, וואו ער וועט נעכטיקן, אפילו ער איז נאָכניט צוגעקומען צום הויז, וואו ער וועט נעכטיקן.

ד. פירות, אויב איינער האָט אָפגעשיידט תרומה פון פרוכט, ביי וועלכע עס איז נאָכניט פארענדיקט געוואָרן די ארבייט ארום זיי, זאגט ר' אליעזר, אז מען טאָר ניט עסן פון זיי (אומגע'מעשר'ט) אפילו אן אכילת עראי און די חכמים זענען מתיר, חוץ ביים קויש פון פייגן. איינע פון די זאכן, וועלכע זענען „קובע למעשר“, וועלכע מאַכן, אז מען זאָל ניט טאָרן עסן אפילו אן אכילת עראי פון פרוכטן אומגע'מעשר'ט, איז דאָס אָפשיידן פון זיי תרומה. זאגט ר' אליעזר, אז אפילו ארום די פרוכטן איז נאָכניט פארענדיקט געוואָרן די ארבייט (ווי עס איז אויסגערעכנט פריער אין פרק א' משנה ה' און ו' און ז', וואָס הייסט „גרנן למעשרות“) מאַכט אויך דאָס אָפשיידן תרומה, אז מען זאָל ניט טאָרן עסן פון זיי אומגע'מעשר'ט. אָבער די חכמים זאָגן, אז ערשט נאָכ דעם ווי מען האָט געענדיקט די ארבייט (נאָר מען האָט די פרוכטן ניט אריינגעפירט אין הויז) מאַכט דאָס אָפשיידן תרומה, אז מען זאָל זיי ניט טאָרן עסן אומגע'מעשר'ט. אן אויסאם מאַכן די חכמים ביים „קויש פייגן“, וועגן וועלכע די משנה פריער אין פרק א' משנה ה' זאָגט, אז די ארבייט ארום אים איז פארענדיקט ווען מען דעקט אים צו מיט בלעטער; זאָגן דאָ די חכמים, אז אויב מען האָט אָפגעשיידט פון קויש פייגן תרומה אפילו איידער מען האָט אים צוגעדעקט מיט די בלעטער, טאָר מען שוין אויך ניט עסן פון אים אומגע'מעשר'ט. אזוי טייטשט די „משנה ראשונה“. כלכלת תאנים, א קויש פייגן, פון וועלכן מען האָט אָפגעשיידט תרומה, איז ר' שמעון מתיר (צו עסן

אֹסְרִין: הַ הָאֹמֵר לְחִבְרוֹ, הִלְךְ | וְלֹא הוֹפֵרֵשׁ מִמֶּנָּה תְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר
 מֵעוֹלָם: ן הָאֹמֵר לְחִבְרוֹ, הִלְךְ | מֵאִיר, ר' יְהוּדָה אָמַר, אֹכֵל אַחַת
 אַחַת וּפְטוּר, וְאִם צִרַף חֵיב, אָמַר | ר' יְהוּדָה, מַעֲשֵׂה בְּגִנַּת וְרָדִים
 שְׁהִיתָה בִירוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ תְאֵנִים

אכילת ערבי אומג'מעשר'ט, און די חכמים אסר'ן. עס איז די מחלוקה וועגן דעם זעלבן קויש פייגן, און ר' שמעון איז מתיר, ווייל ער האלט, אז תרומה איז קובע נור ביי פרוכטן, וואס די ארבייט ארום זיי איז שוין פארענדיקט.

ה. האומר לחברו, אז איינער זאגט צו זיין פריינט (וועלכער האט צו פארקויפן פייגן): „נאדיר דעם דאזיקן איסר (אזא מטבע) און געב מיר פאר אים פינף פייגן, טאָר ער (דער קויפער) ניט עסן ביז ער שייט־טאָפּ פון זיי מעשר, אזוי זאָגט ר' מאיר. דאָס איז דער דין (וואָס מיר האָבן געבראכט אין דער הקדמה צו מסכת מעשרות) אז „מקח“ איז קובע, אז דאָס קויפן פרוכטן מאכט, אז די פרוכטן זאָל מען ניט טאָרן עסן אומגע'מעשר'ט; און ווייל ער האָט דאָך געקויפט פאר דעם איסר (אן אלטע רוי־מישע קליינע מטבע „אסאריאן“) פינף פייגן, טאָר ער זיי ניט עסן אומגע'מעשר'ט. ר' יהודה זאָגט, אז ער מעג עסן (נעמען פון זיין פריינט, דעם פייגן־פארקויפער און עסן) צו איינצעלנע פייגן און ער דארף ניט מעשרן, נאָר אויב ער האָט צונויפגעלייגט (גענומען צוויי פייגן מיט אמאָל) דארף ער מעשרן. ווייל אויב ער נעמט נור איין פייג יעדעס מאָל הייסט עס ניט קיין „גורן“, קיין „שייער“ און ער איז פטור פון מעשר אויב די פרוכטן האָבן ניט קיין „גורן“. אמר ר' יהודה, האָט ר' יהודה געזאָגט, אז עס איז געווען א מעשה מיט א רויזן־גארטן (גנת ורדים), וואָס איז געווען אין ירושלים (און דאָרט איז געוואקסן אויך פייגן) און מען האָט דאָרט פארקויפט צו דריי פיר פייגן פאר אן איסר, און מען האָט קיינמאָל פו אים ניט אָפגעשיידט קיין תרומה און מעשרות. מחמת די קויפער פלעגן נעמען נור צו איין פייג אויף אמאָל און זי אויפֿעסן. דער ירושלמי זאָגט, אז ר' יהודה ברענגט די ראייה פון דער דאָזיקער מעשה, אז ניט נור ווען דער קויפער אליין רייסט אראָפּ צו איינצלנע פייגן פון בוים דארף ער ניט מעשרן, נאָר אויך ווען דער פארקויפער גיט צו די קויפער די פייגן אין האַנט; וואָרים אין דער רויזן־גארטן האָט דער בעל הבית פון גארטן זיכער ניט אריינגעלאָזט די קויפער, אז זיי זאָלען אליין רייסן פייגן, מורא האָבנדיק, אז זיי וועלן קאליע מאכן די רויזן.

ו. האומר לחבירו, אז איינער זאָגט צו זיין פריינט (וואָס האָט פייגן־ביימער): „נאדיר דעם דאָזיקן איסר פאר צען פייגן, וועלכע איך וועל מיר אליין אָפרייסן“, מעג ער אָפֿקלייבן (אָפרייסן) פייגן און עסן (אומגע'מעשר'ט). די מפרשים טייטשן, אז ער מעג אראָפרייסן צו איין פייג יעדעס מאָל און עסן, און דאָ איז אויך ר' מאיר (פון דער פאָריקער משנה) מודה, אז מען מעג, מחמת ער אליין רייסט אָפּ יעדעס מאָל נור איין פייג. באַשכול, אויב (ער גיט אים דעם איסר), פאר דעם הענגל־ווינטרויבן וועלכע איך וועל מיר אָפֿקלייבן (אָפרייסן) מעג ער אָפרייסן ווינטרויבן און עסן (אומגעמעשר'ט). עס איז דער זעלבער דין וואָס פריער מיט די צען פייגן, ביי ווינטרויבן באַנוצט די משנה דאָס זואַרט „מגרגר“, אָפרייסן איינצלנע טרויבן („גרגר“, א ווינטרויב), ניט אָפרייסן דעם גאַנצן הענגל. ברימון, אויב „פאר דעם מילגרוים וואָס איך וועל מיר אָפֿ־קלייבן“, מעג ער אָפֿטיילן (פורט) און עסן. דער מילגרוים באשטייט פון טיילן, און ווען מען נעמט אראָפּ די שאָל זעט מען די באַזונדערע טיילן, זאָגט די משנה, אז דעם

סופת ואוכל. אבל אם אמר לו | ז השוכר את הפועל לקצות עמו
 בפערים תאנים אלו, בשני אשכולות | בתאנים, אמר לו, על מנת שאוכל
 אלו, בשני רמונים אלו, בשני | תאנים, אוכל ופטור. על מנת שאוכל
 אבטיחים אלו, אוכל בדרךו ופטור, | אני ובני ביתי, או שאוכל בני בשכרי,
 מפני שקנה במחבר לקרקע: | הוא אוכל ופטור, ובנו אוכל ותלבו.

גאנצן מילגרוים מיט אמאל טאר ער ניט אפרייסן, אבער ער מעג ארויסציפן פון מילגרוים איין טייל, יעדעס מאל און אים עסן אומגע'מעשר'ט. פריער אין פרק א' משנה ו' הייסט אזא מילגרוים-טייל „פרד“. באבטיח, אויב „פאר דעם ארבוז, וועלכן איך וויל מיר אפפלייבן“, מעג ער אפפלייבן פון אים שטיקלעך (סופות) און עסן. אויך דא לערנט די משנה, אז דעם גאנצן ארבוז מיט אמאל נעמען און דערנאך עסן אומגע'מעשר'ט טאר ער ניט; אבער שטיקלעך פון אים מעג ער יא אפשיידן און עסן אומגע'מעשר'ט. טייל זענען גורס „כופף“, „ער בייגט זיך איין“ און בייסט אפ און עסט. אבל אם אמר לו, אבער אויב ער (האט זיין פריינד געגעבן דעם איסר און) געזאגט צו אים: „פאר די דאזיקע צוואנציק פייגן“, אדער „פאר די דאזיקע צוויי הענגלעך ווינטרויבן“, אדער „פאר די דאזיקע צוויי מילגרוימען“, אדער „פאר די דאזיקע צוויי ארבוזן“ (וועלכע זענען נאכניט אפגעריסן), מעג ער עסן ווי געוויינטליך און ער איז פטור (פון מעשר'ן). ווייל ער האט געקויפט, ווען עס איז נאך געווען באהאפטן צו דער ערד. די משנה לערנט דא, אז דאס וואס „מקח“, קויפן, מאכט, אז מען זאל די פרוכטן מוזן מעשר'ן, איז נור, אויב מען האט זיי געקויפט, ווען מען האט זיי שוין געהאט אפ געריסן; אבער אויב מען האט זיי געקויפט, ווען זיי זענען נאך געווען באהאפטן צו דער ערד, איז „מקח“ ניט „קובע“, מאכט עס ניט, אז מען זאל דארפן מעשר'ן. דער ריבער פריער ווען ער האט געזאגט, אז דער קויף זאל גילטיק זיין נאכדעם ווי ער וועט האבן אפגעריסן די פייגן צי די טרויבן, צי דעם מילגרוים, צי דעם ארבוז, מוז ער זיין פארזיכטיק און אפרייסן נור איינצלווייז. אבער קוים איז דער קויף גילטיק באַלד, ווען די פרוכטן זענען נאך באהאפטן צו דער ערד, קאן דער קויף דא גאר ניט ווירקן צו מאכן דעם חיוב פון מעשר, ווייל ווען די פרוכטן זענען באהאפטן צו דער ערד קאן אויף זיי קיין שום חיוב פון מעשר ניט ארויף.

ז. השוכר אז איינער דינגט אן ארבייטער אויסצושפרייטן פייגן (צום טרוקענען) און דער ארבייטער האט צו אים (צום בעל הבית) געזאגט: מיט דעם תנאי אז איך זאל עסן פון די פייגן (ניט באצאלנדיק קיין געלט), מעג ער (דער ארבייטער) עסן פון די פייגן (אומגע'מעשר'ט). מען קאן ניט זאגן, אז ער האט גענומען די פייגן אלס א טייל פון דער באַלוינונג פאר זיין ארבייט, און מען קאן ניט מיינען אז דאס הייסט ווי ער האט געקויפט די פייגן, און „קויפן“, „מקח“, מאכט דאך אז מען זאל די פרוכטן דארפן מעשר'ן; ניין, דאס קאן מען ניט זאגן. ווייל די תורה אין דברים כ"ג זאגט, אז (כי תבוא בכרם רעד), אז ווען מען קומט אין א פרעמדנס גארטן מעג מען עסן די פרוכטן בחנם, און די חכמים האבן געזאגט, אז דאס מיינט מען אז אן ארבייטער, וועלכער ארבייט ביי פרוכטן, מעג עסן פון די פרוכטן בחנם, אויב זיי זענען נאך באהאפטן צו דער ערד (במחבר לקרקע) אפילו ווען די ארבייט ווערט שוין פארענדיקט, און ביי אפגעריסענע פרוכטן (ביי תלוש) דעמאלס ווען די ארבייט איז נאכניט פארענדיקט (למעשר) ממילא קומט דאך אויס, אז דער ארבייטער האט ניט געקויפט די פייגן, ווייל ער קאן זיי סיי ווי עסן בחינם, מחמת די תורה האט אים דערלויבט צו עסן, און דער ריבער דארף ער ניט מעשר'ן. על מנת שאוכל אני, אויב אבער דער ארבייטער האט געזאגט צום בעל הבית: „בתנאי, אז מיר זאלן עסן פייגן (בחינם), איך און מיין הויז גענויט“, אדער „אז מיין זון זאל עסן פייגן פאר מיין ארבייט-געלט וואס מיר וועט קומען פאר אויסשפרייטן די פייגן, איז ער, דער ארבייטער, עסט און איז פטור צו מעשר'ן, אבער זיין זון עסט און ער איז מחויב אפצושניידן מעשר. ווייל דעם ארבייטער

על מנת שאוכל בשעת הקציעה
 ולאחר הקציעה, בשעת הקציעה
 אוכל ופטור, ולאחר הקציעה אוכל
 וחייב, שאינו אוכל מן התורה, זה
 הכלל, האוכל מן התורה פטור,
 ושאינו אוכל מן התורה חייב:

האט דאך די תורה דערלויבט צו עסן בחנם, הייסט עס ניט, אז ער האט געקויפט; אבער זיין זון עסט דאך אלס באלוינונג פאר זיין פאטערס ארבייט, הייסט עס ווי ער האט געקויפט די פייגן, און דער קויף מאכט, אז ער זאל דארפן מעשר'ן. על מנת שאוכל בשעת הקציעה, אויב (דער ארבייטער זאגט צום בעל הבית): בתנאי, איך זאל עסן (פייגן בחינם) בשעת דעם אויסשפרייטן די פייגן צום טרוקענען און אויך נאכדעם ווי איך וועל שוין האבן אויסגעשפרייט, איז (דער דין), אז אין דער צייט ווען ער שפרייט אויס די פייגן מעג ער זיי עסן און ער איז פטור פון מעשר (ווייל דעמאלס דערלויבט אים די תורה צו עסן בחינם). אבער ווען ער עסט נאכן אויסשפרייטן, דארף ער מעשר'ן, ווייל ער עסט ניט צוליב דער דערלויבניש פון דער תורה. ווי מיר האבן פריער געזאגט, איז דער דין, אז דער ארבייטער מעג עסן בחינם נור בשעת דער ארבייט ארום אפגעריסענע פרוכטן, אבער ניט נאכדעם ווי די ארבייט איז שוין געווען פארענדיקט. דעריבער אויב דער ארבייטער עסט די פייגן נאכדעם ווי ער האט שוין געהאט פאר-ענדיקט זיין ארבייט פון אויסשפרייטן זיי, איז דאך עס ניט ווייל די תורה האט אים דערלויבט, נאר ווייל דער בעל הבית גיט עס אים פאר זיין ארבייט, הייסט עס דערי-בער ווי ער האט די פייגן געקויפט. זה הכלל, דאס איז דער כלל: ווער עס עסט ווייל די תורה האט דערלויבט צו עסן (בחינם) איז ער פטור (פון מעשר'ן), אבער ווער עס עסט אן דער דערלויבעניש פון דער תורה (צו עסן בחינם) דארף ער מעשר'ן. דא גיט די משנה דעם אלגעמיינעם כלל, וואס מיר האבן פריער דערקלערט, אז אויב די תורה דערלויבט צו עסן בחינם הייסט עס ניט „געקויפט“; אבער אויב די תורה דערלויבט ניט, איז עס ווי „געקויפט“.

ח. היה עושה, אויב ער (דער ארבייטער) ארבייט ביי לבסיס-פייגן, זאל ער ניט עסן פון בנות-שבע-פייגן, אויב ער ארבייט ביי בנות-שבע-פייגן זאל ער ניט עסן פון לבסיס-פייגן. די דאזיקע משנה איז ניט וועגן מעשרות (כאטש טייל מפרשים, ווי דער „תפארת ישראל“, מיינען אז זי האט יא א שייכות צו מעשרות, אבער דער ירושלמי זאגט בפירושו, אז ניט), נאר עס איז א דין וועגן סתם אן ארבייטער וואס מעג עסן בחינם פון די פרוכטן ווען ער ארבייט ביי זיי. זאגט דערויף די משנה, אז ווען ער ארבייט ביי איין סארט פייגן זאל ער ניט עסן פון אן אנדערן סארט. די מפרשים זאגן, אז „לבסיס“ איז דער ערגערער סארט פייגן, און בנות-שבע איז דער בעסערער סארט פייגן. אבל מונע, אבער דער ארבייטער האט דאס רעכט זיך איינצוהאלטן פון עסן (ווען ער ארבייט ביי א שלעכטן סארט פרוכטן) ביז ער קומט-צו צו דער ארבייט ביים ארט פון די גוטע און ער עסט. ער טאר נאר ניט עסן פון איין סארט פרוכטן ווען ער ארבייט ביי אן אנדערן סארט; אבער ער מעג איינהאלטן זיך מיטן עסן ביז ער וועט צוריקומען צום גוטן סארט פרוכטן און דארט עסן. המחליף, אז איינער טוישט זיך מיט זיין פריינט, אז דער זאל עסן דעם אנדערעם פרוכטן און דער אנדערער זאל עסן זיינע פרוכטן, אדער דער זאל עסן דעם אנדערנס אויסגעשפרייטע פייגן (לקצות) און דער אנדערער זאל עסן זיינע אויסגעשפרייטע פייגן, אדער דער זאל עסן דעם אנדערנס פרוכטן און דער אנדערער זאל עסן זיינע אויסגעשפרייטע פייגן, דארפן זיי מעשר'ן. מחמת דאס

לְאָכּוֹל וְזֶה לְקָצוֹת תִּיבֵהוּ, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר, הַמְחֲלִיף לְאָכּוֹל חֵבֵהוּ וְלְקָצוֹת
פְּטוּר:

פרק ג

אֵל הַמַּעֲבִיר תֵּאֱמָר בְּחִצְרוֹ לְקָצוֹת, כִּנּוּי וּבְנֵי בֵיתוֹ אוֹכְלִין וּפְטוּרִין, הַפּוֹעֲלִים שְׁעָמוּ, בְּזֶמַן שְׂאִין לָהֶם עָלָיו מְזוֹנוֹת אוֹכְלִין וּפְטוּרִין, וְאִם יֵשׁ לָהֶם עָלָיו מְזוֹנוֹת, אֵלּוּ לֹא יֵאָכְלוּ: בְּהַמּוֹצֵא פְּעֻלָּיו לְשָׂדֶה, בְּזֶמַן שְׂאִין לָהֶם עָלָיו מְזוֹנוֹת אוֹכְלִין וּפְטוּרִין, וְאִם יֵשׁ לָהֶם עָלָיו מְזוֹנוֹת,

דְּאִזְקֵע טוּישן זיך הייסט ווי געקויפט. ר' יהודה זאָגט, אז דער וואָס טוּישט זיך אויף צו עסן פּרוכטן איז חייב (צו מעשרן). אָבער צו עסן אויסגעשפּרייטע פּייגן (לקצות) איז פטור (צו מעשרן). דער טעם פון ר' יהודה איז, ווייל אויסגעשפּרייטע פּייגן צום טרוך קענען ווערן באַטראַכט ווי אַ זאך, וואָס די ארבייט דאָביי איז נאָכניט געוואָרן פּאַרענ־דיקט, און ביי פּרוכטן מיט נײַט־פּאַרענדיקטער ארבייט איז, לויט ר' יהודה'ס מיינונג, דאָס קויפן, „מקח“, נײַט קובע; דעריבער ווירקט עס נײַט, אז מען זאָל דארפן די פּרוכטן מעשרן. אזוי טײטשט די משנה דער רמבם. אָבער דער „מלאכת שלמה“ טײטשט, אז „לקצות“ מײנט מען נײַט צו עסן אויסגעשפּרייטע פּייגן, נאָר מען מײנט געמען פּייגן צום אויסשפּרייטן.

פרק ג.

א. הַמַּעֲבִיר, אז איינער פּירט־אדורך פּייגן דורך זײן הויף כדי זיי אויסצושפּרייטן צום טריקענען, מעגן זײנע זין און זײן הויז־געזינט עסן די פּייגן און זענען פטור (פון מעשרן). דער דין איז, אז „חצר קובע למעשר“, דאָס הייסט, אויב מען פּירט אריין פּרוכטן אין אַ הויף, טאָר מען פון זיי שוין נײַט עסן אומגע־מעשר'ט. זאָגט די משנה, אז ווייל ער פּירט די פּייגן נאָר אדורך דעם הויף, נײַט אַז זיי זאָלן בלייבן אין הויף, נאָר כדי זיי צו טרוקענען (עס זענען געווען ספּעציעלע ערטער הינטער דעם הויף אָדער אויפן דאך, צום טרוקענען פּייגן, און זיי האָבן געהייסן „מוקצה“, זע פּריער מסכת שביעית פרק ח' משנה ו'), הייסט עס, אַז אַרום די פּייגן איז נאָכניט פּאַרענדיקט געוואָרן די ארבייט, און ביי פּרוכטן, וואָס די ארבייט ביי זיי איז נײַט פּאַרענדיקט, איז דער הויף נײַט קובע למעשרות, מאכט נײַט, אז מען זאָל דארפן מעשרן. דער ירושלמי זאָגט אין דעה, אז ער אליין טאָר נײַט עסן, ווייל מיטן עסן די פּייגן באַשטימט ער דאָך, אז די דאָזיקע פּייגן, וועלכע ער עסט, זאָל ער נײַט טרוקענען, ממילא הייסט דאָך ביי זיי די ארבייט שוין פּאַרענדיקט. הפועלים, אָבער די ארבייטער, וועלכע ארבייטן ביי אים, איז דער דין, אז אויב זיי קומט נײַט ביי אים (לויט דעם אפּמאך וואָס זיי האָבן מיט אים) צו עסן, מעגן זיי עסן די פּייגן און זענען פטור פון מעשרן זיי. ווייל קוים דארף ער זיי נײַט געבן צו עסן, הייסט עס אז ער שײנקט זיי די פּייגן, און אַ מתנה, געשאַנק, הייסט נײַט ווי געקויפט, ווי מקח, און עס ווירקט נײַט אז מען זאָל די פּרוכטן דארפן מעשרן (ווי מיר האָבן געלערנט פּריער אין פרק ב' משנה א'), אַבל, אויב אָבער ער דארף די ארבייטער יאָ געבן צו עסן, טאָרן זיי נײַט עסן די פּייגן (אומגעמעשר'ט). מחמת אויב ער דארף זיי געבן צו עסן, הייסט עס, ווי עס קומט זיי געלט, און אז ער גיט זיי די פּייגן, הייסט עס ווי ער פּאַרקויפט זיי, און עס איז מקח, און עס ווירקט, אז מען זאָל דארפן מעשרן. דער ברטנורא טײטשט די משנה, אז דאָס מײנט מען ארבייטער אויף איבערצופירן די פּייגן, ווייל ווי מיר האָבן געלערנט פּריער פרק ב' משנה ו' (אין דעם פירוש) זאָגט נײַט די תורה, אַז ארבייטער, וועלכע טוען אַ נײַט־פּאַרענדיקטע ארבייט ביי אַפּגעריסענע פּרוכטן זאָלן עסן בחינם; דעריבער הייסט עס ווי געקויפט. (זע תוס' יו"ט).

ב. הַמוֹצֵא, אַז איינער פּירט־ארויס זײנע ארבייטער אין פּעלד (נײַט צו ארבייטן ביי פּרוכטן, נאָר צו אַן אנדערער מלאכה), איז דער דין, אז אויב זיי קומט נײַט ביי אים צו עסן, מעגן זיי עסן און זענען פטור (פון מעשרן). אָבער אויב זיי קומט יאָ

אוכלים אחת אחת מן התאנה, אכל לא מן הפל, ולא מן הקפה, ולא מן המוקצה; ג השוכר את הפועל לעשות ביותים, אמר לו, על מנת לאכול יותים, אוכל אחר אחר, פטור, ואם צרף חוב, לנפש בפצלים,

ביי אים צו עסן, מעגן זיי עסן (אומגעמעשרט) נאָר אפרייסנדיק צו איין פייג יעדעס מאָל פון פייגנבוים. מחמת אויב זיי קומט ניט ביי אים צו עסן, הייסן די פרוכטן, וואָס זיי עסן, א מתנה פון בעל הבית; אָבער אויב זיי קומט יאָ צו עסן, הייסט דאָס עסן א טייל פון זייער באַלויטונג פאַר דער ארבייט, דעריבער איז עס מקח, און מען דארף מעשרן; איז די עצה, אז זיי זאָלן עסן אראָפרייסנדיק צו איינצלנע פייגן, און דעמאָלט זענען זיי ניט מחויב צו מעשרן, ווי מיר האָבן געלערנט פריער פרק ב' משנה ו', אז ווען מען נעמט אראָפ יעדעס מאָל איין פייג און מען עסט זי דארף מען ניט מעשרן. אבלי, אָבער זיי זאָלן ניט עסן (פייגן אומגעמעשרט) ניט פון קויש (מיט פייגן) און ניט פון גרויסן קויש (קופה) און ניט פון דעם אָרט, וואו אָפגעריסענע פייגן ווערן געטרוקנט (מוקצה). מחמת קוים קומט די ארבייטער צו עסן הייסט עס ווי געקויפט, ווי מקח. מיר האָבן געזאָגט, אז דאָ מיינט מען, אז די ארבייטער אין פעלד ארבייטן ניט ביי די פרוכטן זעלבסט, ווארום אויב זיי וואַלטן געארבייט ביי די פרוכטן מעגן זיי דאָך עסן פון די פרוכטן בחינם, לויט דעם דין פון דער תורה, און זיי וואַלטן ניט געדאַרפן מעשרן, ווי מיר האָבן געלערנט פריער פרק ב' משנה ח'.

ג. השוכר, אז איינער דינגט אָן ארבייטער צו ארבייטן ביי איילבירטן ביימער (צו גאַרן ארום די ביימער, אָבער ניט אראָפצורייסן די איילבירטן), און ער (דער ארבייטער) האָט געזאָגט (צום בעל הבית): „מיט דעם תנאי צו עסן איילבירטן“, מעג ער (אראָפרייסן) צו איינצלנע איילבירטן און עסן און ער איז פטור פון מעשרן, אָבער אויב ער האָט צוזאמענגענומען (צירף, צוויי איילבירטן מיט אמאָל) דארף ער יאָ מעשרן. מיר האָבן דאָ איינגעטייטשט, לויט די מפרשים, אז דאָ מיינט מען ניט, אז דער ארבייטער האָט געארבייט ביי אראָפרייסן די איילבירטן; מחמת ווען עס זאָל זיין אזוי וואַלט דער ארבייטער געמעגט עסן בחינם, לויט דעם דין פון דער תורה, און וואַלט אפילו רייסנדיק צו עטליכע איילבירטן מיטאָמאָל אויך פטור געווען פון מעשר, ווייל עס איז ניט קיין מקח, קיין קויף, קיין טייל פון זיין באַלויטונג, נאָר א מתנה פון דער תורה. דאָס וואָרט „זיתים“ (פונקט ווי תאנים, און טייל אנדערע נעמען פון פרוכטן) האָט דעם טייטש ניט נור די פרוכטן, די איילבירטן זעלבסט, נאָר אויך די ביימער. לנכש, (אויב ער האָט געדינגן דעם ארבייטער) ארויסצורייסן שלעכטע גראָזן פון צייט בעלעס-גאַרטן, און ער האָט איהם געזאָגט: „מיט דעם תנאי צו עסן גרינס“, מעג ער (דער ארבייטער) אָפברעכן (מקרטס) צו איינצלנע בלעטער (פון די ציבעלעס) און עסן (אומגעמעשרט); אָבער אויב ער האָט צוזאמענגענומען (צירף, צוויי בלעטער מיט אמאָל) דארף ער מעשרן, דאָס איז דערזעלבער דין, וואָס פריער; דאָס וואָרט „מקרטס“ איז ווי „קוטם“ אָדער „כרסם“, וואָס איז דער טייטש אָפּהאקן, אָפרייסן. דער ברטנורא האָט די גירסא „מקרטס“.

ד. מצא, אז איינער געפינט נאסע פייגן (קציצות), אָדער „קציעות“, נאסע פייגן באַשטימט צו אויסטריקענען אויפן וועג, אפילו לעבן א פעלד, אין וועלכן עס געפינט זיך נאסע פייגן, און דאָסזעלבע אויב א פייגנבוים נייגט אריבער (זיינע צווייגן מיט פרוכטן פון גאַרטן) אויפן וועג ארויס, און איינער האָט געפונען אונטער (די צווייגן) אויפן וועג פייגן (נאסע), זענען זיי (די פייגן), מותר צוליב גזלה און זענען פטור

המעשרות, ובזיתים ובחרובים חֲבִיבִים, פִּלְחֵי דְבִילָה חֲבִיב, שִׁדְוֵע שְׁהָן
מִצָּא גְרוּגְרוֹת, אִם דָּרְסוּ רוֹב בְּגֵי מְדָבָר גְּמוּר, וְחֲחֻרֹבִים עַד שְׁלֵא
אָדָם חֲבִיב, נִאֵם לָאוּ פְטוּר, מִצָּא כִּנְסוֹן לְרֵאשׁ הַגֵּן, מוֹרִיד מִהֶם לְבִהמָה

פון מעשרן. דער מענטש, וועלכער געפינט די פייגן, מעג זיי נעמען פאר זיך און עס הייסט ניט, אז ער גזל'ט א פרעמדנס פייגן. דער טעם דערצו איז, ווייל דער בעל הבית פון די פייגן פארשטייט, אז ווען נאסע פייגן געפינען זיך אויפן וועג, וואו מענטשן גייען, ווערן זיי צערטען און מען דערקענט ניט פון וועלכן בוים זיי זענען, און דער געפינער וועט ניט וויסן וועמען אפצוגעבן. און דער בעל הבית האָט זיך דעריבער מייאש געווען פון זיי און זיי זענען ווי הפקר. מחמת דעם דארף דער געפינער ניט מעשרן די פייגן, ווייל הפקר-פרוכטן מעג מען עסן אומגע'מעשר'ט, ובזיתים ובחרובים, אָבער ביי איילברטן אָדער באַקסערן (אויב איינער געפינט זיי אויפן וועג לעבן א פעלד פון איילברטן-ביימער אָדער באַקסערן-ביימער) זענען זיי יאָ מחויב. די גמרא אין בבא מציא כ"א האָט אנשטאט „חייבים“ די גירסא „אסור“. דער טייטש איז, אז מען טאָר זיי ניט נעמען, ווייל עס איז גזילה, און מען איז מחויב צו מעשרן, ווייל די הארטע איילברטן און באַקסערן ווערן ניט צוטערען אויפן וועג און מען דערקענט פון וואנען זיי זענען געפאלן, און דער בעל הבית איז זיך ניט מייאש פון זיי. מצא גרוגרות, אז איינער האָט געפונען דארט פייגן, אויב די מערהייט מענטשן (פון שטעטל וואו ער האָט זיי געפונען) האָבן שוין „געטרעטן“ (דרסן) זייערע פייגן דארף מען זיי מעשרן. די נאסע פייג הייסט „תאנה“; די נאסע פייגן ווען מען שפרייט זיי אויס צום טרוקענען הייסן „קציעות“; די דארע אויסגעטרוקנטע פייג הייסט „גרוגרת“, און אין לשון רבים „גרוגרות“. די דארע פייגן ווערן „געטרעטן“ אין פעסער. די דארע פייגן ווערן טיילמאָל אויך געפרעסט אין א „עיגול של דבילה“, דער „קיילעכיקער קנויל פון די געפרעסטע פייגן“. ווען מ'שניידט אָפּ שטיקער פונ'ם דאָזיקן קנויל הייסן די שטיקער „פלחי דבלה“, דער דין איז (ווי מיר האָבן געלערנט אין פרק א' פון מעשרות), אז איידער מען „טרעט-איין“ די דארע פייגן אין אַ פּאָס מעג מען זיי עסן אומגע-מעשר'ט, ווייל מען האָט נאָכניט פארענדיקט די ארבייט ארום זיי. זאָגט דאָ די משנה, אז אויב ער האָט געפונען דארע פייגן, און די מערהייט פון די מענטשן האָבן שוין גע-טרעטן זייערע פייגן, דארף מען אָננעמען, אז די געפונענע פייגן זענען שוין פון די געטרעטענע און די ארבייט ארום זיי איז שוין פארענדיקט און מען דארף זיי מעשרן. ואם לאו, און אויב ניט (אויב די מערהייט מענטשן האָבן נאָכניט געטרעטן) איז מען פטור (זיי צו מעשרן). מחמת מען נעמט אָן, אז זיי זענען נאָכניט געטרעטן געוואָרן. מצא פלחי דבלה, אויב ער האָט געפונען שטיקער פון דעם קנויל געפרעסטע פייגן, דארף ער (מעשרן), ווייל עס איז באוואוסט, אז זיי זענען פון א פארענדיקטער זאך. ווייל די אַרבייט ארום זיי איז שוין פארענדיקט געוואָרן, ווי מיר האָבן פריער דער-קלערט, טאָר מען זיי ניט עסן אומגע'מעשר'ט. והחרובין, אז איינער האָט באַקסערן (ניט געפינענע, נאָר זיינע אייגענט), איז איידער ער האָט זיי צוזאמענגעלייגט (כנסן) צום שפיץ פון דאָך, מעג ער אַראָפּנעמען פון זיי און געבן צו עסן דער בהמה און ער איז פטור פון מעשרן, ווייל ער טראָגט צוריק (אויפן דאָך) די איבערגעבליבענע באַקסערן. ווען מען נעמט אַראָפּ באַקסערן פון בוים, זענען זיי פייכט, און מען לייגט זיי ארויף אויפן דאָך און מען שפרייט זיי אויס און מען טריקענט זיי, און נאָכן טריקענען נעמט מען זיי צונויף אין אַ בערגל צום שפיץ פון דאָך. זאָגט די משנה, אז איידער מען נעמט זיי צונויף אין דעם בערגל אויפן שפיץ פון דאָך, הייסט עס נאָכניט, אז די אר-בייט איז פארענדיקט געוואָרן ארום די באַקסערן, און דעריבער מעג דער בעל הבית אַראָפּנעמען פון דאָך טייל פון זיי און געבן צו עסן דער בהמה. איי איז דאָך די קשיא: סטייטש, קוים גיט ער זיי צו עסן די בהמה, מיינט ער דאָך ניט מער צו מאַכן פון זיי קיין בערגל, ממילא האָט ער דאָך שוין פארענדיקט די ארבייט? איז דערויף ענטפערט

פְּטוּרָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחִיב לְהַחֲזִיר אֶת הַמִּזְבֵּחַ; הַיּוֹנֵק אֵינוֹ הָיָה חָצֵר שֶׁהִיא תְּנִיחָה בְּמַעֲשֵׂוֹת? ר' יִשְׁמַעֵאל אָמַר, חָצֵר הַצֹּרֵת שֶׁהַבָּלִים נִשְׁמָרִים בְּתוֹכָהּ. ר' עֲקִיבָא אָמַר, כָּל שֶׁאֶחָד פּוֹתֵחַ וְאֶחָד נֹעֵל פְּטוּרָה, ר' נַחֲמִיָּה אָמַר, כָּל שֶׁאִין אָדָם בּוֹשׂ מִלְּאֵכּוֹל בְּתוֹכָהּ תְּנִיחָה, ר' יוֹסֵי אָמַר, כָּל שֶׁנִּכְנָס לָהּ, וְאִין אָמַר לוֹ, מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ? פְּטוּרָה, ר' יְהוּדָה אָמַר, שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זֹאת לְפָנַיִם מִזֶּה, הַפְּנִימִית תְּנִיחָה וְהַחֲצוּנָה פְּטוּרָה; הַגְּנוּזָה פְּטוּרָה.

די משנה, אז די באַקסערן, וועלכע בלייבן איבער און די בהמה עסט זיי ניט אויף, טראַגט ער צוריק צום דאך, צו מאַכן דאָס בערגל, און דעריבער הייסט עס, אז ער האָט נאָכניט פֿאַרענדיקט די ארבייט. אזוי טייטשט דער רמבם. אָבער דער ר"ש און דער ברטנורא טייטשן, אז ווייל ער גיט זיי צו עסן דער בהמה פֿאַרשטייט מען, אז די באַקסערן זענען נאָכניט גענוג אויסגעטרוקנט (ווייל אויסגעטרוקנטע באַקסערן גיט מען ניט קיין בהמה צו עסן) און ממילא פֿאַרשטייט מען, אז די ארבייט איז נאָכניט פֿאַרענדיקט, און בפרט אז מען זעט אויך, אז דאָס איבערגעבליבענע טראַגט ער צוריק אויפן דאך אויסצוטריקענען.

ה. איזזו וועלכער הויף (חצר) איז מחייב אראַפֿצונעמען מעשר? מיר האָבן גע- געבן אין דער הקדמה צו מסכת מעשרות, אז פון זינט מען ברענגט אריין פֿרוכטן אין הויף טאָר מען זיי מער ניט עסן אומגע'מעשר'ט, אפילו אן אכילת עראַי, ניט קיין פול- שטענדיק עסן. פֿרעגט די משנה: וואָס הייסט אַ „הויף“, אז אויב מען ברענגט אריין אין אים פֿרוכטן, מוז מען זיי שוין מעשרן? ר' ישמעאל זאָגט, אז א צור'שער הויף, וואו כלים ווערן דאָרט אָפֿגעהיטן. „צור“ איז א שטאָט אין סיריען ניט ווייט פון דער צפון גרעניץ אין ארץ ישראל, אמאָל איז זי געווען א זייער באַרימטע שטאָט, די הויפֿט- שטאָט פון פעניציען. דאָרט איז געווען א מנהג, אז אין יעדן הויף, ביים טויער, איז געזעסן א שומר, וועלכער האָט אָפֿגעהיטן. ר' ישמעאל זאָגט, אז נור אזא הויף, וואו עס זיצט א שומר און היט אָפֿ די כלים, די זאכן, אין הויף, איז מחייב אָפֿצושיידן מעשר. ר' עקיבא זאָגט, אז אזא הויף, וואו ווען איין איינוואוינער עפנט אויף דאָס טויער פון הויף, קומט דער צווייטער און פֿאַרשליסט, איז מער פֿטור (פון מעשר). דאָס הייסט, א הויף אין וועלכן עס וואוינען עטליכע מענטשן און ווען איינער פֿאַרשליסט דאָס טויער קומט דער צווייטער און עפנט עס אויף; אין אזא הויף ווערן קיין כלים ניט אָפֿגעהיטן. ר' נחמיה זאָגט, אז יעדער (הויף) וואו אַ מענטש שעמט זיך ניט צו עסן, איז מחייב (אָפֿצושיידן מעשר). דאָס הייסט שוין א פֿריוואַטער רשות, ווייל מען האָט שטאַרק מקפיד געווען ניט צו עסן אין גאס. מען האָט זיך געשעמט דערמיט. ר' יוֹסֵי זאָגט, אז יעדער (הויף), וואוהין איינער (א פרעמדער מענטש) גייט אריין, און קיינער (פון די הויף- מענטשן) זאָגט ניט צו אים: „וואָס ווילסטו דאָ?“ איז פֿטור (פון מעשר). ווייל דאָס איז א סימן, אז דער דאָזיקער הויף איז ניט קיין פֿריוואַטער רשות; יעדער קאָן אין אים אריינקומען אומגעשטערט. ר' יהודה זאָגט, אויב עס זענען פֿאַראן צוויי הויפֿן, איינער אינווייניק פון צווייטן איז דער אינווייניקסטער הויף מחייב (אין מעשר), און דער אויסנווייניקסטער איז פֿטור. דער טייטש איז, אז אויב פון דעם ערשטן הויף, אין וועלכן עס וואוינט איינער, קומט מען אריין אין א צווייטן הויף, אין וועלכן עס וואוינט אן אנדערער אינוואוינער, קאָן נאָר אין צווייטן הויף א פרעמדער ניט אריינקומען, דערי- בער הייסט ער א ריכטיק-אָפֿגעהיטענער הויף און ער איז מחויב אָפֿצושיידן מעשר; אָבער אין דעם ערשטן, דעם אויסנווייניקסטן הויף, קאָן דאָך אריינקומען אויך דער מענטש, וועלכער וואוינט אין צווייטן הויף, הייסט ער שוין ניט קיין פֿריוואַטער רשות, און ער איז פֿטור פון מעשר.

ג. הגנות, זעכער זענען פֿטור. אויב מען האָט ארויפגעבראכט פֿרוכטן גלייך פון

אָף עַל פִּי שְׁהֵם שֶׁל חֶצֶר הַחֲנֻכָּה. וְהֶאֱלָקְטִיתָ פְּטוּרֶיךָ, סֶבֶת גְּנִיכָר, בֵּית שַׁעַר, אֶכְסָדְרָה, וּמִרְפֶּסֶת, הָרִי אֶלֶּה פְּחָצֵה, אִם חֲנֻכַּת חֲנֻכִּין, וְאִם פְּטוּרָה פְּטוּרִים; זְ הַצְּרִיפִים וְהַבּוֹרְגָנִין

דרויסן אויפן דאך פון הויז, ניט אדורכפירנדיק זיי דורך דעם הויף, מעג מען זיי עסן, א אכילת עראי, ניט קיין פולשטענדיק עסן, אומגע'מעשר'ט. אף על פי, אפילו ווען זיי (די דעכער) זענען פון א הויף, וואָס איז יאָ מחייב. כאָטש די דעכער געפינען זיך איבער א הויף, וואָס ווען מען פירט אריין אין הויף די פרוכטן, וואָלט מען שוין יאָ געדארפן אָפּשיידן מעשר, פונדעסטוועגן זענען די דעכער פטור. בית שער, דאָס טויער-שטיבל (איידער מען גייט אריין אין הויף איז פאראן ביים איינגאנג, אין טויער, אַ שטיבל), אכסדרה, וועראנדע (פאר א הויז געפינט זיך טיילמאל א וועראנדע, וואָס איז פאר- מאַכט פון 3 זייטן און אַפן אין איין זייט און אין דער הויך איז זי באַדעקט), ומרפסת, א גאליעריע (רינגעלט ארום אין דער הויך א הויז מיט עטליכע אריינגאנג, און מען גייט אראָפּ פון דער גאליעריע דורך שטיגן אין הויף) האָבן דעם דין פון דעם הויף (אין וועלכן זיי געפינען זיך), אויב דער הויף איז מחויב (אָפּצושיידן מעשר) זענען אויך זיי מחייב און אויב דער הויף איז פטור, זענען אויך זיי פטור. זיי ווערן פאררעכנט בנוגע מעשר, אלס א טייל פון דעם הויף, אין וועלכן זיי געפינען זיך. ר' בנימין מוספיא אין „מוסף הערוך" ווייזט אָן, אז „אכסדרה" איז דאָס גריכישע וואָרט „עקסעדרא", וואָס איז דער טייטש א האַליע, „מרפסת" איז זיכער אן אלט לשון הקודש-וואָרט און איז פון וואָרט „רפס", טרעטן, ווייל עס גייען דאָרט די אלע, וועלכע וואוינען אין די שטיבן אין דער הויך.

ז. הצריפין, ביידלעך (וואָס מען שטעלט אויף אין פעלד, און די ווענט גייען קרום ארויף, ביז זיי ווערן איין שפיץ, ווי א הימל-צוקער) והבורגנין, און היטער-הייזלעך (אין פעלד), והאלקטיות, און זומער-ביידלעך (אין פעלד, אוועקצולייגן פרוכטן) זענען פטור. אויב מען ברענגט דאָרט אריין פרוכטן הייסט עס ניט ווי מען ברענגט אריין אין א הויף צי אין א הויז, און די פרוכטן זענען פטור פון מעשר. „צריפין" איז אן אלט לשון-קודש וואָרט; „בורגנין" איז דאָס גריכישע וואָרט „בורגאנין", און איז דער טייטש א ביידל, וואו עס געפינט זיך דער היטער פון פעלד; אלקטיות איז פון „קייטא", „זומער" און דער צוגאָב פון „אל" איז ווי אין לשון קודש די „ה", „הידיעה" און אין דער אראבישער שפראך ווערט כסדר באַנוצט דער „אל", און דער טייטש איז „די זומער-ביידלעך", וואו מען לייגט דערווייל אריין די פרוכטן. סוכת גנוסר, דאָס ביידל פון דער גנוסר-גענגט, כאָטש מען האַלט דאָרט א מילכל און הינער, איז זי פטור. די פרוכטן, וועלכע מען ברענגט דאָרט אריין, זענען פטור פון מעשר. „גנוסר" איז דער נאָמען פאר דעם ים כנרת אין ארץ ישראל, לעבן טבריה, און די געגנט איז געווען זייער רייך אין אַגט און די היטערס, שומרים, פלעגן דאָרט זיצן אין א ביידל סוכה, און היטן, זאָגט די משנה, אז כאָטש דאָס ביידל איז א הויז, מען האלט דאָרט א מילכל צו מאַלן מעל, און הינער, פונדעסטוועגן האָט עס ניט דעם דין פון א הויז בנוגע מעשר. סוכת היוצרים, דאָס ביידל פון טעפערס, איז די אינווייניקסטע מחייב אין מעשר און די אויסנווייניקסטע איז פטור. די מענטשן וועלכע ארבייטן-אויס טעפ, די יוצרים, זיצן זומער-צייט אין א ביידל, וואָס האָט צוויי צימערן; אין דעם אינ- וועניקסטן צימער קומען קיין קונים ניט אריין און דאָרט איז דער לאַגער פאר די טעפ; און אין אויסנווייניקסטן צימער זיצט דער טעפער און ארבייטן-אויס די טעפ און די קונים קומען אהין אריין, זאָגט די משנה, אז דאָס אינווייניקסטע צימער האָט דעם דין פון א הויז, און אויב מען ברענגט דאָרט אריין פרוכטן דארף מען זיי מעשרן; אָבער דאָס אויסנווייניקסטע צימער האָט ניט דעם דין פון א הויז און מען איז דאָרט פטור

אומר, כל שאינה דירת החמה ודירת הגשמים, פטורה. ספת החג בחג, ר' יהודה מתיב, וחכמים פוטרין: ח תאנה שהיא עומדת בחצר, אוכל אחת אחת ופטור. ואם צרף ח'ב. ר' שמעון אומר, אחת בימינו ואחת בשמאלו, ואחת בפיו, עלה לראשה ממלא חיקו ואוכל: ח נפן שהיא נטועה בחצר, נוטלת את כל האשכול, וכן ברמון, וכן באבטיח, ר"ר טרפון, ר' עקיבא אומר, מגרגר באשכול, ופורט ברמון, וסופת באבטיח, גספר

פון מעשר. ר' יוסי זאגט, אז יעדעס (ביידל) וואָס איז ניט קיין וואוינונג אים זומער און אים ווינטער, איז פטור. אזא וואוינונג, וואָס נאָר זומער זיצט מען דאָרט און ווינטער ניט, הייסט ניט ווי א הויז, און אויב מען ברענגט אריין פרוכטן זענען זיי פטור פון מעשר; און ווייל דער טעפער זיצט ניט אין זיין ביידל ווינטער-צייט, איז אויך דער אינווייניקסטער צימער ניט קיין הויז. סוכת החג בחג, די סוכה פון יום טוב סוכות אים יום טוב סוכות, איז ר' יהודה מחייב (אין מעשר), און די חכמים פטורן (פון מעשר). ר' יהודה האלט, אז אין סוכות דארף די סוכה זיין א „דירת קבע“, ווי א שטענדיקע וואוינונג, און ממלא ווערט די סוכה באַטראַכט ווי א הויז; אָבער די חכמים האַלטן, אז די סוכה איז אַ „דירת עראי“, ווי א צייטווייליקע וואוינונג, און עס האָט ניט אויך בנוגע מעשר דעם דין ווי א הויז.

ח. תאנה, א פייגנבוים וועלכער שטייט אין הויף, מעג מען אראַפּרייסן פון אים צו איין פייג און עסן (אומגע'מעשר'ט); אָבער אויב מען האָט צונויפגענומען (צירף, אראַפּגעריסן מיט אמאָל צוויי פייגן) דארף מען מעשרן. ניט נור ווען מען פירט-אריין פרוכטן פון דרויסן אין הויף, נאָר אויך ווען דער בויט פרוכטן איז פאראן אין הויף און זיי וואקסן דאָ, אויב מען נעמט אראַפּ צוויי פרוכטן מיט אמאָל מוז מען שוין מעשרן, מחמת זיי זענען אין הויף, דאקייגן ווען מען רייסט אראַפּ איין פרוכט דארף מען ניט מעשרן, ווי זענען און האָבן געלערנט פריער פרק ב' משנה ה', ר' שמעון זאָגט, אז מען מעג אראַפּרייסן מיט אמאָל איין פייג מיט דער רעכטער האַנט און איין פייג מיט דער לינד-קער האַנט, און איין פייג מיטן מויל. מחמת דאָס הייסט ניט ווי מען האָט די דריי פייגן צונויפגענומען. עלה, אויב מען איז ארויפגעגאָנגן אויף דעם שפיץ (פון פייגנבוים) מעג מען אָנפילן א פול קלייד מיט פייגן און עסן (אויפן בויס, אומגעמעשר'ט). ווייל אויפן בויס הייסט ניט ווי די פייגן געפינען זיך אין הויף, „חיק“ איז דער טייטש דער „שוים“, און אויך די „פאַלעס פון א מלבוש“, און אמאָל פלעגט מען נעמען פרוכטן אין א קלייד, און מיר געפינען עס א סך מאָל אין תנך („וילקט ממנו פקעת שדה מלא בגדו“, מלכים ב' ד').

ט. גפן, אַ וויינשטאַק, וועלכער איז פארפלאַנצט אין א הויף, מעג מען נעמען דעם גאַנצען הענגל (וויינטרויבן און עסן אומגע'מעשר'ט, און מען דארף ניט אָפּרייסן איינ-ציקווייז די וויינטרויבן); און אזוי איז אויך מיט א מילגרוים און אזוי איז אויך מיט אן ארבוז, אזוי זאָגט ר' טרפון. דאָס הייסט מען מעג עסן אומגע'מעשר'ט דעם גאַנצן מילגרוים און דעם גאַנצן ארבוז, אויב זיי וואקסן אין הויף, און מען דארף ניט נעמען איינציקווייז טיילן פון מילגרוים אָדער טיילן פון ארבוז. ר' עקיבא זאָגט, אז ביי הענגלן וויינטרויבן (וואָס וואקסן אין הויף) דארף מען אראַפּרייסן נור איינצלע וויינטרויבן, און ביי א מילגרוים דארף מען נעמען פון אים נור איינצלע טיילן, און ביי אן ארבוז דארף מען עסן נור שטיקלעך פון אים. ווייל ר' עקיבא האלט אז א הענגל-וויינטרויב, ווען מען רייסט אים אראַפּ אין הויף, און דאָסזעלבע א גאַנצער מילגרוים אָדער א גאַנצער ארבוז, הייסט ווי א סך פרוכטן צוזאמען, און מען דארף מעשרן. וועגן דעם טייטש פון „גרגר“, „פורט“ און „סופת“ זע פריער פרק ב' משנה ו', כוסבר, קא-

שְׁהִיא זְרוּעָה בְּחֶצֶר, מִקְרָטֶם עָלֶיהָ | פְּדָרְכּוּ וּפְטוּר, עוֹמְדַת בְּנֶגְהָ וְנוֹטָה
עָלֶיהָ וְאוֹכֵל, וְאִם צִרְחָה חֵיב, הַסֵּאָה | לְחֶצֶר, אוֹכֵל אַחַת אַחַת, פְּטוּר, וְאִם
וְהָאֵזוּב וְהַקּוֹרְנִית שֶׁבְּחֶצֶר, אִם הָיוּ | צִרְחָה חֵיב, עוֹמְדַת בְּאֶרֶץ וְנוֹטָה לְחוּצָה
נִשְׁמָרִים, חֵיבִין; י תִּתְּנָה שְׁהִיא | לְאֶרֶץ, בְּחוּצָה לְאֶרֶץ וְנוֹטָה לְאֶרֶץ,
עוֹמְדַת בְּחֶצֶר וְנוֹטָה לְנֶגְהָ אוֹכֵל | הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הָעֶקֶר, וּבִבְתֵי עֵרִי

ריאנדער-פלאנץ, וואָס איז פארזייט אין הויף, זאָל מען אפרייסן (מקרטס) נור צו איינ-
צעלנט בלעטער און עסן (אומגעמעשר'ט), און אויב מען האָט צונויפגענומען (צירף,
צוויי בלעטער מיט אמאָל) דארף מען מעשרן. וועגן „מקרטס“ זע פריער משנה ג'.
דער דין איז דאָ דערזעלבער וואָס פריער אין משנה ח' ביי א פייגנבוים וואָס שטייט
אין הויף וואו מען מעג נור אראָפרייסן צו איינצלע פייגן. הסיאה, סאטורי-פלאנץ,
והאזוב, און עזאפ-גראָז, והקורנית, און טימיאן, וועלכע וואקסן אין הויף, אויב זיי
ווערן געהיטן, איז מען מחויב צו מעשרן. די דאָזיקע דריי פלאנצונגן וועגן וועלכע מיר
האָבן געשריבן אין מסכתא שביעית פרק ח' משנה א', ווערן טיילמאָל יאָ אָפגעהיטן
אז פרעמדע מענטשן זאָלן זיי ניט צונעמען, און טיילמאָל גיט מען ניט אויף זיי אכטונג.
די משנה זאָגט דאָ, אז נאָר דעמאָלס ווען מען היט זיי, הייסן זיי ניט קיין הפקר און מען
דארף זיי מעשרן.

י. תאנה, א פייגנבוים, וועלכער שטייט אין א הויף, און (זיינע צווייגן מיט די
פרוכטן) זענען אריבערגעבויגן אין א גארטן, מעג מען עסן (פון די פייגן פון די
צווייגן) ווי דער שטייגער איז, און מען איז פטור (פון מעשר). מען דארף ניט אָפרייסן
דוקא נור צו איינצלע פייגן, ווי עס איז דער דין מיט א פייגנבוים וואָס שטייט אין א
הויף (פריער אין משנה ח'); מחמת דאָ זענען דאָך די צווייגן מיט די פרוכטן אריבער-
געבויגן אין גארטן, איז כאָטש דער בוים אליין איז אין הויף, הייסט עס ניט ווי
די פייגן וואָלטן געווען אין הויף. עומדת בגינה, אויב (דער פייגנבוים) שטייט אין גארטן
און (די צווייגן מיט די פייגן) זענען אריבערגעבויגן אין הויף אריין, מעג מען אראָפ-
רייסן און עסן נור צו איין פייג מיט אמאָל און מען איז פטור (פון מעשר); און אויב
מען האָט צונויפגענומען (צירף, אראָפגעריסן צוויי פייגן מיט אמאָל) איז מען חייב
(צו מעשר). ווייל עס האָט דעם דין ווי דער פייגענבוים וואָלטן אינגאנצן געשטאַנען
אין הויף. די משנה לערנט, אז בנוגע „הויף“ ווערט גערעכנט לויט דעם אָרט, וואו
עס געפינען זיך די צווייגן („נוף“) מיט די פרוכטן און ניט לויט דעם אָרט וואו
עס שטייט דער בוים (דער „עיקר“, דער שטאם פון בוים) זעלבסט. עומדת בארץ,
אויב (דער פייגנבוים) שטייט אין ארץ ישראל (אויף דער גרעניץ) און (זיינע צווייגן
מיט פרוכטן) זענען אריבערגעבויגן אין חוץ לארץ (אויף יענער זייט גרעניץ, אויסער
ארץ ישראל). אָדער (דער פייגענבוים) שטייט אין חוץ לארץ און (זיינע צווייגן מיט די
פרוכטן) זענען אריבערגעבויגן אין ארץ ישראל, גייט אלץ לויט דעם (אָרט וואו עס
געפינט זיך דער) בויס-שטאם (ניט די צווייגן). אויב דער בויס-שטאם איז אין ארץ
ישראל ווערן אויך די צווייגן און פרוכטן גערעכנט אלס ארץ ישראל'דיקע, און מען
דארף זיי מעשרן, און אויב דער בויס-שטאם איז אין חוץ לארץ, כאָטש די צווייגן
מיט די פרוכטן געפינען זיך אין ארץ ישראל, ווערן אויך זיי גערעכנט פאר חוץ-לארץ
און מען דארף זיי ניט מעשרן, ובבתי ערי חומה, און ביי הייזער אין שטעט, וואָס זענען
ארוםגערינגלט מיט א מויער, גייט אלץ לויט דעם בויס-שטאם. דער דין איז, איינער
פארקויפט א הויז, צי א הויף, צי א גארטן, צי א בוים, אין א שטאָט, וואָס איז ארומ-
גערינגלט מיט א מויער, קאָן דער פארקויפער אין פארלויה פון ערשטן יאָר צוריק
אָפגעבן דעם קויפער דאָס געלט און צוריקצונעמען די פארקויפטע זאך (חומש ויקרא
כ"ה). זאָגט די משנה, אז אויב א בוים איז אין דער שטאָט, וואָס איז ארומגערינגלט
מיט אַ מויער, און די צווייגן זענען אריבערגעבויגן איבער דער מויער אויסער דער

חומה הכל הולך אחר העקר. ובעני מקלט, הכל הולך אחר הנוף
 ובירושלים, הכל הולך אחר הנוף;

פרק ד

א הפובש, השולק, המולח בשדה, חייב, המכמן באדמה פטורי.

שטאט, ווערט עס גערעכנט ווי דער בוים איז אין דער שטאט און מען קאן אים צו-
 ריקנעמען אין פארלויף פון יאר. פארקערט, אויב דער בוים איז אויסער דער שטאט,
 און די צווייגן אין דער שטאט, קאן מען אים ניט צוריקנעמען אין פארלויף פון יאר.
 עס ווערט גערעכנט לויט דעם ארט, וואו דער בוים-שטאם געפינט זיך. ובעני מקלט,
 און בנוגע ערי מקלט (אנטרינונגס-שטעט), גייט אלץ לויט די צווייגן („נוף“). דער דין
 איז, אז אויב איינער האט געהרגט א מענטש בשוגג, ניט-ווילענדיק, איז דעם רוצח ניט
 געקומען קיין טויט-שטראף, אבער ער האט געמוזט אנטלויפן און זיך באזעצן אין איי-
 נער פון די אנטרינונגס-שטעט, ערי מקלט. אויב דער רוצח איז ארויסגעגאנגן פון דער
 שטאט האט א קרוב פון דעם געהרגעטן געמעגט דעם רוצח הרגעהן. זאגט די משנה, אז
 אויך אויב א בוים איז געשטאנען אויסער דער אנטרינונגס-שטאט און ינע צווייגן זענען
 געווען אריבערגעבויגן אין דער שטאט און דער רוצח איז געזעסן אויף דעם בוים-
 שטאם, הייסט עס ווי ער איז דער שטאט, און דער קרוב פון געהרגעטן האט אים
 ניט געטארט הרגעהן. אזוי טייטשט די משנה דער רמבם און דער ברטנורא אויפן יסוד
 פון דער גמרא מכות י"ב, אז „אחר הנוף“ „לויט די צווייגן“, מיינט מען דא „אויך
 לויט די צווייגן“, דאס הייסט, אז אויב דער שטאם פון בוים איז אין שטאט, אדער די
 צווייגן זענען אין שטאט, הייסט עס ווי דער גאנצער בוים איז אין שטאט. ובירושלים,
 און אין ירושלים גייט אלץ לויט דעם ארט, וואו די צווייגן זענען. דער דין איז, אז פרוכטן
 פון מעשר שני האט מען געדארפן פירן קיין ירושלים און דארט עסן. מען האט אויך
 געקאנט אויסקויפן, „אויסלייזן“ די פרוכטן מיט געלט, און דאס געלט פירן קיין ירו-
 שלים. אויב אבער מען האט די פרוכטן ניט אויסגעלייזט און מען האט זיי אוועקגע-
 פירט קיין ירושלים, האט מען זיי אין ירושלים ניט געטארט אויסלייזן. זאגט די משנה,
 אז אויב א בוים איז געשטאנען אין ירושלים אויף דער גרעניץ פון שטאט און זיינע
 צווייגן זענען געווען אויסער ירושלים, אדער פארקערט, דער בוים אויסער ירושלים
 און די צווייגן אין ירושלים, און דער מעשר שני האט זיך געפינען אויף איינעם פון זיי,
 אדער אויף דעם בוים-שטאם, אדער אויף די צווייגן (אדער אונטער זיי), ווערן אנגע-
 נומען ביידע חומרות: מען טאר ניט עסן דעם מעשר שני ווייל עס הייסט ווי ער איז
 אויסער ירושלים, און מען טאר אים מער ניט אויסלייזן ווייל ער ווערט גערעכנט ווי
 ער איז אין ירושלים. אויך דא איז דער טייטש, אז מען גייט „אויך נאך דעם ארט פון
 די צווייגן“, אזוי טייטשט דער ברטנורא. אין ירושלים איז פאראן א מיינונג, אז עס גייט
 אלץ לויט די צווייגן סיי מיקל צו זיין און סיי מחמיר צו זיין. אין דער משנה מעשר שני
 פרק ג' משנה ז' איז פאראן אן אנדערער דין וועגן דעם.

פרק ד.

א. הכובש, אז איינער ליגט איין אין פעלד (גרינסן אדער פרוכטן אין עסיק
 אדער וויין), אדער קאכט אפ (ביי גרינסן און פרוכטן ווערט באנוצט דאס ווארט „שלק“
 פאר „קאכן“), אדער באזאלצט (ירקות צי איילבירטן) איז ער חייב צו מעשרן. קאכן (און
 איינלייגן האט דעם דין ווי קאכן) און זאלצן מאכן, אז מען זאל ניט טארן עסן זאגאר
 אן אכילת עראי אומגע'מעשר'ט. אפילו איידער מען האט אריינגעפירט די תבואות, צי
 פרוכטן צי גרינס אין הויז. המכמן, אז איינער באהאלט (פרוכטן צי ירקות) אין דער
 ערד (כדי זיי זאלן זיך צעווארעמען און ווערן פארטיקער צום עסן) איז מען פטור (פון

המטבל בשדה פטור, הפוצע זיתים | פטור, לקדחה חיב, מפני שהוא
 בכור קטן: ב תנזקות שטמני תאנים | לשבת, ושקחו לעשרן, לא יאכלו
 למוצאי שבת עד שייעשרו. בלפלת

מעשרו). וייל דערווארמען די פרוכטן אין דער ערד הייסט ניט קאכן זיי. המטבל, אז איינער טונקט איין אין פעלד (גרינס צי איילבירטן אין זאלץ) איז ער פטור פון מעשרן. די מפרשים טייטשן, אז דאס מיינט מען, אז ווען מען טונקט-איין יעדעס מאָל איין גרינס, צו איין איילבירט אין זאלץ און מען עסט עס אויף, דארף מען ניט מעשרן; וייל „בא-זאלצן“ מיינט, אָז מען האָט לפחות באַזאלצן צוויי גרינסן אָדער צוויי איילבירטן. הפוצע, אז איינער צעשפּאַלט (צעקוועטשט) איילבירטן, כדי עס זאל פון זיי ארויסגיין די ביי-טערקייט („השרף“, דער ביטערער זאפט) איז ער פטור (צו מעשרן). וייל כאָטש ער האָט דאָך גוט-געמאַכט די איילבירטן צום עסן, פונדעסטוועגן הייסט עס ניט ווי אַפּגע-קאָכט אָדער איינגעלייגט. הסוחט, אז איינער קוועטשט אויס (אייל) פון איילבירטן אויף זיין לייב (אַצוושמירן זיך) איז ער פטור (פון מעשרן). ער מעג עסן פון דעם אייל, וואָס געפינט זיך אויפן לייב, וייל דאָס הייסט ניט ווי ער האָט אַנגעזאַמלט אייל. ואם סחט, אויב ער האָט אויסגעקוועטשט (דעם אייל) און אריינגעטאָן אים אין זיין האַנט (אין דעם גריבל פון דער האַנט) דארף ער מעשרן. וייל דאָס הייסט, אז ער האָט צונויפגעזאַמלט אייל אין דער האַנט, און עס איז אזוי ווי ער וואָלט צונויפגעזאַמלט אייל אין אַ קליינעם אייל-קעלטער, המקפא, אז איינער שוימט אָפּ (די שאַלעכץ און קערנדלעך וועלכע שווימן אין דער הויך אויפן וויין) אין געקעכץ, איז ער פטור (פון מעשרן). מיר האָבן געלערנט פריער אין פרק א' משנה ז', אז וויין ווערט פארטיקט או מען זאל אים דארפן מעשרן, ווען מען שוימט אים אָפּ (משיקה). זאָגט דאָ די משנה, אָז אויב מען האָט צוערשט אריינגעגאָסן וויין אין געקעכץ און דערנאָך האָט מען אים אַפּגעשוימט פון געקעכץ ארויס, הייסט דאָס ניט קיין ריכטיקע אַפּשוימונג און מען איז פטור פון מעשר. דער ירושלמי זאָגט, אז מען מיינט אין אַ קאלטן געקעכץ, וייל אין אַ הייסן געקעכץ איז דאָך עס געקאָכט און מען וואָלט יאָ געדארפן מעשרן. לקדחה, אויב אין אַ (ליידיקן) טאָפּ איז ער חייב צו מעשרן, וייל עס איז ווי אַ קליינער וויין-גרוב. די משנה מיינט דאָ, אז אויב מען האָט אריינגעגאָסן וויין אין אַ ליידיקן טאָפּ און מען האָט דעם וויין אַפּגע-שוימט, און דערנאָך האָט מען אריינגעטאָן אין טאָפּ דאָס געקעכץ, דארף מען יאָ מעשרן, וייל דער ליידיקער טאָפּ איז ווי אַ קליינער וויין-גרוב, און עס האָט דעם דין ווי פריער פרק א' משנה ז', אז מען שוימט אָפּ פון וויין-גרוב פון קעלטער) הייסט עס פארענ-דיקט די ארבייט און מען טאָר ניט טרינקן דעם וויין אומגעמעשר'ט.

ב. תינוקות, אז קינדער האָבן באַהאַלטן (אין פעלד) פייגן אויף (צו עסן זיי אים) שבת און מען האָט פארגעסן די פייגן צו מעשרן, טאָר מען זיי ניט עסן אויך שבת-צור-נאכטס ביז מען מעשר'ט זיי. דאָס איז דער דין, וועגן וועלכן מיר האָבן געגעבן אין דער הקדמה צו מסכת מעשרות, אז שבת איז קובע צו מעשר, דאָס הייסט, אז שבת טאָר מען גאָר ניט עסן קיין זאך אומגעמעשר'ט אפילו איידער מען האָט אריינגענומען אין שטוב אריין. די משנה דאָ לערנט אונז צוויי זאכן. ערשטנס, אז אפילו קליינע קינדער האָבן באַהאַלטן פרוכטן אויף צו עסן אים שבת הייסן די פרוכטן שוין שבת-פרוכטן; אין צווייטנס, אז אפילו ווען דער שבת איז שוין אריבער, טאָר מען אויך שבת-צונאָכטס, נאָך שבת, ניט עסן אומגעמעשרט פון פרוכטן, וועלכע זענען געווען באַשטימט אויף שבת. כלכלת שבת, א קויש (מיט פרוכטן) וואָס מען האָט אוועקגעלייגט צו עסן אים שבת, איז די בית שנואי פטור פון מעשר (אויב מען וויל די פרוכטן עסן פאר שבת), און די בית הלל זענען מחייב (צו מעשרן). וייל די בית הלל האַלטן, אָז אויב מען האָט בא-שטימט דעם קויש פייגן אויף שבת, טאָר מען אפילו פאר שבת ניט עסן פון זיי אומ-

שֶׁבֶת, בִּישׁ פּוֹטְרִין, וּבִיָּה מַחֲבִיבִין. וְאֹכֵל, אִם מִלַּח נָתַן לִפְנֵי, חֵיב. ר' יְהוּדָה אֹמֵר, אִפְּ הַלּוֹקֵט אֶת הַכֶּלֶפֶלָה לְשֵׁלֹחַ לַחֲבִירוֹ, לֹא יֹאכֵל עַד שֶׁיִּשְׁשֶׁר; ג' הַנוֹטֵל זֵיתִים מִן הַמַּעֲטָן, טוֹבֵל אֶחָד אֶחָד בְּמִלַּח

געמעשרט. דאָס ווערט אין מסכת עדויות פרק ד' משנה י' גערעכנט צו זעלטענע הלכות, אין וועלכע די בית שמאי זענען מיקל און די בית הלל זענען מחמיר; ווייל אין ס'רוב הלכות זענען די בית שמאי מחמיר און די בית הלל מיקל. ר' יהודה זאגט, אז אויך ווען איינער קלייבט אויף א קויש (פרוכטן) צו שיקן זיין פריינט, טאָר ער שוין ניט עסן (פון די פרוכטן) ביז ער שיידט־אָפּ פון זיי מעשר. כאָטש דער דין איז דאָך, אז א מתנה מאַכט ניט, אז מען זאָל מוזן מעשרן, אָבער ווייל דאָ איז צוגעגרייט גע- וואָרן א ספעציעלער קויש פרוכטן, הייסט עס, אז ער האָט צוגעגעבן דעם קויש א באַזונדערע חשיבות און מען דארף מעשרן. אזוי טייטשן כמעט אלע מפרשים. אָבער דער רמבם טייטשט, אז ער האָט אָנגעגרייט דעם קויש פרוכטן צו שיקן זיין פריינד אז ער זאָל עסן אים שבת, און כאָטש ער האָט זיי אים ניט געשיקט, האָבן זיי דעם דין פון שבת־פרוכטן. ביידע טייטשן זענען פאראן אין ירושלמי.

ג. הנוטל, אז איינער נעמט ארום (צום עסן) איילבירטן פון פארווייכונגס־ קויש (מעטג, א קויש, אין וועלכן מען לייגט־אריין איילבירטן, כדי זיי זאָלן ווערן ווייך און מען זאָל פון זיי דערנאָך קאָנען ארויסקוועטשן דעם אייל), מעג ער איינטונקן צו איין איילבירט אין זאלץ און עסן (אומגעמעשרט). דער ירושלמי זאָגט דערויף, אז כדי באַזאלצן זאָל מאַכן, אָז מען זאָל דארפן מעשרן, ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין משנה א', מוזן זיין לפחות צוויי איילבירטן צוזאמען. אס מלח, אויב ער האָט בא- זאלצן און האָט זיי געלייגט פאר זיך (עטליכע פון זיי, און וויל נעמען פון זיי און עסן) דארף ער מעשרן. מחמת ווען ער האָט ארויסגענומען איילבירטן פון קויש צו עסן, איז ארום די איילבירטן שוין פארענדיקט געוואָרן די גאַנצע ארבייט, און ווייל ער האָט זיי געזאלצן, האָט ער זיי קובע געווען צו מעשרן. אפילו ער האָט זיי ניט געבראכט אין הייז. ר' אליעזר זאָגט, אז אויב (דער מענטש וואָס נעמט די איילבירטן איז טמא, און) ער נעמט איילבירטן פון א פארווייכונגס־קויש, וועלכער איז טהור, דארף ער מעשרן און אויב פון (א פארווייכונגס־קויש וועלכער איז) טמא דארף ער ניט מעשרן, ווייל ער לייגט צוריק די איבערגעבליבענע (איילבירטן). אויב דער מענטש, וואָס נעמט די איילבירטן איז טמא און דער קויש איז טהור, איז מען זיכער, אז ער וועט מער ניט צוריקלייגן די ארויסגענומענע איילבירטן, מחמת זיי וועלן דאָך מטמא זיין די אג- דערע איילבירטן אין קויש; דעריבער דארף ער יאָ מעשרן. אָבער, ווען דער קויש איז אויך טמא, איז דאָך ניטאָ מורא צו האָבן טאָמער וועלן די צוריקגעלייגטע איילבירטן מטמא זיין די אנדערע איילבירטן פון קויש, ווייל זיי זענען דאָך סיי ווי טמא; דעריבער איז אַנצוגעמען, אז ער וועט צוריקלייגן די איבערגעבליבענע איילבירטן, וועלכע ער וועט ניט אויפֿעסן, און די ארבייט ארום די דאָזיקע איילבירטן איז נאָכניט פארענדיקט, און ער דארף ניט מעשרן.

ד. שוחים, מען מעג טרינקן וויין (אומגעמעשרט) אין וויין־קעלטער. די מפרשים טייטשן אויפן יסוד פון דער גמרא עירובין צ"ט, אז דאָ מיינט מען, אז ווען איינער שטייט אין דרויסן און שטעקט אריין דעם קאָפּ אין וויינקעלטער מעג ער דאָרט טרינקן וויין אומגעמעשרט. מחמת עס הייסט ניט, אז מען האָט שוין ארויסגענומען פון קעל- טער דעם וויין צו טרינקן און עס איז דעריבער קיין טרינקן בקביעות, נאָר א שתיית עראָי, א צופעליק טרינקן, און דאָס מעג מען אומגעמעשרט. ב'ין על החמין, סיי ווען

פְּטוּרָה, דִּיר מֵאִיר, ר' אֱלִיעֶזֶר בְּר' שֶׁל חֲטִימִים, מְנַפֵּה מִיָּד לְיָד וְאוֹבֵל, וְאִם נָפָה וְנָתַן לְתוֹךְ חֵיקוֹ, חֵיב, וְעַל הַצּוּגֵי פְטוּרֵיהֶן הַמְּקַלְפֵי שְׁעוּרִים, מְקַלְפֵי אַחַת אַחַת וְאוֹבֵל, וְאִם קָלְפָה וְנָתַן לְתוֹךְ יָדוֹ חֵיב, הַמּוֹלֵל מְלִילוֹת

דער טרינקער האָט צוגעגאַסן צום וויין וואָרעס וואָסער, און סיי ער האָט צוגעגאַסן קאַלט וואָסער איז ער פטור (פון מעשרן), אזוי זאָגט ר' מאיר. אַמאָל פלעגט מען טרינקן ניט קיין ריינעם וויין, נאָר מען האָט אין אים אריינגעגאַסן וואָסער, זאָגט ר' מאיר, אז אלץ איינס צי ער האָט צוגעגאַסן וואָרעס וואָסער און מען ווייסט זיכער, אָז ער וועט דעם וויין ניט מער צוריקגיסן אין קעלטער, כדי ניט קאליע צו מאכן דעם וויין אין קעלטער (ווייל וויין מיט וואָרעס וואָסער קאן זיך ניט לאנג האַלטן) און סיי מיט קאַלט וואָסער, און עס קאן דאָך זיין אז ער זאָל יאָ צוריקגיסן דעם וויין, איז ער אלץ פטור פון מעשרן. ר' אליעזר בר' צדוק איז מחייב (צו מעשרן). ווייל ער האַלט, אז עס איז מורא צו האָבן טאַמער וועט ער צוריק ארויסנעמען דעם קאַפּ פון קעלטער ארויס. רש"י אין עירובין צ"ט זאָגט, אז ר' אליעזר בר' צדוק איז מחייב צו מעשרן נאָר ווען ער האָט צוגעגאַסן וואָסער, ווייל דערמיט האָט ער געוויזן, אז ער טרינקט דעם וויין ניט צופעליק, עראָי, נאָר בקביעות. וְחֲכָמִים, אָבער די חכמים זאָגן, אז אויב (ער האָט צוגעגאַסן וואָסער וואָס איז) וואָרעס איז ער מחייב, און אויב קאַל-טע איז ער פטור (פון מעשרן). ווייל נור מיט וואָרעס וואָסער איז מען זיכער, אז ער וועט ניט צוריקגיסן דעם וויין אין קעלטער.

ה. המקלף, אז איינער שײלט אָפּ גערשטן, מעג ער אָפּשײלן צו איין גערשט מיט אַמאָל און עסן (אומגעמעשרט); אָבער אויב ער האָט אָפּגעשײלט (עטליכע גערשטן) און אריינגעלייגט אין האַנד (און וויל עסן פון זיי) איז ער מחויב (צו מעשרן). דער דאָזיקער דין איז ענליך צו די פריעריקע דינים אין דער משנה, אז ווען מען נעמט איינעם יעדעס מאָל איז מען פטור פון מעשר, אָבער צוויי איז מען שוין מחויב צו מעשרן (פריער פרק ה' משנה ה' און ווייטער). אָבער דאָ זאָגט די תוספתא און דער ירושלמי, אז ביי גערשטן, אפילו ער שײלט אָפּ צוויי גערשטן צוזאַמען, איז ער אויך פטור צו מעשרן, און ערשט ביי דריי צוזאַמען איז ער מחויב. המולל מלילות, אז איינער צערייבט ווייץ-זאנג (מיט דער האַנט) מעג ער ארויסבלאָזן (די פלעוועס) פון האַנט צו האַנט און עסן (די ווייץ-קערנדלעך) אומגעמעשרט; אָבער, אויב ער האָט ארויס-געבלאָזן (די פלעוועס) און ער האָט (די ווייץ-קערנדלעך) אריינגעלייגט אין זיין קלייד (פאַלעס פון קלייד) איז ער מחויב צו מעשרן. דער אונטערשיד איז, וואָס אין דער האַנט הייסט עס עראָי, צופעליק עסן, ניט קיין קביעות; אָבער ווען ער נעמט אריין די ווייץ-קערנדלעך אין קלייד, הייסט עס שוין א קביעות. דאָס וואָרט „מלילות“ מיינט מען זאנגן, און „המולל“ הייסט ארויסרייבן די קערנדלעך פון די זאנגן. מיט „ארויס-בלאָזן פון האַנט צו האַנט“, מיינט מען איבערוואַרפן פון איין האַנט אין דער צוויי-טער די צעריבענע ווייץ-זאנגן, אזוי אז די פלעוועס, די שטרויערלעך, פאלן אוועק און עס בלייבן די קערנדלעך. כוסבר, קאריאנדער-פלאנצונג, וואָס מען האָט פאַרזייט, כדי צו האָבן שפעטער קערנדלעך צום פאַרזייטן (זרע, ניט אויף צו עסן די בלעטער), איז זיין גרינס (די בלעטער) פטור (פון מעשר). אויב מ'האָט פאַרזייט (צו עסן) די בלע-טער, מעשרט מען די קערנדלעך און די בלעטער. ר' אליעזר זאָגט, אז דיל-קרויט (שבת) דאַרף מען מעשרן סיי די קערנדלעך (זרע, די זאַמען), סיי די גרינס (די בלע-טער) און סיי די צווייגן (זיריס). ווייל אלע דריי זענען וויכטיק ביי דיל-קרויט. טייל טייטשן „זיריס“ ניט די צווייגן, נאָר דער טייל פון דיל-קרויט אין וועלכן עס געפינען

זרע וְרַק חִירִין, וְחֶכְא אִינוּ מִתְעֶשֶׂר | חֲרָדְלִי, וְשָׁל פּוּל הַלְכָן, חֲנִיכּוֹת
 זרע וְרַק, אֲלֵא הַשְּׁחָלִים וְהַגְרִינִיר | בְּמַעֲשֵׂר, ר' אֲלֵיעֹזֵר אֹמֵר, הַצִּלָּף
 בְּלֶבֶד; ׀ רַבֵּן גַּמְלִיאֵל (נ"א ר"ש"ב) | מִתְעֶשֶׂר הַמְרוֹת וְאֲבִיוֹנוֹת וְקַפְרָם.
 אֹמֵר, תְּמָרוֹת שֶׁל תְּלָתָן, וְשָׁל | ר' עֲקִיבָא אֹמֵר, אֵין מִתְעֶשֶׂר אֲלֵא
 אֲבִיוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן פְּרִי:

פרק ה

א העוקר שתלים מתוך שלו ונוטע לתוך שלו. פטור. לקח במקור

זיך די זאמען (די זרע־קערנדלעך). וחכמים, אבער די חכמים זאגן, אז מען דארף ניט מעשרן אי די זאמען (זרע־קערנדלעך) און אי די גרינס (די בלעטער), נאך פון שחלים (קרעס, אזא סאלאט־פלאנץ) און פון גרגר (ווייסער זענעפט, ווייסע גארטשיצע) אליין. ווייל נאך ביי די דאזיקע צוויי פלאנצן, אויב דער וואָס פארזייט באַשטימט ניט פריער צו וואָס ער פארזייט זיי, מיינט ער זיכער צו באַנצן סיי די זאמען און סיי די בלעטער. ה. רבן גמליאל זאָגט, אז די טייטלן (תמרות), די „קעפלעך“ אין אָנהויב פון בליהען) פון גריכיש היי (תלתן, פענוגריק), און פון זענעפט (חרדל, גארטשיצע) און פון ווייסן באַב (פול הלב) דארף מען מעשרן. ווייל די דאזיקע קעפלעך האָבן א חשיבות און מענטשן באַנצן זיי צום עסן, דער ברטנורא (און אויך דער ר"ש) ברענגט נאָך א טייטש פאר „תמרות“, אז דאָס מיינט מען די ווייכע צווייגן, און טייל מענטשן עסן זיי. אין טייל משניות איז פאראן די גירסא „רבן שמעון בן גמליאל“, ר' אליעזר זאָגט, אז דעם צלף, דאָס קאפער־ביימל, דארף מען מעשרן סיי די תמרות (קעפלעך, זאָגט ווייכע, יונגע צווייגן), סיי די אביונות, די פרוכטן פון קאפער־ביימל (א סאָרט יאגדעס), און סיי דעם קפרס, די בלומען (וואָס היטן די פרוכטן). ווייל די אלע דריי טיילן פון דעם קאפער־ביימל ווערן געגעסן, ר' עקיבא זאָגט, אז מען דארף מעשרן בלויז די אביונות (די פרוכטן) ווייל זיי זענען די פרוכטן (די פרי פון קאפער־ביימל). דער רמבם זאָגט, אז ר' עקיבא זאָגט דעם דין ניט דוקא וועגן קאפער־בוים, נאָר אויך אויף אלע אנדערע ביימער, און ער האַלט, אז מען דארף מעשרן נאָר די פרוכטן.

פרק ה

א. העוקר, אז איינער רייסט־אויס פלאנצן פון זיין (גארטן) און פארפלאנצט זיי אין (אן אנדער ארט) אין זיין (גארטן) איז ער פטור (צו מעשרן). דער שטייגער פון גערטנער איז טיילמאָל ארויסצורייסן גרינס־פלאנצונגן, ווי ציבעלעס, וועלכע וואקסן צו־געדיכט, און זיי פארפלאנצן אין אן אנדער ארט, כדי זיי זאָלן וואקסן בעסער. דאָס זעלבע איז מען זיך אויך נוהג ארויסצורייסן יונגע ביימער־פלאנצן, אפילו אזעלכע, וואָס האָבן שוין פרוכטן אויף זיך, און צו פאַרפלאַנצן זיי אין אן אנדער באַקוועמען אָרט. די דאָ־זיקע פלאנצן הייסן „שתלים“ (אויך „שתלים“). זאָגט די משנה, אז אויב איינער האָט ארויסגעריסן די פלאנצן, און ער האָט זיי אדורכגעפירט דורך זיין הויף, און ער האָט זיי פארפלאנצט אין אן אנדער אָרט, זענען זיי פטור פון מעשר, און מען מעג זיי עסן אן אכילת עראַי, א ניט־פולשטענדיק עסן. כאַטש זיי זענען דאָך שוין געווען אין הויף, און מיר האָבן דאָך געלערנט אין פרק א' משנה ה' אז פרוכטן, וואָס זענען געווען אין הויף, טאָר מען ניט עסן אומגעמעשר'ט; אָבער ווייל דאָ האָט ער זיי דאָך ארויסגענומען צום פארפלאנצן אין אן אנדערן אָרט, און ער האָט זיי פארפלאנצט אין אנדערן אָרט, זענען זיי פטור. לקח, אז איינער האָט געקויפט (פרוכטן ווען זיי זענען נאָך געווען באַ־האפטן צו דער ערד (נאָכניט אָפגעשניטן) איז ער פטור (צו מעשרן). דער דין, אז מקח, קויפן, איז „קובע למעשר“, מאַכט, אז מען זאָל ניט עסן אומגע'מעשר'ט אפילו אן אכילת עראַי, איז נור ווען מען קויפט אַפגעשניטענע פרוכטן, אָבער ניט ווען זיי זע־

לְקַרְקַע, פְּטוּר, לְקַט לְשִׁלּוּחַ לְחִבְרֹוֹ, פְּטוּר. ר' אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אומר, אִם יֵשׁ פְּיֹצָא בְּהֵם נִמְכָּרִים בְּשׁוּק, הָרִי אֵלֹו חִבְיִן; בַּהֶעוֹקֵר לְפֶת וְצִנּוֹנוֹת מִתּוֹךְ שָׁלוֹ וְנוֹמֵעַ לְתוֹךְ שָׁלוֹ לְזַרַע, חִבְי. מִפְּנֵי שֶׁהוּא גֵרְנָן, בְּצִלִּים מִשְׁהַשְּׂרִישׁוֹ בְּעֲלִיָּה טַהוּר מִלְּטַמְא. נִפְלָה עֲלֵיהֶם מִפּוֹלֵת וְהֵם מְגֻלִּים, הָרִי אֵלֹו בְּנוֹמֵעִים בְּשִׁדְדָה; גַּל לֹא יִמְכּוֹר אָדָם אֶת פִּירוֹתָיו מִשְׁבָּאוֹ.

נען נאך באהעפטן צו דער ערד. לקט לשלוח, אויב איינער האָט אָפּגעריסן (פרוכטן), צו שיקן צו זיין פריינט איז מען פטור (צו מעשרן). די משנה האָט עטליכע טייטשן. דער ר"ש און דער ברטנורא טייטשן, אז איינער האָט ארויסגעריסן „שתילים“, פלאנצן (וועגן וועלכע עס איז געלערנט געוואָרן אין אָנהויב פון דער דאָזיקער משנה) צו שיקן צו זיין פריינט, אז דער פריינט, זאל זיי פארפלאנצן ביי זיך, איז מען פטור צו מעשר'ן, כאָטש אויף די פלאנצן זענען געווען פרוכטן. דער רמבם איז גורס „לקח“ אנשטאָט „לקט“, און ער לערנט די משנה, אז דאָ מיינט מען סתם וועגן פרוכטן, און אז דאָס וואָס דער דין איז, אז „מקח“, קויפן, מאַכט אז מען זאל דארפן מעשרן, איז גור ווען איינער קויפט פאר זיך צום עסן, אָבער אויב ער קויפט צו שיקן אַ מתנה צו זיין פריינט איז מען פטור צו מעשרן. ר' אלעזר בן עזריה זאָגט, אז אויב אזעלכע ווי זיי (ווי די דאָזיקע „שתילים“, פלאנצן, וואָס ער האָט ארויסגעריסן, לויט דעם טייטש פון ר"ש, אָדער סתם פרוכטן, לויט דעם רמבם'ס טייטש) ווערן פארקויפט אין מאַרק, איז מען מחויב צו מעשרן. ווייל דערמיט הייסט עס, אז די דאָזיקע שתילים, פלאנצן (לויט דעם פשט פון ר"ש), אָדער די פרוכטן (לויט דעם רמבם' פשט), זענען שוין פול-שטענדיק פארטיק און די ארבייט ארום זיי איז שוין פארענדיקט.

ב. העוקר, אז איינער רייסט-ארויס (פלאנצן, שתילים) ריבן (לפת) און רעטאָך (צננות) פון זיין (גאָרטן) און פארפלאנצט זיי (אין אַן אנדער אָרט) אין זיין (גאָרטן), כדי שפעטער צו האָבן פון זיי זאמען (זרע, זאמען צום פארזייען, ניט צו עסן די גרינסן) איז ער מחויב (צו מעשר'ן), ווייל דאָס איז זייער „גורן“ (שייער). מיר האָבן אין דער הקדמה צו מסכת מעשרות און אויך אין פרק א' משנה ה' דערקלערט, אז מיט „גרנן למעשרות“, מיינט מען די צייט, ווען ארום דער פרוכט איז שוין פארענדיקט געוואָרן די ארבייט, און די פרוכט איז שוין פארטיק צום פארקויפן אָדער צום ברענגען אין הויז אריין, זאָגט דאָ די משנה, אז ווייל ער מיינט ארויסצובאַקומען שפעטער פון די ריבן אָדער רעטאָך די זאמען (און זאמען פון אזעלכע גרינסן ווי ריבן און רע-טאָך זענען פטור פון מעשר, ווייל מען עסט זיי ניט), הייסט עס, אז ווען ער האָט ארויסגעריסן די ריבן און דעם רעטאָך איז שוין געוואָרן דער סוף פון דער ארבייט ארום זיי, און דעריבער מוז ער זיי מעשר'ן, בצלים, ציבעלעס וועלכע (מען האָט אָפּ-געשניטן פון גאָרטן און ארויפגעלייגט אויפן בידעם און זיי) זענען אין דער ערד פון בידעם געוואָרן צוריק איינגעוואָרצלט, ווערן זיי טהור ניט טמא צו זיין. אויב די ציי-בעלעס זענען טמא געוואָרן (האָבן אָנגערירט א טמא-זאָך) נאָכדעם ווי מען האָט זיי אָפּגעשניטן פון גאָרטן, ווערן זיי איצט טהור, ריין, ווייל זיי ווערן, בנוגע טומאה, פארעכנט ווי פארזייעט, באַהאַפטן צו דער ערד, און זאכן וועלכע זענען באַהאַפטן צו דער ערד (מחובר) האָבן ניט אויף זיך קיין טומאה (זע פריער אין שביעית פרק י' משנה ז'). אָבער בנוגע מעשר און אנדערע ענינים האָבן זיי ניט דעם דין ווי פארזייעטע. נפלה, אויב עס איז ארויפגעפאלן אויף זיי (אויף די ציבעלעס) א טברגל ערד און זייער-רע בעלעסער זענען געבליבן אָפּגעדעקט, האָבן זיי דעם דין ווי זיי זענען אָפּפּראָלאַנצט אין פעלד. אין דעם דאָזיקן פאל הייסן זיי ווי צוריק פארפלאנצט, פארזייעט, ניט דוקא בנוגע טומאה, נאָר אויך אין אלע ענינים, בנוגע מעשר, שמיטה, און שבת.

ג. לא, א מענטש טאָר ניט פארקויפן זיינע (באַהאַפטענע צו דער ערד) פרוכטן, פון זינט זיי האָבן שוין דערגרייכט די צייט ווען מען דארף פון זיי אָפּשיידן מעשרות

לְעֹנַת הַמַּעֲשָׂוֹת לְמִי שְׂאִינוּ נֶאֱמָן
 עַל הַמַּעֲשָׂוֹת, וְלֹא בַשְּׂבִיעִית לְמִי
 שֶׁהוּא חֲשׂוֹד עַל הַשְּׂבִיעִית, וְאִם
 בִּפְרוּ, נוֹטֵל אֶת הַבְּפֹרוֹת וּמִזְכֵּר אֶת
 הַשָּׂרָר; דָּ לֹא יִמְכּוֹר אֶדָּם אֶת תְּבִנּוּ,

(עונת המעשרות). צו איינעם וועלכער איז ניט באַגלויבט, אָז ער שייַדט אָפּ מעשרות. איז מעשרות פרק א' משנה ב', ג' און ד' ווערט געלערנט, פון ווען אָן פּרוכטן און גרינסן און תבואה דארפן ווערן גע'מעשר'ט (למשל פייגן, ווען זיי ווערן ווייסלעד, תבואה, ווען זי ווערט אויפגעוואקסן א דריטל). דאָס הייסט „עונת המעשרות“, די צייט, ווען זיי דארפן ווערן גע'מעשר'ט. זאָגט די משנה, אז ווען פּרוכטן צי תבואה צי גרינס האָבן שוין דערגרייכט די דאָזיקע צייט טאָר מען זיי ניט פּאַרקויפּן צו א מענטש, וועלכער איז ניט באַגלויבט, אז ער שייַדט אָפּ מעשרות. אָפּגעריסענע, ניט-מעשרטע (טבל) פּרוכטן טאָר מען צו קיינעם ניט פּאַרקויפּן, וְלֹא בַשְּׂבִיעִית, און אים שמיטה-יאָר טאָר מען ניט פּאַרקויפּן פּרוכטן צו אַזא מענטש, וואָס איז חשוד אז ער היט ניט אָפּ די שמיטה-דינים. דאָס אלץ, סיי ביי מעשר און סיי ביי שמיטה, טאָר מען ניט טאָן, ווייל מען איז עובר אויף „ולפני עור לא תתן מכשול“ (ויקרא י"ט), פּאַר א בלינדן טאָר מען ניט לייגן קיין שטרויכלונג, און דער טייטש איז אויך, אז מען טאָר ניט געבן די מעגליכקייט צו טאָן אַ עבירה איינעם, וועלכן מען איז חשוד אָז ער וועט טאָן די עבירה. ואם בכרו, און אויב (ניט אלע פּרוכטן זענען אויפגעוואָקסן און רערגרייכט צו דער „צייט פון מעשרות“, און נאָר) א טייל איז געוואָרן צייטיק (און דערגרייכט די „צייט פון מעשרות“, און די איבריגע פּרוכטן האָבן נאָכניט דערגרייכט), זאָל ער (דער פּאַרקויפּער) נעמען פּאַר זיך די צייטיקע (בכורות) און ער מעג פּאַרקויפּן די איבעריקע. מחמת די איבריגע דארף מען נאָכניט מעשרן, דעריבער מעג ער זיי פּאַר-קויפּן אפילו צו אזעלכן, וועלכער איז ניט באַגלויבט אויף מעשרות.

ד. לא ימכור, א מענטש טאָר ניט פּאַרקויפּן זיין שטרוי (אויסגעדראַשענע תבואה-שטרוי, אין וועלכע עס געפינען זיך נאָך טיילמאָל קערנדלעך פון ווייץ, גערשט, צי אנדערע תבואה), און זיין אפּפאל פון איילבירטן (גפּת, שאַלעכץ פון איילבירטן אין וועלכע עס איז נאָך פּאַרבליון עטוואָס אייל), און זיין אָפּפאל פון ווינטרויבן (וגי, שאַלעכץ פון ווינטרויבן, אין וועלכע עס איז נאָך פּאַרבליון אביסל טרויבן-זאפט) צו איינעם, וועלכער איז ניט באַגלויבט, אז ער שייַדט-אָפּ מעשרות, כדי ארויסצונעמען פון זיי (פון דעם איילבירטן-אָפּפאל און פון ווינטרויבן-אָפּפאל) דעם זאפט (דעם איבער-געבליבענעם אייל צי טרויבן-זאפט). די משנה גיט דאָ אָן גור וועגן ארויסנעמען דעם זאפט פון דעם איילבירטן און ווינטרויבן-אָפּפאל; אָבער זי מיינט אויך „כדי ארויסצו-נעמען די פּאַרבליענע קערנדלעך פון דעם שטרוי“. ואם הוציא, און אויב מען האָט אַדוּסענעמען (סיי די איבערגעבליבענע קערנדלעך פון דעם שטרוי און סיי דעם אייל-זאפט און טרויבן-זאפט פון דעם איילבירטן-און ווינטרויבן-אָפּפאל) דארף מען דערפון אָפּשיידן מעשר, אָבער ניט קיין תרומה, ווייל דער וועלכער שייַדט אָפּ תרומה (פון דער גאַנצער תבואה) האָט אין זינען געהאַט (אז די אָפּגעשיידטע תרומה זאָל אויך זיין) אויף די אָפּגעהאַקטע תבואה-זאנגן (קטועים, אָפּגעהאַקטע, שטעקלעך), אויף די זייטן (צדדים), די תבואה-קערנדלעך, וואָס זענען געבליבן אין דער זייט) און אויף דעם (די קערנדלעך וואָס זענען פּאַרבליון) אין שטרוי. און דאָס זעלבע איז אויך, דער וואָס האָט אָפּגעשיידט תרומה פון דעם אייל אין אייל-קעלטער און פון דעם וויין אין וויינקעלטער האָט אין זינען געהאַט, אז די אָפּגעשיידטע תרומה זאָל שוין זיין אויך אויף דעם אייל-זאפט אין איילבירטן-אָפּפאל, און אויף דעם טרויבן-זאפט אין ווייבן-טרויבן-אָפּפאל.

שְׁבִתוֹךָ הַתְּבֵן; הַ הַלֹּקֶחַ שְׁוֵה יָרֵק | פְּעֻלִים וְלִקּוֹט. אָמַר ר' שִׁמְעוֹן בֶּן
בְּסוּרַיָא אִם עַד שְׁלֹא בָא לְעוֹנֵת | גְּמִלְיָאֵל, בְּמָה דְבָרִים אָמְרִים? בְּזִמְן
הַמַּעֲשָׂרוֹת, הֵיב, וּמִשְׁבָּא לְעוֹנֵת | שְׁקָנָה קְרַקַּע אָכַל בְּזִמְן שְׁלֹא קָנָה
הַמַּעֲשָׂרוֹת, פְּטוּר, וְלֹקֵט כְּדָרְכוֹ | קְרַקַּע, אִם עַד שְׁלֹא בָא לְעוֹנֵת
וְהוֹלֵךְ, ר' יְהוּדָה אֹמְרֵי, אַף יִשְׁכּוּר | הַמַּעֲשָׂרוֹת, פְּטוּר. רַבִּי אֹמֵר, אַף

ה. הלוקח, אז איינער (א ייד) קויפט (פון א גוי) א פעלד מיט גרינס אין סוריא. אויב דאָס גרינס האָט (אין דער צייט פון קויפן דאָס פעלד) נאָכניט דערגרייכט די „צייט פון מעשרות“, איז (דער ייד) מחויב אָפצושיידן מעער (שפּעטער ווען עס קומט די „צייט פון מעשרות“), און אויב (דאָס קויפן איז פּאַרגעקומען) נאָכדעם ווי דאָס גרינס האָט דערגרייכט די „צייט פון מעשרות“, איז ער פטור (פון מעשר). מיר האָבן געשריבן פריער אין מסכת דמאי פרק ו' משנה י"א, אז סוריא איז דאָס היינטיקע סיריע, (מיט געוויסע ענדערונגן), דאָס לאַנד, וואָס ליגט אין צפון פון ארץ ישראל און וואָס דוד המלך האָט געהאט איינגענומען. סוריא איז באַטראַכט געוואָרן אביסל ווי ארץ ישראל, אָבער ניט אינגאנצן ווי ארץ ישראל. למשל פרוכטן פון א ייד'ס א פעלד אין סוריא האָט מען געמוזט מעשר'ן; אָבער פרוכטן פון א גוי'ס א פעלד אין סוריא זענען געווען פטור פון מעשר. דעריבער אויב דאָס גרינס האָט דערגרייכט די „צייט פון מעשרות“ (לויט ווי עס ווערט געלערנט די „מעשרות-צייט“ פון גרינס פריער אין פרק א' משנה ד') ווען דאָס פעלד האָט שוין געהערט צום ייד, דארף מען דאָס גרינס מעשר'ן. אָבער אויב דאָס גרינס האָט דערגרייכט די „מעשרות-צייט“, ווען עס איז נאָך געווען ביים גוי, איז דאָך דערויף ניט ארויף, אין דער ריכטיקער צייט, דער חיוב פון מעשר'ן, איז דער דין, אז אפילו ווען דער ייד האָט עס אָפגעקויפט דארף ער אויך ניט מעשר'ן. ולוקט כדרכו, און ער מעג קלויבן (אראַפרייסן דאָס גרינס) ווי גער וויניל'ן. דער ברטנורא טייטשט, אָז ער טאַרניט דינגן קיין ארבייטער אים צו העלפן אראַפצורייסן דאָס גרינס, ווייל מען קאָן מורא האָבן טאַמער וועט ער עס טאָן אויך מיט א פעלד וואָס האָט נאָכניט געהאָט די מעשרות-צייט. נאָר ער מעג אליין אפרייסן דאָס גרינס, און ער איז פטור פון מעשר'ן אפילו דאָס גרינס איז דערווייל צוגעוואקסן אין דער צייט ווען דאָס פעלד איז שוין זיינס (דעם ייד'ס). ר' יהודה זאָגט, אז ער מעג אויך דינגן ארבייטער צו העלפן אים אראַפרייסן דאָס גרינס. האָט רבן שמעון בן גמליאל געזאָגט: ווען איז דאָס געזאָגט געוואָרן (אז אויב ער האָט געקויפט פאר דער „מעשרות-צייט“ דארף ער מעשר'ן)? נאָר ווען ער (דער ייד) האָט געקויפט (ניט נאָר דאָס גרינס, נאָר אויך, דאָס פעלד; אָבער אויב ער האָט ניט געקויפט דאָס פעלד (נאָר דאָס גרינס אליין, עס אראַפצונעמען פון פעלד), איז אפילו איידער עס איז געווען די „מעשרות-צייט“ איז ער פטור (פון מעשר). ווייל דאָס פעלד געהערט דאָך כסדר צום גוי, איז עס דעריבער ווי דאָס גרינס וואקסט כסדר אין גוי'ס רשות. אין דער משנה איז דאָ פאראן דאָס וואָרט „אם עד שלא בא“, און מיר האָבן איבערזעצט מיט „אפילו“; ווייל עס איז פאַראַן טיילמאָל אין תנך און משנה ווען „אם“ האָט דעם טייטש פון „אפילו“. רבי זאָגט, אָז אויך לויטן חשבון. דער ירושלמי טייטשט די ווערטער פון רבי (ר' יהודה הנשיא, מסדר פון דער משנה), אז זיי גייען ארויף אויף די ערשטע ווערטער פון דער משנה, אז „אויב ער האָט געקויפט איידער עס איז געקומען די מעשרות“ צייט דארף ער מעשר'ן, זאָגט רבי, אז ער דארף ניט מעשר'ן דאָס גאנצע גרינס נאָר דעם טייל וואָס איז צוגעוואקסן אין זיין, דעם ייד'ס, רשות. אויב למשל עס איז צוגע- וואקסן נאָר צוויי דריטל דארף ער געבן מעשר נאָר צוויי דריטל פון דעם, וויפיל ער וואָלט געדארפן געבן פון גאנצן גרינס.

לְפִי חֶשְׁבוֹן: וְ הַמִּתְמַד וְנָתַן מִיָּם בַּמִּדְהָ, וּמֵצֵא כְּדֵי מִדְתּוֹ, פְּטוּר. ר' יְהוּדָה מְחִיב. מֵצֵא יוֹתֵר עַל כְּדֵי מִדְתּוֹ מוֹצֵא עָלָיו מִמְקוֹם אַחֵר לְפִי חֶשְׁבוֹן: ז' חוֹרֵי הַנְּמָלִים שְׁלָנוּ בְּצַד הַעֲרִימָה הַחִיבָת, הָרִי אֵלּוּ חִיבִים,

שִׁדְוֵעַ שְׁמִדְבָר הַגְּמוּר הָיוּ גוֹרְרִין כָּל הַלְיָלָה: ח' שוֹם בְּעַל כְּכִי, וּבְצֵל שָׁל רַכְפָּא. גְּרִיסִין תְּקִלְקִין, וְהַעֲדָשִׁים הַמְצַרְיֹת, ר' מֵאִיר אֹמֵר אֶף תְּקַרְקֵם. ר' יוֹסִי אֹמֵר אֶף תְּקוֹטְנִים, פְּטוּרִים מִן הַמַּעְשָׂרוֹת, וְגַלְקָחִין מִכָּל אָדָם

ו. המתמד, אז איינער מאַכט תמד („תמד“ הייטט, ווען מען טוט אריין וואסער אין הייוון פון וויין, אָדער אין שאַלעכץ און קערנדלעך פון די וויינטרויבן און דאָס וואסער באַקומט א טעם פון וויין נאָך א געוויסער צייט), און ער האָט אריינגעטאָן וואָסער מיט א מאָס, און ער האָט דערנאָך געפינען תמד פונקט אזוי פיל וויפיל די מאָס (וואסער, וואָס ער האָט אריינגעטאָן, און עס איז גאַרניט צוגעקומען) איז ער פטור צו מעשרן. כאָטש די הייוון איז געווען ניט־געמעשרט; מחמת פון וואסער דארף מען דאָך ניט מעשרן, און קיין וויין איז דאָך גאַרניט צוגעקומען, ווייל ער האָט דאָך געפונען ניט מער ווי די מאָס וואסער וואָס ער האָט אריינגעגאַסן; למשל ער האָט אריינגעגאַסן דריי קרוגן וואסער און ער האָט געפונען דריי קרוגן תמד; און דאָס וואָס וואסער האָט באַקומען אַ טעם פון וויין, האָט ניט קיין באַדייטונג. ר' יהודה איז מחייב צו מעשרן, ווייל ער האַלט, אז די הייוון האָבן אריינגעזאפט אין זיך א טייל פון וואסער, לאַמיר זאָגן אַ האַלבע קרוג, און זיי האָבן ארויסגעגעבן אין וואסער אריין פונקט אזוי פיל וויין, אויך א האַלבע קריג, און דאריבער האָט ער ניט געפונען מער תמד ווי די מאָס וואסער, כאָטש באמת איז יאָ פאראן וויין אין וואסער. מצא, אויב ער האָט געפינען מער ווי די מאָס (וואסער וואָס ער האָט אריינגעגאַסן, למשל, ער האָט אריינגעגאַסן דריי קרוגן וואסער און ער האָט געפונען פיר קרוגן תמד) דארף ער מעשרן פון אן אנדער אָרט לויטן חשבון. ער דארף געבן מעשר נאָר וויפיל עס קומט פון דעם צוגעקומענעם, פון איין קרוג וויין; אָבער דאָס איז נאָר ווען ער נעמט דעם מעשר פון אן אנדער אָרט, פון ריכטיקן וויין. אויב אָבער ער מעשר'ט פון תמד אליין, מוז ער מעשר'ן פון גאנצן תמד. אזוי טייטשן אלע מפרשים. — וועגן וואָרט „תמד“ האָט ר' בנימין מוספֿיאַ אין „מוסף הערוך“ געמיינט, אז דאָס איז דאָס לאטיינישע וואָרט „טעמעטום“, וואָס איז דער טייטש „וויין“. ערשט אין די לעצטע יאָרן האָט מען געפינען אין ארץ ישראל א קרוג פון וויין, וואָס שטאַמט פון די צייטן פון ערשטן בית המקדש און אויף אים איז פאראן אין לשון קודש דאָס וואָרט „תמד“, און מען זעט איצט, אז דאָס איז אן אלט לשון־קודש־וואָרט.

ז. חורי הנמלים, לעכער פון מוראשקעס, וואָס האָבן איבערגענעכטיקט לעבן אַ בערגל (תבואה) וואָס מען דארף אָפשיידן פון אים מעשר, זענען (די תבואה־קערנער, וואָס מען געפינט אין די לעכער) מחויב (מען זאָל פון זיי אָפשיידן מעשר). ווייל עס איז באַוואוסט, אז פון א פארטיקער זאך (פון פארטיקער תבואה, וואָס איז מחויב אין מעשר) האָבן זיי (די מוראשקע) געשלעפט (קערנער) א גאנצע נאָכט. דער טייטש איז אז אויב דאָס בערגל תבואה וואָס איז מחויב אין מעשר (ערימה החייבת), איז גע־שטאנען איבער א נאָכט, דארף מען אויך פון די תבואה־קערנער, וואָס מען געפינט אין די מוראשקעס־לעכער מעשרן, ווייל די מוראשקעס האָבן גענומען פון דעם בערגל תבואה.

ח. שוֹם בעל בכי, קנאַבל פון דעם אָרט בעל בכי, און ציבעלע פון דעם אָרט רכפא, און צושפּאַלטענע באַבעס פון דעם אָרט קיליקיא, און עגיפטישע לינזן (א סאָרט ארבעס), ר' מאיר זאָגט, אז אויך קאַלאַקאסיא־באַבעס, ר' יוסי זאָגט, אז אויך קוטניס־ארבעס, — זענען (די אלע וואָס מען האָט דאָ אויסגערעכנט) פטור פון מעשר. ווייל זיי זענען ניט חשוב, און מענטשן לאָזן זיי אלע וואקסן הפקר, און הפקר איז פטור פון

בשביעית. זרע לוף העליון, זרע ונלקחין מקל אדם בשביעית, שאף פרישים, זרע בצלים, זרע לפת וצנונות, ושאר זרעוני גנה שאינן נאכלים, פטורין מן המעשרות.

מעשר. וועגן שום בעל בכי זענען פאראן צוויי טייטשן. איינער איז, אז דאס איז א סארט קנאבל, וואס וואקסט געוויינטליך אין דעם ארט באלבעק (בעל בכי) לעבן דעם בארג לבנון; א צווייטער איז, אז דער קנאבל איז אזוי שארף, אז ווער עס עסט אים הויבן זיך אים אן רינען טרערן („בכּי“, „ווינען“). „רכפא“ איז אויך אן ארט ניט ווייט פון בארג לבנון. די קיליקיא-באָבעס („גריסין“ מיינט צושפאלטענע באָבעס) זענען, ווי די משנה זאגט אין מסכתא כלים י"ז, פירקאנטיקע. העדשים המצרות. עגיפטישע לינון, זיינען א סארט געמיינע לינון. „קרקס“ איז אַ סארט באָבעס, „קוטנים“ טייטשן די מפרשים א סארט לינון. ונלקחין, און מען מעג זיי קויפן פון יעדן מענטש אים שמיטה-יאָר. אפילו פון אזעלכן, וועלכער איז חשוד צו פארקויפן שמיטה-פרוכטן; מחמת זיי וואקסן אין הפקר. זרע לוף העליון, די אויבערשטע זאמען-קערנדלעך פון לוף-ציבעלעס, זרע כרשים, זאמען-קערנדלעך פון גרינעס קנאבל (לויך), זרע בצלים, זאמען-קערנדלעך פון ציבעלעס, זרע לפת וצנונות, זאמען-קערנדלעך פון ריבן און פון רעטאכער, ושאר זרעוני, און אלע אנדערע זאמען-קערנדלעך פון גארטן-גרינסן, וועלכע (די קערנדלעך) ווערן ניט געגעסן (מען עסט נור די בלעטער, דאס גרינס זעלבסט) זענען פטור פון מעשר. ווייל זיי ווערן ניט געגעסן און זיי זענען נור צום פארזייען, דארף מען זיי ניט מעשרן. דער ברטנורא טייטשט, לויטן ירושלמי, זרע לוף העליון, אז דאס מיינט מען די זאמען-קערנדלעך פון דער ווילדער לוף-ציבעלע (לוף השוטה). ונלקחין, און מען מעג זיי קויפן פון יעדן מענטש אים שמיטה-יאָר. אפילו פון איינעם וואס איז חשוד צו פארקויפן שמיטה-פרוכטן; ווייל מען עסט ניט די דאָזיקע זאמן-קערנדלעך. שאף על פי, און כאָטש זייערע פאָטערס (אביהן, די דאָזיקע זאמען-קערנדל-לעך) זענען (גענומען פון) תרומה, מעג (אפילו א ישראל) עסן (די גרינסן, וואָס וועלן ארויסוואקסן פון זיי). דער דין, אז געוויקסן פון פארזייער תרומה טאָר א ישראל ניט עסן, איז נאָר ווען די זאמען-קערנדלעך אליין קאָן מען עסן, זענען „נאכלים“; אָבער אויב די זאמען-קערנדלעך קאָן מען ניט עסן, אפילו זיי זענען פון תרומה, מעג א ישראל עסן די געוויקסן, וועלכע וואקסן ארויס ווען מען פארזייעט זיי. אין דער משנה איז פא-ראן „שאף על פי“, „ווארום כאָטש“, אָבער די מפרשים טייטשן „און כאָטש“. דער רמבם האָט די גירסא „ואף על פי“.

פוליק מסכת מעשרות — געענדיקט מסכת מעשרות

מסכת מעשר שני

הקדמה

נאָכדעם ווי דער בעל הבית פון פעלד צי פון גארטן האָט אראָפגענומען די תבואה צי די פרוכטן צי די גרינס און האָט אָפגעשיידט פון זיי צוערשט תרומה און איר אוועקגעגעבן דעם כהן, און דערנאָך מעשר ראשון (דעם ערשטן מעשר) און אים אוועקגעגעבן צום לוי (שפעטער האָט מען אויך דעם מעשר ראשון געגעבן צום כהן). האָט ער אָפגעשיידט נאָך א צענטל, נאָך א מעשר פון זיינע תבואות און פרוכטן און גרינס, און דאָס האָט געהייסן מעשר שני, דער „צווייטער מעשר“. דאָס האָט מען אָפגעשיידט נור אין די יאָרן 1 און 2 און 4 און 5 נאָך דעם שמיטה-יאָר (יעדעס 7-טע יאָר איז געווען שמיטה-יאָר). אין די יאָרן 3 און 6 האָט מען אנשטאָט מעשר שני גע-דארפן געבן „מעשר עני“, „דעם אַרימאנ'ס צענטל“. ווייל מען האָט דעמאָלס גע-דארפן אוועקגעבן דאָס דאָזיקע צענטל צו אַרימע לייט. אָבער וואָס האָט מען געטאָן מיט דעם מעשר שני? דער חומש דברים י"ד זאָגט, אז מען האָט געדארפן ברענגן

מסכת מעשר שני

פרק א

שלב

א מעשר שני אין מוכרין אותו, ולא שוקלין פנגרו, ולא יאמר ויין ממשבגין אותו, ואין מחליפין | אדם לחבירו בירושלים הילך יין

דעם דאזיקן מעשר, דעם מעשר שני (דעם נאמען מעשר שני געפינט מען ניט אין חומש) צום אָרט, וואָס גאָט האָט אויסדערוויילט, און דאָרט אים עסן; און אזוי ווי דאָס אָרט איז געווען אין ירושלים, האָט מען דעם מעשר שני געדארפן ברענגן קיין ירושלים און דאָרט אים עסן. דאָס הייסט, מען האָט קיינעם ניט געדארפן אוועקגעבן דעם מעשר שני; דער בעל הבית אליין האָט עס געקאָנט עסן, אָבער נור אין ירושלים, ניט אויסער דער שטאָט פון ירושלים.

דער חומש דאָרט זאָגט אויך, אז אויב מען איז ווייט פון גאָטס אָרט (פון ירושלים) און עס איז שווער צו פירן אהין די תבואות און פרוכטן, זאָל מען דעם מעשר שני אויסקויפן, אויסלייזן מיט געלט. למשל דער מעשר שני איז ווערט געווען פיר שקלים זאָל מען אים אויסלייזן פאר פיר שקלים; עס ווערט געלערנט פון דער תורה, אז דער בעל הבית דארף צו-געבן נאָך א פיפטל, דאָס הייסט אייגענטליך א פערטל, א פיפטן שקל, אזוי אז צוזאמען זאָל אנשטאט פיר שקלים זיין פינף שקלים. דעריבער הייסט דער פיפטער שקל א פיפטל א „חומש“. נאָכדעם ווי מען האָט אויסגעלייזט דעם מעשר שני מיט געלט, ווערט די תבואה צי די פרוכטן אויס מעשר שני און מען מעג זיי שוין עסן אומגעטום; אָבער אנשטאט זיי ווערט דאָס געלט מעשר שני, און מען דארף עס אוועקפירן קיין ירושלים און דאָרט קויפן דערפאר צו עסן און צו טרינקן און אויך אייל צו שמירן זיך דעם קערפער. דאָס דאָזיקע אויסקויפן, אויסלייזן תבואה פון מעשר שני פאר געלט הייסט אין דער משנה „פדיון“, אויסלייזונג „פודין“, מען לייזט אויס, אָדער „מחליין“, אויסלייזן.

דער מעשר שני איז באַטראַכט געוואָרן פאר הייליק, און די מסכת מעשר שני לערנט די דינים, וואָס מען מעג טאָן מיט דעם מעשר שני און וואָס ניט. מעשר שני טאָר מען ניט עסן בטומאה. עס ווערט אין דער מסכת אויך געלערנט די דינים פון „ביעור פון מעשרות“, פון אויסרוימען מעשרות פון הויז ארויס און פון „וידוין“ זאָגן נאָכן אויסרוימען די מעשרות. עס ווערן אויך געלערנט די דינים פון כרם רבעי (פון „פערט-יאַריקן גאַרטן“). מיר וועלן די אַלע זאָכן דערקלערן, יעדן דין אויף זיין אָרט אין דער משנה.

פרק א

א. מעשר שני, מעשר שני טאָר מען ניט פארקויפן. מען טאָר ניט פארקויפן די תבואה פון מעשר שני צו אן אנדערן, און נעמען דערפאר געלט, אפילו דער קויפער זאָל די תבואה אוועקפירן קיין ירושלים און עסן. ווי מיר האָבן געזאָגט אין דער הקדמה צו דער מסכתא מעג מען מעשר שני אויסלייזן מיט געלט, און דעמאָלט ווערט דאָס געלט מעשר שני, אָבער פארקויפן, אז די תבואה זאָל ווייטער בלייבן מעשר שני און דער פארקויפער זאָל נעמען דערפאר געלט, טאָר מען ניט. ואין מחשכין, און מען טאָר אים אויך ניט אוועקגעבן פאר א משכון. אויב מען באַרגט געלט טאָר מען ניט געבן מעשר שני פאר א משכון, ואין מחליפין, מען טאָר אים ניט אויסטוישן. ניט נור פאר-קויפן פאר געלט טאָר מען ניט, נאָר מען טאָר אויך ניט אוועקגעבן דעם מעשר שני און נעמען דערפאר אנדערע זאָכן, ולא שוקלין, מען טאָר ניט אפּוועגן קייגן אים. מען טאָר ניט באַנצן דעם מעשר שני אלס א געוויכט. למשל, אז איינער האָט געלט פון מעשר שני, א סלע, וואָס מען ווייסט, אז ער וועגט א סלע, טאָר מען ניט נוצן אים פאר אַ געוויכט און אפּוועגן מיט אים אן אנדערע זאָך; ווייל דאָס הייסט מבזה געווען דעם מעשר שני, ולא יאמר, און איינער טאָר ניט זאָגן צום אנדערן אין ירושלים: „נאָדיר ויין און געב מיר אייל“, ווען צוויי מענטשן האָבן אין ירושלים מעשר שני, איינער ויין און דער צווייטער אייל, טאָר איינער ניט זאָגן צום צווייטן; איך וועל דיר געבן

וְתָן לִי שְׂמֶן, וְכֵן שְׂאֵר כָּל הַפִּירוֹת, | תָּמִים חֵי וְלֹא בַעַל מוֹם חֵי וְשָׁחוּט,
 אֲבָל נֹתֵנִן זֶה לְזֶה מִתְּנַת חֲנָם. | וְאִין מְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה. הַבְּכוֹר,
 בַּמְּעֵשֶׁר בְּהֶמָּה, אִין מוֹכְרִין אוֹתוֹ | מוֹכְרִים אוֹתוֹ תָּמִים חֵי, וּבַעַל מוֹם

מיינ מעשר שני און דו געב מיר דיינ מעשר שני". וכן שאר, און דאָס (טאָר מען ניט טאָן) אויך מיט אנדערע פרוכטן (פון מעשר שני). פון וויין און אייל דארף מען אָפּשיידן מעשר שני ווייל די תורה האָט געהייסן; עס איז „מדאורייתא“, א געבאָט פון דער תורה. עס זיינען אָבער פאראן טייל פרוכטן, וואָס לויט דער תורה איז מען ניט מחויב אָפּצושיידן פון זיי מעשר שני (און אויך ניט אנדערע מעשרות) נאָר די חכמים, די „רבנן“ האָבן געהייסן, זאָגט די משנה, אז אויך מיט דעם מעשר שני פון אַזעלכע פרוכטן וואָס איז מדרבנן, טאָר מען אויך ניט. אבּל נותנין, אָבער זיי מעגן (אין יִרֵר-שליס) געבן איינער דעם צווייטן א מתנה בחינם. מען טאָר נאָר ניט זאָגן; „נאדיר אייל און דו געב מיר וויין“; אָבער ניט זאָגנדיק, מעג איינער געבן דעם צווייטן א מתנה זיין מעשר-שני-אייל, און יענער מעג אים געבן א מתנה זיין מעשר-שני-וויין. די מפרשים זאָגן אויפן יסוד פון ירושלמי, אז נור לויט דער מיינונג פון דעם תנא (ר' מאיר) וואָס זאָגט, אז אַ מתנה הייסט ניט ווי פארקויפט, מעג מען געבן מעשר שני א מתנה; אָבער לויט דער מיינונג, אז אַ מתנה הייסט יאָ ווי פארקויפט, מיינט דאָ די משנה, אז איינער מעג איינלאָדן דעם צווייטן צו זיך צו עסן מיט אים צוזאמען דעם מעשר שני, אָבער אוועקגעבן א מתנה טאָר מען ניט.

ב. מעשר בהמה, מעשר, וואָס מען שיידט אָפּ פון בהמות, טאָר מען ניט פאר קויפן ווען ער איז גאַנץ, לעבעדיקערהייט. אין חומש ויקרא כ"ז ווערט געזאָגט, אז ווען עס ווערן געבוירן צען בהמות (כשר'ע בהמות, ווי שעפסן, קעלבער) זאָל מען א צענטל, איין בהמה פון יעדע צען, אָפּשיידן מעשר, און דאָס הייסט „מעשר בהמה“. דער דאָזיקער מעשר בהמה איז הייליק און מען דארף אים פירן קיין ירושלים און מקריב זיין אלס א קרבן (דאָס בלוט און פעט) אויפן מזבח אין בית המקדש, און דאָס פלייש פון אים ווערט געגעסן אין ירושלים. דאָס איז ווען דער מעשר בהמה איז גאַנץ, האָט ניט קיין פעלער. אויב אָבער די בהמה, וואָס איז געוואָרן מעשר, האָט באַקומען אַ פעלער, איז געוואָרן א בעל מום, און מען טאָר זי ניט מקריב זיין אלס א קרבן, מעג מען זי שעכטן אומעטום און עסן אומעטום. אזוי ווי די משנה לערנט דאָ וועגן מעשר שני, אז מען טאָר אים ניט פארקויפן, לערנט די משנה, אז אויך מעשר בהמה טאָר מען ניט פארקויפן ווען ער איז גאַנץ, לעבעדיגערהייט; אייגנטליך, אויך ניט ווען ער איז געשאַכטן, ולא בעל מום, און (מען טאָר אים, דעם מעשר בהמה) אויך ניט פאר-קויפן ווען ער איז א בעל מום, סיי ווען ער לעבט, סיי ווען ער איז געשאַכטן. דער בעל הבית פון דעם מעשר בהמה מיט דעם מום, מעג אים שעכטן און אליין עסן דאָס פלייש, אָבער פארקויפן אים, סיי לעבעדיגערהייט, סיי דאָס פלייש ווען ער איז גע-שאַכטן, טאָר ער ניט. ואין מקדשין, און מען טאָר ניט מקדש זיין מיט אים קיין פרוי. איינע פון די וועגן ווי אזוי מען איז מקדש א פרוי, איז ווען דער מאן גיט איר געלט אָדער א זאך, וואָס האָט די ווערט פון געלט (מינדעסטנס א פרוטה) און ער זאָגט צו איר, „הרי את מקודשת לי“. זאָגט די משנה, אז מען קאָן ניט געבן די מעשר בהמה צו א פרוי און דערמיט איר מקדש זיין; ווייל דאָס הייסט ווי ער וואַלט פארקויפט די מעשר בהמה צו דער פרוי און דאָס טאָר מען דאָך ניט. הבכור, א בכור (א בהמה) מעג מען פארקויפן ווען ער איז גאַנץ, לעבעדיקערהייט, און ווען ער איז א בעל-מום לעבעדיקערהייט און געשאַכטענערהייט, און מען קאָן מיט אים מקדש זיין אַ פרוי. דאָס ערשטע שעפסל אָדער קעלבל וואָס ווערט געבוירן, הייסט „בכור“, און מען דארף עס אוועקגעבן צום כהן. דער כהן דארף דעם בכור מקריב זיין אין בית המקדש (דאָס בלוט און דאָס פעט) און דער כהן עסט דאָס פלייש. אויב דער בכור איז געוואָרן א בעל

חַי וְשָׁחוּט, וּמִקְדָּשֵׁי בֵּן הָאִשָּׁה. אֵין
 מַחֲלִיץ מְעַשֵּׂר שְׁנֵי עַל אֲסִימוֹן. לֹא
 עַל הַמִּטְבֵּעַ שְׂאִינוּ יוֹצֵא, וְלֹא עַל
 הַמְּעוֹת שְׂאִינָן בְּרִשְׁוֹתָיו: גַּ הַלֹּאֲמֵן

מוב, האט באקומען א פעלער, מעג מען אים שעכטן אומעטום און יעדער (ניט דוקא א כהן) מעג עסן דאס פלייש. זאגט די משנה, אז דער בכור געהערט צום כהן ווי זיינס א פרויוואט אייגנטום, און דער כהן מעג אים פארקויפן ווען ער איז גאנץ, לעבעדיקער הייט, און ווען ער איז א בעל מום סיי לעבעדיקערהייט סיי געשאכטענערהייט, און ער מעג מיט אים מקדש זיין א פרוי. די מפרשים באמערקן דאביי, אז די משנה מיינט ניט אין דער צייט ווען דאס בית המקדש איז געשטאנען, מחמת דעמאלס האט מען א בכור, ווען ער איז געווען גאנץ און מען האט אים געקאנט מקריב זיין, ניט געטארט פארקויפן. אין מחללין, מען טאר ניט ארויטוישן (אויסלייזן) מעשר שני אויף א אסימון (א מטבע, וועלכע האט ניט קיין צורה, א גליאטע מטבע, אן שום אויפשריפט, אָדער צייכן), און אויך ניט אויף א מטבע, וועלכע „גייט ניט“ (וואָס מען קאָן ניט אויסגעבן, וואָס ווערט ניט אָנגענומען) און אויך ניט אויף געלט, וואָס ער האָט ניט אין זײַן רשות. מיר האָבן געזאָגט אין דער הקדמה צו דער מסכתא, אז די פרוכטן פון מעשר שני קאָן מען אויסטוישן אויף געלט, און דעמאלס ווערן די פרוכטן אויס מעשר שני און מען קאָן זיי עסן אומטום, און דאָס געלט ווערט מעשר שני, און מען פירט עס קיין ירושלים און דאָרט קויפט מען דערפאר עסנווארג. זאָגט די משנה, אז דאָס געלט, אויף וועלכן מען טוישט אויס (מחללין, אויסטוישן, מחמת די פרוכטן פון מעשר שני ווערן פשוטע פרוכטן, חולין), דארף זיין גוט געלט. עס טאָר ניט זיין א מטבע אסימון, אויף וועלכער עס איז ניט פאראן קיין צורה, קיין צייכן; כאָטש עפעס קאָן מען באַקומען פאר אזא מטבע, אָבער קיין גוט געלט איז עס ניט. עס טאָר ניט זיין געלט פון אן אנדער לאַנד, וואָס אין ארץ ישראל גייט עס ניט און מען מוז עס פירן אין יענעם לאַנד, כדי עס אויסצוטוישן. עס טאָר אויך ניט זיין געלט, צו וועלכן עס איז שווער צוצוקומען, און דער בעל הבית פון מעשר שני האָט עס ניט אין זײַן רשות. די גמרא בבא קמא צײַה גיט דערויף א ביישפּיל, למשל, איינעם איז ארויסגעפאלן געלט אין ים אריין, און כאָטש מען קאָן דינגן מענטשן, וועלכע זאָלן זיך אראַפּלאָזן און ארויסנעמען דאָס געלט, טאָר מען דערויף ניט אויסטוישן מעשר שני. ר' בנימין מוספיא אין „מוסף הערוך“ זאָגט, אז „אסימון“ איז דאָס גריכישע וואָרט „אסימאָן“, וואָס איז דער טייטש „אָן א צייכן“.

ג. הלוקח בהמה, אז איינער קויפט (פאר מעשר שני געלט) א בהמה אויף מקריב צו זיין שלמים (פון קרבן שלמים איז מען מקריב אויפן מזבח נור דאָס בלוט און דאָס פעט, און יעדער, אפילו ניט קיין כהן, מעג עסן דאָס פלייש אין גאנץ ירושלים), אָדער א חיה (א הירש וכדומה, וואָס מען טאָר ניט מקריב זיין אלס קרבן) אויף צו עסן סתם פלייש (בשר תאווה, ניט קיין קרבן), ווערט די פעל (פון דער בהמה אָדער פון דער חיה) חולין (עס איז ניט קיין מעשר שני), און כאָטש די פעל איז ווערט מער פון פלייש. רשי אין פסחים ז' זאָגט, אז דער עיקר מצוה פון מעשר-שני-געלט איז געווען צו קויפן דערפאר אין ירושלים א בהמה און ברענגן איר א קרבן שלמים, און איר פלייש עסן אין ירושלים. דעריבער אויב מען האָט געקויפט א בהמה פאר מעשר-שני-געלט איז עס געווען פאר א קרבן שלמים. אויב אָבער מען האָט געקויפט א חיה, א כשר'ע, וואָס מען מעג עסן איר פלייש, אָבער אלס קרבן ברענגן קאָן מען איר ניט, ווי למשל א הירש, האָט מען סתם געגעסן דאָס פלייש, ניט ווי פון א קרבן. דאָס הייסט „בשר תאווה“, פון חומש דברים י"ב („כי תאווה נפשך לאכל בשר“). זאָגט די משנה, אז די פעל פון דער בהמה אָדער פון דער חיה, הייסט ניט קיין מעשר שני, און מען מעג איר פאר-

סתומות, יצא קנגן לחולין, האגוזים | שלמים, בהמה לכשר מאנה, לא
 והשקדים יצאו קליפיהם לחולין, | יצא העור לחולין, פהי זין פתוחות
 התמד עד שלא החמיץ, אינו נלקח | או סתומות, מקום שדרפן למכר
 בכסף מעשר, ומשהחמיץ נלקח | פתוחות, לא יצא קנגן לחולין, סלי
 בכסף מעשר; ד' הלוקם חיה לזכחי | זתים וסלי עגבים עם הפלי, לא יצאו

קויפן, און טאן מיטן געלט וואס מען וויל, ארויספירן עס פון ירושלים, קויפן וואס
 מען וויל, עס איז חולין, און אפילו ווען די פעל איז ווערט מער פון פלייש, איז זי אויך
 חולין, ניט קיין מעשר שני, כדי י"ג, אז (איינער האט געקויפט פאר מעשר שני געלט)
 קרוגן וויין פארמאכטע, דארט, וואו עס איז דער שטייגער צו פארקויפן פארמאכטע,
 ווערט דער קרוג (קנגן), איז דאס זעלבע וואס "כד", "קרוג" חולין, דעם וויין
 טרינקט מען אויס אלס מעשר שני אין ירושלים, און דעם קרוג מעג מען פארקויפן
 און דאס געלט איז חולין, ניט קיין מעשר שני, וועגן אפענע קרוגן וויין אדער וועגן
 אזא ארט, וואו עס איז ניט דער שטייגער צו פארקויפן פארמאכטע, וועט די משנה
 לערנען ווייטער אין משנה ד', האגוזים והשקדים, אויב (ער האט געקויפט) ניס אדער
 מאנדלן, איז זייער שאַלעכץ חולין, מען מעג פארקויפן די שאַלעכץ און דאס געלט איז
 ניט קיין מעשר שני, התמד, וויין-וואסער (וואסער, וואס מען גיסט ארויף אויף שאַלעכץ
 און קערנדלעך פון וויינטרויבן אדער אויף וויין-היוון) איידער דער תמד איז געוואָרן
 זויער (באַקומען דעם טעם פון וויין) טאָר מען אים ניט קויפן פאר מעשר-שני-געלט,
 אָבער ווען ער איז זען געוואָרן זויער, מעג מען אים קויפן פאר מעשר שני געלט,
 וועגן "תמד" האָבן מיר געזעכען פריער אין מסכתא מעשרות פרק ה' משנה ו', די
 משנה לערנט דאָ, אז כאַטש וואסער קאָן מען ניט קויפן פאר מעשר שני געלט אויף
 צו טרינקן אין ירושלים, אָבער וויין-וואסער, תמד, נאָכדעם ווי ער האָט באַקומען
 דעם טעם פון וויין, מעג מען אים יאָ קויפן פאר מעשר שני געלט, ווייל ער הייסט וויין,

ד. הלוקח חיה, אז איינער קויפט (פאר מעשר-שני-געלט) א חיה צו ברענגן זי
 פאר אַ קרבן שלמים (און א חיה קאָן מען דאָך ניט ברענגן פאר א קרבן), אָדער אַ
 בהמה כדי צו עסן סתם פלייש (ניט פאר א קרבן), און דער דין איז, אז ווען מען
 קויפט פאר מעשר-שני-געלט א בהמה, דארף מען זי יאָ ברענגן פאר א קרבן), ווערט
 די פעל ניט חולין, די מפרשים טייטשן, אז דאָס מיינט מען, אז דער גאנצער קויף איז
 ניט קיין קויף, און ניט נאָר די פעל ווערט ניט קיין חולין, נאָר דאָס הייסט ניט בכלל
 קיין קויף, און מען מוז פאר דעם מעשר שני געלט נאָכאמאל קויפן אנדערע עסנווארג
 לויט דער דין, כדי יין פתוחות, אויב (מען האָט געקויפט פאר מעשר שני געלט) אפענע
 קרוגן מיט וויין, אָדער פארמאכטע קרוגן מיט וויין אין אן אָרט, וואו ס'איז דער שטייגער
 צו פארקויפן זיי אָפענע, ווערט דער קרוג (קנגן) איז דאָס זעלבע וואָס "כד" קרוג)
 ניט קיין חולין, ווייל ביי אָפענע קרוגן מיט וויין פארקויפט מען ניט געוויינטליך די
 קרוגן, און מען פארקויפט נאָר דעם וויין אליין; און דעריבער אז מען האָט גענומען
 אויך די קרוגן, הייסט עס, אז מען האָט געקויפט צוויי באזונדערע זאכן פאר דעם
 מעשר שני געלט; וויין און קרוגן, און דעריבער האָבן די קרוגן דעם דין ווי מעשר שני
 געלט, און מען מוז פאר דעם געלט, וויפיל די קרוגן זענען ווערט, קויפן עסנווארג און
 זיי עסן לויטן דין פון מעשר שני, דאָס זעלבע איז אויך אויב מען קויפט אפילו פאר-
 מאַכטע קרוגן מיט וויין אין אזא אָרט, וואו עס איז דער שטייגער זיי צו פארקויפן
 אָפענע, הייסט עס אויך, ווי ער האָט געקויפט די קרוגן באזונדער, און מען מוז פאר
 דעם געלט-ווערט פון די קרוגן קויפן עסנווארג און עסן אַלס מעשר שני,
 סלי זיתים, אז (איינער קויפט פאר מעשר שני געלט) קוישן מיט איילבירטן אָדער קוישן
 מיט וויינטרויבן צוזאמען מיט דער כלי (מיט די קוישן), ווערט דאָס געלט פון דער
 כלי (קוישן) ניט קיין חולין, ווייל עס איז דער שטייגער צו פארקויפן איילבירטן און
 וויינטרויבן אָן די קוישן, און דערפאר הייסט עס, אז ער האָט געקויפט דעם קויש

דמי הפלי לחולין: ה הלוקח מים, ומלח, ופירות המחקרים לקרקע, או פירות שאינן יכולין להגיע לירושלים, לא קנה מעשר. הלוקח פירות, שזוג יחזרו דמים למקומן, מזיר יעלו ויאכלו במקום, ואם אין מקדש ירקבו: ו הלוקח בהמה,

באזונדער, און ער מוז דעריבער פאר דעם געלט וויפיל די קוישן זענען ווערט קויפן עסנווארג און זיי עסן אלס מעשר שני.

ה. הלוקח מים ומלח, אז איינער קויפט (פאר מעשר שני געלט) וואסער אדער זאלץ, אדער פרוכטן וועלכע זענען נאך באהאפטן צו דער ערד (נאכניט אפגעריסן), אדער פרוכטן, וועלכע קאנען ניט קומען קיין ירושלים (זיי וועלן קאליע ווערן אין וועג), האט דאס ניט געקויפט דעם מעשר שני. דער קויף פאר מעשר שני איז ניט קיין קויף, און די אלע זאכן בלייבן ווייטער חולין, און מען מוז פאר דעם געלט קויפן אנהייב דערע עסנווארג אלס מעשר שני. הלוקח פירות, אז איינער קויפט אויסער ירושלים, פאר מעשר שני געלט) פרוכטן בשוגג (ער האט ניט געוואוסט, אז עס איז מעשר שני געלט) זאל דאס געלט צוריקגיין צו זיין ארט. דער קויף איז ניט קיין קויף, און דער פאר-קויפער דארף צוריק נעמען די פרוכטן און צוריקגעבן דעם קויפער דאס געלט. מויד, אויב ער האט יא געוואוסט (אז עס איז מעשר שני געלט) זאל מען די פרוכטן אוועק-פירן און זיי זאלן געגעסן ווערן אין ארט (במקום, דאס הייסט אין ירושלים). ווייל דער דין איז, אז אויב מען קויפט אויסער ירושלים פאר מעשר-שני-געלט פרוכטן, וועלכע זענען טהור און מען מעג זיי עסן אלס מעשר שני אין ירושלים, טאר מען זיי ניט אויסטוישן מער אויף קיין געלט, נאר מען מוז זיי אוועקפירן קיין ירושלים, ואס אין, און אויב עס איז ניטא קיין בית המקדש, זאלן זיי פארפילט ווערן. מען טאר זיי ניט פירן קיין ירושלים און דארט עסן, ווייל אן א בית המקדש טאר מען ניט עסן אין ירושלים מעשר שני.

ו. הלוקח בהמה, אז איינער קויפט (אויסער ירושלים, פאר מעשר-שני-געלט) א בהמה בשוגג (ער האט ניט געוואוסט, אז עס איז מעשר-שני-געלט) דארף דאס געלט צוריקגיין צו זיין ארט (דער קויף איז ניט גילטיק), אויב ער איז געווען א מזיד (ער האט געוואוסט, אז עס איז מעשר-שני-געלט) זאל די בהמה אוועקגעפירט און געגעסן ווערן אין ארט (אין ירושלים); און אויב עס איז ניטא דער בית המקדש זאל מען זי (די בהמה) באגרעבן צוזאמען מיט איר פעל. עס איז דערזעלבער דין וואס אין דער פריעריקער משנה, נאר דא דארף מען ווארטן ביז די בהמה וועט שטארבן און מען מוז איר באגרעבן מיט דער פעל, און מען טאר אויך פון דער פעל ניט קיין הנאה האבן.

ז. אין לוקחין, מען טאר ניט קויפן קיין שקלאפן אדער דינסטן, אדער פעלדער, אדער א בהמה טמאה (בהמה וואס איז ניט כשר צום עסן) פון מעשר-שני-געלט. ווייל די אלע זאכן קאנען מען ניט עסן, און די תורה (אין דברים י"ד) האט געזאגט, אז מען זאל קויפן פאר געלט פון מעשר שני נאר וואס מען קאנען עסן אדער טרינקן (און אויך אייל צום שמירן זיך דעם קערפער מעג מען). ואס לקח, און אויב מען האט יא געקויפט, זאל מען עסן קיין זיי (פאר זייער געלט-ווערט). אויב מען האט געקויפט, מוז מען פאר דעם זעלבן געלט פון מעשר שני, וואס מען האט אויסגעגעבן אויף זיי, קויפן עסנווארג און עסן אין ירושלים לויט די דינים פון מעשר שני. די מפרשים זאגן, אז די משנה זאגט ניט דא, ווי אין דער פריעריקער משנה, אז דער קויף איז קיין קויף ניט און מען זאל אפנעמען צוריק דאס געלט, ווייל דא מיינט מען אין פאל, ווען דער פארקויפער איז ניטא, אין מביאין, מען טאר ניט ברענגן (קיין קרבנות), טויבן

<p>חטאות, וְאֲשָׁמוֹת, מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְאִם הִבִּיא יֹאכֵל כֹּהֵן לְאֲכִילָהּ וְלִשְׁתֵּיהָ כָּל שֶׁהוּא חוּץ לְאֲכִילָהּ וְלִשְׁתֵּיהָ כָּל שֶׁהוּא חוּץ לְאֲכִילָהּ וְלִשְׁתֵּיהָ</p>	<p>חטאות, וְאֲשָׁמוֹת, מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְאִם הִבִּיא יֹאכֵל כֹּהֵן לְאֲכִילָהּ וְלִשְׁתֵּיהָ כָּל שֶׁהוּא חוּץ לְאֲכִילָהּ וְלִשְׁתֵּיהָ</p>
--	--

פרק ב

<p>לא יסוד יין וחומץ, אכל סך הוא את השמן, אין מפטמין שמן של מעשר שני, ואין לוקחין בדמי מעשר שני שמן מפטם, אכל מפטם הוא</p>	<p>א מעשר שני נתן לאכילה, ולשתיה, ולסיבה, לאכול דבר שדרפו לאכול, ולשתות דבר שדרפו לשתות, ולסוד דבר שדרפו לסוד.</p>
--	--

פֶּאֶר פֶּאֶר זָבִים (קִינֵי זָבִים), אֲדַעַר טוֹיב־פֶּאֶר פֶּאֶר זָבִים, אֲדַעַר טוֹיב־פֶּאֶר פֶּאֶר קִימפֶּע־טאַרִינֶס, אֲדַעַר חֲטָאוֹת אִוֹן אֲשָׁמוֹת, פֿון מעשר־שני־געלט. אז א מאנספערזאן האָט אן אומריינע פליסיקייט (א זב), אָדער א פרוי האָט אן אומריינע פליסיקייט (זבה) און זיי ווערן ריין דארפן זיי ברענגן אלס קרבן א פֶּאֶר טוֹיב; דָּאָס הייסט „קן“, א „נעסט“. א פֶּאֶר טוֹיב, דָּאָס זעלבע דארף אָ קימפעטאַרין ברענגן אלס קרבן א פֶּאֶר טוֹיב. אויב איינער טוט א הארבע עבירה בשוגג (למשל ער איז מחלל שבת) דארף ער ברענגן א קרבן חטאת; עס זענען פאראן טייל עבירות, פאר וועלכע מען דארף ברענגן א קרבן אשם. זאָגט די משנה, אז אויב דער בעל הבית פון מעשר שני מעל דארף ברענגן איינעם פון די דאָזיקע קרבנות, טאָר ער דעם קרבן ניט קויפן פון מעשר שני געלט דארף ברענגן איינעם און אויב ער האָט יאָ געבראַכט, מוז ער עסן קייגן זיי. ער מוז קויפן אנדער עסנווארג פאר אזוי פיל געלט, וויפיל דער מעשר שני האָט באַטראָפן, און דאָס עסן אין ירושלים אלס מעשר שני. זה הכלל, דאָס איז דער כלל, אז (אויב מען קויפט) עפיס, וואָס איז ניט צום עסן, אָדער צום טרינקן אָדער צום שמירן (זיך דעם קערפער), פון מעשר שני געלט, זאָל מען עסן קייגן אים. מען מוז אין אזא פאל קויפן עסנווארג פאר אזוי פיל געלט וויפיל דער מעשר־שני האָט באַטראָפן, און עסן אין ירושלים לויט די דינים פון מעשר שני.

פרק ב

א. מעשר שני, מעשר שני איז געגעבן (איז דערלויבט צו פֶּאַרנוצן) צום עסן און צום טרינקן און צום שמירן (זיך דעם קערפער). מען מעג פֶּאַרנוצן מעשר שני נאָר פאר די דאָזיקע זאַכן; אָבער פאר אנדערע זאַכן, ווי למשל פארבן, טאָר מען ניט. לאַכול, עסן דארף מען א זאך, וואָס איז דער שטייגער צו עסן. דער ברטנורא טייטשט אז אויב מען האָט געקויפט פאר מעשר־שני־געלט למשל ברויט און עס איז פארשימלט געוואָרן, איז מען ניט מחויב עס צו עסן; און אויך אז מען טאָרניט עסן, למשל, רויע ווייץ־קערנדלעך פון מעשר שני, מחמת עס איז ניט דער שטייגער צו עסן זיי רוייערהייט. לסוף, מען מעג שמירן דאָס וואָס איז דער שטייגער צו שמירן, מען זאָל ניט שמירן (דעם קערפער) מיט וויין אָדער עסיק (פון מעשר שני), אָבער מען מעג שמירן (דעם קערפער) מיט אייל. כאַטש אייל קאָן מען דאָך אויך עסן, אָבער ווייל עס איז דער עטיי־גער צו באַנוצן אייל צום שמירן, מעג מען זיך שמירן מיט מעשר־שני־אייל. אָבער וויין אָדער עסיק, כאַטש עס טרעפט זיך אמאָל, אז מענטשן שמירן זייער קערפער דער־מיט, אָבער ווייל געוויינטליך ווערן זיי גענוצט צום טרינקן, טאָר מען ניט שמירן זיך מיט זיי, אויב זיי זענען פון מעשר שני. אין מפטמין, מען טאָר ניט אריינטאָן געווינדן אין אייל פון מעשר שני. דער ר"ש זאָגט, ווייל דער מעשר־שני־אייל זאפט זיך אריין אין די געווינדן (בשמים) און ער ווערט פארלוירן, און מען טאָר ניט פארניכטן מעשר שני. דער רמבם זאָגט, אז אייל, וואָס איז געווינדט, ווערט קאליע זיין טעם, און מען עסט אים ניט גערן, ואין לוקחין, און מען טאָר ניט קויפן פאר מעשר־שני־געלט גער ווירצן אייל (אייל, אין וועלכן עס זענען אריינגעטאָן בשמים). ווייל נור מפניקים, ספֿע־

את הניזן, נפל לתוכו רבש ותבלין, והשביחה, השבחה לפי חשבון, דגים שנתבשלו עם הקפלוטות של מעשר שני, והשביחה, השבחה לפי חשבון, וכל שאין שבהו נפר השבחה לשני;

ציעלע מענטשן, נוצן עס, און פאר מעשר-שני געלט דארף מען קויפן נור דאס וואס אלע נוצן, אבל מפתס, אָבער מען מעג אריינטאָן געוויירצן אין וויין (פון מעשר שני), ווייל מען טרינקט דעם געוויירצטן וויין צוזאמען מיט די בשמים און דער מעשר שני וויין איז דעריבער ניט קאליע געוואָרן. נפל, אויב אין וויין פון מעשר שני איז אריינגעפאלן האַניק און געוויירצן (תבלין) און זיי האָבן דעם וויין בעסער געמאַכט (און ער איז געוואָרן ווערט מער געלט) איז די פארבעסערונג לויט חשבון. אויב למשל דער וויין פון מעשר שני (אויסער ירושלים), איז ווערט צוויי שקלים, און דער האַניק און די געוויירצן זענען צוזאמען ווערט איין שקל, און נאָכדעם ווי דער האַניק און די געוויירצן זענען אריינגעפאלן אין וויין, איז דער וויין געוואָרן אזוי פארבעסערט, אז ער איז ווערט פיר שקלים, איז דער דין, אז אויב מען וויל איצט אויסלייזן דעם מעשר-שני וויין, רעכנט מען צו, לויט חשבון, וויפיל דער וויין איז געוואָרן מער ווערט. אזוי ווי דער וויין האָט דאָך באַטראַפן צוויי דריטל פון דעם גאנצן געמיש (וויין, האַניק און געוויירצן), רעכנט מען אויך איצט דעם ווערט פון וויין פאר צוויי דריטל פון גאנצן ווערט, דאָס הייסט צוויי דריטל פון פיר שקלים, דאָס איז צוויי שקלים און צוויי דריטל פון א שקל. דגים, פיש (פון חולין) וואָס זענען געקאכט געוואָרן מיט לויך-ציבעלעס (קפלוטות) פון מעשר שני, און זיי זענען דאָרף פארבעסערט געוואָרן (געוואָרן ווערט מער געלט), איז די פארבעסערונג לויט חשבון. עס איז דאָס זעלבע וואָס מיר האָבן געהאַט פריער אין דער משנה, אויב די ציבעלעס האָבן געקאכט איין שקל און די פיש צוויי שקלים און איצט זענען זיי פארבעסערט געוואָרן און זענען ווערט צוזאמען פיר שקלים, דארף מען רעכענען, אז די ציבעלעס פון מעשר שני האָבן איצט די ווערט פון איין שקל און א דריטל שקל. עיסה, טייג פון מעשר שני (ווייץ פון מעשר שני, וואָס מען האָט געמאַלט, געמאַכט מעל און דערפון טייג) וואָס מען האָט געבאַקן (און דאָביי פארנוצט האַלץ) און עס איז געוואָרן פארבעסערט (גער-וואָרן ווערט מער געלט), איז די גאנצע פארבעסערונג פאר דעם מעשר שני. אויב דאָס טייג האָט פארן באַקן געקאכט צוויי שקלים און דאָס האַלץ א שקל, און נאָכן באַקן איז דאָס ברויט ווערט פיר שקלים, ווערט עס גערעכנט, אז דער מעשר שני קאכט דריי שקלים. אזוי טייטשט די „משנה ראשונה“. דער טעם איז, ווייל דאָס האַלץ איז דאָך ניט פאראן אין ברויט, עס האָט נור געהאַלפן צום באַקן דאָס ברויט, און דעריבער רעכנט מען ניט אויף דעם האַלץ קיין פארדינסט, און פון די 4 שקלים גייט אראָפּ נור 1 שקל פאר דעם האַלץ. דער „תפארת ישראל“ זאָגט (און אזוי ווייזט אויס אויך פון ברטנורא), אז מען רעכנט אינגאנצן ניט אראָפּ אפילו וויפיל דאָס האַלץ האָט גע-קאָסט, און אין אונזער משל דארף די גאנצע פיר שקלים זיין פאר מעשר שני. זה הכלל, דאָס איז דער כלל, אלץ, וואָס די פארבעסערונג ווערט דערקענט, איז די פארבעסערונג לויט חשבון, אָבער אלץ, וואָס די פארבעסערונג ווערט ניט דערקענט, געהערט די פארבעסערונג צום מעשר שני. דער דאָזיקער כלל פון דער משנה איז א דערקלערונג צו די פריעריקע דינים. ביי וויין געמישט מיט האַניק און געוויירצן אָדער ביי ציבעלעס מיט פיש, דערקענט מען דאָך אין דעם געמיש די זאך, וואָס איז צוגעמישט געוואָרן פון חולין (דעם האַניק און די געוויירצן, און די פיש) וועלכע האָבן געמאַכט, אז עס זאָל טייערער ווערן, דעריבער צעטיילט מען די „פארבעסערונג“, דאָס געלט, וואָס איז טייערער געוואָרן, לויט דעם חשבון, אָבער ביי האַלץ, איז דאָך דאָס האַלץ ניט פאר-ראן אין ברויט, מען דערקענט דאָך עס ניט אין ברויט, דעריבער געהערט די גאנצע פארבעסערונג צום מעשר שני.

ב' ר' שמעון זאגט, אין סבין ש'מן של מעשר שני בירושלים, וחכמים מתירין, אמרו לו לר' שמעון, אם הקל בתרומה חמורה, לא נקל במעשר שני הקל? אמר להם (מה) לא אם הקל בתרומה החמורה,

מקום שהקל בפרשינים ובתלתן, נקל במעשר שני הקל, מקום שלא הקל בפרשינים ובתלתן; ג' תלתן של מעשר שני תאכל צמחונים, ושל תרומה, בשאי כל מעשיה בטהרה חוץ מחסיפתה, ובהיא כל

ב. ר' שמעון זאגט, אז מען טאר ניט שמירן (דעם קערפער) מיט אייל פון מעשר שני אין ירושלים. ווייל ער האלט, אז מעשר שני מעג מען נאר עסן און טרינקן, אבער ניט שמירן, וחכמים, אבער די חכמים זענען מתיר. זיי האלטן, אז שמירן איז אזוי ווי טרינקן (סיכה כשתייה). אמרו לו, האבן די חכמים געזאגט צו ר' שמעון, אויב מען האט מיקל געווען (צו מעגן שמירן זיך מיט אייל) ביי תרומה, וואס איז הארב (ווייל תרומה טאר דאך א ישראל ניט עסן), זאל מען ניט מיקל זיין (צו מעגן שמירן זיך מיט אייל) ביי מעשר שני, וואס איז גרינג (א ישראל מעג דאך עסן מעשר שני)? די חכמים האבן דא געפרעגט ר' שמעון די קשיא פון א קל-יחומר, פון „גרינג און הארב“, מה דאך תרומה, וואס א ישראל טאר ניט עסן, מעג א כהן זיך שמירן מיט אייל פון תרומה, מכל שכן מעשר שני, וואס א ישראל מעג עסן, דארף מען דאך א ודאי מעגן זיך שמירן מיט מעשר-שני-אייל? אמר להם, האט ר' שמעון זיי געענטפערט: מה לא, פארוואס ניט? אויב מיר האבן מיקל געווען ביי דער הארבער תרומה (צו מעגן שמירן זיך מיט אייל), וואו מען האט אויך מיקל געווען בנוגע וויקע (כרשינים) און גריכישן היי (תלתן), זאלן מיר מ'קל זיין ביי דער גרינגער מעשר שני (צו מעגן שמירן זיך מיט אייל), וואו מען האט ניט מיקל געווען בנוגע וויקע און גריכיש היי? ! ר' שמעון זאגט, אז עס איז טאקע ריכטיק, דאס אין טייל זאכן איז תרומה הארבער פון מעשר שני, ווייל א ישראל טאר ניט עסן קיין תרומה, און מעשר שני מעג ער יא עסן. אבער עס זענען פאראן זאכן, אין וועלכע מעשר שני איז הארבער פון תרומה; למשל ביי וויקע (כרשינים) און גריכישן היי (תלתן). דאס זענען צוויי פלאנצונגן, וואס מענטשן עסן זייער ווייניק, און ווי מיר וועלן לערנען ווייטער אין דער משנה ג' איז מען מער אפגעהיטן צו עסן וויקע און גריכישן היי פון מעשר שני בטהרה, מיט רייני-קייט, ווי מען איז אפגעהיטן מיט וויקע און גריכישן היי פון תרומה. דעריבער, זאגט ר' שמעון, קאן אויך זיין, אז שמירן זיך מיט אייל פון תרומה זאל מען יא מעגן, און מיט מעשר-שני-אייל זאל מען ניט טארן.

ג. תלתן, גריכיש היי פון מעשר שני זאל מען עסן ווען עס איז נאך א גרינג פלאנץ („צמחונים“). „תלתן“ איז אזא פלאנץ, וואס ווערט אנגערופן „פענום גרע-קום“, און דערפון אויך „פענוגריק“, וואס איז דער טייטש „גריכיש היי“. ווייל די בלעטער גייען אין דרייען, דעריבער הייסט עס אין לשון קודש „תלתן“, פון אראמע-אישן ווארט „תלת“, „דריי“. ווען עס איז גריין, יונג, פייכט, נאך-וואס אפגעשניטן („צמחונים“ פון ווארט „צמח“, „שפראצן“), ווערט עס נאך אביסל געגעסן דורך מענטשן. אבער ווען עס ליגט לענגער, און עס ווערט טרוקן, ווערט עס כמעט אינגאנצן ניט געגעסן דורך מענטשן, נאר מען באנוצט צו געבן צו עסן צו בהמות. אמאל פלעגט מען זיך רייבן דערמיט די האר פון קאפ און אזוי ארום רייניגן דעם קאפ; דאס האט געהייסן „חפיפה“, רייבן זיך דעם קאפ. דאס נעמען תרומה און מעשר שני דערפון איז נור ווייל טיילמאל עסן עס מענטשן. זאגט די משנה אז אויב מען האט תלתן פון מעשר שני, צעמט זיך דערמיט דעם קאפ, נאר מענטשן דארפן עס עסן ווען עס בהמות אדער רייבן זיך דערמיט דעם קאפ, נאר מענטשן דארפן עס עסן ווען עס איז נאך גריין, צמחונים, און מענטשן קאנען עס נאך עסן. ושל תרומה, און אויב מען האט תלתן פון תרומה, זאגן די בית שמואי, אז אלץ וואס מען טוט דערמיט דארף זיין בטהרה, א חוץ דאס רייבן זיך דערמיט דעם קאפ. דער דין איז, אז תרומה טאר מען

מַעֲשֵׂהָ בְּטוֹמָאָה חוּץ מִשְׂרִיטָהּ: | צְמַחֲזֵנִים, וְנִכְנְסִין לִירוּשָׁלַם וְיִצְאִים.
 ד' פְּרִשְׁיָי מַעֲשֵׂר שְׁנֵי יִאָכְלוּ | נְטֻמָּאוֹר' טְרַפּוֹן אֹמְרִי תִתְחַלְקוּ לְעֹסוֹת.

ניט עסן איידער מען וואשט זיך די הענט; אפילו ניט דוקא צו עסן ברויט פון תרומה, נאך אויך צו פרוכטן פון תרומה מוז מען זיך וואשן די הענט. אויך אגריירן תרומה מיט ניט געוואשענע הענט טאך מען ניט. כאטש די תרומה פון גריכישע היי איז ניט קיין פולשטענדיקע תרומה (ווייל עס איז דאך באמת ניט קיין עסן פאר מענטשן). פונדעסטוועגן זאגט די בית שמאי, אז אלץ וואס מען טוט מיט דער תרומה, למשל עסן דארף זיין בטהרה, מען דארף צוערשט זיך וואשן די הענט. א חוץ ווען מען גייט זיך רייבן דעם קאפ מיט דער תלתן-תרומה; דעמאלס דארף מען זיך ניט וואשן די הענט. ובית הלל, אבער די בית הלל זאגן, אז אלץ וואס מען טוט דערמיט מעג זיין בטומאה (דא מיינט מען „בטומאה“, ניט „מטמא זיין“, נאך מיט אומגעוואשענע הענט) א חוץ איינווייךן (די תלתן תרומה אין וואסער). די בית הלל האלטן, אז די תלתן-תרומה האט אין זיך א זייער שוואכע הייליקייט און דעריבער מעג מען איהר אפילו עסן מיט ניט געוואשענע הענט; אבער איינווייךן אין וואסער טאך מען ניט מיט קיין אומגעוואשענע הענט. ווייל ווען דער תלתן רירט אן וואסער ווערט ער מוכשר צו ווערן טמא (קיין עסנווארג קאן ניט ווערן טמא סיידן ער רירט אן פריער וואסער אדער טייל אנדערע פליסיקייטן, און דאס הייסט „הכשר“), און אז מען וועט אגריירן מיט אומ-געוואשענע הענט די תלתן-תרומה נאכדעם ווי עס האט אנגערירט וואסער, וועט עס טאקע ווערן טמא. ווייל סתם הענט זענען טמא בנוגע אגריירן תרומה. און אויף אזוי פיל האט די תלתן-תרומה קדושה, אז מען זאל איר ניט טארן מטמא זיין.

ד. כרשיני, וויקע (כרשינים) פון מעשר שני דארף געגעסן ווערן ווען זי איז נאך א גרינע פלאנץ. עס איז צוליב דעמוזעלבן טעם, וואס מיר האט פריער אין דער משנה ג' געלערנט בנוגע תלתן פון מעשר שני. אויב וויקע ווערט ווייניק געגעסן דורך מענטשן (מער דורך בהמות), און אויך מער ווען זי איז נאך-וואס אפגעשניטן, ווייך, גרין, מען פלעגט עס אמאל נוצן צום רייבן זיך דערמיט דעם קערפער. אבער מען עסט עס מער ווי תלתן, דעריבער זאל מען עס עסן ווען עס איז נור-וואס געווארן אפגעשניטן, ונכנסים, און מען פירט זי (די מעשר שני-וויקע) אריין קיין ירושלים און מען מעג זי צוריק ארויספירן (פון ירושלים). דער דין איז ביי אלע אנדערע פרוכטן פון מעשר שני, אז ווען מען פירט זי אריין קיין ירושלים, טאך מען זיי פון דארט ניט מער ארויספירן. אבער ביי מעשר שני פון וויקע האט מען מיקל געווען, אז מען זאל יא מעגן ארויספירן, ווייל עס האט ניט אזוי פיל די קדושה פון מעשר שני. נטמא, אויב וויקע פון מעשר שני איז טמא געווארן, זאגט ר' טרפון, אז מען זאל זי פונאנדערטיילן אויף קליינע שטיקלעך (קלענער פון דער גרויס פון אן איי) אין אנדערע טייגן. אבער די חכמים זאגן, אז מען זאל זי אויסלייזן. דער דין איז אז מעשר שני אין ירושלים טאך מען ניט אויסלייזן מיט געלט. אבער אויב מעשר שני אין ירושלים איז טמא געווארן און קיין טמא-מעשר-שני טאך מען ניט עסן, האט מען מתיר געמאכט אז מען זאל עס אויסלייזן מיט געלט, כדי דער טמא-דיקער מעשר שני זאל ווערן חולין און מען מעג עס דעמאלס עסן, און דאס געלט ווערט מעשר שני און מען דארף דערפאר קויפן טהור-עסנווארג און עס עסן אין ירושלים. זאגט ר' טרפון, אז ווייל וויקע איז דאך באמת ניט קיין מאכל פאר מענטשן, דעריבער טאך מען ניט אויסלייזן קיין וויקע-מעשר-שני אפילו ווען עס איז טמא געווארן, מחמת עס איז פאראן א דין, אז „אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים“, מען טאך ניט אויסלייזן קיין הייליקע זאכן כדי צו געבן זיי צו עסן צו הינט אדער צו בהמות. דעריבער זאגט ר' טרפון, אז מען זאל צוטיילן די טמא-וויקע (דאס מעל, וואס מען מאלט פון דער וויקע) אויף קליינע שטיקלעך, וואס יעדעס פון זיי איז ניט גרויס ווי אן איי, און מען זאל יעדעס שטיקל אריינ-טאן אין א טייל פון טהור-טייג און אזוי דאס עסן. מען האט ניט מורא צו האבן, אז דאס שטיקל טמא וויקע וועט מטמא זיין דעם טהור-טייג. מחמת א שטיקל עסן וואס

וְחִבָּא יִפְדוּ, וְשֵׁל תְּרוּמָה, בְּשֵׁא שׁוּרִין
 וְשִׁפִּין בְּטַהֲרָה וּמֵאֲכִילִין בְּטוּמְאָה,
 וּבִהֵ"א שׁוּרִין בְּטַהֲרָה וְשִׁפִּין וּמֵאֲכִילִין
 בְּטוּמְאָה, שְׁמַאי אָמַר, יֵאָבְלוּ צְרִידֵי,
 ר' עֲקִיבָא אָמַר כָּל מַעֲשֵׂיהֶן בְּטוּמְאָה;

איז קלענער פון אן איי (פחות מכביצה) איז ניט מטמא. אָבער די חכמים זאָגן, אז מען מעג יאָ אויסלייזן מעשר-שני-וויקע, אויב זי איז טמא געוואָרן. ושל תרומה, אויב איי- נער האָט (וויקע) פון תרומה, זאָגן די בית שמאי, אז מען מעג זי ווייקן און רייבן זיך (דערמיט דעם קערפער) נאָר בטהרה (מען זאָל זיך פריער וואשן די הענט). אָבער צו עסן (דער בהמה) מעג מען אויך בטומאה (ווען מען האָט זיך ניט געוואשן די הענט). די בית שמאי האָלטן, אז ווען דער מענטש באנוצט די תרומה-וויקע פאר זיך דארף ער זיין נזהר צו וואשן זיך די הענט פריער, אפילו ווען ער עסט ניט די וויקע, נאָר ער רייבט זיך דערמיט דעם קערפער; אָבער ווען ער גיט צו עסן די וויקע-תרומה א בהמה דארף ער זיך ניט וואשן די הענט. ובית הלל, אָבער די בית הלל זאָגן, אז ווייקן (די וויקע-תרומה) דארף מען בטהרה. נאָר מיט געוואשענע הענט, ווייל ווי מיר האָבן פריער אין משנה ג' געזאָגט, ווערט די וויקע, אָנרינדק וואסער, מוכשר צו ווערן טמא, און ווען מען רירט זי אָן מיט אומגעוואשענע הענט איז מען זי מטמא; וּשְׁפִיךְ אָבער רייבן זיך דעם קערפער און געבן צו עסן (א בהמה) מעג מען בטומאה (מיט אומ- געוואשענע הענט). ווייל די בית הלל האָלטן, אָז וויקע-תרומה האָט ניט אין זיך אזוי פיל תרומה-קדושה, אז מען זאָל דארפן זיך וואשן דערצו די הענט אפילו ווען די וויקע אליין האָט ניט אָנגערירט קיין וואסער. שמאי זאָגט, אז וויקע-תרומה זאָל מען עסן נור טריקנענערהייט (צריד). ווען מען וויל עסן וויקע-תרומה זאָל מען זי ניט ווייקן און ניט קנעטן, ווייל דערמיט ווערט זי מוכשר אָנצונעמען טומאה, און ווייל עס איז דאָך וויקע- תרומה וועט מען ניט זיין נזהר מיט איר און מען וועט זי אָננעמען מיט אומגעוואשענע הענט; דעריבער זאָל מען זי עסן טרוקן. ר' עֲקִיבָא זאָגט, אז אלץ וואָס מען טוט מיט וויקע-תרומה קאָן זיין בטומאה (מיט אומגעוואשענע הענט). לויט ר' עֲקִיבָא מעג מען אפילו ווייקן אין וואסער וויקע-תרומה מיט אומגעוואשענע הענט; ער האָלט, אָז די תרומה פון וויקע האָט ניט אין זיך קיין גרויסע הייליקייט פון תרומה, ווייל זי איז דער עיקר אַ מאַכל פאַר בהמות.

ה. מעות חולין, אויב געלט פון חולין און געלט פון מעשר שני האָבן זיך אויס- געטיט (און מען ווייסט ניט וועלכע איז פון חולין און וועלכע פון מעשר שני). איז וואָס ער קלויבט-אויף (איינצלנע מטבעות) צוערשט, האָט ער אויפגעקליבן פאר מעשר שני, ביז ער פארענדיקט (באָקומט דאָס גאנצע געלט פון מעשר שני), און דאָס אייב- ריקע איז חולין. דער ירושלמי זאָגט, אז ער דארף אויך זאָגן „אויב דאָס געלט איז מעשר שני איז גוט, און אויב ניט, זאָל דאָס מעשר-געלט זיין אויסגעטוישט אויף דאָס דאָזיקע געלט“; ממילא איז שוין דאָס איבריגע געלט חולין. ואם בלל וחפן, אויב ער האָט (ניט אויפגעקליבן) די איינצלנע מטבעות, נאָר ער האָט) אויסגעמישט די אלע געלטער און ער האָט ארויסגענומען פון זיי אַ פולע האַנט מיט געלט („חפן“ איז פון „מלוא חפניו“, א פולע האַנט), דארף עס ווערן (פונאָדערגעטיילט) לויט חשבון. אויב למשל עס איז געווען 100 שקלים פון מעשר שני, און 200 שקלים פון חולין, און אין דער האַנט האָט ער 30 שקלים, זאָל ער געבן איין דריטל (10 שקלים) פאר מעשר שני, און צוויי דריטל (20 חולים) פאר חולין. דער ירושלמי זאָגט, אז אויך דאָ דארף ער זאָגן דאָס זעלבע, וואָס מיר האָבן געגעבן פריער אין דער משנה, אז אויב עס איז חולין-געלט זאָל דערויף ווערן אויסגעטוישט דאָס מעשר שני געלט, וואו עס זאָל זיך ניט געפינען. זה הכלל, דאָס איז דער כלל, אלץ וואָס ווערט צונויפגעקליבן

וְהִנְחַלְלִין לְפִי חֻשְׁבוֹן: וְ סֵלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְשֶׁל חוֹלִין שְׁנֵתְעָרְבוּ. מביא בְּסֵלַע מְעוֹת, וְאוֹמֵר סֵלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי בְּכָל מְקוֹם שֶׁהָיָא, מְחוּלְלָת עַל הַמְּעוֹת הָאֵלֶּיךָ, וְכוּנֵר.

אֵת הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן וּמְחַלְלֵן עֲלֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁאִמְרוּ מְחַלְלֵין כֶּסֶף עַל נְחוּשֶׁת מְדוּחָק, וְלֹא שִׁתְּקִים בּוֹ, אֲלָא חוֹזֵר וּמְחַלְלֵם עַל הַכֶּסֶף: וְ בִשְׂאֵל לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם אֵת סֵלְעֵי

געהערט צו מעשר שני, און אלץ וואָס איז צונויפגעמישט איז לויט חשבון, דער כלל דערקלערט דעם פריערדיקן דין פון דער משנה. דער ירושלמי זאָגט דערויף, אז מען מיינט דאָ ניט נאָר „ובללים“, „אויסגעמישטע“, נאָר אויך „נחפנים“, אָנגענומענע אין א האַנט־הויפּן, ווי די משנה האָט פריער געזאָגט.

ו. סלע, אויב אַ סלע (א זילבערנע מטבע, וואָס האָט געהייסן „סלע“) פון מעשר שני, און אַ סלע פון חולין זענען געוואָרן צוזאמען אויסגעמישט, זאָל ער ברענגן מעות (קופערנע מטבעות) די ווערט פון א סלע, און ער זאָל זאָגן: „דער סלע פון מעשר שני, וואו ער געפינט זיך, זאָל ווערן אויסגעטוישט אויף די דאָזיקע מעות“, און ער קלויבט אויס (פון די צוויי אויסגעמישטע סלעים) דעם בעסערן סלע, און ער טוישט אויס די מעות אויף דעם דאָזיקן (בעסערן) סלע. כדי צו פארשטיין די משנה דארף מען וויסן, אז לויט דעם דין טאָר מען ניט אויסטוישן זילבער־געלט פון מעשר שני אויף קופער־געלט, סיידן ווען מען קאָן זיך קיין אנדערע עצה ניט געבן. דעריבער ווייל אַ סלע איז א זילבערנע מטבע, און ער האָט ניט קיין אנדער זילבער געלט צו קאָנען מאַכן דעם אויסטויש, זאָגט די משנה, אז ער מעג נעמען קופערנע מטבעות, וואָס הייסן „מעות“, און אויסטוישן אויף זיי דעם אויסגעמישטן סלע פון מעשר שני; די קופערנע מטבעות ווערן מעשר שני, און די צוויי אויסגעמישטע סלעים ווערן חולין, אָבער אזוי ווי עס זענען פאראן בעסערע סלעים און ערגערע (א זילבערנע סלע, וועלכער איז אביסל אָפּגעריבן, איז ווערט געווען ווינציקער פון אַ גוטן סלע), זאָגט די משנה, אז דערנאָך טוישט ער אויס צוריק די קופערנע מעות אויף דעם בעסערן סלע פון די צוויי אויסגעמישטע סלעים. און דער דאָזיקער סלע איז מעשר שני, פאר־וואָס מעג מען טאקע דאָ יאָ אויסטוישן זילבער געלט פון מעשר שני אויף קופער געלט? זאָגט די משנה; מפני שאמרו, ווייל די חכמים האָבן געזאָגט, אז מען מעג אויס־טוישן זילבער־געלט (פון מעשר שני) אויף קופער־געלט, ווען מען מוז (מדוחק, ווען עס איז ניטאָ קיין אנדערע עצה). איצט זאָגט די משנה, אז דערמיט מיינט מען ניט, אז די קופערנע מעות בלייבן מעשר שני; ולא שיתקיים, און ניט, אז עס זאָל אזוי בלייבן (די קופערנע מעות זאָלן בלייבן מעשר שני). נאָר ער טוישט זיי אויס צוריק אויף זילבער־געלט. ער טוישט צוריק אויס די מעות אויף דעם בעסערן זילבערנעם סלע, און דער בעסערער זילבערנער סלע ווערט מעשר שני. דער ר"ש פרעגט: צו־וואָס דארף ער ברענגן קופערנע מעות, ער קאָן דאָך גלייך ארויסנעמען דעם בעסערן סלע און זאָגן: „אויב דאָס איז דער מעשר־שני־סלע איז גוט, און אויב ניט איז דאָך דער אנדערער סלע מעשר שני, זאָל ער ווערן אויסגעטוישט אויף דעם דאָזיקן סלע, זאָגט דער ר"ש, אז מען האָט מורא, טאָמער וועט ער ארויסנעמען איין סלע פון די געמישטע און ער וועט ניט זאָגן, און ער וועט ניט מאַכן דעם אויסטויש.

ז. בית שמאי זאָגן, אז מען טאָר ניט מאַכן (אויסטוישן) סלעים פון מעשר שני גאָלדענע רענדלעך, אויב איינער האָט א סך זילבערנע סלעים פון מעשר שני טאָר ער זיי ניט אויסטוישן אויף גאָלדענע רענדלעך, דיני ר' זאָב, כדי זיי צו פירן קיין ירושלים. די גמרא אין בבא מציעא מ"ה זאָגט, אז דער טעם איז „שמא ישהה עליותיו“, טאָמער וועט ער אָפּלייגן דאָס גיין קיין ירושלים ביז עס וועט זיך אים צו־

דינרי זָהב, וְכִיָּה מִתִּירִין. אָמַר ר' עקיבא, אֲנִי עֲשִׂיתִי לְרַבִּי גַמְלִיאֵל וְלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֶת כֶּסֶף דִּינָרֵי זָהָב; ח הַפּוֹרְטָא סָלַע מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנִי,

בְּשֵׁא בְּכָל הַסָּלַע מְעוֹת, וּבִהֵא בְּשֶׁקֶל כֶּסֶף וּבְשֶׁקֶל מְעוֹת. ר' מאיר אומר, אִין מִחֲלָלִין כֶּסֶף וּפִירוֹת עַל הַכֶּסֶף, וְחֲכָמִים מִתִּירִין; ח הַפּוֹרְטָא

נויפקלייבן גענוג זילבערנע סלעים כדי אויסצוטוישן אויף גאלדענע רענדלעך. ובית הלל, אָבער די בית הלל זענען מתיר. זיי האַלטן אז מען דארף ניט מורא האָבן, טאַמער וועט ער אַפּלייגן דאָס גיין קיין ירושלים. אמר ר' עקיבא, האָט ר' עקיבא געזאָגט: אִין האָב געמאַכט (אויסגעטוישט) פאר רבן גמליאל און ר' יהושע פון זייערע זילבער-געלט (פון מעשר שני) גאלדענע רענדלעך. וועגן די מטבעות, סלע, שקל, דינר, מעות, וועלן מיר געבן באַלד אין דער גאַנטער משנה ח'.

ח. הַפּוֹרְטָא, אז איינער (וועלכער האָט מעשר שני קופער-געלט, מעות, און וויל עס פירן קיין ירושלים און עס איז אים שווער צו פירן אזוי פיל קופער-געלט און ער) וויל אויסטוישן אויף אַ (זילבערנעם) סלע די מעות (קופער-געלט) פון מעשר שני, זאָגן די בית שמאי, אז ער מעג נעמען א גאנצן סלע פאר די מעות, און די בית הלל זאָגן, אז נור א שקל (א האַלבן סלע) זילבער-געלט, און פאר א שקל (א האַלבן סלע) מעות (קופער-געלט). צוערשט לאַמיר דערקלערן וואָס די מטבעות זענען געווען. אין חומש געפינען מיר די מטבע „שקל“. דאָס איז געווען א זילבערנע מטבע. שפע־טער, אין דער משנה, ווערט דער „שקל“ פון חומש אָנגערופן „סלע“. דער „סלע“ איז געווען א זילבערנע מטבע, און א האַלבער סלע, וועלכער איז אויך געווען פון זילבער, האָט אין דער משנה געהייסן „שקל“ (דער „שקל“ פון דער משנה איז א העלפט פון דעם שקל אין חומש). דער שקל פון דער משנה האָט געקאָנט געטוישט ווערן אויף קלענער זילבער געלט, דהיינו, אויף צוויי „דינר“ (דאָס וואָרט „דינר“ איז א גריכיש-לאטייניש וואָרט „דענאריוס“). מיר זעען דעריבער, אַז דער „סלע“ איז באַשטאַנען פון צוויי שקלים, און יעדער „שקל“ איז באַשטאַנען פון צוויי זילבערנע „דינרים“. דאָס איז אלץ געווען זילבער-געלט. „מעות“ איז געווען דער נאָמען פאר קופער-געלט. (כאָטש עס איז אויך געווען אזילבערנע מעה). זאָגט דאָ די משנה, אז איינער וויל אויסטוישן קופער געלט (מעות) פון מעשר שני אויף א זילבערנעם סלע, כדי אים צו פירן קיין ירושלים, זאָגן די בית שמאי, אז ער מעג אויסטוישן די גאנצע קופער-געלט אויף איין זילבערנעם סלע, און די בית הלל זאָגן, אז ער מעג נור אויסטוישן אַ העלפט פון קופער געלט אויף אַ זילבערנעם שקל, און די אַנדערע העלפט זאָל ער מיטפירן קיין ירושלים מעות קופער-געלט. ווייל די בית הלל האַלטן, אז עס איז וויכ-טיק צו ברענגן קיין ירושלים קליינע קופער-געלט, כדי מען זאָל עס דאָרט קאָנען קריגן און מען זאָל עס ניט דארפן זוכן און באַצאָלן דערפאר מער ווי עס דאָרט קאָנען. דאָס וואָרט „הפורט“ איז איינגטליך דער טייטש פארקערט, „אויסטוישן א סלע זילבער געלט אויף קופער געלט“ (פון וואָרט „פרוטה“, די קלענסטע קופער-מטבע); אָבער דאָ באַנוצט די משנה דאָס וואָרט „הפורט“ ווי „המצרף“, „צונויפנעמען“, אויס-טוישן א סך קליין-געלט אויף גרויסער מטבע. ר' מאיר זאָגט, אז מען טאָר ניט אויס-טוישן זילבער-געלט און פרוכטן (ביידע פון מעשר שני) אויף זילבער-געלט. אויב איי-נער האָט א האַלבן דינר זילבער געלט מעשר שני און האָט אויך פרוכטן מעשר שני וואָס האָט דעם ווערט פון א האַלבן דינר, טאָר ער זיי ביידע ניט אויסטוישן אויף איין דינר. ווייל ער האַלט, אַז מען טאָר ניט אויסטוישן געלט אויף געלט, און כאָטש אַ העלפט דערפון זענען דאָך פרוכטן, און פרוכטן פון מעשר שני מעג מען דאָך יאָ אויס-טוישן אויף געלט, פונדעסטוועגן טאָר מען דאָ אויך ניט, צוליב דעם האלבן דינר געלט. וחכמים, אָבער די חכמים זענען מתיר. ווייל זיי האַלטן אז צוליב דעם וואָס עס זענען פאראן ווייניק פרוכטן מעג מען צו זיי צו-לייגן פאר א האלבן דינר געלט און צוזאמען אויסטוישן אויף א דינר.

סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם, בְּשֵׁא בְּכָל הַסֶּלַע מְעוֹת, וּבְהֵא בְּשֶׁקֶל כֶּסֶף וּבְשֶׁקֶל מְעוֹת. הַדְּנִין כִּפְנֵי חֲכָמִים אֲמֹרִים, בְּשֶׁלֶשֶׁה דִּינָרִים כֶּסֶף וּבְדִינָר מְעוֹת. ר' עֲקִיבָא אָמַר בְּשֶׁלֶשֶׁה דִּינָרִים כֶּסֶף וּבְרִבְעִית (כֶּסֶף רִבְעִית) מְעוֹת. ר' טַרְפוֹן אָמַר, אֲרֻכָּעָה אֶסְפְּרִי כֶּסֶף, שְׂמַאי אָמַר, יִנְחָזָה בְּחֻנּוֹת וַיֹּאכֵל כִּנְגָדָה; וּמִי שֶׁהָיוּ מִקְצַת בְּנֵי טַמְאִין וּמִקְצַתן טְהוֹרִין, מְנִיחַ אֶת הַסֶּלַע, וְאָמַר, מָה שֶׁהַטְּהוֹרִים שׁוֹתִים, סֶלַע זֶה

ט. הפורט, אז איינער וויל אויסטוישן א זילבערנעס) סלע פון מעשר שני אין ירושלים (אויף קופער-געלט), זאגן די בית שמאי, אז ער קאן אויסטוישן דעם גאנצן סלע אויף מעות (קופער-געלט); און די בית הלל זאגן, אז פאר א שקל (א האלבן סלע) זאל ער נעמען זילבער-געלט, און פאר א שקל (א האלבן סלע) זאל ער נעמען מעות (קופער-געלט). די בית הלל האבן מורא טאמער וועט ער אזוי שנעל ניט קאנען אויס-געבן אין ירושלים דאס גאנצע קופער-געלט, און דאס קופער-געלט ווען עס ליגט ווערט עס קאליע, הדנין לפני חכמים, די וואס זענען דן פאר די חכמים, זאגן, אז פאר דריי דינרים (דריי פערטל פון סלע, ווייל א סלע איז פיר דינרים) זאל ער נעמען זיל-בער-געלט, און פאר איין דינר (איין פערטל פון סלע) זאל ער נעמען מעות (קופער-געלט). מיטן טיטול „דנים לפני חכמים“, האט מען גערופן עטליכע תנאים אין דער ישיבה אין יבנה (אין דער צייט פון ר' גמליאל), וועלכע האבן ניט באקומען קיין סמיכה און זיי האבן ניט געהאט דעם טיטל „רבי“, און מען האט זיי גערופן בלויז מיט זייער נאמען אליין, און דער טייטש פון „דנים לפני חכמים“ איז „זיי האבן זיך מפלפל געווען פאר די חכמים“. די גמרא אין סנהדרין י"ז זאגט אז דאס זענען געווען שמעון בן עזאי, שמעון בן זומא, חנון המצרי, חנניה בן חכינאי, און לויט טייל אויך שמעון התימני, און לויט אנדערע אויך שמעון בן ננס. ר' עקיבא זאגט, אז פאר דריי דינרין זילבער, און פאר א פערטל (רביעית, א פירטל פון פירטן דינר) קופער-געלט. לויט ר' עקיבא דארף ער נעמען פאר דריי דינרין און דריי פערטל פון א דינר זילבער-געלט און נור פאר איין פערטל פון דינר, דאס הייסט פאר איין זעכצעטל פון סלע, מעג ער נעמען קופער-געלט. אזוי טייטשן דער ר"ש און דער ברטנורא. „רבעת“ און גורס „וברבעת“, און עס זאל האבן געווען א מטבע וואס האט געהייסן „רבעת“ און איז געווען א פערטל פון „שקל“, דאס הייסט אן אכטל פון סלע, און ר' עקיבא דער-לויבט צו נעמען פאר אן אכטל פון סלע קופער-געלט; אזוי טייטש אויך דער רמבם. ר' טרפון זאגט, אז ער זאל נעמען פיר „אספראי“ זילבער. עס איז געווען א זילבערנע גריכישע מטבע „אספראי“, און פינף „אספראים“ זענען געווען איין דינר. זאגט ר' טרפון, אז אויך פון פירטן דינר (דער סלע האט דאך פיר דינרין, איז די דריי דינרין מוזן זיכער זיין זילבער-געלט, און פון פירטן דינר) מוזן זיין פיר אספרי זילבער-געלט, און נאך פאר איין אספרי מעג ער נעמען קופער-געלט. שמאי זאגט, אז ער זאל (בכלל ניט אויסטוישן דעם סלע, נאך ער זאל) אים אוועקלייגן אין קראם (ביים קרעמער, וואס פארקויפט עסנווארג) און ער זאל עסן קיינן אים. ער זאל נעמען ביים קרעמער עסנווארג אזוי לאנג ביז ער וועט האבן אויפגעגעסן דעם סלע.

י. מי שהיו, אז ביי איינעם זענען געווען (אין ירושלים) טייל פון זיינע קינדער טמא, און טייל פון זיינע קינדער טהור, און ער וויל, אז אלע קינדער זאלן טרינקן פון איין קרוג וויין, און די טהור-קינדער מעגן טרינקן מעשר-שני-וויין, אבער די טמא-קינדער טארן ניט טרינקן קיין מעשר-שני-וויין, און ער האט א סלע פון מעשר שני, וואס מוט ער זאגט די משנה; מניח את הסלע, לייגט ער אַוונק דעם סלע (פון מעשר שני), און ער זאגט: „דאס (דער וויין) וואס די טהור-קינדער וועלן טרינקן, זאל דער זאזיקער מעשר-שני-סלע ווערן אויסגעטוישט דערויף (אויף דעם וויין)“; קומט אויס,

מחללת עליו, נמצאו טהורים וטמאין שותין מִכַּד אֶחָד :

פרק ג

א לא יאמר אדם לחבירו, העל את הפירות האלו לירושלים לחלק, אלא אומר לו, העלם שנאכלם ונשתם בירושלים, אכל נותנים זה לזה מתנת חנם; ב אין לוקחין תרומה בכסף מעשר, מפני שהוא ממעט באכילתו, ור' שמעון מתיר, אמר להם ר' שמעון, מה אם הקל בזבחי שלמים, שהוא מביא לידי פגול, ונותר, וטמא, לא נקל

אז די טהור-קינדער און די טמא-קינדער טרינקן פון איין קרוג. ווייל נור דער וויין וואס די טהור-קינדער טרינקן ווערט דאך אויסגעטוישט דורך דעם מעשר שני סלע; דאקייגן דער וויין, וואס די טמא קינדער טרינקן איז דאך חולין, ער איז דאך ניט אויס-געטוישט געווארן, און זיי מעגן אים דעריבער טרינקן. דער ירושלמי זאגט, אז די קרוג איז אַ ערדדענע, כלי חרס, און דער דין איז, אז ערדענע כלים ווערן ניט טמא ווען מען רירט זיי אָן פון דרויסן (מגבו) און דעריבער ווערט די קרוג ניט טמא ווען די טמא קינדער רירן אים אָן.

פרק ג

א. לא יאמר, עס זאל א מענטש ניט זאגן צו זיין פריינט: „פיר אוועק די דאזיקע פרוכטן (פון מעשר שני) קיין ירושלים, צו צוטיילן“. דער פריינט טאר ניט באקומען א חלק פון די פרוכטן אלס באַלוינונג פאר אוועקפירן קיין ירושלים, ווייל דאס הייסט ווי מען פארקויפט מעשר שני און ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין פרק א' משנה א' טאר מען מעשר שני ניט פארקויפן. אלא אומר לו, אָבער ער מעג אים זאָגן: „פיר זיי אוועק, כדי מיר זאלן זיי עסן און טרינקן אין ירושלים“. ווען ער זאָגט עס אזוי הייסט עס, אז ער לאדעט אים איין צו עסן צוזאמען מיט אים אין ירושלים, און ניט ווי ער באַצאָלט אים. אבל נותנים, אָבער מען מעג געבן איינער דעם אנדערן א מתנה בחינם. ווי מיר האָבן שוין געשריבן פריער פרק א' משנה א', איז פאראן א מיינונג, אז אויך א מתנה בחינם טאר מען ניט געבן, און מען מעג נור איינלאדן צום עסן.

ב. אין לוקחין, מען טאר ניט קויפן קיין תרומה פאר געלט פון מעשר שני, ווייל מען פארקלענערט די (מעגליכקייט) צו עסן. תרומה מעג עסן נאָר א כהן, און א ישראל טאר ניט עסן קיין תרומה; דאקייגן מעשר שני מעג עסן אויך א ישראל, אויך איז דער דין, אז איינער איז טמא געוואָרן און ער האָט זיך טובל געווען, מוז ער ווארטן ביז אווענט און ערשט דאמאלס מעג ער עסן תרומה; אָבער ביי טאָג, נאָך דער טבילה, טאר ער נאָכניט עסן קיין תרומה, דאָס הייסט א „טבול יום“, דער וואָס האָט זיך טובל געווען, אָבער עס איז נאָכניט געוואָרן נאָכט, עס איז נאָך בייטאָג. דאקייגן מעשר שני מעג מען עסן באַלד נאָכן טובל זיין, ווען מען איז א טבול יום. זאָגט די משנה, אז מען טאר ניט קויפן קיין תרומה פאר געלט פון מעשר שני, ווייל דערמיט פאר-קלענערט מען די מעגליכקייט פון עסן דעם מעשר שני. מחמת ניט א ישראל און ניט א טבול יום וועלן מעגן עסן די תרומה וואָס איז געקויפט געוואָרן פאר מעשר שני געלט, ור' שמעון, און ר' שמעון איז מתיר, האָט ר' שמעון צו זיי (צו די חכמים) געזאָגט: מה דאָך מען האָט מיקל געווען (און מתיר געמאכט צו קויפן פאר מעשר שני געלט) צו ברענגן קרבנות שלמים, כאָטש זיי קאָנען דאָך ווערן פיגול, אָדער נותר, אָדער טמא, זאָל מען ניט מיקל זיין (צו קויפן) תרומה? ווי מיר האָבן געלערנט פריער פרק א' משנה ג' קויפט מען פאר מעשר שני געלט א בהמה און מען ברענגט איר א קרבן

בַּתְרוּמָה? אָמְרוּ לוֹ, מָה אִם הַקֵּל | בְּיַד הַמְּעוֹת הַיְאֵלוּ מְחֻלָּלִים עַל
 בְּזֻכְחֵי שְׁלָמִים, שֶׁהֵן מְתַרְוֵן לְזָרִים, | פִּירוּתִיךָ, נִמְצָא זֶה אוֹכֵל פִּירוּתִי
 נִקְל בַּתְרוּמָה שֶׁהִיא אֲסוּרָה לְזָרִים; | בְּטַהֲרָהּ, וְהִלָּה עוֹשֶׂה צְרִיכּוֹ בְּמַעוֹתָיו.
 גַּם מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מַעוֹת בִּירוּשָׁלַיִם וְצָרִיךְ | וְלֹא יֵאמַר בֵּן לְעַם הָאָרֶץ, אֲלֵא
 לוֹ, וְלִחְבִּירוֹ פִּירוּת, אֲזַמְר לְחִבְרֵי, | בְּדַמָּי;

שלמים, און דאָס בלוט און פעט איז מען מקריב אין בית המקדש אויפ'ן מזבח און דאָס פלייש עסט מען (יעדער, אפילו א ישראל, מעג עסן שלמים-פלייש) אין ירושלים. דער דין אָבער איז, אז ווען מען ברענגט א קרבן און בעת מען איז מקריב דעם קרבן האָט מען א שלעכטע מחשבה, דהיינו, אז מען זאָל עסן דאָס קרבן-פלייש נאָך דער צייט וואָס מען מעג עס עסן, למשל ביי שלמים מעג מען עסן דאָס פלייש צוויי טעג און א נאכט (א טאָג, א נאכט און א טאָג) נאָכ'ן מקריב זיך, און מען האָט אין זינען, אז מען זאָל עס עסן דעם דריטן טאָג, הייסט אזא קרבן „פיגול“ (אומווערדיק) און מען טאָר דאָס שלמים-פלייש ניט עסן, דאָס זעלבע איז דער דין, אז אויב עס בלייבט איבער פלייש דעם 3-טן טאָג הייסט דאָס שלמים-פלייש „נותר“ און מען טאָר עס ניט עסן. דאָס זעלבע איז אויך דער דין, אז אויב דאָס פלייש רירט אָן א טמא זאך און עס ווערט טאָר מען דאָס שלמים-פלייש ניט עסן, פרעגט ר' שמעון, מה דאָך מען מעג קויפן פאר מעשר שני געלט א בהמה צו ברענגן קרבן שלמים, און ווען האָט ניט מורא, אז מען פארקלענערט דערמיט די מעגליכקייט צו עסן אין פאל ווען דאָס פלייש זאָל ווערן פיגול, אָדער נותר, אָדער טמא, דארף מען דאָך תרומה, וואָס קאָן ניט ווערן פיגול אָדער נותר (און אויך ניט טמא, ווייל ניט אלץ וואָס איז מטמא קרבן-פלייש איז מטמא תרומה), אודאי מעגן קויפן? אמרו לו, האָבן זיי געזאָגט צו אים (צו ר' שמעון): אויב מען האָט מ'קל געווען (מתיר געווען צו קויפן) שלמים-קרבנות, וואָס זיי זענען מותר (צום עסן) פאר א ישראל („זרים“ פרעמדע, ניט כהנים), זאָל מען מתיר זיין צו קויפן תרומה, וואָס איז אסור (צום עסן) פאר א ישראל? ! די חכמים זאָגן, אז מיט פארקלענערען די מעגליכקייט צו עסן מיינט מען ניט טאָמער וועט פאָרקומען עפיס א פסולע זאך, פיגול, צי נותר, נאָר מען מיינט, אז שוין באַלד ווערט דאָס עסן פארקלענערט, מחמת א ישראל טאָר שוין ניט עסן קיין תרומה.

ג. מי שהיו, אז איינער האָט (מעשר שני) געלט אין ירושלים, און ער דארף עס (דאָס געלט, אויסצוגעבן אויף אנדערע זאכן) און זיין פריינט האָט פרוכטן זאָגט ער צו זיין פריינט: „זאָל דאָס דאָזיקע געלט זיין אויסגעטוישט אויף דינע פרוכטן“. ממילא ווערט דאָס געלט חולין, אויס מעשר שני, און דעם פריינט'ס פרוכטן ווערן מעשר שני. ניט ער קויפט ביים פריינט די פרוכטן, נאָר די קדושה פון מעשר שני געען אריבער פון געלט אויף דעם פריינט'ס פרוכטן. דערפאר דארף דער פריינט זיין אָפֿ-געהיטן צו עסן די פרוכטן לויט אלע דינים פון מעשר שני, עסן זיי בטהרה. נמצא, קומט אויס, אז דער (פריינט) עסט זיינע פרוכטן בטהרה (ווי עס איז דער דין פון מעשר שני-פרוכטן), און דער דאָזיקער קאָן טאָן וואָס ער דארף מיט זיין געלט. ווייל דאָס געלט איז דאָך געוואָרן חולין, ולא יאמר, און ער זאָל אָזוי ניט זאָגן צו א עם האָרץ, סיידן ווען דער מעשר שני איז פון דמאי. אין מסכתא דמאי פרק ב' משנה ג' האָבן מיר געגעבן וועגן דעם קלאס מענטשן, עם האָרץ, וואָס זענען געווען אמאָל אין ארץ ישראל און זיי זענען ניט אָפּגעהיטן געווען אין די דינים פון מעשר אָפּשיידן און פון טומאה וטהרה. די משנה זאָגט דאָ, אז ער טאָר דאָס ניט זאָגן צו א עם האָרץ. וועלכער האָט פרוכטן, און אויסטוישן זיין מעשר שני געלט אויף דעם עם האָרץ'ס פרוכטן, ווייל דער עם האָרץ איז דאָך ניט אָפּגעהיטן און עס איז מורא צו האָבן טאָמער וועט ער עסן די מעשר שני פרוכטן ניט בטהרה. אָבער מען מעג עס זאָגן אפילו צו

ד פירות בירושלים ומעות
 במדינה, אומר הרי המעות ההם
 מחללין על פירות האלה. מעות
 בירושלים ופירות במדינה, אומר,
 הרי המעות האלו מחללין על
 פירות ההם, ובלבד שיעלו הפירות

א עם הארץ, אויב דאָס געלט איז געווען פון דמאי־מעשר־שני. מיר האָבן אין דער
 הקדמה צו מסכתא דמאי געגעבן, וואָס הייסט דמאי, דאָס איז תבואה צי פרוכטן,
 וועגן וועלכע מען איז ניט זיכער, צי מען האָט אָפגעשיידט דערפון מעשרות, און מען
 שיידט אָפּ פון זיי מעשר שני נאָר אַלס ספק. דעריבער איז דער דאָזיקער מעשר שני
 לייכטער, און מען מעג עס אויך אויסטוישן אויף א עם הארץ'ס פרוכטן.

ד. פירות בירושלים, אויב די פירות (פון זיין פריינט) זענען אין ירושלים, און
 דאָס (מעשר שני געלט) איז פאראן אויסער ירושלים (מדינה, מיניט מען אין דער
 פראָווינץ, ניט אין ירושלים), זאָגט ער: „זאָל יענע געלט זיין אויסגעטוישט אויף די
 דאָזיקע פרוכטן“. די משנה לערנט דאָ דעמזעלבן דין וואָס אין דער פריערדיקער
 משנה, נאָר אין דער פריערדיקער משנה זענען ביידע, סיי דאָס געלט און סיי די פרוכטן,
 אין ירושלים; דאקייגן דאָ איז דאָס געלט אין דער פראָווינץ, מדינה, און די פרוכטן
 אין ירושלים, און די משנה זאָגט, אז אויך אין אזא פאל מעג מען, מעות בירושלים,
 אויב דאָס (מעשר שני) געלט איז אין ירושלים און די פרוכטן אין דער פראָווינץ, זאָגט
 ער: „זאָל דאָס דאָזיקע געלט זיין אויסגעטוישט אויף יענע פרוכטן“. אָבער די פרוכטן
 דארפן ווערן ארויסגעפירט און געגעסן אין ירושלים. די דאָזיקע משנה לערנט, אז
 ביים אויסטויש מוזן ניט ביידע, דאָס געלט און די פרוכטן, זיין אין איין אָרט.

ה. מעות נכנסות, געלט (פון מעשר שני) גייען אריין קיין ירושלים און גייען
 ארויס, אָבער פרוכטן (פון מעשר שני), גייען אריין, אָבער זיי גייען ניט ארויס.
 אויב מען פירט אריין מעשר שני געלט קיין ירושלים, מעג מען עס צוריק ארויספירן
 פון ירושלים. אָבער פרוכטן פון מעשר שני, וואָס מען האָט אריינגעפירט קיין ירושלים,
 טאָר מען ניט מער ארויספירן, זיי מוזן בלייבן אין ירושלים. אין דער גמרא הייסט עס
 „מחיצות קולטות“, די מחיצות, די „מויערן פון ירושלים“, נעמען אריין, און זיי
 דערלויבן ניט, אז מען זאָל די פרוכטן ארויספירן. רבן שמעון בן גמליאל זאָגט, אז אויך
 פרוכטן גייען אריין און ארויס. דער ירושלמי זאָגט, אָז אויך רבן שמעון בן גמליאל
 האַלט, אז מען טאָר ניט מער אויסטוישן די פרוכטן, און מען מוז דיזעלבע פרוכטן
 צוריק אריינפירן קיין ירושלים; נאָר ער האַלט, אז מען מעג, למשל, תבואה פון מעשר
 שני ארויספירן פון ירושלים צו מאַלן און דערנאָך אריינפירן דאָס מעל קיין ירושלים.

ו. פירות, פרוכטן ביי וועלכע עס איז געענדיקט געוואָרן זייער ארבייט, און
 מען האָט זיי דורכגעפירט דורך ירושלים (מען האָט זיי אריינגעפירט קיין ירושלים
 און צוריק ארויסגעפירט פון שטאָט) דארף זייער מעשר שני צוריקגעפירט און געגעסן
 ווערן אין ירושלים. מיר האָבן געלערנט פריער אין מסכתא מעשרות פרק א' משנה ה'
 אז פרוכטן, ביי וועלכע עס איז שוין געענדיקט געוואָרן די גאנצע ארבייט ארום זיי,
 טאָר מען ניט עסן אומגע־מעשר'ט, מען מוז אָפשיידן פון זיי מעשר; זיי ווערן מחויב
 אין מעשר. מיר האָבן אויך פריער אין דער משנה געלערנט, אז פרוכטן פון מעשר
 שני, וואָס זיינען אריינגעפירט געוואָרן קיין ירושלים, טאָר מען ניט מער ארויספירן,
 און אויב מען האָט זיי ארויסגעפירט מוז מען זיי צוריק אריינפירן קיין ירושלים.
 לערנט דאָ די משנה, אז אויב מען האָט אריינגעפירט קיין ירושלים פרוכטן, ביי וועל-

שְׁלָהֶם וַיֹּאכַל בִּירוּשָׁלַיִם. וַיִּשְׁלַא נְגַמְרָה מְלֹאכְתָן. סְלֵי עֲנָבִים לַגֹּת, וְסְלֵי תְּאֵנִים לַמִּקְצָה, בִּשְׁׁא יַחֲזוֹר מְעֹשֶׁר שְׁנֵי שְׁלָהֶם וַיֹּאכַל בִּירוּשָׁלַיִם, וּבְהֵׁא יִפְדֶּה וַיֹּאכַל בְּכָל מְקוֹם. ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אָמַר מִשּׁוּם ר' יוֹסֵי, לֹא נִחְלְקוּ בִּשְׁׁ וּבְהֵׁה עַל פִּירוֹת

שְׁלָהֶם וַיֹּאכַל בִּירוּשָׁלַיִם. וַיִּשְׁלַא נְגַמְרָה מְלֹאכְתָן. מְעֹשֶׁר שְׁנֵי שְׁלָהֶם וַיֹּאכַל בְּכָל מְקוֹם, וְעַל מָה נִחְלְקוּ? עַל פִּירוֹת שֶׁנְּגַמְרָה מְלֹאכְתָן, שֶׁבִּשְׁׁא יַחֲזוֹר מְעֹשֶׁר שְׁנֵי שְׁלָהֶם וַיֹּאכַל בִּירוּשָׁלַיִם, וּבְהֵׁה יִפְדֶּה וַיֹּאכַל בְּכָל מְקוֹם וְסְדָמָאֵי נִבְנִים וַיִּוצֵא (נִפְדֶּה: ז אֵילָן שְׁהוּאֵי

כע מען האָט שוין פארענדיקט די ארבייט און מען דארף שוין אָפשיידן פון זיי מעשר שני, און מען האָט זיי צוריק ארויסגעפירט פון ירושלים, מוז מען דעם מעשר שני, וואָס מען וועט אָפשיידן פון זיי, פירן קיין ירושלים און זיי עסן, און מען קאָן ניט דעם דאָזיקן מעשר שני אויסטוישן אויף געלט און דאָס געלט ברענגן קיין ירושלים. כאָטש די פרוכטן זענען דאָך געווען אין ירושלים נאָר איידער מען האָט פון זיי אָפגעשיידט דעם מעשר שני, זאָגט מען, אז „מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיינ“, אז ווייל זיי זענען דאָך שוין געווען מחויב אין מעשר שני, מחמת די ארבייט ארום זיי איז דאָך שוין געווען פארענדיקט, הייסט עס, ווי דער מעשר שני וואָלט שוין געווען אָפגעשיידט, ושלא נגמרה, אויב אָבער ביי די פרוכטן (וואָס מען האָט ארבייטגעפירט קיין ירושלים און צוריק ארויסגעפירט) איז ניט געווען פארענדיקט די ארבייט, (למשל) קוישן וויינטרויבן וועלכע מען האָט געפירט צום וויינקעלטער (צו מאַכן וויין) אָדער קוישן פייגן צום מוקצה (צום ארט), וואו מען שפרייט זיי אויס צום טריקענען, זאָגן די בית שמאי, אז זייער מעשר שני דארף צוריקגיין און געגעסן ווערן אין ירושלים. די בית שמאי האַלטן, אז אפילו ווען ביי די פרוכטן איז נאָכניט געווען פארענדיקט די ארבייט און זיי זענען נאָכניט געווען מחויב אין מעשר שני, ווען מען האָט זיי אדורכגעפירט דורך ירושלים, מוז מען אויך דעם מעשר שני, וואָס מען וועט שפעטער אָפשיידן פון זיי, צוריקברענגן קיין ירושלים. ובית הלל, אָבער די בית הלל זאָגן, אז מען מעג דעם מעשר שני אויסלייזן און אים עסן אומעטום. אָבער דאָס געלט ווערט מעשר שני און מען פירט עס קיין ירושלים, און די פרוכטן קאָן מען עסן אומעטום. ר' שמעון בן יהודה זאָגט אין נאָמען פון ר' יוֹסֵי, אז די בית שמאי און די בית הלל זיינען ניט מחולק וועגן פרוכטן, וואָס די ארבייט ארום זיי איז ניט פארענדיקט (און וועגן אזעלכע פרוכטן האלטן ביידע) אז מען קאָן אויסלייזן זייער מעשר שני און אים עסן אומעטום. אין אזא פאל זענען אויך די בית שמאי מודה, אז ווייל ווען די פרוכטן זענען געווען אין ירושלים און מען האָט זיי צוריק אָרויסגעפירט האָבן זיי נאָכניט געהאָט דעם חיוב פון מעשר שני, מעג מען זייער מעשר שני שפעטער יאָ אויסלייזן. ועל מה, אָבער וועגן וואָס זענען זיי יאָ מחולק וועגן פרוכטן, וואָס זייער ארבייט איז יאָ פארענדיקט, און די בית שמאי זאָגן, אז זייער מעשר שני דארף צוריקגיין און געגעסן ווערן אין ירושלים, און די בית הלל זאָגן, אז מען קאָן דעם מעשר שני אויסלייזן און עסן אים אומעטום. לויט ר' שמעון בן יהודה אין נאָמען פון ר' יוֹסֵי האַלטן די בית הלל, אז מעשר, וואָס מען האָט נאָכניט אָפגעשיידט, איז ניט אזוי ווי ער איז שוין אָפגעשיידט („מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיינ“), און דעריבער מעג מען דעם מעשר שני, וואָס מען שיינט אָפ שפעטער, יאָ אויסלייזן, און אים עסן אומעטום אלס חולין, והדמאי, און מעשר שני פון דמאי גייט אריין (קיין ירושלים) און גייט ארויס און מען לייזט אים אויס. מיר האָבן פריער אין משנה ג' געזאָגט אז דמאי הייסט פרוכטן, וועגן וועלכע ס'איז ניט זיכער צי מען האָט פון זיי אָפגעשיידט מעשר, און מען שיינט אָפ מעשר שני צוליב דעם ספק, אזא מעשר שני פון דמאי, וואָס איז דאָך אַ ספק מעשר שני, מעג מען אריינפירן קיין ירושלים און צוריק ארויספירן און אים אויסלייזן מיט

עומד בפנים ונוטה לחוץ, או עומד בחוץ ונוטה לפנים, מפני שהחומה ולפנים כלפנים, מפני שהחומה ולחוץ כלחוץ, כתיב הפדים שפתחיהן לפנים וכללן לחוץ, או שפתחהן

געלט. אזוי טייטשט דער רמבם אין פירוש המשניות. אבער דער ירושלמי זאגט, אז נור פרוכטן פון דמאי, וואס מען דארף ערשט אפשיידן פון זיי מעשר שני, אויב זיי זענען אריינגעגאנגן קיין ירושלים און צוריק ארויסגעגאנגן און מען האט שפעטער פון זיי אפגעשיידט מעשר שני מעג מען אים אויסלייזן. אבער מעשר שני פון דמאי, אויב מען האט אים אריינגעפירט און צוריק ארויסגעפירט, מוז מען אים צוריק אריינפירן קיין ירושלים. אויך דער רמבם אין דער הלכה אין ספר „יד החזקה“ האט חרטה געהאט פון זיין פירוש, און ער פסקנט, אז מעשר שני פון דמאי טאר מען ניט ארויספירן פון ירושלים.

ז. אילן, א בוים וואס שטייט אינווייניק (אין ירושלים), און בייגט זיך אריבער אין דרויסן (אריבער דער מויער פון דער שטאָט) אויסער ירושלים, אָדער דער בוים שטייט אין דרויסן און בייגט זיך אריבער אינווייניק, איז דאָס וואָס געפינט זיך פון קייגן דער מויער צו אינווייניק, האָט דעם דין פון אינווייניק, און פון קייגן דער מויער צו דרויסן האָט דעם דין פון דרויסן. די משנה לערנט דאָ, וועגן מעשר שני און די משנה זאָגט, אז דער טייל וואָס געפינט זיך אין ירושלים, דעם דין פון ירושלים און מען זאָרט עסן מעשר שני, און אין דעם טייל, וואָס געפינט זיך אויסער ירושלים, טאר מען ניט עסן קיין מעשר שני (זע פריער אין מסכתא מעשרות פרק ג' משנה י'). בתי הבדים, הייזער פון איילברטן-קעלטערס, וואָס זייערע טירן גייען אריין אינווייניק (אין ירושלים) און זייער רויס (חלל, די צימערן זעלבסט) איז אין דרויסן (פון ירושלים), אָדער זייערע טירן גייען ארויס אין דרויסן (אויסער ירושלים) און זייער רויס (די צימערן אליין) איז אינווייניק (אין ירושלים), זאָגן די בית שמאי, אז אלץ איז ווי אינווייניק (זיי האָבן דעם דין ווי זיי זענען אין ירושלים); און די בית הלל זאָגן, אז פון קייגן דער מויער צו אינוועניק האָט דעם דין ווי אינווייניק, און פון קייגן דער מויער אין דרויסן האָט דעם דין ווי אין דרויסן. אין די מויערן וואָס האָבן ארומגערינגלט ירושלים זענען געווען אינגעבויט גרויסע האליעס, צימערן, וואו עס האָבן זיך געפונען קעלטערס, אין וועלכע מען האָט געפרעסט אייל. טייל פון זיי זענען זייערע טירן אריין אין דער שטאָט, און טייל אויסער דער שטאָט, און טייל פון זייער רויס, האָט זיך געפונען אין שטאָט און א טייל אויסער דער שטאָט. זאָגן די בית שמאי, אז די גאנצע האליע האָט דעם דין פון ירושלים, און מען זאָגט דאָרט עסן מעשר שני, און אויך פלייש פון קרבנות וואָס מען זאָגט עסן אין ירושלים. און די בית הלל זאָגן, אז נור דער טייל פון דער האליע וועלכער געפינט זיך אין דער שטאָט, האָט דעם דין פון ירושלים; און דער טייל פון דער האליע וואָס געפינט זיך אויסער דער שטאָט, האָט דעם דין פון דרויסן, און מען זאָרט דאָרט ניט עסן מעשר שני און קרבנות-פלייש.

ח. הלשכות, די צימערן (לשכה, א צימער) וואָס זענען געבויט אין הייליקן אָרט (אין הויף פון בית המקדש, אין דער עזרה) און זייערע טירן גייען ארויס אין ניט הייליקן אָרט (חול), איז זייער אינווייניק ניט הייליק און זייערע דעכער זענען הייליק, אויפן הויף פון בית המקדש, אין דער עזרה זענען געווען לעבען דער מויער צימערן, לשכות, וועלכע האָבן זיך געצויגן ווייט, און די טירן פון טייל פון זיי זענען ארויסגעגאנגן ניט אויפן הויף פון בית המקדש, נאָר אין דרויסן, אויסער דעם הויף, אויסער

וּנְגוּזְתִיהֶן קֹדֶשׁ, בְּנִיּוֹת בַּחֹל וּפְתוּחוֹת
 לְקֹדֶשׁ, תּוֹכֵן קֹדֶשׁ וּנְגוּזְתִיהֶן חֹל.
 בְּנִיּוֹת בַּקֹּדֶשׁ וּבַחֹל וּפְתוּחוֹת לְקֹדֶשׁ
 וְלַחֹל, תּוֹכֵן וּנְגוּזְתִיהֶן מִכְּנֶגֶד הַקֹּדֶשׁ
 וְלְקֹדֶשׁ קֹדֶשׁ, מִכְּנֶגֶד הַחֹל וְלַחֹל

דער עזרה. דער הויף פון בית המקדש, די עזרה, איז געווען הייליק, און דארט האט מען געמעגט שעכטן קרבנות, און אויך עסן דאס פלייש פון טייל גאר הייליקע קרבנות (קדשי קדשים), און דארט האט קיין טמא מענטש נישט געטארט אריינקומען. זאגט די משנה, אז די דעכער פון די דאזיקע צימערן, ווייל זיי, די דעכער, געפינען זיך דאך אין הייליקן ארט, אין דער עזרה, האבן זיי דעם דין פון הייליקן ארט, פון קודש, פון דער עזרה. אבער אינווייניק, אין די צימערן, ווייל זייערע טירן גייען ארויס אויסער דער עזרה, אין נישט-הייליקן ארט, האבן אויך די צימערן דעם דין פון חול, פון א נישט הייליקן ארט. בנויות בחול, אויב די צימערן זענען געווען געבויט אין נישט-הייליקן ארט און זייערע טירן גייען אריין אין הייליקן ארט, איז אינווייניק פון די צימערן הייליק, און זייערע דעכער זענען נישט הייליק (חול). אויב די צימערן זעלבסט געפינען זיך אויסער דער עזרה לעבן דער מויער, אבער די טירן זענען אריינגעגאנגן אין דער עזרה, איז אינווייניק פון די צימערן הייליק, ווייל דער אריינגאנג צו זיי איז פון דער עזרה; אבער אויף די דעכער פון די צימערן, וועלכע געפינען זיך אויסער דער עזרה, איז נישט הייליק, בנויות בקודש ובחול, אויב די צימערן זענען געווען געבויט א טייל (פון דעם צימער) אין הייליקן ארט, און א טייל אין נישט הייליקן ארט, און (אין יעדן צימער) זענען פאראן צוויי טירן, וואס גייען ארויס אין הייליקן ארט און אין נישט-הייליקן ארט איז סיי אינווייניק פון די צימערן און סיי אויף זייערע דעכער, דער טייל וואס געפינט זיך אין הייליקן ארט איז הייליק און דער טייל וואס געפינט זיך אין נישט-הייליקן ארט איז נישט הייליק. דער כלל איז, אז אינווייניק אין די צימערן, ווערט גערעכנט לויט דעם ארט פון די טירן, לויט דעם ארט, פון וואנען מען גייט אריין אין די צימערן. אבער די דעכער פון די צימערן ווערן גערעכנט לויט דעם ארט, וואו זיי געפינען זיך. אויב אין א צימער זענען געווען צוויי טירן, איינע וואס איז אפן צום הייליקן בית המקדש-הויף, און די צווייטע אין דרויסן, אין נישט הייליקן ארט, און דער צימער איז געבויט א טייל אין הויף פון בית המקדש און א טייל אין דרויסן, איז דער טייל אינווייניק הייליק, און דער טייל אין דרויסן נישט הייליק.

ט. מעשר שני, מעשר-שני-פרוכטן, וואס זענען אריינגעקומען אין ירושלים און זענען טמא געווארן, סיי זיי זיינען טמא געווארן דורך אן אב הטומאה, און סיי זיי זענען טמא געווארן דורך א וולד הטומאה, סיי זיי זענען טמא געווארן אינווייניג (אין ירושלים), סיי זיי זענען טמא געווארן אין דרויסן (איידער מען האט זיי אריינגעבראכט אין ירושלים). זאגן די בית שמאי, אז מען זאל אים (דעם מעשר שני) אויסלייזן און מען זאל אלץ עסן אין ירושלים, א חוץ אויב ער איז טמא געווארן דורך אן אב הטומאה אין דרויסן. כדי צו פארשטיין די משנה וועלן מיר דאָ געבן עטליכע הקדמות. ערשטנס, אז כאַטש פּרוכטן פון מעשר שני וועלכע זענען אריינגעקומען קיין ירושלים טאר מען נישט אויסלייזן מיט געלט, אבער אויב די פרוכטן זענען טמא געווארן און מען טאר זיי אלס מעשר שני נישט עסן, מעג מען זיי יא אויסלייזן, און דעמאלס ווערט דאָס געלט מעשר שני, און די פרוכטן חולין און מען מעג זיי עסן. צווייטנס, פרוכטן קאנען טמא ווערן, אדער, ווען זיי רירן אָן אַ הויפט-טמא-זאך, למשל אַ טויטן שרץ, און די הויפט-טמא-זאך הייסט אב הטומאה (דער פאָטער פון דער טומאה); אָדער זיי רירן אָן א טמא-זאך, וואָס די דאָזיקע טמא זאך איז טמא געווארן אָנרירנדיק א הויפט-טמא זאך.

מִשְׁנֵטְמָא בְּאֵב הַטּוֹמְאָה בַּחוּץ, לֹא לְרַבֵּי יְהוּדָה, מָה אִם מַעֲשֵׂר שְׁנֵי
 וְבִהִיא הַבֵּל יִפְדָּה וַיֹּאכֵל בַּחוּץ, חוּץ עֲצָמוּ שְׁנֵטְמָא, הָרִי הוּא נִפְדָּה,
 מִשְׁנֵטְמָא בְּוֹלֵד הַטּוֹמְאָה בְּפָנִים; הַלְקִיחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁנֵטְמָא,
 וְהַלְקִיחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁנֵטְמָא, אֵינּוּ דִּין שְׁיִפְדָּה? אָמַר לָהֶם לֹא אִם
 יִפְדָּה. רַבֵּי יְהוּדָה אוֹמְרִי, יִקְבְּרָה אֲמַרְוּ.

און דאָס הייסט „ולד הטומאה“, דאָס „קינד פון דער טומאה“; די פרטים וועגן דעם וועלן מיר געבן אין דער הקדמה צום משניות סדר טהרות. דאָס טמא ווערן דורך אַב־ריון אן אב הטומאה איז שטענדיק טמא „מדאורייתא“, די תורה האָט געזאָגט, אז עס איז טמא; אָבער ווען מען רירט אָן א וולד הטומאה ווערט עס טיילמאָל טמא נור מדרבנן; לויט דער תורה איז עס טהור. זאָגן די בית שמאי, אז אויב די מעשר־שני פרוכטן זענען טמא געוואָרן און מען האָט זיי אויסגעלייזט, מוז מען אויך די אויסגע־לייזטע פרוכטן עסן נור אין ירושלים, ווייל מענטשן וועלן דאָך ניט וויסן, אז מען האָט די מעשר שני פרוכטן אויסגעלייזט, און זעננדיק, אז מען פירט ארויס די פרוכטן פון ירושלים און ניט וויסנדיק אז זיי זענען טמא געווען און געוואָרן אויסגעלייזט וועלן זיי זאָגן, אז מען פירט ארויס מעשר שני פון ירושלים. אן אויסנאָם זיינען מעשר שני פרוכטן, וואָס זענען טמא געוואָרן אָנרירנדיק אן אב הטומאה נאָך איידער זיי זענען אריינגעקומען אין ירושלים. זיי מעג מען אויסלייזן און צוריק ארויספירן פון שטאָט, ווייל זיי זענען טמא געוואָרן דורך א שטארקער מדאורייתא־טומאה נאָך איידער זיי זענען אריין קיין ירושלים, איז אויף זיי די קדושה פון ירושלים ניט ארויף, ובית הלל, אָבער די בית הלל זאָגן, אז אלץ מעג אויסגעלייזט ווערן און די אויסגעלייזטע פרוכטן מעג מען ארויספירן פון ירושלים און עסן אין דרויסן, א חוץ די מעשר־שני פרוכטן וואָס זענען טמא געוואָרן אָנרירנדיק א וולד הטומאה אינווייניק (אין ירושלים). די בית הלל האַלטן, אז מען דארף ניט מורא האָבן טאָמער וועלן מענטשן זאָגן, אז מען פירט ארויס מעשר שני פון ירושלים, און דעריבער מעג מען די אויסגעלייזטע פרוכטן ארויספירן, אָבער אויב זיי האָבן אין ירושלים אָנגערירט א וולד הטומאה און דאָס איז טמא נור מדרבנן, און בשעת זיי זענען אריינגעקומען אין שטאָט זענען זיי געווען טהור, און מדאורייתא זענען זיי דאָך אויך איצט טהור, איז כאַטש מען מעג זיי אויסלייזען, אָבער עסן מוז מען זיי אין שטאָט, ווייל עס איז אויף זיי ארויף די מעשר־שני קדושה פון ירושלים, „די מחיצות פון ירושלים האָבן זיי קולט געווען“.

י. הלכות, אויב פרוכטן, וועלכע זענען געקויפט געוואָרן פאר מעשר־שני־געלט, זענען טמא געוואָרן, מעג מען זיי אויסלייזן. פריער אין משנה ט' האָבן מיר געלערנט וועגן פרוכטן וואָס זענען געווען פון אָנהויב אָן מעשר שני. איצט אָבער לערנט די משנה וועגן פרוכטן, וואָס זענען געקויפט געוואָרן פאר מעשר שני געלט. אז כאַטש מיר האָבן געלערנט פריער פרק א' משנה ה', אז אוועלכע פרוכטן טאָר מען ניט אויסלייזן, אָבער אויב זיי זענען טמא געוואָרן, און טמא־מעשר־שני טאָר מען דאָך ניט עסן, מעג מען זיי יאָ אויסלייזן. ר' יהודה זאָגט, אז מען זאָל זיי באַגראָבן. ווייל ער האַלט, אז אפילו ווען זיי זענען טמא געוואָרן טאָר מען זיי אויך ניט אויסלייזן, אָמרו לו, האָבן די חכמים געזאָגט צו ר' יהודה; מה דאָך פרוכטן וואָס זענען געווען פון אָנהויב אָן מעשר שני, אויב זיי זענען טמא געוואָרן, לייזט מען זיי אויס, דארף מען דאָך פרוכטן, וואָס זענען געקויפט פאר מעשר־שני־געלט, ווען זיי זענען טמא געוואָרן, אודא מעגן אויסלייזן דעם דין, אז מעשר־שני־פרוכטן, אויב זיי זענען טמא געוואָרן מעג מען אויסלייזן אין ירושלים. האָבן מיר פריער משנה ט' אין דער מחלוקה צווישן די בית שמאי און די בית הלל. אָמר להם, האָט ער (ר' יהודה) צו זיי געזאָגט; ניין, אויב איר האָט געזאָגט וועגן מעשר־שני־פרוכטן זעלבסט (אז מען מעג זיי אויסלייזן אויב

הוא נפדה בטהור ברחוק מקום, תאמרו בלקוח בכסף מעשר, שאינו נפדה בטהור ברחוק מקום: יא צבי שלקחו בכסף מעשר ומת, יקבר על ידי עורו, ר' שמעון אומר, יפדה.

לְקָחוּ חֵי וּשְׁחָטוּ וּנְטָמָא, יְפֻדָּה, ר' יוֹסִי אוֹמְרֵי קְבֵר. לְקָחוּ שְׁחוּט וּנְטָמָא, חֵרִי הוּא כְפִירוֹת: יב הַמְשָׁאֵל קִנְיָנוּ לְמַעַשׂ שְׁנִי, אַף עַל פִּי שְׁנָפָן, לֹא קָנָה מַעַשֵׁר, זֶלַף לְתוֹקֵן

זיי זענען געוואָרן טמא, ווייל ווען זיי זענען טהור און זיי זענען אין ווייטן אָרט (אויסער דער שטאָט ירושלים) מעג מען זיי אויך אויסלייזן, צי זאָלט איר דעריבער אויך זאָגן וועגן פּרוּכטן, וואָס זענען געקויפט פאר מעשר שני-געלט (אז אויב זיי זענען טמא געוואָרן זאָל מען זיי אויסלייזן), וואָס ווערן ניט אויסגעלייזט ווען זיי זענען טהור און זיי זענען אין ווייטן אָרט (אויסער ירושלים)! ר' יהודה ווייזן-אַן, אז פּרוּכטן וועלכע זענען געקויפט פאר מעשר-שני-געלט זענען בנוגע דעם דין פון אויסלייזן האַרבער פון פּרוּכטן, וועלכע זענען פון אָנהויבן אָן געווען מעשר שני. און ר' יהודה ברענגט דערצו דעם דין, אז פּרוּכטן, וועלכע זיינען געווען פון אָנהויב אָן מעשר שני און גע- פינען זיך אויסער דער שטאָט ירושלים אפילו זיי זענען טהור, מעג מען זיי יאָ אויס- לייזן מיט געלט. אָבער פּרוּכטן, וועלכע זענען געקויפט געוואָרען פאר מעשר שני געלט, אויב זיי זענען טהור און געפינען זיך אויסער דער שטאָט ירושלים, טאָר מען ניט אויסלייזן, ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין פרק א' משנה ה'. דעריבער האָלט ר' יהודה, אז אויך ווען זיי זענען טמא טאָר מען זיי אויך ניט אויסלייזן און מען דארף זיי באַגראַבן. דער אויסדרוק „ברחוק מקום“, אין דער „ווייטקייט פון אָרט“, מיינט „אויסער דער שטאָט ירושלים“, און עס איז גענומען פון חומש דברים י"ד „כי ירחק ממך המקום“, „אויב עס וועט זיין ווייט פון דיר דאָס אָרט“, וואָס מען מיינט דאָס אָרט, וואוהין מען דארף ברענגן דעם מעשר שני, און דאָס איז ירושלים.

יא. צבי שלקחו, א הירש, וואָס מען האָט געקויפט פאר מעשר-שני-געלט, און ער איז געשטאָרבן, זאָל מען אים באַגראַבן צוזאמען מיט די פעל. מען טאָר אים ניט אויסלייזן, ווייל מענטשן וועלן דאָך ניט קאָנען עסן דאָס פלייש, מחמת עס איז דאָך ניט געשאַכטן, און דער דין איז אז מען טאָרניט אויסלייזן הייליקע זאכן אויף צו געבן זיי צו עסן הינט (אין פּוּדִין את הקדשים להאכילן לכלבים). ווידער די פעל, כאַטש מען וואָלט זי יאָ געקאָנט נוצן, ווערט זי בטל צום פלייש. ר' שמעון זאָגט, אז מען מעג אים אויסלייזן. ער האָלט, אז מען מעג יאָ אויסלייזן הייליקע זאכן צו געבן זיי צו עסן צו הינט. לקחו חי, אויב מען האָט אים (דעם הירש) געקויפט א לעבעדיקן און מען האָט אים געשאַכטן און ער איז טמא געוואָרן, מעג מען אים יאָ אויסלייזן. דער ברטנורא זאָגט אז דאָ איז אויך ר' יהודה (פריער פון משנה י') מודה, אז מען מעג אים אויסלייזן, ר' יוֹסִי זאָגט, אָז מען זאָל אים באַגראַבן. ווייל ער האָלט, אָז דער הירש האָט דעם דין ווי פּרוּכטן, וואָס זענען געקויפט געוואָרן פאר מעשר שני געלט. לקחו שחוט, אויב מען האָט געקויפט א געשאַכטענעם הירש און ער איז טמא געוואָרן, האָט ער דעם דין ווי פּרוּכטן. און וועגן פּרוּכטן איז פאראן די מחלוקה צווישן די חכמים און ר' יהודה (פריער משנה י') צי מען מעג זיי אויסלייזן.

יב. המשאיל, אז איינער באַרגט-אויס (זיינע אייגענע) קרוגן צו (זיין אייגענעם) מעשר שני (אריינצוגיטן אין זיי מעשר-שני-וויין), כאַטש ער האָט זיי פארשטאָפט (נאָכן אריינגיטן דעם מעשר שני וויין אין זיי), האָט דער מעשר שני זיי ניט קונה געווען. די קרוגן ווערן ניט דאדורך מעשר שני, און נאָכדעם ווי מען גיסט פון זיי צוריק ארויס דעם וויין, קאָן מען טאָן מיט די קרוגן, וואָס מען וויל, ווייל זיי בלייבן ווייטער חזילין, זלף לתוכן, אויב ער האָט אריינגעגאָסן אין זיי סתם (ער האָט ניט געוואָגט, אז ער באַרגט זיי אויס), איז איידער ער האָט זיי פארשטאָפט, האָט זיי דער מעשר שני ניט

סְתֵם, עַד שְׁלֹא נָפוּן, לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר, | מִקְדָּשׁוֹת בְּכָל שָׁהָן, עַד שְׁלֹא נָפוּן,
 מְשֻׁנָּפוּן, קָנָה מַעֲשֵׂר, עַד שְׁלֹא נָפוּן, | תּוֹרֵם מֵאַחַת עַל הַבָּל, וּמְשֻׁנָּפוּן תּוֹרֵם
 עוֹלוֹת בְּאֶחָד וּמֵאָה, וּמְשֻׁנָּפוּן, | מִכָּל אַחַת וְאַחַת: יָג בִּשְׂא מִפְתַּח

קונה געווען (זענען זיי ניט געוואָרן מעשר שני). אָבער נאָכדעם ווי ער האָט זיי פאר-
 שטאַפט, האָט זיי דער מעשר שני יאָ קונה געווען (זענען זיי יאָ מעשר שני). אזוי
 טייטשט דער רמבם דעם „סתם“, אז דאָס מיינט מען, אז ער האָט ניט געזאָגט, אז ער
 באַרגט אויס די קרוגן, און דעריבער אויב ער האָט פארשטאַפט די קרוגן נאָכדעם
 ווי ער האָט אריינגעגאַסן דעם מעשר שני וויין, הייסט עס אז ער האָט זיי אוועקגעגעבן
 פאר מעשר שני. אָבער דער ר"ש און דער ברטנורא טייטשן, אויפן יסוד פון ירושלמי,
 אז „סתם“ מיינט מען דאָ, אויב ער האָט אריינגעגאַסן ניט מעשר-שני-וויין, נאָר סתם-
 וויין, איידער מען האָט אָפגעשיידט מעשר שני; און די משנה זאָגט, אז אויב ער האָט
 אפגעשיידט דעם וויין אלס מעשר שני איידער ער האָט פארשטאַפט די קרוגן, זענען
 די קרוגן ניט קיין מעשר שני, מחמת דער וויין ווערט באַטראַכט באַזונדער און די
 קרוגן באַזונדער; און אויב ער האָט דעם וויין אָפגעשיידט אלס מעשר שני נאָכדעם
 ווי ער האָט פארשטאַפט די קרוגן, ווערן די קרוגן אויך פאררעכנט פאר מעשר שני,
 דאָס וואָרט „גפן“ איז פון „גפף“, פארשטאַפן, און דערפון איז „מגופף“, דער נאָמען
 פאר דעם פארשטאַפער, מיט וועלכן מען פארמאכט די קרוג אָדער די פאס וויין,
 עד שלא גפן, איידער ער, האָט זיי פארשטאַפט (די קרוגן וויין), ווערן זיי בטל אין הונ-
 דערט און איינס, אָבער ווען זיי זענען שוין פארשטאַפט, אסרין זיי מיט דעם קלענסטן
 עפיס. דער דאָזיקער דין ווערט דאָ געלערנט אגב אורחא, און האָט ניט קיין שייכות
 מיט מעשר שני נאָר בכלל, אַז קרוגן ווערן, נאָכדעם ווי מען האָט זיי פארשטאַפט,
 פאררעכנט יעדער קרוג באַזונדער און האָט א באַזונדערע חשיבות; אָבער איידער
 מען האָט זיי פארשטאַפט ווערן זיי ניט פאררעכנט אלס באַזונדערע קרוגן, נאָר ווי
 סתם וויין, און די משנה לענט דאָ דעם דין וועגן תרומה, אויב א קרוג וויין פון תרומה
 האָט זיך אויסגעמישט מיט קרוגן וויין פון חולין און מען ווייסט ניט וועלכע איז די
 תרומה, זאָגט זיי משנה, אז אויב דאָס איז פאָרגעקומען איידער מען האָט פארשטאַפט
 די קרוגן, ווערט די תרומה בטל אין הונדערט און איינס, דאָס הייסט, אויב אין קרוג
 תרומה-וויין האָט זיך אויסגעמישט מיט 100 קרוגן חולין-וויין, ווערט די תרומה בטל
 און אויך אַ ישראל מעג דעם וויין טרינקן (די דינים דערפון האָבן מיר געלערנט אין
 תרומה פרק ד' משנה ז'). אויב אָבער די קרוגן זענען געווען פארמאכט, ווערט די
 תרומה ניט בטל; און אויב אפילו די תרומה-קרוג איז געווען לגבי די חולין-קרוגן
 אַ „כל-שהוא“, דאָס „קלענסטע עפיס“, דאָס הייסט אפילו איין קרוג תרומה האָט
 זיך אויסגעמישט, למשל, מיט טויזנט קרוגן חולין ווערט עס אויך ניט בטל, און אַ
 ישראל טאָר דעם וויין ניט טרונקן, ווייל א פארמאכטע קרוג איז א חשובע זאך און
 ווערט ניט בטל. עד שלא גפן תורם, איידער מען האָט זיי פארשטאַפט (די קרוגן וויין)
 מעג מען אָפשיידן תרומה פון איין (קרוג) אויף אלע (קרוגן); נאָכדעם ווי מען האָט זיי
 פארשטאַפט מוז מען אפשיידן תרומה פון יעדער באַזונדער, ווי מיר האָבן געלערנט
 אין תרומות פרק ב' משנה א' מוז מען אפשיידן תרומה נור „מן המוקף“, נור פון
 דעם וואָס געפינט זיך דערלעבן, פון זעלבן בערגל תבואה אָדער פרוכטן, און ניט פון
 אַן אנדער בערגל. זאָגט די משנה, אז אויב די קרוגן וויין זענען געווען אָפגענע, הייסן
 זיי ווי איין וויין און מען מעג אָפשיידן תרומה פון איין קרוג אויף אלע; אָבער אויב
 זיי זענען פארשטאַפט, זענען זיי באַזונדערע קרוגן וויין, און מען מוז אפשיידן פון
 יעדער באַזונדער.

יג. בית שמאי זאָגן, אז (אויב איינער, וועלכער האָט פארשטאַפט קרוגן וויין,
 וויל אַז זיי זאלן האָבן דעם דין פון אָפגענע), מוז ער עפנען און צוריק אויסגיין דעם

וּמַעֲרָה לְגַת וּבַהֵיא מִפֶּתַח וְאִינוּ
 צְרִיךְ לְעָרוֹת. בְּמַה דְּבָרִים אֲמֹרִים
 בְּמָקוֹם שֶׁדִּרְכָן לְמַפּוֹר סְתוּמוֹת, אֲבָל
 בְּמָקוֹם שֶׁדִּרְכָן לְמַפּוֹר פְּתוּחוֹת, לֹא
 יֵצֵא קִנְיָן לְחֻלִּין. אֲבָל אִם רָצָה
 לְחַחְמִיר עַל עֲצָמוֹ לְמַפּוֹר בְּמַדְהָ,
 יֵצֵא קִנְיָן לְחֻלִּין. ר' שְׁמַעוֹן אוֹמֵר,
 אִף הָאוֹמֵר לְחַבִּירוֹ, חֲבִית זֶה אֲנִי
 מֵזָכֵר לְךָ חוּץ מִקִּנְיָנִים, יֵצֵא קִנְיָן
 לְחֻלִּין:

וויין אין קעלטער. די בית שמאי האלטן, אז קוים זענען געווען די קרוגן פארמאכט. הייסן זיי שוין באזונדערע קרוגן וויין אפילו מען האט זיי צוריק אויסגיסן אין וויין-קעלטער. ערשט דער צו מאכן זיי אלס איין וויין. מוז מען זיי צוריק אויסגיסן אין וויין-קעלטער. ערשט דער מאַלס קאָן ער אָפּשײַדן תּרומה פּון אײן וויין אויף אלע וויינען; אזוי אויך בנוגע מעשר שני. ובית הלל, אָבער די בית הלל זאָגן, אז ער עפנט און ער דארף ניט אויסגיסן. לויט די בית הלל, אויב מען האָט נור געעפנט די קרוגן איז גענוג. במה דברים אמורים? ווען איז דאָס געזאָגט געוואָרן? אז עס איז, לויט די בית הלל, גענוג אז מען זאָל בלויז עפּנען די קרוגן, און דעמאָלס איז נור דער וויין מעשר שני און די קרוגן זענען חולין? במקום שדרכן, נור אין אן אָרט, וואו עס איז דער שטייגער צו פארקויפן זיי פארמאכטע. דאָס הייסט אין אן אָרט, וואו עס איז דער שטייגער אז מען פארקויפט פארמאכטע קרוגן וויין, און ווייל ער האָט זיי געעפנט. האָט ער דערמיט באוויזן, אז ער וויל ניט דאָס די קרוגן זאָלן זיין מעשר שני. אַבל במקום, אָבער אין אן אָרט, וואו עס איז דער שטייגער צו פארקויפן זיי אָפּנען, ווערט די קרוג ניט קיין חולין. מחמת מיט דעם עפּנען האָט ער גאַרניט באוויזן, אז ער וויל ניט, דאָס די קרוגן זאָלן ניט זיין מעשר שני, ווארום עס איז דאָך דער שטייגער צו פארקויפן אָפּנען קרוגן וויין. אזוי טייטשט דער „תפארת ישראל“, נאָכדעם ווי ער זאָגט, אז די משנה איז זייער שווער. און די מפרשים, דער רמבם, און דער ר"ש און דער ברטנורא האָבן וועגן איר פאר- שידענע פּשטים. דער רמב"ם טייטשט די משנה, אז די מחלוקה פון די בית שמאי און בית הלל איז גאָר וועגן דעם פאל, ווען א וויין-הענדלער אין ירושלים פארקויפט קרוגן וויין צו איינעם פאר געלט פון מעשר שני, איז אויב דער פארקויפער עפענט די קרוגן און גיסט ארויס דעם וויין פון זיי, הייסן די קרוגן ניט קיין מעשר שני; און די בית הלל זאָגן, אז עס איז גענוג, אויב ער עפנט די קרוגן, אפילו ער גיסט ניט ארויס און די קרוגן זענען ניט קיין מעשר שני. אָבער אויב עס איז אין דעם אָרט דער מנהג, צו פארקויפן אָפּנען קרוגן וויין, זענען די קרוגן יאָ מעשר שני, אפילו לויט די בית הלל. און דערמיט דערקלערט דער רמבם ווייטער די משנה: אַבל אִם רָצָה, אויב ער (דער פארקויפער פון וויין) וויל זיין אָפּנעהיטן צו פארקויפן וויין נור (פּינקטליך) לויט דער מאָס, ווערט די קרוג יאָ חולין. ווייל דערמיט האָט ער דאָך באוויזן, אז ער מיינט ניט דאָס די קרוג זאָל אויך אריינגיין אין קויף. דער ברטנורא זאָגט, אז אין אזא פאל, אפילו ווען די קרוגן זענען פארמאכטע, אויב נאָר דער פארקויפער זאָגט, אז אזוי פיל וויין, לויט דער מאָס, פארקויפט ער פאר מעשר שני, איז די קרוג חולין. ר' שמעון זאָגט, אז אויך ווען איינער זאָגט די צו זיין פריינט: „איך פארקויף דיר די דאָזיקע פאס וויין א חוץ די קרוגן“, איז די קרוג חולין. די „משנה ראשונה“ נאָכדעם ווי זי ווייזט אָן אויף דער שוועריקייט אין די פרושים פון אנדערע מפרשים, זאָגט, אז דער טייטש איז, דאָס ר' שמעון זאָגט אז ניט נור ווען איינער פארקויפט וויין אין קרוגן פאר מעשר-שני-געלט לויט דער מאָס ווערן די קרוגן ניט קיין מעשר שני, נאָר אויך אפילו ווען ער פארקויפט ניט לויט דער מאָס, נאָר ער זאָגט סתם: „איך פארקויף דיר די דאָזיקע פאס וויין אַחוץ די קרוגן“ מיינט מען, אַז די קרוגן זענען חולין און אַז זיי זענען ניט געקויפט געוואָרן דורך מעשר שני געלט. די „משנה ראשונה“ זאָגט ניט, וואָס מען מיינט מיט „די דאָזיקע פאס וויין“. עס קאָן זיין, אז א „פאס“ באַשטייט פון אַ סך קרוגן וויין; עס קאָן אויך זיין, אז א „פאס“ איז דאָסעלבע וואָס א „קרוג“, ווי מיר

פרק ד

א המוליד פירות מעשר שני | **ב** פודין מעשר שני בשער הזול, או
ממקום היוקר למקום הזול, או ממקום הזול למקום היוקר, פודהו
בשער מקומו. המביא פירות מן הגזרן לעיר, ובדי זין מן הגת לעיר, |
השבח לשני ויציאות מביתו :

האבן עס געהאט פריער אין מסכתא דמאי פרק ו' משנה ח', וואו די משנה הויבט אן מיט „כדי יין“ (קרוגן וויין) און פארענדיקט מיט „חביות“, פעסער. דער ברטנורא טייטשט, אז אויב איינער האט א פאס (א קרוג) וויין, וועלכן ער האט געמאכט מעשר שני, א חוץ איין קווארטירל וויין, און ער פארקויפט דאס קווארטירל וויין צו א צווייטן און זאגט צו אים, אז ער לאזט זיך איבער די קרוג צוליב דעם מעשר-וויין, פונדעסט-וועגן ווערט די קרוג ניט קיין מעשר שני. — בכלל זענען אלע פירושים פון די מפרשים אויף דער גאנצער משנה זייער שווערע.

פרק ד.

א. המוליד, אז איינער פירט פירות פון מעשר שני פון אן ארט וואו עס איז טייער אין אן ארט וואו עס איז ביליק, אָדער פון אן ארט, וואו עס איז ביליק אין אן ארט, וואו עס איז טייער, לייזט ער אים אויס לויט דעם מארק-פרייז פון זיין ארט. דער רמבם זאגט, אז לכתחילה טאר מען מעשר שני ניט פירן פון איין ארט אין אן-דערן, נאר אָדער מען לייזט אים אויס אין דעם ארט וואו ער האט זיך געפונען, אָדער מען פירט אים קיין ירושלים. אָבער אויב מען האט יאָ געפירט, איז דער דין, אז מען לייזט אים אויס לויט דעם מארק-פרייז פון ארט, וואו דער מעשר שני געפינט זיך בעת מען לייזט אים אויס. „שער“ איז דער טייטש דער „מארק-פרייז“. המביא, אז איינער ברענגט פרוכטן (פון מעשר שני) פון שיינער אין שטאָט אריין אָדער וויין פון וויינקעלטער אין שטאָט אריין, איז דער צרוואקס פון פרייז (שבח) פאר דעם מעשר שני, און די הוצאות זענען פון זיין הויז. אין שטאָט זענען פרוכטן טייערער ווי אין שיינער, און וויין איז אין שטאָט טייערער ווי אין וויינקעלטער. זאָגט די משנה, אז איינער האט געבראכט פרוכטן אָדער קרוגן וויין פון מעשר שני אין שטאָט, דארף ער אויסלייזן לויט דעם טייערן פרייז פון דער שטאָט, און דער פרייז-צרוואקס גע-הערט צום מעשר שני. אָבער די הוצאות, וואָס האט געקאָסט דאָס ברענגן דעם מעשר שני פון שיינער צי פון וויינקעלטער אין שטאָט. טאר מען ניט אַראָפּנעמען פון מעשר שני, נאר ער זאל זיי באַצאלן פון זיין הויז, פון אייגן געלט. דאָס וואָרט „יציאות“ איז דאָסזעלבע וואָס „הוצאות“.

ב. פודין, מען קאָן אויסלייזן מעשר שני לויט דעם ביליקן מארק-פרייז, לויט דעם, וואָס דער קרעמער קויפט, און ניט ווי ער פארקויפט. א קרעמער, וואָס קויפט פרוכטן און פארקויפט זיי, צאלט פאר די פרוכטן א קלענערן פרייז און נעמט פאר די פרוכטן א גרעסערן פרייז. זאָגט די משנה, אז מען מעג אויסלייזן מעשר שני לויט דעם קלענערן פרייז, פאר וועלכן א קרעמער קויפט די פרוכטן. כמות שהשולחני, ווי דער געלט-וועקסלער קויפט קליין-געלט, און ניט ווי ער קויפט גרויס-געלט. דאָ לערנט די משנה, אז איינער האט קופערנע פרוטות פון מעשר שני און וויל זיי ביי זיך זעלבסט אויסטוישן אויף זיינס א זילבערנעם סלע, („פורט“, אויסטוישן זיין אייגענעם סלע אויף קליין-געלד, אויף „פרוטות“). מעג ער נעמען אזוי פיל פרוטות וויפיל עס נעמט א געלד-וועקסלער, ווען ער גיט א זעלבערנעם סלע און נעמט דערפאר פרוטות, און ניט די צאל פרוטות וואָס דער געלט-וועקסלער גיט, ווען ער גיט פרוטות און נעמט

מְעַשֵּׂר שְׁנֵי אֲכָסְרָה, אֵת שְׁדָמָיו | בְּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר, בְּסַלְע, וְאַחַר
 יְדוּעִים, יִפְדֶּה עַל פִּי עַד אַחַד, וְאֵת | אוֹמֵר, בְּסַלְע, בְּעַל הַבַּיִת קוֹדֵם,
 שְׂאִין דָּמָיו יְדוּעִים, יִפְדֶּה עַל פִּי | מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף חוֹמֶשׁ. בְּעַל
 שְׁלֶשֶׁה, בְּגוֹן הַיַּיִן שֶׁקָּרַם, וּפִירוֹת | הַבַּיִת אוֹמֵר, בְּסַלְע, וְאַחַר אוֹמֵר,
 שֶׁהִרְקִיבוּ, וּמְעוֹת שֶׁהִחְלִיאוּ : | בְּסַלְע וְאִיסֵר, אֵת שֶׁל סַלְע וְאִיסֵר

א סלע. מחמת ביים פארקויפן א סלע נעמט דער געלט־וועקסלער מער פרוטות, און ווען ער פארקויפט פרוטות, און נעמט א סלע, גיט ער ווינציקער פרוטות, ווייל ער דארף דאך פארדינען. „שולחני“ הייסט א מענטש, וואָס זיין געשעפט איז צו וועקסלן (טוישן) געלט, גרויסע אויף קליינע און קליינע אויף גרויסע, ער שטייט ביי א טיש, אויף וועלכן עס ליגט דאָס געלט, און ער טוישט. דערפון איז „שולחני“, פון „שולחן“, טיש. „פורט“ הייסט געבן גרויס־געלט און נעמען קליין־געלט; „מצרף“ (צונויפנעמען) הייסט געבן קליין־געלט און נעמען גרויס געלט. ואין פודיג, און מען טאָרניט אויס־לייזן מעשר שני אויפן קוק. דאָס הייסט, מען טאָר ניט נעמען סתם א קופע פרוכטן מעשר שני און זי אָפּשאַצן אויפן קוק און זאָגן, אַז עס איז מסתמא פאָראַן אַזוי פיל נאָר מען מוז אפצילן אָדער אָפּוועגן, וועגן וואָרט „אכסרה“ האָבן מיר געשריבן פריער אין מסכתא דמאי פרק ב' משנה ה'. את שדמיו, די (מעשר־שני־פרוכטן), וואָס זייער געלט איז באוואוסט (עס האָט א פעסטן פרייז) זאָל ער אויסלייזן דורך איין עדות, עס איז גענוג אז איין סוחר זאָל זאָגן, אז דאָס איז דער פרייז פון די פרוכטן. ואת שאין דמיו, און די (מעשר שני פרוכטן) וואָס זייער געלט איז ניט באוואוסט (זיי האָבן ניט קיין פעסטן פרייז), זאָל מען זיי אויסלייזן דורך דריי (מענטשן). ווייל דער פרייז איז ניט באוואוסט, דארף מען האָבן דריי מענטשן, סוחרים, וועלכע זאָלן אָפּשאַצן דעם ווערט, און פאר אַזוי פיל געלט דארף ער אויסלייזן דעם מעשר שני, כגון, א שטייגער ווי וויין, וואָס האָט אַנגעהויבן זייער ווערן, אָדער פרוכטן וואָס זענען פארפליט אָדער קופער־מטבעות וואָס זענען פארזשאווערט, „קרב“, איז דער טייטש „ארויפנעמען אַ הייטל“ („קרום“, אַ הייטל); פאָראַן אויך אַ גירסא „קסס“, דער טייטש איז „קאליע ווערן פון וויין“, אַנשטאָט „החליאו“, איז פאראן די גירסא „החלידו“, פארזשאווערט ווערן.

ג. בעל הבית, אויב (ביים אויסלייזן מעשר שני) זאָגט דער בעל הבית: „פאר א סלע“, און א פרעמדער זאָגט: „פאר א סלע“, איז דער בעל הבית בילכער, ווייל ער לייגט צו א פיפטל (חומש). מיר האָבן געגעבן אין דער הקדמה צו דער מסכתא מעשר שני, אז ווען דער בעל הבית, צו וועמען דער מעשר שני געהערט, לייזט אויס דעם מעשר־שני, דארף ער צו־לייגן צום קרן־פרייז א „חומש“, א פיפטל; דאָס איז אייגנט־ליך א פערטל, אַזוי אז צוזאמען מיטן קרן־פרייז איז עס פינף פערטל, און ממילא איז דאָס פערטל אַ פיפטל. אויב אָבער אַ פרעמדער לייזט אויס דעם מעשר־שני (ניט ער קויפט, נאָר ער לייזט זיי אויס, אַזוי אז די געלט ווערט מעשר שני און די פרוכטן ווערן חולין, זע אין פרק א' משנה א'), דארף ער ניט צו־לייגן דאָס פיפטל. זאָגט די משנה, אז אויב דער בעל הבית וויל געבן פאר דעם מעשר שני א סלע און א פרעמדער וויל געבן א סלע, איז דער בעל הבית בילכער, ווייל ער לייגט דאָך נאָך צו דאָס פיפטל. בעל הבית, אויב דער בעל הבית זאָגט: „פאר א סלע“, און א פרעמדער זאָגט: פאָר אַ סלע און אן „איסר“, איז דער (פרעמדער) מיט'ן סלע און אן איסר בילכער, ווייל ער לייגט צו צום קרן. א סלע האָט 96 „איסר־מטבעות“ („איסר“) איז א רוימישע מטבע „אסארוס“; זאָגט די משנה, אז כאָטש דער בעל הבית וואָלט געדארפן צו־לייגן צום סלע נאָך א חומש, א פערטל פון דעם סלע, דאָס איז נאָך 24 איסר־מטבעות, און דער פרעמדער האָט דאָך צוגעגעבן נאָר איין איסר פונדעסטוועגן איז דער פרעמדער ביל־כער און צו אים געהערן די מעשר־שני פרוכטן, ווייל ער האָט צוגעלייגט צום קרן־

קודם, מפני שהוא מוסיף על הקרן. הפודה מעשר שני שלו מוסיף עליו חמישית, בין שהוא שלו, ובין שנתן לו במתנה; ד' מערימין על מעשר שני. כיצד? אומר אדם לבנו ולבתו הגדולים, לעבדו ולשפחתו העבדים, הילך מעות אלו, ופדה לך מעשר

פרייו פון מעשר שני, און עפּיס מער אויפן קרן פרייו איז חשובער פון דעם פיפטל (חומש); ווארום דער דין איז, אז מען מעג מיט דעם חומש מאכן א ערמה, אן אויסדריי, אז מען זאל אים ניט באצאלן. ווי עס לערנט ווייטער די משנה ד'. הפודה, אז איינער לייזט אים זיין מעשר שני, דארף ער צו-לייגן א פיפטל, סיי ווען ער איז זיינער, סיי ווען ער האט אים באקומען א מתנה. די מפרשים טייטשן, אויפן יסוד פון ירושלמי, אז דאס מיינט מען, ווען ער האט באקומען די פרוכטן א מתנה איידער מען האט אפ-געשיידט פון זיי מעשר שני, און ער, דער מתנה-באקומער, האט אפגעשיידט פון זיי מעשר שני; מחמת דער דין איז, אז מעשר שני קאן מען ניט געבן א מתנה. זע פריער פרק א' משנה א'.

ד. מערימין, מען מעג מאכן א ערמה (אן ארויסדריי) ביי מעשר שני. מען מעג טאן אזוי, אז מען זאל ביים אויסלייזן דעם מעשר שני ניט דארפן צאלן דעם חומש (דאס פיפטל), כיצד, ווי אזוי? דער מענטש (וואס האט דעם מעשר שני) זאגט צו זיין דער-וואקסענעם זון אָדער דערוואקסענער טאכטער, אָדער צו זיין יידישן קנעכט אָדער צו זיין יידישער דינסט: „דאָ האָסט דו דאָס דאָזיקע געלט (דאָס שענק איך דיר א מתנה) און לייז אים דעם דאָזיקן מעשר שני“. ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין דער משנה דארף א פרעמדער מענטש, וואָס לייזט אים דעם מעשר שני, ניט צאלן דעם חומש. דעריבער ווען דער בעל הבית שענקט זיינע דערוואקסענע קינדער, אָדער זיינע יידישע באדינער דאָס געלט און זיי לייזן אים דעם מעשר שני, צאלן זיי ניט קיין חומש. די משנה האָט, איינגעטליך, געקאָנט זאָגן, אז ער שענקט דאָס געלט צו א פרעמדן; נאָר געוויינטלעך מאַכט מען עס מיט אייגענע מענטשן, וועמען מען קאן אָנפארטרויען, אז זיי וועלן ניט צונעמען דאָס געלט אויף אן אמת. אבל לא יאמר, אָבער ער זאל דאָס ניט זאָגן צו זיין קליינעם זון אָדער קליינער טאכטער, אָדער צו זיין גווי-איסן שקלאף אָדער צו זיין גויאישער דינסט, ווייל זייער האנט איז אזוי גוט ווי זיין האנט. דער דין איז, אז אלץ, וואָס א ניט-דערוואקסענער זון אָדער טאכטער אָדער גויאישער שקלאף צי דינסט (כאָטש זיי זענען אין א געוויסער מאָס ווי יידן, זע פריער מסכתא ברכות פרק ג' משנה ג') פארמאָגן, געהערט עס צום פאָטער פון די יינגע קינדער אָדער צום בעל הבית פון דעם שקלאף צי דינסט; דאָס הייסט „ידן כידו“, זייער האנט איז ווי זיין האנט. דעריבער קאן ער דאָך זיי ניט שענקן דאָס געלט פאר א מתנה. ה. היה עומד, אויב ער (דער בעל הבית פון מעשר שני) איז געשטאנען אין שיינער און ער האט ניט קיין געלט (צו שענקן זיין פריינט, כדי צו מאכן די ערמה ווי פריער דער משנה), זאָגט ער צו זיין פריינט: „די דאָזיקע פרוכטן גיב איך דיר א מתנה“, און דערנאָך זאָגט ער: „זאָלן די פרוכטן זיין אויסגעטוישט אויף דעם געלט וואָס איך האָב אין הויז“, דאָ זאָגט די משנה, ווי אוי מען קאן מאַכן די ערמה אפילו ווען דער בעל הבית האט ניט ביי זיך קיין געלט צו געבן אן אנדערן א מתנה, אז יע-נער זאל אויסלייזן דעם מעשר שני אָן א חומש. דער רמבם זאָגט, אז לויט דער מיי-נונג, אז מעשר שני קאן מען געבן א מתנה, מיינט מען דאָ פרוכטן פון מעשר שני זעלבסט; און לויט דער מיינונג, אז מעשר שני קאן מען ניט געבן א מתנה, מיינט

מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר בְּסֻלֶּעַ, וְלֹא הִסְפִּיק לְפָדוֹתוֹ
 לְפָדוֹתוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּשֵׁתִים, נוֹתֵן לוֹ סֻלֶּעַ
 לֹא סֻלֶּעַ וּמִשְׁתַּבֵּר בְּסֻלֶּעַ, וּמַעֲשֵׂר
 (וְסֻלֶּעַ מַעֲשֵׂר) שְׁנֵי שָׁלוֹ. מִשָּׁךְ מִמֶּנּוּ
 מַעֲשֵׂר בְּשֵׁתִים, וְלֹא הִסְפִּיק לְפָדוֹתוֹ
 עַד שֶׁעָמַד בְּסֻלֶּעַ, נוֹתֵן לוֹ סֻלֶּעַ
 מִחֻלִּין, וְסֻלֶּעַ שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁלוֹ.
 אִם הָיָה עִם הָאָרֶץ נוֹתֵן לוֹ מִדְּמָאֵי

מען דאָ, אז ער האָט אוועקגעשיקט זיין פריינט די פרוכטן איידער מען האָט אָפּגע-
 שיידט מעשר שני, און דער פריינט האָט אָפּגעשיידט מעשר שני, און דערנאָך האָט דער
 ערשטער בעל הבית אויסגעלייזט דעם מעשר שני מיט דעם געלט וואָס ער האָט אין
 הויז.

1. משך ממנו, אויב ער האָט צוגענומען פון אים דעם מעשר שני פאר (דעם
 פרייז פון) א סלע און ער האָט ניט באַוויזן אויסצולייזן אים (צו באַצאָלן דאָס געלט)
 ביז עס איז געוואָרן ווערט צוויי (סלעים), דארף ער אים געבן א סלע, און ער פאר-
 דינט א סלע, און דער מעשר שני איז זיינער. דער ר"ש און דער ברטנורא טייטשן,
 אז דאָ איז דער פאל מיט איינעם וואָס האָט פארקויפט זיינע מעשר-שני-פרוכטן, אזוי
 אז דאָס געלט וואָס דער פארקויפער באַקומט פאר די פרוכטן ווערט מעשר שני און
 די פרוכטן ווערן חולין. אזא פארקויפן מעשר שני מעג מען יאָ (זע פריער פראַק א'
 משנה א'). מחמת דאָס הייסט דאָך אויסגעלייזט דעם מעשר שני. דער דין איז, אז
 ווען מען פארקויפט פרוכטן ווערן זיי דאָס אייגנטום פון קויפער ערשט דעמאָלט, ווען
 דער קויפער נעמט זיי צו (דאָס הייסט „משיכה“, „צונעמען“), כאַטש ער האָט נאָכ-
 ניט באַצאָלט קיין געלט פאר זיי. אָבער אויסלייזן מעשר שני קאָן מען נור דורך געבן
 דאָס געלט. זאָגט די משנה, אויב דער קויפער האָט צוגענומען די מעשר-שני-פרוכטן
 פאר דעם פרייז פון איין סלע, אָבער ער האָט נאָכניט געהאָט געגעבן דאָס געלט און
 דערווייל זענען די פרוכטן געוואָרן טייערער און זייער פרייז איז געוואָרן צוויי
 סלעים, דארף דער קויפער געבן דעם פארקויפער ניט מער ווי איין סלע, מחמת ער
 האָט דאָך שוין קונה געווען די פרוכטן דורך צונעמען זיי. אָבער אזוי ווי דער מעשר
 שני איז דאָך נאָכניט אויסגעלייזט, ווייל ער האָט קיין געלט ניט געגעבן; דעריבער
 מוז ער אויסלייזן די מעשר-שני-פרוכטן אויף נאָך א סלע, ווייל איצט זענען דאָך
 די פרוכטן ווערן צוויי סלעים אָבער דעם צווייטן מעשר-שני-סלע דארף דער קויפער
 ניט געבן צו דעם פארקויפער, נאָר ער פארהאלט אים פאר זיך, קומט אויס, אז דער
 פארקויפער האָט איין סלע מעשר-שני-געלט, און דער קויפער האָט אויך איין סלע
 מעשר-שני-געלט, און דער דאָזיקער סלע איז זיינער, ער האָט „פארדינט דעם סלע“.
 משך ממנו מעשר בשתיים, אויב ער האָט צוגענומען ביי אים דעם מעשר-שני פאר צוויי
 (סלעים), און ער האָט ניט באַוויזן אים אויסצולייזן (צו באַצאָלן דערפאַר דאָס געלט)
 און ער איז ווערט געוואָרן איין סלע, דארף ער אים געבן איין סלע פון חולין-געלט),
 און איין סלע פון זיין מעשר-שני-געלט). מחמת אין איצטיקן פאל דארף דאָך דער
 קויפער יאָ געבן דעם פארקויפער צוויי סלעים, אָבער מעשר שני קאָן נור ווערן
 איין סלע, ווייל בעת דעם אויסלייזן זענען דאָך די פרוכטן מער ניט ווערט ווי איין
 סלע. זאָגט די משנה די עצה, אז דער קויפער זאָל געבן דעם פארקויפער איין סלע
 געוויינטליכע געלט, חולין-געלט, און דער סלע ווערט מעשר-שני; און דעם צווייטן סלע
 זאָל דער קויפער נעמען פון זיינע אייגענע מעשר-שני-געלט, וואָס ער האָט ליגן
 און זאָל אים געבן דעם פארקויפער. אזוי ארום ווערט אויסקומען, אז דער פארקויפער
 וועט טאָקע באַקומען צוויי סלעים, וועלכע זענען מעשר שני, אָבער נור איין סלע איז
 געוואָרן איצט מעשר שני. אִם הָיָה, אויב ער (דער פארקויפער) איז געווען א עס
 האָרץ זאָל ער אים געבן פון דמאי. אויב דער פארקויפער איז א עס האָרץ, און מען טאָר
 ניט געבן צו א עס האָרץ מעשר-שני-געלט, ווייל מען האָט מורא טאָמער וועט ער
 ניט אָפהיטן מיט אים די דינים פון מעשר שני (ניט עסן בטהרה די געקויפטע עסנ-
 געוואָרן איצט מעשר שני. אִם הָיָה, אויב ער (דער פארקויפער) איז געווען א עס

(נ"א מדמיו): ז הפודה מעשר שני ולא קרא שם. ר' יוסי אומר ב"ו. ר' יהודה אומר, צריך לפרש. הנה מדבר עם האשה על עסקי גטשה וקדושיה, ונתן לה גטשה וקדושיה, ולא פרש. ר' יוסי אומר, ב"ו. ר' יהודה אומר, צריך לפרש: ח המניח איסר ואכל עליו חצי, והלך למקום אחר, וברי הוא יוצא בפנידיו, אוכל עליו עוד איסר. המניח פנידיו ואכל עליו חצי, והלך למקום אחר, וברי הוא יוצא

(ווארג), זאל ער אים געבן דעם צווייטן מעשר-שני-סלע ניט פון זיכערן מעשר-שני נאר פון דמאי, פון אזא מעשר שני, וואס מען האט נור אפגעשיידט צוליב א ספק (זע אין דער הקדמה צו מסכתא דמאי) און אזעלכן מעג מען יא געבן צו א עם הארץ. טייל זענען גורס „מדמיו“, דאס הייסט, אז ער זאל אים ביידע סלעים געבן פון זיין אייגן געלט פון חולין-געלט.

ז. הפודה, אז איינער לייזט אויס מעשר שני און האט ניט אנגערופן קיין נאמען (ער האט נור אוועקגעלייגט דאס געלט און ניט געזאגט, אז דאס איז די אויסלייזונג פון די מעשר שני פרוכטן), זאגט ר' יוסי, אז עס איז גענוג, אבער ר' יהודה זאגט, אז ער דארף ארויסזאגן. ר' יוסי האלט, אז עס איז גענוג, אויב ער האט אינזינען גע-האט, אז מיט דעם געלט ווערן אויסגעלייזט די מעשר-שני-פרוכטן; אבער ר' יהודה האלט, אז אינזינען האבן אליין איז ניט גענוג נאר ער מוז זאגן בפירוש. היה מדבר, אויב איינער האט גערעדט מיט א פרוי וועגן די ענינים פון איר גט (אויב ער איז געווען איר מאן) אדער מקדש-זיין-איר (אויב ער איז נאכניט געווען איר מאן) און ער האט איר געגעבן איר גט אדער איר קידושין-געלט), און ער האט ניט ארויסגעזאגט („דאס איז דיין גט“, אדער „דו ביזט צו מיר מקודש“), זאגט ר' יוסי, אז עס איז גער-נוג (און דער גט איז א גוטער גט, און די קידושין זענען גוטע קידושין), און ר' יהודה זאגט, אז ער מוז ארויסזאגן. די דאזיקע משנה ווערט דא געבראכט אגב אורחא, ווייל ר' יוסי און ר' יהודה זענען דא מחולק אין דעמזעלכן דין ווי ביים אויסלייזן מעשר שני; צי מען דארף ארויסזאגן צי ניט.

ח. המניח. איסר, אז איינער האט אוועקגעלייגט אן איסר (אויסצולייזן אויף אים מעשר שני פרוכטן וועלכע ער האט), און ער האט געגעסן אויף אים פאר א האלבן איסר (מעשר-שני פרוכטן), און ער איז אוועקגעגאנגן אין אן אנדער ארט, און דארט איז ער (דער איסר) ווערט א פונדיון, מעג ער עסן אויף אים פאר נאך איין איסר. „פונדיון“ איז די אלט-רוימישע מטבע „דופאנדיום“, און איין „פונדיון“ איז געווען צוויי „איסרים“ (אן איסר איז די אלט-רוימישע מטבע „אסאריאן“). אבער ניט אור-מעטום האבן די מטבעות געהאט דעמזעלכן ווערט, זאגט די משנה, אויב איינער האט געהאט מעשר שני-פרוכטן און ער האט אוועקגעלייגט אן איסר-מטבע, כדי אז ווען ער וועט עסן פון די מעשר שני פרוכטן זאל דאס וואס ער וועט עסן אויסגעלייזט ווערן אויף א טייל פון דעם איסר, וויפיל דאס עסן וועט באטרעפן. און ער האט געגעסן מעשר שני פרוכטן פאר א האלבן איסר; איז דאך אין דעם איסר נאך פארבליבן א האלבער איסר, אויף וועלכן ער קאן נאך עסן מעשר שני פרוכטן. אבער ער איז אוועק-געגאנגן אין אן אנדער ארט, און דארט איז דער איסר ווערט געווען טאפלט, א פונדיון, און ממילא איז דער פארבליבענער האלבער איסר ווערט א גאנצן איסר. זאגט די משנה, אז ער מעג עסן אויף אים מעשר שני פרוכטן פאר א גאנצן איסר. המניח פונ-דיון, אז איינער האט אוועקגעלייגט א פונדיון און האט געגעסן אויף אים פאר א האלבן פונדיון, און ער איז אוועקגעגאנגן אין אן אנדער ארט, און דארט איז דער פונדיון ווערט א איסר, מעג ער עסן נאך א העלפט (פג). ער מעג עסן אויף דעם האלבן פונדיון ניט מער ווי פאר א האלבן איסר. אבער א האלבן איסר מעג ער יא עסן, און

בְּאִיסֵר, אוֹכֵל עֲלָיו עוֹד פֶּלֶא. הַמִּנִּיחַ | מִמָּאָה בְּאִיסֵר, בִּשְׂאֵה הַפֶּל עֲשָׂרָה,
 אִיסֵר שֶׁל מְעַשֵּׂר שְׁנִי, אוֹכֵל (וְאָכַל) | וּבִה"א בְּנֵדָאִי אַחַד עֲשָׂר, וּבְדִמְאִי
 עֲלָיו אַחַד עֲשָׂר בְּאִיסֵר, וְאַחַד | עֲשָׂרָה; מִן כָּל הַמְּעוֹת הַנִּמְצְאִים.

מען זאָגט ניט, אז ווייל ער האָט שוין געגעסן פאר א האלבן פונדיון, דאָס הייסט פאר אן איסר, און אזוי ווי דער פונדיון איז דאָך איצט מער ניט ווערט ווי אן איסר, זאָל ער ניט טאָרן מער עסן אויף אים. המניח איסר של מעשר שני, אז איינער לייגט אוועק אן איסר פון מעשר שני מעג ער עסן אויף אים עלף פון אן איסר און איין הונדערטסטל 19 פון אן איסר. די דאָזיקע משנה איז זייער א שווערע, און די מפרשים זאָגן אויף איר א סך פירושים, וועלכע זענען זיך סותר. דער רמבם און דער ברטנורא טייטשן די משנה, אז דאָ זענען פאראן צוויי באזונדערע דינים; איין דין איז, אויב דער איסר איז געווען פון געלט פון זיכערן מעשר שני, פון ודאי, און דער צווייטער דין, אויב דער איסר איז געווען פון דמאי-מעשר-שני, וואָס מען האָט אָפגעשיידט צוליב א ספק (זע אין דער הקדמה צו דער מסכתא פון דמאי). די משנה ליינט זיך דעריבער אזוי; אז איינער האָט אוועקגעלייגט אן איסר מעשר-שני-געלט, מעג ער עסן אויף אים א עלפטל אין אן איסר, אויב עס איז געווען דמאי-מעשר-שני, און איין הונדערטסטל אין אן איסר, אויב עס איז געווען ודאי-מעשר-שני. און דער טייטש דערפון איז, אז אויב למשל מען קריגט פאר אן איסר עלף מילגרוימען, און ער האָט פון זיי געגעסן צען מילגרוימען אלס מעשר שני, מעג ער שוין עסן דעם עלפטן מילגרוים (דאָס עלפטל פון איסר) ניט אלס מעשר שני נאָר אלס חולין. דאָס איז ביי דמאי. און ביי ודאי איז דער דין, אז ניט א עלפטל נאָר א הונדערטסטל; למשל, אויב מען באַקומט 100 טייטלן פאר אן איסר, און ער האָט געגעסן, 99 פון זיי אלס מעשר שני, מעג ער שוין דעם הונדערטסטל טייטל, דאָס הייסט א הונדערטסטל פון איסר, עסן ניט אלס מעשר שני נאָר אלס חולין. לויט דעם פשט טייטשט דער רמבם אויך ווייטער די משנה; בית שמאי, די בית שמאי זאָגן, אז אלץ איז צען. די בית שמאי זאָגן, אז סיי ביי מעשר שני געלט פון ודאי און סיי פון דמאי, אויב ער האָט געגעסן ניין צענטל פון אים אלס מעשר שני מעג ער שוין עסן לעצטע צענטל אלס חולין; למשל, אויב מען באַקומט 10 מילגרוימען פאר אן איסר, און ער האָט געגעסן ניין פון זיי אלס מעשר שני מעג ער שוין דאָס לעצטע צענטל עסן אלס חולין. ובית הלל, אָבער די בית הלל זאָגן, אז ביי ודאי איז עלף (א עלפטל) און ביי דמאי צען (א צענטל). לויט די בית הלל מעג ער נאָר ביי דמאי עסן דאָס לעצטע צענטל אלס חולין, אָבער ביי ודאי מעג ער עסן נור דאָס לעצטע עלפטל אלס חולין. דער טעם פון די בית הלל איז, ווייל אן איסר האָט 8 פרוטות, און אויב ער וועט נעמען א עלפטל דערפון איז עס אכט עלפטל פון א פרוטה, און אזוי ווי ער דארף דאָך צולייגן (פאר אויסטוישן מעשר שני) דעם חומש (א פערטל, זע פריער אין משנה ג') דאָס הייסט נאָך צוויי עלפטל, איז עס צוואַמען צען עלפטל פון א פרוטה, דאָס הייסט ניט קיין גאַנצע פרוטה (א גאַנצע איז דאָך עלף עלפטל). און ניט קיין גאַנצע פרוטה, א פחות משה פרוטה, הייסט ניט קיין געלט. סיי בנוגע גולה, סיי מען איז נהנה פון הקדש (הייליקע זאכן). אָבער ביי דמאי דארף מען דאָך ניט צאָלן קיין חומש ביים אויסלייזן מעשר שני (זע מסכתא דמאי פרק א' משנה ב'), מעג ער עסן אלס חולין א צענטל פון איסר, ווייל א צענטל איז דאָך אכט צענטל פון א פרוטה, און דאָס חומש, די צוויי צענטל, דארף ער דאָך ניט צולייגן, איז דאָך עס א פחות משה פרוטה, ווינציקער פון א פרוטה, און ער מעג עס דעריבער עסן אלס חולין. די אַנדערע מפרשים ברענגן נאָך פירושים, און אלע זענען שווער.

ט. כל המעות, אלע געלטער, וועלכע מען געפינט, זענען חולין. אויב מען גע-
 פינט געלט דארף מען ניט קלערן טאָמער איז עס מעשר שני געלט; מען מעג עס פאר-

הרי אלו חולין, אפילו דינר זהב עם הקסף ועם המעות, מצא בתוכן חרש, וכתוב עליו מעשר, הרי זה מעשר; וימוצא כלי, וכתוב עליו קרבן, ר' יהודה אומר, אם הנה של חרס, הוא חולין ומה שבתוכו קרבן,

נוצן אלס געלט פון חולין, דער ברטנורא (אויפן יסוד פון דער משנה אין מסכתא שקלים פרק ז' משנה ב') זאגט, אז אין ירושלים איז עס חולין נור ווען מען געפינט עס א גאנץ יאר, דאקייגן אין די יום-טוב-טעג אויב מען געפינט געלט אין ירושלים דארף מען יא קלערן טאמער איז עס פון מעשר שני, אפילו דינר, אפילו (אין דעם גער-פינענעם געלט) איז געווען א גאלדענער דינר צוזאמען מיטן זילבער-געלט און מיטן קופער-געלט. מען קאן דאך מיינען, אז ווייל עס איז דאך ניט דער שטייגער צו לייגן צוזאמען גאלד מיט זילבער-געלט און קופער-געלט, קאן דעריבער זיין, אז דאס איז מעשר שני-געלט, וואס מען פלעגט יא האלטן אין גאלד און זילבער און קופער; פונ-דעסטוועגן דארף מען אויך אין אזא פאל ניט קלערן, מצא בתוכו, אויב ער האט צווישן זיי (צווישן די געפינענע געלט) געפינען א שערבל, און אויף אים איז געווען אויפגע-שריבן „מעשר“, איז עס (דאס געלט) מעשר (שני), אמאל פלעגט מען שרייבן אויף שערבלעך, אָבערבאַכענע שטיקלעך פון קרוגן צי אנדערע ערדענע כלים, די משנה זאגט, אז אויב אויף דעם שערבל איז געווען אויפגעשריבן „מעשר“, הייסט עס, אז דער בעל הבית פון געלט האט דאס אוועקגעלייגט פאר א סימן, אז דאס איז מעשר, שני-געלט.

י. המוצא כלי, אז איינער געפינט א כלי און דערויף איז אָנגעשריבן „קרבן“, זאָגט ר' יהודה, אויב זי איז א ערדענע (כלי), איז זי חולין און וואָס עס איז פאראן אין איר, איז קרבן; און אויב זי איז א מעטאלענע, איז זי קרבן און וואָס עס איז פאראן אין איר איז חולין. דאָס וואָרט „קרבן“ מיינט „הקדש“, מקדיש געווען צום בית המקדש, זאָגט ר' יהודה, אז אויב די כלי איז געווען אן ערדענע און איז דער כלי האָט זיך געפונען עפּים (געלט צי אַנדערע זאכן וואָס האָבן אַ ווערט), איז די כלי חולין, ניט קיין הקדש, ווייל עס איז ניט דער שטייגער פון מענטשן מקדיש צו זיין צום בית המקדש א ערדענע כלי; אָבער דאָס, וואָס געפינט זיך אין דער כלי, איז קרבן, איז הקדש. אויב אָבער די כלי איז געווען א מעטאלענע, און אזוי ווי עס איז דער שטיי-גער מקדיש צו זיין מעטאלענע כלים צום בית המקדש, איז די כלי הקדש, און דאָס וואָס איז אינווייניק איז חולין; ווייל מען נעמט אָן, אז די אויפשריפט „קרבן“ איז געווען א סימן, אז די כלי אליין איז הקדש. אָמרו לך, האָבן די חכמים געזאָגט צו אים (צו ר' יהודה), עס איז ניט דער שטייגער פון מענטשן אריינצולייגן חולין אין קרבן. די חכמים האָלטן, אז ביי א מעטאלענער כלי זענען ביידע הקדש, סיי די כלי און סיי דאָס וואָס איז אינווייניק, ווייל מענטשן וועלן ניט אריינלייגן חולין-זאכן אין הקדש.

יא. המוצא כלי, אז איינער געפינט א כלי און עס איז דערויף אָנגעשריבן „ק“, איז עס „קרבן“, „מ“ איז עס מעשר, „ד“ איז עס „דמאי“, „ט“, איז עס „טבל“, „ת“ איז עס „תרומה“, ווייל אין דער צייט פון סכנה האָט מען געפלעגט שרייבן „ת“, אנטשאט „תרומה“. עס זענען געווען צייטן אין ארץ ישראל ווען פרעמדע רעגירונגן האָבן דאָרט געהערשט און האָבן גוזר געווען אויף יידן, אז זיי זאָלן ניט אָפ-היטן מצוות, און עס איז געווען א סכנה אָפצוהיטן מצוות אָפּענערהייט. אין אזא סכנה-צייט („שעת סכנה“) פלעגט מען זיך געבן סימנים פארשטעלט, און די משנה זאָגט דאָ, אז מען האָט געוואָלט שרייבן „תרומה“ האָט מען געשריבן אין ראשי תבות, א „ת“

היו כותבין ת פחת תרומה. ר' יוסי
אומר כלם שמות בני אדם הם.
אמר ר' יוסי אפילו מצא חבית והיא
מלאה פירות, וכתוב עליה תרומה,
הרי אלו חולין, שאני אומר אשתקד
היתה מלאה פירות תרומה ופנה:

אליין. דעריבער ווען מען געפינט א כלי און עס איז פאראן אויפגעשריבן איין אות איז עס די ראשי תבות פון א גאנץ וואָרט, וואָס האָט די באדייטונג פון א מצוה; א „ק“ מיינט קרבן (הקדש); א „מ“ מיינט מעשר שני; א „ד“ מיינט דמאי, א „ט“ מיינט „טבל“, א „ת“ תרומה. ר' יוסי אומר, ר' יוסי זאָגט, אלע זענען זיי נעמען פון מענטשן. ר' יוסי האלט, אז מען דארף ניט אויסטייטשן די אותיות, אז זיי זענען ראשי תבות פון קרבן, צי תרומה, נאָר דאָס זענען די ראשי תבות פון נעמען פון מענטשן, למשל „ק“ איז „קהת“, „ד“ איז דניאל, „ט“ איז „טוביה“ און אזוי כסדר, און מען מעג די פרוכטן וואָס זענען אינווייניק פארנוצן אלס חולין. אומר ר' יוסי, האָט ר' יוסי געזאָגט, אפילו ער געפינט א פאס, און זי איז פול מיט פרוכטן, און אויף איר איז אָנגעשריבן „תרומה“, זענען זיי חולין, ווייל איך זאָג, אַז פאראיאָרן, אשתקד איז זי געווען פול מיט פרוכטן פון תרומה, און ער האָט זי אויסגעליידיקט. ר' יוסי זאָגט, אז אפילו ווען עס שטייט בפירוש אָנגעשריבן „תרומה“ אויף א פאס מיט פרוכטן, קאָנען מיר זאָגן, אז מיט א יאָר צוריק איז טאקע געווען אין דער פאס תרומה-פרוכטן, אָבער יענע פרוכטן האָט ער ארויסגענומען פון פאס, און די איצטיקע פרוכטן זענען חולין. „אשתקד“ איז דער טייטש „דאָס פריערדיקע יאָר“, און דאָס איז אן אראמעאיש וואָרט צוזאמענגעזעצט פון „שתא קדמייתא“.

יב. האומר לבנו, אז איינער זאָגט צו זיין זון: „דאָס מעשר שני (געלט) געפינט זיך אין דאָזיקן ווינקל“, און ער (דער זון) האָט (אין יענעם ווינקל) ניט געפינען, נאָר ער האָט געפינען (געלט) אין אן אנדער ווינקל, איז עס חולין. ווייל מען נעמט אָן, אז דאָס איז אנדערע געלט, און אז יענע, די מעשר שני, האָט מען פריער צוגענומען. היה שם מנה, אויב דאָרט איז געהאָט געווען הונדערט גילדן (מעשר שני געלט) און ער האָט געפינען צוויי הונדערט, איז דאָס איבריגע חולין. די מפרשים טייטשן, אז דער פאָטער האָט געזאָגט צום זון, דאָס אין א געוויסן אָרט ליגט הונדערט גילדן („מנה“, איז הונדערט „זוז“). מעשר-שני-געלט, און דער זון האָט דאָרט געפונען ליגן צוויי הונדערט, זענען הונדערט מעשר שני, און די איבריגע הונדערט גילדן זענען חולין. מאתים ומצא מנה, אויב (ער האָט אים געזאָגט) צוויי הונדערט, און ער האָט געפונען הונדערט, איז אלץ מעשר. ווייל מען נעמט אָן, אז די 100 זיינען א טייל פון די 2 הונדערט גילדן מעשר-שני געלט, און די צווייטע הונדערט האָט עמיצער צוגענומען.

פרק ה.

די תורה זאָגט אין ויקרא י"ט, אז ווען איינער פלאנצט פרוכטן-ביימער, זענען די פרוכטן פון די ערשטע דריי יאָר „ערלה“, און מען טאָר זיי ניט עסן. פרוכטן פון פירטן יאָר זענען „קדש הלולים לה“, הייליק צו גאָט; די דאָזיקע פרוכטן דארף מען אוועקפירן קיין ירושלים און דאָרט זיי עסן. די דאָזיקע פרוכטן פון פערטן יאָר הייסן „כרם רבעי“, דער „פערט-יאָריקער ווינגאָרטן“, און אויך „נטע רבעי“, דער פערט-יאָריקער פלאנץ (בוים).“ אויב מען וויל די רבעי-פרוכטן ניט פירן קיין ירושלים,

פרק ה

**א כרם רבעי מצנינן אותו בקוזות | רבן שמעון בן גמליאל במה דברים
אדמה ושל ערלה בחרסית, ושל | אמורים? בשביעית, והצנועים מניחין
קברות בסיד, וממחה ושופך. אמר | את המעות ואמורים, כל הנלקט**

טוישט מען זיי אויס אויף געלט (מען „לייזט זיי אויס“, „פודין“) און דאָס געלט ווערט כרם רבעי און מען פירט עס קיין ירושלים און מען קויפט דאָרט דערפאר עסנווארג און מען עסט עס, און די פריערדיקע כרם־רבעי־פּרוכטן ווערן איינפאכע פּרוכטן, חולין, און מען מעג זיי עסן אומעטום. צוליב דעם וואָס כרם רבעי איז לויט די דינים בנוגע אוועקפירן קיין ירושלים און אויסלייזן ענליך צו מעשר שני, דעריבער לערנט די משנה די דאָזיקע דינים אין דער מסכתא פון מעשר שני. מיר וועלן דאָס וואָרט כרם רבעי מער ניט איבערזעצן, נאָר שרייבן כרם־רבעי־פּרוכטן.

א. כרם רבעי, כרם רבעי באַצייכנט מען מיט האַרטע שטיקלעך ערד. מען דארף ביי א גאָרטן מיט ביימער, וואָס האָבן פּרוכטן אין פּערטן יאָר זינט זייער פלאנצן, און זיי זיינען כרם רבעי, מאכן א צייכן, א סימן, מיט טרוקענע שטיקלעך ערד, כדי מענטשן זאָלן וויסן, אז דאָס זענען כרם־רבעי־פּרוכטן און זאָלן זיי ניט עסן. „קוזות“ איז דער טייטש „שטיקלעך“, און דער „ערוך השלם“ מיינט, אז „קוז“ איז דאָס זעלבע וואָס „קציץ“, אָפּהאקן; דער „ערוך“ זאָגט, אז דאָס מיינט מען שטיקלעך רויטע ערד. ושל ערלה בחרסית, און (ביי א גאָרטן) פון ערלה (מאכט מען א צייכן) מיט שטיקלעך שערב־לעך־ערד. ווען דער גאָרטן מיט די פּרוכטן־ביימער זענען אין די ערשטע דריי יאָר זינט מען האָט זיי געפלאנצט און זיי זענען „ערלה“, מען טאָר זיי ניט עסן און ניט קיין הנאה האָבן פון זיי. דארף מען מאכן א צייכן דורך אנידערלייגן שערבלעך־ערד; חרסית איז פון וואָרט „חרס“, דאָס הייסט, ערד, ליים, פון וועלכע מען מאַכט ערדנעע כלים. ושל קברות, און ביי קברים מאכט מען א צייכן פון קאלד. דער דין איז, אז א כהן צי א נזיר טאָר ניט זיין צווישן קברים, כדי ניט טמא צו ווערן; מען מאַכט דעריבער ביי קברים א צייכן מיט ווייסן קאָלך, כדי מען זאָל וויסן, אז דאָ זענען קברים. די גמרא בבא קמא ס”ט זאָגט, אז כרם רבעי מעג מען דאָך עסן אין ירושלים אָדער ווען מען לייזט עס אויס, דעריבער מאַכט מען דעם סימן מיט ערד, ווייל אין ערד וואַקסט און מען קאָן ארויסבאקומען פון איר פּרוכטן; ערלה טאָר מען דאָך ניט עסן און אפילו ניט הנאה האָבן, באַצייכנט מען איר מיט שערבלעך־ליים, וואו קיין זאך וואַקסט ניט; קברים באַצייכנט מען מיט ווייסן קאָלך, עס הייסט, אז עס איז ווייס, ווי מענטשן־ביינער. וממחה ושופך, און ער ווייקט אײן (דעם קאָלך אין וואַסער) און באַגייסט (דעם קבר). די גמרא דאָרט אין בבא קמא ס”ט זאָגט, אז דאָס איז כדי עס זאָל זיין נאָכמער ווייס, „ממחה“ איז דער צעקוועטשן, צערייבן; ער צערייבט אים אין וואַסער. אַמר רבן שמעון בן גמליאל, האָט רבן שמעון בן גמליאל געזאָגט: ווען איז דאָס געזאָגט געוואָרן (אז מען דארף מאַכן א צייכן ביי א גאָרטן פון כרם רבעי און ערלה, כדי מענטשן זאָלן ניט נען מען די פּרוכטן? אין שמיטה־יאָר. ווייל אין שמיטה־יאָר געהערן דאָך די פּרוכטן פון גאָרטן צו אלע מענטשן, יעדער מעג דאָך זיי עסן, ניט בעטענדיק קיין דערלויבניש ביים בעל הבית; דעריבער דארף מען מאַכן דעם צייכן, אז זיי זאָלן וויסן, אז די דאָזיקע פּרוכטן זענען כרם רבעי צי ערלה, און מען טאָר זיי ניט עסן. אָבער אין סתם יאָרן, ווען די פּרוכטן געהערן צום בעל הבית דארף מען ניט מאַכן קיין צייכן, ווייל אויב ניט־אַרנט־ליכע מענטשן גנבען־ענען פּרעמדע פּרוכטן, דארף מען זיי ניט וואַרנען, אז דאָס איז כרם רבעי צי ערלה, והצנועין, און גאָר פרומע מענטשן לייגן אוועק געלט, און זאָגן, אז

מזה יהא מחלל על המעות האלו: **ב** כרם רבעי הנה עולה לירושלים מחללך יום אחר לכל צד. ואיזו היא תחומה? אילת מן הדרום, ועקרבה מן הצפון, לוד מן המערב, ותירדן

מן המזרח. ומשקבו הפירות, התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה. ותנאי הנה הנדר, שאימתי שירצו יחזור הנדר לכמות שהנה. ר' יוסי אומר משחרב בית המקדש הנה התנאי

וואס מען וועט אפרייסן פון די דאזיקע פרוכטן זאל אויסגעטוישט ווערן אויפן דאזיקן געלט דאס איז גאר ביי כרם רבעי, און ווי מיר האבן געזאגט אין אנהייב פון דאזיקן פרק, קאן מען כרם־רבעי־פרוכטן אויסלייזן מיט געלט. זאגט די משנה, אז גאר פרומע מענטשן, צנועים, וועלכע האבן א גארטן מיט כרם רבעי פרוכטן, זענען זיך נוהג, אז זיי לייגן אוועק ביי זיך אין הייז געלט, און זאגן, אז די פרוכטן וואס פּרעמדע מענטשן וועלן אפרייסן פון דעם גארטן, זאלן זיין אויסגעטוישט אויף דעם געלט, און ממילא ווערן די פרוכטן אויס כרם רבעי און די מענטשן מעגן דאס עסן. וועגן ווארט „צנועים“ האבן מיר געגעבן אין מסכתא דמאי פרק ו' משנה ו'.

ב. כרם רבעי, כרם־רבעי־פרוכטן האט מען געדארפן פירן קיין ירושלים ווייט איין טאג־גאנג פון יעדער זייט. ווי מיר האבן געשריבן אין אנהייב פון דער פריער־משנה, האט מען כרם רבעי־פרוכטן געדארפן פירן קיין ירושלים, אבער מען האט אויך געקאנט זיי אויסלייזן מיט געלט, און דאס געלט פירן קיין ירושלים און קויפן דארט דערפאר עסנווארג. זאגט דא די משנה, אז כרם־רבעי־פרוכטן, וואס זענען געוואקסן אין ערטער, ווייט פון ירושלים צו יעדער זייט פון דער שטאט, צו מזרח, מערב, צפון, דרום, ניט מער ווי איין טאג־גאנג, האט מען די פרוכטן זעלבסט געמוזט פירן קיין ירושלים, און מען האט ניט געטאָרט זיי אויסלייזן אויף געלט. די גמרא ראש השנה ל"א זאגט, אז דאס איז געווען א תקנה פון די חכמים, כדי די גאסן פון ירושלים זאלן זיין באַצירט מיט פרוכטן; דאס מיינט, אז עס זאל זיין אין ירושלים גענוג פרוכטן. אבער דאס האט מען איינגעפירט נור אין די ערטער, וואס עס געדויערט נאָר איין טאָג צו גיין פון זיי קיין ירושלים. ואיזו היא תחומה און וואס איז איר גרעניץ? ביז וואנען ציט זיך דער שטח, וואס איז ווייט פון ירושלים איין טאָג־גאנג? אילת, די (שטאָט) אילת פון דרום, און עקרבה פון צפון, לוד פון מערב און דער ירדן פון מזרח. די משנה גיט דא די ערטער וואס זענען ווייט פון ירושלים פונקט איין טאָג גאנג, און דאס זענען די שטאָט אילת אין דרום־זייט פון ירושלים. די דאזיקע שטאָט האט אויך געהייסן „עליאטערפאליס“, און אויך „בית גוברין“, און עס איז היינט א דאָרף אויפ'ן וועג פון ירושלים קיין חברון און עס הייסט אין אראביש „בעט דזשיברין“, „עקרבה“ איז ווייט איין־טאָג־גאנג פון ירושלים צו צפון זייט. דאס איז היינט אן אראביש דאָרף ניט ווייט פון שכם, „עקראבא“, און איז געווען אמאל א גרויסע שטאָט און ווערט דערמאָנט אין ספר יוסיפון לרומיים, וואו זי הייסט „עקראבאטא“. לוד איז אויך היינט א באַקאָנטע שטאָט צו מערב פון ירושלים אויפן וועג קיין יפּו־ת־לאַביב. דער טייך ירדן איז צו מזרח פון ירושלים, און א מענטש דאָרף גיין דעם וועג פון ירושלים צום ירדן אין א טאָג צייט. ומשרבו הפירות אַבער ווען עס איז געוואָרן א סך פרוכטן האט מען מתקן געווען, אז מען זאל מעגן אויס־לייזן (כרם רבעי פרוכטן) לעבן דער מויער (פון ירושלים). ווייל מען האט געזען, אז ירושלים האט צופיל פרוכטן און די סוחרים האבן היוק געהאט געלט. האט מען מתקן געווען, אז אפילו ווען דער כרם־רבעי־גארטן געפינט זיך לעבן דער מויער פון ירושלים, מעג מען די פרוכטן אויסלייזן און ברענגן קיין ירושלים דאס געלט. ותנאי היה הדבר, און די זאך איז געווען א תנאי (מען האט אויסגענומען א תנאי), אז ווען מ'זעט וועלן, זאל די זאך צוריק ווערן ווי עס איז געווען. דער תנאי איז געווען, אָ ווען די חכמים וועלן איינזען, אז עס איז פאראן אין ירושלים ווינציק פרוכטן, זאלן זיי קאָנען אפשאפן די נייע תקנה. ר' יוסי זאָגט, אז ווען עס איז חרוב געוואָרן דאס בית המקדש האט מען געמאַכט דעם תנאי, און דער תנאי איז געווען, אז ווען דאס בית המקדש וועט געבויט

את הפל על פי שלשה, ואומר
כמה אדם רוצה לפדות לו בסלע,
על מנת להוציא יציאות מביתו,
ומניח את המעות ואומר, כל הנלקט
מזה מחלל על המעות האלו בכך
וכך סלים בסלע; ה ובשביעית
פודהו בשווי, ואם הנה הפל מופקר,

הנה, ותנאי הנה, אימתי שיבנה בית
המקדש יחזור הדבר לכמות שהנה;
ג פרם רבעי, בש"א אין לו חומש
ואין לו בעור, ובה"א יש לו, בש"א
יש לו פרט ויש לו עוללות, ותעניי
פודין לעצמן, ובה"א, כלו לנת;
ד כיצד פודין נטע רבעי? מניח

ווערן זאל די זאך ווערן צוריק ווי פריער. ר' יוסי זאגט, אז דאס וואס מען האט אפגע-
שאפט די תקנה צו פירן די פרוכטן אליין קיין ירושלים איז ניט געווען, ווייל ירושלים
האט געהאט צופיל פרוכטן, נאך ווייל דאס בית המקדש איז געהאט חרוב געווארן.
און דער תנאי איז אז ווען דאס בית המקדש וועט געבויט ווערן זאל מען ווידער מוזן
פירן די פרוכטן זעלבסט קיין ירושלים.

ג. כרם רבעי, פרוכטן פון כרם רבעי, זאגן די בית שמאי, אז זיי האבן ניט קיין
חומש (פיפטל) און האבן ניט קיין ביעור (מען דארף זיי ניט אויסרוימען פון שטוב),
און די בית הלל זאגן, אז זיי האבן יא. די משנה האבן מיר דערקלערט אין מסכתא
פאה ז' משנה ו'. בית שמאי, די בית שמאי זאגן, אז (כרם רבעי) האט פרט און האט
עוללות, און די ארימע לייט (וואס נעמען די פרט און עוללות פון כרם רבעי) לייזן עס
אויס פאר זיך, און די בית הלל זאגן, אז אלץ גייט אין קעלטר. אויך די דאזיקע ווי די
פריערדיקע מחלוקה פון די בית שמאי און די בית הלל האבן מיר געהאט אין מסכתא
פאה פרק ז' משנה ו' און דארט האבן מיר געגעבן די דערקלערונג.

ד. כיצד פודין נטע רבעי? ווי אזוי לייזט מען אויס נטע רבעי? ביז איצט איז
אין דער משנה כסדר געווען „כרם רבעי“, וואס איז דער טייטש „א וויינגארטן אין
פערטן יאר“. איצט איז פאראן אין דער משנה „נטע רבעי“, וואס איז דער טייטש
„א פלאנצונג אין פערטן יאר“, דאס הייסט אלע פרוכטן ביימער. אין דער גמרא ברכות
ל"ה איז פאראן וועגן דעם א מחלוקה, צו כרם רבעי מיינט מען נור א וויינגארטן און
דער דין איז נור ביי וויינטרייבן, אדער מען מיינט אויך אלע אנדערע פרוכטן ביימער.
דער רמבם פסקט, אז אויך אלע אנדערע ביימער פרוכטן זענען כרם רבעי. די משנה
זענטפערט דא אויף דער שאלה: ווי אזוי לייזט מען אויס די פרוכטן? מניח את הסל,
ער לייגט אוועק דעם קויש (אין וועלכן מען לייגט אריין פרוכטן) פאר דריי (מענטשן),
סוחרים וועלכע קענען די פרייזן) און ער זאגט: „וויפיל (אזעלכע קוישן) וויל א מענטש
אויסלייזן פאר א סלע מיטן תנאי אז ער זאל געבן די הוצאות פון זיין הויז? די משנה
זאגט דא עטליכע זאכן, ערשטנס, אז די אפשאצונג פון דעם פרייז פון די פרוכטן דארף
זיין דורך דריי מענטשן, צווייטנס, אז אזוי ווי נטע רבעי איז דאך ניט אראפגעריסענע
פרוכטן נאך זיי זענען דאך נאך צו באהאפטן צום בוים, און עס קאסט דאך הוצאות
צו באארבייטן דעם גארטן און אפצורייסן די פרוכטן, רעכנט מען אראפ די הוצאות פון
דעם פרייז פון די פרוכטן, און דאס איבריקע איז דאס געלט פאר דעם נטע רבעי.
למשל אויב 10 קוישן פרוכטן קאסטן אין גאס דריי סלעים, אבער דאס באארבייטן דעם
בוים, אפהיטן אים, אראפרייסן די פרוכטן, קאסטן א סלע, לייזט מען אויס 10 קוישן
נטע רבע נאך פאר צוויי סלעים. ומניח את המעות, און ער (דער בעל הבית פון גארטן)
לייגט אנדער דאס געלט, און ער זאגט: „וואס מען וועט אפרייסן פרוכטן פון דאנען
זאל ווערן אויסגעלייזט אויף דעם דאזיקן געלט אזוי פיל און אזוי פיל קוישן פאר
א סלע“. דאס ווארט „נלקט“, „לקט“ איז ניט דער טייטש „קלייבן“, נאך אפרייסן, און
עס ווערט באנוצט אין דער משנה פאר אפרייסן פרוכטן און גרינסן.

ה. ובשביעית, און אין שמיטה יאר לייזט ער אויס (דעם נטע רבעי) לויט זיין
ווערט, אין שמיטה יאר טאר מען ניט באארבייטן דעם בוים, און ניט היטן, און מען

אין לו אלא שכר לקיטה. הפודה גטע רבעי שלו, מוסיף עליו חמישיתו, בין שהוא שלו ובין שנתן לו במתנה; וְ ערב יום טוב הראשון של פסח של רביעית ושל שביעית

הִיָּה בַעֲוֹרָה. בַּיָּצֵד הִיָּה בַעֲוֹרָה? נֹתְנִין תְּרוּמָה וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר לְבַעְלָיו, וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לְבַעְלָיו, וּמַעֲשֵׂר עֲנִי לְבַעְלָיו, וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַכֹּפְרִים מִתְּבַעְרִים בְּכָל מְקוֹם, רַבִּי שִׁמְעוֹן

טאר ניט נעמען באצאלן פאר אפרייסן די פרוכטן, דעריבער קאן מען ניט אראפער-
 כענען הוצאות, און מען לייזט אויס לויט דעם פולן ווערט פון די פרוכטן, ואס היה,
 און אויב אלץ איז געווען הפקר, האָט ער ניט מער ווי די באצאלונג פאר אפרייסן.
 אויב דער בעל הבית האָט (ניט אין שמיטה, נאָר אין סתם־יאָרן) מפקיר געווען
 זיין גאָרטן, וואָס איז גטע רבעי, אזוי אז יעדער קאָן נעמען די פרוכטן, מעג דער, וועל-
 כע נעמט די פרוכטן, אראפערעכענען (ביים אויסלייזן די נטע־רבעי־פרוכטן מיט געלט)
 פאר הוצאות נאָר דאָס וואָס קאָסט אפרייסן די פרוכטן. די משנה לערנט דאָ, אז גטע
 רבעי איז אויך ביי פרוכטן וואָס זענען הפקר, כאָטש אנדערע מצוות, ווי תְּרוּמָה און
 מעשר, דארף מען ניט אָפּשיידן פון הפקר־פרוכטן. הפודה נטע רבע, אז איינער לייזט
 אויס זיין אייגענטם נטע רבעי דארף ער צולייגן זיין חומש (דאָס פיפטל), סיי עס איז
 זיינס, סיי ער האָט באַקומען א מתנה. די סתם משנה האלט ווי די בית הלל פריער
 אין משנה ג', אז מען דארף יאָ צאלן דעם חומש. די גמרא אין קידושין נ"ד זאָגט, אז
 מיט מתנה דאָ אין דער משנה, מיינט מען, אז ער האָט באַקומען א מתנה דעם גאָרטן,
 ווען די פרוכטן זענען נאָכניט געווען צייטיק; ווייל ווען די פרוכטן זענען שוין צייטיק,
 קאָן מען ניט געבן כרם רבעי אלס מתנה.

ו. ערב יום טוב, ערב דעם ערשטן יום טוב פון פסח פון פירטן יאָר און פון זיי-
 בעטן יאָר איז געווען דער ביעור (דאָס אויסרוימען). כדי מענטשן זאָלן ניט האַלטן
 כסדר אין זייערע הייזער די תְּרוּמָה, וואָס זיי דארפן געבן דעם כהן, און דעם מעשר,
 וואָס זיי דארפן געבן לוי, און דעם מעשר־שני און דעם כרם־רבעי און די ביכורים
 וואָס זיי דארפן פירן קיין ירושלים, האָט די תורה (דברים י"ד) אָנגעזאָגט, אז נאָך
 יעדע דריי יאָר מוז מען מבער זיין, ארויסרוימען די אלע תְּרוּמָה און מעשרות און
 ביכורים פון הויז ארויס. די יאָרן ווערן גערעכנט נאָך דעם שמיטה־יאָר, דאָס ערשטע
 יאָר נאָך שמיטה־יאָר הייסט „דאָס ערשטע יאָר“, דאָס צווייטע הייסט דאָס צווייטע
 יאָר און אזוי כסדר. זאָגט די משנה, אז דער „ביעור“, דאָס אויסרוימען, וואָס דארף
 דאָך פאָרקומען נאָך יעדע דריי יאָר, איז פאָרגעקומען ערב דעם ערשטן יום טוב פסח
 דעם פירטן יאָר (ווען מען האָט אויסגערוימט דאָס וואָס עס האָט זיך אָנגעזאמלט פון
 1טן יאָר, און 2טן יאָר און 3טן יאָר), און ערב דעם ערשטן יום טוב פסח דעם זיבעטן
 יאָר (ווען מען האָט אויסגערוימט, דאָס וואָס עס האָט זיך אָנגעזאמלט דעם 4טן יאָר,
 דעם 5טן יאָר און דעם 6טן יאָר). אזוי ווי פסח האָט דאָך צוויי ימים טובים, דעם
 ערשטן טאָג פסח און דעם לעצטן טאָג פסח (שביעי של פסח) זאָגט די משנה, אז דער
 ביעור דארף פאָרקומען ערב דעם ערשטן טאָג פסח. כיצד היה ביעור? ווי אזוי איז
 פאָרגעקומען דער ביעור? נותנין, מען גיט אוועק די תְּרוּמָה און תְּרוּמַת מעשר צו
 (זייערע) בעלי בתים (צו די כהנים, ווייל צו זיי געהערן דאָך די תְּרוּמָה און תְּרוּמַת
 מעשר), און דעם מעשר ראשון צו זיינע בעלי בתים (צו די לויים, ווייל צו זיי גע-
 הערט דאָך דער מעשר ראשון), און דעם מעשר עני צו זיינע בעלי־בתים (צו די אַרימע
 לייט), און דער מעשר שני און ביכורים ווערן פארניכטעט אין יעדן אָרט. דעם מעשר
 שני און די ביכורים, וואָס מען האָט בעדארפן פירן קיין ירושלים, פירט מען אַיצט
 ניט מער קיין ירושלים, נאָר מען פארניכטעט זיי, וואו זיי געפינען זיך. די משנה דער-
 מאַנט ניט כרם רבעי, ווייל וועגן דעם איז די מחלוקה צווישן די בית שמאי און בית
 הלל (פריער אין משנה ג'), צי עס האָט ביעור. די משנה ראשונה זאָגט, אז מיט

אומר, הבפנימים נתנין לכהנים | שולחין אצל בעלי בתים שבמדינות,
 בתרומה. התבשיל, בשיא צריך | מהרו והתקינו את פירותיכם עד
 לבער, ובה"א, הרי הוא כמבוער: | שלא תגיע שעת הבעור, עד שבא
 ז מי שהיו לו פירות בזמן הזה, | רבי עקיבא, ולמד שקל הפירות
 והגיע שעת הבעור, בשיא צריך | שלא באו לעונת המעשרות פטורים
 לחללן על הפסח, ובה"א, אחר | מן הבעור: הן מי שהיו פירותיו
 שהן פסח ואחר שהן פירות: | רחוקים ממנו, צריך לקרות להם
 ח אומר ר' יהודה, בראשונה היו | שם, מעשה ברבן גמליאל והקנים

מעשר שני מיינט מען אויך כרם רבעי, ר' שמעון זאגט, אז די ביכורים גיט מען אוועק
 צו די כהנים אזוי ווי תרומה. די סתם-משנה האלט אז ווייל ביכורים דארף מען פירן
 קיין ירושלים, האבן זיי דעם דין ווי מעשר שני, וואס מען דארף אויך פירן קיין ירושלים,
 און דעריבער פארניכטעט מען זיי; אבער ר' שמעון האלט, אז ווייל אין ירושלים
 גיט מען זיי דאך אוועק, צו די כהנים, דארף מען זיי ניט פארניכטן נאר געבן צו די
 כהנים. התבשיל, געקעכץ, זאגן די בית שמאי, אז מען דארף מבער זיין, און די בית
 הלל זאגן, אז עס איז אזוי ווי מבער געווען. מיט „תבשיל“, „געקעכץ“ מיינט מען, אז
 מען האט אריינגעטאן פרוכטן פון מעשר שני (און דער ברטנורא לייגט צו „אדער פון
 שמיטה“) אין געקעכץ, און די שאלה איז, צי דארף מען, ווען עס קומט אן די צייט פון
 בעור, דאס געקעכץ פארניכטן? די בית שמאי זאגן, אז מען דארף מבער זיין; אבער
 די בית הלל זאגן, אז דאס אריינטאן אין געקעכץ הייסט אזוי ווי מען האט שוין מבער
 געווען. דער ר"ש און דער רמבם טייטשן, אז אפילו דאס געקעכץ איז אינגאנצן פון
 מעשר שני דארף מען ניט מבער זיין.

ז. מי שהיו לו, אויב איינער האט פרוכטן (פון מעשר שני) אין היינטיקער צייט
 (ווען עס איז ניטא קיין בית המקדש און מען קאן זיי ניט פירן קיין ירושלים) און עס
 איז אנגעקומען די צייט פון ביעור, זאגן די בית שמאי, אז מען זאל זיי אויסטוישן
 אויף געלט און די בית הלל זאגן, אז סיי זיי זענען געלט, סיי זיי זענען פרוכטן
 דער ברטנורא טייטשט, אז די בית הלל זאגן, אז ווייל עס איז דאך אלץ איינס, און סיי
 ווען מען האט פרוכטן פון מעשר שני און סיי געלט, מוז מען דאך עס „גונז“ זיין, בא-
 האלטן, (לויט אנדערע מפרשים, מוז מען עס פארניכטן, און געלט דארף מען צערייבן
 און אריינארפן אין טיך), צו-וואס-זשע זאל ער אויסטוישן די פרוכטן אויף געלט?
 דעריבער איז גלייכער, אז ער זאל פארניכטן די פרוכטן זעלבסט.

ח. אמר ר' יהודה, האט ר' יהודה געזאגט, אין די ערשטע צייטן האט מען גע-
 שיקט צו די בעל בתים (פון פעלדער און גערטנער) אויף דער פראווינג, אז זיי זאלן
 זיך צורייילן און מתקן זיין זייערע פרוכטן (אפשיידן תרומה און מעשרות) איידער עס
 קומט אן די צייט פון ביעור. ווייל ווען עס וועט אנקומען די צייט פון ביעור, ערב דעם
 ערשטען טאג פסח אין פערטן און זיבעטן יאר, וועלן זיי דארפן פארניכטן דעם מעשר
 שני, כאטש מען האט זיי נאכניט געהאט אפגעשיידט. עד שבא ר' עקיבא, ביז עס איז
 געקומען ר' עקיבא און ער האט געלערנט, אז אלע פרוכטן, וועלכע האבן נאכניט
 דערגרייכט די צייט פון מעשרות זענען פטור פון ביעור. ר' עקיבא האט געלערנט,
 אז אויב די פרוכטן זענען נאך אין אזא מצב, אז מען דארף נאכניט אפשיידן פון זיי
 תרומות און מעשרות (די משנה פרק א' אין מסכתא מעשרות גיט ווען איז די מעשרות
 צייט פון פארשידענע פרוכטן), דארף מען ניט מבער-זיין ווען עס קומט אן די צייט
 פון ביעור.

ט. מי שהיו, אויב, אויב איינער האט געהאט פרוכטן ווייט פון זיך, דארף ער זיי
 געבן א נאמען. אויב ער האט נאכניט געהאט אפגעשיידט קיין תרומות און מעשרות

שְׁהוּוּ בָּאִים בְּסִפְיָהּ, אָמַר ר' גַּמְלִיאֵל, | לֹא. אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ, עֲשׂוּר שְׂאֵנִי
 עֲשׂוּר שְׂאֵנִי עֲתִיד לְמוֹד, נִתּוֹן לַיהוֹשֻׁעַ. | עֲתִיד לְמוֹד, נִתּוֹן לְאַלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה
 וּמְקוֹמוֹ מוֹשֶׁכֶּר לֹא, עֲשׂוּר אַחַר שְׂאֵנִי | וּמְקוֹמוֹ מוֹשֶׁכֶּר לֹא, וְנִתְקַבְּלוּ זֶה מִזֶּה
 עֲתִיד לְמוֹד, נִתּוֹן לְעֻקְבָּא בֶּן יוֹסֵף, | שְׂכָרָ: י בְּמִנְחָה בְּיוֹם טוֹב הָאֶחָדָרָן
 שְׂזִיבָה בּוֹ לְעֻנְיִים, וּמְקוֹמוֹ מוֹשֶׁכֶּר | הָיוּ מִתְּנֵדִין, בִּיצֵד הִיא הַתְּדוּוּיָ? בְּעֵרְתִי

און עס קומט אָן די צייט פון ביעור, און די פרוכטן זענען ערגיץ אין אן אנדער אָרט, דארף ער פונדערווייטנס זיי א „נאָמען געבן“ (וועגן א „נאָמען געבן“, זע אין מסכתא דמאי פרק ז' משנה א'), דאָס הייסט, זאָגן, אז דאָס איז תרומה, און דאָס איז מעשר ראשון און דאָס איז מעשר עני, און זיי אוועקגעבן פון דער ווייטנס תרומה צום כהן, מעשר צום לוי, און מעשר עני צו אן אַרימאָן. מעשה, עס איז געווען א מעשה מיט רבן גמליאל און די זקנים (תנאים) וועלכע זענען געפאָרן אויף א שיף, האָט רבן גמליאל געזאָגט: דאָס צענטל (מעשר ראשון) וואָס איך וועל אָפּמעסטן (פון די פרוכטן) וואָס ער האָט אין הויז) ווערט געגעבן צו יהושע (ר' יהושע בן חנניה, וועלכער איז געווען א לוי), און זיין אָרט (דאָס אָרט וואו דער מעשר ראשון ליגט) איז פארדינגן צו אים (צו ר' יהושע), און דאָס אַנדערע צענטל (מעשר עני) וואָס איך וועל אָפּמעסטן איז גע- געבן צו עקיבא בן יוסף (ר' עקיבא) אז ער זאָל עס זוכה זיין פאר די אַרימע לייט, און זיין אָרט איז פארדינגן צו אים. רבן גמליאל איז געפאָרן אויף א שיף צוזאמען מיט זיינע חברים די תנאים (דאָס וואָרט „זקנים“ איז א טיטל פאר תנאים), און רבן גמליאל האָט געהאָט אין דער היים פרוכטן, פון וועלכע מען האָט שוין געהאָט אראָפּגענומען תרומה (ווייל תרומה פלעגט מען אראָפּנעמען באלד אין שיעור) אָבער ניט די מעשרות, און עס האָט זיך דערנענטערט ערב פסח פון ביעור-צייט. האָט רבן גמליאל פונדער- ווייטנס א נאָמען געגעבן צום מעשר ראשון און עס אוועקגעגעבן צו ר' יהושע, וועל- כער איז געווען א לוי, און מעשר עני האָט ער געגעבן צו ר' עקיבא, וועלכער איז געווען א צדקה-גבאי, אז ער זאָל עס נעמען פאר די ארימע לייט וועגן, און כדי ר' יהושע און ר' עקיבא זאָל שוין איצט ווערן די בעלי בתים פון די מעשרות, האָט ער זיי פארדינגן די ערטער, וואו די מעשרות ליגן און ממילא זענען די מעשרות גלייך אריבער אין זייער רשות. אָמר ר' יהושע, האָט ר' יהושע (נאָכדעם ווי ער האָט באקו- מען פון רבן גמליאל פארדינגן דאָס אָרט פון מעשר ראשון) געזאָגט: דאָס צענטל (תרומת מעשר, א צענטל פון מעשר ראשון, און תרומת מעשר געהערט צו א כהן) וואָס איך וועל אָפּמעסטן איז געגעבן צו אלעזר בן עזריה (ער איז געווען א כהן), און זיין אָרט איז צו אים פארדינגן, דאָס וואָס רבן גמליאל האָט געטאָן מיט די מעשרות האָט ר' יהושע געטאָן מיט דעם תרומה מעשר, און האָט פארדינגן דאָס אָרט, וואו דער תרומה מעשר ליגט, צו ר' אלעזר בן עזריה, און ממילא איז די תרומת מעשר אריבער אין זיין רשות, ונתקבלו, און זיי האָבן גענומען איינער פון אנדערן דאָס געלט פארן פארדינגן. רבן גמליאל האָט גענומען פון ר' יהושע און ר' עקיבא דירה-געלט פאר דעם אָרט פון די מעשרות, און ר' יהושע האָט גענומען פון ר' אלעזר בן עזריה דירה- געלט פאר דעם אָרט פון תרומת מעשר. ווייל נור ווען זיי האָבן געגעבן געלט זענען די ערטער געוואָרן זייערע.

י. במנחה, צו מנחה-צייט, אין לעצטן טאָג יום טוב (פון פסח) האָט מען זיך מתודה געווען. נאָכדעם ווי מען האָט מבער געווען ערב דעם ערשטן טאָג פסח, האָט מען זיך איבערגעלאָזט פון מעשר שני (אין ירושלים) גענוג שפייז כדי צו האָבן צו עסן א גאנצן פסח, אויך חול המועד, און צו מנחה דעם לעצטן טאָג יום טוב פסח (שביעי של פסח) האָט מען זיך מתודה געווען אין בית המקדש. דאָס מתודה זיין איז געווען, ווי די משנה וועט באַלד דערקלערן, דאָס זאָגן די פרשה אין חומש דברים כ"ו פון דעם פסוק י"ג „בערתי הקדש מן הבית“, ביז צום סוף פסוק ט"ז „זבת חלב

לְרֵאשׁוֹן, אֵינוּ יָכוֹל לְהַתְּדוֹת. לֹא
 עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ, לֹא הִפְרַשְׁתִּי מִמֵּן
 עַל שְׂאֵינוּ מִינוּ, וְלֹא מִן הַתְּלוּשׁ
 עַל הַמַּחְבֵּר, וְלֹא מִן הַמַּחְבֵּר עַל
 הַתְּלוּשׁ, וְלֹא מִן הַחֶדֶשׁ עַל הַיֶּשֶׁן,
 וְלֹא מִן הַיֶּשֶׁן עַל הַחֶדֶשׁ, וְלֹא
 שִׁבְחָתִי, לֹא שִׁבְחָתִי מִלְּכַרְכֵּךְ
 וּמִלְּחֹבֵר שִׁמְךָ עָלָיו; יִב לֹא אֶכְלָתִי

הַקֶּדֶשׁ מִן הַבַּיִת, זֶה מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְנִטְע
 רִבְעֵי, נִתְּתִיו לְלוֹי, זֶה מַעֲשֵׂר לְוִי.
 וְגַם נִתְּתִיו, זֶה תְּרוּמָה וְתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.
 לְגַר לִיתוֹם וְלֹאֲלַמְנָה, זֶה מַעֲשֵׂר עֲנִי,
 הַלֵּקֵט וְהַשִּׁבְכָה וְהַפֶּאֶה, אַף עַל פִּי
 שְׂאֵינִן מַעֲבִינִן אֶת הַיְּדוּי, מִן הַבַּיִת,
 זֶה חֻלָּה; יֵאָּ כָּל מִצְוַתְךָ אֲשֶׁר
 צִוִּיתִנִי, הֵא אִם הַקֶּדֶשׁ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי

ודבש, דאָס הייסט „וידוי“, ווייל דער בעל הבית פון פעלד און גארטן זאָגט דאָ פאר גאָט, אז ער האָט מקיים געווען די מצוות צו געבן תְּרוּמָה און מעשרות, און איז מתפלל צו גאָט, אז ער זאל אים העלפן אויך ווייטער. כיצד, ווי אזוי איז געווען דאָס מתודה-זיין-זיך? און דאָ הייבט אָן די משנה צו ברענגן די אלע פסוקים פון חומש דברים כ"ו, און גיט אויך אָן דאב"י די יסוד-דינים פון תְּרוּמָה און מעשרות. ער האָט געזאָגט: „בערתי הקדש מן הבית“, „איך האָט ארויסגערוימט די הייליקייט פון הויז“, דאָס איז מעשר שני און נטע רבעי (ווייל זיי דארף מען פארניכטן ביי דער צייט פון ביעור); „נתתיו ללווי“, „איך האָב אים געגעבן צום לוי“, דאָס מיינט מען מעשר לוי (מעשר ראשון); „וגם נתתיו“, „און איך האָב אים אויך געגעבן“, דאָס מיינט מען תְּרוּמָה און תְּרוּמַת מעשר (צום כהן); „לגר ליתום ולאֲלַמְנָה“, „צום גר, צום יתום און צו דער אלמָנָה“, דאָס מיינט מען מעשר עני, לקט און שִׁבְכָה און פֶּאֶה (וואָס געהערן צו אַרְיָמַע לייט). כאָטש זיי זענען ניט מעכב דאָס מתודה זיין זיך, די משנה זאָגט דאָ, אז כאָטש אַפִּילוּ ווען מען האָט ניט אוועקגעגעבן צו אַרְיָמַע לייט לקט שִׁבְכָה און פֶּאֶה מעג מען זיך מתודה זיין, פונדעסטוועגן דערמאָנט ער אז ער האָט אויך שוין דאָס אוועקגעגעבן, „מן הבית“, „פון הויז“, דאָס מיינט מען חלה (וואָס געהערט צום כהן). ביז איצט האָט דער, וואָס האָט זיך מתודה געווען אויסגערעכט און דערציילט פאר גאָט, אז ער האָט מקיים געווען די אלע מצוות פון אַפְשִׁידֵן תְּרוּמָה און מעשרות און חלה פון זיינע פרוכטן. איצט וועט די משנה געבן די ווייטערדיקע פסוקים און אַנְוּוּיִזִּין די דינים, וועלכע מען דארף אַפְהִיטן ווען מען שייט אָפּ תְּרוּמָה און מעשרות, און ווען מען עסט מעשר שני אין ירושלים.

יא. „ככל מצותך אשר צויתני“, „ווי דיין גאנץ געבאָט וואָס דו האָסט מיך גע- הייסן“, דערפון איז געדרינגן, אז אויב מען האָט אַפּגעשיידט מעשר שני פריער פון מעשר ראשון טאָר מען ניט זיך מתודה זיין. מען מעג זאָגן דעם וידוי, נאָר ווען מען שייטט אָפּ ריכטיק דעם מעשר; אָבער אויב מען האָט ניט ריכטיק אַפּגעשיידט, למשל, פריער מעשר שני דערנאָך מעשר ראשון, טאָר מען ניט זאָגן דעם וידוי. „לא עברתי ממצותיך“, „איך האָב ניט עובר געווען אויף דינע מצוות“, „איך האָב ניט אַפּגע- שייידט פון איין מין אויף אַן אנדערן מין, און ניט פון אַפּגעריסענע פרוכטן אויף בא- האפּטענע (צו דער ערד), און ניט פון באַהאַפּטענע אויף אַפּגעריסענע, און ניט פון נייע (וואָס זענען אראָפּגענומען געוואָרן דעם נייעם יאָר) אויף אלטע (פון פאַריגן יאָר), און ניט פון אלטע אויף נייע“. די משנה רעכנט דאָ אויס די יסוד-דינים, וואָס מען דארף אַפְהִיטן ביים אַפְשִׁידֵן תְּרוּמָה און מעשרות. די דינים זענען פאראן פריער אין מסכתא תְּרוּמַת פֶּרֶק א' משנה ה' און פֶּרֶק ב' משנה ד'. „ולא שכחתי“, „און איך האָב ניט פארגעסן, דיך צו בענטשן און צו דערמאָנען דיין נאָמען אויף אים“. ווייל ביים אַפ- שיידן תְּרוּמָה און מעשרות מאַכט מען דאָך א ברכה, דעריבער זאָגט ער איז דעם וידוי, אז ער האָט ניט פארגעסן צו מאַכן די ברכה.

בְּאוֹנֵי מַמְנֵי הָא אִם אֶכְלוּ בְּאוֹנֵינוּת, אֵינּוּ יִכּוֹל לְהַתְּרוֹת. וְלֹא בְּעֵרְתִי מַמְנֵי בְּטָמֵא, הָא אִם הִפְרִישׁוּ בְּטוֹמָאָה, אֵינּוּ יִכּוֹל לְהַתְּרוֹת. וְלֹא גָתִי מַמְנֵי לְמַת, לֹא לְקַחְתִּי מַמְנֵי אֲרוֹן וְתַכְרִיכִים לְמַת, וְלֹא גָתִי לְאוֹנֵי אַחֲרִים. שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל

יב. לא אכלתי באוני ממנו, „איך האב ניט געגעסן מיט טרויער פון איס“, דערפון איז געדריינגן, אז אויב מען האט איס (דעם מעשר שני) געגעסן ווען מען איז אן אונן טאָר מען ניט זאָגן דעם וידוי. אן „אונן“ הייסט מען דעם טאָר ווען עס איז געשטארבן א נאָנטער קרוב, נאָר וועלכן מען איז אן אבל. אין יענעם טאָר טאָר מען ניט עסן קיין מעשר שני, און אויב מען האט געגעסן, טאָר מען ניט זאָגן דעם וידוי. „ולא בטרתי ממנו בטמא“, „און איך האב איס ניט אויסגערוימט מיט טומאה“, דערפון איז געדרוּגן, אז אויב מען האט איס (דעם מעשר שני) אָפּגעשיידט בטומאה טאָר מען ניט זאָגן דעם וידוי. דער „תפארת ישראל“ טייטשט, אז דאָס מיינט מען, אויב בשעת מען האט אָפּגעשיידט דעם מעשר שני איז דער מענטש, וואָס האט איס אָנגערירט ביים אָפּשיידן, געווען טמא. „ולא נתתי ממנו למת“, „און איך האב פון איס ניט געגעבן צו א טויטן“, איך האב ניט גענומען פון איס אן ארון און תכריכים פאר א טויטן. דער דין איז, אז מעשר־שני־פרוכטן מעג מען באנוצן נאָר צום עסן און טרינקן און שמירן זיך; און אפילו פאר א לעבעדיקן מענטש טאָר מען איס אויך ניט פארנוצן פאר אנדערע זאכן. דער ירושלמי זאָגט, אז די משנה מיינט, אז אפילו שמירן אייל פון מעשר שני, וואָס א לעבעדיקער מענטש מעג דאָ יאָ, טאָר מען אויך ניט ביי א טויטן. „ולא נתתי“, „און איך האב איס ניט געגעבן“, צו אנדערע אוננים. מיר האבן שוין פריער געשריבן, אז אן אונן טאָרניט עסן מעשר שני, און ער זאָגט דעריבער אין וידוי, אז ניט נאָר האט ער אליין ניט געגעסן ווען ער איז געווען אן אונן, נאָר ער האט אויך אנדערע מענטשן, ווען זיי זענען געווען אוננים, ניט געגעבן צו עסן מעשר שני. „שמעתי בקול ה' אלהי“, „איך האב געפאָלגט דעם קול פון גאָט מײן גאָט“, איך האב איס געבראכט אין בית המקדש. אין וידוי דערקלערט ער, אז ער האט מקיים געווען אויך די מצוה צו ברענגן דעם מעשר שני אין בית המקדש. דאָס וואָרט „בית הבחירה“, דאָס הויז פון אויסדערוויילונג, מיינט דעם בית המקדש, פון דעם פסוק אין דברים י"ד „המקום אשר יבחר ה' אלהיך“, דאָס אָרט, וואָס עס וועט אויסוויילן גאָט דיין גאָט. די „משנה ראשונה“ ווייזט דאָ אָן, אז אייגענטליך האט מען מעשר שני ניט באדארפן ברענגן אין בית המקדש, נאָר בלויז אין ירושלים. די „תוספות אנשי שם“ זאָגט, אז ווייל דאָס וידוי־זאָגן איז פאָרגעקומען אין בית המקדש, דעריבער זאָגט ער דאָ בית המקדש. „עשיתי ככל אשר צויתני“, „איך האב געטאָן ווי אלץ וואָס דו האַסט מיר געהייסן“, איך האב מיך געפרייט און האב דערפרייט אנדערע. דאָס הייסט, אז ער האט אליין געגעסן מיט שמחה און ער האט אויך אנדערע מענטשן געגעבן צו עסן און משמח געווען.

יג. „השקיפה ממעון קדשך מן השמים“, „קוק אראָפּ פון דיין הייליקער וואוי־נונג פון הימל“ מיר האבן געטאָן, וואָס דו האַסט גוזר געווען אויף אונז, טו אויך דו וואָס דו האַסט אונז צוגעזאָגט. דאָ הויבט זיך אָן דער תפלה־טייל פון דעם וידוי, אין וועלכן מען בעט גאָט, אז ער זאל מקיים זיין זיינע הבטחות, אז ער וועט בענטשן דאָס יידישע פאָלק און דאָס יידישע לאַנד. „השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל“, „קוק אראָפּ פון דיין הייליקער וואוינונג, פון הימל, און בענטש דיין פאָלק ישראל“, מיט זין און מיט טעכטער. די ברכה זאל זיין, אז עס זאל פארמערט

ובבנות. ואת האדמה אשר נתתה לנו, בטל ובמסר ובגלדות בהמה. באשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש, פרי שתתן טעם בפירות: יך מפאן אמרו, ישראל וממזרים מתנדים, אבל לא גרים ולא עבדים

ווערן די צאל יידן, עס זאלן געבוירן ווערן א סך קינדער. „ואת האדמה אשר נתתה לנו“, „און די ערד, וואס דו האסט אונז געגעבן“, מיט טוי און מיט רעגן און מיט קינדער פון דער בהמה. מען בעט, אז גאט זאל אויך בענטשן דאס יידישע לאנד, אז עס זאל זיין גענוג טוי און רעגן און די בהמות זאלן האבן א סך קינדער. „כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש“, „ווי דו האסט געשוואוירן צו אונזערע עלטערן, דאס לאנד וואס רינט מיט מילך און האניק“, אז דו זאלסט אריינגעבן א טעם אין די פרוכטן. דער רמבם טייטשט, אז די פרוכטן זאלן זיין פעטע און גוטע. — דערמיט ענדיקט זיך דער ווידוי און די תפלה, וואס דער יידישער בעל הבית פון פעלד האט נאך יעדע דריי יאר, אין פירטן יאר צו מנחה-צייט פון לעצטן טאג יום טוב פסח, געזאגט אין בית המקדש, דערציילנדיק פאר גאט, אז ער האט מקיים געווען ריכטיק אלע מצוות פון תרומה און מעשר און מעשר שני און בעטנדיק, אז גאט זאל בענטשן דאס יידישע פאלק און דאס יידישע לאנד.

יד. מכאן אמרו, פון דאנען האבן (די חכמים) געזאגט, אז א ישראל און ממזרים מעגן זאגן דעם וידוי, אבער ניט גרים און ניט באפרייטע קנעכט, ווייל זיי האבן ניט קיין חלק אין לאנד. מיט „פון דאנען“ מיינט מען, אז פון דעם פסוק „את האדמה אשר נתתה לנו“, די ערד וואס דו האסט אונז געגעבן“, וואס מען האט פריער געזאגט אין וידוי, איז געדרינגן, אז דעם וידוי מעג זאגן דער ייד, וואס ער אדער זיינע על-טערנס-עלטערן האבן באקומען א חלק אין ארץ ישראל. דעריבער מעג אויך א ממזר, וואס איז געבוירן געווארן ניט כשר, זאגן דעם וידוי. אבער א גר, אדער א גוי וואס איז געווארן א שקלאף ביי א ייד און דערנאך איז ער באפרייט געווארן און איז דאדורך געווארן אין ייד, זיי קאנען ניט זאגן קיין וידוי, ווייל זייערע עלטערנס עלטערן זענען דאך געווען גוים און האבן ניט באקומען קיין טייל אין ארץ ישראל. ווען מען האט צוטיילט אין דער צייט פון יהושע בן נון ארץ ישראל צווישן יידן. ר' מאיר זאגט, אז אויך ניט כהנים און לויים, ווייל זיי האבן ניט גענומען קיין חלק אין לאנד. דער שבט לוי האט ביים צעטיילן ארץ ישראל ניט באקומען קיין באזונדערן חלק אין לאנד, ווי אלע אנדערע שבטים. זאגט ר' מאיר, אז אויך כהנים און לויים קאנען ניט זאגן קיין וידוי. ר' יוסי זאגט, אז זיי (די כהנים און לויים) האבן ערי מרגש. דער חומש אין במדבר ל"ה זאגט, אז מען זאל געבן דעם שבט לוי געוויסע שטעט צום וואוינען און אויך פלעצער (מגרש, מרגשים) ארום די שטעט פאר זייערע בהמות. זאגט ר' יוסי, אז ווייל די כהנים און לויים האבן באקומען די דאזיקע „ערי מגרש“, די „פלעצער-שטעט“, הייסט עס, אז זיי האבן א חלק אין ארץ ישראל און זיי מעגן דעריבער זאגן דעם וידוי אויף דער תרומה און מעשרות פון די פעלדער פון די דאזיקע פלעצער.

טו. יוחנן כהן גדול האט אפגעשאפט דאס וידוי זאגן אויף מעשר. יוחנן כהן גדול איז געווען פירשט איבער די יידן לערך 200 יאר פאר דעם חורבן פון 2טן בית המקדש. די משנה זאגט דא, אז ער האט מבטל געמאכט דאס זאגן דעם וידוי. דער טעם איז געווען, ווייל אין דער צייט פון 2טן בית המקדש האט מען געגעבן דעם מעשר ראשון ניט צו לויים נאר צו כהנים, און מען האט דעריבער ניט געקאנט זאגן „והם נתתו ללוי“, „און איך האב אים אויך געגעבן צום לוי“. אף הוא, ער (יוחנן כהן גדול) האט אויך אפגעשאפט די וועקערס און די שטעכערס. די גמרא אין סוטה מ"ז זאגט,

הַנּוֹקְמִים. וְעַד יָמָיו הָיָה פְּטִישׁ מִכָּה בִירוּשָׁלַיִם. וַיְבַרְכֵּמוּ אֵין אָדָם צְרִיף לְשִׂאוֹל עַל הַדְּמָאִי:

אז די „מעוררים“ די „וועקערס“ זענען געווען די לויים, וואָס פלעגן יעדן טאָג ביים זאָגן שירה אין בית המקדש אויך זאָגן „עורה, למה תישן ה'“, „וועק זיך אויף, פארר וואָס שלאָפסטו, גאָט“ (תהלים מ"ד). יוחנן כהן גדול האָט דאָס מבטל געמאַכט. „נוק-פּים“, „שטעקערס“, זאָגט דאָרט די גמרא, אז דאָס מיינט מען דעם מנהג, וואָס איז געווען אין בית המקדש צו שטעכן דעם קאלב (דעם קרבן) צווישן די הערנער, איידער מען האָט אים געבינדן צום שעכטן. דעם מנהג האָט יוחנן כהן גדול אפגעשאפט, ווייל עס האָט אויסגעזען ווי מען מאַכט דעם קרבן א בעל מום. ועד ימיו, און ביז זיין (יוחנן כהן גדול'ס) צייט האָט דער האַמער געקלאַפּט אין ירושלים. דערויף זאָגט די גמרא דאָרט, אז דאָס מיינט מען, אז ביז זיין צייט פלעגט מען ארבייטן אין ירושלים אין חול המועד, צו טאָן די ארבייט, וואָס איז א „דבר האבד“, וואָס אויב מען טוט זי ניט איצט גייט זי פארלוירן, און אזא ארבייט מעג מען טאָן אים חול המועד. אָבער יוחנן כהן גדול האָט אויך דאָס מבטל געווען, ווייל עס איז געווען א צורגרויסער פירסום, ובימיו אין אדם, און אין זיין צייט האָט קיין מענטש ניט געדארפן פרעגן אויף דמאי, אין אַנהויב מסכתא דמאי האָבן מיר געגעבן, אז דמאי הייסן פרוכטן, וואָס מען קויפט ביי א עם האַרץ, וועגן וועלכן עס איז פאראן א חשד, אז ער שיידיט אָפּ קיין מעשרות. ביז יוחנן כהן גדול'ס צייט, ווען איינער איז געגאנגן קויפן פרוכטן האָט ער געמוזט גוט נאָכפאַרשן, צי דער פארקויפער שיידיט אָפּ מעשרות. אָבער יוחנן כהן גדול האָט מתקן געווען, אז ווען איינער קויפט דמאי דארף ער אַנרופן מיטן נאָמען בלויז מעשר ראשון און דערפון אראָפּנעמען א צענטל (דאָס הייסט א הונדערסטל פון אלע פרוכטן, א צענטל פון מעשר ראשון) אלס תרומת מעשר און אוועקגעבן דעם כהן, און מעשר שני אויף צו פירן קיין ירושלים. אָבער דעם מעשר ראשון און מעשר עני האָט ער געקאָנט פארהאַלטן פאר זיך. דאָס איז שוין געווען א סך לייכטער, און ממילא האָט מען ניט געדארפן נאָכפרעגן צי דער מענטש, ביי וועמען מען קויפט די פרוכטן איז אָפּגעהיטן אין מעשר.

סליק מסכת מעשר שני — געטנדיקט די מסכתא מעשר שני.

מסכת חלה

די תורה (במדבר ט"ו) זאָגט, אז ווען די יידן וועלן קומען קיין ארץ ישראל און זיי וועלן עסן ברויט פון לאנד זאָלן זיי אראָפּנעמען פון „די ערשטע פון טייג“, „חלה“. דערפון איז דער דין אז ווען מען באַקט ברויט זאָל מען פון טייג אָפּשיידן א שטיקל טייג, און דאָס געבן דעם כהן. חלה האָט דעם דין ווי תרומה; עס מעג זי עסן נאָר א כהן, און נאָר בטהרה, ווען דער כהן איז טהור און די חלה איז טהור. אָבער חלה איז ניט גלייך צו תרומה דערמיט, וואָס תרומה ווערט אָפּגעשיידט פון אלע פרוכטן, און חלה נאָר ווען מען גייט באַקן ברויט פון תבואה; מיט תבואה מיינט מען נור די פינף מינים; ווייך, גערשטן, שפעלץ (ארקיש), האָבער און קאָרן. אויך איז חלה ניט גלייך צו תרומה דערמיט, וואָס תרומה דארף מען אראָפּנעמען פון דעם קלענסטן ביסל פרוכטן, אָבער חלה דארף מען אראָפּנעמען נור ווען מען קנעט אריין אין טייג ניט ווינציקער פון א טאָפּ און א פערטל מעל, „חמשת רבעיים“, פינף פערטל פון א „קב“, פון א טאָפּ. דאָס הייסט, פינף קוואַרט (לוגים). אויב א בעל הבית באַקט ברויט פאר זיך דארף ער אראָפּנעמען איין 24סטל פון טייג אלס חלה; און אויב א בעקער באַקט ברויט צום פארקויפן איז גענוג איין 48סטל. עס איז איינגעפירט געוואָרן, אז אויך אין חוץ לארץ, נעמט מען חלה, נאָר די דאָזיקע חלה נעמט מען ניט דעם דערמאָנטן שיעור, נאָר עפּיס, און מען פארברענט עס.

מסכת חלה פרק א

שע

א חמשה דברים חייבין בחלה, החטים, והשעורים, והפוסמים, ושבולת שועל, ושיפון, הרי אלו חייבין בחלה, ומצטרפין זה עם זה ואסורין בחדש מלפני הפסח, ומלקצור מלפני העומר, ואם השרישו קודם לעומר, העומר מתירן, ואם לאו, אסורין עד שיבא העומר הבא: ב האוכל מהם פזית מצה בפסח יצא ידי חובתו, פזית חמץ חייב

פרק א.

א. חמשה, פינף זאכן זענען מחויב אין חלה. נאך פון פינף מינים געוויקסן דארף מען נעמען חלה: חטים, ווייץ, און גערשטן, און שפעלץ (ארקיש), און האבער און קארן, די דאזיקע זענען מחויב אין חלה, און זיי ווערן צונויפגענומען (זענען זיך מצרף) איינער מיטן אנדערן. ווי מיר האבן געזאגט אין דער הקדמה, דארף א טייג, פון וועלכן מען איז מחויב צו נעמען חלה, האלטן מינדענסטנס פינף קווארט מעל. זאגט דא די משנה, אז אויב אין דעם טייג פון פינף קווארט מעל איז געווען א טייל פון איין מין, און א טייל פון אן אנדערן מין, למשל צוויי קווארט ווייצן-מעל און דריי קווארט קארן-מעל, זענען זיי זיך „מצרף“, ווערן זיי צונויפגענומען, און מען דארף דערפון נעמען חלה. דער ירושלמי זאגט, אז דאס איז נור ווען זיי זענען געווארן געקנעטן צוזאמען; אבער אויב מען האט געקנעטן די צוויי קווארט ווייצן-מעל באזונדער און די דריי קווארט קארן-מעל באזונדער, און דערנאך האט מען די גאנצע טייגן אנגעריירט איינעם מיט אן אנדערן, זענען זיי זיך ניט מצרף, סיידן ווען עס איז ווייצן-מעל מיט שפעלץ-מעל, אדער גערשטן-מעל מיט אלע אנדערע מעלן א חוץ מיט ווייצן-מעל, ווי מיר וועלן עס לערנען ווייטער אין פרק ד' משנה ב', ואסורין בחדש, און זיי זענען אסור אין חדש (נייע תבואה) פאר פסח, און צושניידן פארן עומר. די תורה זאגט (ויקרא כ"ג) אז דעם 16טן טאג אין ניסן דעם 2טן טאג אין פסח, דארף מען מקריב זיין אין בית המקדש דעם „עומר“, א מעסטל תבואה-מעל פון גערשטן, און אז איידער מען איז מקריב דעם עומר טאר מען ניט עסן פון דער נייער תבואה, וואס איז געוואקסן דעם יאר, און מען טאר אויך ניט אפשניידן די נייע תבואה איידער מען שניידט אפ דעם עומר. די נייע תבואה הייסט „חדש“, ניי. זאגט די משנה, אז דער פארבאט צו עסן חדש פארן מקריב זיין דעם עומר און אפצושניידן חדש פארן אפשניידן דעם עומר איז נור ביי די דערמאנטע פינף מינים, ווייץ, גערשטן, שפעלץ, האבער און קארן; אבער אנדערע מינים מעג מען יא. דאס וואס די משנה זאגט „מלפני הפסח“, פאר פסח“ מיינט מען „פאר מקריב זיין דעם עומר“, דער ירושלמי האט איין גירסא „מלפני העומר“, ואם השרישו, און אויב (די דאזיקע פינף מינים פון נייער תבואה) זענען איינגעווארצלט געווארן (אין פעלד) פארן מקריב-זיין דעם עומר, איז דער עומר זיי מתיר, און אויב ניט, זענען זיי אסור ביז דעם קומענדיקן עומר. אויב די זריעה האט זיך איינגעווארצלט אין פעלד איידער מען האט מקריב געווען דעם עומר, איז דער עומר זי מתיר. אויב אבער די זריעה איז איינגעווארצלט געווארן נאכן מקריב זיין דעם עומר, געהערט שוין די דאזיקע תבואה צום קומענדיקן יאר, און מען טאר זי ניט עסן ביז דעם קומענדיקן עומר, אין א יאר שפטער.

ב. האוכל, אז איינער עסט פון זיי (פון די דערמאנטע פינף מינים) א כזית מצה אים פסח האט ער יוצא געווען זיין חוב. די מצוה איז (דברים ט"ז), אז פסח, די ערשטע טע נאכט, דארף מען עסן מצה מינדסטנס די גרויס פון אן איילברוט, כזית. זאגט די משנה, אז די מצה מוז זיין געבאקן נור פון מעל פון די דערמאנטע פינף מינים, און נור ווען מען עסט פון זיי א כזית מצה האט מען מקיים געווען די מצוה, דער אויס-דרוק „יצא ידי חובתו“, „ארויסגעאנגען פון זיין חוב“, איז, „מקיים געווען די פליכט“, וואס ליגט אויף אים. כזית חמץ, אויב (ער האט געגעסן) פון די דערמאנטע פינף

בְּהִקְרַתָּהּ, נִתְעַרְבַּ אֶחָד מֵהֶם בְּכָל
 הַמִּינִים, הִרִי זֶה עוֹבֵר בְּפִסְחָהּ, הַנּוֹדֵר
 מִן הַפֶּתַח, וּמִן הַתְּבוּאָה, אִסּוּר בָּהֶם,
 דִּרְ מֵאִיר. וְחֵבֵיא הַנּוֹדֵר מִן הַדְּגָן,
 אִינוֹ אִסּוּר אֲלָא מִהֶן, וְחֵבֵינן בְּחֵלָה

מינים איס פסח) א כזית חמץ איז ער חייב כרת. די תורה (שמות י"ב) זאגט, אז מען זאל פסח גיט עסן קיין חמץ, און ווער עס עסט חמץ, זויער־טייג, זאל ער פארשניטן ווערן, „ונכרתה“; און די דאזיקע שטראף הייסט כרת. זאגט די משנה, אז מען איז חייב כרת נאָר ווען מען עסט מינדעסטנס א כזית חמץ און נור פון מעל פון די דערמאנטע פינף מינים. נתערב, אויב (חמץ, זויער טייג פון) איינעס פון זיי (פון די דאזיקע פינף מינים) האָט זיך אויסגעמישט מיט אנדערע מינים, איז מען עובר איס פסח. די תורה (שמות י"ב און י"ג) זאגט, אז גיט נור טאָר מען אים פסח גיט עסן קיין חמץ, נאָר מען טאָר אויך גיט האָבן קיין חמץ, „לא ימצא“, און „לא יראה“. זאגט די משנה, אז אויב אביסל חמץ פון מעל פון איינעס פון די פינף מינים, למשל, פון ווייץ, צי פון קאָרן, האָט מען אריינגעטאָן אין אנדערע זאכן, למשל אין אזא קעז־צושפייז (כותח), און כאָטש דער חמץ איז דאָך גיט „בעיני“, מען זעט דאָך אים גיט, ער איז דאָך נאָר אויסגעמישט, „תערובת“, פונדעסטוועגן איז מען עובר אויף דעם איסור פון „לא יראה“ און „לא ימצא“ אויב מען האלט אים אין פסח. טייל טייטשן „עובר“, אז מען דארף אים „מעביר זיין“, מבער זיין, פארברענען, פארניכטן, הנודר מן הפת, אז איינער טוט א נדר (אז ער זאל גיט עסן), „פת“ (ברויט) אָדער „תבואה“, איז ער אסור אין זיי, אזוי זאָגט ר' מאיר. ער טאָר גיט עסן די דאזיקע דערמאנטע פינף מינים. אָבער למשל, ברויט פון אנדערע מינים, ווי פון רייז־מעל, מעג ער יאָ עסן, ווייל „פת“ און „תבואה“ מיינט מען גור די דאזיקע פינף מינים. וחכמים, אָבער די חכמים זאָגן, אָז איינער טוט א נדר (גיט צו עסן), „דגן“ איז ער אסור נור פון זיי. לויט ר' מאיר, אויב איינער טוט א נדר גיט צו עסן „דגן“ טאָר ער גיט עסן אויך אנדערע מינים מעל, גיט דוקא פון די פינף מינים, ווייל „דגן“ איז דער טייטש „מידי דמידגן“, יעדע געוויקס (א חוץ ביי מער־פרוכטן), וואָס מען נעמט־צונויף, אָבער לויט די חכמים מיינט מען אויך מיט דגן נור די דערמאנטע פינף מינים. וחייבין, און זיי (די פינף מינים) זענען מחויב אין חלה און מעשרות. די משנה לערנט עס דאָ נאָכאמאָל, כאָטש זי האָט שוין געזאָגט פריער, אָז מען דארף פון די פינף מינים נעמען חלה. אָבער ווייל די משנה וויל ווייטער לערן נען, וואָסערע זאכן זיינען מחויב אין חלה, און פטור פון מעשרות, און פארקערט, פטור פון חלה און מחויב אין מעשרות, גיט זי עס דאָ נאָכאמאָל.

ג. אלו חייבין, די דאזיקע (זאכן) זענען מחויב אין חלה און פטור פון מעשרות. דאָס הייסט, אז חלה דארף מען נעמען פון זיי, אָבער מעשרות, און דאָס מיינט מען אויך תרומה, דארף מען פון זיי גיט אָפשיידן. און דאָס זענען די זאכן: הלקט, לקט, און שכחה און פאה, און הפקר, און מעשר ראשון, פון וועלכן מען האָט אָפגעטייט זיין תרומה (תרומת מעשר), און מעשר שני און הקדש, וואָס מען אויסגעלייזט, און דאָס וואָס איז געבליבן פון עומר, און תבואה וואָס איז געט אריפגעוואקסן א דריטל, לקט, שכחה און פאה זענען תבואה, וואָס געהערט צו אַרימע לייט (זע אין דער הקדמה צו מסכתא פאה) און מען דארף פון זיי קיין תרומה און מעשרות גיט געבן; אָבער ווען מען מאכט פון זיי א טייג צו באַקן ברויט דארף מען נעמען חלה. „הפקר“ מיינט מען תבואה, וואָס דער בעל הבית האָט מפקיר געווען, און אן אנדערער האָט עס צו־גענומען בחינם. אויך פון הפקר דארף מען גיט אָפשיידן קיין תרומה און מעשרות; אָבער חלה דארף מען יאָ נעמען. דאָסזעלבע איז מיט מעשר ראשון, פון וועלכן מען

וּתְבוּאָה שְׁלֵא הִבִּיאָה שְׁלִישׁ. ר' אֲלִיעֶזֶר אָמַר, תְּבוּאָה שְׁלֵא הִבִּיאָה שְׁלִישׁ פְּטוּרָה מִן הַחֵלָה: ד' אֵלוֹ חֵיבִין בְּמַעֲשְׂרוֹת וּפְטוּרִין מִן הַחֵלָה, הָאוּרֵז, וְהַדּוֹחֵן, וְהַפְּרָגִים, וְהַשּׁוֹמְשֵׁמִין | וְהַקְּטָנִיּוֹת, וְפָחוֹת מִחֲמִשָּׁת רִבְעִים בְּתְבוּאָה, הַסּוֹפְגִינִי, וְהַדּוֹבְשָׁנִין, וְהָאֶסְקְרִיטִין, וְחֵלֶת הַמִּשְׁרֵת.

הָאֵט אַרְפָּגְעוֹנִמְעוֹן תְּרוֹמַת מַעֲשֵׁר, אֹן דִּי מַפְרָשִׁים דַּעֲרַקְלַעֲרוֹן, אֹן דָּאָס מֵינַט מַעוֹן, אֹן מַעוֹן הָאֵט אָפְגַעֲשִׁידֵט דַּעַם מַעֲשֵׁר רֵאשׁוֹן פּוֹן דִּי תְבוּאָה־זֶאנְגַען, אִידַעֲר מַעוֹן הָאֵט זֵי גַעֲדֵרֶאשׁוֹן, אֹן דַּעֲרִיבַעֲר הָאֵט מַעוֹן קִיין תְּרוֹמָה פּוֹן זֵי נִיט גַעֲהֵאט אָפְגַעֲשִׁידֵט, אֹן מַעוֹן דַּאֲרַף שׁוִיין מַעֲר קִיין תְּרוֹמָה נִיט אָפְשִׁידֵן; אָבַעֲר חֵלָה דַּאֲרַף מַעוֹן יָאָ נַעֲמַעוֹן. תְּבוּאָה פּוֹן מַעֲשֵׁר שְׁנַי וּוְאָס מַעוֹן הָאֵט אוֹיסְגַעֲלִיזִיט, מֵינַט מַעוֹן דַּאָסזַעֲלַבַּע וּוְאָס בִּי מַעֲשֵׁר רֵאשׁוֹן, אֹן מַעוֹן דַּאֲרַף נִיט מַעֲר אָפְשִׁידֵן קִיין תְּרוֹמָה. תְּבוּאָה פּוֹן הַקֹּדֶשׁ, וּוְאָס מַעוֹן הָאֵט פֶּאָרַעֲנַדִּיקֵט דִּי אַרְבִּיט בִּי דַּעֲר תְּבוּאָה (,זַצּוֹגַעֲלַעַט דַּעַם תְּבוּאָה־בֶּאֲרַג) וּוְעוֹן זִי אִיז גַּעוּוֹעוֹן הַקֹּדֶשׁ, אֹן מַעוֹן הָאֵט זִי אוֹיסְגַעֲלִיזִיט, אִיז אוֹיךְ פְּטוּר פּוֹן תְּרוֹמָה אֹן מַעֲשְׂרוֹת; אָבַעֲר חֵלָה דַּאֲרַף מַעוֹן יָאָ נַעֲמַעוֹן (זַע אִיין מַסַּכְתָּא פֶּאָה פֶּרַק א' מַשְׁנָה ר'). ,וּמוֹתֵר הַעוֹמֵר", דָּאָס וּוְאָס אִיז גַּעֲבִלְבִין פּוֹן עוֹמֵר", מֵינַט מַעוֹן אֹזוֹי: דַּעֲר דִּין אִיז, אֹן דַּעַם עוֹמֵר הָאֵט מַעוֹן מַקְרִיב גַּעוּוֹעוֹן נִיט מַעֲר וּוִי א, ,עֲשֵׁרוֹן", א צַעֲנַטֵל פִּינַעַם מַעַל (,סוֹלֶת"); אָבַעֲר דַּעַם דַּאָזִיקוֹן ,עֲשֵׁרוֹן" הָאֵט מַעוֹן אוֹרוֹיסְגַעֲנוֹמְעוֹן פּוֹן דִּרִּי סֵאָה תְּבוּאָה; אִיז דָּאָר, נֶאָכֵן אַרְפָּנַעֲמַעוֹן דַּעַם עֲשֵׁרוֹן, גַּעֲבִלְבִין מַעַל פּוֹן דִּי דִרִּי סֵאָה. זָאָגַט דִּי מַשְׁנָה, אֹן דָּאָס דַּאָזִיקַע גַּעֲבִלְבַּעֲנַע מַעַל פּוֹן עוֹמֵר אִיז פְּטוּר פּוֹן תְּרוֹמָה אֹן מַעֲשְׂרוֹת, אָבַעֲר חֵלָה דַּאֲרַף מַעוֹן יָאָ נַעֲמַעוֹן. תְּבוּאָה, וּוְאָס מַעוֹן הָאֵט אָפְגַעֲשִׁנִין וּוְעוֹן זִי אִיז נֶאָכְנִיט אוֹיפְגַעוּוֹאָסֵן קִיין דִּרִּיטֵל פּוֹן דַּעֲר גֵּרוּס וּוְעוֹן זִי אִיז אִינְגַאָנַצֵן צִיטִיק, אִיז פְּטוּר פּוֹן תְּרוֹמָה אֹן מַעֲשְׂרוֹת, אָבַעֲר חֵלָה דַּאֲרַף מַעוֹן יָאָ נַעֲמַעוֹן. ר' אֲלִיעֶזֶר זָאָגַט, אֹן תְּבוּאָה וּוְאָס אִיז נִיט אוֹיפְגַעוּוֹאָסֵן א דִּרִּיטֵל אִיז פְּטוּר פּוֹן חֵלָה. דִּי סַתֵּם מַשְׁנָה הָאֵלַט, אֹן וּוִייל מַעַל פּוֹן זֹאָ תְּבוּאָה קֶאָן וּוְעֵרֵן חֲמִץ הֵיטֵט עַס בְּרוּיט, לַחֵם, אֹן מַעוֹן דַּאֲרַף נַעֲמַעוֹן דַּעֲרַפּוֹן חֵלָה. אָבַעֲר ר' אֲלִיעֶזֶר הָאֵלַט, אֹן פּוֹנַקֵט וּוִי תְּרוֹמָה (חֵלָה וּוְעֵרֵט גַּעֲגִלְכֵן צוֹ תְּרוֹמָה אִיין חוֹמֶשׁ בַּמִּדְבַּר ט"ו) וּוְעֵרֵט נִיט גַּעֲנוֹמְעוֹן פּוֹן תְּבוּאָה וּוְאָס אִיז נִיט אוֹיפְגַעוּוֹאָסֵן א דִּרִּיטֵל, אֹזוֹי דַּאֲרַף מַעוֹן אוֹיךְ חֵלָה נִיט נַעֲמַעוֹן.

ד. אֵלוֹ חֵיבִיין בְּמַעֲשְׂרוֹת, דִּי דַּאָזִיקַע זַעֲנַן מַחֻיב אִיין מַעֲשְׂרוֹת אֹן פְּטוּר פּוֹן חֵלָה: רִיז, אֹן הִירוֹזֶה, אֹן מֵאָן, אֹן זַעזֵאָם, אֹן הִילוֹן־קַעֲרַנַּעֲר (קַטְנִיּוֹת), אֹן וּוִינְצִיקַעֲר פּוֹן פִּינַף פַּעֲרַטֵל (טַאָפּ) פּוֹן תְּבוּאָה. מִיר הָאָבֵן גַּעֲגַעֲבֵן אִיין דַּעֲר הַקֹּדֶשׁה צוֹ מַסַּכְתָּא חֵלָה, אֹן נוֹר פּוֹן טֵיג פּוֹן מַעַל פּוֹן דִּי 5 מִינִים, וּוִיץ, גַּעֲרַשְׁטֵן, שְׁפַעֲלִין, הָאָבַעֲר אֹן קֶאָרַן, אֹן נוֹר אוֹיב אִיין דַּעַם טֵיג אִיז פֶּאֲרֵאן לַפָּחוֹת פִּינַף קוּוֹאָרַט (לוֹגִין), דָּאָס הֵיטֵט פִּינַף פַּעֲרַטֵל טַאָפּ (קַב פִּיר לוֹגִין אִיז אִיין קַב), דַּאֲרַף מַעוֹן נַעֲמַעוֹן חֵלָה. דִּי מַשְׁנָה זָאָגַט דָּאָ, אֹן כֶּאָטֶשׁ פּוֹן דִּי אַנְדַּעֲרַע זֶאָכֵן דַּאֲרַף מַעוֹן אָפְשִׁידֵן תְּרוֹמָה אֹן מַעֲשְׂרוֹת, אָבַעֲר חֵלָה דַּאֲרַף מַעוֹן נִיט נַעֲמַעוֹן. וּוְעַגֵן אוֹרוֹז אֹן דּוֹחֵן אֹן פֶּרְגִין אֹן שׁוֹמְשֵׁמִין הָאָבֵן מִיר גַּעֲגַעֲבֵן פֶּרִיעֵר אִיין מַסַּכְתָּא שְׁבִיעִית פֶּרַק ב' ז'. הַסּוֹפְגִינִין, שִׁיטַעֲרַעֲר מַעַל־בְּרוּיט, וְהַדּוֹב־שְׁנִין, בְּרוּיט עַקְנַעֲנַטֵן מִיט הָאָנִיק, וְהָאֶסְקְרִיטִין, גָּאָר שִׁיטַעֲרַעֲר מַעַל־בְּרוּיט, וְחֵלֶת הַמִּשְׁרֵת, פִּלַּעֲצַעֲלַעֲךְ גַּעֲפֵרַעֲנַעֲלַט אִיין א פֶּאָן, וְהַמְדוּמַעַם, מַעַל גַּעֲמִישְׁט מִיט תְּרוֹמָה־מַעַל, זַעֲנַן פְּטוּר פּוֹן חֵלָה, ,הַסּוֹפְגִינִין" טֵיטֶשֶׁן טֵייל מַפְרָשִׁים, וּוִיכַע שִׁיטַעֲרַע מַעַל־גַּעֲבַעֲקַס, וּוְאָס אִיז וּוִיךְ וּוִי א שׁוּוֹם (,סַפּוֹג", א שׁוּוֹם). אַנְדַּעֲרַע טֵיטֶשֶׁן, ,דִּינַע פִּלַּעֲצַעֲלַעֲךְ", ,הַדּוֹבְשָׁנִין" טֵיטֶשֶׁן טֵייל ,גַּעֲקַעֲנַטֵן אִיין הָאָנִיק"; אֹן טֵייל טֵיטֶשֶׁן, ,גַּעֲפֵרַעֲנַטֵן אִיין הָאָ־נִיק" (דַּבֶּשׁ, הָאָנִיק), ,אֶסְקְרוּטִין" טֵיטֶשֶׁט דַּעֲר בְּרַטְנוֹרָא, טֵיג אִיין וּוְעֵלְכֵן עַס אִיז זִיעֵר שִׁיטַעֲר צוֹנוּפְגַעֲמִישְׁט דָּאָס מַעַל מִיטֵן וּוְאָסַעֲר. דַּעֲר ,עֵרוֹךְ" מֵינַט אֹן דָּאָס אִיז דִּינַעֲר פִּלַּעֲצַל גַּעֲבֶאָקֵן אוֹיף הֵיטַע קוּיֵלן, אָדַעֲר אִיין א פֶּאָן אָן אִייל. ר' בְּנִימִין מוֹסַפִּיא אִיין ,מוֹסַף הַעֵרוֹךְ" מֵינַט, אֹן דָּאָס אִיז דָּאָס גֵּרִיכִישַׁע וּוְאָרַט ,עַסְקֶאֲרִיטַעס" וּוְאָס אִיז דַּעֲר טֵיטֶשׁ בְּרוּיט גַּעֲבֶאָקֵן אוֹיף אָנְגַּעֲגִלְטֵן בַּלַּעַךְ. דַּעֲר ,עֵרוֹךְ הַשֵּׁלֶם" מֵינַט, אֹן דָּאָס

וְהַמְדַמֵּעַ, פְּטוּרִין מִן הַחֲלָה; הָ עֶסֶה | הַקְּנוּבָקָאוֹת חַיְבוֹת; וְ הַמְעֶסֶה,
 שְׂתַחֲלָתָהּ סוּפְגָנִין וְסוּפָה סוּפְגָנִין, | בִּישׁ פּוּטְרִין, וּבִישׁ מְחִיבִין, הַחֲלִיטָה,
 פְּטוּרָה מִן הַחֲלָה, תַּחֲלָתָהּ עֶסֶה | בִּישׁ מְחִיבִין, וּבִישׁ פּוּטְרִים, חֲלוֹת
 וְסוּפָה סוּפְגָנִין, תַּחֲלָתָהּ סוּפְגָנִין | תּוֹדָה וְרִיקִי נִזִיר, עֲשָׂאֵן לְעֲצוּמָה,
 וְסוּפָה עֶסֶה חַיְבָת בַּחֲלָה, וְכֵן | פְּטוּרָה, לְמִכּוּר בְּשׁוּק, חַיֵּב; וְ נַחֲתוּם

אזו צוקער-ברויט. „חלת המשרת“ מיינט דינע פלעצל געפרעגלט אויף א בראט-פאן; מיר געפינען אין שמואל ב' י"ג, „משרת“, א פאן. „מדומע“ הייסט תרומה וואס איז אריינגעפאלן אין ווינציקער פון 100 מאָל אזוי פיל חולין, און דער גאנצער געמיש דארף פארקויפט ווערן צו א כהן (זע אין הקדמה צו מסכתא תרומות). די אלע זאכן זענען פטור פון חלה, ווייל זיי הייסן ניט קיין געבאקן ברויט; און „מדומע“ איז פטור פון חלה, ווייל עס ווערט פאררעכנט ווי תרומה.

ה. עיסה, א טייג, וואָס איז אין אָנהויב שיטער געקנעטן (סופגנין) און צום סוף איז עס שיטער געבאקן (סופגנין) איז עס פטור פון חלה. די משנה לערנט, אז דאָס וואָס פריער איז געזאָגט געוואָרן דער דין, אַז „סופגנין“, שיטער ברויט, איז פטור פון חלה, מיינט מען, אַז עס איז שיטער סיי אין אָנהויב, ביים קנעטן, און סיי צום סוף ביים באַקן, דאָס הייסט, מען פרעגלט עס אין אייל אָדער אין האַניק, אָדער מען קאַכט עס אין וואסער (און ניט מען באקט עס אין אן אויוון). תחלתה עיסה, אויב אָבער אין אָנהויב איז עס טייג (געדיכט געקנעטן) און צום סוף איז עס שיטער (געקאַכט אין וואסער). אָדער אין אָנהויב איז עס שיטער אָבער צום סוף איז עס טייג (מען באקט עס אין אויוון) איז עס חייב אין חלה. ווייל אויב עס איז געווען אין אָנהויב טייג, אָדער אפילו עס איז געווען אין אָנהויב שיטער אָבער דערנאָך האָט מען עס געבאַקן אין אויוון, הייסט עס ברויט. וכן הקנובקות, און אזוי איז ברויט-מעל חייב. דער רמבם טייטשט „קנובקות“ מעל וואָס איז געמאַכט פון אָנגעברענטע קערנדלעך און מען קנעט עס מיט אייל און מען באקט עס אַפּ און דערנאָך צעמאַלט מען עס און עס ווערט צוריק מעל.

ו. המעיסה, ווען מען שיט-ארויף מעל אויף קאַכעדיקע וואסער, איז די בית שמאי פטור, און די בית הלל זענען מחייב (צו נעמען חלה). די בית שמאי האַלטן, אַז ווייל מען טוט אריין דאָס מעל אין דעם קאַכעדיקן וואסער, איז דער עיקר דאָס קאַכעדיקע וואסער, און עס הייסט דעריבער געקאַכט און ניט געבאַקן. החלוטה, ווען מען גיסט אריין קאַ-כעדיק וואָסער אין מעל זענען די בית שמאי מחייב, און די בית הלל פטור (פון נעמען חלה). ביי דעם פּאַל איז פארקערט, די בית הלל האַלטן, אַז דאָס הייסט געקאַכט און ניט געבאקן. דער ירושלמי זאָגט, אז עס איז ניט קיין אונטערשייד צווישן „מעיסה“ און „חליטה“, און אז דאָס זענען מיינונגן פון צוויי תנאים: איין תנא זאָגט אז ביי ביידע, סיי ביי „מעיסה“ און סיי ביי „חליטה“ האלטן די בית שמאי אז מען איז פטור און די בית הלל אז מען איז חייב; און דער אנדערער תנא זאָגט, אז ביי ביידע האלטן די בית שמאי אז מען איז חייב, און די בית הלל אז מען איז פטור. חלות תודה, חלות צוברענגן צוזאמען מיטן קרבן תודה, ורקיקי נזיר, און פלעצלעך צו ברענגן צוזאמען מיטן קרבן נזיר, אויב ער האָט זיי געמאַכט פאַר זיך (צו ברענגן מיט זיין קרבן תודה אָדער מיט זיין קרבן נזיר) איז ער פטור, אויב צו פארקויפן אין מארק איז ער חייב. ווען איינער האָט געבראַכט אין בית המקדש א קרבן תודה אָדער א קרבן נזיר, האָט ער געדארפן מיטברענגן חלות און ריקים (פלעצלעך). פון אזעלכע חלות און פלעצלעך דארף מען ניט נעמען קיין חלה, ווייל דאָס איז דאָך אַ קרבן, הקדש. אָבער די שאלה איז, אויב ער האָט זיי געקנעטן אויף מיטצוברענגן צום קרבן (תודה אָדער נזיר), און ער האָט חרטה געהאַט, און וויל זיי עסן אלס חולין? זאָגט די משנה, אז אויב ער אליין האָט געדארפן ברענגן א קרבן תודה צי א קרבן נזיר און ער האָט זיי געהאַט געקנעטן כדי זיי צו ברענגן מיטן קרבן, איז ער פטור פון נעמען חלה, אויב אָבער ער האָט זיי געבאקן

שְׁעֵשֶׂה שְׂאוֹר לְחֶלֶק, חֵיב בַּחֲלָה, וּמְעַרְבֵין בָּהּ, וּמְשַׁתְּפִין בָּהּ, וּמְבָרְכִין עָלֶיהָ, וּמְזַמְּנִין עָלֶיהָ, וְנֶעֱשִׂית (נ"א וּנְאִפִית) בְּיוֹם טוֹב, וְיִוצֵא בָּהּ אָדָם יְדֵי חוֹבְתוֹ בַּפֶּסַח, אִם אֵין הַרְוָעִים אוֹכְלִין

צו פארקויפן אין מארק, פאר מענטשן, וועלכע דארפן ברענגן א קרבן תודה צי א קרבן נזיר, דארף ער יא נעמען חלה; ווייל בשעת דעם קנעטן האָט ער זיכער געקלערט, אז אויב ער וועט ניט געפינען קיין קויפער וועט ער זיי אליין פארנוצן אלס סתם חלות, ניט פאר קיין קרבן.

ז. נחתום, א בעקער, וואָס האָט געמאכט זויער־טייג צו צוטיילן, איז חייב צו נעמען חלה. מיר האָבן געלערנט פריער אין משנה ד', אז כדי מען זאל דארפן נעמען חלה מוז דאָס טייג האָבן מינדעסטנס 5 פערטל קוואַרט מעל. די שאלה איז, אויב א בע־קער האָט צוגעגרייט זויער־טייג פון 5 פערטל קוואַרט מעל, כדי עס צוטיילן אויף קליינע שטיקלעך און צו פארקויפן צו מענטשן וואָס באקן ברויט, אז יעדער זאל אזא שטיקל זויער־טייג אריינטאָן אין זיין ברויט־טייג, כדי עס זאל בעסער יערן, צי דארף ער נעמען חלה. זאָגט די משנה, אז ווייל איצט האָט דאָס זויער־טייג פינף קוואַרט מעל דארף ער נעמען דערפון חלה. נשים, פרויען וואָס האָבן געגעבן (מעל) צו א בעקער צו מאַכן פאר זיי זויער־טייג, אויב אין יעדן איינעם פון זיי איז ניט פאראן דער שיעור (פינף פערטל קוואַרט מעל) איז מען פטור פון חלה. כאָטש דער בעקער האָט געמאכט פון אלע צוזאָר־מען איין טייג, און אין דעם טייג איז יאָ פאראן 5 פערטל קוואַרט, איז מען פטור פון חלה נעמען.

ח. עיסת הכלבים, טייג (אויף צו מאַכן דערפון ברויט) פאַר הינט, אין דער צייט ווען די פאסטוכער עסן דערפון, איז עס מחויב אין חלה. די פאסטוכער, וואָס געבן אכ־טונג אויף די בהמות אין פעלד, האָבן מיט זיך הינט צום היטן די בהמות. עס טרעפט זיך, אז די פאסטוכער עסן דאָס ברויט, וואָס מען האָט אָנגעגרייט פאר די הינט, כאָטש דאָס ברויט איז זייער געמיין, ווייל עס איז געמאכט פון ווייניק מעל און א סך קלייען. זאָגט די משנה, אז ווען פאסטוכער עסן פון דעם ברויט, כאָטש עס איז געמאכט פאר הינט, דאַרף מען נעמען דערפון חלה. און די משנה גיט נאָך צו, אַז עס האָט בכלל דעם דיך פון מענטשלעך ברויט אויך בנוגע אנדערע ענינים, און זי רעכנט אויס די ענינים: ומערבין בה, און מען מעג דערמיט מאַכן א עירוב; דאָס הייסט עירובי חצרות, צו מעגן טראָגן אים שבת אין א הויף פון איין הויז אין אן אנדער הויז; און אויך א עירוב תחומין צו קאָנען גיין אים שבת 4000 איילן ווייט פון שטאָט. ומשתתפין בה, און מען מעג מאַכן דערמיט שיתופין; דאָס הייסט שיתופי מבואות. צו מעגן טראָגן אים שבת פון איין הויף אין א צווייטן הויף אין זעלבן געסל; ומברכין עליה, און מען דארף בענטשן אויף אים; מען דארף אויף אזא ברויט סיי מאַכן די ברכה המוציא פארן עסן און סיי בענטשן נאָכן עסן; ומזמנין עליה, און מען בענטשט דערויף מיט מזומן; ניט נאָר סתם בענטשן דארף מען אויף אזא ברויט, נאָר אויך מיט מזומן. וועגן עירוב, שיתופין און בענטשן געבן מיר הערקלערונגען פריער אין מסכתא דמאי פרק א' משנה ג'; ונעשית ביום טוב, און מען מעג מאַכן דאָס ברויט אים יום טוב; טייל זענען גורס „ונאפית“ און מען מעג עס באקן אים יום טוב; ווייל די פאסטוכער עסן עס, און פאר מענטשן מעג מען באקן ברויט אים יום טוב; ויוצא בה, און א מנטש איז יוצא דערמיט זיין חוב אים פסח. די ערשטע נאכט פסח מוז מען עסן א כזית מצה (זע פריער משנה ב'); זאָגט דאָ די משנה, אז אויך אזא ברויט, וואָס איז באשטימט געווען פאר הינט, אויב פאסטור־כער עסן דערפון, און עס איז געבאקן לויט די דינים פון מצה, קאָן מען, עסנדיק א כזית דערפון אים פסח, יוצא זיין דערמיט די מצוה פון עסן מצה אים פסח. אס אין

אוכלין: מן הסלה, והתרומה, חִיבין עליה מיתה וחומש, ואסורים לזרים, והם נכסי כהן, ועולין בִּאֶחָד ומאה, ומענין רחיצת ידים, והערב שמש, ואין ניטלין מן הטהור על הטמא, אלא מן המקף ומן הדבר הנמור.

ממנה, אינה תיבת בסלה, ואין מקרבין בה, ואין משתתפין בה, ואין מקרבין עליה, ואין מומנין עליה, ואינה געשית ביום טוב, ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. בין כך ובין כך מטמאה טומאת

הרועים, אויב די פאסטוכער עסן ניט דערפון, איז זי ניט מחויב אין חלה, און מען טאָר ניט מאַכן דערמיט קיין עירוב, און מען טאָר ניט מאַכן דערמיט קיין שיתופין, און מען בענטשט ניט דערויף, און מען בענטשט ניט מיט מזומן דערויף, און מען טאָר עס ניט מאַכן אים יום טוב, און א מענטש איז ניט יוצא דערמיט זיין חוב אים פסח ווייל עס הייסט ברויט פאר הינט און ניט קיין מענטשלעך מאכל. בין כך, סיי אזוי און סיי אזוי (סיי פאסטוכער עסן דערפון סיי זיי עסן ניט דערפון) איז עס מטמא די טומאה פון עסנוואָרג. דער דין איז, אז ווען עסנוואָרג רירט אָן א טמא זאך, למשל א טויטן שרץ, ווערט עס טמא און אויב דאָס טמא־געוואָרענע עסנוואָרג רירט־אָן אנדערע עסנוואָרג ווערט דאָס אנדערע אויך טמא. זאָגט די משנה, אז כאָטש דאָס איז דאָך ברויט פאר הינט, פונדעסטוועגן ווייל בשעת הדחק, אין נויט, קאָן עס אויך א מענטש עסן, קאָן עס ווערן טמא און עס קאָן אויך מטמא זיין אנדערע עסנוואָרג, און נור אזא עסנוואָרג, וואָס איז שוין ניט גוט אפילו פאר הינט צו עסן, קאָן ניט מער טמא ווערן.

ט. החלה והתרומה, חלה און תרומה איז מען מחויב אויף זיי מיתה און חומש אויב א ישראל אָדער א לוי, ניט קיין כהן, עסט זיי במזיד קומט אים מיתה; ניט טויט־שטראַף דורך מענטשן (בידי אדם), נאָר דער הימל שטראַפט אים מיט טויט (בידי שמים); און אויב ער עסט בשוגג, ניט וויסנדיק, אז עס איז תרומה אָדער חלה, דארף ער באַ־צאָלן וויפיל די תרומה אָדער די חלה איז געווען (דאָס איז קרן), און אויך צולייגן א פּיפּטל, חומש, אייגנליך א פּערטל, צוזאמען פינף פּערטל וויפיל די תרומה און חלה איז געווען, ואסורים לזרים, און זענען אסור צו זרים. מיט „זרים“ מיינט מען א ישראל אָדער א לוי, אזעלכער וואָס איז ניט קיין כהן; ער איז א „זר“, א פּרעמדער, צו דער תרומה און חלה; דער ירושלמי זאָגט, אז די משנה מיינט דאָ, אז אפילו עסן א „חצי שיעור“, ווינציקער פון א כזית, פון אן איילבירט־גרויס, טאָר מען ניט. והם נכסי כהן, און זיי זענען דאָס פארמעגן פון כהן. די חלה און די תרומה געהערט צום כהן ניט נאָר סתם צו עסן נאָר ער קען אויך זיי פארקויפן און קויפן פאר דעם געלט וואָס ער וויל. ועולים באחד ומאה, און זיי ווערן בטל אין הונדערט און איינס; אויב למשל איין סאה תרומה אָדער חלה ווערט אויסגעמישט מיט 100 סאה חולין, ווערט עס בטל און אויך א ישראל מעג עסן דעם געמיש, און מען דארף נור ארויסנעמען פון געמיש איין סאה און געבן דעם כהן. וועגן דעם זע אין מסכתא תרומות פרק ד' משנה ז'. ומעונים רחיצת ידים, און מען דארף צו זיי זיך וואשן די הענט. מטאָר ניט אַנרירן חלה און ניט תרומה, סיידן מען האָט זיך פריער געוואשן די הענט, ווייל „סתם הענט“, וועל־כע זענען ניט געוואשן, מאַכן פסול חלה און תרומה, אויב זיי רירן זיי אָן. והערב שמש, און זון־אונטערגאנג, אויב א כהן איז טמא געוואָרן און ער האָט זיך טובל געווען, טאָר ער ניט באַלד עסן קיין חלה און ניט קיין תרומה, נאָר מוז ווארטן ביז די זון גייט אונ־טער און עס ווערט אונט. ואין ניטלין מן הטהור על הטמא, און זיי ווערן ניט גענומען פון טהור אויף טמא. ניט תרומה און ניט חלה טאָר מען ניט אָפּשיידן פון תבואה און טייג, וואָס איז טהור, אויף תבואה און טייג, וואָס איז טמא; ווייל לויטן דין דארף די תרומה און חלה, וואָס מען שיידט אָפּ, זיין לעבן דער תבואה און טייג, אויף וועלכן מען שיידט אָפּ („מן המוקף“) און ביי טמא און טהור איז מורא צו האַבן, אז איינס וועט אַנרירן דאָס אנדערע און אויך די טהור־דיקע תרומה און חלה וועלן טמא ווערן. אלא מן המוקף, נאָר פון דערלעבן, סיי תרומה און סיי חלה מוז מען אָפּשיידן נאָר פון

ה'אומר כל ג'נני תרומה, וכל עסותי חלה, לא אומר כלום, עד שישיר

מקצת:

פרק ב

א פירות חוצה לארץ שנכנסו | **פוטור: ב עפר חוצה לארץ שבא**
לארץ, חביבם בחלה. יצאו מקאן | **בספינה לארץ, חביב במעשרות**
לשם, ר' אליעזר מחיב, ור' עקיבא | **ובשביעית. אומר ר' יהודה, אימתי?**

תבואה און טייג וואָס איז דערלעבן, און ניט פונדערווייטנס. „מוקף“ איז דער טייטש „ארוםגערינגלט“ און אויך „צוגערירט“, ומן הדבר הגמור, און פון א זאך וואָס איז שוין פארטיק. מען מוז אָפשיידן תרומה און חלה נאָר פון תבואה און טייג, וואָס איז שוין פארטיק; אין דער מסכתא מעשרות פרק א' לערנט די משנה וואָס הייסט ביי תבואה און פרוכטן און גרינסן אז זיי זענען שוין „פארטיק“, אז זייער ארבייט איז שוין פארענדיקט. ביי טייג הייסט „פארטיק“ ווען דאָס טייג איז געקנעטן. האומר, אז איינער נער זאָגט: „מין גאנצער שייער (תבואה) זאָל זיין תרומה“, אָדער „מין גאנץ טייג זאָל זיין חלה“, האָט ער גאָרניט געזאָגט. ביז ער לאָזט איבער אביסל. מען קאָן ניט מאכן דעם גאנצן שייער תבואה פאר תרומה און מען קאָן ניט מאכן דאָס גאנצע טייג חלה. מען מוז עפּים איבערלאָזן. ווייל חלה און תרומה ווערן אָנגערופן „ראשית“ (חלה אין במדבר ט"ו „ראשית עריסותיכם“, און תרומה במדבר י"ח „ראשיתם“). דאָס ערשטע, און דאָס מיינט, אז עס מוז עפּים בלייבן.

פרק ב.

א. פירות, פרוכטן פון חוץ לארץ, וואָס זענען אריינגעקומען אין ארץ ישראל, זענען מחיב אין חלה. פירות, פרוכטן, מיינט מען אָפט ניט נאָר בייער-פרוכטן, נאָר בכלל געוויקסן, און דאָ אין דער משנה מיינט מען תבואה, די 5 מינים (ווייץ, גערשטן, שפעלץ, האָבער, און קאָרן). „ארץ“, „לאנד“, מיינט ארץ ישראל, און אויך אין חומש ווערט ארץ ישראל אָנגערופן סתם „ארץ“. חוץ לארץ, אויסלאנד, מיינט די לענדער אויסער ארץ ישראל. זאָגט די משנה, אז אויב מען האָט געבראכט תבואה פון חוץ לארץ קיין ארץ ישראל דארף מען דערפון נעמען חלה. ווייל דאָס וואָס דער פסוק אין חומש במדבר ט"ו זאָגט וועגן חלה-נעמען, אז דאָס איז, ווען די יידן וועלן קומען „אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה, אין לאנד, אין וועלכן איך ברענג אייך דאָרט“, איז דאָס וואָרט „שמה“, „דאָרט“ דער טייטש, אז אין ארץ ישראל דארף מען נעמען חלה אלץ איינס. צי די תבואה איז געוואקסן אין ארץ ישראל צי אין חוץ לארץ. יצא, די וואָס זענען ארויסגעגאנגען פון דאָנען אהין (תבואה וואָס מען האָט ארויסגעפירט פון ארץ ישראל קיין חוץ לארץ), איז ר' אליעזר מחיב, און ר' עקיבא פטר'ט. ר' אליעזר האלט, אז ווייל די תבואה איז דאָך געוואקסן אין ארץ ישראל הייסט עס „מלחם הארץ“ (במדבר ט"ו) „פון ברויט פון לאנד“ און מען דארף נעמען דערפון חלה. אָבער ר' עקיבא האַלט, אז דאָס וואָרט „שמה“, „דאָרט“, מיינט, אז נור דאָרט, אין ארץ ישראל, דארף מען נעמען חלה. אָבער אין חוץ לארץ ניט, אפילו ווען די תבואה איז געקומען פון ארץ ישראל.

ב. עפר, ערד פון חוץ לארץ וואָס איז געקומען אין א שיף אריין קיין ארץ ישראל (און אין דער ערד אריף דער שיף איז געוואקסן תבואה) איז מחיב אין מעשרות און אין שמיטה. פון אזא תבואה דארף מען אָפשיידן תרומה און מעשרות, און אויב עס איז א שמיטה-יאָר מוז מען ביי דער תבואה אָפהיטן אלע דינים פון שמיטה. פון דער גמרא אין גיטין ז' איז צו זען, אז מען מיינט דאָס די שיף איז געווען געלעכערט און די ערד האָט פארשטאָפט דאָס לאָד; און דעריבער, כאָטש די ערד איז דאָך פון חוץ לארץ, אָבער איצט ווען די שיף איז אין ארץ ישראל ציט די ערד איר יניקה פון דער פייכטקייט פון ארץ ישראל ערד, און דעריבער זענען נוהג ביי דער

בזמן שהספינה גוששת. עשה
שגלשה במי פירות תיבת בחלה,
ונאכלת בידיה מסואבות: ה האשה
יושבת וקוצה חלמה ערומה, מפני
שהיא יכולה לכפות את עצמה,
אבל לא האיש. מי שאינו יכול
לעשות עשתו במהרה, יעשה קבין

תבואה די דינים פון מעשרות און פון שמיטה. אמר ר' יהודה, האט ר' יהודה גער זאגט, ווען (איז דער דין אזוי?) (נאָר) ווען די שיף רירט אָן די ערד. „ספינה גוששת“, „די שיף טאפט אָן“, רירט אָן דעם ערד־באָדן פון וואסער, און דערפאר ווערט די ערד פון דער שיף באטראכט ווי ארץ־ישׂראל־ערד. עישה שנילושה, א טייג, וואָס איז גער קנעטן געוואָרן מיט פרוכט־זאפט, איז מחויב אין חלה און זי קאָן געגעסן ווערן מיט אומריינע הענט. די משנה לערנט צוויי דינים. ערשטנס, אז א טייג, וואָס איז געקנעטן געוואָרן מיט פרוכט־זאפט, דארף מען נעמען דערפון חלה. צווייטנס, אז די דאָזיקע חלה מעג געגעסן ווערן מיט אומריינע הענט, דאָס מיינט מען, אפילו די הענט זענען טמא. ווייל עסנווארג, כדי עס זאל קאָנען ווערן טמא דארף עס פריער אָנרירן וואסער אָדער איינע פון אנדערע זעקס משקאות, און אזוי ווי פרוכט־זאפט געהערט ניט צו די דאָזיקע משקאות, קומט אויס, אז די חלה, וואָס איז געקנעטן געוואָרן מיט פרוכט־זאפט קאָן ניט ווערן טמא דורך דעם, וואָס טמא־דיקע הענט האָבן איר אָנגערירט. וועגן די 7 משקאות (וואָסער אריינגערעכנט) איז פאָראַן פריער אין מסכתא תרומות פרק י"א משנה ב'. מיט „מי פירות“, פרוכט־זאפט מיינט מען ניט דאָ וויין און אייל, ווייל וויין און אייל געהערן צו די 7 משקאות. דאָס וואָרט „מסואבות“, איז פון „סאב“, טמא (אין אראמעאיש).

ג. האשה, א פרוי מעג זיצן און אָפּשניידן (אָפּשיידן) איר חלה נאקעטערהייט, ווייל זי קאָן זיך צודעקן, אָבער א מאנספערזאָן טאָרניט. ביי חלה־נעמען מוז מען מאכן א ברכה, און א ברכה טאָר מען ניט מאכן נאקעטערהייט, ווייל מען זעט דאָס שאַנד־אַרט (מקום הערוה) אין קערפער. ביי אַ פרוי, ווען זי זיצט, זעט מען ניט דאָס שאַנד־אַרט, און דעריבער מעג זי מאכן די ברכה נאקעטערהייט און זי מעג נעמען חלה. אָבער א מאנספערזאָן טאָרניט, ווייל ביי אים זעט מען יאָ. מי שאינו, ווער עס קאָן ניט קנעטן זיין טייג אין טהרה (ער איז טמא און האָט ניט קיין מקוה זיך טובל צו זיין) זאל ער קנעטן דאָס טייג צו איין טאָפּ (קביס, טאָפּנווייז) און זאָל זי (דאָס טייג) ניט מאכן בטומאה. מיר האָבן פריער אין דער הקדמה צו דער מסכתא געזאָגט, אז מען דארף נעמען חלה נאָר פון א טייג, אין וועלכן עס איז פאראן א טאָפּ און א פערטל טאָפּ מעל. זאָגט די משנה, אז איינער איז טמא און מוז קנעטן דאָס טייג בטומאה און מטמא זיין דאָס טייג, זאל ער צעטיילן דאָס מעל אזוי, אז יעדעס טייגל זאל האָבן ניט מער פון איין טאָפּ מעל, און ממילא וועט ער פטור זיין פון נעמען חלה; ער זאל ניט מאכן א טייג פון פינף פערטל טאָפּ מעל, ווייל ער וועט דעמאָלס דארפן נעמען חלה און מטמא זיין די חלה און מען וועט די חלה דארפן פארברענען. עס איז גלייכער, הייסט עס, אז ער זאל אויסמיידן דאָס מקיים זיין די מצוה פון חלה, איידער ער זאל זי אָפּשיידן בטומאה. ור' עקיבא, אָבער ר' עקיבא זאָגט, אז ער זאָל זי (די חלה) מאכן אין טומאה און ער זאָל עס ניט מאכן צו איין טאָפּ; ווייל אזוי ווי מען גיט א נאָמען (חלה) צו דער טהור־דיקער (חלה) אזוי גיט מען א נאָמען (חלה) צו דער טמא־דיקער; צו דער דאָזיקער גיט ער א נאָמען חלה, און צו יענער גיט ער א נאָמען חלה; אָבער די איין־טאָפּ־טייגלעך האָבן ניט קיין חלק אין נאָמען (חלה). ר' עקיבא האלט, אז די מצוה צו נעמען חלה, דאָס א

קמים, ונגעו זה בזה, פטורים מן החלה עד שישוכו, ר' אלעזר אומר, אף הרודה ונותן לסל, הסל מצרפן לחלה: ה המפריש חלתו קמה, אינו חלה, ונגל ביד פהו, העסה

עצמה תיבת בחלה, והקמח אם יש בו פשיעור תיבת בחלה, ואסורה לזרים, ד"ר יהושע, אמרו לו, מעשה ומפשה זקן זר, אמר להם, אף הוא קלקל לעצמו ותקן לאחרים:

נאמען געבן" חלה, איז אוי גרויס, אז עס איז גלייכער מען זאל קנעטן דאס טייג מיט פינף פערטל טאפ מעל, כדי מען זאל יא דארפן נעמען חלה, אפילו מען איז טמא און די חלה וועט טמא ווערן. איין גירסא אין ר' עקיבא'ס ווערטער איז „קורא חלה לשם", „חלק לשם", דאס מיינט „א נאמען געבן חלה צו גאט", א „חלק צו גאט"; די משנה באנוצט זיך א סך מאל מיט „השם", „דער נאמען", אנשטאט „גאט".

ד. העושה עיסתו, אז איינער מאכט זיין טייג צו איין טאפ טייגלעך (יעדעס טייגל האט נאך איין טאפ מעל, און מען איז דאך פטור פון חלה, טיידן אין א טייגל איז פאראן פינף פערטל טאפ מעל) און זיי האבן זיך אנגעריירט איינער אין אנדערן, זענען זיי פטור פון חלה ביז זיי בייסן זיך אן. „אנריירן" הייסט ווען איין טייגל רירט אן דאס צווייטע; „אנבייסן זיך" הייסט, ווען איין טייגל קלעבט זיך צו צום צווייטן, אזוי אז ווען מען רייסט אפ איינס פון אנדערן רייסט זיך מיט א שטיקל טייג. זאגט די משנה, אז נור דעמאלס ווען צוויי טייגלעך קלעבן זיך אזוי צו (בייסן זיך אן), ווערן זיי פאררעכנט פאר איין טייג, און אויב עס איז אין זיי ביידע פאראן פינף פערטל טאפ מעל, דארף מען נעמען פון זיי חלה. ר' אליעזר זאגט, אז אויך ווען איינער נעמט ארויס (געבאקענע ברייטלעך) פון אויוון און ליגט זיי אריין אין קושי, ווערן זיי אין קושי צוזאמענגענומען צו חלה. אפילו אין יעדן ברייטל איז ניט פאראן קיין פינף פערטל טאפ מעל, אבער אין אלע ברייטלעך צוזאמען איז יא פאראן, איז דער קושי זיי „מצרף", און זיי ווערן פאררעכנט פאר איין ברויט, און מען דארף נעמען פון זיי חלה. דער ברטנורא זאגט, אז אפילו לויט ר' אליעזר דארפן די ברייטלעך זיך אנריירן. מען דארף דא באמערקן, אז חלה איז א מצוה צו נעמען פון טייג, איידער מען האט עס געבאקן; אבער אויב מען האט ניט גענומען פארן באקן, דארף מען נעמען נאכן באקן.

ה. המפריש, אז איינער שייט אפ זיין חלה פון מעל (ניט פון טייג) איז זי ניט קיין חלה און זי איז גזל ביים כהן. די מצוה אפצושיידן חלה הייבט זיך אן ווען דאס מעל און וואסער ווערן טייג, ווייל די תורה זאגט (במדבר ט"ו) „ראשית עריסותיכם", „דאס ערשטע פון אייערע טייגן". דעריבער, אויב מען שייט אפ חלה פון מעל איז זי ניט קיין חלה, און דער כהן, וואס נעמט זי, דארף זי אפגעבן צוריק, ווארים עס הייסט גזל, צוגענומען א פרעמדנס א זאך, העיסה עצמה, די טייג אליין (וואס פון איר מעל האט מען געהאט אראפגענומען חלה) איז מחויב אין חלה (מען דארף נאכאמאל נעמען חלה); און דאס מעל (וואס מען האט אפגעשיידט אלס חלה), אויב עס איז דארט פאראן וויפיל דער שיעור איז (פינף פערטל טאפ), איז עס מחויב אין חלה. ווייל דאס נעמען פריער חלה פון מעל איז ניט געווען קיין ריכטיקע חלה, און ממילא דארף מען נעמען נאכאמאל סיי פון טייג, סיי פון דעם מעל, וואס מען האט גענומען אלס חלה, אויב עס האט פינף פערטל טאפ און אויב מען האט געמאכט דערפון טייג. ואסורה, און זי איז אסור צו זרים, אזוי זאגט ר' יהושע, ר' יהושע האלט, אן כאטש די חלה, וואס מ'האט גענומען פון מעל איז ניט קיין חלה, אבער ווייל מ'האט זי אנגערופן חלה טאר זי שוין א זר, א ניט-כהן (א ישראל צי א לוי) ניט עסן; כדי מענטשן זאלן ניט זאגן, אז זיי האבן געזען, ווי ניט-כהנים עסן חלה, אמרו לה, האבן זיי (די חכמים) גער זאגט צו ר' יהושע, אז עס איז געווען א מעשה און א זקן א זר האט זי (די חלה) געכאפט (און געגעסן); האט ער (ר' יהושע) זיי געזאגט, אז ער (דער דאזיקער זקן) האט זיך קאליט געמאכט, און האט בעסער געמאכט פאר אנדערע, אז ער האט גע-

וְהַעוֹשָׂה לְמִשְׁתַּה בְּנוֹ, אֶחָד מֵעֲשָׂרִים
 וְאַרְבָּעָה. נַחְתוּם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לְמִפּוֹר
 בְּשׁוֹק וְכֹן הָאִשָּׁה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לְמִפּוֹר
 בְּשׁוֹק, אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה,
 נְטִמַּאת עֲפָתָהּ שׁוֹנְנָת אוֹ אֲנוּסָה,
 אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה. נְטִמַּאת

וְחַמְשָׁה רִבְעִים קָמַח תְּבִיבִים בַּחֲלָה.
 הֵם וּשְׂאֵרֵי וְסוּבֵן וּמִוֶּרְסָנָן. חַמְשָׁה
 רִבְעִים תְּבִיבִים. נִטְל מִוֶּרְסָנָן מִתּוֹכָן
 וְחֵזַר לְתוֹכָן, הָרִי אֵלּוּ פְטוּרִין:
 זְ שִׁיעוֹר חַחֲלָה, אֶחָד מֵעֲשָׂרִים
 וְאַרְבָּעָה. הַעוֹשֶׂה עֶסֶה לְעֲצָמוֹ,

געסן וועט ער האָבן א שטראַף, ווייל ער האָט ניט געטאַרט עסן; און פאר אנדערע האָט ער בעסער געמאַכט, ווייל זיי וועלן זיך פאַרלאָזן אויף אים און יאָ עסן, און זיי וועלן ניט זיין שולדיג. מיט „זקן זר“ מיינט מען א תלמיד חכם א זר, ניט קיין כהן. „זקן“ אַלס תלמיד חכם געפינט מען אַ סך מאָל אין דער משנה. „קפשה“ זאָגט דער רמב"ם איז ווי „כבשה“, ער האָט זי גענומען מיט כהן געכאַפט.

ו. חמשת רבעים קמח, פינף פערטל מעל איז חייב אין חלה. דאָס איז דער דיין, וואָס מיר האָבן פריער געבראַכט עטליכע מאָל, אַז מען דאַרף נעמען חלה פון אַ טייג, נאָר ווען אין טייג איז פאראן מינדעסטנס פינף פערטל טאַפ (קב) מעל. הַס, זיי (דאָס מעל) און זיין זויער־טייג, און זיין דינע קלייען (סובו) און זיין גראָבע קלייען (מורסנו), פינף פערטל (טאַפ) איז מחויב אין חלה. אין טייג מוז ניט דוקא זיין ריין מעל פינף פערטל טאַפ, נאָר אויך ווען מען האָט געמאַלן ווייץ און מען האָט דאָס גע־מאַלענע מעל ניט דורכגעזיפט, נאָר געקנעטן עס צוזאַמען מיט דעם דינעם קלייען און דעם גראָבן קלייען און מען האָט צוגעלייגט א שטיקל זויער־טייג, כדי עס זאָל יערן, און אין אלע צוזאַמען איז געווען פינף פערטל טאַפ, איז מען מחויב צו נעמען דערפון חלה; ווייל אַרימע לייט עסן ברויט פון ניט דורכגעזיפט מעל. ניטל מורסנו, אויב מען האָט צוערשט ארויסגענומען זייער גראָבן קלייען און דערנאָך אים צוריק אריינגעטאַן, איז מען פטור. אויב עס איז אין דעם געמאַלענעם מעל געווען פונקט פינף פערטל טאַפ שוין צוזאַמען מיט דעם גראָבן קלייען און מען האָט ארויסגענומען דעם גראָבן קלייען און דערנאָך אים צוריק אריינגעטאַן אין מעל אריין, איז מען פטור פון נעמען חלה. ווייל אפילו א אַרימאן וועט ניט צוריק אריינטאַן אין מעל דעם גראָבן קלייען, נאָכדעם ווי מען האָט אים געהאַט ארויסגענומען.

ז. שיעור החלה, דער שיעור פון חלה איז איינס פון פיר און צוואנציג. די גרויס פון דער חלה, וואָס מען דאַרף אָפשיידן, איז איין פיר־און־צוואנציקסטל פון טייג. הענשה עישה, אז איינער מאכט א טייג פאר זיך, אָדער איינער וואָס מאכט פאר דער סעודה פון זיין זוג, דאַרף ער אָפשיידן חלה איינס פון פיר־און־צוואנציג. דער שיעור איין פיר־און־צוואנציקסטל איז ווען דאָס טייג איז פאר פּריוואַטן געברויך, אלץ איינס צי מען מאכט א קליינעם טייג פאר זיך צו עסן, צי מען מאכט א גרויס טייג צו א סעודה איינצולאָדן געסט. „משתה בנו“ מיינט מען געוויינליך די חתונה־סעודה פון א זון; אין דער צייט פון דער משנה און גמרא פלעגט דער פאָטער פון חתן מאכן די חתונה־סעודה. נחתום, א בעקער, וואָס מאכט (א טייג) צו פארקויפן אין מאַרק, און אויך א פרוי וואָס מאכט (א טייג) צו פארקויפן אין מאַרק, איז (זייער שיעור חלה) איינס פון אכט און פּירציק. מיט א „בעקער“ מיינט מען איינעם וועלכער פארקויפט אַ סך ברויט, און א „פרוי“ מיינט מען, ווען זי פארקויפט ווינציקער ברויט, אָבער ווייל דאָס ברויט איז צום פארקויפן האָט מען גרינגער געמאַכט, און עס איז גענוג אַן אכט־און־פּערציקסטל. נטמאת עיסתה, אויב איר טייג איז טמא געווען, סיי ווען עס איז טמא געוואָרן ווייל זי איז געווען שווג, סיי ווייל זי איז געווען געצוואונגען (אונס), איז איינס פון אכט־און־פּירציק. אויב א בעל הבית טע באַקט ברויט פאר זיך און דאָס טייג איז טמא געוואָרן, סיי ווייל די בעל הבית טע האָט עס מטמא געווען בשוגג, זי

מזידה, אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה, כְּדִי
 שְׁלֹא יִהְיֶה חוֹטֵא נִשְׁכָּר; דָּן ר' אֱלִיעֶזֶר
 אומֵר, נִשְׁלַת מִן הַתְּהוֹר עַל הַטְּמֵא.
 כִּיצַד? עֶסֶה טַהוֹרָה וְעֶסֶה טְמֵאָה,
 נוֹטֵל כְּדִי חֵלָה מֵעֶסֶה שְׁלֹא הוֹרְמָה
 חֵלְתָהּ, וְנוֹתֵן פְּחוֹת מִכְּבִיזָה בְּאִמְצָעוֹ.
 כְּדִי שֵׁיטוּל מִן הַמִּקְוֵה, וְחֻכְמִים
 אוֹסְרִין:

פרק ג

א אוֹכְלִין עֲרָאֵי מִן הָעֶסֶה עַד שֶׁתִּתְגַּלְגַּל בַּחֲטָיִם, וְהַטְּמֵאִים

הָאֵט לְמִשַּׁל נִיט גְּעוּוֹאֲרִים, אִז זִי אִיז טַמֵּא אִז זִי הָאֵט דָּאָס טֵיג אָנגֶעֶרִירט, אִז סֵי ווייל עס איז טמא געוואָרן דורך צוואנג, א פרעמדער א טמא האָט עס אָנגֶעֶרִירט, געגן ווילן פון דער בעל הבית'טע, איז גענוג צו נעמען חלה אן 48סטל. ווייל טמא חלה דארף מען דאָך סיי ווי פארברענען, מען טאָר דאָך זי ניט עסן, איז גענוג צו נעמען לויט דעם קלענערן שיעור. נטמאת מזידה, אויב דאָס טייג איז טמא געוואָרן במזיד, (די בעל הבית'טע האָט עס מיט א כוונה מטמא געווען), איז איינס פון פיר-און-צוואַנ-ציק, כדי דער זינדיקער זאָל ניט פארדינען. כאָטש די חלה וועט מען דאָך פארברענען, דארף מען זי נעמען א פיר-און-צוואַנציקסטל, כדי די בעל הבית'טע, דער זינדיקער וואָס האָט געטאָן אַ עבירה און מטמא געווען טייג, פון וועלכן מען דארף נעמען חלה, זאָל ניט פארדינען דערפון.

ח. ר' אליעזר זאָגט אז חלה מעג מען נעמען פון (טייג וואָס איז) טהור אויף (טייג וואָס איז) טמא. ווי אזוי? אויב עס איז פאראן א טייג, וואָס איז טהור, און א טייג וואָס איז טמא, נעמט ער דעם שיעור פון חלה פון טייג, וואָס מען האָט ניט גענומען דערפון חלה (דאָס הייסט אזוי פיל חלה וויפיל מען דארף נעמען פון ביידע טייגן, נעמט ער פון דעם טהור-טייג) און לייגט א שטיקל טייג ווינציקער פון אן איי די גרויס און דערמיט (צווישן טהור-טייג און דעם טמא-טייג) כדי ער זאָל נעמען פון דערלעבן (מן המוקף). ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין פרק א' משנה ט' דארף מען חלה אָפּשניידן „מן המוקף“, „פון דערלעבן“; די אָפּגעשיידטע חלה מוז זיין א טייל פון דעם טייג, פון וועלכן מען שניידט אָפּ, און מען קאָן ניט נעמען חלה פון איין טייג אויף אן אנ- דער טייג. אָבער אזוי ווי דאָ זענען פאראן צוויי טייגן, איינער איז טהור און איינער איז טמא, דארף מען נעמען חלה פון טהור-טייג אויף ביידע טייגן, כדי די חלה זאָל זיין טהור. אָבער אזוי ווי איין טייג צום צווייטן טאָר מען דאָך ניט צורירן, ווייל דאָס טהור-טייג וועט דאָך אויך ווערן טמא, דעריבער גיט ר' אליעזר א עצה; מען זאָל נע- מען א שטיקל טייג, וואָס איז די גרויס ווינציקער פון אן איי, און דער דין איי, אז אזא קליין שטיקל עסנווארג קאָן ניט מטמא זיין קיין אנדער עסנווארג, ווען עס רירט עס אָן. דאָס דאָזיקע קליינע שטיקל זאָל מען אריינלייגן צווישן דעם טהור- טייג און דעם טמא טייג, אזוי אז עס זאָל אָנרירן ביידע טייגן; וועט עס הייסן, אז די ביידע טייגן זענען איין טייג, און דאָס טהור-טייג וועט ניט טמא ווערן, ווייל עס האָט דאָך אָנגֶעֶרִירט נור א קליין שטיקל טייג וואָס איז ניט די גרויס פון אן איי. וְחֻכְמִים, אָבער די חכמים אסר'ן. זיי זאָגן, אז עס איז מורא צו האָבן, טאָמער וועלן די ביידע טייגן זיך יאָ אָנרירן.

פרק ג

א. אוֹכְלִין עֲרָאֵי, מען מעג עסן אביסל (עראָי) פון טייג (פון וועלכן מען האָט ניט גענומען קיין חלה) ביז מען צעקנעט גוט ביי ווייצנמעל, אָדער מען דריקט עס גוט צו ביי גערשטנמעל. מיר האָבן אין די פריעריקע מסכתאות געהאט עטליכע מאָל דעם אונטערשיד צווישן „אכילת עראָי“, צופעליג עסן, עפיס עסן, און „אכילת קבע“, א פולשטענדיקן עסן, די משנה זאָגט דאָ, אז מען מעג עסן א צופעליק עסן, עפיס, פון

בשְׁעוֹרִים, גִּלְגָּלָה בַחֲפִים וְטַמְטָמָה | שֵׁם חַמְשָׁה רִבְעֵי קַמַּח: בְּ נִדְמָה
 בְּשְׁעוֹרִים, הָאוֹבֵל מִמְּנָה חֵיב מִיתָה. | עֲסָתָה עַד שְׁלֹא לְגַלְהָ, פְּטוּרָה,
 פִּיּוֹן שְׁהִיא נִתְּנָת אֶת הַמִּים מִגְּבֵהַת | שֶׁהַמְדַמֵּע פְּטוּר, וּמִשְׁגֵּל־לְהָ, חֵיבָת.
 חֻלְתָּהּ, וּבִלְבַד שְׁלֹא יְהִיא (נִיא שְׁיִהֵא) | נוֹלַד לָהּ סִפְק טוֹמָאָה עַד שְׁלֹא

טייג איידער מען האָט גענומען דערפון חלה; אָבער דאָס מעג מען נור אזוי לאנג ווי מען האָט נאָכניט גוט־צעקנעטן דאָס טייג (גלגל, גוט צעקנעטן) ווען דאָס טייג איז פון פון ווייצן־מעל, אָדער מען האָט נאָכניט גוט צוגעדריקט דאָס טייג אויב עס איז פון גערשטן־מעל. טייל מפרשים טייטשן „גלגל“ אויסגעמישט גוט דאָס מעל מיט וואסער. ווייל ביי ווייצן־מעל ווען מען צעקנעט עס האַלט זיך עס צוזאמען. אָבער גערשטן־מעל האַלט זיך ניט צוזאמען סיידן מען דריקט עס צו גוט מיט דער האַנט; „טמטם“ הייסט „פארמאכן“, און עס הייסט, דאָס טייג ווערט אזוי צוגעדריקט צוזאמען, אז עס זאָל זיך ניט צעפאלן און עס זאָלן ניט זיין קיין לעכער אין דערמיט. גלגלה, אויב ער האָט גוט צעקנעטן (דאָס טייג) ביי ווייצן־מעל אָדער גוט צוגעדריקט ביי גערשטן־מעל, ווער עס עסט דערפון (איידער מען האָט גענומען חלה) איז חייב מיתה. מיט „חייב מיתה“, „עס קומט אים טויט־שטראַף“ מיינט מען ניט דאָ „בידי אדם“, אז מענטשן, דאָס בית דין, זאָל אים טויטן, נאָר מען מיינט בידי שמים, דורכן הימעל; עס ווערט אין הימעל פאררעכנט פאר א עבירה, פאר וועלכער עס קומט טויט. כיון שהיא, ווי נור זי (די בעל הבית'טע) טוט אריין (אין מעל) דאָס וואסער דארף זי אָפשיידן („מגבתה“, „אויפ־היבן“, ארויסנעמען) איר חלה, און עס זאָל נאָר ניט זיין דאָרט פינף פערטל (טאָפּ) מעל. ווען מען טוט אריין דאָס וואסער אין מעל זאָל מען באַלד אָפשיידן חלה, און ניט ווארטן, מחמת עס איז מורא צו האָבן טאָמער וועט דאָס טייג טמא ווערן, און דעריבער דארף מען זיך צו איילן אָפצושיידן חלה ווען דאָס טייג איז טהור. אָבער דעריבני זאָל מען אכטונג געבן, אז עס זאָלן ניט בלייבן פינף פירטל טאָפּ מעל, וואָס זענען ניט אויסגעמישט געוואָרן מיט וואסער; ווייל אויב יאָ, איז עס דאָך מעל אָן וואסער, און אויף אזא מעל קאָן מען קיין חלה ניט נעמען. טייל זענען גורם „ובלבד שיהא“, און עס זאָל נאָר זיין דאָרט פינף פירטל טאָפּ מעל“, דאָס הייסט, מען זאָל אכטונג געבן, אז עס זאָל זיין פינף פערטל טאָפּ מעל אויסגעמישט מיט וואסער, ווייל פון טייג וויינט זיקער דערפון קאָן מען קיין חלה ניט נעמען.

ב. נדמעה עיסתה, אויב איר (דער בעל־הבית'טע) טייג איז געוואָרן נדמע (עס איז אריינגעפאלן אין דעם טייג תרומה), איידער זי האָט גוט צעקנעטן דאָס טייג, איז זי פטור (פון נעמען חלה), ווייל „מדומע“ איז פטור (פון חלה); אָבער אויב נאָכדעם ווי זי האָט גוט צעקנעטן דאָס טייג (איז אריינגעפאלן די תרומה) דאָרף מען נעמען חלה דעם דין, אז „מדומע“, אז אויב תרומה איז אריינגעפאלן אין חולין מער ווי איין מעסטל תרומה אין 100 מעסטלעך חולין, איז פטור פון חלה. האָבן מיר געהאָט שוין פריער אין פרק א' משנה ד', דאָ לערנט די משנה, אז דאָס טייג איז פטור פון חלה, נאָר אויב די תרומה איז אריינגעפאלן איידער מען האָט גוט צעקנעטן דאָס טייג; מחמת די צייט, ווען דאָס טייג ווערט מחויב צו נעמען דערפון חלה, איז בשעתן גוט צעקנעטן, און דעמאָלס איז דאָך עס געווען פטור, ווייל עס איז שוין געווען מדומע. אָבער אויב די תרומה איז אריינגעפאלן נאָכן גוט צעקנעטן, קומט דאָך אויס, אז ווען דאָס טייג האָט באקומען דעם חויב פון חלה, איז עס נאָכניט געווען מדומע, דעריבער אפילו ווען שפעטער פאלט אריין די תרומה דארף מען אויך נעמען חלה. נולד לה, אויב עס איז געוואָרן („נולד“, עס איז געבוירן) געוואָרן, אנטשטאָנען, געוואָרן) א ספק טומאה אין דעם טייג (מען ווייסט ניט אויף זיכער צי עס איז טמא געוואָרן, צי ניט) איידער מען האָט עס גוט צוקנעטן, מעג מען דאָס טייג קנעטן בטומאה. מחמת די חלה, וואָס מען וועט אראָפנעמען וועט דער כהן סיי ווי ניט קאָנען עסן, ווייל עס איז דאָך א ספק אז עס איז טמא; דעריבער מעג שוין קנעטן דאָס טייג אפילו א טמא־מענטש. עס

גִּלְגָּלָה, תַּעֲשֶׂה בְּטוֹמְאָה, וּמִשְׁגַּלְגָּלָה, תַּעֲשֶׂה בְּטָהֳרָה: גַּם הַקְדִּישָׁה עִסְתָּה עַד שֶׁלֹּא גִלְגָּלָה וּפְדֹאתָהּ, חִיבָתָה. מִשְׁגַּלְגָּלָה וּפְדֹאתָהּ, חִיבָתָה. הַקְדִּישָׁתָה עַד שֶׁלֹּא גִלְגָּלָה, וְגִלְגָּלָה הַגִּזְבֵּר וְאַחֵר כִּד פְּדֹאתָהּ, פְּטוּרָה.

שֶׁבִשְׁעַת חוֹבְתָה הֵיטָה פְּטוּרָה: דְּכִיּוֹצֵא בּוֹ, הַמְקַדֵּשׁ פִּירוֹתָיו עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂרוֹת וּפְדָאָן חִיבִין, וּמִשְׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂרוֹת וּפְדָאָן חִיבִין. הַקְדִּישָׁן עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרוּ וְנִגְמְרָן הַגִּזְבֵּר וְאַחֵר כִּד פְּדָאָן, פְּטוּרִין.

הייסט ניט, אז מען איז מטמא חלה, ווייל פארן קנעטן איז דאך נאכניט געווען דער חיוב פון חלה, ומשגלגלה, אויב אבער דער ספק טומאה איז געוואָרן נאָכן גוט צעקנעטן מוז מען ווייטער מאכן דאָס טייג אין טהרה. מען טאר עס ניט מטמא זיין, ווייל ווען דאָס טייג איז געוואָרן גוט צעקנעטן איז דאָך עס געווען טהור. און אזוי ווי דעמאלס האָט מען שוין געדארפן נעמען דערפון חלה, הייסט עס אזוי גוט ווי די חלה איז שוין גענומען געוואָרן, און די חלה איז דאָך געווען טהור. מען דארף דאָ באַמערקן, אז דע־ריבער באַנוצט דאָ (און אויך פריער) די משנה כסדר לשון נקבה, „מגבהת חלתה“, זי נעמט איר חלה, „עיסתה“, „איר טייג“, „גלגלה“, „זי האָט גוט צעקנעטן“, ווייל געוויינטליך באַקט ברויט אין הויז די הויז־פּרוי, די בעל־הבית'טע פון שטוב, און די ברייתא אין בבא קמא פ"ב זאָגט, אָז עס איז אן אַלטע תקנה פון דער צייט פון עזרא (אָנהויב דעם 2טן בית המקדש) „שתהא אשה משכמת ואופה“, אז די בעל־הבית'טע זאל אויפשטיין פרי באַקן ברויט.

ג. הקדישה עיסתה, אויב זי (די בעל הבית'טע) האָט מקדיש געווען איר טייג איידער זי האָט עס גוט צעקנעטן, און זי האָט עס אויסגעלייזט (פון הקדש), אויך איידער זי האָט עס צעקנעטן) איז זי מחויב צו נעמען חלה. ווייל בשעת דאָס טייג איז מחויב געוואָרן אין חלה, ביים גוט־צעקנעטן, איז דאָך עס ניט געווען הקדש, און דעריבער איז ארויף אויף דעם טייג דער חוב צו נעמען דערפון חלה. משגלגלה, אויב (זי האָט דאָס טייג מקדיש געווען) נאָכדעם ווי זי האָט שוין געהאָט גוט צעקנעטן דאָס טייג, און זי האָט עס אויסגעלייזט, איז זי מחויב צו נעמען חלה. מחמת בשעת דעם גוט־צעקנעטן איז דאָך דאָס טייג ניט געווען הקדש. הקדישתה, אויב זי האָט עס גוט צע־קנעטן, און דער שאַץ־מייסטער (גזבר, דער בעל הבית פון הקדש, פון בית המקדש) האָט עס גוט צעקנעטן, און דערנאָך האָט זי (די בעל הבית'טע) עס אויסגעלייזט, איז זי פטור צו נעמען חלה, ווייל אין דער צייט פון זיין חיוב איז עס (דאָס טייג) געווען פטור. ווייל אין יענער צייט, ווען דאָס טייג איז געוואָרן גוט צעקנעטן, איז דאָך עס געווען הקדש, און הקדש איז פטור פון חלה, דעריבער קאָן שוין שפעטער דאָס טייג ניט ווערן מחויב אין חלה.

ד. כיוצא בו, אזוי איז אויך דער דין, אז איינער איז מקדיש זיינע פרוכטן איידער זיי האָבן דערגרייכט די צייט ווען זיי ווערן מחויב אין מעשרות, און ער האָט זיי אויס־געלייזט (איידער די מעשרות־צייט איז אָנגעקומען) זענען זיי מחויב אין מעשרות. פון אזעלכע פרוכטן דארף מען אָפשיידן תרומה און מעשרות, ווייל אין דער צייט ווען זיי דארפן ווערן מחויב אין מעשרות, זענען זיי דאָך ניט געווען הקדש. וועגן דעם, ווען איז די צייט ווען פרוכטן ווערן מחויב אין מעשרות, איז פאראן אין מסכתא מעשרות פרק א' משנה ב', ג' און ד', ומשבא, אויב (ער האָט זיי מקדיש געווען) נאָכ־דעם ווי זיי האָבן שוין געהאָט דערגרייכט די מעשרות־צייט און ער האָט זיי אויס־געלייזט, זענען זיי מחויב אין מעשרות. מחמת אין דער צייט ווען זיי ווערן מחויב אין מעשרות זענען זיי געווען חולין. הקדישן, אויב ער האָט זיי מקדיש געווען איידער זיי זענען פארטיק געוואָרן (איידער די ארבייט ארום די פרוכטן איז געוואָרן געענ־דיקט און זיי זענען נאָכניט מחויב געוואָרן אין מעשרות), און דער שאַץ־מייסטער פון הקדש (דער גזבר) האָט זיי פארענדיקט, און־דערנאָך האָט ער (דער בעל הבית פון די

שְׁשֵׁשֶׁת חֻבְתָּן הָיוּ פְטוּרִין: הַ נְכָרִי | שְׁנָתָן לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ עֶסֶה,
 פְּטוּרָה מִן הַחֻלָּה. נְתָנָה לוֹ מִתְּנָה,
 עַד שֶׁלֹּא גִלְגַּל חֵיב, וּמִשְׁגִּלְגַּל
 פְּטוּר. הָעוֹשֶׂה עֶסֶה עִם הַנְּכָרִי, אִם
 אֵין בְּשָׁל יִשְׂרָאֵל כְּשִׁיעוֹר חֻלָּה,
 פְּטוּרָה מִן הַחֻלָּה: וְגַר שְׁנַתְנִיר
 וְהִתָּה לוֹ עֶסֶה, נַעֲשִׂית עַד שֶׁלֹּא
 נִתְּנָה, פְּטוּר. וּמִשְׁנַתְנִיר חֵיב. וְאִם
 סָפֵק, חֵיב. וְאִין חֵיבִין עָלֶיהָ חוֹמֵשׁ.
 ר' עֲקִיבָא אָמַר, תַּפְּל הוֹלֵךְ אַחַר
 הַקְּרִימָה בַתְּנִיר:

פרוכטון זיי אויסגעלייזט, זענען זיי פטור פון מעשרות, ווייל אין דער צייט פון זייער חיוב זענען זיי געווען פטור. עס איז דאס זעלבע וואס פריער אין משנה ג' ביי חלה. דיועלבע משנה איז פאראן אין מסכתא פאה פרק ד' משנה ה', און דארט געבן מיר מער דערקלערונגען.

ה. נכרי, אז א גוי האט געגעבן צו א ייד (מעל) צו מאכן אים טייג, איז עס פטור פון חלה. ווייל א גוי'ס טייג איז פטור פון חלה, אפילו ווען א ייד קנעט דאס טייג. נתנה לו, אויב ער (דער גוי) האט אים (דעם ייד) געגעבן דאס טייג א מתנה, אויב איי דער ער האט גוט-צעקנעטן (האט ער אים געגעבן די מתנה) דארף מען אפשטיין דערפון חלה; און אויב נאכדעם ווי ער האט עס גוט-צעקנעט, איז מען פטור פון חלה. דער טעם איז דערזעלבער וואס אין די דינים פון דער פריערדיקער משנה, ווייל אויב אין דער צייט פון גוט-צעקנעטן איז דאס טייג געווען דעם גוי'ס, איז דערויף ניט ארויף דער חיוב פון חלה נעמען; און דעריבער כאטש שפעטער איז דאס טייג געווארן דעם ייד'ס דארף מען שוין ניט נעמען דערפון קיין חלה. העושה עיסה, אז איינער (א ייד) מאכט טייג (בשותפות) מיט א גוי, אויב אין דעם ייד'ס חלק איז ניטא קיין שיעור חלה, איז (דאס טייג) פטור פון חלה. כאטש אין דעם גאנצן בשותפות'דיקן טייג איז יא געווען דער שיעור, די פינף פערטל טאפ מעל, נאר ווייל אין דעם ייד'ס חלק אין טייג איז ניט געווען אזוי פיל, דארף מען פון טייג ניט נעמען קיין חלה.

ו. גר שנתנייר, אז א גוי האט זיך מגייר געווען און ער האט געהאט א טייג, אויב דאס טייג איז געמאכט געווארן (גוט געקנעטן געווארן) איידער ער האט זיך מגייר געווען, איז עס פטור פון חלה, און אויב נאכדעם ווי ער האט זיך מגייר געווען דארף מען נעמען חלה. עס אלץ דערזעלבער טעם וואס אין די פריערדיקע דינים פון דער משנה, דהיינו, אז אלץ גייט לויט דעם, ווי דאס טייג איז געווען בשעת מען האט עס גוט געקנעטן. ואם ספק, און אויב עס איז א ספק (מען ווייסט ניט צי דאס טייג איז געקנעטן געווארן ווען ער איז נאך געווען א גוי, צי שוין נאכדעם ווי ער איז געווארן א ייד) דארף מען נעמען חלה. ווייל ביי יעדן ספק פון א זאך, צי עס איז אסור (און דא טאר מען דאך ניט עסן ברויט איידער מען נעמט חלה), איז מען מחמיר, אויך דא זאגט מען, אז מען זאל יא אפשטיין חלה. אבער ער דארף די חלה ניט געבן צום כהן כהן בחינם, ווייל דאס איז שוין א געלט-זאך, א שאלה צי עס געהערט צום כהן, צי ניט, און דעריבער מעג ער פארלאנגן ביים כהן געלט פאר דער חלה. ואין חייבין, און מען דארף ניט באצאלן פאר איר דאס פיפטל (חומש). אויב א ניט-כהן עסט די דאזיקע ספק-חלה בשוגג (און ווי מיר האבן געלערנט פריער פרק א' משנה ט', אז ווען א ניט-כהן עסט חלה בשוגג דארף ער צאלן א חוץ דעם קרן אויך דעם חומש, דאס פיפטל), דארף ער דא ניט באצאלן דעם חומש. ר' עקיבא זאגט, אז אלץ גייט לויט דער צייט ווען דאס ברויט האט באקומען א הייטל אין איוון. ר' עקיבא האלט אז די צייט ווען טייג ווערט מחויב אז מען זאל דערפון נעמען חלה, איז ניט ווען עס ווערט גוט-צעקט נעטן, נאר ווען דאס טייג איז שוין אין איוון און אויף דעם טייג איז געווארן פארצויגן א הייטל, און עס הייסט, אז עס האט זיך שוין אָנגעהויבן צו באקן. דאס פארציען זיך א הייטל הייסט „קרימה“ פון ווארט „קרום“, א הייטל. דעריבער, אויב פארן פאר-

יִוצֵא כֹּהֵן יְדֵי חֻבְתּוֹ בַּפֶּסַח: חן הַנוֹטֵל
 שְׂאוֹר מֵעֶסֶה שְׁלֹא הוֹרְמָה חֻלְתָּהּ,
 וְנִתְּנָה לְתוֹךְ עֶסֶה שֶׁהוֹרְמָה חֻלְתָּהּ,
 אִם יֵשׁ לוֹ פְּרֻנְסָה מִמְּקוֹם אַחֵר,
 מוֹצֵיא לְפִי חֻשְׁבוֹן, וְאִם לֹא, מוֹצֵיא

ז הַעוֹשֶׂה עֶסֶה מִן
 הַחֲטִיטִים וּמִן הָאוֹרֹת, אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם
 דְּגָן, חִיבָת בַּחֲלָה, וְיִוצֵא בָּהּ אָדָם
 יְדֵי חֻבְתּוֹ בַּפֶּסַח, וְאִם אֵין בָּהּ טַעַם
 דְּגָן, אֵינָה חִיבָת בַּחֲלָה, וְאֵין אָדָם

ציען זיך פון הייטל האָט דער גר זיך מגייר געווען, הייסט עס, אז דאָס טייג איז גע-
 וואָרן מחויב אין חלה ווען ער איז שוין געווען א ייד, און מען דארף דעריבער יא
 נעמען דערפון חלה. די „משנה ראשונה“ זאָגט, אז ר' עקיבא'ס דין, איז אויך אויף די
 פריערדיקע משנות, פון דער משנה א' אָן, וואו עס ווערט כסדר געלערנט, אז די צייט
 איז ביים גוט צעקנעטן ווערן פון טייג, און אויף זיי אלע זאָגט ר' עקיבא, אז די צייט
 איז „קרימה“, ווען דאָס הייטל האָט זיך פארצויגן.

ז. הענשה עיסה, אז איינער מאַכט טייג פון ווייץ און רייז (צוזאמען), אויב עס
 איז פאראן (אין טייג) א טעם פון דגן (תבואה) איז עס מחויב אין חלה, און א מענטש
 איז יוצא דערמיט זיין חוב (צו עסן מצה) אים פסח און אויב עס האָט ניט קיין טעם
 פון דגן (תבואה) איז עס ניט מחויב אין חלה און אַ מענטש איז ניט יוצא דערמיט זיין
 חוב אים פסח. מיר האָבן געלערנט פריער אין פרק א' משנה א', אז נור פון מעל פון
 תבואה, פון די 5 מינים, ווייץ, גערשטן, שפעליך, האָבער און קאָרן, דארף מען נעמען
 חלה, און אז נור ווען מען עסט פון זיי מצה אים פסח איז מען מקיים די מצוה פון מצה-
 עסן, אָבער, למשל, פון מעל פון רייז דארף מען ניט נעמען קיין חלה, און אויב מען
 באַקט דערפון מצה און מען עסט עס אים פסח איז מען ניט מקיים די מצוה פון מצה-
 עסן, זאָגט דאָ די משנה, אז אויב מען האָט צונויפגעמישט מעל פון ווייץ מיט מעל פון
 רייז צוזאמען און געמאַכט דערפון א טייג, און דאָס ווייצן-מעל אליין האָט ניט געהאַט
 דעם שיעור, וואָס דערפון דארף מען נעמען חלה, עס איז ניט געווען פינף פערטל טאָפּ
 ווייצנמעל, נאָר ביידע צוזאמען האָבן יאָ געהאַט פינף פערטל טאָפּ, איז דער דין אזוי:
 אויב ווען מען עסט דאָס ברויט פון דעם געמיש שפירט מען דעם טעם פון תבואה,
 פון דעם ווייצן-מעל (רייז הייסט ניט קיין „תבואה“, קיין „דגן“) דארף מען נעמען
 דערפון חלה. דאָסזעלבע אויב מען באַקט פון דעם געמישטען מעל מצה און מען עסט
 עס אין דער ערשטער נאַכט פסח איז מען מקיים דערמיט די מצוה פון מצה עסן, אויב
 אָבער מען שפירט ניט דעם טעם פון ווייצן-מעל, דארף מען ניט נעמען דערפון קיין
 חלה, און מען איז ניט מקיים דערמיט די מצוה פון מצה עסן.

ח. הנוטל שאור, אז איינער נעמט זויער-טייג פון א טייג, פון וועלכן מען האָט
 ניט גענומען קיין חלה, (און טוט אריין אין טייג, פון וועלכן מען האָט גענומען חלה),
 אויב ער האָט פרנסה (טייג צו נעמען חלה) פון אן אנדער אָרט, זאָל ער נעמען לויט
 חשבון. ביים פארקנעטן א טייג טוט מען אריין א שטיקל זויער-טייג, כדי דאָס טייג
 זאָל יערן. זאָגט די משנה, אז אויב מען האָט אריינגעטאָן זויער-טייג, פון וועלכן מען
 האָט ניט גענומען קיין חלה, אין טייג, פון וועלכן מען האָט שוין יאָ גענומען חלה, איז
 פאראן די עצה, אז מען זאָל פון אן אנדער טייג, פון וועלכן מען האָט נאָכניט גענומען
 קיין חלה, נעמען חלה אויך אויף דעם שטיקל זויער-טייג, וואָס איז דאָ אריינגעטאָן
 געוואָרן, וואָס לאז, אויב ניט (אויב ער האָט ניט אן אנדער טייג, פון וועלכן עס איז
 ניט גענומען געוואָרן קיין חלה) מוז ער נעמען חלה פון דעמעלעבן טייג אויף דעם גאנצן.
 ער מוז נעמען חלה פון דעם טייג, אין וועלכן ער האָט אריינגעטאָן דעם זויער-טייג,
 אָבער ניט א 24סטל פון זויער-טייג אליין נאָר א 24סטל פון גאנצן טייג, ווייל טבל
 (תבואה, פון וועלכן מען האָט ניט גענומען תרומה און מעשרות, אָדער מעל, וואָס מען
 האָט ניט גענומען דערפון קיין חלה) ווערט ניט בטל, און עס איז ווי דאָס גאנצע טייג

חלה אחת על הכל: מן פיוצא בו. ומעשר שני לפי השבון: י הנוטל שאור מעפת חטים ונותן לתוך עפת אורז, אם יש בה טעם דגן, תיבת בחלה, ואם לאו פטורה, אם כן לפי השבון, ואם לאו מוציא תרומה

ווערט מחויב צו נעמען דערפון חלה. אזוי טייטשט די משנה דער ר"ש. אבער דער רמבם און דער ברטנורא (אויפן גרונט פון דער תוספתא) טייטשן דעם ערשטן טייל פון דער משנה, אז „פרנסה ממקום אחר“ מיינט, דאָס ער זאָל ברענגן מעל (וואָס איז מחויב אין חלה) פון אן אנדער אָרט אזוי פיל אז צוזאמען מיט דעם זויער-טייג זאָל ער זיין פינף פערטל טאָפּ, און זאָל דאָס מעל צונויפקנעטן מיט דעם טייג, אין וועלכן עס איז אריינגעטאָן געוואָרן דער זויער-טייג, און דעמאָלט נעמען דערפון חלה א 24סטל פון די פינף פערטל טאָפּ.

ט. כיוצא בו, אזוי איז אויך דער דין, ווען איילבירטן, וואָס ווערן אָפגעשניטן (פון בוים) דורך דעם בעל הבית („זיתי מסיק“, „מסוק“ הייסט אפשיידן איילבירטן) האָבן זיך אויסגעמישט מיט דורך-אַרימע-לייט-אָפגעריסענע איילבירטן, אָדער וויינ-טרויבן וואָס זענען אָפגעשניטן דורך דעם בעל הבית האָבן זיך אויסגעמישט מיט עוללות-וויינטרויבן (וואָס געהערן צו אַרימע לייט), אויב ער האָט פרנסה (וויינטרויבן, פון וועל-כע מען האָט נאָכניט גענומען קיין תרומה און מעשרות) פון אן אנדער אָרט, זאָל ער נעמען פון דאָרט (תרומה און מעשרות) לויט דעם רעכנונג. דער דין איז אז תרומה און מעשר דארף מען נעמען נור פון בעל הבית'ס פרוכטן; אָבער פון די פרוכטן, וואָס געהערן לויט דער מצוה פון דער תורה צו אַרימע לייט, דארף מען ניט נעמען קיין תרומה און מעשרות. וועגן „זיתי ניקוף“, אז זיי געהערן צו אַרימע לייט און אז דאָס מיינט מען די לעצט-געבליבענע איילבירטן, האָבן מיר געגעבן אין מסכתא פאה פרק ז' משנה ג', אין דער הקדמה צו מסכתא פאה האָבן מיר געגעבן, אז וויינטרויבן-עוללות, שלעכט-געוואקסענע, געהערן צו אַרימע לייט. זאָגט דאָ די משנה אז אויב איילבירטן פון בעל הבית האָבן זיך אויסגעמישט מיט איילבירטן פון אַרימע לייט, אָדער וויינ-טרויבן פון בעל הבית מיט וויינטרויבן פון אַרימע לייט, און מען האָט נאָכניט געהאָט גענומען תרומה און מעשרות פון בעל הבית'ס איילבירטן און וויינטרויבן, זאָל דער בעל הבית נעמען אנדערע איילבירטן און וויינטרויבן, פון וועלכע ער האָט אויך נאָכ-ניט גענומען תרומה און מעשרות, און זאָל פון זיי נעמען תרומה און מעשרות אויף די אויסגעמישטע בעל הבית-איילבירטן און וויינטרויבן. ואם לאו, אויב ער האָט ניט (צו נעמען פון אן אנדער אָרט) זאָל ער נעמען תרומה און תרומת מעשר (פון דעם געמיש) אויף דעם גאַנצן (ניט בלויז אויף דעם בעל הבית'ס נאָר אויך אויף די אַרימע לייט'ס); אָבער דעם איבריגן מעשר (ראשון) און מעשר שני זאָל ער נעמען נאָר לויט דעם רעכנונג (בלויז אויף דעם בעל הבית'ס). ווייל תרומה און תרומת מעשר טאָר דאָך א ישראל ניט עסן, דעריבער דארף ער נעמען אויפן גאַנצן, אָבער מעשר מעג דאָך א ישראל עסן, און מעשר שני קאָן מען דאָך אויסלייזן מיט געלט, דעריבער זאָל ער נעמען נאָר וויפיל מען דארף נעמען פון בעל הבית'ס איילבירטן און וויינטרויבן. אזוי טייטשט דער רמבם. אָבער דער ר"ש און דער ברטנורא טייטשן, אז אפשיידן זאָל ער אויך מעשר ראשון און מעשר שני אויף אלע איילבירטן און וויינטרויבן, נאָר געבן מעשר ראשון דעם לוי און אויסלייזן מעשר שני דארף ער נאָר וויפיל עס באַטרעפן די מעשרות פון דעם בעל הבית'ס איילבירטן און וויינטרויבן.

י. הנוטל שאור, אז איינער נעמט זויער-טייג פון ווייזר-מעל-טייג (פון וועלכן מען האָט נאָכניט גענומען קיין חלה) און טוט אריין אין טייג פון רייז-מעל, אויב עס איז פאראן אין דעם טייג א טעם פון דגן (תבואה, פון ווייזר-מעל) איז מען מחויב צו נעמען דערפון חלה, און אויב ניט איז מען פטור. מחמת פון רייז-מעל דארף מען ניט נעמען

למה אָמרוּ הַטָּבֵל אוֹסֵר כָּל שְׂהוּא? מִן בְּמִינוֹ, וְשֵׁלָא בְּמִינוֹ בְּנוֹתָן טַעַם:

פרק ד

א שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁעָשׂוּ לְשֵׁנֵי קָבִים | פְּטוּרִים, וּבְזִמְן שֶׁהֵם שָׁל אִשָּׁה אַחַת, וְנָנְעוּ זֶה בְּזֶה, אֲפִילוּ הֵם מִמִּין אֶחָד | מִן בְּמִינוֹ חֵבֵב, וְשֵׁלָא בְּמִינוֹ פְּטוּר:

קִיין חלה, ווי מיר האָבן געלערנט אין פרק א' משנה ד', אס כן, אויב אזוי, פארוואָס האָט מען געלערנט, אז טבל (תבואה פון וועלכער מען האָט ניט גענומען תרומה און מעשרות, אָדער טייג, פון וועלכן מען האָט ניט גענומען קיין חלה) אסר'ט מיט א כל שהוא (מיט עפיס, אפילו עס גיט ניט אריין קיין טעם)? דאָס איז נור אויב עס האָט זיך אויסגעמישט פון דעמזעלבן מין אין דעמזעלבן מין (מין במינו), אָבער אויב ניט אין דעמזעלבן מין (אסר'ט עס) נור ווען עס גיט אריין א טעם (בנותן טעם). דער ברטנורא זאָגט, אז די קשיא איז, וואָס מיר האָבן דאָך פריער אין משנה ח' געלערנט אז אויב מען האָט אריינגעטאָן א שטיקל זויער טייג, פון וועלכן מען האָט ניט גענומען קיין חלה, אין טייג פון וועלכן מען האָט שוין גענומען חלה, דארף מען נעמען חלה פון גאנצן (אויב מען נעמט פון זעלבן טייג), פארוואָס זושע דארף מען דאָ דוקא נור אזא שיעור פון טבל, אז עס זאָל אריינגעבן א טעם? ענטפערט די משנה, אז נור ביי מין במינו, ווען מען האָט א שטיקל זויער טייג פון ווייצן-מעל אריינגעטאָן אין טייג פון ווייצןמעל, דאָס הייסט, פון דעמזעלבן מין אין זעלבן מין, אסר'ט עס אפילו מיט עפעס, מיט א כל-שהוא; אָבער מין בשאינו מינו, אויב פון איין מין האָט זיך אויסגעמישט אין אן אנדערן מין, ווי דאָ אין דער משנה, זויערטייג פון ווייצן-מעל אין טייג פון רייז-מעל, דארף דאָס ווייצן-מעל זיין אזוי פיל אז עס זאָל אריינגעבן א טעם אין רייז-מעל, כדי עס זאָל אסרן און מען זאָל דארפן דערפון נעמען חלה.

פרק ד.

א. שתי נשים, אויב צוויי פרויען האָבן געמאכט טייגן צו איין טאָפּ (מעל אין יעדן טייג, און כדי מען זאָל נעמען חלה דארף מען האָבן מינדעסטנס א טאָפּ מיט אַ פערטל) און די טייגן האָבן אָנגערירט איינעם דעם צווייטן, אפילו זיי זענען פון איין מין (ביידע זענען, למשל, פון ווייצן-מעל), זענען זיי פטור (פון חלה). ווייל כאָטש די צוויי טייגן האָבן זיך אָנגערירט און עס איז דאָך שוין פאראן אזוי ווי איין טייג פון צוויי טעפּ, פונדעסטוועגן איז מען פטור, ווייל יעדער טייג געהערט צו אן אַנדערער פרוי. ובזמן, אָבער אויב די צוויי טייגן געהערן צו איין פרוי, איז אויב עס איז מין מיט דעמזעלבן מין (אויב ביידע טייגן, וועלכע האָבן זיך אָנגערירט, זענען פון איין מין מעל, למשל, פון ווייצן-מעל), דארף מען נעמען פון זיי חלה (ווערן זיי גערעכנט פאר איין טייג), אויב אָבער זיי זענען ניט פון זעלבן מין (למשל איין טייג איז פון ווייצן-מעל און דאָס אנדערע פון קאָרן-מעל) זענען זיי פטור. ווייל אין יעדן טייג איז דאָך ניטאָ קיין פינף פערטל טאָפּ מעל, און דאָס וואָס זיי האָבן זיך אָנגערירט מאכט זיי ניט פאר איין טייג, אויב זיי זענען ניט פון זעלבן מין מעל, מחמת די בעל הבית'טע איז דאָך מקפיד, אז זיי זאָלן זיך ניט אויסמישן. דער ירושלמי זאָגט, אז אויב די צוויי פרויען זענען ניט מקפיד איינע אויף דער אנדערע און עס ארט זיי ניט אויב זייערע טייגן וועלן זיך אויסמישן, האָבן זיי דעם דין ווי איין פרוי. דער ברטנורא זאָגט, אז מען איז מחויב צו נעמען חלה פון די טייגן פון זעלבן מין נאָר ווען די טייגן האָבן זיך „אַנ-געביסן“ אָדער ווען מען האָט די געבאָקענע ברויטן אריינגעלייגט אין איין קויש. מיר האָבן געלערנט פריער אין פרק ב' משנה ד', אז „אַנגעביסן זיך“ מיינט, אז איין טייג רירט זיך אזוי שטארק אָן דעם צווייטן טייג, אז ווען מען נעמט זיי פונאנאנדער נעמען זיי מיט שטיקלעך טייג.

קב תרומה באמצע אינן מצטרפין.
 דבר שנשלח חלה באמצע, מצטרפין
 שנקבר נתחייב בחלה: ד קב חרש
 וקב ישן שששכו זה בזה, רבי
 ישמעאל אומר: שול מן האמצע,
 נחכמים אוסרים. הנוטל חלה מן

ב אי זה הוא מין במינו? החטים
 אינן מצטרפות עם הכל אלא עם
 הכוסמים, השעורים מצטרפות עם
 הכל חוץ מן החטים. ר' יוחנן בן
 נורי אומר, שאר המינים מצטרפין
 זה עם זה: ג שני קבין וקב אורז או

ב. איזה, וואס הייסט „דערזעלבער מין“? ווייץ ווערט ניט צונויפגענומען מיט קיינעם, נאר מיט שפעלץ (כוסמין). אויב איין טייג איז געווען פון ווייץ און אן אנדער טייג איז געווען פון קארן אָדער גערשטן אָדער האַבער, און די צוויי טייגן האָבן „זיך אָנגעביסן“, ווערן זיי ניט פאררעכנט פאר איין טייג. אָבער אויב איין טייג איז פון ווייץ און דאָס אנדערע טייג איז פון כוסמין, פון שפעלץ, און זיי „בייסן זיך“ אָן איינער דעם אנדערן, ווערן זיי יאָ פאררעכנט פאר איין טייג, און אויב איז ביידע צוזאמען איז פאראן פינף פערטל טאָפּ מעל דארף מען פון זיי נעמען חלה. השעורים, גערשטן ווערט צונויפגענומען מיט אלע מינים, א חוץ מיט ווייץ. אויב איין טייג איז געווען פון גערשטן און דאָס אנדערע טייג איז געווען פון האַבער אָדער קארן אָדער שפעלץ, און די ביידע טייגן האָבן „זיך אָנגעביסן“ ווערן זיי פאררעכנט פאר איין טייג. אָבער אויב איין טייג איז געווען פון גערשטן און דאָס אנדערע טייג פון ווייץ און זיי האָבן זיך אָנגעביסן, ווערן זיי ניט פאררעכנט פאר איין טייג. ר' יוחנן בן נורי זאָגט, אז די איב-ריקע מינים נעמען זיך צונויף איינער מיט דעם אנדערן. דאָס הייסט, אז די דריי מינים (א חוץ ווייץ און גערשטן) שפעלץ, האַבער און קארן, אויב איין טייג איז געווען פון איין מין פון די דריי מינים, און דאָס אנדערע טייג איז געווען פון אן אנדער מין פון די דריי מינים, (למשל איינס פון שפעלץ און איינס פון קארן) און זיי האָבן „זיך אָנגעביסן“ איינער מיטן אנדערן ווערן זיי פאררעכנט פאר איין טייג, און אויב עס איז פאראן אין ביידע פינף פערטל טאָפּ מעל דארף מען נעמען חלה.

ג. אויב (עס זענען געווען) צוויי טייגן) צו איין טאָפּ יעדער, (פון וויצן-מעל, אָדער פון איינעם פון די אנדערע מינים, וואָס זענען מחויב אין חלה), און איין (טייג פון א) טאָפּ רייז אָדער תרומה (רייז און תרומה זענען ניט מחויב אין חלה) איז געווען צווישן (די צוויי טייגן) ווערן זיי ניט צונויפגענומען. אויב די צוויי טייגן פון ווייץ מעל זענען געוואָרן פארבינדן צווישן זיך דאדורך וואָס צווישן זיי איז געווען א טייג פון אזא מעל, וואָס איז פטור פון חלה, ווי למשל רייז אָדער תרומה, הייסן די צוויי טייגן צוויי באזונדערע טייגן, און אויב ניט אין דעם טייג און ניט אין דעם אנדערן טייג איז פאראן פינף פערטל טאָפּ מעל, זענען זיי פטור פון חלה. דבר שנשלח, אויב אָבער צווישן (די צוויי טייגן) איז געווען א טייג, פון וועלכן מען האָט שוין געהאַט גענומען חלה, ווערן זיי יאָ צונויפגענומען, ווייל דאָס דאָזיקע (מיטלסטע טייג) איז דאָך געווען מחויב אין חלה. כאָטש דאָס מיטלסטע טייג איז דאָך איצט פטור פון חלה, ווייל מען האָט דאָך שוין גענומען דערפון חלה, פונדעסטוועגן ווערן די צוויי טייגן פארבונדן צווישן זיך דורך דעם דאָזיקן מיטלסטן טייג, ווייל דאָס מיטלסטע טייג איז דאָך אמאָל מחויב געווען צו נעמען דערפון חלה; עס איז ניט גלייך צו א טייג פון רייז אָדער פון תרומה, וואָס קאָן ניט פארבינדן די אנדערע צוויי טייגן, ווייל דאָס רייז-אָדער תרומה-טייג האָט קיינמאָל ניט געהאַט דעם חיוב פון חלה.

ד. קב חדש, א טאָפּ (מעל אין טייג) פון נייער תבואה און א טאָפּ (מעל אין טייג) פון אלטער תבואה, און די צוויי טייגן האָבן „זיך אָנגעביסן“ איינער אין אנדערן, זאָגט ר' ישמעאל, אז מען זאָל נעמען (חלה) פון דערמיט, און די חכמים אסרן „נייע“ מיינט מען תבואה, וואָס איז געוואקסן היינאָר, און „אלטע“ הייסט, וואָס איז

הקב, ר' עקיבא אומר חלה ותבא אינה חלה: ה שני קבין שנמלה חלתו של זה בפני עצמו ושל זה בפני עצמו, חזר ועשאן עסה אחת. רבי עקיבא פומר, נחכמים מחיבין.

נמצא חומר קולו: ו נוסל אדם כדי חלה מעסה שלא הורמה חלתה, לעשותה כטהרה להיות מפורש עליה והולך חלת דמאי עד שתסרח. שחלת דמאי נפלת מן הטהור על

געוואקסן פאריקעס יאר אָדער נאָך פריער. מיר האָבן געלערנט אין מסכתא תרומות פרק א' משנה ה', אז מען טאָר ניט אָפשיידן פון אלטער אויף נייער און פון נייער אויף אלטער. זאָגט ר' ישמעאל, אז אויב איין טייג איז געווען פון איין טאָפּ מעל פון נייער תבואה און דאָס אנדערע טייג איז געווען פון איין טאָפּ מעל פון אלטער תבואה און די צוויי טייגן האָבן זיך אזוי שטאַרק אָנגערירט, אז עס האָבן זיך אָנגעביסן (אויב מען נעמט זיי פונאנדער רייסט איינס מיט שטיקלעך טייג פון אנדערן), ווערן זיי פאררעכנט פאר איין טייג און אזוי ווי אין ביידע איז פאראן צוויי טעפ, דארף מען נעמען פון זיי חלה. און כדי מען זאל ניט נעמען חלה פון אלטן אויפן נייעם און פון נייעם אויפן אלטן, זאל מען נעמען די חלה פון דערמיט, פון דעם אָרט, וואו ביידע טייגן „בייסן זיך“ אָן, קומט דאָך אויס, אז מען נעמט פון איינעם א שטיקל און פון דעם אנדערן א שטיקל. אָבער די חכמים זאָגן, אז מען טאָר ניט נעמען חלה פון דער מיט, ווייל מענטשן וועלן מיינען, אז מען נעמט חלה פון אלטן אויפן נייעם און פון נייעם אויפן אלטן. הנוטל חלה, אז איינער נעמט חלה פון א טאָפּ (פון א טייג, אין וועלכן עס איז פאראן ניט מער ווי איין טאָפּ מעל), זאָגט ר' עקיבא, אז עס איז חלה, אָבער די חכמים זאָגן אז עס איז ניט קיין חלה. דער ירושלמי זאָגט איין מיינונג, אז לויט ר' עקיבא איז עס נור חלה אויב ער האָט שפעטער צוגעלייגט צום טייג נאָך א פערטל טאָפּ כדי עס זאל שפעטער זיין צוזאמען פינף פערטל טאָפּ.

ה. שני קבין, צוויי (טייגן, וואָס אין יעדן פון זיי איז פאראן צו איין) טאָפּ, און מען האָט גענומען פון דעם טייג באזונדער זיין חלה און פון דעם אנדערן טייג באזונדער זיין חלה, און דערנאָך האָט מען געמאַכט פון ביידע טייגן איין טייג, איז ר' עקיבא פטר'ט (פון נעמען חלה) און די חכמים זענען מחייב (צו נעמען חלה); קומט אויס, אז זיי (ר' עקיבא'ס פריערדיקע) שטרענקייט, איז איצט זיין פארלייכטערונג, ווייל ר' עקיבא האָלט פריער, אז ווען מען נעמט חלה פון איין-טאָפּ-מעל-טייג איז עס חלה, איז ער דאָך געווען שטרענג (געאסר'ט די גענומענע חלה, אָז אַ ישראל טאָר זי ניט עסן), ממילא האָלט ער איצט, אז די ביידע גענומענע חלות פון די באזונדערע איין-טאָפּ-מעל-טייגן זענען געווען גוטע חלות, און מחמת דעם, אויב מען האָט די צוויי טייגן דערנאָך אויסגעמישט און געמאַכט איין טייג, איז מען שוין פטור צו נעמען דערפון חלה, ווייל מען האָט דאָך שוין פריער גענומען. אָבער די חכמים האָלטן דאָך, אז די גענומענע חלה פון איין-טאָפּ-מעל-טייג איז ניט קיין חלה, דעריבער האָלטן זיי איצט, אז נאָכדעם ווי מען האָט ביידע טייגן געמאַכט איין טייג, דארף מען דערפון נעמען חלה.

ו. נוסל אדם, א מענטש מעג נעמען א שטיק חלה פון א טייג, פון וועלכן מען האָט נאָכניט גענומען קיין חלה, צו קנעטן עס בטהרה, כדי פון דעם אָפצושיידן חלה אויף דמאי, אזוי לאנג, ביז דאָס שטיק טייג וועט קאָליע ווערן, ווייל חלה פון דמאי קאָן גענומען ווערן פון טהור-טייג אויף טמא-טייג, און ניט פון דערלעבן (ניט פון זעלבן טייג). די משנה איז א שווערע, און זי האָט אַ סך פירושים. דער רמבם טייטשט די משנה אזוי, אויב איינער וויל קויפן כסדר ברויט פון א בעקער א עם הארץ און עסן, און ער ווייסט ניט, צי דער עם הארץ האָט גענומען חלה פון דעם ברויט צי ניט, ווייל אן עם הארץ איז מען דאָך חושד, אז ער איז ניט אָפגעהיטן אין אָפשיידן מעשרות, און עס קאָן זיין אז ער האָט ניט אָפגעשיידט חלה; אָזא ברויט הייסט „דמאי“.

הַטָּמֵא, וְשָׁלַא מִן הַמִּקֵּף: וְיִשְׂרָאֵל
בְּסוּרְיָא, וְר' אֲלִיעֶזֶר אֹמְרָא, שְׁתֵּי חִלּוֹת
אֶחָדָא. אַחְזוּ קוּלוּ שֶׁל רַבֵּן גַּמְלִיאֵל
וְקוּלוּ שֶׁל ר' אֲלִיעֶזֶר, תְּרוּרֵי לְנַהוּג

א חוץ דעם איז מען דאך דעם עם הארץ אויך חושד, אז ער היט ניט אפ די דינים פון טומאה, און די ברויטן, וואס מען קויפט ביי אים קאן דאך זיין, אז זיי זענען טמא. זאגט די משנה, אזא עצה. דער דאזיקער, וואס קויפט כסדר, א לענגערע צייט, די ברויטן ביי אן עם הארץ, זאל אוועקלייגן א שטיק טייג, פון וועלכן מען האט גאנצניט גענומען קיין חלה, און ער זאל דאס שטיק טייג האלטן ריין, עס זאל זיין טהור, עס זאל ניט טמא ווערן. ער מעג דעמאלס כסדר קויפן ביים עם הארץ ברויטן, ווייל דאס אוועקגעלייגטע שטיק טייג ווערט כסדר חלה אויף די ברויטן וואס ער קויפט. (ביז די ברויטן וועלן זיין 23 מאָל אזוי פיל ווי דאס טייג). איי, דער דין איז דאך, אז חלה טאָר מען ניט נעמען פון טהור אויף טמא. און אויך ניט „שלא מן המוקף“, עס מוז דאך זיין גענומען פון זעלבן טייג, ניט פון אן אנדער טייג? דערויף זאגט די משנה או „דמאי-חלה“, חלה פון אזעלכע ברויטן, וואס מען קויפט ביי אן עם הארץ און מען ווייסט ניט צי מען האט גענומען חלה, מעג מען אפשיידן סיי פון טהור אויף טמא און סיי ניט פון זעלבן טייג. דער דאזיקער פירוש פון רמבם איז דער פארשטענדליכ-טער פון אַלע אַנדערע פירושים. כאַטש אויף אים האָבן די מפרשים אַ סך קשיות.

ז. ישראל, אויב יידן האָבן געדינגן פון גרייס פעלדער אין סוריא (צו געבן די בעליבתים גויים א טייל פון דער תבואה, וואָס זיי נעמען אראַפּ), איז ר' אליעזר מחייב זייערע פרוכטן (תבואה) אין מעשרות און שמיטה, און רבן גמליאל פטר'ט. מיר האָבן אין מסכתא דמאי פרק א' משנה ג' און פרק ו' משנה י"א געזאָגט, אז סוריא איז אומגעפער דאָס היינטיקע לאַנד סיריע צו צפון פון ארץ ישראל, און אז כאַטש סוריא איז ניט באַטראַכט געוואָרן אינגאַנצן ווי ארץ ישראל, אָבער אין טייל זאכן האָט מען עס יאָ באַטראַכט ווי ארץ ישראל. דאָ זאָגט ר' אליעזר אז אויב יידן דינגן פעלדער פון גויים אין סוריא איז עס פונקט ווי אין ארץ ישראל, און מען דארף פון זייערע פרוכטן אפשיידן תרומה און מעשרות („מעשרות“ מיינט אויך תרומה) און מען מוז אָפהיטן ביי זיי די דינים פון שמיטה-יאָר (וואָס זענען אויסגערעכנט אין מסכתא שביעית). אָבער רבן גמליאל זאָגט, אז מען דארף ניט אפשיידן מעשרות און מען דארף ניט אָפהיטן די דינים פון שמיטה; סיידן ווען די פעלדער אין סוריא געהערן צו יידן, דאמאלס דארף מען יאָ אפשיידן מעשרות און אָפהיטן געוויסע דינים פון שמיטה. רבן גמליאל אומר, רבן גמליאל זאָגט, אז צוויי חללות אין סוריא. ווען מען מאַכט טייג אין סוריא דארף מען זיך נוהג זיין ווי אין חוץ לארץ, אפשיידן צוויי מאָל חלה פון זעלבן טייג. איין חלה, די ריכטיקע חלה, דארף מען פארברענען אין פייער, און דער כהן טאָר זי ניט עסן, ווייל „ארץ העמים“, לענדער, וואָס ליגן אויסער ארץ ישראל, זענען טמא, איז דאָך די חלה אויך טמא. און טמא חלה דארף מען פארברענען. און די צווייטע חלה, איז ניט קיין ריכטיקע חלה, און מען דארף זי געבן דעם כהן, וועלכער מעג זי עסן, ווייל כאַטש זי איז טמא, אָבער זי איז דאָך באמת ניט די ריכטיקע חלה; און די חכמים האָבן זי געהייסן אפשיידן און געבן דעם כהן, כדי מען זאל ניט פאר-געסן דעם דין, אז חלה דארף מען געבן דעם כהן („שלא תשתכח תורת חלה מישראל“). ור' אליעזר, אָבער ר' אליעזר זאָגט, אז איין חלה. ער האָלט דאָך (פריער אין דער משנה), אז סוריא איז ווי ארץ-ישראל, און ממילא איז זי ניט טמא, און עס איז דעריבער גענוג אפצושיידן איין חלה און זי צו געבן דעם כהן. אחזר, האָבן מענטשן אָנגענומען די פארלייכטערונג (קולא) פון רבן גמליאל און די פארלייכטערונג פון ר' אליעזר. זיי האָבן

כְּדַבְּרֵי רַבֵּן גַּמְלִיאֵל בְּשֵׁתֵי דְרָבִים: | לְכַהֵן. שֶׁל אֹרֵז יֵשׁ לָהּ שִׁיעוּר, וְשֶׁל
 חַ רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אֹמֵר, שֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת | כַּהֵן אֵין לָהּ שִׁיעוּר. מִן הַנְּהָר וּמִן
 לְחֶלֶה, מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְעַד מְזִיב | אֲמָנָה וְלַפְּנִים שְׁתֵּי חֲלוֹת, אַחַת
 חֲלָה אַחַת, מְזִיב וְעַד הַנְּהָר וְעַד | לְאֹרֵז וְאַחַת לְכַהֵן, שֶׁל אֹרֵז אֵין לָהּ
 אֲמָנָה שְׁתֵּי חֲלוֹת, אַחַת לְאֹרֵז וְאַחַת | שִׁיעוּר, וְשֶׁל כַּהֵן יֵשׁ לָהּ שִׁיעוּר.

געהאלטן פון רבן גמליאל'ס דין, אז סוריא איז ניט אינגאצן ווי ארץ ישראל און
 האָבן דעריבער ניט אָפגעשיידט מעשרות און ניט אָפגעהיט די דינים פון שמיטה ביי
 פעלדער וואָס מען האָט געדינגן פון גוים; און זיי האָבן אויך געהאלטן פון דעם דין
 פון ר' אליעזר, אז סוריא איז יאָ ווי ארץ ישראל און אָפגעשיידט נאָר איין חלה.
 חורג, האָבן די מענטשן שפּעטער אָנגעהויבן זיך צוריק אויפפירן ווי רבן גמליאל אין
 ביידע וועגן. דאָס הייסט ניט אָפשיידן קיין מעשרות און ניט אָפהיטן שמיטה, אָבער
 דערפאר אָפצושיידן צוויי חלות.

ח. רבן גמליאל זאָגט, אז עס זענען פאראן דריי לענדער צו חלה. בנוגע דעם דין
 אָפצושיידן חלה, זענען פאראן דריי פארשידענע דינים אין דריי לענדער: מאַרץ ישראל,
 פון ארץ ישראל ביז כּוֹיב (נעמט מען פון טייג) איין חלה; פון כּוֹיב ביז דעם טייך און
 ביז אמנה (נעמט מען פון טייג) צוויי חלות, איינע פון זיי צום פייער (פארברענט מען)
 און איינע (גיט מען) צום כּהֵן; די חלה צום פייער (וואָס מען פארברענט) האָט א שיעור
 (דארף מען נעמען א פיר-און-צוואנציקסטל פון טייג), די חלה צום כּהֵן האָט ניט קיין
 שיעור (מען קאָן נעמען דאָס קלענסטע שטיקל). פון טייך און פון אמנה און ווייטער
 (נעמט מען פון טייג) צוויי חלות; איינע צום פייער (פארברענט מען) און איינע (גיט
 מען) צום כּהֵן; די צום פייער האָט ניט קיין שיעור און די צום כּהֵן האָט יאָ א שיעור.
 כּדי צו פארשטיין די דאָזיקע משנה וועלן מיר נאָכאמאָל געבן וואָס מיר האָבן געזאָגט
 פריער אין דער משנה. די תורה זאָגט, אז חלה דארף מען נעמען און געבן דעם כּהֵן נור
 פון ברויט אין ארץ ישראל („מלחם הארץ“ במדבר ט"ו); די תורה זאָגט ניט, וויפיל
 מען זאָל נעמען חלה, נאָר די חכמים האָבן איינגעפירט, אז מען זאָל נעמען פון טייג
 איין פיר-און-צוואנציקסטל (און א בעקער, וואָס פארקויפט אין גאס איין אכט און
 פירציקסטל). אָבער פון ברויט אין חוץ לארץ, ניט פון ארץ ישראל, דארף מען,
 לויט דער תורה, אינגאנצן קיין חלה ניט נעמען. נאָר די חכמים האָבן ניט געוואָלט
 דערלאָזן, אז די יידן אין חוץ לארץ זאָלן פארגעסן אינגאנצן אז עס איז פאראן
 אזא מצוה ווי חלה נעמען (שלא תשתכח תורת חלה מישראל) האָבן זיי איינגעפירט, אָ
 מען זאָל אין חוץ לארץ אויך נעמען חלה. אָבער אזוי ווי די לענדער אויסער ארץ
 ישראל האָט מען געהאלטן פאר טמא (ארץ העמים), און ווען מען נעמט די חלה אין
 חוץ לארץ איז זי דאָך טמא, און טמא חלה טאָר מען דאָך ניט עסן נאָר מען דארף זי
 פארברענען; דעריבער האָט מען איינגעפירט, אז אין חוץ לארץ זאָל מען די גענומענע
 חלה ניט געבן דעם כּהֵן (וועלכער טאָר זי דאָך סיי ווי ניט עסן) נאָר אריינזאָרפן אין
 פייער („אור“ הייסט „פייער“), פארברענען, און ווייל דאָס גאַנצע חלה-נעמען איז ניט
 פון דער תורה, האָט מען איינגעפירט, אז די דאָזיקע חלה זאָל מען ניט נעמען וויפיל
 דער שיעור איז, א 24סטל פון טייג, נאָר א קליין שטיקל, עפּיס; עס האָט ניט קיין
 שיעור, „אין לה שיעור“, האָבן אָבער די חכמים געזען, אז דאדורך וועט מען פארגעסן
 די מצוה, אז חלה דארף גענומען ווערן א 24סטל פון טייג און אז חלה דארף מען געבן
 א כּהֵן, דעריבער האָבן זיי איינגעפירט, אז א חוץ דאָס קליינע שטיקל חלה, דער ריכ-
 טיקער חלה, וואָס מען נעמט צום פארברענען, זאָל מען נעמען נאָך איינמאָל חלה, און
 דאָס איז ניט קיין ריכטיקע חלה, נאָר אלס א סימן, א זייכן, און אזוי ווי דאָס איז ניט
 קיין ריכטיקער חלה איז אפילו זי איז טמא מעג דאָך אויך א כּהֵן עסן. דעריבער זאָל
 מען איר נעמען וויפיל דער שיעור איז, א 24סטל פון טייג, און מען זאָל זי געבן צום

וּטְבוּל יוֹם אֶחָדָהּ. ר' יוֹסֵי אֹמְרֵי | וְלִזְכוֹת, לְגִדּוֹת וְלִזְלוֹדוֹת, וְנֶאֱכָלֶת
 אֵינֹ צָרִיד טְבִילָהּ. וְאִסְרָה לְזָבִים | עִם הַזֶּר עַל הַשְּׁלָחַן, וְנִתְּנָת לְכָל

כהן. קומט אויס, אז אין חוץ לארץ האָט מען גענומען צוויי חלות: איין חלה, עפ"ס, גיט וויפיל דער שיעור איז, און די דאָזיקע חלה האָט מען געוואָרפֿן אין פייער („לאור“, צום פייער), און איין חלה, יאָ וויפיל דער שיעור איז, און די חלה האָט מען געגעבן דעם כהן. אָבער, ווי מיר האָבן שוין געזאָגט, האָט דאָס לאַנד סוריא געהאָט אביסל דעם דין פון ארץ ישראל און אביסל פון חוץ לארץ; עס איז טמא געווען ווי חוץ לארץ, אָבער מען האָט געהאַלטן, אז חלה דארף מען נעמען אזוי ווי אין ארץ ישראל. דעריבער האָט מען אויך דאָרט איינגעפירט אז מען נעמט צוויי חלות, נאָר מען טוט מיט זיי פאַרקערט ווי אין חוץ לארץ. די ריכטיקע חלה האָט מען גענומען וויפיל דער שיעור איז, א 24סטל, ווייל מ'דארף דאָך נעמען חלה, און די דאָזיקע ריכטיקע חלה האָט מען פארברענט; און כדי מען זאָל גיט פאַרגעסן, אז חלה דארף מען געבן דעם כהן, האָט מען גענומען נאָך איין חלה, א ניט־ריכטיקע, נור אלס סימן, אלס צייכן, און די דאָזיקע חלה האָט מען געגעבן דעם כהן, אָבער די דאָזיקע חלה האָט מען גענומען נאָר עפ"ס, דאָס קלענסטע שטיקל, וואָס האָט קיין שיעור ניט. די שאלה איז, וואָס הייסט „ארץ ישראל“, און וואָס הייסט „סוריא“ און וואָס הייסט „חוץ לארץ“? דערויף גיט דאָ די משנה דין סמנים: פון ארץ ישראל ביי דער שטאָט כּוּזַב אין צפון הייסט ארץ ישראל, און מען נעמט נור איין חלה, פון כּוּזַב ביי צום טייך און ביי אמנה (די אמאנאס־בער, די גרעניצן פון סוריא) איז סוריא און מען דארף נעמען צוויי חלות, איינע צום פארברענען און איינע צום כהן, און די חלה צום פארברענען דארף האָבן דעם שיעור (א 24סטל), און די חלה צום כהן האָט ניט קיין שיעור. פון טייך און פון אמנה און ווייטער איז שוין אינגאנצן חוץ לארץ און מען נעמט צוויי חלות, איין חלה עפ"ס, און די גייט צום פייער, און איין חלה וואָס האָט יאָ א שיעור (א 24סטל) און די גיט מען צום כהן. וואו איז כּוּזַב און וואָס מיינט מען מיט „דעם טייך“ און „אמנה“, און וואָס איז דער טייטש „ולפנים“, האָבן מיר געגעבן אין אונזער פירוש אין דער מסכתא שביעית פרק ו' משנה א', און מען זאָל דאָרט נאָכקוקן. וטבול יום, און א כהן וואָס איז געווען טמא און האָט זיך טובל געווען (כאָטש ער האָט ניט געווארט ביי אוונט) מעג עסן די חלה פון חוץ לארץ. ביי חלה אין ארץ ישראל איז דער דין, אז א כהן א טבול יום טאָר זי ניט עסן, ווי מיר האָבן געלערנט פריער פרק א' משנה ט"ז אָבער די חלה פון חוץ לארץ מעג ער יאָ עסן. דער רמבם און ברטנורא זאָגן, אז דאָס מיינט מען די חלה, וואָס גייט צום פייער, צום פארברענען, אָבער תוספות און דער רא"ש אין חולין ק"ד זאָגן, אז דאָס מיינט מען די חלה, וואָס מען גיט צום כהן ר' יוסי זאָגט, אז זי דארף ניט קיין טבילה, א כהן וואָס איז טמא געוואָרן מיט א לייכ־טער טומאה, אפילו ער האָט זיך ניט טובל געווען, מעג אויך עסן חלה אין חוץ לארץ. ואסורה, אָבער זי איז אסור צו זבין און זבות, צו א נידה און א קימפעטאָרין. זב און זבה הייסן א מאנספערזאָן און א פרוי, פון וועלכע עס רינט אומריינע פליסיקייט; גידה הייסט א פרוי אין דער צייט פון איר בלוט־אָפּלוס. לויט די דינים פון דער משנה אין מסכתא נידה, א קימפעטאָרין איז טמא ביי זי ווערט ריין, ווי עס איז פאראן אין חומש ויקרא י"ב. ונאכלת, און זי (די חלה פון חוץ לארץ) ווערט געגעסן מיט אַ ניט־כהן ביי איין טיש. חלה אין ארץ ישראל טאָר א כהן גיט עסן ביי א טיש, ביי וועלכן עס זיצט א זר, א ישראל צי א לוי, ווייל עס איז מורא צו האָבן טאָמער וועט דער ניט־כהן, וואָס טאָר גיט עסן קיין חלה, נעמען דערפון א שטיקל און עסן. אָבער חלה פון חוץ לארץ מעג מען יאָ עסן מיט אַ ניט־כהן ביי איין טיש. וניתנת לכל כהן, און מען זעט זי געבן צו יעדן כהן. חלה אין ארץ ישראל און אויך תרומה דארף מען געבן נור אזא כהן, וואָס איז זיך נוהג צו עסן אפילו חולין נור בטוהרה; אָבער חלה אין חוץ לארץ מעג מען געבן צו יעדן כהן.

כהן; מן ואלו נתנין לכל כהן, החרמים והבכורות, ופדיון הבן, ופדיון פטר חמור, הזרע ותלתיים, ותקבה, וראשית הגז, ושמן שרפה, וקדשי המקדש, והבכורים, ר' יהודה

אוסר בבכורים, פ'שיני תרומה, ר' עקיבא מתיר, וחקמים אוסרים; י נתאי איש תקנע הביא חלות מבתו, ולא קבלו ממנו, אנשי אלבס נדרים הביאו חלותיהן

ט. ואלו, און די דאזיקע (זאכן) ווערן געגעבן צו יעדן כהן. מיר האבן פריער געלערנט, אז תרומה און חלה דארף מען געבן נור צו א כהן וואס איז אפגעהיטן אין טהרה, זאגט די משנה, אז די זאכן, וואס ווערן ווייטער אויסגערעכנט, מעג מען געבן צו יעדן כהן; החרמים, אז איינער זאגט אויף א זאך, אז עס זאל זיין „חרם צו גאט“, דארף מען די זאך געבן צו א כהן; והבכורות, ווען ביי א כשרע בהמה ווערט געבוירן א בכור, דארף מען אים געבן צום כהן מקריב זיין אויפן מזבח, און דאס פלייש עסן די כהנים. ופדיון הבן, אויסלייזן דעם זון, אויב ביי איינעם ווערט געבוירן א זון א בכור, דארף מען אים אויסלייזן פאר כינף שקלים און דאס געלט געבן דעם כהן; ופדיון פטר חמור, דאס אויסלייזן דעם בכור פון אן אייזל, אויב ביי אן אייזל ווערט געבוירן א בכור דארף מען עס אויסלייזן מיט א שעפסל און דאס שעפסל געבן דעם כהן; והזרוע והלחיים והקיבה, ווען מען שעכט א בהמה דארף מען געבן דעם כהן דעם ארעם און די קינבאקן און דעם מאגן; וראשית הגז, און דאס ערשטע פון אפשערן, ווען מען שערט אפ די וואל פון שעפסן דארף מען א געוויסן טייל פון דער ערשטער וואל געבן דעם כהן; ושמן שריפה, אייל צום פארברענען, אייל פון תרומה, וואס איז טמא געווארן, הייסט „שמן שריפה“, אייל צום פארברענען, און מען דארף געבן דעם כהן, וועלכער מעג עס נוצן צום ברענען; וקדשי המקדש, און די הייליקייטן פון בית המקדש, דאס פלייש פון קרבנות, וואס נור א כהן מעג עסן, מעג מען אויך געבן צו יעדן כהן, ווייל כאטש ער דארף עס עסן בטהרה, אבער ביי קרבנות פלייש איז יעדער כהן אפגע- היטן צו עסן עס בטהרה; והביכורים, און ביכורים, די ערשטע פרוכטן (וועגן וועלכע עס לערנט די משנה איז מסכתא ביכורים) דארף מען ברענגן אין בית המקדש, און געבן דעם כהן, און ווייל מען ברענגט זיי אין בית המקדש איז יעדער כהן אפגעהיטן זיי צו עסן בטהרה, ר' יהודה אסר'ט ביי ביכורים, ר' יהודה האלט, אז ווייל מיט ביכורים-פרוכטן טוט ניט דער כהן קיין עבודה אין בית המקדש, דעריבער איז א כהן, וועלכער היט ניט אפ די דינים פון טומאה וטהרה, ניט אפגעהיטן מיט ביכורים-פרוכטן, און מחמת דעם טאר מען ניט געבן ביכורים צו יעדן כהן, כרשיני תרומה, וואס מען נעמט פון וויקע (כרשינים), איז ר' עקיבא מתיר (צו געבן צו יעדן כהן) און די חכמים אסר'ן. וויקע איז א געוויקס, וואס געוויינליך עסן עס בהמות, און מען וואלט אייגענטליך ניט געדארפן נעמען דערפון תרומה; נאר בשעת הדחק, אין הונגעריגארן, עסן עס אויך מענטשן, און דערפאר נעמט מען דערפון תרומה, ר' עקיבא האלט אז וויקע-תרומה איז ניט קיין ריכטיקע תרומה, און מען מעג זי געבן צו יעדן כהן, אבער די חכמים האלטן זי יא פאר ריכטיקע תרומה און מען מעג זי געבן נור צו א כהן, וועלכער היט די דינים פון טהרה (זע אין מסכתא מעשר שני פרק ב' משנה ד').

י. ניתאי פון תקוע האט געבראכט חלות פון ביתר און מען האט ניט צוגענומען פון אים. „איש תקוע“ איז דער טייטש אן איינוואוינער פון תקוע; די משנה דערציילט, אז ניתאי האט געבראכט קיין ארץ ישראל חלה פון ביתר, אן ארט אין חוץ לארץ, און מען האט ניט צוגענומען פון אים; מען טאר ניט ברענגן חלה פון חוץ לארץ קיין ארץ ישראל, ווייל עסן טאר מען זי דאך ניט, מחמת זי איז דאך פון חוץ לארץ, א טמא ארט, און פארברענען טאר מען זי אויך ניט, ווייל מען האט זי דאך ניט געזען טמא ווערן. „ביתר“ דא איז ניט דאס ביתר אין ארץ ישראל, לעבן ירושלים, (וואס איז בא- וואוסט פון דער בר-כוכבא-מלחמה), נאר אן ארט אין חוץ לארץ. אנשי אלכסנדריא, איינוואוינער פון דער שטאט אלכסנדריא האבן געבראכט זייערע חלות פון אלכסנדריא

זין וְשָׁמֵן, וְלֹא קָבְלוּ מִמֶּנּוּ, אָף הוּא
הֵעֲלָה אֶת בְּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ לַעֲשׂוֹת
פֶּסַח קָטָן בִּירוּשָׁלַיִם, וְהַחֲזִירוּהוּ,
שֶׁלֹּא יִקְבַּע הַדָּבָר הַזֶּה, אֲרִיסְטוֹן
הֵבִיא בְּבוּרָיו מֵאֲפֻמָּיָא וְקָבְלוּ מִמֶּנּוּ,
מִפְּנֵי שְׁאֲמְרוּ, הַקּוֹנֶה בְּסוּרְיָא קּוֹנֶה
בְּפִרוּר שְׁבִירוּשָׁלַיִם:

מֵאֲלָבִּיִּם וְלֹא קָבְלוּ מֵהֶם, אֲנָשֵׁי
הַר צְבוּעִים הֵבִיאוּ בְּבוּרֵיהֶם קוֹרֵם
עֲצָרָת, וְלֹא קָבְלוּ מֵהֶם, מִפְּנֵי
הַתְּנִיחַ שֶׁבַת־תּוֹרָה, וְחַג הַקְּצִיר בְּבוּרֵי
מַעֲשִׂיךְ אֲשֶׁר תִּזְרַע בְּשָׂדֶה; יֵאָבֵן
אֲנִיטִינוֹס הֵעֲלָה בְּכוֹרוֹת מִבְּבֵל, וְלֹא
קָבְלוּ מִמֶּנּוּ, יוֹסֵף הַכֹּהֵן הֵבִיא בְּבוּרֵי

און מען האָט ניט צוגענומען פון זיי. אלכסנדריא איז א שטאָט אין מצרים, אין חוץ
לארץ, און אין דער צייט פון צווייטן בית המקדש האָבן דאָרט געוואוינט א סך יידן.
אנשי הר צבועים, די איינוואוינער פון בארג צבועים (אין ארץ ישראל) האָבן גע-
בראַכט זייערע ביכורים (קיין ירושלים) פאַר שבועות און מען האָט זיי ניט צוגענומען
פון זיי, ווייל עס איז געשריבן אין דער תורה (שמות כ"ג), „וחג הקציר בכורי מעשיך
אשר תזרע בשדה“, און דער יום טוב פון שניט, די ערשטע־פרוכטן פון זיין ארבייט
וואָס דו וועסט זיינן אין פעלד“. פון דאָזיקן פסוק לערנט אָפּ די משנה אז ביכורים, די
ערשטע פרוכט, וואָס מען דארף ברענגן אין בית המקדש (וועגן דעם וועלן מיר לערנען
אין מסכתא ביכורים), טאָר מען ניט ברענגן פאר שבועות, וואָס איז דער „חג הקציר“,
דער יום טוב פון אָנהייב שניידן ווייץ, און מען ברענגט דעמאָלס אין בית המקדש
דעם קרבן פון „צוויי ברויטן“ („שתי הלחם“), וואָס איז מתיר, אז מען זאָל מעגן
ברענגן אין בית המקדש קרבנות פון דער נייער תבואה. „עצרת“ הייסט דער יום
טוב שבועות אין דער משנה און דער גמרא.

יא. בן אנטינוס האָט געבראַכט (אין בית המקדש) בכורות (בהמות בכורים, די
ערשטע געבוירענע בהמות) פון בבל און מען האָט ניט צוגענומען פון אים. ווייל דער
דין איז, אז מען טאָרניט ברענגן פון חוץ לארץ קיין בכורים־בהמות. יוסף הכהן האָט
געבראַכט ביכורים וויין און אייל און מען האָט ניט צוגענומען פון אים. די מפרשים
זאָגן, אז דאָס איז געווען דערפאר, ווייל ער האָט ביים אָפּשניידן די ביכורים, די ערשטע
ווינטרויבן און איילבירטן, ניט אינזינען געהאַט, אז ער זאָל מאַכן פון זיי וויין און
אייל, אָבער אויב מען האָט יאָ אינזינען מעג מען, ווי מיר האָבן געלערנט אין מסכתא
תרומות פרק י"א משנה ג'. אָף הוּא, ער (יוסף הכהן) האָט אויך מיטגעבראַכט זיינע זין
און זיין הויז־געזינד צו מאַכן דעם קליינעם פסח (פסח שני) אין ירושלים, און מען
האָט זיי צוריקגעשיקט, כדי מען זאָל די זאך ניט פעסטשטעלן פאר א חוב יעדער ייד
צוזאמען מיט זיין פרוי און קינדער, זאָגאר קליינע, האָט געדארפן קומען קיין ירושלים
ערב פסח, דעם 14טן טאָג אין ניסן, מקריב צו זיין דאָרט דעם קרבן פסח. אויב מען
איז ניט געקומען דעמאָלס, ווייל מען איז געווען טמא אָדער ווייט אין וועג, האָט מען
געמוזט קומען דעם 14טן טאָג אין חודש אייר און מקריב זיין דעם קרבן פסח, און
דאָס האָט געהייסן „פסח שני“, „דער צווייטער פסח“ און אויך „פסח קטן“, „דער
קליינער פסח“. אָבער דעם 14טן טאָג אין אייר האָט מען די קליינע קינדער ניט גע-
דארפן מיטברענגן. און כדי מען זאָל ניט זאָגן, אז מען דארף מיטברענגן אויך די
קליינע קינדער, האָט מען צוריקגעשיקט די קליינע קינדער וואָס יוסף הכהן האָט מיט
געבראַכט. אריסטון האָט געבראַכט (אין בית המקדש) זיינע ביכורים פון אפאמעיא
(אן אָרט אין סוריא) און מען האָט צוגענומען פון אים, ווייל זיי (די חכמים) האָבן
געזאָגט, אז ווער עס קויפט (א פעלד צי א הויז) אין סוריא איז ווי ער וואָלט געקויפט
אין דער פאַרשטאָט פון ירושלים. ווי מיר האָבן שוין פריער אין משנה ח' געשריבן
איז סוריא באַטראַכט געוואָרן אין אַ סך זאָכן ווי ארץ ישראל, און דעריבער האָט
מען צוגענומען אין בית המקדש ביכורים, וואָס מען האָט פון דאָרט געבראַכט. די משנה

מסכת ערלה

זשז

פרק א.

א הנוטע לספג ולקורות פטור | אמה, הפנימי למאכל ורחיצון לספג,
מן הערלה. ר' יוסי אומר, אפילו | הפנימי חב, ורחיצון פטור; ב עת

זאגט דא, אז מען האט געהאלטן אזוי ווייט פון סוריא, דאס מען האט עס באַ טראכט פאר מצוה ווען א ייד האט דארט געקויפט א פעלד צי א הויז, פונקט ווי ער וואָלט געקויפט אין דער פאַרשטאַט פון ירושלים. עס איז ניט קלאַר דער טייטש פון וואָרט „פרוור“. דער תרגום אין ויקרא כ"ה, פסוק ל"ז זעצט איבער מגרש „פרוור“, און מגרש איז דער טייטש דער פלאץ הינטער דער שטאָט. דאָס וואָרט איז פאראן אויך אין תנך מלכים ב' כ"ג פסוק י"א „אשר בפרורים“. אין טייל משניות איז פאראן די גירסא „פרווד“, און די דאָזיקע גירסא האָט אויך דער רמבם. סליק מסכת חלה — געענדיקט די מסכתא חלה.

מסכת ערלה.

די תורה זאָגט (אין ויקרא י"ט), אז ווען מען פלאנצט א פרוכטן־בוים (עץ מאכל) זענען די פרוכטן פון די ערשטע דריי יאָר „ערלה“. דאָס וואָרט „ערלה“ איז דער טייטש „פארשטאַפט“, ניט־באשניטן. די דאָזיקע ערלה־פרוכטן טאָר מען ניט עסן, און מען טאָר פון זיי אויך ניט הנאה האָבן און מען דארף זיי פארברענען. די דינים וועגן ערלה ווערן געלערנט אין דער מסכת ערלה.

פרק א.

א. הנוטע, אז איינער פלאנצט (א בוים) כדי ער זאל זיין א צוים אָדער צו האקן פון אים קלעצער, איז ער פטור פון ערלה. פרוכטן פון א בוים הייסן ערלה און מען טאָר זיי ניט עסן נור ווען מען האָט געפלאנצט דעם בוים צו עסן פון אים די פרוכטן. אויב אָבער מען האָט דעם בוים געפלאנצט ביים סוף פון גאָרטן, כדי ער זאל זיך אַ צוים און באשיצן דעם גאָרטן, אָדער מען האָט אים געפלאנצט, כדי מען זאל אים שפעטער אָפהאַקן און מען זאל מאכן פון זיין האלץ קלעצער צום בויען, זענען די פרוכטן, וואָס וואַקסן אויף דעם בוים, ניט קיין ערלה און מען מעג זיי עסן. דער אויסדרוק „פטור מן הערלה“, מיינט, אז „עס איז ניט אסור צוליב ערלה“, און „חייב בערלה“ מיינט, אז „עס איז יא אסור צוליב ערלה. ר' יוסי זאָגט, אז אפילו ער האָט געזאָגט, אז דער אינווייניגסטער (טייל פון בוים) זאל זיין אויף צום עסן און דער אויסנווייניגסטער טייל זאל זיין פאר א צוים, איז דער אינווייניגסטער טייל אסור און דער אויסנווייניגסטער טייל איז מותר. ר' יוסי זאָגט, אז ניט נאָר ווען דער בעל הבית האָט ביים פלאנצן געזאָגט (אָדער אינזינען געהאַט) אז דער גאנצער בוים זאל זיין אַ צוים צום גאָרטן זענען די פרוכטן ניט קיין ערלה, נאָר אפילו ווען ער האָט געזאָגט, אז דער דאָזיקער טייל בוים, וואָס איז צום גאָרטן־צו, דער אינווייניגסטער טייל, זאל זיין אויף צו וואַקסן פרוכטן צום עסן, און דער אויסנווייניגסטער טייל, בוים ערלה, אלס אַ צוים, זענען די פרוכטן, וועלכע וואַקסן אויפן אינווייניגסטן טייל בוים, ערלה, און די פרוכטן, וואָס וואַקסן אויפן אויסנווייניגסטן טייל בוים, זענען ניט קיין ערלה. אזוי טייטשט דער רמבם. דער ר"ש און ברטנורא טייטשן, אז דאָ מיינט מען ניט וועגן „טיילן“ פון בוים, נאָר וועגן „צווייגן“; דער צווייג, וואָס גייט אריין אינווייניק, אין גאָרטן, און דער צווייג וואָס גייט ארויס אין דרויסן, מיט „אָמר“, „זאָגן“, מיינט מען דאָ ניט דוקא זאָגן, נאָר אויך „אינזינען האָבן“.

שָׁבֵאוּ אֲבוֹתֵינוּ לְאֶרֶץ, מִצֵּאוֹ גְמוּעַ | שְׁמָטָה, וְהַנְזֵלֶן שְׁמָטָה, וְהַנּוֹמָעַ
 פְּטוּר. נָטָעוּ אַף עַל פִּי שְׁלֹא בִבְשׁוֹ | בְּסַפִּינָה, וְהָעוֹלָה מֵאֵלָיו. חֵיב
 חֵיב. הַנּוֹמָעַ לְרֵבִים חֵיב, ר' יְהוּדָה | בְּעֶרְלָה: גַּ אֵילָן שֶׁנֶּעְקַר וְהַסְּלַע
 פְּטוּר. הַנּוֹמָעַ בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְהַנְּקָרִי | עִמּוֹ. שְׁטָפוּ נְהַר וְהַסְּלַע עִמּוֹ, אִם

ב. עת, אין דער צייט ווען אונזערע עלטערן זענען אריינגעקומען אין ארץ-
 ישראל (ווען די יידן האָבן אריינגענומען ארץ ישראל אין דער צייט פון יהושע בן נון),
 איז דער בוים, וואָס זיי האָבן געפונען פארפלאנצט, געווען מותר (צוליב ערלה).
 די תורה אין ויקרא י"ט זאָגט, אז נור ווען מען וועט אריינקומען קיין ארץ ישראל
 און פלאנצן א בוים זאל ער די ערשטע דריי יאָר זיין ערלה וכי תבאו אל הארץ
 ונטעתם). זאָגט די משנה, אז ווען די יידן זענען אריינגעקומען אין ארץ ישראל און
 האָבן געפונען פארפלאנצטע ביימער, וועלכע זענען נאָכניט אלט געווען דריי יאָר און
 וועלכע די גוים האָבן פריער געהאַט פארפלאנצט, זענען די פרוכטן געווען מותר, און
 זיי האָבן ניט געהייסען ערלה. נטעו, אויב זיי האָבן פארפלאנצט, כאָטש זיי האָבן ניט,
 געהאַט אריינגענומען (דאָס לאַנד) איז עס געווען אסור. עס איז אָנגענומען, אַז עס האָט
 געדויערט זיבן יאָר פון זינט די יידן זענען אריין קיין ארץ ישראל אין דער צייט פון
 יהושע בן נון ביז זיי האָבן אריינגענומען דאָס לאַנד (שבע שכבשו). זאָגט די משנה, אז
 אויב נאָכדעם ווי די יידן זענען אריינגעקומען קיין ארץ-ישראל האָט מען פארפלאנצט
 ביימער, כאָטש זיי האָבן נאָכניט געהאַט אריינגענומען דאָס לאַנד, זענען די ביימער
 געווען ערלה. דער „תורת כהנים“ זאָגט, אז אפילו גוים האָבן דעמאָלס פארפלאנצט
 ביימער זענען זיי אויך געווען ערלה. הַנּוֹטָע, אַז איינער פּלאַנצט (א בוים) פּאַר אַלע
 מענטשן איז עס ערלה. אויב איינער פּלאַנצט ביי זיך אין פעלד א בוים פאר דעם רבי, אויב
 אן יעדער מענטש זאל קאָנען עסן פריי זיינע פרוכטן, זענען די פרוכטן די ערשטע דריי
 יאָר ערלה. ר' יהודה איז מתיר. ער זאָגט, אז ווען מען פלאנצט פאר רבי, ניט פאר
 זיך, נאָר יעדער מענטש קאָן פריי געניסן פון די פרוכטן, דארף מען ניט אָפהיטן די
 דינים פון ערלה. הַנּוֹטָע ברשות הרבים, אז איינער פלאנצט א בוים אין רשות הרבים
 (ניט אין זיין פעלד נאָר אין אן אָרט וואָס געהערט צו אלע מענטשן), און א גוי וואָס
 האָט געפלאנצט, און א גזלן וואָס האָט געפלאנצט, און אז איינער פלאנצט אין א שׂיף,
 און א בוים, וואָס איז ארויסגעוואָקסן פון זיך אליין (קייער האָט אים ניט געפלאנצט),
 איז מען אסור צוליב ערלה (די פרוכטן פון די ערשטע דריי יאָר ביי די דאָזיקע בוי-
 מער זענען ערלה). דער ברטנורא גיט צו די דאָזיקע באַמערקונג; וועגן איינעם וואָס
 פלאנצט אין רשות הרבים, אז דאָס מיינט מען, ווען ער האָט געפלאנצט דעם בוים
 פאר זיך. וועגן א גוי וואָס האָט געפלאנצט, אז דאָס מיינט מען אין א פעלד פון א ייד;
 עס איז וועגן דעם א מחלוקה צווישן די מפרשים, צי א בוים, וואָס א גוי האָט גע-
 פלאנצט אין זיין אייגן פעלד, האָט ערלה. וועגן גזלן, וואָס האָט געפלאנצט אין א גע-
 גזל'ט פעלד, זאָגט דער ברטנורא, אז דאָס מיינט מען נאָכדעם ווי דער בעל הבית
 פון פעלד האָט זיך שוין געהאַט מייאש געווען פון פעלד. די אנדערע מפרשים (ר"ש
 און אנדערע) זאָגן, אז אפילו איידער דער בעל הבית האָט זיך מייאש געווען, וועגן
 דער שׂיף, זאָגט דער ברטנורא, אז אויב די שׂיף איז א ערדענע דארף זי ניט זיין גע-
 לעכערט, ווייל די וואַרצלן פון בוים ציען זייער יניקה דורך דעם ערדענעם באָדן פון
 דער שׂיף גלייך פון דער ערד; און אויב זי איז פון האַלץ מוז זי זיין געלעכערט. וועגן
 א בוים וואָס וואַקסט פון זיך אליין, זאָגט דער ברטנורא, אז דאָס איז נור אין אן
 אָרט, וואו מענטשן וואוינען, אָבער אויב אין א מדבר, דארף מען ביי אזא בוים ניט
 אָפהיטן די דינים פון ערלה.

ג. אילן, אַז אַ בוים (וועלכער איז עלטער פון דריי יאָר) איז אויסגעריסן גע-
 וואָרן און די האַרטע ערד איז אויסגעריסן געוואָרן צוזאַמען מיט אים („סלע“ א פעלדן-
 שטיין, דאָס איז די האַרטע ערד, אין וועלכער דער בוים איז אריינגעוואַרצלט), אָדער

יכול לחיות פטור, ואם לאו חיב. געקן הסלע מצדו, או שזעועתו המחריתה, או שזעועוועשאובעפער, אם יכול לחיות פטור, ואם לאו חיב: ר' אילן שגעקן ונשתמר בו

יכול לחיות פטור, ואם לאו חיב. געקן הסלע מצדו, או שזעועתו המחריתה, או שזעועוועשאובעפער, אם יכול לחיות פטור, ואם לאו חיב: ר' אילן שגעקן ונשתמר בו

א טייך האָט דעם בוים פארפלייצט (און ארויסגעריסן און אוועקגעטראָגן) און די הארטע ערד צוזאמען מיט אים, איז אויב ער (דער בוים) קאָן לעבן (ווייטער וואקסן אלס א בוים אויף דער ערד וואָס איז מיט אים מיטגעריסן געוואָרן) איז ער מותר צוליב ערלה, און אויב ניט איז ער ערלה. אויב דער בוים קאָן ווייטער לעבן, וואקסן, ארויס-געבן פרוכטן, ציענדיק זיין יניקה פון דעם שטיק ערד, וואָס איז מיטגעריסן געוואָרן מיט אים, הייסט עס, אז דער בוים איז ווייטער דער זעלבער אלטער בוים, און אזוי ווי ער איז עלטער פון דריי יאָר, איז ער ניט קיין ערלה. אָבער אויב פון דעם מיטגע-ריסענעם שטיק ערד קאָן ער ווייטער ניט לעבן, נאָר ער מוז ציען זיין יניקה פון דער נייער ערד, אין וועלכן ער געפינט זיך איצט, הייסט עס, אז ער איז א ניי-פארפלאנצ-טער בוים, און די דריי ווייטערע יאָרן זענען ערלה, און מען טאָר די פרוכטן ניט עסן. נעק, אויב די הארטע ערד איז ארויסגעריסן געוואָרן פון זיין (דעם בוים'ס) זייט, אָדער דער אקער-אייזן האָט אים צערידערט (דעם בוים פון אָרט און עס איז פונאנג-דערגעשפרייט געוואָרן די ערד און מען האָט ארויסגעזען די וואַרצלן) אָדער ער האָט אים צערידערט, און מען האָט אים (דעם בוים) פארדעקט מיט אנדערע ערד, איז אויב ער קאָן ווייטער לעבן (אָן דער אנדערער ערד) איז ער מותר צוליב ערלה און אויב ניט איז ער ערלה. דאָ לערנט די משנה וועגן דעם פאל, ווען דער בוים איז געבליבן אויף דעמזעלבן אָרט, נאָר מען האָט געמוזט ברענגן אנדערע ערד און אים פארפעסטיגן. די גירסא „כעפר“ ווערט דורך די מפרשים געענדערט אויף „בעפר“, און עס איז דער טייטש, אז מען האָט אים באפעסטיקט מיט אנדערע ערד.

ד. אילן שנעק, אן (אלטער) בוים, וואָס איז ארויסגעריסן געוואָרן, און עס איז געבליבן איין וואַרצל (מיט וועגן דער בוים איז צו באַהאפטן צו דער ערד), איז ער מותר צוליב ערלה. אויב דער בוים איז עלטער פון דריי יאָר, און איין וואַרצל איז גע-בליבן הייסט עס, אז ער איז דערזעלבער בוים, און ניט קיין נייער בוים, און ער איז דעריבער ניט קיין ערלה. וכמה, און וויפיל (ווי גראָב) דארף זיין דער וואַרצל? רבן גמליאל זאָגט אין נאָמען פון ר' אלעזר פון ברתותא, אז אזוי ווי די נאָדל צום אויסציען, די מענטשן, וועלכע וועבן סחורות, נאָכדעם ווי זיי האָבן אָפגעוועבט א שטיק סחורה אויף א קלייד, גייען זיי אדורך איבער דער סחורה מיט א דיקער נאָדל, כדי אויסצו-ציען דאָס שטיק סחורה. זאָגט די משנה, אז אויב דער וואַרצל איז אזוי דיק ווי די דאָזיקע אויסציוואַנגס-נאָדל (מחט של מיתוח), הייסט דער בוים אן אלטער. טייל זענען גורס „מיתון“, ר' אלעזר בן יהודה איש ברתותא (דער מאן פון ברתותא) איז געווען, ווי עס איז צו זען פון דער משנה אין מסכת טבול יום פרק ג' משנה ד', א תלמיד פון ר' יהושע, און דעריבער איז ניט צו פארשטיין, ווי אזוי רבן גמליאל, וועלכער איז גע-ווען א חבר פון ר' יהושע, האָט געזאָגט א הלכה אין זיין נאָמען. טייל משניות האָבן דעריבער די גירסא „רבן שמעון בן גמליאל“.

ה. אילן שנעק, אן (אלטער) בוים, וואָס איז אויסגעריסן געוואָרן, און צו אים איז געווען (צו באַהאפטן) א יינג ביימל (בריכה), און איצט לעבט דער אלטער בוים פון יינגן ביימל, ווערט דער אלטער בוים ווי דאָס יינגע ביימל. „בריכה“ איז פון וואָרט „ברך“, א „קני“. דאָס איז ווען מ'נעמט א צווייג וואָס איז באהאפטן צו אן אלטן בוים (מייסטנס פון א וויינשטאָק) און מען בייגט אים אייז ביז צו דער ערד, און מען גראַכט

חזרה הזקנה להיות פבריקה. הבריקה | וספוק על גבי ספוק, אף על פי
שנה אחר שנה ונפסקה, מונה | שהבריקן בארץ, מתר, ר' מאיר
משעה שנפסקה, ספוק הנפנים, | אומרי מקום שפחה ופה מתר, ומקום

איין דעם מיטן פון דעם צווייג אין דער ערד, אזוי אז דער שפיץ צווייג קומט ארויס פון דער אנדערער זייט ערד און ער וואקסט ארויס אלס נייער בוים. דאָס רופט מען „מבריד-געווען“, און דאָס נייע ביימל הייסט „בריקה“. דער דין איז, אַז ווייל דער נייער בוים, די „בריקה“, איז דאָך צובאהאפטן צום אלטן בוים, דערביכער איז אויך דער נייער בוים ניט קיין ערלה, און ער ווערט פאררעכנט אזוי ווי די יארן פון אלטן בוים. זאָגט דאָ די משנה, אויב דער אלטער בוים איז געוואָרן אויסגעריסן פון זיין וואַרצל, און ער לעבט איצט דערפון וואָס ער איז צובאהאפטן צום נייעם בוים ווערט דער אלטער בוים אזוי ווי די בריכה, און ביידע צוזאמען ווערן באַטראַכט ווי מען האָט זיי איצט אויפסניי געפלאַנצט, און זיי זענען ביידע ערלה דריי יאָר פון זינט דער אלטער בוים איז געוואָרן ארויסגעריסן. הבריקה, אויב מען האָט מבריד געווען א יאָר נאָך א יאָר און זי (איין בריכה, איין ניי ביימל) איז איבערגעהאַקט געוואָרן, ציילט מען (די יאָרן פון ערלה) פון זינט זי איז איבערגעריסן געוואָרן. די משנה מיינט דאָ אזוי. נאָכדעם ווי מען האָט מבריד-געווען א צווייג פון אלטן בוים און עס איז ארויסגעוואקסן א ניי ביימל, האָט מען אין א יאָר ארום מבריד געווען א צווייג פון דעם נייעם ביימל, און עס איז ארויסגעוואקסן א צווייט ניי ביימל. ווידער אין א יאָר שפע־טער האָט מען מבריד-געווען א צווייג פון צווייטן נייעם ביימל און עס איז ארויסגע־וואקסן א דריט ביימל. אזוי האָט מען געטאָן יעדעס יאָר. די אלע ביימלעך זענען ניט קיין ערלה, ווייל זיי זענען דאָך אלע צובאהאפטן איינער צום צווייטן ביז צו דעם ערשטן ביימל, וואָס איז צובאהאפטן צום אלטן בוים, און מחמת דעם ווערן זיי אלע פאררעכנט אלס א טייל פון אלטן בוים. זאָגט די משנה, אז אויב עס האָט זיך אָפגע־ריסן דאָס ערשטע ביימל, ווערן אלע נייע ביימלעך באַטראַכט ווי מען האָט זיי איצט, אין דער צייט ווען עס האָט זיך אָפגעריסן דאָס ערשטע ביימל, אויפסניי פארפלאַנצט ווייל זיי זענען דאָך שוין ניט מער באַהאפטן צום אלטן בוים), און זיי הייבן אָן ציילן די דריי ערלה-יאָרן פון דער צייט, ווען דאָס ערשטע ביימל איז אָפגעריסן געוואָרן. סיפוק, פארזעצטע וויינטשאַקן-צווייגן און פארזעצטע פון פארזעצטע, כאַטש ער האָט זיי מבריד-געווען אין דער ערד זענען מותר (זענען ניט קיין ערלה). מיט „סיפוק הגפנים“ מיינט מען, ווען מען נעמט א צווייג פון א וויינטשאַק און מען ציט אים צו צו אן אנדערן וויינטשאַק און מען „פארזעצט“ אים, מען פלאַנצט אים אריין אין דעם אנדערן וויינטשאַק. דער צווייג ווערט ניט אָפגעריסן פון ערשטן וויינטשאַק, אזוי אז ער ציט זיין יניקה סיי פון ערשטן וויינטשאַק, סיי פון אנדערן וויינטשאַק, און עס וואקסט פון אים ארויס א נייער וויינטשאַק. „סיפוק על גבי סיפוק“ הייסט, ווען פון דעם נייעם וויינטשאַק נעמט מען ווידער א צווייג און מען ציט אים צו צו אן אנדערן וויינטשאַק און מען פארזעצט אים דאָרט און עס וואקסט ארויס א צווייטער נייער וויינטשאַק. זאָגט די משנה, אז אפילו מען האָט דעם צווייג אין דערמיט מבריד-געווען, דורכגעצויגן טיף אין דער ערד, אזוי אז דער נייער וויינטשאַק ציט דאָך די יניקה אויך פון דער ערד, פונדעסטוועגן איז ער ניט קיין ערלה, ווייל ער איז דאָך באַהאפטן צום אלטן וויינטשאַק, און עס הייסט ניט ווי א ניי פארפלאַנצטער בוים, ר' מאיר זאָגט, אז דאָרט, וואו זיין (דעם נייעם ביימל'ס) קראפט איז גוט, איז עס מותר, און דאָרט וואו זיין קראפט איז שלעכט איז עס אסור. אויב דאָס נייע ביימל פון וויינטשאַק האָט גענוג קרעפטן צו ציען די יניקה פון אלטן בוים, ווערט עס פאררעכנט פאר א טייל פון אלטן בוים און עס איז ניט קיין ערלה; אָבער אויב דאָס ביימל האָט ניט גענוג קרעפטן צו ציען יניקה פון אלטן בוים איז עס אסור, איז עס ערלה. טייל טייטשן, אז

שְׁפָחָה רַע אֲסוּרָה. וְכֵן בְּרִיבָה שְׁנִפְסָקָה | הָרִי זֶה לֹא יִלְקוּטִי. וְאִם לִקְטַיְעָה
וְהִיא מְלֵאָה פִּירוֹת, אִם הוֹסִיף | בְּאַחַד וּמֵאֲתָיִים, וּבְלֶבֶד שְׁלֵא יִתְּפוֹן
בְּמֵאֲתָיִים אֲסוּר; ׀ נְטִיעָה שֶׁלְּעֵרְלָה | לִלְקוּטִי. ר' יוֹסִי אָמַר אַף יִתְּפוֹן
וְשֶׁל כְּלָאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּנְטִיעוֹת, | לִלְקוּטִי, וְיַעֲלֶה בְּאַחַד וּמֵאֲתָיִים:

עס ווערט געלערנט וועגן דעם אלטן בוים, אויב ער האָט גענוג כח צו שפייזן דאָס יינגע ביימל. וכן, און אזוי איז אויך (דער דין), אז א יינג ביימל איז איבערגעריטן גע- וואָרן און עס איז פול מיט פרוכטן, אויב עס איז צוגעוואקסן ביז צוויי הונדערט איז אסור. דער דין איז, אז ערלה ווערט בטל אין צוויי הונדערט און איינס, דאָס הייסט, אויב א מעסטל ערלה-פרוכטן האָט זיך אויסגעמישט מיט 200 מעסטלעך כשר'ע פרוכטן און צוזאמען זענען זיי 201, ווערן די ערלה-פרוכטן בטל און מען מעג אלץ עסן. אויב אָבער איין מעסטל ערלה-פרוכטן האָט זיך אויסגעמישט מיט 199 מעסטלעך כשר'ע פרוכטן, טאָר מען די גאנצע 200 ניט עסן, זאָגט דאָ די משנה, אז אויב א יינג ביימל האָט זיך אָפגעריסן פון אלטן בוים, און אויף דעם ביימל זענען געווען פרוכטן פון פריער, זענען דאָך די דאָזיקע פרוכטן ניט קיין ערלה, מחמת זיי זענען דאָך גע- וואקסן אין דער צייט, ווען דאָס יינגע ביימל איז געווען באהאפטן צום אלטן בוים. אָבער פון איצט אָן איז דאָך דאָס יינגע ביימל א נייער בוים, און דאָס וואָס די פרוכטן וואקסן איצט צו, ווערן גרעסער, איז דאָך יאָ ערלה, איז דער דין, אז אויב דאָס וואָס איז צוגעוואקסן איז א 200סטל פון די פרוכטן (איין טייל נייע און 199 אלטע) טאָר מען די גאנצע פרוכטן ניט עסן.

ו. נטיעה, אויב אַ יינג ביימל (נטיעה, א פלאנץ) פון ערלה אָדער פון וויינגארטן- כלאים האָט זיך אויסגעמישט מיט אנדערע (כשרע) ביימלעך, טאָר מען ניט אָפרייסן די פרוכטן. וויינגארטן-כלאים, ווי ערלה, ווערט בטל אין 201, אָבער דאָס איז גור אויב אָפגעריסענע פרוכטן פון ערלה אָדער פון וויינגארטן-כלאים האָבן זיך אויסגע- מישט מיט 200 מאָל אזוי פיל כשרע פרוכטן, ווערט די ערלה אָדער כלאים בטל און מען מעג אלע עסן. אָבער אויב א ביימל פון ערלה אָדער פון וויינגארטן-כלאים האָט זיך אויסגעמישט מיט 200 כשרע ביימלעך, און מען קאָן ניט דערקענען וועלכע עס איז די ערלה אָדער כלאים און וועלכע די כשרע, זענען אלע ביימלעך אסור און עס ווערט ניט בטל; ווייל א זאך וואָס איז באהאפטן צו דער ערד (מחובר) ווערט ניט בטל. דער- פאַר אויב מען רייסט אָפ די פרוכטן פון די אַלע געמישטע ביימלעך, און די פרוכטן זענען דאָך שוין אָפגעריסענע זאכן, ניט מחובר, און מען ווייסט, אז די פרוכטן פון די כשרע ביימלעך זענען 200 מאָל אזוי פיל ווי די פרוכטן פון דעם ביימל פון ערלה אָדער פון וויינגארטן-כלאים, מען מען זיי עסן, ווייל זיי ווערן בטל. זאָגט דאָ די משנה אז אויב דאָס ביימל פון ערלה אָדער כלאים האָט זיך אויסגעמישט מיט אַנ- דערע 200 כשרע ביימלעך, טאָר מען די פרוכטן ניט אָפרייסן, ווייל מען טאָרניט מבטל זיין קיין איסור לכתחילה; מען טאָר ניט נעמען א זאך, וואָס איז אסור, און עס אויס- מישן מיט זאכן, וועלכע זענען מותר, כדי די אסור-זאך זאָל בטל ווערן. ואם, אויב ער האָט יאָ אָפגעריסן די פרוכטן ווערן זיי בטל אין צוויי הונדערט און איינס, אָבער ער זאָל ניט האָבן מכוון געווען אָפצורייסן. עס איז גור מותר, ווען ער האָט ניט געוואוסט, און ער האָט עס ניט געטאָן בכיוון, ספעציעל, כדי די ערלה-אָדער כלאים-פרוכטן זאָל בטל ווערן. ר' יוסי זאָגט, אז ער מעג בכיוון אָפרייסן כדי זיי זאָלן בטל ווערן אין צוויי הונדערט און איינס. ווייל ר' יוסי האַלט, אז ווייל אזא זאך, ווי א ביימל פון ערלה צי כלאים, זאָל זיך אויסמישן מיט אנדערע ביימלעך טרעפט זיך זייער זעלטן, דעריבער מען מען מבטל זיין לכתחילה.

ז העלים והלולבים ומי נפנים וסמדר מתרים בערלה, וברבעי ובנזיר, ונאסורים באשרה. ר' יוסי אומר הסמדר אסור, מפני שהוא פרי רבי אליעזר אומר, המעמיד בשן הערלה אסור. אמר ר' יהושע,

ז. העלים, די בלעטער (פון בייער), והלולבים, און יינגע צווייגן, ומי גפנים, און וואסער פון די וויינשטאקן (ווען מען שניידט-אין אין די וויינשטאקן-ביימלעך, גייט ארויס פון זיי א וואסער), וסמדר, וויינטרויבן-בליהעכץ (וויינטרויבן, וואס זענען נאך זייער קליין און הויבן ערשט אן צו וואקסן), זענען מותר סיי אין ערלה, און סיי אין כרם רבעי און סיי פאר א נזיר. „כרם רבעי“ איז, ווי מיר האבן געגעבן אין דער הקדמה צו פרק ד' אין מסכתא מעשר שני, א פרוכטן-בוים אין פירטן יאר נאכדעם ווי מען האט אים געפלאנצט, און די פרוכטן פון דעם דאזיקן פירטן יאר דארף מען פירן קיין ירושלים. נזיר הייסט איינער וועלכער טהוט א נדר אז ער זאל זיין א נזיר; ער טאך ניט טרינקן קיין וויין און ניט עסן קיין וויינטרויבן, זאגט די משנה, אז די בלעטער פון די בייער, און די יינגע צווייגן, כאטש טייל מענטשן עסן זיי, און אויך דאס וואסער וואס גייט ארויס פון וויינשטאק-בוים, ווען מען שניידט אים איין, און די וויינטרויבן, וועלכע הייבן אן צו וואקסן אין דער ערשטער בליהעכץ—דאס אלץ, הייסן ניט קיין פרוכטן. דעריבער מעג מען זיי עסן אין די ערשטע דריי יאר, ווייל זיי זענען ניט קיין ערלה, און אין פירטן יאר מעג מען זיי עסן אומעטום און מען דארף זיי ניט פירן קיין ירושלים צוליב כרם רבעי, און א נזיר, וואס טאך ניט עסן קיין וויינ-טרויבן, מעג זיי עסן. ווייל ביי די אלע זאכן, ערלה, כרם רבעי און נזיר זענען אסור נור די פרוכטן, ואסורים באשרה, אבער זיי זענען אסור ביי אן אשרה. אשרה הייסט א בוים, צו וועלכע מען דינט ווי צו א עבודה זרה, אדער אונטער וועלכן עס שטייט א עבודה זרה (די דינים וועגן אשרה זענען פאראן אין מסכת עבודה זרה פרק ג' משנה ז'). און פון אזא בוים טאך מען ניט קיין הנאה האבן. זאגט דא די משנה, אז ווייל ביי אן אשרה איז אסור אפילו דאס האלץ פון בוים, זענען דעריבער די אלע דערמאנטע זאכן (די בלעטער און די יינגע צווייגן און דאס וואסער און די טרויבן-בליהעכץ) אויך אסור. ר' יוסי זאגט, אז סמדר (טרויבן-בליהעכץ) איז אסור, ווייל עס איז א פרוכט. דאס הייסט, אז אויך ביי ערלה און כרם רבעי און נזיר איז טרויבן-בליהעכץ אסור, ווייל דאס איז שוין די פרוכט זעלבסט; עס איז נאך-ניט גענוג אויפגעוואקסן, אבער פרוכט איז עס. ר' אליעזר זאגט, אז איינער שטעלט-אן (מאכט קעז) מיט בוים-זאפט (שורף, זאפט) פון ערלה איז אסור. אויב איינער טוט אריין אין מילך זאפט, וואס רינט ארויס פון א ערלה-בוים, כדי עס זאל ווערן קעז, טאך מען עס ניט עסן, ווייל עס איז ערלה. אמר ר' יהושע האט ר' יהושע געזאגט: איך האב געהערט בפירוש, אז ווען מען שטעלט-אן (מען מאכט קעז) מיט זאפט פון די בלעטער, אדער מיט דעם זאפט פון די וואקסן, מעג מען. מיט דעם זאפט פון ניט-צייטיקע פרוכטן (גפנים, אומצייטיקע פרוכטן) טאך מען ניט, ווייל זיי זענען א פרוכט. די בלעטער און דער בוים-וואקסל זענען ניט קיין ערלה, אבער די אומצייטיקע פרוכטן זענען יא ערלה, און דעריבער איז זייער זאפט אסור.

ח. ענקולות, וויינטרויבן, וואס זענען ניט אויפגעוואקסן קיין דריטל, והחר-צנים, די שאלעכץ פון וויינטרויבן, והזגים, די קערנדלעך פון וויינטרויבן, והתמד שלהם, און זייער וואסער-וויין (מען האט אריינגעטאן די וויינטרויבן-שאלעכץ און קערנדלעך אין וואסער און עס איז געווארן דערפון וואסער-וויין), קליפי רימון, די שאלעכץ פון א מילגרוים, והנץ שלו, און זיין שפיץ-בלימל, קליפי אגוזים, די שאל-

אֲסוּרִים בְּעֶרְלָה וּבְאֶשְׁרָה, וּבְנִזְוִיָּה, | יְחֹר שֶׁל עֶרְלָה, וְאִין נוֹטְעִין אָנְחוּ
וּמְתֵרִין בְּרַכְעֵי. | וְהַנּוֹבְלוֹת קָלָם | שֶׁל עֶרְלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פָּרִי. וְאִין
אֲסוּרוֹת: ט' ר' יוֹסֵי אֹמְרֵי, נוֹטְעִין | מִרְפִּיבִין בְּכַפְנִיּוֹת שֶׁל עֶרְלָה:

פרק ב.

א. הַתְּרוּמָה וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר (שֶׁל וּבְאֵי וְתִ"מ) שֶׁל דְּמָאֵי, הַחֲלָה

לעכץ פון ניס, והגרענינים, די קערענדלעך (פון פרוכטן) — זענען אסור אין ערלה און אין אשרה און ביי נזיר (ביי נזיר נור די זאכן פון וויינטרויבן) און זענען מותר ביי רבעי. די אלע זאכן זענען אסור ביי ערלה, ווייל דער פסוק (ויקרא י"ט) זאגט וועגן ערלה „את פריו“, זיין פרוכט, מיינט מען דערמיט, אז אפילו דאָס וואָס איז נור צוגעשטעפעט צום פרוכט (הטפל לפריו); ביי אשרה זענען זיי אסור, ווייל, ווי מיר האָבן געלערנט אין דער פריערדיקער משנה ז' איז ביי אשרה אפילו דאָס האַלץ פון בוים אסור; ביי נזיר זענען אסור פון וויינטרויבן די שאַלעכץ און קערנדלעך און אויך די אנדערע אויס- גערעכנטע זאכן, ווייל דער פסוק (במדבר ו') זאגט בפירוש „מחרצנים ועד זג“, פון שאַלעכץ ביי קערנדלעך. אָבער אין רבעי, פרוכטן פון פירטן יאָר, זענען זיי מותר ווייל די קדושה פון רבעי איז נור אויף זאכן וואָס זענען ראוי צום עסן, און די דאָזיקע אלע זאכן זענען ניט געוויינטליך צום עסן. וועגן „תמד“ האָבן מיר געגעבן אין מסכתא מעשרות פרק ה' משנה ו'. והנובלות, פרוכטן, וואָס דער ווינט האָט אראָפּגעוואָרפּן (שוין נאָכדעם ווי זיי האָבן דערגרייכט א דריטל פון זייער וואַקס) זענען אסור ביי אלע. אפילו ביי רבעי ווייל די דאָזיקע ניט-גענוג-צייטיקע פרוכטן ווערן געוויינטליך גע- געסן.

ט. ר' יוֹסֵי זאָגט, אז מען מעג פלאנצן א צווייג פון ערלה, אָבער מען טאָר ניט פלאנצן א נוס פון ערלה, ווייל עס איז א פרוכט. מען מעג אָפּשיידן א צווייג פון א בוים איז זיינע ערלה-יאָרן און אים פארפלאנצן אין אַן אנדער אָרט און עס זאָל ארויס- וואקסן פון אים אן אנדער בוים, כאָטש פון ערלה טאָר מען קיין הנאה ניט האָבן; ווייל דער צווייג איז דאָך ניט קיין פרוכט, נאָר דאָס האַלץ פון בוים, און עס איז דעריבער ניט קיין ערלה. אָבער מען טאָר ניט נעמען א נוס פון ערלה און איר פארפלאצן, אז עס זאָל ארויסוואקסן פון איר א בוים; מחמת די נוס איז א פרוכט, און הייסט עס הנאה געהאט פון א ערלה - פרוכט. ואין מרכיבין, און מען טאָרניט אריינפלאנצן (אריינ- גרעפטן, מרכיב-זיין) צווייגן מיט אומצייטיקע טייטלן (כפניות) פון ערלה. מען טאָר ניט אָפּהאקן פון א ערלה-בוים א צווייג מיט ניט-צייטיקע טייטלן (כפניות), און אים מרכיב-זיין, אריינפלאנצן, אריינגרעפטן אין אן אלטן טייטל בוים, כדי זיי זאָלן דאָרט בעסער ארויסוואקסן; מחמת דאָס הייסט הנאה געהאָט פון ערלה-טיטלן, אַזוי טייטשט דער ר"ש דאָס וואָרט „כפניות“. דער רמבם טייטשט „כפניות“ די יינגע לולבים פון טייטל-ביימער, מחמת מענטשן עסן זיי און דעריבער זענען זיי ערלה. דער „ערוך“ אין ערך „נסך“ טייטשט „כפניות“ יינגע טייטלן פון טייטלבוים א זכר, און ווען זיי זענען נאָך יינג שטויבט מען מיט זיי די צווייגן פון א טייטלבוים א נקבה, כדי זיי זאָלן וואקסן בעסער; די דאָזיקע זכר-טיטלן ווערן קיינמאָל ניט צייטיק.

פרק ב.

א. התרומה, תרומה און תרומת מעשר פון דמאי (און אויך פון „ודאי“), חלה און ביכורים ווערן בטל אין הונדערט און איינס. דעם דיין האָבן מיר געהאָט שוין עט- ליכע מאָל פריער אין דער משנה (תרומות פרק ד' משנה ז'). תרומה און תרומת מעשר סיי פון דמאי און סיי פון ודאי (זע וועגן דעם אין דער הקדמה צו מסכתא דמאי), און

וּתְבַפְּרִים עוֹלִים בְּאֶחָד וּמֵאָה, וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, וְאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, וְצָרִיד לְהָרִים. וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, וְצָרִיד לְהָרִים. וְהָעֵרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, עוֹלִים בְּאֶחָד

חלה און ביכורים, מעג עסן נור א כהן, און מען דארף זיי אוועקגעבן צו א כהן. איז דער דין, אז אויב א סאה פון תרומה, אדער פון תרומת מעשר, אדער חלה אדער ביכורים האט זיך אויסגעמישט מיט 100 סאה פון חולין (וואס אויך א ישראל מעג זיי עסן), ווערט די איינע סאה בטל און א ישראל מעג זיי עסן. דאס הייסט עס גייט־אויף, „עולה“, עס ווערט בטל אין הונדערט און איינס, איינס אין הונדערט חולין. אבער אויב עס איז געווען ווינציקער פון 100 חולין, ווערט די איינע סאה פרוכטן ניט בטל און א ישראל טאר דעם געמיש ניט עסן. ומצטרפין, און זיי ווערן צוגערעכנט (זענען זיך מצרף) איינער מיטן צווייטן. אויב למשל א פערטל סאה תרומה און א פערטל סאה תרומת מעשר און א פערטל סאה חלה און א פערטל סאה ביכורים האבן צוזאמען זיך אויסגעמישט מיט 99 סאה חולין, ווערן זיי גערעכנט צוזאמען ווי איין סאה, און אזוי ווי אין חולין איז דאך נור פאראן 99, ווערט די סאה ניט בטל, כאטש יעדער פון זיי באזונדער האט נור א פערטל סאה; ווייל זיי הייסן אלע „תרומה“, וצריך להרים, און מען דארף אויפהייבן (ארויסנעמען). ווען עס איז פאראן חולין 100 סאה און עס איז אריינגעפאלן אין זיי איין סאה תרומה צי תרומת מעשר צי חלה צי ביכורים און די סאה ווערט בטל און זיי ישראל מעג זיי עסן, פונדעסטוועגן דארף מען ארויסנעמען פון געמיש איין סאה און זי אוועקגעבן דעם כהן, ווייל אים, דעם כהן, קומט דאך א סאה. הערלה, ערלה און כלאי הכרם (וויינגארטן־כלאים) ווערן בטל אין צוויי הונדערט און איינס. אויב איין סאה פרוכטן פון ערלה אדער איין סאה פון כלאי־הכרם (פון וויינגארטן־כלאים) האט זיך אויסגעמישט מיט 200 סאה כשרע פרוכטן, ווערן די ערלה־אדער כלאי־פרוכטן בטל און מען מעג אלץ עסן; אבער אין ווינציקער פון 200, למשל אין 199 ווערן זיי ניט בטל. ומצטרפין, און זיי (ערלה און כלאים) ווערן גערעכנט צוזאמען (זענען זיך מצרף) איינער מיט דעם אנדערן. אויב א האלבע סאה ערלה און א האלבע סאה כלאים האבן זיך צוזאמען אויסגעמישט מיט 199 סאה כשרע פרוכטן ווערן די צוויי האלבע סאהן פאררעכנט פאר איין סאה און זיי ווערן ניט בטל. דאס איז ביי טרוקענע פרוכטן. אבער אויב זיי זענען אריינגעפאלן אין פליסיקייט, (בלח, אין פליסיקייט), אין וויין, צי אין א געקעכץ, ווערן זיי אויך פאררעכנט צוזאמען, אבער דא אסרן זיי נאר „בנותן טעם“, און אויב זיי געבן צוזאמען אריין א טעם אין געקעכץ, כאטש יעדער באזונדער גיט ניט אריין קיין טעם, טאר מען דאס געקעכץ ניט עסן. ואין צריך להרים, און מען דארף ניט אויפהייבן (ארויסנעמען). אויב איין ערלה אדער כלאי הכרם פאלט אריין אין 200 כשרע און עס ווערט בטל, דארף מען גארניט ארויסנעמען פון געמיש, נאר מען מעג אלץ עסן (ווי מיר האבן געלערנט פריער דארף מען ביי תרומה, חלה, ביי כורים יא ארויסנעמען). ר' שמעון זאגט, אז זיי (ערלה און כלאי הכרם) ווערן ניט גערעכנט צוזאמען איינער מיטן אנדערן. אויב א האלבער סאה ערלה און א האלבער סאה כלאי הכרם זענען צוזאמען אריינגעפאלן אין 199 סאה כשרע פרוכטן ווערן זיי יא בטל; כאטש צוזאמען האבן זיי א סאה, אבער יעדע פון זיי האט נור א האלבע סאה, און עס איז ווי א האלבע סאה איז אריינגעפאלן אין 199 סאה. ר' אליעזר זאגט, אז ביים אריינגעבן א טעם (בנותן טעם) ווערן זיי גערעכנט צוזאמען, אבער צו אסרן (ביי ווינציקער פון צוויי הונדערט און איינס) ווערן זיי ניט גערעכנט צוזאמען. מיר האבן פריער געזאגט, אז ביי טרוקענע זאכן (יבש) ווערט געאסר'ט אויב עס איז ניטא אין געמיש 201 (200) כשרע אויף דעם איינעם ערלה אדער כלאים). אבער ביי געקעכץ, צי וויין צי אן אנדער פליסיקייט, ווערט געאסר'ט נאר ווען עס גיט אריין א טעם אין דעם געמיש. זאגט ר' אליעזר, אז בנוגע אריינגעבן א טעם ווערן ערלה און כלאי הכרם יא גע-

הַבְּלֵאִים, וְהַבְּלֵאִים אֶת הָעֵרְלָה, וְהָעֵרְלָה אֶת הָעֵרְלָה. בִּיצֵד? סָאָה עֵרְלָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאתִים, וְאַחַר כֵּן נִפְלָה סָאָה וְעוֹד עֵרְלָה, אִם סָאָה וְעוֹד שֶׁל כְּלָאֵי הַכֶּרֶם, זֶה הוּא שֶׁהָעֵרְלָה מֵעֵלָה אֶת הַבְּלֵאִים, וְהַבְּלֵאִים אֶת הָעֵרְלָה, וְהָעֵרְלָה אֶת הָעֵרְלָה:

בְּנוֹתָן טַעַם, אֲכַל לֹא לְאִסוּר: בְּ הַתְּרוּמָה מֵעֵלָה אֶת הָעֵרְלָה וְהָעֵרְלָה אֶת הַתְּרוּמָה. בִּיצֵד? סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה, וְאַחַר כֵּן נִפְלוּ שְׁלֹשָׁה קִבּוּיֵי עֵרְלָה, אִם שְׁלֹשָׁה קִבּוּיֵי כְּלָאֵי הַכֶּרֶם, זֶה הוּא שֶׁהַתְּרוּמָה מֵעֵלָה אֶת הָעֵרְלָה, וְהָעֵרְלָה אֶת הַתְּרוּמָה: גְּ הָעֵרְלָה מֵעֵלָה אֶת

רעכנט צוזאמען און אויב ביידע צוזאמען געבן אריין דעם טעם (כאָטש יעדער באַ־זונדער גיט ניט אריין דעם טעם) איז דאָס געמיש אסור. דאָקייגן ביי טרוקענע פרוכטן, וואו עס ווערט אסור ביי ווינציקער פון 201, ווערן זיי ניט גערעכנט צוזאמען.

ב. התרומה, תרומה איו מבטל ערלה, און ערלה איו מבטל תרומה. ווי אזוי? א טאה תרומה וואָס איו אריינגעפאלן איו (עטוואָס ווינציקער פון) הונדערט טאה (חולין) און דערנאָך זענען דאָרט אריינגעפאלן דריי טעפ (קבין) ערלה אָדער דריי טעפ כלאי הכרם; דאָס איו, ווען תרומה איו מבטל ערלה און ערלה איו מבטל די תרומה. א טאה האָט 6 טעפ (קבין), און 3 קבין איו א האלבע טאה. זאָגט די משנה, אז אויב איו עטוואָס ווינציקער פון 100 טאה, למשל 99 און א האלבע טאה חולין איו אריינגעפאלן א טאה תרומה; און ווייל כדי די תרומה זאָל בטל ווערן מוז דאָך זיין צוזאמען 101 טאה (100 טאה חולין און איין טאה תרומה), ווערט דאָ די טאה תרומה ניט בטל, און א ישראל טאָר דעם געמיש ניט עסן. ווי איו אָבער, אז באלד דערנאָך איו דאָזיקן געמיש (99 און א האלבע טאה חולין און איין טאה תרומה), אריינגעפאלן א האָלבע טאה דריי טעפ) ערלה, איו דאָך איצט פאראן די 101 טאה (99 און א האלבע טאה חולין צוזאמען מיט דער האלבער טאה ערלה זענען 100 טאה, און די איין טאה תרומה), ווערט די תרומה בטל א דאנק דער האלבער טאה ערלה. דאָס הייסט, אז ערלה איו מבטל תרומה און א ישראל מעג עסן דעם געמיש. ווידער כדי מבטל צו זיין די האלבע טאה ערלה, נוצט מען צו דעם טאה תרומה, וואָס איו אריינגעפאלן, און צוזאמען מיט דעם חולין איו פאראן 100 טאה קייגן א האלבע טאה ערלה. דאָס איו 201; 200 האלבע טאה פון חולין און תרומה קייגן א האלבע טאה ערלה. דאָס הייסט, אז תרומה העלפט מבטל זיין די ערלה. די מפרשים זאָגן, אז דער אויסדרוק „מאה“, „הונדערט“, מיינט ניט פונקט 100, נאָר 99 און א האלבע. דאָסזעלבע וואָס מיט ערלה איו אויך מיט וויינ־גארטן־כלאים, וואָס ווערט אויך בטל אין צוויי הונדערט און איינס.

ג. הערלה, ערלה איו מבטל כלאים, און כלאים איו מבטל ערלה, און ערלה איו מבטל ערלה. ווי אזוי? אז א טאה ערלה איו אריינגעפאלן איו צוויי הונדערט (טאה כשרע פרוכטן), און דערנאָך איו (אין זיי) אריינגעפאלן א טאה מיט עפיס ערלה אָדער א טאה מיט עפיס כלאי הכרם, דאָס הייסט, אז ערלה איו מבטל כלאי הכרם און כלאי הכרם איו מבטל ערלה און ערלה איו מבטל ערלה. דאָ איו דאָס זעלבע וואָס פריער ביי תרומה און ערלה, ווען די ערשטע טאה ערלה איו אריינגעפאלן אין 200 טאה כשרע פרוכטן, איו זי בטל געוואָרן און עס איו אלץ כשר. אויב דערנאָך איו אין דעם געמיש אריינגעפאלן א טאה און עפיס כלאים, ווערט עס בטל אין די פריעריקע 201 טאה פון כשרע פרוכטן און ערלה. דאָס זעלבע איו אויך אויב עס איו דערנאָך אריינגעפאלן א טאה מיט עפיס ערלה ווערט עס בטל אין די פריעריקע 201 טאה פון כשרע פרוכטן און ערלה. אזוי טייטשט דער רמבם, אז „מאתים“ (צוויי הונדערט) מיינט מען דאָ פינקטלעך צוויי הונדערט. אָבער דער ברטנורא טייטשט, אז מען מיינט ניט פינקט־ליך, נאָר עטוואָס ווינציקער פון צוויי הונדערט (199), ווייל א ניט, וואָס הייסט, אז

דָּ קָל הַמְחַמֵּץ, וְהַמְתַּבֵּל, וְהַמְדַמֵּץ, בְּתְרוּמָהּ וּבְעֶרְלָהּ, וּבְכֻלָּאֵי הַכֶּרֶם אֲסוּר, בְּשֵׁי אָפָּה מְטֵמָא, וּבְהֵאָא, לְעוֹלָם אִינוּ מְטֵמָא עַד שְׂיֵהָא בּוּ בְּבִיצָה; הָ דוּסְתָאֵי אִישׁ

כְּפֶר יִתְמָה הִיָּה מִתְלַמְּדֵי בְּשׂ, וְאָמַר שְׂמַעְתִּי מִשְׂמַאי הַזֶּקֶן, שְׂאָמַר לְעוֹלָם אִינוּ מְטֵמָא עַד שְׂיֵהָא בּוּ בְּבִיצָה; הָ וְלִמָּה אָמְרֵי, קָל הַמְחַמֵּץ וְהַמְתַּבֵּל וְהַמְדַמֵּץ לְהַתְּמִיר? מִן

כלאים אין מבטל די ערלה, אין דער צייט ווען די סאה ערלה איז שוין בטל געוואָרן, אָבער דער רמב"ם זאָגט, אז „כלאים אין מבטל ערלה“ מיינט, אז אויב עס איז געווען פארקערט; אין 200 סאה כשרע פרוכטן איז צוערשט אריינגעפאלן א סאה כלאים און זי איז בטל געוואָרן, און דערנאָך איז אריינגעפאלן א סאה מיט עפּים ערלה ווערט די ערלה בטל צוליב דעם כלאים. דער ברטנורא זאָגט אז מיט דער צווייטער „סאה און עפּים ערלה“ מיינט מען ניט ערלה נאָר „כרם רבעי“; דער „מלאכת שלמה“ ווייזט אָן, אז מען מיינט יאָ ערלה. דער „עפּים“ מיינט איין צוויי הונדערסטל פון א סאה, כדי עס זאָל בטל ווערן אין דער סאה ערלה, וואָס איז פריער אריינגעפאלן.

ד. כּל, אֶלֶץ (אפילו א „כל שהוא“, עטוואָס) וואָס פארזייערט און באוירצט און פארמישט ביי תרומה און ביי ערלה און ביי וויינגארטן-כלאים איז אסור. „מחמץ“, „פארזייערן“ מיינט, אז מען טוט אריין א שטיקל זויער־טייג אָדער הייוון אין א טייג אז עס זאָל יערן. „מתבל“ איז פון „תבלין“ געווירצן, און דאָס מיינט, אז מען טוט אריין שארפע געווירצן אין עסנווארג. „מדמע“ הייסט, ווי מיר האָבן געגעבן אין דער הקדמה צו מסכת תרומות, אויב תרומה פאלט אריין אין חולין, די מפרשים טייטשן די משנה אזוי; אז כאָטש דער דין איז דאָך, אז תרומה ווערט בטל אין 101, און ערלה און כלאים ווערן בטל אין 201, פונדעסטוועגן אויב די תרומה אָדער די ערלה אָדער די כלאים זענען געווען פון זויערע זאכן אָדער פון געווירצן (תבלין), וועלכע באוירצן דאָס עסנווארג, ווערט עס ניט בטל אפילו אין 101 ביי תרומה און 201 ביי ערלה און כלאים, מחמת עס איז שארף. אנשטאָט דעם וואָרט „המדמע“, וואָס איז באמת שווער, איז דער רמבם גורס „מדמע“, און די משנה קומט אויס אזוי: „אז אייִנער פארזייערט אָדער באוירצט, איז עס מדמע ביי תרומה; און ביי ערלה און ביי וויינגארטן כלאים איז ער אסור“, ווייל ביי תרומה ווערט עס ניט אסור (מחמת א כהן מעג דאָך עס עסן) נאָר עס ווערט „מדומע“, אסור צו א ישראל, און ביי ערלה און כלאי הכרם ווערט עס אסור. בית שמאי זאָגן, אז עס איז אויך מטמא. דער דין איז אז א שטיקל עסנווארג, וואָס איז קלענער פון אן איי (פחות מכביצה), ווען עס איז טמא און עס רירט אָן אן אנדער עסנווארג, קאָן עס ניט מטמא־זיין, קאָן עס ניט מאכן דאָס אַנ־דערע עסנוואָרג טמא. זאָגן די בית שמאי, אז אויב דאָס עסנווארג, וואָס איז קלענער פון אן איי, איז געווען זויער־טייג אָדער געווירצן און מען האָט דערמיט פארזייערט טייג אָדער באוירצט א געקעכץ איז עס יאָ מטמא, כאָטש עס איז קלענער פון אן איי. ובית הלל, אָבער די בית הלל זאָגן, אז עס איז קיינמאָל ניט מטמא ביז עס איז דאָ און דעם אזוי גרויס ווי אן איי. מיט „קיינמאָל“ מיינט מען, אז אפילו עס פארזייערט אָדער עס באוירצט דאָס עסן, איז עס אויך ניט מטמא.

ה. דוסתאי פון כפר יתמא איז געווען פון די תלמידים פון בית שמאי, און ער האָט געזאָגט: איך האָב געהערט פון שמאי הזקן, ווי ער האָט געזאָגט, אז עס איז קיינ־מאָל ניט מטמא ביז עס איז פאראן אין אים אזוי גרויס ווי אן איי. עס זענען פאראן פאלן, ווען שמאי איז מחולק מיט די בית שמאי, און אויך דאָ האָט שמאי אליין מסכים געווען מיט די בית הלל, אז עס מוז זיין גרויס ווי אן איי.

ו. ולמה אמרו, און ביי וואָס האָבן זיי (די חכמים) געזאָגט, אז אֶלֶץ וואָס פאר־זייערט אָדער באוירצט אָדער מישט אויס מיט תרומה איז מען מחמיר? ביי „איין מין מיט דעמזעלבן מין“, ווען דער זויער־טייג, די געווירצן זענען פון דעמזעלבן מין.

במינו. להקל ולהחמיר? מין בשאינו מינו. ביצד? שאור של חטים שנפל לתוך עפת חטים ויש בו כדי לחמין, בין שיש בו לעלות באחד ומאה, ובין שאין בו לעלות באחד ומאה, אין בו לעלות באחד ומאה, בין שיש בו כדי לחמין בין שאין בו כדי לחמין אסור; ז להקל

ולהחמיר מין בשאינו מינו. ביצד? כגון גריסין שנתבשלו עם עדשים, ויש בהם גנות טעם, בין שיש בהם לעלות באחד ומאה ובין שאין בהם לעלות באחד ומאה, אסור. אין בהם גנות טעם, בין שיש בהם לעלות באחד ומאה, ובין שאין בהם לעלות באחד ומאה, מותר; ח שאור

וואס דאס עסנווארג, מיט וועלכן זיי האבן זיך אויסגעמישט, ווערט עס ניט בטל. אפילו ווען עס איז דאס קלענסטע ביסל; מען איז מחמיר. להקל ולהחמיר? ביי וואס (איז גער זאגט געווארן) אז טיילמאָל איז מען מיקל און טיילמאָל איז מען מחמיר? ביי איין מין מיט ניט דעמזעלבן מין. ווען דאס זויערטייג צי די געווירצן האבן זיך אויסגעמישט מיט עסנווארג וועלכע זענען ניט פון זעלבן מין וואָס זיי זענען. כיצד? ווי אזוי? אויב זויערטייג (פון תרומה) פון ווייץ (ווייצנמעל) איז אריינגעפאלן אין א טייג פון ווייץ (ווייצנמעל), און עס איז אין דעם זויערטייג פאראן גענוג כדי צו פארזויערן (דאָס גאנצע טייג), איז סיי עס איז פאראן אין אים, אז עס זאל בטל ווערן אין הונדערט־אונד אײַנס (דאָס איינס) דאָס טייג איז הונדערט מאָל אזוי פיל וויפיל דאָס זויער־טייג) און סיי עס איז ניטאָ אין אים אז עס זאל בטל ווערן אין הונדערט־אונד־אײַנס, איז אסור. אויב עס איז גור מחמין, עס פארזויערט, איז אפילו עס איז פאראן אין טייג הונדערט מאָל אזוי פיל ווי אין תרומה־זויערטייג, ווערט דאָס זויערטייג ניט בטל און דאָס גאנצע טייג איז אסור, ווייל עס איז „מין במינו“, דאָס (זויער טייג איז פון דעם זעלבן מין, וואָס דאָס טייג; דאָס איינע איז ווייצנמעל און דאָס אנדערע איז ווייצנמעל. אין בו, אויב עס איז ניטאָ אין אים בטל צו ווערן אין הונדערט־אונד־אײַנס) דאָס זויער טייג איז מער ווי איין הונדערטסטל פון טייג), איז סיי עס איז פאראן אין אים גענוג צו פארזויערן און סיי עס איז ניטאָ גענוג צו פארזויערן, איז אסור. מען איז מחמיר אין ביידע פאלן. אויב דאָס זויערטייג מאכט זויער דאָס גאנצע טייג, איז אפילו עס איז פאראן אין טייג 100 מאָל אזוי פיל וויפיל דאָס זויערטייג, איז אלץ אסור. אויב ווידער עס איז ניט פאראן 100 מאָל אזוי פיל, איז אפילו דאָס זויערטייג קאָן ניט מאַכן זויער איז עס אויך אסור. כדי עס זאל זיין מותר מוזן זיין ביידע זאכן; דאָס טייג מוז זיין 100 מאָל אזוי פיל ווי דאָס זויער טייג, און דאָס זויער טייג זאל ניט קאַנען פארזויערן דאָס טייג.

ז. להקל ולהחמיר מין שאינו מינו כיצד? ווי אזוי מיינט מען, אז טיילמאָל איז מען מיקל און טיילמאָל איז מען מחמיר ביי איין מין וואָס איז אויסגעמישט געוואָרן מיט ניט זיין מין? א שטייגער צעשפאַלטענע באַבעס (גריסין) פון תרומה זענען גער קאָכט געוואָרן צוזאמען מיט לינזן (עדשים, א סאָרט ארבעס), און עס איז פאראן אין זיי (אין די תרומה־באַבעס) אזוי פיל אז זיי געבן אריין א טעם (אין די לינזן); איז דער דין, אז סיי עס איז פאראן הונדערט־אונד־אײַנס (הונדערט מאָל לינזן אויף איין מאָל תרומה־גריסין), סיי עס איז ניט פאראן הונדערט און אײַנס, איז אסור; אָבער אויב עס איז ניטאָ (אין די תרומה־גריסין) אזוי פיל אז זיי זאָלן אריינגעבן א טעם (אין די לינזן), סיי עס איז פאראן הונדערט און אײַנס, סיי עס איז ניט פאראן הונדערט אונד־אײַנס איז מותר. ווייל צושפאַלטענע באַבעס און לינזן זענען צוויי באַזונדערע מינים, דעריבער אויב תרומה־באַבעס האָבן זיך געקאָכט מיט לינזן פון חולין, קוקט מען ניט, צי די לינזן זענען הונדערט מאָל אזוי פיל ווי די באַבעס, נאָר מען קוקט, צי די תרומה־באַבעס געבן אריין א טעם אין די לינזן. מען איז מיקל, ווען עס גיט ניט אריין קיין טעם, און מען איז מחמיר, ווען עס גיט יאָ אריין א טעם.

שֶׁל חוֹלִין שְׁנֵפֶל לְתוֹךְ עֶסֶה, וַיֵּשׁ בוּ כְּדֵי לְחַמֵּן, וְאַחַר כֵּן נִפְל שְׂאוֹר שֶׁל תְּרוּמָה, אוּ שְׂאוֹר שֶׁל כְּלָאֵי הַקֶּרֶם, וַיֵּשׁ בוּ כְּדֵי לְחַמֵּן אֶסוּר. ר' שְׁמַעוֹן מַתִּיר: וּתְכַלִּין שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה שְׁמוֹת, מִמֵּין אֶחָד אוּ מִשְׁלֹשָׁה (מִמֵּין שְׁלֹשָׁה) אֶסוּר וּמִצְטַרְפִּין. ר' שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, שְׁנַיִם

ח. שאור של חולין, אויב זייערטייג פון חולין (חולין הייסט תבואה און פרוכט, וואָס אויך א ישראל מעג עסן) איז אריינגעפאלן אין א טייג און עס איז פאראן אין אים (אין דעם זייערטייג) גענוג, כדי עס זאל זייערמאכן דאָס טייג (אָבער עס האָט נאָכניט זייער געמאַכט), און (באלד) דערנאָך איז אריינגעפאלן אין זעלבן טייג זייערטייג פון תרומה אָדער פון וויינגאַרטן־כלאים, און אין אים (אין דעם זייערטייג פון תרומה צי כלאים) איז דאָ גענוג כדי זייער צו מאַכן דאָס טייג, איז אַסור. אַ ישראל טאָר ניט עסן דאָס טייג, אויב דאָס צווייטע זייערטייג איז געווען תרומה, און קיינער טאָר עס ניט עסן אויב עס איז געווען פון כלאים; און מען זאָגט ניט, אז דאָס טייג וואָלט דאָך סיי ווי געזייערט געוואָרן דורך דעם חולין־זייערטייג.

ט. שאור של חולין, אויב זייערטייג פון חולין איז אריינגעפאלן אין א טייג און האָט עס זייער געמאַכט, און דערנאָך איז אין זעלבן טייג אריינגעפאלן זייערטייג פון תרומה אָדער זייערטייג פון וויינגאַרטן־כלאים, און עס איז דאָ אין אים (אין דעם תרומה־אָדער כלאים־זייערטייג) גענוג, כדי זייער צו מאַכן דאָס טייג, איז אַסור. ניט נאָר איז אַסור ווען דאָס זייערטייג פון חולין האָט נאָכניט געהאַט זייער געמאַכט דאָס טייג און עס איז אריינגעפאלן דערנאָך תרומה־אָדער כלאים־זייערטייג, (אזוי ווי מיר האָבן געלערנט פריער אין משנה ח'), נאָר אפילו ווען דאָס זייערטייג פון חולין האָט שוין יאָ זייער געמאַכט דאָס טייג, פונדעסטוועגן אויב עס איז דערנאָך אריינגע־פאלן גענוג זייערטייג פון תרומה אָדער כלאים, איז אויך אַסור. ר' שמעון איז מתיר, ווייל ר' שמעון האַלט, אַז קוים איז דאָס טייג שוין געווען פאַרוזיערט (געיערן) דורך דעם חולין־זייערטייג, מאַכט דאָס צווייטע זייערטייג פון תרומה צי כלאים גאָר קאָליע דאָס טייג, עס איז א „נותן טעם לפּנים“, עס גיט אריין אין דעם טייג א שלעכטן טעם, מאַכט דאָס טייג מער זייער ווי עס דארף זיין, און דעריבער איז עס מותר. און די סתם משנה האַלט, אז עס איז אַסור, ווייל דאָס טייג איז גוט צו באַנוצן אלס זייערטייג אויף אריינצוטאָן אין אַנדערע טייגן.

י. תבלין, געווירצן פון צוויי דריי נעמען פון איין מין אָדער פון דריי מינים, זענען אַסור און זיי ווערן צוזאַמענגענומען. כדי צו פאַרשטיין די משנה וועלן מיר געבן עטליכע דערקלערונגען. „שם“ איז דער טייטש א „נאָמען“. אָבער מיט „שם“ רופט מען אויך אַן דעם „נאָמען פון אן איסור, פון א פאַרבאָט, פון א עבירה“. למשל „ערלה“ איז דער „נאָמען פון דעם איסור ערלה“; „כלאים“ איז דער „נאָמען פון דעם איסור כלאים“, „תרומה“ איז דער „נאָמען פון דעם איסור“, וואָס איז עובר א ישראל אויב ער עסט תרומה. „שנים שלשה שמוֹת“, מיינט מען „צוויי דריי נעמען פון באַזונדערע איסורים“; למשל, אויב מען האָט דריי פרוכטן, איינע איז ערלה, און די צווייטע איז כלאים און די דריטע איז תרומה, הייסט עס, אז די דריי פרוכטן זענען פון „דריי נעמען“, פון דריי באַזונדערע פאַרבאָטן. אויב אָבער די דריי פרוכטן זענען אלע ערלה, הייסט עס אז זיי זענען „פון איין נאָמען“, פון איין איסור, פון ערלה. „מין“ הייסט דער מין פון דער זאָך, למשל ציבעלעס איז אַ באַזונדער מין, פעפער איז אַ באַזונדער מין. „תבלין“, געווירצן, מיינט מען דאָ יעדע זאָך, וואָס גיט אריין א שאַרפן טעם אין גע־עכץ, למשל, פעפער, ציבעלעס, עסיג. זאָגט דאָ די משנה, אז אויב מען האָט אריינגע־

וּשְׁלֹשָׁה שְׁמוֹת מִמֵּין אֶחָד, אוֹ שְׁנֵי
 מִיָּנִין מִשֵּׁם אֶחָד, אִינָן מִצְמֻרְפִּין;
 יֵאָ שְׂאֹר שֶׁל חוֹלִין וְשֶׁל תְּרוּמָה
 שֶׁנִּפְּלוּ לְתוֹךְ עֶסֶה, לֹא בָּזָה כְּדֵי
 לְחַמֵּץ וְלֹא בָּזָה כְּדֵי לְחַמֵּץ, נִצְטָרְפוּ
 וְחֻמְצוּ, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַחַר
 הַתְּחִיבֵן אֲנִי בָּא, וְחֻמְצִים אוֹמְרִים,

כֵּן שֶׁנִּפְּלָ שְׂאֹר בְּתַחֲלָה בֵּין בְּסוֹף,
 לְעוֹלָם אֵינּוּ אוֹסֵר עַד שֶׁיְהִיָּה בּוֹ
 כְּדֵי לְחַמֵּץ: יב יְעֹזֵר אִישׁ הַבִּירָה
 הִזָּה מִתְּלִמְיָדֵי בֵּית שְׁמַאי, וְאָמַר,
 שִׂאלְתִּי אֶת רַבֵּן גַּמְלִיאֵל תַּקֵּן עוֹמֵד
 בְּשַׁעַר הַמְּזֻרָח, וְאָמַר, לְעוֹלָם אֵינּוּ
 אוֹסֵר עַד שֶׁיְהִיָּה בּוֹ כְּדֵי לְחַמֵּץ:

געטאָן אין א געקעכץ געווירצן פון צוויי אָדער דריי איסורים־נעמען, סיי פון איין מין, למשל דריי ציבעלעס איינע ערלה, איינע כלאים און איינע תרומה, סיי פון דריי מינים, למשל א ציבעלע כלאים, עפעער ערלה און עסיג תרומה, אסרן זיי דאָס געקעכץ און זיי ווערן צונויפגענומען פון פאררעכנט פאר איינס. אויב למשל אין דער כלאים־ציבעלע איז ניט געווען גענוג כדי אריינצוגעבן א טעם אין געקעכץ, און אין דעם ערלה־עפעער איז אויך ניט געווען גענוג, אָבער אלע דריי צוזאמען האָבן יאָ אריינגעגעבן א טעם אין געקעכץ, ווערן זיי גערעכנט פאַר איינס און זיי אסר'ן דאָס געקעכץ. ר' שמעון זאָגט, צוויי אָדער דריי נעמען (אפילו) פון איין מין, אָדער צוויי מינים (אפילו) פון איין נאָמען ווערן ניט צונויפגענומען. לויט ר' שמעון מוז מען האָבן אי דעמזעלבן מין אי דעמזעלבן נאָמען.

יא. שאור של חולין, אויב זויערטייג פון חולין און זויערטייג פון תרומה זענען אריינגעפאלן אין אַ טייג, און ניט עס איז פאראן אין דעם (חולין־זויערטייג) גענוג, כדי צו מאכן דאָס טייג זויער, און ניט עס איז פאראן אין דעם (תרומה־זויערטייג) גענוג, כדי צו מאכן דאָס טייג זויער, און זיי ביידע האָבן זיך צונויפגענומען און זויערגער־מאכט דאָס טייג, זאָגט ר' אליעזר, אז מיר גייען נאָכן לעצטען. אויב צוערשט איז אריינגעפאלן דאָס חולין־זויערטייג און דערנאָך דאָס תרומה־זויערטייג איז דאָס טייג אסור, און א ישראל טאָר עס ניט עסן, מחמת צום לעצט איז דאָך אריינגעפאלן די תרומה און זי האָט דאָך געמאַכט, אַז דאָס טייג זאָל זויער ווערן, וְחַמְצִים, אָבער די חכמים זאָגן, אז סיי דער זויערטייג (די תרומה) איז אריינגעפאלן צווערשט און סיי צום סוף, אסר'ט ער ניט, סיידן עס איז דאָ אין אים (אין דעם תרומה־זויערטייג) גענוג כדי צו מאכן דאָס טייג זויער. די גמרא אין פסחים כ"ו זאָגט, אז די מחלוקה איז, וואָס די חכמים האַלטן, אז „זה וזה גורם מותר“, אז אויב א זאך וואָס איז מותר און א זאך וואָס איז אסור, האָבן ביידע צוזאמען גורם געווען אז דאָס טייג זאָל זויער ווערן, איז דאָס טייג מותר; און ר' אליעזר האַלט, אז „זה וזה גורם אסור“; און אביי זאָגט דאָרט אז דאָס וואָס ר' אליעזר זאָגט, אז אויב צום סוף איז אריינגעפאלן דאָס חולין־זויערטייג איז מותר, מיינט מען נאָר, ווען מען האָט פריער ארויסגענומען דאָס תרומה־זויערטייג. יב. יעזר איש הבירה איז געווען פון די תלמידים פון בית שמיאי און ער האָט געזאָגט: איך האָב געפרעגט רבן גמליאל הזקן, ווען ער איז געשטאנען אין מזרח־טויער, פון הר הבית (דעם בארג, אויף וועלכן דאָס בית המקדש איז געשטאנען), און ער האָט געזאָגט, אז עס אסר'ט קיינמאָל ניט (אויב עס זענען אריינגעפאלן אין טייג זויערטייג פון חולין און זויערטייג פון תרומה), סיידן עס איז פאראן אין אים (אין דעם תרומה־זויערטייג) גענוג כדי צו מאכן דאָס טייג זויער. דאָס הייסט, אז דער דין איז ניט ווי ר' אליעזר נאָר ווי די חכמים (פריער אין משנה י"א). איש הבירה האָט צוויי טייטשן; איינער איז, אז ער איז געווען פון אַרט „בירה“; א צווייטער איז, אז דאָס מיינט דער מאן וואָס איז געווען ממונה איבער דעם בית המקדש, מחמת דאָס בית המקדש האָט געהייסן „בירה“ (די הויפט־שטאָט), ווי די גמרא זאָגט אין יומא ב' „כל המקדש כולו

וְחַמְצוֹ, אָסוּר לְזָרִים, וּמִתֵּר לַכֹּהֲנִים.
 ר' שְׁמַעוֹן מִתֵּיר לְזָרִים וְלַכֹּהֲנִים:
 טוֹן תְּבִלִין שֶׁל תְּרוּמָה וְשֶׁל פְּלִאי
 הַכֶּרֶם שֶׁנִּפְּלוּ בַקֶּדְרָה, לֹא בָאֵלוּ
 כְּדֵי לְתַבֵּל וְלֹא בָאֵלוּ כְּדֵי לְתַבֵּל,
 וּנְצִטְרְפוּ וְתִבְּלוּ, אָסוּר לְזָרִים, וּמִתֵּר
 לַכֹּהֲנִים. ר' שְׁמַעוֹן מִתֵּיר לְזָרִים
 וְלַכֹּהֲנִים:

יג פְּלִים שֶׁשָּׂקֵן בְּשֶׁמֶן טָמֵא, וְחֹזֵר
 וְשָׂקֵן בְּשֶׁמֶן טָהוֹר, אִם שֶׁשָּׂקֵן בְּשֶׁמֶן
 טָהוֹר, וְחֹזֵר וְשָׂקֵן בְּשֶׁמֶן טָמֵא, ר'
 אֶלְעָזָר אָמַר, אַחֲרֵי הָרֵאשׁוֹן אֲנִי
 בָּא, וְחִקֵּא אַחֲרֵי הַפְּחָרוֹן: יד שְׂאֹזֵר
 שֶׁל תְּרוּמָה וְשֶׁל פְּלִאי הַכֶּרֶם שֶׁנִּפְּלוּ
 לְתוֹךְ עֶסֶה, לֹא בָּזָה כְּדֵי לְחַמְץ,
 וְלֹא בָּזָה כְּדֵי לְחַמְץ, וּנְצִטְרְפוּ

קרוי בירה". רבן גמליאל הזקן איז געווען נשיא; ער איז געווען דער זיידע פון רבן גמליאל פון יבנה, און ער האָט געלעבט לערך 20 יאָר פאר דעם חורבן פון 2טן בית המקדש.

יג. כלים, אויב מען האָט געשמירט כלים (זאכן פון לעדער, ווי שיך) מיט טמא-אייל און דערנאָך האָט מען זיי געשמירט מיט טהור-אייל, אָדער מען האָט זיי (צוטרשט) געשמירט מיט טהור-אייל, און דערנאָך האָט מען זיי געשמירט מיט טמא-אייל, זאָגט ר' אליעזר, אז מיר גייען נאָך דעם ערשטן (אייל); און די חכמים זאָגן, אז מיר גייען נאָך דעם לעצטן (אייל). דער ר"ש טייטשט די משנה, אז מען מיינט דאָס נאָכדעם ווי מען האָט די לעדערנע זאכן אויסגעשמירט מיט טמא-אייל און דאָס אייל איז גע-וואָרן איינגעזאפט, האָט מען די זאכן טובל געווען, און זיי זענען געוואָרן טהור. דער-נאָך האָט מען זיי געשמירט מיט טהור-אייל. ווען מען נוצט די זאכן קומט ארויס דאָס אייל פון אינווייניג, זאָגט ר' אליעזר אז דאָס אייל, וואָס קומט ארויס איז דאָס ערשטע אייל, דאָס טמא-אייל, און דעריבער זענען די זאכן טמא, אָבער די חכמים זאָגן, אז דאָס אייל, וואָס קומט ארויס, איז דאָס לעצטע אייל, דאָס טהור-אייל, און די זאכן זענען טהור.

יד. שאור של תרומה, אויב זויערטייג פון תרומה און זויערטייג פון וויינגארטן-כלאים זענען אריינגעפאלן אין א טייג, ניט אין דעם (זויערטייג פון תרומה) איז פאראן גענוג כדי צו מאכן דאָס טייג זויער, און ניט אין דעם (זויערטייג פון כלאים) איז פאראן גענוג צו מאכן דאָס טייג זויער, און זיי האָבן זיך צונויפגענומען און צוזאמען זויער געמאכט דאָס טייג, איז אסור צו זרים און מותר צו כהנים. „זרים“ מיינט ישראלים און לויים, וואָס טאָרן ניט עסן קיין תרומה. די משנה זאָגט, אז די צוויי זויערטייגן ווערן צונויפגענומען; און ווייל א ישראל טאָר ניט עסן קיין תרומה און ער טאָר אויך ניט עסן קיין כלאים, טאָר ער ממילא ניט עסן דאָס טייג, אָבער כהנים מעגן דאָס טייג יאָ עסן, ווייל כאָטש ס'איז אויך פאראן כלאים-זויערטייג, אָבער אין דעם כלאים איז דאָך ניט גענוג געווען זויער צו מאכן דאָס טייג, און עס האָט דאָך זויער געמאכט נאָר צוזאמען מיט דער תרומה, און די תרומה מעגן דאָך כהנים עסן. ר' שמעון איז מִתֵּיר (צו עסן דאָס טייג) סיי פאר זרים און סיי פאר כהנים. ר' שמעון האַלט ווי זיין שיטה פריער אין משנה י', אז „צוויי נעמען“, צוויי איסורים ווערן ניט צונויפגענומען.

טו. תבלין, געווירצן פון תרומה און פון וויינגארטן-כלאים וואָס זענען אריינגעפאלן אין א טאָפּ (מיט געקעכט), און ניט אין די (תרומה-געווירצן) איז פאראן גענוג צו באַווירצן (דאָס געקעכט) און ניט אין די (געווירצן פון כלאים) איז פאראן גענוג צו באַווירצן, און זיי האָבן צוזאמען יאָ באַווירצט, איז (דאָס געקעכט) אסור צו זרים און מותר צו כהנים; ר' שמעון איז מִתֵּיר צו זרים און צו כהנים. דאָס איז דערזעלבער דין וואָס די פריערדיקע משנה י"ד, נאָר דאָרט איז געווען וועגן „שאור“, זויערטייג, און דאָ איז וועגן „תבלין“, געווירצן.

מִזֶּן חֲתִיכָה שֶׁל קִדְשֵׁי
 קִדְשִׁים, שֶׁל פְּגוּל, וְשֶׁל נוֹתֵר,
 שֶׁנִּתְבַּשְׁלוּ עִם הַחֲתִיכוֹת, אֲסוּר
 לִזְרִים, וּמִתֵּר לְכֹהֲנִים. ר' שִׁמְעוֹן
 מִתֵּר לְזָרִים וְלְכֹהֲנִים: יֵן בֶּשֶׁר
 קִדְשֵׁי קִדְשִׁים, וּבֶשֶׁר קִדְשִׁים קָלִים,
 שֶׁנִּתְבַּשְׁלוּ עִם בֶּשֶׁר הַתְּאֵנָה, אֲסוּר
 לְטַמְאִים וּמִתֵּר לְטָהוֹרִים:

ט"ז. חתיכה, אויב א שטיק (פלייש) פון קדשי קדשים (דאס זענען קרבנות, וואס זייער פלייש מעגן עסן נור כהנים). און א שטיק פלייש פון פיגול אדער נותר (דאס טארן אויך כהנים ניט עסן) זענען געקאכט געווארן צוזאמען מיט שטיקער פלייש (גע- וויינטליכע פלייש, וואס אויך א ישראל מעג עסן) איז דאס גאנצע געקעכץ אסור צו זרים (ניט-כהנים) און מותר צו כהנים. קדשי קדשים, „הייליקסטע קרבנות“, הייסן אזעלכע קרבנות ווי חטאת, אשם, און זייער פלייש מעגן עסן נור כהנים; ישראלים טארן זייער פלייש ניט עסן, „פיגול“ הייסט דאס פלייש פון א קרבן, וואס בשעת דער כהן האט אים מקריב געווען האט ער געהאט א שלעכטע מחשבה, ער האט אין זינען געהאט, אז ער זאל עסן דאס פלייש נאך דער דערלויבטער צייט; למשל, קדשי קדשים מעג מען דאס פלייש עסן נור א טאג און א נאכט נאכן מקריב זיין, און ער, דער כהן, האט אין זינען געהאט, אז ער זאל עסן דעם צווייטן טאג, ווען מען טאר שוין ניט, „נותר“ הייסט דאס פלייש, וואס בלייבט איבער נאך דער צייט; למשל ביי קדשי קדשים, אויב דאס פלייש איז געבליבן אויפן צווייטן טאג הייסט עס „נותר“ (איבערגעבליבן). סיי פיגול און סיי נותר טארן אויך כהנים ניט עסן. זאגט די משנה, אז אויב מען האט געקאכט א סך שטיקער געוויינטליך פלייש, וואס סיי ישראלים און סיי כהנים מעגן עסן, און צוזאמען מיט זיי זענען געווען איין שטיק פלייש פון קדשי קדשים און איין שטיק פלייש פון פיגול אדער נותר, און די געוויינטליכע שטיקער פלייש זענען געווען נאך אזוי פיל, אז זיי קאנען מבטל זיין נור איין שטיק פלייש, אדער דעם קדשי קדשים אדער דעם פיגול (צי דעם נותר), אבער ביידע שטיקער פלייש צוזאמען קא- נען זיי ניט מבטל זיין, איז דאס גאנצע געקעכץ אסור פאר ישראלים. מחמת פאר זיי זענען דאך ביידע שטיקער פלייש (די קדשי קדשים און דער פיגול צי נותר) אסור, און דעריבער ווערן זיי גערעכנט צוזאמען. אבער כהנים מעגן עסן, ווייל פאר כהנים איז דאך אסור בלויז דער פיגול (אדער דער נותר) און אין די אנדערע שטיקער פלייש איז פאראן גענוג מבטל צו זיין דעם פיגול (אדער דעם נותר). ר' שמעון איז מתיר סיי צו זרים (ניט כהנים) און סיי צו כהנים. ר' שמעון גייט לויט זיין שיטה פריער אין משנה ט"ו, אז צוויי באזונדערע איסורים (קדשי קדשים פאר ישראלים און פיגול) ווערן ניט גערעכנט צוזאמען.

יז. בשר, פלייש פון קדשי קדשים און פלייש פון קדשים קלים („לייכטע קרבנות“, ווי שלמים, דאס פלייש פון קדשים קלים מעג אויך א ישראל עסן) וואס זע- נען געקאכט געווארן מיט פלייש פון חולין (געוויינטלעך פלייש, „בשר תאוה“), איז דאס געקעכץ אסור צו טמאים און מותר צו טהורים. קדשי קדשים מעגן עסן נור כהנים; קדשים קלים מעגן עסן אויך ישראלים. אבער די דאזיקע ביידע קרבנות- פליישן מעגן עסן נור מענטשן וועלכע זענען טהור; דאזעגן מענטשן וועלכע זענען געווארן טמא, טמאים, טארן זיי ניט עסן, „בשר תאוה“ הייסט געוויינטליך פלייש, פון חולין, ניט פון קרבנות (וועגן ווארט „בשר תאוה“ זע פריער אין מסכתא מעשר שני פרק א' משנה ד'), און דאס מעגן עסן אלע, אויך ישראלים אפילו זיי זענען טמא. זאגט דא די משנה, אז אויב איין שטיקל פלייש פון קדשי קדשים און איין שטיקל פלייש פון קדשים קלים האבן זיך אויסגעמישט מיט געוויינטלעך פלייש און דאס גע- וויינטליכע פלייש איז פאראן נאך אזוי פיל, אז עס קאן מבטל זיין נור איינעם פון די קרבנות-שטיקלעך, אבער ניט ביידע, ווערן ביידע שטיקלעך פלייש, פון קדשי קדשים און פון קדשים קלים, צוזאמענגערעכנט, אז דאס געקעכץ זאלן ניט טארן עסן טמאים.

פרק ג.

א בְּגָד שֶׁצָבְעוּ בְּקַלְפֵי עֵרְלָה, יְדַלֵּק, נִתְעַרֵב בְּאַחֲרִים, כָּלֵם יְדַלֵּקוּ, דָּר מֵאִיר. וְחֻמָּא יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאֲתָיִם. ב הַצֹּבֵעַ מֵלֹא הִסִּיט בְּקַלְפֵי עֵרְלָה וְאָרְגוּ בְּבֶגֶד וְאִין יְדוּעַ אֵיזָה הוּא, ר' מֵאִיר אֹמֵר, יְדַלֵּק הַבֶּגֶד, וְחֻמָּא יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאֲתָיִם; ג הָאוֹרֵג מֵלֹא הִסִּיט מִצְמָר הַפְּכוּר בְּבֶגֶד, יְדַלֵּק הַבֶּגֶד, וּמִשְׁעַר הַגְּזִיר, וּמִפְטָר חֲמוּר

דא איז אויך ר' שמעון מודה, ווייל דער איסור פאר טמאים צו עסן קדשי קדשים און קדשים קלים איז דער זעלבער איסור, דערזעלבער נאָמען „קרבנות“.

פרק ג.

א. בגד, א קלייד, וואָס מען האָט געפארבט מיט שאַלעכץ פון ערלה- (פרוכטן) זאָל מען פאַרברענען. עס איז פאַראַן שאַלעכץ פון פרוכטן, פון וועלכע מען באַקומט ארויס פאַרב־מאַטעריאַלן, ווי שאַלעכץ פון ניס און מילגרוימען. זאָגט דאָ די משנה, אַז אויך פון די שאַלעכץ פון ערלה־פרוכטן טאָר מען ניט הנאה האָבן, און אויב מען האָט מיט זייער פאַרב געפארבט א קלייד, דאַרף מען דאָס קלייד פאַרברענען. נחערב, אויב דאָס קלייד האָט זיך אויסגעמישט מיט אנדערע קליידער (און מען דערקענט ניט וועל־כעס איז דאָס געפארבטע מיט ערלה), זאָל מען אלע (קליידער) פאַרברענען, אזוי זאָגט ר' מאיר. ווייל ר' מאיר האלט, אַז ביי קליידער איז יעדעס קלייד באזונדער א חשובע זאַך, און ביים פאַרקויפן קליידער ציילט מען וויפיל קליידער עס איז פאַראַן (שדרכו למנות), און דעריבער ווערט עס ניט בטל. וחכמים, אָבער די חכמים זאָגן, אַז עס ווערט בטל אין צוויי הונדערט־און־איינס. אויב דאָס קלייד האָט זיך אויסגעמישט צווישן אנדערע 200 כשרע קליידער, און צוזאַמען זענען זיי 201 קליידער, ווערט דאָס ערלה־קלייד יאָ בטל, און מען מעג אלע נוצן. די יסוד־מחלוקה צווישן ר' מאיר און די חכמים געפינט זיך ווייטער אין משנה ו' און ז'.

ב. הצובע, אַז איינער פאַרבט מיט ערלה־שאַלעכץ (א שטיקל פאַדעם) וואָס איז אזוי לאנג ווי די ברייט פון א „סיט“ (דאָס איז די ברייט צווישן דעם צווייטן פינגער און דעם דריטן פינגער פון א מענטש'ס האַנד, און די צוויי פינגער זענען אָפּגעצויגן איינער פון צווייטן), און ער האָט עס אריינגעוועבט אין א קלייד און מען ווייסט ניט וועלכעס עס איז (וואָסער שטיקל עס איז אין קלייד), זאָגט ר' מאיר, אַז מען זאָל דאָס קלייד פאַרברענען; און די חכמים זאָגן, אַז עס ווערט בטל און צוויי הונדערט און איינס. ר' מאיר האלט, אַז א שטיקל פאַדעם וואָס איז אזוי לאנג ווי די ברייט פון א „סיט“, איז א חשובע זאַך און ווערט ניט בטל. און די חכמים זאָגן, אַז אויב אין קלייד זענען פאַראַן 200 אנדערע כשר'ע פעדים און צוזאַמען מיט דעם ערלה־פאַדים 201, ווערט דער ערלה־פאַדים בטל.

ג. האורג, אויב איינער וועבט־אריין (א פאַדעם) די ברייט פון א סיט פון וואָל פון א בכור אין א קלייד אריין, זאָל מען דאָס קלייד פאַרברענען. א בכור הייסט דאָס ערשטע געבוירענע קינד פון א כשרער בהמה, און עס איז הייליג, און מען דאַרף עס געבן דעם כהן, און אויב עס איז גאַנץ דאַרף עס דער כהן מקריב זיין, און אויב עס האָט אַ מום, מעג מען עס שעכטן אומעטום און יעדער מעג עסן דאָס פלייש. די תורה (דברים ט"ו) זאָגט אָן לאַ תגוז בכור צאַנך, אַז מען טאָר ניט אָפּשערן די וואָל פון אַ בכור. אויב מען האָט אָפּגעשוירן די וואָל טאָר מען פון איר קיין הנאה ניט האָבן. זאָגט די משנה, אַז אויב מען האָט פון דער בכור־וואָל אריינגעוועבט אין א קלייד א פאַדעם אזוי גרויס ווי די ברייט פון א „סיט“, זאָל מען דאָס קלייד פאַרברענען, און עס ווערט ניט בטל. דער ברטנורא זאָגט, אַז דאָ מיינט מען וואָל פון א בכור א בעל מום,

בשק, ידלק השק, ובמוקדשין, ומקדשין קל שהן: ר תבשיל שבשלו בקליפי ערלה, ידלק, נתערב באחרים, יעלה באחד ומאתים; ה תנור שהפיקודו בקליפי ערלה

ואפה בו את הפת, תדלק הפת, נתערכה באחרות, תעלה באחד ומאתים; ו מי שהיו לו חבילי תלתן של פלאי הפרם, ידלקו, נתערבו באחרים, כלם ידלקו ד"ר מאיר.

ווייל פון א בכור א גאנצן (א תם), וואס מען דארף מקריב זיין א טייל פון אים, איז ער דאך קדשים, איז אפילו דער פאדעם איז ניט געווען אזוי גרויס ווי די ברייט פון א „סיט“ ווערט ער אויך ניט בטל, ווי מיר וועלן באַלד לערנען אין דער משנה, ומשער הנזיר, און אויב מ'האט איינגעוועבט (א פאָדעם די ברייט פון אַ סיט) פון די האָר פון אַ נזיר אָדער פון אַ פטר חמור (א אייל־בכור, נאָכן אָפּהאַקן אים דעם קאָפּ) אין אַ זאַק (שק) זאָל מען דעם זאַק פאַרברענען. „שק“ ווערט אין דער משנה און גמרא אָנגערופֿן אַ קלייד, וואָס איז געמאַכט פון האָר. דער דין איז, אז ווען אַ מענטש טוט אַ נדר צו זיין אַ נזיר, טאָר ער 30 טעג ניט אָפּשערן זיך, און פון זיינע האָר טאָר מען ניט קיין הנאה האָבן. אויך איז דער דין, אז דאָס ערשטע קינד, וואָס ווערט געבוירן ביי אַן אייזל, „פטר חמור“, („פטר“, די „עפּנונג“, דאָס ערשטע) דארף מען אויסלייזן מיט אַ שעפּסל און געבן דאָס שעפּסל דעם כּהן; און אויב מען לייזט עס ניט אויס, דאַרף מען דאָס אייזעלע אָפּהאַקן דעם קאָפּ. פון דעם אייזעלע, נאָכדעם ווי מען האָט עס אָפּגעזעצט דעם קאָפּ, טאָר מען ניט קיין הנאה האָבן. זאָגט די משנה, אז מען האָט איינגעזעצט דעם קאָפּ, פון די האָר פון אַ נזיר אָדער פון אַ פטר חמור אין אַ זאַק זאָל מען דעם זאַק פאַרברענען. ובמוקדשין, און הייליקע זאַכן אסרן אפילו מיט זייער קלענסטן טייל (כל שהו). אויב אַ זאָך, וואָס מען האָט מקדיש געווען צום בית המקדש, האָט זיך אויסגעמישט מיט אַנ־דערע זאַכן, ווערט די הקדש־זאָך ניט בטל, אפילו עס האָט זיך אויסגעמישט אין הקדש זאך צווישן טויזענטער, און אפילו קלענער פון אַ סיט.

ד. תבשיל, געקעכט, וואס מען האָט געקאָכט מיט שאַלעכץ פון ערלה (מען האָט איינגעהייצט די קיך מיט שאַלעכץ פון ערלה־פּרוכטן און דערויף געקאָכט אַ געקעכץ), זאָל מען עס פאַרברענען. כאַטש אין געקעכץ זעלבסט איז דאָך ניטאָ קיין ערלה, אָבער ווייל עס איז געקאָכט געוואָרן אויף פייער פון ערלה־שאַלעכץ הייסט עס הנאה געהאַט פון ערלה, נחערב, אויב דאָס געקעכץ האָט זיך אויסגעמישט מיט אַנדערע געקעכצן ווערט עס בטל אין צוויי הונדערט־און־איינס, אפילו ר' מאיר, וועלכער האַלט פריער אין די משנות א' און ב' אז עס ווערט ניט בטל, איז דאָ מודה, אז עס ווערט בטל, ווייל געקעכץ איז ניט קיין חשוב'ע זאך.

ה. תנור, אויב מען האָט איינגעהייצט אַן אויוון מיט שאַלעכץ פון ערלה־פּרוכטן און מען האָט אין אים געבאַקן ברויט, זאָל מען דאָס ברויט פאַרברענען; אויב (דאָס ברויט) האָט זיך אויסגעמישט מיט אַנדערע (ברויט) ווערט עס בטל אין צוויי הונדערט־און־איינס. די גמרא פּסחים כ"ז זאָגט, אז מען דארף דאָס ברויט פאַרברענען נור ווען דאָס ברויט האָט זיך געבאַקן ווען דאָס פייער האָט געברענט; אָבער אויב דאָס פייער האָט שוין ניט געברענט, און דאָס ברויט האָט זיך געבאַקן פון דער היץ, מעג עס עסן.

ו. מי שהיו, אַז איינער האָט געהאַט בינטלעך גריכישע היי פון וויינגאַרט־כלאים (די גריכישע היי זענען געוואקסן אין אַ וויינגאַרטן, און פון וויינגאַרט־כלאים טאָר מען ניט האָבן קיין הנאה), זאָל מען זיי פאַרברענען; אויב זיי האָבן זיך אויסגעמישט מיט אַנדערע (כשרע בינטלעך גריכישע היי און מען דערקענט ניט דאָס כלאים־בינטל) זאָל מען אלע פאַרברענען, אזוי זאָגט ר' מאיר; אָבער די חכמים זאָגן, אז עס ווערט

רבי עקיבא אומר, אף כפרות של בעל הבית הראוי לערלה, ערלה, לכלאי הקרם, פלאי הקרם; ח כיצד? נתפצעו האגוזים, נתפרדו הרמונים, נתפתחו התבניות, נתחתכו הדלועים, נתפרסו הכפרות, יעלו באחד ומאתים: ט ספק ערלה,

וחב' איעלו באחד ומאתים: ז שהיה רבי מאיר אומר, את שדרכו למנות מקדש, וחב' אינו מקדש אלא ששה דברים בלבד, ור' עקיבא אומר, שבקה, ואלו הם, אגוזי פרך, ורמוני בדין, וחביות סתומות, וחולפות תרדין, וקלסי כרוב, ודלעת יונית.

בטל אין צווי הונדערט-און-אינס. דער ירושלמי זאגט, אז מיט „חבילה“ מיינט מען דא א גרויסן בונט, וואס האט פינף און צוואנציג היי-שטעקלאך, און דער שטייגער איז, אז אזעלכע בינטלעך פארקויפט מען ניט אויף דער וואג נאר אויף דער צאל, מען ציילט אפ וויפיל בינטלעך עס איז פאראן. די משנה וועט באלד זאגן, אין וואס עס באשטייט די מחלוקה צווישן ר' מאיר און די חכמים.

ז. שהיה, ווייל ר' מאיר זאגט, אז דאס וואס איז דער שטייגער צו ציילן אסר'ט. לויט ר' מאיר קאן ניט בטל ווערן א זאך, וואס עס איז דער שטייגער אז מען ציילט עס. דאס ווארט „מקדש“, „אסרין“, ווערט באנוצט אין דער משנה א סך מאל ביי ווייניג גארטן-כלאים צוליב דעם פסוק אין חומש דברים כ"ב, „פן תקדש המלאה“. וחכמים, אבער די חכמים זאגן, אז עס אסרן (און ווערן ניט בטל) נאר זעקס זאכן, און ר' עקיבא זאגט, אז זיבן זאכן, און דאס זיינען זיי: אגוזי פרך, ניס פון ארט פרך, רימוני בדין, מילגרוימען פון ארט בדין, וחביות סתומות, און פארמאכטע פעסער וויין, וחולפות תרדין, און די וויינע בענטער פון מאנגאלד, וקולסי כרוב, און שטענגלעך פון טייערן קרויט, ודלעת היונית, גריכישער קירביס; ר' עקיבא זאגט, אז אויך לאבנס-ברויט פון א בעל הבית. די דאזיקע זעקס זאכן, און לויט ר' עקיבא זיבן זאכן (מחמת ער לייגט צו אויך „די לאבנס-ברויט פון א בעל הבית“) זענען חשוב און דעריבער ווערן זיי ניט בטל. לויט טייל מיינט מען „אגוזי פרך“ קאקוס-ניס, „קולסי“ זאל זיין פון לאטיינישן ווארט „קאוליס“, „שטענגלעך“, „ככרות של בעל הבית“ מיינט מען לאבנס-ברויט, וואס א בעל הבית באקט פאר זיך, און זיי זענען גרויסע, און דעריבער זענען זיי חשוב; אבער די ברייטלעך פון א בעקער זענען קליינע און ניט חשוב. הראוי, וואס (פון די דאזיקע זיבן זאכן) עס קאן זיין ערלה, מיינט מען דערמיט ערלה, און וואס עס קאן זיין וויינגארטן-כלאים מיינט מען וויינגארטן-כלאים. למשל ניס, מיל-גרוימען און וויין קאנען זיין פון ערלה; אבער מאנגאלד (אזא גרינס) צי קרויט, צי קירביס (דיניע), צי ברייטלעך קאנען ניט זיין קיין ערלה, מחמת ערלה איז דאך נור פון פרוכטן-ביימער, דעריבער מיינט מען מיט זיי וויינגארטן-כלאים, ווייל אויב מען פלאנצט זיי אין א וויינגארטן זענען זיי וויינגארטן-כלאים.

ח. כיצד, ווי אזוי? ווי אזוי ווערן אויך די דאזיקע זיבן זאכן פון ערלה צי פון כלאים בטל, אויב זיי מישן זיך אויס מיט אנדערע כשרע זאכן? נתפצעו האגוזים, אויב די ניס זענען געווארן צעשפאלטן, די מילגרוימען צעטיילט (יעדער מילגרויס איז גער-ווארן צעטיילט אויף באזונדערע טיילן), די פעסער געעפנט, די קירביסן צעשניטן, די לאבנס-ברייטלעך צעבראכן אויף שטיקער (פרוסות, שטיקער, „נתפרסו“ צעבראכן אויף שטיקער), ווערן זיי בטל אין צוויי הונדערט-און-אינס. מחמת קוים זענען זיי ניט גאנצע, זענען זיי ניט מער חשוב און זיי האבן דעם דין ווי אלע אנדערע זאכן פון ערלה צי כלאי הכרם און ווערן בטל אויב זיי מישן זיך אויס מיט 200 כשרע זאכן, אזוי אז זיי זאלן זיין צוזאמען מיט די כשרע צוויי הונדערט-און-אינס.

ט. ספק ערלה, פרוכטן, וואס מען איז אין ספק צי זיי זענען ערלה (א גוי האט א גארטן מיט יונגע ערלה-ביימער און אלטע ביימער און ער פארקויפט פרוכטן און

יִוֹד וְלֹקֵט, וּבְלִבְדָּ שְׁלֵא יִלְקוּט
בְּיָד. הַחֹדֶשׁ אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה בְּבֵל
מְקוֹם, וְהַעֲרָלָה הַלְּבָבָה, וְהַפְּלִאִים
מִדְּבַרֵי סוֹפְרִים: סליק מסכת ערלה

בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲסוּר, וּבְסוּרְיָא מְתָר.
וּבְחוּצָה לְאֶרֶץ, יוֹדֵד וְלֹקֵט, וּבְלִבְדָּ
שְׁלֵא יִרְאֵנוּ לֹקֵט, כְּרָם נְטוּעַ יִרְק,
וְיִרְק נִמְכָּר חוּצָה לוֹ, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
אֲסוּר, וּבְסוּרְיָא מְתָר, וּבְחוּצָה לְאֶרֶץ

מען ווייסט ניט צי דאס זענען פון די ערלה צי פון די כשרע, איז אין ארץ ישראל אסור. ווייל אין ארץ ישראל איז דאך ערלה אסור פון דער תורה, מדאורייתא און ביי א ספק אין א זאך וואס איז אסור מדאורייתא גייט מען לחומרא און מען אסר'ט. ובסוריא אבער אין סוריא איז מותר. מיר האבן פריער אין מסכתא חלה פרק ד משנה ז' געזאגט אז סוריא איז דאס לאנד צו צפון פון ארץ ישראל, וואס ווערט ניט באטראכט ווי דאס ריכטיקע ארץ ישראל. עס האט נור געוויסע דינים פון ארץ ישראל, אבער שטארק מחמיר ביי זיי איז מען ניט, און מחמת דעם, אויב די ערלה איז א ספק מעג מען אין סוריא עסן. ובחוצה לארץ, אבער אין חוץ לארץ (אין די לענדער אויסער ארץ ישראל און אויסער סוריא) מעג מען אראפגיין (צום גוי אין גארטן) און קויפן אבער ער זאל אים ניט זען אפרייסן. די מפרשים טייטשן, אז מען מעג קויפן ווען עס איז פאראן כאטש דער קלענסטער ספק, אז זיי זענען ניט פון ערלה. כרם נטוע ירק, אויב א ווייניג גארטן איז פארפלאנצט מיט גרינס (און דאס איז דאך וויינגארטן-כלאים און מען טאר עס ניט נוצן) און אין דרויסן פון וויינגארטן פארקויפט מען גרינס, איז עס אין ארץ ישראל אסור. ווייל עס קאן דאך זיין, אז דאס גרינס איז פון דעם וויינגארטן און עס איז כלאים, און ספק איז דאך אסור. ובסוריא, און אין סוריא מעג מען, ווייל ספק כלאים אין סוריא איז מותר, פונקט ווי עס איז מותר ספק פון ערלה, ובחוצה לארץ, און אין חוץ לארץ מעג מען אראפגיין (אין וויינגארטן) און אפרייסן (גרינס) אבער ער זאל ניט אפרייסן מיט דער האַנד. די מפרשים טייטשן, אז דער ייד מעג קויפן ביים גוי אפילו ער זעט ווי דער גוי רייסט אפ דאס גרינס, און עס איז זיכער כלאים; אבער דער ייד טאר אליין ניט אפרייסן, ווייל מען האט מורא, טאמער וועט ער מיינען, אז מען מעג פארזייען גרינס אין א וויינגארטן. החדש, נייע תבואה איז דורך דער תורה אסור אין יעדן אָרט. „חדש“ הייסט נייע תבואה, וואס מען האט אפגעשניטן איידער מען האט מקריב געווען דעם עומר אין בית המקדש דעם 16טן טאג אין ניסן (וועגן „חדש“ האבן מיר געגעבן פריער אין מסכתא חלה פרק א' משנה א'); און ווען עס איז ניטא קיין בית המקדש איז חדש אסור ביז דער ענדע פון 16טן טאג אין ניסן. זאגט די משנה, אז חדש איז אסור דורך דער תורה, מדאורייתא, אומעטום, אפילו אין חוץ לארץ, והערלה הלכה, און ערלה (איז אסור אין חוץ לארץ) וויל עס איז א הלכה. עס איז א הלכה למשל מסיני, אז אויך אין חוץ לארץ טאר מען ניט עסן קיין ערלה; און דיועלבע הלכה למשה מסיני זאגט אויך, אז ספק פון ערלה איז מותר אין חוץ לארץ. והכלאים, און כלאים (וויינגארטן-כלאים) איז (אסור אין חוץ לארץ) נאָר צוליב די ווערטער פון די סופרים. דאס הייסט, אז עס איז נור מדרבנן, ווייל די חכמים האבן גוזר געווען אז מען זאל אין חוץ לארץ ניט עסן וויינגארטן-כלאים. „סופרים“ האבן געהייסן די חכמים אין דער צייט פון עזרא הסופר און אנהויב פון דער צייט פון צווייטן בית המקדש, און זיי זענען געווען די „אנשי כנסת הגדולה“, און זיי האבן גוזר געווען א סך זאכן.

סליק מסכת ערלה — געענדיקט די מסכתא ערלה.

מסכת בכורים

דאס וואָרט „בכורים“ איז דער טייטש די „ערשטע צייטיק-געוואָרענע“ פרוכטן. די משנה וועט לערנען, פון וועלכע תבואה און פרוכטן מען דארף ברענגען בכורים. די תורה זאגט אין דברים כ"ו, אז די ערשטע פרוכטן, די בכורים, זאל מען אריינ-לייגן אין א קויש און אוועקטראָגן אין בית המקדש (צום אָרט וואָס גאָט וועט אויס-

פרק א.

א יש מביאין בקורים וקורין, מביאין ולא קורין, ויש שאינן מביאין. אלו שאינן מביאין, הנוטע לתוך שלו והבריך לתוך שלו ודרך הנהיך ודרך הרבים באמצע, הרי זה אינו מביא. ר' יהודה אומר כזה מביא: ב מאיזה טעם

וויילן) און ברענגן צום כהן און דארט ליינען די פרשה פון בכורים, וואס הייבט זיך אן פון פסוק ג' „הגדתי היום“ און ענדיקט זיך אין פסוק י' מיט די ווערטער „אשר נתתה לי ה'“ (רמבם „יד החזקה“ פרק ג' הלכה י'). די בכורים האָט מען געגעבן דעם כהן, און נאָר א כהן האָט זיי געמעגט עסן. די משנה אין מסכתא בכורים לערנט די דינים וועגן בכורים. אין פרק ג' ווערט דערציילט, ווי אזוי מען האָט געבראכט קיין ירושלים די בכורים פון די פארשידענע ערטער אין ארץ ישראל.

פרק א.

א. יש מביאין, עס זענען פאראן אזעלכע וועלכע ברענגן בכורים און ליינען (די פרשה פון בכורים); וועלכע ברענגן און ליינען ניט; און עס זענען פאראן וועלכע ברענגן ניט. פאראן אזעלכע וועלכע זענען מחויב צו ברענגן די בכורים אין בית המקדש און דארט ליינען די פרשה אין חומש דברים כ"ו; עס זענען פאראן אזעלכע, וואָס כאָטש זיי דארפן ברענגן די בכורים אין בית המקדש, אָבער זיי טאָרן ניט ליינען די פרשה; און עס זענען פאראן אזעלכע, וואָס כאָטש זיי נעמען אראָפּ ערשטע פרוכטן, טאָרן זיי ניט ברענגן קיין בכורים. און די משנה רעכנט באלד אויס די אלע דריי סאָרטן מענטשן. אלו, די דאָזיקע זענען וועלכע ברענגן ניט; אויב איינער פלאנצט (א בוים) ביי זיך און איז מבריק (א צווייג פון בוים) אין אן אָרט, וואָס געהערט צו אן אנדערן פריואטן מענטש, אָדער וואָס געהערט צו אלע מענטשן. מיר האָבן געגעבן פריער אין מסכתא ערלה פרק א' משנה א', אז „הבריך“, „מבריק זיין“ מיינט, ווען מען בייגט איין א צווייג פון א בוים צו דער ערד, און מען פארשייט מיט ערד דעם צווייג און מען ציט אים אונטער דער ערד ביז דער שפיץ פון צווייג קומט ארויס אין אן אנדער אָרט, און דאָרט וואקסט ארויס א נייער בוים. דאָס ווערט געטאָן דער עיקר מיט די לאנגע, דינע צווייגן פון וויינשטאָקן, וועלכע מען קאָן ציען ווייט אוועק. זאָגט די משנה אז איינער נער האָט געצויגן אזא צווייג אריין אין דעם פעלד פון אן אנדערן פריואטן מענטשן, אָדער אין אן אָרט וואָס געהערט צו דער עפענטליכקייט, צום רבים, צו אלע מענטשן, קאָן ער ניט ברענגן פון די פרוכטן פון דעם צווייג קיין בכורים, ווייל דער צווייג ציט די יניקה פאר די פרוכטן ניט פון פעלד וואָס געהערט צום ברענגער פון די בכורים, וכן, און דאָס זעלבע איז ווען איינער איז מבריק (א צווייג פון א בוים וואָס שטייט אין אן אָרט פון אן אנדערן פריואטן מענטש אָדער פון אלע מענטשן), אריין צו אן אָרט, וואָס געהערט צו אים, אָדער אויב איינער פלאנצט א בוים ביי זיך און איז מבריק (א צווייג פון דעם בוים) אויך צו זיך אָבער ער ציט אדורך (די צווייג) אין דערמיט, דורך א וועג פון א (פרעמדן) מענטש אָדער דורך א עפנטליכן וועג, ברענגט ער ניט (קיין בכורים). אויך אין די דאָזיקע פאלן דארף מען ניט ברענגן קיין בכורים, ווייל די צווייג ציט די יניקה אויך פון פרעמדער ערד. ר' יהודה זאָגט, אז אזוי ווי דער דאָר זימער דארף יאָ ברענגן, די מפרשים טייטשן, אז ר' יהודה מיינט, אז אויב איינער איז מבריק פון זיין אייגענעם גאָרטן אריין אין זיין אנדערן גאָרטן און די צווייג ציט זיך אונטער דער ערד פון א וועג וואָס געהערט צו א סך מענטשן (דרך הרבים), דארף ער יאָ ברענגן בכורים, ווייל א פריואטער מענטש מעג מאַכן אונטער דער ערד פון א רשות

אינו מביא? משום שנאמר ראשית בכורי אדמתך, עד שיהיו כל הגדולין מאדמתך. האריסין, והחכורות, הסקריקון והגולן, אין מביאין מאותו הפעם. משום שנאמר ראשית בכורי

הרבים א לאך כדי דורכציען א צווייג צו זיך אין גארטן און דעריבער הייסט עס ווי עס איז זיין ערד.

ב. מאיזה טעם, צוליב וואסער טעם דארף מען ניט ברענגן? פארוואס דארפן ניט ברענגן די, וואס די משנה האט פריער אויסגערעכנט? משום, ווייל עס ווערט געזאגט (שמות כ"ג), „ראשית בכורי אדמתך“, „די ערשטע פון די ערשט-צייטיקע (פרוכטן) פון דיין פעלד“, נאך ווען אלע וואקסונגען זענען פון דיין פעלד. דאס הייסט, אז דאס גאנצע וואקסן פון די פרוכטן זאל ציען די יניקה פון דעם פעלד פון בעל הבית, וועל-כער ברענגט די בכורים. אבער אויב א טייל יניקה קומט פון א פרעמד פעלד, דארף מען שוין ניט ברענגן. האריסין, די וואס דינגן פרעמדע פעלדער (און צאלן די בעלי הבתים א העלפט צו א דריטל פון דער פרוכט), והחכורות, די וואס דינגן פרעמדע פעלדער (און צאלן די בעלי הבית א באשטימטע צאל פרוכטן), והסקריקון, די וואס האבן מיט גוואלט צוגענומען פעלדער ביי מענטשן, והגולן, דער וואס האט צוגעגולט א פרעמד פעלד, ברענגן ניט קיין בכורים צוליב דעמעלבו טעם, ווייל עס ווערט גע-זאגט „ראשית בכורי אדמתך“. „סקריקון“ האבן אין ירושלים אין דער צייט פון חורבן פון 2טן בית המקדש אין דער מלחמה קייגן די רוימער, געהייסן די מענטשן וועלכע האבן געטראגן קורצע שווערדלעך („סיקא“ הייסט אין לאטיין א קורץ שווערדל, און „סיקאריוס“ א געהיימער מערדער), און זיי פלעגן טויטן מענטשן, וואס האבען געוואלט שלום מאכן מיט די רוימער. פון דעמאלס אן איז געווארן „סקריקון“ דער נאמען אויך פאר מענטשן, וואס נעמען צו מיט געוואלט פעלדער פון אנדערע מענטשן און צווינגן זיי אונטערצושרייבן א פאפיר, אז זיי האבן אוועקגעגעבן דאס פעלד. „גולן“ הייסט דער וואס נעמט סתם צו א פרעמדנס פעלד. די אלע אויסגערעכנטע אין דער משנה קאנען ניט ברענגן קיין בכורים, ווייל עס איז ניט „אדמתך“, די פעל-דער זענען ניט זייערע.

ג. אין מביאין, מען טארניט ברענגן ביכורים (פון קיין אנדערע פרוכטן) א חוץ פון די זיבן מינים, דאס זענען די 7 געוויקסן, מיט וועלכע די תורה לויבט ארץ ישראל אין חומש דברים ח': וייץ, גערשטן, וויינטרויבן, פייגן, מילגריומען, איילבירטן און טייטלן („דבש“, האָניק אין חומש, מיינט טייטלן-האָניק). נאָר פון זיי קאָן מען ברענגן בכורים. לא מתמרים, מען זאל ניט (ברענגן בכורים) פון טייטלן וואס וואקסן אין די בערג, און ניט פון (די אנדערע) פרוכטן, וואס וואקסן אין טאלן, און ניט פון אייל-איילבירטן וועלכע זענען ניט פון די בעסטע. בכורים דארף מען ברענגן נאָר פון די בעסטע פרוכטן, און דעריבער זאל מען ניט ברענגן טייטלן וואס וואקסן אין די בערג און אויך ניט פרוכטן פון טאל, ווייל זיי געהערן צו די ערגערע סארטן, אויך זאל מען ניט ברענגן פון די שלעכטע איילבירטן. „זית שמן“ מיינט מען איילבירטן, וואס זענען באשטימט צו מאכן פון זיי אייל, און ניט צום עסן. דער ירושלמי זאגט, אז ברענגן דארף מען די איילבירטן „אגורי“, וואס ווען דער רעגן פאלט אויף אים זאמלט ער אין זיך דעם אייל און ער געהערט צו דעם בעסטן סארט. דער „תפארת ישראל“ האלט אז „שאינו“ איז ניט דער טייטש „וועלכע זענען ניט“, נאָר „ווייל זיי זענען ניט“, און אז דאָס גייט ארויף אויף אלע דריי, אויף בערג-טייטלן, טאל-פרוכטן און אייל-אייל-בירטן; „ווייל זיי זענען ניט פון די בעסטע“, אין מביאין, מען טארניט ברענגן בכורים פאר שבועות. אים שבועות האט מען געברענגט אין בית המקדש דעם קרבן פון די צוויי ברויטן, „שתי הלחם“, און זיי זענען געווען פון נייער תבואה, און איידער מען

אומר, אלהי אבות ישראל. וכשהוא בבית הקנסת, אומר, אלהי אבותיכם. ואם היתה אמו מישראל, אומר אלהי אבותינו: ה' ר' אליעזר בן יעקב אומר, אשה בת גרים לא תנשא לכהונה עד שתהא אמה מישראל. אחד גרים ואחד עבדים משוחררים, ואפילו עד עשרה דורות, עד שתהא אמן מישראל.

אנשי הר צבועים הביאו בפניהם קודם לעצרת, ולא קבלו מהם. מפני הכתוב שבתורה, ויחג הקציר בפורי מעשיך אשר תזרע בשדה: ד' אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר, אשר נשבעת לאבותינו לתת לנו, ואם היתה אמו מישראל, מביא וקורא. וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו,

האט זיי מקריב געווען האט מען ניט געטארט ברענגן אין בית המקדש קרבנות פון נייער תבואה, און מען האט אויך ניט געטארט ברענגן קיין בכורים. אנשי הר צבועים, די מענטשן פון בארג צבועים האבן געבראכט זייערע בכורים פאר שבועות, און מען האט ניט צוגענומען פון זיי, ווייל עס שטייט געשריבן אין דער תורה (שמות כ"ג), און דער יום טוב פון שניט, פון די ערשטע צייטיקע (פרוכטן) פון דיין ארבייט, וואס דו וועסט זייען אין פעלד". דאס הייסט, אז שבועות, וואס איז דער "חג הקציר", דער יום טוב פון שניט, איז אויך דער אנהייב פון בכורים. די דאזיקע משנה האבן מיר געהאט פריער אין מסכתא חלה פרק ד' משנה י'.

ד. אלו מביאין, די דאזיקע ברענגן (בכורים) און ליינען ניט (די פרשה פון בכורים): דער גר ברענגט און ליינט ניט, ווייל ער קאן ניט זאגן: „אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו“, וואס גאט האט געשוואוירן צו אונזערע עלטערן צו געבן אונז. דאס איז אין דברים כ"ו, פסוק ג' אין דער פרשה, וואס מען ליינט ביים ברענגן די בכורים אין בית המקדש. דער גר קאן דאס ניט זאגן, ווייל גאט האט צו זיינע עלטערן ניט געשוואוירן צו געבן ארץ ישראל, ווייל זיי זענען ניט געווען קיין יידן. ואם היתה, און אויב זיין מוטער איז געווען פון יידן, ברענגט ער און ליינט. ווייל ער קאן שוין זאגן „לאבותינו“, צו אונזערע עלטערן, וכשהוא, און ווען ער (דער גר) דאוונט פאר זיך (ניט מיט מנין אין שול) זאגט ער „אלהי אבות ישראל“, גאט פון די עלטערן פון ישראל. דאס הייסט אין דער ערשטער עשרה, אנשטאט „ואלקי אבותינו“, „גאט פון אונזערע עלטערן“, זאגט ער „אלקי אבות ישראל“. וכשהוא בבית הכנסת, און ווען ער איז אין שול זאגט ער „אלהי אבותיכם“, „גאט פון אייערע עלטערן“. ווען ער דאוונט אין שול מיט מנין זאגט ער „גאט פון אייערע עלטערן“, מחמת ער דאוונט צוזאמען מיט אנדערע יידן. ואם היתה, און אויב זיין מוטער איז פון יידן זאגט ער (ביים דאוונען) „אלהי אבותינו“. ער האט דעם דיין ווי יעדער אנדער ייד, ווייל א טייל פון זיינע עלטערן זענען געווען יידן.

ה. ר' אליעזר בן יעקב זאגט, אז א פרוי וואס איז די טאכטער פון גרים זאל א כהן מיט איר ניט חתונה האבן („לכהונה“, צו א כהן). טיידן ווען איר מוטער איז פון יידן. ווייל אין יחזקאל מ"ד ווערט געזאגט וועגן כהנים אז זיי זאלן חתונה האבן מיט פרויען „מזרע בית ישראל“ פון קינדער פון ישראל, און די גמרא טייטשט „מזרע“, אז אפילו די פרוי האט נור א טייל עלטערן פון יידן מעג שוין א כהן חתונה האבן מיט איר („מקצת רע“). אחד גרים, סיי (די פרוכטן) זענען פון גרים און סיי (פון) באפרייטע שקלאפן וואס זענען געווארן שקלאפן ביי יידן און זענען דערנאך געווארן באפרייט און זיי זענען יידן) ביז צען דורות, טיידן זייער מוטער איז פון יידן. דאס זענען אלץ די ווערטער פון ר' אליעזר בן יעקב, אז כהנים זאלן ניט חתונה האבן מיט פרויען וואס שטאמען פון גרים, צי פון באפרייטע שקלאפן. וואס זענען דאך אויך גרים, אפילו ביז צען דורות; דאס הייסט, אפילו זייערע עלטער-עלטער-זיידעס

האפיטרופוס, והשליח, והעבד, והאשה, וטומטום, ואנדרויניוס, מביאין ולא קורין, שאינן יכולין לומר אשר נתת לי השם: הן הקונה שתי אילנות בתוך של חבירו, מביא ואינו קורא. ה' מאיר אומר, מביא

בזו צען דורות צוריק זענען געווען גרים, טאָר אַ כהן, מיט זיי ניט חתונה האָבן, סיידן די מוטער איז געווען א יידישע. האפיטרופוס, אן אפיטרופוס, און א שליח און א שקלאף און א פרוי און א טומטום און אן אנדרויניוס ברענגן בכורים אָבער זיי ליינען ניט ווייל זיי קאָנען ניט זאָגן „אשר נתתה לי ה'“, וואָס דו, גאָט, האָסט אונז געגעבן. מיט „אפיטרופוס“ אין דער משנה און גמרא מיינט מען אן אויפזעער איבער א יתום, וועלכער פארוואלטעט מיט דעם יתום'ס פארמעגן; ער קאָן ברענגן בכורים פון דעם יתום'ס פעלדער, אָבער ליינען קאָן ער ניט, ווייל עס איז דאָך ניט זיין פעלד. דאָסזעל-בע א שליח, וואָס ברענגט א פרעמדנס בכורים אין בית המקדש, קאָן אויך ניט ליינען, מחמת דאָס פעלד איז דאָך ניט זיינס. דאָסזעלבע איז אויך א שקלאף, ווייל א שקלאף האָט ניט זיינס קיין פארמעגן, א פרוי קאָן זיט ליינען, ווייל ערץ ישראל איז ניט פונאנדרגעטיילט געוואָרן אין דער צייט פון יהושע בן נון צו פרויען. טומטום און אנדרויניוס קאָנען ניט ליינען, ווייל מען ווייסט ניט צי זיי זענען זכרים צי נקבות. „אפיטרופוס“ איז דאָס גריכישע וואָרט „עפיטראָפאָס“, דער אויפזעער. „טומטום“ איז פון וואָרט „טמם“, פארשטאָפט, באַהאַלטן; מען ווייסט ניט צי ער איז א זכר צי א נקבה, ווייל די געשלעכטס-סימנים זענען באהאלטן, ניט-אנטוויקלט. „אנדרויניוס“ איז דאָס גריכישע וואָרט „אנדראָ-גינאָס“, „מאן-פרווי“, ביי וועלכן עס זענען פאַראַן די געשלעכטס-סימנים סיי פון א זכר און סיי פון א נקבה.

1. הקונה, אז איינער קויפט צוויי ביימער אין זיין חבר'ס (גאָרטן). ברענגט ער בכורים (פון די פרוכטן פון די ביימער), אָבער ער ליינט ניט; ה' מאיר זאָגט, אז ער ברענגט און ליינט. די גמרא אין בבא בתרא פ"ז דערקלערט די מחלוקה, אז די סתם משנה איז אין ספק וועגן דעם פאל ווען איינער קויפט ביי א צווייטן אין גאָרטן צוויי ניט-אָפגעשניטענע ביימער, צי האָט ער אויך געקויפט די ערד, אויף וועלכן די ביי-מער געפינען זיך, צי ניט. דעריבער דארף מען ברענגן בכורים, אָבער ניט ליינען ווייל מען ווייסט דאָך ניט צי די ערד איז זיינע. ה' מאיר האַלט, אז ער האָט יאָ געקויפט אויך די ערד. יבש המעיין, אויב (ביי א בוים, אויף וועלכן עס וואקסן פרוכטן, און דער בוים לעבט נור צוליב דעם קוואל וואסער, וואָס גיט אים וואסער) איז פארטרונקט גע-וואָרן דער קוואל, אָדער דער בוים איז אָפגעהאַקט געוואָרן (מיט די פרוכטן), ברענגט מען בכורים פון בוים, אָבער מען ליינט ניט. ווייל כאָטש איצט האָט דער בוים פרוכטן, אָבער דער בוים איז ניט מער קיין בוים. ה' יהודה זאָגט, אז מען ברענגט און מען ליינט. ווייל די ערד איז דאָך פאַראַן, דעריבער כאָטש דער בוים טויג שוין ניט דארף מען ברענגן און ליינען, מעצרת, פון שבועות ביז סוכות ברענגט מען (בכורים) און מען ליינט; פון סוכות ביז חנוכה ברענגט מען אָבער מען ליינט ניט. ווייל אין דער פרשה פון בכורים (דברים כ"ו) איז פאַראַן „ושמחת“, „און זאָלסט זיך פרייען“, און די שמחה פון אראָפ-נעמען די פרוכטן איז נאָר פון שבועות ביז סוכות. דאָס וואָרט „חג“ סתם מיינט סוכות. ה' יהודה בן בתירה זאָגט, אז מען ברענגט און מען ליינט. ער האַלט, אז בכורים דארף ניט זיין אין דער צייט פון שמחה, אָבער פון חנוכה אָן און ווייטער ברענגט מען ניט קיין בכורים, ווייל דער פסוק (דברים כ"ו) זאָגט „אשר תביא מארצך“, „וואָס דו וועסט ברענגן פון דיין לאנד“, און פון חנוכה אָן זענען שוין אויף די ביימער און אין פעלד מער ניט שכיח קיין פרוכטן.

בפּוּריו, וּמְכַר שְׂדֵהוּ, מְבִיא וְאִינוּ קוֹרֵא. וְהַשְּׂנִי, מֵאוֹתוֹ הַמִּין אִינוּ מְבִיא, מִמִּין אַחַר מְבִיא וְקוֹרֵא. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר אִף מֵאוֹתוֹ הַמִּין מְבִיא וְקוֹרֵא: כִּן הַפְּרִישׁ בַּפּוּריו, נִבְזֵי נְמוּקוֹ, נִגְנְבוּ, נֶאֱבְדוּ, אוֹ שֶׁנִּשְׁמָמוּ, מְבִיא אַחֲרֵים תַּחְתֵּיהֶם, וְאִינוּ קוֹרֵא.

ז. הַפְּרִישׁ, אוֹיֵב אֵינֶנּוּר הָאֵט אֶפְגַּעֲשִׂידֵט זֵינֶע בְּכוֹרִים און (אֵיידער ער הָאָט זײ געברענגט אין בית המקדש) הָאָט ער פֿאַרקױפֿט זײן פֿעלד, ברענגט ער די בְּכוֹרִים אָבער ער לײגט נײט; און דער צװײטער (וועלכער הָאָט געקױפֿט דאָס פֿעלד), אײז פֿון זעלבן מײן ברענגט ער נײט, אָבער אן אנדערן מײן ברענגט ער און לײנט. דער פֿאַר־קױפֿער פֿון פֿעלד קאָן נײט מער לײנען די פֿרשׂה, ווייל ער הָאָט דאָך שױן נײט קײן פֿעלד. דער צװײטער, וואָס הָאָט געקױפֿט דאָס פֿעלד, טאָר פֿון זעלבן מײן, וואָס דער ערשטער הָאָט דערפֿון אָפֿגעשײדט בְּכוֹרִים, נײט ברענגן בְּכוֹרִים; למשל, אוֹיֵב דער ערשטער הָאָט אָפֿגעשײדט בְּכוֹרִים פֿון טײטלן, טאָר שױן דער צװײטער, אײן זעלבן יאָר, פֿון טײטלן פֿון זעלבן גאָרטן נײט ברענגן קײן בְּכוֹרִים. אָבער פֿון אן אנדערן מײן, אוֹיֵב למשל, עס וואַקסן דאָרט אויך מילגרוֹימען, מעג דער צװײטער בריינגן מיל־גרוֹימען בְּכוֹרִים אײן זעלבן יאָר און אויך לײנען די פֿרשׂה. ר' יְהוּדָה זאָגט, אז אויך פֿון זעלבן מײן ברענגט ער (דער צװײטער) און לײנט. דער ירושלמי זאָגט, אז ר' יְהוּדָה האַלט, אז אײן מענטש קאָן נײט צװײ מאל ברענגן בְּכוֹרִים פֿון זעלבן מײן, אָבער צװײ באַזונדערע מענטשן קאָנען יאָ צװײ מאל פֿון זעלבן מײן ברענגן בְּכוֹרִים, און אז צװײ מענטשן קאָנען „לײנען און נאַכאַמאַל לײנען“ („מגיד וחוזר ומגיד“).

ח. הַפְּרִישׁ, אז אֵינֶנּוּר הָאֵט אָפֿגעשײדט זײנע בְּכוֹרִים, און מען הָאָט זײ צוגע־רויבט („נבזוּז“, פֿון „בזח“, צורױבן) פֿון אײס, אָדער זײנען פֿאַרפֿוילט געוואָרן („נמק“, קאַליע געוואָרן). אָדער מען הָאָט זײ צוגעגנבט, אָדער פֿאַרלוירן, אָדער טמא געוואָרן (און טמא־בְּכוֹרִים טאָר מען נײט ברענגן), דאַרף ער ברענגן אנדערע (בְּכוֹרִים) אַנשטאַט זײ און לײנט נײט. דער רמב"ם זאָגט, אז דער טעם אײז, ווייל ער דאַרף זאָגן „ראשית פֿרי“, „די ערשטע פֿון די פֿרוכטן“, און די צװײטע בְּכוֹרִים זענען נײט „די ערשטע“ והשניים, און אויף די צװײטע בְּכוֹרִים אײז מען נײט מחױב צו צאָלן דעם חומש. דער דין אײז אז אויב א נײט־כהן (א ישראל צי א לוי) עסט בְּכוֹרִים בשױג אײז עס אזױ ווי ער וואַלט געגעסן תְּרוּמָה בשױג און דאַרף סײ באַצאָלן דעם קרן, וויפֿיל די בְּכוֹרִים זענען געווען, און סײ אויך צולײגן א חומש, א פֿיפֿטל (אײגנטליך, א פֿערטל). זאָגט די משנה, אז אויב מען הָאָט געגעסן די צװײטע בְּכוֹרִים בשױג דאַרף מען דעם חומש נײט צאָלן. נטמא, אויב די בְּכוֹרִים זענען טמא געוואָרן אײן דער עזרה (אײן הויף פֿון בית המקדש) וואַרפט ער זײ אוועק („נופֿץ“, ער קלאַפֿט־אױס דעם קױש פֿון די פֿרוכטן) און ער לײנט נײט. אָבער ער דאַרף געבן דעם קױש דעם כהן. ער דאַרף נײט ברענגן קײן אַנ־דערע בְּכוֹרִים, ווייל ווי נור די בְּכוֹרִים זענען אָנגעקומען אויפֿן הר הבית (אויפֿן באַרג, וואו דאָס בית המקדש אײז געשטאַנען), אײז ער מער נײט פֿאַראַנטוואָרטליך פֿאַר זײ.

ט. ומנין, און פֿון וואַנען אײז געדרונגן, אז ער אײז פֿאַראַנטוואָרטליך פֿאַר זײ ביז ער ברענגט זײ צום הר הבית? פֿון וואַנען לערנט מען אָפֿ, אז אויב די בְּכוֹרִים ווערן פֿאַרלוירן אָדער קאַליע אָדער טמא אֵיידער ער ברענגט זײ אויפֿן הר הבית, (אויפֿן באַרג, וואו דאָס בית המקדש אײז געשטאַנען) דאַרף ער ברענגן אנדערע בְּכוֹרִים? שנאמר, ווייל עס ווערט געזאָגט (שמות כ"ג) „ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך, די ערשטע פֿון די ערשט־צײטיקע (פֿרוכטן) פֿון דײן פֿעלד זאָלסטו ברענגן אין הויז פֿון גאָט דײן גאָט“, דאָס לערנט, אז ער אײז פֿאַראַנטוואָרטליך פֿאַר זײ ביז ער

ממין אחד וקרא, ותר והביא ממין
אחר, אינו קורא: ו יאלו מביאין
וקורין, מן העצרת ועד הקה,
משבעת המינים, מפירות שבהרים,
מתמרות שבעמקים, ומותי שמן
מעבר הירדן, רבי יוסי הגלילי
אומר, אין מביאין בכורים מעבר

ברענגט זיי אויפן הר הבית. פריער אין משנה ח' ווערט געזאגט „עזרה“, „דער הויף
פון בית המקדש“, און דער „תוספות יום טוב“ מיינט דעריבער, אז אויך דא מיינט
מען מיט הר הבית ניט דעם בארג נאָר די עזרה, דעם בית המקדש-הויף. הרי שהביא
אויב איינער האָט געבראכט בכורים פון איין מין (פרוכטן) און דערנאָך האָט ער גע-
בראכט בכורים פון אַן אנדערן מין (פרוכטן), ליינט ער ניט. ווייל עס איז פאראן אין
דער פרשה פון בכורים (דברים כ"ו), „הגדתי“, „איך האָב געזאָגט“, און איין מענטש
קאָן ניט זיין „מגיד וחוזר ומגיד“, זאָגן איינמאָל און דערנאָך זאָגן נאָכאמאָל.

י. ואלו, און די דאָזיקע ברענגן (בכורים) און ליינען (די פרשה): פון שבועות
בזו סוכות, פון די זיבן מינים, פון פרוכטן אין די בערג, פון די טייטלן אין די טאָלן,
און פון די אייל-אייבירטן. די משנה רעכנט דאָ אויס די „היפוכים“, די געזאָצן
צו די פרוכטן פריער אין משנה ג' וועגן וועלכע עס איז געזאָגט געוואָרן, אז מען
ברענגט זיי ניט. די משנה זאָגט, פאר שבועות ברענגט מען ניט און נאָך סוכות
ליינט מען ניט, זאָגט דאָ די משנה, אז פון שבועות ביז סוכות ברענגט מען און מען
ליינט. די משנה דאָרט זאָגט, אז פון אנדערע פרוכטן (א חוץ 7 מינים) ברענגט מען ניט.
זאָגט דאָ די משנה, אז פון די זיבן מינים (ווייץ, גערשטן, וויינטרויבן, פייגן, מילגרוי-
מען, איילבירטן און טייטלן) ברענגט מען און מען ליינט. די משנה זאָגט דאָרט, אז מען
ברענגט ניט פון טייטל אין די בערג און פון פרוכטן אין די טאָלן און פון שלעכטע
אייל-אייבירטן; זאָגט דאָ די משנה, אז פון פרוכטן אין די בערג און פון טייטלן אין די
טאָלן און פון גוטע אייל איילבירטן ברענגט מען און מען ליינט. מעבר הירדן, מען
ברענגט פון עבר הירדן בכורים און מען ליינט. „עבר הירדן“ איז דער טייטש אין
יענער זייט ירדן, און אין טייל זאכן איז דאָס לאנד באטראכט געוואָרן ווי ארץ ישראל
(זע וואָס מיר האָבן געגעבן פריער אין מסכתא שביעית פרק ט' משנה ב'). ר' יוסי
הגלילי זאָגט, אז מען ברענגט ניט בכורים פון עבר הירדן, ווייל עס איז ניט א „ארץ
זבח חלב ודבש“, „לאנד, וואָס רינט מיט מילך און האַניק“. אין דער פרשה פון בכורים
(דברים כ"ו) ווערט געדאנקט גאָט דערפאר, וואָס ער האָט אונז געבראכט אין „ארץ
זבת חלב ודבש“, און ווייל עבר הירדן איז ניט אזא גוט לאנד, טאָר מען, לויט ר' יוסי
הגלילי, פון דאָרט ניט ברענגן בכורים.

יא. הקונה, אַז איינער קויפט דריי ביימער אין (פעלד) פון זיין חבר (פון אן
אנדערן מענטש) ברענגט ער (בכורים) און ליינט. ווייל אויב מען קויפט דריי ביימער
הייסט עס, אז מען האָט געקויפט אויך די ערד, אויף וועלכער די ביימער געפינען זיך.
ר' מאיר זאָגט, אז אפילו צוויי, ר' מאיר'ס הלכה איז פאראן פריער אין משנה ו',
קנה, אויב איינער האָט געקויפט איין בוים און אויך זיין ערד (די ערד אויף וועלכער
דער בוים שטייט), ברענגט ער בכורים (פון די פרוכטן פון בוים) און ליינט. מחמת ער
האָט דאָך בפירוש געקויפט די ערד, איז דאָך די ערד זיינע. ר' יהודה זאָגט, אז אויך
די וועלכע האַלטן ערד אין ארענדע און פאכט (אריסות וחכירות) ברענגן בכורים און
ליינען. פריער אין משנה ב' לערנט די סתם משנה, אז אן אַריס און א חוכר ברענגן ניט
ביכורים, ווייל דאָס פעלד איז ניט זייער אייגנס. דאָ זאָגט ר' יהודה, אז כאָטש דער
אריס און דער חוכר האָבן ניט דאָס פעלד אלס זייער אייגנס, דארפן זיי ברענגן בכורים

פרק ב.

א התרומה והבכורים, תיבם עליהם מיתה וחומש, ואסורים לזרים, והם נכסי כהן, ועולין באחד ומאה, וטעונין רחיצת ידים, והערב

שמש, הרי אלו בתרומה ובבכורים, מה שאין בן במעשר: ביש במעשר ובבכורים מה שאין בן בתרומה. שהמעשר והבכורים טעונים הבאת

און ליינען. דער ירושלמי זאגט, אז ר' יהודה זאגט נור ביי „חכירי בתי אבות“, אזעל-
כע וואס זייערע פאמיליעס האלטן כסדר דאס פעלד אין ארענדע.

פרק ב.

א. התרומה, תרומה און בכורים (זענען גלייך אין די דאזיקע זאכן): מען איז מחויב אויף זיי טויט־שטראף, אויב א ניט כהן עסט תרומה אדער בכורים במזיד קומט אים טויט־שטראף; דא מיינט מען ניט, אז דאס בית־דין פאר'משפט אים צום טויט, נאר מען מיינט „מיתה בידי שמים“, אין הימל ווערט עס פאררעכנט פאר א עבירה, וואס עס קומט דערפאר מיתה; וחומש, און דאס פיפטל, אויב א ניט־כהן עסט תרומה אדער בכורים בשוגג (ניט וויסנדיק, אז דאס איז תרומה אדער בכורים אדער אז ער טאר ניט עס עסן), דארף ער צאלן, א חוץ דעם קרן, אויך דעם חומש, א פיפטל (אייגנט־ליך, א פיפטל, וואס איז, צוזאמען מיט די פיר פירטליך פון קרן, פינף פערטליך, און דאס הייסט דעריבער א פיפטל); ואסורים לזרים, און א זר (א ניט־כהן) טאר זיי ניט עסן; די מפרשים טייטשן, אז מען טארניט עסן אפילו ווינציקער פון שיעור, חצי שיעור, דאס הייסט, ווינציקער פון א כוית, פון דער גרויס פון אן איילברט; והם נכסי כהן, און זיי זענען דאס אייגנטום פון כהן; זיי, די תרומה און בכורים, געהערן צום כהן ווי זיין פרי־וואט זאך, און ער מעג מיט זיי טאן וואס ער וויל, פארקויפן, קויפן פאר זיי פארשידענע זאכן; ועולין באחד ומאה, און זיי ווערן בטל אין הונדערט־און־איינס; אויב א סאה תרומה אדער א סאה בכורים מיט זיך אויס מיט הונדערט סאה חולין (געוויינטליכע פרוכטן, וואס יעדער מעג עסן), ווערט די סאה תרומה אדער בכורים בטל, און דאס געמיש מעג אפילו א ניט־כהן עסן; אבער אויב עס איז געווען ווינציקער פון 100 סאה חולין אויף איין סאה תרומה אדער בכורים ווערט עס ניט בטל, און א ניט־כהן טאר דאס געמיש ניט עסן; וטעונין רחיצת ידים, און מען דארף זיך צו זיי וואשן די הענט; מען טאר זיי ניט אָנרירן מיט אומגעוואשענע הענט, ווייל זיי, די תרומה און בכורים, ווערן דאדורך פסול און מען וועט זיי ניט טאָרן עסן; והערב שמע, און זון־אונ־טערגאנג; אויב א כהן איז טמא געוואָרן און האָט זיך טובל געווען און איז געוואָרן טהור, טאר ער באַלד ניט עסן תרומה צי בכורים, נאר מוז ווארטן ביז עס ווערט נאַכט. הרי אלו, די אלע זאכן זענען פאראן ביי תרומה און בכורים, אָבער ניט ביי מעשר. מיט מעשר מיינט מען דאָ מעשר שני, וואָס מען פירט קיין ירושלים און מען עסט עס דאָרט, און מען דארף אויך דאביי נוהג זיין א געוויסע הייליקייט. (זע אין דער הקדמה צו מסכתא מעשר שני). מעשר שני מעג עסן א ניט־כהן, מען טאר דערפאר ניט קויפן וואָס מען וויל; עס ווערט בטל אפילו אין ווינציקער פון 101, נאר אפילו אין א געוויינליכן רוב; מען מעג עס אָנרירן מיט אומגעוואשענע הענט, און מען מעג מעשר שני עסן באַלד נאָכדעם ווי מען האָט זיך טובל געווען. די דינים פון דער דאָזיקער משנה האָבן מיר געהאַט פריער אין מסכתא חלה פרק א' משנה ט'.

ב. יש במעשר, עס זענען פאראן זאכן ביי מעשר (שני) און בכורים, וואָס זענען ניט פאראן ביי תרומה, (דהיינו): מעשר און בכורים דארפן מען ברענגען אין אָרט (הבאת מקום). מעשר שני דארף מען ברענגען קיין ירושלים און בכורים דארף מען ברענגען אין בית המקדש (וועגן וואָרט „מקום“, „אָרט“ זע פריער אין מסכתא מעשר שני פרק א משנה ה'). וטעונים וידוי, און זיי דארפן האָבן וידוי, ווי מיר האָבן גע־לערנט פריער אין מסכתא מעשר שני פרק ה' משנה י' האָט דער וואָס האָט געבראכט

מקום, ומעונים ודוי, ואסורין לאונן, ר' שמעון מתיר, וחזבין בביעור, ור' שמעון פוטר, ואסורין כל שהן מלאכול בירושלים, וגדוליהן אסורים מלאכול בירושלים אף לזרים ולבהמה, ר' שמעון מתיר, הרי אלו

במעשר ובכפורים מה שאין בן בתרומה; ג' יש בתרומה ובמעשר, מה שאין בן בכפורים, שהתרומה והמעשר אסורין את הגזרין, ויש להם שיעור, ונוהגים בכל הפירות, בפני הבית ושלל בפני הבית,

מעשר שני קיין ירושלים זיד מתודה געווען (געזאגט די פרשה פון מעשר) צו מנחה אין לעצטן טאג יום טוב פסח יעדעס פירטע און יעדעס זיבעטע יאר; אויך ביים ברענגן בכורים, ווי מיר האבן געלערנט פריער אין פרק א' משנה א' האָט מען גע' ליינט די פרשה פון בכורים, ואסורין לאונן, און זענען אסור צו אן אונן, „אונן“ הייסט איינער אין טאָג פון טויט פון זיינע גאָנטע קרובים, אויף וועלכע ער איז אן אבל; אן אונן טאָר ניט עסן ניט מעשר שני און ניט בכורים, ר' שמעון איז מתיר, ער האָלט, אז בכורים מעג אן אונן יאָ עסן; וחייבין בביעור, און מען דארף זיי פארניכטן, ווי מיר האָבן געלערנט אין מסכתא מעשר שני פרק ה' משנה ו' האָט מען דעם מעשר שני, וואָס איז געבליבן יעדעס פירטע און זיבעטע יאר ערב פסח געמוזט פארניכטן, מבער זיין פון דער וועלט, און דאָסזעלבע האָט מען דעמאָלט אויך געמוזט מבער זיין בכורים, ור' שמעון, אָבער ר' שמעון פטר'ט, ער האָלט, אז בכורים דארף מען ניט פארניכטן נאָר מען גיט עס אוועק צום צום כהן, אזוי ווי תרומה (זע דאָרט אין דער מסכתא מעשר שני), ואסורים, און זיי זענען אסור אפילו עפיס פון זיי צו עסן אין ירושלים אויב אפילו עפיס בכורים אָדער מעשר שני האָט זיך אויסגעמישט מיט חולין, מיט גע' וויינטליכע פרוכטן, טאָר מען דעם געמיש ניט עסן אלס חולין, נאָר מען מוז ביים עסן אים אָפהיטן אלע דינים פון בכורים אָדער מעשר שני, וגדוליהן אסורים מלאכול בירור שלים, און אויך זייערע געוויקסן זענען אסור פון צו עסן אין ירושלים, אויב מען האָט דאָס געמיש פון בכורים צי מעשר שני מיט חולין אין ירושלים פארזייט און עס איז אויפגעוואָקסן אנדערע פרוכטן מוז מען ביי זיי אָפהיטן די דינים פון בכורים צי מעשר שני, און מען טאָר זיי ניט עסן סתם אלס חולין (אזוי טייטשט דער ברטנורא); אף לזרים ולבהמה, און אויך (זענען זיי אסור) צי ניט-כהנים און צו א בהמה, די דאָזיקע געוויקסן פון דעם געמיש טאָרן ניט עסן ניט-כהנים, אויב זיי זענען פון בכורים, און מען טאָר זיי, ניט געבן צו עסן צו א בהמה, אויב זיי זענען פון מעשר שני, ר' שמעון איז מתיר, די מפרשים זאָגן, אז דאָס גייט ארויף אויף די געוויקסן (גידולים), אז זיי מעג מען עסן אלס חולין, הרי אלו, די אלע דערמאָנטע זאכן זענען פאראן ביי מעשר שני און בכורים, אָבער ניט ביי תרומה, ביי תרומה זענען די אלע דערמאָנטע דינים ניט נוהג (אן אונן מעג עסן תרומה, און אזוי כסדר).

ג. יש בתרומה, עס זענען פאראן זאכן ביי תרומה און מעשר (שני), וועלכע זע' נען ניט פאראן ביי בכורים, (דהיינו): תרומה און מעשר אסורן דעם שיעור, איידער מען האָט אָפגעשיידט פון די פרוכטן (מיט שיעור, „גורן“, מיינט מען דאָ אלע תבואה, גרינס און פרוכטן) תרומה און מעשר, טאָר מען די תבואה און פרוכטן ניט עסן, ווייל עס איז טבל (זע אין דער הקדמה צו מסכתא דמאי), ויש להם שיעור, און זיי האָבן א שיעור, מעשר שני מוז מען געבן א צענטל, און תרומה מוז מען, מדרבנן, געבן מינ' דעסטנס א פופציקסטל (צי א זעכציקסטל); דאָס הייסט, מען מוז זיי געבן א באשטימטן שיעור, ונוהגים בכל הפירות, און זיי זענען נוהג ביי אלע פרוכטן, מיט „פירות“, „פרוכטן“, מיינט מען ניט דוקא פרוכטן פון ביימער, נאָר מען מיינט אלע עסיגע' וויקסן, פרוכטן, תבואה, גרינס, תרומה און מעשר שני מוז מען געבן פון אלע עסיגע' וויקסן, בפני הבית ושלל בפני הבית, אין דער צייט ווען דאָס בית המקדש שטייט, און אין דער צייט ווען דאָס בית המקדש איז ניטאָ, תרומה און מעשר שני דארף מען

וּבְאֵרֵיסוּן וּבְחֵבְרוֹת וּבְסַקְרִיקוֹן וּבְגִזְלָן. | וְתִכּוּב בְּאַחֲרֵייתָם, וּמְעֻנִים קָרְבָן.
 הָרִי אֵלָיו בְּתְרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר, מִה | וְשִׁיר, וְתִנּוּפָה, וְלִינָה; הִיא תְרוּמַת
 שְׂאִין כֵּן בְּכֹרִים; ד' וַיֵּשׁ בְּכֹרִים, | מַעֲשֵׂר שָׁנָה לְכֹרִים בְּשָׁתֵי דְרָכִים,
 מִה שְׂאִין כֵּן בְּתְרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר, | וּלְתְרוּמָה בְּשָׁתֵי דְרָכִים, נְטֹלֶת מִן
 שֶׁתְּכֹרִים נִקְנִין בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע, | הַטְּהוֹר עַל הַטְּמֵא, וְשֵׁלֵא מִן הַמִּקְחָה,
 וְעוֹשֶׂה אָדָם כָּל שְׂדֵהוּ כְּכֹרִים, | כְּכֹרִים, וְאוֹסֶרֶת אֶת הַגֹּרֵן, וַיֵּשׁ

אפשיידן אפילו אין דער צייט ווען דאָס בית המקדש איז ניטאָ; מיט „בית“, הויז, מיינט מען דאָס בית המקדש. ובאריסוֹן, און אויך ארענדאטאָרג, און פאכטער, און סקריקון און א גולן. אויך די אלע, וואָס האָבן פעלדער, וועלכע געהערן ניט צו זיי, דארפן אָפֿ-שיידן פון די פעלדער-פּרוכטן תְּרוּמָה און מעשר שני; וועגן דעם טייטש פון די אלע ווערטער זע פריער פרק א' משנה ב'. הרי אלו, די אלע זאכן זענען פאראן ביי תְּרוּמָה און מעשר שני, אָבער ניט ביי בכורים. איידער מען האָט אָפּגעשיידט בכורים מעג מען עסן די פּרוכטן; בכורים האָט ניט קיין שיעור, מען קאָן געבן וויפיל מען וויל; בכורים נעמט מען נאָר פון די 7 מינים, ווייץ, גערשטן, וויינטרויבן, פייגן, מילגרוימען, אייל-בירטן און טייטלן; בכורים נעמט מען נור אין דער צייט ווען דאָס בית המקדש שטייט; ארענדאטאָרג, פאכטער, סיקריקון און א גולן קאָנען ניט ברענגן קיין בכורים (זע פריער פרק א' משנה ב').

ד. ויש בכורים, און עס זענען פאראן זאכן ביי ביכורים, וואָס זענען ניטאָ ביי תְּרוּמָה און ביי מעשר (שני), (דהיינו): בכורים ווערן אָפּגעשיידט ווען די פּרוכטן זענען נאָך באהאַפּט צו דער ערד. אין דער צייט ווען די פּרוכטן זענען נאָך אויפן בוים אָדער דער ווייץ און גערשטן זענען נאָכניט אָפּגעשניטן, קאָן מען זיי מאכן בכורים; „ניקנין“, „קונה-זיין“, מיינט „זיי קאָנען ווערן“. ועושה, און א מענטש קאָן מאַכן זיין גאנץ פעלד בכורים. מען קאָן מאַכן בכורים אלע פּרוכטן פון פעלד, און מען דארף גאָרניט איבער-לאָזן. וחיוב באחריותם, און מען איז פאראנטוואָרטליך פאר זיי. אויב מען האָט אָפּגע-שיידט בכורים און זיי זענען פארלוירן געוואָרן איידער מען האָט זיי געבראכט אין הויף פון בית המקדש, דארף מען אָפּשיידן אנדערע פּרוכטן אלס בכורים; וטעוונים, און זיי דארפן האָבן אַ קרבן און שירה און אויפהויבן און נעכטיקן; מיט בכורים דארף מען מיטברענגן אין בית המקדש א קרבן (א בהמה פאר שלמים); די לויים זאָגן שירה ווען מען ברענגט די בכורים אין בית המקדש; דער כהן לייגט ארונטער די הענט אונטער דעם קויש מיט די בכורים און הייבט אים אויף (תנופה); און דער בעל הבית פון בכורים מוז איבערנעכטיקן איין נאכט אין ירושלים. די אלע זאכן זענען ניט פאראן ביי תְּרוּמָה און מעשר שני. מען קאָן זיי ניט אפשיידן פון פּרוכטן, וואָס זענען נאָכניט אָפּגעריסן; מען קאָן ניט מאכן אלע פּרוכטן תְּרוּמָה און מעשר שני נאָר מען מוז איי-בערלאָזן א טייל פון זיי; אויב תְּרוּמָה אָדער מעשר שני ווערן פארלוירן דארף מען ניט אָפּשיידן אנדערע; מען דארף ניט ברענגן קיין קרבן, דארף ניט קיין שירה, ניט אויפהויבן זיי, און מען דארף ניט איבערנעכטיקן אין ירושלים.

ה. תְּרוּמַת מעשר איז גלייך צו בכורים אין צוויי זאכן און צו תְּרוּמָה אין צוויי זאכן. תְּרוּמַת מעשר הייסט דאָס צענטל, וואָס דער לוי דארף אָפּשיידן פון מעשר ראשון, און אוועקגעבן דאָס צענטל צום כהן; זע אין דער הקדמה צו מסכתא דמאי. ניטלת, זי ווערט גענומען פון טהור אויף טמא, און ניט פון דערלעבן, ווי בכורים. אויב מען האָט פּרוכטן וואָס זענען טמא, מעג מען אָפּשיידן תְּרוּמָה מעשר פון די טהור-פּרוכטן אויף די טמא-פּרוכטן, אויך מעג מען אָפּשיידן תְּרוּמָה מעשר ניט דוקא פון דעמזעלבן בערגל פּרוכטן, נאָר אויך פון אן אנדער אָרט, ניט פון דערלעבן. דאָס זעלבע איז אויך מיט בכורים. אָבער תְּרוּמָה טאָר מען ניט אָפּשיידן פון טהור אויף טמא און אויך ניט פון אן אנדער אָרט. וְאוֹסֶרֶת, און זי אסר'ט דעם שיעור, און זי האָט א שיעור ווי תְּרוּמָה.

לְהַשִּׁיעוֹר, בְּתְרוּמָה; וְ אֶתְרוּג שְׁוֹה | שְׁבִשְׁעַת לְקִיטָתוֹ, עֲשׂוּרוֹ, דְּבָרֵי כֶּבֶן
 לְאֵילָן בְּשִׁלְשָׁה דְרָכִים, וְלִירֵק בְּדֶרֶךְ | גְּמְלִיאֵל, ר' אֶלְעִזָּר אֹמֵר, שְׁוֹה
 אַחַד, שְׁוֹה לְאֵילָן בְּעַרְלָה, וּבְרַבְעֵי, | לְאֵילָן בְּכָל דְרָר; ז' דָּם מְהֻלְכֵי
 וּבְשִׁבְעֵיתִי, וְלִירֵק בְּדֶרֶךְ אַחַד, | שְׁתֵּים שְׁוֹה לְדָם בְּהֻמָּה, לְהַכְשִׁיר

איידער מען האָט אָפגעשיידט תרומה מעשר טאַר מען די פרוכטן (פון מעשר ראשון) ניט עסן (זע פריער משנה ג' וועגן וואָרט „גורן“, שייער); און תרומת מעשר נעמט מען א באשטימטע מאָס, א צאָל, א צענטל, זי האָט א שייער. דאָס זעלבע איז אויך מיט תרומה. מען טאַר אויך ניט עסן די פרוכטן איידער מען שיידט אָפ תרומה, און תרומה האָט א שייער (א פופציקסטל). אָבער איידער מען שיידט אָפ בכורים מעג מען עסן די פרוכטן, און בכורים קאָן מען געבן וויפיל מען וויל. דאָס וואָרט „דרכים“, „וועגן“, מיינט „ענינים“, זאכן.

ו. אתרוג, דער אתרוג־בוים איז גלייך צו א (פרוכטן)־בוים אין דריי זאכן, און צו גרינס (ירק) אין איין זאך; ער איז גלייך צו א פרוכטן־בוים אין ערלה און אין רבעי און אין שמיטה־יאָר; און (ער איז גלייך) צו גרינס אין איין זאך. דהיינו, וואָס לויט דער צייט פון אפרייסן דארף מען נעמען פון אים מושר, אזוי זאָגט רבן גמליאל. רשי אין סוכה ל"ט טייטשט די משנה אזוי; דער דין איז ביי א פרוכטן־בוים, אז די ערשטע דריי יאָר נאָכן פלאנצן אים טאַר מען די פרוכטן ניט עסן און ניט הנאה האָבן פון זיי, ווייל זיי זענען ערלה; די פרוכטן פון פירטן יאָר, הייסן „רבעי“ (זע אין מסכתא מעשר שני פרק ד' משנה א') און מען מוז די פרוכטן פירן קיין ירושלים; דאקייגן ביי גרינס איז ניטאָ קיין ערלה און רבעי. אויב פרוכטן אויף א בוים האָבן אַג געהויבן בליען („חגט“) אים שמיטה־יאָר, כאָטש מען האָט זיי אָפגעריסן אין דעם יאָר נאָך שמיטה, האָבן זיי דעם דין פון שמיטה־פרוכטן און זענען הפקר פאר אלע מענטשן. דאָס זעלבע איז אויך ביי מעשר. ווי מיר האָבן געגעבן אין דער הקדמה צו מסכתא דמאי האָט מען אין די יאָרן 1 און 2 און 5 נאָך דעם שמיטה־יאָר אָפגע־שיידט מעשר שני, און אין יאָרן 3 און 6 האָט מען אָפגעשיידט מעשר עני; איז דער דין, אז אויב די פרוכטן האָבן געבליט אויפן בוים, לאַמיר זאָגן, אין יאָר 2, כאָטש מען האָט זיי אָפגעריסן אין יאָר 3, נעמט פון זיי מעשר שני, ווי אין דעם 2טן יאָר, אין יאָר פון בליען, און ניט ווי אין 3טן יאָר, אין יאָר פון אראַפרייסן די פרוכטן. דאָ קייגן ביי גרינס, למשל ביי ציבעלעס, ווערט גענומען מעשר ניט לויט דעם יאָר פון בליען, נאָר לויט דעם יאָר ווען מען רייסט זיי אראַפ („בשעת לקיטתו“). זאָגט די משנה, אז דער אתרוג האָט בנוגע ערלה, רבעי און שמיטה דעם דין פון א פרוכטן־בוים, דאָס הייסט, עס זענען פאראן ביי אים די דינים פון ערלה און רבעי, און ביי שמיטה רעכנט מען לויט דעם יאָר ווען ער בליט; דאקייגן בנוגע מעשר, אויב מען האָט דעם אתרוג אָפגעריסן אין 3טן יאָר, כאָטש ער האָט געבליט דעם 2טן יאָר, נעמט מען פון אים מעשר שני, לויט דעם 3טן יאָר, אזוי ווי פון גרינסן. עס זענען פאראן אויף דער משנה נאָך אנדערע טייטשן פון די מפרשים, דהיינו; אז אלץ גייט ארויף אויף דעם אונטערשייד צווישן „יאָר פון בליען“ און יאָר פון „אראַפרייסן“, דאָס הייסט, אז אויך ביי ערלה און רבעי רעכנט מען ביי פרוכטן־ביימער לויט דעם יאָר פון בליען. די פרוכטן, וואָס האָבן געבליט אין 3טן יאָר זינט דעם פלאנצן פון בוים און מען האָט זיי אָפגעריסן דעם 4טן יאָר, זענען זיי ערלה, און די וועלכע האָבן געבליט דעם 4טן יאָר און מען האָט זיי אָפגעריסן דעם 5טן יאָר זענען רבעי. זאָגט די משנה, אז דער אתרוג־בוים איז אויך אין דעם גלייך צו פרוכטן־בוים־מער. ר' אליעזר זאָגט, אז ער (דער אתרוג) איז גלייך צו א פרוכטן־בוים אין יעדער זאך. אויך בנוגע מעשר־נעמען ווערט דאָס יאָר גערעכנט ווי ביי פרוכטן־ביימער, לויט דעם יאָר, ווען דער אתרוג בליט.

ז. דם, דאָס בלוט פון (באשעפעניש) וועלכע גייען אויף צוויי פיס, איז גלייך צום בלוט פון א בהמה אז עס איז מכשיר געוויקסן. מיר האָבן געגעבן פריער אין דמאי

לְבַחְמָה, וְלֹא לַחֲמִיהַ; הַן פִּיצַד שְׁוּה
 לַחֲמִיהַ? דְּמֹז טְעוֹן פְּסוּי פְּדָם חֲמִיהַ,
 וְאִין שׁוּחְטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְאִם
 שְׁחַטוּ אִין מְכַסִּין אֶת דְּמֹז, וְחֻלְפוּ
 מְטַמְא, בְּטוּמְאַת נְבִלָה פְּחִיהַ,

אֶת הַזְּרָעִים. וְדָם הַשֶּׁרֶץ אִין חֲבִיב
 עָלָיו; הַן פּוּי יֵשׁ בּוֹ דְרָכִים שְׁוּה
 לַחֲמִיהַ, וְיֵשׁ בּוֹ דְרָכִים שְׁוּה לְבַחְמָה,
 וְיֵשׁ בּוֹ דְרָכִים שְׁוּה לְבַחְמָה וְלַחֲמִיהַ,
 וְיֵשׁ בּוֹ דְרָכִים שְׁאִינוּ שְׁוּה, לֹא

פרק א' משנה ג' און אין תרומות פרק י"א משנה ב' אז א עסנווארג קאן ניט טמא ווערן, אפילו עס רירט אן א טמא-זאך, סיידן עס האָט פריער אָנגערירט איינע פון די זיבן פליסיקייטן (משקאות); וואסער, טוי, וויין, אייל, האָניק, מילך און בלוט. דורך דעם דאָזיקן אנרירן אין דער פליסיקייט ווערט דאָס עסנווארג „מוכשר“, פעהיק, ראוי, טמא צו ווערן. די משקה, די פליסיקייט, איז „מכשיר“ דאָס עסנווארג צו קאָנען ווערן טמא, זאָגט די משנה, אז אויך דאָס בלוט פון א צוויי-פליסיקן (דאָס מיינט מען פון א מענטש) האָט דעם דין ווי בלוט פון א בהמה און אויב ער רירט-אָן „זרעים“ (גע-וויקס, עסנווארג) איז עס מכשיר די עסנווארג, אז זיי זאָלן קאָנען ווערן טמא. ודם השרץ, און דאָס בלוט פון א שרץ איז מען ניט מחויב דערויף. אין חומש ויקרא י"א זענען אויסגערעכנט 8 שרצים, וואָס מען טאָרניט עסן. דער דין איז, אז איינער עסט בלוט איז ער חייב כרת, פאַרשניטן צו ווערן, און עס קומט אים מלקות, קלעפ דורך דעם בית דין, זאָגט די משנה, אז אויב דאָס בלוט איז פון שרצים איז מען דערויף גיט מחויב קיין כרת און קיין מלקות פאַר עסן בלוט, און עס קומט אים גור מלקות פאַר עסן שרץ. די משנה מיינט דאָ צו זאָגן, אז דאָס בלוט פון א מענטש איז גלייך צום בלוט פון א שרץ, אז פאַר עסן עס קומט ניט קיין מלקות.

ח. כּוּי, א בּוּפֿל־אַקס האָט זאַכן (דינים), אין וועלכע ער איז גלייך צו א חיה, און ער האָט זאַכן, אין וועלכע ער איז גלייך צו אַ בהמה, און ער האָט זאַכן אין וועל-כע ער איז גלייך צו א בהמה און צו א חיה, און ער האָט זאַכן, אין וועלכע ער איז ניט גלייך ניט צו א בהמה און ניט צו א חיה. געוויינטליך טייטשט מען דאָס וואָרט „כוּי“, א „בוּפֿל־אַקס“; אנדערע טייטשן דערמיט „געזמזע“, דאָס איז די ווילדע בערג-ציג, כאַטש אין תנך ווערט די ווילדע בערג-ציג אָנגערופן „יעל“, „יעלים“. אנדערע זאָגן, אז דאָס איז א באשעפעניש געבוירן פון א שעפס א זכר און א הירש א נקבה. די חכמים פון דער משנה זענען אין ספק, צי דער כּוּי האָט דעם דין פון אַ בהמה צי פון א חיה, און דעריבער האָבן זיי געזאָגט, אז מען דארף מחמיר זיין און אָנווענדן צו אים אלע דינים, און די משנה רעכנט אויס ווי אזוי;

ט. כיצד שוה לחיה? ווי אזוי (אין וואָסערע זאַכן) איז ער (דער כּוּי) גלייך צו א חיה? זיין בלוט דארף מען צו דעקן ווי דאָס בלוט פון א חיה; דער דין איז, אז ווען מען שעכט א עוף אָדער א חיה (ניט א בהמה) דארף מען דאָס בלוט צודעקן מיט ערד אָדער מיט אש („כיסוי הדם“), און אויך ווען מען שעכט א כּוּי דארף מען זיין בלוט צודעקן. ואין שוחטין, און מען טאָר אים ניט שעכטן אים יום-טוב, און אויב מען האָט אים יאָ געשאַכטן (איים יום טוב) טאָר מען זיין בלוט ניט צודעקן. א עוף אָדער א חיה מעג מען שעכטן אים יום טוב, ווייל מען מעג באנוצן דאָס אש פון קיך אויף צו צודעקן דאָס בלוט. אָבער ווייל וועגן דעם כּוּי איז מען דאָך אין ספק, צי איז ער אַ בהמה צי איז ער אַ חיה, טאָר מען אים אום יום טוב ניט נוצן דערצו דאָס אש פון דער קיך, און דער-ריבער טאָר מען אים ניט שעכטן אים יום טוב, ווייל מען קאָן דאָך ניט צו דעקן זיין בלוט. אויב מען האָט אים יאָ געשאַכטן אים יום טוב זאָל מען זיין בלוט ניט צו דעקן. וחלבו, און זיין חלב (פעט) איז מטמא מיט דער טומאה פון א נבלה, ווי א חיה. דער דין איז, אז אַ בהמה צי א חיה פּגרו'ט (מען האָט עס ניט געשאַכטן), איז עס א נבלה, און אויב מען רירט אָן דאָס פלייש פון א נבלה ווערט מען טמא; אָבער אויב מען רירט אָן דאָס חלב פון בהמה א נבלה ווערט מען ניט טמא (מען לערנט עס אַפּ פון חומש

וְטוֹמָאתוֹ בְּסֶפֶק, וְאִין פּוֹדִין בּוֹ פֶּטֶר | לְאָכּוֹל בִּירוּשָׁלַיִם, וְתִיב בְּזוֹעַ
חֲמוֹר: וְיִצְדַּר שְׁוֵה לְבַהֲמָה? חֲלָבּוֹ | וְלִתְיִים וְקִבְהָ, ר' אֲלִיעֶזֶר פּוֹטֵר,
אֲסוּר בְּחֲלָב בְּהֵמָה, וְאִין תִּיבִין עָלָיו | שְׁתִּמוּצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הִרְאָהּ;
בְּרַת, וְאִינוּ נִלְקַח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר | יֵאָ כִּיצַד אִינוּ שְׁוֵה לֹא לַחֲיָה וְלֹא

ויקרא ז'. דער דאזיקער דין אז חלב נבלה איז ניט מטמא איז נור ביי א בהמה; דאָ קייגן דאָס חלב פון א נבלה פון א חיה איז יאָ מטמא. זאָגט די משנה, אז דאָס חלב פון א נבלה אַ כּוּי איז מטמא. ווי דאָס חלב פון א נבלה אַ חיה. וטומאתו בספק. אָבער די דאָזיקע טומאה איז נור צוליב ספק. ניט עס איז זיכער מטמא ווי א חיה, נאָר עס איז טמא צוליב א ספק. טאָמער איז ער א חיה. וְאִין פּוֹדִין, און מען ליזט ניט אויס מיט אים אן אייזל א בכור (פטר חמור). דער דין איז, אז אויב ביי אן אייזל ווערט געבוירן דאָס ערשטע קינד („פטר“, דאָס ערשטע“, די „עפונג“, דארף דער בעל הבית פון אייזל עס אויסלייזן מיט א שעפסל, און מען גיט דאָס שעפסל צום כהן. זאָגט די משנה, אז מיט א כּוּי קאָן מען ניט אויסלייזן דעם בכור פון אן אייזל, ווייל טאָמער איז דער כּוּי א חיה, און מיט א חיה קאָן מען ניט אויסלייזן.

י. כיצד שוה, ווי אזוי (אין וועלכע זאכן) איז דער כּוּי גלייך צו א בהמה? חלב, זיין חלב איז אסור ווי דער חלב פון א בהמה. אָבער קיין כרת קומט ניט (פאר עסן דעם כּוּי חלב). דער דין איז, אז געוויסע פעט-טיילן פון א בהמה, חלב, טאָר מען ניט עסן, און אויב מען עסט קומט כרת; אָבער חלב פון א חיה מעג מען יאָ עסן. זאָגט די משנה, אז דער כּוּי איז געגליכן צו א בהמה, אז זיין חלב טאָר מען ניט עסן. כרת, זאָגט די משנה, קומט ניט דערפאר, ווייל עס איז נור א ספק. „כרת“ איז אייגענטליך טויט-שטראַף פון הימל (ניט דורך מענטשן), דעריבער טייטשן די מפרשים, אַז דאָס מיינט מען, אַז אויב מען עסט בשוגג חלב פון א כּוּי דארף מען ניט ברענגן קיין קרבן חטאת, און אויך אז אויב מען עסט במזיד קומט ניט קיין מלקות, קלעפּ פון בית דין. וְאִינוּ נִלְקַח, און מען טאָר אים ניט קויפן פאר געלט פון מענער שני צו עסן אים אין ירושלים. מיר האָבן געלערנט פריער אין מסכתא מעשר שני פרק א' משנה ד', אז פאר מעשר שני געלט אין ירושלים פלעגט מען קויפן א בהמה מקריב צו זיין אלס קרבן שלמים, אָבער א בהמה קויפן צו עסן ניט אלס קרבן האָט מען ניט געטאָרט. זאָגט די משנה אז אויך א כּוּי האָט מען ניט געטאָרט קויפן פאר מעשר-שני-געלט צו עסן דאָס פלייש אין ירושלים, ווייל טאָמער איז ער א בהמה, און א בהמה טאָר מען דאָך ניט קויפן אויף ניט מקריב צו זיין, ווידער צו קויפן א כּוּי אויף צו ברענגן אים אלס קרבן קאָן מען דאָך אויך ניט, ווייל טאָמער איז ער א חיה, און א חיה קאָן מען ניט ברענגן פאר א קרבן. וְחֵיב, און ער איז מחויב אין ארעם און באקן און מאָגן (זרוע ולחיים וקבה). דער דין איז, אז ווען מען שעכט א בהמה דארף מען געבן דעם כהן דעם ארעם און די באקן און דעם מאָגן פון דער בהמה; אָבער פון א חיה דארף מען געבן. ר' אֲלִיעֶזֶר פּוֹטֵר, משנה, אז א כּוּי איז גלייך צו א בהמה, און מען דארף פון אים געבן. ר' אֲלִיעֶזֶר פּוֹטֵר, ווייל ווער עס וויל ארויסנעמען פון אַן אַנדערן דארף ברענגן דעם באווייז. ר' אֲלִיעֶזֶר זאָגט, אז פון א כּוּי דארף מען דעם כהן ניט געבן דעם ארעם און די באקן און דעם מאָגן; ווייל דער כהן, וועלכער מאָגט די דאָזיקע זאכן באשר טאָמער איז די כּוּי א בהמה, קאָן ניט ארויסנעמען פון דעם בעל הבית פון כּוּי די זאכן אויף דער טענה פון א ספק. דאָס איז דער כלל אין דער גמרא „המוציא מחברו עליו הראיה“, אז ווען איינער מאָגט ביי א צווייטן געלט צי א זאך און עס איז א ספק צי אים קומט, דארף מען ניט באצאָלן, ווייל דער וואָס מאָגט און וויל ארויסנעמען ביים צווייטן געלט, דארף ברענגן דעם באווייז, אז זיין טענה איז א ריכטיקע.

י"א. כיצד אינו, ווי אזוי (אין וועלכע זאכן) איז ער ניט גלייך ניט צו א חיה

דְּרָקִיו שְׁוִים לַחֲיָה וְלַבְּהֵמָה, וְשֶׁעֵין
שְׁחִיטָה כְּזֶה וְכָהָה, וּמִטְמֵא מִשְׁוִים
נִבְלָה, וּמִשְׁוִים אֲבָר מִן הַחֲיָה,
כְּזֶה וְכָהָה:

לַבְּהֵמָה? אֲסוּר מִשְׁוִים כְּלָאִים, עִם
הַחֲיָה וְעִם הַבְּהֵמָה, הַפּוֹתֵב סִתּוֹ
וּבְהֵמָתוֹ לִבְנֵי, לֹא כִתְבֵנו לֹא אֶת הַפּוֹתֵי,
אִם אֲמַר הִרְיֵנִי גִזֵּר שְׁזָה סִתָּה, אוֹ
בְּהֵמָה, הִרִי הוּא גִזֵּר. וְשֶׁאֵר כָּל

פרק ג.

שְׁבֻכָּרָה, אֲשֶׁכּוּל שְׁבֻכָּרָה, רִמּוֹן שְׁבֻכָּרָה
קוֹשְׁרוֹ כְּגִמֵי וְאוֹמֵר, הִרִי אֵלֹו בְּכּוֹרִים.

אֵל כִּיצַד מִפְּרִישֵׁין הַבְּכּוֹרִים? יוֹרֵד
אֲדָם בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ וְרוֹאֶה תְּאֵנָה

און ניט צו א בהמה? אסור, ער איז אסור צוליב כלאים סיי מיט א חיה און סיי מיט א בהמה. מען טאר אים ניט איינשפאנען צו דער ארבייט ניט מיט א חיה און ניט מיט א בהמה, ווייל עס איז כלאים, איין מין מיט אן אנדערן מין. זע וועגן דעם איז מסכתא כלאים פרק ח'. הכותב, אז איינער שרייבט אָפּ (אלס מתנה) צו זיין זון די חיה און די בהמה, וואָס ער פארמאָגט, האָט ער אים ניט אָפּגעשריבן דעם כּוֹי. מחמת אין דער דאָזיקער זאך ווערט ער ניט גערעכנט ניט אלס א חיה און ניט אלס א בהמה. אס אמר, אויב איינער האָט געזאָגט: „איך זאָל זיין אַ גִזֵּר אויב דאָס (דער כּוֹי) איז אַ חיה צי א בהמה, איז ער א גִזֵּר. אויב איינער זאָגט וועגן זיך, אז ער זאָל זיין א גִזֵּר טאָר ער 30 טעג ניט טרינקן קיין וויין, ניט אָפּשערן זיך די האָר און ניט מטמא זיין זיך צו מתים. זאָגט די משנה, אז ער איז א גִזֵּר. די מפרשים זאָגן, אז ער איז א גִזֵּר אפילו ער האָט געזאָגט אויב דער כּוֹי איז ניט קיין חיה און ניט קיין בהמה. ושאַר, און אין אלע זיינע איבריגע זאכן איז ער גלייך צו א חיה און צו א בהמה, און מען דארף אים שעכטן ווי די און ווי יענע (ווי די חיה און ווי די בהמה), און ער איז מטמא ווען ער איז א נבלה און מען טאָר ניט פון אים עסן אן אבר ווען ער איז לעבעדיק, ווי די און ווי יענע (ווי א חיה און ווי א בהמה). די משנה פירט דאָ א דורך דעם כּוֹל, אז ווייל וועגן דעם כּוֹי איז א ספק, צי ער איז א חיה צי א בהמה, איז ממילא אלע זאכן, וואָס מען איז מחויב אָפּצוהיטן סיי ביי א חיה און סיי ביי א בהמה, דארף מען זיי ביים כּוֹי אודאי אָפּהיטן. און די משנה רעכנט זיי דאָ אויס (ניט אלע, נאָר א טייל פון זיי): אויב מען וויל עסן זיין פלייש מוז מען אים שעכטן; אויב ער פּאַרִיט, הייסט ער א נבלה און אז ווען מען רירט אים אָן ווערט מען טמא; ווען מען רייסט אָפּ אן אבר צי א שטיקל פלייש ווען ער לעבט, טאָר מען עס ניט עסן, ווייל עס איז אבר מן החי. — די אלע משנות פון ו' אָן ביז צום סוף פון דאָזיקן פרק זענען דאָ געלערנט געוואָרן, ווייל זיי זענען ענליך צו די פריערדיקע משנות אין פרק וועגן בכורים, וואָס איז אין טייל זאכן גלייך צו תרומה און אין טייל זאכן צו מעשר, און אין טייל זאכן צו ביידע, און אין טייל צו ביידע ניט.

פרק ג.

א. כִּיצַד מִפְּרִישֵׁין הַבְּכּוֹרִים. ווי אזוי שיידיט מען אָפּ בכורים? אין די ערשטע משנות פון דאָזיקן פרק ווערט דערציילט, ווי אזוי עס איז פּאַרגעקומען דאָס אָפּשיידן די בכורים, דאָס פירן קיין ירושלים בציבור, אַ גאַנצע מחנה לאַנדווירטן צוזאַמען, דער קבלת פנים אין ירושלים און אין בית המקדש. יוֹרֵד, אז א מענטש גייט אריין אין זיין פעלד און זעט א פּיג, וואָס איז געוואָרן פּרי צייטיק, א הענגל וויינטרויב, וואָס איז געוואָרן פּרי צייטיק, א מילגרוים וואָס איז געוואָרן פּרי צייטיק, בינדט ער עס ארום מיט א גראַז־ריטל און ער זאָגט: „דאָס זאָל זיין בכורים“. די משנה זאָגט, אז דעם נאָמען בכורים האָט מען געגעבן די פּרוכטן, ווען זיי זענען נאָכניט געווען אָפּגעריסן. מען האָט די דאָזיקע ערשטע פּרוכטן ארומגעבינדן מיט שטיקלעך גראַז („גמי“ פון וואָרט „גומא“ אין תנך, א וואסער־גראַז), כדי מען זאָל זיי שפעטער דערקענען. דאָס

ר' שמעון אומר, אף על פי כן חוזר וקורא אותם בפורים מאחר שיתלשו מן המקדש: ב כיצד מעלין את הפורים? כל העירות שבמעמד מתבססות לעיר של מעמד, ולגין

ווארט „שדה“, א פעלד“ איז אין א סך ערטער אויך דער טייטש א פרוכטן-ביימער-גארטן. „יורד“, „אראפגיין“ ווערט באנוצט אפט אין דער משנה אנשטאט „אריינגיין“ אין פעלד, ווייל געוויינטליך זענען די הייזער צום וואוינען געשטאנען אויף בערגלעך, און די פעלדער זענען געווען אין טאל. ור' שמעון, און ר' שמעון זאגט, אז פונדעסט-וועגן רופט ער זיי נאכאמאל אן „בכורים“ נאכדעם ווי מען האט זיי אפגעריסן פון דער ערד. ר' שמעון האלט, אז דאס א נאמען געבן זיי „בכורים“ דארף פארקומען, ווען די פרוכט איז אפגעריסן, און דעריבער כאטש ער האט די פרוכטן אנגערופן „בכורים“ ווען זיי זענען נאך געווען באהאפטן צום בוים, דארף ער זיי א נאמען געבן נאכאמאל נאכדעם ווי זיי זענען געווארן אפגעריסן.

ב. כיצד מעלין את הבכורים? ווי אזוי ברענגט מען ארויף די בכורים? דאס פירן בכורים אין בית המקדש קיין ירושלים האט געהייסן „ארויפברענגן“ זיי, ערשטנס ווייל ירושלים איז העכער פון גרעסטן טייל פון ארץ ישראל, זי שטייט אין א בערג-קער געגנט, און צווייטנס ווייל ירושלים איז געווען דאס הייליקע הויכע ארט, און אין תנך געפינט מען אפט דעם אויסדרוק פון „אויפגיין“ („וקמת ועלית“), צום הייליקן ארט (צום בית המקדש), כל העירות, אלע שטעטלאך פון דעם מעמד האבן זיך (די לאנדווירטן מיט זייערע בכורים) צונויפגעזאמלט אין דער שטאט פון מעמד. מען איז געגאנגן קיין ירושלים מיט די בכורים בחברותא, א סך לאנדווירטן פון איין געגנט צוזאמען. ווען דאס בית המקדש איז געשטאנען איז גאנץ ארץ ישראל געווען איינגע-טיילט אין 24 טיילן, און יעדער טייל האט געהייסן „מעמד“, און יעדער מעמד האט געשיקט שליחים קיין ירושלים צו זיין (צו „שטיין“, „עמד“, דערפון „מעמד“) ביים מקריב זיין דעם קרבן תמיד ווען עס איז אויסגעפאלן די וואך פון דאזיקן מעמד (זע אין מסכתא תענית פרק ד' משנה ב'). די הויפט-שטאט פון דעם מעמד האט געהייסן „עיר של מעמד“, „די שטאט פון מעמד“. זאגט דא די משנה, אז די לאנדווירטן פון די דערפער, אין יעדן מעמד פלעגן קומען מיט זייערע בכורים אין דער הויפט-שטאט פון מעמד, ולגין, און זיי פלעגן נעכטיקן אין מארק-פלאץ פון דער שטאט, און זיי זענען ניט אריינגעגאנגן אין קיין הייזער (נעכטיקן). מחמת טאמער איז פאראן אין א הויז א חשש פון טומאה, און זיי קאנען דאדורך טמא ווערן. בכורים פלעגט מען ברענגן מייסטנס באלד נאך שבועות (זע פריער פרק א' משנה ג') און דאמאלס איז אין ארץ ישראל זייער ווארים און עס פאלט ניט קיין רעגן און דאס נעכטיקן אין דרויסן, אויסער די הייזער, איז דעמאלס פארשפרייט אין לאנד, ולמשכים, און ווען עס איז אן-געקומען דער פרימארגן האט דער עלטסטער (פון די לאנדווירטן) אויסגערופן: „קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלהינו“, „שטייט אויף און לאמיר אויפגיין קיין ציון, צום הויז פון גאט אונזער גאט“. פון דער משנה איז צו זען, אז די לאנדווירטן, וועלכע זענען געגאנגן קיין ירושלים מיט די בכורים האבן געהאט איבער זיך א „ממונה“, א פירער, און ער פלעגט זיי אויפוועקן גאנץ פרי מיט דעם דערמאנטן אויסרוף, „ולמ-שכים“ איז דער טייטש „צום פרימארגן“, ווען עס ווערט פרימארגן, און „משכים“ איז דער טייטש „דער פרימארגן“; מיר געפינען אין הושע ו' „וכטל משכים הולך“, „און ווי דער טוי פון פרימארגן פארשווינדט ער“. דער אויסרוף איז א פסוק אין ירמיה ל"א פסוק ה' נאך דארט פעלט דאס ווארט „בית“, אין משניות פון ירושלמי איז אויך דא אין דער משנה ניט פאראן דאס ווארט „בית“.

ג. הקרובים, די נאנטע ברענגן פייגן און וויינטריבן, און די ווייטע ברענגן

וְצַמּוּקִים, וְהַשּׁוֹר הוֹלֵךְ לַפְּנֵיהֶם, וְקָרְנוֹ מִצְפוֹת זָהָב, וְעִטְרַת שֵׁל זֹת בְּרֹאשׁוֹ. הַחֲלִיל מִכָּה לַפְּנֵיהֶם, עַד שְׁמַנְיָעִים קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם. הַגֵּיעוּ קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, שְׁלַחוּ לַפְּנֵיהֶם וְעִטְרוּ אֶת בְּבוּרֵיהֶם, הַפְּחוֹת הַסְּגָנִים

וְהַגְּזָרִים יוֹצְאִים לְקִרְאתָם. לְפִי כְבוֹד הַתְּקַנְסִים הֵיוּ יוֹצְאִים. וְכָל בְּעָלֵי אוֹמְנוֹת שְׁבִירוּשָׁלַיִם עוֹמְדִים לַפְּנֵיהֶם, וְשׂוֹאֲלִין בְּשִׁלּוֹמָם, אַחֲזִינוּ אֲנָשֵׁי מְקוֹם פְּלוּנִי, בְּאֵתָם לְשִׁלּוֹם: דְּהַחֲלִיל מִכָּה לַפְּנֵיהֶם עַד שְׁמַנְיָעִין

דארע פייגן און געטרונקנטע וויינטרויבן (ראזינקעס). די וועלכע האָבן געוואוינט נאָנט פון ירושלים האָבן געבראכט די פייכטע פרוכטן, ווי פייכטע פייגן און וויינט טרויבן, ווייל זיי זענען בעסערע פרוכטן. אָבער די לאנדווירטן, וועלכע האָבן געוואוינט זויט פון ירושלים האָבן געבראכט געטרונקנטע פייגן און ראָזשינקעס, און כאָטש די דאָזיקע זענען ערגערע פרוכטן, אָבער זיי האלטן זיך לענגער אין וועג. והשור, און דער אָקס גייט־פאָרויס פאר זיי, און זיינע הערנער זענען באדעקט מיט גאלד און א קרוין פון איילבירטן אויף זיין קאָפּ. דער אָקס איז געווען אויף צו ברענגן אים א קרבן שלמים אין בית המקדש. די משנה דערציילט דאָ, ווי די גאנצע חברותא בכורים־ברענגער זיינען געגאנגן אין וועג, און ווי פאָרויס איז געגאנגען דער אָקס, וועלכער איז געווען באפּוצט. החליל, דאָס פייפערל קלינגט פאָרויס פאר זיי ביז זיי קומען נאָנט צו ירושלים. אויפן וועג האָט דער מוזיק־אינסטרומענט „חליל“ געקלינגן ((„מכה“, „געשלאָגן“) פאר זיי ביז זיי זענען געקומען נאָנט צו ירושלים. וואָס מען מיינט מיט „חליל“ איז ניט קלאָר. טייל זעצן עס איבער א „פייפער“, און טייל מיינען, אז עס איז א „פלייט“. טייל מפרשים האלטן, אז „חליל“ מיינט ניט בלויז איין פייפער, נאָר מען מיינט דערמיט א גאָנצע קאפעליע פון שפילער אויף פייפלעך צי פלייטן, און דאָס וואָרט איז א „שם קיבוּצִי“, ווי למשל „החיל“ מיינט „דאָס מיליטער“, דאָס הייסט א סך מענטשן. הגיעו, ווען זיי זענען אָנגעקומען נאָנט צו ירושלים, האָבן זיי געשיקט שליחים (אין ירושלים מודיע צו זיין, אז זיי קומען אָן), און זיי האָבן באפּוצט זייערע בכורים. מיט „באפּוצן“ מיינט מען, אז זיי האָבן ארויפגעלייגט אין דער הויך שיינע פרוכטן, און ווייטער אין משנה י' ווערט געלערנט ווי די באפּוצונג דארף פאָרקומען. הפחות, די הויכע שרים (פון די כהנים), און די שטעל־פארטרעטער און די שאַצמייס־טער (פון בית המקדש) גייען ארויס זיי אנטקעגן, לויט דעם כבוד פון די אָנקומענדיקע זענען זיי ארויסגעגאנגן. דאָס וואָרט „פחות“ צו באַצייכנען הויכע שרים איז פאראן אין תנך, און אין ירמיה נ"א (פסוק כ"ב) איז פאראן דער אויסדרוק „הפחות והסגנים“. דאָ מיינט מען, די אָנגעזעהענע פירער פון די כהנים און פון די לויים. דער ירושלמי זאָגט, אז מיט „לויט דעם כבוד פון די אָנקומנדיקע“ מיינט מען ניט „די חשיבות“ פון די מענטשן, וואָס האָבן געבראכט די בכורים, מחמת וועגן יידן איז ניט שייך צו זאָגן „גרודיסע“ און „קליינע“, אלע זענען גלייך; נאָר מען מיינט דערמיט לויט דער צאָל פון די אָנקומענדיקע. וכל בעלי, און אלע בעלי מלאכות אין ירושלים שטעלן זיך אויף פאר זיי און באַגריסן זיי: „אונזערע ברידער, איינוואוינער פון דעם און דעם אָרט, קומט בשלום“. אין ארץ ישראל, וואו עס איז זומער קיינמאָל ניטאָ קיין רעגן, טוען בעלי מלאכות זייער ארבייט אין דרויסן, פאר דער טר פון די וואוינונגן און ווארשטאטן. זאָגט די משנה, אז ווען די בכורים־ברענגער זענען אריינגעקומען אין ירושלים פלעגן די בעלי מלאכות איבערייסן זייער ארבייט און באַגריסן זיי.

ד. החליל, דער פייפער קלינגט פאָרויס פאר זיי ביז זיי קומען אָן צום הר הבית (דעם באַרג פון בית המקדש). אין ירושלים איז פאראן א באַרג אויף וועלכן דאָס בית המקדש איז געשטאנען. דער באַרג האָט געהייסן „הר הבית“; אויף דעם באַרג איז געווען אָפּגעטיילט א פלאַץ ארומגערינגלט מיט א מויער, און דער פלאַץ האָט גע־

לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, אָפִילוּ אַגְרִיפָס הַמְלֶכֶךְ נוֹטֵל הַסֶּל עַל כַּתְפוֹ וְנִכְנָס עַד שְׁמֹנִיעַ לְעֶזְרָה. הִגִּיעַ לְעֶזְרָה, וְדָבְרוּ תְלוּוֹם בְּשִׁיר, אַרְוֹמָמֶךְ יי כִּי דְלִיתְנִי וְלֹא שְׁמַחְתָּ אוֹיְבֵי לִי: הֵן הַגּוֹזְלוֹת שְׁעַל גְּבִי הַסֶּלִים הָיוּ עוֹלוֹת, וּמָה שְׁפִינְדָם נוֹתְנִים לְכַהֲנִים: וְ עוֹדְרוֹ הַסֶּל עַל

בְּתַפּוֹ, קוֹרָא מִהֲגֵדְתִי הַיּוֹם לְה' אֱלֹהֶיךָ עַד שְׁגוֹמֵר כָּל הַפְּרָשָׁה. ר' יְהוּדָה אֹמֵר, עַד אֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי. הִגִּיעַ לְאֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי, מוֹרִיד הַסֶּל מֵעַל כַּתְפוֹ, וְאוֹחֶזוּ בְּשִׁפְתוֹתָיו, וְכַהֵן מִנִּית יָדוֹ תַחְתּוֹ, וּמְנִיפּוֹ וְקוֹרָא מֵאֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי עַד שֶׁהוּא גּוֹמֵר כָּל הַפְּרָשָׁה, וּמְנִיחָהּ בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ.

הייסן „עזרה“, דער הויף פון בית המקדש. הגיעו להר הבית, ווען זיי זענען אָנגעקוֹרֵמֵן צום בית המקדש־בֶּאֱרָג נעמט אפילו דער קעניג אגריפס דעם קויש (מיט די בכורים) אויף זיין אקסל, און גייט אריין ביז ער קומט צו דער עזרה (בית המקדש־הַיּוֹרֵף). אין די לעצטע יאָרן פון צווייטן בית המקדש זענען געווען אין ארץ ישראל צוויי יידישע מלכים מיטן נאָמען אגריפס (אגריפּאַס); אגריפּאַס דער ערשטער און אגריפּאַס דער צווייטער; דער ערשטער איז געווען א פּאַטער פון צווייטן. די משנה דערציילט, אז יעדער איינער, וועלכער האָט געבראַכט בכורים, האָט געמוזט טראָגן דעם קויש מיט די בכורים אויף זיינע אקסלן פון זינט ער איז ארויפגעקומען אויפן בית המקדש־בֶּאֱרָג; אפילו אזא אדם חשוב ווי קעניג אגריפס האָט עס אויך געטאַן. הגיע לעזרה, ווען ער (דער בכורים ברענגער) איז אָנגעקומען אין בית־מקדש־הַיּוֹרֵף, האָבן די לויים אָנגעהויבן זינגן שירה „ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לִי“ (תהליט ל'), „איך וועל דיך גרויס, גאָט, דערפאר וואָס דו האָסט מיך אויפגעהויבן און דו האָסט ניט דערפרייט מייען שונאים איבער מיר“. ווי מיר האָבן געלערנט שוין פריער אין פרק ב' משנה ד' האָבן די לויים אין בית המקדש געדארפן, ביים בכורים־ברענגן, זינגן שירה און די משנה דערציילט דאָ, אז די לויים האָבן געזינגן דעם מזמור אין תהלים ל'.

ה. הגחלות, די טויבן וואָס זענען געווען (אָנגעהאָנגן) ארום די קוישן האָט מען מקריב געווען אלס עולות און דאָס וואָס זיי האָבן געהאַט אין דער האַנט האָבן זיי (די בכורים־ברענגער) געגעבן צו די כהנים. צוזאמען מיט די בכורים האָט מען מיט־געבראַכט טויבן מקריב צו זיין אויפן מזבח אלס קרבן עולה; דאָס איז דער קרבן, וואָס ווערט אינגאנצן פארברענט אויפ'ן מזבח, און מען עסט גאַרניט פון פלייש. וועגן דעם צווייטן טייל פון דער משנה „און דאָס וואָס זיי האָבן געהאַט אין דער האַנט“ זענען פאראן צוויי טייטשן. דער רמבם זאָגט, אז דאָס מיינט די טויבן, וואָס זיי האָבן גע־האַלטן אין דער האַנט; רשי אין מנחות ג"ח טייטשט, אז דאָס מיינט מען די קוישן מיט די בכורים.

ו. עודה, ווען דער קויש איז נאָך אויף זיין (דעם בכורים־ברענגער'ס) אקסל, ליינט ער (דער בכורים־ברענגער) פון „הגדתי היום לה' אלהיך“ (דברים כ"ו) ביז ער פארענדיקט די גאנצע פרשה. דאָס איז דאָס „ליינען“, וואָס ווערט דערמאָנט פריער אין פרק א' משנה א'. יעדער וואָס האָט געבראַכט דעם קויש מיט בכורים אין בית המקדש, האָט געדארפן ליינען די פרשה פון בכורים (דברים כ"ו). ר' יהודה זאָגט, אז ביז „ארמי אובד אבי“, הגיע, ווען ער איז צוגעקומען (ביים ליינען, צום פסוק) „ארמי אובד אבי“, נעמט ער אַראָפּ דעם קויש פון אקסל, און האלט אים ביים ראנד (פון קויש), און דער כהן לייגט ארונטער זיין האַנט אונטער אים (דעם קויש) און הייבט אים אויף, און ער (דער בכורים־ברענגער) ליינט פון „ארמי אובד אבי“ ביז ער פארענדיקט די גאנצע פרשה; און ער לייגט אים (דעם קויש מיט בכורים) אַנידער

והשתחנה ויצא: ז בראשנה כל מי שיודע לקרות קורא, וכל מי שאינו יודע לקרות, מקרין אותו, נמנעו מלהביא, התקינו שיהו מקרין את מי שיודע ואת מי שאינו יודע: ה העשירים מביאין בכוריהם בקלות של כסף ושל זהב, והעניים מביאין אותם בסלי נצרים של ערבה

לעבן דעם מזבח און ער קניט־אנדער און גייט ארויס. די משנה האט דא געגעבן בפרטות, ווי אזוי דאס ברענגן די בכורים אין בית המקדש איז פארגעקומען. דער „תוספות יום טוב“ זאגט אז ר' יהודה איז בפרש די ווערטער פון דער סתם משנה, און ער גיט דאס די פרטים ווי אזוי עס איז פארגעקומען דאס ליינען. מיט „והשתחנה“, אנדערקניען, מיינט מען זיך אויסציען אינגאנצן אויף דער ערד (פישוט ידים ורגלים).

ז. בראשונה, צוערשט (אין די ערשטע צייטן), ווער עס האט געקאנט אליין ליינען די פרשה (פון בכורים) האט אליין געליינט; און ווער עס האט ניט געקאנט ליינען, האט מען פאר אים פארגעליינט; האבן מענטשן (וועלכע האבן ניט געקאנט ליינען), אויפגעהערט צו ברענגן בכורים (צוליב בושא); האט מען מתקן געווען, אז מען זאל פארגליינען סיי פאר די וועלכע קאנען און סיי פאר די וועלכע קאנען ניט. כדי גיט צו פארשעמען די וועלכע האבן ניט געקאנט, האט מען איינגעפירט, אז א בעל קורא האט פארגעליינט פאר יעדן איינעם.

ח. העשירים, די רייכע ברענגן זייערע בכורים אין קוישן פון זילבער אָדער פון גאָלד; און די אַרימע לייט ברענגן זיי אין קוישן (געפלאַכטן) פון צווייגן פון אָפֿ־געשילטער ערבה, און די קוישן און די בכורים ווערן געגעבן צו די כהנים. „קלות“, איז דאס גריכישע וואָרט „קאלאָטאָס“, א געפלאַכטענער קויש. „ערבה“ זענען די באקאנטע געוויקס־ריטלעך, וועלכע מען נעמט סוכות צום לולב און אתרוג. די רייכע האבן געבראכט אין קוישן געפלאַכטן (דער ברטנורא זאגט: „באָדעקט“) מיט גאָלד און זילבער, און די אַרימע לייט אין איינפאכע ריטלעך־קוישן. די גמרא אין בבא קמא צ״ב זאָגט, אז נור די אַרימע לייט׳ס איינפאכע קוישן האָט מען געגעבן צו די כהנים. דאקייגן די רייכע לייט׳ס זילבערנע און גאָלדענע קוישן האָבן די רייכע לייט צוגענוג מען צוריק אהיים, געבנדיק די כהנים בלויז די בכורים. די גמרא זאָגט דערויף, אז דערפון איז דאָס שפּריכוואָרט „בּתּר עניא אזלא עניוּתא“, „נאָך דעם אַרימאן גייט נאָך די אַרימקייט“, מחמת ניט גענוג וואָס ער איז אַן אַרימאן, האָט ער נאָך געדארפן זיין קויש אוועקגעבן דעם כּהן.

ט. ר' שמעון בן ננס זאָגט, אז מען באפוצט („מעטרין“, פון „עטרה“, „קרוין“, באפוצונג) די בכורים אויך מיט ניט די זיבן מינים. מיר האָבן געלערנט פריער אין פרק א' משנה ג' אז בכורים מעג מען ברענגן נור פון זיבן מינים; ווייך, גערשטן, וויינ־טרויבן, פייגן, מילגרוימען, איילברטן און טייטלן. זאָגט ר' שמעון בן ננס, אז דאָס באפוצן די בכורים, ארויפלייגן אויף זיי שיינע פרוכטן (וועגן וואָס עס ווערט פריער געלערנט אין משנה ג') האָט געמעגט זיין ניט דוקא מיט פרוכטן פון די זיבן מינים, נאָר אויך מיט אנדערע מינים. ר' עקיבא זאָגט, אז מען טאָר ניט באפוצן בכורים נאָר מיט די זיבן מינים. ר' שמעון בן ננס איז געווען א תלמיד הבר פון ר' עקיבא:

י. ר' שמעון זאָגט, אז דריי זאכן (מידות) זענען פאראן ביי בכורים: בכורים, און צוגאָב צו בכורים (תוספת הבכורים), און באפוצונג צו בכורים (עיטור הבכורים).

תוספת הבכורים מין בְּמִינוֹ, וְעִטּוֹר
 הַבְּכוֹרִים מִן בְּשֵׂאֵינוּ מִינוֹ. תוספת
 הַבְּכוֹרִים נֶאֱכֶלֶת בְּטַהֲרָה, וּפְטוּרָה
 מִן הַדְּמָאֵי, וְעִטּוֹר הַבְּכוֹרִים חֵיב
 בְּדָמָאֵי: יֵאָ אִמְתִּי אֲמָרוּ-תוספת

„בכורים“ הייסן די פרוכטן, וועלכע מען שיידט אָפּ אלס בכורים ווען די פרוכטן זענען נאָך אויפן בוים. „צוגאַב צו בכורים“, תוספת הבכורים, הייסן די פרוכטן וועלכע מען לייגט-צו צו די שוין-אָפּגעשיידטע בכורים, כדי זיי זאלן זיין מער. „באפּצונג צו בכורים“, „עִטּוֹר הַבְּכוֹרִים“. הייסן די באזונדערס שיינע פרוכטן, וועלכע מען לייגט-צו צו דעם בכורים-קויש, כדי אים צו באַפּוצן, אָז ער זאל אויסזען שענער. זאָגט ר' שמעון, אז די דאָזיקע דריי זאכן, מידות, פאַרמען פון בכורים, האָבן די דאָזיקע דינים; תוספת, דער צוגאַב צו בכורים מוז זיין פון זעלבן מין (מין במינו), און די באפּצונג צו בכורים קאָן זיין ניט פון דאָס צולייגן שפעטער (מין בשאינו מינו). אויב דער עיקר בכורים איז, למשל, וויינטרויבן, מוז דאָס צולייגן שפעטער די תוספת הבכורים אויך זיין נור פון וויינטרויבן, פון זעלבן מין, אָבער די באפּצונג פון בכורים-קויש מוז ניט זיין דוקא פון זעלבן מין, און אויב למשל דער עיקר בכורים איז געווען פון וויינטרויבן קאָן מען דעם בכורים-קויש באפּוצן מיט פייגן צי טייטלן. תוספת, דער צוגאַב צו בכורים מוז ווערן געגעסן נור אין טהרה און ער איז פטור פון דמאי, אָבער די באפּ-צונג פון בכורים איז חייב אין דמאי. בכורים אליין מעג מען עסן נור ווען די פרוכטן זענען טהור און דער מענטש, וועלכער עסט זיי, איז טהור. זאָגט די משנה, אז אויך דעם צוגאַב צו בכורים מעג מען עסן נור ווען די פרוכטן זענען טהור און דער וועל-כער עסט זיי, איז טהור. דמאי הייסן פרוכטן וואָס מען קויפט ביי א עם הארץ און מען ווייסט ניט צי ער האָט אָפּגעשיידט פון זיי מעשר, און דער דין איז, אז מען דארף זיי מעשרן (זע אין דער הקדמה צו מסכתא דמאי). זאָגט די משנה, אז ניט נור ווען א כהן נעמט בכורים פון א עם הארץ, דארף ער ניט אָפּשיידן פון זיי קיין מעשר, מחמת בכורים זענען דאָך פטור פון תרומה און מעשר, נאָר אויך ווען דער עם הארץ ברענגט צוזאמען מיט די בכורים אויך די „תוספת“, דעם צוגאַב, מעג מען עסן אומגעמעשרט. אָבער די באפּצונג פון בכורים, די פרוכטן מיט וועלכע דער עם הארץ, וועלכער ברענגט בכורים, באפּוצט זיין בכורים-קויש, דארף דער כהן יאָ מעשרן אלס דמאי, ווייל זיי האָבן ניט די קדושה פון בכורים, די מפרשים קלערן, צי די באפּצונג פון בכורים דארף מען עסן בטהרה; מחמת די משנה זאָגט עס ניט בפירוש, פון רמבם אין „יד החזקה“ הלכות בכורים ב' י"ח איז צו זען, אז מען דארף זיי יאָ עסן בטהרה.

י"א. אימתי, ווען האָט מען געזאָגט, אז דער צוגאַב צו בכורים האָט דעם דין ווי בכורים? ווען ער קומט פון לאנד (פון ארץ ישראל), אָבער אויב ער קומט ניט פון לאנד (פון ארץ ישראל) האָט ער ניט דעם דין ווי בכורים. אויב איינער האָט אָפּגעשיידט בכורים פון ארץ ישראל-פרוכטן, און דערנאָך האָט ער צו זיי צוגעלייגט פרוכטן, וועלכע זענען ניט געוואקסן אין ארץ ישראל, נאָר אין עבר הירדן אָדער אין חוץ לארץ, האָבן די דאָזיקע צוגאַב-בכורים ניט דעם דין ווי בכורים, און א ניט-כהן מעג זיי עסן (כאָטש בכורים מעג עסן נור א כהן). דער רמבם זאָגט, אז כאָטש זיי האָבן ניט דעם דין ווי בכורים אָבער בטהרה דארפן זיי געגעסן ווערן.

י"ב. למה אמרו, צו-וואָס האָבן זיי (די חכמים געזאָגט אז בכורים זענען ווי דאָס איינגעטוטס פון כהן? די משנה פריער פרק ב' משנה א' זאָגט, אז בכורים זענען „נכסי כהן“, דאָס פריוואט-אייגנטום פון כהן, ער קאָן טאָן מיט זיי וואָס ער וויל. פּרעגט דאָ די משנה, וואָס מיינט מען מיט דעם אויסדרוק „פריוואט-איינגנטום פון כהן“? און די משנה ענטפערט: שהוא קונה, ער מעג קויפן פאר זיי שקלאפן און פעלדער און

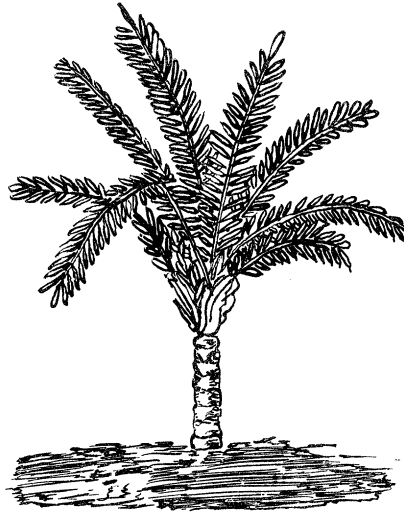
וְכִתְבֵהֶם בְּכֹתֹבֶתָהּ, כְּסֵפֶר תּוֹרָה. וְר' לְחֹבֵר בְּטוֹבָה, וְחִבְיָא נֹתְנִין אוֹתָם וְאֵשֶׁת בְּכֹתֹבֶתָהּ, כְּסֵפֶר תּוֹרָה. וְר' לְאַנְשֵׁי מִשְׁמֶר, וְהֵם מְחַלְקִין בִּיגִינֵיהֶם יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין נֹתְנִין אוֹתָם אֱלָא בְּקֶדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ:

א נִיט־כִּשְׂרֵעַ בְּהֵמָה. לְמִשַׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי, כְּאֵטֶש דְּעַר אֵיִיגְנִיטִימַעַר דְּאַרְפַּ עַס דְּאָךְ עַסֶן אֵין יְרוּשָׁלַיִם, הֵיִסְט עַס אָבַעַר נִיט זֵיין פֿרִיוֹאט־אֵיִיגְנִיטוּם, מַחֲמַת עַר מַעַג דִּי מַעֲשֵׂר־שְׁנִי־פֿרוּכְטֶן פֿאַרְנוּצֶן נֶאָר אוֹיף עַסֶן, טְרִינְקֶן; אָבַעַר קוֹיפֶן, לְמִשַׁל, א שְׁקֵלֶאף צִי א פֿעֶלֶד פֿאַר דַּעַם מַעֲשֵׂר שְׁנִי טָאָר עַר נִיט. דֶּאָקֵיִיגֶן פֿאַר בְּכוֹרִים מַעַג דְּעַר כֶּהֵן קוֹיפֶן שְׁקֵלֶאפֶן, אָדַעַר פֿעֶלְדַּעַר אָדַעַר א נִיט כִּשְׂרֵעַ בְּהֵמָה (וּוֹאָס מַעַן טָאָר נִיט עַסֶן, וּוִי א פֿעֶרֶד, אָן אֵיזוּל), וּבַעַל חוּב, און דְּעַר, וּוְעֵלְכַעַר מֶאָנְט גַּעֲלַט א חוּב בֵּיַם כֶּהֵן, קֶאָן זֵיין (דִּי בְּכוֹרִים) צוֹנַעֲמַעַן פֿאַר דַּעַם חוּב, און דִּי פֿרוּי (פֿון כֶּהֵן) קֶאָן זֵיין צוֹנַעֲמַעַן פֿאַר אֵיר כְּתוּבָה. אוֹיב דְּעַר כֶּהֵן אֵיז וועִמַעַן שוֹלְדִיג א חוּב, אָדַעַר אוֹיב דְּעַר כֶּהֵן הָאָט גַּע'גַט זֵיין פֿרוּי, און עַס קוֹמַט אֵיר צו באַצְאָלֶן דִּי כְּתוּבָה, קֶאָן דְּעַר גַּעֲלַט־מֶאָנַעַר צִי דִּי פֿרוּי צוֹנַעֲמַעַן דִּי בְּכוֹרִים פֿאַר דַּעַם גַּעֲלַט, וּוֹאָס דְּעַר כֶּהֵן אֵיז זֵיין שוֹלְדִיק, כְּסֵפֶר תּוֹרָה, אַזוּי וּוִי א פֿרִי תּוֹרָה, רִשׁוּי אֵין מַסְכְּתָא חוֹלִין קִל"א אֵיז גּוֹרַם, וְסֵפֶר תּוֹרָה" און טֵיטִשְׁט, אַז מַעַן מַעַג קוֹיפֶן פֿאַר בְּכוֹרִים א סֵפֶר תּוֹרָה, כְּאֵטֶש עַס אֵיז נִיט צוּם עַסֶן, דְּעַר בְּרַטְנוֹרָא בְּרַעַנְגַט דַּעַם טֵיטִשְׁט, אַז א סֵפֶר תּוֹרָה הָאָט אוֹיךְ דַּעַם דִּין וּוִי בְּכוֹרִים, און א בַּעַל חוּב קֶאָן זֵי צוֹנַעֲמַעַן פֿאַר זֵיין חוּב און א פֿרוּי פֿאַר אֵיר כְּתוּבָה, וְר' יְהוּדָה, און ר' יְהוּדָה זָאָגַט, אַז מַעַן טָאָרְנִיט גַּעֲבִן בְּכוֹרִים (צו א סַתֶּם כֶּהֵן) נֶאָר צו א חֶבֶר פֿאַר א דַּאָק, מִיר הָאָבֶן אֵין מַסְכְּתָא דִּמְאֵי פֿרַק ב' מִשְׁנֵה ג' גַּעֲלַעַרְנַט, אַז דַּעַם טֵיטִל, "חֶבֶר" הָאָבֶן גַּעֲהָאָט נֶאָר גָּאָר פֿרוּמַעַ מַעַנְטֶשֶׁן, וּוְעֵלְכַעַ זַעֲנַעַן גַּעוּוַעַן זֵייעַר אָפֿגַּעֲהֵיטֶן אֵין דִּי דִינִים פֿון טוֹמָאָה וְטַהֲרָה, זָאָגַט ר' יְהוּדָה, אַז פֿוֹנְקַט וּוִי תְּרוּמָה דְּאַרְפַּ מַעַן גַּעֲבִן נוֹר צו א כֶּהֵן א חֶבֶר (זַע פֿרִיעַר אֵין מַסְכְּתָא חֵלָה פֿרַק ד' מִשְׁנֵה ט'), אַזוּי דְּאַרְפַּ מַעַן אוֹיךְ בְּכוֹרִים גַּעֲבִן נוֹר צו א כֶּהֵן א חֶבֶר; און אַז מַעַן מַעַג נַעֲמַעַן בֵּיַם כֶּהֵן א דַּאָק דְּרַפֿאַר וּוֹאָס מַעַן הָאָט אֵים גַּעֲגַעֲבֶן דִּי בְּכוֹרִים, מַחֲמַת דְּעַר בַּעַל הַבַּיִת הָאָט דְּאָךְ דָּאָס רַעַכְט צו גַּעֲבִן דִּי בְּכוֹרִים צו וועִלְכֶן כֶּהֵן עַר וּוִיִּל, און עַר טַהוּט דְּאָךְ דַּעֲרִיבַעַר א טוּבָה דַּעַם כֶּהֵן וועִמַעַן עַר גִּיט דִּי בְּכוֹרִים, וְחַכְמִים, אָבַעַר דִּי חַכְמִים זָאָגַן, אַז מַעַן גִּיט זֵיין (דִּי בְּכוֹרִים) צו דִּי מַעַנְטֶשֶׁן (כֶּהֵנִים פֿון מִשְׁמֶר, און זֵיין צַעֲטִיִּילֶן זֵיין צוּוִישֶׁן זִיךְ וּוִי דִּי קַרְבָּנוֹת פֿון בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַלַּע כֶּהֵנִים זַעֲנַעַן גַּעוּוַעַן אֵיִיגְנַעֲטִיִּילַט אֵין 24 מִשְׁמֵרוֹת, און יַעֲדַעַר מִשְׁמֶר הָאָט גַּעֲטָאָן דִּי עֲבוּדָה אֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מַקְרִיב גַּעוּוַעַן דִּי קַרְבָּנוֹת, נֶאָר אֵיִין וּוֹאָךְ, וועִן עַס הָאָט זִיךְ גַּעֲעַנְדִּיקַט דִּי וּוֹאָךְ, הָאָבֶן אֵיבַעֲרַגַּעֲנוּמַעַן דִּי עֲבוּדָה אֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דִּי כֶּהֵנִים פֿון אַן אַנְדַּעַרֶן מִשְׁמֶר, דִּי קַרְבָּנוֹת פֿון בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּוֹאָס זֵייעַר פֿלִיִּישׁ הָאָט גַּעֲהַעֲרַט צו דִּי כֶּהֵנִים, הָאָבֶן יַעֲדַעַר וּוֹאָךְ גַּעֲהַעֲרַט צו דִּי כֶּהֵנִים פֿון דַּעַם מִשְׁמֶר פֿון דְּעַר דְּאָזִיקַעַר וּוֹאָךְ, און דִּי דְּאָזִיקַעַ מִשְׁמֶר־כֶּהֵנִים הָאָבֶן צוּוִישֶׁן זִיךְ צוֹר־טֵיִלַט דָּאָס פֿלִיִּישׁ, זָאָגַן דִּי חַכְמִים, אַז אוֹיךְ דִּי בְּכוֹרִים קֶאָן נִיט זֵייעַר בַּעַל הַבַּיִת גַּעֲבִן דַּעַם כֶּהֵן, וּוְעֵלְכֶן עַר וּוִיִּל, נֶאָר עַר מוּז זֵיין גַּעֲבִן צו דִּי כֶּהֵנִים פֿון דַּעַם מִשְׁמֶר, וּוְעֵלְכַעַ טוּעַן דִּי עֲבוּדָה אֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין דְּעַר דְּאָזִיקַעַר וּוֹאָךְ, און דִּי כֶּהֵנִים צַעֲטִיִּילֶן צוּוִישֶׁן זִיךְ דִּי בְּכוֹרִים, מִמִּילָא באַקוּמַט זֵיין חֵלֶק אוֹיךְ א כֶּהֵן, וּוְעֵלְכַעַר אֵיז נִיט קֵיִן חֶבֶר, וּוִיִּל פֿוֹנְקַט וּוִי מַעַן גִּיט אַזא כֶּהֵן פֿלִיִּישׁ פֿון א קַרְבֵּן און מַעַן וּוִיִּסְט, אַז עַר וועִט זֵיין אָפֿגַּעֲהֵיטֶן צו עַסֶן עַס בְּטַהֲרָה, אַזוּי גִיט מַעַן אֵים אוֹיךְ בְּכוֹרִים, דְּעַר בְּרַטְנוֹרָא טֵיטִשְׁט ר' יְהוּדָה'ס וועִרְטַעַר, "אֵין נֹתְנִין", "מַעַן זָאָל נִיט גַּעֲבִן", אַז דָּאָס גֵּיט־אַרוֹיף אוֹיף דַּעַם כֶּהֵן, וּוְעֵלְכַעַר הָאָט שוּיִן באַקוּמַעַן דִּי בְּכוֹרִים, אַז עַר זָאָל זֵיין נִיט גַּעֲבִן נֶאָר צו א כֶּהֵן א חֶבֶר.

סליק מסכתא בכורים — געענדיקט מסכתא בכורים.

אין טייל משניות איז פאראן צוגעגעבן צו מסכתא בכורים א פירטער פרק „אנ-
דרויגינוס“. אבער ניט דער ירושלמי אויך אין כתבי יד, און ניט דער רמבם און ניט
דער ברטנורא און ניט דער תוספות יום טוב אין זייער פירושים צו משניות האלטן
אז דער פרק געהערט צו דער משנה מסכתא בכורים: ער איז באמת אַ ברייתא פון
תוספתא בכורים. און זי האָט פארשידענע נוסחאות. די אלע דערמאָנטע מפרשים האָבן
דעריבער ניט געשריבן קיין פירוש צום דאָזיקן פרק.

הדרן עלך סדר זרעים.

עֲפֵיָה שִׁפִּיר וְאַנְבֵּה שִׁגִּיא

וּמְזוֹן לְכֹלָא בֵּהּ.

תפלה לאבל וליאהרצייט

קודם הלמוד

הריני רוצה ללמוד משנה שהיא אותיות נשמה עבור נשמת הנפטר (הנפטר) (כ"ס)
ובנות לימוד זה הוא נשמתו (נשמתה) צורה בצורה החיים עם מתי עמו ישראל ברחמים
ויעמוד (תעמוד) לקץ תמיון אמן.

אחר הלמוד

אנא יי מלך מלא רחמים, אשר בדרך נפש כל-חי, ורוח כל-בשר-
איש, יהי נא לרצון לפניך ותרחמי ותפלתנו בעבור נשמת (פלוני בר פלוני):
או פלוני (כח פלוני) וגמול נא עליה בחסדך הגדול, לפתוח לה שערי
רחמים וחסד ושערי גן עדן, ותקבל אותה באהבה וחבה, ושלח לה
מלאכיך הקדושים להוליכה ולהשיבה תחת עץ החיים, אצל נשמות
הצדיקים והצדקניות החסידים והחסידות להנות מזיו שכינתך להשיבעה
מטובך הנפון לצדיקים; והגוף ינוח בקבר במנוחה נכונה בחדרה,
בשמחה ובשלום, כמו שקתוב: 'בוא שלום ינוחו על משכבותם הולך
נכוחו, וקתוב ועלו חסידים בכבוד ירגנו על-משכבותם. וקתוב אמר-
תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתך, ותשמור אותו מחבוש תקבר
ברמה ותולעה:

(נפטר)

(נפטר)

ותחלת ותמחל לה על-כל-פשעיה,
כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה-
טוב ולא יחטא וזכר לה זכירתה
וצדקותיה אשר עשתה, ותשפיע
לה מנשמתה לרשון עצמותיה בקבר
מרב טוב הנפון לצדיקים, כמו
שקתוב מה רב טובך אשר-צפנת
ליראך, וקתוב שומר כל-עצמותיו
אחת מהנה לא נשברה, ותשפון
בטח כדד ושאנן מסחד רעה, ואל
תראה פני גיהנום, ונשמתה תהי
צורה בצורה החיים ולהחיותה

ותחלת ותמחל לו על-כל-פשעיה,
כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה-
טוב ולא יחטא וזכר לו זכירתו
וצדקותיו אשר עשה, ותשפיע לו
מנשמתו לרשון עצמותיו בקבר מרב
טוב הנפון לצדיקים, כמו שקתוב
מה רב טובך אשר-צפנת ליראך,
וקתוב שומר כל-עצמותיו אחת
מהנה לא נשברה, וישכון בטח בך
ושאנן מסחד רעה, ואל יראה פני
גיהנום, ונשמתו תהי צורה בצורה
החיים ולהחיותו

בתחית הפותים עם-כל-מתי עמו, ישראל אמן:

אחר התפלה אומרים קדיש זה.

יתגדל

ותקדש שמה רבא- בעלמא די ברא כרעותה ומליך מלכותה- בתיכון
ובימיכון ובחיי דכל בית ישראל, בעלמא ובזמן קרוב ואמרו אמן:
הא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי: תברך, וישתבה ויתפאר, ויתרומם,
ויתגשא, ויתגבר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא, בריך הוא לעלא (בשמי' ולעלא)
מן כל ברקמא ושירתא- תשבחמא ונחממא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן:

על

ישראל ועל רבנו, ועל תלמידיהוה ועל כל תלמידי תלמידיהוה, ועל כל מאן
דעסקין באוריתא, די בארתא גדוין ודי בכל אתר ואתר, הא להו ולכון
שלמא רבא, תנא וחסדא, ורחמין, וחיין אריכין, ומונא ריחתי, ופרקנא מן קדם
אבוהו דבשמיא וארעא, ואמרו אמן:

הא שלמא רבא מן שמאי, וחיים טובים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:
עשה שלום בברומי, הוא יעשה שלום עלינו, ועל כל ישראל ואמרו אמן:

מפתחות פרקי המשנה בסדר אֶלְפֵי־בֵית

אות א

אין עומדין להתפלל ברכות פ"ה :
 אלו דברים שבין ב"ש וב"ה :
 ברכות פקת ח :
 אלו דברים שאין להם שיעור :
 פאה פקת ו :
 אלו מספיקין... פאה פקת ז :
 איזהו ערים כלאים פקת ו :
 אין אמור משום כלאים כלאים פ"ט :
 אין תורמין תרומה פקת ז :
 אין נותנין דבילה תרומה פקת יא :
 אוכלין... עראי חלה פקת ג :
 אנדרוניגוס בנכוסים פקת ד :
 א"ר עקיבא שנת פקת ט :
 אלו קשרים שנת פקת טו :
 אור לארבעה עשר פסחים פקת א :
 אלו עוברין פסחים פקת ג :
 אלו דברים בפסח פסחים פקת ו :
 אלו הן הממונים שקלים פקת ה :
 אמר להם הממונה צאו וראו :
 יומא פקת ג :
 אין צדין צ"ה פקת ג :
 ארבעה ראשי שנים ר"ה פ"א :
 אם אינן סבירין ראש השנה פ"ב :
 אין דורשין בעריות יציגה פ"ב :
 ארבעה אחין יציגות פקת ג :
 אלמנה לכהן גדול יציגות פקת ז :
 אלו נעיות כתובות פקת ג :
 אף על פי כתובות פקת ה :
 אלמנה זיווגית כתובות פקת יא :
 ארבעה נדרים נדרים פקת ג :
 אין בין המורד נדרים פקת ד :
 ארוסה ושומרת יבם סוסה פקת ד :
 אלו נאמרין בכל לשון סוסה פ"ז :
 ארבעה אבות נזיקין קנא פקת א :
 אלו מציאות מניעה פקת ז :
 איזהו גשך מניעה פקת ה :
 אחד דיני ממונות סנהדרין פקת ד :
 ארבע מיתות סנהדרין פקת ז :
 אלו הן הנחנקין סנהדרין פקת יא :
 אלו הן הגולין מכות פקת ז :
 ארבעה שומרין הן שבעות פקת ח :
 אלו דברים מקולי ב"ש עדינות פ"ד :
 אין מעמידין בהמה ע"ג פ"ב :
 איזהו מקומן של זבחים זבחים פ"ה :
 אלו מנחות נקמצות מנחות פקת ו :
 אלו סרפות חולין פקת ג :

אותו ואת בנו חולין פקת ה :
 אין בערבין ערכין פקת ז :
 אין מקדישין ערכין פקת ז :
 אלו קדשים תמורה פקת ג :
 ארבעה מתוסרי כפרה כריתות פ"ב :
 אמרו לו אכלת חלב כריתות פ"ב :
 אמר להם הממונה בואו והפיטו :
 תמיד פקת ג :
 אמר להם הממונה ברכו תמיד פ"ה :
 אבות השומאה כלים פקת א :
 אלו כלים מצילין כלים פקת י :
 אלו מסמאין אהלות פקת ז :
 אדם וכלים אהלות פקת ו :
 ארובה אהלות פקת י :
 אלו בדרות נגעים פקת ז :
 ארץ ישראל שהורה מקואות פ"ח :
 אלו תוציצין באדם מקואות פקת ט :
 אוכל מעשר טבול יוס פקת ד :

אות ג
 נדיש שלא לוקט תחתיו פאה פ"ה :
 גט פשוט נזא נזא פקת י :
 גזי הגשה חולין פקת ז :
 גופה של בהרת נגעים פקת ו :

אות ד
 דיני ממונות סנהדרין פקת א :
 דיני ממונות (זה בורר) סנהדרין פ"ג :
 דם חמטא זבחים פקת יא :
 דם שחיטה כריתות פקת ה :
 דם הנדה נדה פקת ז :

אות ה
 היה קורא בתורה ברכות פקת ז :
 הרואה מקום שנעשו בו ברכות פ"ט :
 המאה ניתנת במתובר פאה פ"ד :
 הקלין שכרמאי דמאי פ"א :
 הלוקח פירות דמאי פקת ד :
 הלוקח פן הנחתום דמאי פקת ה :
 המסכל שדה דמאי פקת ו :
 המזמן את חבריו דמאי פ"א :
 החטים והזובין כלאים פ"א :
 המבריך את הגסן כלאים פ"ז :
 הפיגים והירבוזין שביעית פ"ט :
 התורם קישות תרומה פקת ג :
 המפריש מקצת תרומה תרומה פ"ד :
 האוכל תרומה שוגג תרומה פ"ז :
 האוכל תרומה מויד תרומה פ"ז :
 האשה שהיתה אוכלת תרומה פ"ח :
 הזורע תרומה תרומה פ"ט :
 היה עובר בשוק מעשר פ"ב :
 המעביר תאנים מעשר פ"ב :
 הכובש השולק הסולח מעשר פ"ד :
 העוקר שחלים מעשר פ"ה :
 המוליד פירות מעשר שני פ"ב :
 הנזופע לסייג עגלה פ"א :
 התרומה ותרומת מעשר עגלה פ"ב :
 התרומה והבכורים בנכוסים פ"ב :
 המוציא יין שנת פ"ח :
 המצניע לזרע שנת פ"ח :
 הזורק מרה"י לרה"י שנת פ"א :
 הבונה שנת פ"ב :

אות ב

ב"ש אומר הפקר לעניים פאה פ"ו :
 בראשונה היו אומרין שביעית פ"ד :
 בנות שוח שביעית פקת ה :
 בצל תרומה פקת י :
 בגד שצבעו עגלה פקת ג :
 כמה מרליקין שנת פקת ז :
 כמה טומנין שנת פקת ד :
 כמה בהמה יוצאה שנת פקת ה :
 כמה אשה יוצאה שנת פקת ו :
 ככל מערבין פיעונון פקת ג :
 באחד באדר שקלים פקת א :
 בג' פרקים בשנה תורמין שקלים פ"ג :
 בראשונה כל מי שרוצה יומא פ"ב :
 בא לו כהן גדול יומא פקת ז :
 ביצה שנולדה ביום טוב צ"ה פ"א :
 בג' פרקים בשנה כהנים תענית פ"ד :
 בני העיר מגילת פקת ג :
 בש"א אין מסאנין יציגות פקת יג :
 בתולה נשאת כתובות פקת א :
 בש"א הקדש שעות נזיל פקת ה :
 בן סורר ומורה סנהדרין פקת ח :
 בן זומא אומר אבות פקת ד :
 בעשרה מאמרות אבות פקת ה :
 בש"א כל הניתנין זבחים פקת ד :
 בהמה המקשה חולין פקת ד :
 בשלשה מקומות הבהנים שומרים :
 תמיד פקת א :
 בזמן שכהן גדול תמיד פקת ז :

הדר עם העובד כוכבים עירובין פ"ז :
המוצא חפילין עירובין פ"י :
האשה בזמן שהיא בבית פסחים פ"ח :
התרומה מההיו עושין בהסקלים פ"ח :
הוציאו לו את הכף יומא פ"ט :
הישן תחת המטה סוכה פ"ג :
החליל סוכה פ"ט :
המביא כרי יין כליה פ"ד :
הקורא את המגילה למסרע
מגילה פקד ב :
הקורא את המגילה עומד
מגילה פקד ד :
הכל חייבין בראיה מגינה פ"א :
התולץ יבמות פ"ד :
הבא על יבמתו יבמות פ"ז :
הערל יבמות פ"ח :
האשה שהלך בעלה יבמות פ"י :
האשה שהלכה יבמות פ"ז :
האשה שהלך בעלה וצרתה
יבמות פקד ט"ז :
האשה שנתארמלה כתובות פ"ב :
הסריר כתובות פ"ז :
האשה שנמלו לה נכסים כתובות פ"ח :
הכותב לאשתו כתובות פ"ט :
הגושא את האשה כתובות פ"ט :
השותפין שנדרו מדים פ"ה :
הגורד סן המבושל מדים פ"ז :
הגורד סן הירק מדים פ"ז :
הריני נזיר מזד פ"ב :
הנכרים אין להם נזירות מזד פ"ט :
המקנא לאשתו סוטה פ"א :
היה מביא סוטה פ"ב :
היה נוטל סוטה פ"ג :
המביא גפ גיטין פ"א :
המביא גפ אחר גיטין פ"ב :
השולח גפ גיטין פ"ד :
הגזיקין גיטין פ"ט :
האומר התקבל גפ זה גיטין פ"ז :
הזורק גפ לאשתו גיטין פ"ח :
המגרש גיטין פ"ט :
האשה נקניה קדושין פ"א :
האיש מקרש קדושין פ"ב :
האומר לחבירו קדושין פ"ג :
המניח את חבר נזק פ"ג :
הבונס צא לדיד נזק פ"ד :
החובל בחבירו נזק פ"ח :
הגזול עצים נזק פ"ט :
הגזול ומאכיל נזק פ"י :
המפקיד מניעה פ"ג :

הזהב מניעה פ"ד :
השובר את האומנין מניעה פ"ז :
השובר את המועלים מניעה פ"ז :
השואל את הפרה מניעה פ"ח :
המקבל שדה מחבירו מניעה פ"ט :
הבית והעלייה מניעה פ"י :
השותפין שרצו לעשות נזק פ"א :
המוכר את הבית נזק פ"ד :
המוכר את הספינה נזק פ"ה :
המוכר פירות נזק פ"ז :
האומר לחבירו בית כור נזק פ"ז :
היו בודקין כנהדרין פ"ט :
העיר ר' יהושע ורבי זדוק על
פירון פטר המור עדות פקד ז :
העיד רבי יהושע בן בתירא
על דם נבילות עדות פקד ח :
השובר את המועל ט"ג פ"ה :
תרוו בית דין כוזביות פ"א :
הורה בהן משוח כוזביות פ"ב :
המובח מקרש את הראוי לו
זמנים פקד ט :

השותם והמעלה זמנים פ"ג :
הקומץ מנחות פ"ב :
הקומץ אחר מנחות פ"ג :
התכלת מנחות פ"ד :
התורה מנחות פ"ז :
המנרות והנכסים מנחות פ"ט :
הדי עלי עשרון מנחות פ"ט :
הכל שורפין תולין פ"א :
השותם אחד בעוף תולין פ"ב :
העור והרוטב תולין פ"ט :
הזורע והלחיים תולין פ"י :
הלוקח עובר חמורו נכרות פ"א :
הלוקח עובר פרתו נכרות פ"ב :
הלוקח בהמה נכרות פ"ג :
הכל מעריבין ערכין פ"א :
השג יד ערכין פ"ד :
האומר משקלי ערכין פ"ט :
המקדש את שרתו ערכין פ"ח :
המוכר את שדרו ערכין פ"ט :
הכל ממירין פסולת פ"א :
המביא אשם מיינות פ"ז :
הנהנה שזה פרסיה מעילס פ"ט :
השליח שעשה שליחותו מעילס פ"ז :
התלו עולים במעלות פמיד פ"ז :
דד הבית מדות פ"ב :
המזבת היה שלשים ושתים ממחם פ"ג :
התרם כלים פ"ד :
הקושה שלשה פסוטים כלים פ"ז :

הקלתות כלים פ"ז :
התנוד שחצו כלים פ"ח :
הסיף והסכין והפיגיון כלים פ"ט :
השירת כלים פ"ח :
המפרק כלים פ"ט :
הכרים והכמותות כלים פקד ב :
הגוגע בכבוד העליון כלים פכ"א :
השולחן והרולפקי כלים פכ"ב :
הכרור והאמום כלים פכ"ג :
הבגד מטמא כלים פכ"ז :
הטומאה בכותל אהלנות פ"ז :
הבית שנפרק אהלנות פ"א :
העושה מאור אהלנות פ"ג :
היזי אהלנות פ"ד :
התורש את הקבר אהלנות פ"ז :
הכל מטמאין נעשים פ"ג :
הפורח נעשים פ"ח :
השחין והמכוה נעשים פ"ט :
הנתקים נעשים פ"י :
המביא כלי חרס פרה פ"ט :
המקדש ונפל פרה פ"ז :
האזוב הקצר פרה פ"ט :
האשה שהייתה כובשת ירק
פסכות פקד ב :

הרוטב והברישין פסכות פ"ג :
הזורק פומאה פסכות פ"ד :
השרץ והצפרדע פסכות פ"ט :
הקדר פסכות פ"ז :
הדר עם עם הארץ פסכות פ"ח :
הבוקל בית הבד פסכות פ"ט :
המטא שירד מקואות פ"ב :
המניח כלים מקואות פ"ד :
המפלת מדס פ"ג :
הרואה כתם מדס פ"ח :
האשה שהיא עושה צרכיה מדס פ"ט :
השותה לשתות מכשירין פ"ד :
המפילה פירותיו לגג מכשירין פ"ז :
הרואה ראה אחת זבים פ"א :
הכל מטמאין בויבה זבים פ"ב :
הזב והסתור זבים פ"ג :
הגוגע כזב זבים פ"ט :
המכנס הלוח טטל יוס פ"א :
המכנים ידיו לבית המטנע יוס פ"ג :

אותו

ואלו דברים שתעשרין דמאי פ"ב :
ואלו מצלחין מועד קקן פ"ג :
ואלו מותרין מדים פ"ב :
ואלו נדרים מדים פ"א :
ואלו הן הנשרפים כנהדרין פ"ט :

ואלו הן הלוקין ... מכות פ"ג : כלל גדול אמרו בשביעית כל
 ולד הטאת ... תמורה פ"ד : שהוא מאכל אדם שביעית פ"ז :
 ולד הטאת אחר ... מעילה פ"ג : כלל גדול אמרו בשביעית כל
 המיוחד למאכל אדם שביעית פ"ח :

אות ז
 זיתים מאימתי מקבלין טכרות פ"ט : כלל אמרו במעשרות מעשרות פ"א :
 זיעת בתים ... מכשרין פ"ב : כרם רבעי ... מעשר שני פ"ב :
 זיתים שכבשן במרפיהן עוקלין פ"ב : כיצד מפרישין ... נטרים פ"ג :
 כירה ... שנת פ"ג : כרם רבעי ... מעשר שני פ"ב :

אות ח
 חמשה לא יתרום פ"א : כלל גדול אמרו בשבת שנת פ"ז :
 חמשה דברים ... חלס פ"א : כל כתבו הקדש ... שנת פ"ז :
 חבית שנשברה ... שנת פ"ב : כל הכלים נטלין ... שנת פ"ז :

חלון ... עינונין פ"ז : כיצד מעברין ... עינונין פ"ה :
 חומר בקדש ... חגיגה פ"ג : כיצד משתתפין ... עינונין פ"ה :
 חמש עשרה נשים ינמות פ"א : כל גגות העיר ... עינונין פ"ט :

חזקת הבתים ... נ"ב פ"ג : כיצד צולין ... פסחים פ"ב :
 חטאת העוף שעשאה זמנים פ"ז : כל הרוקין ... שקלים פ"ח :
 חטאת העוף מועלין בה מעילכ פ"ב : כיצד אשת אתיו ... ינמות פ"ב :
 חטאת העוף נעשית קיים פ"א : כל כנויי נדרים ... נדרים פ"א :

חמשה שמלאו ... פ"ה פ"ז : כחן גדול ונזיר ... מזר פ"ז :
 חמשה שמלאו ... פ"ה פ"ז : כשם שהמים בודקין פוטס פ"ט :
 חמשה שמלאו ... פ"ה פ"ז : כל הגם ... גיטין פ"ג :
 חמשה שמלאו ... פ"ה פ"ז : כיצד הרגל מועדת ... נ"ב פ"ב :

אות י
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כחן גדול דן ... פסחין פ"ב :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כל ישראל יש להם חלק
 יציאות השבת ... שנת פ"א : פסחין פ"ב :

יום הבפורים ... יומא פ"ח : כיצד העדים נעשים וזממין
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כחן גדול דן ... פסחין פ"ב :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כחן גדול דן ... פסחין פ"ב :

אות יא
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כיצד הנשבעין ... נטעות פ"ז :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כל המטמאין באהל עדות פ"ג :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כל הצלמים ... ע"ו פ"ב :

יום הבפורים ... יומא פ"ח : כחן משיח ... סריות פ"ג :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כל הזבחים שנזבחו זמנים פ"א :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כל הזבחים שקבלו דמן זמנים פ"ב :

יום הבפורים ... יומא פ"ח : כל הפסולין ... זמנים פ"ג :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כל הזבחים שנתערבו זמנים פ"ח :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כל התדיר שחביו זמנים פ"ד :

יום הבפורים ... יומא פ"ח : כל המנחות שנקמצו מנחת פ"א :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כל המנחות באות מנחת פ"ט :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כל קרבנות צבור מנחת פ"ח :

יום הבפורים ... יומא פ"ח : כסוי הרם ... תולין פ"ו :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כל הבשר ... תולין פ"ח :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כל פסולי התקדשין ככרות פ"ט :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כיצד מערימים ... תמורה פ"ט :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כל האסורין ... תמורה פ"ז :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כל העורה ... מדות פ"ב :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כלי עץ ... כלים פ"ב :
 יום הבפורים ... יומא פ"ח : כלי מחכות ששוינהן כלים פ"א :

אות ט
 לא יאמר אדם לחבירו מעשר שני
 זקק ג :
 לולב הגזול ... טוכה פ"ג :
 לולב וערבה ... טוכה פ"ד :
 לא יחפור ... נ"ב פ"ב :
 לפני איריךן ... ע"ז פ"א :
 לא היו כופתין ... תמיד פ"ד :

אות טו
 מאימתי קורין את שמע נרטה פ"א :
 מי שמחו ... נרטה פ"ג :
 מלבנות הבואה ... טאה פ"ג :
 מאימתי כל אדם מותרין טאה פ"ח :
 מאכילין את העניים דמאי דמאי פ"ג :
 מאימתי מוציאין שביעית פ"ג :
 מעשר שני אין מוכרין מעשר כ' פ"א :
 מעשר שני ניתן לאכילה מעשר כ"ב פ"ב :
 מפנין ... שנת פ"ח :
 מי שההשך ... שנת פ"ד :
 מביי ... פיריין פ"א :
 מי שרוציאוהו ע"ג פירוכין פ"ד :
 מקום שנהגו ... פסחים פ"ד :
 מי שהיה טמא ... פסחים פ"ט :
 מצרפין ... שקלים פ"ב :
 מעות שנמצאו ... שקלים פ"ז :
 משילין פירות ... ניה פ"ט :
 מאימתי סוכרין ... חמשים פ"א :
 מגילה נקדחת ... מגילת פ"א :

תת

ר"א אומר פרת חמאת פרס פ"ב :
ר' יוסי אומר . . . מקואות פ"ג :
ר' יהושע אומר . . . זנים פ"ד :

אות ש

שלושה נאכלו . . . נכרות פ"ו :
שלושה ארצות . . . שביעית פ"ו :
שביעית משמסת . . . שביעית פ"ו :
שתי נשים . . . חלס פ"ד :
שמונה שרצים . . . שנת פ"ד :
שואל אדם מחבירו שנה פכ"ג :
שלושה עשר שופרות שקלים פ"ו :
שבעת ימים קודם ויה"כ יומא פ"א :
שני עירוי ויה"כ . . . יומא פ"ו :
שני דיני גזירות כאונות פ"ג :
שלושה מינין . . . נזיר פ"ו :
שני נזירים . . . נזיר פ"ח :
שור שננת ד' וה' פעמים

כ"ק פרק ד :
שור שננת את הפרה את כ"ה פ"ט :
שנים ואוחזין . . . כ"ה פ"א :
שבעות שהם שהן ד' שבועות פ"א :
שבעות ב' שהן ד' שני שבועות פ"ג :
שבעת הערות . . . שבועות פ"ד :
שבועת הפרקין . . . שבועות פ"ט :
שבועת הדינין . . . שבועות פ"ו :
שמאי אומר . . . עדות פ"א :
שתי כרות . . . מנחת פ"ט :
שתי הלחם . . . מנחת פ"א :
שלות הקן . . . מולין פ"ב :
שוב היתומים . . . ערכין פ"ו :
שליש ויש כריתות כריתות פ"א :
שיעור כלי תרם . . . כלים פ"ג :
שלושה תריסין . . . כלים פכ"ד :
שליש על שלש . . . כלים פכ"ה :
שנים שמאין . . . אלקות פ"א :
שבעת ימים קודם לשריפת הפרה
פרס פ"ג :
שנים שהיו שומרים פרס פ"ח :
שלושה עשר דברים מנחת פ"א :
שש מעלות . . . מקואות פ"א :
שמאי אומר . . . נזכ פ"א :
שק שהוא סלא פירות מכניין פ"ג :

אות ת

תפלת השחר . . . נכסת פ"ד :
תמיד נשחט . . . פסחא פ"ט :
תנור תחלתו ארבעה כלים פ"ט :
תנור שהוא עומד בתוך הלקח פ"ט :
תינוקת . . . נדה פ"ה :

ער אימתי חורשין בשדה הלבן
שביעית פרק ב :
עושין פסין . . . פירוהין פ"ב :
ערבי פסחים . . . פסחא פ"ו :
עגלה ערופה . . . כופס פ"ט :
עשרה יוהסין . . . קדושין פ"ד :
עקביא בן מהללאל אבות פ"ג :
עד כמה . . . נכרות פ"ד :
על אלו מומין . . . נכרות פ"ו :
עשרה בתים . . . נגעים פ"ג :

אות פ

פירות הוצה לארץ . . . חלס פ"ב :
פרת חמאת . . . זמחם פ"ד :
פתחו של הובל . . . מדות פ"ד :
פרת החמאת . . . פרס פ"ד :

אות ז

צלוחית שנפל לחוכה מים
פרס פ"ק ט :
צלוחית שהגיהה מגולה פרס פ"א :

אות ק

קרתת הכרם . . . כלאים פ"ד :
קונם יין . . . נדרים פ"ה :
קדשי קדשים ששחטן בראש
המזבח זמחם פרק ו :
קדשי קדשים ששחטן בדרום
מעילה פרק א :
קדשי המזבח . . . מעילה פ"ד :
קן סתומה . . . קנים פ"ב :

אות ר

ר' אליעזר אומר האורג שנת פ"ג :
ר' אליעזר דמילה . . . שנת פ"ט :
ר' אליעזר דתולין . . . שנת פ"ב :
ראווה ב"ד . . . כלש כהנא פ"ג :
רבן גמליאל . . . ימחא פ"ט :
ר' אליעזר אומר פותחין נדרים פ"ט :
ר' חנניא סגן הכהנים עדות פ"ב :
ר' אומר ששה דברים מנחת פ"ה :
ר' יתודה בן בבא מנחת פ"ו :
ר' ישמעאל אומר שלושה מבנים
פ"ו פרק ד :
רבי אומר . . . אבות פ"ב :
ר' ישמעאל אומר העומר

מנחת פ"ק י :
ראשית הגז . . . חילין פ"א :
ראווה אחיו . . . תמיד פ"ב :
ר' אליעזר אומר עגלה בת שתים
פרס פ"ק א :

משקין בית השלחין ומעד קטן פ"א :
מי שהפך . . . מועד קטן פ"ב :
מצות הליצה . . . ימחא פ"ב :
מציות האשה . . . כמותות פ"ו :
מי שהיה נשוי . . . כמותות פ"ו :
מי שאמר הריני נזיר מגלה

מיד פרק ג :
מי שאמר הריני נזיר ושמע

מיד פרק ד :
מי שקנא לאשתו כופס פ"ו :
משוח מלחמה . . . כופס פ"ח :
מי שאחוז קורדיקוס גיזין פ"ו :
מריבה כ"ק פ"ו :
מי שמת כ"ב פ"ט :
משה קבל תורה . . . אלות פ"א :
מומין אלו נכרות פ"ו :
מעשר בהמה . . . נכרות פ"ט :
מחט או טבעת . . . כלים פ"ט :
מגדל אלקות פ"ד :
מראות נגעים . . . נגעים פ"א :
מקום שהיה רשות הודוד

סככות פרק ו :
מעין מקואות פ"ט :
מי ששבל מנזירין פ"ה :
משקה סבול יום סבול יום פ"ב :
מי רביעית . . . ידים פ"א :

אות נ

נוטל אדם שנת פכ"א :
נושאין על האנוסה ימחא פ"א :
נערה שנתפתתה כמותות פ"ד :
נערה המאורסה . . . נדרים פ"ו :
נגמר הדין סנהדרין פ"ו :
נומי הפרין כלים פכ"ט :
נס אלקות פ"ב :
נשל לידו אחת . . . ידים פ"ב :

אות ס

סאה תרומה פסחה מרומת פ"ט :
סוכה שהיא גבוהה כופס פ"א :
ס"ר תעניות כיצד תענית פ"ב :
סדר תעניות אלו תענית פ"ג :
ספק אבל חלב . . . כריתות פ"ד :
סנדל עמקי כלים פכ"ז :
סגוס אלקות פכ"ז :

אות ע

עירוגה כלאים פ"ג :
ער אימתי חורשין בשדה האילן
שביעית פרק א :

די זעקס סדרים משניות

אנטשטייאונג און באדייטונג

אנטשטייאונג און באדייט פון דער משנה

דאָס וואָרט משנה (מערצאָל — משניות) ווערט אויסגעטייטשט — לויט איין מיינונג — פון וואָרט שנה — „לערנען“ אָדער „איבערלערנען“ — חזק, לויט א צווייטע מיינונג שטאמט עס פון משנה — „דאָפּלט“, שני „צווייטע“, דאָס הייסט ווייל די משנה איז די צווייטע פון דער תורה.

אין אבות (פרק א, א) ווערט געזאָגט: „משה האָט איבערגענומען די תורה פון באַרג סיני, האָט זי איבערגעגעבן צו יהושע'ן, יהושע צו די זקנים (די פירער און שופטים נאָך אים). די זקנים האָבן זי איבערגעגעבן צו די נביאים און די נביאים האָבן די תורה איבערגעגעבן צו די „אנשי כנסת הגדולה“, „די מענער פון דער גרויסער פארזאמלונג“.

די תורה וואָס משה האָט איבערגענומען פון גאָט אויפן באַרג סיני מיינט דערמיט נישט בלויז די תורה שבכתב, די שריפטליכע תורה וואָס באשטייט פון 5 חומשים אָדער דעם גאנצן תנ"ך וואָס שליסט איין די ספרי נביאים און כתובים אין די הייליגע שריפטן, נאָר אין ברייטערן זין אויך די תורה שבעל פה, די מינדליכע תורה וואָס איז געגעבן געוואָרן צו משה'ן על פה, מיט א פארזאָג זי נישט אויפצושרייבן, נאָר זי לערנען אויף אויסווייניג און זי אזוי איבערגעבן פון איין דור צום אנדערן, די חכמים פון יעדער צייט זאָלן זי לערנען צו זייערע תלמידים און די תלמידים צו זייערע נאָכפאלגער. אזוי דערקלערט דער רמב"ם: „ודע כי כל מצוה... נתנה לו (למשה) בפירושה... המצוה בכתב והפירוש על פה“.

די תורה שבעל פה איז א דערגענונג צו דער תורה שבכתב. זי טייטשט אויס, באלייכט און מאכט פארשטענדליך די תורה שבכתב. אָהן דער תורה שבעל פה וואָלט די תורה שבכתב פארבליבן א פארמאכטער ספר, אירע מצוות וואָלטן געווען אומ-באנעמליך. אין דער תורה שבכתב ווערט יעדער מצוה געגעבן בלויז איר עיקר, בלויז איר יסוד, כדי אָבער צו באנעמען איר פולע באדייטונג, כדי צו פארשטיין איר טיפן אינהאלט און באגרייפן אירע פאָדערונגען מוז מען אָנקומען צו דער תורה שבעל פה. אלס ביישפיל קאָנען דינען די פאָלגענדע פאקטן:

א. די תורה הייסט אונז רוען שבת און נישט טאָן קיין מלאכה, זי דערקלערט אָבער נישט וואָס אזוינס הייסט א מלאכה, זי זאָגט ניט גענוי אין וואָס דארף באשטיין דאָס רוען אום שבת. נאָר אין דער תורה שבעל פה געפינען מיר ווי די חכמים האָבן אויפגעקלערט די 39 ערליי ארבעטן וואָס זיינען פארבאָטן שבת און ווי אזוי דער איד דארף רוען דעם טאָג אלס יום מנוחה וקדושה.

ב. די תורה פארזאָגט אונז — בסוכות תשבו שבעת ימים (ויקרא כ"ד, מ"ב) מיר זאָלן זיצן אין א סוכה 7 טעג, זי באטאָנט אָבער נישט ווי אזוי א סוכה דארף געבויט ווערן, איר מאָס, אירע ווענט, איר סכך, ווער און ווען מ'דארף זיצן, דאָס אלץ איז איבערגעלאָזן געוואָרן צו דער תורה שבעל פה.

ג. די תורה באפעלט אונז—וקשרתם לאות על ידך והיו למטפת בין עיניך— „זאָלסט זיי (די געבאָטן) אָנבינדן פאר א צייכן אויף דיין האנד און זיי זאָלן זיין פאר א שטערנבאנד צווישן דייןע אויגן“ (דברים ו', ח'). אָן דער תורה שבעל פה

וואָלטן מיר נישט געוואוסט אז דערמיט מיינט מען די פיר פרשיות פון דער תורה וואָס מיר האָבן אין די תפלין, מען וואָלט אויך נישט געוואוסט ווי אזוי די תפלין דארפן געמאכט ווערן און פון וואָס, און ווי אזוי מען דארף זיי לייגן. ענליך איז דער פאל מיט אנדערע הלכות פון דער תורה וועלכע ווערן אויפגעקלערט און פארשטענדליך געמאכט א דאנק תורה שבעל פה.

פאר פיל הונדערטער יאָרן אין פארלויף פון די אויבנדערמאָנטע תקופות איז די תורה שבעל פה איבערגעגאנגען פון דור צו דור אהן קיינע שוועריקייטן. ס'האָט זיך נישט געפילט קיין נויטיקייט צו באדארפן זי אויפשרייבן אין א ספר. אין יענע אלע צייטן האָבן זיך געפונען ביי אידן גרויסע חכמים וואָס תורתן אומנתן און מיט זייערע שטארקע מחות האָבן זיי אלץ גוט איבערגענומען און עס געלערנט צו זייערע תלמידים. זאָגאר אין גלות בבל האָבן זיך געפונען גרויסע פערזענליכקייטן; די מענטשן פון החרש והמסגר, אייניגע נביאים, ברוך בן נריה, דניאל, עזרא, נחמיה א.א. ווען מיר נעמען למשל אין באטראכט די עפאָכע פון די נביאים — וואָס האָט זיך אָנגעפאנגען מיט שמואל הנביא און אָנגעהאלטן די גאנצע צייט פון ערשטן בית המקדש — זיי (די נביאים) זיינען געווען די אנערקענטע אויטאָ-ריטעטן אויפן געביט פון רעליגיעזן אידישן לעבן. זייער השפעה איז געווען שטארק. א דאנק זייער באגאבטע כשרונות האָבן זיי געוואוסט ווי אמבעסטן און צום קלאַרסטן איבערצוגעבן צו זייערע נאָכפאלגער אלץ, וואָס זיי האָבן מקבל געווען פון זייערע פאָרגענגער. די תקנות וואָס זיי האָבן געשאפן, די דינים, וואָס זיי האָבן פארפאסט, אלץ וואָס זיי האָבן מחדש געווען האָט געפונען זיין אָנשפאר און יסוד אין דער תורה, דאָ אַ וואָרט, דאָרט אַ היקש, אַ גזירה שוה אָדער אַן אנדערע מדה שהתורה נדרשת בהן⁽¹⁾.

ווען די אידן האָבן זיך צוריקגעקערט אין זייער לאַנד נאָכן גלות בבל האָט שוין די תקופת הנביאים געהאלטן ביי איר סוף. היות די צוריקגעקומענע אידן האָבן געמוזט אויף יעדן טריט און שריט פירן אַ פאָרביסענע מלחמה מיט די שומ-רונים, וועלכע האָבן זיך געזוכט אַריינצורייסן אין אידישן לעבן, האָט עזרא הסופר ראשית כל געזאָרגט צו באפעסטיקן די גייסטיק-אידישע רייען, צעמענטירן די נשמה פון אידישן פאָלק, עזרא צוזאמען מיט נחמיה'ן און די לעצטע נביאים, חגי, זכריה און מלאכי, אויך הנניה מישאל ועזריה, מרדכי און זרובבל בן שאלתיאל האָבן דאן געגרינגעט די כנסת הגדולה, די „גרויסע פארזאמלונג“, צוזאמענגעשטעלט פון הונדערט און צוואנציק מיטגלידער. אַט די גרויסע קערפערשאפט איז געוואָרן די העכסטע אינסטאנץ אין אידיש לעבן, זי האָט אָנגעפירט מיט אלע ענינים אין לאַנד. מיט די אנשי כנסת הגדולה האָט זיך אָנגעהויבן אַ נייע תקופה. עס האָט זיך געענדיקט די תקופה פון נביאים און ס'האָט זיך אָנגעפאָנגען די תקופה פון די חכמי-התורה און זייערע ישי-בות. די ערשטע (ראשונים) האָבן זיך גערופן סופרים און די שפעטערע תנאים. די אנשי כנסת הגדולה האָבן באדייטנד פארשפרייט דעם למוד התורה, האָבן פארפילפאכט די צאָל פון תלמידים, מאַכנדיק די תורה דאָס אייגנטום פונם גאַנצן פאָלק און ניט ווי פריער ווען די תורה איז געווען אין די הענט פון די כהנים, לויים און געצייילטע יחידים. זיי האָבן מתקן געווען נויטיקע תקנות, האָבן פאָרמולירט פאר-

(1) ... שבימיהם לא ה' גמרא בכתב וגם לא היה ניתן לכתוב אלא לפי שנתמעטו הלבבות התחילו דורות אחרונים לכתבו. (רש"י ספ"ב דב"מ).
לפי שראו (רבינו הקדוש) שהתלמידים מתמעטים והולכין והצרות מתחדשות ובאות ומלכות רומי פושטת בעולם ומתגברת וישראל מתגלגלין והולכין לקצוות, חיבר חיבור להיות ביד כולם כדי שילמדוהו במהרה ולא ישכח. (רמב"ם הקד' למשניות).

שידענע געזעצן, זיי האָבן מסדר געווען די ברכות און תפלות און אריינגעבראכט סיסטעם און אַרדנונג אין אידנטום.

אין דער גמרא בבא בתרא (ט"ו) ווערט דערקלערט, אַז די אנשי כנסת הגדולה האָבן אויפגעשריבן אַ ריי ספרים פון תנ"ך: דעם ספר יחזקאל, די תרי עשר נביאים, דעם ספר דניאל און מגילת אסתר. לויט אַ טראַדיציע האָבן זיי געשלאָסן דעם תנ"ך, נישט לאַזנדיק צוגעבן צום ספר הספרים מער ווי די אַנגענומענע 24 ספרים. מיטן אַפּשלוס פון דער תורה שבכתב האָט זיך אַנגעפאַנגען די בליענדע אַנטוויקלונג פון דער תורה שבעל פה וועמענס נשמה איז די משנה². נאָך אין דער צייט פון די אנשי כנסת הגדולה, נאָכ'ן טויט פון עזרא'ן, האָבן שוין מאַנכע חכמים דערשפּירט די נויטווענדיקייט אויפצושרייבן געוויסע הלכות לזכרון. זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז אין די ערשטע צייטן איז דאָס געטאָן געוואָרן שטרענג פּריוואַט און באהאלטן. אזוי דערציילט רבינו שרירא גאון אין זיין בארימטן בריוו: אנשי כנסת הגדולה התחילו לכותבה וכתבו מקצתה חכמי כל דור ודור.

לויט דעם רמב"ם (הקדמה צום יד החזקה) איז—אין די 33 דורות פון משה רבינו ביז רבינו הקדוש—נישט פאַרפאַסט געוואָרן קיין ווערק (אין שריפט) צו לערנען דערפון עפענטליך (ברבים) די תורה שבעל פה, נאָר אין יעדן דור פלעגט דער ראש בית דין אָדער דער נביא פונם דור פאַרשרייבן פאַר זיך (פריוואַט) לזכרון די שמועות וואָס ער האָט געהערט פון זיינע רביים. אויך פלעגט פאַרצייכנט ווערן פאַר זיך די הלכות און דינים וועלכע זיינען נתחדש געוואָרן אין יעדן דור. אזעלכע פּריוואַטע שריפטן זיינען באקאנט אלס מגילות סתרים. אָבער ברבים מיט די תלמידים פלעגט מען דורכאויס לערנען נאָר על פה.

שמעון הצדיק איז געווען פון די שיירי כנסת הגדולה, פון די לעצטע פון די „מענער פון דער גרויסער פאַרזאַמלונג“, נאָך אים האָט זיך אַנגעפאַנגען די נייע עפאַכע פון די חכמים. וועהרענד ביז אים איז די פירערשאַפט אין אידנטום געווען קאַנצענטרירט, עס איז געווען איין אנערקענטער אויטאָריטעט, צו וועמען אַלע האָבן זיך צוגעהערט און פאַר וועמענס מיינונגען אַלע האָבן זיך געבויגן. נאָכן טויט פון שמעון הצדיק האָט זיך אַנגעהויבן די צייט פון די זוגות, פון „די פאַר“. ווען (נישט איינער נאָר) צוויי חכמים האָבן אַנגעפירט מיט די סנהדרין און מיט דער גרויסער ישיבה אין ירושלים. איינער איז געווען דער נשיא פון די סנהדרין און דער אַנדערער דער אב-בית-דין.

די גזירות און פאַרפאַלגונגען אויפן אידישן פּאָלק מצד זייערע שונאים, די אריינדרינגער אין זייער לאַנד, פריער די יונים און נאָכדעם די רומיים, האָבן פאַר-אורזאכט א צעטימלעניש און צעשפּליטערונג אין אידישן פּאָלק. זיי האָבן גורם געווען צו כסדרדיקע אינערליכע קריגערייען, די העלעניסטן, די צדוקים, די דינאַסטישע ברידער-מלחמות און ענליכע צרות, האָבן פאַרטונקלט די וויזיע און אַפּגעשוואַכט דעם זכרון און דענקונגס-אַפאַראַט פון אידישן מח. דאָס האָט געבראַכט צו א צעטיילונג פון אויטאָריטעט, צעשטערנדיק די איינהייטליכקייט אין רעליגיעזן לעבן. וואָס ווייטער איז דער מצב פאַרערגערט געוואָרן. די גזירות-השמד פון אנטיו-כוס מלך יון (אזוי ווי שפּעטער אונטער די רוימער, די גרויזאמע פאַרפאַלגונגען

² נמשלה המקרא כמים והמשנה כין וכו', כך אי אפשר לעולם בלא מקרא ובלא משנה.

(ספרים ט"ו, ז).

ויאספו (החכמים) כל מלה אשר העתיקו מני קדש וימלאום במדע מלואת תוכן ויקראו את שמם משנה (רבינו סעדיא גאון. גוף ספר הגלוי).

פון הדרינוס⁹). האָבן געציילט אומצוברענגען די תורה ביי אידן. און ווי דער מדרש דערציילט, איז דעמאָלט אומגעקומען על קידוש השם דער ערשטער פון די זוגות יוסי בן יועזר, און דאָס האָט שפעטער דערפירט צו דעם אויפשטאַנד און זיג פון מתתיהו הכהן און זיינע 5 חשמונאים זין. מיטן אריינדריינגען פון די רוימער איז געקומען אַ כּוואַלע פון רדיפות און אַ פאַרמערונג פון אומדערטרעגלעכע גזירות. די לעצטע פון די זוגות (די פּאַרן) זיינען געווען הלל און שמאי. אין זייער צייט (א הונדערט יאָר פאַרן חורבן בית שני) האָבן שוין עקזיסטירט באדייטנדע זאמ-לונגען פון דער משנה, באקאנט אלס משנה ראשונה (משנה סנהדרין ג' ד' און משנה כתובות ה' ג'). די תנאים נאָך זיי האָבן נאָכגעטאָן זייער ביישפּיל. אין דער גמרא ווערט דערמאָנט משנת רבי אליעזר (עירובין ס"ב; יבמות מ"ט); משנת רבי עקיבא (סנהד' ג, ד); סתם מתניתין רבי מאיר (סנהדרין פ"ו); משנת רבי נתן (כתובות צ"ג) א. א. וו.

א געוויסער סיסטעם פון א טייל מסכתות איז אויך שוין דעמאָלט געווען באקאנט. עס ווערט געזאָגט: רבי שמעון איש המצפה האָט געלערנט מסכת תמיד (יומא י"ד, ע"ב); רבי עקיבא האָט געלערנט מסכת כריתות (כריתות ג', ע"ב); רבי אלעזר בן עזריה האָט געלערנט מסכת עדיות (ברכות כ"ח, ע"א); רבי יוסי, תלמיד פון רבי עקיבא, האָט באוואונדערט דעם סידור פון מסכת כלים אין טהרות וואָס הויבט זיך אָן מיט דיני טומאה און פארענדיקט זיך מיט טהרה¹⁰).

וואָס ווייטער איז געמערט געוואָרן די צאָל פון משניות טיילן. ס'האָט אָבער געפעלט די פאסיגע פּערזאָן וועלכע זאָל זיין בכח אלעס צונויפצוזאמלען, אלעס צו רעווידירן און עס געהעריג קלאסיפּיצירן. עס האָט זיך געפאָדערט אַן אנערקענטער אויטאָריטעט מכריע צו זיין און קלאָר צו מאַכן די פארלעסליכ-קייט פון יעדער הלכה. און דער גרויסער מאַן איז געקומען אין דעם ליכטיגן פּערזאָן פון רבי יהודה הנשיא. אָדער רבינו הקדוש, און אין קורצן גערופן רבי.

רבי יהודה הנשיא האָט געלעבט אינם לעצטן דור פון דער תנאים-עפאָכע און איז געווען א תלמיד פון זיין פאָטער רבי שמעון בן גמליאל, פון רבי מאיר און רבי שמעון בן יוחאי, ביי אים איז געווען תורה וגדולה במקום אחד¹¹) ער האָט גענאָסן

⁹ שעד ימיו לא היו מסכתות סדורות אלא כל תלמיד ששמע מפי גדול הימנו גרסה ונתן סימנין הלכה פלונית ופלונית שמעתי משם פלוני וכשנתקבצו אמר כל אחד מה שמע ונתנו לב לברר טעמי המחלוקת דברי מי ראויין לקיים ויצרו המסכתות... (רש"י שם).
... וברוח ה' אשר דבר בו כלל במ כל הת"ר סדרי משנה ששנו דורות הראשונים וכל הברייתות והתוספות ליכא מידי מיניהו ולא רמזי במתניתין. (מהר"ר חיים מולזין הקד' ל"שנות חיים"). אלס רמז אז די משנה איז א פאָרזעצונג פון דער תורה, ווערט אָנגעוויזן אויף דעם וואָס די תורה ענדיגט זיך מיטן אות למ"ד (לענין כל ישראל) און די משנה הויבט זיך אָן מיטן נאָכפאל-גענדן אות פ"ם — מאימתי (הון עשיר' לר' רפאל עמנואל חי ריקי, ביאור לשונות המשנה; אמשטרדם, תצ"א).

רבינו הקדוש חיבר המשנה וכו' קיבץ כל השמועות וכל הדינים וכל הביאורים והפירושים ששמעו ממש רבינו ושלמדו בית דין שבכל דור ודור בכל התורה כולה וחיבר מהכל ספר המשנה... וישב כל ימיו הוא ובית דינו ולמדו המשנה ברבים (רמב"ם הקד' "יד החזקה").
רבי נתן ורבי יהושע בן קרחה וזולתם רבים והם האחרונים מבני המשנה הנקראים תנאים... והשתדלו במשנה כהשתדלותם בתורה מחברים אותה וסדורה ומספר סדריה ופקיה והלכותיה. (רי' הלוי כוזרי ג', 50).

רש"י סוכה דף כ"ח. בד"ה גמרא: זו היא סברא, שהיו התנאים אחרונים מדקדקים בדברי הראשונים הסתומים לפרשם וליתן בהן טעם כמו שעשו האמוראים אחר התנאים שפישרו דברי התנאים שלפניהן וקבעו בהן גמרא ואיתו דיוק שבימי התנאים נקרא הש"ס.
¹¹ מימות משה ועד רבי לא מציינו תורה וגדולה במקום אחד. (גיטין נ"ט). והיה יחיד בדורו ואחר בזמנו איש שנמצאו בו כל החמדות והמדות הטובות עד שזכה בהם אצל אנשי דורו לקרותו רבינו הקדוש... והיה בחכמה ובמעלה בתכליתם... והיה בתכלית החסידות והענוה והרחקת התענוגים... וכן הרחיב הוא על אנשי החכמה ומבקשיה ורביץ תורה בישראל... (רמב"ם הקד' למשניות).

דעם רעספעקט און אנערקענונג פון גאנצן פאלק. א דאנק זיין פריינטשאפט מיטן רוימישן הערשער זיינען אין זיין צייט אָפגעשטעלט געוואָרן די רדיפות. ישיבות האָבן זיך ווידער געעפנט. די חכמים און געלערנטע האָבן זיך געקאָנט פריי פאר-זאמלען. רבי האָט אויסגענוצט אַט די אטעם-אָפּכאַפּענדע צייט צו פאַרזאַמלען ארום אים די חכמי הדור און מיט זייער הילף און קאָ-אַפּעראַציע האָט ער זיך גענומען מסדר צו זיין די מאָנומענטאלע ווערק — דעם משניות.

די אלע הלכות, דינים און מיינונגען וועלכע רבי יהודה הנשיא האָט אויס-געקליבן און זיי אריינגעבראכט אין משניות זיינען פריער פון אים און די פארזאמלטע (מיט אים) חכמים, גרינטליך אנאליזירט געוואָרן און גענוי איבערגעטראכט געוואָרן און נאָר דאָס וואָס עס האָט אויסגעהאלטן אלע איינווענדונגען איבער יעדן צווייפל איז געוואָרן איינגעשלאָסן אין דער משניות זאמלונג. דער משניות באשטייט אין גרעסטן טייל פון סתם הלכות וועגן וועלכע עס זיינען נישט פאראן קיין שום מחלוקת. אָבער עס זיינען אויך פאראן א סך אועלכע הלכות וועגן וועלכע עס זיינען פאראן איבער זיי מיינונג פארשידנקייטן, ד. ה. מחלוקות פון תנאים.

די משנה וואָס רבינו הקדוש האָט רעדאקטירט איז דאריבער אנערקענט געוואָרן אלס מער אויטאָראַטיוו ווי די הלכות וועלכע רבי האָט ארויסגעלאָזט פון זיין זאמלונג און רופן זיך ברייתא און תוספתא. הגם די לעצטע זיינען אויך זאמלונגען פון תנאים — די ברייתא פון רבי חייא און רבי אושעיה און די תוספתא פון רבי נחמיה. אויסער די ברייתא און תוספתא זיינען נאָך אנדערע זאמלונגען ארויסגעלאָזט געוואָרן פון משניות ווי די מכילתא דרבי ישמעאל, מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי דער ספרא פון רבי יהודה און דער ספרי פון רבי שמעון — אלע, תלמידים פון רבי עקיבא — די דאָזיגע ספרים ווערן אפט ציטירט אין דער גמרא פון די אמוראים (די נאכפאלגער פון די תנאים) אין זייערע באמי-אונגען קלאָר צו מאכן שווערע משניות דורך א פארגלייך אדער דערקלערונג פון א ענליכן ענין אין די שאפונגען פון אט די תנאים.

דער משניות איז איינגעטיילט אין 6 סדרים (ששה סדרי משנה), דערפון איז דאָס וואָרט ש"ס (ששה סדרים). זיי הייסן: זרעים, — פלאנצן, מועד — צייט, נשים — פרויען, נזיקין — שאַדנס, קדשים — הייליקייטן און טהרות — רייניקייטן.

אין ספר ישעיהו געפינען די חז"ל א רמז אויף די זעקס סדרי משנה. ריש לקיש זאָגט (גמרא שבת ל"א, א) — וואָס מיינט דער פסוק, והיה אמונת עתך חוסן ישועות תכמה ודעת יראת ה' היא אוצרו (ישעיהו ל"ג ו), „און עס וועט זיין דער גלויבן אין דיין צייט, דיין פעסטקייט, דיין הילף, דיין חכמה און דיין וויסן. די מורא פאר גאָט איז אָבער דיין אוצר!“

דער גלויבן מיינט דער סדר זרעים וואו ס'ווערן באהאנדעלט די ענינים פון ברכות און תפלות, פון תרומות ומעשרות לקט שכחה און פאה צו וועלכע עס איז נויטיק דאָס גלויבן — אמונה. דיין צייט מיינט דעם סדר מועד, וועלכער באהאנדלט ענינים וואָס זיינען אפהענגיג אין צייט ווי שבת, יום טוב און ענליכע ענינים. דיין פעסטקייט באדייט סדר נשים, ווייל עס איז נויטיק די אייגענשאפט פון פעסטקייט אפצוהיטן געהעריג די אלע דינים וועלכע ווערן אין דעם סדר אויפגעקלערט. דיין הילף מיינט מען סדר נזיקין. דער וואָס פארשטייט די דינים פון דעם סדר ווייסט זיך ווי אויסצוהיטן פון שאַדן. דיין חכמה מיינט דעם סדר קדשים; מען דארף פיל חכמה אין די דינים פון הייליקייטן ווייל דורך א אומריכטיגע באהאנדלונג פון די

הלכות בריינגט מען אויף זיך שטראַפן. דיין וויסן איז סדר טהרות. כדי אַפצוהיטן גענוי די דינים פון ריינקייט דארף מען באזיצן פיל וויסן. אָבער דאָס אלץ האָט קיין ווערט נישט — אויב די מורא פאר גאָט איז נישט דיין אוצר.

יעדער סדר פון משניות ווערט צעטיילט אין מסכתות. לויט דעם ערוך באדייט דאָס וואָרט מסכת — פארנעמען (דאָס וואָס מען הערט), ווי עס שטייט אין דער תורה — הסכת ושמע ישראל (דברים כ"ז, ט'), „פארנעם און הער ישראל“, ווייל די תורה שבעל פה ווערט איבערגעגעבן פון איינעם צום אנדערן נישט דורך שריפט, נאָר דורך הערן. פון דעם קומט אויך דער גמרא-וואָרט שמעתי. לויט דעם תוספות יום טוב שטאמט דאָס וואָרט מסכת פון מסכה יינה (משלי ט'), ווייל ס'איז ווי געשמאָ-קער ווייך צוזאמענגעמישט מיט פארשידענע בשמים. אָדער פון וואָרט נסך, גיסן, ווייל עס איז ווי וואסער געגאָסן אויף א שטיין. לויט דעם ספר הסידים שטאמט דאָס וואָרט מסכת פון מסכת — וועבבאלקן ווי דער פסוק זאָגט — אם תארגי את שבע מחלפות ראשי עם המסכת (שופטים ט"ז, י"ג), ווייל א מסכת אין משניות איז ווי א געוועב פון א סך פעדים. צוזאמען זיינען פאראן 63 מסכתות. דער מדרש שיר השירים רעכנט בלויז 60 מסכתות. דאָס איז דערפאר וואָס די דריי מסכתות אין נזיקין: בבא קמא, בבא מציעא און בבא בתרא ווערן פארעכנט ווי איין מסכת. אויך סנהדרין און מכות זיינען פארעכנט ווי איין מסכת. די מסכתות זיינען איינגע-טיילט אין פרקים און די פרקים אין משניות אָדער הלכות. ווען מען שרייבט למשל משנה „ברכות ה' ו'“, מיינט עס דער פיפטער פרק און זעקסטע משנה פון מסכת ברכות.⁶

דער ערשטער און הויפט-קוואל פאר דער אינטערפּרעטאציע פון דער משנה איז דער תלמוד בבלי און ירושלמי. פון אָט די קוואלן שטראַמען ארויס די פירושים פון די גאונים און פון די פארשידענע מפרשים פון שפּאַניע, פראַנקרייך, דייטשלאַנד, איטאליע און פּוילן. די קלאסישע פירושים אויף משניות זיינען ווי עס פאָלגט: דער פירוש רב האי גאון; פירוש רש"י פון רבינו שלמה בן יצחק (1040—1103); דער פירוש פון רמב"ם (1135—1204) מיט א הקדמה איבער תורה שבעל פה; (דער ערשטער משניות איז געדרוקט געוואָרן אין יאָר רנ"ב, מיטן פירוש הרמב"ם, פון שונצינא אין איטאליע). ר"ש, דער פירוש פון רבינו שמשון משאנץ; דער פירוש הרא"ש, פון רבינו אָשר אויף די ספרים זרעים און טהרות; רע"ב, דער פירוש פון רבינו עובדיה פון ברטנורא (1450—1510); תוספות יום טוב פון ר' יום טוב ליפּמאַן העלר (1579—1654); פירוש הגר"א (שנות אליהו); תפארת ישראל פון ר' ישראל ליפשיץ (1782—1860).

דער משניות איז געשריבן אין א קלאַרן בויגזאמען לשון וואָס אונטערשייד זיך שטארק פון דעם ליטערארישן און פאָעטישן סטיל פון תנ"ך העברייאיש. די משנה איז אייגנארטיק מיט איר ספעציפישן סגנון און פאָלקסטימליכע אויסדריקן, א סך

⁶ לויט דער גמרא, זיינען די זעקס סדרים משניות בלויז א הונדערט חלק פון די זעקס הונדערט סדרים וועלכע האָבן עקזיסטירט אין די פריערדיגע דורות פארן סידור המשניות (תגינה י"ד). אברהם אבינו (האָבנדיג מקים געווען די תורה איידער זי איז געגעבן געוואָרן) האָט לויט א טראדיציע געוואוסט פיר הונדערט פרקים אין מסכתא עבודה זרה, אנטשאַט די 5 פרקים וואָס מיר האָבן, (ע"ז י"ד). דאָס איבעריגע איז פארלוירן געוואָרן. אין סי' „שערי תשובה“ פון די גאונים (סי' כ') ווערט ציטירט פון רב האי גאון:

„דע מימות משה רבנו עד הלל הזקן היו שש מאות סדרי משנה כמו שנתנם הקב"ה למשה בסיני, ומן הלל ואילך נתמעט ונתמסכן העולם וחלשה כבודה של תורה ולא תקנו מהלל ושמאי אלא ששה סדרים בלבד... ומהלל עד נתן ש"א שנה והן הן סוף משנה.“

משניות ווערטער זיינען געבויט אויפן שטייגער פון אראמייאיש, באזייטיגענדיק טייל שווערע דקדוק כללים פון תנ"ך העברייאיש. יעדער וואָרט קומט אריינגעפאסט, יעדער פראזע איז קורץ און שארף. קלאָר און דייטליך ווערן ארויסגעבראכט די הויפט טעמען און גדרים פון דער אנגענומענער הלכה. אלץ ווערט דערקלערט פּינקטליך און אין ווינציג ווערטער (מועט המחזיק המרובה), נישטאָ קיינע איבעריקע אויסדרוקן. אסך ווערטער אין משניות זיינען פון גריכישן אָדער לאטיינישן אָפּשטאַם, דאָס ווייט דעם אינפלוס אויף דער שפראך פון דער באַרירונג מיט די יוונים און רומים.

דער משניות איז אן אָפּשפּיגלונג פון אייגנארטיגן אידישן לעבנס-שטייגער פאר הונדערטער יאָרן פון זיין שאַפונג. ספּעציעל שאַפט זיך אַ בילד פון אידיש לעבן אין דער צייט פון זיין ענטגילטיגע רעדאקטירונג דורך רבי יהודה הנשיא.

דער אַנזאָג פון רבינו הקדוש הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא (ב"מ ל"ג ע"ב) „לויף לערנען משנה...“ איז תמיד טייער געהאלטן געוואָרן און ווירקליך אויס-געפאלגט געוואָרן אין אלע דורות. יחידים, לומדים און חברות (גרופענווייז) זיינען זיך זייט דאן עוסק אין לימוד המשניות אין אלע אידישע קהלות אויף דער וועלט.

דער משניות איז איבערגעזעצט געוואָרן אין פיל שפראכן, אלטע און מאָדערנע. פיל ספרים און אונציייליגע אָפּהאַנדלונגען זיינען געשריבן געוואָרן איבער דעם משניות; זיין ענטשטייאונג, רעדאקציע, צוזאַמענשטעל, שפראך און באדייטונג און זיין ווירקונג אויפן אידישן לעבנס-שטייגער, ווארשיינדליך איז די משנה שפראך געווען דער לשון פון די געלערנטע בשעת דער המון האָט זיך באנוצט מיט אַרמייאיש.

פון די מער באַוואוסטע היסטאָרישע אָפּהאַנדלונגען זיינען דער „דורות הראשונים“ רי"א הלוי און די פרקים „המשנה ביסודה“, „מבוא המשנה“ פון בריל, „דרכי המשנה“ פון זכרי' פריינקל, „דקדוק לשון המשנה“ פון משה צבי סיגעל, תרצ"ו, „מבוא אל נוסח המשנה“ פון יעקב נחום עפשטיין, ירושלים, תש"ח.

די „גלעד פרעס“ פארדינט גראַטולירט צו ווערן מיט אַ האַרציגן יישר כח פון יעדן משניות לערנער פאר דער פראַקטישער אויסגאבע מיט אַ נייעם שיינעם טעקסט, מיט נקודות, קאַרעגירט לויט די אַנגענומענע כללים פון נקוד. דער פירוש אויסגעבעסערט פון די אריינגעפאלענע טעותים אין פריערדיקן דרוק.

די פאַרלעגער האָבן געהאַט אין זייער געדאַנק דעם אַנזאָג פון הגאון רבי עקיבא איגר אין זיין צואה צו זיין זון ר' שלמה איגר אז דער לעצטער זאָל למען השם דרוקן זיין ספר (תשובות רע"א) אויף גוטן פאַפיר, שיינע אותיות, פּיין געזעצט, שוואַרצע טינט, ווייל דער נפש ווערט באַווירקט, דאָס וויסן ווערט אויסגעברייטערט און דער געדאַנק סטימולירט לערנענדיק פון אַ שיינן געדרוקטן ספר (הקדמה שו"ת רעק"א). דער רעזולטאַט איז די דאָזיגע אויסערגעוויינליכע שיינע אויסגאבע פון משניות מיטן פירוש אין אידיש פון שמחה פּיעטרושאַק ז"ל.

דער דאָזיגער איבערבליק איבער דער היסטאָריע פון משניות איז געווינדמעט צו זיין אונפאַרגעסליכן אנדיינק. ער האָט ווירקליך זוכה געווען צו זיין אַ מזכה את הרבים אין שענסטן זין. יהי זכרו ברוך ותנצב"ה.

ברוקלין, ט"ו כסלו, תשט"ו.

מ. מ. ישר.